

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

14

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Γ
(ΟΜΙΛΙΑΙ ΝΕ΄ – ΠΗ΄)

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ – ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπό

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Θεολόγου

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, Δρ. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

14

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ Γ

(ΟΜΙΛΙΑΙ ΝΕ΄ — ΠΗ΄)

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΝΕ΄

Ἰω. 8, 48 - 59

«Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ· Οὐ
καλῶς λέγομεν ἡμεῖς διτι Σαμαρείτης εἶ σύ, καὶ δαι-
5 . μόνιον ἔχεις; Ἀπεκρίθη δὲ Ἰησοῦς· Ἐγὼ δαιμόνιον
οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν Πατέρα».

1. Ἀναίσχυντιον ἢ κακία καὶ ἰαμόν, καί, διαν καιαδύε-
σθαι δέη, τότε μᾶλλον ἀγριούται, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων
γέγονε· δέον γὰρ ἐπὶ τοῖς ρηθεῖσι καιανυγῆναι, θαυμάσαν-
10 τας τὴν παρηγοίαν καὶ τὴν τῶν εἰρημένων ἀκολουθίαν, οἱ
δε καὶ ὑβρίζουσι, Σαμαρείτην καλοῦντες, καὶ δαιμονῶντι
λέγοντες, καὶ φασιν· «Οὐχὶ καλῶς ἐλέγομεν διτι Σαμαρεί-
της εἶ σύ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις;». Ὅτιαν γὰρ ὑψηλὸν τι
εἶπῃ, μανία τοῦτο δοκεῖ παρὰ τοῖς λίαν ἀναισθητοῖς εἶναι·
15 καίτοι γε οὐδαμοῦ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν ἔμπροσθεν διτι
Σαμαρείτην ἐκάλεσαν, ἀλλ' εἰκὸς ἐκ τῆς ρήσεως ταύτης
πολλάκις παρ' αὐτῶν εἰρησθαι τοῦτο. «Δαιμόνιον ἔχεις»,
φησί. (Καίτοι τίς ὁ δαιμόνιον ἔχων; ὁ τιμῶν τὸν Θεόν,
ἢ ὁ τὸν τιμῶντα ὑβρίζων;). Τί οὖν ὁ Χριστός, ἡ πραότης,
20 ἡ ἐπιείκεια; «Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν
Πατέρα τὸν πέμψαντά με». Ἐνθα μὲν διδάξαι αὐτοὺς ἐ-
χρῆν καὶ τὸν πολὺν αὐτῶν καιασπίασαι τυφόν, καὶ παιδεῦ-
σαι μὴ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τῷ Ἀβραάμ, σφοδρὸς ἦν, ἔνθα
δὲ ὑβριζόμενον αὐτὸν ἔδει ἐνεγκεῖν, πολλῇ πραότητι κέ-
25 χρηται· ὅτε μὲν γὰρ ἔλεγον διτι Πατέρα τὸν Θεὸν ἔχομεν

ΟΜΙΛΙΑ ΝΕ΄

΄Ιω. 8, 48 - 59

«'Απεκρίθησαν λοιπόν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπον εἰς αὐτόν· Καλὰ δὲν λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι σὺ εἶσαι Σαμαρεῖτης καὶ ὅτι ἔχεις δαιμόνιον; Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ δὲν ἔχω δαιμόνιον, ἀλλὰ τιμῶ τὸν Πατέρα μου».

1. Ἡ κακία εἶναι ἀναίσχυντον πρᾶγμα καὶ θρασὺ καὶ τότε ποὺ πρέπει νὰ κρύπτεται, τότε περισσότερο ἐξαγριώνεται, πρᾶγμα ποὺ ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους· διότι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐκπλαγοῦν ἀπὸ τὰ λόγια καὶ νὰ θαυμάσουν τὸ θάρρος καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν λόγων, αὐτοὶ ὅμως τὸν ὑβρίζουν, ὀνομάζοντές τον Σαμαρεῖτην καὶ λέγοντες ὅτι ἔχει δαιμόνιον, καὶ λέγουν· «Καλὰ δὲν ἐλέγομεν ὅτι εἶσαι Σαμαρεῖτης καὶ ὅτι ἔχεις δαιμόνιον;». Διότι, ὅταν εἰπῇ κάτι τὸ ὑψηλόν, θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ἀναισθήτους ὅτι εἶναι τρέλλα, μολονότι βέβαια πουθενὰ προηγουμένως δὲν εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι τὸν ἀπεκάλεσαν Σαμαρεῖτην, ἀλλὰ γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦς ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη ἀπὸ αὐτοῦς πολλὰς φορές. «Δαιμόνιον ἔχεις», λέγει. (Καὶ πράγματι ποῖος εἶναι αὐτός ποὺ ἔχει δαιμόνιον; αὐτός ποὺ τιμᾷ τὸν Θεόν, ἢ ἐκεῖνος ποὺ ὑβρίζει αὐτόν ποὺ τιμᾷ αὐτόν;). Τί λέγει λοιπόν ὁ Χριστός, ἡ πραότης, ἡ ἐπιείκεια; «Ἐγὼ δὲν ἔχω δαιμόνιον, ἀλλὰ τιμῶ τὸν Πατέρα μου ποὺ μὲ ἀπέστειλεν». Εἰς τὴν περίπτωσιν ποὺ ἐχρειάζετο νὰ τοὺς διδάξῃ καὶ νὰ καταρρίψῃ τὴν μεγάλην ἀλαζονείαν των καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀβραάμ, ἦτο αὐστηρός, ὅπου ὅμως ἔπρεπεν, ὑβριζόμενος αὐτός, νὰ ὑπομείνῃ αὐτό, δείχνει πολλὴν πραότητα. Πράγματι, ὅταν

καὶ τὸν Ἀβραάμ, σφόδρα αὐτοῖν κατήψαιτο, διε δὲ αὐτὸν
 δαιμονῶντα ἐκάλουν, ὑφειμένως τῷ λόγῳ κέχρηται, παι-
 δεύων ἡμᾶς τὰ μὲν εἰς τὸν Θεὸν ἐκδωκεῖν, τὰ δὲ εἰς ἡ-
 μᾶς παρορᾶν

- 5 «Ἐγὼ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν τὴν ἐμήν». Ταῦτα εἶπον, φη-
 οί, δεικνὺς διὸ οὐ προσῆκεν ὑμῖν τὸν Θεὸν καλεῖν πατέρα,
 ἀνδροφόνοις οὖοι». Ὡστε τῇ ἱμῇ τῇ πρὸς ἐκεῖνον ταῦτα
 ἐφθεγγάμην, καὶ δι' ἐκεῖνον ταῦτα ἀκούω, καὶ δι' αὐτὸν
 αἰτιμάζετέ με. Ἀλλ' οὐδέν μοι μέλει τῆς ὕβρεως ταύτης·
 10 ἐκείνῳ γὰρ εὐθύνας ὀφείλετε τῶν λεχθέντων, δι' ὃν ταῦτα
 ἀκούω νῦν. «Ἐγὼ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν τὴν ἐμήν». Διὰ τοῦτο,
 ἄφεις τὸ κολάζειν ὑμᾶς, ἐπὶ παραίνεσιν τρέπομαι, καὶ συμ-
 βουλεύω ταῦτα ποιεῖν, ἐξ ὧν οὐ μόνον τὴν κόλασιν διαφεύ-
 ξεσθε, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπιτεύξεσθε. «Ἀμήν»,
 15 ἀμήν λέγω ὑμῖν· Ἐὰν τις μου τὸν λόγον τηρήσῃ, οὐ μὴ θεω-
 ρήσῃ θάνατον εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐνταῦθα οὐ τὴν πίστιν μόνον
 φησὶν, ἀλλὰ καὶ τὸν βίον τὸν καθαρόν. Καὶ ἄνω μὲν ἔλεγε·
 «Ζωὴν αἰώνιον ἔξει», ἐνταῦθα δέ· (φησί), «Θάνατον οὐ
 μὴ θεωρήσῃ», ἅμα δὲ καὶ αἰνίττεται ὅτι οὐδὲν δύναται αὐ-
 20 τῷ ποιῆσαι· εἰ γὰρ ὁ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶν οὐκ ἀποθανεῖται,
 πολλῷ μᾶλλον αὐτός. Τοῦτο γοῦν συνειδότες καὶ αὐτοί, λέγου-
 σι· «Νῦν ἐγνώκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις. Ἀβραάμ ἀπέθανε,
 καὶ οἱ προφηταὶ ἀπέθανον», ιουιέσιν, οἱ τὸν λόγον ἀκού-
 σαντες τοῦ Θεοῦ ἀπέθανον, καὶ οἱ τὸν σὸν ἀκούσαντες οὐκ
 25 ἀποθανοῦνται; «Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀ-
 βραάμ;». Ὡ τῆς κενοδοξίας! πάλιν ἐπὶ τὴν συγγένειαν
 αὐτοῦ καταφεύγουσι· καίτοι ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν· «Μὴ σὺ
 μείζων εἶ τοῦ Θεοῦ;» ἢ οἱ ἀκούσαντές σου, τοῦ Ἀβραάμ;»,

μέν ἔλεγον, ὅτι ἔχομεν Πατέρα τὸν Θεὸν καὶ τὸν Ἀβραάμ, τοὺς ἐπέπληξε πάρα πολὺ αὐστηρά, ὅταν ὅμως τὸν ὠνόμαζον δαιμονιζόμενον, χρησιμοποιεῖ εἰς τοὺς λόγους του πολλὴν ἐπιείκειαν, διδάσκων ἡμᾶς νὰ ὑπερασπίζωμεν μὲν αὐτὰ ποὺ ἀφοροῦν τὸν Θεόν, νὰ παραβλέπωμεν ὅμως αὐτὰ ποὺ ἀφοροῦν ἡμᾶς.

«Ἐγὼ δὲ ζητῶ τὴν ἰδικὴν μου δόξαν». Αὐτά, λέγει, τὰ εἶπον διὰ νὰ δείξω ὅτι δὲν ταιριάζει εἰς σᾶς νὰ ὀνομάζετε τὸν Θεὸν Πατέρα, τὴν στιγμὴν ποὺ εἴσθε ἀνθρωποκτόνοι. Ὡστε αὐτὰ τὰ εἶπα ἐξ αἰτίας τῆς τιμῆς μου πρὸς ἐκεῖνον καὶ ἐξ αἰτίας ἐκείνου ἀκούω αὐτὰ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ μὲ ἀτιμάζετε. Ἀλλ' ὅμως δὲν δίδω καθόλου σημασίαν εἰς τὴν ὕβριν αὐτὴν, διότι διὰ τὰ λόγια σας αὐτὰ θὰ δώσετε λόγον εἰς ἐκεῖνον, χάριν τοῦ ὁποίου ἀκούω τώρα αὐτά. «Ἐγὼ δὲν ἐπιζητῶ τὴν ἰδικὴν μου δόξαν». Διὰ τοῦτο, ἀποφεύγων νὰ σᾶς τιμωρήσω, ἔρχομαι εἰς τὸ νὰ σᾶς συμβουλεύσω, καὶ σᾶς συμβουλεύω νὰ πράττετε αὐτά, διὰ τῶν ὁποίων ὅχι μόνον θ' ἀποφύγετε τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιτύχετε τὴν αἰώνιον ζωὴν. «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω. Ἐὰν κάποιος φυλάξῃ τὸν λόγον μου δὲν θὰ ἰδῇ θάνατον εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ μόνον τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ τὸν καθαρὸν βίον. Καὶ προηγουμένως μὲν ἔλεγε· «Θὰ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον»¹, ἐνῶ ἐδῶ λέγει· «Δὲν θὰ ἰδῇ θάνατον», συγχρόνως δὲ καὶ ὑπαινίσσεται, ὅτι δὲν ἤμποροῦν νὰ κάμουν τίποτε ἐναντίον του· διότι, ἐὰν δὲν θ' ἀποθάνῃ αὐτός ποὺ τηρεῖ τὰς ἐντολάς του, πολὺ περισσότερο αὐτός. Αὐτὸ λοιπὸν κατανοήσαντες καὶ αὐτοί, λέγουν· «Τώρα εἴμεθα ἀπολύτως βέβαιοι ὅτι ἔχει δαιμόνιον. Ὁ Ἀβραάμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον», δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ ἤκουσαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀπέθανον, καὶ αὐτοὶ ποὺ ἤκουσαν τὸν ἰδικόν σου λόγον δὲν θ' ἀποθάνουν; «Μήπως σὺ εἶσαι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας τὸν Ἀβραάμ;». Πόσον μεγάλη κενοδοξία! πάλιν καταφεύγουν εἰς τὴν συγγένειαν αὐτοῦ· ἂν καὶ βέβαια φυσικὸν ἦτο νὰ εἰποῦν. Μήπως σὺ εἶσαι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Θεόν; ἢ αὐτοὶ ποὺ ἤκουσαν τὸν λόγον σου μεγαλύ-

ἀλλ' οὐ λέγουσι τοῦτο, ἐπειδὴ καὶ τοῦ Ἀβραάμ ἐλάτιονα αὐτὸν εἶναι ἐνόμιζον.

Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἔδειξεν ἀνδροφόνους, καὶ ταύτῃ αὐτοὺς ἀπήγαγε τῆς συγγενείας, ὥς δὲ ἐνέμειναν, ἐτιέρωσ
 5 αὐτὸ μεθοδεύει πάλιν, δεικνὺς διὰ ἀνόνητα πονοῦσι, καὶ περὶ μὲν τοῦ θανάτου οὐδὲν αὐτοῖς διελέχθη, οὐδὲ ἀπεκάλυψεν, οὐδὲ εἶπε ποῖον λέγει θάνατον, τέως δὲ πείθει ὅτι τοῦ Ἀβραάμ κρείττων ἐσὶν, ἵνα καὶ τούτῳ δυσωπήσῃ. «Μάλιστα μὲν γάρ, εἰ καὶ ὁ τυχών, φηοῖν, ἤμην, οὐκ ἔδει
 10 ἀποθανεῖν οὐδὲν ἀδικήσαντα, διὰν δὲ καὶ τὴν ἀλήθειαν λέγω καὶ μηδεμίαν ἁμαρτίαν ἔχω, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεσιαλμένος ὢ, καὶ Ἀβραάμ ὢ κρείττων, πῶς οὐ μαίνεσθε καὶ ἀνόνητα πονεῖτε, ἐπιχειροῦντες ἀνελεῖν; Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Νῦν ἐγνώκαμεν διὰ δαιμόνιον ἔχεις». Ἀλλ' οὐχ ἡ Σαμαρεῖ-
 15 τες οὕτως· οὐ γὰρ εἶπεν αὐτῷ, «Δαιμόνιον ἔχεις», ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον «Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ;»· οὗτοι μὲν γὰρ ἦσαν ὑβρισταὶ ἀλάστορες, ἐκείνη δὲ μαθεῖν ἐβούλετο. Διὸ καὶ ἠπόρησε, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης συμ-
 20 μειρίας ἀπεκρίνατο, καὶ Κύριον αὐτὸν καλεῖ (τὸν γὰρ πολ-
 λῷ μείζονα ἐπαγγελλόμενον, καὶ ἀξιόπιστον ὄντα οὐχ ὑβρί-
 ζεσθαι ἔδει, ἀλλὰ καὶ θαυμάζεσθαι)· οὗτοι δὲ δαιμονῶντα αὐτὸν λέγουσιν. Ἐκεῖνα μὲν γάρ, τὰ τῆς Σαμαρείτιδος, ἀπορούσης ἦν, ταῦτα δὲ ἀπισιτούντων καὶ διεοικραμένων. «Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ;». «Ὡστε
 25 τοῦτο μείζονα εἶναι ποιεῖ τοῦ Ἀβραάμ. «Οἴαν οὖν ὑψωθέντα ἴδητε, ὁμολογήσετε διὰ μείζων ἐσὶ. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Οἴαν ὑψώσητέ με, τότε γνώσεσθε διὰ ἐγὼ εἰμι».

τεροι ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ; ἡ ἀλλ' ὅμως δὲν τὸ λέγουν αὐτό, ἐπειδὴ τὸν ἐθεωροῦσαν κατώτερον καὶ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ.

Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν ἔδειξεν ὅτι εἶναι ἀνθρωποκτόνοι καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τοὺς ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὴν συγγένειαν, ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμειναν, μεθοδεύει πάλιν τὸ ἴδιο πρᾶγμα μὲ ἄλλον τρόπον, δεικνύων ὅτι ἄδικοι κοπιᾶζουν, καὶ περὶ μὲν τοῦ θανάτου τίποτε δὲν εἶπεν εἰς αὐτούς, οὔτε ἐφανέρωσεν, οὔτε εἶπε ποῖον θάνατον ἐννοεῖ κατὰ πρῶτον τοὺς πείθει ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, ὥστε καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ νοιώσουν ἐντροπὴν. Διότι, λέγει, πράγματι καὶ ἂν ἀκόμη ἤμουν ὁ τυχών, δὲν ἔπρεπε ν' ἀποθάνω, ἀφοῦ δὲν διέπραξα κανέν ἀδίκημα, ὅταν ὅμως καὶ τὴν ἀλήθειαν λέγω καὶ δὲν ἔχω καμμίαν ἁμαρτίαν, καὶ εἶμαι ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ εἶμαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, πῶς δὲν εἰσθε παράφρονες καὶ δὲν κοπιᾶζετε εἰς τὰ χαμένα, ἐπιχειροῦντες νὰ μὲ φονεύσετε; Τί λέγουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; «Τώρα εἴμεθα ἀπολύτως βέβαιοι ὅτι ἔχει δαιμόνιον». Ἀλλ' ὅμως ἡ Σαμαρείτις δὲν ὠμίλησεν ἔτσι· διότι δὲν εἶπεν εἰς αὐτόν, «Δαιμόνιον ἔχεις», ἀλλὰ αὐτὸ μόνον· «Μήπως σὺ εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας τὸν Ἰακώβ;»² διότι αὐτοὶ μὲν ἦσαν ἄθλιοι ὑβρισταί, ἐνῶ ἐκείνη ἤθελε νὰ μάθῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἠπόρησε καὶ ἀπήντησε μὲ τὴν πρέπουσαν μετριοφροσύνην καὶ τὸν ἀποκαλεῖ Κύριον (διότι ἐκεῖνος ποὺ ὑπόσχεται πολὺ πῶς μεγαλῦτερα πράγματα καὶ εἶναι ἀξιόπιστος δὲν ἔπρεπε νὰ ὑβρίζεται, ἀλλὰ καὶ νὰ θαυμάζεται)· αὐτοὶ ὅμως τὸν ὀνομάζουν δαιμονισμένον. Διότι τὰ μὲν λόγια ἐκεῖνα, δηλαδή τῆς Σαμαρείτιδος, ἦσαν λόγια γυναικὸς ποὺ εὗρίσκετο εἰς ἀπορίαν, ἐνῶ αὐτὰ ἦσαν λόγια ἀπίστων καὶ διεστραμμένων. «Μήπως σὺ εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας τὸν Ἀβραάμ;». Ὡστε αὐτὸ τὸν κἀνῃ νὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ. Ὅταν λοιπὸν τὸν ἰδῇτε ὑψωμένον, θὰ ὁμολογήσετε ὅτι εἶναι ἀνώτερος. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ὅταν θὰ μὲ ὑψώσετε, τότε θὰ γνωρίσετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι»³.

Καὶ θέα σύνεσιν. Πρῶτον αὐτοὺς ἀποσχίσας τῆς συγ-
 γενείας, δείκνυσιν ἑαυτὸν ἐκείνου μείζονα ὄντα, ἵνα ἐκ πολ-
 λῆς τῆς ὑπεροχῆς μείζων θεωρηθῇ καὶ τῶν προφητῶν. Ἐ-
 πειδὴ γὰρ αἰὲν προφήτην ἔλεγον αὐτόν, διὰ ταῦτα ἔλεγεν·
 5 «Ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν». Ἐκεῖ μὲν οὖν ἔλεγεν
 ὅτι ἐγείρει τοὺς νεκρούς, ἐνταῦθα δέ· «Οὐ μὴ θεωρήσει
 θάνατον ὁ πιστεύων», ὃ πολλῶ μείζον ἦν τοῦ μὴ συγχωρῆσαι
 κρατηθῆναι θανάτῳ· διὸ μᾶλλον ἡγοιαίνοντο. Τί οὖν ἐκεῖνοι;
 «Τίνα σεαυτὸν ποιεῖς;». Καὶ τοῦτο ὑδριστικῶς· Σύ, φησί.
 10 χαρίζῃ σεαυτῷ. Πρὸς τοῦτο οὖν ὁ Χριστός· «Ἐὰν ἐγὼ δο-
 ξάζω ἑμαυτόν», φησὶν, «ἡ δόξα μου οὐδὲν ἐστι».

2. Τί λέγουσιν ἐνταῦθα οἱ αἰρετικοί; Ἦκουσε· «Μὴ
 οὐ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ Ἀβραάμ;» καὶ οὐκ ἐ-
 θάρρησεν εἰπεῖν αὐτοῖς ὅτι ναί, ἀλλὰ συνεσκιασμένως αὐτὸ
 15 ποιεῖ. Τί οὖν; οὐδὲν ἐστιν ἡ δόξα αὐτοῦ; Πρὸς ἐκείνους
 οὐδὲν ἐστιν. Ὡς περ γὰρ λέγει, «Ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν
 ἀληθής», πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν, οὕτως καὶ ἐνταῦθά
 φησιν· «Ἔστιν ὁ δοξάζων με». Καὶ διὰ τί μὴ εἶπεν, «Ὁ
 Πατήρ ὁ πέμπας με», ὥς ἄνω ἔλεγεν, ἀλλ' «ὃν ὑμεῖς λέ-
 20 γετε ὅτι Θεὸς ὑμῶν ἐστι, καὶ οὐκ οἴδατε αὐτόν»; Ἐβούλετο
 γὰρ δεῖξαι, ὅτι οὐ μόνον Πατέρα αὐτὸν οὐκ ἴσασιν, ἀλλ'
 οὐδὲ Θεόν. «Ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν». Ὡς οὖν τὸ λέγειν,
 «Ἐγὼ οἶδα αὐτόν» κόμπος ἐστίν, ἀλλὰ τὸ εἰπεῖν μὴ εἰδέναι,
 ψεῦδος· ὑμεῖς δέ, λέγοντες εἰδέναι αὐτόν, ψεύδεσθε. Ὡς περ
 25 οὖν ὑμεῖς, εἰδέναι λέγοντες, ψεύδεσθε, οὕτως ἐγὼ, ἐὰν
 εἴπω μὴ εἰδέναι. «Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω ἑμαυτόν». Ἐπειδὴ ἔ-
 λεγον, «Τίνα σεαυτὸν ποιεῖς;», φησὶν· «Ἐὰν ἐγὼ ποιῶ, ἡ
 δόξα μου οὐδὲν ἐστιν». Ὡς περ οὖν ἐγὼ αὐτὸν οἶδα ἀκρι-

4. Ἰω. 8, 37.

5. Ἰω. 5, 31.

Καὶ πρόσεχε σύνεσιν. Κατ' ἀρχήν, ἀφοῦ ἀπέκλισεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν συγγένειαν μὲ τὸν Ἀβραάμ, ἀποδεικνύει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον, ὥστε νὰ θεωρηθῇ εἰς πολὺ μεγάλον βαθμὸν ἀνώτερος καὶ τῶν προφητῶν. Διότι, ἐπειδὴ ἀπεκάλουν αὐτὸν συνεχῶς προφήτην, διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ὁ λόγος μου δὲν ἔχει θέσιν μέσα σας»⁴. Ἐκεῖ λοιπὸν ἔλεγεν, ὅτι ἀνιστᾷ τοὺς νεκρούς, ἐνῶ ἐδῶ «Δὲν θὰ ἰδῇ θάνατον ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει», πρᾶγμα ποὺ ἦτο πολὺ πῖο μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ κυριευθῇ ἀπὸ τὸν θάνατον· διὰ τοῦτο περισσότερον ἐξηγριώνοντο. Τί λέγουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; «Ποῖος νομίζεις ὅτι εἶσαι;». Καὶ αὐτὸ τὸ ἔλεγον μὲ ὑβριστικὴν διάθεσιν. Σὺ, λέγει, ὑψώνεις τὸν ἑαυτὸν σου. Εἰς αὐτὸ ἀπαντᾷ ὁ Χριστός· «Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω τὸν ἑαυτὸν μου», λέγει, «ἡ δόξα μου δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν».

2. Τί λέγουν ἐδῶ οἱ αἵρετικοί; Ἦκουσε· «Μήπως σὺ εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν πατέρα μας τὸν Ἀβραάμ;», καὶ δὲν εὔρε τὸ θάρρος νὰ εἰπῇ εἰς αὐτούς, ναί, ἀλλὰ τὸ κάμνει αὐτὸ κατὰ τρόπον κεκαλυμμένον. Τί λοιπὸν; δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν ἢ δόξα του; Δι' ἐκείνους δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς λέγει, «Ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθινή»⁵, σύμφωνα μὲ τὴν σκέψιν των, ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει· «Υπάρχει ἐκεῖνος ποὺ μὲ δοξάζει». Καὶ διατί δὲν εἶπεν, «Ὁ Πατήρ μου ποὺ μὲ ἀπέστειλεν», ὅπως προηγουμένως ἔλεγεν, ἀλλὰ «αὐτὸν ποὺ σεῖς λέγετε ὅτι εἶναι Θεός σας καὶ δὲν τὸν γνωρίζετε»; Διότι ἤθελε νὰ δείξῃ, ὅτι ὄχι μόνον δὲν τὸν γνωρίζουν ὡς Πατέρα, ἀλλ' οὔτε καὶ ὡς Θεόν. «Ἐγὼ ὅμως τὸν γνωρίζω». Ὡστε δὲν εἶναι κομπασμὸς τὸ ὅτι λέγω «Ἐγὼ τὸν γνωρίζω», ἀλλὰ τὸ νὰ εἰπῶ ὅτι δὲν τὸν γνωρίζω, εἶναι ψεῦδος· σεῖς ὅμως, λέγοντες ὅτι τὸν γνωρίζετε, ψεύδεσθε. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν σεῖς, λέγοντες ὅτι τὸν γνωρίζετε, ψεύδεσθε, ἔτσι καὶ ἐγὼ, ἐὰν εἰπῶ ὅτι δὲν τὸν γνωρίζω. «Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω τὸν ἑαυτὸν μου». Ἐπειδὴ ἔλεγον, «Ποῖος νομίζεις ὅτι εἶσαι;», λέγει· «Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω τὸν ἑαυτὸν μου, ἡ δόξα μου δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν». Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐγὼ γνωρίζω αὐ-

βῶς, οὕτως αὐτὸν ἀγνοεῖτε ὑμεῖς. Καθάπερ οὖν ἐπὶ τοῦ
 Ἀβραάμ οὐ τὸ πᾶν ἀνεῖλεν, ἀλλὰ φησιν, «Οἶδα διὲ σπέρμα
 Ἀβραάμ ἐστε», ὥστε μείζονα ποιῆσαι τὴν κατηγορίαν, οὕ-
 τως ἐνιαῦθα οὐ τὸ πᾶν ἀνεῖλεν, ἀλλὰ τί; «Ὅν ὑμεῖς λέγε-
 5 τε». Δοὺς τὴν διὰ τῶν ρημάτων καύχησιν, μείζον ἐποίησε
 τὸ ἔγκλημα. Πῶς δὲ οὐκ οἶδατε αὐτόν; «Οἱ τὸν πάντα
 ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ λέγοντα καὶ ποιῶντα, ὥστε αὐτὸν δοξασθῆ-
 ναι, ὑβρίζετε, καίτοι παρ' ἐκείνου ἀποσιαλέντα. Ἀλλὰ τοῦ-
 το ἀμάρτυρον ἀλλὰ τὸ ἐξῆς κατασκευαστικόν. «Καὶ τὸν λό-
 10 γον αὐτοῦ τηρῶ». Ἐνιαῦθα δέ, εἴ γέ τι εἶχον, ἡδύναντο
 ἐλέγξαι· μεγίστη γὰρ ἦν ἀπόδειξις τὸ παρ' ἐκείνου ἀπε-
 σιάλθαι.

«Ἀβραάμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡ-
 μέραν τὴν ἐμήν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη». Πάλιν δείκνυσιν
 15 αὐτοὺς ὄντας ἀλλοιότους ἐκείνου, εἴ γε, ἐφ' οἷς ἐκεῖνος
 ἔχαιρεν, οὗτοι ἀλγοῦσι. Τὴν δὲ ἡμέραν ἐνιαῦθά μοι δοκεῖ
 λέγειν τὴν τοῦ Σταυροῦ, ἦν ἐν τῇ τοῦ κριοῦ προσφορᾷ καὶ
 τῇ τοῦ Ἰσαὰκ προδιειτύπωσε. Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Τεσσαρά-
 κοντα ἔτη οὕτω ἔχεις, καὶ Ἀβραάμ ἐώρακας;». Ὡς ἐγγὺς
 20 τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν λοιπὸν εἶναι τὸν Χριστόν. Λέγει
 αὐτοῖς· «Πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι. Καὶ ἔλαβον
 λίθους, ἵνα βάλῃσιν ἐπ' αὐτόν». Ὁρᾷς πῶς τὸ μείζονα εἶ-
 ναι τοῦ Ἀβραάμ κατασκεύασεν; Ὁ γὰρ χαρεῖς, ἵνα ἴδῃ
 τὴν ἡμέραν, καὶ περισπούδαστον αὐτὸ θέμενος, εὐδηλον δι
 25 τὴν ἐπὶ εὐεργεσίᾳ γενομένην, καὶ ὥς μείζονος. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἔλεγον· «Ὁ τοῦ τέκτονος υἱός», καὶ οὐδὲν πλέον ἐφανατά-
 ζοντο, κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἐνάγει πρὸς ὑψηλὴν διάνοιαν. Ὅ-
 τε μὲν οὖν ἤκουσαν ὅτι «οὐκ οἶδατε τὸν Θεόν», οὐκ ἤλγη-
 σαν, διε δὲ ἤκουσαν, «Πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι»,
 30 ὥς τῆς εὐγενείας αὐτῶν ταπεινουμένης, ἠγρίαινον καὶ ἐλί-

6. Ἰω. 8, 37.

7. Τὸ χωρίον ἔχει, «πεντήκοντα ἔτη

8. Ματθ. 13, 55.

τὸν ἀκριβῶς, ἔτσι σεῖς ἀγνοεῖτε αὐτόν. "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀβραάμ, δὲν ἀπέκλεισε τὸ πᾶν, ἀλλὰ λέγει, «Γνωρίζω ὅτι εἰσθε ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ»⁶, ὥστε νὰ κάμῃ μεγαλυτέραν τὴν κατηγορίαν, ἔτσι καὶ ἔδῳ δὲν ἀπέκλεισε τὸ πᾶν, ἀλλὰ τί; «Διὰ τὸν ὁποῖον σεῖς λέγετε». Μὲ τὸ νὰ παρουσιάσῃ τὴν καύχησιν μὲ τὰ λόγια, ἔκαμε μεγαλυτέραν τὴν κατηγορίαν. Πῶς δὲ δὲν γνωρίζετε αὐτόν; Διότι αὐτόν ποῦ λέγει καὶ κάμνει ὅλα ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε νὰ δοξασθῇ αὐτός, σεῖς τὸν ὑβρίζετε, ἂν καὶ ἀπεστάλῃ ἀπὸ ἐκεῖνον. Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἀνεπιβεβαίωτον· ὅμως τὸ ἀποδεικνύει τὸ ἐξῆς· «Καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ». Ἐδῳ δέ, ἐὰν εἶχον κάποια ἀντίρρησιν, ἤμπορουσαν νὰ τὸν ἐλέγξουν· διότι ἦτο μεγίστη ἀπόδειξις τὸ ὅτι ἀπεστάλῃ ἀπὸ ἐκεῖνον.

«Ὁ Ἀβραάμ ὁ πατέρας σας ἔνοιωσεν ἀγαλλίασιν διὰ νὰ ἰδῇ τὴν ἰδικήν μου ἡμέραν, καὶ τὴν εἶδε καὶ ἐχάρη». Πάλιν δείχνει ὅτι αὐτοὶ εἶναι ξένοι πρὸς τὸν Ἀβραάμ, ἀφοῦ, δι' ἐκεῖνα ποῦ ἐκεῖνος ἔχαιρεν, αὐτοὶ νοιώθουν λύπην. Ἐδῳ δὲ νομίζω ὅτι ἐννοεῖ τὴν ἡμέραν τοῦ σταυροῦ, τὴν ὁποίαν προεικόνισεν ὁ Ἀβραάμ μὲ τὴν θυσίαν τοῦ κριοῦ καὶ τοῦ Ἰσαάκ. Τί λέγουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; «Δὲν εἶσαι ἀκόμη σαράντα ἐτῶν⁷ καὶ ἔχεις ἰδεῖ τὸν Ἀβραάμ;». Ὡστε ὁ Χριστὸς εὕρισκετο πλέον κοντὰ εἰς τὰ σαράντα χρόνια. Λέγει εἰς αὐτούς· «Προτοῦ νὰ γεννηθῇ ὁ Ἀβραάμ, ἐγὼ ὑπάρχω. Καὶ ἐπῆραν λίθους διὰ νὰ τοὺς ρίψουν ἐπάνω του». Βλέπεις πῶς ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ; Διότι αὐτός ποῦ ἐχάρη διὰ νὰ ἰδῇ τὴν ἡμέραν καὶ ἔδειξε τόσῃ φροντίδᾳ δι' αὐτό, εἶναι φανερόν ὅτι ἐθεώρει αὐτὴν ὡς ἡμέραν ποῦ τοῦ ἐδόθη ὡς εὐεργεσία καὶ ὅτι ἦτο μεγαλύτερος αὐτός ποῦ ἐφάνη τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Διότι, ἐπειδὴ ἔλεγον, «Ὁ υἱὸς τοῦ ξυλουργοῦ»⁸, καὶ τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν τὸν ἐθεωροῦσαν, σιγὰ - σιγὰ ὁδηγεῖ τὴν σκέψιν των πρὸς τὰ ὑψηλότερα. Ὅταν μὲν ἤκουσαν, «δὲν γνωρίζετε τὸν Θεόν», δὲν ἐλυπήθησαν, ὅταν ὅμως ἤκουσαν, «Πρὸ τοῦ νὰ γεννηθῇ ὁ Ἀβραάμ, ἐγὼ ὑπάρχω», ἐπειδὴ μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐταπεινῶνετο ἡ καταγωγὴ των, ἐξη-

θαζον. «Εἶδε τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν, καὶ ἐχάρη». Δείκνυσιν
 ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται, εἴ γε ἐπαινεῖ τὸν ἡ-
 σθέντα ἐπὶ τῷ σιαυρῷ· τοῦτο γὰρ σωτηρία τῆς οἰκουμένης
 ἦν. Οἱ δὲ λίθους ἔβαλον οὕτω πρὸς φόνους ἑτοιμοὶ ἦσαν,
 5 καὶ δι' ἐαυτῶν ταῦτα ἔπρατιον, μηδὲν ἐξετάζοντες.

Διὰ τί δὲ μὴ εἶπε, 'Πρὸ τοῦ Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ
 ἡμῖν', ἀλλ' «ἐγὼ εἰμι»? Ὡσπερ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ταύτῃ κέ-
 χρηται τῇ λέξει, τῇ «εἰμί», οὕτω καὶ αὐτός· τοῦ διηνεκῶς
 γὰρ εἶναι σημαντικὴ αὕτη, παντὸς ἀπηλλαγμένη χρόνου·
 10 διὰ τοῦτο καὶ βλάσφημον αὐτοῖς εἶναι δοκεῖ τὸ ρῆμα. Εἰ
 δὲ τὴν πρὸς Ἀβραάμ σύγκρισιν οὐκ ἤνεγκαν (καίτοι γε
 μικρὰν οὖσαν), εἰ συνεχῶς ἐαντὶν ἐξίσου τῷ Πατρί, ἄρα
 ἂν διέλιπον αὐτὸν βάλλοντες; Εἴτα φεύγει πάλιν ἀνθρω-
 πίνως καὶ κρύπτεται, ἱκανὴν διδασκαλίαν αὐτοῖς παραθέ-
 15 μενος· καί, τὰ αὐτοῦ πληρώσας, ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, καὶ
 ἀνεχώρησεν ἐπὶ τὴν Ἰασιν τοῦ τυφλοῦ, διὰ τῶν ἔργων πι-
 σιούμενος ὅτι πρὸ τοῦ Ἀβραάμ ἔστιν. Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις·
 Τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐξέλυσεν αὐτῶν τὴν δύναμιν; οὕτω γὰρ
 ἂν ἐπίστευσαν. Παραλελυμένον ἐθεράπευσε, καὶ οὐκ ἐπίστευ-
 20 σαν, ἀλλὰ μυρία εἰργάσατο, καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ πάνθει ἔρ-
 ριψεν αὐτοὺς ὑπίους, καὶ ἐσκότισεν αὐτῶν τὰς ὄψεις, καὶ
 οὐκ ἐπίστευσαν, καὶ πῶς ἂν ἐπίστευσαν, εἰ τὴν δύναμιν αὐ-
 τῶν ἐξέλυσε; Ψυχῆς γὰρ ἀπεγνωκυίας χειρὸν οὐδέν, καὶ
 σημεῖα ἴδῃ, καὶ τέρατα, μένει τὴν αὐτὴν ἀναισχυρτίαν ἔχου-
 25 σα· καὶ γὰρ ὁ Φαραώ, μυρίας δεχόμενος πληγὰς, οὔτε ἐκο-
 λάζετο μόνον, ἐσωφρονίζετο, καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας
 τοιοῦτος ἔμεινε, διώκων οὓς ἀπέλυσε. Διὰ τοῦτο ἄνω καὶ
 κάτω ὁ Παῦλός φησι· «Μὴ σκληρυνθῇ τις ἐξ ὑμῶν ἀπ' αὐτῆς
 τῆς ἁμαρτίας». Καθάπερ γὰρ οἱ στυλοὶ τοῦ σώματος νε-

9. Ἰω. 18, 6.

10. Ἐξ. κεφ. 7 - 14.

γριώνοντο καὶ τὸν ἐλιθοβολοῦσαν. «Εἶδε τὴν ἰδικὴν μου ἡμέραν καὶ ἐχάρη». Δείχνει μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, ὅτι βαδίζει πρὸς τὸ πάθος ὅχι χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ἐφ' ὅσον ἐπαινεῖ ἐκεῖνον ποὺ ἔνοιωσε χαρὰν διὰ τὸν σταυρόν· διότι αὐτὸ ἦτο σωτηρία τῆς οἰκουμένης. Ἐκεῖνοι ὅμως ἔρριπτον λίθους· τόσον πολὺ ἔτοιμοι ἦσαν διὰ φόνους καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκαμνον ἀπὸ μόνοι των, χωρὶς καμμίαν περίσκεψιν.

Διατί ὅμως δὲν εἶπε, Ἵπρὶν νὰ γεννηθῇ ὁ ἸΑβραάμ, ἐγὼ ὑπῆρχον, ἀλλὰ «ἐγὼ ὑπάρχω»; Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατήρ του χρησιμοποιεῖ αὐτὴν τὴν λέξιν «ὑπάρχω», ἔτσι καὶ αὐτός· διότι αὐτὴ δηλώνει τὸ συνεχές, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε χρόνον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόγος αὐτός φαίνεται εἰς αὐτοὺς βλάσφημος. Ἐὰν ὅμως δὲν ἠνέχθησαν τὴν σύγκρισίν του πρὸς τὸν ἸΑβραάμ (ἂν καὶ βέβαια ἦτο μικρά), ἐὰν συνεχῶς ἐξίσωνε τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸν Πατέρα, ἄρα γε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔπαυον νὰ τὸν κτυποῦν; Εἰς τὴν συνέχειαν φεύγει πάλιν ἀνθρωπίνως καὶ κρύπτεται, ἀφοῦ ἀρκετὰ τοὺς ἐδίδαξεν· καί, ἀφοῦ ἔκαμεν ὅ,τι ἀφοροῦσεν αὐτόν, ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ ἱερόν καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ τυφλοῦ, ἐπιβεβαιώνων μὲ τὰ ἔργα ὅτι ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὸν ἸΑβραάμ. Ἄλλ' ἴσως εἰπῇ κάποιος· Πρὸς ποῖον σκοπὸν δὲν διέλυσε τὴν δύναμίν των; διότι ἔτσι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πιστεύσουν. Παράλυτον ἐθεράπευσε καὶ δὲν ἐπίστευσαν, ἄλλα ἀμέτρητα θαύματα ἔκαμε καὶ κατὰ τὸ πάθος του ἀκόμη τοὺς ἔρριψεν ὑπτίους⁹, καὶ ἐπεσκότωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς των, καὶ δὲν ἐπίστευσαν, καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ πιστεύσουν, ἐὰν διέλυε τὴν δύναμίν των; Διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ ἀπεγνωσμένην ψυχὴν· καὶ ἂν ἀκόμη ἰδῇ θαύματα, καὶ ἂν ἀκόμη ἰδῇ τέρατα, ἐξακολουθεῖ νὰ δεικνύῃ τὴν ἰδίαν ἀναισχυντίαν. Καθ' ὅσον καὶ ὁ Φαραώ, ἂν καὶ ἐδέχετο μυρίας πληγὰς, μόνον ὅταν ἐτιμωρεῖτο, ἐσωφρονίζετο, καὶ μέχρι τὴν τελευταίαν ἡμέραν τέτοιος παρέμεινε, καταδιώκων αὐτοὺς ποὺ ἠλευθέρωσε¹⁰. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος συνεχῶς λέγει· «Νὰ μὴ σκληρυνθῇ κανεὶς σας ἀπὸ τὴν ἀπατηλὴν ἁμαρτίαν». Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὰ μέλη τοῦ σώματος νεκρώ-

κροῦνται λοιπόν, καὶ οὐδεμίαν αἴσθησιν ἔχουσιν, οὕτω καὶ
 ψυχὴ, διὰ πολλοῖς κατασχευῇ πάθεσι, νεκροῦται πρὸς τὴν
 ἀρετὴν. Καὶ εἰτιοῦν προσενέγκης, σὺ λαμβάνει τοῦ πράγμα-
 τος αἴσθησιν, ἀλλὰ, καὶ κόλασιν, καὶ ὀτιοῦν ἀπειλήσης,
 5 ἀνάλγητος μένει.

3. Διὸ δὴ δέομαι, ἕως ἐλπίδας ἔχομεν σωτηρίας, ἕως
 δυνάμεθα ἐπιστρέψαι, πάντα ποιεῖν οἱ γὰρ ἀπηλγηκότες,
 καθάπερ τῶν κυβερνητῶν οἱ ἀπογινόντες τῇ πνεύσει τὸ σκά-
 φος παραδιδόντες, οὐδὲν παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρουσιν, οὕτω
 10 καὶ οὗτοι πειρῶνται λοιπόν. Ὁ τε γὰρ βασκανος εἰς ἓν
 ὄρα μόνον, τὴν ἐπιθυμίαν πληρῶσαι τὴν ἑαυτοῦ, καὶ κολά-
 ζεσθαι μέλλῃ, καὶ ἀναιρεῖσθαι, τοῦ πάθους γίνεται μόνου
 καὶ ὁ ἀκόλαστος καὶ ὁ φιλοχρήματος. Εἰ δὲ τῶν παθῶν
 ισοαύτη ἢ τυραννίς, πολλῶ μᾶλλον τῆς ἀρετῆς· εἰ δὲ ἐ-
 15 κεῖνα θανάτου καταφρονοῦμεν, πολλῶ μᾶλλον διὰ ταύτην
 εἰ ἐκεῖνοι τῆς ψυχῆς καταφρονοῦσι τῆς ἑαυτῶν, πολλῶ μᾶλ-
 λον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας τοῦτο ποιεῖν χρή· τίς
 γὰρ ἡμῖν ἔσται λόγος, διὰ τῶν ἀπολύμένων οὕτω σπουδα-
 ζόντων ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας, ἡμεῖς ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν
 20 σωτηρίας μηδὲ ισοαύτην ἐπιδειξώμεθα σπουδὴν, ἀλλ' αἰ-
 φρόνῳ τηκόμενοι διαμένωμεν; Οὐδὲν γὰρ βασκανίας χεῖρον
 ἵνα ἕτερον ἀπολέσῃ, καὶ ἑαυτὸν προσαπολλύει. Βασκάνου ὁ-
 φθαλμὸς ἐκτιήκεται λύπη, θανάτῳ συζῇ διηνεκεῖ, πάντας
 ἐχθροὺς ἡγεῖται, τοὺς οὐδὲν ἡδικοκίας· ἀλγεῖ διὸ ὁ Θεὸς
 25 τιμᾶται, χαίρει ἐφ' οἷς ὁ διάβολος χαίρει.

Ὁ δεῖνα τειίμῃται παρὰ ἀνθρώποις; Ἀλλ' οὐκ ἔστιν
 αὕτη τιμή, μὴ βασκάνης. Ἀλλὰ παρὰ Θεῷ τειίμῃται; Ζή-
 λωσον καὶ γένου ὁμοιος. Ἀλλ' σὺ βούλει; Τί τοίνυν καὶ

νονται εἰς τὸ τέλος καὶ δὲν αἰσθάνονται τίποτε, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν κυριευθῇ ἀπὸ πολλὰ πάθη, νεκρώνεται ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν. Καὶ ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν τῆς προσφέρῃς, δὲν αἰσθάνεται αὐτὸ ποῦ τῆς προσφέρεται, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη τὴν ἀπειλήσῃς μὲ τιμωρίαν, καὶ ἂν ἀκόμη μὲ ὅ,τι δῆποτε ἄλλο, παραμένει ἀναίσθητος.

3. Διὰ τοῦτο λοιπὸν σᾶς παρακαλῶ, ἕως ὅτου ἔχομεν ἀκόμη ἐλπίδας διὰ σωτηρίαν, ἕως ὅτου ἠμποροῦμεν νὰ ἐπιστρέψωμεν, νὰ πράττωμεν τὰ πάντα· διότι οἱ ἀδιάφοροι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀπελπισμένοι κυβερνήτες παραδίδουν τὸ σκάφος εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ δὲν καταβάλλουν καμμίαν προσπάθειαν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐνεργοῦν πλέον. Διότι καὶ ὁ φθονερός εἰς ἓνα καὶ μόνον ἀποβλέπει, νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του, καὶ εἴτε πρόκειται νὰ τιμωρηθῇ, εἴτε νὰ θανατωθῇ, αὐτὸς γίνεται μόνον δοῦλος τοῦ πάθους· τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἀκόλαστος καὶ ὁ φιλοχρήματος. Ἐὰν δὲ εἶναι τόσον μεγάλη ἡ τυραννὶς τῶν παθῶν, πολὺ περισσότερον εἶναι τῆς ἀρετῆς· ἐὰν ἐξ αἰτίας ἐκείνων περιφρονοῦμεν τὸν θάνατον, πολὺ περισσότερον δι' αὐτήν· ἐὰν ἐκεῖνοι περιφρονοῦν τὴν ψυχὴν των ἐξ αἰτίας ἐκείνων, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν αὐτὸ ἡμεῖς διὰ τὴν σωτηρίαν μας· διότι ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν, ὅταν ἐπιδεικνύουν τόσῃν φροντίδα διὰ τὴν ἀπώλειάν των αὐτοὶ ποῦ καταστρέφονται, ἡμεῖς νὰ μὴ ἐπιδείξωμεν οὔτε τόσῃν φροντίδα διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλὰ νὰ παραμένωμεν συνεχῶς λειώνοντες ἀπὸ τὸν φθόνον; Διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ τὸν φθόνον· διὰ νὰ καταστρέψῃ ἄλλον, καταστρέφει μαζὶ καὶ τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ φθονεροῦ λειώνει ἀπὸ τὴν λύπην, ζῇ διαρκῶς μὲ τὸν θάνατον, θεωρεῖ ὅλους ἐχθρούς, ποῦ δὲν τὸν ἠδίκησαν εἰς τίποτε· λυπεῖται ποῦ ὁ Θεὸς τιμᾶται, χαίρεται δι' αὐτὰ ποῦ χαίρεται ὁ διάβολος.

Ὁ τὰδε τιμᾶται ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων; Ἀλλ' αὐτὴ δὲν εἶναι τιμὴ, μὴ φθονήσης. Ἀλλὰ τιμᾶται ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ; Ζήλεψέ τον καὶ γίνε ὁμοιός του. Ἀλλὰ δὲν θέλεις; Διατί λοιπὸν ἐπὶ πλέον καταστρέφεις καὶ τὸν ἑαυτὸν

σανιὸν προσπολλύεις; τί καὶ δ ἔχεις ρίπεις; Οὐ δύνασαι
γενέσθαι ἴσος ἐκείνῳ, οὐδὲ λαβεῖν τι καλόν; τί καὶ κακὸν
προσλαμβάνεις; δέον συνήδεσθαι, ἵνα, καὶ κοινωῇσαι τῶν
πόνων μὴ δυνηθῇς, ἐκ τοῦ συνήδεσθαι κερδάνης· ἀρκεῖ
5 γὰρ πολλαχοῦ καὶ προαίρεσις μέγα ποιῆσαι ἀγαθόν. Ὁ
γοῦν Ἰεζεκιήλ φησι διὰ τοῦτο τοὺς Μωαβίτας κολάζεσθαι,
διὰ τὸ ἐπιχαιρεῖν τοῖς Ἰσραηλίταις· καὶ ἄλλους τινὰς σώ-
ζεσθαι, ὅτι ἔστινον ἐπὶ τοῖς ἐτέρων κακοῖς. Εἰ δὲ τοῖς
σιενάζουσιν ἐπὶ τοῖς ἐτέρων κακοῖς ἔστι τις παραμυθία,
10 πολλῷ μᾶλλον τοῖς ἡδομένοις ἐπὶ ταῖς ἐτέρων τιμαῖς.

Ἐνεκάλει τοῖς Μωαβίταις, ὅτι ἐπέχαιρον τοῖς Ἰσραη-
λίταις, καίτοι γε ὁ Θεὸς ἐκόλαζεν· ἀλλ' οὐδέ, ὅταν αὐτὸς
κολάζῃ, ἐφήδεσθαι ἡμᾶς βούλεται τοῖς κολαζομένοις· οὐδὲ
γὰρ αὐτὸς βούλεται αὐτοὺς κολάσαι. Εἰ δὲ συναλγεῖν χορὴ κο-
15 λαζόμενοι, πολλῷ μᾶλλον τιμωμένοις μὴ φθονεῖν. Οὕτω γοῦν
οἱ περὶ Κορὲ καὶ Δαθὰν ἀπώλοντο, τοὺς μὲν φθονουμένους
λαμπροτέρους ποιήσαντες, ἐαυτοὺς δὲ κολάσει παραδόντες. Θη-
ρίον γὰρ ἔστιν ἰσθόλον ὁ φθόνος, θηρίον ἀκάθαρτον, καὶ κακία
προαιρέσεως, συγγνώμην οὐκ ἔχουσα, πονηρία, ἀπολογίας
20 ἀπεσιτορημένη, πάντων αἰτία καὶ μήτηρ τῶν κακῶν. Διὸ
πρόρριζον αὐτὴν ἀνέλωμεν, ἵνα καὶ τῶν παρόντων κακῶν
ἀπαλλαγῶμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χά-
ριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
25 ματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σου; διατί ἀπορρίπτεις καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔχεις; Δὲν ἤμπορεῖς νὰ γίνῃς ἴσος μὲ ἐκεῖνον, οὔτε καὶ νὰ λάβῃς κάποιο καλό; διατί προσέτι λαμβάνεις τὸ κακόν; ἔπρεπε νὰ συμμετεῖχες εἰς τὴν χαράν του, ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἤμπορέσης νὰ λάβῃς μέρος εἰς τοὺς πόνους του, νὰ ὠφεληθῇς ἀπὸ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν χαράν του· διότι εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀρκεῖ καὶ ἡ προαίρεσις νὰ μᾶς παράσχῃ μέγα ἀγαθόν. Καὶ πράγματι ὁ Ἰεζεκιήλ λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο ἐτιμωροῦντο οἱ Μωαβῖται, ἐπειδὴ ἐχαίροντο διὰ τὰς συμφορὰς τῶν Ἰσραηλιτῶν¹², καὶ ὅτι ὠρισμένοι ἄλλοι ἐσώθησαν, ἐπειδὴ ἐστέναζον διὰ τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων. Ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ κάποια παρηγορία δι' αὐτοὺς ποὺ στενάζουν διὰ τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων, πολὺ περισσότερον ὑπάρχει δι' αὐτοὺς ποὺ χαίρονται διὰ τὰς τιμὰς τῶν ἄλλων.

Κατηγορεῖ τοὺς Μωαβῖτας ἐπειδὴ ἐχαίροντο διὰ τὰς συμφορὰς τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἂν καὶ βέβαια ὁ Θεὸς ἐτιμῶρει αὐτοὺς, ἀλλ' οὔτε, ὅταν αὐτὸς τιμωρῇ, θέλει ἡμεῖς νὰ χαιρώμεθα ποὺ τιμωροῦνται οἱ ἄλλοι, καθ' ὅσον οὔτε ὁ ἴδιος θέλει νὰ τοὺς τιμωρήσῃ. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ πονοῦμεν μαζὶ μὲ αὐτοὺς ποὺ τιμωροῦνται, πολὺ περισσότερον δὲν πρέπει νὰ φθονοῦμεν αὐτοὺς ποὺ τιμῶνται. Διότι ἔτσι ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν οἱ περὶ τὸν Κορὲ καὶ Δαθάν, καταστήσαντες τοὺς μὲν φθονουμένους λαμπροτέρους, τοὺς δὲ ἑαυτοὺς των παρέδωσαν εἰς τὴν τιμωρίαν. Διότι ὁ φθόνος εἶναι θηρίον φαρμακερόν, θηρίον ἀκάθαρτον, κακία θεληματικὴ ποὺ δὲν ἔχει συγχώρησιν, πονηρία ποὺ στερεῖται ἀπολογίας, αἰτία καὶ μητέρα ὅλων τῶν κακῶν. Διὰ τοῦτο ἄς τὴν βγάλωμεν ἀπὸ τὴν ρίζαν της' ὥστε καὶ ἀπὸ τὰ παρόντα κακὰ ν' ἀπαλλαγῶμεν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει δόξα εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΣΤ΄

Ἰω. 9, 1 - 5

«Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς. Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· Ραββί, τίς ἥμαρτιεν, οὗτος, ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ;».

1. «Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς». Σφόδρα φιλόανθρωπος ὢν καὶ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας κηδόμενος, καὶ τῶν ἀγνωμόνων τὰ σιόματα ἐμψρό-
10 ξαι θέλων, οὐδὲν τῶν εἰς αὐτῶν ἠκόντιων παραλιμπάνει, καὶ μηδεὶς ὁ προσέχων ἤ. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Προφήτης εἰδώς, ἔλεγεν· «Ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε». Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἐνταῦ-
θα, ἐπειδὴ τὸ τῶν λόγων ὑψηλὸν οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλὰ καὶ
15 δαιμονῶντα ἐκάλεσαν καὶ ἀνελεῖν ἐπεχείρουν, ἐξελθὼν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, θεραπεύει τυφλόν, καὶ τῇ τε ἀπουσίᾳ τὸν θυμὸν παραμυθούμενος, καὶ διὰ τῆς ἐργασίας τοῦ σημείου τὸ σκληρὸν αὐτῶν καὶ ἀπηνὲς καταμαλᾶσσω, καὶ τὰ εἰρημένα πισιού-
μεινος, καὶ ποιεῖ σημεῖον οὐ τὸ τυχόν, ἀλλὰ ὅτιε πρῶτον
20 συμβάν· «ἀπὸ γὰρ τοῦ αἰῶνος, φησὶν, οὐκ ἠκούσθη διὲ ἡνοιξέ τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου» τυφλοῦ μὲν γὰρ ἴσως ἡνοιξέ τις, γεγεννημένου δέ, οὐκ ἔτι. Καὶ διὲ, ἐξελθὼν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ἐπὶ τὸ ἔργον ἦλθεν ἐπίτηδες, δῆλον ἐκεῖ-
θεν· αὐτὸς γὰρ εἶδε τὸν τυφλόν, οὐχ ὁ τυφλὸς αὐτῷ προσῆλ-
25 θε· καὶ οὕτω σπουδαίως ἀνέβλεψεν, ὥς καὶ τοῖς μαθηταῖς αἰσθησιν παρασχεῖν. Ἀπὸ τούτου γοῦν καὶ ἐπὶ τὴν ἐρώτησιν

1. Ψαλμ. 50, 6.

2. Ἰω. 9, 32.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΣΤ΄

Ίω. 9, 1 - 5

«Καὶ διερχόμενος ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς. Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ του, λέγοντες· Διδάσκαλε, ποῖος ἦμαρτεν, αὐτὸς ἢ οἱ γονεῖς του, ὥστε νὰ γεννηθῇ τυφλός;».

1. «Καὶ διερχόμενος ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς». Ἐπειδὴ εἶναι πάρα πολὺ φιλόανθρωπος καὶ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ θέλων νὰ κλείσῃ τὰ στόματα τῶν ἀχαρίστων, δὲν παραλείπει νὰ κάνῃ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε νὰ κάνῃ καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς δὲν τὸν ἐπρόσεχεν. Αὐτὸ λοιπὸν γνωρίζων καλὰ καὶ ὁ προφήτης, ἔλεγεν· «Διὰ νὰ δικαιωθῇς μὲ τοὺς λόγους σου καὶ νὰ νικήσῃς μὲ τὴν κρίσιν σου»¹. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ δὲν ἐδέχθησαν τὸ ὑψηλὸν νόημα τῶν λόγων του, ἀλλὰ τὸν ὠνόμασαν καὶ δαιμονισμένον καὶ ἐπεχείρουν καὶ νὰ τὸν φονεύσουν, ἀφοῦ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸν ναόν, θεραπεύει τὸν τυφλόν, καὶ καταπραΰνων τὴν ὀργὴν των μὲ τὴν ἀπουσίαν του καὶ μὲ τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ θαύματος μαλακώνων τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἀσπλαχνίαν των καὶ κάμνων πιστευτοὺς τοὺς λόγους του· καὶ τὸ θαῦμα ποὺ κάμνει δὲν εἶναι τυχαῖον, ἀλλὰ τότε συνέβη διὰ πρώτην φοράν. Καθ' ὅσον λέγει· «Ποτὲ πρὶν δὲν ἠκούσθη, ὅτι ἤνοιξε κάποιος τοὺς ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ ἐκ γενετῆς»²· διότι ἴσως κάποιος νὰ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ, ἐκ γενετῆς ὅμως ὄχι ἀκόμη. Καὶ τὸ ὅτι ἐξελθὼν ἀπὸ τὸν ναόν, ἦλθεν ἐπίτηδες νὰ κάνῃ τὸ θαῦμα γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ἐξῆς· αὐτὸς δηλαδὴ εἶδε τὸν τυφλόν, καὶ δὲν προσῆλθε πρὸς αὐτὸν ὁ τυφλός, καὶ μὲ τόσῃν προσοχὴν τὸν εἶδεν, ὥστε καὶ τοὺς μαθητὰς νὰ τοὺς κάνῃ ἐντύπωσιν. Ἐξ αἰτίας αὐ-

ἦλθον· ὁρῶντες γὰρ αὐτὸν σπουδαίως προσέχοντα, ἐπυνθά-
 ροντο, λέγοντες· «Τίς ἡμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ;».
 Ἐσφαλμένη ἡ ἐρώτησις· πῶς γὰρ ἂν ἡμαρτε, πρὶν ἢ γεν-
 νηθῆναι; πῶς δέ, τῶν γονέων ἁμαρτιόντων, αὐτὸς ἂν ἐκο-
 5 λασθῇ; Πόθεν οὖν ἦλθον ἐπὶ τὴν ἐρώτησιν ταύτην; Πρὸ
 τούτου τὸν παραλελυμένον θεραπεύων, ἔλεγεν· «Ἴδου ὑγιῆς
 γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε».

Οὔτοι τοίνυν ἐννοήσαντες διὲς ἐκεῖνος δι' ἁμαρτίας παρε-
 λύθη, λέγουσιν· "Εστω, ἐκεῖνος δι' ἁμαρτήματα παρελύθη·
 10 περὶ τούτου δὲ τί ἂν εἴποις; οὗτος ἡμαρτεν; Ἀλλ' οὐκ ἔ-
 σουν εἰπεῖν· ἐκ γενεῆς γὰρ ἐσσι τυφλός. Ἀλλ' οἱ γονεῖς
 αὐτοῦ; Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο· παῖς γὰρ ὑπὲρ πατρὸς οὐ δίδωσι
 δίκην". Ὡπερ οὖν, παιδίον κακούμενον ὁρῶντες, λέγομεν·
 "Τί ἂν τις εἴποι περὶ τούτου; τί ἐποίησε τὸ παιδίον;" οὐκ
 15 ἐρωτῶντες, ἀλλὰ διαποροῦντες, οὕτω δὴ καὶ οἱ μαθηταί,
 οὐ τοσοῦτον ἐρωτῶντες τοῦτο ἔλεγον, ἀλλ' ἀποροῦντες. Τί
 οὖν ὁ Χριστός; «Οὔτε οὗτος ἡμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ».
 Τοῦτο δέ, οὐχ ἁμαρτημάτων ἀπαλλάττω» αὐτούς, φησὶν,
 (οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν· «Οὔτε οὗτος ἡμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς
 20 αὐτοῦ», ἀλλ' ἐπήγαγεν· «Ἴνα τυφλὸς γεννηθῇ»), ἀλλ' ἵνα
 δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἡμαρτε μὲν γὰρ καὶ οὗτος, καὶ
 οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐντεῦθεν, φησὶν, ἢ πῆρως.

Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ τοῦτο ἐμφαίνων, διὲς οὗτος μὲν οὐχ
 οὕτως, ἄλλοι δὲ τινες ἐκ τούτων ἐτυφλώθησαν τῶν αἰτιῶν,
 25 διὰ τὰς τῶν γονέων ἁμαρτίας· οὐδὲ γὰρ ἔστι, ἁμαρτιάνουτος
 εἰέρου, κολάζεσθαι ἕτερον. Ἐπεὶ, εἰ τοῦτο δώσομεν, κακεῖνο
 δώσομεν, διὲς πρὸ γενέσεως ἡμαρτεν. Ὡπερ οὖν, εἰπὼν διὲς

τοῦ λοιπὸν ἔσπευσαν νὰ τὸν ἐρωτήσουν· διότι, βλέποντες αὐτὸν νὰ τὸν βλέπῃ μὲ τόσῃν προσοχῇν, ἐζητοῦσαν νὰ μάθουν, λέγοντες· «Ποῖος ἤμαρτεν, αὐτὸς ἢ οἱ γονεῖς του;». Ἐσφαλμένη ἡ ἐρώτησις· διότι πῶς ἦτο δυνατόν ν' ἀμαρτήσῃ πρὶν γεννηθῇ; πῶς δέ, ἐὰν ἡμάρτησαν οἱ γονεῖς του, ἦτο δυνατόν αὐτὸς νὰ τιμωρηθῇ; Διατί λοιπὸν ἔκαμαν αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν; Πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ θαῦμα, θεραπεύων τὸν παράλυτον, ἔλεγεν «Νά, ἔγινες ὑγιής· μὴ ἀμαρτάνῃς εἰς τὸ ἐξῆς»³.

Αὐτοὶ λοιπὸν ἀντιληφθέντες ὅτι ἐκεῖνος ἔγινε παράλυτος ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν του, τοῦ λέγουν· Ὡς εἶπω, ἐκεῖνος ἔγινε παράλυτος ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτημάτων του, δι' αὐτὸν ὅμως τί θὰ ἠμποροῦσες νὰ εἰπῇς; αὐτὸς ἤμαρτεν; Ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὸ εἰπῇς, διότι εἶναι τυφλὸς ἐκ γενετῆς. Μήπως ὅμως ἤμαρτον οἱ γονεῖς του; Ἀλλ' οὔτε αὐτό, διότι τὸ παιδί δὲν τιμωρεῖται διὰ τὰς ἀδικίας τοῦ πατρός του. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν, βλέποντες κάποιο παιδί νὰ εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, λέγομεν, 'Τί θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ δι' αὐτό; τί ἔκαμε τὸ παιδί;' χωρὶς νὰ ἐρωτῶμεν, ἀλλὰ ἐκφράζομεν ἀπορίαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ μαθηταί, δὲν τὸ ἔλεγον αὐτὸ τόσον ὑπὸ μορφὴν ἐρωτήσεως, ἀλλὰ ἀπορίας. Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Χριστός; «Οὔτε αὐτὸς ἤμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς του». Αὐτὸ δὲ δὲν τὸ λέγει ἀπαλλάσσων αὐτοὺς ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας (Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Οὔτε αὐτὸς ἤμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς του», ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν, «Διὰ νὰ γεννηθῇ τυφλός»), ἀλλὰ διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἡμάρτησε βέβαια καὶ αὐτὸς καὶ οἱ γονεῖς του, ἀλλὰ δὲν προέρχεται, λέγει, ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἡ τύφλωσις.

Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν ὅχι διὰ νὰ δείξῃ αὐτὸ, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς μὲν δὲν ἐτυφλώθη δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ἐνῶ ὠρισμένοι ἄλλοι ἐτυφλώθησαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν αἰτιῶν, ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν τῶν γονέων των· καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀμαρτάνῃ ἄλλος καὶ νὰ τιμωρῇται ἄλλος. Διότι ἐὰν τὸ παραδεχθῶμεν αὐτό, κατ' ἀνάγκην θὰ παραδεχθῶμεν καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ ἡμάρτησε πρὶν γεννηθῇ. Ὅπως

- «οὔτε οὗτος ἥμαρτεν», οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι ἔνι ἐκ γενειῆς ἁμαρτεῖν καὶ κολασθῆναι, οὕτως, εἰπών, «Οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ», οὐ τοῦτο εἶπεν, ὅτι ἔνι διὰ γονέας κολασθῆναι· καὶ γὰρ διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ ταύτην ἀναιρεῖ τὴν ὑπόνοιαν· «Ζῶ
5 ἐγώ, λέγει Κύριος, εἰ ἔσται ἡ παραβολὴ αὕτη ἡ λεγομένη· Οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα, καὶ οἱ ὀδόντιες τῶν τέκνων ἡμωδίασαν». Καὶ ὁ Μωϋσῆς δέ φησιν· «Οὐκ ἀποθανεῖται πατήρ ὑπὲρ τέκνου». Καὶ περὶ τινος βασιλέως φησὶν ὅτι διὰ τοῦτο τοῦτο οὐκ ἐποίησε, φυλάττων τὸν Μωϋσέως νόμον.
10 Εἰ δὲ λέγει τις, Πῶς οὖν εἴρηται, «Ὁ ἀποδυδὺς ἁμαρτίας γονέων ἐπὶ τέκνα ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν»; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, ὅτι οὐκ ἔστι καθολικὴ ἡ ἀπόφασις, ἀλλ' ἐπὶ τινων εἴρηται, τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐξελθόντων. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐπειδὴ οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐξελθόντιες
15 μετὰ τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα τῶν προγόνων γεγόναι χεῖρους τῶν οὐδὲν τούτων θεωρασμένων, τὰ αὐτὰ πείσονται, φησὶν, ἅπερ ἔπαθον ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ τετολμήκασι. Καὶ ὅτι περὶ ἐκείνων εἴρηται, τῷ τόπῳ τις ἐπισιήσας ἀκριβέσιον εἴσεται.
20 Τίνος οὖν ἔνεκεν τυφλὸς ἐγεννήθη; «Ἵνα φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ», φησὶν. Ἴδου πάλιν ἄπορον ἄλλο, εἰ χωρὶς τῆς τούτου κολάσεως οὐκ ἐνῆν φανῆναι τοῦ Θεοῦ τὴν δόξαν. Μάλιστα μὲν οὐ τοῦτο εἴρηται, ὅτι οὐκ ἐνῆν (ἐνῆν γάρ), ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἵνα φανερωθῇ. Τί οὖν, φησὶν, ἡδικήθη
25 διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν; Ποίαν ἀδικίαν; εἰπέ μοι εἰ γὰρ μηδὲ ὅλως παραγαγεῖν αὐτὸν ἐβούλετο. Ἐγὼ δὲ καὶ εὐεργειῆσθαι αὐτόν φημι ἀπὸ τῆς πηρώσεως. Τοὺς γὰρ ἔνδον ἀνέβλεψεν ἐφθαλμούς· τί γὰρ ὄφελός ἐστι τοῖς Ἰουδαίοις τῶν ὁμμάτων; (μεῖζονα γὰρ κάλασιν ἔσχον, πηρωθέντες ἐν
30 τῷ βλέπειν)· τί δὲ τούτῳ βλάβος ἀπὸ τῆς πηρώσεως; Διὰ

4. Ἰεζ. 18, 3· 2.

5. Δευτ. 24, 16.

6. Δ' Βασ. 14, 6.

7. Δευτ. 5, 9.

ἀκριβῶς λοιπὸν εἰπὼν, ὅτι «οὔτε αὐτὸς ἥμαρτεν», δὲν ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ εἶναι δυνατόν ἐκ γενετῆς ν' ἁμαρτήσῃ καὶ νὰ τιμωρηθῇ, ἔτσι εἰπὼν, «Οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ», δὲν ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ εἶναι δυνατόν νὰ τιμωρηθῇ ἐξ αἰτίας τῶν γονέων του· καθ' ὅσον διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ ἀναιρεῖ αὐτὴν τὴν σκέψιν «Ὁρκίζομαι εἰς τὸν ἑαυτὸν μου, λέγει ὁ Κύριος, ὅτι δὲν θὰ λέγεται αὕτῃ ἡ παροιμία, οἱ πατέρες ἔφαγον ἄγορα σταφύλια καὶ ἐμωδίασαν τὰ δόντια τῶν παιδιῶν των»⁴. Καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ λέγει· «Δὲν θὰ ἀποθάνῃ ὁ πατήρας ἐξ αἰτίας τοῦ υἱοῦ του»⁵. Καὶ διὰ κάποιον βασιλέα λέγεται ὅτι, δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν τὸ ἔκαμεν αὐτό, φυλάσσω τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως⁶. Ἐὰν δὲ λέγῃ κάποιος, Πῶς λοιπὸν ἐλέχθη «Αὐτὸς ποὺ καταλογίζει ἁμαρτίας γονέων εἰς τὰ τέκνα μέχρι τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν»⁷; ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἡ ἀπόφασις αὐτὴ δὲν ἐλέχθη δι' ὅλους, ἀλλὰ δι' ἐκείνους ποὺ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Αὐτὸ δὲ ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἐπειδὴ αὐτοὶ ποὺ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἶχον γίνεαι μετὰ τὰ σημεῖα καὶ θαύματα χειρότεροι ἀπὸ τοὺς προγόνους των ποὺ δὲν εἶδαν κανένα ἀπὸ αὐτά, τὰ ἴδια, λέγει, θὰ πάθουν ποὺ ἔπαθον ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ διέπραξαν τὰ ἴδια παραπτώματα. Καὶ τὸ ὅτι ἐλέχθη δι' ἐκείνους θὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς ἐὰν ἐξετάσῃ ἀκριβέστερον τὸ χωρίον.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἐγεννήθη τυφλός; «Διὰ νὰ φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ», λέγει. Νὰ καὶ πάλιν ἄλλη ἀπορία, ἐὰν δηλαδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φανῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ χωρὶς τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ. Βέβαια δὲν ἐλέχθη αὐτό, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν (διότι ἦτο δυνατόν), ἀλλὰ διὰ νὰ φανερωθῇ καὶ εἰς αὐτόν. Τί λοιπὸν, λέγει, ἠδικήθη διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ; Ποίαν ἀδικίαν; εἶπέ μου· διότι ἐὰν ἤθελεν οὔτε κἀν θὰ τὸν ἔφερεν εἰς τὴν Ζωήν. Ἐγὼ ὅμως λέγω, ὅτι καὶ εὐηργετήθη ἀπὸ τὴν τύφλωσιν, καθ' ὅσον ἀνέβλεψε μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς ὀφθαλμούς· διότι τί ὠφελήθησαν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τοὺς σωματικοὺς ὀφθαλμούς; (διότι ἐτιμωρήθησαν χειρότερα, ἀφοῦ ἐτυφλώθησαν ὡς πρὸς τοὺς ἐσωτερικοὺς ὀφθαλμούς)· ποία δὲ ἡ βλάβη εἰς

γὰρ ταύτης ἀνέβλεψεν. Ὡσπερ οὖν τὰ κακὰ οὐκ ἔστι κακά,
 τὰ κατὰ τὸν παρόντα βίον, οὕτως οὐδὲ τὰ ἀγαθὰ ἀγαθὰ,
 ἀλλ' ἁμαρτία μόνη κακόν, πῆρωσις δὲ οὐ κακόν. Ὁ δὲ ἐκ τοῦ
 μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν ἐξουσίαν εἶχε καὶ οὕτως
 5 αὐτὸν ἀφείναι. Φασὶ δέ τινες, ὅτι τοῦτο οὐδὲ αἰτιολογικόν
 ἔστι τὸ ἐπίρρημα, ἀλλὰ τῆς ἐκθάσεως· οἷον, ὥς, διὰ λέγει·
 «Εἰς κρίμα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἵνα οἱ μὴ
 βλέποντες βλέψωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται»·
 (καὶ μὴν οὐ διὰ τοῦτο ἦλθεν, ἵνα οἱ βλέποντες τυφλοὶ γέ-
 10 νωνται). Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος· «Τὸ γὰρ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ
 φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογή-
 τους». (καίτοι οὐ διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἔδειξεν, ἵνα ἀποσιεω-
 θῶσιν ἀπολογίας, ἀλλ' ἵνα τύχωσιν ἀπολογίας). Καὶ πάλιν
 ἀλλαχοῦ· «Νόμος δὲ παρεισηλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παρά-
 15 πτωμα»· (καίτοι οὐ διὰ τοῦτο παρεισηλθεν, ἀλλ' ἵνα κωλυθῇ
 ἡ ἁμαρτία).

2. Ὅρᾳς πανταχοῦ τὸ ἐπίρρημα τῆς ἐκθάσεως ὄν; Καθά-
 περ γὰρ τις οἰκοδόμος ἄριστος, τῆς οἰκίας τὸ μὲν εἰργάσατο,
 τὸ δὲ ἀφῆκεν ἀτέλεστον, ὥστε τοῖς ἀπιστοῦσι διὰ τοῦ λει-
 20 ψάνου καὶ περὶ τοῦ παντὸς ἀπολογήσασθαι, οὕτω καὶ ὁ Θε-
 ός, καθάπερ οἰκίαν τινὰ σεσαθρωμένην, τὸ σῶμα τὸ ἡμέτε-
 ρον συγκολῶ καὶ ἀναπληροῖ, τήν τε χεῖρα τὴν ξηρὰν θερα-
 πεύων, τὰ παραλελυμένα μέλη σφίγγων, τοὺς χωλοὺς διορ-
 θούμενος, τοὺς λεπροὺς καθαίρων, τοὺς ποσοῦντας ἐγείρων,
 25 τοὺς τὰ σκέλη πεπηρωμένους ἀριτίους ποιῶν, τοὺς νεκροὺς
 ἀπὸ θανάτου καλῶν, μεμνηκότας ὀφθαλμοὺς διανοίγων. οὐκ
 ὄντας ἐπιτιθεῖς· ἅπερ ἅπαντα τῆς κατὰ φύσιν ἀσθενείας ὄντα
 πηρώματα, εἶτα διορθούμενος, ἐδείκνυ αὐτοῦ τὴν δύναμιν.

8. Ἰω. 9, 39.

9. Ρωμ. 1, 19· 20.

10. Ρωμ. 5, 20.

αὐτὸν ἀπὸ τὴν τύφλωσιν; Διότι μὲ τὴν τύφλωσίν του αὐτὴν ἀνέβλεπεν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τὰ κακὰ δὲν εἶναι κακὰ, δηλαδή τὰ κακὰ τῆς παρούσης ζωῆς, ἔτσι οὔτε τὰ ἀγαθὰ δὲν εἶναι ἀγαθὰ, ἀλλὰ κακὸν εἶναι μόνον ἡ ἁμαρτία, ἐνῶ ἡ τύφλωσις δὲν εἶναι κακόν. Αὐτὸς δὲ ποὺ τὸν ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν, ἐξουσίαν εἶχε καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Μερικοὶ δὲ λέγουν, ὅτι αὕτῃ ἡ φράσις δὲν ἔχει αἰτιολογικὸν χαρακτήρα, ἀλλ' ἐκφράζει τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὅταν λέγῃ· «Ἐγὼ ἦλθα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον διὰ κρίσιν, διὰ ν' ἀποκτήσουν τὸ φῶς των ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν βλέπουν καὶ νὰ γίνουν τυφλοὶ αὐτοὶ ποὺ βλέπουν»⁸ (καὶ ὅμως δὲν ἦλθε δι' αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ γίνουν δηλαδή τυφλοὶ αὐτοὶ ποὺ βλέπουν). Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος λέγει· «Αὐτὸ ποὺ εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ γνωστὸν περὶ τοῦ Θεοῦ τοὺς εἶναι φανερόν, ὥστε νὰ εἶναι ἀδικαιολόγητοι»⁹ (ἂν καὶ βέβαια δὲν ἐφανέρωσε εἰς αὐτοὺς τὰ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ δι' αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ στερηθοῦν τὴν ἀπολογίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τύχουν ἀπολογίας). Καὶ πάλιν ἄλλοῦ λέγει· «Ὁ νόμος δὲ ἐδόθη διὰ νὰ πλεονάσουν τὰ παραπτώματα»¹⁰ (μολονότι βέβαια δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ἁμαρτία).

2. Βλέπεις εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ὅτι ὁ προσδιορισμὸς δεικνύει τὸ ἀποτέλεσμα; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἓνας ἄριστος οἰκοδόμος, τὸ μὲν ἓνα τμῆμα τῆς οἰκίας τὸ κατασκευάζει, τὸ δὲ ἄλλο τὸ ἀφήνει ἀτελείωτον, ὥστε μὲ τὸ ὑπόλοιπον νὰ ἀπολογηθῇ πρὸς αὐτοὺς ποὺ δὲν πιστεύουν δι' ὅλον τὸ ἔργον του, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ὡσὰν μίαν οἰκίαν ἐτοιμόρροπον, συγκολλεῖ τὸ σῶμα μας καὶ τὸ τελειοποιεῖ, θεραπεύων τὴν ξηρὰν χεῖρα, δίδων ζωὴν εἰς παράλυτα μέλη, θεραπεύων τοὺς χωλοὺς, καθαρίζων τοὺς λεπρούς, θεραπεύων τοὺς ἀσθενεῖς, καθιστῶν ἀρτιμελεῖς τοὺς ἀναπήρους, ἐπαναφέρων εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ τὸν θάνατον τοὺς νεκρούς, διανοίγων τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τυφλῶν καὶ δίδων ὀφθαλμοὺς εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν, καὶ διορθῶν ὅλα αὐτά, ποὺ ἦσαν ἀτέλειαί τῆς ἐκ φύσεως ἀσθε-

Εἰπὼν δέ, «Ἵνα φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ», περὶ ἑαυτοῦ
 φησιν, οὐ περὶ τοῦ Πατρὸς· ἐκείνου γὰρ ἡ δόξα ἦν φανε-
 ρά. Ἐπειδὴ γὰρ ἤκουον ὅτι τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς ἐποίησε,
 λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, διὰ τοῦτο οὕτω καὶ αὐτὸς ἔπλα-
 5 σε· τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν ὅτι «ἐγὼ εἰμι ὁ λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς
 γῆς, καὶ πλάσας τὸν ἄνθρωπον», πρόσαντες ἐδόκει εἶναι τοῖς
 ἀκούουσι, διὰ δὲ τοῦ ἔργου τοῦτο δεικνύμενον, οὐκ ἔτι
 λοιπὸν προσίστατο.

Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς, χοῦν λαβὼν καὶ φύρων τῷ πύσεται,
 10 οὕτω τὴν κεκρυμμένην αὐτοῦ δόξαν ἐφανερώσεν· οὐ μικρὰ
 γὰρ δόξα τὸ δημιουργὸν αὐτὸν νομισθῆναι τῆς κτίσεως·
 ἀπὸ γὰρ τούτου καὶ τὰ ἄλλα συνεισέρχεται, ἀπὸ τοῦ μέρους
 καὶ τὸ ὅλον ἐπισιοῦτο· ἡ γὰρ περὶ τοῦ μείζονος πίστις καὶ
 τὸ ἔλαιον ἐβεβαίον· τῆς κτίσεως γὰρ ἀπάσης τιμιώτερον
 15 ἄνθρωπος, καὶ τῶν ἐν ἡμῖν μελῶν τιμιώτερος ὀφθαλμός.
 Διὰ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐκείνῳ τῷ τρόπῳ τὰ ὅμματα ἐ-
 δημιουργήσεν· εἰ γὰρ καὶ μικρὸν τῷ μεγέθει τὸ μέλος,
 ἀλλ' ὅλον τοῦ σώματος ἐστὶν ἀναγκαιότερον. Καὶ τοῦτο Παῦ-
 λος δηλῶν, ἔλεγεν· «Ἐὰν εἴπῃ ἡ ἀκοὴ ὅτι οὐκ εἰμι ὀφθαλ-
 20 μός, οὐκ εἰμι ἐκ τοῦ σώματος· οὐ διὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ
 τοῦ σώματος;». Πάντα μὲν γὰρ τὰ ἐν ἡμῖν τῆς τοῦ Θεοῦ
 σοφίας ἐστὶν ἀπόδειξις, πολλῷ δὲ μᾶλλον ὀφθαλμός. Τοῦτο
 γοῦν τὸ πᾶν διακνυθερνᾷ σῶμα, τοῦτο τῷ παντὶ σώματι τὸ
 κάλλος ἐργάζεται, τοῦτο κοσμεῖ τὴν ὄψιν, τοῦτο λύχνος ἐστὶν
 25 ἀπάντων τῶν μελῶν· ὅπερ γὰρ ἥλιος κατὰ τὴν οἰκουμένην,
 τοῦτο ὀφθαλμὸς ἐν τῷ σώματι. Ἄν σδέσῃς τὸν ἥλιον,
 πάντα ἀπώλεσας καὶ συνειάραξας· ἂν σδέσῃς τοὺς ὀφθαλ-
 μούς καὶ πόδες ἄχρηστοι καὶ χεῖρες καὶ ψυχὴ· οἶεται γὰρ
 ἡ γνώσις, πηρωθέντων τούτων· διὰ γὰρ τούτων τὸν Θεὸν

νείας, ἐδείκνυε τὴν δύναμίν του. Εἰπὼν δέ, «Διὰ νὰ φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ», ἐννοεῖ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὄχι τὸν Πατέρα, διότι ἡ δόξα ἐκείνου ἦτο φανερά. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἤκουον ὅτι ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔπλασε καθ' ὅμοιον τρόπον τὸ χῶμα· διότι τὸ νὰ εἰπῇ, ἔγὼ εἶμαι ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβον χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἔπλασα τὸν ἄνθρωπον, ἐφαίνετο ὅτι ἐδυσαρעστοῦσε τοὺς ἀκροατάς, ἀποδεικνυόμενον ὅμως αὐτὸ ἐμπράκτως, δὲν θὰ ἐνοχλοῦσε πλέον αὐτοῦς.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ αὐτὸς, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα καὶ τὸ ἀνέμειξε μὲ τὸ πτύσμα, ἐφανέρωσε μὲ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν τὴν κρυμμένην δόξαν του· διότι δὲν ἦτο μικρὴ δόξα τὸ νὰ θεωρηθῇ αὐτὸς δημιουργὸς τῆς κτίσεως· καθ' ὅσον ἀπὸ αὐτὸ ἠκολούθουν καὶ τὰ ἄλλα καὶ ἀπὸ τὸ ἐπὶ μέρος ἐγένετο πιστευτὸν τὸ ὅλον· διότι ἡ πίστις διὰ τὸ μεγαλύτερον ἔργον του, ἐπεβεβαίωνε καὶ τὸ μικρότερον· καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ πολυτιμώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα τῆς κτίσεως, καὶ ἀπὸ τὰ μέλη μας πολυτιμώτερος εἶναι ὁ ὀφθαλμός. Διὰ τοῦτο ἔδωσε τὸ φῶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄχι ἔτσι ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ ἐκεῖνον τὸν τρόπον· διότι ἂν καὶ εἶναι μικρὸν τὸ μέρος αὐτὸ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀναγκαιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος. Καὶ αὐτὸ δηλῶν ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Ἐὰν εἰπῇ ἡ ἀκοή, ἐπειδὴ δὲν εἶμαι ὀφθαλμός, δὲν ἀνήκω εἰς τὸ σῶμα, μήπως παύῃ, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ σῶμα;»¹¹. Διότι ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός μας εἶναι ἀπόδειξις τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, πολὺ περισσότερον δὲ ὁ ὀφθαλμός. Καθ' ὅσον αὐτὸς διακυβερνᾷ ὁλόκληρον τὸ σῶμα, αὐτὸς δίδει τὸ κάλλος εἰς ὅλον τὸ σῶμα, αὐτὸς στολίζει τὸ πρόσωπον, αὐτὸς εἶναι ὁ λύχνος ὅλων τῶν μελῶν· διότι αὐτὸ ποὺ εἶναι ὁ ἥλιος διὰ τὴν οἰκουμένην, αὐτὸ εἶναι ὁ ὀφθαλμός διὰ τὸ σῶμα. Ἄν σβήσῃς τὸν ἥλιον, ὅλα τὰ κατέστρεψες καὶ τὰ ἀνέτρεψες· ἂν σβήσῃς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ πόδια εἶναι ἄχρηστα καὶ τὰ χέρια καὶ ἡ ψυχὴ· διότι χάνεται ἡ γνῶσις ἀχρηστευόμενων αὐτῶν· καθ' ὅσον

ἐγνώκαμεν «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθαροῦται». Οὐκ ἄρα τῷ σώματι λύχνος ὁ ὀφθαλμὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ σώματος τῇ ψυχῇ. Διό περ ὥσπερ ἔν τινι βασιλικῷ χωρίῳ, ἴδρυται, τὴν ἄνω
 5 λῆξιν λαχόν, καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων προκαθήμενος. Τοῦτον οὖν διαπλάττει.

Εἶτα, ἵνα μὴ νομίσης ὅτι ὕλης δεῖται, διὰ ποιῇ, καὶ ἵνα μάθης ὅτι οὐδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν πηλοῦ χρεῖαν εἶχε· (ὁ γὰρ οὐκ οὔσας οὐσίας τὰς μείζους παραγαγόν, πολλῷ
 10 μᾶλλον ταύτην χωρὶς ὕλης ἐποίησεν), ἵνα οὖν μάθης διὰ οὐ χρεῖας ἔνεκεν τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ διδάσκων ἑαυτὸν εἶναι δημιουργὸν τὸν ἐν ἀρχῇ, κρίσας τὸν πηλὸν φησιν «Ἄπελθε, νίψαι», ἵνα εἰδῇς ὅτι οὐ πηλοῦ δέομαι πρὸς τὸ ποιῆσαι ὀφθαλμούς, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ ἐν αὐτῷ ἡ δόξα ἡ ἐ-
 15 μή. Ὅτι γὰρ περὶ ἑαυτοῦ φησιν, εἰπὼν «Ἴνα φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ», ἐπήγαγεν «Ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με»· ιουτέστιν, ἐμὲ δεῖ φανερῶσαι ἑμαυτόν, καὶ ποιῆσαι τὰ δυνάμενά με δεῖξαι τὰ αὐτὰ τῷ Πατρὶ ποιοῦντα, οὐ τοιαῦτα, ἀλλὰ τὰ αὐτά, ὅ μείζονός ἐστιν ἀπαραλ-
 20 λαξίας, καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν οὐδὲ κατὰ μικρὸν διεσιτηκότιων λέγεται. Τίς οὖν ἀντιβλέψαι λοιπόν, ὁρῶν αὐτὸν τὰ αὐτὰ δυνάμενον τῷ Πατρὶ; οὐ γὰρ ἔπλασε μόνον ὀφθαλμούς, οὐδὲ ἀνέωξεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁρᾶν ἔχαρίσατο, ὅπερ τεκμήριόν ἐστι τοῦ καὶ ψυχὴν ἐμφυσεῖν· ἐκείνης γὰρ μὴ ἐνεργούσης, ὁ-
 25 φθαλμός, καὶ ἀπηρτισμένος ἦ, οὐκ ἂν ἴδοι ποιεῖ οὐδέν.

δι' αὐτῶν ἐγνωρίσαμεν τὸν Θεόν· «Διότι τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ βλέπονται καθαρὰ ἀπὸ τότε ποῦ ἐκτίσθη ὁ κόσμος διὰ μέσου τῶν δημιουργημάτων»¹². Ἐπομένως δὲν εἶναι ὁ ὀφθαλμός μόνον λύχνος εἰς τὸ σῶμα, ἀλλὰ περισσότερον ἀπὸ τὸ σῶμα εἶναι λύχνος τῆς ψυχῆς. Καὶ ἀκριβῶς λοιπὸν διὰ τοῦτο ἔχει τοποθετηθῇ, ὡσάν ἀκριβῶς εἰς κάποιαν βασιλικὴν θέσιν, εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ σώματος καὶ προΐσταται τῶν ἄλλων αἰσθήσεων. Αὐτὸν λοιπὸν διαπλάσσει.

Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ὕλην ὅταν δημιουργῇ, καὶ διὰ νὰ μάθης ὅτι οὔτε καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ πηλὸν (διότι αὐτὸς ποῦ ἔφερεν εἰς τὴν ὕπαρξιν τὰς σπουδαιότερας οὐσίας ποῦ δὲν ὑπῆρχον, πολὺ περισσότερον ἐδημιούργησεν αὐτὴν χωρὶς νὰ ὑπάρχη ὕλη), διὰ νὰ μάθης λοιπὸν, ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ κάμνει ἀπὸ ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξῃ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἀρχικὸς δημιουργός, ἀφοῦ ἄλειψε τὸν πηλὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, εἶπεν· «Πήγαινε καὶ πλήσου», διὰ νὰ γνωρίσης, ὅτι δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ πηλὸν διὰ νὰ ἀνοίξω τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερωθῇ μὲ αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν μου ἢ δόξα μου. Τὸ ὅτι λοιπὸν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι, ἀφοῦ εἶπεν, «Διὰ νὰ φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ», ἐπρόσθεσεν· «Ἐγὼ πρέπει νὰ ἐκτελῶ τὰ ἔργα ἐκείνου ποῦ μὲ ἔστειλεν»· δηλαδή, ἐγὼ πρέπει νὰ φανερώσω τὸν ἑαυτόν μου καὶ νὰ πράξω ἐκεῖνα ποῦ ἠμποροῦν νὰ ἀποδείξουν ὅτι πράττω τὰ ἴδια μὲ τὸν Πατέρα, ὅχι παρόμοια, ἀλλὰ τὰ ἴδια, πράγμα ποῦ ἀποδεικνύει εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν ὅτι εἶναι ὅμοια ἀκριβῶς τὰ ἔργα τοῦ μὲ τὰ τοῦ Πατρός, καὶ τὸ ὁποῖον λέγεται ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐκείνων ποῦ δὲν διαφέρουν καθόλου. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἀμφισβητῇ εἰς τὸ ἐξῆς, βλέπων αὐτὸν νὰ ἠμπορῇ νὰ πράττῃ τὰ ἴδια μὲ τὸν Πατέρα; διότι δὲν ἔπλασε μόνον ὀφθαλμούς, οὔτε ἤνοιξεν, ἀλλὰ καὶ ἐχάρισε καὶ τὴν ὄρασιν, πράγμα ποῦ σημαίνει ὅτι ἐνεφύσησε καὶ ψυχὴν· καθ' ὅσον ἐὰν ἐκείνη δὲν ἐνεργῇ, ὁ ὀφθαλμός, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὑγιέστατος, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ

“Ὡστε καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐνέργειαν ἐχαρίσατο, καὶ τὸ μέλος ἔδωκε πάντα ἔχον, καὶ ἀριτηρίας, καὶ νεῦρα, καὶ φλέβας, καὶ αἷμα, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἐξ ὧν σύγκειται ἡμῖν τὸ σῶμα.

- 5 «Εμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι, ἕως ἡμέρα ἐστί». Τί ταῦτα βούλεται τὰ ρήματα; ποίαν δὲ ἀκολουνθίαν ἔχει; Πολλήν. Ὁ γὰρ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν «Ἔως ἡμέρα ἐστί». ἕως ἔξεστι τοῖς ἀνθρώποις πιστεύειν εἰς ἐμέ, ἕως ὃς βίος οὗτος ἐνέσκηκε, δεῖ με ἐργάζεσθαι. «Ἐρχεται νῦν» (τουτέστιν, ὃ μέλ-
 10 λων καιρός), «ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι». Οὐκ εἶπεν, «Ὅτε ἐγὼ οὐ δύναμαι ἐργάζεσθαι, ἀλλ’ «ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι», τουτέστιν, ὅτε οὐκ ἔτι πίστις ἐστίν, οὔτε πόνοι, οὔτε μειάνονα. Ὅτι γὰρ ἔργον τὴν πίστιν λέγει, λέγουσιν αὐτῷ· «Τί ποιήσομεν, ἵνα ἐργασώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;».
 15 Λέγει· «Τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνός». Πῶς οὖν τοῦτο τὸ ἔργον «οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι» ἴοιτε; Ὅτι οὔτε πίστις ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἐκόντες καὶ ἄκοντες ὑπακούουσιν. Ἰνα γὰρ μή τις εἴπῃ διὰ φιλοτιμούμενος τοῦτο ποιεῖ, δείκνυσιν διὰ φειδόμενος αὐτῶν, πάντα ἐργάζεται, ἐνταῦθα μόνον ἐξουσίαν ἐ-
 20 χόντων πιστεύειν, καὶ μηκέτι δυναμένων ἐκεῖ καρποῦσθαι. Διὰ τοῦτο οὐδὲ προσελθόντις τοῦ τυφλοῦ ἐποίησεν, διὰ περ ἐποίησεν.

- Ὅτι μὲν γὰρ ἄξιός ἦν θεραπευθῆναι, καί, εἰ ἔβλεπεν,
 25 ἐπίστευσεν ἂν καὶ προσῆλθεν, καί, εἰ παρὰ τινος ἤκουσε παρόντα, οὐδ’ ἂν οὕτως ἡμέλησεν, ἐκ τῶν ἐξῆς δῆλον, ἐκ τῆς ἀνδρείας, ἐκ τῆς πίστεως αὐτῆς· καὶ γὰρ ἦν εἰκὸς αὐτὸν ἐννοῆσαι, καὶ εἰπεῖν· Τί ποιε τοῦτό ἐστι; πηλὸν ἐποίησε καὶ ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμούς καὶ εἶπέ μοι «Ὑπαγε.
 30 νύψαι»· οὐκ ἠδύνατο θεραπεῦσαι καὶ τότε πέμπαι εἰς τὸ

ἰδῇ τίποτε. "Ὡστε καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς ἐχάρισε καὶ ἔδωσεν εἰς τὸ μέλος τὰ πάντα, καὶ ἀρτηρίας καὶ νεῦρα καὶ φλέβας καὶ αἷμα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται τὸ σῶμα μας.

«Ἐγὼ πρέπει νὰ ἐργάζωμαι ἐν ὅσῳ ἀκόμη εἶναι ἡμέρα». Τί θέλουν νὰ εἰποῦν αὐτοὶ οἱ λόγοι; ποίαν σημασίαν ἔχουν; Πολλήν. Διότι αὐτὸ ποῦ λέγει ἔχει τὴν ἐξῆς σημασίαν· «Ἔως ἡμέρα ἐστίν»· Ἐν ὅσῳ ἀκόμη ἡμποροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ πιστεύουν εἰς ἐμέ, ἐν ὅσῳ συνεχίζεται αὕτῃ ἡ ζωὴ, πρέπει νὰ ἐργάζωμαι. «Ἐρχεται νύξ» (δηλαδή ὁ μέλλων καιρός), ὁπότε κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐργάζεται». Δὲν εἶπεν, Ὅποτε ἐγὼ δὲν ἡμπορῶ νὰ ἐργάζωμαι, ἀλλὰ «ὁπότε κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐργάζεται», δηλαδή, τότε ποῦ δὲν θὰ ἰσχύῃ πλέον ἡ πίστις, οὔτε οἱ κόποι, οὔτε ἡ μετάνοια. Τὸ ὅτι βέβαια ἔργον ὀνομάζει τὴν πίστιν, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν πρὸς αὐτόν· «Τί νὰ κάνωμεν, διὰ νὰ ἐκτελέσωμεν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;»¹³. Ἀπαντᾷ· «Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ πιστεύσετε εἰς αὐτόν ποῦ ἀπέστειλεν ἐκεῖνος»¹⁴. Πῶς λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἔργον «δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πράξῃ τότε»; Διότι τότε οὔτε ἡ πίστις ἰσχύει, ἀλλ' ὅλοι θὰ ὑπακούσουν εἴτε τὸ θέλουν εἴτε ὄχι. Διὰ νὰ μὴ εἰπῇ λοιπὸν κάποιος ὅτι αὐτὸ τὸ κάνει ἀπὸ φιλοδοξίαν, δεικνύει ὅτι ὅλα τὰ κάνει ἀπὸ ἐνδιαφέρον δι' αὐτούς ποῦ ἔχουν τὴν δυνατότητα μόνον ἐδῶ νὰ πιστεύσουν, καὶ δὲν ἡμποροῦν πλέον ἐκεῖ νὰ ἔχουν καμμίαν ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο δὲν ἔκαμεν αὐτὸ ποῦ ἔκαμεν ἀφοῦ ἦλθε πρὸς αὐτόν ὁ τυφλός.

Τὸ ὅτι βέβαια ἦτο ἄξιός μὲν νὰ θεραπευθῇ καί, ἐὰν ἔβλεπεν, θὰ ἐπίστευε καὶ θὰ προσήρχετο, καί, δὲν θὰ ἔδειχνεν ἀδιαφορίαν καὶ πάλιν ἐὰν ἤκουεν ἀπὸ κάποιον ποῦ ἦτο ἐκεῖ, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰ ἐξῆς, ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἰδίαν τὴν πίστιν του· καθ' ὅσον φυσικὸν ἦτο νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ εἰπῇ· Μὰ τί τέλος πάντων σημαίνει αὐτό; ἔκαμε πηλὸν καὶ ἤλειψε τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ μοῦ εἶπε· «Πήγαινε καὶ πλύσου». Δὲν ἡμποροῦσε νὰ μὲ θεραπεύσῃ καὶ μετὰ νὰ μὲ στείλῃ εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ;

Σιλωάμ; πολλάκις ἐνιψάμην ἐκεῖ μετὰ ἐιέρων πολλῶν, καὶ οὐδενὸς ἀπήλανσα χρησίου· εἴ τινα δύναμιν εἶχε. παρὼν ἂν ἐθεράπευσεν ὅπερ καὶ ὁ Νεεμὰν πρὸς τὸν Ἑλισσαῖον ἔλεγε· καὶ γὰρ ἐκεῖνος, κελευσθεὶς ἀπελθεῖν λούσαι
 5 σθαι εἰς τὸν Ἰορδάνην, ἠπίσται, καὶ ταῦτα φήμης τοσαύτης οὔσης περὶ τοῦ Ἑλισσαίου. Ἀλλ' οὐχ ὁ τυφλὸς ἠπίσταισεν οὐδὲ ἀντιεῖπεν οὐδὲ ἐλογίσαιτο πρὸς ἑαυτόν· Ἔτι ποτε τοῦτό ἐστι; πηλὸν ἐχρῆν ἐπιθεῖναι; τοῦτο πηρῶσαι μᾶλλον ἐστι; τίς οὕτως ἀνέβλεψέ ποτε; Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐλογίσαιτο. Εἰ
 10 δεσ πίστιν σιερρὰν καὶ προθυμίαν; «Ἐρχεται νύξ». Δείκνυσιν ἔκ τούτου ὅτι καὶ μετὰ τὸν στανρὸν μέλλει προνοεῖν τῶν ἀσεβῶν, καὶ ἐπάγεσθαι πολλούς· ἔτι γὰρ ἡμέρα ἐστί. Μετὰ δὲ τοῦτο τέλεον αὐτοὺς ἀποσχίζει. Καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν «Ὅτι» ὦ ἐν τῷ κόσμῳ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου· ὁ
 15 καὶ ἐιέροις ἔλεγε· «Πιστεύετε, ἕως τὸ φῶς μεθ' ὑμῶν ἐστι».

3. Τί δήποτε ὁ Παῦλος νύκτα μὲν τὸν παρόντα βίον ἐκάλεσεν, ἐκεῖνον δὲ ἡμέραν; Οὐκ ἐναντιούμενος τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ λέγων, εἰ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ ταῖς
 20 ἐννοίαις· καὶ γὰρ φησιν· «Ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικε»· νύκτα γὰρ τὸν παρόντα καλεῖ καιρὸν διὰ τοὺς ἐν σκότῳ καθημένους, ἡ δὲ τὸ παραλαβεῖν αὐτὴν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· ὁ δὲ Χριστὸς νύκτα τὸ μέλλον καλεῖ διὰ τὸ τῶν ἁμαρτημάτων ἀνενέργητον· ὁ δὲ Παῦλος νύκτα τὸν παρόν-
 25 τα βίον καλεῖ διὰ τὸ ἐν σκότῳ εἶναι τοὺς ἐν κακίᾳ διατρίβοντας καὶ ἀπιστίας. Πισιοῖς τοίνυν διαλεγόμενος, ἔλεγεν· «Ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν», ὥς μελλόντιω ἀπολαύσεσθαι τοῦ φωτὸς ἐκείνου· καὶ νύκτα τὸν παλαιὸν βίον καλεῖ· «ἀποθώμεθα γάρ», φησί, «τὰ ἔργα τοῦ σκοτίους».
 30 Ὅρῳς ὅτι ἐκεῖνοις εἶναι νύκτα φησί; Διὸ λέγει· «Ὡς ἐν

15. Δ' Βασ. 5, 10-11.

16. Ἰω. 12, 36.

17. Ρωμ. 13, 12.

18. Ρωμ. 13, 12.

Πολλές φορές ἐπλύθην ἐκεῖ μαζί με ἄλλους πολλούς καὶ δὲν εἶδα καμμίαν ὠφέλειαν· ἐὰν εἶχε κάποια δύναμιν θὰ ἤμποροῦσε νὰ με θεραπεύσῃ παρόντα, πρᾶγμα ποῦ καὶ ὁ Νεεμὴν ἔλεγε πρὸς τὸν Ἑλισσαιῶνα καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος, λαβὼν ἐντολὴν νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ λουσθῇ εἰς τὸν Ἰορδάνην. ἐδυσπιστοῦσε, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποῦ τόση φήμη ὑπῆρχε περὶ τοῦ Ἑλισσαίου¹⁵. Ἀλλ' ὅμως ὁ τυφλὸς δὲν ἠπίστησεν οὔτε ἔφερεν ἀντίρρησης οὔτε ἐσκέφθη μέσα του· Ἔτι τέλος πάντων σημαίνει αὐτό; ἔπρεπε νὰ ἀλείψῃ τοὺς ὀφθαλμούς μου με πηλόν; αὐτὸ περισσότερο τυφλώνει· ποῖος ποτὲ ἀνέβλεψε με αὐτὸν τὸν τρόπον;». Ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐσκέφθη. Εἶδες πίστιν σταθεράν καὶ προθυμίαν; «Ἐρχεται ἡ νύκτα». Δείχνει με αὐτὸ ὅτι καὶ μετὰ τὴν σταύρωσίν του πρόκειται νὰ συνεχίσῃ τὴν πρόνοιάν του διὰ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ πολλούς εἰς τὴν πίστιν· διότι ἀκόμη εἶναι ἡμέρα. Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὸ τοὺς ἀπομακρύνει τελείως. Καὶ θέλων νὰ δηλώσῃ αὐτό, ἔλεγεν· «Ὅσον καιρὸν εἶμαι εἰς τὸν κόσμον, εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»· πρᾶγμα ποῦ ἔλεγε καὶ πρὸς ἄλλους· «Πιστεύετε ἐν ὅσῳ τὸ φῶς εἶναι μαζί σας»¹⁶.

3. Καὶ διατί λοιπὸν ὁ Παῦλος τὴν μὲν παροῦσαν ζωὴν ὠνόμασε νύκτα, τὴν δὲ μέλλουσαν ἡμέραν; Δὲν ἀντιτίθεται πρὸς τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ λέγει τὰ ἴδια, ἂν καὶ ὄχι με τὰ ἴδια λόγια, ἀλλὰ με τὸ ἴδιο νόημα· καθ' ὅσον λέγει· «Ἡ νύκτα ἐπροχώρησε, ἡ δὲ ἡμέρα ἐπλησίασεν»¹⁷. Διότι νύκτα ὀνομάζει τὴν παροῦσαν ζωὴν δι' ἐκείνους ποῦ κάθονται εἰς τὸ σκότος, ἢ συγκρίνων αὐτὴν με ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐνῶ ὁ Χριστὸς νύκτα ὀνομάζει τὴν μέλλουσαν ζωὴν λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν συγχωροῦνται τότε τὰ ἁμαρτήματα, ὁ Παῦλος ὅμως ὀνομάζει τὴν παροῦσαν ζωὴν νύκτα ἐπειδὴ εὐρίσκονται μέσα εἰς τὸ σκότος αὐτοὶ ποῦ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀπιστίαν. Ἀπευθυνόμενος λοιπὸν πρὸς πιστούς, ἔλεγεν· «Ἡ νύκτα ἐπροχώρησεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἐπλησίασεν», καθ' ὅσον πρόκειται νὰ ἀπολαύσουν ἐκεῖνο τὸ φῶς, καὶ νύκτα ὀνομάζει τὸν παλαιὸν βίον· διότι λέγει· «Ἄς ἀποβάλωμεν τὰ ἔργα τοῦ σκοτους»¹⁸. Βλέπεις ποῦ λέγει δι' ἐκεί-

ἡμέρα εὐσχημόνως περιπατήσωμεν ἵνα τοῦ φωτός ἀπολαύ-
 σωμεν ἐκείνου. Εἰ γὰρ τοῦτο οὕτω καλὸν τὸ φῶς, ἐννόη-
 σον ἡλίκον ἔσται ἐκεῖνο· ὅσον γὰρ τοῦ λυχνιαίου φωτός τὸ
 ἡλιακὸν κρεῖττον, τοσοῦτον, καὶ πολλῷ πλέον ἐκεῖνο θέλιον
 5 τοῦτου. Καὶ τοῦτο δηλῶν, ἔλεγεν δι' ὅ ἥλιος σκοτισθήσε-
 ται, τουτέστι, διὰ τὴν περιουσίαν ἐκείνης τῆς μαρμαρυγῆς
 οὔτε οὗτος φανεῖται. Εἰ δὲ νῦν ὑπὲρ τοῦ φωτεινὰς ἔχειν
 οἰκίας καὶ εὐαερεῖς μυρία δαπανῶμεν χρήματα, οἰκοδομοῦν-
 τες, ταλαιπωρούμενοι, ἐννόησον πῶς χρὴ καὶ τὰ σώματα
 10 αὐτὰ δαπανᾶν ὑπὲρ τοῦ λαμπρὰς ἡμῖν οἰκίας ἐν οὐρανοῖς
 οἰκοδομηθῆναι, ἔνθα τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ ἀπόρρητον· ἐνταῦθα
 μὲν γὰρ καὶ μάχαι καὶ φιλονεκίαι περὶ ὄρων καὶ τοίχων,
 ἐκεῖ δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν, οὐ φθόνος, οὐ βασκανία· οὐδὲ
 φιλονεκήσει τις ἡμῖν περὶ ὀρυθρεσίων. Καὶ ταύτην μὲν ἀπο-
 15 λιπεῖν ἀνάγκη πάντως, ἐκείνην δὲ συμπαραμένειν διηνεκῶς·
 καὶ ταύτην μὲν ἀνάγκη σαυροῦσθαι τῷ χρόνῳ, καὶ μυρίαις
 ὑποκείσθαι θλάσiais, ἐκείνην δὲ μένειν ἀγῆρω διηνεκῶς·
 καὶ ταύτην μὲν ὁ πένης οὐ δύναται οἰκοδομεῖν, ἐκείνην δὲ
 ἔστι καὶ διὰ δύο ὁδῶν οἰκοδομῆσαι, καθάπερ ἡ χήρα.
 20 Διὰ ταῦτα ἀποσπνίγομαι, δι' ὅ, τοσοῦτων ἡμῖν προκειμένων
 ἀγαθῶν, ραθυμοῦμεν, ὀλιγωροῦμεν, καὶ ὅπως μὲν ἐνταῦθα
 λαμπρὰς σχοίημεν οἰκίας, ὅπαντα πράττομεν, ὅπως δὲ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς καὶ μικρὸν κτησώμεθα καταγώγιον, οὐ μερι-
 μνῶμεν, οὐ φροντίζομεν.
 25 Εἰπὲ γάρ μοι, ποῦ ἐβούλου οἰκίαν ἔχειν ἐνταῦθα; ἄρα
 ἢ ἐν ἐρημίᾳ ἢ ἐν μιᾷ τῶν πόλεων τῶν μικρῶν; Οὐκ ἔγωγε
 οἶμαι· ἀλλ' ἐν ταῖς βασιλικωτάτοις καὶ μεγάλαις, ἔνθα πλεί-
 ων ἢ ἐμπορία, ἔνθα μείζων ἢ περιφάνεια. Ἐγὼ δέ σε
 εἰς πόλιν ἄγω τοιαύτην, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός.
 30 Ἐκεῖ παρακαλῶ κίττειν τε καὶ οἰκοδομεῖν δι' ἐλατιόνων

19. Ρωμ. 13, 13.

20. Ματθ. 24, 29.

νους ὅτι εἶναι νύκτα; Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἄς συμπεριφερώμεθα σεμνά, ὅπως ὅταν εἶναι ἡμέρα»¹⁹, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν ἐκεῖνο τὸ φῶς. Διότι, ἐὰν αὐτὸ τὸ φῶς εἶναι τόσον ὠραῖον, σκέψου πόσον ὠραῖον θὰ εἶναι ἐκεῖνο· ὅσον δηλαδὴ ἀνώτερον εἶναι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἀπὸ τὸ τοῦ λύχνου, τόσον καὶ πολὺ περισσότερον ἐκεῖνο εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ αὐτό. Καὶ διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτό, ἔλεγεν ὅτι «ὁ ἥλιος θὰ σκοτισθῇ»²⁰, δηλαδὴ ἐξ αἰτίας ἐκείνης τῆς ἀφθόνου λαμπρότητός του οὔτε ὁ ἥλιος θὰ φανῇ. Ἐὰν δὲ τώρα δαπανῶμεν ἀμέτρητα χρήματα διὰ νὰ ἔχωμεν φωτεινὰς καὶ εὐαέρους οἰκίας κτίζοντες αὐτάς καὶ ταλαιπωρούμενοι, σκέψου πῶς πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα τὰ σώματα διὰ νὰ οἰκοδομήσωμεν λαμπράς οἰκίας εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅπου ὑπάρχει τὸ ἀπερίγραπτον ἐκεῖνο φῶς· διότι ἐδῶ μὲν γίνονται καὶ μάχαι καὶ φιλονεικίαι διὰ τὰ σύνορα καὶ τοὺς τοίχους, ἐνῶ ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ παρόμοιον, οὔτε φθόνος οὔτε κακολογία, καὶ κανεὶς δὲν θὰ φιλονεικήσῃ μαζί μας διὰ σύνορα κτημάτων. Καὶ αὐτὴν μὲν τὴν οἰκίαν εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ τὴν ἐγκαταλείψωμεν ὅπωςδὴποτε, ἐνῶ ἐκείνη θὰ παραμένῃ διαρκῶς· καὶ αὕτῃ μὲν κατ' ἀνάγκην καταστρέφεται ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ὑφίσταται μυρίας ζημίας, ἐνῶ ἐκείνη μένει αἰωνίως ἄφθαρτος· καὶ αὐτὴν μὲν δὲν ἔμπορεῖ πτωχὸς νὰ τὴν οἰκοδομήσῃ, ἐνῶ ἐκείνην ἔμπορεῖ νὰ τὴν οἰκοδομήσῃ καὶ μὲ δύο ὀβολοὺς, ὅπως ἀκριβῶς ἡ χεῖρα. Διὰ τοῦτο λυποῦμαι ὑπερβολικά, διότι, ἂν καὶ εὐρίσκονται ἔμπροσθέν μας τόσα ἀγαθὰ, ραθυμοῦμεν καὶ ἀδιαφοροῦμεν, καὶ πράττομεν μὲν τὰ πάντα διὰ νὰ ἔχωμεν ἐδῶ λαμπράς οἰκίας, ἀδιαφορῶμεν ὅμως καὶ δὲν φροντίζομεν νὰ ἀποκτήσωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἔστω καὶ μικρὸν κατάλυμα.

Εἰπέ μου λοιπόν, ποῦ θὰ ἤθελες νὰ ἔχῃς οἰκίαν ἐδῶ; ἤρα γε εἰς τὴν ἐρημίαν ἢ εἰς μίαν ἀπὸ τὰς μικρὰς πόλεις; Ἐγὼ τουλάχιστον δὲν τὸ νομίζω, ἀλλὰ θὰ ἤθελες νὰ ἔχῃς εἰς τὰς βασιλικωτάτας καὶ μεγάλας πόλεις, ὅπου ὑπάρχει περισσότερον ἐμπόριον καὶ μεγαλυτέρα πολυτέλεια. Ἄλλ' ἐγὼ σὲ ὀδηγῶ εἰς μίαν τέτοιαν πόλιν, τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός. Ἐκεῖ σὲ παρακαλῶ νὰ κτίζῃς

χρημάτων, δι' ἐλάτιονος πόνου. Ἐκείνην τὴν οἰκίαν τῶν
 πενήτων οἰκοδομοῦσιν αἱ χεῖρες, καὶ τοῦτο μάλιστα ἐστὶν
 οἰκοδομή· ὥς τὰ γε νῦν γινόμενα, ἐσχάτης ἀνοίας. Καὶ
 γὰρ, εἴ τις σε εἰς περσικὴν ἤγαγε γῆν, ὁφόμενον τὰ ἐκεῖ
 5 καὶ ἐπανήξοντα, εἴτα ἐκέλευσεν οἰκίας δεῖμασθαι, ἄρα οὐκ
 ἂν αὐτοῦ κατέγνωσ ἀνοίαν τὴν ἐσχάτην, ὥς ἀκαίρως δαπα-
 νᾶν κελεύοντος; Πῶς οὖν ἐπὶ τῆς γῆς τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖς,
 ἦν μικρὸν ὕστερον ἀπολείπει;

Ἀλλὰ τοῖς παιδίοις καταλείψω, φηοῖν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ-
 10 νοι μικρὸν ὕστερον καταλείψουσι μετὰ σέ, πολλάκις δὲ καὶ
 πρὸ σοῦ· καὶ οἱ μετ' ἐκείνους πάλιν. Καὶ γίνεται σοι καὶ
 ἐνταῦθα τὸ πρᾶγμα ἀθυμίας ὑπόθεσις, ὅταν τοὺς κληρονόμους
 κατέχοντας μὴ ἴδῃς. Ἐκεῖ δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν ὑποπιεῦ-
 σαι, ἀλλ' ἀκίνητος ἢ κτιῆσις μένει καὶ σοὶ καὶ τοῖς παιδί-
 15 οῖς καὶ τοῖς ἐγγόνοις, ἂν τὴν αὐτὴν ἀρετὴν μιμήσωνται. Ἐ-
 κείνης τῆς οἰκοδομῆς ὁ Χριστὸς ἐφάπτεται· ἐκείνην οἰκο-
 δομοῦντα οὐκ ἀνάγκη ἐπιμελητὰς ἐφιστᾶν, οὐδὲ φροντίζειν,
 οὐδὲ μεριμνᾶν· ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς τὸ ἔργον ἀναδέξῃται, τίς
 χρεῖα φροντίδος; Ἐκεῖνος πάντα συνάγει καὶ ἀνίστησι τὴν
 20 οἰκίαν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαυμασιόν, ἀλλ' ὅτι οὕτως
 αὐτὴν οἰκοδομεῖ, ὥς σοι ἀρεσιόν ἐστι, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ
 τὸ ἀρεσιόν, καὶ ὑπὲρ δὲ βούλει· τεχνίτης γὰρ ἐστὶν ἄριστος
 καὶ σφόδρα σου κήδεται τῶν συμφερόντων. Καὶ πένης ἥς
 καὶ βουλητῆς οἰκοδομῆσαι τὴν οἰκίαν ταύτην, οὐ φέρει σοι
 25 φθόνον οὐδὲ τίπτει σοι βασκανίαν· οὐδεὶς γὰρ αὐτὴν ὁρᾷ
 τῶν ἐπισιαμένων φθονεῖν, ἀλλ' οἱ ἐπισιτάμενοι χαίρειν ἄγ-
 γελοι τοῖς ἀγαθοῖς τοῖς σοῖς· οὐδεὶς αὐτὴν παρορίσαι δυ-
 νήσεται· οὐδεὶς γὰρ αὐτὴν παροικεῖ τῶν τὰ τοιαῦτα νοσούν-

καὶ νὰ οἰκοδομῇς μὲ ὀλιγώτερα χρήματα καὶ ὀλιγώτερον κόπον. Ἐκείνην τὴν οἰκίαν τὴν οἰκοδομοῦν τὰ χέρια τῶν πτωχῶν καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι οἰκοδομή· διότι αὐτὰ ποὺ γίνονται τώρα εἶναι δείγματα τῆς πιὸ φοβερᾶς παραφροσύνης. Καθ' ὅσον ἐὰν κάποιος σὲ ὠδήγει εἰς τὴν περσικὴν γῆν διὰ νὰ ἰδῇς τὰ ἐκεῖ καὶ νὰ ἐπανέλθῃς καὶ εἰς τὴν συνέχειαν σὲ διέτασσε νὰ κτίσῃς οἰκίαν, ἄρ' αὖτε δὲν θὰ ἀπέδιδες εἰς αὐτὸν τὴν πιὸ χειροτέραν ἀνοησίαν, μὲ τὸ νὰ σὲ διατάσῃ νὰ κάμνῃς ἀσκόπους δαπάνας; Πῶς λοιπὸν κάμνεις τὸ ἴδιο πρᾶγμα εἰς τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ ἐγκαταλείψῃς;

Ἄλλὰ, λέγει, θὰ τὴν ἀφήσω εἰς τὰ παιδιά μου. Ὅμως καὶ ἐκεῖνα μετὰ ἀπὸ ὀλίγον ἀπὸ σένα θὰ τὴν ἐγκαταλείψουν, πολλές φορές δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ σένα, καὶ ὁμοίως καὶ οἱ μετὰ ἀπὸ ἐκείνους. Καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα γίνεται εἰς σὲ αἰτία ἀπογοητεύσεως, ὅταν δὲν ἰδῇς τοὺς κληρονόμους σου νὰ κατέχουν αὐτά. Ἐκεῖ ὅμως τίποτε παρόμοιον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φοβηθῇς, ἀλλὰ μένει σταθερὰ αὐτὸ ποὺ ἀπέκτησες καὶ εἰς ἐσένα καὶ εἰς τὰ παιδιά σου καὶ εἰς τὰ ἐγγόνια σου, ἂν ἐπιδείξουν τὴν ἰδίαν ἀρετὴν. Τὴν οἰκοδόμησιν ἐκείνης τῆς οἰκίας τὴν κάμνει ὁ Χριστός· ἐὰν οἰκοδομῇς ἐκείνην δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὀρίζῃς ἐπιστάτας, οὔτε νὰ φροντίζῃς, οὔτε νὰ μεριμνᾷς· διότι ὅταν ὁ Θεὸς ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τί χρειάζεται ἡ φροντίς; Ἐκεῖνος τὰ συγκεντρώνει ὅλα καὶ κτίζει τὴν οἰκίαν. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ μόνον τὸ ἀξιοθαύμαστον, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἔτσι οἰκοδομεῖ αὐτήν, ὅπως ἀρέσει εἰς ἐσένα, ἀλλὰ καὶ περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ σοῦ ἀρέσει καὶ ἀπὸ αὐτὸ ποὺ θέλεις· διότι εἶναι τεχνίτης ἄριστος καὶ φροντίζει πάρα πολὺ διὰ τὰ συμφέροντά σου. Καὶ ἂν εἶσαι πτωχὸς καὶ θελήσῃς νὰ οἰκοδομήσῃς αὐτήν τὴν οἰκίαν κανεὶς δὲν θὰ σὲ φθονήσῃ οὔτε καὶ θὰ σὲ κακολογήσῃ· διότι κανεὶς δὲν τὴν βλέπει αὐτήν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ φθονοῦν, ἀλλ' οἱ ἄγγελοι ποὺ γνωρίζουν νὰ χαίρωνται μὲ τὰ ἰδικά σου ἀγαθὰ. Κανεὶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐξουσιάσῃ αὐτήν, διότι κανεὶς δὲν κατοικεῖ πλησίον τῆς ἀπὸ αὐτοῦ ποὺ πάσχουν ἀπὸ παρόμοια νοσήματα.

των. Γείονας ἔχεις ἐκεῖ τοὺς ἁγίους, τοὺς περὶ Παῦλον καὶ
Πέτρον, τοὺς προφήτας ἅπαντας, τοὺς μάρτυρας, τὸν δῆμον
τῶν ἁγγέλων, τῶν ἀρχαγγέλων. Διὰ δὴ ταῦτα πάντα, τὰ
ὄντα εἰς τοὺς πένητας κενώσωμεν, ἵνα ἐκείνων ἐπιτύχωμεν
5 τῶν σκηνῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ
φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ
μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Γείτονας ἐκεῖ ἔχεις τοὺς ἁγίους, τοὺς περὶ τὸν Παῦλον καὶ Πέτρον, ὅλους τοὺς προφήτας, τοὺς μάρτυρας, τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ ὑπάρχοντά μας ἅς τὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκεῖνας τὰς σκηνάς, τὰς ὁποίας μακάρι νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει εἰς τὸν Πατέρα δόξα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΖ'

Ἰω. 9, 6 - 16

«Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἔπιυσε χαμαί, καὶ ἐποίη-
σε πηλὸν ἐκ τοῦ πύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν
5 ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· "Υ-
παγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ».

1. Τοὺς μέλλοντάς τι παρὰ τῶν ἀναγινωσκασμένων κα-
ποῦσθαι, οὐδὲ τὸ μικρὸν τῶν λεγομένων παραιρέχειν δεῖ·
διὰ γὰρ τοῦτο ἐρευνᾶν τὰς Γραφὰς ἐκελεύσθημεν, ἐπειδὴ
10 δοκεῖ τὰ πολλὰ (καίτοι γε αὐτόθεν ὄντια εὐκόλα), πολλὴν
ἐν τῷ θάψει διάνοιαν ἔχειν ἀποκεκρυμμένην. "Ορα γὰρ οἴ-
όν ἐσσι καὶ τὸ παρόν. «Ταῦτα γὰρ εἰπὼν», φησὶν, «ἔπιυσε
χαμαί». Ποῖα ταῦτα; «Ἵνα φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ»,
καὶ διτι «δεῖ με ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με».
15 Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἀνέμνησεν ἡμᾶς τῶν εἰρημένων ὁ Εὐαγγε-
λιστής, καὶ ἐπήγαγεν διτι «ἔπιυσε», ἀλλὰ δηλῶν διτι τὸν
λόγον διὰ τῶν ἔργων ἐπισιῶσαιτο. Καὶ διὰ τί μὴ ὕδαιι κέ-
χρηται, ἀλλὰ πύσμαιι εἰς τὸν πηλόν; "Εμελλεν αὐτὸν πέμ-
πειν εἰς τὸν Σιλωάμ. "Ἰν' οὖν μηδὲν ἐπιγραφῇ τῇ πηγῇ,
20 ἀλλὰ μάθῃς διτι ἡ ἐκ τοῦ σίματος ἐξελθοῦσα δύναμις αὐτὴ
καὶ διέπλασε καὶ ἀνέωξε τοὺς ὀφθαλμούς, ἔπιυσε χαμαί.
Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Εὐαγγελιστής ἐπισημνήσας, ἔλεγε·
«Καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πύσματος». Εἴτα, ἵνα μὴ δόξη
τῆς γῆς εἶναι τὸ κατόρθωμα, ἐκέλευσε νίψασθαι.

---

1. Ἰω. 9, 3.

2. Ἰω. 9, 4.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΖ

Ίω. 9, 6 - 16

«Ἄφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς, ἔπτυσσε κάτω καὶ ἔκαμε πηλὸν μὲ τὸ πτύσμα καὶ ἤλειψε τὸν πηλὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν· Πήγαινε καὶ πλύσου εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ».

Αὐτοὶ ποὺ πρόκειται ν' ἀποκομίσουν κάποιαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὰ ἀναγινωσκόμενα πρέπει νὰ μὴ παρατρέχουν οὔτε τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ λεγόμενα· διότι διὰ τοῦτο ἐλάβομεν ἐντολὴν νὰ ἐρευνῶμεν τὰς Γραφάς, ἐπειδὴ θεωροῦνται τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ (ἂν καὶ βέβαια εὐθὺς ἀμέσως γίνονται κατανοητὰ) ὅτι ἔχουν κρυμμένα εἰς τὸ βάθος πολλὰ σπουδαῖα νοήματα. Πρόσεχε λοιπὸν ποῖο εἶναι καὶ τὸ νόημα τοῦ παρόντος χωρίου. Διότι λέγει· «Ἄφοῦ εἶπεν αὐτὰ ἔπτυσσε κάτω». Ποῖα αὐτά; «Διὰ νὰ φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ»¹, καὶ ὅτι «Πρέπει νὰ ἐκτελῶ ἐγὼ τὰ ἔργα αὐτοῦ ποὺ μὲ ἀπέστειλεν»². Διότι δὲν μᾶς ὑπενθύμισεν ἔτσι ἀπλῶς τὰ λεχθέντα ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ ἐπρόσθεσεν ὅτι «ἔπτυσεν», ἀλλὰ διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι τὸν λόγον τὸν ἐπεβεβαίωσε μὲ τὰ ἔργα του. Καὶ διατί δὲν χρησιμοποιεῖ νερὸ εἰς τὸν πηλόν, ἀλλὰ πτύσμα; Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ στείλῃ αὐτόν εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ. Διὰ νὰ μὴ ἀποδοθῇ λοιπὸν καμμία θεραπευτικὴ δύναμις εἰς τὴν πηγὴν, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἡ δύναμις ποὺ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ στόμα του, ὅτι αὕτῃ διέπλασε καὶ ἥνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἔπτυσσε κάτω. Θέλων λοιπὸν νὰ δηλώσῃ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς αὐτό, ἔλεγε· «Καὶ ἔκαμε πηλόν μὲ τὸ πτύσμα». Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι τὸ κατόρθωμα εἶναι τῆς γῆς, ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς αὐτόν νὰ νιφθῇ.

Τίνας οὖν ἔνεκεν οὐκ εὐθέως τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπὶ
 τὸν Σιλωάμ ἐπεμψεν; Ἵνα μάθῃς τοῦ τυφλοῦ τὴν πίστιν,
 καὶ ἵνα ἐπισιομιθῇ τῶν Ἰουδαίων ἡ ἀγνωμοσύνη· εἰκὸς
 γὰρ ἦν ἅπαντας ὁρᾶν αὐτὸν ἀπιόντα, τὸν πηλὸν ἔχοντα ἐπὶ
 5 τοὺς ὀφθαλμοὺς κεκριμένον· τῷ γὰρ παραδόξῳ πάντας ἄν
 ἐπέσιρρεψε πρὸς ἑαυτὸν, τοὺς τε εἰδότας αὐτόν, τοὺς τε
 ἀγνοοῦντας, καὶ μετὰ ἀκριθείας ἄν αὐτῷ προσέσχον· ἐπει-
 δὴ γὰρ οὐκ εὐκόλον τυφλὸν ἀναβλέψαι γνωρίσαι, πολλοὺς
 ποιεῖ γενέσθαι πρότερον μάρτυρας διὰ μακρᾶς τῆς ὁδοῦ,
 10 καὶ ἀκριθεῖς θειᾶς τῷ παραδόξῳ τῆς θέας, ἵνα, προσε-
 κτωτέρωι γενόμενοι, μηκέτι δύνωνται λέγειν· «Οὐτός ἐ-
 σιν· οὐκ ἔστιν οὗτος». Πρὸς δὲ τοῦτοις κακεῖνο βούλεται
 κατὰσχευάζειν, ὅτι οὐκ ἀλλότριός ἐστι τοῦ νόμου καὶ τῆς
 Παλαιᾶς, πέμπων εἰς τὸν Σιλωάμ· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο λοιπὸν
 15 ὑποπιεῦσαι ἦν, μὴ ὁ Σιλωάμ λάβῃ τὴν δόξαν· καὶ γὰρ
 πολλοί, πολλάκις ἐκεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπονιψάμενοι, οὐδε-
 νὸς ἀπήλυσαν τοιοῦτου· κακεῖ γὰρ ἡ δύναμις ἦν τοῦ Χρι-
 στοῦ, ἡ πάντα ἐργαζομένη. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐρμηνείαν ἡ-
 μῖν προσιίδησιν ὁ Εὐαγγελιστής. Εἰπὼν γὰρ, «Εἰς τὸν
 20 Σιλωάμ», προσέθηκεν, «Ὁ ἐσιν, ἀπεισιστάμενος», ἵνα μά-
 θῃς ὅτι κακεῖ ὁ Χριστὸς αὐτὸν ἐθεράπευσε, καθάπερ ὁ Παῦ-
 λὸς φησιν· «Ἐπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέ-
 τρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός». Ὡσπερ οὖν πέτρα ἦν ὁ
 Χριστὸς πνευματικὴ, οὕτω καὶ Σιλωάμ ἦν πνευματικὸς. Ἐ-
 25 μοὶ δὲ δοκεῖ καὶ τὸ ἀνθρώπον τῆς τοῦ ὕδατος παρουσίας αἰ-
 νίτεσθαι μυσιήριον ἡμῖν ἀπόρητον. Ποῖον δὲ τοῦτο; Τὸ
 ἀπροσδόκητον τῆς ἐπιφανείας καὶ παρ' ἐλπίδα πάσαν.

Ἀλλ' ὄρα τοῦ τυφλοῦ τὴν γνώμην πρὸς πάντα ὑπακού-
 ουσαν· οὐδὲ γὰρ εἶπεν· Ἐἰ ὅλως ὁ πηλὸς ἐσιν ἢ τὸ πτύσμα,
 30 τὸ παρέχον τοὺς ὀφθαλμούς, τί μοι χρεῖα τοῦ Σιλωάμ; εἰ

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν δὲν τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀλλὰ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ; Διὰ νὰ μάθῃς τὴν πίστιν τοῦ τυφλοῦ καὶ διὰ νὰ ἀποστομωθῇ ἡ ἀγνωμοσύνη τῶν Ἰουδαίων· διότι φυσικὸν ἦτο ὅλοι νὰ βλέπουν αὐτὸν νὰ ἀπέρχεται ἔχων ἀλειμμένον τὸν πηλὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του· διότι μὲ αὐτὸ τὸ παράδοξον θὰ προσείλκυε ἐπάνω του τὰ βλέμματα ὅλων, καὶ αὐτῶν ποὺ τὸν ἐγνώριζον καὶ αὐτῶν ποὺ δὲν τὸν ἐγνώριζον καὶ θὰ τὸν ἐπρόσεχον μὲ μεγάλην προσοχὴν· διότι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ πιστεύσῃ κανεὶς ὅτι ἀνέβλεψε τυφλός, κάμνει νὰ γίνουν προηγουμένως πολλοὶ μάρτυρες, δεικνύων μακρὰν ὁδὸν, καὶ αὐτόπται θεαταὶ τοῦ παραδόξου θεάματος, ὥστε, γενόμενοι προσεκτικώτεροι, νὰ μὴ ἡμποροῦν πλέον νὰ λέγουν· «Αὐτὸς εἶναι· δὲν εἶναι αὐτός». Ἐπὶ πλέον δὲ θέλει νὰ δείξῃ καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δὲν εἶναι ξένος τοῦ νόμου καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, στέλλων αὐτὸν εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ· οὔτε βέβαια ἦτο πλέον δυνατόν καὶ ἐκεῖνο νὰ σκεφθῇ, μήπως δηλαδὴ λάβῃ ὁ Σιλωάμ τὴν δόξαν, καθ' ὅσον πολλοί, πολλές φορές ἂν καὶ ἔνιψαν ἐκεῖ τοὺς ὀφθαλμούς των, δὲν ἀπήλαυσαν τίποτε τὸ παρόμοιον· καὶ ἐκεῖ λοιπὸν ἦτο ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔκαμνε τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς μᾶς προσθέτει καὶ τὴν ἐρμηνείαν. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, «εἰς τὸν Σιλωάμ», ἐπρόσθεσεν, «ποὺ σημαίνει ἀπεσταλμένος», διὰ νὰ μάθῃς ὅτι καὶ ἐκεῖ ὁ Χριστὸς τὸν ἐθεράπευσεν, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος· «Διότι ἔπινον ἀπὸ πνευματικὴν πέτραν ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦσεν· ἡ δὲ πέτρα ἦτο ὁ Χριστός»^β. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν πέτρα πνευματικὴ ἦτο ὁ Χριστός, ἔτσι καὶ ὁ Σιλωάμ ἦτο πνευματικός. Ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι καὶ ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισις τοῦ ὕδατος ὑπαινίσσεται εἰς ἡμᾶς μυστήριον ἀπόρρητον. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ἡ ἀπροσδόκητος ἐμφάνισις ἡ γενομένη παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα.

Ἀλλὰ πρόσεχε τὴν γνώμην τοῦ τυφλοῦ ποὺ ὑπακούει εἰς ὅλα· διότι δὲν εἶπεν, "Ἐὰν ὁ πηλὸς εἶναι αὐτός ἢ τὸ πτύσμα ποὺ παρέχει ἐξ ὀλοκλήρου τὴν δύναμιν ὁράσεως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, τί μοῦ χρειάζεται ἡ κολυμβήθρα τοῦ Σι-

δὲ χρεία τοῦ Σιλωάμ, τίς χρεία τοῦ πηλοῦ; τίνος ἕνεκεν
 ἔχρισεν; τίνος ἕνεκεν νίψασθαι ἐκέλευσεν; Ἀλλ' οὐδὲν τού-
 των ἐλογίσατο, ἀλλὰ πρὸς ἓν παρεσκεύαστο μόνον, ἅπαντα
 πείθεσθαι τῷ κελεύοντι, καὶ οὐδὲν αὐτὸν τῶν γινομένων
 5 ἐσκαιδάλιζεν. Εἰ δὲ λέγοι τις, 'Πῶς οὖν ἀνέβλεψεν, ἀπο-
 θέμενος τὸν πηλόν;'. οὐδὲν ἄλλο ἀκούσεται παρ' ἡμῶν, ἢ ὅτι
 τὸν τρόπον οὐκ ἴσμεν. Καὶ τί θαυμασιόν, εἰ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν;
 Οὐδὲ γὰρ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἠπίσταιτο, οὐδὲ αὐτὸς ὁ τεθερα-
 πευμένος· ἀλλὰ τὸ μὲν γεγενημένον οἶδε, τὸν δὲ τρόπον κα-
 10 ταλαβεῖν οὐ δύναται. Τοῦτο δὲ καὶ ἐρωτώμενος ἔλεγεν,
 ὅτι «πηλὸν ἐπέθηκεν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ ἐνιψάμην,
 καὶ βλέπω». Πῶς δὲ τοῦτο γέγονεν, οὐκ ἔχει λέγειν, καὶ
 μυριάκις ἐρωτήσωσιν.

«Οἱ οὖν γείτονες», φησί, «καὶ θεωροῦντες αὐτὸν ὅτι
 15 προσαίτης ἦν, ἔλεγον Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ
 προσαιῶν; Ἄλλοι ἔλεγον Οὗτός ἐστι». Τὸ γὰρ παράδο-
 ξον τοῦ γεγενημένου, καὶ εἰς ἀπιστίαν αὐτοὺς ἤγε· καίτοι γε
 τοσοῦτων οἰκονομηθέντων, ὥστε μὴ ἀπιστιῆσαι. Οἱ δὲ ἔλε-
 γον «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιῶν;». Βα-
 20 θαί τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας! ποῦ κατέβαινε, τοὺς προ-
 σαιῶντας μετὰ πολλῆς τῆς εὐνοίας θεραπεύων, καὶ τεύθων
 τοὺς Ἰουδαίους ἐπισιομίζων! Ὅτι οὐ τοὺς λαμπροὺς, οὐδὲ
 τοὺς περὶ φανεῖς, οὐδὲ τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀσή-
 μους τῆς αὐτῆς ἡξίου προνοίας· καὶ γὰρ ἐπὶ σωτηρίᾳ πάν-
 25 των ἀφ᾽ ἑκί. Ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ παραλυτικοῦ γέγονε, τοῦτο καὶ
 ἐπὶ τούτου γίνεται· οὔτε γὰρ ἐκεῖνος ᾔδει τίς ἐστιν ὁ θε-
 rapeύσας αὐτόν, οὔτε οὗτος. Ἐγίνετο δὲ τοῦτο διὰ τὴν ἀνα-
 χώρησιν τοῦ Χριστοῦ. Ἀνεχώρει δὲ αἰεὶ θεραπεύων ὁ Ἰη-
 σοῦς, ὥστε πᾶσαν ὑποψίαν περιαιρεθῆναι τῶν σημείων. Οἱ
 30 γὰρ μὴ εἰδότες αὐτὸν ὅστις ἐστί, πῶς ἂν ἐχαρίσαντο αὐτῷ
 καὶ συγκαιεσκεύασαν τὰ γεγενημένα; Οὐδὲ γὰρ τῶν περιι-

λωάμ; ἐὰν δὲ ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, τί μοῦ χρειάζεται ὁ πηλός; διὰ ποῖον λόγον μὲ ἤλειψε; διατί μοῦ εἶπε νὰ ὑπάγω νὰ πλυθῶ; Ὁμῶς τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐσκέφθη, ἀλλὰ δι' ἓνα μόνον πράγμα ἦτο ἔτοιμος, γὰρ ὑπακούη εἰς ὅλα ἐκεῖνα ποὺ τὸν διέτασσαν ἐκεῖνος, καὶ κανέν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συνέβαινον δὲν τὸν ἐσκανδαλίζεν. Ἐὰν ὅμως ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος, 'Πῶς λοιπὸν ἀνέβλεψε θέσας ἐπάνω τὸν πηλόν;' τίποτε ἄλλο δὲν θ' ἀκούσῃ ἀπὸ ἡμᾶς, παρὰ μόνον, ὅτι δὲν γνωρίζομεν τὸν τρόπον. Καὶ τί τό ἀξιοθαύμαστον ἐὰν ἡμεῖς δὲν τὸ γνωρίζωμεν; Διότι οὔτε ὁ Εὐαγγελιστὴς τὸ ἐγνώριζεν, οὔτε αὐτός ποὺ εἶχε θεραπευθῇ, ἀλλὰ τὸ μὲν συμβάν τὸ γνωρίζει, ὅμως δὲν ἤμπορεῖ νὰ καταλάβῃ τὸν τρόπον. Αὐτὸ δὲ ἔλεγε καὶ ἐρωτώμενος, ὅτι «πηλὸν ἔθεσεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ἐνίφθην καὶ βλέπω». Πῶς δὲ ἐγένεν αὐτό, δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ καὶ ἂν ἀκόμη τὸν ἐρωτήσουν ἀπείρους φορές.

«Οἱ γείτονες λοιπὸν», λέγει, «καὶ αὐτοὶ ποὺ τὸν ἔβλεπον προηγουμένως ὅτι ἦτο ἐπαίτης, ἔλεγον· Δὲν εἶναι αὐτός ποὺ ἐκάθετο καὶ ἐζητιάνευεν; Ἄλλοι ἔλεγον· Αὐτός εἶναι». Διότι τὸ παράδοξον τοῦ θαύματος τοὺς ὠδήγει καὶ εἰς ἀπιστίαν, ἂν καὶ βέβαια τόσα εἶχον συμβῇ, ὥστε νὰ μὴ ἀπιστήσουν. Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· «Δὲν εἶναι αὐτός ποὺ ἐκάθετο καὶ ἐζητιάνευε;». Πῶ, πῶ φιλανθρωπία Θεοῦ! Ποῦ κατέβαινε, θεραπεύων μετὰ τόσης συμπαθείας τοὺς ἐπαίτας καὶ ἀποστομύων μετὰ τὴν ἐνέργειάν του αὐτὴν τοὺς Ἰουδαίους! Διότι ἔδειχνε τὴν ἰδίαν φροντίδα ὅχι μόνον διὰ τοὺς λαμπροὺς καὶ διασήμους οὔτε διὰ τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀσήμους, καθ' ὅσον ἦλθε διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλων. Καὶ αὐτὸ ποὺ ἐγένεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ παραλυτικοῦ, αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς αὐτόν· διότι οὔτε ἐκεῖνος ἐγνώριζε ποῖος ἦτο ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἐθεράπευσεν, οὔτε αὐτός. Συνέβη δὲ αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἀνεχώρει δὲ πάντοτε ὁ Ἰησοῦς, ὥστε νὰ ἀφαιρέσῃ κάθε ὑποψίαν διὰ τὰ θαύματα. Διότι αὐτοὶ ποὺ δὲν ἐγνώριζον ποῖος ἦτο, πῶς θὰ ἤμποροῦσαν νὰ χαρισθοῦν εἰς αὐτόν καὶ νὰ περιγράψουν αὐτὰ ποὺ τοὺς συνέβησαν; Διότι

όντων ἦν οὗτος, ἀλλὰ τῶν καθημένων παρὰ τὰς θύρας τοῦ
 ἱεροῦ. Ἀμφισβητούντων δὲ πάντων περὶ αὐτοῦ, τί φησιν
 ἐκεῖνος; «Ἐγὼ εἰμι». Οὐκ ἡσχύνθη τὴν προτέραν πῆρωςιν,
 οὐδὲ ἔδεισε τοῦ δήμου τὸν θυμόν, οὐδὲ παρητήσατο δεῖξαι
 5 ἐαυτόν, ἵνα κηρύξῃ τὸν εὐεργέτην. «Λέγουσιν αὐτῷ· Πῶς
 ἀνεώχθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί; Λέγει αὐτοῖς· Ἄνθρωπος,
 λεγόμενος Ἰησοῦς». Τί λέγεις; ἄνθρωπος τοιαῦτα ἐργά-
 ζεται; Ἀλλ' οὐδὲν μέγα τέως ἤδει περὶ αὐτοῦ. «Ἄνθρω-
 πος, λεγόμενος Ἰησοῦς, ἐποίησε πηλὸν καὶ ἐπέχρισε».

10 2. Ὅρα πῶς ἀληθὴς ἐσιν. Οὐκ εἶπε πόθεν ἐποίησεν
 (ὃ γὰρ οὐκ οἶδεν, οὗ λέγει), οὐδὲ γὰρ εἶδον ὅτι χαμαὶ ἔ-
 πιυσεν· διὰ δὲ ἐπέχρισε διὰ τῆς αἰσθήσεως ἐμάνθανε καὶ
 τῆς ἀφῆς. «Καὶ εἶπέ μοι· Ὑπαγε, νύφαι εἰς τὴν κολυμ-
 βήθραν τοῦ Σιλωάμ». Καὶ τοῦτο ἡ ἀκοὴ ἐμαρτύρησε. Καὶ
 15 πόθεν ἐπεγίνωσκεν αὐτοῦ τὴν φωνήν; Ἀπὸ τῆς διαλέξε-
 ως τῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς. Καὶ ταῦτα λέγων ἅπαντα,
 καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων μαρτυρίαν λαβὼν, τὸν τρόπον εἰπεῖν
 οὐ δύναται. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν καὶ ψηλαφημένων πί-
 στεως δεῖ, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἀοράτων. «Λέγουσιν αὐ-
 20 τῷ· Ποῦ ἐσιν ἐκεῖνος; Λέγει· Οὐκ οἶδα». Ἐλεγον δὲ
 τοῦτο, τὸ «ποῦ ἐσιν ἐκεῖνος;» φονῶντες ἤδη καὶ αὐτοῦ.
 Θέα δὲ τοῦ Χριστοῦ τὸ ἀκόμψαστον, πῶς οὐ παρῆν τοῖς
 θεραπευομένοις· οὐ γὰρ δόξαν καρπώσασθαι ἐβούλει, οὐδὲ
 ὀχλαγωγεῖν, οὐδὲ ἐπιδείκνυσθαι. Ὅρα τῶς ἅπαντα φιλαλή-
 25 θως ἀπακρίνεται ὁ τυφλός. Ἐβούλοντο μὲν οὖν τὸν Χρι-
 στὸν εὖρεῖν, ὥστε αὐτὸν ἀγαγεῖν πρὸς τοὺς ἱερεῖς, ἐπειδὴ
 δὲ οὐκ ἐπέτυχον, ἄγουσι τὸν τυφλὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους.
 ὥς σφοδρότερον ἐρωτήσουσιν· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Εὐαγ-
 γελιστὴς ἐπισημαίνεται ὅτι Σάββατον ἦν, ἵνα τὴν πονηρὰν
 30 αὐτῶν γνώμην ἐνδείξηται, καὶ τὴν αἰτίαν, διὴν ἐζήτουν,

δέν ἦτο ὁ θεραπευθεὶς κάποιος ἀπὸ τοὺς περιοδεύοντας, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐκάθοντο πλησίον τῶν θυρῶν τοῦ ναοῦ. Καὶ ἐνῶ ὅλοι ἔδειχναν ἀμφιβολίαν δι' αὐτόν, τί λέγει ἐκεῖνος; «Ἐγὼ εἶμαι». Δέν ἔνοιωσε ἐντροπὴν διὰ τὴν προηγουμένην τύφλωσίν του, οὔτε ἐφοβήθη τὸν θυμὸν τοῦ λαοῦ, οὔτε ἀπέφυγε νὰ δείξῃ τὸν ἑαυτὸν του διὰ νὰ διακηρύξῃ τὸν εὐεργέτην. «Λέγουν εἰς αὐτόν· Πῶς ἤνοιξαν οἱ ὀφθαλμοί σου; Λέγει εἰς αὐτούς· Ὁ ἄνθρωπος μου τοὺς ἤνοιξε ποὺ ὀνομάζεται Ἰησοῦς». Τί λέγεις; ἤμπορεῖ ἄνθρωπος νὰ κάμῃ τέτοια πράγματα; Ἀλλὰ τίποτε τὸ σπουδαῖον εἰς τὴν ἀρχὴν δέν ἐγνώριζε περὶ αὐτοῦ. «Ὁ ἄνθρωπος, ὀνομαζόμενος Ἰησοῦς, ἔκαμε πηλὸν καὶ ἤλειψε τοὺς ὀφθαλμούς μου».

2. Πρόσεχε πῶς εἶναι ἀληθής. Δέν εἶπε πῶς ἔκαμε τὸ θαῦμα (διότι αὐτὸ ποὺ δέν τὸ γνωρίζει, δέν τὸ λέγει), διότι δέν εἶδεν ὅτι ἔπτυσσε κάτω· τὸ ὅτι δὲ ἤλειψε μὲ πηλὸν τοὺς ὀφθαλμούς του, τὸ ἀντελαμβάνετο διὰ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς ἀφῆς. «Καὶ μου εἶπε· πῆγαινε καὶ πλύσου εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ». Καὶ αὐτὸ ἡ ἀκοὴ τὸ ἐπεβεβαίωσε. Καὶ ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζε τὴν φωνὴν του; Ἀπὸ τὴν συζήτησιν μὲ τοὺς μαθητάς του. Καὶ ἐνῶ τὰ λέγει ὅλα αὐτὰ καὶ ἔλαβε τὴν ἐπιβεβαίωσιν διὰ τῶν ἔργων, ὅμως δέν ἤμπορεῖ νὰ εἰπῇ τὸν τρόπον. Ἐὰν δὲ χρειάζεται πίστις διὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ ψηλαφώμενα πράγματα, πολὺ περισσότερον χρειάζεται διὰ τὰ ἀόρατα, «Λέγουν εἰς αὐτόν· Ποῦ εἶναι ἐκεῖνος; Λέγει· Δέν γνωρίζω». Τὸ ἔλεγον δὲ αὐτό, τὸ «ποῦ εἶναι ἐκεῖνος;» μὲ φονικὰς πλέον διαθέσεις ἐναντίον αὐτοῦ. Πρόσεχε ὅμως τὴν μετριοφροσύνην τοῦ Χριστοῦ, πῶς δηλαδὴ δέν ἔμεινε πλησίον τῶν θεραπευομένων· διότι δέν ἤθελε ν' ἀποκτήσῃ δόξαν, οὔτε νὰ ἀσκήσῃ δημαγωγίαν οὔτε νὰ ἐπιδειχθῇ. Πρόσεχε πῶς ὅλα τὰ λέγει ὁ τυφλὸς μὲ φιλαληΐαν. Ὁ θελὼν λοιπὸν νὰ εὑρὸν τὸν Χριστόν, ὥστε νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς τοὺς ἱερεῖς, ἐπειδὴ ὅμως δέν τὸ ἐπέτυχον, ὀδηγοῦν τὸν τυφλὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους, διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσουν μὲ αὐστηρότερον τρόπον· διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀναφέρει ὅτι ἦτο Σάββατον, διὰ νὰ δείξῃ τὴν κακὴν διάθεσίν των καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἐζήτουν αὐτόν, εὐρί-

ὡς λαβὴν δῆθεν εὐρίσκοντες, καὶ δυνάμενοι τὸ θαῦμα δια-
θαλεῖν διὰ τῆς δοκούσης εἶναι τοῦ νόμου παραβάσεως. Καὶ
τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ εὐθέως ἰδόντας αὐτὸν μηδὲν ἄλλο εἰπεῖν,
ἀλλ' ἢ «πῶς ἀνέωξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;».

- 5 Καὶ ὅρα πῶς λέγουσιν· οὐ γὰρ εἶπον, Ὑπὸ πῶς ἀνέβλεψας;
ἀλλὰ «πῶς ἀνέωξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;», διδόντες αὐτῷ
πρόφασιν τοῦ διαθαλεῖν αὐτὸν ἐπ' ἐργασίᾳ. Ὁ δὲ ὡς πρὸς
ἀκηκοότις συντισμώτερον φθέγγεται· οὔτε γὰρ τὸ ὄνομα εἰ-
πών, οὔτε ὅτι «εἶπέ μοι Ὑπαγε, νύφαι», εὐθέως φησί· «Πη-
10 λὸν ἐπέσθηκεν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ἐνιψάμην καὶ
βλέπω». Ὡς πολλῆς ἤδη γεγενημένης διαβολῆς, κακείνων
εἰρηκότων· «Ἴδε ὁ Ἰησοῦς οἷα ἐργάζεται ἐν Σαββάτῳ, πη-
λὸν χρίει!». Σὺ δέ μοι σκόπει, πῶς οὐ ταράσσεται ὁ τυφλός·
οἷος μὲν γὰρ ἐπ' ἐκείνων ἔλεγεν ἀκινδύνως ἐρωτώμενος, οὐχ
15 οὔτω μέγα ἦν τὸ τὴν ἀλήθειαν εἰπεῖν, τὸ δὲ θαυμασιὸν ἐστι
νῦν, ὅτι, καὶ ἐν πλείονι φόβῳ κατὰ σιγῆς, οὔτε ἀρνεῖται, οὔτε
ἐναντία λέγει τοῖς προτέροις. Τί οὖν οἱ Φαρισαῖοι; μᾶλλον
δὲ καὶ οἱ ἄλλοι; Ἦγαγον μὲν αὐτὸν ὡς ἀρνησόμενον, τοῦ-
ναντίον δὲ ἔπαυον, ὅπερ οὐκ ἐβούλοντο, καὶ ἀκριβέστερον
20 ἔμαθον. Καὶ τοῦτο πανταχοῦ τῶν σημείων ὑπομένουσι, μᾶλ-
λον δὲ ἐν τοῖς ἐξῆς τοῦτο σαφέστερον ἀποδείξομεν.

Τί οὖν οἱ Φαρισαῖοι; «Ἐλεγόν τινες» (οὐ πάντες, ἀλλ'
οἱ ἰταμώτεροι). «Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ Θε-
οῦ, διὰ τὸ Σάββαιον οὐ τηρεῖ. Ἄλλοι ἔλεγον· Πῶς δύνα-
25 ται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν;». Ὁ-
ρᾷς διὰ τῶν σημείων ἀνήγοντο; Οἱ γὰρ πρὸ τούτου πέμ-
ψαντες, ὥστε ἀγαγεῖν αὐτόν, ἄκουσον τί λέγουσι νῦν, εἰ
καὶ μὴ πάντες· καὶ γάρ, ἄρχοντες ὄντες, ὑπὸ τῆς φιλο-
δοξίας εἰς ἀπιστίαν ἔπιπτον. Ὅμως δὲ καὶ τῶν ἀρχόντων

σκοντες δῆθεν αὐτήν ὡς ἀφορμήν νὰ τὸν κατηγορήσουν καὶ δυνάμενοι ἔτσι νὰ διαβάλουν τὸ θαῦμα διὰ τῆς δῆθεν παραβάσεως τοῦ νόμου. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι, μόλις τὸν εἶδον, δὲν τοῦ εἶπαν τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ τὸ «πῶς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς σου;».

Καὶ πρόσεχε πῶς τὸν ἐρωτοῦν· διότι δὲν τοῦ εἶπαν, ἡπῶς ἀνέβλεψες;·, ἀλλὰ «πῶς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς σου», διὰ νὰ τοῦ δώσουν τὴν ἀφορμήν νὰ τὸν κατηγορήσῃ δι' ἐργασίαν. Αὐτὸς ὅμως ὁμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς μὲ συντομίαν ὡσὰν νὰ εἶχον ἀκούσει τὰ συμβάντα· διότι χωρὶς νὰ εἰπῇ οὔτε τὸ ὄνομα, οὔτε τὸ «Μοῦ εἶπε, πήγαινε καὶ νίψου», λέγει ἀμέσως· «Πηλὸν ἔθεσεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ἐνίφθην καὶ βλέπω». Διότι ἤδη εἶχεν ἐκδηλωθῇ εἰς μέγαν βαθμὸν ἡ διαβολὴ καὶ ἐκεῖνοι εἶχον εἰπεῖ «Νὰ ποῖα ἔργα πράττει ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, πηλὸν χρίει!». Ἀλλὰ σύ, σὲ παρακαλῶ, πρόσεχε, πῶς δὲν ταρασσεται ὁ τυφλός. Διότι ὅταν μὲν ἔλεγεν, ἐρωτώμενος, ἐκεῖνα ποὺ συνέβησαν καὶ δὲν διέτρεχε κανένα κίνδυνον, δὲν ἦτο τόσο σπουδαῖον τὸ νὰ εἰπῇ τὴν ἀλήθειαν, ἐνῶ τὸ θαυμαστὸν τώρα εἶναι, διότι, ἂν καὶ διέτρεχε μεγαλύτερον κίνδυνον, οὔτε ἀρνεῖται οὔτε λέγει ἀντίθετα ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Τί κάνουν λοιπὸν οἱ Φαρισαῖοι; μᾶλλον δὲ καὶ οἱ ἄλλοι; Τὸν ὠδήγησαν μὲν διὰ νὰ τὰ ἀρνηθῇ, ἔπαθον ὅμως τὸ ἀντίθετον, καὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἤθελον τὸ ἔμαθον μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν. Καὶ αὐτὸ τὸ παθαίνουν εἰς ὅλα τὰ θαύματα ποὺ ἐπιτελεῖ ὁ Ἰησοῦς, μὲ περισσοτέραν δὲ σαφήνειαν θὰ τὸ ἀποδείξωμεν αὐτὸ εἰς τὴν συνέχειαν.

Τί κάνουν λοιπὸν οἱ Φαρισαῖοι; «Ἔλεγον μερικοὶ» (ὄχι ὅλοι, ἀλλὰ οἱ θρασύτεροι)· «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τοῦ Θεοῦ, διότι δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον. Ἄλλοι ἔλεγον· πῶς εἶναι δυνατόν ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς νὰ κάμνῃ τέτοια θαύματα;». Βλέπεις ὅτι ἀπὸ τὰ θαύματα προσελκύοντο; Διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποὺ ἔστειλαν ἀνθρώπους προηγουμένως διὰ νὰ τὸν ὀδηγήσουν ἐνώπιόν των, ἄκουσε τί λέγουν τώρα, ἂν καὶ ὄχι ὅλοι· καθ' ὅσον, ἐπειδὴ ἦσαν ἄρχοντες, ὠδηγοῦντο εἰς τὴν ἀπιστίαν ἐξ αἰτίας τῆς φιλοδοξίας των. Ἀλλ' ὅμως

οἱ πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, οὐχ ἁπολόγον δέ. Ὁ μὲν
 οὖν πολὺς λαὸς εὐκαταφρόνητος ἦν, ἅτε μηδὲ μέγα συντε-
 λῶν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν, οἱ δὲ ἄρχοντες, μᾶλλον πε-
 ρίβλεπτοι ὄντες, δυσκολώτερον ἐπαρρησιάζοντο· τοὺς μὲν γὰρ
 5 φιλαρχία κατεῖχε, τοὺς δὲ δειλὰ καὶ ὁ παρὰ τῶν πολλῶν
 φόβος. Διὸ καὶ ἔλεγε· «Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρὰ
 ἀνθρώπων λαμβάνοντες;». Καὶ αὐτοὶ μὲν, φρονέειν ζητοῦν-
 τες ἀδίκως, τοῦ Θεοῦ ἔλεγον εἶναι, τὸν δὲ τυφλοὺς θερα-
 πεύοντα οὐ δύνασθαι εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ Σάββατον
 10 μὴ τηρεῖν. Ἱερὸς ταῦτα ἀντιέθησαν οὗτοι, διὲ ἀμαρτωλὸς
 τοιαῦτα σημεῖα οὐ δύναται ποιεῖν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, κα-
 κούργως τὸ γεγονὸς σιγῶντες, τὴν δοκοῦσαν εἶναι παρά-
 βασιν εἰς μέσον ἔφερον· οὐ γὰρ ἔλεγον διὲ ἐν τῷ Σαββάτῳ
 θεραπεύει, ἀλλ' διὲ «τὸ Σάββατον οὐ τηρεῖ», οὗτοι δὲ πάλιν
 15 ἀσθενῶς· θέον γὰρ ἐπιδείξαι πῶς τὸ Σάββατον οὐ λύεται,
 ἀπὸ τῶν σημείων ἰσχυρίζονται μόνον. Καὶ εἰκότως· ἔτι γὰρ
 ἄνθρωπον αὐτὸν ἐνόμιζον εἶναι. Ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ
 ἐτέρως εἶχον ἀπολογήσασθαι, διὲ τοῦ Σαββάτου κύριος ἦν,
 καὶ αὐτὸς αὐτὸ πεποίηκεν ἀλλ' οὐδέπω ταύτην εἶχον τὴν
 20 γνώμην. Οὐδεὶς μὲντοι αὐτῶν εἰόλμα ἅπερ ἐβούλετο φανε-
 ρῶς εἰπεῖν, οὐδὲ ἐν ἀποφάσει, ἀλλ' ἐν ἀμφισβητήσει, οἱ
 μὲν διὰ τὸ ἀπαρρησιάσιον, οἱ δὲ διὰ φιλαρχίαν.

«Σχίσμα οὖν ἦν ἐν αὐτοῖς». Τοῦτο τὸ σχίσμα πρῶτον
 ἤρξαιτο ἐν τῷ λαῷ, εἷς ὕστερον καὶ ἐν τοῖς ἄρχουσι·
 25 «καὶ οἱ μὲν ἔλεγον διὲ ἀγαθὸς ἐστίν, ἄλλοι δέ· Οὐχί, ἀλλ'
 ἀπαιτῶ τὸν ὄχλον». Ὅρῳ πῶς ἀσυνειώτεροι τῶν πολλῶν
 οἱ ἄρχοντες, σχισθέντες ὕστερον; Ἀλλὰ μετὰ τὸ σχισθῆναι
 πάλιν οὐδὲν ἐπεδείξαντο γενναῖον, ὁρῶντες τοὺς Φαρισαίους

---

 4. Ἰω. 5, 44.

5. Ἰω. 7, 12.

καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας οἱ περισσότεροι ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. δὲν τὸ ὠμολόγουν ὁμως. Ὁ μὲν λοιπὸν πολὺς λαὸς ἦτο εὐκαταφρόνητος, ἐπειδὴ δὲν συμμετείχε καὶ πολὺ εἰς τὴν συναγωγὴν των, οἱ ἄρχοντες ὁμως, ἐπειδὴ ἦσαν ἐπιφανέστεροι, δυσκολώτερον ἐλάμβανον θάρρος νὰ ὁμολογήσουν· διότι τοὺς μὲν κατείχεν ἡ φιλαρχία, τοὺς δὲ ἡ δειλία καὶ ὁ φόβος ἐκ μέρους τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Πῶς ἡμπορεῖτε νὰ πιστεύετε, ἀφοῦ λαμβάνετε τιμὰς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους;»¹ Καὶ αὐτοὶ μὲν, ζητοῦντες νὰ τὸν φονεύσουν ἄδικα, ἔλεγον ὅτι εἶναι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι, ἐκεῖνον ὁμως, ποὺ θεραπεύει τοὺς τυφλοὺς δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον. Πρὸς αὐτὰ ἀντέταξαν αὐτοὶ τὴν σκέψιν, ὅτι ὁ ἁμαρτωλὸς δὲν ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ τέτοια θαύματα. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ἀποσιωποῦντες τὸ γεγονὸς ἀπὸ κακίαν, προέβαλλον τὴν φαινομενικὴν παράβασιν τοῦ νόμου· διότι δὲν ἔλεγον, ὅτι θεραπεύει τὸ Σάββατον, ἀλλ' ὅτι «δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον», ἐνῶ αὐτοὶ ὠμολόγουν πάλιν ἀσθενῶς τὸ γεγονός· διότι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ δείξουν πῶς δὲν λύεται τὸ Σάββατον, αὐτοὶ τὸ ἰσχυρίζονται αὐτὸ μόνον ἀπὸ τὰ θαύματα. Καὶ ἦτο πολὺ φυσικόν, καθ' ὅσον ἐθεώρουν ἀκόμη αὐτὸν ὅτι εἶναι ἄνθρωπος. Διότι, ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, θὰ ἡμποροῦσαν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον νὰ ὑποστηρίξουν τὴν σκέψιν των, ὅτι δηλαδὴ ἦτο κύριος τοῦ Σαββάτου καὶ αὐτὸς τὸ ἔκαμεν αὐτό, ἀλλ' ἀκόμη δὲν εἶχον αὐτὴν τὴν γνώμην. Κανεὶς λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐτόλμα νὰ εἰπῇ φανερά αὐτὰ ποὺ ἤθελεν, οὔτε νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀληθῆ σκέψιν του, ἀλλὰ ὑπὸ μορφὴν ἀμφιβολίας, ἄλλοι μὲν ἐπειδὴ δὲν εἶχον τὸ θάρρος, ἄλλοι δὲ ἀπὸ φιλαρχίαν.

Καὶ συνέβη διχασμὸς μεταξὺ των. Αὐτὸς ὁ διχασμὸς ἤρχισε πρῶτα νὰ γίνεται εἰς τὸν λαὸν καὶ μετὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἀρχόντων. «Καὶ οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι εἶναι ἀγαθός, ἄλλοι δέ· Δὲν εἶναι ἀλλὰ ἐξαπατᾷ τὸ πλῆθος»². Βλέπεις πῶς ἔλειπε περισσότερο ἢ σύνεσις ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διχασθοῦν ἀργότερον; Ἀλλὰ μετὰ τὸν διχασμὸν δὲν ἐπέδειξαν καὶ πάλιν τίποτε τὸ γενναῖον, βλέπον-

ἐπικειμένους. Ὡς, εἴ γε τέλεον ἀπεσχίσθησαν, ταχέως ἂν
 τὴν ἀλήθειαν ἀπέγνωσαν ἔστι γὰρ σχισθῆναι καλῶς. Διὸ
 καὶ αὐτὸς ἔλεγεν· «Οὐκ ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν,
 ἀλλὰ μάχαιραν». *Ἔστι γὰρ καὶ κακὴ ὁμόνοια, ἔστι καὶ
 5 καλὴ διαφωνία· καὶ γὰρ οἱ τὸν πύργον οἰκοδομοῦντες ὁμο-
 νόησαν ἐπὶ κακῷ τῷ ἑαυτῶν, καὶ οἱ αὐτοὶ οὗτοι πάλιν ἁ-
 κοντες μέν, ἐπὶ συμφέροντι δὲ ὁμῶς ἐσχίσθησαν. Καὶ οἱ
 περὶ Κορὲ δὲ κακῶς ὁμονόησαν, διὰ τοῦτο καλῶς ἐσχί-
 σθησαν· καὶ Ἰούδας ὁμονόησε μετὰ τῶν Ἰουδαίων κακῶς.
 10 *Ἔστιν οὖν σχισθῆναι καλῶς, καὶ ἔστιν ὁμονοῆσαι κακῶς.
 Διὰ τοῦτό φησιν· «Ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔκ-
 κοπον αὐτόν· ἐὰν ὁ πούς σου, ἔκτεμε αὐτόν». Εἰ δὲ ἀπὸ
 μέλους ἀποσχίζεσθαι χρή, κακῶς συνημμένου· οὐ πολλῷ
 μᾶλλον ἀπὸ φίλων, κακῶς ἠνωμένων ἡμῖν; Ὡστε οὐ παν-
 15 ταχοῦ ὁμόνοια καλόν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ πανταχοῦ ἡ διάστα-
 σις κακόν.

6. Ταῦτα λέγω, ἵνα φεύγωμεν πονηροὺς καὶ διώκωμεν
 ἀγαθοὺς· εἰ γὰρ ἐν τοῖς μέλεσι τὸ σεσηπὸς καὶ ἀνιάτως ἔ-
 χον ἐκκόπτωμεν, φοβούμενοι μὴ καὶ τὸ λοιπὸν τὴν αὐτὴν λύ-
 20 μην ὑποδέξηται σῶμα, καὶ ποιῶμεν τοῦτο, οἷον ἐκείνου κα-
 ταφρονοῦντες, ἀλλὰ τὸ λοιπὸν διαφυλάξαι θουλόμενοι, πόσῳ
 μᾶλλον ἐπὶ τῶν συνόντων ἡμῖν ἐπὶ κακίᾳ τοῦτο πράττειν
 ἀναγκαῖον; Εἰ μὲν γὰρ δυνάμεθα κακείνους διορθῶσαι, καὶ
 αὐτοὶ μὴ παραβλαβῆναι, πάντα ποιεῖν χρή, εἰ δὲ κακεῖνοι
 25 μένοιν ἀδιόρθωτοι καὶ ἡμᾶς παραβλάπτοιεν, ἐκκόπτειν αὐ-
 τοὺς καὶ ρίπτειν ἀναγκαῖον· πολλάκις γὰρ οὕτω κερδανού-
 σι μᾶλλον. Διὸ καὶ Παῦλος οὕτω παρήνει, λέγων· «Καὶ
 ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν», καὶ «ἵνα ἐξαρθῇ

6. Ματθ. 10, 34.

7. Ματθ. 5, 29 καὶ 8, 9.

8. Α' Κορ. 5, 13.

τες ἔμπροσθέν των τοὺς Φαρισαίους. Διότι, ἐὰν εἶχον διχασθῇ τελείως, ἀμέσως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν· εἶναι δὲ δυνατός ὁ τέλειος διχασμός καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἔλεγεν· «Δὲν ἦλθα διὰ νὰ βάλω εἰρήνην εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν»⁶. Ὑπάρχει βέβαια καὶ κακὴ ὁμόνοια, ὑπάρχει δὲ καὶ καλὴ διαφωνία· καθ' ὅσον αὐτοὶ ποὺ ἔκτιζον τὸν πύργον εἶχον ὁμόνοιαν μεταξύ των πρὸς κακὸν τοῦ ἑαυτοῦ των, καὶ αὐτοὶ πάλιν ἐδῶ ἐδιχάσθησαν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν μὲν, ἀλλ' ὅμως πρὸς τὸ συμφέρον των. Καὶ οἱ περὶ τὸν Κορὲ δὲ ὠμονόησαν κακῶς, διὰ τοῦτο καλῶς ἐδιχάσθησαν· καὶ ὁ Ἰούδας κακῶς ὠμονόησε μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Ὑπάρχει λοιπὸν καὶ καλὸς διχασμός καὶ ὑπάρχει καὶ κακὴ ὁμόνοια. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σὲ σκανδαλίζῃ, βγάλε τον· ἐὰν τὸ πόδι σου, κόψε το»⁷. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποχωριζώμεθα ἓνα μέλος μας ποὺ μᾶς προξενεῖ κακόν, δὲν εἶναι πολὺ περισσότερον ἀνάγκη νὰ ἀποχωριζώμεθα ἀπὸ τοὺς φίλους ποὺ εἶναι κακῶς ἠνωμένοι μαζί μας; Ὡστε δὲν εἶναι πάντοτε ἡ ὁμόνοια καλὴ, ὅπως ἀκριβῶς πάλιν οὔτε ὁ διχασμός εἶναι κακὸς πάντοτε.

3. Αὐτὰ τὰ λέγω διὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τοὺς πονηροὺς καὶ νὰ ἀναζητοῦμεν τοὺς ἀγαθοὺς· διότι ἐὰν ἀπὸ τὰ μέλη ἀποκόπτωμεν ἐκεῖνο ποὺ εἶναι σάπιον καὶ ἀθεράπευτον, φοβούμενοι μήπως καὶ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα ὑποστῇ τὴν ἰδίαν βλάβην, καὶ τὸ κάμνομεν αὐτό, ὅχι ἐπειδὴ περιφρονοῦμεν ἐκεῖνο, ἀλλὰ θέλοντες νὰ διαφυλάξωμεν τὸν ὑπόλοιπον σῶμα, πόσον μᾶλλον πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν αὐτὸ ἐπὶ ἐκείνων ποὺ μᾶς συναναστρέφονται μὲ κακὰς διαθέσεις; Βέβαια ἐὰν ἤμπορούσαμεν καὶ ἐκείνους νὰ διορθώσωμεν καὶ οἱ ἴδιοι νὰ μὴ βλαβῶμεν, ὅλα πρέπει νὰ τὰ κάμνωμεν, ἐὰν ὅμως καὶ ἐκεῖνοι παραμένουν ἀδιόρθωτοι καὶ ἡμᾶς βλάπτουν, πρέπει νὰ τοὺς ἀποκόπτωμεν καὶ νὰ τοὺς ἀπορρίπτωμεν· διότι πολλὰς φορές ἔτσι θὰ ἔχουν μεγαλύτερον κέρδος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔτσι ἐσυμβούλευε, λέγων· «Ἐκδιώξατε τὸ κακὸν ἀπὸ ἀνάμεσά σας»⁸ καὶ «Διὰ νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ ἀνάμεσά σας ἐκεῖνος ποὺ ἔκαμεν αὐτὸ τὸ

ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας». Δεινὸν γάρ, δεινὸν συνουσία πονηρῶν. Οὐχ οὕτω ταχέως λοιμὸς ἀπικται, καὶ ψώρα διαφθείρει τοὺς ἀναχρωννυμένους, τοὺς τῷ νοσήματι κατεχομένους, ὥς ἡ τῶν πονηρῶν κακία ἀνδρῶν
 5 «φθείρουσι γὰρ ἥδη χρησιὰ δμιλῖαι κακαί». καὶ ὁ Προφήτης πάλιν «Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε».

Μηδεὶς τοίνυν φαῦλον ἐχέτω φίλον εἰ γὰρ υἱοὺς φαύλους ἔχοντες ἐκκηρύττιμεν, καὶ οὐκ αἰδούμεθα τὴν φύσιν. οὐδὲ τοὺς ταύτης νόμους, οὐδὲ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀνάγκην, πολλῶ
 10 μᾶλλον τοὺς συνήθεις καὶ γνωρίμους φεύγειν δεῖ, πονηροὺς ὄντας· καὶ γὰρ μηδεμίαν παρ' αὐτῶν δεξώμεθα βλάβην. τὴν γοῦν πονηρὰν δόξαν διαφυγεῖν οὐκ ἰσχύομεν οἱ γὰρ ἔξωθεν οὐ τὸν βίον ἐρευνῶσιν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συνόντων ἡμᾶς κρίνουσι. Ταῦτα καὶ γυναῖξί καὶ παρθένοις παρεγγυῶ
 15 «προνοοῦμενοι» γάρ, φησί, «καλὰ οὐ μόνον ἐνώπιον Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων». Πάντα τοίνυν πράττωμεν, ὥστε μὴ σκανδαλισθῆναι τὸν πλησίον· βίος γάρ, καὶ οφθόδρα ὁρθὸς ἦ, σκάνδαλον ἐτέροις παρέχων, τὸ πᾶν ἀπώλεσε. Καὶ πῶς ἔτι τὸν ὁρθὸν βίον σκανδαλίσαι; Ὅταν ἡ συνουσία
 20 τῶν οὐκ ὁρθῶν πονηρὰν αὐτῷ περιθῇ δόξαν· ἐπειδὴν γάρ, θαρροῦντες ἑαυτοῖς, συνῶμεν τοῖς πονηροῖς, καὶ αὐτοὶ μὴ βλαβῶμεν, ἐτέρους ἐσκανδαλίσαμεν. Ταῦτα καὶ ἀνδράσι καὶ γυναῖξί λέγω καὶ παρθένοις, καταλιμπάνων αὐτῶν τῷ συνειδότι μετὰ ἀκριβείας εἰδέναι πόσα ἐντεῦθεν τίκταιται κακὰ·
 25 ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδὲν ὑποπιεύω πονηρὸν, οὐδὲ ἄλλος τις ἴσως τῶν τελειοτέρων, ὁ δὲ ἀσφαλέστερος ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῇ παραβλάπτεται τελειότητι. Δεῖ δὲ καὶ τῆς ἀσθενείας τῆς

9. Α' Κορ. 5, 2.

10. Α' Κορ. 15, 33.

11. Ἱερ. 28, 45.

12. Ρωμ. 12, 17.

ἔργον»⁹. Διότι εἶναι κακόν, μεγάλο κακόν ἡ συναναστροφή μὲ κακοὺς ἀνθρώπους. Δὲν προσβάλλει μὲ τόσῃν ταχύτητι ὁ λοιμός καὶ οὔτε ἡ ψώρα καταστρέφει τοὺς μολυνθέντας καὶ πάσχοντας ὑπὸ τῆς νόσου, ὅσον ἡ κακία τῶν κακῶν ἀνθρώπων· «Διότι καταστρέφουν τοὺς καλοὺς χαρακτῆρας αἱ κακαὶ συναναστροφαί»¹⁰ καὶ ὁ προφήτης πάλιν· «Ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ ἀνάμεσά των καὶ χωρισθῆτε»¹¹.

Κανεῖς λοιπὸν ἄς μὴ ἔχῃ φίλον κακόν· διότι, ἐὰν ἔχοντες κακοὺς υἱοὺς τοὺς ἀποκηρρῦσωμεν καὶ δὲν δίδωμεν σημασίαν οὔτε εἰς τὴν συγγένειαν, οὔτε εἰς τοὺς νόμους αὐτῆς, οὔτε εἰς τὴν ἀναγκαιότητα αὐτῆς, πολὺ περισσότερον πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τοὺς φίλους καὶ τοὺς γνωστοὺς, ὅταν εἶναι κακοί· διότι καὶ ἂν ἀκόμῃ δὲν ὑποστῶμεν καμμίαν βλάβην ἀπὸ αὐτοῦς, ὅμως δὲν θὰ ἤμπορέσωμεν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν κακὴν φήμην· καθ' ὅσον οἱ ἐκτός τῆς οἰκογενείας μας δὲν ἐξετάζουν τὸν βίον μας, ἀλλὰ μᾶς κρίνουν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συναναστρεφόμεθα. Αὐτὰ συμβουλεύω καὶ εἰς τὰς γυναῖκας καὶ εἰς τὰς παρθένους· διότι λέγει· «φροντίζετε νὰ φέρεσθε καλὰ ὅχι μόνον ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων»¹². Ὅλα λοιπὸν ἄς τὰ καμνῶμεν, ὥστε νὰ μὴ σκανδαλίσωμεν τὸν πλησίον· διότι ὁ βίος μας, καὶ ἂν ἀκόμῃ εἶναι πάρα πολὺ ὀρθός, ἐὰν σκανδαλίζῃ τοὺς ἄλλους, κατέστρεψε τὸ πᾶν. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν ὁ ὀρθὸς βίος νὰ σκανδαλίσῃ; Ὅταν ἡ συναναστροφή μὲ αὐτοὺς ποὺ δὲν ζοῦν ὀρθὰ δημιουργήσῃ εἰς αὐτὸν ποὺ ζῇ ὀρθὰ κακὴν φήμην· διότι, ὅταν συναναστρεφώμεθα τοὺς κακοὺς, ἔχοντες ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτὸν μᾶς, καὶ ἂν ἀκόμῃ οἱ ἴδιοι δὲν βλαβῶμεν, ὅμως ἐσκανδαλίσσαμεν ἄλλους. Αὐτὰ τὰ λέγω καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ διὰ τὰς γυναῖκας καὶ διὰ τὰς παρθένους, ἀφήνων εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν νὰ γνωρίσουν μὲ ἀκρίβειαν πόσα κακὰ προκαλοῦνται ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός· διότι ἐγὼ μὲν δὲν ὑποπτεύομαι τίποτε τὸ κακόν, οὔτε ἴσως καὶ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς τελειότερους εἰς τὴν πίστιν, ὁ ἀφελέστερος ὅμως ἀδελφὸς βλάπτεται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου τελειότητα. Πρέπει δὲ νὰ φροντίζωμεν

ἐκείνου προνοεῖν. Καὶ οὕτως μὴ βλάβῃ, ἀλλ' ὁ Ἑλληὴν παρα-
 βλάπτεται. Ὁ δὲ Παῦλος ἐκέλευσεν ἀπροσκόπους εἶναι καὶ
 Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλησιν καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ
 πονηρὸν οὐδὲν ὑποπιεύω περὶ τῆς παρθένου (ἀγαπῶ γὰρ
 5 τὴν παρθενίαν· ἐπὶ δὲ ἀγάπῃ οὐ λογίζεται τὸ κακόν). ἐγὼ
 σφόδρα ἐρασιῆς εἰμι τῆς πολιτείας ταύτης, καὶ οὐδὲ λογί-
 σασθαι τι δύναμαι ἄισπον. Πῶς τοὺς ἔξω πείσομεν; δεῖ
 γὰρ κακείνων ποιεῖσθαι πρόνοιαν.

Οὕτω τοίνυν τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, ἵνα μηδὲ
 10 τῶν ἀπίστων τις ἔχῃ καθ' ἡμῶν δικαίαν εὐρεῖν λαβήν.
 ὥσπερ γὰρ οἱ θίον ὁρθὸν ἐπιδεικνύμενοι δοξάζουσι τὸν Θε-
 όν, οὕτως οἱ τὸν ἐναντίον, βλασφημηθῆναι παρασκευάζουσιν.
 Ἀλλὰ μὴ γένοιτό τις τοιούτους εἶναι παρ' ἡμῖν, ἀλλ'
 οὕτω λάμψαι τὰ ἔργα ἡμῶν, ὥστε δοξασιῆναι τὸν Πατέρα
 15 ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ δόξης ἡ-
 μᾶς ἀπολαῦσαι· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι
 καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ
 καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνου. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὸς δὲν βλαβῇ, ἀλλ' ὁ εἰδωλολάτρης παραβλάπτεται. Ὁ δὲ Παῦλος ἔδωσεν ἐντολήν νὰ μὴ σκανδαλίζωμεν οὔτε τοὺς Ἰουδαίους, οὔτε τοὺς Εἰδωλολάτρας, οὔτε τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ¹³. Ἐγὼ δὲν ὑποπτεύομαι διὰ τὴν παρθένον τίποτε τὸ κακὸν (διότι ἀγαπῶ τὴν παρθενίαν· «ἡ δὲ ἀγάπη δὲν σκέπτεται τὸ κακόν»); ἐγὼ εἶμαι πάρα πολὺ ἐραστής αὐτοῦ τοῦ τρόπου ζωῆς καὶ δὲν ἠμπορῶ οὔτε καὶ νὰ σκεφθῶ κάτι τὸ ἄτοπον. Πῶς θὰ πείσωμεν ὅμως τοὺς ἐκτὸς αὐτῶν; διότι πρέπει νὰ φροντίζωμεν καὶ δι' ἐκείνους.

Ἔτσι λοιπὸν ἄς ρυθμίζωμεν τὰ καθ' ἡμᾶς, ὥστε οὔτε καὶ ἀπὸ τοὺς ἀπίστους νὰ μὴ ἠμπορῇ κανεὶς νὰ εὕρῃ ἀφορμὴν δικαίαν νὰ μᾶς κατηγορήσῃ· διότι, ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποὺ ζοῦν ὀρθὰ δοξάζουν τὸν Θεόν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ζοῦν ὀρθὰ, γίνονται αἰτία νὰ βλασφημηθῇ ὁ Θεός. Ἀλλὰ εἴθε νὰ μὴ συμβῇ νὰ ὑπάρξουν μεταξύ μας παρόμοιοι ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἔτσι νὰ λάμπουν τὰ ἔργα μας, ὥστε νὰ δοξασθῇ ὁ οὐράνιος Πατήρ μας καὶ ἡμεῖς ν' ἀπολαύσωμεν ἀπὸ τὴν δόξαν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΗ΄

Ίω. 9, 17 - 33

«Λέγουσι τῷ τυφλῷ πάλιν· Σὺ τί λέγεις περὶ αὐ-
τοῦ, ὅτι ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; Ὁ δὲ εἶπεν·
5 ὅτι προφήτης εἰμί. Οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰου-
δαῖοι».

1. Τας Γραφὰς οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ παρέργως ἐπιέναι χρή,
ἀλλὰ μετὰ ἀκριθείας ἀπάσης, ὥστε μὴ συμποδίζεσθαι. Καὶ
γὰρ καὶ νῦν εἰκότως ἂν τις ἐνταῦθα διαπορήσῃ, πῶς,
10 εἰπόντες, «Οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ Σάββαιον
οὐ τηρεῖ», λέγουσιν αὐτῷ· «Σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι
ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;». Καὶ οὐκ εἶπον, ὅτι
λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι παρέλυσε τὸ Σάββαιον; ἀλλὰ τὸ
τῆς ἀπολογίας νῦν ἀντὶ τῆς κατηγορίας τιθέασι. Τί οὖν
15 ἔστιν εἰπεῖν; Οὐκ εἰσὶν αὐτοὶ οἱ λέγοντες, «Οὗτος οὐκ ἔστιν
ἐκ τοῦ Θεοῦ», ἀλλ' οἱ σχισθέντες ἀπ' αὐτῶν, οἱ καὶ εἶπον·
«Ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς οὐ δύναται τοιαῦτα σημεῖα ποί-
εῖν»· βουλόμενοι γὰρ αὐτοὺς ἐπισιαμίσει πλέον, ἵνα μὴ
δόξωσιν αὐτοὶ συνηγορεῖν τῷ Χριστῷ, τὸν λαβόντα τῆς
20 δυνάμεως αὐτοῦ πείραν εἰς μέσον ἄγουσι, καὶ ἐρωτῶσιν.

Ὅρα τοίνυν τοῦ πένητος τὴν σοφίαν ἀπάντων γὰρ
τούτων συνειωτέως φθέγγεται. Καὶ πρῶτον μὲν φησιν
ὅτι «προφήτης εἰμί», καὶ οὐ κατέπιηξεν αὐτῶν τῶν διε-
στραμμένων Ἰουδαίων τὴν κρίσιν, τῶν ἀντιλογόντων καὶ
25 λεγόντων· «Πῶς δύναται οὗτος εἶναι παρὰ τοῦ Θεοῦ, τὸ
Σάββαιον οὐ τηρῶν;», ἀλλ' ἔλεγεν ὅτι «προφήτης εἰμί.
Καὶ οὐκ ἐπίστευσαν ὅτι τυφλὸς ἦν καὶ ἀνέβλεπεν, ἕως οὗ

ΟΜΙΛΙΑ ΝΗ΄

Ίω. 9, 17 - 33

«Λέγουν λοιπὸν πάλιν εἰς τὸν τυφλὸν· Σὺ τί γνώμην ἔχεις περὶ αὐτοῦ ποὺ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς σου; Αὐτὸς δὲ εἶπεν· Εἶναι προφήτης. Ἀλλὰ δὲν ἐπίστευσαν οἱ Ἰουδαῖοι».

Τὰς Γραφὰς δὲν πρέπει νὰ τοὺς μελετῶμεν ἀπλῶς καὶ ὡσὰν ἀγχαρίαν, ἀλλὰ μὲ μεγάλην προσοχήν, ὥστε νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς δυσκολίας. Διότι καὶ τώρα φυσικὸν θὰ ἦτο ν' ἀπορήσῃ κανεὶς, πῶς, ἐνῶ εἶπον, «Αὐτὸς δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, διότι δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον»¹, λέγουν εἰς αὐτόν· «Σὺ τί γνώμην ἔχεις περὶ αὐτοῦ ποὺ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς σου;». Καὶ δὲν εἶπον, 'Σὺ τί γνώμην ἔχεις περὶ αὐτοῦ ποὺ παρέβη τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου;', ἀλλὰ θέτουν τώρα τὴν ἐρώτησιν τῆς ἀπολογίας ἀντὶ τῆς κατηγορίας. Τί λοιπὸν ἤμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν; Δὲν εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔλεγον, «Αὐτὸς δὲν εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ», ἀλλ' ἐκεῖνοι ποὺ ἀπασχίσθησαν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ οἱ ὁποῖοι εἶπον· «Ἀμαρτωλὸς ἄνθρωπος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτελέσῃ τέτοια θαύματα»· θέλοντες λοιπὸν νὰ ἀποστομώσουν πλέον αὐτούς, διὰ νὰ μὴ νομισθοῦν ὅτι συνηγοροῦν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ὀδηγοῦν ἔμπροσθέν των αὐτόν ποὺ ἔλαβε πείραν τῆς δυνάμεώς του καὶ τὸν ἐρωτοῦν.

Πρόσεχε λοιπὸν τοῦ ἀπλοῖκου ἀνθρώπου τὴν σοφίαν· διότι ὁμιλεῖ συνετώτερα ἀπὸ ὅλους. Καὶ κατ' ἀρχὴν μὲν λέγει ὅτι «εἶναι προφήτης», καὶ δὲν ἐφοβήθη τὴν κρίσιν αὐτῶν τῶν διεστραμμένων Ἰουδαίων, ποὺ ἀντέλεγον καὶ ἔλεγον· «Πῶς ἠμπορεῖ αὐτὸς νὰ εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, τὴν στιγμὴν ποὺ δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον;», ἀλλ' ἔλεγεν ὅτι «προφήτης εἶναι. Καὶ δὲν ἐπίστευσαν ὅτι ἦτο τυ-

ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ». Καὶ σκόπει πόσοις τρόποις ἐπιχειροῦσι τὸ θάῤῥμα συσκιᾶσαι καὶ ἀνελεῖν. Ἀλλ' αὐτὴ τῆς ἀληθείας ἡ φύσις, δι' ὧν δοκεῖ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπιβουλεύεσθαι, διὰ τούτων ἰσχυροτέρα γίνεται· διὰ τούτων
 5 λάμπει, δι' ὧν συσκιάζεται· εἰ γὰρ μὴ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ὑπωπιεύθη παρὰ τοῖς πολλοῖς τὸ θάῤῥμα, νυνὶ δέ, ὥς σπουδάζοντες γυμνᾶσαι τὴν ἀλήθειαν, οὕτως ἅπαντα πράττουσι, καὶ οὐκ ἂν ἐτέρως ἐποίησαν, εἴ γε ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ πάντα ἐποίουν· καὶ γὰρ ἐπεχείρησαν διὰ τούτου τοῦ τρόπου
 10 καταβαλεῖν αὐτόν, λέγοντες· «Πῶς ἀνέωξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;» τουτέστι, μὴ γοητεία τινί; Καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ, μηδὲν ἔχοντες ἐπισκῆψαι, τῷ τρόπῳ τῆς θεραπείας ἐπηρεάζειν ἐπιχειροῦσι, λέγοντες· «Οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ, τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων»· καὶ ἐνταῦθα
 15 πάλιν, οὐδὲν ἔχοντες εἰπεῖν, ἐπὶ τὸν καιρὸν καταφεύγουσι, λέγοντες ὅτι «λύει τὸ Σάββατον»· καὶ πάλιν ὅτι «ἁμαρτωλὸς ἐστί».

Καὶ μὴν φθονοῦντας ὑμᾶς καὶ ἐτοιμούς ὄντας ἐπιλαθέσθαι τῶν αὐτῷ πεπραγμένων μετὰ πάσης ἡρώτησεν ἀκριβείας, λέγων· «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας;». Καὶ οὐδεὶς ἐφθέγγετο, οὐδὲ εἶπεν ὅτι ἑβλασφημεῖς, ἀναμάρτητον λέγων σεαυτόν. Καίτοι γε, εἰ εἶχον εἰπεῖν, οὐκ ἂν εἰσέγησαν οἱ γὰρ διὰ τὸ ἀκοῦσαι ὅτι πρὸ τοῦ Ἀβραάμ ἐσσι λιθάσαντες αὐτόν, καὶ εἰπόντες ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ
 25 Θεοῦ, καὶ ἑαυτοὺς μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀνχοῦντες εἶναι, ἀνδροφόνους ὄντας, τὸν δὲ τοιαῦτα σημεῖα πράττοντα, ἐπειδὴ ἐνθεράπευσεν, οὐκ εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ μὴ τηρεῖν τὸ Σάββατον λέγοντες, εἰ σκιὰν γοῦν εἶχον ἐγκλήματος, οὐκ ἂν παρέδραμον. Εἰ δὲ διὰ τοῦτο ἁμαρτωλὸν καλοῦσι, διότι

---

 2. Ματθ. 12, 24.

3. Ἰω. 8, 46.

φλός καὶ ἀνέβλεψεν, ἕως ὅτου ἐφώναξαν τοὺς γονεῖς του». Καὶ πρόσεχε μὲ πόσους τρόπους ἐπιχειροῦν νὰ ἐπισκιάσουν τὸ θαῦμα καὶ νὰ τὸ ἀποκλείσουν. Ἄλλ' αὕτῃ εἶναι ἡ φύσις τῆς ἀληθείας, μὲ ἐκεῖνα ποὺ φαίνεται ὅτι ἐπιβουλεύεται, μὲ ἐκεῖνα γίνεται ἰσχυροτέρα· μὲ ἐκεῖνα λάμπει, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπισκιάζεται· διότι ἐὰν δὲν συνέβαινον αὐτά, ἴσως νὰ ἐδημιουργοῦντο ὑπὸ τῶν πολλῶν ὑποψίαι διὰ τὸ θαῦμα, τώρα ὅμως, φροντίζοντες τάχα νὰ εὕρουν τὴν ἀλήθειαν, ἐπιχειροῦν ὅλα αὐτά, καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ πράξουν, ἐὰν βέβαια ἔκαμναν τὰ πάντα ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ· καθ' ὅσον ἐπεχείρησαν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ τὸν καταβάλλουν, λέγοντες· «Πῶς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς σου;», δηλαδή μήπως μὲ κάποιον μαγικὸν τρόπον; Διότι καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, μὴ ἔχοντες τίποτε νὰ τὸν κατηγορήσουν, ἐπιχειροῦν νὰ συκοφαντήσουν τὸν τρόπον τῆς θεραπείας, λέγοντες· «Δὲν ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια μὲ ἄλλον τρόπον, παρὰ διὰ τοῦ Βεελζεβούλ, τοῦ ἄρχοντος τῶν δαιμονίων»²· καὶ ἐδῶ πάλιν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν νὰ εἰποῦν τίποτε, καταφεύγουν εἰς τὸ ἀκατάλληλον τοῦ χρόνου, λέγοντες ὅτι «καταλύει τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου», καὶ πάλιν, ὅτι «εἶναι ἀμαρτωλός».

Καὶ ὅμως σᾶς ποὺ τὸν φθονεῖτε καὶ εἰσθε ἔτοιμοι νὰ κατηγορήσετε τὰς πράξεις του σᾶς ἠρώτησε μὲ πᾶσαν ἀκρίβειαν, λέγων· «Ποῖος ἀπὸ σᾶς ἠμπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξη δι' ἀμαρτίαν;»³. Καὶ κανεὶς δὲν ὠμίλησεν οὔτε εἶπεν, ἔβλασφημεῖς, ὀνομάζων τὸν ἑαυτὸν σου ἀναμάρτητον. Μολονότι βέβαια, ἐὰν εἶχον νὰ εἰποῦν κάτι, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σιωπήσουν· διότι, αὐτοὶ ποὺ τὸν ἐλιθοβόλησαν ἐπειδὴ ἤκουσαν ὅτι ὑπάρχει πρὸ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ εἶπον ὅτι δὲν εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐμεγαλοφρονοῦσαν ὅτι εἶναι τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἦσαν ἀνθρωποκτόνοι, αὐτὸν δὲ ποὺ ἔπραττε τέτοια θαύματα, ὅταν ἐθεράπευσε τὸν τυφλὸν ἔλεγον ὅτι δὲν εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ δὲν τηρεῖ τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου, ἐὰν λοιπὸν εἶχον τὴν παραμικρὰν ἀφορμὴν διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν, δὲν θὰ ἄφηναν αὐτὴν νὰ τοὺς διαφύγῃ. Ἐὰν δὲ δι' αὐτὸ τὸν ἀποκαλοῦν

τὸ Σάββαιον ἐδόκει λύειν, καὶ τοῦτο ἔωλον ἐφάνη τὸ
 ἔγκλημα τῶν μετ' αὐτῶν τειταγμένων ψυχρότητα πολλήν
 καὶ μικροψυχίαν καταγνόντων αὐτῶν. Πάντοθεν τοίνυν συμ-
 ποδισθέντες, ἐφ' ἕτερον ἔρχονται λοιπὸν ἀναισχυντότερον
 5 καὶ ἱταμώτερον. Ποῖον δὴ τοῦτο; «Οὐκ ἐπίλοιυσαν», φησί.
 «ὅτι ἦν τυφλός, καὶ ἀνέδλεψε».

Πῶς οὖν ἐνεκάλεσαν ὅτι τὸ Σάββαιον οὐ τηρεῖ, ἢ δηλο-
 νότι ὥς πιστεύσαντες; πῶς δὲ οὐ προσείχετε τῷ πολλῷ
 λαῷ; τοῖς γείτοσι τοῖς εἰδόσιν αὐτόν; Ἀλλὰ, ὅπερ ἔφην,
 10 πανταχοῦ τὸ ψεῦδος ἐναντῷ μὲν περιπίπτει, δι' ὧν ἐπηρεά-
 ζειν τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ, τὴν δὲ ἀλήθειαν λαμπροτέραν ἐμ-
 φαίνει, ὃ δὴ καὶ νῦν γέγονεν. Ἴνα γάρ μή τις λέγῃ ὅτι
 οὐδὲν ἀκριβὲς εἶπον οἱ γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτόν,
 ἀλλὰ παρωμοιάζον, ἄγουσιν εἰς μέσον τοὺς γονεῖς, δι' ὧν
 15 ἐποιοῦν ἄκοντες τὸ γεγεννημένον ἀληθὲς δεικνύντες· καὶ
 γὰρ οὗτοι μάλιστα πάντων τὸ τέκνον ἠπίσταντο τὸ ἐναντῶν.
 Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν καταπλήξασθαι οὐκ ἴσχυουσιν, ἀλλ' ἐώ-
 ρων μετὰ πάσης παρησίας τὸν εὐεργέτην κηρύττοντα, ἀπὸ
 τῶν γονέων προσεδόκων τιμρώσκειν τὸ θαῦμα. Καὶ ὅρα
 20 τῆς ἐρωτήσεως τὴν κακίαν. Τί γάρ φησιν; Σιτήσαντες
 αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον, ὥστε εἰς ἀγωνίαν ἐμβαλεῖν, μετὰ πολ-
 λῆς τῆς σφοδρότητος καὶ τοῦ θυμοῦ προσάγουσι τὴν πεῦσιν·
 «Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν;». Καὶ οὐκ εἶπαν “Ο ποιεῖ τυ-
 φλός”, ἀλλὰ πῶς; “Ὁν ὑμεῖς λέγετε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη;”
 25 ὥσανεὶ κακουρογούντων αὐτῶν, καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ συγκρο-
 τούντων. ὦ μισροὶ καὶ παμμίαροι! καὶ τίς ἂν ἔλοιτο πα-
 τὴρ τοιαῦτα καταψεύσασθαι παιδός; Μονονουχὶ γὰρ λέγου-
 σιν “Ὁν ὑμεῖς ἐποιήσατε τυφλόν, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ
 διεδώκατε πανταχοῦ τὸν λόγον”. Πῶς οὖν βλέπει νῦν;». ὦ
 30 τῆς ἀνοίας! Ὑμῶν, φηοῖν, ἐστὶ τὸ σκευώρημα καὶ ἡ κα-

ἀμαρτωλόν, διότι ἐθεωρεῖτο ὅτι καταλύει τὴν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου, καὶ ἡ κατηγορία αὕτη ἐφάνη ἀβάσιμος, καθ' ὅσον αὐτοὶ ποὺ ἀνῆκον εἰς τὴν ἰδίαν παράταξιν τοὺς κατελόγησαν πολλὴν ψυχρότητα καὶ μικροψυχίαν. Ἀποκλεισθέντες λοιπὸν ἀπὸ παντοῦ, ἔρχονται εἰς τὴν συνέχειαν εἰς ἄλλην ἐνέργειαν πρὸ ἀναίσχυντον καὶ θραυτέραν. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; «Δὲν ἐπίστευσαν», λέγει, «ὅτι ἦτο τυφλὸς καὶ ἀνέβλεψεν».

Πῶς λοιπὸν τὸν κατηγορήσαν ὅτι δὲν τηρεῖ τὸ Σάββατον, εἰ μὴ ἐπειδὴ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ δὲν προσεΐχετε τὸν πολὺν λαόν; τοὺς γείτονas ποὺ ἐγνώριζον αὐτόν; Ἄλλ' ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὸ ψεῦδος παντοῦ καταπίπτει ἀπὸ μόνον του διὰ τῶν ἰδίων μέσων διὰ τῶν ὁποίων νομίζει ὅτι πολεμεῖ τὴν ἀλήθειαν, τὴν δὲ ἀλήθειαν τὴν παρουσιάζει λαμπροτέραν, πρᾶγμα βέβαια ποὺ καὶ τώρα συνέβη. Διὰ νὰ μὴ λέγῃ λοιπὸν κανεὶς, ὅτι δὲν εἶπον τίποτε τὸ ἀκριβὲς οἱ γείτονες καὶ αὐτοὶ ποὺ τὸν ἔβλεπον, ἀλλὰ παρωμοίαζον αὐτόν, φέρουν ἔμπροσθέν των τοὺς γονεῖς του, ἀποδεικνύοντες μὲ αὐτοὺς χωρὶς νὰ τὸ θέλουν ἀληθὲς ἐκεῖνο ποὺ συνέβη καθ' ὅσον αὐτοὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλους ἐγνώριζον τὸ τέκνον των. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸν φοβίσουν, ἀλλὰ τὸν ἔβλεπον μὲ ὅλην τὴν παρρησίαν του νὰ διακηρύσσει τὸν εὐεργέτην, ἤλπιζον ὅτι μὲ τοὺς γονεῖς του θὰ φέρουν πληγὰ εἰς τὸ θαῦμα. Καὶ πρόσεχε τὴν κακίαν τῆς ἐρωτήσεώς των. Τί λέγει δηλαδή; Ἀφοῦ τοὺς ὠδήγησαν ἔμπροσθέν των, ὥστε νὰ τοὺς ἐμβάλλουν εἰς ἀγωνίαν, τοὺς ἐρωτοῦν μὲ πολλὴν αὐστηρότητα καὶ θυμόν· «Αὐτὸς εἶναι ὁ υἱὸς σας;». Καὶ δὲν εἶπαν, ὁ ἄλλοτε τυφλός, ἀλλὰ πῶς; «ποὺ λέγετε ὅτι ἐγεννήθη τυφλός;», ὡσὰν δηλαδή αὐτοὶ νὰ ἦσαν κακοῦργοι καὶ νὰ ἐνήργουν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Βδελυροὶ ἄνθρωποι καὶ μιαρώτατοι. Καὶ ποῖος πατέρας θὰ ἐδέχετο νὰ εἰπῇ τέτοια ψεύδη διὰ τὸ παιδί του; Διότι εἶναι ὡσὰν νὰ τοὺς λέγουν· Ἀυτόν ποὺ τὸν ἐκάματε τυφλόν, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ διεδώσατε παντοῦ τὸν λόγον. «Πῶς λοιπὸν βλέπει τώρα;». Πῶ πῶ μέγεθος ἀνοησίας! Ἰδική σας, λέγει, εἶναι

τασκευή! δύο γὰρ τούτοις αὐτοὺς εἰς ἄρνησιν ἄγειν ἐπιχειροῦσι. ἡ γὰρ τε εἰπεῖν, «Ὅν ὑμεῖς λέγετε», καὶ ἡ εἰπεῖν, «Πῶς οὖν βλέπει ἄρτι;».

2. Τριῶν τοίνυν ἐρωτήσεων γενομένων, εἰ υἱὸς αὐτῶν
 5 ἦν, εἰ τυφλὸς ἦν, καὶ πῶς ἀνέβλεψε, τὰς δύο μόνας ὁμολο-
 γοῦσι, τὴν δὲ τρίτην οὐ προστιθέασι. Καὶ τοῦτο δὲ ὑπὲρ
 τῆς ἀληθείας γέγονεν, ὥστε μηδένα ἄλλον, ἀλλὰ τὸν τε-
 θεραπευμένον τὸν καὶ ἀξιόπιστον ὄντα, ταῦτα ὁμολογεῖν
 πῶς γὰρ ἂν ἐχαρίσαντο οἱ γονεῖς, οἱ καὶ ὧν ἤδεσάν τινα
 10 σιγήσαντες διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων; Τί γάρ φασιν;
 «Ὅτι οὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν ἡμεῖς οἶδαμεν καὶ δι-
 τυφλὸς ἐγεννήθη· πῶς δὲ νῦν βλέπει, ἢ τίς ἀνέωξεν αὐτοῦ
 τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν αὐτὸς ἡλικίαν ἔχει,
 αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λόγον λαλήσει». Ἀξιόπιστον αὐτὸν ποιή-
 15 σαντες, οὕτω παρητήσαντο. Οὐκ ἔστι παιδίον, φησὶν, οὐδὲ
 ἀτελής, ἀλλ' ἱκανὸς ἑαυτῷ μαρτυρῆσαι. «Ταῦτα δὲ εἶπον
 διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων».

Ὅρα πῶς πάλιν τὴν δόξαν αὐτῶν ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ
 τὴν γνώμην εἰς μέσον ἄγει. Ταῦτα λέγω διὰ τὸ ρῆμα
 20 ἐκεῖνο, ὃ ἔμπροσθεν ἔλεγον, εἰπόντες διτι κἄσον ἑαυτὸν ποιεῖ
 ἡμεῖς Θεῷ», διτι, εἰ καὶ ἐκεῖνο τῆς γνώμης ἦν τῶν Ἰουδαίων,
 ἀλλὰ μὴ τῆς κρίσεως τοῦ Χριστοῦ, προσέθηκεν ἅν, καὶ εἶπεν
 διτι γνώμη ἦν Ἰουδαϊκὴ. Ἐπεὶ οὖν παρέστησαν αὐτοὺς πρὸς
 τὸν τεθεραπευμένον, πάλιν ἐφώνησαν ἐκ δευτέρου. Καὶ φα-
 25 νερώς μὲν καὶ ἀναντισχύτως οὐ λέγουσιν, «Ἀρνησάμενοι διτι ὁ
 Χριστὸς ἐθεράπευσεν· προσχέματι δὲ εὐλαβείας τοῦτο κατα-
 σκευάσαι δούλονται· «δοξ» γάρ, φησὶ «δόξαν ἡμεῖς Θεῷ»·
 τοῖς μὲν γὰρ γονεῦσιν εἰπεῖν, «Ἀρνήσασθε διτι υἱὸς ὑμῶν
 ἐστι, καὶ διτι τυφλὸν ἐγεννήσατε», σφόδρα ἐδόκει καταγέ-
 30 λαστον εἶναι, αὐτῷ δὲ πάλιν εἰπεῖν τοῦτο φανερὰ ἦν ἀναι-

ἡ σκευωρία καὶ ἡ ἐπινόησις! Μὲ τὰ δύο λοιπὸν αὐτὰ ἐπιχειροῦν νὰ τοὺς κάνουν νὰ ἀρνηθοῦν, καὶ μέ τὴν φράσιν, «Διὰ τὸν ὁποῖον λέγετε σεῖς», καὶ μέ τό, «Πῶς λοιπὸν βλέπει τώρα;».

2. Ἐφοῦ λοιπὸν τοὺς ἔκαμαν τρεῖς ἐρωτήσεις, ἐὰν ἦτο υἱὸς των, ἐὰν ἦτο τυφλός, καὶ πῶς ἀνέβλεψεν, αὐτοὶ ὁμολογοῦν μόνον τὰς δύο, εἰς δὲ τὴν τρίτην δὲν ἀπαντοῦν. Καὶ αὐτὸ ὅμως ἀπέβη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ὥστε κανένα ἄλλον, ἀλλὰ νὰ ὁμολογοῦν αὐτὰ αὐτὸν ποὺ ἐθεραπεύθη καὶ ἦτο ἀξιόπιστος· διότι πῶς θὰ ἤμποροῦσαν οἱ γονεῖς νὰ τοὺς κάνουν αὐτὴν τὴν χάριν, αὐτοὶ ποὺ καὶ ὠρισμένα ποὺ ἐγνώριζον τὰ ἀπεισιώπησαν ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους; Τί λέγουν λοιπὸν; «Γνωρίζομεν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ υἱὸς μας καὶ ὅτι ἐγεννήθη τυφλός· πῶς ὅμως τώρα βλέπει, ἢ ποῖος ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς του δὲν τὸ γνωρίζομεν· ὁ ἴδιος ἔχει ἡλικίαν, αὐτὸς θὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του». Ἐφοῦ τὸν παρουσίασαν ἀξιόπιστον, τὸν ἄφησαν διὰ νὰ τὰ ὁμολογήσῃ ὁ ἴδιος. Δὲν εἶναι παιδί, λέγουν, οὔτε πνευματικὰ καθυστερημένος, ἀλλ' εἶναι ἰκανὸς νὰ βεβαιώσῃ τὰ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. «Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπον διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων».

Πρόσεχε πῶς πάλιν ὁ Εὐαγγελιστὴς παρουσιάζει τὴν κρίσιν καὶ τὴν γνώμην αὐτῶν. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγω διὰ τὰ λόγια των ἐκεῖνα ποὺ ἔλεγον προηγουμένως, ὅτι δηλαδὴ «ἐξισώνει τὸν ἑαυτὸν του μέ τὸν Θεόν»¹, διότι, ἐὰν καὶ ἐκεῖνο ἦτο ἰουδαϊκὴ γνώμη καὶ ὄχι γνώμη τοῦ Χριστοῦ, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προσθέσῃ καὶ νὰ εἰπῇ, ὅτι ἦτο ἰουδαϊκὴ γνώμη. Ἐφοῦ λοιπὸν τοὺς παρέπεμψαν οἱ γονεῖς του πρὸς τὸν θεραπευθέντα, τὸν ἐφώναξαν διὰ δευτέραν φοράν. Καὶ δὲν τοῦ λέγουν μὲν φανερά καὶ ἀδιάντροπα, Ἐρνήσου ὅτι ὁ Χριστὸς σὲ ἐθεράπευσε, ἀλλὰ θέλουν νὰ τὸ παρουσιάσουν αὐτὸ μέ τὸ πρόσχημα τῆς εὐλαβείας· διότι λέγουν· «Δόξα-σε τὸν Θεόν». Διότι τὸ νὰ εἰποῦν μὲν εἰς τοὺς γονεῖς, Ἐρνηθῆτε, ὅτι εἶναι υἱὸς σας καὶ ὅτι τὸν ἐγεννήσατε τυφλόν, ἐφαίνετο πάρα πολὺ γελοῖον, τὸ νὰ εἰποῦν δὲ αὐτὸ εἰς αὐτὸν φανερά ἦτο ἀδιάντροπία· διὰ τοῦτο δὲν τὸ λέ-

οχυντία· διὰ τοῦτο μὲν οὐ λέγουσιν, ἐτέρως δὲ αὐτὸ μεθο-
 δεύουσι, «δὸς δόξαν τῷ Θεῷ», λέγοντες· ιουιέσιν, ὁμολό-
 γησον διὸ οὗτος οὐδὲν εἰργάσαιο. «Ἡμεῖς οἶδαμεν διὸ οὗ-
 5 τος ὁ ἄνθρωπος ἁμαριωλὸς ἐστιν». Πῶς οὖν αὐτὸν οὐκ
 ἠλέγξατε, λέγοντα· «Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαριί-
 10 ας;», πόθεν δὲ ἴσate διὸ ἁμαριωλὸς ἐστιν; Εἰπόντων δὲ αὐ-
 τῶν, «Δὸς δόξαν τῷ Θεῷ», καὶ τούτου μηδὲν εἰπόντιος, ἀπαν-
 τήσας ὁ Χριστὸς, ἐπήνεσε, καὶ οὐκ ἐνεκάλεσεν, οὐδὲ εἶπε,
 ὁ Διὰ τί οὐκ ἔδωκας δόξαν τῷ Θεῷ; ἀλλὰ τί; «Πιστεύεις
 10 εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;», ἵνα μάθῃς διὸ τοῦτό ἐστι δοῦναι
 δόξαν τῷ Θεῷ.

Εἰ δὲ οὐκ ἦν ἰσότης τῷ Πατρί, αὕτη δόξα οὐκ ἂν ἦν.
 Ἀλλά, ἐπειδὴ ὁ υἱῶν τὸν Υἱὸν αὐτός ἐστιν ὁ υἱῶν τὸν
 Πατέρα, εἰκότως οὐκ ἐπιτιμᾶται ὁ τυφλός. Ὅτι μὲν οὖν
 15 προσεδόκων τοὺς γονεῖς ἀνανεύειν καὶ ἀρνεῖσθαι, οὐδὲν
 αὐτῷ ἔλεγον, ἐπειδὴ δὲ εἶδον οὐδὲν πλέον αὐτοῖς γεγενη-
 μένον ἐκ τούτου, ἐπὶ τοῦτον ἔρχονται πάλιν, λέγοντες διὸ
 «ἁμαριωλὸς ἐστιν οὗτος. Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν Εἰ
 ἁμαριωλὸς ἐστιν, οὐκ οἶδα· ἐν οἶδα, διὸ, τυφλὸς ὢν, ἄρτι
 20 βλέπων». Ἄρα μὴ ἐφοβήθη ὁ τυφλός; Μὴ γένοιτο! Καὶ
 πῶς, ὁ εἰπὼν διὸ «προφήτης ἐσὶς», λέγει, «Εἰ ἁμαριωλὸς
 ἐστιν, οὐκ οἶδα; Οὐχ οὕτως ἔχων, οὐδὲ τοῦτο πεπεικῶς
 ἐαντιόν, ἀλλὰ βουλόμενος ἀπὸ τῆς τοῦ πράγματος μαρτυρί-
 25 ας, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ φωνῆς ἀπαλλάξαι τῶν ἐγκλη-
 μάτων αὐτόν, καὶ ἀξιόπιστον ποιῆσαι τὴν ἀπολογίαν, τῆς
 ἀπὸ τῆς εὐεργεσίας μαρτυρίας καταψηφισμένης αὐτῶν· εἰ
 γὰρ μετὰ πλείονας λόγους, εἰπόντιος αὐτοῦ διὸ, «εἰ μὴ
 οὗτος ἦν θεοσεβής, οὐκ ἠδύνατο τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν»,
 οὕτως ἠγανάκτουν, ὥς εἰπεῖν, «Ἐν ἁμαρτίαις οὐ ἐγεννή-
 30 θης ὁλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;», εἰ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο εἶπε,
 τί οὐκ ἂν ἔπραξαν; τί δὲ οὐκ ἂν εἶπαν;

«Εἰ ἁμαριωλὸς ἐστιν, οὐκ οἶδα»· ὥσαντι ἔλεγεν· Ὁυ-

γουν μέν, ἀλλὰ τὸ μεθοδεύουν μὲ ἄλλον τρόπον, λέγοντες· «Δόξασε τὸν Θεόν»· δηλαδή, Ὁμολόγησε, ὅτι αὐτός δέν σοῦ ἔκαμε τίποτε. «Ἡμεῖς γνωρίζομεν ὅτι αὐτός εἶναι ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος». Πῶς λοιπὸν δέν τὸν ἠλέγξατε ὅταν ἔλεγε· «Ποῖος ἤμπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξη δι’ ἁμαρτίαν;»⁵ ἀπὸ ποῦ τὸ γνωρίζετε, ὅτι εἶναι ἁμαρτωλός; Ὅταν δὲ τοῦ εἶπον αὐτοί, «Δόξασε τὸν Θεόν», καὶ αὐτός δέν εἶπε τίποτε, ὅταν τὸν συνήντησεν ὁ Χριστὸς τὸν ἐπήνεσε καὶ δέν τὸν κατηγόρησεν, οὔτε εἶπε, Ὑπαὶ τί δέν ἐδόξασες τὸν Θεόν; ἀλλὰ τί τοῦ λέγει; «Πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;»⁶, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ δόξαν διὰ τὸν Θεόν.

Ἐὰν ὅμως δέν ἦτο ἰσότιμος μὲ τὸν Πατέρα, αὐτὸ δέν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι δόξα. Ἀλλ’ ἐπειδὴ ἐκεῖνος ποῦ τιμᾷ τὸν Υἱὸν ὁ ἴδιος εἶναι ποῦ τιμᾷ καὶ τὸν Πατέρα, δικαίως δέν ἐπιτιμᾶται ὁ τυφλός. Ὅταν λοιπὸν ἐπερίμεναν τοὺς γονεῖς τοῦ νὰ ἀρνηθοῦν, δέν ἔλεγον τίποτε εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ ὅμως εἶδον ὅτι δέν ἐκέρδισαν τίποτε ἐπὶ πλέον ἀπὸ αὐτό, ἔρχονται πάλιν πρὸς αὐτόν, λέγοντες, ὅτι «Εἶναι ἁμαρτωλός αὐτός. Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν· Ἐὰν εἶναι ἁμαρτωλός δέν τὸ γνωρίζω· ἕνα γνωρίζω, ὅτι ἐνῶ ἤμουν τυφλός, τώρα βλέπω». Μήπως ἄρα γε ἐφοβήθη ὁ τυφλός; Μὴ γένοιτο! Καὶ πῶς, αὐτός ποῦ εἶπεν ὅτι «εἶναι προφήτης», λέγει, «Δέν γνωρίζω ἐὰν εἶναι ἁμαρτωλός»; Δέν τὸ λέγει αὐτὸ μὲ αὐτὴν τὴν διάθεσιν, οὔτε ὅτι ἔχει πεισθῇ δι’ αὐτό, ἀλλ’ ἐπειδὴ θέλει νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τὰς κατηγορίας μὲ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τοῦ πράγματος καὶ ὅχι μὲ τὰ λόγια τοῦ, καὶ νὰ παρουσιάσῃ ἀξιόπιστον τὴν ἀπολογίαν τοῦ, καταδικάζων αὐτοὺς μὲ τὴν μαρτυρίαν τῆς εὐεργεσίας· διότι, ἐὰν μετὰ ἀπὸ τόσους πολλοὺς λόγους, ὅταν εἶπεν αὐτός ὅτι, «ἐὰν αὐτός δέν ἦτο θεοσεβής δέν θὰ ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ τέτοια θαύματα», τόσον ἠγανάκτουν, ὥστε νὰ εἰποῦν, «Σὺ ἐγεννήθης ὁλόκληρος μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;», ἐὰν τὸ ἔλεγεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχήν, τί θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μὴ πράξουν καὶ τί θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μὴ εἰποῦν;

«Ἐὰν εἶναι ἁμαρτωλός δέν τὸ γνωρίζω»· ὡσὰν δηλαδή

δὲν ὑπὲρ τούτου λέγω νῦν, οὐδὲ ἀποφαίνομαι τέως, ἐκεῖνο
 μέντοι οἶδα σαφῶς καὶ διῆσχυρισαίμην ἄν, ὅτι, ἁμαρτωλὸς
 ὢν, οὐκ ἄν τοιαῦτα ἐποίησε. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνύποπιον ἐ-
 ποίησεν ἑαυτόν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἀδέκαστον, ὥς οὐκ ἔτι
 5 χαριζόμενος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πράγματιος μαρτυρῶν. Ἐπεὶ οὖν
 οὐκ ἴσχυσαν ἀναιρέσει οὐδὲ ἀνελεῖν τὸ γεγονός, πάλιν ἐπὶ
 τὸ πρότερον ἔρχονται, τὸν τρόπον τῆς θεραπείας περιεργα-
 ζόμενοι, καθάπερ τινές, θήραν ἀσφαλῶς προκειμένην πάν-
 τοθεν διερευνώμενοι, καὶ νῦν μὲν ὧδε, νῦν δὲ ἐκεῖ περι-
 10 τρέχοντες. Καὶ ἐπὶ τοὺς προτέρους ἔρχονται λόγους, ἵνα
 πάλιν σαθεροὺς αὐτοὺς ποιήσωσι τῷ συνεχῶς ἐρωτᾷν, καὶ
 λέγουν· «Τί ἐποίησέ σοι; πῶς ἀνέωξέ σου τοὺς ὀφθαλ-
 μούς;». Τί οὖν ἐκεῖνος; Νικήσας αὐτοὺς καὶ καταβαλὼν,
 οὐκ ἔτι λοιπὸν ὑφειμένως διαλέγεται· ἕως μὲν γὰρ τὸ
 15 πρᾶγμα ἐξειάσεως ἐδεῖτο καὶ ἐλέγχων, παρείχειο τὴν ἀπό-
 δειξιν, ὑπεσιαλμένως φθεγγόμενος, ἐπειδὴ δὲ εἶλε καὶ
 ἐνίκησε νίκην λαμπράν, θαρρῶν ἐπεμβαίνει αὐτοῖς λοιπόν.
 Καὶ τί φησιν; «Εἶπον ὑμῖν ἅπαξ, καὶ οὐκ ἤκούσατε· τί
 πάλιν θέλετε ἀκούειν;».
 20 Εἶδες παρηγοίαν ἐπαίτου πρὸς ἄνδρας γραμματεῖς καὶ
 Φαρισαίους; (Οὕτως ἰσχυρὸν ἢ ἀλήθεια, οὕτως ἀσθενὲς τὸ
 ψεῦδος· ἐκείνη μὲν γάρ, καὶ τῶν τυχόντων ἐπιλάβηται,
 λαμπροὺς αὐτοὺς ἀποφαίνει, τοῦτο δέ, καὶ μετὰ τῶν ἰσχυ-
 ρῶν ἢ, ἀσθενεῖς αὐτοὺς δείκνυσιν). Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν
 25 ἔστιν· Οὐ προσέχετε τοῖς λεγομένοις· διὰ τοῦτο οὐκ ἔτι
 ἐρῶ, οὐδὲ ἀποκρινοῦμαι συνεχῶς ὑμῖν, ἐρωτῶσιν εἰκῇ,
 καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν βουλομένοις ἀκοῦσαι, ἀλλ' ὑπὲρ
 τοῦ τοῖς λεγομένοις ἐπηρεάσαι. «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε μα-
 θηταὶ αὐτοῦ γενέσθαι;». Τέως ἑαυτὸν εἰς τὸν τῶν μαθητῶν

νά ἔλεγε· Τίποτε δι' αὐτόν δέν λέγω τώρα, οὔτε ἐκφράζω γνώμην ἀπό τήν ἀρχήν, ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνο γνωρίζω πάρα πολὺ καλὰ καὶ θὰ ἤμποροῦσα νὰ τὸ ἰσχυρισθῶ μὲ δύναμιν, ὅτι δηλαδή ἐὰν εἶναι ἀμαρτωλός, δέν θὰ ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ τέτοια πράγματα· Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἑαυτόν του κατέστησεν ἀνύποπτον καὶ τήν μαρτυρίαν του ἀμερόληπτον, διότι δέν ὠμίλει χαριζόμενος πρὸς αὐτούς, ἀλλ' ἡ μαρτυρία του ἐβασίζετο εἰς τὸ ἴδιο τὸ γεγονός. Ἐπειδὴ λοιπὸν δέν κατώρθωσαν νὰ ἀνατρέψουν οὔτε νὰ ἐπικαλύψουν τὸ γεγονός, πάλιν ἔρχονται εἰς τὰ προηγούμενα, περιεργαζόμενοι τὸν τρόπον τῆς θεραπείας του, ὅπως ἀκριβῶς μερικοὶ ποὺ θηρεύουν δι' ἓνα σίγουρον θήραμα καὶ ψάχνουν παντοῦ, τρέχοντες ἄλλοτε μὲν πρὸς τὰ ἐδῶ, ἄλλοτε δὲ πρὸς τὰ ἐκεῖ. Καὶ ἔρχονται εἰς τοὺς προηγουμένους λόγους των, ὥστε νὰ καταστήσουν αὐτοὺς καὶ πάλιν σαθροὺς μὲ τὰς συνεχεῖς ἐρωτήσεις των, καὶ λέγουν· «Τί σοῦ ἔκαμε; πῶς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς σου;». Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ἐκεῖνος; Ἀφοῦ ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ τοὺς κατέβαλεν, εἰς τὴν συνέχειαν πλέον δέν ὁμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς μὲ χαλαρὸν τόνον· διότι ἐν ὅσῳ μὲν τὸ πρᾶγμα ἐχρειάζετο ἐξέτασιν καὶ ἔλεγχον, παρεῖχε τὴν ἀπόδειξιν ὁμιλῶν συνεσταλμένα, ὅταν ὅμως κατετρόπωσεν αὐτοὺς καὶ ἐπέτυχε λαμπρὰν νίκην, εἰς τὴν συνέχειαν ὁμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς μὲ θάρρος. Καὶ τί λέγει; «Σᾶς εἶπα μίαν φοράν καὶ δέν ἐδώσατε προσοχήν εἰς τὰ λόγια μου· τί πάλιν θέλετε ν' ἀκούσετε;

Εἶδες παρρησίαν ἐπαίτου πρὸς ἄνδρας γραμματεῖς καὶ φαρισαίους; (Τόσον ἰσχυρὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια, τόσον ἀσθενὲς εἶναι τὸ ψεῦδος· διότι ἡ μὲν ἀλήθεια ἂν καὶ πηγαίνει μὲ τὸ μέρος τῶν τυχόντων, καθιστᾷ αὐτοὺς λαμπροὺς, ἐνῶ τὸ ψεῦδος ἂν καὶ εὐρίσκεται μὲ τὸ μέρος τῶν ἰσχυρῶν, παρουσιάζει αὐτοὺς ἀσθενεῖς). Αὐτὸ δὲ ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· Δέν προσέχετε τὰ λόγια μου· διὰ τοῦτο δέν θὰ ὁμιλήσω πλέον οὔτε θὰ ἀπαντῶ συνεχῶς εἰς σᾶς, ἀφοῦ ἐρωτᾶτε ἄσκοπα καὶ ὄχι θέλοντες νὰ ἀκούσετε διὰ νὰ μάθετε, ἀλλὰ διὰ νὰ κατηγορήσετε τὰ λεγόμενα. «Μήπως καὶ σεῖς θέλετε νὰ γίνετε μαθηταὶ του;». Κατὰ πρῶτον

ἐγκαιέιαξε χορόν· τὸ γὰρ «μὴ καὶ ὑμεῖς», δεικνύντιος ἐσ-
 5 τὸν ἐστὶ μαθητὴν ὄντα. Εἴτα αὐτοὺς ἐκωμώδησε καὶ διέ-
 πληξεν ἱκανῶς.

3. Ἐπειδὴ γὰρ ἤδει ὅτι σφόδρα αὐτοὺς τοῦτο ἐπληττε,
 5 καθάψασθαι μεθ' ὑπερβολῆς αὐτῶν βουλόμενος, τοῦτο εἴρη-
 κεν ὅπερ ἦν ψυχῆς πεπαροησιασμένης καὶ ἀνεπιτερωμένης
 καὶ ὑπερορώσης αὐτῶν τῆς μανίας, καὶ δεικνυούσης αὐτοῦ
 μέγα τὸ ἀξίωμα, ἐκ' ᾧ σφόδρα ἐθάρρει, καὶ δηλούσης ὡς
 ἐκεῖνοι θαυμασιὸν ὄντα αὐτὸν ὕβριζον, αὐτὸς δὲ οὐχ ὕβρι-
 10 ζειο, ἀλλὰ, ὅπερ ὡς ὕβριν προσέφερον, τοῦτο ὡς τιμὴν
 ἤρπασε. «Σὺ εἰ μαθητὴς ἐκείνου», φησὶν, «ἡμεῖς δὲ τοῦ
 Μωϋσέως ἐσμεν μαθηταί». Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι λόγον τοῦτο·
 ὑμεῖς γὰρ οὐτε Μωϋσέως, οὐτε τούτου· εἰ γὰρ ἦτε Μωϋ-
 σέως, καὶ τούτου ἂν ἐγένεσθε. Διὰ τοῦτο ἄνωθεν ἔλεγεν
 15 αὐτοῖς ὁ Χριστός· «Εἰ ἐπιστεύετε Μωϋσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν
 ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν», ἐπειδὴ εἰς τού-
 τος αἰεὶ τοὺς λόγους κατέφευγον. «Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωϋ-
 σεῖ λελάληκεν ὁ Θεός». Τίνος εἰπόντιος; τίνος ἀπαγγείλαν-
 20 τος; Τῶν προγόνων, φησί, τῶν ἡμετέρων οὐκ ἔστιν ἀξιο-
 πιστιότερος ὁ διὰ τῶν σημείων τοῦτο διαβεβαιούμενος, ὅτι
 τε ἀπὸ Θεοῦ ἦκει, καὶ ὅτι τὰ ἄνωθεν φθέγγεται; Καὶ οὐκ
 εἶπαν, «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὅτι Μωϋσεῖ λελάληκεν ὁ Θεός»,
 ἀλλ' ὅτι «οἶδαμεν». Τὰ ἐξ ἀκοῆς ὑμεῖς, ᾧ Ἰουδαῖοι, ὡς
 εἰδότες διίσχυρίζεσθε τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ὄψεως, ἀκοῆς ἐλάτι-
 25 ιονα εἶναι νομίζετε; Καὶ μὴν ἐκεῖνα μὲν οὐκ εἴδετε, ἀλλ'
 ἠκούσατε, ταῦτα δὲ οὐκ ἠκούσατε, ἀλλ' εἴδετε.

Τί οὖν ὁ τυφλός; «Ἐν τούτῳ γὰρ ἐστὶ τὸ θαυμασιόν,
 ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε πόθεν ἐστί», καὶ τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖ·
 ὅτι ἄνθρωπος, οὐ τῶν ἐπισήμων παρ' ὑμῖν ὢν, οὐδὲ τῶν

κατέταξε τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν· διότι τὸ «μήπως καὶ σεῖς» εἶναι λόγος ἀνθρώπου ποῦ δείχνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὅτι εἶναι μαθητῆς τοῦ. Ἐπειτα διεκωμώδησεν αὐτοὺς καὶ ἔπληξεν εἰς μεγάλον βαθμόν.

3. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὸ τοὺς ἔπληττε πᾶρα πολὺ, τὸ εἶπεν αὐτό, θέλων νὰ τοὺς ψέξη ὑπερβολικὰ, πρᾶγμα ποῦ ἦτο δείγμα ψυχῆς θαρραλέας καὶ ἀναπτειρωμένης καὶ ἀδιαφόρου ἔναντι τῆς μανίας των καὶ ἐφάνερωνεν ὅτι ἦτο μέγα τὸ ἀξίωμα τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ὁποῖον ἐστήριζε τὸ μεγάλο θάρρος τοῦ, καὶ ἐδήλωνεν, ὅτι ἐκεῖνοι περιεφρόνουν αὐτόν, ἂν καὶ ἦτο θαυμαστός, ἐνῶ αὐτὸς δὲν περιεφρονεῖτο, ἀλλ' αὐτὸ ποῦ ἐκεῖνοι τοῦ προσέφερον ὡς περιφρόνησιν, αὐτὸ ἀπέβαινε δι' αὐτόν τιμή. «Σὺ εἶσαι μαθητῆς ἐκείνου», λέγουν, «ἐνῶ ἡμεῖς εἴμεθα μαθηταὶ τοῦ Μωϋσέως». Ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἔχη λογικὴν βάσιν· Διότι σεῖς οὔτε τοῦ Μωϋσέως μαθηταὶ εἰσθε, οὔτε τοῦ Ἰησοῦ· καθ' ὅσον ἐὰν ἤσασθε τοῦ Μωϋσέως θὰ ἐγίνεσθε καὶ αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο προηγουμένως ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστός· «Ἐὰν ἐπιστεύετε εἰς τὸν Μωϋσῆν, θὰ ἠμπορούσατε νὰ πιστεύετε καὶ εἰς ἐμένα· διότι ἐκεῖνος δι' ἐμένα ἔγραψεν»⁷, ἐπειδὴ πάντοτε εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους κατέφευγον. «Ἡμεῖς γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς ὠμίλησεν εἰς τὸν Μωϋσῆν». Ποῖος σὰς τὸ εἶπε καὶ ποῖος σὰς τὸ ἀνήγγειλεν; Οἱ πρόγονοί μας, λέγει. Ἀλλά, λέγει, δὲν εἶναι αὐτὸς ἀξιόπιστότερος ἀπὸ τοὺς προγόνους σας, αὐτὸς ποῦ διὰ τῶν θαυμάτων ἐπιβεβαιώνει αὐτό, καὶ ὅτι δηλαδὴ ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι λέγει τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ; Καὶ δὲν εἶπαν, Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὅτι ὁ Θεὸς ὠμίλησεν εἰς τὸν Μωϋσῆν, ἀλλ' ὅτι «γνωρίζομεν». Σεῖς, Ἰουδαῖοι, αὐτὰ ποῦ ἠκούσατε ἰσχυρίζεσθε μετὰ πεποιθήσεως ὅτι τὰ γνωρίζετε, αὐτὰ ποῦ βλέπετε ὅμως τὰ θεωρεῖτε κατώτερα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἠκούσατε; Καὶ ὅμως ἐκεῖνα μὲν δὲν τὰ εἶδετε, ἀλλὰ τὰ ἠκούσατε, ἐνῶ αὐτὰ δὲν τὰ ἠκούσατε, ἀλλὰ τὰ εἶδετε.

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ τυφλός; «Αὐτὸ δηλαδὴ εἶναι τὸ ἐκπληκτικόν, ὅτι σεῖς δὲν γνωρίζετε ἀπὸ ποῦ εἶναι», καὶ ὅμως κάμνει τέτοια θαύματα· ἐνῶ δὲν εἶναι ἄνθρωπος οὔτε

περιφανῶν, οὐδὲ τῶν δεδοξασμένων, τοιαῦτα δύναται, ὥς
 εἶναι πάντοθεν δῆλον ὅτι Θεός ἐστιν, οὐδεμιᾶς ἀνθρωπίνης
 δεόμενος βοηθείας. «Οἶδαμεν δὲ ὅτι Θεὸς ἁμαρτωλῶν οὐκ
 ἀκούει». Ἐπειδὴ γὰρ προλαβόντες εἶπον, «Πῶς δύναται
 5 ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν;», λοιπὸν καὶ
 τὴν ἐκείνων παραλαμβάνει κρίσιν, τῶν οἰκείων αὐτοῦς ὑ-
 πομιμνήσκων ῥημάτων. Ἡ δόξα, φησὶν, αὕτη καὶ ἐμοῦ
 καὶ ὑμῶν κοινή· ταύτη τοίνυν ἐμμείνατε. Καὶ θέα μοι τὴν
 σύνεσιν. Πανταχοῦ τὸ σημεῖον περιστρέφει, ἐπειδὴ τοῦτο
 10 ἐλεῖν οὐκ εἶχον, καὶ ἀπ' αὐτοῦ συλλογίζεται. Ὁρᾷς ὅτι καὶ
 ὁ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγεν ὅτι, «εἰ ἁμαρτωλός ἐστιν, οὐκ οἶδα»,
 οὐχὶ ἀμφιβάλλων, μὴ γένοιτο! ἀλλ' εἰδὼς ὅτι οὐχ ἁμαρτωλός
 ἐστιν; Νῦν γοῦν, ὅτε καιρὸν ἔσχεν, ὅρα πῶς ἀπελόγησαιο.
 «Οἶδαμεν δὲ ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν
 15 τις θεοσεβῆς ἦ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ». Ἐνταῦθα γὰρ
 οὐχὶ μόνον ἁμαρτημάτων αὐτὸν ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ σφό-
 δρα ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ δείκνυσι, καὶ τὰ ἐκείνου πάντα
 πράττοντα. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι θεοσεβεῖς ἔλεγον ἐαυτούς,
 προσέθηκε· «Καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ»· οὐκ ἀρκεῖ γὰρ
 20 τοῦτο, φησί, τὸ ἐπιγινώσκειν τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ τὸ θέλημα
 αὐτοῦ ποιεῖν. Εἴτα ἐπαίρει τὸ γεγονός, λέγων· «Ἀπὸ τοῦ
 αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη, ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ
 γεγεννημένου». Εἰ τοίνυν ὁμολογεῖτε ὅτι ἁμαρτωλῶν οὐκ
 ἀκούει, οὗτος δὲ θαῦμα ἐποίησε καὶ θαῦμα τοιοῦτον, οἶον
 25 οὐδεὶς ἄνθρωπος ἐποίησεν, εὐδηλον ὅτι πάντα ἐνίκησεν ἀ-
 ρετῇ, καὶ μείζων αὐτοῦ ἐστιν ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἢ δύναμις.

Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὅλος,
 καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;». Ἔως μὲν γὰρ αὐτὸν προσεδόκων
 ἀρνεῖσθαι, καὶ ἀξιώπιστον εἶναι ἐνόμιζον, καὶ ἅπαξ καὶ

ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους σας οὔτε ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς οὔτε ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους, ὅμως τέτοια ἠμπορεῖ καὶ πράττει, ὥστε γίνεται φανερόν ἀπὸ ὅλα, ὅτι εἶναι Θεός, μὴ ἔχων ἀνάγκην καμμιᾶς ἀνθρωπίνης βοηθείας. «Γνωρίζομεν δὲ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀκούει τοὺς ἁμαρτωλοὺς». Ἐπειδὴ δηλαδὴ προηγουμένως εἶπον, «Πῶς ἠμπορεῖ ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς νὰ κάμνῃ τέτοια θαύματα;», εἰς τὴν συνέχειαν ἀναφέρει καὶ τὴν ἰδικὴν των γνώμην, ὑπενθυμίζων καὶ τοὺς ἰδικούς των λόγους. Αὕτῃ ἡ γνώμη, λέγει, εἶναι καὶ ἰδική μου καὶ ἰδική σας· παραμείνατε λοιπὸν σταθερὰ εἰς αὐτήν. Καὶ πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὴν σύνεσίν του. Παντοῦ ἐπαναλαμβάνει τὸ θαῦμα, ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τὸ ἀπορρίψουν, καὶ ἀπὸ αὐτὸ διατυπώνει τὰς σκέψεις του. Βλέπεις ὅτι καὶ αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔλεγεν, ὅτι «ἐὰν εἶναι ἁμαρτωλός, δὲν τὸ γνωρίζω», δὲν τὸ ἔλεγε μὲ ἀμφιβολίαν, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ ἐγνώριζεν ὅτι δὲν εἶναι ἁμαρτωλός; Τώρα λοιπὸν ποὺ ἤρρε τὴν κατάλληλον στιγμήν, πρόσεχε πῶς ἀπελογήθη. «Γνωρίζομεν δὲ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀκούει τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀλλ' ἐὰν κάποιος εἶναι θεοσεβὴς καὶ ἐκτελῇ τὸ θέλημά του». Ἐδῶ λοιπὸν ὅχι μόνον τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ τὸν παρουσιάζει καὶ πάρα πολὺ ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὅτι πράττει τὰ ἔργα ἐκείνου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐκεῖνοι ἔλεγον ὅτι εἶναι οἱ ἴδιοι θεοσεβεῖς, προσέθεσεν· «Καὶ ἂν ποιῇ τὸ θέλημά του»· διότι, λέγει, δὲν ἀρκεῖ αὐτό, τὸ νὰ γνωρίζῃ τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ ἐκτελῇ τὸ θέλημά του. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐξυψώνει τὸ γεγονός, λέγων· «Ποτὲ δὲν ἠκούσθη, ὅτι ἤνοιξε κάποιος τοὺς ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ ἐκ γενετῆς». Ἐὰν λοιπὸν ὁμολογῇτε ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀκούει τοὺς ἁμαρτωλοὺς, αὐτὸς δὲ ἔκαμε θαῦμα, καὶ τέτοιο θαῦμα, ποὺ παρόμοιόν του κανεῖς ἄνθρωπος δὲν ἔκαμεν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ὑπερέβαλε τὸν καθένα ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ εἶναι μεγαλυτέρα ἢ δύναμις τοῦ τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως.

Τί λέγουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; «Σὺ ἐγεννήθης ὀλόκληρος μέσα εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ σὺ μᾶς διδάσκεις;». Ἐν ὅσῳ δηλαδὴ ἤλπιζον ὅτι θὰ ἀρνηθῇ καὶ ἀξιόπιστον τὸν ἐθεω-

δεύτερον καλοῦντες αὐτὸν (εἰ δὲ μὴ ἐνομίζετε ἀξιόπιστον, εἵποιμι' ἂν πρὸς αὐτοὺς, 'Τίνος ἔνεκεν ἐκαλεῖτε, καὶ δεύτερον ἡρωιᾷτε;') ἐπειδὴ δὲ τὴν ἀλήθειαν ἐφθέγγαστο, οὐδὲν αἰδεσθεῖς, ὅτι μάλιστα αὐτὸν θαυμάσαι ἐχρῆν, τότε αὐτὸν
 5 καιαδικάζουσι. Τί δέ ἐστιν, «Ἐν ἁμαρτίαις ἐγεννήθης ὁλος»; Ἐνταῦθα αὐτοῦ καὶ τὴν τύφλωσιν ὀνειδίζουσιν ἀφειδῶς· ὡσανεὶ ἔλεγον· «Ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐν ἁμαρτίαις εἶ σύ', παραδηλοῦντες ὅτι διὰ τοῦτο γέγονε τυφλός, ὅπερ λόγον οὐκ εἶχεν. Ἐν τούτῳ γοῦν αὐτὸν παραμυθούμενος ὁ
 10 Χριστός, ἔλεγεν· «Εἰς κρίμα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται». «Ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὁλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;». Τί γὰρ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος; μὴ γὰρ οἰκείαν γνώμην ἐξέθειο; οὐχὶ κοινὴν κρίσιν ἐξήτασε, λέγων, «Οἷ-
 15 δαμεν ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει»; οὐχὶ τὰ παρ' ὑμῶν λεχθέντα εἰς μέσον ἤγαγε; «Καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω». Εἶδες τὸν κήρυκα τῆς ἀληθείας, πῶς ἡ πενία τῆς φιλοσοφίας οὐκ ἐγένετο κώλυμα; Ὅρας ὅσα ἤκουσεν ἐκ προσημίων καὶ ὅσα ἔπαθεν; καὶ διὰ λόγων καὶ διὰ ἔργων
 20 πῶς ἐμαρτύρησε;

4. Ταῦτα δὲ ἀναγέγραπται, ἵνα καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα· εἰ γὰρ ὁ ἐπαίτης, ὁ τυφλός, ὁ μηδὲ ἑωρακώς αὐτόν, ισοαύτην εὐθέως παρησίαν ἐπεδείξαστο πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρακλήσεως, πρὸς ὁλόκληρον δῆμον σιάς, φονῶντα, καὶ δαι-
 25 μονῶντα, καὶ μαινόμενον, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκείνου φωνῆς βουλόμενον καιαδικάσαι τὸν Χριστόν, καὶ οὐκ εἶξεν, οὐδὲ ὑπεχώρησεν, ἀλλὰ μετὰ παρησίας ἀπάσης αὐτοὺς ἐπεσιόμισε, καὶ εἶλετο βληθῆναι ἔξω μᾶλλον, ἢ προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν, πῶς μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐν πίστει
 30 ζήσαντας, τοὺς μυρία θαύματα διὰ τῆς πίστεως ἑωρακότας, τοὺς μείζονα εὐεργειτηθέντας ἐκείνου, καὶ τοὺς ἐνδοθεν

ροῦσαν, καλοῦντες αὐτὸν μίαν καὶ δευτέραν φοράν (διότι ἐὰν δὲν τὸν ἐθεωρούσατε ἀξιόπιστον, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν πρὸς αὐτούς· Ἐν ποῖον λόγον τὸν καλεῖτε καὶ τὸν ἐρωτᾶτε διὰ δευτέραν φοράν;), ἐπειδὴ ὅμως εἶπε τὴν ἀλήθειαν, χωρὶς τίποτε νὰ φοβηθῇ, τότε ποῦ κατ' ἐξοχὴν ἔπρεπε νὰ τὸν θαυμάσουν, τότε τὸν καταδικάζουν. Τί σημαίνει δέ, «Ἐν ἀμαρτίαις ἐγεννήθης ὅλος»; Ἐδῶ ὀνειδίζουν μὲ σκληρότητα καὶ τὴν τύφλωσίν του· εἶναι ὡσὰν νὰ τοῦ ἔλεγον· Ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς σου εἶσαι μέσα εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ὑπονοοῦντες ὅτι διὰ τοῦτο ἐγεννήθη τυφλός, πρᾶγμα ποῦ δὲν ἦτο λογικόν. Παρηγορῶν λοιπὸν ὁ Χριστὸς αὐτὸν δι' αὐτό, ἔλεγεν· Ἐγὼ ἦλθα εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ κρίνω αὐτόν, διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὸ φῶς τῶν ἐκείνοι ποῦ δὲν βλέπουν καὶ διὰ νὰ γίνουν τυφλοὶ ἐκείνοι ποῦ βλέπουν». «Σὺ ἐγεννήθης μέσα εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;». Τί εἶπε δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος; μήπως διετύπωσεν ἰδικὴν του γνώμην; δὲν ἀνέφερε μίαν κοινὴν γνώμην, λέγων, «Γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀκούει τοὺς ἀμαρτωλοὺς»; δὲν παρουσίασεν αὐτὰ ποῦ εἶπατε σεῖς; «Καὶ τὸν ἔβγαλαν ἔξω». Εἶδες τὸν κήρυκα τῆς ἀληθείας, πῶς ἠπτωχεῖα του δὲν ἔγινεν ἐμπόδιον τῆς εὐσεβείας; Βλέπεις πόσα ἤκουσεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ πόσα ἔπαθεν; καὶ πῶς ἐπίσης ἐμαρτύρησε μὲ λόγους καὶ μὲ ἔργα;

4. Αὐτὰ δὲ ἐγράφησαν διὰ νὰ μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς ἐκείνον· διότι, ἐὰν ὁ ἐπαίτης, ὁ τυφλός, ποῦ οὔτε κἂν τὸν εἶχεν ἰδεῖ, ἔδειξεν τόσον θάρρος πρὶν ἀκόμη ἐνθαρρυνθῇ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, στηθεὶς ἐνώπιον ὁλοκλήρου πλήθους ποῦ εἶχε φονικὰς διαθέσεις καὶ ἔκαμνε ὡσὰν δαιμωνισμένον καὶ τρελλὸν καὶ ἤθελεν ἀπὸ τὰ λόγια ἐκείνου νὰ καταδικάσῃ τὸν Χριστόν, καὶ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του οὔτε ὑπεχώρησεν, ἀλλὰ μὲ ὅλην τὴν παρρησίαν του ἀπεστόμωσεν αὐτούς, καὶ ἐπροτίμησε νὰ ριφθῇ ἔξω μᾶλλον, παρὰ νὰ προδώσῃ τὴν ἀλήθειαν, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς, ποῦ ἐπὶ τόσον χρόνον ἐζήσαμεν μὲ πίστιν, ποῦ εἶδομεν διὰ τῆς πίστεως μύρια θαύματα, ποῦ εὐηργετήθημεν περισσότερο ἀπὸ ἐκείνον καὶ ἀνεβλέψαμεν μὲ τοὺς πνευματικοὺς ὀφθαλμοὺς

ὄφθαλμοὺς ἀναβλέψαντας, καὶ τὰ ἀπόρρητα θεασαμένους μυ-
 στήρια, καὶ εἰς ισοαύτην κληθέντας τιμὴν, ἄπασαν παρη-
 σίαν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιδείκνυσθαι χρὴ πρὸς τοὺς ἐγκαλεῖν
 ἐπιχειροῦντας καὶ λέγοντάς τι κατὰ Χριστιανῶν καὶ ἐπι-
 5 σιομίζειν, ἀλλὰ μὴ συγγινώσκειν ἀπλῶς! Δυνησόμεθα δὲ
 τοῦτο ποιεῖν, ἐὰν καὶ παρησίαν ἔχωμεν καὶ ταῖς Γραφαῖς
 προσέχωμεν καὶ μὴ παρέργως αὐτὰς ἀκούωμεν· εἰ γάρ τις
 ἀκριβῶς ἐνταῦθα εἰσέρχοιτο, καὶ οἴκοι μὴ ἀναγινώσκη, προσέ-
 χη δὲ τοῖς ἐνταῦθα λεγομένοις, ἀρετὴ καὶ ἐνιαυτὸς εἰς εἰς
 10 ἐμπειρίαν αὐτὸν κατασιῇσαι πολλήν· σὺ γὰρ νῦν μὲν ταύτας,
 αὖριον δὲ εἰέρας ἀναγινώσκουμεν Γραφάς, ἀλλ' αἰεὶ τὰς αὐ-
 τὰς καὶ διὰ παντός· ἀλλ' ὅμως οὕτως ἀθλίως οἱ πολλοὶ διά-
 κεινται, ὥς μετὰ ισοαύτην ἀνάγνωσιν μηδὲ τὰ ὀνόματα εἰ-
 δέναι τῶν βιβλίων, καὶ οὐκ αἰσχύνονται, οὐδὲ φρίττουσιν,
 15 οὕτω παρέργως εἰς ἀκροατήριον θεῖον εἰσερχόμενοι.

Ἄλλ' ἂν μὲν κιθαρωδὸς ἢ ὀρχησιτὴς ἢ ἄλλος τῶν ἐπὶ
 τῆς σκηνῆς καλέσῃ τὴν πόλιν, μετὰ σπουδῆς ἅπαντες τρέχου-
 σι, καὶ χάριν αὐτῷ τῆς κλήσεως ἴσασι, καὶ ἡμέρας ὀλοκλή-
 ρου τὸ ἡμῶν μέρος ἀναλίσκουσιν, ἐκεῖνω μόνῳ προσέχον-
 20 τες, τοῦ δὲ Θεοῦ διὰ προφητῶν καὶ ἀποστόλων ἡμῖν διαλε-
 γομένου, χασμάμεθα, κνώμεθα, ἱλιγγιῶμεν. Καὶ ἐν μὲν τῷ
 θέρει πολὺς ὁ αὐχμὸς εἶναι δοκεῖ, καὶ τὴν ἀγορὰν καταλαμ-
 βάνομεν, καὶ ἐν χειμῶνι πάλιν ὁ ὑετὸς κώλυμα καὶ ὁ πη-
 λός, καὶ οἴκοι κατῆμεθα· καὶ ἐν μὲν ταῖς ἵπποδρομίαις, οὐκ
 25 ὀρόφου ἐπικειμένου τοῦ τὸν ὑετὸν σιέγοντος, οἱ πλείους, πολ-
 λῶν ὀμβρῶν καταφερομένων, καὶ ἀνέμου τὸ ὕδωρ εἰς τὰς
 ὄψεις ριπίζοντος, ἐσιτήκασιν μαινόμενοι, καὶ ψυχούς καὶ ὑε-
 τοῦ καὶ πηλοῦ καὶ μήκους ὁδοῦ καταφρονοῦντες, καὶ οὐδὲν
 αὐτοὺς οὔτε οἴκοι κατέχει, οὔτε ἐκεῖ κωλύει διαβῆναι, ἐν-
 30 ταῦθα δέ, καὶ ὀρόφων ἐπικειμένων, καὶ θέρμης οὔσης θαυ-

καὶ εἶδομεν τὰ ἀπόρρητα μυστήρια καὶ ἐκλήθημεν πρὸς μίαν τόσον μεγάλην τιμήν, πρέπει ἐπιδεικνύοντες ὅλην τὴν παρρησίαν μας ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ κατηγοροῦν καὶ νὰ λέγουν κάτι ἐναντίον τῶν χριστιανῶν νὰ τοὺς ἀποστομώνωμεν καὶ νὰ μὴ δείχνωμεν ἀπλῶς ἀνοχήν πρὸς αὐτοὺς. Θὰ ἠμπορέσωμεν δὲ αὐτό νὰ τὸ κάμωμεν, ἐὰν καὶ παρρησίαν ἔχωμεν καὶ προσέχωμεν εἰς τὰς Γραφὰς καὶ δὲν ἀκούωμεν αὐτὰς ἀδιάφορα· διότι, ἐὰν κάποιος ἔρχεται ἐδῶ μὲ ὅλην τὴν προσοχήν του καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀναγινώσκη αὐτὰς εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλὰ προσέχη αὐτὰ ποὺ λέγονται ἐδῶ, ἀρκεῖ καὶ ἓνας χρόνος διὰ νὰ ἀποκτήσῃ πολλὴν ἐμπειρίαν· διότι δὲν ἀναγινώσκομεν σήμερον μὲν αὐτὰς, αὔριον δὲ ἄλλας Γραφὰς, ἀλλὰ πάντοτε τὰς ἰδίας καὶ διὰ παντός· ἀλλ' ὅμως τόσον ἐλεεινοὶ εἶναι οἱ πολλοί, ὥστε μετὰ τόσῃ ἀνάγνωσιν νὰ μὴ γνωρίζουν οὔτε τὰ ὀνόματα τῶν βιβλίων, καὶ δὲν ἐντρέπονται, οὔτε φρίττουν, εἰσερχόμενοι μὲ τόσῃ ἀδιαφορίαν εἰς θεῖον ἀκροατήριον.

Ἄλλ' ἐὰν μὲν καλέσῃ τὴν πόλιν κιθαρωδὸς ἢ ὀρχηστὴς ἢ κάποιος ἄλλος θεατρίνος, ὅλοι τρέχουν μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ εὐγνωμονοῦν αὐτόν διὰ τὴν πρόσλησιν καὶ περνοῦν τὸ ἥμισυ ὀλοκλήρου τῆς ἡμέρας προσέχοντες μόνον εἰς ἐκεῖνον, ἐνῶ ὅταν ὁ Θεὸς μᾶς ὁμιλῇ διὰ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων, χασμουριόμεθα, ξυνόμεθα καὶ νοιώθωμεν ζάλην. Καὶ κατὰ τὸ θέρος μὲν ποὺ ὑπάρχει πολὺς καύσων καταφεύγομεν εἰς τὴν ἀγοράν, κατὰ τὸν χειμῶνα πάλιν γίνεται ἐμπόδιον ἢ βροχὴ καὶ ἡ λάσπη καὶ μένομεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἐνῶ κατὰ τὰς ἵπποδρομίας ἂν καὶ δὲν ὑπάρχει στέγη ποὺ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν βροχὴν, οἱ περισσότεροι, ἂν καὶ πίπτει πολλὴ βροχὴ καὶ ρίπτει ὁ ἀέρας τὴν βροχὴν εἰς τὰ πρόσωπά των, στέκονται ἐκεῖ ὥσάν τρελλοί, περιφρονοῦντες καὶ τὸ ψῦχος καὶ τὴν βροχὴν καὶ τὴν λάσπην καὶ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, καὶ τίποτε οὔτε τοὺς κρατεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκίαν οὔτε τοὺς ἐμποδίζει νὰ μεταβοῦν ἐκεῖ, ἐνῶ ἐδῶ, ἂν καὶ ὑπάρχει στέγη καὶ θαυμασία ζέστη,

μασιῆς, ἀναδύονται καὶ οὐ συνιρέχουσι, καὶ ταῦτα ἐπὶ κέρ-
δει τῆς οἰκείας ψυχῆς.

Ποῦ ταῦτα ἀνεκιά; εἶπέ μοι. Διὰ τοῦτο, ἐν ἐκείνοις
πάντων ὄντες ἐμπειρότεροι, ἐν τοῖς ἀναγκαίοις παίδων ἐ-
5 σμέν ἀμαθέστεροι. Κἂν μὲν τίς (σε) ἡνίοχον καὶ ὀρχησιτὴν
καλέσῃ, ὑβρίσθαι φῆς, καὶ πάντα ποιεῖς, ὥστε σε τὸ ὄνει-
δος ἀποτιρίψασθαι, ἂν δὲ ἐπὶ τὴν θεωρίαν σε ἐλκύσῃ τοῦ
πράγματος, οὐκ ἀποσηδᾶς· καὶ ἥς τὸ ὄνομα φεύγεις τέ-
χνης, ταύτην μεταδιώκεις σχεδὸν ἅπασαν ἔνθα δὲ καὶ τὸ
10 πρᾶγμα καὶ τὸ ὄνομα ἔχειν ὀφείλεις, καὶ εἶναι καὶ καλεῖ-
σθαι Χριστιανός, οὐδὲ τί ποτέ ἐσσι τὸ πρᾶγμα οἶδας. Τί
ταύτης τῆς ἀνοίας γένοιτ' ἂν χειρόν; Ταῦτα ἐβουλόμην συνε-
χῶς λέγειν πρὸς ὑμᾶς, δέδοικα δὲ μὴ μάτην ἀπεχθάνωμαι
καὶ κέρδους χωρίς· ὁρῶ γὰρ μεμηνότας οὐ νέους μόνον,
15 ἀλλὰ καὶ γέροντας, ἐφ' ὧν μάλιστα αἰσχύνομαι, διὰ τὴν ἰδὼν
ἄνδρα ἀπὸ τῆς πολιᾶς αἰδέσιμον, καταισχύνοντα τὴν πολιάν,
καὶ παιδίον ἐπισυρόμενον· τί γὰρ τοῦ γέλωτος τούτου χει-
ρόν; τί τοῦ ἔργου τούτου αἰσχυρότερον; ὁ παῖς παρὰ τοῦ πα-
τρὸς διδάσκεται ἀσχημονεῖν.

20 5. Δάκνει τὰ ρήματα; Τοῦτο καὶ γὰρ βούλομαι, ἀνασχέ-
σθαι ὑμᾶς τῆς διὰ τῶν ρημάτων ἀλγηδόνης, ἵνα τῆς διὰ τῶν
πραγμάτων ἀσχημοσύνης ἀπαλλαγῇτε· καὶ γὰρ εἰσὶ τινες,
οἱ πολλῶ ψυρότεροι τούτων ὄντες, οἱ οὐδὲ αἰσχύνονται ἐπὶ
τοῖς λεγομένοις, ἀλλὰ καὶ μακρὸν εἴρουσιν ὑπὲρ τοῦ πρᾶ-
25 γματος λόγον. Κἂν μὲν ἐρωτήσῃς, Τίς ἐστὶν ὁ Ἀμὼς ἢ
ὁ Ἀβδιοῦ ἢ ποῖος τῶν προφητῶν ὁ ἀριθμὸς ἢ τῶν ἀποσιό-
λων, οὐδὲ χάναι δύνανται, ὑπὲρ δὲ ἱππων καὶ ἡμιόνων,
σοφιστῶν καὶ ρητόρων δεινότερον ἀπολογίαν συντιθέασι, καὶ
μετὰ ταῦτα ἅπαντα λέγουσι· Καὶ τί τὸ βλάβος; καὶ τίς ἢ

ἀποφεύγουν καὶ δὲν ἔρχονται, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ πρόκειται διὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς των.

Πῶς λοιπόν, εἶπέ μου, τὰ ἀνέχονται αὐτά; Διὰ τοῦτο ἐνῶ εἴμεθα εἰς ἐκεῖνα ἐμπειρότεροι ἀπὸ ὅλους, ὅμως εἰς τὰ ἀναγκαῖα εἴμεθα ἀμαθέστεροι καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά. Καὶ ἂν μὲν κάποιος σὲ ἀποκαλέσῃ ἡνίοχον καὶ ὀρχηστήν, τό θεωρεῖς ὕβριν καὶ ὅλα τὰ κάμνεις, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃς τὴν ὕβριν, ἂν ὅμως σὲ προσκαλέσῃ διὰ νὰ ἰδῇς ὀρχηστὰς ἢ ἡνιόχους, δὲν τό ἀρνεῖσαι· καὶ τῆς τέχνης ποὺ καὶ τό ὄνομα ἀποφεύγεις, τρέχεις σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου πίσω ἀπὸ αὐτήν. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ καὶ πρέπει νὰ εἶσαι καὶ τό ὄνομά του νὰ ἔχῃς, δηλαδή καὶ νὰ εἶσαι καὶ νὰ ὀνομάζεσαι χριστιανός, δὲν γνωρίζεις τί τέλος πάντων εἶναι αὐτὸ τὸ πράγμα. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν μωρίαν; Αὐτὰ θὰ ἤθελα νὰ σὰς λέγω συνεχῶς, φοβοῦμαι ὅμως μήπως ἄδικα γίνομαι μισητός καὶ χωρὶς κέρδος· διότι βλέπω νὰ εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν ὅχι μόνον οἱ νέοι, ἀλλὰ καὶ οἱ γέροντες, διὰ τοὺς ὁποίους πρὸ πάντων ἐντρέπομαι, ὅταν ἰδῶ ἄνδρα ποὺ εἶναι ἄξιος σεβασμοῦ ἐξ αἰτίας τῶν λευκῶν μαλλιῶν του, νὰ κατεντροπιάζῃ αὐτὰ καὶ νὰ σύρῃ μαζί του καὶ τὸ παιδί του· διότι τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν γελοιότητα; τί αἰσχρότερον ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἔργον; τὸ παιδί διδάσκεται ἀπὸ τὸν πατέρα νὰ ἀσχημονῇ.

5. Πληγώνουν οἱ λόγοι μου; Αὐτὸ θέλω καὶ ἐγώ, νὰ ὑποφέρετε τὸν πόνον ποὺ προκαλοῦν οἱ λόγοι μου, ὥστε ν' ἀπαλλαγῇτε ἀπὸ τὴν ἀσχημοσύνην τῶν ἔργων σας· καθ' ὅσον ὑπάρχουν ὠρισμένοι ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ ψυχρότεροι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ποὺ ὅχι μόνον δὲν ἐντρέπονται ἀπὸ τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ κάμνουν μακρὰν συζήτησιν δι' αὐτὰ τὰ πράγματα. Καὶ ἂν μὲν τοὺς ἐρωτήσῃς, 'Ποῖος εἶναι ὁ Ἀμῶς ἢ ὁ Ἀβδιοῦ ἢ πόσοι εἶναι οἱ προφῆται, ἢ οἱ ἀπόστολοι', δὲν ἠμποροῦν οὔτε τὸ στόμα των ν' ἀνοίξουν, ὅμως διὰ τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ἡνιόχους συντάσσουν ἀπολογίαν πολὺ καλυτέραν καὶ ἀπὸ τοὺς σοφιστὰς καὶ τοὺς ρήτορας, καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ λέγουν· 'Καὶ ποία ἡ βλάβη; καὶ

ζημία;'. Διὰ γὰρ τοῦτο σιένω, διὲ οὐδὲ ζημίαν ἴσῃε τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ αἰσθῆσιν λαμβάνειε τῶν κακῶν. Ἐδωκέ σοι
 βίου προθυμίαν ὁ Θεὸς εἰς τὸ θεραπεύειν αὐτόν, σὺ δέ,
 μάτην ἀναλίσκων αὐτόν καὶ εἰκῇ καὶ ἐν οὐδενὶ χρησίμῳ,
 5 ἐξειτάζεις ἔτι, τίς ἡ ζημία; Κἂν μὲν ἀργύριον ὀλίγον δαπα-
 νήσης ἀπλῶς, ζημίαν τὸ πρᾶγμα καλεῖς, τὰς δὲ ἡμέρας σου
 δαπανῶν ὀλοκλήρους εἰς σατανικὰς πομπάς, οὐδὲν ἡγῇ ποι-
 εῖν ἄτοπον; Δέον εἰς λιτὰς καὶ εὐχὰς δαπανᾶν σου τὴν
 ζωὴν ἅπασαν, σὺ δὲ εἰς κραυγὰς, καὶ θορύβους, καὶ αἰοχρᾶ
 10 ρήματα, καὶ μάχην, καὶ τέρψιν ἄκαιρον, καὶ ἔργα, ἀπὸ μαγ-
 γανείας γινόμενα, τὸν βίον σου καταναλίσκεις εἰκῇ καὶ ἐπὶ
 κακῷ τῷ σῷ, καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ἐρωτᾷς, τίς ἡ ζημία;
 οὐκ εἰδὼς διὲ παντὸς μᾶλλον ἀφειδεῖν χρῆ ἢ χρόνου. Χρυ-
 σίον ἂν ἀναλώσης, δυνήσῃ πάλιν ἀνακιθήσασθαι, χρόνον δὲ
 15 ἂν ἀπολέσης, δυσκόλως αὐτόν ἀναλήψῃ· ὀλίγος γὰρ ἡμῖν
 τειταμύενται κατὰ τὸν παρόντα βίον. Ἄν οὖν εἰς δέον αὐ-
 τῷ μὴ χρησώμεθα, τί ἐροῦμεν ἀπελθόντες ἐκεῖ; Εἰπέ γάρ
 μοι, εἴ τινά σου τῶν νύκτων ἐκέλευσας τέχνην μαθεῖν, εἴ τι
 ἐκεῖνος οἴκοι διὰ παντὸς ἔμενεν, ἢ καὶ ἀλλαχοῦ που διέ-
 20 τριβεν. οὐκ ἂν αὐτόν παρητήσαιο ὁ διδάσκαλος; οὐκ ἂν εἶπε
 πρὸς σέ· 'Συγγραφὴν πρὸς με πεποίηκας, καὶ χρόνον ὥ-
 ρισας· εἴ μὴ μέλλει τοίνυν τὸν χρόνον τοῦτον παρ' ἡμῖν.
 ἀλλ' ἐιέρωνθι ἀναλίσκειν ὁ παῖς, πῶς σοι παρασησόμεθα
 μαθητήν;'.
 25 Ταῦτα καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν ἀνάγκη. Ἐρεῖ δὲ καὶ ὁ Θεὸς
 ἡμῖν· 'Χρόνον ὑμῖν δέδωκα', φησί, 'πρὸς τὸ μαθεῖν τὴν
 τέχνην ταύτην τὴν τῆς εὐλαβείας, τίς ἐνεκεν εἰκῇ καὶ
 μάτην τὸν χρόνον ἀνηλώσατε τοῦτον; τί δὲ πρὸς τὸν δι-
 δάσκαλον συνεχῶς οὐκ ἐβαδίζετε, οὐδὲ προσείχετε τοῖς λε-
 30 γομένοις;'. Ὅτι γὰρ τέχνη ἐστὶν ἡ εὐλάβεια, ἄκουσον τί
 φησι· ὁ προφήτης· «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον
 Κυρίου διδάξω ὑμᾶς», καὶ πάλιν «Μακάριος ἄνθρωπος,

ποία ἡ ζημία;'. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ στενάζω, διότι δὲν γνωρίζετε τὴν ζημίαν ποὺ περιέχει τὸ πρᾶγμα, οὔτε αἰσθάνεσθε τὰ κακὰ ποὺ προξενεῖ. Σοῦ ἔδωσεν ὁ Θεὸς προθεσίαν ζωῆς διὰ νὰ λατρεύῃς αὐτόν, σὺ ὅμως, ἐξοδεύων τὴν ζωὴν σου ἄσκοπα καὶ εἰς τὰ χαμένα καὶ πρὸς καμμίαν ὠφέλειαν, ἐξετάζεις ἀκόμη, ποία εἶναι ἡ ζημία; Καὶ ἂν μὲν δαπανήσῃς ἀπλῶς καὶ μόνον ὀλίγα χρήματα, ὀνομάζεις τὸ πρᾶγμα ζημίαν, δαπανῶν ὅμως ὀλοκλήρους τὰς ἡμέρας σου εἰς σατανικὰς πομπάς, νομίζεις ὅτι δὲν κάμνεις τίποτε τὸ κακόν; Ἐνῷ πρέπει νὰ δαπανῇς ὅλην τὴν ζωὴν σου εἰς παρακλήσεις καὶ προσευχάς, σὺ ὅμως καταδαπανῇς τὴν ζωὴν σου ἄσκοπα καὶ πρὸς κακόν τοῦ ἑαυτοῦ σου, εἰς κραυγὰς καὶ θορύβους καὶ αἰσχρὰ λόγια καὶ διαμάχας καὶ κακὰς ἀπολαύσεις καὶ εἰς ἔργα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν μαγείαν, καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐρωτᾷς, ποία εἶναι ἡ ζημία; δὲν γνωρίζεις ὅτι πρέπει τὸν χρόνον νὰ τὸν ἐξοδεύωμεν μὲ περίσκεψιν περισσότερο ἀπὸ ὅ,τιδήποτε ἄλλο πρᾶγμα; Χρήματα ἂν ἐξοδεύσῃς θὰ ἠμπορέσῃς πάλιν νὰ τὰ ἀποκτήσῃς, ἂν ὅμως χάσῃς χρόνον, δύσκολα θὰ τὸν ἀποκτήσῃς· διότι ὀλίγος χρόνος μᾶς ἔχει ἐπιφυλαχθῇ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ἄν λοιπὸν δὲν τὸν χρησιμοποιήσωμεν ὅπως πρέπει, τί θὰ εἰποῦμεν ὅταν μεταβῶμεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν; Διότι εἶπέ μου· ἂν κάποιος ἀπὸ τοὺς υἱοὺς σου τοῦ ἔλεγες νὰ μάθῃ μίαν τέχνην καὶ ἐκεῖνος διέμενε συνεχῶς εἰς τὴν οἰκίαν ἢ καὶ ἐπερνοῦσε κάπου ἄλλου τὸν καιρὸν του, δὲν θὰ τὸν ἐζητοῦσεν ὁ διδάσκαλος; δὲν θὰ σοῦ ἔλεγεν· Ὑπέγραψες συμφωνίαν μαζί μου καὶ ὥρισες χρόνον· ἂν λοιπὸν δὲν πρόκειται ὁ υἱός σου νὰ ἐξοδεύῃ τὸν χρόνον αὐτόν κοντά μου, ἀλλὰ νὰ τὸν ἐξοδεύῃ ἄλλου, πῶς θὰ σοῦ προσφέρωμεν μαθητήν;'.

Αὐτὰ πρέπει νὰ εἰποῦμεν καὶ ἡμεῖς. Θὰ εἰπῇ δὲ καὶ ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς. Ὑπόσχου ὅτι ἐξοδεύετε τὸν χρόνον ὡς ἔδωκα, θὰ εἰπῇ, διὰ νὰ μάθετε αὐτὴν τὴν τέχνην τῆς εὐλαβείας· διατί ἐξοδεύσατε αὐτόν τὸν χρόνον ἄδικα καὶ ἄσκοπα; διατί δὲν ἐπηγαίνατε συνεχῶς πρὸς τὸν διδάσκαλον καὶ οὔτε ἐπροσέχατε τοὺς λόγους του; Τὸ ὅτι βέβαια εἶναι τέχνη ἡ εὐλάβεια, ἄκουσε τί λέγει ὁ προφήτης· «Ἐλᾱτε τέκνα, ἀκούσατέ μου, διό-

δν ἂν παιδεύσης, Κύριε, καὶ ἐκ τοῦ νόμου σου διδάξης αὐτόν». Ὅταν οὖν τοῦτον ἀναλώσης εἰκῇ, ποίαν ἔξεις ἀπολογίαν; Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, ὀλίγον ἡμῖν ἐταμιεύσαιο χρόνον; Ὡ τῆς ἀναισθησίας καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης!

5 ὑπὲρ οὗ μάλιστα εὐχαριστεῖν ἔδει, διτι σοι τοὺς πόνους ἐπέτεμε, καὶ τοὺς ἰδρώτας ἐνέκοψε, καὶ τὴν ἀνάπαισιν μακρὰν ἐποίησε καὶ ἀθάνατον, ὑπὲρ τούτων ἐγκαλεῖς καὶ δυοχεραίνεις;

Ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς ἐνταῦθα τὸν λόγον ἐξηγάγο-

10 μεν, καὶ μακρὸν εἰργασάμεθα. Διό περ ἀναγκαῖον αὐτὸν συστεῖλαι πάλιν καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς ἡμετέρας ταλαιπωρίας, διτι ἐνταῦθα μὲν, ἂν μακρὸς γένηται ὁ λόγος, πάντες ἀκηδιῶμεν, ἐκεῖ δέ, ἐκ μέσης ἡμέρας ἀρχόμενοι, ὑπὸ λαμπάσι καὶ λύχνοις ἀναχωροῦσιν. Ἀλλ' ἵνα μὴ αἰεὶ ἐγκαλῶμεν,

15 παρακαλοῦμεν ὑμᾶς λοιπὸν καὶ θεόμεθα ἄδοτε ταύτην τὴν χάριν καὶ ἡμῖν καὶ ἑαυτοῖς, καί, πάντων ἀπαλλαγέντες τῶν ἄλλων, τούτοις ἑαυτοὺς προσηλώσωμεν κερδανοῦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐξ ὑμῶν τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐφροσύνην, καὶ τὸ σεμνύνεσθαι ἐφ' ὑμῖν, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις λαβεῖν ἀμοιβήν·

20 τὸν δὲ μισθὸν ἅπαντα ὑμεῖς καρπώσεσθε, διτι, μανικῶς οὕτω προσηλωμένοι τῇ ὁρχήσιρα πρὸ τούτου, διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον καὶ τὴν ἡμετέραν παράκλησιν ἀπερρήξαιτε τοῦ νοσήματος ἑαυτοὺς ἐκείνου, καὶ τὰ δεσμὰ διελύσατε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἐδράμετε. Οὐκ ἐκεῖ δὲ μόνον λήψεσθε τὸν μισθόν;

25 ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα εἰλικρινῇ καρπώσεσθε τὴν ἡδονήν· τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετὴ μετὰ τῶν ἐκεῖ στεφάνων καὶ ἐνταῦθα ἡδὺν καθίστησιν ἡμῖν τὸν βίον'.

Πεπνῶμεθα τοίνυν τοῖς εἰρημένοις, ἵνα καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν ἐκεῖσε ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλαν-

30 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, Κύριε, ποῦ θὰ τὸν παιδεύσης καὶ θὰ τὸν διδάξης ἀπὸ τὸν νόμον σου»¹⁰. "Ὅταν λοιπὸν τὸν δαπανήσῃς αὐτόν ἄσκοπα, ποίαν ἀπολογία θὰ ἔχῃς; Καὶ διατί, λέγει, μᾶς ἐπεφύλαξεν ὀλίγον χρόνον; "ὦ μέγεθος ἀναισθησίας καὶ ἀχαριστίας! δι' ἐκεῖνο ποῦ ἔπρεπε πρὸ πάντων νὰ τὸν εὐχαριστῇς, διότι ὠλιγόστευσε τοὺς κόπους σου καὶ ἀπέκοψε τοὺς ἰδρώτας σου καὶ ἔκαμε τὴν ἀνάπαυσίν σου μακρὰν καὶ ἀθάνατον, δι' αὐτὰ σὺ τὸν κατηγορεῖς καὶ δυσανασχετεῖς;

Ἄλλ' ὅμως δὲν γνωρίζω πῶς μετεφέραμεν τὸν λόγον ἐδῶ καὶ τὸν ἐμακρύναμεν τόσον πολὺ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν συντομεύσωμεν πάλιν· καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς ἀθλιότητός μας, ὅτι ἐδῶ μὲν, ἂν μακρύνῃ ὁ λόγος, ὅλοι δείχνομεν ἀδιαφορίαν, ἐνῶ εἰς τὰς ἵπποδρομίας μολονότι ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ μεσημέρι, ἀναχωροῦν ὑπὸ τὸ φῶς τῶν λαμπάδων καὶ τῶν λύχνων. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κατηγοροῦμεν πάντοτε, σᾶς παρακαλοῦμεν λοιπὸν καὶ σᾶς ἱκετεύομεν· Δώσατε αὐτὴν τὴν χαρὰν καὶ εἰς ἐμένα καὶ εἰς τοὺς ἑαυτοὺς σας, καί, ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, ἅς προσηλώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς αὐτά· διότι θὰ κερδίσω καὶ ἐγὼ ἀπὸ σᾶς τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐφροσύνην καὶ τὸ νὰ ὑπερηφανεύωμαι διὰ σᾶς, καὶ θὰ λάβω τὴν ἀμοιβὴν δι' αὐτά· τὸν δὲ μισθὸν ὅλον θὰ τὸν καρπωθῇτε σεῖς, διότι, ἂν καὶ ἦσασθε προηγουμένως μέμανίαν προσηλωμένοι εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῆς ἰδικῆς μου παρακλήσεως ἀπηλλάξατε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀπὸ ἐκείνην τὴν νόσον καὶ ἐσπάσατε τὰ δεσμὰ καὶ ἐτρέξατε πρὸς τὸν Θεόν. Δὲν θὰ λάβετε μόνον ἐκεῖ τὸν μισθόν, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ θὰ καρπωθῇτε τὴν πραγματικὴν ἡδονήν· διότι τέτοια εἶναι ἡ ἀρετὴ· μαζὶ μὲ τοὺς ἐκεῖ στεφάνους καὶ ἐδῶ καθιστᾷ τὴν ζωὴν εὐχάριστον'.

"Ἄς δείχνωμεν λοιπὸν πίστιν εἰς τὰ λεγόμενα, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ καὶ τῆς ἐδῶ ζωῆς καὶ τῆς ἐκεῖ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν

ΟΜΙΛΙΑ ΝΘ΄

Ἰω. 9, 34 - 10, 13

«Καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω. Καὶ ἤκουσεν ὁ Ἰησοῦς
ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω, καὶ εὐρών αὐτόν, εἶπεν αὐ-
5 τῷ· Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Ἀπεκρί-
θη ἐκεῖνος, καὶ εἶπε· Καὶ τίς ἐστι, Κύριε, ἵνα πι-
σιεύσω εἰς αὐτόν;».

1. Οἱ διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν
πάσχοντές τι δεινὸν καὶ ὑβριζόμενοι, οὗτοι μάλιστα εἰσιν οἱ
10 τιμώμενοι· ὥσπερ γὰρ ὁ χρήματα ἀπολλὺς δι' αὐτόν, οὗ-
τος μάλιστα ἐστὶν ὁ εὐρίσκων, καὶ ὁ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μι-
σῶν, αὐτὸς μάλιστα ἐστὶν ὁ φιλῶν, οὕτω καὶ ὁ ὑβριζόμε-
νος, οὗτος μάλιστα ἐστὶν ὁ τιμώμενος· ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ
τυφλοῦ γεγένηται. Ἐξέβαλον οὖν αὐτὸν ἐκ τοῦ ἱεροῦ οἱ
15 Ἰουδαῖοι, καὶ εὗρεν αὐτὸν ὁ Δεσπότης τοῦ ἱεροῦ. Ἀπηλλάγη
τοῦ συνεδρίου τοῦ λοιμικοῦ, καὶ περιέτρυχε τῇ στυγερῇ πηγῇ
ἡτιμάσθη παρὰ τῶν τὸν Χριστὸν ἀτιμασάντων, καὶ ἐτιμήθη
παρὰ τοῦ τῶν ἀγγέλων Δεσπότη (τοιαῦτα τὰ τῆς ἀληθείας
ἐπαυθλα). Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἂν ἐνταῦθα ἀφῶμεν τὰ χρήμα-
20 τα, εὐρίσκομεν ἐκεῖ παρορησίαν ἂν ἐνταῦθα ἰδῶμεν τοῖς θλι-
βομένοις, ἀναπανσόμεθα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἂν ὑβρισθῶμεν
διὰ τὸν Θεόν, τιμώμεθα καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ.

Ὡς δὲ ἐξέβαλον αὐτὸν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, εὗρεν αὐτὸν ὁ Ἰη-
σοῦς. Δείκνυσιν ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι ἐπὶ τούτῳ ἦλθεν, ὥστε
25 αὐτῷ συντυχεῖν. Καὶ ὅρα τίσιν αὐτὸν ἀμείβεται, τῷ κεφα-
λαίῳ τῶν ἀγαθῶν καὶ γὰρ ἑαυτὸν ἐγνώρισεν αὐτῷ, πρό-
τερον ἀγνοοῦντι, καὶ εἰς τὸν τῶν οἰκείων μαθητῶν ἐγκα-

ΟΜΙΛΙΑ ΝΘ΄

Ίω. 9, 34 - 10, 13

«Καὶ τὸν ὠδήγησαν βιαίως ἔξω. Καὶ ἤκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι τὸν ἐξεδίωξαν καὶ ὅταν τὸν ἤϋρεν, εἶπεν εἰς αὐτόν· Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπε· Καὶ ποῖος εἶναι, Κύριε, διὰ νὰ πιστεύσω εἰς αὐτόν;».

1. Ἐκεῖνοι ποὺ πάσχουν κάποιο κακὸν καὶ ὑβρίζονται διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὁμολογίαν των διὰ τὸν Χριστόν, αὐτοὶ πρὸ πάντων εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τιμῶνται· διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ ἔχασε χρήματα δι' αὐτόν, αὐτὸς πρὸ πάντων εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εὕρισκει αὐτά, καὶ αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ αὐτόν, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ ὑβρίζεται, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κατ' ἐξοχὴν τιμᾶται, πρᾶγμα ποὺ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τυφλοῦ. Τὸν ἐξεδίωξαν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὸ ἱερόν καὶ ἤϋρεν αὐτόν ὁ Κύριος τοῦ ἱεροῦ. Ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸ θανατηφόρον δικαστήριον καὶ συνήντησε τὴν σωτήριον πηγὴν· ἠτιμᾶσθη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἠτίμασαν τὸν Χριστόν καὶ ἐτιμήθη ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Κυρίου (τέτοια εἶναι τὰ ἔπαθλα τῆς ἀληθείας). Ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ἂν περιφρονήσωμεν ἐδῶ τὰ χρήματα, εὕρισκομεν ἐκεῖ παρρησίαν· ἂν τὰ δώσωμεν εἰς τοὺς θλιβομένους, θὰ ἀναπαυθῶμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς· ἂν ὑβρισθῶμεν χάριν τοῦ Θεοῦ, τιμώμεθα καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν καὶ εἰς τὴν ἐκεῖ.

Μόλις δὲ ἐξεδίωξαν αὐτόν ἀπὸ τὸ ἱερόν, ἤϋρεν αὐτόν ὁ Ἰησοῦς. Δείχνει ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι δι' αὐτόν τὸν σκοπὸν ἦλθεν, διὰ νὰ τὸν συναντήσῃ. Καὶ πρόσεχε μὲ τί τὸν ἀμείβει, μὲ τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν· καθ' ὅσον καὶ τὸν ἑαυτόν του ἐφάνέρωσεν εἰς αὐτόν ποὺ προηγουμένως δὲν τὸν ἐγνώριζε, καὶ κατέταξεν αὐτόν εἰς τὸν χορὸν

τέλεξε χορόν. Σὺ δὲ σκόπει, πῶς τὴν ἀκρίθειαν ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐξηγεῖται· εἰπόντιος γὰρ αὐτοῦ· «Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;», λέγει· «Κύριε, καὶ τίς ἐστιν;»· οὐδέπω γὰρ αὐτὸν ᾔδει, καίτοι τεθεραπευμένος· τυφλὸς γὰρ ἦν, 5 πρὶν ἢ πρὸς τὸν εὐεργέτην ἐλθεῖν, καὶ μετὰ τὴν ἱασιν ὑπὸ τῶν κυνῶν ἐκείνων περιείλκετο. Καθάπερ οὖν τις ἀγωνοθέτης, ἀθλητὴν πολλὰ καμόντα καὶ σιεφανωθέντα δέχεται. Καὶ τί φησιν· «Πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;». Τί τοῦτο; Μετὰ τοσαύτην ἀντίρρησην, τὴν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, 10 μετὰ τοσαῦτα ῥήματα ἐρωτᾷ, «Εἰ πιστεύεις», οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλὰ βουλόμενος ἑαυτὸν γνωρίσαι, καὶ δεκνὺς διὰ πολλοῦ τιμᾶται τὴν αὐτοῦ πίστιν. “Υβρισέ με δῆμος τοσοῦτος”, φησὶν, “ἀλλ’ οὐδεὶς ἔμοι λόγος ἐκείνων· ἑνὸς μοι μέλει, τοῦ σὲ πιστεῦσαι· κρείττων γὰρ εἷς, ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ἢ μυρίοι παράνομοι· «σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;»”. Ὡς καὶ παρῶν, καὶ ἀποδεχόμενος τὰ εἰρημένα, οὕτως αὐτὸν ἐρωτᾷ, καὶ πρότερον αὐτὸν εἰς πόθον ἑαυτοῦ κατέστησεν· οὐ γὰρ εἶπεν, “Εὐθέως πίστευσον”, ἀλλὰ καὶ ἐρώτησιν. 20 Τί οὖν ἐκεῖνος; «Καὶ τίς ἐσσι, Κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;». Ποθούσης καὶ σφόδρα ἐπιζητιούσης ψυχῆς τὸ ῥῆμα. Ὑπὲρ οὗ τοσαῦτα διελέχθη, τοῦτον ἀγνοεῖ, ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τὸ φιλάληθες· οὐπω γὰρ ἦν αὐτὸν ἐωρακώς. «Λέγει αὐτῷ· Καὶ ἐώρακας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, 25 ἐκεῖνός ἐστιν». Οὐκ εἶπεν, “Εγὼ εἰμι”, ἀλλὰ μέσως τι καὶ ὑποειλημένως· «Καὶ ἐώρακας αὐτόν». Τοῦτο ἔτι ἄδηλον ἦν· διὸ τὸ σαφέστερον· ἐπήγαγεν· «Ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστι. Λέγει· Πιστεύω, Κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ εὐθέως». Καὶ οὐκ εἶπεν· “Εγὼ εἰμι ὁ τεθεραπευκός σε, ὁ εἰπὼν σοι, “Ὑπα-

τῶν μαθητῶν του. Σὺ ὅμως πρόσεχε, πῶς ὁ Εὐαγγελιστὴς περιγράφει τὴν ἀκρίβειαν τῆς συνομιλίας· διότι ὅταν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· «Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;», λέγει ὁ τυφλὸς· «Κύριε, καὶ ποῖος εἶναι;»· διότι δὲν τὸν ἐγνώριζεν ἀκόμη, ἂν καὶ εἶχε θεραπευθῇ ὑπ' αὐτοῦ· καθ' ὅσον τυφλὸς ἦτο πρὶν ἔλθῃ πρὸς τὸν εὐεργέτην, καὶ μετὰ τὴν θεραπείαν ἐσύρετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς σκύλους. Ὡπως ἀκριβῶς λοιπὸν κάποιος ἀγωνοθέτης τὸν δέχεται ὡσὰν ἀθλητὴν ποὺ ἐκοπίασε πάρα πολὺ καὶ ἐστεφανώθη. Καὶ τί λέγει· «Πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;». Τί σημαίνει αὐτὸ; Μετὰ τὴν τόσῃν ἀντίρρησίν του πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, μετὰ τοὺς τόσους λόγους του τὸν ἐρωτᾷ, «Ἐὰν πιστεύῃ», ὅχι ἐπειδὴ τὸ ἀγνοεῖ, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ τοῦ φανερώσῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ τοῦ δείξῃ ὅτι ἐκτιμᾷ πάρα πολὺ τὴν πίστιν του. Ἐξύβρισε, λέγει, τόσον πλῆθος, ἀλλ' ἐμένα δὲν μὲ ἐνδιαφέρουν ἐκεῖνοί· ἓνα μόνον μὲ ἐνδιαφέρει, τὸ νὰ πιστεύσῃς σύ, διότι εἶναι προτιμότερος ἓνας ποὺ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, παρὰ οἱ μύριοι παράνομοι¹· «σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;». Ὡσὰν νὰ ἦτο παρὼν καὶ νὰ ἐδέχετο τὰ λόγια τῶν Ἰουδαίων, ἔτσι τὸν ἐρωτᾷ, καὶ κατ' ἀρχὴν ἐδημιούργησεν εἰς τὸν τυφλὸν τὸν πόθον δι' αὐτόν· διότι δὲν εἶπε, πίστευσε ἀμέσως, ἀλλὰ τὸν ὀδηγεῖ εἰς αὐτὸ μὲ τὰς ἐρωτήσεις τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης.

Τί· λέγει λοιπὸν ἐκεῖνος; «Καὶ ποῖος εἶναι, Κύριε, διὰ νὰ πιστεύσω εἰς αὐτόν;». Ἡ φράσις φανερῶνει ψυχὴν ποὺ ποθεῖ καὶ ἐπιθυμεῖ πάρα πολὺ νὰ τὸν γνωρίσῃ. Αὐτόν, περὶ τοῦ ὁποίου τόσα εἶπεν, αὐτόν τὸν ἀγνοεῖ, διὰ νὰ μάθῃς τὴν φιλαλήθειαν αὐτοῦ· διότι ἀκόμη δὲν τὸν εἶχεν ἰδεῖ. «Λέγει εἰς αὐτόν· Καὶ τὸν ἔχεις ἰδεῖ καὶ αὐτὸς ποὺ συνομιλεῖ μαζί σου, αὐτὸς εἶναι». Δὲν εἶπεν, ἔγὼ εἶμαι, ἀλλὰ ἔμμεσα ἀκόμη καὶ καλυμμένα· «Καὶ τὸν ἔχεις ἰδεῖ». Αὐτὸ ἀκόμη δὲν ἦτο γνωστὸν εἰς αὐτόν· διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσε τὸ σαφέστερον· «Αὐτὸς ποὺ συνομιλεῖ μαζί σου, ἐκεῖνος εἶναι. Λέγει· Πιστεύω, Κύριε· καὶ ἀμέσως τὸν ἐπροσκύνησεν». Καὶ δὲν εἶπεν, Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ σὲ ἐθερά-

γε, νίψαι εἰς τὸν Σιλωάμ², ἀλλά, πάντα ἐκεῖνα σιγήσας, φησί· «Πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;». Εἶτα, τὴν πολλὴν διά-
 θεσιν ἐμφαίνων, προσεκύνησεν εὐθέως, ὅπερ ὀλίγοι τῶν
 τεθεραπευμένων ἐποίησαν, οἷον οἱ λεπροί, καὶ εἴ τις ἄλ-
 5 λος, διὰ τούτου ἐμφαίνων αὐτοῦ τὴν θείαν δύναμιν. Ἵνα
 γὰρ μὴ τις νομίσῃ ρῆμα μόνον εἶναι τὸ λεχθέν, καὶ τὸ ἔρ-
 γον προσέθηκε.

Προσκυνήσαντος δὲ αὐτοῦ, φησὶν ὁ Χριστός· «Εἰς κρι-
 μα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέ-
 10 πωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται». Τοῦτο καὶ Παῦ-
 λός φησι· «Τί οὖν ἐροῦμεν; Ὅτι ἔθνη, τὰ μὴ διώκοντα δι-
 καιοσύνην, κατέλαβε δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ
 πίστεως Ἰησοῦ. Ἰσραὴλ δέ, διώκων νόμον δικαιοσύνης, εἰς
 νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασεν». Εἰπὼν δέ, «Εἰς κριμα ἐ-
 15 γὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον», κακεῖνοι σφοδρότερον πε-
 ρὶ τὴν πίστιν εἰργάσατο, καὶ διανέσκησε τοὺς ἀκολουθοῦντας
 αὐτῷ· καὶ γὰρ ἠκολούθουν αὐτῷ Φαρισαῖοι. Τὸ δὲ «εἰς κρι-
 μα» εἰς μείζονα κόλασιν ἔλεγε, δεικνὺς ὅτι, οἱ καταδικά-
 σαντες αὐτόν, αὐτοὶ εἰσιν οἱ καταδεδιγασμένοι, οἱ καὶ ὡς
 20 ἁμαρτωλὸν κατακρινάντες, αὐτοὶ εἰσιν οἱ κατακεκριμένοι.
 Ἐνταῦθα δὲ δύο λέγει ἀναβλέψεις καὶ δύο τυφλότητας, τὴν
 τε αἰσθητήν, τὴν τε νοητήν.

Λέγουσι αὐτῷ ἐκ τῶν ἀκολουθούντων αὐτῷ· «Μὴ καὶ
 ἡμεῖς τυφλοὶ ἐσμεν;». Ὡπερ ἄλλαχού ἔλεγον, «Οὐδενὶ δε-
 25 δουλεύκαμεν πάποτε· ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα», οὕτω
 καὶ νῦν πρὸς τὰ αἰσθητὰ κεχήναι μόνον, καὶ ταύτην ἐπαι-
 σχύνονται τὴν πήρωσιν. Εἶτα, δεικνὺς ὅτι βέλτιον τυφλοὺς
 αὐτοὺς εἶναι ἢ βλέποντας, φησὶν· «Εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν
 εἶχετε ἁμαρτίαν». Ἐπειδὴ αἰσχύνῃς τὸ πρᾶγμα ἐνόμιζον

2. Ρωμ. 9, 30 - 31.

3. Ἰω. 8, 33· 41.

πευσεν, αὐτός ποῦ σοῦ εἶπε, «Πήγαινε καὶ πλύσου εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ», ἀλλά, ἀφοῦ τὰ ἀπεισιώπησεν αὐτά, λέγει· «Πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;». Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν μεγάλην διάθεσίν του τὸν ἐπροσκύνησεν ἀμέσως, πρᾶγμα ποῦ ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς θεραπευμένους τὸ ἔκαμαν, ὅπως οἱ λεπροὶ καὶ ἴσως κάποιος ἄλλος, δηλώνων μὲ αὐτὸ τὴν θεῖαν δύναμίν του. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ λοιπὸν κανεὶς ὅτι αὐτὸ ποῦ εἶπεν ὅτι εἶναι μόνον λόγια, ἐπρόσθεσε καὶ τὴν πρᾶξιν.

Ἀφοῦ τὸν ἐπροσκύνησεν, εἶπεν ὁ Χριστός· «Ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ, διὰ ν' ἀποκτήσουν τὸ φῶς των αὐτοὶ ποῦ δὲν βλέπουν καὶ αὐτοὶ ποῦ βλέπουν νὰ γίνουν τυφλοί». Αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Τί λοιπὸν θὰ εἰποῦμεν; Ὅτι οἱ ἐθνικοὶ ποῦ δὲν ἐπεδίωκον τὴν δικαίωσίν των, ἐπέτυχον νὰ δικαιωθοῦν διὰ τῆς πίστεώς των πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἐνῶ ὁ Ἰσραὴλ ποῦ ἐπεδίωκε τὴν δικαίωσίν του διὰ τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου δὲν κατώρθωσε νὰ δικαιωθῇ»². Μὲ τὰ λόγια του «Εἰς κρίμα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον», καὶ ἐκεῖνον τὸν ἔκαμε σφοδρότερον εἰς τὴν πίστιν καὶ διήγειρεν ἐκείνους ποῦ τὸν ἠκολούθουν· καθ' ὅσον ἠκολούθουν αὐτὸν Φαρισαῖοι. Τὸ δὲ «εἰς κρίμα» τὸ εἶπε διὰ νὰ δηλώσῃ μεγαλυτέραν τιμωρίαν, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι, αὐτοὶ ποῦ τὸν κατεδίκασαν, αὐτοὶ εἶναι οἱ καταδικασμένοι, αὐτοὶ ποῦ τὸν κατέκριναν ὡς ἁμαρτωλόν, αὐτοὶ εἶναι οἱ κατακεκριμένοι. Ἐδῶ δὲ ἐννοεῖ δύο ἀναβλέψεις καὶ δύο τυφλότητας, καὶ τὴν αἰσθητὴν καὶ τὴν νοητὴν.

Λέγουν εἰς αὐτὸν ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ τὸν ἠκολούθουν· «Μήπως καὶ ἡμεῖς εἴμεθα τυφλοί;». Ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγον εἰς ἄλλην περίπτωσιν, «Δὲν ὑπήρξαμεν ποτὲ δοῦλοι κανενός· δὲν ἐγεννήθημεν ἀπὸ πορνείαν»³, ἔτσι καὶ τώρα δίδουν προσοχὴν μόνον εἰς τὰ αἰσθητά, καὶ διὰ τὴν τύφλωσιν αὐτὴν ἐντρέπονται. Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι εἶναι προτιμότερον εἰς αὐτοὺς νὰ εἶναι τυφλοί, παρὰ νὰ βλέπουν, λέγει· Ἐὰν ἦσασθε τυφλοί, δὲν θὰ εἴχετε ἁμαρτίαν». Ἐπειδὴ ἐθεωροῦσαν τὸ πρᾶγμα αἰτίαν ἐντροπῆς, δηλαδή

εἶναι, τὴν συμφορὰν, περιέτριψεν αὐτὸ εἰς τὴν αὐτῶν κε-
 φαλήν, εἰπὼν ὅτι 'τοῦτο ἀνεκτιοτέρα ὑμῖν ἔφερε τὴν κό-
 λασιν', πανταχοῦ περικόπιων τὰ ἀνθρώπινα φρονήματα, καὶ
 εἰς ἔννοιαν ἄγων μεγάλην καὶ θαυμασιήν. «Νῦν δὲ καὶ
 5 λέγετε ὅτι βλέπομεν». Ὡς περ ἐκεῖ φησιν· «Ὁν ὑμεῖς ἐλέ-
 γετε ὅτι Θεὸς ὑμῶν ἦν», οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα· «Νῦν δὲ
 λέγετε ὅτι βλέπει»· οὐ γὰρ βλέπει. Ἐνταῦθα, ὅπερ ἐνό-
 μιζον ἐγκώμιον εἶναι μέγα, τοῦτο δείκνυσιν αὐτοῖς κόλασιν
 φέρον. Καὶ ὑπὲρ τῆς προτέρας δὲ πηρώσεως παρεμυθήσα-
 10 το τὸν ἐκ γενετῆς τυφλόν· εἰτα περὶ τῆς τυφλότητος αὐτῶν
 διαλέγεται. Ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν, 'Οὐ παρὰ τὴν ἡμετέραν
 πῆρωσιν οὐ προσερχόμεθα, ἀλλ' ὥς πλάνον φεύγοντες ἀπο-
 σιρεφόμεθα', ὑπὲρ τούτου πάντα ποιεῖται τὸν λόγον.

2. Οὐχ ἀπλῶς δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐμνημόνευσεν ὅτι ἡ-
 15 κουσάν ἐκ τῶν Φαρισαίων ταῦτα· οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες, καὶ
 εἶπαν, «Μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοὶ ἔσμεν;», ἀλλ' ἵνα σε ἀναμνήσῃ
 ὅτι οὗτοι ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ πρότερον ἀπρσιάντες, εἰτα λιθά-
 σαντες· ἦσαν γὰρ ινες, ἐπιπολαίως ἀκολουθοῦντες, καὶ ρα-
 δίως εἰς τοῦναντίον μεταβαλλόμενοι. Πόθεν οὖν καιασκευά-
 20 ζει, ὅτι οὐκ ἔστι πλάνος, ἀλλὰ ποιμήν; Θεὶς τὰ γνωρίσματα
 ἐκατέρου, καὶ τοῦ ποιμένου, καὶ τοῦ πλάνου, καὶ λυμεῶνος,
 καὶ ἀπ' αὐτῶν παρέχων αὐτοῖς ἐξετάζειν τὴν τῶν πραγμά-
 των ἀλήθειαν. Καὶ πρότερον τίς ὁ πλάνος καὶ ὁ κλέπτης
 δείκνυσιν, ἀπὸ Γραφῶν αὐτὸν οὕτω καλῶν καὶ λέγων· «Ἄ-
 25 μήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· Ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας
 εἰς τὴν αὐλήν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν,
 ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶ καὶ λησιῆς».

Ὅρα τὰ δείγματα τοῦ λησιτοῦ, πρῶτον, ὅτι οὐ παρηγοία
 εἰσέρχεται, ἰδεύτερον, ὅτι οὐ κατὰ τὰς Γραφάς· τοῦτο γὰρ
 30 ἐστὶ τὸ «μὴ διὰ τῆς θύρας». Ἐνταῦθα δὲ καὶ τοὺς πρὸ αὐ-
 τοῦ αἰνίττεται, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν ἔσομένους· τὸν τε Ἀντί-

τὴν συμφορὰν, ἐπέρριψεν αὐτὴν εἰς τὴν κεφαλὴν των μὲ τοὺς λόγους του, 'αὐτὸ θὰ ἐγίνετο δι' ἐσᾶς ἀνεκτοτέρας τιμωρίας', περιορίζων εἰς καθε περίπτωση τὰ ἀνθρώπινα φρονήματα καὶ ὀδηγῶν εἰς ὑψηλὴν καὶ θαυμαστὴν σκέψιν. «Τώρα ὅμως καὶ λέγετε ὅτι βλέπομεν». "Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ λέγει, «Αὐτὸν ποὺ ἐλέγετε σεῖς ὅτι ἦτο Θεός σας»⁴, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ· «Τώρα ὅμως λέγετε ὅτι βλέπετε»· διότι δὲν βλέπετε. Ἐδῶ, αὐτὸ ποὺ τὸ ἐθεωροῦσαν μεγάλο ἐγκώμιον, αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι γίνεται αἰτία τιμωρίας δι' αὐτούς. Καὶ διὰ τὴν προηγουμένην δὲ τύφλωσίν του παρηγόρησε τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν· εἰς τὴν συνέχειαν ὁμιλεῖ διὰ τὴν τυφλότητα αὐτῶν. Διότι διὰ νὰ μὴ λέγουν, 'Δὲν προσερχόμεθα ὅχι λόγῳ τῆς τυφλότητός μας, ἀλλὰ σὲ ἀποστρεφόμεθα διότι πλανᾷς τοὺς ἀνθρώπους', εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα στρέφει ὅλον τὸν λόγον του.

2. Δὲν ἀνέφερε δὲ τυχαῖα ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι ἤκουσαν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους ἐκεῖνοι ποὺ ἦσαν μαζί του, καὶ εἶπαν, «Μήπως καὶ ἡμεῖς εἴμεθα τυφλοί;», ἀλλὰ διὰ νὰ σὲ ὑπενθυμίση, ὅτι αὐτοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποὺ πρῶτα ἀπεσκίρτησαν καὶ ἔπειτα τὸν ἐλιθοβόλησαν· διότι ἦσαν μερικοὶ ποὺ τὸν ἠκολούθουν ἐπιπόλαια καὶ εὐκόλα μετέβαλλον διαθέσεις. Πῶς λοιπὸν ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν εἶναι πλάνος, ἀλλὰ ποιμὴν; Ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ γνωρίσματα τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς δύο, καὶ τοῦ ποιμένος καὶ τοῦ πλάνου καὶ καταστροφέως καὶ δίδων εἰς αὐτοὺς τὴν δυνατότητα ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἐξετάσουν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Καὶ πρῶτα ἀποδεικνύει ποῖος εἶναι ὁ πλάνος καὶ ὁ κλέπτης, ὀνομάζων αὐτὸν ἔτσι ἀπὸ τὰς Γραφὰς καὶ λέγων· «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω· ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἰσέρχεται εἰς τὴν μάνδραν τῶν προβάτων ἀπὸ τὴν θύραν, ἀλλὰ ἀνεβαίνει ἀπὸ ἄλλο μέρος, ἐκεῖνος εἶναι κλέπτης καὶ ληστής».

Πρόσεχε τὰ γνωρίσματα τοῦ ληστοῦ, πρῶτον, ὅτι δὲν εἰσέρχεται φανερά, δεύτερον ὅχι σύμφωνα μὲ τὰς Γραφὰς· διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «μὴ διὰ τῆς θύρας». Ἐδῶ δὲ ὑπονοεῖ καὶ αὐτοὺς ποὺ ἦλθον πρὶν ἀπὸ αὐτὸν καὶ αὐτοὺς ποὺ θὰ ἔλθουν μετὰ ἀπὸ αὐτόν· καὶ τὸν Ἀντίχριστον καὶ τοὺς

χριστιον καὶ τοὺς ψευδοχρίστους, τὸν τε Ἰούδαν καὶ Θεου-
 δᾶν, καὶ εἴ τινες ἕτεροι τοιοῦτοι γεγόνασιν. Εἰκότως δὲ
 «θύραν» τὰς Γραφὰς ἐκάλεσεν αὗται γὰρ ἡμᾶς προσάγουσι
 τῷ Θεῷ, καὶ τὴν θεογνωσίαν ἀνοίγουσιν, αὗται πρόδαια
 5 ποιοῦσιν, αὗται φυλάττουσι, καὶ τοὺς λύκους οὐκ ἀφιαῖσιν
 ἐπεισελθεῖν· καθάπερ γάρ τις θύρα ἀσφαλῆς, οὕτως ἀπο-
 κλείει τοῖς αἰρετικοῖς τὴν εἴσοδον, ἐν ἀσφαλείᾳ καθιστιῶσα
 ἡμᾶς, περὶ ὧν ἂν βουλώμεθα πάντων, καὶ οὐκ ἐῷσα πλα-
 νᾶσθαι. Καὶ μὴ παραλύσωμεν αὐτήν, οὐκ ἐσόμεθα εὐχέι-
 10 ρωτοι τοῖς ἐχθροῖς. Διὰ ταύτης καὶ τοὺς ποιμένας καὶ τοὺς
 οὐ ποιμένας εἰσόμεθα ἅπαντας.

Τί δέ ἐστιν, «Εἰς τὴν αὐλήν»; Πρὸς τὰ πρόδαια καὶ
 τὴν ἐκείνων πρόνοιαν· ὁ γὰρ μὴ ταῖς Γράφαῖς χρώμενος,
 ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν (ιουτέστιν, ἐτέραν ἑαυτῷ καὶ
 15 μὴ νενομισμένην τέμνων ὁδόν), οὗτος κλέπτῃς ἐστίν. Ὁ-
 ρᾶς κἀντεῦθεν τῷ Πατρὶ συμφωνοῦντα, τῷ τὰς Γραφὰς
 εἰς μέσον προφέρειν; Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν·
 «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς», καὶ Μωϋσέα παρήγαγεν εἰς μέ-
 σον, καὶ μάρτυρα αὐτὸν ἐκάλει, καὶ τοὺς προφήτας πάντας·
 20 «πάντας» γὰρ, φηοῖν, «οἱ ἀκούσαντες τῶν προφητῶν, ἤ-
 ξουσι πρός με», καὶ «εἰ ἐπιστεύετε Μωϋσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν
 ἐμοί». Ἐνταῦθα δὲ τὸ αὐτὸ μεταφορικῶς ἔθηκεν. Εἰπὼν
 δέ, «Ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν», καὶ τοὺς γραμματέας ἠνίξατο,
 ὅτι ἐδίδασκον ἐντάλματα, διδασκαλίας ἀνθρώπων, καὶ τὸν
 25 νόμον παρέβαινον, ὅπερ οὖν καὶ αὐτὸς ὀνειδίζων ἔλεγεν·
 «Οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον». Καὶ καλῶς εἶπεν, «Ἀ-
 ναβαίνων», οὐκ «εἰσιών», ὅπερ ἐστὶ κλέπτου, θρογκὸν ὑπερ-
 πηδῆσαι βουλομένου, καὶ ἐπικινδύνως πάντα πράττοντος.

Εἶδες πῶς ὑπέγραψε τὸν λήστην; Σκόπει καὶ τοῦ ποι-
 30 μένος τὸ γνώρισμα. Τί οὖν τοῦτό ἐστιν; «Ὁ εἰσερχόμε-
 νος διὰ τῆς θύρας, οὗτός ἐστιν ὁ ποιμὴν τῶν προβάτων.
 Τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούει

5. Ἰω. 5, 39.

6. Πρβλ. Ἰω. 8, 45.

7. Ἰω. 5, 46.

8. Ματθ. 15, 9.

9. Ἰω. 7, 19.

ψευδοχρίστους, καὶ τὸν Ἰουδαν καὶ τὸν Θευδᾶν καὶ μερικoὺς ἄλλους ποὺ ὑπῆρξαν τέτοιοι. Πολὺ ὀρθὰ δὲ ὠνόμασε «θύραν» τὰς Γραφάς· διότι αὐταὶ μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τὸν Θεὸν καὶ παρέχουν τὴν θεογνωσίαν, αὐταὶ δημιουργοῦν πρόβατα, αὐταὶ τὴν φυλάσσουν καὶ δὲν ἀφήνουν τοὺς λύκους νὰ εἰσέλθουν· διότι ὡσὰν κάποια θύρα ἀσφαλῆς, ἔτσι ἀποκλείει εἰς τοὺς αἵρετικούς τὴν εἴσοδον καὶ μᾶς καθιστᾷ ἀσφαλεῖς ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἐπιθυμοῦμεν καὶ δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ πλανώμεθα. Καὶ ἐὰν δὲν παραμελήσωμεν αὐτὴν δὲν θὰ γίνωμεν εὐκολοπρόσβλητοι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μας. Δι' αὐτῆς θὰ γνωρίζωμεν ὅλους καὶ τοὺς ποιμένας καὶ τοὺς μὴ ποιμένας.

Τί σημαίνει δέ, «Εἰς τὴν αὐλήν»; Πρὸς τὰ πρόβατα καὶ τὴν πρόνοιαν ἐκείνων· διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀκολουθεῖ τὰς Γραφάς, ἀλλὰ ἀνεβαίνει ἀπὸ ἄλλο μέρος (δηλαδὴ ἀκολουθεῖ ἄλλην ὁδὸν καὶ ὄχι τὴν κανονικὴν), αὐτὸς εἶναι κλέπτης. Βλέπεις καὶ ἀπὸ ἐδῶ ὅτι συμφωνεῖ μὲ τὸν Πατέρα, μὲ τὸ ὅτι ἀναφέρει τὰς Γραφάς; Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς»⁵, καὶ τὸν Μωϋσῆν ἀνέφερε καὶ αὐτὸν ἐπεκαλεῖτο ὡς μάρτυρα καὶ ὅλους τοὺς προφήτας· διότι λέγει· «Ὅλοι ποὺ ἤκουσαν τοὺς προφήτας θὰ ἔλθουν πρὸς ἐμένα»⁶, καί· «Ἐὰν ἐπιστεύατε εἰς τὸν Μωϋσῆν, θὰ ἐπιστεύατε καὶ εἰς ἐμένα»⁷. Ἐδῶ δὲ τὸ ἴδιο τὸ ἀνέφερε μεταφορικά. Μὲ τοὺς λόγους του, «Ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν», καὶ τοὺς γραμματεῖς ὑπηνίχθη, διότι ἐδίδασκον ἐντολὰς καὶ διδασκαλίας ἀνθρώπων»⁸, καὶ τὸν νόμον παρέβαινον, πρᾶγμα ποὺ βέβαια καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγε, κατηγορῶν αὐτούς· «Κανεῖς ἀπὸ σᾶς δὲν ἐκτελεῖ τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου»⁹. Καὶ καλῶς εἶπεν, «Ἀναβαίνων» καὶ ὄχι «εἰσερχόμενος», πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ γνῶρισμα τοῦ κλέπτου, ποὺ θέλει νὰ πηδήσῃ τὸν μανδρότοιχον καὶ εἶναι ἐπικίνδυνοι ὅλοι αἱ ἐνέργειαι του.

Εἶδες πῶς περιέγραψε τὸν ληστήν; Πρόσεχε καὶ τὸ γνῶρισμα τοῦ ποιμένου. Ποῖο λοιπὸν εἶναι αὐτό; «Αὐτὸς ποὺ εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν θύραν, αὐτὸς εἶναι ὁ ποιμὴν τῶν προβάτων. Εἰς αὐτὸν ἀνοίγει ὁ θυρωρὸς καὶ τὴν φωνὴν

τὰ πρόβατα καὶ τὰ ἴδια καλεῖ καὶ ὄνομα, καί, διὰν ἔξα-
γάγῃ αὐτά, πορεύεται ἔμπροσθεν αὐτῶν». Ἐβήκε καὶ τοῦ
ποιμένος καὶ τοῦ λυμεῶνος τὰ δείγματα. Ἰδωμεν πάλιν
πῶς αὐτοῖς ἐφήρμωσε τὰ ἑξῆς· «Τούτῳ», φησί, «ὁ θυρω-
5 ρὸς ἀνοίγει». Ἐπέμεινε τῇ μεταφορᾷ, ὥστε ἐμφαντικώ-
τερον ποιῆσαι τὸν λόγον. Εἰ δὲ καὶ κατὰ λέξιν ἐθέλοις τὴν
παραβολὴν ἐξετάζειν, οὐδὲ κωλύει θυρωρὸν ἐνταῦθα νο-
εῖν τὸν Μωϋσέα· ἐκεῖνος γὰρ ὁ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ ἐμπιστευ-
θεὶς. «Καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούει τὰ πρόβατα, καὶ τὰ
10 ἴδια καλεῖ καὶ ὄνομα». Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἔλε-
γον αὐτὸν ἀπαιεῶνα εἶναι, καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἀπιστίας τῆς
ἐαυτῶν ἐβεβαίουν, λέγοντες, «Τίς τῶν ἀρχόντων ἐπίστιευ-
σεν εἰς αὐτόν;», δείκνυσιν ὅτι οὐκ αὐτὸν ἐκ τῆς ἐκείνων
ἀπιστίας λυμεῶνα καὶ πλάνον δεῖ καλεῖν, ἀλλ' αὐτοὺς ἐκ
15 τοῦ μὴ προσέχειν αὐτῷ, καὶ τῆς τῶν προβάτων ἀκολούθως
ἐκβληθῆναι τάξεως· εἰ γὰρ ποιμένος ἐστὶ τὸ διὰ τῆς νε-
ρομισμένης εἰσιέναι θύρας, αὐτὸς δὲ εἰσῆλθε διὰ ταύτης,
οἱ μὲν ἀκολουθήσαντες ἅπαντες δύναισι ἂν εἶναι πρόβατα, οἱ
δὲ ἀπορραγέντες αὐτὸν ποιμένα διέβαλον, ἀλλὰ τῆς τῶν
20 προβάτων συγγενείας ἐξέβαλον ἐαυτούς. Εἰ δὲ λέγει προῖ-
ων τὴν θύραν ἐαυτὸν εἶναι, πάλιν οὐ χρὴ θορυβεῖσθαι· καὶ
γὰρ καὶ ποιμένα ἐαυτὸν λέγει, καὶ πρόβατον, καὶ διαφό-
ρως τὰς οἰκονομίας κηρύττει τὰς ἐαυτοῦ· διὰν γὰρ προσάγῃ
ἡμᾶς τῷ Πατρὶ, θύραν ἐαυτὸν καλεῖ, διὰν δὲ ἐπιμελῆται,
25 ποιμένα. Ἵνα γὰρ μὴ τοῦτο ἔργον εἶναι νομίσης αὐτοῦ
μόνον τὸ προσαγαγεῖν, λέγει καὶ ποιμένα ἐαυτόν.

Καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει, καὶ καλεῖ τὰ
ἴδια πρόβατα, καὶ ἐξάγει αὐτά, καὶ αὐτὸς ἔμπροσθεν αὐ-
τῶν πορεύεται». Καὶ μὴν τοῦναντίον οἱ ποιμένες ποιοῦσιν,

του ἀκούουν τὰ πρόβατα καὶ ὀνομάζει τὰ πρόβατα μὲ τὸ ὄνομά των, καί, ὅταν τὰ βγάζη ἔξω, βαδίζει ἔμπροσθέν των». Ἀνέφερε καὶ τοῦ ποιμένος τὰ γνωρίσματα καὶ τοῦ καταστροφέως. Ἄς ἰδοῦμεν πάλιν πῶς προσήρμοσεν εἰς αὐτοὺς τὰ εἰς τὴν συνέχειαν· «Εἰς αὐτόν», λέγει, «ἀνοίγει ὁ θυρωρός». Ἐπέμεινεν εἰς τὴν μεταφοράν, ὥστε νὰ κάμῃ πῶς ἀποδεικτικὸν τὸν λόγον. Ἐὰν δὲ θελήσης καὶ κατὰ λέξιν νὰ ἐξετάσης τὴν παραβολήν, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ὑπονοήσης ἐδῶ ὡς θυρωρὸν τὸν Μωϋσῆν, διότι ἐκεῖνος εἶναι ποὺ μᾶς ἐνεπιστεύθη τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. «Καὶ τὴν φωνὴν τοῦ ἀκούουν τὰ πρόβατα καὶ τὰ ἴδια τὰ ὀνομάζει μὲ τὸ ὄνομά των». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἰς κάθε περίπτωσιν ὠνόμαζον αὐτὸν ἀπατεῶνα καὶ αὐτὸ τὸ ἐπεβεβαίωνον μὲ τὴν ἀπιστίαν των, λέγοντες, «Ποῖος ἀπὸ τούς ἄρχοντας ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν;»¹⁰, δείχνει ὅτι δὲν πρέπει αὐτόν ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν των νὰ ὀνομάζουν καταστροφέα καὶ πλάνον, ἀλλὰ αὐτοὺς ποὺ δὲν προσέχουν εἰς αὐτόν καὶ θ' ἀπομακρυνθοῦν εἰς τὴν συνέχειαν ἀπὸ τὸν χῶρον τῶν προβάτων· διότι ἐὰν γνώρισμα τοῦ ποιμένος εἶναι τὸ νὰ εἰσέρχεται διὰ τῆς κανονικῆς θύρας, αὐτὸς δὲ εἰσῆλθε δι' αὐτῆς, αὐτοὶ μὲν ποὺ τὸν ἠκολούθησαν θὰ ἠμποροῦσαν ὅλοι νὰ εἶναι πρόβατα, αὐτοὶ δὲ ποὺ ἀπεκόπησαν ἀπὸ τὰ πρόβατα δὲν διέβαλον τὸν ποιμένα, ἀλλὰ ἀπεμάκρυναν τοὺς ἑαυτούς των ἀπὸ τὴν συγγένειαν τῶν προβάτων. Ἐὰν ὅμως λέγῃ εἰς τὴν συνέχειαν ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ θύρα, πάλιν δὲν πρέπει νὰ θορυβῇται κανείς· καθ' ὅσον καὶ ποιμένα ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του, καὶ πρόβατον, καὶ διαφοροτρόπως διακηρύσσει τὴν ἀποστολήν καὶ τὸ ἔργον του· διότι ὅταν μᾶς ὁδηγῇ εἰς τὸν Πατέρα, ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του θύραν, ὅταν δὲ φροντίζῃ δι' ἡμᾶς, ποιμένα. Διὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν ὅτι αὐτὸ μόνον εἶναι τὸ ἔργον του, ἡ ὁδήγησίς μας εἰς τὸν Πατέρα, ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του καὶ ποιμένα.

«Καὶ τὰ πρόβατα ἀκούουν τὴν φωνὴν τοῦ καὶ τὰ καλεῖ μὲ τὸ ὄνομά των καὶ τὰ βγάζει ἔξω καὶ ὁ ἴδιος βαδίζει ἔμπροσθέν των». Καὶ ὅμως τὸ ἀντίθετον κάμνουν οἱ ποιμέ-

ὅπισθεν αὐτῶν ἀκολουθοῦντες· ἀλλ' αὐτός, δεικνὺς ὅτι ἅ-
 παντας ὁδηγήσει πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀπ' ἐναντίας ἐκείνοις
 ποιεῖ· ὥστε οὖν καὶ ὅτε τὰ πρόβατα ἔπεμπε, οὐκ ἔξω τῶν
 λύκων, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῶν λύκων ἔπεμπε· πολὺ γὰρ παραδοξο-
 5 τέρα αὕτη ἢ ποιμαντικὴ τῆς παρ' ἡμῖν.

3. Δοκεῖ δέ μοι καὶ περὶ τοῦ τυφλοῦ ἀντίτιεσθαι· καὶ γὰρ
 ἐκεῖνον ἐξήγαγε, καλέσας ἐκ μέσου τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἤ-
 κουσεν αὐτοῦ τῆς φωνῆς, καὶ ἐπέγνω. «Ἀλλοιρίῳ δὲ σὺ
 μὴ ἀκολουθήσουσιν, ὅτι οὐκ οἶδασι τῶν ἀλλοιρίων τὴν φω-
 10 νήν». Ἦτοι τοὺς περὶ Θεοδᾶν λέγει ἐνταῦθα καὶ Ἰούδαν,
 καὶ γὰρ «ἅπαντες, ὅσοι ἐπίστευσαν αὐτοῖς, διεσκορπίσθησαν»,
 φησὶν, ἢ τοὺς μετὰ ταῦτα μέλλοντας ἀπαιτᾶν ψευδοχρίστους.

Ἰνα γὰρ μὴ λέγωσιν ἓνα ἐκείνων τοῦτον εἶναι, διὰ πολ-
 λῶν ἑαυτὸν ἀπ' ἐκείνων διαιρεῖν, καὶ πρῶτον μὲν τίθησι
 15 διαφοράν, τὴν ἀπὸ τῶν Γραφῶν διδασκαλίαν· αὐτὸς μὲν γὰρ
 διὰ τούτων αὐτοὺς προσήγειο, ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἐντεῦθεν αὐ-
 τοὺς ἐφείλκοντο. Δευτέραν τὴν τῶν προβάτων ὑπακοήν·
 αὐτῷ μὲν γὰρ οὐ ζῶντι μόνον, ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντι πάν-
 τες ἐπίστευσαν, ἐκείνους δὲ εὐθέως εἴασαν. Καὶ τρίτην
 20 δὲ μετὰ τούτων ἔστιν εἰπεῖν οὐ μικράν· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ
 ὥς τύραννοι, καὶ ἐπὶ ἀποσιασίᾳ πάντα ἐποιοῦν, αὐτὸς δὲ
 οὕτω πόρρω ἑαυτὸν τοιαύτης κατέστησεν ὑποψίας, ὥς, καὶ
 θελόντων αὐτὸν ποιῆσαι βασιλέα, φυγεῖν, καὶ ἐπερωτιών-
 των, «Εἰ ἔξεσι δοῦναι κῆρσον Καίσαρι», κελεῦσαι καταθεῖ-
 25 ναι, καὶ αὐτὸν ἐπιδοῦναι τὰ δίδραχμα· πρὸς τούτοις αὐτὸς
 μὲν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν προβάτων ἦλθεν, ἵνα ζωὴν
 ἔχωι, καὶ περὶ αὐτὸν ἔχωι, φησὶν, ἐκεῖνοι δὲ καὶ τῆς πα-
 ρούσης αὐτοὺς ζωῆς ἀπεσιέρησαν καὶ οἱ μὲν προὔδωκαν
 τοὺς ἐμπιστευθέντας, καὶ ἔφυγον, αὐτὸς δὲ οὕτως ἔστιν

11. Πράξ. 5, 36 - 37.

12. Ἰω. 6, 15.

13. Ματθ. 22, 18.

14. Ματθ. 17, 24 - 27,

15. Ἰω. 10, 10.

νες, διότι ἀκολουθοῦν ὁπισθέν των· ἀλλ' αὐτὸς διὰ νὰ δείξη, ὅτι ὅλους τοὺς ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, κάμνει τὸ ἀντίθετον μὲ ἐκείνους· ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ὅταν τὰ πρόβατα ἔστελλε, δέν τὰ ἔστελλεν ἔξω τῶν λύκων, ἀλλὰ τὰ ἔστελλε μεταξὺ τῶν λύκων· αὕτῃ δηλαδὴ ἡ ποιμαντική εἶναι πολὺ πιὸ παράξενος ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας.

3. Μοῦ φαίνεται δὲ ὅτι ὑπαινίσσεται καὶ τὸν τυφλὸν· καθ' ὅσον ἐκεῖνον ἐξήγαγε, καλέσας αὐτὸν ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἤκουσε τὴν φωνὴν του καὶ ἐγνώρισεν αὐτὸν. «Τὸν ξένον ὅμως δέν θὰ τὸν ἀκολουθήσουν, διότι δέν γνωρίζουν τὴν φωνὴν τῶν ξένων». Ἡ ἐννοεῖ ἐδῶ τοὺς περὶ τὸν Θεοῦδαν καὶ Ἰούδαν, καθ' ὅσον «ὅλοι, ὅσοι ἐπίστευσαν εἰς αὐτούς, διεσκορπίσθησαν»¹¹, λέγει, ἢ τοὺς ψευδοχρίστους ποὺ πρόκειται εἰς τὸ μέλλον νὰ ἐξαπατοῦν τὰ πρόβατα.

Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπὸν, ὅτι αὐτὸς ἂν καὶ εἶναι ἓνας ἀπὸ ἐκείνους, ὅμως διὰ πολλῶν διαχωρίζει τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ ἐκείνους, κατὰ πρῶτον μὲν θέτει ὡς διαφορὰν τὴν διδασκαλίαν ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὰς Γραφάς· διότι αὐτὸς μὲν προσήλκυσεν αὐτοὺς διὰ τῶν Γραφῶν, ἐκεῖνοι ὅμως δέν προσήλκυον αὐτοὺς ἀπὸ τὰς Γραφάς. Δεύτερον τὴν ὑπακοὴν τῶν προβάτων· διότι εἰς αὐτὸν ἐπίστευσαν ὅλοι ὅχι μόνον ἐν ὧσ' ἔζη, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπέθανεν, ἐνῶ ἐκείνους ἀμέσως τοὺς ἐγκατέλειψαν. Μαζὶ μὲ αὐτὰς δὲ ἤμποροῦμεν νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τρίτην ὅχι ἀσήμαντον· ἐκεῖνοι δηλαδὴ ὅλα τὰ ἔκαναν ὡσὰν τύραννοι καὶ ἀποστάται, ἐνῶ αὐτὸς τόσον πολὺ ἀπεμάκρυνε τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ αὐτῆς τὴν ὑποψίαν, ὥστε, καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ τὸν κάνουν βασιλέα, νὰ φύγῃ¹², καὶ ὅταν τὸν ἐρωτοῦσαν, «Ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ πληρώνη κανεῖς φόρον εἰς τὸν Καίσαρα»¹³, νὰ δώσῃ ἐντολὴν νὰ πληρῶνουν καὶ ὁ ἴδιος νὰ πληρώσῃ τὰ δίδραχμα¹⁴· πρὸς τοῦτοις δὲ αὐτὸς μὲν ἦλθε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν προβάτων, διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν αἰώνιον καί, καθὼς λέγει, καὶ κάτι περισσότερον μάλιστα¹⁵, ἐνῶ ἐκεῖνοι τοὺς ἐστέρησαν καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν· καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐπρόδωσαν ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐνεπιστεύθησαν καὶ ἔφυγον, αὐτὸς

γενναίως, ὥς καὶ τὴν ψυχὴν ἐπιδοῦναι· καὶ οἱ μὲν ἄκον-
τες καὶ ἀναγκαζόμενοι καὶ φεύγοντες ἔπαθον, ἃ ἔπαθον,
οὗτος δὲ ἐκὼν καὶ προσαιρούμενος ὑπέμεινεν ἅπαντα.

Ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐκεῖ-
5 νοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν τίνα ἦν, ἃ ἐλάλει αὐτοῖς». Καὶ τίνος
ἐνεκεν ἀσαφῶς εἶπεν αὐτοῖς; Προσεκτικωτέρους αὐτοὺς
ποιῆσαι βουλόμενος. Ἐπεὶ οὖν τοῦτο κατεσκεύασε, λύει λοι-
πὸν τὴν ἀσάφειαν, οὕτω λέγων «Ἐγὼ εἶμι ἡ θύρα· δι' ἐ-
μοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται, καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξε-
10 λεύσεται καὶ νομὴν εὐρήσῃ»· οἶον, ἐν ἀσφαλείᾳ ἔσται καὶ
ἀδείᾳ (νομὴν δὲ τὴν τροφὴν ἐνταῦθα λέγει καὶ βοσκήν
τῶν προβάτων, καὶ ἐξουσίαν καὶ κυριότητα), τουτέστιν ἐν-
δον μενεῖ, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἐξωθήσεται· ὅπερ οὖν ἐπὶ
τῶν ἀποσιόλων γέγονεν, οἱ μετὰ ἀδείας εἰσῆσαν καὶ ἐξ-
15 ἦσαν, ὥς πάσης κύριοι γεγεννημένοι τῆς οἰκουμένης, καὶ
οὐδεὶς αὐτοὺς ἐκβαλεῖν ἴσχυσε. «Πάντες, ὅσοι πρὸ ἐμοῦ
ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ λησται· ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν
τὰ πρόβατα». Οὐ περὶ τῶν προφητῶν φησιν ἐνταῦθα, κα-
θὼς οἱ αἵρετικοί φασιν (ἐκείνων γὰρ ἤκουσαν, καὶ δι' ἐ-
20 κείνων ἐπίστευσαν, ὅσοι καὶ ἐπίστευσαν τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ
περὶ Θεοῦ καὶ Ἰούδα λέγει καὶ τῶν ἄλλων σιτισσιῶν.
Ἄλλως δὲ καὶ τὸ «οὐκ ἤκουσαν τὰ πρόβατα», ἐπαινῶν εἶ-
πεν· οὐδαμοῦ ἰδὲ φαίνεται ἐπαινῶν τοὺς παρακούσαντας τῶν
προφητῶν, ἀλλὰ τοῦναντίον κακίζων καὶ διαβάλλων σφο-
25 δρῶς. Ὅθεν δῆλον διὰ τὸ «οὐκ ἤκουσαν» νῦν περὶ τῶν σι-
τισσιῶν ἐκείνων εἴρηται.

«Ὁ κλέπτης οὐ μὴ ἔρχεται, εἰ μὴ, ἵνα κλέψῃ καὶ θύ-
σῃ καὶ ἀπολέσῃ»· ὅπερ τότε γέγονε, πάντων σφαγέντων καὶ
ἀπολομένων. «Ἐγὼ δὲ ἦλθον, ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισ-
30 σὺν ἔχωσι». Καὶ τί ζωῆς περισσότερον; εἰπέ μοι. Βασιλεία
οὐρανῶν. Ἀλλ' οὕτω λέγει τοῦτο, ἀλλὰ τὸ τῆς ζωῆς ὄνομα

ὅμως τόσον γενναῖα ἐστάθη, ὥστε καὶ τὴν ζωὴν του νὰ δώσῃ. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν τὰ ἔπαθον ὅλα ὅσα ἔπαθον χωρὶς τὴν θέλησίν των καὶ ἀναγκαζόμενοι καὶ φεύγοντες, ἐνῶ αὐτός μὲ τὴν θέλησίν του καὶ ἐντελῶς ἐλεύθερα τὰ ὑπέμεινεν ὅλα.

«Αὐτὴν τὴν παραβολὴν τοὺς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ἀντελήφθησαν τί ἐσήμαιναν αὐτὰ πού τοὺς ἔλεγεν». Καὶ διατί τοὺς ὠμίλησε μὲ ἀσάφειαν; Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς κάμῃ προσεκτικωτέρους. Ὅταν λοιπὸν τὸ ἐπέτυχεν αὐτό, τότε πλέον διαλύει τὴν ἀσάφειαν, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα· ἐὰν κάποιος εἰσέλθῃ δι' ἐμοῦ, θὰ σωθῇ· καὶ θὰ εἰσέλθῃ καὶ θὰ ἐξέλθῃ καὶ νομὴν θὰ εὖρῃ»· δηλαδή θὰ ζῇ μὲ ἀσφάλειαν καὶ χωρὶς φόβον (νομὴν δὲ ἐδῶ λέγει τὴν τροφήν καὶ τὴν βοσκήν τῶν προβάτων καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ κυριότητα), δηλαδή, θὰ μείνῃ μέσα καὶ κανεὶς δὲν θὰ τὸν ἐκδιώξῃ· πράγμα λοιπὸν πού συνέβη μὲ τοὺς Ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι εἰσήρχοντο καὶ ἐξήρχοντο ἄφοβα, ὥστε νὰ γίνουν κύριοι ὅλης τῆς οἰκουμένης καὶ κανεὶς δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ. «Ὅλοι, ὅσοι ἦλθον πρὶν ἀπὸ ἐμένα, εἶναι κλέπται καὶ λησταί· ἀλλὰ δὲν τοὺς ἤκουσαν τὰ πρόβατα». Δὲν ἐννοεῖ ἐδῶ τοὺς προφήτας, ὅπως λέγουν οἱ αἵρετικοὶ (διότι τοὺς ἤκουσαν ἐκείνους καὶ δι' ἐκείνων ἐπίστευσαν ὅσοι ἐπίστευσαν καὶ εἰς τὸν Χριστόν), ἀλλὰ τὰ λέγει διὰ τὸν Θεοῦδαν καὶ τὸν Ἰούδαν καὶ διὰ τοὺς ἄλλους στασιαστάς. Ἐξ ἄλλου καὶ τὸ «δὲν τοὺς ἤκουσαν τὰ πρόβατα», τὸ εἶπε διὰ νὰ τοὺς ἐπαινέσῃ· πουθενὰ δὲ δὲν φαίνεται νὰ ἐπαινῇ ἐκείνους πού δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὰ λόγια τῶν προφητῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως τοὺς κακίζει καὶ τοὺς κατηγορεῖ πολὺ αὐστηρά. Ἄρα εἶναι φανερόν ὅτι τὸ «οὐκ ἤκουσαν» ἐλέχθη τῶρα δι' ἐκείνους τοὺς στασιαστάς.

«Ὁ κλέπτης δὲν ἔρχεται διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ νὰ κλέψῃ καὶ νὰ σφάξῃ καὶ νὰ καταστρέψῃ», πράγμα πού ἐγινε τότε, ἀφοῦ ὅλοι ἐσφάγησαν καὶ ἐξηφανίσθησαν. «Ἐγὼ ὅμως ἦλθον διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν καὶ μάλιστα κατὰ περισσότερον». Καὶ εἰπέ μου, τί ὑπάρχει περισσότερον ἀπὸ τὴν ζωὴν; Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ δὲν τὸ λέγει ἀκόμη

περιοιρέφει, ὅπερ ἦν αὐτοῖς γνώριμον. «Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός». Ἐνταῦθα λοιπὸν περὶ τοῦ πάνθους διαλέγεται, δεικνὺς ὅτι ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας τοῦτο γίνεται, καὶ οὐκ ἄκων ἐπὶ τοῦτο ἔρχεται. Εἷτα λέγει τὸ δεῖγμα τοῦ ποι-
 5 μένος πάλιν καὶ τοῦ μισθωτοῦ «ὁ μὲν γὰρ ποιμὴν τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ τίθησιν· ὁ μισθωτὸς δέ, καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ εἰσι τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ ἀφίησι τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει, καὶ ἔρχεται ὁ λύκος, καὶ ἀρπάζει αὐτά». Ἐνταῦθα δείκνυσιν ἑαυτὸν οὕτω κρα-
 10 τοῦντα, ὥς τὸν Παιέρα, εἴ γε ποιμὴν αὐτός ἐστι, καὶ ἴδια αὐτοῦ ἐσσι τὰ πρόβατα.

Ὅρῃς πῶς ἐν ταῖς παραβολαῖς ὑψηλότερον φθέγγεται, ἔνθα συνεσκίασται ὁ λόγος, καὶ οὐ δίδωσι λαβὴν φανεράν τοῖς ἀκροωμένοις; Τί οὖν ὁ μισθωτὸς οὕτως ποιεῖ; «Θεωρεῖ
 15 τὸν λύκον ἐρχόμενον καὶ ἀφίησι τὰ πρόβατα, καὶ ἔρχεται ὁ λύκος καὶ ἀρπάζει αὐτά». Τοῦτο ἐκεῖνοι πεποιήκασιν, αὐτὸς δὲ τοῦναντίον καὶ γὰρ, ἥνίκα συνελήφθη, φησὶν· «Ἄφειτε τούτους ὑπάγειν», ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὅτι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλειο. Ἔστι δὲ ἐνταῦθα καὶ νοητὸν ὑποπιεῖ-
 20 σαι λύκον· καὶ γὰρ οὐδὲ ἐκεῖνον εἴασεν ἐπελθόντα ἀρπάσαι τὰ πρόβατα. Οὐ λύκος δὲ ἐστὶν οὕτως μόνον, ἀλλὰ καὶ λέων· «ὁ γὰρ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος», φησὶν, «ὥς λέων περιέσχεται ὠρούμενος». Οὕτως καὶ ὄφεις καὶ δράκων ἐστί· «παιεῖτε γὰρ ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων».

25 4. Διό, παρακαλῶ, μένωμεν ὑπὸ τῷ ποιμένι νεμόμενοι· μενοῦμεν δέ, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούωμεν, ἐὰν αὐτῷ πειθώμεθα, ἐὰν μὴ ἀλλοιοίω ἐπώμεθα. Καὶ ποία αὐτοῦ ἐστὶν ἡ φωνή; «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ· μακάριοι οἱ ἐλεήμονες». Ἄν ταῦτα
 30 πράττωμεν, ὑπὸ τῷ ποιμένι μενοῦμεν, καὶ ὁ λύκος ἔνδον

16. Ἰω. 18, 8.

17. Α' Πέτρ. 5, 8.

18. Λουκᾶ 10, 19.

19. Ματθ. 5, 3· 8· 7.

αὐτό, ἀλλ' ἐπαναλαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς Ζωῆς, ποῦ ἦτο γνωστὸν εἰς αὐτοὺς. «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ποιμὴν ὁ καλός». Ἐδῶ ὁμιλεῖ πλέον περὶ τοῦ σταυρικοῦ πάθους του, δεικνύων ὅτι αὐτό γίνεται διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου, καὶ δὲν ἔρχεται πρὸς αὐτὸ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ. Ἐπειτα λέγει πάλιν τὸ γνῶρισμα τοῦ ποιμένος καὶ τοῦ μισθωτοῦ. «Διότι ὁ μὲν ποιμὴν θυσιάζει τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τῶν προβάτων, ἐνῶ ὁ μισθωτὸς καὶ ποῦ δὲν εἶναι ποιμὴν, καὶ τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι ἰδικά του τὰ πρόβατα, βλέπει τὸν λύκον νὰ ἔρχεται καὶ ἀφήνει τὰ πρόβατα καὶ φεύγει καὶ ἔρχεται ὁ λύκος καὶ ἀρπάζει αὐτά». Ἐδῶ δείχνει τὸν ἑαυτὸν του νὰ ἔχῃ τόσην ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν προβάτων, ὅσην καὶ ὁ Πατήρ, ἐφ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ποιμὴν καὶ εἶναι ἰδικά του τὰ πρόβατα.

Βλέπεις πῶς μὲ τὰς παραβολὰς ὁμιλεῖ ὑψηλότερα, μὲ τὰς ὁποίας συσκοτίζεται ὁ λόγος καὶ δὲν δίδει φανεράν ἀφορμὴν πρὸς κατηγορίαν εἰς τοὺς ἀκροατάς; Τί κάμνει λοιπὸν αὐτὸς ὁ μισθωτός; «Βλέπει τὸν λύκον νὰ ἔρχεται καὶ ἀφήνει τὰ πρόβατα καὶ ἔρχεται ὁ λύκος καὶ ἀρπάζει αὐτά». Αὐτὸ ἔκαμαν ἐκεῖνοι, ἐνῶ αὐτὸς τὸ ἀντίθετον καθ' ὅσον, ὅταν συνελήφθη, λέγει· «Ἀφήσατε αὐτοὺς νὰ φύγουν»¹⁶, διὰ νὰ πληρωθῇ ὁ λόγος, ὅτι κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐχάθη. Ἐδῶ δὲ εἶναι δυνατόν νὰ ὑπονοήσωμεν καὶ τὸν πνευματικὸν λύκον, καθ' ὅσον οὔτε ἐκεῖνον ἄφησε νὰ ἔλθῃ καὶ ν' ἀρπάσῃ τὰ πρόβατα. Διότι αὐτὸς δὲν εἶναι μόνον λύκος, ἀλλὰ καὶ λέων· διότι λέγει· «Ὁ ἐχθρὸς μας ὁ διάβολος ὡσὰν λέων ὠρυόμενος γυρίζει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ»¹⁷. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὄφιν καὶ δράκων· διότι λέγει· «Διὰ νὰ πατῇτε ἐπάνω εἰς τὰ φίδια καὶ τοὺς σκορπιούς»¹⁸.

4. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἅς μένωμεν βόσκοντες ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ποιμένος· θὰ μείνωμεν δέ, ἐὰν ἀκούωμεν τὴν φωνὴν του, ἐὰν δείχνωμεν ὑπακοὴν εἰς αὐτόν, ἐὰν δὲν ἀκολουθοῦμεν ξένον. Καὶ ποία εἶναι ἡ φωνὴ του; «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· μακάριοι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν καθαρὰν καρδίαν· μακάριοι οἱ ἐλεήμονες»¹⁹. Ἄν τὰ κάμνωμεν αὐτά, θὰ μένωμεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ποιμένος καὶ ὁ λύκος δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ εἰσέλθῃ μέσα, ἀλ-

γενέσθαι οὐ δυνήσεται, ἀλλὰ, καὶ ἐπέλθῃ, ἐπὶ κακῷ τῷ ἑ-
 αυτοῦ τοῦτο ἐργάζεται· ποιμένα γὰρ ἔχομεν, οὕτω φιλοῦντα
 ἡμᾶς, ὥς καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιδοῦναι. "Οταν οὖν
 καὶ δυνατὸς ᾖ καὶ φιλῇ, τί τὸ κωλύον ἡμᾶς σωθῆναι; Οὐδέν,
 5 εἰ μὴ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀποσιταίημεν. Πῶς δὲ ἀποσιτησόμεθα;
 "Ακουσον αὐτοῦ λέγοντος· «Οὐ δύνασθε δυοὶ κυρίοις δουλεύ-
 ειν, Θεῷ καὶ μαμμωνᾷ». "Αν τοίνυν τούτῳ δουλεύωμεν, οὐχ
 ὑποσιτησόμεθα τὴν ἐκείνου τυραννίδα· καὶ γὰρ τυραννίδος
 ἀπάσης πικρότερον ἢ τῶν χρημάτων ἐπιθυμία· ἡδονὴν μὲν
 10 γὰρ οὐδεμίαν ἔχει, φροντίδας δὲ καὶ φθόνους, καὶ ἐπιβουλὰς,
 καὶ μῖσος καὶ συκοφαντίας καὶ ἀρετῆς μυρία κωλύματα, ρα-
 θυμίαν, ἀσέλγειαν, πλεονεξίαν, μέθην, ἃ καὶ τοὺς ἐλευθέρους
 δούλους ποιεῖ καὶ ἀργυρωνήτιων χεῖρους, καὶ δούλους οὐκ
 ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοῦ χαλεπωτέρου τῶν παθῶν καὶ τῶν
 15 νοσημάτων τῆς ψυχῆς. Ὁ τοιοῦτος πολλὰ τῶν καὶ Θεῷ
 καὶ ἀνθρώποις μὴ ἀρεσκόντων τολμᾷ, δεδοικὼς μή τις αὐ-
 τοῦ τὴν δεσποτείαν ἀφέλῃται ταύτην.

"Ω πικρᾶς δουλείας καὶ διαβολικῆς δυναστείας! τοῦτο
 γὰρ μάλιστα πάντων ἐστὶ τὸ χαλεπώτατον, ὅτι, ἐν τοσοῦτοις
 20 κατεχόμενοι κακοῖς, ἡδόμεθα καὶ τὴν ἄλυσιν ἀσπαζόμεθα,
 καί, δεσποτήριον οἰκοῦντες, σκότους πεπληρωμένον, εἰς φῶς
 ἐξελθεῖν οὐ βουλόμεθα, ἀλλ' ἐπισφίγγομεν ἑαυτοῖς τὰ κακά,
 καὶ ἐνηδόμεθα τῷ νοσήματι. "Οθεν οὐδὲ ἀπαλλαγῆναι δυ-
 νάμεθα, ἀλλὰ τῶν τὰ μέταλλα ἐργαζομένων χαλεπώτερον
 25 διακείμεθα, τοὺς μὲν πόνους καὶ τὴν ταλαιπωρίαν ὑπομέ-
 νοντες, τῶν δὲ καρπῶν οὐκ ἀπολαύοντες. Καὶ τὸ δὴ χεῖρον
 πάντων, ὅτι, καὶ ἀπαλλάξαι βουληθῇ τις τῆς πικρᾶς ταύ-
 τῆς αἰχμαλωσίας ἡμᾶς, οὐκ ἀνεχόμεθα, ἀλλὰ καὶ δυσχε-
 ραίνομεν καὶ ἀγανακτιοῦμεν, οὐδὲν ἄμεινον τῶν μαινομένων

λά καὶ ἂν ἀκόμη ἔλθῃ, θὰ τὸ κἀνῇ αὐτὸ πρὸς ζημίαν τοῦ διότι ἔχομεν ποιμένα, ποῦ τόσον μᾶς ἀγαπᾷ, ὥστε καὶ τὴν ζωὴν τοῦ νὰ δώσῃ χάριν ἡμῶν. "Ὅταν λοιπὸν καὶ δυνατὸς εἶναι καὶ μᾶς ἀγαπᾷ, τί μᾶς ἐμποδίζει νὰ σωθῶμεν; Τίποτε, ἐὰν δὲν φύγωμεν ἡμεῖς ἀπὸ κοντὰ τοῦ. Πῶς δὲ φεύγομεν ἀπὸ κοντὰ τοῦ; "Ἀκουσέ τον ποῦ λέγει· «Δὲν ἠμπορεῖτε νὰ δουλεύετε εἰς δύο κυρίους, εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν μαμμωνᾶν»²⁰. "Ἄν λοιπὸν δουλεύωμεν εἰς αὐτόν, δὲν θὰ ὑποστοῦμεν τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν ἐκείνου· καθ' ὅσον φοβερώτερον ἀπὸ κάθε τυραννίδα εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων· διότι καμμίαν ἡδονὴν δὲν ἔχει, ἀλλ' ἔχει φροντίδας καὶ φθόνους καὶ ἐπιβουλὰς καὶ μῖσος καὶ συκοφαντίας καὶ μύρια ἐμπόδια διὰ τὴν ἀρετὴν, ὅπως ραθυμίαν, ἀσέλγειαν, πλεονεξίαν, μέθην, πράγματα ποῦ καὶ τοὺς ἐλευθέρους τοὺς κἀμνουν δούλους καὶ χειροτέρους καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγορασμένους δούλους, καὶ δούλους ὅχι ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοῦ πιὸ φοβεροῦ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς. Ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἶδους τολμᾷ πολλὰ πράγματα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ δὲν ἀρέσουν οὔτε εἰς τὸν Θεὸν οὔτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους, φοβούμενος μήπως κάποιος τοῦ ἀφαιρέσῃ αὐτὴν τὴν δεσποτείαν.

"ὦ πικρὰ δουλεία καὶ διαβολικὴ ἐξουσία! Διότι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι τὸ φοβερώτατον ἀπὸ ὅλα, ὅτι, ἂν καὶ περιβαλλόμεθα ἀπὸ τόσα πολλὰ κακά, εὐχαριστοῦμεθα καὶ ἀποδεχόμεθα τὴν ἀλυσίδα καὶ ἐνῶ κατοικοῦμεν εἰς δεσμητήριον γεμᾶτον ἀπὸ σκότος, δὲν θέλομεν νὰ ἐξέλθωμεν εἰς τὸ φῶς, ἀλλὰ περισφίγγομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὰ κακά καὶ εὐχαριστοῦμεθα μὲ τὸ νόσημα. Διὰ τοῦτο οὔτε ν' ἀπαλλαγῶμεν ἠμποροῦμεν, ἀλλ' εὕρισκόμεθα εἰς θέσιν φοβερωτέραν ἀπὸ αὐτὴν ποῦ εὕρισκονται οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὰ μεταλλεῖα, ὑπομένοντες καὶ τοὺς κόπους καὶ τὴν ταλαιπωρίαν χωρὶς ὅμως ν' ἀπολαμβάνωμεν τοὺς καρπούς. Καὶ τὸ χειρότερον βέβαια ἀπὸ ὅλα εἶναι, ὅτι, καὶ ἂν θελήσῃ κάποιος νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν πικρὰν αἰχμαλώσίαν, δὲν τὸ ἀνεχόμεθα, ἀλλὰ καὶ δυσανασχετοῦμεν καὶ ἀγανακτοῦμεν καὶ ὥς ἐκ τούτου εὕρισκόμεθα εἰς

διακείμενοι ταύτῃ, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πάντων ἐκείνων ἀθλιώ-
τερον, καὶ τοσοῦτον, ὅσον οὐδὲ ἀπαλλαγῆναι τῆς μανίας ἐθέ-
λομεν. Μὴ γάρ διὰ τοῦτο παρήχθης εἰς τὸν κόσμον, ὧ ἄν-
θρωπε, τοῦτον; μὴ γάρ διὰ τοῦτο γέγονας ἄνθρωπος, ἵνα τὰ
5 μέταλλα ταῦτα ἐργάζῃ, καὶ συλλέγῃς χρυσίον; Οὐ διὰ ταῦτα
ἔπλασέ σε κατ' εἰκόνα, ἀλλ' ἵνα αἰτῶ ἀρέσῃς, ἵνα τῶν μελ-
λόντων ἐπιτύχῃς, ἵνα μετ' ἀγγέλων χορεύῃς.

Τί τοίνυν ἐκβάλλεις σεαυτὸν τῆς τοιαύτης συγγενείας,
καὶ πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀτιμίαν καὶ δυσγένειαν ἐξωθεῖς; Ὁ
10 τὰς αὐτάς σοι λύσας ὠδῖνας (ὠδῖνας δὲ λέγω τὰς πνευ-
ματικάς), λιμῶ διαφθείρεται, σὺ δὲ ὑπὸ πλησιμονῆς διαρρη-
γνυσαι· ὁ ἀδελφὸς γυμνὸς τὸ σῶμα περιάγει, σὺ δὲ καὶ τοῖς
ἱματίοις ἱμάτια κοιωσκευάζεις, ἐπιειχίζων τοῖς σκώληξι
τὴν τοιαύτην περιβολήν. Καὶ πόσω βέλτιον ἦν τὰ σώματα
15 περιβάλλειν τὰ τῶν πενήτων! Οὕτω γὰρ καὶ ἀνάλωτα ἔ-
μενε, καὶ φροντίδος ἀπάσης ἀπήλλαττε, καὶ τὴν μέλλουσάν
σοι ζωὴν ἐκόμωζεν· εἰ γὰρ μὴ βούλει ταῦτα γενέσθαι σητό-
βρωτα, δὸς τοῖς πτωχοῖς· ἐκεῖνοι γάρ εἰσιν οἱ τὰ ἱμάτια
ταῦτα εἰδότες τινάσσειν καλῶς· καὶ γὰρ τοῦ κιβωτίου τὸ
20 σῶμα τοῦ Χριστοῦ τιμιώτερόν τε καὶ ἀσφαλέστερον· οὐδὲ
γὰρ μόνον φυλάσσει τὰ ἱμάτια, οὐδὲ ἀνάλωτα διατηρεῖ μόνον,
ἀλλὰ καὶ λαμπρότερα ἐργάζεται. Τὸ κινώτιον πολλάκις, με-
τὰ τῶν ἱματίων ληφθέν, ἐσχάτη σε περιέβαλε ζημία· ταύ-
την δὲ οὐδὲ θάνατος λυμήνασθαι δύναται τὴν φυλακὴν οὐ-
25 δὲ γὰρ θυρῶν ἐνταῦθα ἡμῖν δεῖ καὶ μοχλῶν, οὐκ οἰκειῶν
ἀγρουπνούντων, οὐκ ἄλλης τινὸς τοιαύτης ἀσφαλείας· καὶ
γὰρ πάσης ἐπιβουλῆς ἀπήλλακται, καὶ ἀπόκειται φυλαιό-
μενα, ὥσπερ εἰκός, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς κείμενα· πάση γὰρ
κακίᾳ ἐκεῖνος ὁ τόπος ἄβαιος.

30 Ταῦτα οὔτε ἡμεῖς ἀεὶ λέγοντες διαλιμπάνομεν, οὔτε ὑ-

κατάστασιν ὄχι καλυτέραν ἀπὸ τὴν τῶν μανιακῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς πολὺ πιο ἄθλιωτέραν ἀπὸ ὅλους ἐκείνους, καὶ τόσον πολὺ, ὥστε νὰ μὴ θέλωμεν ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν μανίαν. Μήπως, ἄνθρωπε, δι' αὐτὸ ἦλθες εἰς τὸν κόσμον αὐτόν; μήπως δι' αὐτὸ ἐγίνες ἄνθρωπος, διὰ νὰ κατεργάζεσαι αὐτὰ τὰ μέταλλα καὶ νὰ συγκεντρῶνῃς χρήματα; Δὲν σὲ ἐπλάσσε κατ' εἰκόνα του δι' αὐτά, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀρέσῃς εἰς αὐτόν, διὰ νὰ ἐπιτύχῃς τὰ τῆς μελλούσης ζωῆς, διὰ νὰ λάβῃς μέρος εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀγγέλων.

Διατί λοιπὸν στερεῖς τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ αὐτὴν τὴν συγγένειαν καὶ τὸν ἐξωθεῖς πρὸς τὴν πιο φοβερὰν ἀτιμίαν καὶ ἀσημότητα; Αὐτὸς ποὺ ἔζησε τὰς ἰδίας μὲ ἐσένα ὠδῖνας (ὠδῖνας δὲ ἐννοῶ τὰς πνευματικάς), πεθαίνει ἀπὸ τὴν πείναν, ἐνῶ σὺ σκάζεις ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν· ὁ ἀδελφός σου περιφέρεται μὲ γυμνὸν σῶμα, ἐνῶ σὺ κατασκευάζεις ἐνδύματα καὶ διὰ τὰ ἐνδύματα, θέτων ὡς τεῖχος τὴν ἐνδυμασίαν αὐτὴν διὰ τοὺς σκώληκας. Καὶ πόσον καλύτερον θὰ ἦτο νὰ ἐνδύσῃς τὰ σώματα τῶν πτωχῶν! Διότι ἔτσι καὶ αὐτὰ θὰ παρέμειναν ἄφθαρτα καὶ θὰ σὲ ἀπήλασσον ἀπὸ κάθε φροντίδα, καὶ θὰ σοῦ προσέφερον τὴν μέλλουσαν ζωὴν· ἐὰν δηλαδὴ δὲν θέλῃς νὰ τὰ φάγουν τὰ σκωλήκια, δῶσε αὐτὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς· διότι ἐκεῖνοι γνωρίζουν νὰ τινάσσουν καλὰ αὐτὰ τὰ ἐνδύματα· καθ' ὅσον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι τιμιώτερον καὶ ἀσφαλέστερον ἀπὸ τὸ κιβώτιον· διότι ὄχι μόνον φυλάσσει τὰ ἐνδύματα, ὄχι μόνον τὰ διατηρεῖ ἄφθαρτα, ἀλλὰ τὰ κάμνει λαμπρότερα. Τὸ κιβώτιον πολλὰς φορές, κλαπὲν μαζὶ μὲ τὰ ἐνδύματα, σὲ ἐπροξένησε τὴν πιο μεγάλην ζημίαν, ἐνῶ αὐτὴν τὴν φύλαξιν οὔτε ὁ θάνατος ἠμπορεῖ νὰ τὴν καταστρέψῃ· διότι δι' αὐτὴν τὴν φύλαξιν δὲν χρειαζόμεθα οὔτε θύρας οὔτε μοχλοὺς οὔτε δούλους ν' ἀγρυπνοῦν, οὔτε καμμίαν ἄλλην παρόμοιον ἀσφάλειαν· καθ' ὅσον εἶναι ἀπηλλαγμένα ἀπὸ κάθε ἐπιβουλήν καὶ φυλάσσονται, ὡς εἶναι φυσικόν, ὅπως τὰ εὕρισκόμενα εἰς τοὺς οὐρανοὺς· διότι ἐκεῖνος ὁ τόπος εἶναι ἀδιάβατος διὰ κάθε κακίαν.

Αὐτὰ οὔτε ἐγὼ παύω νὰ τὰ λέγω πάντοτε, οὔτε σεῖς

μεῖς ἀκούοντες πείθεσθε. Τὸ δὲ αἷτιον, ψυχῆς ἔαμεν εὐτε-
 λούς, καὶ πρὸς τὴν γῆν κεχηρυίας, καὶ χαμαὶ συρομένης.
 Μᾶλλον δὲ μὴ γένοιτο πάντων ὑμῶν καιαγνῶναι κακίαν,
 ὥς πάντας ἀνίατα νοσεῖν! εἰ γὰρ καὶ οἱ τῷ πλούτῳ με-
 5 θύοντες ἐμφράττουσι τὴν ἀκοὴν πρὸς τὰ λεγόμενα, ἀλλ' οἱ
 πενία συζῶντες θυνήσονται διαβλέψαι πρὸς τὰ λεγόμενα.
 Καὶ τί ταῦτα πρὸς τοὺς πένητας; φησὶν· οὐ γὰρ χρυσὸς
 αὐτοῖς ἐστίν, οὐδὲ ἱμάτια ισοαῦτα, φησὶν. Ἀλλὰ ἄριστος ἐστὶν
 αὐτοῖς καὶ ὕδωρ ψυχρόν· ἀλλ' ὁδοιοὶ δύο, καὶ πόδες, ὥστε
 10 ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀρρωστοῦντας· ἀλλὰ γλῶσσα καὶ λόγος,
 ὥστε παρακαλέσαι τὸν βεβλημένον· ἀλλ' οἰκία καὶ σιέγη,
 ὥστε ὁμοδίαιτον ποιῆσαι τὸν ξένον· οὐ γὰρ δὴ τάλαντα χρυ-
 σοῦ τόσα καὶ τόσα ἀπαιτοῦμεν παρὰ τῶν πενήτων, ἀλλὰ ταῦτα
 μὲν παρὰ τῶν πλουτούντων, εἰ δέ τις πένης εἴη, καὶ ἐπὶ
 15 τὰς τῶν ἄλλων ἔρχεται θύρας, οὐδὲ ὁδολὸν λαβεῖν ὁ Δεσπό-
 τῆς ἡμῶν ἐπαισχύνεται, ἀλλὰ καὶ μείζονα ἔρεϊ τῶν πολλὰ
 βεβληκότων εἰληφέναι παρ' αὐτοῦ. Πόσοι τῶν νῦν ἐσιτηκότων
 ἠΰξαντο καὶ ἐκεῖνον γενέσθαι τὸν καιρόν, καθ' ὃν μετὰ
 σαρκὸς ὁ Χριστὸς περιεπόλει τὴν γῆν, ὥστε καὶ ὁμοδίαιοι
 20 αὐτῷ γενέσθαι, καὶ σύσσιοι; Ἴδου νῦν ἔξεσσι τοῦτο γενέ-
 σθαι, καὶ καλεῖν αὐτὸν μᾶλλον ἐπὶ ἄριστον καὶ ἐστιαθῆναι
 μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ μείζονι κέρδει· τῶν μὲν γὰρ τότε αὐ-
 τῷ συνεστιαθέντων πολλοὶ καὶ ἀπώλοντο (οἶος καὶ ὁ Ἰ-
 ούδας ἦν, καὶ ἕτεροι δὲ τοιοῦτοι) τῶν δὲ καλούντων αὐτὸν
 25 ἕκαστος νῦν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ μεταδιδόντων
 αὐτῷ τραπέζης καὶ σιέγης, εὐλογίας ἀπαλαύσεται μεγάλης·
 «δεῦτε γάρ», φησὶν, «οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κλη-
 ρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς
 κόσμου· ἐπέλασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν ἐδίψησα,
 30 καὶ ἐποιτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· ἠσθένη-

πείθεσθε ἀκούοντές τα. Καὶ ἡ αἰτία εἶναι ποὺ ἔχομεν ψυχὴν εὐτελεῇ ποὺ ἔχει ἐστραμμένον τὸ βλέμμα της πρὸς τὴν γῆν καὶ σύρεται κάτω. Μᾶλλον δὲ ἄς μὴ σᾶς κατηγορῶ ὅλους διὰ κακίαν, ὥσάν ὅλοι νὰ πάσχετε ἀθεράπευτα· διότι, ἐάν μὲν οἱ μεθυσμένοι ἀπὸ τὸν πλοῦτον φράσσουν τὰ αὐτιά των πρὸς τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ὅμως αὐτοὶ ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν πτωχείαν θὰ ἠμπορέσουν νὰ προσέξουν τὰ λεγόμενα. Καὶ ποίαν σχέσιν, λέγει, ἔχουν αὐτὰ μὲ τοὺς πτωχοὺς; διότι αὐτοί, λέγει, δὲν ἔχουν οὔτε χρήματα οὔτε τόσα πολλὰ ἐνδύματα. Ἀλλ' ἔχουν ἄρτον καὶ νερό δροσερόν· ἔχουν δύο ὀβολοὺς καὶ πόδια, ὥστε νὰ ἐπισκεφθοῦν τοὺς ἀσθενεῖς· ἔχουν γλῶσσαν καὶ λόγον, ὥστε νὰ παρηγορήσουν τὸν ἀσθενῆ· ἔχουν οἰκίαν καὶ στέγην, ὥστε νὰ φιλοξενήσουν τὸν ξένον· διότι, βέβαια, δὲν ζητοῦμεν ποσότητας ταλάντων χρυσοῦ ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς, ἀλλ' αὐτὰ μὲν τὰ ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς πλουσίους, ἐάν ὅμως εἶναι κάποιος πτωχὸς καὶ πηγαίνει εἰς τὰς θύρας τῶν ἄλλων, ὁ Κύριός μας δὲν ἐντρέπεται νὰ λάβῃ ἔστω καὶ ἓνα ὀβολόν, ἀλλὰ θὰ εἰπῇ ὅτι ἔλαβεν ἀπὸ αὐτὸν περισσότερα, παρὰ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔδωσαν πολλὰ²¹. Πόσοι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν σήμερον ἠύχθησαν νὰ ἐζοῦσαν κατ' ἐκείνον τὸν καιρόν, ποὺ ὁ Χριστὸς περιήρχετο τὴν γῆν μὲ σάρκα, ὥστε νὰ κάθωνται εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν μὲ αὐτὸν καὶ νὰ συντρώγουν; Νὰ τώρα εἶναι δυνατόν αὐτὸ νὰ γίνῃ, καὶ νὰ καλέσωμεν αὐτὸν εἰς γεῦμα καὶ νὰ φάγωμεν μαζί του καὶ μὲ μεγαλύτερον κέρδος· διότι πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔφαγον μαζί του τότε ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν (ὅπως ἦτο ὁ Ἰούδας καὶ ἄλλοι παρόμοιοί του), ἐνῶ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὸν προσκαλεῖ σήμερα εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τοῦ παρέχει στέγην καὶ τράπεζαν, θὰ ἀπολαύσῃ μεγάλας εὐλογίας· διότι λέγει· «Ἐλᾱτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου καὶ κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην δι' ἐσᾶς βασιλείαν ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου· διότι ἐπείνασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω· ἐδίψασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ πιῶ· ξένος ἦμουν καὶ μὲ ἐπήρατε εἰς τὴν οἰκίαν σας·

σα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθειτε πρὸς με».

“Ὅν οὖν τούτων ἀκούσωμεν τῶν ρημάτων, ἐνδύσωμεν τὸν γυμνόν, συναγάγωμεν τὸν ξένον, θρέψωμεν τὸν πεινῶντα, ποίσωμεν τὸν διψῶντα, ἐπισκεψώμεθα τὸν ἀρρωστοῦντα, ἴδωμεν τὸν ἐν φυλακῇ, ἵνα παρησίας ἀπολαύσωμεν, καὶ ἁμαρτημάτων συγχώρηθιν λάβωμεν, καὶ τῶν ἀγαθῶν μετέσχωμεν ἐκείνων, τῶν καὶ λόγων ὑπερβαίνοντων καὶ νοῦν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἡσθένησα καὶ με ἐπεσκέφθητε· ἤμουν φυλακισμένος καὶ ἦλθατε πρὸς ἐμένα»²².

Διὰ ν' ἀκούσωμεν λοιπὸν αὐτὰ τὰ λόγια, ἃς ἐνδύσωμεν τὸν γυμνόν, ἃς τὸν πάρωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας, ἃς θρέψωμεν τὸν πεινασμένον, ἃς ποτίσωμεν τὸν διψασμένον, ἃς ἐπισκεφθοῦμεν τὸν ἄρρωστον, ἃς ἐπισκεφθοῦμεν τὸν φυλακισμένον, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν παρρησίαν καὶ νὰ λάβωμεν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων καὶ νὰ μετášωμεν ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν ποὺ ὑπερβαίνουν τὸν λόγον καὶ τὸν νοῦν, τὰ ὁποῖα εὔχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μετὰ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄

Ἰω. 10, 14 - 21

«Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ,
καὶ γινώσκονται ὑπὸ τῶν ἐμῶν. Καθὼς γινώσκει με
5 ὁ Πατήρ, καγὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα, καὶ τὴν ψυ-
χήν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων».

1. Μέγα, ἀγαπητοί, μέγα Ἐκκλησίας προσίασα, καὶ
πολλῆς δεόμενον φιλοσοφίας, καὶ ἀνδρείας ισοαύτης, δοῆς
ὁ Χριστὸς εἶπεν, ὥστε τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων θεί-
10 ναι, ὥστε μηδέποτε ἐγκαταλιπεῖν αὐτὰ ἔρημα καὶ γυμνά,
ὥστε πρὸς τὸν λύκον ἴστιάσθαι γειναίως· τούτῳ γὰρ ὁ ποι-
μὴν τοῦ μισθωτοῦ διέστηκεν· ὁ μὲν γὰρ τὴν ἰδίαν σωτηρίαν
πανταχοῦ σκοπεῖ, τῶν προβάτων ἀμελῶν, οὗτος δὲ παντα-
χοῦ τὴν τῶν προβάτων ἐπιζητεῖ, τὴν ἑαυτοῦ παραιρέχων.
15 Εἰπὼν τοίνυν τοῦ ποιμένος τὰ δειγμάτων, δύο τίθησι τοὺς
λυμεῶνας· ἓνα τὸν κλέπτην, τὸν θύοντα καὶ ἀρπάζοντα, ἕ-
τερον δέ, τὸν τούτων μὲν οὐδὲν ποιῶντα, γινομένων δὲ
τούτων οὐκ ἐπισιρφερόμενον, οὐδὲ κωλύοντα, δι' ἐκείνων
μὲν τοὺς περὶ Θεοῦ αἰνιτιόμενος, διὰ τούτων δὲ τοὺς
20 Ἰουδαίων διδασκάλους ἐκπομπεύων, οὐ κηδομένους, οὐδὲ
φρονιζόντας τῶν ἐμπεισιευμένων αὐτοῖς προβάτων, ὅπερ
οὖν καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ ἄνωθεν ἐγκαλῶν αὐτοῖς ἔλεγεν· «ὦ
οἱ ποιμένες Ἰσραὴλ! μὴ βόσκουσιν ἑαυτοὺς οἱ ποιμένες;».

Ἀλλ' ἐκεῖνοι τοῦναντίον ἐποίουν, ὅπερ μέγιστόν ἐστιν

1. Πράξ. 5, 36.

2. Ἰεζ. 34, 2.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄

Ἰω. 10, 14 - 21

«Ἐγὼ εἶμαι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ γνωρίζω τὰ ἰδικά μου πρόβατα καὶ γνωρίζομαι ἀπὸ αὐτά. Ὅπως ἀκριβῶς με γνωρίζει ὁ Πατήρ μου, ἔτσι καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα μου καὶ θυσιάζω τὴν Ζωὴν μου ὑπὲρ τῶν προβάτων».

1. Εἶναι μεγάλο πρᾶγμα, ἀγαπητοί μου, μεγάλο πρᾶγμα ἡ προστασία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔχει ἀνάγκην πολλῆς εὐσεβείας καὶ τόσον μεγάλης ἀνδρείας, ὅσην εἶπεν ὁ Χριστός, ὥστε νὰ θυσιάζῃ κανεὶς τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ ἐγκαταλείπῃ αὐτὰ ἔρημα καὶ γυμνά, ὥστε νὰ ἴσταται μετὰ γενναιότητα πρὸ τοῦ λύκου· διότι ὡς πρὸς αὐτὸ διαφέρει ὁ ποιμὴν ἀπὸ τὸν μισθωτὸν· καθ' ὅσον ὁ μὲν μισθωτὸς φροντίζει πάντοτε διὰ τὴν σωτηρίαν του καὶ παραμελεῖ τὰ πρόβατα, ἐνῶ ὁ ποιμὴν φροντίζει πάντοτε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν προβάτων καὶ παραμελεῖ τὴν ἰδικὴν του. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶπε τὰ γνωρίσματα τοῦ ποιμένου ἀνέφερε δύο καταστροφεῖς· ἓνα τὸν κλέπτην, ποὺ σφάζει καὶ ἀρπάζει τὰ πρόβατα, ἄλλον δὲ ἐκεῖνον ποὺ δὲν κάμνει μὲν τίποτε ἀπὸ αὐτά, βλέπων ὅμως νὰ γίνωνται αὐτὰ δὲν στρέφεται ἐναντίον τοῦ καταστροφέως, οὔτε τὸν ἐμποδίζει, καὶ διὰ μὲν τῶν κλεπτῶν ὑπονοεῖ τοὺς περὶ τὸν Θεοδᾶν¹, διὰ δὲ τῶν ἄλλων τῶν ἀδιαφόρων κατηγορεῖ τοὺς δασκάλους τῶν Ἰουδαίων, ποὺ δὲν προσέχουν οὔτε φροντίζουν τὰ πρόβατα ποὺ τοὺς ἔχουν ἐμπιστευθῇ, πρᾶγμα λοιπὸν διὰ τὸ ὁποῖον παλαιότερον τοὺς κατηγορεῖ καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, λέγων· «ὦ ποιμένες τοῦ Ἰεζεκιήλ! μήπως ὁρᾷτε βόσκουν τοὺς ἑαυτοὺς των οἱ ποιμένες;»².

Ἄλλ' ἐκεῖνοι ἔκαμνον τὸ ἀντίθετον, πρᾶγμα ποὺ εἶναι

· εἶδος κακίας, καὶ τῶν ἄλλων αἴτιον πάντων· διὰ τοῦτο
 γὰρ φησιν· «Οὔτε τὸ πεπλανημένον ἐπέσιρρον, οὔτε τὸ ἀ-
 πολωλὸς ἐζήτιον, οὐδὲ τὸ συντειριμμένον ἐδέσμου», οὐδὲ τὸ
 ἀρρωστοῦν ἐθεράπευσον», ἐπειδὴ ἑαυτούς, καὶ οὐ τὰ πρό-
 5 δατα ἔβουλον. Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἐτέρῳ ρήματι πάλιν
 ἐδήλου, λέγων· «Οἱ γὰρ πάντες τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ
 τὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ», καὶ πάλιν «Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω,
 ἀλλὰ τὸ τοῦ πλησίον ἕκαστος». Ἀλλ' ἀμφοτέρων ἑαυτὸν
 διῴσιθαι ὁ Χριστός, ἐκείνων μὲν, τῶν ἐπὶ λύμῃ παραγενο-
 10 μένων, τῷ εἰπεῖν «Διὰ τοῦτο ἦλθον, ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ
 περισσὸν ἔχωσι», τούτων δέ, τῶν περιορώτων ὑπὸ τῶν
 λύκων ἀρπαζόμενα τὰ πρόβατα, τῷ μὴ καιαλιπεῖν, ἀλλὰ
 καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θείναι ὑπὲρ αὐτῶν, ὥστε μὴ τὰ πρό-
 βαια ἀποθανεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν ἐβουλεύοντο ἀνελεῖν,
 15 οὔτε τῆς διδασκαλίας μειέθειο, οὔτε τοὺς πιστεύοντας προῦ-
 δωκεν, ἀλλ' ἔσθη, καὶ εἴλειο ἀποθανεῖν. Διὰ τοῦτο ἄνω
 καὶ κάτω ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός».

Εἶτα, ἐπειδὴ ἀμάστυρα ἐδόκει τὰ λεγόμενα εἶναι (τὸ
 μὲν γὰρ «τὴν ψυχὴν μου τίθημι», οὐ μετὰ πολὺ τὴν ἀπόδει-
 20 ξιν ἔλαβε, τὸ δὲ «ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσι»,
 μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἔμελλεν ἀποδημίαν συμβῆσεσθαι κατὰ τὸν
 αἰῶνα τὸν μέλλοντα), τί ποιεῖ; Θάτερον ἀπὸ θατέρου πι-
 σιούται, ἀπὸ τοῦ δοῦναι τὴν ψυχὴν, διὸ καὶ τὴν ζωὴν δί-
 δωσιν, ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν δι, «εἰ ἐχθροὶ ὄντες
 25 καιηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ,
 πάλῳ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθησόμεθα»· καὶ πάλιν ἀλ-
 λαχοῦ· «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσαιο, ἀλλ' ὑπὲρ
 ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ σὺν αὐτῷ τὰ
 πάντα ἡμῖν χαριεῖται;». Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐγκαλοῦ-

3. Ἰεζ. 34, 4.

4. Φιλ. 2, 21.

5. Α' Κορ. 10, 24.

6. Ἰω. 10, 10.

7. Ρωμ. 5, 10.

8. Ρωμ. 8, 32.

μέγιστον εἶδος κακίας καὶ αἰτία ὅλων τῶν ἄλλων κακῶν· διὰ τοῦτο λοιπὸν λέγει· «Οὔτε τὸ πλανηθὲν ἐπέστρεφον, οὔτε ἀνεζήτουν νὰ εὑρουν τὸ χαμένον πρόβατον, οὔτε τοῦ πληγωμένου ἔδενον τὰς πληγὰς, οὔτε τὸν ἄρρωστον ἐθεράπευον»³, ἐπειδὴ ἔβοσκον τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ὄχι τὰ πρόβατα. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐδήλωνε καὶ ὁ Παῦλος πάλιν μὲ ἄλλα λόγια, λέγων· «Διότι ὅλοι φροντίζουν διὰ τὰ ἰδικὰ των συμφέροντα, καὶ ὄχι δι' αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν»⁴, καὶ ἄλλου πάλιν· «Κανείς νὰ μὴ φροντίζῃ δι' αὐτὸ ποὺ ἀρέσει εἰς αὐτόν, ἀλλ' ὁ καθένας νὰ φροντίζῃ διὰ τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον»⁵. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ὁ Χριστὸς διαχωρίζει τὸν ἑαυτόν του, ἀπὸ ἐκείνους μὲν, ποὺ ἔρχονται πρὸς καταστροφήν, διὰ τῶν λόγων, «Διὰ τοῦτο ἦλθον, διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν καὶ περισσότερον μάλιστα ἀπὸ αὐτήν»⁶, ἀπὸ αὐτοὺς δὲ ποὺ βλέπουν μὲ ἀδιαφορίαν νὰ ἀρπάζωνται τὰ πρόβατα ἀπὸ τοὺς λύκους, μὲ τὸ νὰ μὴ ἐγκαταλείπῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν του νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ ἀποθάνουν τὰ πρόβατα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἤθελον αὐτόν νὰ φονεύσουν, οὔτε τὴν διδασκαλίαν διέκοψεν, οὔτε ἐπρόδωσε τοὺς πιστεύοντας, ἀλλ' ἐστάθη καὶ ἐπροτίμησε ν' ἀποθάνῃ. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ποιμὴν ὁ καλός».

Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἐφαίνοντο ἀνεπιβεβαίωτα τὰ λεγόμενά του (διότι τὸ μὲν, «τὴν ζωὴν μου θυσιάζω», ἀπεδείχθη μετὰ ἀπὸ ὀλίγον, τὸ δέ, «διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν καὶ κάτι περισσότερον ἀπὸ αὐτήν», ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα), τί κάμνει; Τὸ ἓνα τὸ ἐπιβεβαιώνει ἀπὸ τὸ ἄλλον, ἀπὸ τὸ ὅτι θυσιάζει τὴν ζωὴν του, δίδει καὶ τὴν ζωὴν, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι «Ἐάν, ἐνῶ ἡμεθα ἐχθροί, συμφιλιώθημεν μὲ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ του, πολὺ περισσότερον τώρα ποὺ συνεφιλιώθημεν θὰ σωθῶμεν»⁷ καὶ πάλιν εἰς ἄλλο μέρος· «Αὐτὸς ποὺ δὲν ἐλυπήθη τὸν Υἱόν του, ἀλλὰ τὸν παρέδωκεν εἰς θάνατον πρὸς χάριν μας, πῶς μαζὶ μὲ αὐτόν δὲν θὰ μᾶς χαρίσῃ τὰ πάντα;»⁸. Ἀλλὰ διατί δὲν τὸν κατηγοροῦν τώρα, ὅπως

σιν αὐτῷ νῦν, ἃ καὶ πρότερον, λέγοντες, «Σὺ περὶ σουτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής»;·. "Οἱ πολ-
λάκις ἐπειτόμισεσιν αὐτοῦς, καὶ πλείων ἢ παρηρησία πρὸς
αὐτοὺς ἀπὸ τῶν σημείων ἐγένετο.

- 5 Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπεν ἄνωιέρω, «Καὶ τὰ πρόβατα τῆς
φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει, καὶ ἀκολουθεῖ αὐτῷ», ἵνα μή τις εἴ-
πη, 'Τί οὖν πρὸς τοὺς μὴ πιστεύσαντας;», ἄκουσον τί ἐπή-
γαγε· «Καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐ-
μῶν», ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν, ἔλεγεν «Οὐκ ἀπώσαιο
10 ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω», καὶ ὁ Μωϋσῆς· «Ἐγὼ
Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· ἐκείνους λέγω, φησὶν, οὓς προ-
έγνω. Εἶτα, ἵνα μή τῆς γνώσεως ἴσον τὸ μέτρον νομίσης,
ἄκουσον πῶς διορθοῦται αὐτὸ τῇ ἐπαγωγῇ· «Γινώσκω τὰ
ἐμὰ», φησί, «καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν». Ἀλλ' οὐκ
15 ἴση ἡ γνῶσις· ἀλλὰ ποῦ ἴση; Ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐμοῦ·
ἐκεῖ γάρ, «καθὼς γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω
τὸν Πατέρα». Ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτο ἐβούλει κατασκευάσαι,
τίνος ἕνεκεν αὐτὸ ἐπήγαγεν; Ἐπειδὴ γὰρ πολλαχοῦ ἑαυτὸν
τίθησιν ἐν τάξει τῶν πολλῶν, ἵνα μή τις νομίση, διὸ ὡς
20 ἄνθρωπος οὕτως ἐγίνωσκεν, ἐπήγαγε· «Καθὼς γινώσκει
με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα. Οὕτως ἀκριβῶς
αὐτὸν ἐπίσταμαι, ὡς αὐτὸς ἐμέ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Οὐ-
δεὶς γινώσκει τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, καὶ τὸν Πατέρα,
εἰ μὴ ὁ Υἱός», κεχωρισμένην τινὰ γνῶσιν λέγων, καὶ τοι-
25 αὐτην, οἷαν οὐδεὶς ἕτερος δύναται σχεῖν.

«Ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου». Συνεχῶς τοῦτο λέγει,
δηλῶν ὅτι οὐκ ἔστι πλάνος· ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀπόστολος, διὸ αὐ-
τὸν ἐβούλει δεῖξαι γνήσιον ὄντα διδάσκαλον, καὶ πρὸς
τοὺς ψευδοποισιόλους ἀντιπαρεξήγαγε τὸν λόγον, ἀπὸ τῶν
30 κινδύνων καὶ τῶν θανάτων ἑαυτὸν συνίστησι, λέγων· «Ἐν
πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλῶν»· τὸ μὲν
γὰρ λέγειν ὅτι «φῶς εἰμι», καὶ «ζωὴ εἰμι», ἐδόκει εἶναι

9. Ἰω. 8, 13.

10. Ἰω. 10, 3.

11. Ρωμ. 11, 1.

12. Λουκᾶ 10, 22 καὶ Ματθ. 11, 27.

καὶ προηγουμένως, λέγοντες, «Σὺ μαρτυρεῖς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου ἢ μαρτυρία σου δὲν εἶναι ἀληθῆς»⁹; Διότι πολλές φορές τοὺς ἀπεστόμωσε καὶ ἡ παρρησία του πρὸς αὐτοὺς κατέστη μεγαλυτέρα ἐξ αἰτίας τῶν θαυμάτων του.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπε προηγουμένως, «Καὶ τὰ πρόβατα ἀκούουν τὴν φωνὴν του καὶ τὸν ἀκολουθοῦν»¹⁰, διὰ νὰ μὴ εἰπῇ κανεὶς, Ἰδιαίτερον τὰ λέγει πρὸς τοὺς μὴ πιστεύσαντας; ἄκουσε τί προσέθεσε· «Καὶ γνωρίζω τὰ ἰδικά μου καὶ γνωρίζομαι ἀπὸ τὰ ἰδικά μου», πρᾶγμα ποῦ διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ ὁ Παῦλος, ἔλεγεν· «Δὲν ἀπέρριψεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν του, τὸν ὁποῖον προεγνώρισεν»¹¹ καὶ ὁ Μωϋσῆς· «Γνωρίζει ὁ Κύριος τοὺς ἰδικούς του»¹² ἐννοῶ ἐκείνους, λέγει, τοὺς ὁποίους προεγνώρισα. Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι εἶναι ἴσον τὸ μέτρον τῆς γνώσεως, ἄκουσε πῶς τὸ διορθώνει αὐτὸ διὰ τῆς προσθήκης· «Γνωρίζω τὰ ἰδικά μου», λέγει, «καὶ γνωρίζομαι ἀπὸ τὰ ἰδικά μου». Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ γνῶσις ἴση καὶ ποῦ εἶναι ἴση; Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Πατρὸς καὶ ἐμοῦ· διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, «καθὼς μὲ γνωρίζει ὁ Πατήρ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον γνωρίζω καὶ ἐγὼ τὸν Πατέρα». Μὲ τόσῃ ἀκρίβειαν γνωρίζω αὐτόν, ὅπως αὐτὸς ἐμένα. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Υἱόν, παρὰ μόνον ὁ Πατήρ, καὶ τὸν Πατέρα κανεὶς, παρὰ μόνον ὁ Υἱός»¹³, ἐννοῶν ὅλως ἰδιαιτέραν γνῶσιν, καὶ τέτοιαν, ποῦ κανεὶς ἄλλος δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ.

«Ἐγὼ θυσιάζω τὴν ψυχὴν μου». Συνεχῶς αὐτὸ λέγει, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν εἶναι πλᾶνος· διότι καὶ ὁ Ἀπόστολος, ὅταν ἠθέλε νὰ δείξῃ ὅτι ἦτο γνήσιος διδάσκαλος καὶ ἐσύγκρινε τὸν ἑαυτὸν του μὲ τοὺς ψευδαποστόλους, παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ τοὺς θανάτους, λέγων· «Εἰς μαστιγώσεις τοὺς ὑπερβάλλω εἰς πολὺ μέγαλον βαθμόν, καὶ πολλές φορές ἐκινδύνευσα νὰ θανατωθῶ»¹⁴ διότι τὸ νὰ λέγῃ ὅτι «εἶμαι φῶς»¹⁴, καὶ «ζωή

13. Β' Κορ. 11, 23.

14. Ἰω. 9, 5.

τύφου παρὰ τοῖς ἀνοήτοις, τὸ δὲ λέγειν, «Ἀποθανεῖν βούλομαι», οὐδεμίαν βασκανίαν εἶχεν, οὐδὲ φθόνον. Διὰ τοῦτο οὐδὲ λέγουσιν αὐτῷ· «Σὺ μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής». πολλὴν γὰρ ἐδείκνυ τὸ ρῆμα
 5 κηδεμονίαν, εἴ γε ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων ἐβούλετο ἑαυτὸν ἐκδοῦναι.

2. Διὰ τοῦτο καὶ εὐκαιρῶς τὸν περὶ τῶν ἐθνῶν εἰσάγει λόγον· «καὶ γὰρ καὶ ἄλλα πρόβαια ἔχω», φησὶν, «ἀ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· καὶ κεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν». Ἴδού
 10 πάλιν τὸ «δεῖ» ρῆμα κείμενον οὐκ ἀνάγκης ἐστίν, ἀλλὰ τοῦ πάντως ἔσομένου δηλωτικόν· ὥσαντι ἔλεγε· Ἔτι θαυμάζε-
 τε, εἰ οὗτοί μοι μέλλουσιν ἔπεσθαι, καὶ τὰ πρόβαια τῆς φωνῆς μου ἀκούειν; ὅταν γὰρ καὶ ἄλλα ἴδητέ μοι ἀκολου-
 θοῦντα, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούοντα, ἴοιτε ἐκπλαγῆσεσθε
 15 μειζρόνως. Εἰ δὲ λέγει, «Ἄ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης», μὴ θορυβηθῆς· ἡ γὰρ διαφορὰ περὶ τὸν νόμον μόνον, καθάπερ καὶ ὁ Παῦλος φησιν· «Οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία». «Καὶ κεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν». Δείκνυσιν ἀμφοτέρους ἐσκορπισμένους καὶ μεμιγμένους καὶ ποιμένας
 20 οὐκ ἔχοντας, καὶ κείνους καὶ τούτους, οὕτω τοῦ καλοῦ παραγενομένου ποιμένος. Εἴτα καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτῶν προαναφωγεῖ συνάφειαν, ὅτι «ἔσονται μία ποίμνη», ὅπερ καὶ αὐτὸ πάλιν ὁ Παῦλος ἐδήλωσεν, εἰπὼν· «Ἴνα τοὺς δύο κτίση ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον».

25 «Διὰ τοῦτό με ἀγαπᾷ ὁ Πατήρ, ὅτι ἐγὼ τὴν ψυχὴν μου τίθημι, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν». Καὶ τί τοῦ ρήματος τούτου ταπεινότερον γένοιτ' ἄν, εἴ γε δι' ἡμᾶς ὁ Δεσπότης ἀγαπᾶσθαι μέλλει ὁ ἡμέτερος, ἐπειδὴ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπο-
 θνήσκει; Τί οὖν; εἰπέ μοι, τὸν ἔμπροσθεν χρόνον οὐκ ἡ-
 30 γαπᾶτο, ἀλλὰ νῦν τῆς ἀγάπης ἤρξαιτο ὁ Πατήρ, καὶ ἡμεῖς γεγόναμεν τῆς ἀγάπης αὐτοῦ αἵτιοι; Ὅρᾳς πῶς κέχρηται

15. Ἰω. 14, 6.

16. Ἰω. 8, 13.

17. Γαλ. 5, 6.

18. Ἐφ. 2, 15.

εἶμαι»¹⁵, ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ὡς ἀλαζονεία, ἐνῶ τὸ νὰ λέγῃ «Θέλω ν' ἀποθάνω» δὲν προεκάλει καμμίαν βασκανίαν, οὔτε φθόνον. Διὰ τοῦτο δὲν λέγουν εἰς αὐτόν· «Σὺ μαρτυρεῖς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου· ἡ μαρτυρία σου δὲν εἶναι ἀληθής»¹⁶· διότι τὰ λόγια αὐτὰ ἐφάνέρωναν μεγάλην φροντίδα, ἐφ' ὅσον ἤθελε νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ τὸν ἐλιθοβολοῦσαν.

2. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς κατάλληλον στιγμήν εἰσάγει τὸν λόγον περὶ τῶν ἐθνικῶν· διότι λέγει· «Ἔχω καὶ ἄλλα πρόβατα, ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὴν τὴν μάνδραν· πρέπει καὶ ἐκεῖνα νὰ τὰ ὀδηγήσω μέσα». Νὰ πάλιν τὸ «δεῖ», ρῆμα ποὺ χρησιμοποιεῖται ὅχι διὰ νὰ δηλώσῃ ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ποὺ ὅπωςδήποτε θὰ συμβῇ· ὡς ἂν νὰ ἔλεγε· Ἔτι θαυμάζετε, ἐὰν αὐτοὶ πρόκειται νὰ μὲ ἀκολουθήσουν καὶ τὸ ὅτι τὰ πρόβατα ἀκούουν τὴν φωνὴν μου; διότι ὅταν θὰ ἰδῇτε καὶ ἄλλα πρόβατα νὰ μὲ ἀκολουθοῦν καὶ νὰ ἀκούουν τὴν φωνὴν μου, τότε θὰ ἐκπλαγῇτε πάρα πολὺ. Ἐὰν ὅμως, λέγῃ, «Τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὴν τὴν μάνδραν», μὴ θορυβηθῇς· διότι ἡ διαφορὰ ὑπάρχει μόνον εἰς τὸν νόμον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Οὔτε ἡ περιτομὴ ἔχει καμμίαν ἰσχύν, οὔτε ἡ ἀκροβυστία»¹⁷. Καὶ ἐκεῖνα πρέπει νὰ τὰ ὀδηγήσω μέσα». Δείχνει καὶ τοὺς δύο διασκορπισμένους καὶ ἀναμιγμένους καὶ χωρὶς ποιμένας καὶ ἐκείνους καὶ αὐτούς, ἀφοῦ ἀκόμη δὲν εἶχεν ἔλθει ὁ καλὸς ποιμὴν. Ἐπειτα προλέγει καὶ τὴν μέλλουσαν ἑνωσιν αὐτῶν, ὅτι «θὰ γίνουν μία ποίμνη», πρᾶγμα ποὺ καὶ αὐτὸ τὸ ἐδήλωσεν ὁ Παῦλος, λέγων· «Διὰ νὰ συνάψῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν ἀπὸ τοὺς δύο ἓνα νέον ἄνθρωπον»¹⁸.

«Διὰ τοῦτο μὲ ἀγαπᾷ ὁ Πατήρ, διότι ἐγὼ θυσιάζω τὴν ψυχὴν μου, διὰ νὰ τὴν λάβω καὶ πάλιν». Καὶ τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ταπεινότερον ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια, ἐὰν πρόκειται ὁ Κύριός μας νὰ ἀγαπηθῇ ἐξ αἰτίας μας, ἐπειδὴ δηλαδὴ πεθαίνει πρὸς χάριν μας; Τί λοιπόν; εἶπέ μου, τὸν προηγούμενον χρόνον δὲν ἠγαπᾶτο, ἀλλὰ τώρα ἤρχισεν ὁ Πατήρ νὰ τὸν ἀγαπᾷ καὶ ἡμεῖς ἐγίναμεν αἰτία τῆς ἀγάπης αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Πατρός; Βλέπεις πῶς χρησιμοποιεῖ τὴν

τῇ συγκαταβάσει; Τί οὖν ἐνταῦθα κατὰσκειν ἄσαι βούλεται;
 Ἐπειδὴ ἀλλότριον αὐτὸν ἔλεγον τοῦ Πατρὸς καὶ πλάνον,
 καὶ ἐπὶ λύμῃ ἦρειν αὐτὸν καὶ ἀπωλεία, λέγει· Καὶ εἰ μηδὲν
 ἄλλο, τοῦτο γοῦν με ἔπειθεν ἀγαπᾶν ὑμᾶς, τὸ οὕτω ὑμᾶς
 5 ἀγαπᾶσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς ὡς ἐμέ· καὶ διὰ τοῦτο ἀγα-
 πᾶσθαι παρ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ ὑπὲρ ὑμῶν ἀποθνήσκω. Καὶ
 μετὰ τούτου δὲ καὶ ἐκεῖνο κατὰσκειν ἄσαι βούλεται, διτι τε
 οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πρᾶγμα ἔρχεται, (εἰ γὰρ ἄκων, πῶς ἀ-
 γάπης ἦν ποιητικὸν τὸ γινόμενον;), καὶ διτι καὶ τῷ Πατρὶ
 10 μεθ' ὑπερβολῆς τοῦτο δοκεῖ. Εἰ δὲ ὡς ἄνθρωπος τοῦτο
 διαλέγεται, μὴ θαυμάσης· πολλάκις γὰρ τὴν ὑπὲρ τούτων
 εἰρήκαμεν αἰτίαν, καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ λέγειν περιττὸν καὶ
 ἐπαχθές. «Ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου, ἵνα πάλιν λάβω
 αὐτήν· καὶ οὐδεὶς αἶρει αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ. Ἐγὼ τίθημι αὐτήν
 15 ἀπ' ἐμαυτοῦ. Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ
 ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν». Ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις ἐβου-
 λεύοντο αὐτὸν ἀνελεῖν, λέγει διτι, «μὴ βουλομένου ἐμοῦ,
 ἀνόνητος ὑμῖν ἐστιν ὁ πόνος», καὶ ἐκ τοῦ προτέρου τὸ δεύ-
 τερον κατὰσκειν ἄζει, ἀπὸ τοῦ θανάτου τὴν ἀνάστασιν· τοῦτο
 20 γὰρ ἐστὶ τὸ θαυμασιὸν καὶ παράδοξον καὶ γὰρ ἀμφοτέρω
 κοινῶς γέγονε, καὶ ὑπὲρ τὴν κοινὴν συνήθειαν.

Προσέχωμεν δὲ μετὰ ἀκριβείας τῷ λεγομένῳ. «Ἐξου-
 σίαν ἔχω θεῖναι», φησί, «τὴν ψυχὴν μου». Καὶ τίς οὐκ ἔχει
 ἐξουσίαν θεῖναι τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ; ἐκάσιτω γὰρ βου-
 25 λομένῳ δυνατὸν ἑαυτὸν ἀνελεῖν. Ἀλλ' οὐχ οὕτω φησὶν, ἀλλὰ
 πῶς; Οὕτως ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι, ὡς μηδένα δυνηθῆναι,
 ἄκοντος ἐμοῦ, τοῦτο ποιῆσαι, ὅπερ ἐπὶ ἀνθρώπων οὐκ ἐνι-
 ἡμεῖς γὰρ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἄλλως θεῖναι, ἀλλ' ἀναι-
 ροῦντες ἑαυτούς. Εἰ δὲ ἐμπίπτοιμεν εἰς ἐπιβουλεύοντάς τι-
 30 νας καὶ κυρίους ἀνελεῖν, οὐκ ἔτι ἔχομεν ἐξουσίαν τοῦ θεῖναι
 καὶ μή, ἀλλὰ καὶ ἀκόντων ἡμῶν ἐκεῖνοι αὐτήν ἀναιροῦσιν.

συγκατάβασιν; Τί θέλει λοιπόν ἐδῶ νὰ δείξη; Ἐπειδὴ τὸν ἀποκαλοῦσαν ξένον τοῦ Πατρὸς καὶ πλάνον καὶ ὅτι ἦλθε πρὸς καταστροφὴν καὶ ἀπώλειαν, λέγει· Ἐὰν τίποτε ἄλλο, αὐτὸ ὅπωςδήποτε μὲ ἔπειθε νὰ σᾶς ἀγαπῶ, τὸ ὅτι ἔτσι ἀγαπᾶσθε ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, ὅπως ἐγώ· καὶ διὰ τοῦτο ἀγαπᾶσθε ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ πεθαίνω διὰ σᾶς. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ θέλει νὰ δείξη καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δὲν ἔρχεται πρὸς τὸ πάθος χωρὶς τὴν θέλησίν του (διότι ἐὰν ἦρχετο χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, πῶς θὰ ἦτο τὸ πάθος τοῦ ἀποτελέσμα ἀγάπης;) καὶ ὅτι καὶ ὁ Πατὴρ συγκατατίθεται εἰς αὐτὸ πάρα πολύ. Ἐὰν δὲ τὸ λέγῃ αὐτὸ ὡς ἄνθρωπος, μὴ θαυμάσης· διότι πολλές φορές εἶπαμεν τὴν αἰτίαν δι' αὐτὰ καὶ εἶναι περιττὸν καὶ φορτικὸν νὰ λέγωμεν καὶ πάλιν τὰ ἴδια. «Ἐγὼ θυσιάζω τὴν ψυχὴν μου διὰ νὰ τὴν λάβω πάλιν· καὶ κανεὶς δὲν μοῦ τὴν ἀφαιρεῖ, ἀλλὰ τὴν θυσιάζω μὲ τὴν θέλησίν μου. Ἐξουσίαν ἔχω νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου καὶ ἐξουσίαν ἔχω νὰ τὴν λάβω πάλιν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ πολλές φορές ἠθέλον νὰ τὸν φονεύσουν, λέγει ὅτι Ἐὰν δὲν θέλω ἐγὼ εἶναι ἀνώφελος ὁ κόπος σας, καὶ ἀπὸ τὸ πρῶτον ἀποδεικνύει τὸ δεύτερον, ἀπὸ τὸν θάνατον τὴν ἀνάστασιν· διότι τὰ δύο συνέβησαν κατὰ πρωτάκουστον τρόπον καὶ ὄχι κατὰ τὸν συνήθη τρόπον.

Ἄς προσέχωμεν δὲ μὲ ὅλην τὴν προσοχὴν μας εἰς τὸ λεγόμενον· «Ἐξουσίαν ἔχω νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου», λέγει. Καὶ ποῖος δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του; διότι ὁ καθένας ποὺ θέλει ἠμπορεῖ νὰ θανατώσῃ τὸν ἑαυτόν του. Ἀλλ' ὄχι ἔτσι, λέγει, ἀλλὰ πῶς; Ἔχω τέτοιαν ἐξουσίαν νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ ἠμπορέσῃ, ἐὰν δὲν τὸ θέλω ἐγώ, νὰ τὸ κάνῃ αὐτὸ, πράγμα ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον· διότι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἐξουσίαν νὰ θυσιάσωμεν τὴν ζωὴν μας κατ' ἄλλον τρόπον, ἀλλὰ θανατώνοντες μόνον τὸν ἑαυτόν μας. Ἐὰν δὲ ἠθέλομεν πέσει εἰς ἀνθρώπους ποὺ μᾶς ἐπιβουλεύονται καὶ ποὺ ἠμποροῦν νὰ μᾶς φονεύσουν, δὲν ἔχομεν τότε ἐξουσίαν νὰ θυσιάσωμεν ἢ ὄχι τὴν ζωὴν μας, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν ἐκεῖνοι μᾶς τὴν ἀφαιροῦν.

Ἐπ' αὐτοῦ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ, καὶ ἐτέρων ἐπιβουλεύοντων, κύριος ἦν αὐτὸς μὴ θεῖναι αὐτήν. Εἰπὼν οὖν διι «οὐδεὶς αὐτήν αἶρει ἀπ' ἐμοῦ», τότε ἐπήγαγεν «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου». τουτέστιν, ἔγὼ μόνος εἰμὶ κύριος
 5 τοῦ θεῖναι αὐτήν ὅπερ ἐφ' ὑμῶν οὐκ ἔστι· καὶ γὰρ καὶ ἄλλοι πολλοὶ κύριοί εἰσι τοῦ λαβεῖν αὐτήν ἀφ' ἡμῶν'.

Ἀλλὰ τοῦτο παρὰ τὴν ἀρχὴν οὐκ εἶπεν (οὐδὲ γὰρ ἔμελλεν ὁ λόγος ἀξιόπιστος εἶναι), ἀλλὰ, διε τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἔλαβε μαρτυρίαν, καὶ πολλάκις ἐπιβουλεύσαν-
 10 τες οἷα ἰσχυσαν αὐτὸν κατὰσχεῖν (καὶ γὰρ ἐξηλθεν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν μυριάκις), τότε λοιπὸν φησιν «Οὐδεὶς αὐτήν αἶρει ἀπ' ἐμοῦ». Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, κακεῖνο ἔπεται, τὸ ἐκόπτα ἐπὶ τοῦτο ἔρχεσθαι. Τούτου δὲ ὄντιος ἀληθοῦς, κακεῖνο συνέσιγηκε, τό, ἡνίκα ἂν βουληθῇ λαβεῖν αὐτήν, δυ-
 15 ρηθῆναι πάλιν· εἰ γὰρ τὸ ἀποθανεῖν μεῖζον ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἦν, μηδὲ περὶ ἐκείνου λοιπὸν ἀμφίβαλλε· τὸ γὰρ αὐτὸν μόνον εἶναι κύριον τοῦ ψυχὴν ἀφεῖναι, δείκνυσι καὶ τοῦ λαβεῖν αὐτήν κύριον ὄντα ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας. Ὅρᾳς πῶς ἀπὸ τοῦ προτέρου τὸ δεύτερον κατεσκεύασε, καὶ ἀπὸ
 20 τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἀνάστασιν ἔδειξεν ἀναμφισβήτητον;

«Ταύτην τὴν ἐπιτολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ Πατρὸς». Ποία δὴ ταύτην; Τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ κόσμου. Ἄρ' οὖν ἀνέμεινεν ἀκοῦσαι πρότερον, καὶ τότε εἴλειτο, καὶ ἐδέησεν αὐτὸ μαθεῖν; Καὶ τίς ἂν τοῦτο, νῦν ἔχων, εἴποι; Ἀλλ' ὥσπερ
 25 ἀνωτέρω εἰπὼν, «Διὰ τοῦτό με ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ», τὴν ἐκούσιον ἐδήλωσεν ὁρμήν, καὶ τὴν τῆς ἐναντιότητος ἀνεῖλεν ὑπόνοιαν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἐπιτολὴν εἰληφέναι παρὰ τοῦ Πατρὸς εἰπὼν, οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνει, ἢ ὅτι ἐκείνῳ δοκεῖ τοῦτο, δ' ἐγὼ ποιῶ, ἵνα, διὰ τὴν αὐτὸν ἀνέλωσι, μὴ νομίσωσιν

Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κυρίου ὅμως δὲν ἔχει τὸ πρᾶγμα ἔτσι, ἀλλὰ, ἂν καὶ τὸν ἐπεβουλεύοντο ἄλλοι, ὁ ἴδιος ἦτο κύριος νὰ μὴ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του. Ἀφοῦ εἶπε λοιπὸν, ὅτι «κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἐμένα», τότε προσέθεσεν· «Ἔχω ἐξουσίαν νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου»· δηλαδή· Μόνον ἐγὼ εἶμαι κύριος νὰ θυσιάσω αὐτήν, πρᾶγμα ποὺ σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ τὸ κάνετε· καθ' ὅσον καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἶναι κύριοι νὰ ἀφαιρέσουν τὴν ζωὴν σας ἀπὸ ἐσᾶς·

Ἄλλ' αὐτὸ δὲν τὸ εἶπεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν (οὔτε βέβαια ἐπρόκειτο νὰ πιστευθῇ ὁ λόγος), ἀλλὰ, ὅταν ἔλαβε τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πρᾶγματα, καὶ τὸν ἐπεβουλεύθησαν πολλὰς φορές καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸν συλλάβουν (καθ' ὅσον ἔφυγεν ἀπὸ τὰ χέρια των μυρίας φορές), τότε πλέον λέγει· «Κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ζωὴν μου». Ἐὰν δὲ αὐτὸ εἶναι ἀληθές, συνάγεται ὅτι καὶ ἐκεῖνο εἶναι, τὸ, ὅταν θελήσῃ νὰ τὴν λάβῃ, θὰ ἠμπορέσῃ καὶ πάλιν· διότι ἐὰν ὁ θάνατός του ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ τὸν θάνατον τῶν ἀνθρώπων, μὴ ἀμφιβάλλῃς λοιπὸν καὶ δι' ἐκεῖνο· καθ' ὅσον, τὸ ὅτι αὐτὸς μόνος εἶναι κύριος νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του, δείχνει ὅτι εἶναι κύριος ἀπὸ τὴν ἴδιαν ἐξουσίαν τὸ νὰ λάβῃ αὐτήν. Βλέπεις πῶς ἀπὸ τὸ πρῶτον ἀπέδειξε καὶ τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον ἔδειξε καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀναμφισβήτητον;

«Αὐτήν τὴν ἐντολὴν τὴν ἔλαβον ἀπὸ τὸν Πατέρα μου». Ποίαν ἐντολὴν λοιπὸν; Τὸ ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ κόσμου. Ἐπομένως ἐπερίμενε ν' ἀκούσῃ πρῶτα αὐτὸ καὶ τότε τὴν ἀπεδέχθῃ καὶ ἐχρειάσθῃ νὰ τὸ μάθῃ αὐτό; Καὶ ποῖος, ποὺ ἔχει νοῦν, εἶναι δυνατόν νὰ τὸ εἰπῇ αὐτό; Ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς προηγουμένως, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Διὰ τοῦτο ὁ Πατήρ μου μὲ ἀγαπᾷ», ἐδήλωσε τὴν θεληματικὴν προθυμίαν του καὶ ἀφήρησε τὴν ἀντίθετον ὑπόνοιαν, ἔτσι καὶ τώρα, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, ὅτι ἔλαβεν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Πατέρα, τίποτε ἄλλο δὲν δείχνει, παρὰ ὅτι συμφωνεῖ καὶ ὁ Πατήρ μὲ αὐτὸ ποὺ πράττω ἐγώ, ὥστε, ὅταν θὰ τὸν θανατώσουν, νὰ μὴ νομίσουν ὅτι τὸν θανατώνουν ἐγκατα-

ὥς ἐγκαταλειμμένον καὶ προδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἀνηρηκέναι, μηδὲ ὀνειδίωσιν ἅπερ ὠνείδισαν «Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι», καὶ «Εἰ Υἱὸς εἰ τοῦ Θεοῦ, κατήβηθι ἀπὸ τοῦ σιαυροῦ». Καὶ μὴν διὰ τοῦτο οὐ
 5 καταβαίνει, ἐπειδὴ Υἱὸς ἔστι τοῦ Θεοῦ.

3. Εἴτα, ἵνα μή, ἀκούων διτι ἐντιολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ Πατρὸς», ἀλλότριον αὐτοῦ τὸ κατόρθωμα εἶναι νομίσης, προλαβὼν ἔλεγεν «Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων», διὰ τούτων δεικνὺς αὐτοῦ
 10 ὅτι τὰ πρόβατα, καὶ διτι αὐτοῦ τὸ κατόρθωμα ἦν πᾶν τὸ γεγενημένον, καὶ οὐ δεόμενον αὐτὸν ἐντιολῆς· εἰ γὰρ ἐντιολῆς ἔδειτο, πῶς ἔλεγεν «Ἀπ' ἐμαυτοῦ τίθημι»; ὁ γὰρ ἄφ' ἑαυτοῦ τιθεὶς οὐ δέεται ἐντιολῆς. Καὶ τὴν αἰτίαν δὲ τίθησι, δι' ἣν τοῦτο ποιεῖ. Ποία δὲ αὕτη ἐστί; Τὸ ποιμένα
 15 αὐτὸν εἶναι, καὶ καλὸν ποιμένα. Ὁ δὲ καλὸς ποιμὴν οὐ δεῖται ἐτέρου τοῦ πρὸς τοῦτο αὐτὸν διανασιήσοντος. Εἰ δὲ καλὸς ποιμὴν οὐ δεῖται ἐτέρου τοῦ πρὸς τοῦτο αὐτὸν διανασιήσοντος. Εἰ δὲ ἐπ' ἀνθρώπων τοῦτο, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν διτι «ἑαυτὸν ἐκένω-
 20 σεν». Οὐδὲν οὖν ἄλλο ἢ ἐντιολὴ ἐνιαῦθα βούλειαι κειμένη, ἀλλ' ἢ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ὁμόνοιαν δεῖξαι. Εἰ δὲ οὕτω ταπεινῶς εἴρηται καὶ ἀνθρωπίνως, τῆς τῶν ἀκουόντων ἐστὶν ἀσθενείας ἡ αἰτία.

«Σχίσμα οὖν ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις. Καὶ οἱ μὲν
 25 ἔλεγον διτι δαιμόνιον ἔχει, καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε; Οἱ δὲ διτι τὰ ρήματα ταῦτα οὐκ ἔστι δαιμονιζομένου. Μὴ δαιμόνιον δύναται ὀφθαλμοὺς τυφλῶν ἀνοῖξαι;». Ἐπειδὴ γὰρ μείζονα ἢ κατὰ ἄνθρωπον τὰ λεγόμενα, καὶ οὐ τῆς κοινῆς συνηθείας, δαιμονῶντα αὐτὸν ἔλεγον, τρίτον ἤδη τούτῳ αὐ-
 30 τὸν προσειπόντες (καὶ γὰρ ἔμπροσθεν ἔλεγον «Δαιμόνιον ἔχεις, τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;»· καὶ πάλιν «Οὐ καλῶς ἐλέ-

18. Ματθ. 27, 42.

20. Ματθ. 27, 40.

21. Ἰω. 10, 11.

22. Φιλ. 2, 7.

23. Ἰω. 7, 20.

λειφθέντα καὶ προδομένον ἀπὸ τὸν Πατέρα, οὔτε νὰ τὸν ὄνειδίσουν μὲ αὐτὰ ποὺ τὸν ὠνειδίσαν· «"Αλλους ἔσωσε, τὸν ἑαυτὸν τοῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν σώσῃ»¹⁹, καί· «'Εὰν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸν σταυρόν»²⁰. Καὶ ὁ μως δι' αὐτὸ δὲν κατεβαίνει, ἐπειδὴ εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

3. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσης, ἀκούων «ἐντολὴν ἔλαβον ἀπὸ τὸν Πατέρα μου», ὅτι εἶναι ξένον πρὸς αὐτὸν τὸ κατόρθωμα, προλαμβάνων αὐτό, ἔλεγεν· «'Ο ποιμὴν ὁ καλὸς θυσιάζει τὴν ζωὴν τοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων»²¹, δεικνύων μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ὅτι εἶναι ἰδικὰ τοῦ τὰ πρόβατα καὶ ὅτι τὸ πᾶν ποὺ συνέβη ἦτο ἰδικόν τοῦ κατόρθωμα, καὶ ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ἐντολὴν· διότι ἐὰν εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ἐντολὴν, πῶς ἔλεγε, «μόνος μου θυσιάζω τὴν ζωὴν μου»; καθ' ὅσον αὐτὸς ποὺ θυσιάζει μόνος τοῦ τὴν ζωὴν τοῦ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἐντολὴν. Ἀναφέρει δὲ καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν τὸ κάμνει αὐτό. Ποία δὲ εἶναι αὕτη; Ὅτι αὐτὸς εἶναι ποιμὴν καὶ μάλιστα καλὸς ποιμὴν. Ὁ δὲ καλὸς ποιμὴν δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλον διὰ νὰ τὸν προτρέψῃ δι' αὐτὸ τὸ ἔργον. Ἐὰν δὲ αὐτὸ συμβαίνη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, πολὺ περισσότερον συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι «ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ»²². Τίποτε ἄλλο λοιπὸν δὲν θέλει νὰ δείξῃ ἢ ἐντολὴ ποὺ ἀναφέρεται, παρὰ τὴν ὁμόνοιαν πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐὰν δὲ ἐλέχθη τόσον ταπεινὰ καὶ ἀνθρώπινα, ἢ αἰτία εἶναι ἢ πνευματικὴ ἀδυναμία τῶν ἀκροατῶν.

«Ἐγένετο λοιπὸν διχασμὸς μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων. Καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον ὅτι ἔχει δαιμόνιον καὶ εἶναι μανιακός· τί τὸν ἀκούτε; Ἄλλοι δὲ ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια δαιμονισμένου. Μήπως τὸ δαιμόνιον ἠμπορεῖ ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τυφλῶν;». Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὰ λεγόμενα ἦσαν ἀνώτερα καὶ ὅχι κατ' ἀνθρώπον λεγόμενα, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συνήθως λέγονται, τὸν ὠνόμαζον δαιμονισμένον, ἀποδώσαντες εἰς αὐτὸν αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν τρεῖς ἡδὴ φορές (καθ' ὅσον προηγουμένως ἔλεγον· «Δαιμόνιον ἔχεις· ποῖος θέλει νὰ σὲ φονεύσῃ;»²³ καὶ πάλιν·

γομεν ὅτι Σαμαρείτης εἶ σύ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις;»· καὶ ἐν-
 ταῦθα· «Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε;»)·
 μᾶλλον δὲ οὐ τρίτον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις αὐτὸν ἀκηκοέναι·
 τὸ γὰρ λέγειν, «Οὐ καλῶς ἐλέγομεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις;»,
 5 οὐ τοῦ δεύτερον καὶ τρίτον, ἀλλὰ τοῦ πολλάκις εἰρηκέναι
 τοῦτο σημεῖόν ἐστιν. «Οἱ δὲ ἔλεγον φησὶν Ταῦτα τὰ ρή-
 ματα οὐκ ἔστι δαιμονιζομένου. Μὴ δαιμόνιον δύναται ὁ-
 ρθαλμοὺς τυφλῶν ἀνοῖξαι;». Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ ρημάτων
 οὐκ ἠδύναντο ἐπιστοιμίζειν, τὴν ἀπόδειξιν λοιπὸν ἀπὸ τῶν
 10 ἔργων ἐπιοῦντο· μάλιστα μὲν γὰρ οὐδὲ τὰ ρήματα δαιμο-
 νῶνιός ἐστιν· εἰ δὲ οὐ πείθεσθε ἀπὸ τῶν ρημάτων, ἀπὸ
 τῶν ἔργων δυσωπήθητε· εἰ δὲ μὴ δαιμονῶνιός ἐστι, μεί-
 ζονα δὲ ἢ κατὰ ἄνθρωπον, εὐδηλον ὅτι θείας τινὸς ταῦτά
 ἐστι δυνάμεως. Εἶδες συλλογισμόν; «Οἱ γὰρ μείζονα ἢ
 15 κατὰ ἄνθρωπον ἦν», δῆλον ἐκ τοῦ λέγειν ὅτι «Δαιμόνιον
 ἔχει»· ὅτι δὲ δαιμόνιον οὐκ εἶχεν, ἐδήλωσεν ἀφ' ὧν ἐ-
 ποίησε.

Τί οὖν ὁ Χριστός; Οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται· πρό-
 τερον μὲν γὰρ ἀπεκρίνατο, «Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω», νυνὶ
 20 δὲ εὐ τοῦτο. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων παρέσχεν
 ἀπόδειξιν, εἰσίγα λοιπὸν οὐδὲ γὰρ ἀποκρίσεως ἦσαν ἄξιοι
 οἱ δαιμονῶντα αὐτὸν καλοῦντες ὑπὲρ τούτων, ὑπὲρ ὧν θαυ-
 μάζειν, καὶ Θεὸν ἠγεῖσθαι αὐτὸν ἐχοῖν. Τί δὲ καὶ ἔδει
 τῶν παρ' αὐτοῦ λοιπὸν ἐλέγχων, αὐτῶν καὶ ἀλλήλων ἰσθα-
 25 μένων καὶ διελεγχόντων ἀλλήλους; Διὰ τοῦτο εἰσίγα καὶ
 πρῶτος πάντα ἔφερεν. Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ-
 μᾶς παιδεύων ἐπιείκειαν καὶ μακροθυμίαν παῖσαν.

4. Τοῦτον τοῖνον ζηλώσωμεν· οὐδὲ γὰρ εἰσέγησε μόνον,
 ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπέσιη, καὶ ἐρωτηθεὶς ἀποκρίνεται, καὶ τὰ
 30 τῆς προνοίας αὐτοῦ ἐπιδείκνυται καὶ δαιμονῶν κληθεὶς καὶ

«Καλὰ δὲν ἐλέγομεν, ὅτι σὺ εἶσαι Σαμαρείτης καὶ ὅτι ἔχεις δαιμόνιον;»²⁴ καὶ ἐδῶ· «Δαιμόνιον ἔχει καὶ εἶναι παράφρων· τί τὸν ἀκούετε;»), μᾶλλον δὲ ὄχι διὰ τρίτην φοράν, ἀλλὰ πολλές φορές αὐτός ἤκουσε νὰ τὸν ὀνομάζουν ἔτσι· διότι οἱ λόγοι, «Καλὰ δὲν ἐλέγομεν, ὅτι ἔχεις δαιμόνιον;», δὲν εἶναι σημεῖον, ὅτι διὰ δευτέραν καὶ τρίτην φοράν τὸ εἶχον εἰπεῖ, ἀλλὰ πολλές φορές. «Οἱ δὲ ἔλεγον», λέγει· «Αὐτὰ τὰ λόγια δὲν εἶναι δαιμονισμένου. Μήπως τὸ δαιμόνιον ἠμπορεῖ νὰ ἀνοίξῃ ὀφθαλμοὺς τυφλῶν;». Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τὸν ἀποστομώσουν μὲ τὰ λόγια, εἰς τὸ ἐξῆς τὴν ἀπόδειξιν τὴν ἐλάμβανον ἀπὸ τὰ ἔργα· καὶ βέβαια οὔτε τὰ λόγια του εἶναι λόγια δαιμονισμένου· ἀλλ' ἐὰν δὲν πείθεσθε ἀπὸ τὰ λόγια, δείξατε εὐλάβειαν ἀπὸ τὰ ἔργα· ἐὰν δὲ δὲν εἶναι ἔργα δαιμονισμένου καὶ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, εἶναι φανερόν, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἔργα κάποιας θείας δυνάμεως. Εἶδες συλλογισμόν; Διότι τὸ ὅτι ἦσαν ἀνώτερα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι ἔλεγον «δαιμόνιον ἔχει»· τὸ ὅτι δὲ δὲν εἶχε δαιμόνιον, τὸ ἐδήλωσεν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔκαμεν.

Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Δὲν δίδει καμμίαν ἀπάντησιν εἰς αὐτά· προηγουμένως βέβαια ἀπήντησεν, «Ἐγὼ δὲν ἔχω δαιμόνιον»²⁵, ἐνῶ τώρα δὲν τὸ κάμνει αὐτό. Διότι, ἐπειδὴ τὸ ἀπέδειξε μὲ τὰ ἔργα του, εἰς τὸ ἐξῆς ἐσιώπα· δὲν ἦσαν δηλαδὴ ἄξιοι οὔτε δι' ἀπάντησιν ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ὠνόμαζον δαιμονισμένον ἐξ αἰτίας ἐκείνων, διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ τὸν θαυμάζουν καὶ νὰ τὸν θεωροῦν Θεόν. Τί δὲ ἐχρειάζοντο εἰς τὸ ἐξῆς οἱ ἔλεγχοί του, τὴν στιγμὴν ποὺ οἱ ἴδιοι ἴσταντο ἀντιμέτωποι μεταξύ των καὶ ἤλεγχον ὁ ἓνας τὸν ἄλλον; Διὰ τοῦτο ἐσιώπα καὶ τὰ ὑπέμενεν ὅλα μὲ πραότητα. Ὁχι δὲ μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ δείχνωμεν κάθε ἐπιείκειαν καὶ μακροθυμίαν.

4. Ἄς μιμηθῶμεν λοιπὸν αὐτόν· διότι ὄχι μόνον δὲν ἐσιώπησεν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἦλθεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἐρωτηθεὶς δίδει ἀπάντησιν καὶ δείχνει τὰ ἔργα τῆς προνοίας του· καὶ ἂν καὶ ἐκλήθῃ δαιμονιζόμενος καὶ μανιακὸς ὑπὸ τῶν ἀν-

μαινόμενος παρὰ ἀνθρώπων, μυρία εὐεργετημένων, καὶ οὐχ
 ἅπαξ, οὐδὲ δίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, οὐ μόνον οὐκ ἡμύναιτο,
 ἀλλὰ καὶ εὐεργειῶν αὐτοῦς οὐ διέλιπε. Καὶ τί λέγω εὐεργειῶν;
 Ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκε, καὶ σταν-
 5 ρούμενος ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Πατρὶ διαλέγεται. Ταῦτ' οὖν καὶ
 ἡμεῖς μιμησώμεθα τοῦτο γάρ ἐστι Χριστοῦ εἶναι μαθητὴν,
 τὸ προῶν εἶναι καὶ ἐπιεικῆ. Πόθεν δὲ γένοιτ' ἂν ἡμῖν αὐ-
 τη ἢ πραότης; Ἄν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν λογιζώμεθα συνε-
 χῶς, ἂν πενθῶμεν, ἂν δακρύωμεν οὐδὲ γὰρ ἀνέχεται ψυχὴ,
 10 ιοσαύτη συνοικοῦσα ὀδύνη, παροξύνεσθαι καὶ ὀργίζεσθαι. ἔνθα
 γὰρ ἂν ἡ πένθος, ὀργὴν εἶναι ἀμήχανον. ἔνθα λύπη, πᾶσα
 ἐκποδῶν ὀργή. ἔνθα συντριβὴ διανοίας, οὐδεὶς παροξυσμός.
 Ὑπὸ γὰρ πένθους μαστιζομένη ἡ διάνοια, οὐδὲν σχολὴν ἔ-
 χει διεγερθῆναι, ἀλλὰ σιενάζει πικρόν, καὶ κλαύσεται πι-
 15 κρότερον. Καὶ οἶδα μὲν διὰ πολλοὶ γελῶσι, ταῦτα ἀκούοντες,
 ἀλλ' ἐγὼ τοὺς γελῶντας θρηνῶν οὐ παύσομαι. πένθους γὰρ
 ὁ παρὼν καιρὸς, καὶ θρήνων, καὶ ὀδυρμῶν. πολλὰ γὰρ καὶ
 ἐν χρήμασι καὶ ἐν πράγμασιν ἁμαρτάνομεν. Τοὺς δὲ τοι-
 αῦτα πλημμελοῦντας γέεννα ἐκδέχεται, καὶ ποταμός, ζέων
 20 τῷ ροδίῳ τοῦ πυρός, καὶ βασιλείας ἔκπιωσις, τὸ πάντων
 χαλεπώτατον.

Τούτων οὖν ἠπειλημένων, εἶπέ μοι, γελᾷς οὐ καὶ τρυ-
 φᾷς; καί, τοῦ Δεσπότου σου παροξυνομένου καὶ ἀπειλοῦντος,
 ἔσηκας ἀναπεπτωκῶς; καὶ οὐ δέδοικας μὴ τοῦτω σανιτῷ
 25 λαμπρὰν ἀνάψης τὴν κάμινον; Οὐκ ἀκούεις τί καθ' ἐκάστην
 ἡμέραν βοᾷ; «Πεινῶντά με εἶδετε, καὶ οὐκ ἐθρέψατε δι-
 ψῶντα, καὶ οὐκ ἐποίησατε. Πορεύεσθε εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοι-
 μασμένον τῷ διαδόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ» καὶ ταῦτα
 ἀπειλεῖ καθ' ἐκάστην ἡμέραν. Ἄλλ' ἐθρεψα, φησὶν, αὐτόν.
 30 Πότε, καὶ πόσας ἡμέρας; δέκα καὶ εἴκοσιν; Ἄλλ' οὐ τοσοῦ-
 τον βούλεται χρόνον μόνον, ἀλλ' ὅσον ἐπὶ τῆς γῆς διατρί-
 βεις. Ἐπεὶ καὶ αἱ παρθέναι εἶχον ἔλαιον, ἀλλ' οὐκ ἄρκουν

θρώπων ποὺ ἐδέχθησαν ἀμετρήτους εὐεργεσίας, καὶ ὄχι μίαν καὶ δύο, ἀλλὰ πολλὰς φορές, ὄχι μόνον δὲν ἐσταμάτησεν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ τοὺς εὐεργετῇ. Καὶ διατί λέγω νὰ τοὺς εὐεργετῇ; Χάριν αὐτῶν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἐθυσίασε καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ σταυροῦ τοῦ ὁμιλεῖ εἰς τὸν Πατέρα ὑπὲρ αὐτῶν. Αὐτὰ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἄς μιμηθῶμεν· διότι αὐτὸ σημαίνει νὰ εἶναι κανεὶς μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, τὸ νὰ εἶναι πρᾶος καὶ ἐπιεικὴς. Πῶς θὰ ἠμπορούσαμεν ν' ἀποκτήσωμεν αὐτὴν τὴν πραότητα; Ἐὰν σκεπτώμεθα συνεχῶς τὰς ἀμαρτίας μας, ἂν πενθῶμεν, ἂν δακρύωμεν· διότι δὲν ἀνέχεται ἡ ψυχὴ, ὅταν ζῇ μὲ τόσῃ πολλὴν ὀδύνην, νὰ ἐξάπτεται καὶ νὰ ὀργίζεται· καθ' ὅσον, ὅπου ὑπάρχει λύπη, κάθε ὀργὴ ἐκδιώκεται· ὅπου ὑπάρχει συντριβὴ πνεύματος, δὲν ὑπάρχει παροργισμός. Διότι ὅταν τὸ πνεῦμα ὑποφέρῃ ἀπὸ τὸ πένθος, δὲν ἔχει εὐκαιρίαν νὰ διεγερθῇ, ἀλλὰ στενάζει πικρὰ καὶ κλαίει πικρότερα. Καὶ γνωρίζω μὲν ὅτι πολλοὶ γελοῦν ἀκούοντες αὐτά, ἀλλ' ἐγὼ δὲν θὰ παύσω νὰ θρηνῶ αὐτοὺς ποὺ γελοῦν· διότι ὁ παρὼν καιρὸς εἶναι καιρὸς πένθους καὶ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν· διότι πολλὰς ἀμαρτίας διαπράττομεν μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα. Αὐτοὺς δὲ ποὺ διαπράττουν τέτοια ἀμαρτήματα τοὺς ἐπιφυλάσσεται γέεννα καὶ ποταμὸς ποὺ βράζει ἀπὸ τὰ ὀρμητικὰ κύματα τοῦ πυρός, καὶ ἔκπτωσις ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ποὺ εἶναι τὸ πιὸ φοβερώτερον ἀπὸ ὅλα.

Εἰπέ μου λοιπὸν· ἐνῶ ἀπειλούμεθα ἀπὸ αὐτά, σὺ γελᾷς καὶ ἐπιδίδεσαι εἰς τὰς ἀπολαύσεις; καί, ἐνῶ ὁ Κύριός σου παροργίζεται καὶ σὲ ἀπειλεῖ, σὺ μένεις ἀδιάφορος; καὶ δὲν φοβεῖσαι μήπως μὲ αὐτὸ ἀνάψῃς διὰ τὸν ἑαυτόν σου ἀκόμη περισσότερον τὴν κάμινον; Δὲν ἀκούεις τί φωνάζει καθημερινῶς; «Μὲ εἶδετε πεινασμένον καὶ δὲν μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω· διψασμένον, καὶ δὲν μὲ ἐποτίσατε! Πορεύεσθε εἰς τὸ πῦρ ποὺ ἔχει ἐτοιμασθῇ διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ»²⁶ καὶ μὲ αὐτὰ μᾶς ἀπειλεῖ καθημερινῶς. Ἀλλὰ τὸν ἔθρεψα, λέγει. Πότε καὶ πόσας ἡμέρας; δέκα καὶ εἴκοσιν; Ἀλλὰ δὲν θέλει τόσον μόνον χρόνον, ἀλλ' ὅσον ζῆς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Διότι καὶ αἱ παρθένοι εἶχον

πρὸς σωτηρίαν αὐταῖς· καὶ γὰρ καὶ αὗται ἀνῆψαν τὰς λαμπάδας, ἀλλ' ἀπεκλείσθησαν τοῦ νυμφῶνος. Καὶ μάλα εἰκότως· ἔφθησαν γὰρ σβεσθεῖσαι πρὸ τῆς τοῦ νυμφίου παρουσίας. Διὰ τοῦτο πολλοῦ ἡμῖν δεῖ τοῦ ἐλαίου, καὶ δαψιλοῦς
 5 τῆς φιλανθρωπίας. Ἐκτενέστερον γοῦν τί φησιν ὁ Προφήτης· «Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου». Οὐκοῦν καὶ ἡμᾶς τοὺς πλησίον οὕτως ἐλεεῖν δεῖ κατὰ τὸ μέγα ἔλεος, τὸ παρ' ἡμῖν οἷοι γὰρ ἂν γενώμεθα περὶ τοὺς ὁμοδούλους, τοιοῦτου πευξόμεθα τοῦ Δεσπότη. Ποῖον δὲ ἔλεος μέγα;
 10 Ὅτιαν μὴ ἐκ τοῦ περισσεύματος δῶμεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὑστερήματος. Εἰ δὲ μηδὲ ἐκ τοῦ περισσεύματος, τίς ἡμῖν ἔσται ἐλπίς; πόθεν τῶν κακῶν ἐκείνων ἀπαλλαγὴ; ποῦ δυνησόμεθα φυγεῖν καὶ σωτηρίαν εὑρεῖν;

Εἰ γὰρ αἱ παρθένοι μετὰ τοσοῦτους καὶ τηλικούτους ἰ-
 15 δρωτίας οὐδεμίαν οὐδαμόθεν ἔσχον παραμυθίαν, τίς ἡμῶν προσιήσεται, διὰν ἀκούσωμεν ἐκεῖνα τὰ φοβερά ρήματα αὐτοῦ τοῦ δικάζοντος, λέγοντος καὶ ὀνειδίζοντος ἡμᾶς ὅτι «πεινῶντά με οὐκ ἐθρέψατε»; «ἐφ' ὅσον γὰρ οὐκ ἐποιήσατε ἐνί, φησί, τῶν ἐλαχίστων τούτων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε»· οὐ περὶ
 20 τῶν μαθητῶν λέγων ταῦτα μόνον, οὐδὲ περὶ τῶν ἀνηρημένων τὸν τῶν μοναχῶν βίον, ἀλλὰ περὶ παντὸς ἀνθρώπου πιστοῦ· ὁ γὰρ τοιοῦτος, καὶ δοῦλος ἦ, καὶ τῶν ἐν ἀγορᾷ προσαιούντων, πιστεύη δὲ εἰς τὸν Θεόν, δίκαιον πάσης αὐτὸν ἀπολαύειν εὐνοίας. Καὶ περιττώμεν τὸν τοιοῦτον
 25 γυμνὸν ἢ πεινῶντα, ταῦτα ἀκουσόμεθα τὰ ρήματα. Καὶ μάλα εἰκότως· τί γὰρ βαρὺ ἦ τί ἐπαχθὲς ἤτησε παρ' ἡμῶν; τί δὲ οὐ τῶν σφόδρα εὐκολωιάτων καὶ ῥάσιων; Οὐδὲ γὰρ εἶπεν, Ἀσθενῶν ἤμην, καὶ οὐκ ἀνεσιθήσαιτέ με, ἀλλ' «οὐκ

27. Ψαλμ. 50, 1.

28. Ματθ. 25, 42.

29. Ματθ. 25, 40.

ἔλαιον, ἀλλὰ δὲν ἐπαρκοῦσε διὰ τὴν σωτηρίαν των· καθ' ὅσον καὶ αὐταὶ ἤναψαν τὰς λαμπάδας, ἀλλ' ἀπεκλείσθησαν τοῦ νυμφῶνος. Καὶ πολὺ φυσικά· διότι αἱ λαμπάδες ἔσβησαν πρό τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ νυμφίου. Διὰ τοῦτο ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ πολὺ ἔλαιον καὶ ἄφθονον φιланθρωπίαν. Ἔκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ προφήτης· «Ἐλέησέ με, Θεέ μου, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου»²⁷. Ἔτσι λοιπὸν πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἐλεῶμεν τοὺς πλησίον, μὲ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέραν εὐσπλαγχνίαν· διότι ὅποια θὰ εἶναι ἡ συμπεριφορὰ μας πρὸς τοὺς ὁμοδούλους μας, τέτοια θὰ εἶναι καὶ τοῦ Κυρίου μας πρὸς ἡμᾶς. Ποῖον δὲ ἔλεος εἶναι μέγα; Ὅταν δίδωμεν ὄχι ἀπὸ τὸ περίσσευμά μας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὑστέρημά μας. Ἐὰν δὲ δὲν δώσωμεν οὔτε καὶ ἀπὸ τὸ περίσσευμά μας, ποίαν ἐλπίδα θὰ ἔχωμεν; ἀπὸ ποῦ θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκείνων τῶν κακῶν; ποῦ θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ καταφύγωμεν καὶ νὰ εὕρωμεν σωτηρίαν;

Πράγματι, ἐὰν αἱ παρθένοι μετὰ ἀπὸ τόσους πολλοὺς καὶ τόσον μεγάλους ἰδρωτάς δὲν εὔρον ἀπὸ πουθενὰ καμμίαν παρηγορίαν, ποῖος θὰ μᾶς βοηθήσῃ, ὅταν θὰ ἀκούσωμεν ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ λόγια αὐτοῦ ποῦ θὰ μᾶς δικάζῃ καὶ θὰ λέγῃ καὶ θὰ μᾶς κατηγορῇ, ὅτι «ἤμουν πεινασμένος καὶ δὲν μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω»;²⁸ «Ἐφ' ὅσον λοιπόν», λέγει, «δὲν τὸ ἐκάματε αὐτὸ εἰς ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους, οὔτε καὶ εἰς ἐμένα τὸ ἐκάματε»²⁹ δὲν τὰ λέγει αὐτὰ μόνον διὰ τοὺς μαθητάς του, οὔτε δι' αὐτοὺς ποὺ ἐπροτίμησαν τὸν μοναχικὸν βίον, ἀλλὰ διὰ κάθε πιστὸν ἄνθρωπον· διότι αὐτός, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι δοῦλος, καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐπαίτας τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ πιστεύει εἰς τὸν Θεόν, δικαιούται ν' ἀπολαύῃ ὅλης τῆς εὐνοίας μας. Καὶ ἂν τὸν παραβλέψωμεν αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ποῦ εἶναι γυμνός ἢ πεινασμένος, θ' ἀκούσωμεν αὐτὰ τὰ λόγια. Καὶ πάρα πολὺ σωστά· διότι τί τὸ βαρὺ ἢ τί τὸ φορτικὸν ἐζήτησεν ἀπὸ ἡμᾶς; τί δὲ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ πάρα πολὺ εὐκόλα καὶ ἐλαφριά; Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι «ἤμουν ἀσθενής καὶ δὲν μὲ ἀνεστήσατε», ἀλλὰ

ἐπεσκέψασθέ με». οὐκ εἶπεν, "Ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ οὐκ ἐξεβάλειέ με, ἀλλ' «οὐκ ἤλθειε πρὸς με».

"Ὅσω τοίνυν κοῦφα τὰ ἐπιτάγματα, τοσούτῳ μείζων ἡ κόλασις τοῖς παρακούουσι· τί γὰρ κουφότερον, εἶπέ μοι, τοῦ
 5 θαδίσαι καὶ εἰς δεσμοτήριον εἰσελθεῖν; τί δὲ ἥδιον; "Όταν γὰρ ἴδῃς τοὺς μὲν δεδεμένους, τοὺς δὲ αὐχμῶντας, τοὺς δὲ κομῶντας, καὶ ῥάκια περικειμένους, τοὺς δὲ ὑπὸ λιμοῦ φθειρομένους, καὶ ὥς κύνας τοῖς ποσὶ προσιρέχοντας, ἐτέρους τὰς πλευρὰς διορωρυγμένους, ἄλλους ἐκ τῆς ἀγορᾶς νῦν
 10 ἐπανιόντας δεδεμένους, καὶ μεθ' ἡμέραν μὲν ἐπαιτοῦντας, καὶ οὐδὲ τὴν ἀναγκαίαν συλλέγοντας τροφήν, ἐν ἑσπέρᾳ δὲ παρὰ τῶν ἐφεισώτων τὴν πονηρὰν ἐκείνην καὶ ὠμὴν ἀπαιτουμένους λειτουργίαν, καὶ λίνθος πῖς ἦς, πάντως ἔση φιλοφρότερος, καὶ τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον ζῶν βίον,
 15 πάντως ἔση φιλοσοφώτερος, τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ἐπὶ ταῖς ἀλλοτριαῖς ἐπισκοπῶν συμφοραῖς· καὶ γὰρ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας ἔννοιαν λήψῃ πάντως, καὶ τῶν ποικίλων κολάσεων. Ταῦτα δὲ στρέφων καὶ λογιζόμενος, καὶ θυμὸν καὶ ἡδονὴν καὶ τὸν τῶν διωτικῶν πραγμάτων ἔρωτα
 20 ἐκβαλεῖς πάντως, καὶ παντὸς λιμένος γαληνοτάτου γαλήνοτέραν ἐργάσῃ τὴν ψυχὴν, καὶ περὶ τοῦ δικαστηρίου φιλοσοφήσεις ἐκείνου, ἐννοῶν δι, εἰ παρὰ ἀνθρώποις τοσαύτη πρόνοια καὶ τάξις καὶ φόβος καὶ ἀπειλαί, πολλῷ μᾶλλον παρὰ Θεῷ· «οὐ γὰρ ἔστιν ἐξουσία, εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ». "Ὅ
 25 τοίνυν τοῖς ἄρχουσι ταῦτα δοὺς διαιτάσσειν, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς αὐτὰ ἐργάσεται.

5. Καὶ γὰρ, εἰ μὴ οὗτος ἦν ὁ φόβος, πάντα ἂν ἀπολώλει· οὐ γὰρ γε τοσούτων κολάσεων ἐπικειμένων, πολλοὶ οἱ πρὸς

30. Ματθ. 25, 43.

31. Ρωμ. 13, 1.

«δὲν μὲ ἐπεσκέφθητε»· δὲν εἶπεν, Ἐἰς τὴν φυλακὴν ἤμουν καὶ δὲν μὲ ἐβγάζατε ἔξω, ἀλλὰ «δὲν ἤλθατε νὰ μὲ ἰδῇτε»³⁰.

Ὅσον περισσότερον λοιπὸν ἐλαφρὰ εἶναι τὰ προστάγματα, τόσον περισσότερον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ κόλασις δι' αὐτοὺς ποὺ τὰ παρακούουν· διότι εἶπέ μου· τί ὑπάρχει ἐλαφρύτερον τὸ νὰ βαδίσῃς καὶ νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν φυλακὴν; τί δὲ πῶς εὐχάριστον; Ὅταν λοιπὸν ἰδῇς ἄλλους μὲν δεμένους, ἄλλους δὲ γεμάτους ἀπὸ βρωμιάν, ἄλλους μὲ μακρὰ μαλλιά καὶ ντυμένους μὲ κουρέλια, ἄλλους νὰ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείναν καὶ νὰ τρέχουν εἰς τὰ πόδια σου ὥσάν τὰ σκυλιά, ἄλλους μὲ πληγωμένα τὰ πλευρά των, ἄλλους νὰ τοὺς φέρουν ἀπὸ τὴν ἀγορὰν τὴν στιγμὴν ἐκείνην δεμένους, ποὺ ὅλην τὴν ἡμέραν μὲν ζητιανεύουν χωρὶς νὰ συγκεντρώνουν τὴν ἀναγκαίαν διὰ νὰ ζήσουν τροφήν των, κατὰ τὴν νύκτα δὲ νὰ ζητῇται ἀπὸ τοὺς προΐσταμένους νὰ κάμνουν τὴν κακὴν καὶ σκληρὰν ἐκείνην ὑπηρεσίαν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι λίθος, ὅπωςδὴποτε θὰ γίνῃς φιланθρωπότερος, καὶ ἂν ἀκόμη ζῇς τὸν φιλήδονον καὶ ἀκόλαστον ἐκεῖνον βίον, ὅπωςδὴποτε θὰ γίνῃς φιλοσοφώτερος, ἐξετάζων τὰ ἀνθρώπινα πράγματα εἰς τὰς συμφορὰς τῶν ξένων· καθ' ὅσον θὰ λάβῃς ὅπωςδὴποτε μίαν ιδέαν τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἡμέρας καὶ τῶν ποικίλων κολάσεων. Αὐτὰ δὲ σκεπτόμενος καὶ ἀναλογιζόμενος, ὅπωςδὴποτε θὰ ἐκδιώξῃς καὶ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἡδονὴν καὶ τὸν ἔρωτα διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ θὰ καταστήσῃς τὴν ψυχὴν σου πῶς γαλήνιον καὶ ἀπὸ ὅποιονδὴποτε γαληνότατον λιμένα, καὶ θὰ φιλοσοφήσῃς δι' ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον, σκεπτόμενος ὅτι, ἐὰν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐπιδεικνύεται τόση μεγάλη πρόνοια καὶ ὑπάρχει τόση τάξις καὶ φόβος καὶ ἀπειλαί, πολὺ περισσότερον θὰ συμβῇ αὐτὸ ἀπὸ τὸν Θεόν· «διότι δὲν ὑπάρχει καμμία ἐξουσία, παρὰ μόνον ἡ ἐξουσία τοῦ Θεοῦ»³¹. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἔδωσεν εἰς τοὺς ἄρχοντας τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν νὰ διατάσσουν αὐτά, πολὺ περισσότερον θὰ τὰ κάμῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος.

5. Πράγματι λοιπὸν, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν αὐτὸς ὁ φόβος θὰ ἦτο δυνατόν τὰ πάντα νὰ καταστραφοῦν, ἀφοῦ ἂν καὶ

τὴν κακίαν αὐτομολοῦντές εἰσι. Ταῦτα καὶ φιλοσοφῶν, καὶ
 πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην ἔση προθυμότερος, καὶ πολλὴν καρ-
 πώσῃ τὴν ἡδονήν, καὶ πολλῷ μείζονα τῶν ἀπὸ θεάτρου κα-
 ταβαινόντων οἱ μὲν γὰρ ἐκεῖθεν ἀναστάντες φλέγονται ὑπὸ
 5 τῆς ἐπιθυμίας καιόμενοι· διὰ γὰρ ἴδωσι τὰς ἀνεπιτερωμένας
 ἐκεῖνας ἐπὶ τῆς σκηνῆς γυναῖκας, καὶ μυρία λάβωσιν ἐκεῖ-
 θεν τραύματα, θαλάσσης κυμαινούσης οὐδὲν ἄμεινον διακεί-
 σονται, τοῦ τύπου τῶν ὄψεων, τῶν σχημάτων, τῶν ῥημάτων,
 τῆς βαδίσεως, τῶν ἄλλων πάντων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἰ-
 10 στιαμένων, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῖς πολιορκούντων. Οἱ δὲ ἐν-
 τεῦθεν ἐξελθόντες, οὐδὲν ὑποσιήσονται τοιοῦτον, ἀλλὰ πολλὴν
 καρπώσονται τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἀταραξίαν ἥ γὰρ κατὰ-
 νυξίς, ἥ ἐκ τῆς ὄψεως τῶν δεδεμένων ἐγγενομένη, ἅπαν
 ἐκεῖνο σθέννυσι τὸ πῦρ. Καὶ ἀπαντήσῃ γυνὴ πορνευομένη
 15 καὶ ἀκόλαστος ἐξελθόντι τῶν δεσμοτῶν, οὐδὲν αὐτὸν ἐρ-
 γάσεται χαλεπὸν ὥς γὰρ ἄπλαστος λοιπὸν γενόμενος, οὕ-
 τως οὐχ ἁλώσεται τοῖς δικτύοις τῆς ὄψεως ἐκείνης, ἀντὶ
 τῆς ὄψεως τῆς ἀκολάστου, τοῦ φόβου τῆς κρίσεως πρὸ
 ὀφθαλμῶν αὐτῷ τότε κειμένου. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ πᾶν εἶδος
 20 τρυφῆς ἐπελθὼν ἔλεγεν· «Ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον
 πένθους ἢ πορευθῆναι εἰς οἶκον γέλωτος». Καὶ ἐνταῦθα
 μὲν ισοαύτην ἐπιδείξῃ τὴν φιλοσοφίαν, ἐκεῖ δὲ ἀκούσῃ τὰ
 μυρίων μακαρισμῶν ἄξια ῥήματα.

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν τῆς τοιαύτης πράξεως καὶ πρα-
 25 γματείας· καὶ γὰρ μὴ δυνηθῶμεν τροφὴν εἰσενεγκεῖν, μηδὲ
 ἀργύριον βοηθῆσαι δόντες, ἀλλὰ παρακαλέσαι λόγῳ, καὶ τὴν
 κειμένην ἀνασιῆσαι ψυχὴν δυνησόμεθα, καὶ ἕτερα ἐπιορκῆ-
 σαι πολλά, καὶ τοῖς ἐμβαλοῦσι διαλεγόμενοι, καὶ τοὺς ἐφε-
 σιῶτας ἡμερωτέρους ποιοῦντες, καὶ ἢ μικρὸν ἢ μέγα πάν-

ἐπιφυλάσσονται τόσαι τιμωρίαι, ὑπάρχουν πολλοὶ ποῦ ἀκολουθοῦν τὸν δρόμον τῆς κακίας. Σκεπτόμενος αὐτὰ θὰ γίνῃς προθυμότερος διὰ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ θὰ καρπωθῇς πολλὴν ἡδονήν, καὶ πολὺ μεγαλυτέραν ἀπὸ ἐκείνην ποῦ δοκιμάζουν ἐκεῖνοι ποῦ ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὸ θέατρον· καθ' ὅσον ἐκεῖνοι μὲν ὅταν ἀναχωρήσουν ἐπὶ ἐκεῖ καταφλέγονται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν· διότι, ὅταν ἰδοῦν ἐπάνω εἰς τὴν σκηνὴν τὰς ἐξάλλους ἐκεῖνας γυναῖκας καὶ λάβουν ἀπὸ ἐκεῖ μύρια τραύματα, δὲν θὰ εὗρεθοῦν εἰς καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ φουρτουνιασμένην θάλασσαν, τὴν στιγμὴν ποῦ προβάλλουν εἰς τὰ μάτια των αἱ εἰκόνες τῶν προσώπων, τῶν σχημάτων, τῶν λόγων, τῆς βαδίσσεως καὶ ὅλων τῶν ἄλλων καὶ πολιορκοῦν τὴν ψυχὴν των. Αὐτοὶ ὅμως ποῦ θὰ ἐξέλθουν ἀπὸ ἐδῶ, δὲν θὰ πάθουν τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλὰ θὰ ἀποκομίσουν πολλὴν γαλήνην καὶ ἀταραξίαν· διότι ἡ συγκίνησις ποῦ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ θέαμα τῶν φυλακισμένων, σβήνει ὅλην ἐκείνην τὴν φλόγα. Καὶ ἂν ἀκόμη συναντήσῃ τὸν ἐξερχόμενον ἀπὸ τὸ δεσμοτήριον γυναῖκα πόρνη καὶ ἀκόλαστος, δὲν θὰ τοῦ κάμῃ τίποτε τὸ φοβερόν· διότι γενόμενος εἰς τὸ ἐξῆς ὡσὰν ἀσώματος, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν θὰ συλληφθῇ ἀπὸ τὰ δίκτυα τῆς ὥψεως ἐκείνης, ἀφοῦ, ἀντὶ τῆς ὥψεως τῆς ἀκολάστου, θὰ προβάλλῃ τότε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ὁ φόβος τῆς κρίσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἀπήλαυσε κάθε εἶδος τρυφῆς, ἔλεγεν· «Εἶναι προτιμότερον νὰ μεταβῇ κανεὶς εἰς οἶκον πένθους, παρὰ νὰ μεταβῇ εἰς οἶκον γέλωτος»³². Καὶ ἐδῶ μὲν θὰ ἐπιδείξῃ τόσῃν φιλοσοφίαν, ἐνῶ ἐκεῖ θὰ ἀκούσῃ τὰ λόγια ἐκεῖνα ποῦ εἶναι ἄξια ἀπειρῶν μακαρισμῶν.

Ἄς μὴ δείχνωμεν λοιπὸν ἀμέλειαν διὰ μίαν τόσον μεγάλην πρᾶξιν καὶ πραγματείαν· διότι, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἡμπορέσωμεν νὰ προσφέρωμεν τροφήν, οὔτε νὰ δώσωμεν χρηματικὴν βοήθειαν, ἀλλὰ θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ παρηγορήσωμεν μὲ λόγια καὶ νὰ ἐνθαρρύνωμεν τὴν ἀπελπισμένην ψυχὴν καὶ νὰ παράσχωμεν πολλὰς ἄλλας βοηθείας, καὶ συνομιλοῦντες μὲ ἐκεῖνους ποῦ τοὺς ἐφυλάκισαν καὶ κάμνοντες ἡμερωτέρους τοὺς φύλακας, ὅπωςδῆποτε θὰ ἀπο-

τως ἐργασόμεθα κέρδος. Εἰ δὲ λέγεις ὅτι οὐκ εὐδαίμονες
 εἰσιν ἐκεῖ, οὐδὲ εὐχρηστοί, οὐδὲ ἐπιεικεῖς ἄνδρες, ἀλλ' ἄν-
 δροφόνοι, καὶ τυμβωρύχοι, καὶ βαλαντιοτόμοι, καὶ μοιχοί,
 καὶ ἀκόλαστοι, καὶ πολλῶν γέμοντες κακῶν, πάλιν ἀναγκαί-
 5 αν μοι καὶ ἐντεῦθεν δεικνύεις τῆς ἐκεῖ διαιριβῆς τὴν πρό-
 φασιν· οὐ γὰρ δὴ τοὺς μὲν ἀγαθοὺς ἐλεεῖν, τοὺς δὲ πονη-
 ροὺς κολλάζειν ἐκελεύσθημεν, ἀλλὰ περὶ πάντας ἐνδείκνυ-
 σθαι τὴν φιланθρωπίαν ταύτην («γίνεσθαι γὰρ φηοί, «ὅ-
 μοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι ἀνατιέλ-
 10 λει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει
 ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους»).

Μὴ τοίνυν καιηγόρει τῶν ἀλλοτριῶν πικρῶς, μηδὲ ἔοο
 σφοδρὸς δικαστῆς, ἀλλ' ἡμερος καὶ φιλάνθρωπος· καὶ γὰρ
 καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ μὴ μοιχοί, μηδὲ τυμβωρύχοι, μηδὲ βαλαν-
 15 τιοτόμοι γεγόνாமεν, ἀλλ' ἔχομεν ἕτερα πλημμελήματα, μυρίας
 ἄξια κολλάσεως· καὶ γὰρ καὶ τὸν ἀδελφὸν μωρὸν ἐκαλέσα-
 μεν πολλάκις (ὅπερ τὴν γέννηαν ἡμῖν προσενεῖ), καὶ γυ-
 ναῖκας ἀκολάστοις εἶδομεν ὀφθαλμοῖς (ὅπερ μοιχείαν ἀπιηρ-
 τισμένην συνίστησι), καὶ τὸ πάντων χαλεπώτερον τῶν μυ-
 20 σιτηρίων οὐ μετέχομεν ἀξίως (ὅπερ ἐνόχους ἡμᾶς ποιεῖ καὶ
 τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ). Μὴ τοίνυν πι-
 κροὶ γενώμεθα τῶν ἄλλων ἐξειασται, ἀλλὰ τὰ ἡμῶν αὐτῶν
 ἐννοῶμεν, καὶ οὕτω παυσόμεθα τῆς ἀπανθρωπίας ταύτης
 καὶ τῆς ὀμότητος. Χωρὶς δὲ τούτων κάκεῖνο ἔσιν εἰπεῖν,
 25 ὅτι καὶ ἐπιεικεῖς ἄνδρας πολλοὺς εὐρήσομεν αὐτόθι, καὶ
 τῆς πόλεως πολλάκις ἀνταξίους πάσης. ὅτι καὶ τὸ δεσμο-
 τήριον ἐκεῖνο, ἔνθα ὁ Ἰωσήφ ἦν, πολλοὺς εἶχε πονηροὺς,
 ἀλλ' ὅμως πάντων ἐπεμελεῖτο ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, καὶ ἦν
 καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων, κρυπτόμενος ὅστις ἦν καὶ γὰρ
 30 τῆς Αἰγύπτου πάσης ἀνιάξιος ἦν, καὶ τὸ δεσμοστήριον ὅμως
 ὤκει, καὶ οὐδεὶς ἤδει τῶν ἔνδον ὄντων.

Καὶ νῦν τοίνυν πολλοὺς εἶναι εἰκὸς χρηστοὺς καὶ ἐπι-
 εικεῖς, εἰ καὶ μὴ πᾶσιν εἶεν κατάδηλοι· καὶ ἡ περὶ τοὺς
 τοιούτους ἐπιμέλεια, τῆς περὶ πάντας σπουδῆς δίδωσί σοι

κομίσωμεν μικρὸν ἢ μέγα κέρδος. Ἐὰν ὅμως λέγῃς ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ εὐτυχισμένοι, οὔτε χρήσιμοι, οὔτε ἀγαθοὶ ἄνδρες, ἀλλὰ δολοφόνοι καὶ τυμβωρύχοι καὶ κλέπται καὶ μοιχοὶ καὶ ἀκόλαστοι καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ πολλὰ κακά, πάλιν μοῦ παρουσιάζεις καὶ μὲ αὐτὸ ἀναγκαίαν τὴν αἰτίαν τῆς ἐκεῖ ἐπισκέψεώς σου· διότι δὲν ἐλάβομεν ἐντολὴν τοὺς μὲν ἀγαθοὺς νὰ ἐλεοῦμεν, τοὺς δὲ πονηροὺς νὰ τοὺς τιμωροῦμεν, ἀλλὰ νὰ δείχνωμεν πρὸς ὅλους αὐτὴν τὴν φιλανθρωπίαν· διότι λέγει· «Γίνεσθε ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιον, διότι ἀνατέλλει τὸν ἥλιον τοῦ καὶ εἰς τοὺς πονηροὺς καὶ εἰς τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει διὰ τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀδίκους»³³.

Μὴ κατηγορῆς λοιπὸν μὲ τόσῃν κακίᾳ τὰ ξένα πράγματα, οὔτε νὰ εἶσαι πολὺ αὐστηρὸς δικαστὴς, ἀλλὰ ἡμερος καὶ φιλάνθρωπος· καθ' ὅσον καὶ ἡμεῖς, ἐὰν δὲν ἐγίναμεν μοιχοὶ οὔτε τυμβωρύχοι, οὔτε κλέπται, ἀλλ' ἔχομεν ἄλλα πλημμελήματα, ἄξια ἀπείρων τιμωριῶν· διότι καὶ τὸν ἀδελφὸν τὸν ὠνομάσαμεν πολλὰς φορές μωρὸν (πρᾶγμα ποὺ προξενεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν γέενναν), καὶ γυναῖκας εἰδομεν μὲ ἀκολάστους ὀφθαλμοὺς (πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ τετελεσμένην μοιχείαν), καὶ τὸ φοβερώτερον ἀπὸ ὅλα, ὅτι δὲν μετέχομεν ἐπαξίως τῶν μυστηρίων (πρᾶγμα ποὺ μᾶς καθιστᾷ ἐνόχους τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ). Ἄς μὴ γενώμεθα λοιπὸν κακοὶ ἐξετασταὶ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ἄς σκεπτώμεθα τὰ ἰδικὰ μας καὶ ἔτσι θὰ παύσωμεν αὐτὴν τὴν ἀπανθρωπίαν καὶ σκληρότητα. Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνο θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι θὰ εὖρωμεν ἐκεῖ πολλοὺς ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ πολλὰς φορές ἀνταξίους ὅλης τῆς πόλεως. Διότι καὶ τὸ δεσμωτήριον ἐκεῖνο, ὅπου ἦτο ὁ Ἰωσήφ, εἶχε πολλοὺς πονηροὺς, ἀλλ' ὅμως δι' ὅλους ἐφρόντιζεν ἐκεῖνος ὁ δίκαιος ποὺ ἦτο καὶ αὐτὸς μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, χωρὶς νὰ φανερώνη ποῖος ἦτο· καθ' ὅσον ἦτο ἀντάξιός ὅλης τῆς Αἰγύπτου καὶ ὅμως κατῴκει εἰς τὸ δεσμωτήριον καὶ κανεῖς δὲν τὸν ἐγνώριζεν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἦσαν ἐκεῖ μέσα.

Καὶ τῶρα λοιπὸν φυσικὸν εἶναι νὰ ὑπάρχουν πολλοὶ ἀγαθοὶ καὶ δίκαιοι, ἂν καὶ δὲν εἶναι εἰς ὅλους φανεροί, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ λαοῦ ἀποδέχεται τὴν ἀλήθειαν.

τὴν ἀμοιβήν. Ἄν δὲ καὶ μηδεὶς ᾗ τοιοῦτος, καὶ ἐνταῦθα πολλὴ ἡ ἀντίδοσις· ἐπεὶ καὶ ὁ Δεσπότης ὁ σὸς οὐχὶ δικαίοις διελέγεται μόνον, τοὺς δὲ ἀκαθάρτους ἔφευγεν, ἀλλὰ καὶ τὴν Χαναναίαν μετὰ πολλῆς ἐδέξατο τῆς εὐνοίας, καὶ τὴν Σα-
 5 μαρεΐτιν τὴν ἐναγῇ καὶ ἀκάθαρτον, καὶ ἐτέραν δὲ πόρνην πάλιν, ὑπὲρ ἧς καὶ ὠνείδιζον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἐδέξατο, καὶ ἐθεράπευσε, καὶ τοὺς πόδας βρεχομένους ὑπὸ τῶν δακρύων τῆς ἐναγοῦς ἡνείχεται, παιδεύων ἡμᾶς συγκατιέναι τοῖς ἐν ἁμαρτίαις οὔσι· τοῦτο γὰρ μάλιστα φιланθρωπία. Τί φῆς;
 10 ἄησται καὶ τυμβωρύχοι τὸ δεσμοτήριον οἰκοῦσι; Τὴν δὲ πόλιν, εἰπέ μοι, δίκαιοι πάντες εἶσιν οἱ κατοικοῦντες; ἀλλ' οὐχὶ πολλοὶ καὶ τούτων χεῖρους μετὰ πλείονος λησιεύοντες ἀναιοχυντίας; οἱ μὲν γάρ, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, τὴν γοῦν ἐρημίαν καὶ τὸ σκότιος περιβάλλονται, καὶ τὸ λανθάνοντες
 15 ταῦτα ποιεῖν, οἱ δέ, τὸ προσωπεῖον ρίψαντες, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τὰ κακὰ μετέρχονται, βίαιοι καὶ ἄρπαγες ὄντες καὶ πλεονέκται· καὶ γὰρ δύσκολον εὑρεῖν ἄνθρωπον ἀδικίας καθαρὸν.

6. Εἰ δὲ μὴ χρυσίον ἀρπάζομεν, μηδὲ πλέθρα γῆς τόσα
 20 καὶ τόσα, ἀλλ' ὅμως ἀπάτη τινὶ καὶ κλοπῇ τὸ αὐτὸ ἐπ' ἐλάττωσι, καὶ οἷς δυνάμεθα κατεργαζόμεθα· διὰ γὰρ ἐν τοῖς συμβολαίοις, καὶ ἡνίκα δ' ἂν ἀγοράσαι δέη τι ἢ καὶ ἀποδόσθαι, φιλονεικῶμεν, καὶ διαζώμεθα ἔλαττον τῆς ἀξίας καταβαλεῖν, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιῶμεν, οὐ λησιεῖα τὸ
 25 προᾶγμά ἐστιν; οὐ κλοπὴ καὶ πλεονεξία; Μὴ γάρ μοι εἴπῃς δι· οὐκ οἰκίαν, οὐκ ἀνδράποδα παρеспάσω· ἢ γὰρ ἀδικία οὐ τῷ μέτρω τῶν ἀφαιρουμένων, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει τῶν κλεπιόντων κρίνεται· τὸ γὰρ ἄδικον καὶ τὸ δίκαιον ἐν μεγάλοις καὶ ἐν μικροῖς τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν· καὶ βαλαν-

34. Ματθ. 15, 22ε.

35. Ἰω. 4, 7 ε.

36. Λουκᾶ 7, 37 ε.

σου πρὸς ὅλους. Ἀλλὰ καὶ κανεὶς νὰ μὴ ὑπάρχη τέτοιος καὶ πάλιν εἶναι μεγάλη ἡ ἀνταπόδοσις· διότι καὶ ὁ Κύριός σου δὲν συνωμίλει μόνον μὲ δικαίους, τοὺς δὲ ἀκαθάρτους τοὺς ἀπέφευγεν, ἀλλὰ καὶ τὴν Χαναναίαν³⁴ τὴν ἐδέχθη μὲ πολλὴν εὖνοιαν, καὶ τὴν Σαμαρεῖτιν³⁵ τὴν μιὰν καὶ ἀκάθαρτον, καὶ ἄλλην πάλιν πόρνην³⁶, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ τὸν κατηγόρουν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὴν ἐδέχθη καὶ τὴν ἐθεράπευσε καὶ ἠνέχθη νὰ βραχοῦν τὰ πόδια του ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς μιὰς, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ εἴμεθα ἀνεκτικοὶ πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας· διότι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι φιλάνθρωπία. Τί λέγεις; Λησταὶ καὶ τυμβωρύχοι κατοικοῦν τὸ δεσμητήριον; Τὴν δὲ πόλιν, εἶπέ μου, εἶναι δίκαιοι ὅλοι ὅσοι τὴν κατοικοῦν; μήπως πολλοὶ δὲν εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ αὐτοῦς, ληστεύοντες μὲ περισσοτέραν ἀναισχυντίαν; διότι οἱ μὲν, καὶ ἂν δὲν ἔχουν τίποτε ἄλλο, προβάλλουν τὴν ἐρημίαν καὶ τὸ σκότος καὶ διαπράττουν αὐτὰ ἀπαρατήρητοι, οἱ δὲ ρίψαντες τὸ προσωπεῖον, διαπράττουν τὰ κακὰ μὲ γυμνὴν τὴν κεφαλὴν καὶ εἶναι βίαιοι καὶ ἄρπαγες καὶ πλεονέκται· καθ' ὅσον εἶναι δύσκολον νὰ εὕρῃ κανεὶς ἄνθρωπον καθαρὸν ἀπὸ ἀδικίαν.

6. Ἐὰν δὲ δὲν ἀρπάζωμεν χρήματα οὔτε τόσην καὶ τόσην ἑκτασιν γῆς, ἀλλ' ὅμως μὲ κάποιαν ἀπάτην καὶ κλοπὴν κάμνομεν τὸ ἴδιο εἰς ὀλιγώτερον βαθμὸν, καὶ ἐκμεταλλευόμεθα αὐτοὺς ποῦ ἠμποροῦμεν· διότι, ὅταν κάμνωμεν συμβόλαιον καὶ ὅταν χρειάζεται ν' ἀγοράσωμεν κάτι ἢ καὶ νὰ πληρώσωμεν, φιλονεικῶμεν καὶ προσπαθοῦμεν νὰ καταβάλωμεν ὀλιγώτερα τῆς ἀξίας καὶ ὅλα τὰ κάμνομεν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, δὲν εἶναι ληστεία τὸ πρᾶγμα; δὲν εἶναι κλοπὴ καὶ πλεονεξία; Μὴ μοῦ εἰπῇς βέβαια, ὅτι δὲν ἀπέσπασες βιαῖα οἰκίαν οὔτε δούλους· καθ' ὅσον ἡ ἀδικία δὲν κρίνεται μὲ τὸ μέτρον τῶν ἀφαιρουμένων, ἀλλὰ μὲ τὴν προαίρεσιν τῶν κλεπτῶν· διότι τὸ ἄδικον καὶ τὸ δίκαιον εἰς μεγάλας καὶ ἀσημάντους περιπτώσεις ἔχει τὴν ἰδίαν δύναμιν· καθ' ὅμοιον τρόπον δὲ ἐγὼ ὀνομάζω κλέπτας πορτοφολιῶν εἴτε κανεὶς διαρρήξει βαλάντιον καὶ πάρει χρήματα, εἴτε, ἀγοράζων ἀπὸ κάποιον πωλητὴν τῆς ἀγορᾶς,

τιοιόμους ὁμοίως ἐγὼ καλῶ, καὶ βελάντιόν τις διατεμὼν
 χρυσίον λάβῃ, καὶ ὠνούμενος παρὰ τινος τῶν ἀγοραίων τῆς
 ἀξίας παρασπάσῃ τι τιμῆς· καὶ τοιχωρῦχος δὲ οὐχ ὁ τοῖχον
 διελὼν μόνον καὶ ὑφελόμενός τι τῶν ἔνδον, ἀλλὰ καὶ ὁ δί-
 5 κην διαφθείρας καὶ ἀφελόμενός τι τοῦ πλησίον.

Μὴ τοίνυν, τὰ ἡμέτερα παραιρέχοντες, τῶν ἀλλοτριῶν
 γενώμεθα δικασταί, μηδέ, ὅπου φιланθρωπίας καιρός, ἐξε-
 τάζωμεν πονηρίαν, ἀλλὰ, ἐννοήσαντες πῶς καὶ ἡμεῖς δια-
 κείμεθα πάλαι, γενώμεθά ποτε ἡμεροὶ καὶ φιλάνθρωποι.
 10 Πῶς οὖν διακείμεθα; Ἀκουσον Παύλου ἡέγοντος· «Ἕμεν
 γὰρ ποιε καὶ ἡμεῖς ἀπειθεῖς, ἀνόητοι, πλανώμενοι, δουλεύ-
 οντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, σιυγητοί, μισοῦντες
 ἀλλήλους»· καὶ πάλιν· «Ἕμεν γὰρ φύσει τέκνα ὀργῆς». Ἀλλ’
 ὁ Θεός, ὥσπερ ἐν δεσμοτηρίῳ κατεχομένους ἰδὼν, καὶ ἀ-
 15 λύσει χαλεπαῖς δεδεμένους, πολὺ τῶν ἀπὸ σιδήρου χαλε-
 πωτέραις, οὐκ ἐπησχύνθη, ἀλλ’ ἦλθε καὶ ἐπέστη τῷ δεσμο-
 τηρίῳ, καὶ τοὺς μυρίων ἀξιόους κολάσεων ἐξήγαγέ τε ἐκεῖ-
 θεν, καὶ εἰς βασιλείαν ἤγαγε, καὶ τοῦ οὐρανοῦ λαμπροτέρους
 ἐποίησεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ ποιῶμεν κατὰ δύναμιν τὴν
 20 ἡμετέραν· καὶ γὰρ, ὅταν λέγῃ τοῖς μαθηταῖς, «Εἰ οὖν ἐγὼ
 ἔνιψα τοὺς πόδας, ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς
 ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα
 ὑμῖν, ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε», οὐκ ἐπὶ
 τῷ νίπτειν τοὺς πόδας τοῦτον γράφει τὸν νόμον μόνον, ἀλλὰ
 25 καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, οἷς περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξατο.

Ἀνδροφόνος ἐστὶν ὁ τὸ δεσμοτήριον οἰκῶν; Ἀλλ’ ἡμεῖς
 τὸ «καλὸν» ποιοῦντες μὴ ἐκκακῶμεν». Τυμβωρῦχος ἐστὶ καὶ
 μοιχός; Ἀλλὰ μὴ τὴν κακίαν, ἀλλὰ τὴν συμφορὰν ἐλεῶ-
 μεν. Πολλάκις δέ, ὅπερ ἔφη, εὐρεθήσεται ἐκεῖ καὶ εἰς
 30 μυρίων ἀντάξιος ἀνδρῶν. Καὶ συνεχῶς ἀπίης πρὸς τοὺς
 δεδεμένους, οὐκ ἀποιεύξῃ τῆς τοιαύτης θήρας. Ὡσπερ γὰρ
 ὁ Ἀβραάμ, καὶ τοὺς τυχόντας ξενοδοχῶν, ἐπέτυχέ ποτε καὶ

57. Τίτ. 3, 3.

38. Ἐφ. 2, 3.

39. Ἰω. 13, 14 - 15.

40. Γολ. 6, 9.

ἀποσπάσει μὲ πλάγιον τρόπον κάτι ἀπὸ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τοῦ πράγματος ποὺ ἀγοράζει· καὶ τοιχωρύχος δὲν εἶναι μόνον ἐκεῖνος ποὺ διέρρηξε τοῖχον καὶ ἔκλεψε κάτι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα ἐκεῖ μέσα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐδωροδόκησεν εἰς κάποιαν δίκην καὶ ἀφήρησε κάτι ἀπὸ τὰ τοῦ πλησίον.

Μὴ λοιπὸν, παραβλέποντες τὰ ἰδικά μας, γενώμεθα δικασταὶ τῶν ξένων, οὔτε, ὅπου εἶναι εὐκαιρία διὰ φιланθρωπίαν, νὰ ἐξετάζωμεν πονηρίαν, ἀλλὰ, σκεπτόμενοι πῶς ἤμεθα καὶ ἡμεῖς προηγουμένως, νὰ γίνωμεν κάποτε καὶ ἡμεῖς ἡμεροὶ καὶ φαλάνθρωποι. Πῶς λοιπὸν ἤμεθα προηγουμένως; Ἦκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «Κάποτε λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἤμεθα ἀπειθεῖς, ἀνόητοι, εὕρισκόμεθα εἰς τὴν πλάνην, ἤμεθα δοῦλοι διαφόρων ἐπιθυμιῶν καὶ ἡδονῶν, μισητοὶ καὶ ἐμισοῦσαμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον»³⁷· καὶ πάλιν· «Διότι ἤμεθα τέκνα ὀργῆς»³⁸. Ἄλλ' ὁ Θεός, ὅταν μᾶς εἶδεν νὰ κρατούμεθα μέσα εἰς τὴν φυλακὴν καὶ δεμένους μὲ βαρεῖας ἀλυσίδας, πολὺ πιὸ φοβερωτέρας ἀπὸ τὰς σιδηρᾶς, δὲν ἐντράπη, ἀλλ' ἦλθε καὶ μᾶς ἐπεσκέφθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἡμᾶς ποὺ ἤμεθα ἄξιοι μυρίων τιμωριῶν, καὶ μᾶς ἔβγαλεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, καὶ μᾶς ἔκαμε λαμπροτέρους ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὥστε καὶ ἡμεῖς νὰ κάμνωμεν τὰ ἴδια σύμφωνα μὲ τὴν δύναμίν μας· καθ' ὅσον, ὅταν λέγῃ εἰς τοὺς μαθητάς του, «Ἐὰν λοιπὸν ἐγώ, ὁ Κύριός σας καὶ διδάσκαλός σας, σᾶς ἐνιψα τὰ πόδια, καὶ σεῖς ὀφείλετε νὰ νίπτετε ἀναμεταξύ σας τὰ πόδια σας· σᾶς ἔδωσα δηλαδὴ παράδειγμα, ὥστε, ὅπως ἔπραξα ἐγώ, νὰ πράττετε καὶ σεῖς»³⁹, δὲν τὸν γράφει αὐτὸν τὸν νόμον μόνον διὰ τὴν νίψιν τῶν ποδιῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα, ποὺ μᾶς ἐδίδαξεν.

Εἶναι δολοφόνος αὐτός ποὺ εἶναι φυλακισμένος; Ἄλλ' ἡμεῖς «ἄς μὴ ἀποθαρρυνώμεθα κάμνοντες τὸ καλόν»⁴⁰. Εἶναι τυμβωρύχος καὶ μοιχός; Πολλές φορές ὅμως, ὅπως προανέφερα, θὰ εὐρεθῇ ἐκεῖ καὶ κάποιος ποὺ εἶναι ἀντάξιός μυρίων ἀνδρῶν. Καὶ ἂν μεταβαίνης συνεχῶς πρὸς τοὺς φυλακισμένους, θὰ ἐπιτύχῃς ἓνα τέτοιο θύραμα. Διότι ὅπως

ἀγγέλων, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐπιτευξόμεθα καὶ μεγάλων ἀν-
 δρῶν, ἃν ἔργον τὸ προᾶγμα ποιησώμεθα. Εἰ δὲ χρὴ καὶ θαυ-
 μασιὸν τι εἰπεῖν, οὐχ οὕτως ἐπαίνων ἄξιος ὁ μέγαν ὑπο-
 δεχόμενος, ὥς ὁ τὸν οἰκτρὸν καὶ παλαίπωρον ἐκεῖνος μὲν
 5 γὰρ οὐ μικρὰν ἀφορμὴν ἔχει τὸν ἑαυτοῦ βίον πρὸς τὸ πα-
 θεῖν εὖ, ὁ δὲ ἀπερριμμένος, καὶ ὑπὸ πάντων προδεδομένος
 ἕνα λιμένα μόνον ἔχει, τὸν ἔλεον τοῦ ποιούντος αὐτὸν εὖ
 ὥστε φιланθρωπία καθαυτὰ τοῦτο μάλιστά ἐστι. Καὶ ὁ μὲν
 τὸν θαυμασιὸν καὶ περιφανῇ θεραπεύων πολλάκις καὶ πρὸς
 10 ἀνθρώπων ἐπιδείξιν τοῦτο ἐποίησεν, ὁ δὲ τὸν ἀπερριμμένον
 καὶ ἀπεγνωσμένον διὰ μόνην τὴν ἐντιολὴν τοῦ Θεοῦ τοῦτο
 ἐργάζεται. Διό, κἂν δοχὴν ποιῶμεν, χολοὺς καὶ ἀναπήρους
 ὑποδέχεσθαι κελευσόμεθα· κἂν ἐλεημοσύνην ἐργαζώμεθα, ἐ-
 λαχίστους καὶ εὐτελεῖς ἐλεεῖν ἐπειτάγημεν «ἐφ' ὅσον γὰρ
 15 ἐποιήσατε, φησὶν, ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε».

Εἰδότες τοίνυν τὸν ἐκεῖ κείμενον θησαυρὸν, εἰσίσωμεν
 συνεχῶς, καὶ πραγματευώμεθα, καὶ τὰς περὶ τὰ θέατρα
 σπονδὰς ἐκεῖ τρέψωμεν. Κἂν μηδὲν ἔχῃς, εἰσενεγκεῖν, εἰσά-
 γαγε τὴν ἀπὸ τῶν λόγων παράκλησιν οὐ γὰρ δὴ μόνον τὸν
 20 τρέφοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν εἰσιόντα ὁ Θεὸς ἀμείβεται· διὰ γὰρ
 εἰσελθὼν τρέμουσαν καὶ δεδοικυῖαν τὴν ψυχὴν διανασιήσης,
 παρακαλῶν, βοηθῶν, ὑπισχνούμενος ἀμύνειν, φιλοσοφεῖν πα-
 ρασκευάζων, οὐ μικρὸν καὶ ἐντεῦθεν λήψη τὸν μισθόν· ἔξω
 μὲν γὰρ σοῦ τοιαῦτα διαλεγόμενον, πολλοὶ καὶ γελάσονται ὑπὸ
 25 τῆς πολλῆς τρυφῆς διακεχυμένοι, οἱ δὲ ἐν συμφοραῖς ὄντες,
 κατεσιαλμένης αὐτοῖς τῆς διανοίας, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπι-

41. Λουκᾶ 14, 13.

42. Ματθ. 25, 40.

ἀκριβῶς ὁ Ἀβραάμ, φιλοξενῶν καὶ τοὺς τυχόντας, ἐπέτυχε κάποτε τοὺς ἀγγέλους, ἔτσι καὶ ἡμεῖς θὰ ἐπιτύχωμεν νὰ συναντήσωμεν καὶ σπουδαίους ἄνδρας, ἐὰν τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ κάμωμεν ἔργον μας. Ἐὰν δὲ πρέπει νὰ εἰπῶ καὶ κάτι τὸ ἄξιον θαυμασμοῦ, ὅτι δὲν εἶναι τὸσον πολὺ ἄξιος ἐπαίνων ἐκεῖνος ποὺ ὑποδέχεται ἓνα σπουδαῖον ἄνθρωπον, ὅσον ἐκεῖνος ποὺ ὑποδέχεται τὸν ἐλεεινὸν καὶ ταλαίπωρον ἄνθρωπον· διότι ἐκεῖνος μὲν ἔχει ὡς μεγάλην ἀφορμὴν διὰ νὰ εὐεργετηθῇ τὴν κατάστασίν του, ἐνῶ ὁ περιφρονημένος καὶ προδομένος ἀπὸ ὅλους ἓνα μόνον λιμένα ἔχει, τὴν φιланθρωπίαν αὐτοῦ ποὺ τὸν εὐεργετεῖ ὥστε αὐτὸ εἶναι καθαρὰ κατ' ἐξοχὴν φιланθρωπία. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ποὺ φιλοξενεῖ τὸν θαυμαστὸν καὶ σπουδαῖον, πολλές φορές τὸ κάμνει αὐτὸ διὰ νὰ ἐπιδειχθῇ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ φιλοξενεῖ τὸν περιφρονημένον καὶ τὸν δυστυχῇ ἐκεῖνον τὸ κάμνει αὐτὸ διὰ τὴν ἐντολὴν καὶ μόνον τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο, καὶ ὅταν παρέχωμεν δεξίωσιν, ἔχομεν ἐντολὴν νὰ δεχώμεθα χωλοὺς καὶ ἀναπήρους⁴¹ καὶ ὅταν κάμνωμεν ἐλεημοσύνην, ἐλάβομεν ἐντολὴν νὰ ἐλεοῦμεν ἀσήμους καὶ εὐτελεῖς· διότι λέγει· «Ἐφ' ὅσον τὸ ἐκάματε εἰς ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀσήμους, τὸ ἐκάματε εἰς ἐμένα»⁴².

Γνωρίζοντες λοιπὸν τὸν ἐκεῖ ὑπάρχοντα θησαυρὸν, ἅς ἐπισκεπτώμεθα συνεχῶς τὴν φυλακὴν καὶ ἅς ἀσχολούμεθα μὲ τοὺς ἐκεῖ καὶ τὰ ἐνδιαφέροντά μας διὰ τὸ θέατρον ἅς τὰ στρέψωμεν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔχῃς νὰ προσφέρῃς τίποτε, δῶσε τὴν παρηγορίαν ἀπὸ τοὺς λόγους σου· καθ' ὅσον βέβαια ὁ Θεὸς δὲν ἀμείβει μόνον ἐκεῖνον ποὺ δίδει τροφήν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον ποὺ εἰσέρχεται εἰς τὴν φυλακὴν· διότι, ὅταν εἰσέλθῃς καὶ ἐνθαρρύνῃς τὴν ψυχὴν τὴν γεμάτην ἀπὸ τρόμον καὶ φόβον, παρηγορῶν, βοηθῶν, προτρέπων αὐτὴν νὰ κάμνῃ ὑπομονὴν καὶ τὴν καθιστᾷς ἱκανὴν νὰ φιλοσοφῇ, δὲν θὰ εἶναι μικρὸς ὁ μισθὸς ποὺ θὰ λάβῃς ἀπὸ ἐκεῖ· διότι ἐὰν τὰ εἰπῇς αὐτὰ ἔξω, πολλοὶ καὶ θὰ γελάσουν ἀπορροφημένοι ἀπὸ τὴν πολλὴν ἡδονήν, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ εὐρίσκονται μέσα εἰς τὰς συμφοράς καὶ εἶναι πεσμένον τὸ φρόνημά των καὶ θὰ προσέξουν μὲ

εικείας καὶ προσέξουσι τοῖς λεγομένοις, καὶ ἐπαινέσονται,
καὶ ἔσονται βελτίους. Ἐπεὶ καί, Παύλου δημηγοροῦντιος,
Ἰουδαῖοι μὲν πολλάκις κατεγέλων, οἱ δὲ δεσμῶται μετὰ
πολλῆς ἐπηκροῶντιο τῆς ἡσυχίας· οὐδὲν γὰρ οὕτως εἰς φιλο-
5 σοφίαν ἐπιτηδεῖαν κατασκευάζει τὴν ψυχὴν, ὥς συμφορά,
καὶ πειρασμός, καὶ θλίψις ἐπικειμένη.

Ταῦτ' οὖν ἐννοήσαντες ἅπαντα, ὅσα μὲν τοὺς ἔνδον ἀ-
γαθὰ, ὅσα δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐργασόμεθα, συνεχῶς αὐτοῖς ἀνα-
μιγνύμενοι, καὶ τὰς ἐν ἀγορᾷ διατριβάς, καὶ τὰς ἀκαίρους
10 ἀσχολίας ἐκεῖ καταναλώσωμεν, ἵνα κακείνους κερδάνωμεν,
καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς εὐφράνωμεν, καί, τὸν Θεὸν δοξασθῆναι
παρασκευάσαντες, τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι
καὶ φιλιηγοῦσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ
καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς
15 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πολλήν ἡρεμίαν τὰ λόγια σου καὶ θὰ σὲ ἐπαινέσουν καὶ θὰ γίνουν καλύτεροι. Διότι καὶ ὁ Παῦλος ὅταν ὠμίλει, οἱ μὲν Ἰουδαῖοι πολλές φορές τὸν περιεγελοῦσαν, οἱ δεσμῶται ὅμως τὸν ἤκουον μὲ πολλήν ἡσυχίαν· καθ' ὅσον τίποτε δὲν συντελεῖ τόσον εἰς τὴν εὐσέβειαν τῆς ψυχῆς, ὅσον ἡ συμφορὰ καὶ ἡ δοκιμασία καὶ ἡ θλίψις ποὺ ἐκυρίευσεν αὐτήν.

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, τὰ ὅσα δηλαδὴ ἀγαθὰ θὰ παράσχωμεν εἰς τοὺς φυλακισμένους καὶ τὰ ὅσα εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, ὥς ἐπισκεπτώμεθα αὐτοὺς συνεχῶς καὶ ὥς καταναλώσωμεν εἰς αὐτοὺς τὰς ὥρας ποὺ περνοῦμεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὰς ἀκαίρους ἀσχολίας μας, ὥστε καὶ ἐκείνους νὰ κερδίσωμεν καὶ τὸν ἑαυτὸν μας νὰ εὐφράνωμεν καί, ἀφοῦ γίνωμεν αἰτία νὰ δοξασθῇ ὁ Θεός, νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα, μαζὶ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΑ'

Ἰω. 10, 22 - 41

«Ἐγένετο δὲ τὰ ἐγκαίνια ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ χει-
μῶν ἦν. Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, ἐν τῇ
5 σιοᾷ Σολομῶντος. Ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖ-
οι, καὶ ἔλεγον αὐτῷ· "Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν
αἵρεις;».

1. Πᾶσα μὲν ἀρετὴ καλόν, μάλιστα δὲ ἐπιείκεια καὶ
πραότης. Τοῦτο ἀνθρώπους δείκνυναι ἡμᾶς, τοῦτο τῶν θη-
10 ρίων διῴησι, τοῦτο τοῖς ἀγγέλοις ἀμιλλᾶσθαι παρασκευάζει.
Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς συνεχῶς περὶ ταύτης πολλοὺς λό-
γους ἀναλίσκει τῆς ἀρετῆς, πράους εἶναι καὶ ἐπιεικεῖς κε-
λεύων. Οὐ λόγους δὲ ἀναλίσκει μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πρα-
γμάτων τοῦτο παιδεύει, νῦν μὲν ραπιζόμενος καὶ φέρον',
15 νῦν δὲ λοιδορούμενος καὶ ἐπιβουλεύμενος, καὶ πάλιν ἐπὶ
τοῖς ἐπιβουλεύουσιν ἐφριστάμενος· οἱ γὰρ καὶ δαιμονῶντα
καλέσαντες, καὶ Σαμαρείτην, καὶ πολλάκις θελήσαντες ἀνε-
λεῖν, καὶ λιθάσαντες, οἷοι κυκλώσαντες αὐτὸν ἠρώτων·
«Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός». Καὶ οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς διεκρούειτο
20 μετὰ ισοσύας καὶ τοκαύτας ἐπιβουλᾶς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς
ἐπεκρίναις τῆς ἐπιεικειᾶς· μᾶλλον δὲ ἄνωθεν ἀναγκαῖον
ἐξετάσαι τὸν λόγον ἅπαντα.

«Ἐγένετο» γάρ, φησί, «τὰ ἐγκαίνια ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ
χειμῶν ἦν». Μεγάλῃ τις ἦν αὕτη ἡ ἐορτὴ καὶ δημοτελής· τὴν
25 γὰρ ἡμέραν καθ' ἣν ὁ ναὸς ἀνοδομήθη, ἐπανελθόντων αὐτῶν

ΟΜΙΛΙΑ ΞΑ'

Ἰω. 10, 22 - 41

«Ἐωρτάζετο δὲ τότε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἡ ἐορτὴ τῶν ἐγκαινίων καὶ ἦτο χειμῶν. Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, εἰς τὴν στοάν τοῦ Σολομῶντος. Τὸν ἐκύκλωσαν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον εἰς αὐτόν· Ὑποτίθῃς σεαυτὸν ἡμεῖς ἵνα κρατῇς εἰς ἀμφιβολίαν τὴν ψυχὴν μας;».

1. Κάθε ἀρετὴ μὲν εἶναι καλὴ, πρὸ πάντων ὅμως ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ πραότης. Αὐτὸ δείχνει ὅτι εἴμεθα ἄνθρωποι, αὐτὸ μᾶς διακρίνει ἀπὸ τὰ θηρία, αὐτὸ μᾶς κᾶννει νὰ συναγωνιζώμεθα τοὺς ἀγγέλους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς συνεχῶς ἀφιερώνει πολλοὺς λόγους δι' αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, προτρέπων ἡμᾶς νὰ εἴμεθα πρᾶοι καὶ ἐπιεικεῖς. Καὶ δὲν ὁμιλεῖ μόνον περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ μᾶς τὸ διδάσκει αὐτὸ καὶ μὲ τὰ ἔργα του, ἄλλοτε μὲν δεχόμενος κτυπήματα εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ἀνεχόμενος αὐτά, ἄλλοτε δὲ ὑβριζόμενος καὶ ἐπιβουλευόμενος καὶ πάλιν ἐπισκεπτόμενος αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐπεβουλεύοντο· διότι αὐτοὶ ποὺ τὸν ὠνόμασαν δαιμονισμένον καὶ Σαμαρείτην καὶ ἠθέλησαν πολλές φορές νὰ τὸν φονεύσουν, καὶ τὸν ἐλιθοβόλησαν, αὐτοὶ τὸν ἐκύκλωσαν καὶ τὸν ἐρωτοῦσαν· «Ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ Χριστός». Ὅμως οὔτε καὶ πάλιν τοὺς ἐξεδίωξε μετὰ ἀπὸ τὰς τόσας πολλὰς καὶ τέτοιου εἶδους ἐπιβουλὰς, ἀλλὰ ἀπήντησε μὲ πολλὴν ἐπιείκειαν· μᾶλλον ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν ὅλον τὸν λόγον αὐτόν ἀπὸ τὴν ἀρχήν.

Λέγει λοιπὸν· «Ἐωρτάζετο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἡ ἐορτὴ τῶν ἐγκαινίων καὶ ἦτο χειμῶν». Αὕτῃ ἦτο μία μεγάλη ἐορτὴ καὶ ἠορτάζετο μὲ συμμετοχὴν τοῦ λαοῦ· διότι ἀπὸ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκτίσθη ὁ ναός, μετὰ τὴν ἐπιστρο-

ἀπὸ τῆς μακροῦς αἰχμαλωσίας, τῆς ἐν τῇ Περσίδι, ταύτην ἤγον
 μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. Ἐν ταύτῃ παρῆν καὶ ὁ Χριστὸς τῇ
 ἑορτῇ· λοιπὸν γὰρ τῇ Ἰουδαίᾳ συνεχῶς ἐπεχωρίαζεν, ἐπειδὴ
 τὸ πάθος ἦν ἐπὶ θύραις. «Ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι,
 5 καὶ ἔλεγον· Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἵρεις; Εἰ σὺ εἶ
 ὁ Χριστός, εἰπὲ ἡμῖν παροησίᾳ». Καὶ οὐκ εἶπε· Ἔτι ζητεῖ-
 τε πρός με; δαιμονῶντα ἐκαλέσατε πολλάκις καὶ μαινόμενον
 καὶ Σαμαρείτην, καὶ ἀντίθεον εἶναι ἐνομίσατε καὶ πλάνον,
 καὶ πρῶην ἐλέγετε, «Σὺ μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ· ἡ μαρ-
 10 τυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής», πῶς οὖν ἐξειιάζετε καὶ παρ'
 ἐμοῦ θούλεσθε μαθεῖν, οὐ τὴν μαρτυρίαν ἐκβάλλετε;'. Ἀλλ'
 οὐδὲν τούτων εἶπε, καίτοι γε εἰδὼς τὴν γνώμην, μεθ' ἧς
 ἐξήταζον, πονηρὰν οὖσαν· τὸ μὲν γὰρ κυκλῶσαι αὐτόν, καὶ
 εἰπεῖν, «Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἵρεις;», ἐδόκει πό-
 15 θου τινὸς εἶναι καὶ φιλομαθείας, ἡ δὲ διάνοια, μεθ' ἧς
 ἠρώτων, διεφθαρμένη τις ἦν καὶ ὑπουργός.

Ἐπεὶ γὰρ τὰ μὲν ἔργα οὐκ ἀνεδέξαντο συκοφαντίαν τε
 καὶ ἐπήρειαν, τοῖς δὲ λόγοις ἐπισκῆπτειν εἶχον, ἐτιέρωσ
 ἐξειιάζοντες ἢ ὥς εἴρηται, ἀεὶ πεύσαις προσῆγον, ἐπιστοιμί-
 20 ζειν αὐτὸν ἀπὸ τῶν λόγων θυλόμενοι, καὶ τοῖς ἔργοις οὐ-
 δὲν ἐγκαλεῖν θυνάμενοι, λαβὴν τινα ἀπὸ τῶν ρημάτων ἐπε-
 θύμον ἐύρεῖν. Διὰ τοῦτο ἔλεγον, «Εἰπὲ ἡμῖν», καίτοι πολ-
 λάκις εἶπε· καὶ γὰρ τῇ Σαμαρείτιδι ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ
 λαλῶν σοι»· καὶ τῷ τυφλῷ· «Καὶ ἑώρακας αὐτόν, καὶ ὁ
 25 λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστι»· καὶ τοῖς δὲ εἶπεν, εἰ καὶ
 μὴ οὕτως, ἀλλὰ δι' ἐτέρων ρημάτων. Καίτοι γε, εἰ νοῦν
 εἶχον καὶ ὁρθῶς ἐξειιάζειν ἠδούλοντο, διὰ λόγων αὐτὸν
 ὁμολογῆσαι λοιπὸν ἐκείνων ἦν· διὰ γὰρ τῶν ἔργων αὐτοῦ

1. Ἰω. 8, 13.

2. Ἰω. 4, 26.

3. Ἰω. 8, 37.

φήν των ἀπὸ τὴν μακροχρόνιον αἰχμαλωσίαν εἰς τὴν χώραν τῶν Περσῶν, ἐώρταζον αὐτὴν μὲ πολλὴν φροντίδα. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐορτὴν ἦτο παρῶν καὶ ὁ Χριστὸς· διότι τότε πλέον ἀπεσκέπτετο συνεχῶς τὴν Ἰουδαίαν, ἐπειδὴ τὸ πάθος τοῦ εὕρισκετο πρὸ τῶν θυρῶν. «Τὸν ἐκύκλωσαν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον εἰς αὐτόν· Ὡς πότε θὰ κρατᾷς τὴν ψυχὴν μας εἰς ἀμφιβολίαν; Ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ Χριστὸς νὰ μᾶς τὸ εἰπῇς μὲ παρρησίαν». Καὶ δὲν ἀπήντησε· Ὅτι θέλετε ἀπὸ ἐμένα; δαιμονισμένον μὲ ὠνομάσατε πολλές φορές καὶ μανιακὸν καὶ Σαμαρείτην, καὶ μὲ ἐθεωρήσατε ἀντίθεον καὶ πλάνον καὶ πρὸ ὀλίγου ἐλέγατε, «Σὺ δίδεις μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν σου· ἡ μαρτυρία σου δὲν εἶναι ἀληθής»¹, πῶς λοιπὸν ἐρωτᾷτε καὶ θέλετε νὰ μάθετε ἀπὸ ἐμένα, τὴν στιγμὴν ποῦ ἀπορρίπτετε τὴν μαρτυρίαν μου; Ὁ ἄλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπεν, ἅν καὶ βέβαια ἐγνώριζε τὴν γνώμην των, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐρωτοῦσαν, ὅτι ἦτο πονηρά· διότι τὸ νὰ τὸν κυκλώσουν καὶ νὰ τοῦ εἰποῦν, «Ὡς πότε θὰ κρατᾷς εἰς ἀμφιβολίαν τὴν ψυχὴν μας;» ἐφαίνετο ὡς ἀν ἀποτελεσμα κάποιου πόθου καὶ φιλομαθείας, ἢ σκέψις ὅμως, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐρωτοῦσαν, ἦτο διεστραμμένη καὶ ὑπουλος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ μὲν ἔργα τοῦ δὲν ἐπεδέχθησαν συκοφαντίαν καὶ κατηγορίαν, ἐνῶ τὰ λόγια τοῦ ἠμποροῦσαν νὰ τὰ κατηγορήσουν, ἐξετάζοντες αὐτὰ ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν καὶ ὄχι ὑπ' αὐτὴν ποῦ ἐλέχθησαν, συνεχῶς τοῦ ὑπέβαλλον ἐρωτήσεις, θέλοντες νὰ τὸν ἀποστομώσουν ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσαν ὡς πρὸς τὰ ἔργα τοῦ νὰ τὸν κατηγορήσουν εἰς τίποτε, ἐπιθυμοῦσαν νὰ εὑρουν κάποιαν ἀφαρμὴν νὰ τὸν κατηγορήσουν ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ. Διὰ τοῦτο ἔλεγον, «Εἰπέ μας», ἅν καὶ πολλές φορές τὸ εἶπε· καθ' ὅσον εἰς τὴν Σαμαρείτιδα ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἶμαι ποῦ σοῦ ὁμιλῶ»² καὶ εἰς τὸν τυφλόν· «Καὶ τὸν ἔχεις ἰδεῖ καὶ αὐτός ποῦ ὁμιλεῖ μαζί σου, αὐτός εἶναι»³ καὶ εἰς ἐκείνους δὲ εἶπεν, ἅν καὶ ὄχι μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ μὲ ἄλλα λόγια. Μολονότι βέβαια, ἐὰν εἶχον νοῦν καὶ ἤθελον νὰ τὸν ἐξετάζουν ὀρθῶς, θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τὸν ὁμολογήσουν πλέον διὰ τῶν λόγων τοῦ ἐκείνων, διότι διὰ μὲν τὰ ἔργα τοῦ αὐτός τοὺς τὰ ἐπέ-

ἐπεδείξατο τοῦτο πολλάκις. Νυνὶ δὲ σκόπει τὸ διεστραμ-
 μένον αὐτῶν καὶ φιλόνεικον· ὅτι μὲν γὰρ δημηγορῇ, καὶ
 διὰ λόγων παιδεύῃ, λέγουσι· «Τί σημεῖον δεῖκνύεις;», ὅτι
 δὲ διὰ τῶν ἔργων παρέχεται τὰς ἀποδείξεις, λέγουσιν αὐ-
 5 τῷ, «Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπὲ ἡμῖν παρορησία», τῶν ἔρ-
 γων βοῶντων, ῥήματα ζητοῦντες· καὶ τῶν ῥημάτων διδα-
 σκόντων, ἐπὶ τὰ ἔργα καταφεύγουσι, πρὸς τὸ ἐναντίον ἀεὶ
 ἰσιάζμενοι· ὅτι γὰρ οὐ τοῦ μαθεῖν ἕνεκεν ἐζήτουν τὸ τέλος
 ἔδειξεν· ὅτι γὰρ οὕτως ἀξιόπιστον εἶναι ἐνόμιζον, ὥς καὶ
 10 περὶ ἐαυτοῦ μαρτυροῦντα δέξασθαι, μικρά τινα φθεγξάμε-
 νον, εὐθέως ἐλίθασαν, ὥστε καὶ τὸ κινεῖσθαι καὶ τὸ ἐπι-
 κεῖσθαι μετὰ πονηρίας ἐγίνετο.

Καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς ἐρωτήσεως πολλῆς ἔγεμεν ἀπε-
 χθείας· «εἰπὲ γὰρ ἡμῖν παρορησία, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός»,
 15 καίτοι γε μετὰ παρορησίας ἅπαντα ἔλεγεν, ἐν ταῖς ἐορταῖς
 ἐπιχωριάζων ἀεὶ, καὶ οὐδὲν κρύφα ἐλάλει, ἀλλὰ διὰ τοῦτο
 κολακείας προβάλλονται ῥήματα, λέγοντες, «Ἔως πότε τὴν
 ψυχὴν ἡμῶν αἵρεις;», ἵνα, αὐτὸν ἐκκαλεσάμενοι, πάλιν τινὰ
 λαβὴν εὕρωσιν· ὅτι γὰρ πανταχοῦ διὰ τοῦτο ἡρώτων, οὐχ
 20 ἵνα μάθωσιν, ἀλλ' ἵνα τοῖς λεγομένοις ἐπισκῆψωσιν, οὐκ
 ἐντεῦθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχόθεν πολλαχόθεν δηλὸν ἐ-
 σσι· καὶ γάρ, ὅτε προσῆλθον ἐρωτῶντες, «Εἰ ἔξεσι δοῦναι
 κῆρσον Καίσαρι ἢ οὐ», καὶ ὅτε περὶ ἀφέσεως γυναικὸς
 διελέγοντο, καὶ ὅτε περὶ ἐκείνης ἐπυνθάνοντο, ἦν ἔφασαν
 25 ἐπὶ ἀνδρας ἐσχηκέναι, ἐάλωσαν, οὐκ ἀπὸ φιλομαθείας,
 ἀλλ' ἀπὸ γνώμης σκαιᾶς αὐτῷ προσάγοντες. Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν
 αὐτοὺς ἐλέγχει, λέγων, «Τί με πειράζετε, ὑποκριταί;», δει-
 κνὺς ὅτι οἶδεν αὐτῶν τὰ ἀπόρητα, ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοι-
 οῦτον φθέγγεται, παιδεύων ἡμᾶς μὴ πάντοτε ἐλέγχειν,

4. Ἰω. 2, 18.

5. Ματθ. 22, 17.

6. Ματθ. 22, 18.

δειξε πολλές φορές. Τώρα ὅμως πρόσεχε τὴν διεστραμμένην καὶ φιλόνεικον διάθεσιν των· διότι ὅταν μὲν τοὺς ὁμιλῇ καὶ τοὺς διδάσκη μὲ τὰ λόγια του, λέγουν, «Τί σημεῖον δικνύεις;»⁴, ὅταν δὲ τοὺς ἀποδεικνύῃ μὲ τὰ ἔργα του, λέγουν εἰς αὐτόν, «Ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ Χριστός, νὰ μᾶς τὸ εἰπῇς μὲ παρρησίαν», ζητοῦντες λόγια, ἐνῶ τὸ βροντοφωνάζουν τὰ ἔργα του· καὶ ἐνῶ τὰ λόγια του τοὺς τὸ διδάσκουν, καταφεύγουν εἰς τὰ ἔργα, λαμβάνοντες πάντοτε τὴν ἀντίθετον θέσιν· τὸ ὅτι δὲ δὲν τὸν ἐρωτοῦσαν διὰ νὰ μάθουν, τὸ ἔδειξε τὸ ἀποτέλεσμα· διότι αὐτόν ποῦ τὸν ἐθεωροῦσαν τόσον ἀξιόπιστον, ὥστε καὶ νὰ δεχθοῦν νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὀλίγα μόλις εἶπε λόγια, ἀμέσως τὸν ἐλιθοβόλησαν, καὶ συνεπῶς καὶ τὸ νὰ τὸν κυκλώσουν καὶ νὰ πλησιάσουν κοντά του ἐγένετο μὲ πονηρίαν.

Καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς ἐρωτήσεως ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ πολλὴν ἐχθρότητα· διότι τὸν ἐρωτοῦν· «Εἰπέ μας μὲ παρρησίαν, ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ Χριστός», ἂν καὶ βέβαια πάντα τοὺς ὠμίλει μὲ παρρησίαν, λαμβάνων πάντοτε μέρος εἰς τὰς ἐορτάς καὶ τίποτε δὲν ἔλεγε κρυφά, ἀλλὰ διὰ τοῦτο τοῦ ἀπευθύνουν κολακευτικὰ λόγια, λέγοντες, «Ἔως πότε θὰ κρατᾷς εἰς ἀμφιβολίαν τὴν ψυχὴν μας;», ὥστε, ἀφοῦ τὸν προκαλέσουν, νὰ εὗρουν πάλιν κάποιαν ἀφορμὴν διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν· τὸ ὅτι βέβαια πάντοτε δι' αὐτὸ τὸν ἐρωτοῦσαν, ὅχι διὰ νὰ μάθουν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν ἀπὸ τὰ λεγόμενά του, γίνεται φανερόν, ὅχι μόνον ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις· καθ' ὅσον ὅταν τὸν ἐπλησίασαν καὶ τὸν ἐρωτοῦσαν, «Ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ πληρώνωμεν φόρον εἰς τὸν Καίσαρα ἢ ὄχι»⁵, καὶ ὅταν συνομιλοῦσαν διὰ τὴν συγχώρησιν τῆς γυναίκος καὶ ὅταν ἐζητοῦσαν πληροφορίας δι' ἐκείνην τὴν γυναῖκα ποῦ ἔλεγον ὅτι εἶχεν ἑπτὰ ἄνδρας, ἀπεδείχθη ὅτι τὸν ἐρωτοῦσαν ὅχι ἀπὸ φιλομάθειαν. ἀλλὰ ἀπὸ κακὴν διάθεσιν. Ἄλλ' εἰς ἐκείνην μὲν τὴν περίπτωσιν τοὺς ἐλέγχει, λέγων, «Τί μὲ πειράζετε, ὑποκριταί;»⁶, δεικνύων ὅτι γνωρίζει τὰς ἀποκρύφους σκέψεις των, ἐδῶ ὅμως τίποτε παρόμοιον δὲν τοὺς λέγει, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ ἐλέγχωμεν πάντοτε αὐτοὺς ποῦ μᾶς ἐπιβουλεύονται,

τοὺς ἐπιβουλεύοντας, ἀλλ' ἐπικεῖα καὶ πραότητι πολλὰ φέρειν.

Ἐπεὶ οὖν ἀνοίας ἦν, τῶν ἔργων αὐτὸν ἀνακηρυττιόντων, τὴν ἀπὸ τῶν λόγων ζητεῖν μαρτυρίαν, ἄκουσον πῶς
 5 αὐτοῖς ἀποκρίνεται ὁμοῦ μὲν αὐτοὺς αἰνιτιζόμενος διὰ περισσῶς τοῦτο ἐζήτουν, καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν, ὁμοῦ δὲ δηλῶν ὅτι καὶ τῆς διὰ τῶν ρημάτων σαφesiέραν ἀφῆκε φωνήν, τὴν διὰ τῶν ἔργων «πολλάκις» γάρ, φησί, «εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε μοι τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ
 10 ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, ἐκεῖνά ἐστι τὰ μαρτυροῦντα περὶ ἐμοῦ». ὅπερ καὶ οἱ ἀνεκτιότεροι αὐτῶν συνεχῶς πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον· «Οὐ γὰρ δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν»· καὶ πάλιν «Οὐ δύναται δαιμόνιον ὀφθαλμοὺς τυφλῶν ἀνοίγειν», καὶ «οὐδεὶς δύναται σημεῖα
 15 τοιαῦτα ποιεῖν, ἐὰν μὴ ἡ μετ' αὐτοῦ ὁ Θεός». καὶ θεωροῦντες τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει, ἔλεγον· «Μή τι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός»; ἄλλοι δὲ ἔλεγον· «Ὅτιαν ἔλθῃ ὁ Χριστός, μὴ πλείονα σημεῖα ποιήσει ὧν ἐποίησεν οὗτος;». καὶ αὐτοὶ δὲ οὗτοι ἐνιεῦθεν ἐβούλοντο πιστεῦσαι αὐτῷ, λέγοντες· «Τί σημεῖον
 20 δεῖκνύεις ἡμῖν, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι;».

2. Ἐπεὶ οὖν προσεποιοῦντο τότιε ἀπὸ ψιλοῦ πείθεσθαι ρήματος οἱ τοσούτοις μὴ πεισθέντες ἔργοις, ἐλέγχει τὴν πονηρίαν αὐτῶν, ὑέγων ὅτι, «εἰ τοῖς ἔργοις οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ρήμασι πιστεύσετε;». Ὡστε περὶ τὴν ἡ ἐρώτησιν.
 25 «Ἀλλ' εἶπον ὑμῖν», φησί, «καὶ οὐ πιστεύετε μοι, διὰ ὅτι οὐκ ἐστέ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν». ἐγὼ μὲν γὰρ τὰ παρ' ἐμαυτοῦ πάντα ἐπλήρωσα, ἃ τὸν ποιμένα ποιῆσαι ἐχοῖν, εἰ δὲ μὴ ἀκολουθεῖτέ μοι, οὐκ ἐπειδὴ οὐκ εἰμι ποιμήν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὑμεῖς οὐκ ἐστέ πρόβατα τὰ ἐμά· «τὰ γὰρ πρό-
 30 βατα τὰ ἐμά», φησί, «τῆς φωνῆς μου ἀκούει, καὶ ἀκολουθεῖ μοι καὶ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται

7. Ἰω. 9, 16.

8. Ἰω. 10, 21.

9. Ἰω. 3, 2.

10. Ἰω. 4, 29.

11. Ἰω. 7, 31.

12. Ἰω. 6, 30.

ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀνεχώμεθα μὲ πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ πραότητα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο δεῖγμα ἀνοησίας, ἐνῶ τὰ ἔργα διεκήρυττον αὐτόν, νὰ ζητοῦν μαρτυρίαν ἀπὸ τὰ λόγια του, ἄκουσε πῶς ἀπαντᾷ εἰς αὐτούς, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπαινισσόμενος αὐτοὺς ὅτι ἄσκοπα ἐζητοῦσαν ἀπὸ αὐτόν αὐτά, καὶ ὅχι διὰ νὰ μάθουν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι τοὺς τὸ εἶπε μὲ φωνὴν σαφεστέραν ἀπὸ τὴν διὰ τῶν λόγων, μὲ τὴν φωνὴν διὰ μέσου τῶν ἔργων· διότι λέγει· «Πολλές φορές σᾶς τὸ εἶπα καὶ δὲν μὲ πιστεύετε· τὰ ἔργα ποὺ κάμνω ἐγὼ ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρός μου, ἐκεῖνα μαρτυροῦν δι' ἐμένα», πρᾶγμα ποὺ ἔλεγον συνεχῶς μεταξύ των οἱ ὀλιγότερον φανατικοί· «Διότι δὲν ἠμπορεῖ ἄνθρωπος ἀμαρτωλὸς νὰ κάμῃ τέτοια θαύματα»⁷· καὶ πάλιν· «Δὲν ἠμπορεῖ δαιμόνιον ν' ἀνοίγῃ ὀφθαλμοὺς τυφλῶν»⁸, καὶ «κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ τέτοια θαύματα, ἐὰν δὲν εἶναι μαζί του ὁ Θεός»⁹· καὶ βλέποντες τὰ θαύματα ποὺ ἔκαμνεν, ἔλεγον· «Μήπως ἄρα γε αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός»¹⁰· ἄλλοι δὲ ἔλεγον· «Ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ Χριστός, μήπως θὰ κάνῃ περισσότερα θαύματα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔκαμεν αὐτός;»¹¹· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὰ θαύματά του ἤθελον νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτόν, λέγοντες· «Τί σημεῖον ἔχεις νὰ μᾶς δείξης, διὰ νὰ τὸ ἰδοῦμεν καὶ νὰ πιστεύσωμεν εἰς ἐσένα;»¹².

2· Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπροσποιοῦντο τότε ὅτι πείθονται μόνον ἀπὸ ἀπλᾶ καὶ καθαρὰ λόγια, αὐτοὶ ποὺ δὲν ἐπείσθησαν μὲ τὰ τόσα ἔργα του, ἐλέγχει τὴν πονηρίαν των, λέγων· «Ἐὰν μὲ τὰ ἔργα μου δὲ πιστεύετε, πῶς θὰ πιστεύσετε μὲ τὰ λόγια μου;». Ὡστε ἦτο περιττὴ ἡ ἐρώτησις. «Ἀλλὰ σᾶς εἶπα», λέγει, «καὶ δὲν μὲ πιστεύετε, διότι δὲν εἴσθε ἀπὸ τὰ πρόβατά μου»· ἐγὼ βέβαια ἐκ μέρους μου ἔκαμα ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὁ ποιμὴν, ἐὰν δὲν μὲ ἀκολουθῆτε, συμβαίνει αὐτό, ὅχι ἐπειδὴ δὲν εἶμαι ποιμὴν, ἀλλ' ἐπειδὴ σεῖς δὲν εἴσθε πρόβατά μου· διότι λέγει· «Τὰ πρόβατά μου ἀκούουν τὴν φωνὴν μου καὶ μὲ ἀκολουθοῦν· καὶ χαρίζω εἰς αὐτὰ ζωὴν αἰώνιον καὶ δὲν θὰ χαθοῦν εἰς

εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ οὐδεὶς δύναται ταῦτα ἄρπάσαι ἐκ τῆς
 χειρός μου. Ὅτι ὁ Πατήρ, ὃς ἔδωκέ μοι, μείζων πάντων
 ἐστί· καὶ οὐδεὶς δύναται ἄρπάζειν αὐτὰ ἐκ τῆς χειρός
 τοῦ Πατρὸς μου. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἓν ἐσμεν». Σκόπει
 5 πῶς ἐν τῷ ἀπαγορεύειν προιρέπει εἰς τὴν ἀκολουθήσιν αὐ-
 τοὺς. «Ὑμεῖς οὐκ ἀκούειτέ μου» φησὶν, «οὐδὲ γὰρ ἐστε πρό-
 βαια· οἱ δὲ ἀκολουθοῦντες, οὗτοι τῆς ποιμνῆς εἰσὶ». Ταῦ-
 τα δὲ ἔλεγεν, ἵνα φιλονεικήσωσι γενέσθαι πρόβαια. Εἴτα,
 εἰπὼν ὧν τεύξονται, παρακνίζει τούτους, ὥστε αὐτοὺς διε-
 10 γείραι καὶ εἰς ἐπιθυμίαν ἐμβαλεῖν.

Τί οὖν, εἰ διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Πατρὸς οὐδεὶς ἄρ-
 πάζει, σὺ δὲ οὐκ ἰσχύεις, ἀλλ' ἀσθενὴς εἶ πρὸς τὴν φυ-
 λακὴν; Οὐδαμῶς. Καὶ ἵνα μάθῃς διὰ τὸ «ὁ Πατήρ, ὃς
 ἔδωκέ μοι», δι' ἐκείνους εἴρηται, ἵνα μὴ πάλιν αὐτὸν ἀντί-
 15 θεον εἰπωσιν, εἰπὼν ὅτι «οὐδεὶς ἄρπάζει αὐτὰ ἐκ τῆς χει-
 ρὸς μου», προϊὼν ἔδειξε τὴν αὐτοῦ χεῖρα καὶ τοῦ Πατρὸς
 μίαν οὖσαν· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν ὅτι «ὁ
 Πατήρ, ὃς ἔδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστί, καὶ οὐδεὶς δύ-
 ναιται ἄρπάζειν αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς» μου· ἀλλ' οὐκ εἶπεν
 20 οὕτως, ἀλλ' «ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου». Εἴτα, ἵνα
 μὴ νομίσης, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐστὶν ἀσθενής, διὰ δὲ τὴν τοῦ
 Πατρὸς δύναμιν ἐν ἀσφαλείᾳ τὰ πρόβατά ἐστιν, ἐπήγαγεν·
 «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἓν ἐσμεν»· ὥσανεὶ ἔλεγεν· Ὅν διὰ
 τοῦτο εἶπον ὅτι διὰ τὸν Πατέρα οὐδεὶς αὐτὰ ἄρπάζει, ὥς
 25 αὐτὸς ἀσθενῶν τηρῆσαι τὰ πρόβατα· «ἐγὼ γὰρ καὶ ὁ Πα-
 τὴρ ἓν ἐσμεν», κατὰ τὴν δύναμιν ἐνταῦθα λέγων· (καὶ γὰρ
 περὶ ταύτης ἦν ὁ λόγος ἅπας αὐτῷ), εἰ δὲ ἡ δύναμις ἡ
 αὐτή, εὐδηλον ὅτι καὶ ἡ οὐσία.

Ἐπειδὴ γὰρ μυρία ἐποιοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπιβουλεύον-
 30 τες, ἀποσυναγώγους ποιοῦντες, λέγει ὅτι πάντα αὐτοῖς εἰκῇ
 καὶ μάτην μεμηχάνηται· ἐν γὰρ τῇ χειρὶ τοῦ Πατρὸς μου

τὸν αἰῶνα· καὶ κανεῖς δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ τὰ χέρια μου. Διότι ὁ Πατήρ μου, ποῦ μοῦ τὰ ἔδωσεν, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους καὶ κανεῖς δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Πατρός μου. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου εἴμεθα ἓνα». Πρόσεχε, πῶς μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν τοὺς προτρέπει νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Ὑεῖς δὲν μὲ ἀκούετε, λέγει, οὔτε εἰσθε πρόβατά μου, ἐνῶ αὐτοὶ ποῦ μὲ ἀκολουθοῦν, αὐτοὶ εἶναι τῆς ποιμένης μου. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ προθυμοποιηθοῦν νὰ γίνουν πρόβατά του. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀνέφερεν αὐτὰ ποῦ θὰ ἐπιτύχουν, κεντρίζει αὐτούς, ὥστε νὰ τοὺς διεγείρῃ καὶ νὰ τοὺς ἐμβάλῃ τὴν ἐπιθυμίαν.

Τί λοιπόν, ἐὰν ἐξ αἰτίας μὲν τῆς δυνάμεως τοῦ Πατρός κανεῖς δὲν ἀρπάζῃ τὰ πρόβατα, Σὺ ὅμως δὲν ἡμπορεῖς, ἀλλ' εἶσαι ἀνίσχυρος νὰ τὰ φυλάξῃς; Καθόλου δὲν συμβαίνει αὐτό. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι, τὸ «Ὁ Πατήρ μου ποῦ μοῦ τὰ ἔδωσεν», ἐλέχθη δι' ἐκείνους, διὰ νὰ μὴ τὸν ἀποκαλέσουν καὶ πάλιν ἀντίθεον, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι «κανεῖς δὲν ἀρπάζει αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια μου», εἰς τὴν συνέχειαν ἔδειξεν ὅτι ἓνα εἶναι τὸ χέρι αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρός· διότι, ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, ἐπόμενον ἦτο νὰ εἰπῇ, ὅτι «Ὁ Πατήρ, ποῦ μοῦ τὰ ἔδωσεν, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους, καὶ κανεῖς δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ τὰ χέρια» μου· δὲν εἶπεν ὅμως αὐτό, ἀλλ' εἶπεν, «ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Πατρός μου». Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι αὐτὸς μὲν εἶναι ἀνίσχυρος, ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς δυνάμεως τοῦ Πατρός τὰ πρόβατα εὐρίσκονται εἰς ἀσφάλειαν, ἐπρόσθεσεν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου εἴμεθα ἓνα»· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἔλεγεν· Ἐν εἶπα δι' αὐτό, ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ Πατρός κανεῖς δὲν ἀρπάζει αὐτὰ, ἐπειδὴ ἐγὼ δὲν ἡμπορῶ νὰ φυλάξω τὰ πρόβατα· διότι «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ εἴμεθα ἓνα», ἐννοῶ δηλαδὴ ἔδω ὅτι εἶναι ἓνα ὡς πρὸς τὴν δύναμιν (καθ' ὅσον ὅλος ὁ λόγος του ἐγίνετο δι' αὐτό)· ἐὰν δὲ ἡ δύναμις εἶναι ἡ ἰδία, εἶναι φανερόν ὅτι εἶναι καὶ ἡ οὐσία.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἔκαμνον πάρα πολλά, ἐπιβουλεύοντες καὶ ἐκδιώκοντες πολλοὺς ἀπὸ τὴν συναγωγὴν, λέγει ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ μηχανεύονται ἄδικα καὶ ἄσκο-

ἐσὶ τὰ πρόβατα, ὥσπερ ὁ προφήτης λέγει· «Ἐν τῇ χειρὶ
 μου ἐξωγράφησά σου τὰ πείχη». Εἶτα, δεικνὺς μίαν οὖσαν
 τὴν χεῖρα, ποτὲ μὲν αὐτοῦ, ποτὲ δὲ τοῦ Πατρὸς εἶναί φησιν
 αὐτήν. Χεῖρα δὲ διὰ τὴν ἀκούσῃς, μηδὲν αἰσθητὸν νομίσῃς,
 5 ἀλλὰ τὴν δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν. Εἰ δὲ διὰ τοῦτο οὐδεὶς
 ἤρπαξεν, διὰ αὐτὸν ἐνεδυνάμου, περιττὸν ἦν τὸ ἐξῆς εἰ-
 πεῖν, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν»· εἰ γὰρ ἐλάτιων ἦν,
 πολλῆς τοῦτο τόλμης τὸ ρῆμα· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἢ τὸ τῆς
 δυνάμεως ἰσοστάσιον δείκνυσιν, ὅπερ οὖν καὶ Ἰουδαῖοι συν-
 10 ειδόιτες, λίθοις αὐτὸν ἔβαλον. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτω καθεῖλε τὴν
 δόξαν ταύτην καὶ τὴν ὑπόνοιαν. Καὶ μήν, εἰ κακῶς ὑπώ-
 πνευσαν ἐκεῖνοι, ἔδει διορθῶσαι, καὶ εἰπεῖν· Τίνος ἕνεκεν
 ταῦτα ποιεῖτε; οὐκ ἴσην μαρτυρῶν ἐμοὶ καὶ τῷ Πατρὶ δύνα-
 μιν, ταῦτα εἶπον ἐγώ. Νῦν δὲ πᾶν τοῦναντίον ποιεῖ, καὶ
 15 ἴσῃσι τὴν ὑπόνοιαν, καὶ συγκροτεῖ, καὶ ταῦτα ἀγριουμένων
 ἐκείνων· οὐ γὰρ ἀπολογεῖται ὑπὲρ τῶν εἰρημένων, ὥς κα-
 κῶς λεχθέντων, ἀλλὰ καὶ ἐκείνοις ἐπιτιμᾷ, ὥς μὴ τὴν
 προσήκουσαν δόξαν ἔχουσι περὶ αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον, διὰ «περὶ καλοῦ ἔργου οὐ μινθάζομέν-
 20 σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ διὰ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς
 σεαντὸν Θεόν», ἀκουσον τί φησιν· «Εἰ ἐκείνους εἶπεν ἡ
 Γραφὴ θεούς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, πῶς
 ὑμεῖς ὑέγετε διὰ βλασφημῶ, διὰ εἶπον· Υἱὸς Θεοῦ εἰμι;».
 Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐἰ οἱ χάριτι τοῦτο λαβόντες
 25 οὐκ ἐγκαλοῦνται, θεοὺς ἑαυτοὺς καλοῦντες, ὁ τῇ φύσει τοῦτο
 ἔχων πῶς ἂν εἴη δίκαιος ἐπιτιμᾶσθαι; Ἀλλ' οὕτω μὲν
 οὐκ εἶπεν, ὕστερον δὲ αὐτὸ κατεσκεύασε, πρότερον χαλάσας
 καὶ καθυφεῖς τῷ λόγῳ, καὶ εἰπών, «Ὁν ὁ Πατὴρ ἡγίασε

πα' διότι τὰ πρόβατα εὐρίσκονται εἰς τὰ χέρια τοῦ Πατρός μου, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ προφήτης· «Εἰς τὸ χέρι μου ἐσχεδίασα τὰ τεῖχη δι' ἐσένα»¹³. Ἐπειτα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἓνα εἶναι τὸ χέρι, λέγει ἄλλοτε μὲν ὅτι εἶναι ἰδικόν του, ἄλλοτε δὲ τοῦ Πατρός. Ὅταν ἀκούσης δὲ χέρι, μὴ σκεφθῇς τίποτε τὸ αἰσθητόν, ἀλλὰ τὴν δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν. Ἐὰν δὲ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ κανεῖς δὲν ἤρπαζε τὰ πρόβατα, ἐπειδὴ τὸν ἐδυνάμωνεν ὁ Πατήρ, ἦτο περιττὸν νὰ εἰπῇ τὰ λόγια, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ εἴμεθα ἓνα»· διότι, ἐὰν ἦτο κατώτερος, αὐτὸς ὁ λόγος ἦτο πολὺ τολμηρός· καθ' ὅσον δὲν φανερῶνει τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν αὐτὴν ἰσοδυναμίαν, πρᾶγμα βέβαια ἀντιληφθέντες καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, τὸν ἐλιθobόλησαν. Ἀλλ' ὅμως οὔτε καὶ τότε τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκέψιν καὶ τὴν ὑπόνοιαν. Καὶ βέβαια ἔπρεπεν, ἐὰν ἐκεῖνοι κακῶς τὸ ἐσκέφθησαν αὐτό, νὰ διορθώσῃ τὴν ἐσφαλμένην σκέψιν των καὶ νὰ εἰπῇ· Ἐὰν ποῖον λόγον τὰ κάμνετε αὐτά; δὲν τὰ εἶπα αὐτά διὰ νὰ δείξω, ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἔχομεν ἴσην δύναμιν. Τώρα ὅμως κάμνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον, καὶ σταθεροποιεῖ τὴν ὑπόνοιαν καὶ τὴν ὑποστηρίζει, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ ἐκεῖνοι ἐξηγριώνοντο· διότι δὲν ἀπολογεῖται διὰ τὰ ὅσα εἶπεν, ὅτι κακῶς ἐλέχθησαν, ἀλλὰ ἐπιτιμᾷ καὶ ἐκείνους, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τὴν πρέπουσαν γνώμην δι' αὐτόν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔλεγον, ὅτι «Δὲν σὲ λιθοβολοῦμεν διὰ κάποιο καλὸν ἔργον σου, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβλασφήμησες, καὶ διότι, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάμνεις τὸν ἑαυτὸν σου Θεόν», ἄκουσε τί λέγει· «Ἐὰν ἡ Γραφή ὠνόμασεν ἐκείνους θεούς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐδόθη ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, πῶς σεῖς λέγετε, ὅτι βλασφημῶ, ἐπειδὴ εἶπον, ὅτι εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;». Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐὰν δὲν κατηγοροῦνται ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαβον αὐτὸ ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὀνομάζοντες τοὺς ἑαυτοὺς των θεούς, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι δίκαιον νὰ ἐπιτιμᾶται αὐτὸς ποὺ ἐκ φύσεως ἔχει αὐτὸ τὸ ὄνομα;. Ἀλλ' ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ εἶπε, ἀργότερα δὲ αὐτὸ τὸ παρουσίασεν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐχαλάρωσε καὶ ἔκαμε πρὸ μαλακὸν τὸν λόγον του καὶ εἶπεν, «Αὐτόν ποὺ

καὶ ἀπέστειλε», καί, παραμυθησάμενος αὐτῶν τὸν θυμὸν, τότε ἐπάγει σαφῇ τὴν ἀπόφασιν τέως μὲν γάρ, ὥστε δε-
 χθῆναι τὸν λόγον, ταπεινότερον διελέχθη, ὑστερον δὲ ἐπὶ
 τὸ μεῖζον αὐτὸν ἀνήγαγεν, οὕτως εἰπὼν «Εἰ μὴ ποιῶ τὰ
 5 ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετέ μοι εἰ δὲ ποιῶ, κἄν
 ἔμοι μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύσατε». Ὅρᾳς πῶς
 τοῦτο, ὅπερ εἶπον, κατασκευάζει, διὲς εἰς οὐδέν ἐστιν ἐλά-
 τῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ πανταχοῦ ἴσος; Ἐπειδὴ γὰρ τὴν οὐσίαν
 αὐτοῦ ἰδεῖν ἀμήχανον ἦν, ἀπὸ τῆς τῶν ἔργων ἰσότητός τε
 10 καὶ ταυτότητος τὴν ἀπόδειξιν τῆς κατὰ τὴν δύναμιν ἀπαρ-
 λαξίας παρέχεται.

3. Καὶ τί πιστεύομεν; εἰπέ. «Ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί,
 καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί»· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐγώ, ἢ ὅπερ ὁ Πα-
 τὴρ, μένων Υἱός· οὐδὲν ἄλλο ἐκεῖνος ἢ ὅπερ ἐγώ, μένων
 15 Πατήρ. Κἄν ἐμὲ γινῶ τις, τὸν Πατέρα ἔγνω καὶ τὸν Υἱὸν
 ἔμαθεν. Εἰ δὲ ἐλάττωνα ἦν τὰ τῆς δυνάμεως, καὶ τὰ τῆς
 γνώσεως διέψευστο· οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἄλλην δι' ἄλλης οὔτε
 οὐσίαν, οὔτε δύναμιν μαθεῖν. «Ἡθέλησαν οὖν αὐτὸν πιάσαι,
 καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν, καὶ ἀπῆλθε πέραν τοῦ
 20 Ἰορδάνου, ὅπου ἦν Ἰωάννης, βαπτίζων τὸ πρότερον. Καὶ
 πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν, καὶ ἔλεγον ἦτι Ἰωάννης μὲν ἐ-
 ποίησε σημεῖον οὐδέν· πάντα δέ, ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ
 αὐτοῦ, ἐστὶν ἀληθῆ». Ὅταν γὰρ τι μέγα καὶ ὑψηλὸν φθέγ-
 ξηται, ἀναχωρεῖ ταχέως, ἐνδιδούς αὐτῶν τῷ θυμῷ, ὥστε
 25 ἁωφῆσαι καὶ λῆξαι τὸ πάθος διὰ τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ· ὃ
 δὴ καὶ τότε ἐποίησε. Τίνος δὲ ἕνεκεν τὸν τόπον ὁ Εὐαγγε-
 λιστῆς λέγει; Ἵνα μάθῃς διὲς διὰ τοῦτο ἀπῆλθεν ἐκεῖ, ἀνα-
 μιμνήσκων αὐτοὺς τῶν ἐκεῖ γενομένων τε καὶ λεχθέντων
 παρὰ Ἰωάννου, καὶ τῆς μαρτυρίας τῆς ἐκείνου. Ἐλθόντες

14. Ἰω. 14, 10· 11.

15. Ἰω. 1, 5 ε.

ὁ Πατήρ ἡγίασε καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον», καὶ κατεπράυνε τὸν θυμόν των, τότε προσθέτει μὲ σαφήνειαν τὴν ἀπόφασίν του· διότι εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν, διὰ νὰ δεχθοῦν τὸν λόγον, ὠμίλησε μὲ πιὸ ταπεινὰ λόγια, εἰς τὴν συνέχειαν δὲ ἀνύψωσε περισσότερο τὸν λόγον του, εἰπὼν τὰ ἑξῆς· «Ἐὰν δὲν κάμνω τὰ ἔργα τοῦ Πατρός μου, μὴ μὲ πιστεύετε· ἐὰν ὅμως τὰ ἐκτελῶ, τότε, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πιστεύτε εἰς ἐμένα, πιστεύσατε εἰς τὰ ἔργα μου». Βλέπεις πῶς ἀποδεικνύει αὐτὸ ποῦ εἶπόν, ὅτι δὲν εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα ὡς πρὸς τίποτε, ἀλλ' εἶναι ἴσος ὡς πρὸς ὅλα; Διότι, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἰδοῦν τὴν οὐσίαν του, τοὺς ἀποδεικνύει ἀπὸ τὴν ἰσότητα καὶ ταυτότητα τῶν ἔργων του τὸ ἀπαράλλακτον τῆς δυνάμεώς του.

3. Καὶ εἰπέ μας, τί νὰ πιστεύσωμεν; «Ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί»¹⁴· διότι τίποτε ἄλλο δὲν εἶμαι ἐγώ, παρὰ αὐτὸ ποῦ εἶναι ὁ Πατήρ, ἀλλὰ παραμένων Υἱός· καὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι ὁ Πατήρ, παρὰ αὐτὸ ποῦ εἶμαι ἐγώ, παραμένων ὅμως Πατήρ. Καὶ ἂν κανεῖς γνωρίσῃ ἐμένα, ἐγνώρισε καὶ τὸν Πατέρα καὶ ἔμαθε καὶ τὸν Υἱόν. Ἐὰν ὅμως ἦτο κατωτέρα ἡ δύναμίς του, δὲν θὰ ἦτο ἀληθινή καὶ ἡ γνῶσις του· διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίσῃ κανεῖς οὔτε οὐσίαν δι' ἄλλης οὐσίας οὔτε δύναμιν δι' ἄλλης δυνάμεως. «Ἡθέλησαν λοιπὸν νὰ τὸν πιάσουν καὶ διέφυγε μέσα ἀπὸ τὰ χέρια των καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὰ μέρη πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἦτο ὁ Ἰωάννης καὶ ἐβάπτιζε προηγουμένως. Καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν καὶ ἔλεγον ὅτι ὁ μὲν Ἰωάννης δὲν ἔκαμε κανένα θαῦμα, ὅλα ὅμως, ὅσα εἶπεν ὁ Ἰωάννης περὶ αὐτοῦ, εἶναι ἀληθινά». Ὅταν δηλαδὴ λέγῃ κατι τὸ ἀνώτερον καὶ πνευματικὰ ὑψηλόν, ἀναχωρεῖ ἀμέσως, δίδων τόπον εἰς τὸν θυμόν των, ὥστε νὰ καθησυχάσῃ καὶ νὰ παύσῃ τὸ πάθος των διὰ τῆς ἀπουσίας του, πρᾶγμα βέβαια ποῦ ἔκαμε καὶ τότε. Διὰ ποῖον δὲ λόγον ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀναφέρει καὶ τὸν τόπον; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δι' αὐτὸ ἀνεχώρησεν ἐκεῖ, διὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ ὅσα συνέβησαν ἐκεῖ καὶ ἐλέχθησαν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην καὶ τὴν μαρτυρίαν ἐκείνου¹⁵. Ἀφοῦ λοιπὸν ἦλθον

γούν· ἐκεῖ, εὐθέως ἀνεμνήσθησαν τοῦ Ἰωάννου· διὰ τοῦτο καὶ λέγουσιν δι· «Ἰωάννης μὲν οὐδὲν σημεῖον ἐποίησεν»· ἐπεὶ ποία ἀκολουθία τοῦτο ἦν προσθεῖναι; ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τόπος αὐτοῦς εἰς μνήμην ἤγαγε τοῦ Βαπτιστοῦ, καὶ εἰς τὴν
5 τῆς μαρτυρίας αὐτοῦ μνήμην ἦλθαν.

Ὅρα δὲ πῶς συλλογισμοὺς πλέκουσιν ἀναμφοισθητήτοις. «Ἰωάννης μὲν σημεῖον οὐδὲν ἐποίησεν», οὗτος δὲ ποιεῖ, φηοί, οὐκοῦν κἀντιεῦθεν ἢ ὑπεροχὴ δείκνυται. Εἰ τοίνυν, ἐκείνου σημεῖον οὐδὲν ποιήσας, ἐπιστεύσαμεν, πολλῶ μᾶλλον τοῦτω. Εἴτα, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ μαρτυρήσας, ἵνα μὴ τὸ σημεῖον αὐτὸν μὴ πεποιηκέναι δόξῃ ἀνάξιον τῆς μαρτυρίας ἀποφαίνειν, ἐπήγαγον· «Εἰ καὶ σημεῖον οὐδὲν ἐποίησεν, ἀλλ' ὁμως πάντα ἠλήθευσε τὰ περὶ αὐτοῦ», οὐκ ἔτι τοῦτον ἐξ ἐκείνου, ἀλλ' ἐκεῖνον, ἀφ' ὧν οὗτος ἐποίησεν, ἀξιόπιστον
10 ἀποφαίνοντες. «Πολλοὶ τοίνυν ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν»· πολλὰ γὰρ ἦν αὐτοῦς τὰ ἐφελκόμενα· καὶ γὰρ ἐμέμνηντο τῶν ρημάτων ὧν ἔλεγεν (ἰσχυρότερον ἑαυτοῦ καλῶν αὐτὸν καὶ φῶς, καὶ ζωὴν, καὶ ἀλήθειαν, καὶ τὰ λοιπὰ ἅπαντα), καὶ τῆς φωνῆς τῆς ἄνωθεν ἐνεχθείσης, καὶ τοῦ Πνεύματος, τοῦ ἐν
20 περισσεύῃ εἶδει φανέντος τότε, καὶ δείξαντος αὐτὸν ἅπασιν, καὶ μετὰ τούτων, τῆς ἀπὸ τῶν θαυμάτων ἀποδείξεως, εἰς ἣν ὁρῶντες ἐδεδαιοῦντο λοιπόν· εἰ γὰρ Ἰωάννη, φηοί, πιστεύειν ἔχρην, πολλῶ μᾶλλον τοῦτω· εἰ χωρὶς σημεῖον ἐκείνω, πολλῶ μᾶλλον τοῦτω, μετὰ τῆς ἐκείνου μαρτυρίας
25 καὶ τὴν ἀπὸ τῶν σημείων ἀπόδειξιν ἔχοντι.

Ὅρᾳς ὅσον αἰπὺς ὤνησεν ἡ περὶ τὸν τόπον διαιτριβή, καὶ ἡ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἀπαλλαγὴ; Διὰ τοῦτο αὐτοῦς συνεχῶς ἐξάγει καὶ ἀπάγει τῆς ἐκείνων συνουσίας, δπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς ποιήσας φαίνεται, πόρρω τῶν Αἰ-

ἐκεῖ, ἄμέσως ἐνεθυμήθησαν τὸν Ἰωάννην διὰ τοῦτο καὶ λέγουν, ὅτι «Ὁ μὲν Ἰωάννης δὲν ἔκαμε κανένα θαῦμα» διότι ποία ἄλλη αἰτία ὑπῆρχε διὰ νὰ προσθέσουν αὐτό; τὸ εἶπαν ἐπειδὴ ὁ τόπος ἔφερεν εἰς τὴν μνήμην των τὸν Βαπτιστὴν καὶ ἐνεθυμήθησαν τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ.

Πρόσεχε δὲ πῶς κάμνουν συλλογισμοὺς ἀναμφισβητήτους. «Ὁ μὲν Ἰωάννης δὲν ἔκαμε κανένα θαῦμα», ἐνῷ αὐτός, λέγουν, κάμνει, καὶ ἔτσι λοιπὸν καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀποδεικνύεται ἡ ὑπεροχή. Ἐὰν δηλαδὴ ἐπιστεύσαμεν εἰς ἐκεῖνον, ἐνῷ δὲν ἔκαμε κανένα θαῦμα, πολὺ περισσότερον πιστεύομεν εἰς αὐτόν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ αὐτός ἦτο ἐκεῖνος ποὺ ἔδωσε μαρτυρίαν περὶ τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ μὴ σχηματισθῇ ἡ γνώμη, ὅτι τὸ ὅτι δὲν ἔκαμεν ὁ Ἰωάννης θαῦμα, παρουσιάζει αὐτὸ αὐτόν ἀνάξιον τῆς μαρτυρίας, ἐπρόσθεσαν ἴσως ἂν καὶ δὲν ἔκαμε κανένα θαῦμα, ἀλλ' ὅμως ὅλα ὅσα εἶπε περὶ αὐτοῦ ἐβγῆκαν ἀληθινά, ἀποδεικνύοντες ἔτσι ἀξιόπιστον ὅχι τὸν Χριστὸν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ τὸν Ἰωάννην ἀπὸ ὅσα ἔκαμεν ὁ Χριστός. «Πολλοὶ τότε ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν» διότι πολλὰ ἦσαν τὰ προσελκύοντα αὐτοῦς καθ' ὅσον ἐνεθυμήθησαν τὰ λόγια ποὺ ἔλεγεν (ὀνομάζων αὐτὸν ἰσχυρότερον καὶ φῶς καὶ ζωὴν καὶ ἀλήθειαν καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα), καὶ τὴν φωνὴν ποὺ ἠκούσθη ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ τὸ Πνεῦμα ποὺ ἐφάνη τότε ἐν εἵδει περιστερᾶς, καὶ ἐφανέρωσεν αὐτόν εἰς ὅλους, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ θαύματα, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀποβλέποντες ἐβεβαιουῦντο εἰς τὸ ἐξῆς διότι, λέγει, ἐὰν ἔπρεπε νὰ πιστεύωμεν εἰς τὸν Ἰωάννην, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ πιστεύωμεν εἰς αὐτόν ἐὰν εἰς ἐκεῖνον ἐπιστεύαμεν χωρὶς νὰ κάμνη θαύματα, πολὺ περισσότερον πρέπει εἰς αὐτόν, ποὺ μαζὶ μὲ τὴν μαρτυρίαν ἐκείνου, ἔχει καὶ τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ θαύματα.

Βλέπεις πόσον ὠφέλησεν αὐτοὺς ἡ διαμονὴ των εἰς αὐτόν τὸν τόπον καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ των ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους; Διὰ τοῦτο συνεχῶς τοὺς ὁδηγεῖ ἔξω καὶ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μὲ ἐκεῖνους, πρᾶγμα βέβαιον ποὺ φαίνεται ὅτι ἔκαμε καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς

γυπτίων ἐπὶ τῆς ἐρήμου τοὺς Ἰουδαίους διαπλάττων καὶ
 ρυθμίζων ἐν ἅπασιν δ καὶ ἡμῖν παραινεῖ ποιεῖν, ἀγορὰς
 μὲν φεύγειν κελεύων καὶ θορύβους καὶ ταραχάς, ἐν δὲ τῷ
 ταμείῳ προσεύχεσθαι μετὰ τῆς ἡσυχίας. Καὶ γὰρ πλοῖον,
 5 ταραχῆς ἀπηλλαγμένον, ἐξ οὐρίας πλεῖ, καὶ ψυχὴ, πραγμά-
 των οὐσα ἐκτός, ἐν λιμένι κάθηται. Διὸ καὶ τὰς γυναῖκας
 φιλοσοφωτέρας τῶν ἀνδρῶν ἐχρῆν εἶναι, οἰκουρίᾳ προση-
 λωμένας τὰ πλείονα. Οὕτω γοῦν καὶ ὁ Ἰακώβ ἀπλασιος
 ἐγένετο, ἐπειδὴ οἰκίαν ὦκει καὶ τῶν ἐν μέσῳ θορύβων
 10 ἐλεύθερος ἦν· οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς αὐτὸ τέθεικεν ἡ Γραφή,
 εἰποῦσα· «Οἰκῶν οἰκίαν».

Ἀλλὰ καὶ ἐν οἰκίᾳ πολὺς, φησὶν, ὁ θόρυβος. Ἐπειδὴ οὐ
 βούλει, καὶ περιϊσιᾶς σανιτῇ φροντίδων ὄχλον ὁ μὲν γὰρ
 ἀνὴρ, ἐν μέσαις σιρφεόμενος ταῖς ἀγοραῖς καὶ δικαστηρίοις,
 15 ὥσπερ ὑπὸ τινων κυμάτων τῶν ἑξωθεν περιανιλεῖται θορύ-
 βων, ἡ δὲ γυνὴ, καθάπερ ἐν τινι διδασκαλείᾳ φιλοσοφίας,
 τῇ οἰκίᾳ καθημένη, καὶ τὸν νοῦν συνάγουσα εἰς ἑαυτήν, καὶ
 εὐχαῖς προσέχειν καὶ ἀναγνώσει καὶ τῇ ἄλλῃ δυνήσεται
 φιλοσοφία. Καὶ καθάπερ οἱ τὰς ἐρήμους οἰκοῦντες οὐδένα
 20 ἔχουσι τὸν ἐνοχλοῦντα, οὕτω καὶ αὕτη, διὰ παντὸς ἔνδον
 οὐσα, διηνεκῶς δύναται ἀπολαύειν γαλήνης. Εἰ δέ ποτε
 καὶ ἐξελθεῖν ἀνάγκη γένοιτ' ἄν, οὐδὲ τότε ἐκεῖ θορύβων
 ὑπόθεσις· ἡ γὰρ μέχρι τῆς ἐνταῦθα παρουσίας, ἡ ἡνίκα ἂν
 τὸ σῶμα λουτρῷ θεραπευθῇ δέη, ἀναγκαῖαι ταῖς γυναιξὶν
 25 αἱ ἑξοδοὶ· τὸν δὲ πλείονα χρόνον ἔνδον κάθηται, καὶ δυνα-
 τὸν αὐτὴν τε φιλοσοφεῖν, καί, τὸν ἄνδρα δεχομένην τετα-
 ραγμένον, κατὰσιέλλειν, ρυθμίζειν, περικόπτειν αὐτοῦ τὰ
 περιττὰ καὶ ἄγρια τῶν λογισμῶν, καὶ οὕτω πάλιν ἐκπέμπειν,

Παλαιᾶς Διαθήκης, διαπλάσσωσιν καὶ διευθύνων ὅλα τὰ τῶν Ἰουδαίων, μακρὰ ἀπὸ τοῦς Αἰγυπτίους εἰς τὴν ἔρημον· καὶ αὐτὸ μᾶς συμβουλεύει νὰ κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς, δίδων ἐντολὴν νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς ἀγοράς καὶ τοῦς θορύβους καὶ τὰς ταραχάς, καὶ νὰ προσευχώμεθα μὲ ἡσυχίαν εἰς τὸ δωμάτιόν μας. Καθ' ὅσον καὶ τὸ πλοῖον ποῦ εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὴν φουρτούναν, πλέει ἀμέριμνον, καὶ ψυχὴ, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις, περνᾷ τὴν ζωὴν τῆς μετὰ γαλήνης. Διὰ τοῦτο ἔπρεπε καὶ αἱ γυναῖκες νὰ εἶναι περισσότερον εὐσεβεῖς ἀπὸ τοῦς ἄνδρας, ἐπειδὴ τὸν περισσότερον χρόνον εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὰ τῆς οἰκίας. Καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ὁ Ἰακώβ ἐγένεν ἄκακος, ἐπειδὴ διέμενεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τοῦς ἔξω θορύβους· διότι ἡ Γραφή δὲν τὸ ἀνέφερεν αὐτὸ τυχαῖα, λέγουσα, ὅτι, «διέμενεν εἰς τὴν οἰκίαν»¹⁶.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν, λέγει, ὑπάρχει πολὺς θόρυβος. Ἐπειδὴ τὸ θέλεις σὺ καὶ περιβάλλεις τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ πλῆθος φροντίδων· διότι ὁ μὲν ἄνδρας, περιφερόμενος εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὰ δικαστήρια, καταποντίζεται ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν θορύβων ὡσὰν ὑπὸ κυμάτων, ἡ δὲ γυναῖκα, διαμένουσα εἰς τὴν οἰκίαν ὡσὰν εἰς διδασκαλεῖον εὐσεβείας, ἔχουσα συγκεντρωμένον τὸν νοῦν τῆς θαῦμα ἡμπορέσῃ καὶ νὰ ἀσχολῇται μὲ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἄλλην εὐσέβειαν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ποῦ κατοικοῦν εἰς τὰς ἐρήμους δὲν ἔχουν κανένα ποῦ νὰ τοῦς ἐνοχλῇ, ἔτσι καὶ αὕτη, παραμένουσα συνεχῶς ἐντὸς τῆς οἰκίας, ἡμπορεῖ ν' ἀπολαμβάνῃ διαρκῶς γαλήνην. Ἐὰν ὅμως ἤθελε κάποτε παρουσιασθῇ ἀνάγκη καὶ νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας, οὔτε τότε ὑπάρχει ἐκεῖ δι' αὐτὴν ἀφορμὴ θορύβων· διότι ἔξοδοι ἀναγκαῖαι διὰ τὰς γυναῖκας εἶναι ὁ ἐρχομός των ἐδῶ ἢ ὅταν χρειάζεται νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ λουτρὸν διὰ νὰ λούσουν τὸ σῶμα των, ἐνῶ τὸν περισσότερον χρόνον κάθεται ἐντὸς τῆς οἰκίας καὶ ἡμπορεῖ νὰ ἀσκῇ τὴν εὐσέβειαν καὶ δεχομένη τὸν ἄνδρα ταραγμένον νὰ καταπραῦνῃ καὶ νὰ καθοδηγῇ αὐτόν καὶ νὰ τὸν ἀπαλλάσῃ ἀπὸ τὰς περιττὰς καὶ ἀγρίας σκέψεις του,

δοα μὲν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἐφελκύσαιο κακά, ἀποθέμενον, οὐα
 δὲ ἀπὸ τῆς οἰκίας ἔμαθε καλά, μεθ' ἐπιτιοῦ φέροντα· οὐδὲν
 γάρ, οὐδὲν ἰσχυρότερον γυναικὸς εὐλαβοῦς καὶ συνειτῆς πρὸς
 τὸ ρυθμίζειν ἄνδρα, καὶ διαπλάττειν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐν
 5 οἷς ἂν θέλῃ· οὔτε γὰρ φίλων, οὔτε διδασκάλων, οὔτε ἀρ-
 χόντων οὕτως ἀνέξεται, ὥς τῆς συνοίκου παραινούσης, καὶ
 συμβουλευούσης· ἔχει γὰρ τινα καὶ ἡδονὴν ἢ παραίνεσις
 διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖσθαι τὴν συμβουλεύουσαν καὶ πολλοὺς
 ἂν ἔχοιμι λέγειν ἄνδρας σκληροὺς καὶ ἀπειθεῖς καταμαλα-
 10 γέντας οὕτως· αὕτη γὰρ καὶ ιατρᾶς αὐτῷ καὶ εὐνῆς
 καὶ παιδοποιίας καὶ ρητῶν καὶ ἀπορρήτων καὶ εἰσόδων καὶ
 ἐξόδων καὶ πολλῷ πλειόνων κοινωνοῦσα ἐτέρων, καὶ ἐν
 ἅπασιν αὐτῷ δεδεμένη, καὶ οὕτως αὐτῷ συνημμένη, ὥς εἰ-
 κὸς σῶμα κεφαλῇ συνηφθαι, ἂν τύχῃ συνειτῇ τις οὐσα καὶ
 15 ἐμμελής, ἅπαντας ὑπερβήσεται καὶ νικήσῃ εἰς τὴν τοῦ συν-
 οικουῦντος ἐπιμέλειαν.

4. Διὰ τοῦτο παραινῶ ἔργον τοῦτο τίθεσθαι, καὶ τὰ δέ-
 οντα συμβουλεύειν ὥσπερ γὰρ πρὸς ἀρετὴν, οὕτω καὶ πρὸς
 κακίαν πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχύν. Αὕτη τὸν Ἀβεσσαλώμ ἀπώ-
 20 λεσεν, αὕτη τὸν Ἀμνών, αὕτη τὸν Ἰώβ ἔμελλεν, αὕτη τὸν
 Νάβαλ ἐξήρπασε τῆς σφαγῆς, αὕτη ὁλόκληρον ἔθνος διέσω-
 σε· καὶ γὰρ Δεδδώρα καὶ Ἰουδὶθ ἀνδρῶν σιραιηγῶν κα-
 τορθώματα ἐπεδείξαντο· καὶ ἄλλαι δὲ μυρίαι γυναῖκες. Διὰ
 τοῦτο καὶ Παῦλός φησι «Τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα
 25 σώσεις;». Καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων δὲ ἐκείνων τὴν Περσίδα
 καὶ τὴν Μαριὰμ καὶ τὴν Πρίσκιλλαν ἀποστολικῶν ἀφαμέ-
 νας σκαμμάτων εἶδομεν, ὥσπερ ἀναγκαῖον καὶ ὑμᾶς ζηλοῦν,
 καὶ μὴ ῥήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ πράγμασι ρυθμίζειν τὸν
 συνοικοῦντα.

17. Α' Κορ. 7, 16.

18. Ρωμ. 16, 3 β.

καὶ ἔτσι νὰ τὸν ἀποστέλλῃ καὶ πάλιν, ἀφοῦ ἀποβάλῃ ὅσα κακὰ ἔφερον ἀπὸ τὴν ἀγοράν, καὶ ἀφοῦ πάρῃ μαζί του ὅσα καλὰ ἐμάθεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν· διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἰσχυρότερον ἀπὸ γυναῖκα εὐλαβῇ καὶ συνετὴν εἰς τὸ νὰ καθοδηγῇ τὸν ἄνδρα καὶ νὰ διαπλάττῃ τὴν ψυχὴν του μὲ αὐτὰ ποὺ θέλει· καθ' ἑσὸν οὔτε φίλους θὰ ἀνεχθῇ τόσον οὔτε διδασκάλους οὔτε ἄρχοντας, ὅσον τὴν σύζυγόν του ποὺ τὸν παραινεῖ καὶ τὸν συμβουλεύει· διότι ἡ παραίνεσις περιέχει καὶ κάποιαν ἡδονήν, ἐπειδὴ ἀγαπᾶται πάρα πολὺ αὐτὴ ποὺ δίδει τὰς συμβουλὰς· καὶ πολλοὺς θὰ ἠμποροῦσα νὰ ἀναφέρω ἄνδρας σκληροὺς καὶ ἀπειθεῖς ποὺ ἐμαλάκωσαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· διότι αὐτὴ συμμετέχει εἰς τὴν τράπεζαν καὶ τὴν κλίνην καὶ τὴν παιδοποιΐαν καὶ εἰς τὰ φανερά καὶ ἀπόκρυφα καὶ εἰς τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα καὶ εἰς πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, καὶ εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἀφωσιωμένη εἰς αὐτόν, καὶ τόσον στενὰ συνδεδεμένη μαζί του, ὅσον φυσικὸν εἶναι νὰ εἶναι συνδεδεμένον τὸ σῶμα μὲ τὴν κεφαλὴν, καὶ ἂν τύχῃ νὰ εἶναι συνετὴ καὶ εὐχαριστοὺς θὰ τοὺς ὑπερβῇ καὶ θὰ τοὺς νικήσῃ εἰς τὴν φροντίδα ὑπὲρ τοῦ συζύγου.

4. Διὰ τοῦτο συμβουλεύω τὴν γυναῖκα αὐτὸ νὰ θέτῃ ὡσὰν ἔργον της καὶ νὰ συμβουλεύῃ τὰ πρέποντα· διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἔχει πολλὴν δύναμιν νὰ ὀδηγῇ πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἔτσι καὶ πρὸς τὴν κακίαν. Αὐτὴ ὠδήγησεν εἰς τὴν καταστροφὴν τὸν Ἀβεσσαλώμ, αὐτὴ τὸν Ἀμνών, αὐτὴ παρ' ὀλίγον θὰ τὸ ἔκαμνε αὐτὸ καὶ εἰς τὸν Ἰώβ, αὐτὴ ἔσωσε τὸν Νάβαλ ἀπὸ τὴν σφαγὴν, αὐτὴ διέσωσεν ὁλόκληρον ἔθνος· καθ' ὅσον ἡ Δεββώρα καὶ ἡ Ἰουδιθ διέπραξαν κατορθώματα ἀνδρῶν στρατηγῶν, καθὼς καὶ ἄπειραι ἄλλαι γυναῖκες. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ποῦ ξεύρεις, γυναῖκα, ἐὰν μὲ αὐτὸ σῶσῃς τὸν ἄνδρα;»¹⁷. Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους δὲ ἐκείνους γνωρίζομεν τὴν Περούδα καὶ τὴν Μαριάμ καὶ τὴν Πρίσκιλλαν ποὺ ἀνέλαβον ἀποστολικὸν ἔργον¹⁸, τὰς ὁποίας πρέπει καὶ σεῖς νὰ μιμηθῆτε, καὶ ὄχι μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα νὰ διδάσκετε τὸν σύζυγον.

Πῶς δὲ αὐτὸν παιδεύσομεν διὰ τῶν πραγμάτων; "Ο-
 ταν οὐ μὴ πονηρὰν οὖσαν ἴδῃ, μηδὲ πολυτελῇ καὶ φιλόκο-
 σμον, μηδὲ προσόδους χρημάτων ἀπαιτοῦσαν περιτὰς, ἀλλ'
 ἀρκουμένην τοῖς οὖσι· τότε γάρ, τότε καὶ συμβουλευούσης
 5 ἀνέξεται. Ἐὰν δὲ φιλοσοφῇς μὲν τοῖς ῥήμασιν, ἐν δὲ τοῖς
 πράγμασι τὰναντία ποιῇς, καταγνώσεται σου φλυαρίαν πολ-
 λήν· διὰ δὲ μετὰ τῶν ῥημάτων καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων
 παρέχης αὐτῷ διδασκαλίαν, τότε καὶ ἀποδέξεται σε καὶ
 πεισθήσεται μᾶλλον· οἷον, ὅταν χρυσίον μὴ ζητῇς, μηδὲ μαρ-
 10 γαρίας, μηδὲ ἱματισμῶν πολυτέλειαν, ἀλλ' ἀντὶ τούτων κο-
 σμιότηα, σωφροσύνην, εὐνοίαν, καὶ παρὰ παντὸς ταῦτα
 εἰσαγάγῃς, καὶ παρ' ἐκείνου ταῦτα ἀπαιτῇς· εἰ γὰρ χρὴ τι
 εἰς ἀρέσκειαν ποιεῖν ἀνδρός, ψυχὴν δεῖ, οὐ σῶμα κοσμεῖν
 καὶ διαφθείρειν· οὐδὲ γὰρ οὕτω χρυσίον περικείμενον ποιή-
 15 σαι ἐπέρασιν καὶ ποθεινὴν ἐκείνῳ, ὥς σωφροσύνη καὶ εὐ-
 νοία περὶ αὐτόν, καὶ τὸ ὑπεραποθανεῖν τοῦ συνοικοῦντος.

Ταῦτα μᾶλλον χειροῦνται τοὺς ἄνδρας· ἐκεῖνος μὲν γὰρ
 ὁ κόσμος καὶ προσίσταται αὐτῷ, εἰς στενὸν τὰ χρήματα αὐ-
 τῷ καθισιάς, καὶ δαπάνην καὶ φροντίδα πολλὴν παρέχων,
 20 τὰ δὲ εἰρημένα προσηλώσει τῇ γυναικὶ τὸν ἄνδρα· εὐνοία
 γάρ, καὶ φιλία, καὶ πόθος οὕτε φροντίδας παρέχει, οὕτε
 δαπάνην ἐργάζεται, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν· ἐκεῖνος μὲν ὁ
 κόσμος ὑπὸ τῆς συνηθείας προσκαρῆς γίνεται, ὁ δὲ τῆς ψυ-
 χῆς καθ' ἐκάστην ἀνθεῖ τὴν ἡμέραν, καὶ μείζονα ἀνάπτει
 25 τὴν φλόγα. "Ωστε, εἰ βούλει ἀνδρὶ ἀρέσκειν, κόσμει τὴν ψυ-
 χὴν σωφροσύνη, εὐλαβεία, προσιασία οἰκίας. Ταῦτα καὶ μᾶλ-
 λον χειροῦνται, καὶ οὐδέποτε παύεται· οὐ γῆρας καταλύει
 τὸν κόσμον τοῦτον, οὐ νόσος ἀπόλλυσι· τὸν μὲν γὰρ τοῦ σώ-
 ματος κόσμον χρόνος πολὺς ἐξέλυσε, καὶ νόσος ἀνάλωσε,
 30 καὶ ἕτερα πλείονα, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς πάντων ἐστὶν ἀνώτερα

Πῶς δὲ θὰ τὸν διδάξωμεν μὲ τὰ ἔργα; "Οταν σὲ ἰδῇ νὰ μὴ εἶσαι πονηρά, οὔτε πολυτελής καὶ φιλόκοσμος, οὔτε νὰ ζητῇς περὶ τὰ ἔσοδα χρημάτων, ἀλλὰ νὰ ἀρκῆσαι εἰς αὐτὰ ποῦ ὑπάρχουν· διότι μόνον τότε θὰ ἀνεχθῇ τὰς συμβουλὰς σου. Ἀλλ' ἐὰν τὸν συμβουλεύῃς μὲν μὲ λόγια, εἰς τὴν πράξιν ὅμως κάμνης τὰ ἀντίθετα, θὰ σοῦ ἀποδώσῃ πολλὴν φλυαρίαν· ὅταν ὅμως μαζὶ μὲ τὰς συμβουλὰς τοῦ παρέχῃς καὶ τὴν διδασκαλίαν ποῦ ἀπορρέει ἀπὸ τὰς πράξεις σου, τότε καὶ θ' ἀποδεχθῇ τὰς συμβουλὰς σου καὶ θὰ πεισθῇ περισσότερο, ὅπως, ὅταν δὲν ζητῇς χρυσᾶ κοσμήματα οὔτε μαργαριτάρια, οὔτε πολυτελῆ ἐνδύματα, ἀλλ' ἀντὶ τούτων κοσμιότητα, σωφροσύνην καὶ συμπάθειαν, καὶ τὰ παρέχῃς αὐτὰ εἰς τὸν σύζυγον καὶ τὰ ἀπαιτῇς ἀπὸ αὐτόν· διότι ἐὰν πρέπει νὰ κάμνης κάτι ποῦ ν' ἀρέσῃς εἰς τὸν ἄνδρα, πρέπει τὴν ψυχὴν καὶ ὄχι νὰ στολίζῃς καὶ νὰ καταστρέφῃς τὸ σῶμα· καθ' ὅσον δὲν θὰ σὲ κάνουν εἰς ἐκεῖνον τόσον ἀρεστήν καὶ ποθητὴν τὰ χρυσᾶ κοσμήματα ποῦ φορεῖς, ὅσον ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ συμπάθειά σου δι' αὐτόν καὶ τὸ νὰ εἶσαι ἔτοιμη ν' ἀποθάνῃς χάριν τοῦ συζύγου σου.

Αὐτὰ πρὸ πάντων αἰχμαλωτίζουν τοὺς ἄνδρας· διότι ἐκεῖνος ὁ στολισμὸς καὶ δυσαρεστεῖ τὸν σύζυγον, διότι δημιουργεῖ οἰκονομικὰς δυσκολίας, καθ' ὅσον ἀπαιτεῖ πολλὰς δαπάνας καὶ φροντίδας, ἐνῶ τὰ προαναφερθέντα θὰ προσηλώσουν τὸν ἄνδρα εἰς τὴν γυναῖκα· διότι ἡ συμπάθεια, ἡ ἀγάπη καὶ ὁ πόθος οὔτε φροντίδας ἀπαιτοῦν, οὔτε χρειάζονται δαπάνην, ἀλλ' ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον· καὶ ἐκεῖνος μὲν ὁ στολισμὸς γίνεται ἐξ αἰτίας τῆς συνηθείας βαρετός, ἐνῶ τῆς ψυχῆς ἀνθίζει καθημερινῶς καὶ αὐξάνει περισσότερο τὴν φλόγα. "Ωστε, ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι ἀρεστὴ εἰς τὸν ἄνδρα, στόλιζε τὴν ψυχὴν σου μὲ σωφροσύνην, εὐλάβειαν καὶ προστασίαν τῆς οἰκίας. Αὐτὰ καὶ τὸν αἰχμαλωτίζουν περισσότερο καὶ ποτὲ δὲν χάνουν τὴν ἀξίαν των· οὔτε τὸ γῆρας ἐξαφανίζει αὐτόν τὸν στολισμόν, οὔτε νόσος τὸν καταστρέφει· διότι τὸν μὲν στολισμόν τοῦ σώματος ὁ πολὺς χρόνος τὸν ἐξαφανίζει καὶ ἡ νόσος τὸν καταστρέφει καθὼς καὶ πολλὰ ἄλλα, ἐνῶ τὰ χαρίσματα τῆς ψυ-

τούτων. Κάκεῖνος μὲν ὁ κόσμος καὶ φθόνον ἔχει, καὶ ζηλο-
 τυπίαν ἀνάπτει, οὗτος δὲ καθαρὸς ἐστὶ νοσήματος, καὶ πά-
 σης ἀπήλλακται κενοδοξίας. Οὕτω καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν
 εὐκολώτερα ἔσται, καὶ ἡ πρόσσδος μετ' εὐμαρείας, διὰ τὸ
 5 χρυσίον μὴ τῷ σώματι τῷ σῶ περικείμενον ἦ, μηδὲ τὰς χει-
 ρας δεαμοῦν, ἀλλ' εἰς ἀναγκαίας παραχωρῇ χρείας· οἶον,
 εἰς διατροφὴν οἰκειῶν, καὶ παίδων ἐπιμέλειαν ἀναγκαίαν,
 καὶ ἑτέρας χρειώδεις προφάσεις. Ἄν δὲ μὴ ταῦτα ἦ, περι-
 κέηται δὲ αὐτὰ τῇ ὕψει, καὶ ἡ καρδία στενοχωρῇται, τί τὸ
 10 κέρδος; ποῖον τὸ ὄφελος; Οὐκ ἀφίησι τὸ ταύτης θαῦμα
 ὀφθῆναι ἐκείνη λυπούμενη. Ἴσιε γάρ, ἴσιε δι, καὶ αὐτὴν
 πασῶν εὐπρεπεσιάτην ἴδῃ τις γυναῖκα, οὐ δύναται τέρπε-
 σθαι ἐν ὀδυνωμένῃ τῇ ψυχῇ· τὸν γὰρ μέλλοντα τέρπεσθαι,
 χαίρειν δεῖ πρότερον καὶ ἀγάλλεσθαι. Τοῦ χρυσοῦ δὲ παν-
 15 τὸς σεσωρευμένου εἰς τὸν κόσμον τοῦ σώματος τοῦ γυναι-
 κείου, καὶ στενοχωρίας οὔσης κατὰ τὴν οἰκίαν, οὐδεμία τέρ-
 ψις ἐστὶ τῷ συνοικοῦντι. Ὡστε, εἰ βουλόμεθα ἀρέσκειν τοῖς
 ἀνδράσιν, ἐν ἡδονῇ αὐτοὺς κατασιτήσομεν ἐν ἡδονῇ δὲ κα-
 τασιτήσομεν, ἂν περιέλωμεν τὸν κόσμον καὶ τοὺς καλλωπι-
 20 σμούς· ταῦτα γὰρ ἅπαντα παρ' αὐτὸν τῆς νυμφαγωγίας τὸν
 καιρὸν ἔχειν τινὰ τέρψιν δοκεῖ, ὕστερον δὲ τῷ χρόνῳ μα-
 ραίνεται· εἰ γὰρ τὸν οὐρανόν, οὕτω καλὸν ὄντα, καὶ τὸν ἥ-
 λιον, οὕτω λαμπρόν, οὐ σῶμα οὐδὲν ἂν ἔχοις ἴσον εἰπεῖν,
 οὐχ ὁμοίως θαυμάζομεν διὰ τὴν συνήθειαν, πῶς σῶμα κε-
 25 καλλωπισμένον θαυμάσομεν;

Ταῦτα λέγω, βουλόμενος ὑμᾶς κοσμεῖσθαι τὸν κόσμον
 τὸν ὑγιᾶ, δὴ ὁ Παῦλος ἐπέταξε· «Μὴ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις
 ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, ἀλλ' ὃ πρέπει γυναῖξιν, ἐπαγγελλομέ-
 ναις θεοσέβειαν δι' ἔργων ἀγαθῶν». Ἀλλὰ τοῖς ἔξω ἀρέ-

χῆς εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ὁ στολισμὸς καὶ φθόνον περιέχει καὶ ζήλειαν δημιουργεῖ, ἐνῷ τῆς ψυχῆς εἶναι καθαρὸς ἀπὸ τέτοια νοσήματα καὶ ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ματαιοδοξίαν. "Ἐτσι καὶ τὰ τῆς οἰκίας θὰ εἶναι εὐκολώτερα καὶ τὰ ἔσοδα πλουσιοπάροχα, ὅταν ὁ χρυσὸς δὲν στολίζει τὸ σῶμα σου, οὔτε περιτυλίσσει τὰ χέρια σου, ἀλλὰ διατίθεται διὰ ἀναγκαῖα πράγματα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι διὰ τὴν διατροφήν τῶν δούλων καὶ τὴν ἀναγκαίαν φροντίδα τῶν παιδιῶν καὶ δι' ἄλλας ἀναγκαῖας περιπτώσεις. "Ἄν ὅμως δὲν συμβαίνουν αὐτὰ καὶ στολίζουν αὐτὰ τὸν ἐξωτερικὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ καρδιά στενοχωρεῖται, ποῖον τὸ κέρδος; ποῖον τὸ ὄφελος; Δὲν ἀφήνει τὸν στολισμὸν αὐτῆς νὰ φανῇ ὅταν ἐκείνη λυπῇται. Διότι γνωρίζετε, γνωρίζετε πολὺ καλά, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἰδῇ κάποιος γυναῖκα ποὺ εἶναι ἢ πιὸ ὡραία ἀπὸ ὅλας, δὲν ἠμπορεῖ νὰ νοιώθῃ εὐχαρίστησιν μὲ ψυχὴν λυπημένην· διότι ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ νοιώσῃ εὐχαρίστησιν, πρέπει νὰ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. "Ὅταν ὅμως ὅλος ὁ χρυσὸς εἶναι συγκεντρωμένος εἰς τὸν στολισμὸν τοῦ γυναικείου σώματος καὶ ὑπάρχῃ στενοχώρια εἰς τὴν οἰκίαν, δὲν ὑπάρχει καμμία εὐχαρίστησις εἰς τὸν σύζυγον. "Ὡστε, ἐὰν θέλωμεν ν' ἀρέσωμεν εἰς τοὺς ἄνδρας, ἅς τοὺς χαρίσωμεν εὐχαρίστησιν, θὰ τοὺς χαρίσωμεν δὲ εὐχαρίστησιν, ἂν καταργήσωμεν τὸν στολισμὸν καὶ τοὺς καλλωπισμούς· διότι ὅλα αὐτὰ φαίνεται δημιουργοῦν κάποιαν εὐχαρίστησιν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ προξενεύματος, ὕστερα δὲ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου μαραίνονται· διότι, ἐὰν τὸν οὐρανόν, ποὺ εἶναι τόσον ὡραῖος, καὶ τὸν ἥλιον, ποὺ εἶναι τόσον λαμπρὸς, μὲ τὸν ὁποῖον κανένα σῶμα δὲν ἠμπορεῖς ν' ἀναφέρῃς ἴσον, δὲν τὰ θαυμάζωμεν ὁμοίως ἐξ αἰτίας τῆς συνηθείας, πῶς θὰ θαυμάσωμεν σῶμα στολισμένον;

Αὐτὰ τὰ λέγω, ἐπειδὴ θέλω νὰ στολίζεσθε μὲ τὸν ὑγιῆ στολισμόν, τὸν ὁποῖον ὑπέδειξεν ὁ Παῦλος· «"Ὅχι μὲ χρυσᾶ ἢ μαργαριταρένια κοσμήματα ἢ μὲ ἐνδύματα πολυτελεῖ, ἀλλὰ ὅ,τι ἀρμόζει εἰς τὰς γυναῖκας ποὺ ὁμολογοῦν ὅτι σέβονται τὸν Θεὸν μὲ ἔργα ἀγαθὰ»¹⁹. Μήπως ὅμως θέ-

σκειν βούλει, καὶ ἐπαινεῖσθαι παρ' αὐτῶν; Μάλιστα μὲν οὖν οὐ σόφρωνος γυναικὸς ὁ πόθος οὗτος. Πλήν, εἰ βούλει, καὶ τούτους οὕτως ἐρασιὰς ἔξεις σφοδρὸς καὶ τῆς σωφροσύνης ἐπαινέας· ἐκείνην μὲν γὰρ οὐδεὶς ἐπαινέσεται ἐπικῆς καὶ
 5 μέτριος, ἀλλὰ ἀκόλαστοι καὶ λάγνοι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὗτοι ἐπαινέσσονται, ἀλλὰ καὶ κακῶς ἐροῦσιν, ἀναπτεινόμενοι τὰς ὕψεις ὑπὸ τῆς περὶ τὴν γυναῖκα ἀσωτίας, ταύτην δὲ κακῆνοι καὶ οὗτοι καὶ πάντες ἀποδέξονται, ἅτε μηδὲν κακὸν παρ' αὐτῆς λαμβάνοντες, ἀλλὰ καὶ διδασκαλίαν φιλοσοφίας·
 10 καὶ πολὺς μὲν ἔσται παρὰ ἀνθρώπων ὁ ἔπαινος, πολὺς δὲ παρὰ τῷ Θεῷ ὁ μισθός.

Τοῦτον τοίνυν ζηλώσωμεν τὸν κόσμον, ἵνα καὶ ἐνταῦθα μετὰ ἀδείας ζήσωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλαν-
 15 θρωπείᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λεις νὰ εἶσαι ἀρεστή εἰς τοὺς ξένους καὶ νὰ ἐπαινῇσαι ἀπὸ αὐτοὺς; Αὐτὸς ὁ πόθος πρὸ πάντων δέν εἶναι πόθος φρονίμου γυναικός. Πλὴν ὅμως, ἐὰν θέλῃς θὰ ἔχῃς καὶ αὐτοὺς πάρα πολὺ σφοδροὺς ἐραστὰς καὶ ἐπαινετὰς τῆς σωφροσύνης σου· διότι ἐκείνην μὲν δέν θὰ τὴν ἐπαινέσῃ κανεὶς λογικὸς καὶ μετριόφρων, ἀλλὰ οἱ ἀκόλαστοι καὶ οἱ φιλήδονοι, μᾶλλον δὲ οὔτε αὐτοὶ θὰ τὴν ἐπαινέσουν, ἀλλὰ καὶ θὰ τὴν κατηγορήσουν, παροργιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἀσωτίαν τῆς γυναικός, ἐνῶ αὐτὴν καὶ ἐκεῖνοι καὶ αὐτοὶ καὶ ὅλοι θὰ τὴν ἀποδεχθοῦν, ἐπειδὴ δέν βλάπτονται εἰς τίποτε ἀπὸ αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ διδάσκονται εὐσέβειαν, καὶ θὰ εἶναι μέγας μὲν ὁ ἔπαινός της ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων, πολὺς δὲ ὁ μισθός της ἀπὸ τὸν Θεόν.

Αὐτὸν λοιπὸν τὸν στολισμὸν ὃς ἐπιδιώκωμεν μὲ Ζῆλον, ὥστε καὶ ἐδῶ νὰ ζήσωμεν χωρὶς φόβον καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΒ'

Ἰω. 11, 1 - 29

«Ἦν δέ τις ἀσθενῶν Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ
τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐ-
5 τῆς. Ἦν δὲ Μαρία, ἡ ἀλείψασα τὸν Κύριον μύρω».

1. Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὸ ἰδῶσί τινας τῶν ἀρε-
σκόντων Θεῷ πάσχοντάς τι δεινόν, (οἷον, ἢ ἀρρωστίᾳ πε-
ριπεσόντας ἢ πενίᾳ ἢ ἄλλῳ τινὶ τοιούτων), σκανδαλίζονται,
οὐκ εἰδότες ὅτι τῶν μάλιστα τῷ Θεῷ φίλων τὸ ταῦτα πά-
10 σχειν ἐστίν· ἐπεὶ καὶ ὁ Λάζαρος τῶν φίλων ἦν τοῦ Χριστοῦ
καὶ ἠορθέει. Τοῦτο γοῦν καὶ οἱ πέμψαντες ἔλεγον «Ἴδε,
δὲ φιλεῖς, ἀσθενεῖ». Ἀλλ' ἰδῶμεν ἄνωθεν τὴν περικοπήν.

«Ἦν τις», φησὶν, «ἀσθενῶν Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας». Οὐχ
ἀπλῶς, οἷδὲ ὥς ἔτυχεν εἶπε πόθεν ἦν ὁ Λάζαρος, ἀλλὰ
15 διὰ τινα αἰτίαν, ἦν μετὰ ταῦτα ἐρεῖ· τέως δὲ τοῦ προκει-
μένου ἐχώμεθα. Καὶ τὰς ἀδελφὰς δὲ αὐτοῦ ἡμᾶς διδάσκει
χρησίμως, καὶ ἔτι, ὃ πλέον εἶχε Μαρία, ἐπάγων, καὶ λέ-
γων «Ἦν δὲ Μαρία, ἡ ἀλείψασα τὸν Κύριον μύρω». Ἐν-
ταῦθά τινες διαποροῦντες, 'πῶς, φασίν, ἠνέσχειο ὁ Χρι-
20 στός γυναικός, τοιαῦτα ποιούσης;'. Πρῶτον μὲν οὖν ἐκεῖνο
ἀναγκαῖον μαθεῖν, ὅτι οὐχ αὕτη ἐστὶν ἡ πόρνη ἢ ἐν τῷ
Μαθηαίῳ, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ Λουκᾷ· ἄλλη γὰρ αὕτη· ἐκεῖναι
ἐν γὰρ πόρνοι δὴ τινες ἦσαν καὶ πολλῶν γέμουσαι κακῶν,

ΟΜΙΛΙΑ ΕΒ΄

Ίω. 11, 1 - 29

«Υπῆρχε δὲ κάποιος ἀσθενὴς ποὺ ὠνομάζετο Λάζαρος, ἀπὸ τὴν Βηθανίαν, ἀπὸ τὴν κώμην τῆς Μαρίας καὶ τῆς Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. Ἡ δὲ Μαρία ἦτο ἐκείνη ποὺ ἤλειψε τὸν Κύριον μὲ μύρον».

1. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ἰδοῦν κάποιους, ποὺ εἶναι ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεόν, νὰ πάσχουν ἀπὸ κάποιο κακόν, (ὅπως ἐπὶ παραδείγματι νὰ ἔχουν ἀρρωστήσει, ἢ νὰ πάσχουν ἀπὸ πτώχειαν ἢ ἀπὸ κάποιο ἄλλο παρόμοιον), σκανδαλίζονται, μὴ γνωρίζοντες ὅτι γνώρισμα τῶν κατ' ἐξοχὴν φίλων τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ νὰ πάσχουν ἀπὸ αὐτά· καὶ ὁ Λάζαρος λοιπὸν ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Χριστοῦ καὶ ἦτο ἀσθενὴς. Αὐτὸ λοιπὸν ἔλεγον καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐστάλησαν· «Νά, αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷς, εἶναι ἀσθενὴς». Ἀλλ' ἄς ἐξετάσωμεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν περικοπὴν.

«Υπῆρχε κάποιος ἀσθενὴς, ὀνομαζόμενος Λάζαρος, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Βηθανίαν». Δὲν ἀνέφερεν ἔτσι ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα ἀπὸ ποῦ κατήγετο ὁ Λάζαρος, ἀλλὰ διὰ κάποιαν αἰτίαν, τὴν ὁποῖαν θὰ ἀναφέρῃ εἰς τὴν συνέχειαν· τώρα ἄς ἐξετάσωμεν τὸ παρὸν χωρίον. Καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ μᾶς τὰς ἀναφέρει πρὸς μεγάλην ὠφέλειαν, καὶ ἀκόμη, αὐτὸ ποὺ ἐπὶ πλέον εἶχεν ἡ Μαρία, προσθέτων καὶ λέγων· «Ἦτο δὲ Μαρία ἐκείνη ποὺ ἤλειψε τὸν Κύριον μὲ μύρον». Ἐδῶ μερικοὶ ἀποροῦντες, λέγουν· Ἦπως, λέγουν, ἠνείχετο ὁ Χριστὸς γυναῖκα ποὺ ἔπραττε τέτοια; Κατὰ πρῶτον λοιπὸν πρέπει νὰ μάθωμεν ἐκεῖνο, ὅτι δὲν εἶναι αὕτῃ ἡ πόρνη ποὺ ἀναφέρει ὁ Ματθαῖος, οὔτε αὕτῃ ποὺ ἀναφέρει ὁ Λουκᾶς, διότι ἄλλη εἶναι αὕτῃ καθ' ὅσον ἐκεῖναι μὲν ἦσαν πόρναι

αὕτη δὲ καὶ σεμνὴ καὶ σπουδαία· καὶ γὰρ περὶ τὴν ὑποδοχὴν
 ἐσπούδαζε τοῦ Χριστοῦ. Δείκνυσι δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς δι-
 καὶ αἱ ἀδελφαὶ ἐφίλουν αὐτόν, καὶ διωὺς συνεχώρησε τὸν
 Λάζαρον ἀποθανεῖν. Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐκ ἐάσασαι τὸν ἀδελ-
 5 φὸν κάμνοντα, ὅπερ ἐποίησεν, ὁ ἐκαιόνταρχος καὶ ὁ ἄρχων
 ὁ βασιλικός, ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πέμπουσι; Σφόδρα
 ἐθάρρουν τῷ Χριστῷ, καὶ πολλὴν πρὸς αὐτὸν εἶχον οἰκείω-
 σιν. Ἄλλως δέ, καὶ γυναῖκες ἦσαν ἀσθενεῖς καὶ τῷ πέν-
 θει κατείχοντο· ἐπεὶ, ὅτι οὐ καταφρονοῦσαι τοῦτο ἐποιοῦν,
 10 ὕστερον ἐδήλωσαν.

Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἦν αὕτη ἐκείνη, δῆλον· ἀλλὰ καὶ ἐκείνην
 τίνος ἔνεκεν ἐδέξατο ὁ Χριστός; φησὶν. Ἵνα λύσῃ τὴν
 κακίαν, ἵνα δείξῃ τὴν φιλανθρωπίαν, ἵνα μάθῃς διὰ οὐκ
 ἔστι νόσημα, νικῶν αὐτοῦ τὴν ἀγαθότητα. Μὴ τοίνυν τοῦτο
 15 μόνον ἴδῃς, ὅτι ἐδέξατο, ἀλλὰ καὶ κεῖνο σκόπει, πῶς μετέβαλε.
 Καὶ τίνος ἔνεκεν ἀναμνησθεῖς τῆς ἱστορίας ταύτης ἡμᾶς
 ὁ Εὐαγγελιστὴς; μᾶλλον δὲ τί διδάξαι βούλεται τῷ λέγειν
 «Ἠγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς
 καὶ τὸν Λάζαρον»; Μηδέποτε ἀγανακτεῖν, μηδὲ δυσχεραί-
 20 νειν, εἴ τις ἀσθένεια γένοιτο περὶ τοὺς σπουδαίους ἄνδρας
 καὶ τῷ Θεῷ φίλους. «Ἴδε, ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ». Εἰς οἶκτον
 ἐπισπάσασθαι ἐβούλοντο τὸν Χριστόν· ἔτι γὰρ ὡς ἄνθρωπον
 προσεῖχον, καὶ δῆλον ἐξ ὧν λέγουσιν, «Εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν
 ἀπέθανε», καὶ ἐκ τοῦ μὴ εἰπεῖν, «Ἴδε Λάζαρος ἀσθενεῖ»,
 25 ἀλλ' «Ἴδε, ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ». Τί οὖν ὁ Χριστός; «Αὕτη ἡ
 ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ
 Θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ δι' αὐτῆς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ».

Ὅρα πῶς πάλιν μίαν τὴν δόξαν φησὶν αὐτοῦ καὶ τοῦ
 Πατρὸς· εἰπὼν γάρ, «Θεοῦ», ἐπήγαγεν «Ἵνα δοξασθῇ ὁ
 30 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον».

1. Ματθ. 8, 5 ἐ.

2. Ἰω. 4, 46 ἐ.

καὶ γεμᾶται ἀπὸ πολλὰ κακά, ἐνῶ αὕτῃ ἦτο σεμνή καὶ σπουδαία· διότι ἐφρόντιζε διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Χριστοῦ. Δείχνει δὲ ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι καὶ αἱ ἀδελφαὶ ἠγάπων αὐτὸν καὶ ὅμως ἐπέτρεψε ν' ἀποθάνῃ ὁ Λάζαρος. Καὶ διατί δὲν ἄφησαν τὸν ἀσθενῆ ἀδελφὸν των καὶ νὰ μεταβοῦν πρὸς αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς ἔκαμεν ὁ ἐκατόνταρχος¹ καὶ ὁ ἄρχων ὁ βασιλικός², ἀλλὰ στέλλουν ἄλλους; Εἶχον πάρα πολὺ θάρρος πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ πολλὴν οἰκειότητα. "Ἄλλως τε δὲ ἦσαν καὶ γυναῖκες ἀδύναμοι καὶ κατεῖχοντο ἀπὸ τὸ πένθος· διότι, τὸ ὅτι δὲν τὸ ἔκαμαν αὐτὸ ἀπὸ περιφρόνησιν, τὸ ἀπέδειξαν εἰς τὴν συνέχειαν.

Τὸ ὅτι λοιπὸν δὲν ἦτο αὕτῃ ἐκείνη ἡ πόρνη, εἶναι ὀλοφάνερον· ἀλλὰ καὶ ἐκείνην, λέγει, διὰ ποῖον λόγον τὴν ἐδέχθη ὁ Χριστός; Διὰ νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν κακίαν, διὰ νὰ δείξῃ τὴν φιланθρωπίαν του, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν ὑπάρχει νόσημα, ποῦ νὰ νικᾷ τὴν ἀγαθότητά του. Μὴ λοιπὸν βλέπῃς μόνον αὐτό, τὸ ὅτι τὴν ἐδέχθη, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο πρόσεχε, πῶς τὴν μετέβαλε. Καὶ διὰ ποῖον λόγον μᾶς ὑπενθυμίζει ὁ εὐαγγελιστής αὐτὴν τὴν ἱστορίαν; μᾶλλον δὲ τί θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ τοὺς λόγους· «Ἠγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν της καὶ τὸν Λάζαρον»; Διὰ νὰ μὴ ἀγανακτοῦμεν ποτέ, οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν, ἐὰν κάποια ἀσθένεια ἤθελε συμβῇ εἰς τοὺς σπουδαίους ἄνδρας καὶ φίλους τοῦ Θεοῦ. «Νά, αὐτὸν ποῦ ἀγαπᾷς, εἶναι ἀσθενής». "Ἦθελον ν' ἀποσπάσουν τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Χριστοῦ· διότι ἀκόμη ὥσαν ἄνθρωπον τὸν ἐπρόσεχον καὶ εἶναι φανερόν ἀπὸ ὅσα λέγουν, «Ἐὰν ἦσουν ἐδῶ, δὲν θ' ἀπέθνησκεν», καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν εἶπαν, Ἦν ὁ Λάζαρος ἀσθενεῖ, ἀλλὰ «Νά, αὐτὸν ποῦ ἀγαπᾷς, εἶναι ἀσθενής». Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Αὕτῃ ἡ ἀσθένεια δὲν πρόκειται νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς τὸν θάνατον, ἀλλὰ συνέβῃ πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ δοξασθῇ δι' αὐτῆς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ».

Πρόσεχε πῶς πάλιν λέγει ὅτι μία εἶναι ἡ δόξα αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρός· διότι ἀφοῦ εἶπε, «Θεοῦ», ἐπρόσθεσε· «Διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Αὕτῃ ἡ ἀσθένεια δὲν ὀδηγεῖ

Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ἐκεῖ ἡμέρας δύο μένειν, τέως αὐτοὺς ἀποπέμπεται τοῦτο ἀπαγγέλλοντις. Ἐφ' ᾧ καὶ θαυμάσαι ἔ-
 σσι τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ, πῶς, ἀκούσασαι διὲ «οὐκ ἔστι πρὸς
 θάνατον», καὶ ἰδοῦσαι αὐτὸν ἀποθανόντα, οὐκ ἐσκανδαλίσθη-
 5 σαν, ἀπ' ἐναντίας τοῦ πράγματος γενομένου, ἀλλὰ προσῆλθον
 καὶ οὕτω, καὶ οὐκ ἐνόμισαν αὐτὸν διαφεύσασθαι. Τὸ δὲ «ῖ-
 να» ἐνταῦθα οὐκ αἰτιολογίας, ἀλλ' ἐκβάσεώς ἐστι· συνέβη
 μὲν γὰρ εἰέρωθεν ἡ ἀρρωστία, ἐχρήσατο δὲ αὐτῇ εἰς δόξαν
 Θεοῦ. «Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἔμεινεν ἡμέρας δύο». Τίνος ἕνεκεν
 10 ἔμεινεν; Ἵνα ἀποπνεύσῃ καὶ ταφῇ, ἵνα μηδεὶς ἔχῃ λέγειν
 διὲ οὐπω τελευτήσαντα αὐτὸν ἀνέσκησεν διὲ κάρος ἦν, διὲ
 ἔκλυσις ἦν, διὲ καταγωγὴ ἦν καὶ οὐ θάνατος. Διὰ τοῦτο
 καὶ χρόνον τοσοῦτον μένει, ὥς καὶ φθορὰν γενέσθαι καὶ εἰ-
 πεῖν «Ἦδη ὄζει».

15 «Εἶτα λέγει τοῖς μαθηταῖς· Ἔγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν».
 Τί δήποτε, οὐδαμοῦ προειπὼν ἄλλαχοῦ, ἐνταῦθα προλέγει;
 Ἐδεδοίκεισαν σφόδρα καὶ ἐπεὶ ταύτῃ διέκειντο, προλέγει,
 ἵνα μὴ τὸ ἀνθρώπον ταραξῇ αὐτούς. Τί δὲ οἱ μαθηταί; «Νῦν
 ἐζήτουν σε Ἰουδαῖοι λιθάσαι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;». Ἐ-
 20 δεδοίκεισαν μὲν οὖν καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ, τὸ δὲ πλέον, μᾶλλον
 ὑπὲρ ἐαυτῶν οὐπω γὰρ ἦσαν ἀπηρτισμένοι. Διὲ καὶ τῷ δέει
 κατασειόμενος, λέγει Θωμᾶς· «Ἔγωμεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀπο-
 θάνωμεν», ἀσθενέσιερος γὰρ τῶν ἄλλων ἦν καὶ ἀπισιότιερος.
 Ἀλλ' ὄρα πῶς αὐτοὺς δι' ὧν φησι παραθαρρύνει ὁ Ἰησοῦς.
 25 «Οὐχὶ δώδεκα ὥραί εἰσι τῆς ἡμέρας;». Ἡ τοῦτο τοίνυν
 φησί, διὲ ὁ μηδὲν ἐαυτῷ συνειδὼς πονηρὸν οὐδὲν πείσεται
 δεινόν, ὁ δὲ τὰ φαῦλα πράσων πείσεται (ὥστε ἡμᾶς οὐ χρὴ
 δεδοικέναι οὐδὲν γὰρ ἄξιον θανάτου ἐπιδράξασθαι), ἢ διὲ ὁ
 τὸ φῶς τοῦ κόσμου τοῦτου βλέπων ἐν ἀσφαλείᾳ ἐστίν. Εἰ δὲ

πρὸς τὸν θάνατον». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ ἐκεῖ δύο ἡμέρας, κατ' ἀρχὴν ἀποστέλλει αὐτοὺς ν' ἀναγγείλουν αὐτό. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὰς ἀδελφάς του, πῶς, ἂν καὶ ἤκουσαν, ὅτι «δὲν ὀδηγεῖ πρὸς τὸν θάνατον» καὶ εἶδον αὐτὸν ὅτι ἀπέθανε, δὲν ἐσκανδαλίσθησαν, ποὺ συνέβη τὸ ἀντίθετον ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶπεν, ἀλλὰ καὶ πάλιν προσῆλθον πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ δὲν ἐνόμισαν ὅτι διεψεύσθη. Τὸ δὲ «ἵνα» ἐδῶ δὲν δηλώνει αἰτιολογίαν, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα· διότι συνέβη μὲν ἡ ἀρρώστια ἀπὸ ἄλλην αἰτίαν, ἐχρησίμευσεν ὁμως αὕτῃ πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ, ἔμεινε δύο ἡμέρας». Διατί ἔμεινε; Διὰ νὰ ἀποθάνῃ καὶ νὰ ταφῇ, διὰ νὰ μὴ ἡμπορῇ κανεὶς νὰ εἰπῇ, ὅτι τὸν ἀνέστησε πρὶν ἀκόμῃ ἀποθάνῃ· ὅτι ἦτο νάρκη, ὅτι ἦτο ἀτονία, ὅτι ἦτο ἐπαναφορὰ ἀπὸ τὴν κατὰστασιν αὐτὴν καὶ ὄχι θάνατος. Διὰ τοῦτο καὶ μένει τόσον χρόνον, ὥστε καὶ νὰ φθαρῇ τὸ αἷμα καὶ νὰ εἰποῦν· «Ἦδη μυρίζει»³.

«Ἐπειτα λέγει εἰς τοὺς μαθητάς· Ἦς ὑπάγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν». Διατί λοιπόν, τέλος πάντων, ἐνῶ ποτὲ ἄλλοτε δὲν προεῖπε ποῦ θὰ ὑπάγουν, ἐδῶ τὸ προλέγει; Ἐφοβοῦντο πάρα πολὺ· καὶ ἐπειδὴ εὕρισκοντο εἰς αὐτὴν τὴν κατὰστασιν, τὸ προλέγει, διὰ νὰ μὴ τοὺς ταραξῇ τὸ ἐξαφνικόν. Τί λέγουν δὲ οἱ μαθηταί; «Μόλις πρὸ ὀλίγου ἐζήτουν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ σὲ λιθοβολήσουν καὶ πάλιν θὰ ὑπάγῃς ἐκεῖ;». Ἐφοβοῦντο βέβαια καὶ δι' αὐτόν, τὸ περισσότερο ὁμως μᾶλλον διὰ τοὺς ἑαυτούς των· διότι δὲν ἦσαν ἀκόμῃ πνευματικὰ προετοιμασμένοι. Διὰ τοῦτο συγκλονιζόμενος ὁ Θωμᾶς ἀπὸ τὸν φόβον, λέγει· «Ἦς ὑπάγωμεν, διὰ ν' ἀποθάνωμεν καὶ ἡμεῖς», διότι ἦτο πνευματικὰ ἀσθενέστερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἀπιστότερος. Ἀλλὰ πρόσεχε πῶς ὁ Ἰησοῦς ἐνθαρρύνει αὐτοὺς μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει. «Δὲν ἔχει ἡ ἡμέρα δώδεκα ὥρας;». Ἦ λοιπὸν ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι αὐτὸς ποὺ δὲν νοιώθει διὰ τὸν ἑαυτόν του τίποτε τὸ πονηρόν, δὲν θὰ πάθῃ κανένα κακόν, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ πράττει κακὰ ἔργα, θὰ πάθῃ (καὶ ἐπομένως ἡμεῖς δὲν πρέπει νὰ φοβοῦμεθα, διότι δὲν ἐπράξαμεν τίποτε ἄξιον θανάτου), ἢ ὅτι αὐτὸς ποὺ βλέπει τὸ φῶς αὐτοῦ τοῦ κόσμου, εἶναι

ὁ τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπων, πολλῷ μᾶλλον ὁ μετ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἀποσιήσῃ ἑαυτὸν ἐμοῦ.

Τούτοις παραθαρούνας, ἐπάγει καὶ τὴν αἰτίαν ἀναγκαίαν τῆς ἀφίξεως τῆς ἐκεῖσε, καί, δεικνὺς διὲ οὐκ εἰς τὰ
 5 Ἱεροσόλυμα μέλλουσιν ἀπιέναι, ἀλλ' εἰς Βηθανίαν, «Λάζαρος ὁ φίλος», φησί, «κεκοίμηται, καὶ πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν». τουτέστιν, οὐκ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἄπειμι πάλιν δια-
 ῤεξόμενος καὶ ὁμόσε χωρήσων τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ τὸν
 φίλον ἐξυπνίσων τὸν ἡμέτερον. «Λέγουσιν οἱ μαθηταί· Κύ-
 10 ριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται». Τοῦτο δὲ οὐχ ἀπλῶς εἶπον, ἀλλ' ἐγκόψαι βουλόμενοι τὴν ἐκεῖ παρουσίαν. Λέγεις, φη-
 σὶν, διὲ καθεύδει; οὐκοῦν οὐ κατεπείγει τὸ ἀπελθεῖν καίτοι αὐτὸς διὰ τοῦτο εἶπεν διὲ «ὁ φίλος ἡμῶν», ἵνα δείξῃ ἀναγ-
 καίαν τὴν παρουσίαν.

15 2. Ἐπεὶ οὖν ὀκνηρότερον διέκειντο, τότε λέγει· «Ἀπέθανε». Τὸ μὲν οὖν πρότερον, τὸ ἀκόμψαστον παρασιῆσαι βου-
 λόμενος, ἔλεγεν, ἐπειδὴ δὲ οὐ συνῆκαν, ἐπάγει· «Ἀπέθανε, καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς». Τί δήποιε «δι' ὑμᾶς»; Ὅτι προεῖπον, οὐκ ὦν ἐκεῖ, καὶ διὲ, ἐπειδὴ ἀνασιήσω, οὐδεμία ἔσται ὑπο-
 20 ψία. Ὅρᾳς πῶς ἔτι ἀτελέστερον διέκειντο οἱ μαθηταί, καὶ οὐκ ἤδεσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ὥς ἐχρῆν; Τοῦτο δὲ ἐποιοῦν οἱ μεταξὺ φόβοι, παράτιοντες αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ θορυ-
 βοῦντες. Καὶ διὲ μὲν ἔλεγε, «Κεκοίμηται», λέγει, «Πορεύομαι, ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν», διὲ δὲ εἶπεν· «Ἀπέθανε», οὐκ
 25 ἔτι προσέθηκε, Ἱπορεύομαι, ἵνα ἀνασιήσω αὐτόν· οὐ γὰρ ἠβούλειο τοῖς ῥήμασι προλέγειν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων ἔμελλε βεβαιοῦσθαι τὸ ἀκενόδοξον πανταχοῦ διδάσκων ἡμᾶς, καὶ τὸ μὴ δεῖν ἀπλῶς ὑπισχνεῖσθαι.

Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ ἐκατοντάρχου τοῦτο ἐποίησε παρακληθεὶς
 30 (εἶπε γάρ· «Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν»), ἵνα δείξῃ

ἀσφαλῆς. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀσφαλῆς αὐτός ποῦ βλέπει τὸ φῶς αὐτοῦ τοῦ κόσμου, πολὺ περισσότερον αὐτός ποῦ εἶναι μαζί μου, ἐὰν δὲν φύγῃ ἀπὸ κοντά μου.

Ἀφοῦ τοὺς ἔδωσε θάρρος μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, προσθέτει καὶ τὴν ἀναγκαίαν αἰτίαν τῆς ἀφίξεώς του ἐκεῖ, καὶ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ μεταβοῦν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ εἰς τὴν Βηθανίαν, λέγει· «Ὁ Λάζαρος ὁ φίλος μου ἔχει κοιμηθῇ καὶ πηγαίνω νὰ τὸν ἐξυπνίσω»· δηλαδή δὲν πηγαίνω πρὸς αὐτοὺς διὰ νὰ συνομιλήσω πάλιν μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ συγκρουσθῶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξυπνίσω τὸν φίλον μου. Λέγουν οἱ μαθηταί· Κύριε, ἐὰν ἔχῃ κοιμηθῇ θὰ σωθῇ». Αὐτὸ δὲν τὸ εἶπον ἔστι τυχαῖα, ἀλλὰ θέλοντες νὰ ἐμποδίσουν τὴν μετάβασίν του ἐκεῖ. Λέγεις, λέγουν, ὅτι κοιμᾶται; ἐπομένως δὲν εἶναι ἀναγκαία ἡ μετάβασις ἐκεῖ ἂν καὶ βέβαια αὐτός διὰ τοῦτο εἶπεν, «ὁ φίλος μου», διὰ νὰ δείξῃ ἀναγκαίαν τὴν παρουσίαν του ἐκεῖ.

2. Ὅταν λοιπὸν ἐφάνησαν διστακτικώτεροι, τότε λέγει· «Ἀπέθανε». Τὰ προηγούμενα βέβαια λόγια τὰ ἔλεγε θέλων νὰ δείξῃ τὴν ἔλλειψιν καυχήσεως, ἐπειδὴ ὅμως δὲν τὰ ἀντελήφθησαν, προσθέτει· «Ἀπέθανε καὶ χαίρω δι' ἐσᾶς». Τί σημαίνει τὸ «δι' ἐσᾶς»; Διότι τὸ προεἶπον χωρὶς νὰ εἶμαι ἐκεῖ καὶ ὅτι, ὅταν τὸν ἀναστήσω, δὲν θὰ ὑπάρχῃ καμμία ὑποψία. Βλέπεις πῶς ἀκόμη εὐρίσκοντο εἰς ἀτελῇ πνευματικὴν κατάστασιν οἱ μαθηταί καὶ δὲν ἐγνώριζον τὴν δύναμίν του ὅπως ἔπρεπεν; Αὐτὸ τὸ ἐδημιουργοῦσαν οἱ φόβοι ποῦ τοὺς διακατεῖχον, ποῦ ἐτάρασσον τὰς ψυχὰς των καὶ τὰς ἀνησυχοῦσαν. Καὶ ὅταν μὲν εἶπεν, «ἔχει κοιμηθῇ», προσθέτει, «Πηγαίνω διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίσω», ὅταν ὅμως εἶπεν, «Ἀπέθανεν», δὲν ἐπρόσθεσε ἀκόμη τὸ ἸΠηγαίνω διὰ νὰ τὸν ἀναστήσω· διότι δὲν ἤθελε μὲ τὰ λόγια νὰ προλέγῃ αὐτὰ ποῦ ἐπρόκειτο μὲ τὰ ἔργα νὰ τὰ ἐπιβεβαιώσῃ, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ν' ἀποφεύγωμεν πάντοτε τὴν κενοδοξίαν καὶ τὸ δὲν πρέπει ἀπλῶς νὰ δίδωμεν ὑποσχέσεις.

Ἐὰν δὲ τὸ ἔκαμεν αὐτὸ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἐκατοντάρχου ποῦ ἦλθε καὶ τὸν παρεκάλεσε (διότι εἶπε· «Θὰ

τὴν ἐκείνου πίσιιν, τοῦτο εἶπεν. Εἰ δὲ λέγοι τις· Ἐπὶ
 ὕπνον ὑπέλαβον οἱ μαθηταί, καὶ οὐδὲ ἀπὸ τούτου συνέγνω-
 σαν θάνατον εἶναι» (λέγω δὲ τοῦ εἰπεῖν· «Πορεύομαι, ἵνα
 ἐξυπνίσω αὐτόν»), καὶ γὰρ ἀνοίας ἦν, εἴ γε προσεδόκων σιά-
 5 δια πέντε καὶ δέκα αὐτὸν πορεύεσθαι, ὥστε ἐξυπνίσει);
 ἐκεῖνο ἂν εἵποιμεν, διὰ ἐνόμζον τοῦτο αἴνιγμα εἶναι, οἷα
 πολλὰ διελέγειο. Πάντες μὲν οὖν ἐδεδοίκεισαν τὴν τῶν Ἰ-
 ουδαίων ἔφοδον, ὑπὲρ δὲ τοὺς ἄλλους ὁ Θωμᾶς, διὸ καὶ
 ἔλεγε· «Ἄγωμεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ».
 10 Καί τινες μὲν φασιν διὰ ἐπεθύμει καὶ αὐτὸς ἀποθανεῖν, οὐκ
 ἔστι δὲ δειλίας γὰρ μᾶλλον τὸ ρῆμα. Ἄλλ' οὐκ ἐπειμὴν
 διεβάσιαζε γὰρ αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν εἶναι· ὅτι οὐκ ἐπὶ
 πάντων ἰσχυρότερος γέγονε καὶ ἄληπιος. Τὸ γοῦν θαυμα-
 σιὸν τοῦτό ἐστιν, διὰ τὸν οὕτως ἀσθενῆ πρό τοῦ σταυροῦ
 15 μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὸ πιστεῦσαι τῇ ἀνασιᾷσει θερμότερον
 πάντων αὐτὸν ὁρῶμεν ισοαύτη ἢ τοῦ Χριστοῦ δύναμις· ὁ
 γὰρ μετὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς Βηθανίαν μὴ ιολμῶν ἀπελθεῖν,
 οὕτως, τὸν Χριστὸν οὐχ ὁρῶν, σχεδὸν τὴν οἰκουμένην διέ-
 δραμε, καὶ ἐν μέσοις δῆμοις ἐσιρρέφειο, φοναῖσι καὶ βουλο-
 20 μένοις αὐτὸν ἀγγελεῖν.

Εἰ δὲ ἀπὸ δέκα πέντε σταδίων ἦν ἡ Βηθανία, ὅπερ ἐστὶ
 μίλια δύο, πῶς τεταρταῖος ὁ Λάζαρος; Ἐμεινε δύο, καὶ
 πρὸ τῶν δύο ἦλθέ τις ἀπαγγέλλων κατ' ἣν καὶ ἐτελεύτησεν,
 εἶτα καὶ αὐτὴν τὴν τειάρτην ἡμέραν παρεγένειο. Διὰ τοῦτο
 25 καὶ κληθῆναι ἀνέμεινε, καὶ οὐχὶ αὐτεπάγγελτος ἦλθεν, ἵνα
 μή τις ὑποπιεύσῃ τὸ γεγονός. Καὶ οὐδὲ αὐταὶ παρεγένοντο
 αἱ φιλούμεναι, ἀλλὰ ἄλλοι πέμπονται. «Ἦν δὲ ἡ Βηθανία

---

4. Ματθ. 8, 7.

5. Περίπου 3.070 μέτρα (Ρωμαϊκὸν μίλιον = 1535 μέτρα).

ἔλθω καὶ θὰ τὸν θεραπεύσω»¹, τὸ εἶπεν αὐτὸ διὰ νὰ δείξη τὴν πίστιν ἐκείνου. Ἐὰν ὅμως ἤθελεν εἰπεῖ Ἐκείνου ἐνόμισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι πρόκειται περὶ ὕπνου καὶ δὲν ἀντελήφθησαν ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια, ὅτι πρόκειται περὶ θανάτου (ἐννοῶ δὲ τὰ λόγια, «Πηγαίνω διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίσω», καθ' ὅσον ὅτι ἦτο ἀνοησία, ἐὰν ἐπερίμεναν αὐτὸν νὰ βαδίσῃ δέκα πέντε στάδια διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίσῃ) ; ἐκεῖνο θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἐνόμιζον, ὅτι πρόκειται διὰ κάποιον ὑπαινιγμὸν ὡς ἀν κάποιον ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους ποὺ τοὺς ἔλεγεν. Βέβαια ὅλοι εἶχον φοβηθῇ τὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἰουδαίων, περισσότερον ὅμως ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁ Ἰωάννης, διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν Ἐγὼ ὑπάγωμεν διὰ νὰ ἀποθάνωμεν μαζί του». Καὶ ὠρισμένοι μὲν λέγουν, ὅτι ἐπεθύμει καὶ ὁ ἴδιος ν' ἀποθάνῃ, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸν· μάλλον δηλαδὴ ἦτο λόγος φόβου. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπετιμήθη· διότι ἠνείχετο ἀκόμη τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀργότερα ὅμως εἶχε γίνῃ ὁ ἰσχυρότερος καὶ ὁ ἀσυναγώνιστος. Τὸ ἄξιον θαυμασμοῦ λοιπὸν εἶναι αὐτό, ὅτι αὐτὸς ποὺ ἦτο τόσο πνευματικὰ ἀτελής πρὸ τοῦ σταυροῦ, τὸν βλέπομεν μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν πίστιν τοῦ εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου θερμότερον ἀπὸ ὅλους· τόση εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ· διότι αὐτὸς ποὺ δὲν ἐτολμοῦσε νὰ ἔλθῃ μετὰ τὸν Χριστὸν εἰς τὴν Βηθανίαν, αὐτὸς χωρὶς νὰ βλέπῃ τὸν Χριστὸν, διέτρεξε σχεδὸν ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ ἐκινεῖτο μεταξὺ πλήθους ποὺ ἐδιψοῦσε διὰ αἷμα καὶ ἤθελε νὰ τὸν φονεύσῃ.

Ἐὰν ὅμως ἀπεῖχεν ἡ Βηθανία δέκα πέντε στάδια, πᾶντα ποὺ ἰσοδυναμεῖ μὲ δύο μίλια², πῶς ὁ Λάζαρος ἦτο νεκρὸς πρὶν ἀπὸ τέσσαρας ἡμέρας; Ἐμείνε δύο ἡμέρας καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο ἡμέρας ἦλθε κάποιος καὶ τοῦ ἔφερε ἀγγελίαν τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς ποὺ ἀπέθανε καὶ κατὰ συνέπειαν ἔφθασε κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπερίμενε νὰ τὸν καλέσουν καὶ δὲν μετέβη χωρὶς τὴν πρόσκλησιν, διὰ νὰ μὴ δημιουργηθῇ ἀπὸ κανένα ὑποψία διὰ τὸ γεγονός. Καὶ οὔτε αἱ ἴδιαι αἱ ἀγαπόμεναι ἀδελφαὶ ἦλθον, ἀλλὰ στέλλονται ἄλλοι. Ἀπεῖχε δὲ ἡ Βηθανία

ὥς ἀπὸ σιαδίων δέκα πέντε». Ἐπειὺθεν δηλοῦται διτι πολλοὺς ἀπὸ Ἱεροσολύμων εἰκὸς παρεῖναι. Εὐθέως γοῦν ἐπήγαγεν διτι Ἰουδαίων ἦσαν πολλοὶ παραμυθούμενοι. Πόθεν παρεμυθούνητο αὐτὰς φιλουμένας ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καίτοι
 5 συνέθεντο ἐάν τις ὁμολογήσῃ Χριστόν, ἵνα ἀποσυνάγωγος γένηται; Ἡ δὲ διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς συμφορᾶς ἢ ὥς εὐγενεσιτέρας αἰδούμενοι, ἢ οἱ μὴ πονηροί, οὔτοι παρήσαν πολλοὶ γοῦν καὶ ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν. Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, πισιούμενος διτι τέθνηκε Λάζαρος.

- 10 Τί δήποτε δὲ ἡ Μάρθα οὐ παραλαμβάνει τὴν ἀδελφήν, εἰς ἀπάντησιν ἐρχομένη τοῦ Χριστοῦ; Βούλεται καὶ ἰδίαν αὐτῷ συνιυχεῖν, καὶ τὸ γεγονὸς ἀπαγγεῖλαι. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὴν εἰς ἐλπίδας χρησιὰς ἤγαγε, τότε ᾗπεισι καὶ καλεῖ τὴν Μαρίαν, καὶ ἀπήνησεν αὐτῷ, τοῦ πένθους ἀκμάζοντος ἔτι.
- 15 Ὅρᾳς πῶς ζέον τὸ φίλτρον ἦν; Αὕτη ἐστί, περὶ ἧς ἔλεγε· «Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο». Πῶς οὖν, φηοί, θερμότερα νῦν ἢ Μάρθα φαίνεται; Οὐ θερμότερα, ἀλλ' ἐπειδὴ οὕτω μαρτυροῦσα ἦν ἐκείνη· ἐπεὶ αὕτη καὶ ἀσθενεσιτέρα ἦν καὶ γάρ, ἀκούσασα ιουσαῖτα, ἔτι ταπεινὰ φθέγγεται.
- 20 «Ἦδη ὅζειν τειριαῖος γάρ ἐστιν». Ἐκείνη δέ, καίτοι μηδὲν ἀκούσασα, τοιοῦτον οὐδὲν ἐφθέγγασαι, ἀλλ' εὐθέως πιστεύσασα λέγει· «Κύριε, εἰ ἡς ὧδε, ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἀπέθανεν».

3. Ὅρατε ὅση φιλοσοφία γυναικῶν, εἰ καὶ ἀσθενῆς
 25 αὐτῶν ἡ γνώμη; Ἰδοῦσαι γὰρ τὸν Χριστόν, οὐκ εὐθέως εἰς θρήνους, οὐδὲ εἰς κωκυτούς, οὐδὲ ὀλολυγμοὺς ἐκπίπτουσιν (ὅπερ πάσχομεν ἡμεῖς, ἐπειδὴν τινὰς γνωρίμους ἐπεισιόνης ἰδωμεν τῷ πένθει), ἀλλ' εὐθέως τὸν διδάσκαλον θαυμάζουν. Ἐπίστευον μὲν οὖν καὶ ἀμφότεραι εἰς τὸν Χριστόν,

δέκα πέντε στάδια». Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερόν ὅτι φυσικόν ἦτο νὰ εὐρίσκοντο ἐκεῖ πολλοὶ ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀμέσως λοιπὸν ἐπρόσθεσεν ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι εὐρίσκοντο πλησίον των πολλοὶ Ἰουδαῖοι παρηγοροῦντες αὐτάς. Καὶ πῶς παρηγόρουν αὐτάς ποὺ ἠγαπῶντο ἀπὸ τὸν Χριστόν, τὴν στιγμὴν ποὺ εἶχον ἀποφασίσαι, ἐὰν κάποιος πιστεύσῃ εἰς τὸν Χριστόν ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν συναγωγὴν; Ἡ ἐξ αἰτίας τῆς συμφορᾶς, ἢ ἐπειδὴ ἐξετίμων τὴν εὐγένειάν των, ἢ ἦσαν παρόντες ἄνθρωποι χωρὶς κακίαν· διότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπίστευσαν. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, διὰ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ὁ Λάζαρος εἶχεν ἀποθάνει.

Καὶ διατί τέλος πάντων ἡ Μάρθα δὲν παίρνει τὴν ἀδελφὴν της μαζί της ἐρχομένη νὰ συναντήσῃ τὸν Χριστόν; Θέλει κατ' ἰδίαν νὰ συναντήσῃ τὸν Χριστόν καὶ νὰ τοῦ ἀναγγεῖλῃ τὸ γεγονός. Ὅταν ὅμως τῆς ἔδωκε καλὰς ἐλπίδας, τότε πηγαίνει καὶ καλεῖ καὶ τὴν Μαρίαν καὶ συνήνησεν αὐτόν, ἐνῶ ἀκόμη τὸ πένθος εὐρίσκετο εἰς τὸ ἀποκορύφωμά του. Βλέπεις πόσον θερμὴ ἦτο ἡ ἀγάπη της; Αὕτῃ εἶναι ἐκείνη διὰ τὴν ὁποίαν ἔλεγεν· «Ἡ Μαρία δὲ ἐδιάλεξε τὴν καλὴν μερίδα»⁶. Πῶς, λοιπόν, τώρα φαίνεται θερμότερα ἡ Μάρθα; Ὁχι θερμότερα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχε μάθει ἀκόμη τὸν ἐρχομὸν τοῦ Κυρίου· καὶ ἐπειδὴ ἦτο αὕτῃ πνευματικὰ ἀσθενεστέρα· καθ' ὅσον, ἂν καὶ ἤκουσε τόσα πολλὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὁμιλεῖ ἀκόμη μὲ ταπεινὰ φρονήματα· «Ἦδη μυρίζει· διότι εἶναι νεκρός πρὶν ἀπὸ τέσσαρας ἡμέρας». Ἐνῶ ἡ Μαρία, ἂν καὶ δὲν ἤκουσε τίποτε, δὲν εἶπε τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλ' ἀμέσως ἐπίστευσε καὶ λέγει· «Κύριε, ἐὰν ἦσουν ἐδῶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποθάνῃ ὁ ἀδελφός μου».

3. Βλέπετε πόση εἶναι ἡ φιλοσοφία τῶν γυναικῶν, ἂν καὶ ἡ γνώμη των εἶναι πνευματικὰ ἀτελής; Διότι μόλις εἶδον τὸν Χριστόν δὲν ἐκποῦν ἀμέσως εἰς θρήνους οὔτε εἰς κραυγὰς, οὔτε εἰς ὀλολυγμοὺς (πράγμα ποὺ πάσχομεν ἡμεῖς, ὅταν ἰδοῦμεν κάποιους γνωστοὺς νὰ μᾶς ἐπισκέπτονται κατὰ τὴν ὥραν τοῦ πένθους), ἀλλ' ἀμέσως θαυμάζουν τὸν διδάσκαλον. Ἐπίστευσαν βέβαια καὶ αἱ δύο εἰς

ἀλλ' οὐχ ὡς προσῆκεν· οὐπω γὰρ ἀκριβῶς ἠπίσταντο, οὔτε
 δι Θεὸς ἦν, οὔτε δι οἰκεία δυνάμει καὶ αὐθεντίᾳ ταῦτα
 ποιεῖ· ἅπερ ἀμφότερα αὐτὰς ἐδίδαξεν. Ὅτι δὲ οὐκ ᾔδεσαν,
 δῆλον καὶ ἐκ τοῦ εἰπεῖν, «Εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανεν ὁ
 5 ἀδελφὸς ἡμῶν», καὶ ἐκ τοῦ ἐπαγαγεῖν «Ὅσα ἂν αἰτήσῃ
 τὸν Θεόν, δώσει σοι», ὡς περὶ ἐναρέτιου τινὸς καὶ εὐδοκίμου
 διαλεγόμεναι. Ὅρα δὲ καὶ τί φησιν ὁ Χριστός· «Ἀνασιή-
 σεται ὁ ἀδελφός σου». Ἐκεῖνο τέως ἀναιρέπει, τὸ «ὅσα ἂν
 αἰτήσῃ»· οὐ γὰρ εἶπεν Ἀιῶ, ἀλλὰ τί; «Ἀνασιήσεται ὁ
 10 ἀδελφός σου». Τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν, ὦ γύναι, ἔτι κάτω
 βλέπεις; οὐ δέομαι βοηθείας ἐτέρας, ἀπ' ἐμαυτοῦ πάντα
 ποιῶ, σφόδρα ἦν φορτικόν, καὶ προσέσκη ἂν τῇ γυναικί,
 νῦν δέ, εἰπὼν, «Ἀνασιήσεται», μέσον ἐποίησεν ἀναγκαίως
 τὸν λόγον, καὶ διὰ τῶν ἐξῆς δὲ ταῦτα, ἅπερ εἶπον ἡνίξαιτο·
 15 εἰπούσης γάρ, «Οἶδα δι ἀνασιήσεται ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ»,
 σαφέστερον δεικνὺς αὐτοῦ τὴν αὐθεντίαν, λέγει· «Ἐγὼ εἰμι
 ἢ ἀνάσταις καὶ ἢ ζωή», δηλῶν δι οὐ δεῖται ἐτέρου βοη-
 θούντος, εἴ γε αὐτός ἐστιν ἢ ζωή. Εἰ δὲ δεῖται ἐτέρου,
 πῶς ἂν εἴη αὐτὸς ἢ ἀνάσταις καὶ ἢ ζωή; Ἀλλ' οὕτω φα-
 20 νερώς οὐκ εἶπεν, ἡνίξαιτο δὲ αὐτό. Πάλιν δὲ ἐκείνης εἰπού-
 σης, «Ὅσα ἂν αἰτήσῃ», αὐτὸς πάλιν λέγει· «Ὁ πιστεύων εἰς
 ἐμέ, καὶ ἀποθάνῃ, ζήσεται», δεικνὺς δι αὐτός ἐστιν ὁ χο-
 ρηγὸς τῶν ἀγαθῶν, καὶ παρ' αὐτοῦ δεῖ αἰτεῖν. «Καὶ πᾶς
 ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα».
 25 Ὅρα πῶς αὐτῆς ἀνάγει τὸν νοῦν οὐ γὰρ τοῦτο ἦν τὸ
 ζητούμενον μόνον, τὸ Λάζαρον ἀνασιῆσαι, ἀλλ' ἔδει καὶ
 ταύτην καὶ τοὺς παρόντας μετ' αὐτῆς τὴν ἀνάστασιν μαθεῖν.
 Διὰ τοῦτο πρὸ τῆς ἀνασιᾶσεως φιλοσοφεῖ διὰ τῶν ρημάτων.
 Εἰ δὲ ἢ ἀνάσταις αὐτός ἐστι καὶ ἢ ζωή, οὐ τόλμῃ περικλείε-
 30 ται, ἀλλὰ πανταχοῦ παρὼν οἶδεν ἰᾶσθαι. Εἰ μὲν οὖν εἶπαν

τὸν Χριστόν, ἀλλὰ ὅχι ὅπως ἔπρεπε· διότι ἀκόμη δὲν ἐγνώριζον ἀκριβῶς, οὔτε ὅτι ἦτο Θεός, οὔτε ὅτι μὲ ἰδικήν του δύναμιν καὶ ἐξουσίαν κάμνει αὐτά, πράγματα ποὺ καὶ τὰ δύο της τὰ ἐδίδαξεν. Τὸ ὅτι δὲ δὲν τὸ ἐγνώριζον γίνεται φανερόν ἀπὸ τοὺς λόγους, «Ἐὰν ἦσουν ἐδῶ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποθάνῃ ὁ ἀδελφός μου», καὶ ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἐπρόσθεσαν, «Ὅσα ζητήσεις ἀπὸ τὸν Θεόν, θὰ σοῦ τὰ δώσῃ», ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ὠμίλουν διὰ κάποιον ἐνάρετον καὶ διακεκριμένον ἄνθρωπον. Πρόσεχε δὲ καὶ τί λέγει ὁ Χριστός· «θὰ ἀναστηθῇ ὁ ἀδελφός σου». Κατ' ἀρχὴν ἀνατρέπει ἐκεῖνο, τὸ «ὅσα ἂν ζητήσεις»· διότι δὲν εἶπε, 'Ζητῶ', ἀλλὰ τί; «Θ' ἀναστηθῇ ὁ ἀδελφός σου». Τὸ νὰ εἰπῇ δηλαδὴ, 'Γυναῖκα, ἀκόμη κάτω βλέπεις; δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλην βοήθειαν, ἀλλὰ μόνος μου τὰ κάνω ὅλα', ἦτο πάρα πολὺ βαρὺ καὶ θὰ ἐστενοχώρει τὴν γυναῖκα, τώρα ὅμως μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Θ' ἀναστηθῇ», ἐμετρίασε κατ' ἀνάγκην τὸν λόγον, καὶ μὲ τὰ ὅσα λέγει εἰς τὴν συνέχειαν ὑπηνίχθη αὐτὰ ποὺ προανέφερα· διότι ὅταν εἶπεν, «Γνωρίζω, ὅτι θ' ἀναστηθῇ κατὰ τὴν μέλλουσαν ἡμέραν», διὰ νὰ δείξῃ σαφέστερα τὴν ἐξουσίαν του, λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή», φανερώνων μὲ αὐτό, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλον βοηθόν, ἐφ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ἡ ζωή. Ἐὰν ὅμως ἔχῃ ἀνάγκην ἄλλου, πῶς θὰ ἦτο ὁ ἴδιος ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή; Ὅμως δὲν τὸ εἶπε τόσον φανερά, ἀλλὰ τὸ ὑπηνίχθη ἀπλῶς. Ὅταν δὲ πάλιν ἐκείνη εἶπεν, «Ὅσα θὰ ζητήσεις», αὐτὸς πάλιν λέγει, «Αὐτὸς ποὺ πιστεύει εἰς ἐμένα, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποθάνῃ σωματικά, θὰ ζήσῃ», δεικνύων μὲ αὐτό, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ χορηγὸς τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀπὸ αὐτὸν πρέπει νὰ τὰ ζητῇ. «Καὶ ὁ καθένας ποὺ ζῇ ἀκόμη καὶ πιστεύει εἰς ἐμένα δὲν θ' ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα».

Πρόσεχε πῶς τὴν ἐξυψώνει πνευματικά· διότι δὲν ἦτο αὐτὸς μόνον ὁ σκοπὸς του, ν' ἀναστήσῃ τὸν Λάζαρρον, ἀλλὰ ἔπρεπε καὶ αὐτὴν καὶ αὐτοὺς ποὺ παρευρίσκοντο μὲ αὐτὴν νὰ μάθουν τὴν ἀνάστασιν. Διὰ τοῦτο τοὺς διδάσκει πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν μὲ λόγια. Ἐὰν δὲ αὐτὸς εἶναι ἡ

ὥς ὁ ἑκατοντάρχης, «Εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου»,
 τοῦτο ἂν ἐποίησεν, ἐπειδὴ δὲ ἐκάλεσαν αὐτὸν πρὸς ἑαυτὰς,
 καὶ παραγενέσθαι ἠξίωσαν, τούτου ἕνεκεν συγκάτεισιν, ὥστε
 αὐτὰς ἀνασιῆσαι ἀπὸ τῆς ταπεινότητος τῆς περὶ αὐτόν, καὶ
 5 παραγίνεται κατὰ τὸν τόπον. Ὅμως καὶ συγκατιῶν δείκνυσι
 καὶ οὕτως ὅτι καὶ ἀπὼν δύναται θεραπεύειν· διὰ τοῦτο δὴ
 καὶ βραδύνει· σὺ γὰρ ἂν ἐφάνη ἡ χάρις εὐθέως δοθεῖσα,
 εἰ μὴ καὶ ἡ δυσωδία προσχώρησε. Καὶ πόθεν ἤδει ἡ γυνὴ
 τὴν μέλλουσαν ἀνάστασιν; Ἦκουσε πολλὰ τοῦ Χριστοῦ περὶ
 10 ἀνασιάσεως λέγοντος, ἀλλ' ὅμως ἐκείνη ἄρτι ἐπεθύμει ἰδεῖν
 καὶ ὅρα πῶς κάτω σιρέφεται ἔτι· ἀκούσασα γὰρ ὅτι «ἐγὼ
 εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή», αὐτὴ οὕτως εἶπεν· Ἀνάσιη-
 σον αὐτόν, ἀλλὰ τί; «Πιστεύω ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱ-
 ὸς τοῦ Θεοῦ».

15 Τί οὖν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτήν; «Πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐ-
 μέ, καὶ ἀποθάνῃ, ζήσεται», τοῦτον τὸν θάνατον λέγων, «καὶ
 πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ σὺ μὴ ἀποθάνῃ», τὸν θάνα-
 τον ἐκεῖνον δηλῶν. Ἐπεὶ οὖν ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις, μὴ
 θορυβηθῆς, εἰ καὶ τέθνηκεν ἤδη, ἀλλὰ πίστευε· σὺ γὰρ
 20 ἔστι τοῦτο θάνατος. Τέως αὐτὴν ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι παρε-
 μυθήσατο, καὶ ἐλπίδας ὑπέφηνε, καὶ τῷ εἰπεῖν ὅτι «ἀνα-
 σιήσεται», καὶ τῷ εἰπεῖν «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις», καὶ ὅτι
 ἀνασιάς, καὶ πάλιν ἀποθάνῃ, οὐδὲν πείσεται. Ὡστε σὺ χρὴ
 φρίττειν τοῦτον τὸν θάνατον. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν,
 25 ὅτι ὅτε οὗτος τέθνηκεν, οὕτε ὑμεῖς τεθνήξεσθε. Πιστεύεις
 τοῦτο; Λέγει ἐκείνη· Πιστεύω ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱ-
 ὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος». Δοκεῖ μοι μὴ
 συνιέναι τὸ γύναιον τὸ λεχθέν. Ἀλλ' ὅτι μὲν μέγα τι ἦν
 συνεῖδεν, σὺ μὴν κατενόησε τὸ πᾶν διὰ τοῦτο, ἕτερον ἐρω-

ἀνάστασις καὶ ἡ Ζωή, δὲν περιορίζεται εἰς ἓνα τόπον, ἀλλὰ εὐρισκόμενος παντοῦ, γνωρίζει νὰ θεραπεύῃ. Ἐὰν βέβαια τοῦ ἔλεγον ὅπως ὁ ἑκατοντάρχης, «Εἰπὲ μόνον ἓνα λόγον καὶ θὰ θεραπευθῇ ὁ δοῦλος μου»⁷, θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ κάμῃ αὐτό, ἐπειδὴ ὅμως ἐκάλεσαν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ ἐζήτησαν νὰ ἔλθῃ, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἔρχεται, ὥστε νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὰς ἀπὸ τὴν ταπεινὴν σκέψιν δι’ αὐτὸν καὶ ἔρχεται εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ὅμως ἂν καὶ ἔρχεται δείχνει καὶ μ’ αὐτό, ὅτι ἠμπορεῖ καὶ ἀπὼν νὰ θεραπεύσῃ διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἀργοπορεῖ διότι δὲν θὰ ἐφαίνετο ἡ χάρις δοθεῖσα ἀμέσως, ἐὰν δὲν ἐπροχωροῦσε καὶ ἡ δυσωδία τοῦ νεκροῦ. Καὶ ἀπὸ ποῦ ἐγνώριζεν ἡ γυναῖκα τὴν ἀνάστασιν ποῦ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ; Ἦκουσε πολλὰ ἀπὸ τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ περὶ ἀναστάσεως, ἀλλ’ ὅμως ἐκείνη ἐπεθύμει τώρα νὰ τὴν ἰδῇ. Καὶ πρόσεχε πῶς ἀκόμη σκέπτεται γῆϊνα διότι ἀκούσασα ὅτι «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ Ζωή», δὲν εἶπε Ἐνάστησε αὐτόν, ἀλλὰ τί λέγει; «Πιστεύω, ὅτι σὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ».

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτήν; «Ὁ καθένας ποῦ πιστεύει εἰς ἐμένα, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποθάνῃ, θὰ ζήσῃ», ἐννοῶν αὐτὸν τὸν θάνατον, «καὶ ὁ καθένας ποῦ εὐρίσκεται εἰς αὐτὴν τὴν Ζωὴν καὶ πιστεύει εἰς ἐμένα δὲν θὰ πεθάνῃ», δηλῶν τὸν θάνατον ἐκεῖνον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις, μὴ θορυβηθῇς, ἂν καὶ ἀπέθανεν ἤδη, ἀλλὰ πίστευε διότι αὐτὸ δὲν εἶναι θάνατος. Πρῶτα παρηγόρησεν αὐτήν διὰ τὸ συμβᾶν καὶ τῆς ἔδωσεν ἐλπίδας καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι «θὰ ἀναστηθῇ» καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις», καὶ ὅτι θὰ ἀναστηθῇ, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποθάνῃ, δὲν θὰ πάθῃ τίποτε. Ὡστε δὲν πρέπει νὰ νοιώθῃ φρίκην δι’ αὐτὸν τὸν θάνατον. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει, σημαίνει τὸ ἐξῆς, ὅτι ὁὔτε αὐτὸς ἔχει ἀποθάνει, οὔτε σεῖς θ’ ἀποθάνετε. «Τὸ πιστεύεις αὐτό; Λέγει ἐκείνη Πιστεύω ὅτι σὺ εἶσαι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον». Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι ἡ γυναῖκα δὲν ἀντελήφθη τὸ νόημα τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ’ ὅτι μὲν ἐσήμαινε κάτι τὸ σπουδαῖον τὸ ἀντελήφθη, δὲν ἀντελήφθη

τηθεῖσα, ἕτερον ἀποκρίνεται. Τέως μέντοι ἐκεῖνο ἐκέρδανε, τὸ καταλῦσαι τὸ πένθος· τοιαύτη γὰρ τῶν τοῦ Χριστοῦ λόγων ἡ δύναμις. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκείνη προέφθασε καὶ αὕτη ἠκολούθησεν· ἡ γὰρ εἰς τὸν διδάσκαλον εὐνοια τοῦ παρόντος οὐ σφόδρα αἰσθάνεσθαι συνεχώρει. Ὡστε μετὰ τῆς χάριτος καὶ ἡ γνώμη τῶν γυναικῶν φιλόσοφος ἦν.

4. Ἀλλὰ νῦν μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν καὶ τοῦτο τῶν γυναικῶν τὸ νόσημα κρατεῖ· ἐπιδείξιν γὰρ ἐν τοῖς θρήνοις ποιοῦνται καὶ τοῖς κωκυτοῖς γυμνοῦσαι βραχίονας, σπαράττουσαι τρίχας, χαράδρας ποιοῦσαι κατὰ τῶν παρειῶν. Καὶ τοῦτο ποιοῦσιν, αἱ μὲν ὑπὸ πένθους, αἱ δὲ ὑπὸ ἐπιδείξεως καὶ φιλοτιμίας, αἱ δὲ ὑπὸ ἀσωτίας· καὶ τοὺς βραχίονας γυμνοῦσιν, ἐν ὄψεσι καὶ ταῦτα ἀνδρῶν. Τί ποιεῖς, ὦ γύναι; γυμνοῖς σεαυτὴν ἀσχημόνως, εἰπέ μοι, ἐπὶ μέσης τῆς ἀγορᾶς, τοῦ Χριστοῦ μέλος οὖσα, ἀνδρῶν παρόντων κατὰ τὴν ἀγοράν; καὶ τρίχας τίλλεις, καὶ διασχίζεις ἐσθῆτα, καὶ μέγα κωκύεις, καὶ χορὸν περιῖσιτᾷς, καὶ μαινάδων γυναικῶν εἰκόνα διασώζεις, καὶ οὐχ ἡγῆ τῷ Θεῷ προσκρούειν; Πόσης ταῦτα μανίας; ἄρ' οὐ γελάσονται Ἕλληνες; ἄρ' οὐ μύθους τὰ ἡμέτερα εἶναι νομίσουσιν; Ἐροῦσι γάρ· Ὅνκ ἔστιν ἀνάστασις, ἀλλὰ χλεύη τὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀπάτη, καὶ συσκευή· καθάπερ γὰρ οὐδενὸς ὄντιος μετὰ ταῦτα, οὔτω κωκύουσιν αἱ παρ' αὐτοῖς γυναῖκες· οὐ προσέχουσι τοῖς ῥήμασι, τοῖς ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῶν κεχαραγμένοις. Πλάσματα ἐκεῖνα πάντα, καὶ δηλοῦσιν αὐταί· εἰ γὰρ ἐπίστευον διότι τετελευτηκὼς οὐ τετελεύτηκεν, ἀλλ' ἐπὶ βελτίονα ζωὴν μετέσκη, οὐκ ἂν αὐτὸν ὥς οὐκ ἔτι ὄντα ἐθρήνησαν, οὐκ ἂν οὔτω καιεκόπιοντο, οὐκ ἂν τοιαύτας ἀφῆκαν φωνάς, ἀπιστίας γεμούσας· Οὐκ ἔτι σε ὄψομαι, οὐκ ἔτι σε ἀπολή-

ὅμως τὸ ὅλον νόημα αὐτοῦ· διὰ τοῦτο, ἄλλο ἠρωτήθη καὶ ἄλλην ἀπάντησιν δίδει. Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν ἐκεῖνο ἦτο τὸ κέρδος της, ἡ κατάπαυσις τοῦ πένθους της· διότι τέτοια εἶναι ἡ δύναμις τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκείνη ἐπρόλαβε καὶ αὕτη ἠκολούθησεν· διότι ἡ συμπάθειά των πρὸς τὸν διδάσκαλον δὲν ἐπέτρεπε νὰ σκέπτονται τὸ συμβὰν εἰς μεγάλον βαθμόν. "Ωστε μαζὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σκέψις τῶν γυναικῶν ἦτο φιλοσοφημένη.

4. Ἀλλὰ τώρα μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα κακὰ ἐπικρατεῖ καὶ αὐτὸ τὸ νόσημα τῶν γυναικῶν· κάμνουν δηλαδὴ ἐπιδειξιν εἰς τοὺς θρήνους καὶ εἰς τὰς κραυγὰς, γυμνώνουν τοὺς βραχίονας, τραβοῦν τὰ μαλλιά των, ξεσχίζουν τὰ μάγουλά των. Καὶ αὐτὸ τὸ κάμνουν ἄλλαι μὲν ἐξ αἰτίας τοῦ πένθους, ἄλλαι δὲ ἀπὸ ἐπιδειξιν καὶ ἀνταγωνισμὸν, καὶ ἄλλαι ἀπὸ ἀσωτίαν· ἀπογυμνώνουν τοὺς βραχίονάς των καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ εἶναι παρόντες καὶ ἄνδρες. Τί κάμνεις, γυναῖκα; γυμνώνεσαι καὶ ἀσχημονεῖς, εἶπέ μου, εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, ἐνῶ εἶσαι μέλος τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶναι παρόντες εἰς τὴν ἀγορὰν ἄνδρες; καὶ μαδᾶς τὰ μαλλιά σου καὶ ξεσχίζεις τὰ ἐνδύματά σου καὶ βγάζεις μεγάλας κραυγὰς καὶ σχηματίζεις γύρω σου χορὸν καὶ παρουσιάζεις εἰκόνα μαινάδων γυναικῶν καὶ δὲν νομίζεις ὅτι προσκρούεις εἰς τὸν Θεόν; Πόσης μανίας δείγματα εἶναι αὐτά; ἄρά γε δὲν θὰ γελάσουν οἱ ἐθνικοί; ἄρά γε δὲν θὰ θεωρήσουν τὰ τῆς πίστεώς μας μύθους; Διότι θὰ εἰποῦν· Ἐνὶ ὑπάρχει ἀνάστασις, ἀλλὰ τὰ τῶν Χριστιανῶν εἶναι ἐμπαιγμοί, ἀπάτη καὶ ψευδεῖς ἐπινοήσεις· διότι αἱ γυναῖκες των θρηνοῦν καὶ κραυγάζουν ὥσαν νὰ μὴ ὑπάρχη τίποτε μετὰ τὸν θάνατον, δὲν προσέχουν τὰ λόγια ποὺ εἶναι γραμμένα εἰς τὰ βιβλία των. "Ὅλα ἐκεῖνα εἶναι φαντασίαι καὶ τὸ ἀποδεικνύουν αὐταί· διότι, ἐὰν ἐπίστευον, ὅτι δὲν ἀπέθανεν αὐτός ποὺ ἔχει ἀποθάνει, ἀλλ' ὅτι μετέβη εἰς ἄλλην καλυτέραν ζωὴν, δὲν θὰ ἐθρηνοῦσαν αὐτὸν ὥσαν νὰ μὴ ὑπάρχη πλέον, δὲν θὰ ἐθρηνοῦσαν τόσον πολὺ, δὲν θὰ ἔβγαζαν τέτοιας κραυγὰς, γεμάτας ἀπὸ ἀπιστίαν· Δὲν θὰ σὲ ἰδῶ πλέον, δὲν θὰ σὲ ξαναφέρω πίσω! Μῦθος εἶναι ὅλα

φομαι!». Μῦθος ἅπαντα τὰ παρ' αὐτοῖς. Εἰ δὲ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν οὕτω διαπιστεῖται, πολλῷ μᾶλλον καὶ τὰ ἄλλα τὰ παρ' αὐτοῖς σεμνά'.

Οὐχ οὕτως "Εἰληνες γυναικίζονται· πολλοὶ παρ' αὐτοῖς
 5 ἐφιλοσόφησαν. Καὶ ἀκούσασα 'Ελληνὶς γυνὴ περὶ παιδός, ἐν πολέμῳ πεσόντιος, εὐθέως ἤρειο· 'Τὰ δὲ τῆς πόλεως πῶς διάκειται πράγματα;' καὶ ἄλλος φιλόσοφος ἐστεφανωμένος, ἐπειδὴ ἤκουσεν ὅτι ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὁ παῖς ἔπεσεν, ἀφελόμενος τὸν στέφανον, καὶ ἐρόμενος ὁπότερος τοῖν δυοῖν,
 10 ἐπειδὴ ἔμαθε τὸν πεσόντα, τὸν στέφανον εὐθὺς πάλιν ἐπέθηκε. Πολλοὶ δὲ καὶ υἱεῖς καὶ θυγατέρας ἐπέδωκαν εἰς σφαγὴν, δαίμονας τιμῶντες. Αἱ δὲ Λακωνικαὶ γυναῖκες καὶ παρανοῦοι τοῖς παισίν, ἢ τὴν ἀσπίδα διασῶσαι ἐκ τοῦ πολέμου, ἢ ἐπ' αὐτῆς ἐνεχθῆναι νεκρόν. Διὰ ταῦτα αἰσχύνομαι
 15 ὅτι "Εἰληνες τοιαῦτα φιλοσοφοῦσιν, ἡμεῖς δὲ ἀσχημονοῦμεν. Οἱ περὶ ἀνασιάσεως οὐδὲν εἰδότες τὰ τῶν εἰδόντων πράττουσιν, οἱ δὲ εἰδότες τὰ τῶν ἀγνοούντων. Πολλοὶ καὶ δὲ διὰ Θεὸν οὐ ποιοῦσι, τοῦτο δι' ἀνθρώπων αἰδῶ πράττουσι πολλάκις· αἱ γὰρ εὐπορώτεραι τῶν γυναικῶν τρίχας οὐ
 20 τίλλουσιν, οὐ βραχίονας γυμνοῦσιν δὲ καὶ αὐτὸ κατηγορίας ἐσχάτης, οὐκ ἐπειδὴ οὐ γυμνοῦσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ δι' εὐλάβειαν αὐτὸ πράττουσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ δόξαι καταισχύνειν ἐαντιάς. Εἴτα αἰδῶς μὲν πένθους κρατεῖ, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ φόβος οὐ κρατεῖ; καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης ταῦτα κατηγορίας
 25 ἄξια; Ἐχρῆν οὖν, ὁ ποιοῦν αἱ πλουτοῦσαι διὰ τὸν πλοῦτιον, τὰς πενομένας διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ποιεῖν. Νῦν

τὰ διδάγματα τῶν. Ἐὰν δὲ ἔτσι ἀμφισβητῇται τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν, πολὺ περισσότερον καὶ τὰ ἄλλα τὰ σεμνὰ αὐτῶν.

Ἄλλ' ὅμως οἱ Ἕλληνες δὲ προβαίνουν εἰς τέτοιου εἴδους γυναικείας μικροπρεπείας· πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπέδειξαν φιλοσοφικότητα. Ὅταν δηλαδὴ κάποια Ἑλληνίδα ἤκουσε διὰ τὸν υἱὸν τῆς ὅτι ἐφονεύθη εἰς τὸν πόλεμον, ἀμέσως ἠρώτησεν· Ἐὰν τὰ πράγματα τῆς πόλεως εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκονται;· Καὶ κάποιος ἄλλος φιλόσοφος ποὺ ἔφερε στέφανον, ὅταν ἤκουσεν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἔπεσε ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀφοῦ ἀφήρησε τὸν στέφανον καὶ ἠρώτησε, ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο, ὅταν ἔμαθε τὸ ὄνομα τοῦ πεσόντος, ἀμέσως ἔθεσε καὶ πάλιν τὸν στέφανον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ. Πολλοὶ δὲ καὶ υἱοὺς καὶ θυγατέρας παρέδωσαν εἰς τὴν σφαγὴν, τιμῶντες δαίμονας. Αἱ δὲ Σπαρτιάδες γυναῖκες καὶ διδάσκουν τοὺς υἱοὺς τῶν ἢ νὰ διασώσῃ τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν πόλεμον, ἢ νὰ τὸν φέρουν νεκρὸν ἐπάνω εἰς αὐτήν. Καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ ἐντρέπομαι, διότι οἱ Ἕλληνες ἐπιδεικνύουν τέτοιου εἴδους φιλοσοφικότητα, ἐνῶ ἡμεῖς ἀσχημονοῦμεν. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν γνωρίζουν τίποτε περὶ ἀναστάσεως, πράττουν τὰ ἔργα ἐκείνων ποὺ γνωρίζουν, ἐνῶ οἱ γνωρίζοντες πράττουν τὰ ἔργα ἐκείνων ποὺ δὲν γνωρίζουν. Πολλοὶ καὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν τὸ κάμνουν χάριν τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ τὸ κάμνουν πολλές φορές ἀπὸ ἐντροπὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους· αἱ πλουσιώτεραι δηλαδὴ ἀπὸ τὰς γυναῖκας δὲν μαδοῦν τὰ μαλλιά τῶν καὶ δὲν γυμνώνουν τοὺς βραχίονάς τῶν, πράγμα ποὺ εἶναι ἄξιον τῆς πιὸ βαρείας κατηγορίας, ὅχι ἐπειδὴ δὲν τοὺς γυμνώνουν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν τὸ κάμνουν αὐτὸ ἀπὸ εὐλάβειαν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι καταισχύνουν τὸν ἑαυτὸν τῶν. Ὡστε λοιπὸν ἢ μὲν ἐντροπὴ συγκρατεῖ τὸ πένθος, ὁ δὲ φόβος τοῦ Θεοῦ δὲν τὸ συγκρατεῖ; καὶ πῶς αὐτὰ δὲν εἶναι ἄξια τῆς πιὸ φοβερῆς κατηγορίας; Ἐπρεπε λοιπόν, αὐτὸ ποὺ κάμνουν αἱ πλούσιαι ἐξ αἰτίας τοῦ πλούτου, νὰ τὸν κάμνουν αἱ πτωχαὶ διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Τώρα ὅμως συμβαί-

δὲ πάντα ἀπ' ἐναντίας, κάκεῖνα διὰ κενοδοξίαν φιλοσοφοῦσι, καὶ αὗται διὰ μικροψυχίαν ἀσχημονοῦσι.

Τί ταύτης τῆς ἀνωμαλίας χειρόν; Πάντα δι' ἀνθρώπους, πάντα διὰ τὰ ἐνταῦθα πράττομεν. Καὶ ῥήματα παρα-
 5 φροσύνης γέμοντα φθέγγονται καὶ πολλοῦ γέλωτος. Καὶ ὁ μὲν Κύριός φησι, «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες», τοὺς τὰ ἁμαρτήματα πενθοῦντας λέγων, καὶ οὐδεὶς ἐκεῖνο πενθεῖ τὸ πένθος, οὐδὲ φροντίζει τῆς ψυχῆς ἀπολωλῦίας, τοῦτο δὲ οὐκ ἐκελεύσθημεν πράττειν, καὶ πράττομεν. Τί οὖν; φη-
 10 σί· καὶ ἄνθρωπον ὄντα ἔνι μὴ δακρύειν; Οὐδὲ ἐγὼ τοῦτο κωλύω, ἀλλὰ κωλύω τὸ κόπιεσθαι, τὸ ἀμέτρως τοῦτο πρᾶττειν. Οὐκ εἰμι θηριώδης, οὐδὲ ἀπηνής· οἶδα διὰ ἣ φύσις ἐλέγχεται, καὶ ἐπιζητεῖ τὴν συνήθειαν καὶ τὴν ὁμιλίαν τὴν καθημερινήν. Οὐκ ἔνεσι μὴ λυπεῖσθαι. Τοῦτο καὶ ὁ Χρι-
 15 στός ἔδειξεν ἐδάκρυσε γὰρ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου. Τοῦτο καὶ οὐ ποίησον δάκρυσον, ἀλλ' ἡρέμα, ἀλλὰ μετὰ εὐσχημοσύνης, ἀλλὰ μετὰ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ. Ἄν δακρύσης οὕτως, οὐχ ὥς τῇ ἀνασιάσει διαπισιῶν τοῦτο ποιεῖς, ἀλλ' ὥς οὐ φέρων τὸν χωρισμόν.

20 5. Ἐπεὶ καὶ τοὺς ἀποδημοῦντας καὶ ἀναχωροῦντας δακρύομεν, ἀλλ' οὐ ποιοῦμεν τοῦτο ὥς ἀπογινώσκοντες· οὕτω καὶ οὐ δάκρυσον, ὥς ἀποδημοῦντα προπέμπων. Ταῦτα οὐ νομοθετῶν λέγω, ἀλλὰ συγκατιῶν. Εἰ μὲν γὰρ ἁμαρτωλὸς ὁ τεθνηκὼς καὶ πολλὰ τῷ Θεῷ προσκεκρουκώς, δεῖ δακρύ-
 25 εῖν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ δακρύειν μόνον (τοῦτο γὰρ οὐδὲν ὀφελος ἐκείνῳ), ἀλλὰ ποιεῖν τὰ δυνάμενα τινὰ παραμυθίαν αὐτῷ περιποιῆσαι, ἐλεημοσύνας καὶ προσφορὰς (δεῖ δὲ καὶ ἐπὶ τούτῳ χαίρειν, διὰ ἐνεκόπη τὰ τῆς κακίας αὐτῷ), εἰ δὲ δίκαιος, ἀγάλλεσθαι πλέον διὰ ἐν ἀσφαλείᾳ τὰ ἐκείνου κεῖ-

νουν ὅλα ἀντίθετα, καὶ ἐκεῖναι ἀπὸ ματαιοδοξίαν δείχνουν ἐγκαρτέρησιν, καὶ αὐταὶ ἀπὸ μακροψυχίαν ἀσχημονοῦν.

Τί χειρότερον ὑπάρχει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνωμαλίαν; Ὅλα τὰ κάμνομεν διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅλα τὰ κάμνομεν διὰ τὰ ἐδῶ. Καὶ λέγονται λόγια γεμᾶτα ἀπὸ παραφροσύνην καὶ ἄξια πολλοῦ γέλωτος. Καὶ ὁ μὲν Κύριος λέγει, «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες»⁸, ἐννοῶν αὐτοὺς ποὺ πενθοῦν διὰ τὰ ἀμαρτήματά των, καὶ κανεὶς δὲν πενθεῖ ἐκεῖνο τὸ πένθος οὔτε φροντίζει διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ποὺ ἔχει χαθῇ, ἐνῶ αὐτὸ τὸ πένθος δὲν ἐλάβομεν ἐντολὴν νὰ τὸ πράττωμεν, καὶ τὸ πράττομεν. Τί λοιπόν; λέγει ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ μὴ δακρύζῃ τὴν στιγμὴν ποὺ εἶναι ἄνθρωπος; Οὔτε ἐγὼ τὸ ἐμποδίζω αὐτό, ἀλλ' ἐμποδίζω τοὺς κοπετούς, τὸ νὰ τὸ κάμνῃ κανεὶς αὐτὸ εἰς ὑπερβολικὸν βαθμόν. Δὲν εἶμαι σκληρόψυχος, οὔτε σκληρός· γνωρίζω ὅτι ἡ φύσις ἐλέγχεται καὶ ἐπιζητεῖ τὴν συνήθειαν καὶ τὴν καθημερινὴν συναναστροφήν. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ λυπῇται κανεὶς. Αὐτὸ τὸ ἀπέδειξε καὶ ὁ Χριστός· διότι ἐδάκρυσε πρὸ τοῦ Λαζάρου. Αὐτὸ κάμε καὶ σὺ· δάκρυσε, ἀλλὰ ἤρεμα, μὲ εὐπρέπειαν καὶ μὲ φόβον Θεοῦ. Ἄν δακρύσῃς ἔτσι, τὸ κάμνεις αὐτὸ ὅχι ὥσάν νὰ δυσπιστῇς εἰς τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ ὥς μὴ ὑποφέρων τὸν χωρισμόν.

5. Βέβαια δακρύζομεν καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ ἀποδημοῦν καὶ ἀναχωροῦν διὰ ξένην χώραν, ἀλλὰ δὲν τὸ κάμνομεν αὐτὸ ὥσάν ἀπελπισμένοι· ἔτσι καὶ σὺ δάκρυσε, ὥσάν νὰ ἀποστέλλῃς ἀποδημοῦντα. Αὐτὰ δὲν τὰ λέγω ὑπὸ μορφὴν νόμου, ἀλλὰ ὥσάν ὑπόδειξιν. Διότι ἐὰν μὲν εἶναι ἁμαρτωλὸς ὁ ἀποθανὼν καὶ διέπραξε πολλὰ παραπτώματα ἀπέναντι εἰς τὸν Θεόν, πρέπει νὰ δακρύζωμεν, μᾶλλον δὲ ὅχι μόνον νὰ δακρύζωμεν (διότι αὐτὸ δὲν τὸν ὠφελεῖ ἐκεῖνον εἰς τίποτε), ἀλλὰ νὰ κάμνωμεν ἐκεῖνα ποὺ ἡμποροῦν νὰ δώσουν εἰς ἐκεῖνον κάποιαν παρηγορίαν, ὅπως ἐλεημοσύνας καὶ προόφωράς (πρέπει δὲ καὶ δι' αὐτὸ νὰ χαίρωμεν, διότι ἔλαβον τέλος εἰς αὐτόν τὰ τῆς κακίας), ἐὰν δὲ εἶναι δίκαιος, πρέπει νὰ χαιρώμεθα ἐπὶ πλέον, διότι εὐρίσκονται τὰ κέρδη ἐκείνου εἰς ἀσφάλειαν καὶ ἔχει ἀ-

ται, καὶ ἀπήλλακται τῆς τοῦ μέλλοντος ἀδηλίας· ἂν μὲν
 νέος, ὅτι ταχέως ἀπηλλάγη τῶν ἐν τῷ μέσῳ κακῶν, ἂν
 δὲ πρεσβύτης, ὅτι, ὃ δοκεῖ πονεῖν εἶναι, τοῦτο μετὰ κό-
 ρου λαβὼν ἀπῆλθε. Σὺ δέ, ταῦτα ἀφεῖσα λογίζεσθαι, τὰς
 5 θεραπείδας κατακόπτεσθαι παρορμᾶς, ὥς δῆθεν τιμῶσα
 τὸν ἀπελθόντα, ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶν αἰμίας· ἡ γὰρ τιμὴ τῷ
 τειελευτηκότῃ οὐ θρήνοι καὶ οἰμωγαί, ἀλλ' ὕμνοι καὶ ψαλ-
 μωδίαί καὶ βίος ἄριστος· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἀπελθὼν μετ' ἀγ-
 γέλων ἀπελεύσεται, καὶ μὴδείς παραιύχη τῷ λειψάνῳ, ὃ
 10 δὲ διεφθαρμένος, καὶ τὴν πόλιν ἔχη προσέμπουσιν, οὐδὲν
 καρπώσεται.

Βούλει τιμῆσαι τὸν ἀπελθόντα; Ἐτέρως τίμησον, ἐλεη-
 μούνας ποιῶν, εὐεργεσίας, λεισουργίας. Τί τὸ ὄφελος ἀπὸ
 τῶν πολλῶν ὀδυρμῶν; Ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον ἤκουσα χαλεπόν,
 15 ὅτι δὴ πολλαὶ καὶ ἐρασιὰς ἐπισπῶνται διὰ τῶν θρήνων,
 τῇ θερμότητι τῶν κοπειῶν φιλανδρίας δόξαν ἑαυταῖς κατα-
 σκευάζουσαι. ὦ διαβολικῆς ἐπινοίας! ὦ σαιανικῆς ἐφευ-
 ρέσεως! μέχρι πότε γῆ καὶ σποδὸς ἡμεῖς, μέχρι πότε αἷμα
 καὶ σάρκες; Ἀναβλέψωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, λάβωμεν
 20 ἔννοιαν τῶν πνευματικῶν. Πῶς Ἑλλησιν ἐπιτιμῆσαι δυνη-
 σόμεθα; πῶς παραμυθῆσασθαι, ποιαῦτα ποιῶντες; πῶς αὐ-
 τοῖς περὶ ἀνασιάσεως διαλεξόμεθα; πῶς περὶ τῆς ἄλλης
 φιλοσοφίας; πῶς αὐτοὶ διωσόμεθα μετ' ἀδελίας; οὐκ οἶδας
 ὅτι ἀπὸ λύπης ἐκβαίνει θάνατος; σκοτίζουσα γὰρ τὸ διορα-
 25 τικὸν τῆς ψυχῆς, οὐ μόνον οὐδὲν ἀφίησιν ἰδεῖν τῶν δεόν-
 των, ἀλλὰ καὶ πολὺ τὸ θλάθος ἐργάζεται. Ἐκείνως μὲν
 οὖν καὶ τῷ Θεῷ προσκρούομεν, καὶ οὔτε ἑαυτούς, οὔτε τὸν
 ἀπελθόντα ὠφελοῦμεν, οὕτω δὲ καὶ τῷ Θεῷ εὐαρεσιοῦμεν,
 καὶ παρὰ ἀνθρώποις εὐδοκιοῦμεν· ἔαν γὰρ μὴ καταπέσω-

παλλαγή ἀπὸ τὴν μέλλουσαν ἀβεβαιότητα· ἂν μὲν εἶναι νέος, διότι ἀπηλλάγη ἀμέσως ἀπὸ τὰ κακὰ τοῦ κόσμου, ἂν δὲ γέρων, διότι, ἀνεχώρησε διὰ τὴν ἄλλην ζωὴν ἀφοῦ ἔλαβε μὲ ὑπεραφθονίαν αὐτὸ ποῦ ποθεῖ ὁ κάθε ἄνθρωπος. Σὺ ὅμως, ἀφήσασα κατὰ μέρος αὐτὰς τὰς σκέψεις, προτρέπεις τὰς ὑπηρετρίας νὰ θρηνολογοῦν, ὡσὰν δῆθεν νὰ τιμᾷς τὸν ἀποθανόντα, πρᾶγμα ποῦ εἶναι δεῖγμα μεγίστης ἀτιμίας· διότι ἡ τιμὴ διὰ τὸν ἀποθανόντα δὲν εἶναι οἱ θρήνοι καὶ αἱ κραυγαί, ἀλλὰ ὕμνοι καὶ ψαλμωδίαί καὶ βίος ἄριστος· καθ' ὅσον ἐκεῖνος μὲν ἀποθνήσκων, ἀναχωρεῖ διὰ τὴν ἄλλην ζωὴν μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν παρευρεθῇ κανεὶς κοντὰ εἰς τὸ λείψανόν του, ἐνῶ ὁ διεφθαρμένος, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη ὅλην τὴν πόλιν νὰ τὸν ἀποστέλλῃ, δὲν θὰ ἔχῃ κανένα ὄφελος.

Θέλεις νὰ τιμήσῃς τὸν ἀποθανόντα, τίμησέ τον μὲ ἄλλον τρόπον, κάμνων ἐλεημοσύνας, εὐεργεσίας, λειτουργίας. Ποῖον τὸ ὄφελος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ὀδυρμούς; Ἐγὼ δὲ ἤκουσα καὶ ἄλλο φοβερόν, ὅτι δηλαδὴ πολλαὶ προσελκύουν μὲ τοὺς θρήνους των καὶ ἐραστάς, καθ' ὅσον προσπαθοῦν μὲ τοὺς ὑπερβολικοὺς θρήνους των νὰ δώσουν τὴν ἐντύπωσιν διὰ τὸν ἑαυτὸν των ὅτι ἀγαποῦν τὸν σύζυγόν των. Τί διαβολικὴ ἐπινόησις, τί σατανικὴ ἐφεύρεσις! μέχρι πότε θὰ εἴμεθα γῇ καὶ στάκτη, μέχρι πότε αἷμα καὶ σάρκες; Ἄς στρέψωμεν τὰ βλέμματά μας πρὸς τὸν οὐρανόν καὶ ἄς σκεφθῶμεν τὰ πνευματικὰ. Πῶς θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἐπιτιμήσωμεν τοὺς Ἑθνικοὺς; πῶς θὰ τοὺς παρηγορήσωμεν, ὅταν κάμνωμεν τέτοια; πῶς θὰ τοὺς ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς ἀναστάσεως; πῶς περὶ τῆς ἄλλης εὐσεβείας; πῶς οἱ ἴδιοι θὰ ζήσωμεν χωρὶς φόβον; δὲν γνωρίζεις ὅτι ἀπὸ τὴν λύπην προέρχεται ὁ θάνατος; διότι, σκοτίζουσα τὴν διορατικὴν ἰκανότητα τῆς ψυχῆς, ὅχι μόνον δὲν ἀφήνει νὰ ἰδῇ κανένα ἀπὸ τὰ πρέποντα, ἀλλὰ προξενεῖ καὶ μεγάλην βλάβην. Μὲ τὸν τρόπον λοιπὸν ἐκεῖνον προσκούομεν καὶ εἰς τὸν Θεόν, καὶ οὔτε τοὺς ἑαυτούς μας ὠφελοῦμεν οὔτε τὸν ἀποθανόντα, ἐνῶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ τὸν Θεὸν εὐαρεστοῦμεν καὶ εὐτυχοῦμεν μεταξὺ

μεν καὶ αὐτοί, ταχέως ἀναιρεῖ τὸ λείψανον τῆς ἀδυσμίας, ἐὰν δὲ ἀγανακτιῶμεν, ἀφίησιν ἡμᾶς ἐκδότους τῇ λύπῃ γενέσθαι. Ἐὰν εὐχαριστιῶμεν, οὐκ ἀδυσμήσομεν.

Καὶ πῶς δύναται, φησί, μὴ λυπεῖσθαι ὁ υἱὸν ἢ θυγατέρα ἢ γυναῖκα ἀποβαλὼν; Οὐ λέγω μὴ λυπεῖσθαι, ἀλλὰ μὴ ἀμέτρος τοῦτο ποιεῖν ἐὰν γὰρ ἐννοήσωμεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀφείλειο, ὅτι θνητὸν ἔσχομεν ἄνδρα καὶ υἱόν, ταχέως ληψάμεθα παραμυθίαν τὸ γὰρ ἀγανακτεῖν, μεῖζον τι τῆς φύσεως ἐπιζητούντων ἐστί. Ἄνθρωπος ἐγεννήθη καὶ θνητός, τί οὖν ἄλγεῖς, ὅτι τὸ κατὰ φύσιν ἐγένετο; Μὴ ἄλγεῖς ὅτι ἐσθίων τρέφῃ; μὴ ζητεῖς χωρὶς τούτου ζῆν; Οὔτω ποίει καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου, καὶ μὴ ζῆτει τέως ἀθανασίαν, θνητὸς γενόμενος. Ἀπαξ τοῦτο ὥρίσθη. Μὴ τοίνυν ἄλγει, μηδὲ κατακόπιου, ἀλλὰ σιέργε τὰ κοινῇ πᾶσι νομοθετηθέντα, ἄλγει δὲ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων τοῦτο γὰρ πένθος καλόν, τοῦτο φιλοσοφία μεγίστη.

Οὐκοῦν τοῦτο πενθῶμεν διηρηκῶς, ἵνα τῆς ἐκεῖ χαρᾶς ἐπιτύχωμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τῶν ἀνθρώπων· διότι, ἐὰν δὲν καταπέσωμεν καὶ οἱ ἴδιοι ἀμέσως ὁ Θεὸς ἀφαιρεῖ καὶ τὰ ὑπολείμματα τῆς θλίψεως, ἐὰν ὅμως ἀγανακτῶμεν, μᾶς ἀφήνει εἰς τὴν διάθεσιν τῆς λύπης. Ἐὰν εὐχαριστῶμεν τὸν Θεόν, δὲν θὰ αἰσθανθῶμεν λύπην.

Καὶ πῶς ἡμπορεῖ, λέγει, νὰ μὴ λυπῇται ἐκεῖνος ποῦ ἔχασεν υἱόν, ἢ θυγατέρα ἢ γυναῖκα; Δὲν λέγω νὰ μὴ λυπῇται, ἀλλὰ νὰ μὴ τὸ κάμνη αὐτὸ πέραν τοῦ μέτρου· διότι ἐὰν σκεφθῶμεν, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἐπῆρεν, ὅτι ἔχομεν θνητὸν ἄνδρα καὶ υἱόν, ὑμέσως θὰ λάβωμεν παρηγορίαν· καθ' ὅσον ἡ ἀγανάκτησις εἶναι γνώρισμα ἐκείνων ποῦ ἐπιδιώκουν κατὰ ὑπεράνω τῆς φύσεως. "Ανθρωπος ἐγεννήθη καὶ θνητός, διατί λοιπὸν θλίβεσαι ποῦ συνέβη αὐτὸ ποῦ ἦτο φυσικὸν νὰ συμβῇ; Μήπως νοιώθεις θλίψιν ποῦ τρέφεται τρώγων; μήπως ζητεῖς νὰ ζῇς χωρὶς αὐτὸν τὸν τρόπον; Αὐτὸ κάμνε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ θανάτου, καὶ μὴ ζητῇς ἐκ τῶν προτέρων ἀθανασίαν, τὴν στιγμὴν ποῦ ἐγεννήθη θνητός. Αὐτὸ ὠρίσθη ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Μὴ λοιπὸν λυπῇσαι, οὔτε νὰ θρηνῇς, ἀλλ' ὑπέμενε ἐκεῖνα ποῦ ὠρίσθησαν δι' ὅλους, νὰ λυπῇσαι δὲ διὰ τὰ ἁμαρτήματά σου· διότι αὐτὸ τὸ πένθος εἶναι καλόν, αὐτὸ φιλοσοφία μεγίστη.

Δι' αὐτὸ λοιπὸν ᾗς πενθῶμεν συνεχῶς, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν χαρὰν τῆς ἐκεῖ ζωῆς μετὰ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΓ΄

Ίω. 11, 30 - 40

«Οὕτω δὲ ἐληλύθει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην, ἀλλ' ἦν ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἀπήνησεν αὐτῷ ἡ Μάρθα. Οἱ
5 δὲ Ἰουδαῖοι οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς» καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Μέγα ἀγαθὸν φιλοσοφία (φιλοσοφίαν δὲ λέγω τὴν παρ' ἡμῖν· τὰ γὰρ τῶν ἔξωθεν, ρήματα καὶ μῦθοι μόνον εἰσὶ· καὶ οὐδὲ αὐτοὶ οἱ μῦθοι φιλόσοφόν τι ἔχοντες· δόξης γὰρ ἕνεκεν ἅπαντα γίνονται τὰ παρ' ἐκείνοις. Μέγα
10 τοίνυν ἀγαθὸν ἡ φιλοσοφία, καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἐντιεῦθεν ἡμῖν ἀποδίδωσιν ὃ τε γὰρ χρημάτων κατὰφρονῶν ἐντιεῦθεν ἤδη καρποῦται τὸ ὄφελος, φροσίδων ἀπαλλαιτόμενος περιττῶν καὶ ἀνοήτων, ὃ τε δόξαν κατὰπαιτῶν ἐντιεῦθεν ἤδη λαμβάνει τὸν μισθόν, οὐδενὸς δοῦλος ὢν, ἀλλὰ τὴν ὅπως ἐλευθερίαν
15 ἐλεύθερος ὁ τῶν οὐρανίων ἐπιθυμῶν ἐντιεῦθεν λαμβάνει τὴν ἀντίδοσιν, οὐδὲν τὰ παρόντα εἶναι νομίζων πράγματα, καὶ λύπης ἀπάσης κρατῶν ραδίως. Ἴδου γοῦν καὶ ἡ γυνὴ αὕτη· φιλοσοφοῦσα τὸν μισθὸν ἐντιεῦθεν ἀπέλαβε· καὶ γὰρ, πάντων παρακατημέναν πενθούσῃ καὶ κοπιομένῃ, οὐ περιέ-
20 μενεν ἐλθεῖν πρὸς αὐτὴν τὸν διδάσκαλον, οὔτε τὴν ἀξίαν εἰτήρησεν, οὔτε ὑπὸ τοῦ πένθους κατεσχέθη· καὶ γὰρ μετὰ τῆς ἄλλης ταλαιπωρίας αἱ πενθοῦσαι καὶ τοῦτο τὸ νόσημα ἔχουσι, φιλοτιμεῖσθαι ἐπὶ τῶν παρόντων βουλόμεναι. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων αὕτη ἔπαθεν, ἀλλ' ἅμα ἤκουσε, καὶ ἔρχεται
25 ταχὺ πρὸς αὐτόν.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΓ΄

Ίω. 11, 30 - 40

«Δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ὁ Ἰησοῦς μέσα εἰς τὴν κώμην, ἀλλ' εὕρισκετο εἰς τὸ μέρος, ὅπου τὸν συνήντησεν ἡ Μάρθα. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ποὺ ἦσαν μαζί της» καὶ τὰ ἑξῆς.

1. Εἶναι μεγάλο ἀγαθὸν ἡ φιλοσοφία. (Λέγων δὲ φιλοσοφία ἐννοῶ τὴν ἰδικήν μας φιλοσοφίαν· διότι τὰ διδάγματα τῶν εἰδωλολατρῶν εἶναι μόνον λόγια καὶ μῦθοι· καὶ οὔτε καὶ αὐτοὶ οἱ μῦθοι περιέχουν κάποιο δεῖγμα φιλοσοφίας, διότι ὅλα ἐκείνων γίνονται διὰ δόξαν). Μέγα λοιπὸν ἀγαθὸν εἶναι ἡ φιλοσοφία καὶ μᾶς ἀμείβει καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν· διότι καὶ αὐτὸς ποὺ περιφρονεῖ τὰ χρήματα ἤδη καρποῦται τὴν ὠφέλειαν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν, ἀπαλασσόμενος ἀπὸ τὰς περιττὰς καὶ ἀνοήτους φροντίδας, καὶ ἐκεῖνος ποὺ καταπατεῖ τὴν κοσμικὴν δόξαν λαμβάνει ἤδη τὸν μισθὸν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν, διότι δὲν εἶναι δοῦλος κανενός, ἀλλ' εἶναι πραγματικῶς ἐλεύθερος· καὶ αὐτὸς ποὺ ἐπιθυμεῖ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ λαμβάνει τὴν ἀνταπόδοσιν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν, διότι θεωρεῖ τὰ παρόντα πράγματα χωρὶς καμμίαν ἀξίαν καὶ εὐκόλα νικᾷ τὴν ὅλην λύπην. Νὰ λοιπὸν καὶ αὕτη ἡ γυναῖκα, μὲ τὴν φιλοσοφικότητα ποὺ ἐπέδειξεν, ἔλαβε τὸν μισθὸν εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν· καθ' ὅσον, ἐνῶ ὅλοι ἐκάθοντο πλησίον της καὶ αὕτη ἐπενθοῦσε καὶ ἐθρηνοῦσε, δὲν ἐπερίμενε νὰ ἔλθῃ ὁ διδάσκαλος πρὸς αὐτήν, οὔτε ἐτήρησε τὴν ἀξίαν, οὔτε κατενικήθη ἀπὸ τὸ πένθος· καθ' ὅσον μαζί μὲ τὴν ἄλλην ταλαιπωρίαν αἱ πενθοῦσαι ἔχουν καὶ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν, θέλουν νὰ τιμῶνται ἀπὸ τοὺς εὕρισκομένους ἐκεῖ. Ὅμως αὕτη τίποτε παρόμοιον δὲν ἔπαθεν, ἀλλὰ μόλις ἤκουσεν, ἔρχεται ἀμέσως πρὸς τὸν διδάσκαλον.

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὕτω ἐληλύθει εἰς τὴν κώμην»· σχολαιό-
 τερον γὰρ ἐδάδιζεν, ἵνα μὴ δόξη ἐπιρρίπτειν ἑαυτὸν τῷ
 σημείῳ, ἀλλὰ ἀξιούμενος παρ' ἐκείνων. Ἡ τοῦτο γοῦν
 βουλόμενος αἰνίξασθαι ὁ Εὐαγγελιστής, τὸ «ἐγείρεται τα-
 5 χὺν» εἶπεν ἢ δείκνυσιν ὅτι οὕτως ἔδραμεν, ὥς προφθάσαι
 αὐτὸν ἐρχόμενον. Ἐρχεται δὲ οὐ μόνη, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν
 τῇ οἰκίᾳ ἐπισυναμένῃ Ἰουδαίους. Σφόδρα συνειῶς διὰ
 τοῦτο καὶ λάθρα ἐφώνησεν αὐτὴν ἢ ἀδελφή, ὥστε μὴ διατα-
 ράξαι τοὺς συνελθόντας· καὶ οὐδὲ τὴν αἰτίαν εἶπεν· ἥ γὰρ
 10 ἂν πολλοὶ καὶ ἀνεχώρησαν. Νῦν δὲ ὥς κλαῦσαι ἀπερχομένην
 πάντες ἠκολούθουν· ἰάχα δὲ καὶ διὰ τούτων πάλιν διτι τέθνη-
 κε Λάζαρος πισιοῦνται. «Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ».
 Θερμοιέρεα αὕτη τῆς ἀδελφῆς· οὐ τὸν ὄχλον ἠδέσθη, οὐ τὴν
 ὑποψίαν, ἣν εἶχον περὶ αὐτοῦ (ἦσαν γὰρ πολλοὶ καὶ τῶν
 15 ἐχθρῶν), οἳ γε καὶ ἔλεγον «Οὐκ ἡδύναιο οὗτος, ὁ ἀνοίξας
 τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι, ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀ-
 ποθάνῃ;»), ἀλλὰ πάντα ἐξέβαλε τὰ ἀνθρώπινα, παρόντος τοῦ
 Διδασκάλου, καὶ ἐνὸς ἐγένετο μόνου, τῆς εἰς τὸν Διδά-
 σκαλὸν τιμῆς.
 20 Καὶ τί φησι; «Κύριε, εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανεν ὁ
 ἀδελφός μου». Τί δὲ ὁ Χριστός; Οὐδὲν αὐτῇ διαλέγεται
 τέως, οὐδὲ λέγει παῦτα, ἀ καὶ πρὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς (ὄ-
 χλος γὰρ παρῆν πολὺς, καὶ οὐκ ἦν τῶν ρημάτων καιρὸς
 ἐκείνων), ἀλλὰ μόνον μειριάζει τε, καὶ συγκαταβαίνει, καί,
 25 τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πισιούμενος, δακρύει ἡρέμα, καὶ τὸ
 σημεῖον πρὸς τὸ παρὸν ἀναβάλλεται. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ θαῦμα
 μέγα ἦν, καὶ ποσοῦτον, οἷον ὀλιγάκις ἐποίησε, καὶ ἔμελλον
 πολλοὶ πιστεύειν δι' αὐτοῦ, ἵνα μὴ τὸ ἄνευ αὐτῶν ποιῆσαι
 προσιῇ τοῖς ὄχλοις, καὶ μηδὲν κερδάνωσιν ὑπὸ τοῦ μεγέ-
 30 θους, πολλοὺς ἐπισπᾶται μάρτυρας τῇ συγκαταβάσει, ἵνα μὴ

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς δὲν εἶχεν εἰσέλθει ἀκόμη εἰς τὴν κώμην»· ἐβάδιζε δηλαδὴ ἀργά, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ἔρχεται μὲ σκοπὸν νὰ κάμῃ τὸ θαῦμα, ἀλλ' ἔρχεται ἐπειδὴ ἐκλήθη ἀπὸ ἐκείνους. Ἡ λοιπὸν εἶπεν ὁ εὐαγγελιστής, «ἐγείρεται ταχὺ» θέλων νὰ ὑποδηλώσῃ αὐτό, ἢ θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι ἔτσι ἔτρεξεν, ὥστε νὰ προφθάσῃ αὐτὸν ἐρχόμενον. Ἐρχεται δὲ ὄχι μόνη, ἀλλ' ἔχουσα μαζί της καὶ τοὺς Ἰουδαίους ποὺ εὕρισκοντο εἰς τὴν οἰκίαν της. Μὲ πάρα πολλὴν σύνεσιν διὰ τοῦτο καὶ κρυφὰ ἐκάλεσεν αὐτὴν ἡ ἀδελφὴ της, ὥστε νὰ μὴ ἀνησυχήσῃ τοὺς συγκεντρωθέντας ἐκεῖ καὶ οὔτε τὴν αἰτίαν εἶπε, διότι ὅπωςδήποτε πολλοὶ θὰ ἀνεχώρουν. Ἐνῶ τῶρα τὴν ἠκολούθουν ὅλοι μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ἀπέρχεται διὰ νὰ κλαύσῃ καὶ μὲ αὐτὸ δὲ πάλιν ἐπιβεβαιώνεται ὅτι ὁ Λάζαρος ἀπέθανεν. «Καὶ ἔπεσεν εἰς τὰ πόδια αὐτοῦ». Ἦτο θερμότερα αὕτῃ ἀπὸ τὴν ἀδελφήν της· οὔτε τὸ πλῆθος ἐντράπη, οὔτε τὴν ὑπόνοιαν ποὺ εἶχον περὶ αὐτοῦ (διότι ἦσαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ποὺ ἔλεγον βέβαια «Δὲν ἠμποροῦσεν αὐτός, ποὺ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, νὰ κάμῃ, ὥστε νὰ μὴ ἀποθάνῃ αὐτός;»), ἀλλ' ἀπεμάκρυνεν ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πρὸ τοῦ διδασκάλου, καὶ δι' ἓνα μόνον ἐνδιεφέρετο, διὰ τὴν τιμὴν τοῦ διδασκάλου.

Καὶ τί λέγει; «Κύριε, ἐὰν ἦσουν ἐδῶ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποθάνῃ ὁ ἀδελφός μου». Τί κάμνει δὲ ὁ Χριστός; Κατ' ἀρχὴν δὲν λέγει τίποτε εἰς αὐτήν, οὔτε λέγει αὐτὰ ποὺ εἶπε πρὸς τὴν ἀδελφήν της (διότι παρευρίσκετο πολὺ πλῆθος καὶ δὲν ἦτο καιρὸς δι' ἐκεῖνα τὰ λόγια), ἀλλὰ μόνον δείχνει μετριοφροσύνην καὶ συγκατάβασιν καὶ ἐπιβεβαιώνων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν του, δακρύζει ἥρεμα καὶ ἀναβάλλει πρὸς τὸ παρὸν τὸ θαῦμα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ θαῦμα ἦτο μέγα καὶ τέτοιο, ποὺ ὀλίγας φορὰς ἔκαμε, καὶ ἐπρόκειτο πολλοὶ νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτὸν δι' αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ προβάλλῃ τὸ πλῆθος τὴν πρόφασιν, ὅτι ἔκαμεν τὸ θαῦμα αὐτὸ χωρὶς τὴν παρουσίαν ἐκείνων καὶ δὲν ἀποκομίσουν καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ θαύματος, ἀποσπᾷ πολλοὺς μάρτυρας μὲ τὴν συγκατάβασίν του αὐ-

τὴν θήραν ἀπολέσῃ, καὶ δείκνυσιν ὅπερ ἦν ἀνθρωπίνης φύσεως· δακρύει γὰρ καὶ συγχεῖται· οἶδε γὰρ πάντος ἀναρριπίζειν πένθος. Εἶτα, ἐπιτιμήσας τῷ πάνθει (τὸ γὰρ «ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι» τοῦτό ἐστιν), ἐπέσχε τὴν σύγχυσιν, καὶ οὕτως ἐρωτᾷ, «Ποῦ τευδείκατε αὐτόν;», ὥστε μὴ μετὰ ὀλοφυρμοῦ γενέσθαι τὴν ἐρώτησιν. Τί δήποτε δὲ ἐρωτᾷ; Οὐ βουλόμενος ἑαυτὸν ἐπιρρίπτειν, ἀλλὰ πάντα παρ' ἐκείνων μαρτάνειν καὶ παρακαλούμενος ποιεῖν, ὥστε πάσης ὑποψίας ἀπαλλάξαι τὸ σημεῖον.

10 «Λέγουσιν αὐτῷ· Ἔρχου καὶ ἴδε. Ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς». Ὁρᾷς ὅτι οὐδὲν οὕτω ἀνασιάσεως σημεῖον ἐπεδέδεικτο, οὐδὲ οὕτως ἄπεισιν, ὥς ἀνασιήσων, ἀλλ' ὥς δακρύσων; Ὅτι γὰρ οὕτως ἀπιέναι ἐδόκει, ὥς θρηνήσων, ἀλλ' οὐχ ὥς ἀνασιήσων, δηλοῦσιν Ἰουδαῖοι, οἱ δὴ καὶ ἔλεγον «Ἴδε 15 πῶς ἐφίλει αὐτόν. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον· Οὐκ ἡδύνατο οὗτος, ὁ ποιήσας ἀνοιγῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι, ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ;». Οὐδὲ ἐν ταῖς συμφοραῖς τῆς πονηρίας καθυφίσταν, καίτοι δὲ μέλλει ποιεῖν, πολὺ θαυμασιότερον τοῦ γὰρ σιῆσαι τὸν θάνατον ἐπιόντα, 20 παραγενόμενον καὶ κρατήσαντα ἀπελάσαι πολλῷ μεῖζόν ἐστιν. Ἐξ ὧν οὖν ἔδει θαυμάζειν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ἐκ τούτων αὐτὸν διαβάλλουσι. Τέως ὁμολογοῦσιν ὅτι ἀνέωξε τοῦ τυφλοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ δέον ὑπὲρ ἐκενου θαυμάζειν, ἀπὸ τούτου καὶ ἐκεῖνο ἐνδιαβάλλουσιν ὥς οὐδὲ γεγο- 25 νός. Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον δείκνυνται πάντες διεφθαρμένοι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ, μήπω ἐλθόντιος, μηδὲ ἐπιδειξαμένου, προλαμβάνειν αὐτοὺς ταῖς κατηγορίαις, οὐκ ἀναμείναντας τοῦ πράγματος τὸ τέλος. Εἶδες πῶς διεφθαρμένη αὐτῶν ἡ κρίσις ἦν;

τήν, διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὸ θήραμα, καὶ φανερώνει αὐτὸ ποῦ ἦτο γνῶρισμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· δακρύζει δηλαδή καὶ νοιώθει ταραχήν· διότι γνωρίζει ὅτι τὸ πάθος προκαλεῖ συνήθως πένθος. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἐπέδειξε τὴν συγκίνησίν του διὰ τὸ πάθος, (διότι τὸ «ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι» αὐτὸ σημαίνει), συνεκράτησε τὴν ταραχήν του καὶ ἐρωτᾷ μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, «ποῦ ἔχετε θέσει αὐτόν;», ὥστε νὰ μὴ ἐρωτήσῃ μὲ θρήνους. Καὶ διατί τέλος πάντων ἐρωτᾷ; Ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ φανῇ ὅτι τὸ κάμνει ἀπὸ μόνος του, ἀλλὰ νὰ φανῇ ὅτι ὅλα τὰ πληροφορεῖται ἀπὸ ἐκείνους καὶ τὰ κάμνει παρακαλούμενους ἀπὸ ἐκείνους, ὥστε ν' ἀπαλλάξῃ τὸ θαῦμα ἀπὸ κάθε ὑποψίαν.

«Λέγουν εἰς αὐτόν· Ἔλα καὶ ἴδε. Ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς». Βλέπεις ὅτι δὲν εἶχεν ἀκόμη δείξει κανένα σημεῖον διὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ οὔτε ὅτι πηγαίνει μὲ τέτοιον σκοπόν, ν' ἀναστήσῃ δηλαδή, ἀλλ' ὥσάν διὰ νὰ κλαύσῃ; Τὸ ὅτι βέβαια ἐφαίνετο ὅτι ἐπήγαινε μὲ τέτοιον σκοπόν, ὥσάν διὰ νὰ θρηνήσῃ καὶ ὄχι ὥσάν διὰ ν' ἀναστήσῃ, τὸ φανερώνουν οἱ Ἰουδαῖοι, ποῦ καὶ ἔλεγον ὡς γνωστόν· «Κοίταξε πόσον ἡγάπα αὐτόν. Μερικοὶ δὲ ἀπὸ αὐτοὺς εἶπον· Δὲν ἤμποροῦσεν αὐτός, ποῦ ἔκαμε ν' ἀνοίξουν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ τυφλοῦ, νὰ κάμῃ, ὥστε καὶ αὐτὸς νὰ μὴ ἀποθάνῃ. Οὔτε καὶ κατὰ τὰς συμφορὰς ἐγκαταλείπουν τὴν πονηρίαν των, μολονότι βέβαια ἦτο πολὺ θαυμαστότερον αὐτὸ ποῦ πρόκειται νὰ κάμῃ· διότι ἀπὸ τὸ νὰ σταματήσῃ τὸν θάνατον ἐρχόμενον, πολὺ πρὶν μεγαλύτερον εἶναι τὸ νὰ νικῇσῃ ἀφοῦ ἔλθῃ καὶ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ. Ἀπὸ αὐτὰ δηλαδή ποῦ ἔπρεπε νὰ θαυμάζουν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἀπὸ αὐτὰ τὸν διαβάλλουν. Κατ' ἀρχὴν ὁμολογοῦν, ὅτι ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ καὶ ἐνῶ πρέπει νὰ τὸν θαυμάζουν δι' ἐκεῖνο, μὲ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο διαβάλλουν, ὥσάν νὰ μὴ συνέβῃ. Καὶ δὲν ἀποδεικνύονται μόνον ἀπὸ αὐτὸ ὅτι ὅλοι ἦσαν διεφθαρμένοι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι, πρὶν ἀκόμη ἔλθῃ καὶ πρὶν δείξῃ τὴν δύναμίν του, τὸν κατηγοροῦν ἐκ τῶν προτέρων, καὶ δὲν περιμένουν τὸ τέλος τοῦ πράγματος. Εἶδες πῶς εἶναι διεφθαρμένη ἡ σκέψις των;

2. Ἔρχεται τοίνυν εἰς τὸ μνημα, καὶ πάλιν ἐπιτιμᾷ τῷ
 πάνθει. Τί δήποτε δὲ περισπουδᾷσιως ὁ Εὐαγγελιστὴς ἄνω
 καὶ κάτω φησὶν διὰ ἐδάκρυσε, καὶ διὰ ἐνεθρίμυσεν; Ἴνα
 μάθῃς διὰ ἀληθῶς τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν περιεβάλετο. Ἐ-
 5 πειδὴ γὰρ μεγάλα περὶ αὐτοῦ δηλὸς ἐστὶ λέγων τῶν ἄλλων
 μᾶλλον οὗτος, καὶ ἐν τοῖς σαματικοῖς πολὺ ταπεινότερον
 ἐνταῦθα φθέγγεται. Οὐδὲν γοῦν περὶ τοῦ θανάτου τοιοῦτον
 εἶπεν, οἷον οἱ λοιποί, διὰ περίλυπος γέγονεν, διὰ ἐναγώνιος,
 ἀλλὰ πᾶν τοῖνα κτίον, διὰ καὶ ὑπείους ἔρριψε. Τὸ γοῦν ἔλλει-
 10 φθὲν ἐκεῖ ἀνεπλήρωσεν ἐνταῦθα διὰ τοῦ πένθους· περὶ
 γὰρ τοῦ θανάτου διαλεγόμενος, λέγει, «Ἐξουσίαν ἔχω θεῖ-
 ναι τὴν ψυχὴν μου», καὶ οὐδὲν ταπεινὸν ἐκεῖ φθέγγεται.
 Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῷ πάνθει πολὺ τὸ ἀνθρώπινον αὐτῷ
 προσάπιουσιν, ἀπὸ τοῦτου δηλοῦντες διὰ ἀλήθεια τὰ τῆς οἰ-
 15 κονομίας. Καὶ ὁ μὲν Λουκᾶς ἀπὸ τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ
 θορύβου καὶ ἀπὸ τοῦ ἰδρωτός, οὗτος δὲ ἀπὸ τοῦ πένθους
 πρὸς τοῦτο. Οὐκ ἂν δέ, εἰ μὴ τῆς φύσεως ἦν τῆς ἡμετέρας,
 ὑπὸ τοῦ πένθους ἐκραιήθη καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον.

Τί δὲ ὁ Ἰησοῦς; Τῶν μὲν ἐγκλημάτων ἕνεκεν οὐδὲν
 20 αὐτοῖς ἀπολογεῖται (τί γὰρ ἔδει διὰ ρημάτων ἐπισιομίζειν
 μέλλοντας ἀντίκα διὰ τῶν ἔργων τοῦτο πάσχειν, ὅπερ ἀνε-
 παχθέσιον ἦν, καὶ μᾶλλον καταισχῦναι αὐτοὺς ἰκανόν;),
 φησὶ δέ, «Ἄρατε τὸν ὀλίγον». Τί δήποτε δὲ οὐχὶ ἁπλῶς ἐ-
 κάλεσε, καὶ παρέστησεν αὐτόν; μᾶλλον δὲ διὰ τί οὐχὶ τοῦ
 25 λίθου ἐπικειμένου ἐποίησεν ἀνασιῆναι; (καὶ γὰρ ὁ δυνάμενος
 σῶμα κινῆσαι νεκρὸν τῇ φωνῇ, καὶ ἐψυχωμένον πάλιν
 δεῖξαι, πολλῷ μᾶλλον λίθον κινῆσαι ἴσχυσεν ἂν τῇ αὐτῇ
 φωνῇ· ὁ τὸν δεδεμένον κειρίαις καὶ ταύταις συμπεποδισμέ-

1. Ματθ. 26, 38. Μάρκ. 14, 34.

2. Ἰω. 18, 6.

3. Ἰω. 10, 18.

4. Λουκᾶ 22, 43 - 44.

2. Ἔρχεται λοιπὸν εἰς τὸ μνήμα καὶ πάλιν δείχνει τὴν συγκίνησιν τοῦ διὰ τὸ πάθος. Καὶ διατί τέλος πάντων ὁ εὐαγγελιστὴς τονίζει συνέχεια μὲ τόσῃν ἐπιμονῇ καὶ λέγει, ὅτι ἐδάκρυσεν καὶ ὅτι ἔνοιωσεν συγκίνησιν; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι πραγματικὰ ἔφερε τὴν ἰδικήν μας φύσιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι φανερόν ὅτι αὐτὸς διηγεῖται περὶ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους εὐαγγελιστάς τὰ πολὺ σπουδαῖα ἔργα καὶ λόγια αὐτοῦ, ὁμιλεῖ καὶ ἐδῶ διὰ τὰ σωματικὰ γνωρίσματά του μὲ πολὺ ἀνθρωπίνους ἐκφράσεις. Τίποτε δηλαδὴ παρόμοιον δὲν εἶπε περὶ τοῦ θανάτου του, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπαν οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταί, ὅπως ὅτι ἔγινε περίλυπος¹, ὅτι κατελήφθη ἀπὸ ἀγωνίαν, ἀλλ' ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον, ὅτι δηλαδὴ τοὺς ἔρριψεν ὑπτίους². Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ παρέλειψε νὰ τονίσῃ εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκεῖνας, τὸ ἐσυμπλήρωσεν ἐδῶ μὲ τὸ πένθος· διότι ὁμιλῶν περὶ τοῦ θανάτου του, λέγει, «Ἐξουσίαν ἔχω νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου»³, καὶ δὲν ἀναφέρει ἐκεῖ τίποτε τὸ ταπεινόν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ κατὰ τὸ σταυρικόν πάθος τοῦ ἀναφέρουν πολὺ τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον του, διὰ νὰ φανερώσουν μὲ αὐτὸ, ὅτι εἶναι ἀληθὴς ἢ κατ' οἰκονομίαν ἐνσάρκωσίς του. Καὶ ὁ μὲν Λουκᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν ταραχὴν καὶ τὸν ἰδρῶτα του⁴, αὐτὸς δὲ ἀπὸ τὸ πένθος τοῦ αὐτό. Δὲν θὰ ἐκυριεύετο, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ πένθος μίαν καὶ δευτέραν φοράν, ἐὰν δὲν ἔφερε τὴν ἰδικήν μας φύσιν.

Τί κάμνει δὲ ὁ Ἰησοῦς; Διὰ μὲν τὰς κατηγορίας των δὲν δίδει καμμίαν ἀπάντησιν (διότι τί ἐχρειάζετο ν' ἀποστομῶνῃ αὐτοὺς μὲ λόγια, ἀφοῦ ἐπρόκειτο ἀμέσως νὰ τὸ πάθουν αὐτὸ μὲ τὰ ἔργα, πρᾶγμα ποὺ ἦτο ὀλιγώτερον ἐνοχλητικόν καὶ ἱκανὸν νὰ κατεντροπιάσῃ αὐτοὺς περισσότερον;), λέγει δέ, «Σηκώσατε τὸν λίθον». Διατί τέλος πάντων δὲν τὸν ἐκάλεσε ἀπὼν καὶ δὲν τὸν παρουσίασεν; μᾶλλον δὲ διατί δὲν τὸν ἀνέστησεν ἐνῶ ὁ λίθος εὕρισκετο ἐπάνω εἰς τὸν τάφον; (καθ' ὅσον αὐτὸς ποὺ ἤμποροῦσε νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν σῶμα νεκρὸν διὰ τῆς φωνῆς του καὶ νὰ τὸ παρουσιάσῃ πάλιν μὲ ζωὴν, πολὺ περισσότερον

ον διὰ τῆς φωνῆς βαδίζειν παρασκευάσας, πολλῶ μᾶλλον
 λίθον ἐκίνησεν ἄν. Τί λέγω; Καὶ ἁπὼν τοῦτο ἔπραξεν ἄν).
 Τί δήποτε οὖν οὐκ ἐποίησεν; Ἵνα αὐτοὺς μάρτυρας ποιήσῃ
 τοῦ θαύματος, ἵνα μὴ τοῦτο ἀλέγωσιν, ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ,
 5 ὅτι «οὐτός ἐστιν οὐκ ἔστιν οὗτος»· αἱ γὰρ χεῖρες καὶ τὸ
 παραγενέσθαι εἰς τὸ μνημεῖον ἐμαρτύρουν ὅτι αὐτός ἐστιν.
 Ὡστε, εἰ μὴ παρεγένοντο, καὶ φάντασμα ἄν ἐνόμισαν,
 ἢ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου ὁρᾶν. Νῦν δὲ τὸ παραγενέσθαι εἰς
 τὸν τόπον, καὶ τὸν λίθον ἄραι, καὶ τὸ ἐσπαργανωμένον τὸν
 10 τεθνηκότα ἐπιτραπῆναι λύσαι τῶν δεσμῶν, καὶ τὸ τοὺς
 φίλους τοὺς ἐξενεγκόντας τοῦ τάφου, ὡς αὐτός ἐστιν, ἀπὸ
 τῶν σπαργάνων ἐπιγινώσκειν, καὶ τὸ τὰς ἀδελφὰς μὴ ἀπο-
 λειφθῆναι καὶ τὸ ταύτην εἰπεῖν, «Ἦδη ὅζει τειταριαῖος
 γὰρ ἐστι», πάντα ἤδη ταῦτα ἱκανὰ ἐπισιομίσαι ἀγνωμονοῦν-
 15 τας, μάρτυρας γενομένους τοῦ σημείου. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς
 κελεύει τὸν λίθον ἄραι ἀπὸ τοῦ τάφου, δεικνὺς ὅτι αὐτὸν
 ἐγείρει διὰ τοῦτο καὶ ἐρωτᾷ, «Ποῦ τεθεύκατε αὐτόν;»,
 ἵνα οἱ εἰπόντες, «Ἐρχου καὶ ἴδε», καὶ ἀγαγόντες αὐτὸν
 μὴ ἔχωσι λέγειν ὅτι ἕτερον ἤγειρεν, ἵνα καὶ ἡ φωνὴ καὶ
 20 αἱ χεῖρες μαρτυρῶσιν (ἡ μὲν φωνή, λέγουσα, «Ἐρχου καὶ
 ἴδε», αἱ δὲ χεῖρες, τὸν λίθον ἄρᾶσαι, τὰ σπάργανα λύσασαι),
 καὶ ἡ ὄψις καὶ ἡ ἀκοή, (ἐκείνη, τῆς φωνῆς ἀκούσασα, αὖτις,
 ἰδοῦσα ἐξελθόντια), καὶ ἡ ὁσφρησις δέ, τῆς δυσωδίας ἀν-
 τιλαμβανομένη· φηοὶ γάρ· «Ἦδη ὅζει τειταριαῖος γὰρ ἐ-
 25 στιν». Εἰκότως ἄρα ἔλεγον ὅτι οὐδὲν οὐ συνίει τὸ γύναιον,
 ὧν εἶπεν ὁ Χριστός, ὅτι, «καὶ ἀποθάνη, ζήσεται».

θὰ ἠμποροῦσε νὰ κινήσῃ λίθον μὲ τὴν φωνὴν τοῦ· αὐτὸς ποῦ ἔδωκε μὲ τὴν φωνὴν τοῦ τὴν ἰκανότητα νὰ βαδίσῃ ἐκεῖνος ποῦ ἦτο δεμένος μὲ σπάργανα καὶ ποῦ ἠμποδίζετο ἀπὸ αὐτά, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμποροῦσε λίθον νὰ κινήσῃ. Τί λέγω; Θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ κάνῃ αὐτὸ καὶ ἄπῳν). Διατί λοιπὸν τέλος πάντων δὲν τὸ ἔκαμεν; Διὰ νὰ κάνῃ αὐτοὺς μάρτυρας τοῦ θαύματος, διὰ γὰρ μὴ λέγουν αὐτὸ ποῦ ἔλεγον καὶ διὰ τὸν τυφλόν· «αὐτὸς εἶναι· δὲν εἶναι αὐτός»⁵· διότι τὰ χέρια καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἦλθεν εἰς τὸ μνημεῖον ἐπεβεβαίωνον ὅτι αὐτὸς ἦτο.

“Ωστε, ἐὰν δὲν μετέβαινον εἰς τὸ μνημεῖον, θὰ τὸν ἐθεωροῦσαν καὶ φάντασμα, ἢ θὰ ἐνόμιζον ὅτι βλέπουν ἄλλον ἀντὶ ἄλλου. Τώρα ὅμως μὲ τὸ νὰ ἔλθουν εἰς τὸν τόπον τοῦ μνημείου καὶ νὰ σηκώσουν τὸν λίθον καὶ τὸ νὰ δώσῃ ἐντολὴν νὰ λύσουν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τὸν σπαργανωμένον νεκρὸν καὶ τὸ ν’ ἀναγνωρίσουν αὐτὸν οἱ φίλοι τοῦ ἀπὸ τὰ σπάργανα καὶ νὰ εἰποῦν, ὅτι αὐτὸς εἶναι, καὶ τὸ νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείψουν οἱ ἀδελφοί τοῦ καὶ τὸ νὰ εἰπῇ ἡ μία, «”Ἦδη μυρίζει· διότι τέσσαρας ἡμέρας εἶναι νεκρός», ὅλα αὐτὰ πλέον ἦσαν ἰκανὰ νὰ ἀποστομώσουν τοὺς ἀγνώμονας, μὲ τὸ νὰ γίνουν οἱ ἴδιοι μάρτυρες τοῦ θαύματος. Διὰ τοῦτο τοὺς λέγει νὰ σηκώσουν τὸν λίθον ἀπὸ τὸν τάφον, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἀνασταίνει αὐτόν· διὰ τοῦτο καὶ ἐρωτᾷ, «Ποῦ τὸν ἔχετε θέσει;», ὥστε, αὐτοὶ ποῦ εἶπαν, «”Ελα καὶ ἴδε», καὶ τὸν ὠδήγησαν ἐκεῖ, νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ εἰποῦν ὅτι ἄλλον ἀνέστησεν, ὥστε καὶ ἡ φωνὴ καὶ τὰ χέρια νὰ γίνουν μάρτυρες (ἡ μὲν φωνή, λέγουσα, «”Ελα καὶ ἴδε», τὰ δὲ χέρια μὲ τὸ ν’ ἀρπάσουν τὸν λίθον καὶ νὰ λύσουν τὰ σπάργανα), καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἡ ἀκοή (ἡ μὲν ἀκοή ἀκούσασα τὴν φωνήν, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ βλέποντες αὐτόν νὰ ἐξέρχεται τοῦ τάφου), καὶ ἡ ὁσφρησις, μὲ τὸ ὅτι ἀντελήφθη τὴν δυσωδίαν· διότι λέγει· «”Ἦδη μυρίζει· διότι εἶναι τέσσαρας ἡμέρας νεκρός». “Ωστε εἶχον δίκαιον ποῦ ἔλεγον ὅτι ἡ γυναῖκα δὲν ἀντελήφθη τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ εἶπεν ὁ Χριστός, ὅτι «καὶ ἂν ἀκόμη ἀποθάνῃ, θὰ ζήσῃ».

Πρόσεχε λοιπὸν τί λέγει ἐδῶ, ἐπειδὴ ἐφαίνετο πλέον

γματος ὄντος λοιπὸν διὰ χρόνον· καὶ γὰρ ἦν ξένον, τὸ τε-
ταρταῖον καὶ διεφθορότα ἀνασιῆσαι νεκρόν. Καὶ τοῖς μὲν
μαθηταῖς εἶπεν, «Ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», περὶ
ἑαυτοῦ δηλῶν, τῇ γυναικὶ δέ, «Ὅψει τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ»,
5 περὶ τοῦ Πατρὸς λέγων. Ὅρᾳς ὅτι ἡ ἀσθένεια τῶν ἀκουόν-
των, τῆς διαφορᾶς τῶν λεγομένων αἰτία ἐστίν; Ἀναμιμνή-
σκει δὲ ὧν διελέχθη πρὸς αὐτήν, σχεδὸν ἐπιτιμῶν, ὥς ἂν ἀ-
μνημονούσῃ. Ἡ καί, ἐπεὶ οὐκ ἠθούλειο τέως ἐκπληῆξαι τοὺς
παρόντας, ἡρέμα φησὶν «Οὐκ εἶπόν σοι ὅτι, ἐὰν πιστεύσῃς,
10 ὄψει τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;».

3. Μέγα ἄρα πίστις ἀγαθόν, μέγα, καὶ πολλῶν ἀγα-
θῶν αἴτιον· ὥστε τὰ τοῦ Θεοῦ δύνασθαι τοὺς ἀνθρώπους
ποιεῖν ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἐκείνου· «ἐὰν γὰρ πιστεύσῃτε», φη-
σὶν, «ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· Μειάβηθι, καὶ μεταθήσεται»,
15 καὶ πάλιν, «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ,
ποιήσῃ, καὶ μείζονα τούτων ποιήσῃ». Ποῖα, φησί, μείζονα;
Ἄ οἱ μαθηταὶ φαίνονται μετὰ ταῦτα ποιοῦντες· καὶ γὰρ
ἡ σκιὰ Πέτρου νεκρὸν ἤγειρεν. Οὕτως ἐκηρύττειο καὶ ἡ
τοῦ Χριστοῦ μᾶλλον δύναμις· καὶ γὰρ οὐχ οὕτω θαυμασιὸν
20 ζῶντα αὐτὸν θαυματουργεῖν, ὥς θανόντος αὐτοῦ ἐτέρους ἐν
τῷ ὀνόματι ἐκείνου μείζονα αὐτοῦ δυνηθῆναι· ἀναμφισβήτη-
τος γὰρ ἦν τοῦτο τῆς ἀνασιᾶσεως ἀπόδειξις· οὐκ ἂν, οὐδὲ
εἰ πᾶσιν ὥφθη, οὕτως ἐπιστεῦνθῃ· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ εἶχον
ἂν καὶ εἰπεῖν ὅτι φάντασμα ἦν, ὁ δὲ ὁρῶν ἀπὸ τοῦ ὀνό-
25 ματος αὐτοῦ μόνου πολλῶ μείζονα γινόμενα σημεῖα, ἧ, διε
αὐτὸς συνανεισρέφειο μετὰ ἀνθρώπων, οὐκ ἂν ἠπίστησεν,
εἰ μὴ σφόδρα ἀναίσθητος ἦν.

Μέγα τοίνυν ἀγαθόν πίστις, διὰν ἀπὸ θερμῆς γίνηται
διανοίας, ἀπὸ φίλτρου πολλοῦ καὶ ζεύσεως ψυχῆς. Αὕτη

6. Ἰω. 8, 8-9.

7. Ἰω. 11, 25.

8. Ἰω. 11, 4.

9. Ματθ. 17, 20 καὶ 21, 21.

10. Ἰω. 14, 12.

11. Πράξ. 5, 15.

ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα ἐξ αἰτίας τοῦ χρόνου ποῦ ἐπέρασε· καθ' ὅσον ἦτο παράξενον τὸ ν' ἀναστήσῃ νεκρὸν τεσσάρων ἡμερῶν καὶ ἀποσυνθέντα. Καὶ εἰς μὲν τοὺς μαθητὰς εἶπεν, «διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»⁸, δηλώνων μὲ αὐτὸ τὸν ἑαυτὸν του, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα, «Θὰ ἰδῇς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ», ὁμιλῶν περὶ τοῦ Πατρός. Βλέπεις ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀδυναμία τῶν ἀκροατῶν γίνεται αἰτία νὰ διαφέρουν οἱ λόγοι; Ὑπενθυμίζει ἐκεῖνα ποῦ εἶπε πρὸς αὐτήν, σχεδὸν ἐπιτιμῶν αὐτήν, ὡς νὰ τὰ ἐλησμόνησεν. Ἦ, ἐπειδὴ δὲν ἤθελεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ ἐκπλήξῃ τοὺς παρευρισκομένους, τῆς λέγει μὲ ἡρεμίαν· «Δὲν σοῦ εἶπα, ὅτι, ἐὰν πιστεύσῃς, θὰ ἰδῇς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;».

3. Ἐπομένως εἶναι μέγα ἀγαθὸν ἡ πίστις, μέγα καὶ αἷτιον πολλῶν ἀγαθῶν, ὥστε νὰ ἡμποροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ πράττουν ἐκεῖνα ποῦ πράττει ὁ Θεὸς ἐν τῷ ὀνόματι ἐκείνου· διότι λέγει· «Ἐὰν πιστεύσετε, θὰ εἰπῇτε εἰς τὸ ὄρος αὐτό, μετακινήσου, καὶ θὰ μετακινηθῇ»· καὶ πάλιν· «Ἐκεῖνος ποῦ πιστεύει εἰς ἐμένα, θὰ κάμῃ τὰ ἔργα ἐκεῖνα ποῦ κάμνω ἐγὼ καὶ ἀκόμη θὰ κάμῃ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ»¹⁰. Ποῖα, λέγει, εἶναι μεγαλύτερα; Ἐκεῖνα ποῦ φαίνεται νὰ κάμνουν εἰς τὴν συνέχειαν οἱ μαθηταί· καθ' ὅσον ἡ σκιά τοῦ Πέτρου ἀνέστησε νεκρὸν¹¹. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν διεκηρύσσετο περισσότερο καὶ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ· καθ' ὅσον δὲν ἦτο τόσο θαυμαστὸν νὰ θαυματουργῇ αὐτὸς ἐν ὧ ἔζη, ὅσον τὸ νὰ ἡμπορέσουν ἄλλοι, ἀφοῦ ἀπέθανεν αὐτός, νὰ πράξουν ἐν τῷ ὀνόματι ἐκείνου μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτόν· καὶ αὐτὸ βέβαια ἦτο ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεώς του· δὲν θὰ ἦτο δυνατόν τόσο νὰ πιστευθῇ, οὔτε καὶ ἐὰν ἐφανερώνετο εἰς ὅλους· διότι ἐκεῖνοι μὲν θὰ ἡμποροῦσαν καὶ νὰ εἰποῦν ὅτι ἦτο φάντασμα, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ ἔβλεπε καὶ μόνον ἀπὸ τὸ ὄνομα του νὰ γίνωνται πολὺ πῶς μεγαλύτερα θαύματα τῶρα, παρὰ ὅταν αὐτὸς συνανεστρέφετο μὲ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ ἡμποροῦσε ν' ἀπιστήσῃ, ἐὰν δὲν ἦτο πάρα πολὺ ἀναίσθητος.

Μέγα λοιπὸν ἀγαθὸν ἡ πίστις, ὅταν προέρχεται ἀπὸ θερμὴν διάνοιαν, ἀπὸ πολλὴν ἀγάπην καὶ φλογερὰν ψυχὴν.

φιλοσόφους ἡμᾶς δείκνυσιν, αὕτη τὴν εὐτιέλειαν τὴν ἀν-
 θρωπίνην ἀποκρύπτει, καί, τοὺς λογισμοὺς ἀφεῖσα κάτω,
 περὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς φιλοσοφεῖ πραγμάτων, μᾶλλον δέ,
 ὅπερ ἢ τῶν ἀνθρώπων σοφία εὑρεῖν οὐ δύναται, ἐκ περι-
 5 ουσίας τοῦτο αὕτη καταλαμβάνει καὶ κατορθοῖ. Ἐχώμεθα
 τοίνυν ταύτης, καὶ μὴ λογισμοῖς τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέπω-
 μεν· διὰ τί γὰρ "Ελληνες, εἶπέ μοι, οὐδὲν εὑρεῖν ἠδυνή-
 θησαν; οὐχὶ σοφίαν πᾶσαν τὴν ἔξωθεν ἔγνωσαν; πόθεν
 οὖν ἀλιέων καὶ σκηνοποιῶν καὶ τῶν ἀσυνέτων περιγενέσθαι
 10 οὐκ ἴσχυσαν; ἄρ' οὐχ ὅτι ἐκεῖνοι μὲν λογισμοῖς, οὔτοι δὲ
 πίσιει τὸ πᾶν ἐπέτρεψαν; Διὰ τοῦτο Πλάτωνος καὶ Πυθα-
 γόρου καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν πλανηθέντων οὔτοι περιεγέ-
 νοντο, καὶ τοὺς ἀστρολογίᾳ καὶ μαθηματικῇ καὶ γεωμετρίᾳ,
 καὶ ἀριθμητικῇ καταιριθέντας καὶ πᾶσαν παίδευσιν ἐκμα-
 15 θόντας ὑπερέβησαν, καὶ τοσοῦτον ἐγένοντο βελτίους, ὅσον
 οἱ ἀληθῶς φιλόσοφοι καὶ ὄντως τῶν φύσει μαρῶν καὶ πα-
 ραιόντων.

"Ορα γάρ. Ἀθάνατον εἶπον τὴν ψυχὴν οὔτοι, μᾶλλον
 δὲ οὐκ εἶπον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔπεισαν ἐκεῖνοι δὲ πρότερον
 20 μὲν οὐδὲ ἤδεσαν ὅτι ποιέ ἐστι ψυχὴ, ἐπειδὴ δὲ εὔρον, καὶ
 διέστησαν ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτήν, οἱ δὲ σῶμα, καὶ αὐτῷ
 τῷ σώματι συνδιαλύεσθαι. Περὶ οὐρανοῦ πάλιν οἱ μὲν εἶ-
 πον ὅτι ἔμψυχος καὶ θεός, οἱ δὲ ἀλιεῖς ὅτι ἔργον Θεοῦ
 καὶ τέχνημα, καὶ ἐδίδαξαν καὶ ἔπεισαν. Ἀλλὰ τὸ μὲν "Ελ-
 25 ληνας λογισμοῖς κερῆσθαι θαυμασιὸν οὐδέν, τὸ δὲ τοὺς δο-
 κοῦντας εἶναι πισιούς, τούτους εὑρίσκεσθαι ψυχικούς, τοῦτό
 ἐστι τὸ θρήνων ἄξιον. Διὰ τοῦτο καὶ οὔτοι ἐπλανήθησαν,
 ὅτι οἱ μὲν οὕτως ἔλεγον εἰδέναι Θεόν, ὥς αὐτὸς ἑαυτὸν
 οἶδεν, ὅπερ οὐδεὶς οὐδὲ ἐκείνων ἐτόλμησεν εἰπεῖν, οἱ δὲ

Αὕτῃ μᾶς καθιστᾶ φιλοσόφους, αὕτῃ ἀποκρύπτει τὴν ἀνθρωπίνην εὐτέλειαν καί, ἐγκαταλείπουσα τὰ γήϊνα φρονήματα, φιλοσοφεῖ περὶ τῶν οὐρανίων πραγμάτων, ἢ καλύτερα, ἐκεῖνο ποῦ ἡ ἀνθρωπίνη σοφία δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ, αὐτὸ αὕτῃ τὸ συλλαμβάνει καὶ τὸ κατορθώνει σὲ ὑπερβολικὸν βαθμόν. " Ἀς ἔχωμεν λοιπὸν αὐτὴν μέσα μας καὶ ἄς μὴ ἀφήνωμεν εἰς τοὺς λογισμοὺς τὰ ἀφορῶντα ἡμᾶς· διότι εἶπέ μου, διατί οἱ Ἕλληνες δὲν ἠμπόρεσαν νὰ εὕρουν τίποτε; δὲν ἐγνώρισαν ὅλην τὴν θύραθεν σοφίαν; διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ὑπερισχύσουν τῶν ἀλιέων καὶ σκηνοποιῶν καὶ τῶν ἀσυνέτων; δὲν συνέβη ἄρά γε αὐτὸ ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἐπέτρεψαν τὸ πᾶν εἰς τὸν νοῦν, ἐνῶ αὐτοὶ εἰς τὴν πίστιν; Διὰ τοῦτο ὑπερίσχυσαν αὐτοὶ τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Πυθαγόρα καὶ ὅλων γενικῶς ἐκείνων ποῦ ἐπλανήθησαν καὶ ὑπερέβαλον ἐκείνους ποῦ ἡσχολήθησαν μὲ τὴν ἀστρολογίαν, τὰ μαθηματικά, τὴν γεωμετρίαν καὶ τὴν ἀριθμητικὴν καὶ ἐκείνους ποῦ ἐδιδάχθησαν πᾶσαν γνῶσιν, καὶ τόσον πολὺ ἀνώτεροι ἔγιναν, ὅσον ἀνώτεροι εἶναι οἱ ἀληθινοὶ καὶ πραγματικοὶ φιλόσοφοι ἀπὸ τοὺς μωροὺς καὶ παραλόγους.

Πρόσεχε λοιπόν. Αὐτοὶ μὲν ἐδίδαξαν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος, μᾶλλον δὲ ὅχι μόνον τὸ ἐδίδαξαν, ἀλλὰ καὶ ἔπεισαν τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὸ δεχθοῦν, ἐνῶ οἱ φιλόσοφοι κατ' ἀρχὴν μὲν οὔτε κἂν ἐγνώρισαν τί τέλος πάντων εἶναι ἡ ψυχὴ, ὅταν δὲ τὸ ἔμαθον καὶ διέκριναν αὐτὴν ἀπὸ τὸ σῶμα, πάλιν τὸ ἴδιο ἔπαθον, ἄλλοι μὲν εἶπον ὅτι αὕτῃ εἶναι ἀσώματος, ἄλλοι δὲ ὅτι εἶναι σῶμα, καὶ ὅτι μαζὶ μὲ τὸ σῶμα διαλύεται. Περὶ τοῦ οὐρανοῦ δὲ πάλιν ἐδίδαξαν ὅτι εἶναι ἔμψυχος καὶ θεός, ἐνῶ οἱ ἀλιεῖς καὶ ἐδίδαξαν καὶ ἔπεισαν τοὺς ἀνθρώπους ὅτι εἶναι ἔργον καὶ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ τὸ νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ Ἕλληνες τοὺς λογισμοὺς δὲν εἶναι καθόλου θαυμαστόν, τὸ νὰ ἀποδεικνύωνται ὅμως σαρκικοὶ αὐτοὶ ποῦ θεωροῦνται πιστοί, αὐτὸ εἶναι ἄξιον διὰ θρήνων. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ ἐπλανήθησαν, διότι ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεὸν τόσον, ὅσον ὁ ἴδιος γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν του, πρᾶγμα ποῦ κανεῖς οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ἐ-

ἔλεγον μὴ δύνασθαι τὸν Θεὸν ἀπαθῶς γεννᾶν, μηδὲ συγ-
χωροῦντες αὐτῷ πλέον τι τῶν ἀνθρώπων ἔχειν, οἱ δέ, λέ-
γοντες ὅτι οὔτε δὴ βίος ὁρθὸς οὐδὲν ὠφελεῖ, οὔτε πολιτεία
ἀκριβής. Ἀλλ' οὐ καιρὸς ταῦτα ἐλέγειν νῦν.

5 4. "Οἱ μὲν γὰρ οὐδὲν ὠφελεῖ πίσις ὁρθή, βίου ὄν-
τος διεφθαρμένου, καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Παῦλος δηλοῦσι,
τὸ πλεῖον τοῦτου τοῦ μέρους φροντίσαντες· ὁ μὲν Χριστός,
διὼν διδάσκει· «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε, εἰσελεύ-
σεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν», καὶ πάλιν· «Πολ-
10 λοὶ ἐροῦσι μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· Κύριε, σὺ τῷ σῷ ὀνό-
ματι προεφητεύσαμεν; Καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς ὅτι οὐ-
δέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ ἐργαζόμενοι
τὴν ἀνομίαν» (οἱ γὰρ μὴ προσέχοντες ἑαυτοῖς εὐκόλως εἰς
πονηρίαν ἐξολιοθαίνουσι, καὶ πίστιν ἔχωσιν ὁρθήν), ὁ δὲ
15 Παῦλος, διὰ τὰς Ἑβραίοις ἐπισιέλλων, οὕτω λέγει καὶ παραινῇ·
«Εἰρήνην μετὰ πάντων διώκετε, καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὐ χω-
ρίς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον», ἁγιασμόν καλῶν τὴν σω-
φροσύνην, ὥστε ἕκαστον ἀρκεῖσθαι τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ χρή,
καὶ μὴ περιπίπτειν ἐτέρᾳ· τὸν γὰρ μὴ ἀρκούμενον ἀμήχα-
20 ρον σωθῆναι, ἀλλ' ἀνάγκη πάντως ἀπολέσθαι, καὶ μυρία
ἔχη καιροθώματα· μετὰ γὰρ πορνείας ἀδύνατον εἰσελθεῖν
εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, μᾶλλον δὲ οὐ πορνεία τοῦτο
λοιπόν, ἀλλὰ μοιχεία· ὥπερ γὰρ ἡ δεδεμένη ἀνδρί, ἂν
ἐτέρῳ συνέλθῃ, λοιπὸν μεμοίχευται, οὕτως ὁ δεδεμένος γυν-
25 ναικί, ἂν ἐτέραν ἔχη, ἐμοίχευσεν. Ὁ δὲ τοιοῦτος οὐ κλη-
ρονομήσει βασιλείαν, ἀλλ' εἰς γέενναν ἐμπεσεῖται.

Ἀκουσον ἃ περὶ τοῦτων φησὶν ὁ Χριστός· «Ὁ σκώληξ
αὐτῶν οὐ τελευτήσῃ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθήσεται»· οὐδε-

12. Ματθ. 7, 21.

13. Ματθ. 22, 23.

τόλμησε νὰ τὸ εἰπῇ, ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἤμπορεῖ νὰ γεννᾷ ἀπαθῶς, οὔτε ἀναγνωρίζουν ὅτι ὑπάρχει εἰς αὐτὸν κάτι περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἄλλοι λέγοντες ὅτι οὔτε ὁ ὀρθὸς βίος ὠφελεῖ καθόλου, οὔτε ἡ ὀρθὴ πολιτεία. Ἀλλὰ τῶρα δὲν εἶναι καιρὸς νὰ ἐξετάζωμεν αὐτά.

4. Τὸ ὅτι λοιπὸν δὲν ὠφελεῖ καθόλου ἡ ὀρθὴ πίστις, ὅταν ὁ βίος εἶναι αἰσχρὸς, καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Παῦλος τὸ διδάσκουν, ποὺ ἐφρόντισαν περισσότερο δι' αὐτὸ τὸ μέρος· ὁ μὲν Χριστὸς ὅταν διδάσκη, «Δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὁ καθένας ποὺ μὲ ἀποκαλεῖ, Κύριε, Κύριε»¹², καὶ πάλιν, «Πολλοὶ θὰ μοῦ εἰποῦν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν· Κύριε, δὲν ἐπροφητεύσαμεν ἐν τῷ ὀνόματί σου; Καὶ τότε θὰ εἰπῶ εἰς αὐτοὺς ὅτι οὐδέποτε σᾶς ἐγνώρισα ὡς ἰδικούς μου· φύγετε ἀπὸ κοντὰ μου σεῖς ποὺ ἐργάζεσθε τὴν ἀνομίαν»¹³ (διότι αὐτοὶ ποὺ δὲν προσέχουν τοὺς ἑαυτοὺς των εὐκόλα παρασύρονται πρὸς τὴν κακίαν καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν ὀρθὴν πίστιν), ὁ δὲ Παῦλος ὅταν, γράφων πρὸς τοὺς Ἑβραίους, λέγῃ καὶ συμβουλεύῃ τὰ ἐξῆς· «Ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνην μὲ ὅλους καὶ τὸν ἁγιασμόν, χωρὶς τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν θὰ ἰδῇ τὸν Κύριον»¹⁴, ὀνομάζων ἁγιασμόν τὴν σωφροσύνην, ὥστε πρέπει ὁ καθένας νὰ ἀρκῆται εἰς τὴν γυναῖκα του καὶ νὰ μὴ σχετίζεται μὲ ἄλλην· διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν γυναῖκα του, εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῇ, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην θὰ ὀδηγηθῇ ὅπωςδὴποτε εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃ ἄπειρα κατορθώματα· καθ' ὅσον εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μὲ τὴν πορνείαν, μᾶλλον δὲ αὐτὸ δὲν εἶναι πλέον πορνεία, ἀλλὰ μοιχεία· διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ συνήψασα γάμον μὲ ἄνδρα, ἂν ἔλθῃ εἰς σαρκικὴν ἔνωσιν μὲ ἄλλον, μοιχεύει πλέον, ἔτσι καὶ ὁ ἄνδρας ποὺ συνῆψε γάμον μὲ γυναῖκα, ἂν ἔχῃ ἄλλην γυναῖκα, μοιχεύει. Ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος δὲν θὰ κληρονομήσῃ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ θὰ ριφθῇ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

Ἀκουσε αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Χριστὸς δι' αὐτούς· «Ὁ σκώληξ αὐτῶν δὲν θὰ σταματήσῃ νὰ τοὺς κατατρώγῃ καὶ

μίαν γὰρ ἔχει συγγνώμην ὁ μετὰ γυναῖκα καὶ παραμυθίαν
 ιουσαύτην ἐξυβρίζων εἰς ἑτέραν τοῦτο γὰρ ἀκρασία λοιπόν.
 Εἰ δὲ καὶ αὐτῆς ἀπέχονται οἱ πολλοί, διὰ νησιείας και-
 ρὸς ἢ, διὰ προσευχῆς, ὁ μὴδὲ ταύτη ἀρκούμενος, ἀλλὰ καὶ
 5 ἑτέρα μινύμενος, πόσον οὗτος σωρεύει πῦρ ἐαυτῷ; Εἰ
 τὸν ἀπολύσαντα τὴν ἑαυτοῦ καὶ ἐκβαλόντα, ἑτέρα μίγνυσθαι
 οὐκ ἔνι (μοιχεία γὰρ τοῦτό ἐστιν), ὁ ἔνδον αὐτῆς ἑτέραν
 ἐπεισάγων πόσον ἐργάζεται κακόν; Μηδεὶς τοίνυν τοῦτο
 τὸ νόσημα συγχωρεῖτω μένειν ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ πρόβριζον
 10 ἀνασπάτω. Οὐχ οὕτως ἀδικεῖ τὴν γυναῖκα, ὥς ἐαυτὸν οὕ-
 τω γὰρ τὸ ἀμάρτημα τοῦτο χαλεπὸν καὶ ἀσύγγνωστον, δι-
 ᾧ μὲν εἰδωλαῖά τρου χωρισθῇ, μὴ δουλομένου ἐκείνου, κο-
 λάζει τὴν γυναῖκα ὁ Θεός, πόρνου δὲ ἐὰν χωρισθῇ, οὐκ ἔτι.

Ὅρᾳς ὅσον ἐστὶ τοῦτο κακόν; «Ἐὰν γὰρ τις», φησί,
 15 ιωσιτὴ ἄνδρα ἔχη ἄπιστον, καὶ αὐτὸς συνευδοκῇ οἰκεῖν μετ'
 αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν». Περὶ δὲ πόρνῃς οὐχ οὕτως·
 ἀλλὰ τί; «Ἐὰν τις ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς
 λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι»· εἰ γὰρ ἡ συνου-
 σία σῶμα ἐν ποιεῖ, τὸν συγγινόμενον πόρνη ἀνάγκη ἐν σῶ-
 20 μα γίνεσθαι. Πῶς οὖν θέξεται ἡ κοσμία τοῦτον, Χριστοῦ
 μέλος οὖσα; ἢ πῶς ἑαυτῇ συνάψει τὸ τέλος τῆς πόρνῃς;
 Καὶ ὄρα τὴν ὑπερβολήν. Ἡ μὲν τῷ ἀπίστῳ συνοικοῦσα
 οὐκ ἔστιν ἀκάθαρτος («ἡγίασται γὰρ, φησὶν, ὁ ἀνὴρ ὁ ἄ-
 πιστος ἐν τῇ γυναικί»), ἐπὶ δὲ τῆς πόρνῃς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ
 25 τί; «Ἄρας οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, ποιήσω μέλη πόρ-
 νῃς;». Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ ἁγιασμός μένει, κακείνου συναικοῦν-
 τος, καὶ οὐκ ἐξίσταται, ἐνταῦθα δὲ ἀναχωρεῖ· δεινὸν γὰρ

13. Ἐβρ. 12, 14.

14. Μάρκ. 9, 46.

15. Α' Κορ. 7, 13.

16. Ματθ. 5, 32.

17. Α' Κορ. 7, 14.

18. Α' Κορ. 6, 15.

τὸ πῦρ δὲν θὰ σβήσῃ»¹⁴· διότι καμμίαν συγχώρησιν δὲν ἔχει αὐτὸς ποῦ ἔχει γυναῖκα καὶ τοῦ παρέχει τόσῃν ἀνακούφισιν νὰ τὴν προσβάλῃ μὲ τὴν σχέσιν του μὲ ἄλλην· διότι αὐτὸ πλέον εἶναι ἀκολασία. Ἐὰν ὅμως πολλοὶ ἀπέχουν καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα των, ὅταν εἶναι περίοδος νηστείας, ὅταν προσευχῇς, ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν γυναῖκα του, ἀλλὰ καὶ ἔρχεται εἰς σχέσιν μὲ ἄλλην, πόσον πῦρ σωρεύει αὐτὸς διὰ τὸν ἑαυτὸν του; Ἐὰν, ἐκεῖνος ποῦ ἐχώρισε τὴν γυναῖκα του καὶ τὴν ἐξεδίωξε ἀπὸ τὴν οἰκίαν, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συνάπῃ σχέσιν μὲ ἄλλην (διότι αὐτὸ εἶναι μοιχεία), αὐτὸς, ποῦ ὁδηγεῖ ἄλλην εἰς τὴν οἰκίαν του, ἐνῶ εὐρίσκεται μέσα ἡ γυναῖκα του, πόσον κακὸν διαπράττει; Κανεὶς λοιπὸν νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ αὐτὸ τὸ νόσημα νὰ μένῃ εἰς τὴν ψυχὴν του, ἀλλὰ νὰ τὸ βγάζῃ ἀπὸ τὴν ρίζαν. Δὲν ἀδικεῖ τόσον τὴν γυναῖκα του, ὅσον τὸν ἑαυτὸν του· διότι τὸ ἀμάρτημα αὐτὸ εἶναι τόσον φοβερὸν καὶ ἀσυγχώρητον, ὥστε, ἂν μὲν ἡ γυναῖκα χωρισθῇ ἀπὸ εἰδωλολάτριν, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ἐκεῖνος, τὴν τιμωρεῖ ὁ Θεὸς τὴν γυναῖκα, ἐνῶ ἂν χωρισθῇ ἀπὸ πόρνον, ὅχι πλέον.

Βλέπεις πόσον κακὸν εἶναι αὐτό; Διότι λέγει· «Ἐὰν κάποια πιστὴ ἔχῃ ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς ἀνέχεται νὰ κατοικῇ μαζί της, νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείπῃ αὐτή»¹⁵. Διὰ τὴν πόρνην ὅμως δὲν λέγει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τί; «Ἐὰν κάποιος χωρίσῃ τὴν γυναῖκα του, ἐκτὸς ἀπὸ αἰτίαν πορνείας, τὴν κάμνει νὰ διαπράξῃ μοιχείαν»¹⁶· διότι, ἐὰν ἡ σαρκικὴ ἔνωσις δημιουργῇ ἓνα σῶμα, κατ' ἀνάγκην γίνεται ἓνα σῶμα καὶ αὐτὸς ποῦ ἔρχεται εἰς σχέσιν μὲ πόρνην. Πῶς λοιπὸν θὰ δεχθῇ αὐτὸν ἡ φρόνιμη γυναῖκα, ἐνῶ εἶναι μέλος τοῦ Χριστοῦ; ἢ πῶς θὰ ἐνώσῃ μὲ τὸν ἑαυτὸν της τὸ μέλος τῆς πόρνης; Καὶ πρόσεχε τὴν ὑπερβολήν. Ἐκείνη μὲν ποῦ συγκατοικεῖ μὲ τὸν ἄπιστον δὲν εἶναι ἀκάθαρτος (διότι λέγει· «Ἔχει ἁγιασθῇ ὁ ἄπιστος ἄνδρας διὰ τῆς γυναικὸς του»¹⁷), διὰ τὴν πόρνην ὅμως δὲν λέγει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τί; «Νὰ πάρω λοιπὸν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ τὰ κάνω μέλη πόρνης;»¹⁸. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν παραμένει ὁ ἁγιασμὸς καὶ ἂν ἀκόμῃ ἐκεῖνος συγκατοικῇ μαζί της καὶ δὲν φεύγῃ,

ἡ πορνεία, καὶ ἀνάναιον προξενούσα κόλασιν. Καὶ ἐνταῦθα
 δὲ μυρία ἐπιπαῖται κακά· βίον γὰρ ταλαίπωρον καὶ μο-
 χθηρὸν ἀναγκάζεται ζῆν ὁ τοιοῦτος, καὶ τῶν κολαζομένων
 οὐδὲν ἄμεινον διάκειται, εἰς τὴν ἀλλοτριάν οἰκίαν ὑπεισιὼν
 5 μετὰ δέους καὶ τρόμου πολλοῦ, καὶ πάντας ὁμοῦ ὑποπιεύων,
 καὶ οἰκέτας, καὶ ἐλευθέρους.

Διό, παρακαλῶ, σπουδάσατε ἀπηλλάχθαι τοῦ νοσήματος
 τούτου. Εἰ δὲ μὴ πείθεσθε, τῶν προστύρων μὴ ἐπιθαίνετε
 τῶν ἱερῶν καὶ γὰρ τὰ ψώρας ἐμπεπλησμένα πρόβαια, καὶ
 10 νόσοι γέμυντα οὐ δεῖ μετὰ τῶν ὑγιαινόντων ἀγελάζεσθαι,
 ἀλλ' ἀπελαύνειν τῆς ποιμνης, ἕως ἂν τὴν νόσον ἀποθῶνται.
 Μέλη γὰρ Χριστοῦ γεγόναμεν, μὴ δὴ μέλη πόρνῃς γενώ-
 μεθα. Οὐκ ἔστι τὰ ἐνταῦθα πορνεῖον, ἀλλ' Ἐκκλησία. Τὰ
 δὲ μέλη τῆς πόρνῃς ἂν ἔχῃς, μὴ σιῆς ἐν ἐκκλησίᾳ, ἵνα μὴ
 15 ἐξυθρίσῃς τὸν ἰόπον. Εἰ γὰρ μὴ γέεννα ἦν, εἰ γὰρ μὴ
 κόλασις ἦν, μετὰ τὰς συνθήκας ἐκείνας καὶ τὰς γαμηλίους
 λαμπάδας, μετὰ τὴν εὐνὴν τὴν δικαίαν, μετὰ τὴν παιδοποιί-
 αν, μετὰ τὴν κοινωνίαν πῶς ἀνέξῃ προσκολλᾶσθαι ἑτέρα;
 πῶς οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδὲ ἐρυθριᾷς; Οὐκ οἶδας διτι οἱ μετὰ
 20 τὴν τελευτὴν τῆς ἑαυτῶν ἑτέραν ἐπεισαγόμενοι παρὰ πολ-
 λῶν καταγινώσκονται, καίτοι οὐ κόλασιν ἔχει τὸ πρᾶγμα;
 Σὺ δὲ καὶ ζώσης ἑτέραν ἐπεισάγεις. Καὶ πόσῃς οὐχὶ ταῦτα
 λαγνείας; Μάθε τί περὶ τῶν τοιούτων εἴρηται· «Ὁ σκώ-
 ληξ», φησὶν, «αὐτῶν οὐ τελευτήσῃ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθή-
 25 σεται». Φρίξον τὴν ἀπειλήν, φοβήθητι τὴν κόλασιν. Οὐκ
 ἔστιν ἐνταῦθα ισοαΐτη ἢ ἡδονή, ὅση ἐκεῖ τιμωρία. Ἀλλὰ
 μὴ γένοιτό τινα ὑπεύθυνον γενέσθαι τῆς κολάσεως ἐκείνης,
 ἀλλὰ τὴν ἀγιοσύνην ἀσκοῦντας ἰδεῖν τὸν Χριστόν, καὶ τῶν

ἐνῶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἀναχωρεῖ· διότι εἶναι φοβερόν πρᾶγμα ἢ παρουσία, φοβερόν καὶ προξενεῖ ἀθάνατον τιμωρίαν. Καὶ εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν προξενεῖ ἀμέτρητα κακά· διότι ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ εἵδους ἀναγκάζεται νὰ ζῇ ζωὴν ἀθλίαν καὶ μοχθηρὰν καὶ εὕρσκεται καθόλου εἰς καλυτέραν θέσιν ἀπὸ τοὺς τιμωρημένους, καθ' ὅσον εἰσέρχεται εἰς τὴν ξένην οἰκίαν μὲ πολλὴν φόβον καὶ τρόμον, καὶ ὅλους τοὺς ὑποπτεύεται ἐξ ἴσου, καὶ δούλους καὶ ἐλευθέρους.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, φροντίσατε νὰ ἀπαλλαχθῇτε ἀπὸ αὐτὸ τὸ νόσημα. Ἐὰν ὅμως δὲν πείθεσθε, μὴ πατῆτε τὰ ἱερὰ πρόθυρα· καθ' ὅσον τὰ πρόβατα, πού εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὴν ψώραν καὶ εἶναι ἀσθενῇ, δὲν πρέπει νὰ ζοῦν εἰς τὴν ἰδίαν ποιμνὴν μὲ τὰ ὑγιῇ, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ποιμνὴν ἕως ὅτου ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν νόσον. Μέλη λοιπὸν τοῦ Χριστοῦ ἔχομεν γίνεи, ἅς μὴ γενώμεθα μέλη πόρνῃς. Δὲν εἶναι ὁ χῶρος αὐτὸς πορνείον, ἀλλ' Ἐκκλησία. Ἄν ὅμως ἔχῃς τὰ μέλη τῆς πόρνῃς, μὴ ἔλθῃς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ μὴ προσβάλῃς τὸν τόπον. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε γέεννα, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε κόλασις, μετὰ τὰς συμφωνίας ἐκεῖνας καὶ τὰς γαμηλίους λαμπάδας, μετὰ τὴν νόμιμον συνεύρεσιν ἐπὶ τῆς ἰδίας κλίνης, μετὰ τὴν τεκνοποιῖαν, μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν κοινωνίαν πῶς θ' ἀνεχθῇς νὰ προσκολληθῇς εἰς ἄλλην; πῶς δὲν ἐντρέπεσαι οὔτε κοκκινίζεις; Δὲν γνωρίζεις ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ εἰσάγουν εἰς τὴν οἰκίαν των, μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου των, ἄλλην γυναῖκα, ἐπικρίνονται ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἄξιον τιμωρίας τὸ πρᾶγμα. Σὺ δὲ καὶ ἐν ὅσῳ ζῇ ἀκόμη εἰσάγεις ἄλλην; Καὶ πόσης φιληδονίας δείγματα δὲν εἶναι αὐτά; Μάθε τί ἔχει λεχθῇ διὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ τοῦ εἵδους· «Ὁ σκώληξ», λέγει, «αὐτῶν δὲν θὰ πεθάνῃ καὶ τὸ πῦρ δὲν θὰ σβησθῇ»¹⁹. Νοιώσε φρίκην διὰ τὴν ἀπειλὴν καὶ φόβον διὰ τὴν κόλασιν. Δὲν εἶναι ἐδῶ τόση ἡ ἡδονή, ὅση εἶναι ἐκεῖ ἡ τιμωρία. Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ συμβῇ νὰ γίνῃ κανεὶς ὑπεύθυνος ἐκείνης τῆς τιμωρίας, ἀλλά, ἀσκοῦντες τὴν ἀγιωσύνην, νὰ ἰδοῦ-

ἐπηγγελμένων τυχεῖν ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς
ἀπολαῦσαι χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ᾧμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μεν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ ποῦ μᾶς
ὑπεσχέθη ὁ Θεός, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ συμβῇ ὅλοι μας νὰ
ἀπολαύσωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνή-
κει ἡ δόξα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΔ'

Ἰω. 11, 41 - 48

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε·
Πάτερ, εὐχαριστοῦ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. Ἐγὼ δὲ ἤ-
5 δειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον
τὸν περιστώτα εἶπον», καὶ πᾶ ἐξῆς.

1. Ὁ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι ὁ Χρι-
στὸς οὐχ οὕτω πρὸς τὴν ἀξίαν ὁρᾷ τὴν ἑαυτοῦ, ὥς πρὸς τὴν
σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, οὐδ' ὅπως τι μέγα φθέγγεται, ἀλλ'
10 ὅπως δυνάμενον ἡμᾶς ἐπισπάσασθαι. Διὰ τοῦτο τὰ μὲν ὑ-
ψηλὰ καὶ μεγάλα, ὀλίγα, καὶ αὐτὰ δὲ κεκρυμμένα, τὰ δὲ
ταπεινὰ καὶ εὐτελῆ, πολλὰ περιρρεῖ τοῖς αὐτοῦ λόγοις. Ἐ-
πειδὴ γὰρ τούτοις ἐνήγοντο μᾶλλον, τούτοις καὶ ἐνδιατρί-
βει, καὶ οὔτε αὐτὰ διόλου φθέγγεται, ὥστε μὴ τοὺς μετὰ
15 ταῦτα βλαβῆναι, οὔτε αὐτὰ ἀποσιωπᾷ, ὥστε μὴ τοὺς τότε
σκανδαλισθῆναι· οἱ μὲν γὰρ τῆς ταπεινότητος ἐξελθόντες,
καὶ ἐξ ἐνὸς ὑψηλοῦ δόγματος τὸ πᾶν δυνήσονται καιδεῖν,
οἱ δὲ αἰὲς ταπεινοὶ ὄντες, εἰ μὴ πολλάκις ταῦτα ἤκουον,
οὐδ' ἂν ὅλως προσῆλθον. Ἀμέλει γοῦν οὐδὲ μετὰ τισαῦτα
20 μένουσιν, ἀλλὰ καὶ λιθάζουσι, καὶ διώκουσι, καὶ ἀναιρεῖν
ἐπιχειροῦσι, καὶ βλάσφημον ἀποκαλοῦσι, καί, διὰ μὲν ἴ-
σον ἑαυτὸν ποιῇ τῷ Θεῷ, οὕτω λέγουσιν, «Οὗτος βλάσφη-
μεῖ», ὅταν δὲ εἴπῃ, «Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι», ἔτι καὶ
δαυμογῶντα καλοῦσιν, ὥσπερ καὶ διὰ θανάτου κρείττονα

1. Μάρκ. 2, 7.

2. Ματθ. 9, 2.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΔ΄

Ίω. 11, 41 - 48

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσήκωσεν τοὺς ὀφθαλμοὺς του ἐπάνω καὶ εἶπε· Πάτερ, σ' εὐχαριστῶ ποὺ μὲ ἤκουσες. Ἐγὼ δὲ τὸ ἐγνώριζα ὅτι πάντοτε μὲ ἀκούεις; ἀλλὰ τὸ εἶπα διὰ τὸ πλῆθος τὸ παρευρισκόμενον ἐδῶ» καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Αὐτὸ ποὺ πολλές φορές εἶπα, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἀποβλέπει τόσον πρὸς τὴν ἰδικήν του ἀξίαν, ὅσον πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν ἰδικήν μας, οὔτε πῶς νὰ εἰπῇ κάτι τὸ σπουδαῖον, ἀλλὰ κάτι ποὺ νὰ ἡμπορῇ νὰ μᾶς προσελκύσῃ κοντά του. Διὰ τοῦτο τὰ μὲν ὑψηλὰ καὶ μεγάλα νοήματα εἶναι ὀλίγα εἰς τοὺς λόγους του καὶ αὐτὰ συγκεκαλυμμένα, ἐνῶ τὰ ταπεινὰ καὶ ἀσήμαντα νοήματα καταπλημμυρίζουν τοὺς λόγους του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μὲ αὐτὰ ἐσυγκινοῦντο περισσότερο, αὐτὰ καὶ προτιμᾷ, καὶ οὔτε αὐτὰ τὰ φανερώνει ἐξ ὀλοκλήρου, ὥστε νὰ μὴ βλαβοῦν ὅσοι θὰ ἐπίστευον εἰς τὸ μέλλον, οὔτε τὰ ἀποσιωπᾷ, ὥστε νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν οἱ τότε πιστοί· διότι ἐκεῖνοι μὲν ποὺ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν ταπεινότητα θὰ ἡμπορέσουν καὶ ἀπὸ ἓνα ὑψηλὸν δόγμα νὰ ἀντιληφθοῦν τὸ πᾶν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν εἰς τὴν ταπεινότητα, ἐὰν δὲν τὰ ἤκουον αὐτὰ πολλές φορές, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν οὔτε κἂν νὰ τὸν πλησιάσουν. Ὅταν λοιπὸν οὔτε καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα μένουν κοντά του, ἀλλὰ καὶ τὸν λιθοβολοῦν καὶ τὸν ἐκδιώκουν καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν φονεύσουν καὶ τὸν ὀνομάζουν βλάσφημον, καὶ ὅταν μὲν ἐξισῶνῃ τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Θεόν, λέγουν τὰ ἐξῆς, «Αὐτὸς βλασφημεῖ»¹, ὅταν δὲ λέγῃ, «Συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι σου»², τὸν ἀποκαλοῦν ἀκόμη καὶ δαιμονισμένον, ὅπως ἀ-

εἶναι τὸν ἀκούοντα αὐτοῦ τῶν ρημάτων, ἢ καὶ διὰν λέγῃ· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί», ἐγκαταλιμπάνουσιν αὐτόν, καὶ σκανδαλίζονται πάλιν, διὰν λέγῃ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβεβηκέναι.

- 5 Εἰ γοῦν ταῦτα οὐκ ἔφερον, σπανιάκις λεγόμενα, σχολῇ γ' ἄν, εἰ διὰ πάντων ὑψηλὸς ἦν ὁ λόγος καὶ οὕτως ὑφαίνειο, παρέσχον ἄν αὐτῷ. Ὅτιαν γοῦν λέγῃ, «Καθὼς ἐντειλείταιό μοι ὁ Πατήρ, οὕτω λαλῶ», καὶ διὰ «ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα», τότιε πιστεύουσι. Καὶ ὅτι τότε, δῆλον ἀπὸ τοῦ τὸν Εὐαγγελι-
 10 σιὴν τοῦτο ἐπισημήνασθαι καὶ εἰπεῖν διὰ, «ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν». Εἰ τοίνυν τὸ μὲν ταπεινὰ φθέγγεσθαι πρὸς πίστιν ἐφεῖλκε, τὸ δὲ ὑψηλά, ἀπεσόβει, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας μὴ λογιζέσθαι τῶν ταπεινῶν τὴν αἰτίαν πᾶσαν διὰ τὸς ἀκροατὰς εἴρηται; Ἐπεὶ καὶ
 15 ἀλλαχοῦ, μέγα τι εἰπεῖν βουλευθεὶς, ἐσίγησε, τὴν αἰτίαν ταύτην προσθεὶς καὶ εἰπὼν «Ἴνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, βάλε ἄγκιστρον εἰς τὴν θάλασσαν», δὲ δὴ ποιεῖ καὶ ἐνταῦθα· μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, «Ἐγὼ ἤδειν διὰ πάντισέ μου ἀκούεις», ἐπήγαγεν «Ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περισσιῶτα
 20 εἶπον, ἵνα πιστεύσωσι». Μὴ ἡμέτερα τὰ ρήματα; μὴ στοχασμὸς ἀνθρώπινος; Ὅπου οὖν τις ἀπὸ τῶν γεγραμμένων μὴ ἀνέχεται πείθεσθαι διὰ ἐσκανδαλίζοντο ἐπὶ τοῖς ὑψηλοῖς, ἀκούων τοῦ Χριστοῦ λέγοντος διὰ τοῦτο ταπεινὰ φθέγγεσθαι, ἵνα μὴ σκανδαλισθῶσι, πῶς λοιπὸν τῆς φύσεως εἶναι
 25 τὰ εὐτελεῆ ὑποπιεύσει ρήματα, ἀλλὰ μὴ συγκαταβάσεως;

Οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ, φωνῆς ἐνεχθείσης ἄνωθεν, ἔλεγεν· «Οὐ δι' ἐμὲ ἡ φωνὴ αὕτη γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς», καί τοι τῷ μὲν ὑψηλῷ ἔξεστι πολλὰ περὶ ἑαυτοῦ λέγειν ταπεινά, τῷ δὲ ταπεινῷ οὐ θέμις περὶ ἑαυτοῦ μέγα τι καὶ ὑψηλὸν

3. Ἰω. 14, 10.

4. Ἰω. 14, 31.

5. Ἰω. 7, 28.

6. Ἰω. 8, 30.

7. Ματθ. 17, 27.

8. Ἰω. 12, 30.

κριβῶς πάλιν καὶ ὅταν λέγῃ ὅτι αὐτός ποῦ ἀκούει τὰ λόγια του δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ τὸν θάνατον, ἢ καὶ ὅταν λέγῃ, «Ἐγὼ εἶμαι μέσα εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμένα»³, τὸν ἐγκαταλείπουν, καὶ σκανδαλίζονται πάλιν, ὅταν λέγῃ ὅτι ἔχει κατεβῇ ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Ἐάν λοιπὸν δὲν ὑπέφερον αὐτὰ ποῦ σπανίως ἐλέγοντο, μετὰ μεγάλης δυσκολίας θὰ ἤμποροῦσαν νὰ τὸν προσέχουν, ἐὰν ὅλος ὁ λόγος του ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ ὑψηλὰ νοήματα καὶ ἐξεφράζοντο μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ, «Σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν ποῦ μοῦ ἔδωσεν ὁ Πατὴρ μου, ἔτσι καὶ ἐνεργῶ»⁴, καὶ ὅτι, «Δὲν ἦλθον ἀπὸ μόνος μου»⁵, τότε πιστεύουν. Καὶ τὸ ὅτι τότε, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι τὸ ἐπесήμανεν αὐτὸ ὁ Εὐαγγελιστὴς μὲ τὰ λόγια, «ἐνῶ ἔλεγεν αὐτά, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν»⁶. Ἐάν λοιπὸν οἱ μὲν ταπεινοὶ λόγοι προσεέλκουν εἰς τὴν πίστιν, οἱ δὲ ὑψηλοὶ ἀπεμάκρυνον, πῶς δὲν ἀποτελεῖ μεγίστην ἀνοησίαν νὰ μὴ θεωροῦμεν ὅτι οἱ ταπεινοὶ λόγοι ἐλέχθησαν ἐξ αἰτίας τῶν ἀκροατῶν; Διότι καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, θέλων νὰ εἰπῇ κάτι τὸ σπουδαῖον, ἐσιώπησεν, ἀφοῦ ἐπρόσθεσεν αὐτὴν τὴν αἰτίαν καὶ εἶπε, «Διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσωμεν ὅμως αὐτούς, ρίψε ἀγκίστρι εἰς τὴν θάλασσαν»⁷, πρᾶγμα λοιπὸν ποῦ κάμνει καὶ ἐδῶ· διότι μετὰ τοὺς λόγους, «Ἐγὼ ἐγνώριζα ὅτι πάντοτε μὲ ἀκούεις», ἐπρόσθεσεν· «Ἀλλὰ τὸ εἶπα αὐτὸ ἐξ αἰτίας τοῦ παρευρισκομένου πλήθους, διὰ νὰ πιστεύσουν». Μήπως εἶναι ἰδικὰ μας τὰ λόγια; μήπως εἶναι ἀνθρωπίνη σκέψις; Ὅταν λοιπὸν κανεὶς δὲν ἀνέχεται ἀπὸ τὰ γραμμένα νὰ πεισθῇ, διότι ἐσκανδαλίζοντο μὲ τὰ ὑψηλοῦ περιεχομένου λόγια, ἀκούων τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ, ὅτι δι' αὐτὸ ὁμιλεῖ μὲ ταπεινὰ λόγια, διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν, πῶς λοιπὸν θὰ σκεφθῇ ὅτι εἶναι λόγια εὐτελῆ ἐκ φύσεως καὶ ὄχι ἐκ συγκαταβάσεως;

Ἔτσι καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, ὅταν ἠκούσθῃ φωνὴ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἔλεγεν· «Δὲν ἠκούσθῃ αὕτῃ ἡ φωνὴ δι' ἐμένα, ἀλλὰ δι' ἐσᾶς»⁸, ἄν καὶ βέβαια ὁ μὲν ὑψηλὸς πνευματικὰ ἠμπορεῖ νὰ λέγῃ πολλὰ ταπεινὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἐνῶ ὁ ταπεινὸς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λέγῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν

φθέγγασθαι· ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἀπὸ συγκαισθάρσεως γίνεται, καὶ τὴν τῶν διδασκομένων ἀσθένειαν αἰτίαν ἔχει, μᾶλλον δὲ τὸ ἐνάγειν εἰς ταπεινοφροσύνην ὁρᾶν, καὶ τὸ σάρκα περι-
 κεῖσθαι, καὶ τὸ παιδεύειν τοὺς ἀκούοντας μηδὲν περὶ ἑαυ-
 5 τῶν μέγα λαλεῖν, καὶ τὸ νομίζεσθαι ἀντίθεον, καὶ τὸ ἀπι-
 στεῖσθαι ἥκειν παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ὑποπιεύεσθαι λύειν
 τὸν νόμον, καὶ τὸ βασκαίνειν τοὺς ἀκούοντας, καὶ πρὸς αὐ-
 τὸν ἀπεχθῶς διακεῖσθαι (διότι ἔλεγεν ἑαυτὸν ἴσον τῷ Θεῷ),
 τὸ δὲ ταπεινὸν ὄντα τινὰ ὑψηλὸν τι περὶ ἑαυτοῦ λέγειν, οὐ-
 10 δεμίαν ἔχει αἰτίαν οὔτε εὐλογον, οὔτε ἄλογον, ἀλλ' ἢ ἀπό-
 νοια ἂν εἶη μόνον καὶ ἀναίδεια, καὶ τόλμα ἀσύγγνωστος.
 Τίνος οὖν ἔνεκεν ταπεινὰ φθέγγεται, πῆς ἀπορρήτου καὶ
 μεγάλης οὐσίας ἐκείνης ὦν; Τῶν τε εἰρημένων ἔνεκεν,
 καὶ ὥστε μὴ νομισθῆναι ἀγέννητος· καὶ γὰρ Παῦλος τοι-
 15 οὔτιόν ἐστι φαίνεται φοβηθεῖς. Διὸ καὶ ἔλεγε· «Χωρὶς τοῦ
 ὑποιάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα»· ἀσεβὲς γὰρ τοῦτο καὶ λο-
 γίσασθαι.

Εἴ γε, ἐλάτιων τοῦ γεγεννηκότος ὦν καὶ ἐτέρας οὐσίας,
 ἴσος ἐνομίζετο, οὐκ ἂν οὖν πάντα ἐποίησεν, ὥστε μὴ νομι-
 20 σθῆναι τοῦτο; Νῦν δὲ αὐτὸς τούναντίον ποιεῖ, λέγων· «Εἰ
 μὴ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με, μὴ πιστεύετε μοι»·
 καὶ τὸ λέγειν δὲ δι· «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν
 ἐμοί», τὴν ἰσότητα ἡμῖν αἰνίττεται. Ἐχρῆν δὲ μετὰ πολλῆς
 αὐτὸ σφοδρότητος καθελεῖν, εἴ γε καιαδεέσιερος ἦν, καὶ
 25 μηδαμοῦ ὁλως εἰπεῖν δι· «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ
 ἐν ἐμοί», ἢ δι· «ἐν ἐσμεν», ἢ δι· «ὃ ἐώρακώς ἐμὲ ἐώρακε
 τὸν Πατέρα»· καὶ γὰρ, περὶ δυνάμεως ὅτε λόγος ἦν αὐτῷ,
 ἔλεγεν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν»· καὶ περὶ ἐξουσίας
 δι· λόγος ἦν, πάλιν ἔλεγεν· «Ὡςπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἐγείρει

9. Α' Κορ. 15, 27.

10. Ἰω. 10, 37.

11. Ἰω. 14, 10.

12. Ἰω. 10, 30.

13. Ἰω. 14, 9.

14. Ἰω. 10, 30.

του κάτω τὸ ἀνώτερον καὶ ὑψηλόν· διότι τὸ μὲν πρῶτο γίνεται ἀπὸ συγκατάβασιν καὶ ἔχει ὡς αἰτίαν τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν τῶν διδασκομένων, μᾶλλον δὲ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ ν' ἀποβλέπουν πρὸς τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ ὅτι περιβάλλονται ἀπὸ σάρκα καὶ νὰ διδάξῃ τοὺς ἀκροατὰς νὰ μὴ λέγουν τίποτε τὸ μέγα διὰ τὸν ἑαυτὸν των καὶ τὸ νὰ τὸν θεωροῦν ἀντίθεον καὶ τὸ νὰ μὴ γίνεται πιστευτὸν ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ τὸ νὰ ὑποπτεύωνται ὅτι καταλύει τὸν νόμον καὶ τὸ νὰ τὸν φθονοῦν οἱ ἀκροαταὶ καὶ τὸ νὰ συμπεριφέρωνται ἐχθρικὰ πρὸς αὐτὸν (διότι ἔλεγον ὅτι ἐξισώνει τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Θεόν), ἐνῶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ταπεινὸς καὶ νὰ λέγῃ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του κάτω τὸ ὑψηλόν, δὲν ἔχει καμμίαν αἰτίαν οὔτε λογικὴν οὔτε παράλογον, ἀλλ' εἶναι μόνον ἀνοησία, ἀναίδεια καὶ τόλμη ἀσυγχώρητος. Διὰ ποίαν αἰτίαν λοιπὸν ὁμιλεῖ μὲ ταπεινὰ λόγια, ἐνῶ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀπερίγραφτον καὶ μεγάλην ἐκείνην οὐσίαν; Καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ὅσων ἐλέχθησαν καὶ διὰ νὰ θεωρηθῇ ἀγέννητος· καθ' ὅσον ὁ Παῦλος φαίνεται νὰ φοβῇται κάτω παρόμοιον. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον εἰς τὸν ὁποῖον ὑπέταξε τὰ πάντα»⁹· διότι αὐτὸ θὰ ἦτο ἀσέβεια καὶ τὸ νὰ τὸ σκεφθῇ κανεὶς.

Ἐὰν λοιπὸν ἦτο κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα του καὶ ἀπὸ ἄλλην οὐσίαν καὶ ἐθεωρεῖτο ἴσος, δὲν θὰ ἔκαμνε τὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ σχηματισθῇ αὐτὴ ἡ γνώμη; Ἐνῶ τώρα αὐτὸς κάμνει τὸ ἀντίθετον, λέγων· «Ἐὰν δὲν ἐκτελῶ τὰ ἔργα ἐκείνου ποὺ μὲ ἀπέστειλε, μὴ μὲ πιστεύετε»¹⁰· καὶ μὲ τὸ νὰ λέγῃ δὲ ὅτι «Ἐγὼ εὐρίσκομαι μέσα εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμένα»¹¹, ὑπαινίσσεται εἰς ἡμᾶς τὴν ἰσότητα μὲ τὸν Πατέρα. Ἐπρεπε δέ, ἐὰν ἦτο βέβαια κατώτερος, μὲ πολλὴν σφοδρότητα νὰ ἐξαλείψῃ αὐτὴν τὴν σκέψιν, καὶ οὔτε κἂν νὰ εἰπῇ, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», ἢ ὅτι «εἵμεθα ἓνα»¹², ἢ ὅτι «Ἐκεῖνος ποὺ εἶδεν ἐμένα, ἔχει ἰδεῖ καὶ τὸν Πατέρα»¹³· καθ' ὅσον, καὶ ὅταν ὠμίλῃ περὶ τῆς δυνάμεως, ἔλεγεν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἵμεθα ἓνα»¹⁴· καὶ ὅταν ὠμίλῃ περὶ τῆς ἐξουσίας, πάλιν ἔλεγεν· «Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει

τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὕς θέλει
 ζωοποιεῖ», ὅπερ οὐ δυνατὸν ἦν εἰέρας ὄντια οὐσίας ποιεῖν.
 Εἰ δὲ καὶ δυνατὸν ἦν, οὐκ ἐχρῆν τοῦτο εἰπεῖν, ἵνα μὴ ὑπο-
 πτεύσωσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν εἶναι· εἰ γάρ, ἵνα μὴ
 5 ὑποπιεύωσιν ὅτι ἀντίθεός ἐστι, καὶ τὰ μὴ προσήκοντα αὐτῷ
 φθέγγεται πολλάκις, πολλῷ μᾶλλον ἔδει τότῃ. Νῦν δὲ τὸ
 λέγειν, «Ἵνα τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα»,
 καὶ τὸ λέγειν «Τὰ ἔργα, ἃ ἐκεῖνος ἐργάζεται, καὶ γὰρ ὁμοίως
 ποιῶ», καὶ τὸ ἡέγειν ἑαυτὸν ἀνάστασιν εἶναι καὶ ζωὴν καὶ
 10 φῶς τοῦ κόσμου, ἐξισοῦντός ἐστι τῷ γεγεννηκότι ἑαυτόν,
 καὶ τὴν ὑποψίαν ἰσιῶντος, ἣν εἶχον ἐκεῖνοι. Εἶδες πῶς
 διὰ μὲν τὸν νόμον οὐ λύει, τοσαῦτα λέγει καὶ ἀπολογεῖται,
 τὴν δὲ δόξαν τῆς ἰσότητος τῆς πρὸς τὸν Πατέρα οὐ μόνον
 οὐ καθαιρεῖ, ἀλλὰ καὶ ἰσιστοῖ; Οὕτω καί, εἰπόντων δι
 15 «βλασφημεῖς, διὰ ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν», ἀπὸ τῆς τῶν ἔρ-
 γων ἰσότητος αὐτὸ ἔστησε.

2. Καὶ τί λέγω διὰ ὁ Υἱὸς τοῦτο ἐποίησεν, ὅπου γε
 καὶ ὁ Πατήρ· ὁ μὴ σάρκα λαβὼν, τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ;
 καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἠνέσχετο πολλὰ περὶ αὐτοῦ ταπεινὰ λε-
 20 χθῆναι διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀκουόντων· τὸ γάρ, «Ἀδάμ,
 ποῦ εἶ;», καὶ τὸ «Ἵνα γνῶ εἰ ἄρα κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν
 συντελοῦνται», καὶ τό, «Νῦν ἔγνω διὰ φοβῆ τὸν Θεὸν σύ»,
 καὶ τὸ «Ἐὰν ἄρα ἀκούσωσι», καὶ τό, «Ἐὰν ἄρα συνῶσι», καί,
 «τίς δώσει τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ τούτου οὕτως εἶναι;», καὶ
 25 τὸ λέγεσθαι, «Οὐκ ἔστιν ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε», καὶ
 πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα ἐν τῇ Παλαιᾷ εἰ τις ἐκλέγοι, ἀνάξια
 τῆς τοῦ Θεοῦ ἀξίας ὄντια εὐρήσει. Καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀχαάβ
 δὲ εἴρηται «Τίς ἀπαιθήσει μοι τὸν Ἀχαάβ;». Καὶ τὸ αἰεὶ
 τῶν ἐλληνικῶν θεῶν κατὰ σύγκρισιν ἑαυτὸν προτιθέναι,

15. Ἰω. 5, 21.

16. Ἰω. 5, 23.

17. Ἰω. 5, 19.

18. Ἰω. 10, 33.

19. Γεν. 3, 9.

20. Γεν. 18, 21.

21. Γεν. 22, 12.

22. Ἰεζ. 3, 11.

23. Δευτ. 5, 29.

24. Ψαλμ. 85, 8.

25. Β' Παραλ. 18, 19.

τούς νεκρούς καὶ χαρίζει εἰς αὐτοὺς ζωὴν, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς του, ἐκείνους ποὺ θέλει τοὺς ζωοποιεῖ»¹⁵, πράγμα ποὺ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὸ κάμῃ ἐὰν ἦτο ἀπὸ ἄλλην οὐσίαν. Καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο δυνατόν, δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ εἰπῇ αὐτό, διὰ νὰ μὴ σκεφθοῦν ὅτι εἶναι αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ μία καὶ ἡ ἰδία οὐσία· διότι, ἐὰν, διὰ νὰ μὴ ὑποπτευθοῦν ὅτι εἶναι ἀντίθετος, πολλές φορές λέγει καὶ αὐτὰ ποὺ δὲν ταιριάζουν εἰς αὐτόν, πολὺ περισσότερον ἔπρεπε τότε. Τώρα ὅμως μὲ τὸ νὰ λέγῃ, «Διὰ νὰ τιμοῦν τὸν Υἱόν, ὅπως τιμοῦν τὸν Πατέρα»¹⁶, καθὼς ἐπίσης, «Τὰ ἔργα ποὺ κάμνει ἐκεῖνος, τὰ ἴδια τὰ κάμνω καὶ ἐγώ»¹⁷, καὶ τὸ νὰ ὀνομάζῃ τὸν ἑαυτὸν του ἀνάστασιν καὶ ζωὴν καὶ φῶς τοῦ κόσμου, ἀποδεικνύουν ὅτι ἐξισώνει τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Πατέρα καὶ φανερώνουν τὴν γνώμην ποὺ εἶχον ἐκεῖνοι. Εἶδες πῶς λέγει τόσα πολλὰ καὶ ἀπολογεῖται ὅτι δὲν καταργεῖ τὸν νόμον, τὴν δὲ γνώμην τῆς ἰσότητός του πρὸς τὸν Πατέρα ὅχι μόνον δὲν ἀπορρίπτει, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιβεβαιώνει; Ἔτσι, καὶ ὅταν εἶπαν, ὅτι «βλασφημεῖς, διότι κάμνεις τὸν ἑαυτὸν σου Θεόν»¹⁸, τὸ ἐπεβεβαίωσεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἰσότητα τῶν ἔργων του.

2. Καὶ διατί λέγω, ὅτι ὁ Υἱὸς τὸ ἔκαμεν αὐτό, τὴν στιγμὴν ποὺ καὶ ὁ Πατὴρ, ποὺ δὲν ἔλαβε σάρκα, κάμνει τὸ ἴδιο; καθ' ὅσον καὶ αὐτὸς ἠνείχετο νὰ λέγωνται πολλὰ ταπεινὰ δι' αὐτόν χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἀκροατῶν· διότι τὸ «Ἀδὰμ ποῦ εἶσαι;»¹⁹, καὶ τὸ «Διὰ νὰ γνωρίσω, ἐὰν πράγματι γίνωνται αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὴν κραυγὴν των»²⁰, καὶ τό, «Τώρα ἐγνώρισα ὅτι φοβεῖσαι τὸν Θεόν»²¹, καὶ τὸ «Ἐὰν λοιπὸν ὑπακούσουν»²², καὶ τὸ «Ἐὰν λοιπὸν συνετισθοῦν», καὶ «Ποῖος θὰ κάμῃ τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῦ λαοῦ νὰ εἶναι τέτοια;»²³, καὶ οἱ λόγοι, «Δὲν ὑπάρχει, Κύριε, ἀπὸ τοὺς θεοὺς ὅμοιος μὲ σένα»²⁴, καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια ἐὰν ἤθελεν ἐκλέξει κάποιος ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, θὰ τὰ εὕρῃ νὰ εἶναι ἀνάξια τῆς ἀξίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ Ἀχαάβ ἔχει λεχθῇ· «Ποῖος θὰ ἐξαπατήσῃ τὸν Ἀχαάβ;»²⁵. Καὶ τὸ νὰ συγκρίνῃ αὐτόν συνεχῶς μὲ τοὺς εἰδωλολατρικοὺς θεοὺς, ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀνά-

πάντα ἀνάξια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐτέρως ἄξια γίνεται· καὶ γὰρ οὕτω φιλόανθρωπός ἐστιν, ὥς διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν καὶ τῶν τῇ ἀξίᾳ αὐτοῦ προπόντων ρημάτων ὑπεριδεῖν· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ ἄνθρωπον γενέσθαι ἀνάξιον, καὶ τὸ δούλου
 5 μορφήν λαβεῖν, καὶ ταπεινὰ φθέγγεσθαι ῥήματα, καὶ ταπεινὰ περιβληθῆναι ἀνάξιον μὲν, εἴ τις πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκείνην ἴδοι, ἄξιον δέ, εἴ τις τὸν ἄφαιον τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας πλοῦτον λογίσαιτο.

Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα τῆς ταπεινώτητος τῶν ρημάτων αἰτία.
 10 Ποία αὕτη; Ὅτι τὸν μὲν Πατέρα καὶ ἤδεσαν καὶ ὡμολόγουν, αὐτὸν δὲ οὐκ ἤδεσαν. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἐπ' αὐτὸν καταφεύγει ὥς ὡμολογημένον, ἅτε αὐτὸς οὐκ ὦν οὐδέπω ἀξιόπιστος. Οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν εὐτέλειαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἄνοιαν τῶν ἀκούοντων καὶ τὴν ἀσθένειαν. Διὰ τοῦτο καὶ
 15 εὐχεται, καὶ λέγει· «Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, διὸ ἤκουσάς μου». Εἰ γὰρ οὗς θέλει ζωοποιεῖ, καὶ καθὼς ὁ Πατήρ, οὕτω ζωοποιεῖ, τίνος ἔνεκεν παρακαλεῖ; Ἀλλ' ὥρα λοιπὸν εἰς αὐτὸ ἐμβῆναι τὸ χωρίον. «Ἦσαν οὖν τὸν λίθον, οὗ ἦν ὁ τεθνηκώς κείμενος. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω,
 20 καὶ εἶπε· Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, διὸ ἤκουσάς μου. Ἐγὼ δὲ ἤδειν διὸ πάντοτέ μου ἀκούεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεσιῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν διὸ σὺ με ἀπέστειλας». Ἐρωτήσωμεν οὖν τὸν μὲν αἵρετικόν· Ἀπὸ τῆς εὐχῆς ροπήν ἔλαβε καὶ τὸν νεκρὸν ἀνέστησε; πῶς οὖν τὰ ἄλλα χωρὶς εὐ-
 25 χῆς ἐποίει, λέγων· «Σοὶ λέγω, τὸ δαιμόνιον, ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ», καί, «θέλω, καθαρίσθητι», καί, «ἄρον τὸν κράββατον σου», καὶ «ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου», καὶ τῇ θαλάσῃ, «Σιώπα, πεφίμωσο», τί δὲ ὅλως ἔχει τῶν ἀποσιόλων πλεόν, εἴ γε καὶ αὐτὸς ἐπὶ εὐχῆς ποιεῖ; Μᾶλλον δὲ οὔτε ἐκεῖνοι
 30 μετὰ εὐχῆς πάντα ἐποίουν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς εὐχῆς πολλάκις,

26. Μαρκ. 9, 25.

27. Μάρκ. 1, 41.

28. Ἰω. 5, 8.

29. Ματθ. 9, 2.

30. Μάρκ. 4, 39.

Ξία τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ ἄλλην ὁμως σκοπιὰν γίνονται ἄξια· καθ' ὅσον τόσον φιλόανθρωπος εἶναι, ὥστε χάριν τῆς σωτηρίας μας νὰ παραβλέπη καὶ τοὺς λόγους ἐκείνους ποὺ ἀρμόζουν εἰς τὴν ἀξίαν του· διότι καὶ τὸ ὅτι ἔγινεν ἄνθρωπος εἶναι ἀνάξιον, καὶ τὸ ὅτι ἔλαβε μορφὴν δούλου καὶ ὠμίλει μὲ ταπεινὰ λόγια καὶ περιεβάλλετο τὰ ταπεινά, εἶναι μὲν ἀνάξια δι' αὐτόν, ἐὰν κάποιος ἤθελε τὰ συγκρίνει πρὸς τὴν θείαν ἐκείνην ἀξίαν, ἄξια δέ, ἐὰν ἀναλογισθῇ κανεὶς τὸν ἀπερίγραφτον πλοῦτον τῆς φιλανθρωπίας του.

Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλη αἰτία τῆς ταπεινότητος τῶν λόγων του. Ποία εἶναι αὕτη; Τὸ ὅτι τὸν μὲν Πατέρα καὶ τὸν ἐγνώρισαν καὶ τὸν ὠμολόγουν, ἐνῶ αὐτόν δὲν τὸν ἐγνώρισαν. Διὰ τοῦτο καταφεύγει συνεχῶς εἰς ἐκείνον ποὺ ἔχει ὁμολογηθῇ, ἐπειδὴ αὐτός δὲν ἦτο ἀκόμη ἀξιόπιστος. "Ὁχι λόγῳ τῆς ἰδικῆς του εὐτελείας, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀφροσύνης τῶν ἀκροατῶν καὶ τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας των. Διὰ τοῦτο καὶ προσεύχεται καὶ λέγει· «Πάτερ, σ' εὐχαριστῶ ποὺ μὲ ἤκουσες». Διότι, ἐὰν ζωοποιῇ ἐκείνους ποὺ θέλει καὶ ζωοποιεῖ ὅπως καὶ ὁ Πατήρ, διὰ ποῖον λόγον παρακαλεῖ τὸν Πατέρα; "Ὁμως εἶναι ὥρα πλέον νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὸ τὸ χωρίον. «Ἐσήκωσαν λοιπὸν τὸν λίθον, ὅπου εὕρισκετο ὁ νεκρός. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπάνω πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπε· Πάτερ, σ' εὐχαριστῶ, διότι μὲ ἤκουσες. Ἐγὼ βέβαια ἤξευρα ὅτι πάντοτε μὲ ἀκούεις, ἀλλὰ τὸ εἶπα διὰ τὸ παρευρισκόμενον πλῆθος, διὰ νὰ πιστεύσουν ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες». "Ἀς ἐρωτήσωμεν λοιπὸν τὸν μὲν αἵρετικόν· Ἀπὸ τὴν προσευχὴν ἔλαβε τὴν δύναμιν καὶ ἀνέστησε τὸν νεκρόν; πῶς λοιπὸν ἔκαμνε τὰ ἄλλα θαύματα χωρὶς προσευχὴν, λέγων, Ἐἰς ἐσένα τὸ λέγω, τὸ δαιμόνιον, ἔξελθε ἀπὸ αὐτόν»²⁶, καί, «θέλω, καθαρίσου»²⁷, καί, «Σήκωσε τὸ κρεβάτι σου»²⁸, καὶ «Συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι σου»²⁹, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, «Σιώπα, βουβάσου»;³⁰ τί δὲ περισσότερο ἔχει ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, ἐὰν καὶ ὁ αὐτός κάμνη τὰ θαύματα κατόπιν προσευχῆς; Μᾶλλον δὲ οὔτε ἐκεῖνοι ἔκαμνον ὅλα τὰ θαύματα κατόπιν προσευχῆς, ἀλλὰ πολλές φορές καὶ

τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ καλοῦντες. Εἰ δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ιο-
 σαύτην εἶχεν ἰσχύν, πῶς ἂν αὐτὸς εὐχῆς ἐδεήθη; Εἰ δὲ
 εὐχῆς ἐδεῖτο, οὐκ ἂν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰσχυσεν. Ὅτι δὲ ὁλως
 ἐποίει τὸν ἄνθρωπον, ποίας εὐχῆς ἐδεήθη; οὐχὶ ὁμοιμία
 5 ἐκεῖ πολλή; «ποιήσωμεν» γάρ, φησὶν, «ἄνθρωπον». Τί δὲ
 ἀσθενέαιερον, εἰ εὐχῆς ἐδεῖτο;». Ἰδωμεν δὲ καὶ τίς ἡ εὐχή.
 ; «Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, διὸ ἤκουσάς μου». Τίς τοίνυν
 οὕτως ἠῤῥξαιό ποτε; Πρὶν ἢ γάρ τι εἰπεῖν, «εὐχαριστῶ σοι»
 λέγει, δεικνὺς διὸ οὐ δεῖται εὐχῆς. «Ἐγὼ δὲν ἤδειν δι
 10 πάντοτέ μου ἀκούεις». Τοῦτο εἶπεν, οὐχ ὥς αὐτοῦ ἀδυνα-
 τοῦντος, ἀλλ' ὥς μιᾶς γνώμης οὔσης. Τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ
 εὐχῆς σχῆμα ἀνέλαβε; Μὴ ἐμοῦ, ἀλλ' αὐτοῦ ἄκουσον, λέ-
 γοντος· «Διὰ τὸν περιεσιῶτα ὄχλον, ἵνα πιστεύσωσιν διὸ οὐ
 με ἀπέσειλας». Οὐκ εἶπεν· «Ἰνα πιστεύσωσιν διὸ ἐλάτιων
 15 εἰμί· διὸ χρεῖαν ἔχω ροπῆς τῆς ἁνωθεν· διὸ χωρὶς εὐχῆς
 οὐ δύναμαι ποιῆσαι», ἀλλ' «ὅτι σὺ με ἀπέσειλας». Ταῦτα
 γὰρ πάντα εὐχὴ δηλοῖ, ἂν ἀπλῶς αὐτὴν ἐκλάβωμεν. Οὐκ
 εἶπεν· «Ἀπέσειλάς με τὸν ἀσθενοῦντα, τὸν τὴν δουλείαν
 ἀπεγνωκότα, τὸν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ποιοῦντα, ἀλλά, ταῦτα
 20 πάντα ἀφείς, ἵνα μηδὲν τούτων ὑποπτεύσης, τίθῃσι τὴν ἀ-
 ληθῆ τῆς εὐχῆς αἰτίαν, ἵνα μὴ ἀντίθεόν με νομίσωσιν·
 ἵνα μὴ λέγωσιν· Οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἵνα δείξω κατὰ
 γνώμην σὴν τὸ ἔργον γινόμενον», μονονουχὶ λέγων διὸ, εἰ
 ἤμην ἀντίθεος, οὐκ ἂν προσεχώρησε τὸ γινόμενον. Τὸ δὲ «ἤ-
 25 κουσάς μου» καὶ ἐπὶ φίλων λέγεται, καὶ ἐπὶ ὁμοτίμων. «Ἐ-
 γὼ δὲ ἤδειν διὸ πάντοτέ μου ἀκούεις»· τοιτέσι, πρὸς τὸ
 γενέσθαι μου τὸ θέλημα οὐ δέομαι εὐχῆς, ἀλλ' ὥστε πεῖσαι

χωρίς προσευχήν, ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Ἐὰν δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶχε τόσον μεγάλην δύναμιν, πῶς θὰ εἶχεν αὐτὸς ἀνάγκην προσευχῆς; Ἐὰν εἶχεν ἀνάγκην προσευχῆς, δὲν θὰ εἶχε δύναμιν τὸ ὄνομά του. Ὅταν δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργει τὸν ἄνθρωπον, ποίαν προσευχήν ἐχρειάσθη; μήπως δὲν ὑπῆρξεν ἐκεῖ πλήρης ἰσοτιμία; διότι λέγει· «ὥς δημιουργήσωμεν ἄνθρωπον»³¹. Τί δὲ θὰ ὑπῆρχεν ἀσθενέστερον, ἐὰν εἶχεν ἀνάγκην προσευχῆς; Ἄς ἰδοῦμεν δὲ καὶ ποία ἦτο ἡ προσευχή του.

Πάτερ, σ' εὐχαριστῶ, διότι μὲ ἤκουσες». Ποῖος λοιπὸν προσευχήθη ποτὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Διότι, πρὶν νὰ εἰπῇ κάτι, λέγει, «σ' εὐχαριστῶ», καθιστῶν φανερόν μὲ αὐτὸ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην προσευχῆς. «Ἐγὼ δὲ ἤξευρα ὅτι πάντοτε μὲ ἀκούεις». Αὐτὸ τὸ εἶπεν, ὅχι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν εἶχε τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι μία ἡ θέλησις αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς. Καὶ διὰ ποῖον λόγον προσέδωσε μορφὴν προσευχῆς; Ὅχι ἐμένα, ἀλλὰ ἤκουσε τὸν ἴδιον, ποῦ λέγει· «Διὰ τὸ ἡπαρευρισκόμενον πλῆθος, διὰ νὰ πιστεύσουν ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες». Δὲν εἶπε, Ἐγὼ νὰ πιστεύσουν ὅτι εἶμαι κατώτερός σου· ὅτι ἔχω ἀνάγκην τῆς ἐξ οὐρανοῦ δυνάμεως· ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ κάνω χωρὶς προσευχήν, ἀλλὰ «διότι σὺ μὲ ἀπέστειλες». Διότι ὅλα αὐτὰ προβάλλονται ὡς προσευχή, ἐὰν τὴν ἐκλάβωμεν ἀπὸ τὴν γενικὴν ἄποψιν. Δὲν εἶπεν, Ἀπέστειλες ἐμένα τὸν ἀνίσχυρον, τὸν γνωρίσαντα τὴν δουλείαν, τὸν μὴ ἐκτελοῦντα τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ, ἀφήσας ὅλα αὐτά, διὰ νὰ μὴ σκεφθῆς τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀναφέρει τὴν πραγματικὴν αἰτίαν τῆς προσευχῆς, Ἐγὼ νὰ μὴ με θεωρήσουν ἀντίθεον, διὰ νὰ μὴ λέγουν· Δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, διὰ νὰ δείξω ὅτι αὐτὸ ποῦ κάνω εἶναι σύμφωνον μὲ τὴν θέλησίν σου, ὡς ἂν δηλαδὴ νὰ λέγῃ ὅτι, ἐὰν ἦμουν ἀντίθεος, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτὸ ποῦ συνέβη. Τὸ δὲ «ἤκουσάς μου», λέγεται καὶ ἐπὶ φίλων καὶ ἐπὶ ἰσοτίμων ἀνθρώπων. «Ἐγὼ δὲ τὸ ἐγνώριζον, ὅτι πάντοτε μὲ ἀκούεις»· δηλαδή, δὲν χρειάζομαι προσευχήν διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ ποῦ θέλω, ἀλλὰ διὰ νὰ πείσω τὸ πλῆθος, ὅτι ἔχομεν σὺ καὶ ἐγὼ μίαν θέλησιν.

ἔτι σοὶ καὶ ἐμοὶ μία βούλησις. Τί οὖν εὖχῃ; Διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ παχυτέρους.

«Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ». Διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπεν Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου 5 δεῦρο ἔξω; διὰ τί μὴ εἶπεν Ἀνάστησον αὐτόν, Πάτερ; ἀλλά, ταῦτα πάντα ἀφείς, καὶ εὐχομένου σχῆμα ἀναλαβὼν, διὰ τῶν πραγμάτων τὴν αὐθεντίαν ἐνδείκνυσται; Ὅτι καὶ τοῦτο τῆς αὐτοῦ σοφίας, διὰ μὲν ρημάτων συγκατάθεσιν, διὰ δὲ τῶν ἔργων ἐξουσίαν ἐπιδείκνυσθαι· ἐπειδὴ 10 γὰρ οὐδὲν ἄλλο εἶχον ἐγκαλεῖν αὐτῷ, ἀλλ' ἢ ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτω τοὺς πολλοὺς ἡπάτων, τούτου ἔνεκεν μεθ' ὑπερβολῆς δείκνυσιν τοῦτό τε αὐτό, δι' ὧν φησι, καὶ καθ' ὃν τρόπον ἡ ἀσθένεια ἐκείνων ἀπῆτει· ἐνῆν μὲν γὰρ καὶ ἄλλως δεῖξαι τὴν συμφωνίαν μετὰ τῆς οἰκείας 15 ἀξίας, ἀλλ' οὐκ ἐδύνατο ἀναβῆναι τοσοῦτον ὁ ὄχλος. Καὶ φησι· «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω». Τοῦτό ἐστιν, ὃ ἔλεγεν «Ἐρχεται ὥρα, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσουσι τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται». Ἰνα γὰρ μὴ νομίσῃς ὅτι παρ' ἐτέρου ἔλαβε τὴν ἐνέργειαν, ἄνωθέν σε τοῦτο 20 ἐδίδαξε, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπέδειξε. Καὶ οὐκ εἶπεν Ἀνάστηθι, ἀλλὰ «δεῦρο ἔξω», ὥς ζῶντι διαλεγόμενος τῷ τετελευτηκότι.

3. Τί ταύτης τῆς ἐξουσίας γένοιτ' ἂν ἴσον; Εἰ δὲ μὴ ἰδίᾳ δυνάμει τοῦτο ποιεῖ, τί πλέον ἔξει τῶν ἀποσιόλων, 25 τῶν λεγόντων, «Τί ἡμῖν προσέχετε, ὥς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβεῖα πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;». Εἰ γάρ, οὐ ποιῶν ἰδίᾳ δυνάμει, οὐ προσεϊτῇ τοῦτο, ὅπερ οἱ ἀπόστολοι περὶ ἐναντιῶν ἔλεγον, ἔσονταί πως ἐκεῖνοι μᾶλλον φιλοσοφούντες τῷ διακρούεσθαι τὴν δόξαν. Καὶ ἀλλ' αὖθις· «Ἄνδρες, τί 30 ταῦτα ποιεῖτε; Καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἔσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι». Εἴτα οἱ μὲν ἀπόστολοι, ἐπειδὴ οὐδὲν οἴκοθεν ἔπραττον,

32. Ἰω. 5, 25.

33. Πράξ. 3, 12.

34. Πράξ. 14, 15.

Διατί λοιπόν προσεύχεσαι; Διὰ τοὺς πνευματικὰ ἀδυνάτους καὶ προσκολλημένους εἰς τὴν ὕλην.

«Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ, ἐφώναξε δυνατὰ». Διατί δὲν εἶπεν, ἔν ὀνόματι τοῦ Πατρός μου ἔλα ἔξω; διατί δὲν εἶπε, Πάτερ, ἀνάστησε αὐτόν, ἀλλὰ, ἀφοῦ τὰ ἄφησεν ὅλα αὐτά, καὶ ἔλαβε θέσιν προσευχομένου, φανερῶνει τὴν ἐξουσίαν τοῦ διὰ τῶν ἰδίων τῶν πραγμάτων. Διότι καὶ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς σοφίας του, νὰ ἐπιδεικνύῃ διὰ μὲν τῶν λόγων τοῦ συγκατάβασιν, διὰ δὲ τῶν ἔργων τοῦ ἐξουσίαν· ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸν κατηγορήσουν διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον ὅτι δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἔτσι ἐξαπατοῦσαν πολλούς, διὰ τοῦτο μὲ ὑπερβολὴν ἀποδεικνύει αὐτὸ τὸ ἴδιο καὶ μὲ ὅσα λέγει καὶ ὅπως τὸ ἀπαιτοῦσεν ἡ πνευματικὴ ἀδυναμία αὐτῶν· διότι ἤμποροῦσε καὶ μὲ ἄλλον τρόπον νὰ δείξῃ τὴν συμφωνίαν τοῦ μὲ τὸν Πατέρα, μὲ τὴν ἀξίαν του, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσεν εἰς τόσον πνευματικὸν ὕψος ν' ἀνεβῇ τὸ πλῆθος. Καὶ λέγει· «Λάζαρε, ἔβγα ἔξω». Δηλαδὴ εἶναι αὐτὸ ποῦ ἔλεγεν· «Ἔρχεται ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ νεκροὶ θ' ἀκούσουν τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ζήσουν αὐτοὶ ποῦ θὰ τὴν ἀκούσουν»³². Διὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπόν, ὅτι ἀπὸ ἄλλον ἔλαβεν αὐτὴν τὴν δύναμιν, σοῦ τὸ ἐδίδαξεν αὐτὸ προηγουμένως καὶ τὸ ἀπέδειξε διὰ τῶν ἔργων. Καὶ δὲν εἶπεν, Ἄναστήσου, ἀλλὰ «ἔβγα ἔξω», συνομιλῶν μὲ τὸν ἀποθανόντα, ὡσὰν νὰ ἦτο ζωντανός.

3. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐξισωθῇ μὲ αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν; Ἐὰν δὲ δὲν τὸ κάμνῃ αὐτὸ μὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν, τί περισσότερο θὰ ἔχῃ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, ποῦ λέγουν, «Τί μᾶς θαυμάζετε, ὡσὰν νὰ τὸν ἐκάμαμεν νὰ περιπατῇ μὲ τὴν ἰδικήν μας δύναμιν ἢ εὐσέβειαν;»³³. Διότι, ἐάν, χωρὶς νὰ τὸ κάμνῃ μὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν, δὲν προσέθετεν αὐτὸ ποῦ οἱ ἀπόστολοι ἔλεγον διὰ τὸν ἑαυτὸν των, τότε θὰ εὐρεθοῦν ἐκεῖνοι νὰ δίδουν κάπως μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς δόξης. Καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν· «Ἄνδρες, διατί τὰ κάμνετε αὐτά; Καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἄνθρωποι ὁμοιοπαθεῖς μὲ σᾶς»³⁴. Ἐπειτα, οἱ μὲν

ταῦτα ἔλεγον, ὥστε πείσαι τοῦτο, αὐτὸς δέ, τοιαύτην περὶ
 ἐαυτοῦ δόξαν ἔχων, οὐκ ἂν τὴν ὑπόνοιαν ἀνεῖλεν, εἴ γε
 μὴ οἰκεία ἀσθεντία ἐποίει; καὶ τίς ἂν τοῦτο εἴποι; Καὶ
 μὴν τὸ ἐναντίον ποιεῖ ὁ Χριστός, λέγων· «Διὰ τὸν περιε-
 5 σιῶτα ὄχλον εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν». Ὡστε, εἰ ἐπίστευον,
 οὐκ ἦν χρεία τῆς εὐχῆς. Εἰ δὲ μὴ ἦν ἀνάξιον αὐτοῦ τὸ
 εὐχεσθαι, διὰ τί ἐκείνους τὴν αἰτίαν λογίζεται; διὰ τί
 δὲ μὴ εἶπεν ὅτι 'ἵνα πιστεύσωσιν' διτι οὐκ εἰμί σου ἴσος',
 (ἐχοῦν γὰρ διὰ τὴν ὑπόνοιαν πρὸς τοῦτο ἐλθεῖν), ἀλλὰ,
 10 διτι μὲν ὑπωπτεύειτο λύειν τὸν νόμον, τὴν λέξιν αὐτὴν τέθεικε
 (μηδὲ εἰρηκότιων τι ἐκείνων), «μὴ νομίσητε διτι ἦλθον λύ-
 σαι τὸν νόμον», ἐπαῦθα δὲ ἴσῃται τὴν ὑπόνοιαν; Ὡς δὲ
 τί ἔδει περιόδου τοσαύτης καὶ αἰνιγμάτων; ἥρκει γὰρ εἶ-
 πεῖν, 'Οὐκ εἰμι ἴσος', καὶ ἀπαλλάγῃναι.

15 Τί οὖν; Οὐκ εἶπε, φησὶν, διτι «οὐ ποιῶ τὸ θέλημα τὸ
 ἐμόν»; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο συνεσκιασμένως, καὶ πρὸς τὴν ἐ-
 κείνων ἀσθένειαν, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἰτίας, ἀφ' ἧς καὶ
 ἡ εὐχὴ γέγονε. Τί δέ ἐστιν, «Ὅτι ἤκουσάς μου»; Τουτέ-
 σιν, διτι οὐδὲν ἐναντίον ἐμοῦ πρὸς σέ. Ὡς περ οὖν τὸ «ὅτι
 20 ἤκουσάς μου» οὐ τοῦτό ἐστι δηλοῦντος, διτι αὐτὸς οὐκ ἴσχυ-
 σεν (εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἀδυναμία μόνον ἔσται, ἀλλὰ καὶ
 ἄγνοια, εἴ γε πρὸ τοῦ εὐξασθαι οὐκ ἤδει διτι μέλλει ἐπι-
 νεύειν ὁ Θεός· εἰ δὲ οὐκ ἤδει, πῶς ἔλεγεν διτι «πορεύομαι,
 ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν», καὶ οὐκ εἶπεν, 'Πορεύομαι, ἵνα εὐξω-
 25 μαι τῷ Πατρί, ἵνα ἐξυπνίσῃ αὐτόν'; ὥς περ οὖν τοῦτο οὐκ
 ἀσθενείας, ἀλλ' ὁμογνωμοσύνης, οὕτω καὶ τὸ «πάντοτέ μου
 ἀκούεις». Ἡ τοῦτο οὖν ἔστιν εἰπεῖν, ἢ διτι πρὸς τὴν ὑπό-
 νοιαν τὴν ἐκείνων εἴρηται. Εἰ δὲ οὔτε ἠγνόει, οὔτε ἠοθέ-

35. Μαθ. 5, 17.

36. Ἰω. 6, 38.

37. Ἰω. 11, 11.

Ἀπόστολοι, ἐπειδὴ δὲν ἔπραττον τίποτε ἀπὸ μόνοι των, τὰ ἔλεγον αὐτά, ὥστε νὰ τοὺς πείσουν ὡς πρὸς αὐτό, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς, ἐὰν εἶχε τέτοιαν γνώμην διὰ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν θὰ διέλυε τὴν ὑποψίαν αὐτήν, ἐὰν δὲν τὰ ἔπραττε μὲ τὴν ἰδικήν του ἐξουσίαν; καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ εἰπῇ αὐτό; Καὶ ὅμως ὁ Χριστὸς κάμνει τὸ ἀντίθετον, λέγων· «Τὸ εἶπα διὰ τὸ παρειαρισκόμενον πλῆθος, διὰ νὰ πιστεύσουν. Ὡστε, ἐὰν ἐπίστευον, δὲν ἐχρειάζετο ἡ προσευχή. Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο δι' αὐτὸν τὸ νὰ προσεύχεται, διατί ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς τὴν αἰτίαν; διὰτὶ δὲ δὲν εἶπε ἑαυτὸν νὰ πιστεύσουν ὅτι δὲν εἶμαι ἴσος μὲ ἐσένα» (διότι ἔπρεπεν, ἐξ αἰτίας τῆς γνώμης ποὺ ὑπῆρχε, αὐτὸ νὰ εἰπῇ), ἀλλὰ, ὅταν μὲν ὑπῆρχεν ἡ ὑποψία ἐκ μέρους τοῦ πλῆθους ὅτι καταλύει τὸν νόμον, ἀνέφερεν αὐτήν τὴν λέξιν (χωρὶς νὰ εἰποῦν ἐκεῖνοι τίποτε). «Μὴ νομίσετε ὅτι ἦλθον διὰ νὰ καταργήσω τὸν νόμον»³⁵, ἐνῶ ἐδῶ ἀποδέχεται τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην; Καὶ γενικά, τί ἐχρειάζοντο τόσον μεγάλαι ἐκφράσεις καὶ αἰνίγματα; διότι ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἰπῇ, Ἐγὼ εἶμαι ἴσος, καὶ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ αὐτὴν τὴν γνώμην.

Τί λοιπόν; Δὲν εἶπε, λέγει, «δὲν κάμνω τὸ θέλημα τὸ ἰδικόν μου»; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εἶπε συγκεκαλυμμένα, καὶ ἐν σχέσει μὲ τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν ἐκείνων, καὶ λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἰδίαν αἰτίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔγινε καὶ ἡ προσευχή. Τί δὲ σημαίνει «Διότι μὲ ἀκούεις»; Δηλαδή, δὲν ἀντιτίθεμαι καθόλου πρὸς ἐσένα. Ὡπως ἀκριβῶς λοιπὸν τὸ «ὅτι ἤκουσάς μου» δὲν φανερώνει αὐτό, ὅτι δηλαδή δὲν ἠμπόρεσεν αὐτὸς (διότι, ἐὰν συνέβαινεν αὐτό, δὲν θὰ ἦτο μόνον ἀδυναμία, ἀλλὰ καὶ ἄγνοια, ἐφ' ὅσον πρὶν ἀπὸ τὴν προσευχὴν δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι πρόκειται νὰ συγκατανεύσῃ ὁ Θεός· ἐὰν δὲ δὲν τὸ ἐγνώριζε, πῶς ἔλεγεν «πηγαίνω, διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίσω»³⁷, καὶ δὲν εἶπε, Ἐγὼ πηγαίνω, διὰ νὰ προσευχηθῶ εἰς τὸν Πατέρα μου, διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίσῃ; ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν αὐτὸ δὲν φανερώνει ἀδυναμίαν, ἀλλὰ συμφωνίαν, ἔτσι καὶ τὸ «πάντοτε μὲ ἀκούεις». Ὡς λοιπὸν ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν αὐτό, ἢ ὅτι ἐλέγχθη ἐξ αἰτίας τῆς γνώμης ἐκείνων. Ἐὰν δὲ δὲν τὸ εἶπεν

νει, εὐδὴλον ὅτι διὰ τοῦτο τὰ ταπεινὰ φθέγγεται ῥήματα, ἵνα καὶ ἐκ τῆς ὑπερβολῆς πεισθῇς, καὶ ἀναγκασθῇς ὁμολογῆσαι ὅτι οὐ τῆς ἀξίας αὐτοῦ εἰσὶν, ἀλλὰ τῆς συγκαιαδάσεως.

Τί οὖν οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροί; Οὐ πρὸς τὴν ἀσθενείαν ἰῶν ἀκουόντων εἴρηκε, φησί, τὸ «ἤκουσάς μου», ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὴν ὑπεροχὴν. Καὶ μὴν τοῦτο οὐκ ἦν δεῖξαι τὴν ὑπεροχὴν, ἀλλὰ σφόδρα ταπεινῶσαι ἑαυτὸν, καὶ ἀποφῆναι οὐδὲν ἀνθρώπου πλέον ἔχοντα· τὸ γὰρ εὐχεσθαι οὐ κατὰ Θεόν, οὐδὲ κατὰ σὺνθρονον. Ὁρᾷς διὸ οὐδαμόθεν ἐτιέρωθεν ἐπὶ τοῦτο ἦλθεν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπιστίαν ἐκείνων; Ὅρα γοῦν καὶ τὸ ἔργον μαρτυροῦν αὐτῷ τὴν ἀνθεντίαν. Ἐκάλεσε, καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκώς συνειλημμένος. Εἶτα, ἵνα μὴ δόξῃ φαντασία εἶναι τὸ πρᾶγμα (τοῦ γὰρ ἀνασιῆναι τὸ ἐξελθεῖν δεδεμένον οὐκ ἔλατιον ἐδόκει εἶναι παράδοξον), ἐκέλευσεν αὐτὸν λῦσαι, ἵνα, καὶ ἀφάμενοι καὶ πλησίον γενόμενοι, ἴδωσιν ὅτι ὄντως ἐκεῖνός ἐστι, καὶ φησιν· «Ἀφειε αὐτὸν ὑπάγειν». Εἶδες τὸ ἀκόμψαστον; Οὐκ ἐπάγεται αὐτόν, οὐδὲ κελεύει μετ' αὐτοῦ περιϊέναι, ὥστε μὴ δόξαι τοῖν ἐπιδείκνυσθαι· οὕτως ἡδεῖ μειριάζειν. Γενομένου δὲ τοῦ ση-
 20 μείου, οἱ μὲν ἐθαύμαζον, οἱ δὲ προσελθόντες ἀπήγγελλον τοῖς Φαρισαίοις.

Τί οὖν ἐκεῖνοι; Δέον ἐκπλήττεσθαι καὶ θαυμάζειν, βουλεύονται αὐτὸν ἀνελεῖν, τὸν ἀνασιήσαντα νεκρόν. Ὡ τῆς ἀνοίας! τὸν ἐν τοῖς ἄλλων σώμασι θανάτου περιγενόμενον, 25 θανάτῳ παραδώσειν ἐνόμιζον, καὶ λέγουσι· «Τί ποιῶμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ;». Ἄνθρωπον

οὔτε ἀπὸ ἄγνοϊαν οὔτε ἀπὸ ἀδυναμίαν, εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι διὰ τοῦτο ὁμιλεῖ μὲ ταπεινὰ λόγια, ὥστε καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν αὐτῶν νὰ πεισθῇς καὶ νὰ ἀναγκασθῇς νὰ ὁμολογήσης, ὅτι αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια τῆς ἀξίας του, ἀλλὰ τῆς συγκαταβάσεώς του.

Τί λέγουν λοιπὸν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας; Δὲν τὸ εἶπε, λέγει, τὸ «ἤκουσάς μου» ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀκροατῶν του, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὑπεροχὴν του. Καὶ ὅμως αὐτὸ δὲν ἦτο κατι ποῦ ἐφανέρωνε τὴν ὑπεροχὴν του, ἀλλὰ ποῦ ἤμποροῦσε νὰ ταπεινώσῃ πάρα πολὺ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἔχει τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον· διότι ἡ προσευχὴ δὲν εἶναι γνῶρισμα τοῦ Θεοῦ, οὔτε αὐτοῦ ποῦ κάθεται εἰς τὸν ἴδιον θρόνον. Βλέπεις ὅτι διὰ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν δὲν κατέφυγεν εἰς αὐτό, παρὰ διὰ τὴν ἀπιστίαν ἐκείνων; Πρόσεχε λοιπὸν καὶ τὸ ἔργον ποῦ ἐπιβεβαιώνει καὶ τὴν αὐθεντίαν αὐτοῦ. Τὸν ἐκάλεσε καὶ ὁ νεκρὸς ἐξῆλθε δεμένος μὲ τὰ σπάργανα. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ τὸ πρᾶγμα φάντασμα (διότι τὸ νὰ ἐξέλθῃ δεμένος δὲν ἐφαίνετο ὀλιγώτερον παράδοξον ἀπὸ τὸ νὰ ἀναστηθῇ), «ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ τὸν λύσουν», ὥστε, ἐγγίζοντες αὐτὸν καὶ ἐρχόμενοι πλησίον του, νὰ διαπιστώσουν ὅτι πράγματι ἐκεῖνος εἶναι, καὶ λέγει· «Ἀφήσατέ τον νὰ φύγῃ. Εἶδες ποῦ ἀποφεύγει τὴν καύχησιν; Δὲν συνοδεύει αὐτὸν οὔτε τὸν διατάσσει νὰ μείνῃ μαζί του, ὥστε νὰ μὴ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν εἰς μερικοὺς, ὅτι ἐπιδεικνύεται· ἔτσι ἐγνώριζε νὰ δείχνῃ τὴν ταπεινοφροσύνην του. Μετὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ θαύματος, ἄλλοι μὲν ἐθαύμαζον, ἄλλοι δὲ προσῆλθον καὶ ἀπήγγειλαν αὐτὸ εἰς τοὺς Φαρισαίους.

Τί κάμνουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; Ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐκπλήττωνται καὶ νὰ θαυμάζουν, συνεδριάζουν καὶ αποφασίζουν νὰ φονεύσουν αὐτὸν ποῦ ἀνέστησε τὸν νεκρὸν. Πόσον μεγάλη ἀνοησία! ἐκεῖνον ποῦ κατενίκησε τὸν θάνατον εἰς τὰ σώματα τῶν ἄλλων, ἐνόμιζον ὅτι θὰ τὸν παραδώσουν εἰς τὸν θάνατον, καὶ λέγουν· «Τί νὰ κάμωμεν ποῦ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κάμνει πολλὰ θαύματα;». Ἄνθρωπον ἀκό-

αὐτὸν ἔτι καλοῦσιν οἱ ιουδαίην λαβόντες ἀπόδειξιν τῆς
 αὐτοῦ θεότητος. «Τί ποιοῦμεν;». Πιστεῦσαι ἔδει καὶ θερα-
 πεῦσαι καὶ προσκυνῆσαι καὶ μηκέτι νομίζειν ἄνθρωπον.
 «Ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως, ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ
 5 ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴν πόλιν». Τί ἐστίν, ὃ
 βουλεύονται ποιεῖν; Τὸν λαὸν ἐπισεῖσαι θούλονται λοιπόν,
 ὥς μέλλοντες κινδυνεύειν ἐπὶ ὑποψία τυραννίδος. Ἐὰν γὰρ
 ὀχλαγωγοῦντα, φησί, μάθωσιν αὐτὸν αἱ Ῥωμαῖοι, ὑποπιεύ-
 σουσιν ἡμᾶς καὶ ἐλεύσονται καὶ καθελοῦσιν ἡμῶν τὴν πό-
 10 λιν. Τίτος ἔνεκεν; εἶπέ μοι μὴ γὰρ ἀποσιασίαν ἐδίδασκεν;
 οὐκ ἐπέτρεψε φόρον δοῦναι Καίσαρι; οὐχὶ βασιλέα αὐτὸν
 ποιῆσαι ἠθελήσατε καὶ ἔφυγεν; οὐχὶ τὸν εὐτελεῆ καὶ ἀπέρι-
 ιον ἐπεδείκνυτο θίον, μήτε οἰκίαν ἔχων, μήτε ἄλλο τῶν
 τοιούτων οὐδέν; Ταῦτα μὲν οὖν ἔλεγον, οὐ προσδοκῶντες,
 15 ἀλλὰ θασκαίνοντες. Ἐξέβη δέ, καὶ μὴ προσδοκῶντων αὐ-
 τῶν, καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴν πόλιν ἔλαβον, ἐπειδὴ ἀνεῖλον αὐ-
 τόν καὶ γὰρ πόρρω πάσης ὑποψίας ἦν τὰ γινόμενα· ὁ γὰρ
 ἰώμενος νοσοῦντας καὶ ἄριστον διδάσκων θίον καὶ ἄρχουσι
 πείθεσθαι ἐπιτάτιων οὐχὶ τυραννίδα συνίστη, ἀλλὰ κατέλυνεν.
 20 Ἀλλ' ἀπὸ τῶν προτέρων σιοχαζόμεθα, φησὶν. Ἀλλ' ἐ-
 κεῖνοι ἀποσιασίαν ἐδίδασκον, οὗτος δὲ τὸναντίον. Ὅρας
 ὅτι ὑπόκρισις ἦν τὰ λεγόμενα; Τί γὰρ ἐπεδείξατο τοιοῦτον;
 δορυφόρους σοβοῦντας ἐπήγειτο; ὀχήματα ἐπεούρειτο; οὐχὶ
 τὰς ἐρημίας ἐδίωκεν; (ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωσιν ἀπὸ πάνθους
 25 τοῦ ἑαυτῶν ἰέγειν, τὴν πόλιν φασὶ κινδυνεύειν πᾶσαν, καὶ
 τὸ κοινὸν ἐπιβουλεύεσθαι, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων αὐτοῖς
 εἶναι τὸν φόβον. Οὐ ταῦτα τῆς αἰχμαλωσίας ὑμῖν αἷτια γέ-
 γονεν, ἀλλὰ τὰ ἐναντία, καὶ ταύτης καὶ τῆς εἰς Βαβυλῶνα,

μη ὀνομάζουν αὐτὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαβον τόσον μεγάλην ἀπόδειξιν τῆς θεότητος αὐτοῦ. «Τί νὰ κάμωμεν;». Ἔπρεπε νὰ πιστεύσουν καὶ νὰ τὸν λατρεύσουν καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν καὶ νὰ μὴ τὸν θεωροῦν πλέον ἄνθρωπον. «Ἐὰν τὸν ἀφήσωμεν ἔτσι, θὰ ἔλθουν οἱ Ρωμαῖοι καὶ θὰ κατακυριεύσουν καὶ τὸ ἔθνος μας καὶ τὴν πόλιν μας». Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ σκέπτονται νὰ κάμουν; Θέλουν εἰς τὴν συνέχειαν νὰ ἐξεγείρουν τὸν λαόν, ὅτι τάχα πρόκειται νὰ κινδυνεύσουν μὲ τὴν σκέψιν ὅτι θὰ ἐγκαθιδρύσῃ τυραννικὸν καθεστώς. Διότι, λέγει, ἐὰν μάθουν οἱ Ρωμαῖοι ὅτι ξεσηκώνει τὸν λαόν, θὰ ὑποπτευθοῦν ἡμᾶς καὶ θὰ ἔλθουν καὶ θὰ κατακυριεύσουν τὴν πόλιν μας. Διὰ ποῖον λόγον, εἰπέ μου· μήπως δηλαδὴ ἐδίδασκεν ἀποστασίαν; δὲν ἐπέτρεψε νὰ πληρώσουν φόρον εἰς τὸν Καίσαρα; δὲν ἠθελήσατε νὰ τὸν κάμετε βασιλέα καὶ ἔφυγεν; δὲν ἐπεδείκνυε τὸν ἄσημον καὶ ἀπλὸν τρόπον ζωῆς, χωρὶς νὰ ἔχῃ οὔτε οἰκίαν οὔτε κάτι ἄλλο παρόμοιον; Αὐτὰ βέβαια τὰ ἔλεγον ὄχι ἀναμένοντες αὐτά, ἀλλὰ ἀπὸ φθόνον. Καὶ συνέβη, χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν αὐτοί, καὶ τὸ ἔθνος των ἐκυρίευσαν καὶ τὴν πόλιν των, ἐπειδὴ ἐφόνευσαν αὐτόν· καθ' ὅσον τὰ συμβαίνοντα ἦσαν ἀπηλλαγμένα ἀπὸ κάθε ὑποψίαν· διότι ἐκεῖνος ποὺ ἐθεράπευε τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐδίδασκεν ἄριστον τρόπον ζωῆς καὶ ἔδιδεν ἐντολήν νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς ἄρχοντας, δὲν ἐγκαθίστα τυραννικὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ κατήργει αὐτήν.

Ἄλλ' αὐτὸ, λέγει, τὸ συμπεραίνομεν ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Καὶ ὅμως ἐκεῖνοι ἐδίδασκον ἀποστασίαν, ἐνῶ αὐτὸς τὸ ἀντίθετον. Βλέπεις ὅτι ἦσαν ὑποκρισίαι τὰ λεγόμενά των; Διότι τί παρόμοιον ἐπέδειξεν; εἶχε μαζί του δορυφόρους ἐπιδεικτικούς; ἔσυρε μαζί του ὀχήματα; δὲν ἐπεδίωκε τοὺς ἐρήμους τόπους; (ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι τὰ λέγουν ἀπὸ μοχθηρίαν, λέγουν ὅτι κινδυνεύει ἡ πόλις καὶ ὅτι ἐπιβουλεύεται τὴν πολιτείαν καὶ ὅτι φοβοῦνται μήπως εὐρεθοῦν εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Δὲν ὑπῆρξαν αὐτὰ αἷτια τῆς αἰχμαλωσίας σας, ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα, καὶ αὐτῆς τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς αἰχμαλωσίας εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ

καὶ τῆς ἐπὶ Ἀντιόχου τῆς μετὰ ταῦτα οὐ τὸ εἶναι παρ' ὑμῖν θεραπεύοντας, ἀλλὰ τὸ εἶναι ἐν ὑμῖν ἀδικούντας, καὶ τὸν Θεὸν παροργίζοντας, τοῦτο ὑμᾶς ἐκδότους ἐποίησεν. Ἀλλὰ τοιοῦτον ὁ φθόνος, οὐδὲν τῶν δεόντων ὁρᾷ ἀφιεῖς, 5 ἅπαξ πηρώσας τὴν ψυχὴν)· οὐχὶ πρᾶους ἐδίδασκεν εἶναι; οὐχὶ ραπιζομένους τὴν δεξιάν, σιρέφειν καὶ τὴν ἐτέραν; οὐ φέρειν ἀδικουμένους; οὐ μείζονα ἐπιδείκνυσθαι προθυμίαν πρὸς τὸ κακῶς ποιῆσαι; Ταῦτ' οὖν, εἰπέ μοι, τυραννίδα συνισιῶντος, ἀλλ' οὐ τυραννίδα καθαιροῦντος;

10 4. Ἀλλά, ὅπερ ἔφην, δεινὸν ἢ βασκανία, καὶ ὑποκρίσεως γέμον. Τοῦτο τὴν οἰκουμένην μυρίων ἐνέπλησε κακῶν καὶ τοῦ νοσήματος τούτου τὰ δικαστήρια κοινωμένων πεπλήρωται ἀπὸ τούτου δόξης καὶ χρημάτων ἕως· ἀπὸ τούτου φιλαρχία καὶ ὑπεροψία· ἐντεῦθεν ὁδοὶ λησιᾶς μιαρούς, 15 καὶ θάλαττα πειραιᾶς ἔχει· ἐντεῦθεν οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην νόμοι· ἐντεῦθεν τὸ γένος ἡμῶν διέσπασται· ὅπερ ἂν ἴδης κακόν, ἀπὸ ταύτης ὃν ὄψει τοῦτο καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας εἰσεκώμασε· τοῦτο ἄνωθεν τὰ μυρία εἰργάσατο δεινά· τοῦτο τὴν φιλαργυρίαν ἔτεκεν αὕτη ἢ νόσος τὰ ἄνω κάτω 20 ἐποίησε, καὶ τὸ δίκαιον διέφθειρε· «δῶρα», γάρ, φησὶν, «ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν, καὶ ὥς φιμὸς σιόματι, ἀποσιρέφει ἐλέγχους»· τοῦτο δούλους ἀντ' ἐλευθέρων ποιεῖ· περὶ τούτου καθ' ἑκάστην διαλεγόμεθα τὴν ἡμέραν καὶ πλέον οὐδὲν γίνεται. Θηρίων γινόμεθα χείρους, ὀρφανοὺς ἀρ- 25 πάζομεν, χήρας γυμνοῦμεν, πένητας ἀδικούμεν, οὐαὶ ἐπὶ

αὐτῆς ποὺ συνέβη εἰς τὴν συνέχειαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀντιόχου. Σὰς παρέδωσεν εἰς τοὺς ἐχθρούς σας αἰχμαλώτους, ὅχι ἐπειδὴ ὑπῆρχον μεταξύ σας ἄνθρωποι λατρεύοντες τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπῆρχον μεταξύ σας ἄνθρωποι ποὺ διέπραττον ἀδικίας καὶ παρώργιζον τὸν Θεόν. Ἀλλὰ τέτοιος εἶναι ὁ φθόνος· ἅπαξ καὶ τυφλώσει τὴν ψυχὴν κάποιου δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ἰδῇ τίποτε ἀπὸ τὰ πρέποντα)· δὲν ἐδίδασκε νὰ εἴμεθα ἐπιεικεῖς; δὲν ἐδίδασκεν ὅταν δεχώμεθα ραπίσματα εἰς τὴν δεξιὰν νὰ στρέφωμεν καὶ τὴν ἄλλην; δὲν ἐδίδασκε νὰ ὑπομένωμεν τὰς ἀδικίας ποὺ μᾶς γίνονται; δὲν ἐδίδασκε νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγαλυτέραν προθυμίαν εἰς τὰ κακοπαθήματα, ἀπὸ ἐκείνην ποὺ ἄλλοι ἐπιδεικνύουν εἰς τὸ νὰ διαπράττουν τὴν κακίαν; Αὐτὰ λοιπόν, εἰπέ μου, δὲν εἶναι δείγματα κάποιου ποὺ καταργεῖ μᾶλλον τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν παρὰ ποὺ συνιστᾷ αὐτήν;

4. Ἀλλά, ὅπως ἀκριβῶς εἶπα, εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα ὁ φθόνος καὶ γεμᾶτος ἀπὸ ὑποκρισίαν. Αὐτὸς ἐγέμισε τὴν οἰκουμένην ἀπὸ ἀμέτρητα κακά· ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ νοσήματος τὰ δικαστήρια εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ κατηγορουμένους· ἀπὸ αὐτὸ γεννᾶται ἡ ἐπιθυμία διὰ τὴν δόξαν καὶ τὰ χρήματα· ἀπὸ αὐτὸ ἡ φιλαρχία καὶ ἡ ὑπεροψία, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ οἱ δρόμοι εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ μιαρούς ληστὰς καὶ ἡ θάλασσα ἀπὸ πειρατὰς· ἐξ αἰτίας αὐτοῦ διαπράττονται οἱ φόνοι εἰς ὅλον τὸν κόσμον· ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἔχει διαιρεθῇ· ὁποῖον κακὸν καὶ ἂν ἰδῆς θὰ διαπιστώσης ὅτι ἀπὸ τὸν φθόνον προέρχεται· αὐτὸ τὸ κακὸν ἔχει εἰσχωρήσει καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας· αὐτὸ μέχρι σήμερον ἐπροξένησεν ἀμέτρητα κακά· αὐτὸ ἐγέννησε τὴν φιλαργυρίαν· αὐτὴ ἡ νόσος ἀνέτρεψε τὰ πάντα καὶ διέφθειρε τὸ δίκαιον· διότι λέγει· «Τὰ δῶρα ἐκτύφλώνουν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν σοφῶν καὶ ὡσὰν φίμωτρον εἰς τὸ στόμα διεστρέφει τοὺς ἐλέγχους»⁴⁸· αὐτὸ κάμνει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ ἐλευθέρους δούλους· δι' αὐτὸ καθημερινῶς ὁμιλοῦμεν καὶ τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν γίνεται. Γινόμεθα χειρότεροι ἀπὸ τὰ θηρία, ἀρπάζομεν τὰ τῶν ὀρφανῶν, ἀπογυμνώνομεν τὰς χήρας, ἀδι-

οὐαὶ συνάπιομεν. «Οἷμοι! διὲ ἀπόλωλεν εὐλαβῆς ἀπὸ τῆς
 γῆς». Καὶ ἡμῶν ἐστὶ τὸ θρηνεῖν λοιπόν, μᾶλλον δὲ τοῦτο
 δεῖ καθ' ἐκάστην λέγειν τὴν ἡμέραν. Οὐδὲν ἐν εὐχαῖς ἀνύο-
 μεν, οὐδὲν ἐν συμβουλαῖς καὶ παραινέσεσι λείπεται ἄρα
 5 τὸ δακρύειν. Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε· πολλὰ τοῖς ἐν
 Ἱεροσολύμοις παραινέσας, ὥς οὐδὲν ἐκέρδανον ἐκεῖνοι, ἐ-
 δάκρυσεν αὐτῶν τὴν πώρωσιν τοῦτο καὶ οἱ προφῆται ποιοῦ-
 σιν τοῦτο καὶ ἡμεῖς πράττωμεν νῦν. Θρήνου λοιπὸν ὁ καιρὸς
 καὶ δακρύων καὶ οἰμωγῆς. Εὐκαιρον εἰπεῖν καὶ ἡμᾶς νῦν·
 10 «Καλέσατε τὰς θρηνούσας, καὶ πρὸς τὰς σοφὰς ἀποσιεῖλατε,
 καὶ φθεγξάσθωσαν». Τάχα οὕτω δυνησόμεθα ἐκβαλεῖν τὸ
 νόσημα τῶν τὰς οἰκίας οἰκοδομούντων τὰς λαμπράς, τῶν
 ἀγροὺς περιβαλλομένων ἐξ ἀρπαγῆς.

Θρηνεῖν εὐκαιρον· ἀλλὰ συλλάβεσθέ μοι καὶ ὑμεῖς τῶν
 15 θρήνων, οἱ γεγυμνωμένοι τε καὶ ἡδικημένοι τοῖς ὑμῶν
 θρήνοις καταγάγειέ μου τὰ δάκρυα. Ἀλλὰ θρηνοῦντες,
 μὴ ἑαυτούς, ἀλλ' ἐκείνους θρηνήσωμεν σὺν ὑμᾶς ἡδίκησαν,
 ἀλλ' ἑαυτοὺς ἀπώλεσαν· ὑμεῖς μὲν γὰρ ἔχετε τὴν βασιλείαν
 τῶν οὐρανῶν ἀντὶ τῆς ἀδικίας, ἐκεῖνοι δὲ τὴν γέενναν ἀντὶ
 20 κέρδους. Διὰ τοῦτο βέλτιον ἀδικεῖσθαι καὶ μὴ ἀδικεῖν. Θρη-
 νήσωμεν αὐτοὺς θρήνον μὴ τὸν ἀνθρώπινον, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ
 τῶν θείων Γραφῶν, ὃν καὶ οἱ προφῆται ἐθρήνησαν. Θρη-
 νήσωμεν μετὰ Ἡσαΐου πικρὸν καὶ εἰπώμεν «Οὐαὶ οἱ συνά-
 πιοιτες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, καὶ ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ
 25 πλησίον ἀφέλωνταί τι! μὴ οἰκήσετε μόνοι ἐπὶ τῆς γῆς; Οἰ-
 κίαι μεγάλαι καὶ καλαί, καὶ οὐκ ἔσονται οἱ ἐνοικοῦντες ἐν
 αὐταῖς». Θρηνήσωμεν μετὰ τοῦ Ναοὺμ καὶ εἰπώμεν μετ'
 ἐκείνου· «Οὐαὶ ὁ οἰκοδομῶν εἰς ὕψος τὴν οἰκίαν αὐτοῦ!»,

39. Μιχ. 7, 2.

40. Ἱερ. 9, 17.

41. Ἡσ. 5, 8-9.

κοῦμεν τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἐπισωρεύομεν συμφορὰς ἐπάνω εἰς τὰς συμφορὰς. «Ἀλλοίμονον! διότι ἐχάθη ὁ εὐσεβὴς ἀπὸ τὴν γῆν»³⁹. Καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ θρηνοῦμεν εἰς τὸ ἐξῆς, μᾶλλον δὲ αὐτὸ πρέπει νὰ λέγωμεν καθημερινῶς. Τίποτε δὲν κερδίζομεν μὲ τὰς προσευχάς, τίποτε μὲ τὰς συμβουλὰς καὶ τὰς παραινέσεις· ὑπολείπεται ἄρα νὰ θρηνήσωμεν. Αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔκαμε· μετὰ ἀπὸ τὰς πολλὰς παραινέσεις του πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι δὲν ἀπεκόμιζον κανέν κέρδος, ἐδάκρυσε διὰ τὴν πώρωσίν των· αὐτὸ κάμνουν καὶ οἱ προφῆται· αὐτὸ ἃς κάμωμεν καὶ ἡμεῖς τώρα. Εἶναι πλέον καιρὸς διὰ θρήνους καὶ δάκρυα καὶ ὀδυρμοὺς. Εἶναι κατάλληλος στιγμή νὰ εἰποῦμεν καὶ ἡμεῖς τώρα· «Καλέσατε τὰς θρηνοῦσας καὶ ἀποστείλατε πρὸς τὰς σοφὰς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἀναγγείλουν αὐτό»⁴⁰. Ἴσως ἔτσι νὰ ἤμπορέσωμεν νὰ θεραπεύσωμεν τὴν ἀσθένειαν ἐκείνων ποὺ κτίζουν τὰς λαμπρὰς οἰκίας, ἐκείνων ποὺ ἀποκτοῦν τοὺς ἀγροὺς μὲ ἀρπαγὴν.

Εἶναι κατάλληλος στιγμή διὰ θρήνους· ἀλλὰ συνοδεύσατέ με εἰς τοὺς θρήνους καὶ σεῖς οἱ γυμνοὶ καὶ ἀδικημένοι· εἰς τοὺς θρήνους σας προσθέσατε καὶ τὰ δάκρυά μου. Ὅμως ἃς μὴ θρηνήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ ἃς θρηνήσωμεν ἐκείνους· δὲν ἠδίκησαν ἐσᾶς, ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ὠδήγησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν· διότι σεῖς μὲν ἔχετε ἀντὶ τῆς ἀδικίας τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἀντὶ κέρδους τὴν γέενναν. Διὰ τοῦτο εἶναι προτιμότερον νὰ ἀδικῇται κανεὶς καὶ νὰ μὴ ἀδικῇ. Ἄς τοὺς θρηνήσωμεν μὲ θρῆνον ὄχι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ μὲ ἐκεῖνον ποὺ εἶναι σύμφωνος μὲ τὰς θείας Γραφάς, μὲ τὸν ὁποῖον ἐθρήνησαν καὶ οἱ προφῆται. Ἄς θρηνήσωμεν μαζὶ μὲ τὸν Ἡσαΐαν πικρὰ καὶ ἃς εἰποῦμεν· «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους ποὺ κτίζουν οἰκίαν πλησίον ἄλλης οἰκίας καὶ πλησιάζουν ξένον ἀγρὸν διὰ νὰ ἀφαιρέσουν κάτι ἀπὸ τὸν πλησίον των! Μήπως θὰ κατοικήσετε μόνοι εἰς τὴν γῆν; Οἰκίαι μεγάλαι καὶ ὠραῖαι, ἀλλὰ δὲν θὰ ὑπάρξουν αὐτοὶ ποὺ θὰ τὰς κατοικήσουν»⁴¹. Ἄς θρηνήσωμεν μαζὶ μὲ τὸν Ναοὺμ καὶ ἃς εἰποῦμεν μαζὶ μὲ ἐκεῖνον· «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ποὺ κτίζει τὴν οἰκίαν

μᾶλλον δὲ θρηνήσωμεν αὐτούς, καθάπερ ὁ Χριστὸς τοὺς τότε, λέγων «Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις! διὰ ἀπέχειε τὸν μισθὸν ὑμῶν, καὶ τὴν παράκλησιν ὑμῶν».

Οὕτω, παρακαλῶ, θρηνοῦντες καὶ ἡμεῖς μὴ πανσώμεθα·
 5 εἰ δὲ μὴ ἄσχημον, καὶ κοψώμεθα ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδελφῶν
 ραθυμίας. Μὴ κλαίωμεν τὸν ἤδη τεθνηκότα, ἀλλὰ κλαίω-
 μεν τὸν ἄρπαγα, τὸν πλεονέκτην, τὸν φιλάργυρον, τὸν ἄ-
 πλησιον. Διὰ τί νεκροὺς θρηνοῦμεν, ἐφ' ὧν οὐδὲν ἔστιν
 ἀνύσαι λοιπόν; Θρηνήσωμεν τούτους, ἐφ' ὧν ἔστι καὶ με-
 10 ταβολή. Ἀλλά, ἡμεῶν θρηνούντων, τάχα αὐτοὶ γελῶσιν.
 Ἀλλὰ καὶ τοῦτο θρήνων ἄξιον, διὰ γελῶσιν, ἐφ' οἷς ἔδει
 πενθεῖν· εἰ μὲν γὰρ ἔπασχόν τι ἀπὸ τῶν ὀδυρμῶν τῶν ἡ-
 μετέρων, ἐχρῆν παύσασθαι ὀδυρομένους, ὥς μέλλοντας διορ-
 θοῦσθαι, ἐπειδὴ δὲ ἀναισθητῶς διάκεινται, μένωμεν ἡμεῖς
 15 κλαίοντες μὴ τοὺς πλουτοῦντας ἀπλῶς, ἀλλὰ τοὺς φιλαρ-
 γύρους, τοὺς πλεονέκτας, τοὺς ἄρπαγας. Οὐ κακὸν δὲ πλοῦ-
 τος (ἔστι γὰρ αὐτῷ καὶ εἰς δέον χρήσασθαι, ὅταν εἰς τοὺς
 δεομένους ἀναλίσκωμεν), ἀλλὰ κακὸν ἡ πλεονεξία, τὰς ἀθα-
 νάτους προξενούσα κολάσεις.

20 Θρηνήσωμεν τοίνυν ἴσως γὰρ τις ἔσται διόρθωσις· ἢ,
 καὶ οἱ ἔμπεσόντες μὴ ἀπαλλαγῶσιν, ἕτεροι γοῦν οὐ περιπε-
 σοῦνται τῷ δεινῷ, ἀλλὰ φυλάσσονται. Γένοιτο δὲ κακείνους
 ἐλευθερωθῆναι τοῦ νοσήματος, καὶ ἡμῶν μηδένα περιπεσεῖν
 ποτε, ἵνα κοινῇ πάντες τῶν ἐπηγγελλμένων τύχωμεν ἀγαθῶν
 25 χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

42. Ἱερ. 22, 13.

43. Λουκᾶ 6, 24.

του εἰς ὕψος!»⁴², μάλλον δὲ ἄς θρηνήσωμεν αὐτούς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς τότε, λέγων· «Ἀλλοίμονον εἰς σᾶς τοὺς πλουσίους! διότι ἔχετε τὸν μισθὸν σας καὶ τὴν παρηγορίαν σας»⁴³.

Παρακαλῶ ἄς μὴ παύσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ θρηνοῦμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· ἐὰν δὲ δὲν εἶναι ἄσχημον ἄς θρηνήσωμεν διὰ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν ἀδελφῶν μας. Ἦς μὴ κλαίωμεν αὐτὸν ποὺ ἀπέθανε πλέον, ἀλλὰ ἄς κλαίωμεν τὸν ἄρπαγα, τὸν πλεονέκτην, τὸν φιλάργυρον, τὸν ἀχόρταγον. Διατί θρηνοῦμεν τοὺς νεκρούς, τοὺς ὁποίους δὲν ἡμποροῦμεν πλέον εἰς τίποτε νὰ τοὺς ὠφελήσωμεν; Ἦς θρηνήσωμεν αὐτούς, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάρχει δυνατότης νὰ συμβῇ καὶ μεταβολή. Ἀλλά, ἐνῶ ἡμεῖς θρηνοῦμεν, ἴσως αὐτοὶ νὰ γελοῦν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι ἄξιον θρήνων, διότι γελοῦν διὰ πράγματα ποὺ ἔπρεπε νὰ πενθοῦν· διότι, ἐὰν μὲν ἐπάθαινον κάτι ἀπὸ τοὺς ὀδυρμούς μας, ἔπρεπε νὰ παύσωμεν νὰ θρηνοῦμεν, μὲ τὴν ἐλπίδα μήπως διορθωθοῦν, ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀναίσθητοι, ἄς ἐπιμένωμεν ἡμεῖς εἰς τοὺς θρήνους μας, θρηνοῦντες ὅχι διὰ τοὺς πλουσίους, ἀλλὰ διὰ τοὺς φιλαργύρους, τοὺς πλεονέκτας, τοὺς ἄρπαγας. Δὲν εἶναι κακὸν πράγμα ὁ πλοῦτος (διότι ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν χρησιμοποιήσῃ καὶ δι' ἀναγκαῖα πράγματα, ὅταν τὸν ἐξοδεύῃ δι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην), ἀλλὰ κακὸν πράγμα εἶναι ἡ πλεονεξία, ποὺ προξενεῖ τὰς ἀθανάτους τιμωρίας.

Ἦς θρηνήσωμεν λοιπόν· διότι ἴσως συμβῇ κάποια διορθώσεις· ἢ, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ κακὸν αὐτοὶ ποὺ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ αὐτό, ἄλλοι ὅμως δὲν θὰ περιπέσουν εἰς αὐτὸ τὸ κακόν, ἀλλὰ θὰ προφυλαχθοῦν. Εἴθε δὲ νὰ συμβῇ καὶ ἐκεῖνοι νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸ νόσημα καὶ ἀπὸ ἡμᾶς νὰ μὴ περιπέσῃ κανεὶς ποτέ, ὥστε ὅλοι μαζὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν ὑποσχεθέντων ἀγαθῶν μὲ τὴν χάριν καὶ φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΕ'

Ἰω. 11, 49 - 12, 8

«Εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν Καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν, οὐδὲ διαλογίζεσθε διὰ συμφέρεει ἡμῖν, ἵνα εἷς
5 ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ», καὶ τὰ ἐξῆς.

1. «Ἐνεπάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ἣ ἐποίησαν ἐν παγίδι ταύτῃ, ἣ ἔκρυψαν, συνελήφθη ὁ ποῦς αὐτῶν». Τοῦτο ἐπὶ Ἰουδαίων γέγονεν· αὐτοὶ μὲν γὰρ ἔλεγον ἀνελεῖν
10 τὸν Ἰησοῦν, ἵνα μὴ ἔλθωσιν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἄρῳσιν αὐτῶν καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴν πόλιν, ἐπειδὴ δὲ ἀνεῖλον, ταῦτα ἔπαθον, καί, ὥς διαφενεζόμενοι ἔπραξαν, ταῦτα, ἐπειδὴ ἔπραξαν, οὐ διέφυγον. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀναιρεθεὶς ἔστιν ἐν οὐρανοῖς, οἱ δὲ ἀνελόντες τὴν γένναν κληρονομοῦσι· καίτοι
15 οὐ ταῦτα ἐσκέψαντο, ἀλλὰ τί; Ἐβούλοντο, φησὶν, ἀνελεῖν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης· εἶπον γὰρ διὰ «ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀρῶσιν ἡμῶν τὸ ἔθνος».

«Εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν Καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν»· (ἀναισχυντίτερος ὢν τῶν λοιπῶν)·
20 «Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν». Ὅπερ ἐκεῖνοι ἀμφέβαλλον, καὶ ἐν τάξει βουλῆς προετίθεσαν (ἔλεγον γάρ, «Τί ποιῶμεν;»), τοῦτο οὗτος ἀναισχύντως, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, καὶ μειὰ ἱταμόγητος ἀνεβόησε. Τί γάρ φησιν; «Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν, οὐδὲ διαλογίζεσθε διὰ συμφέρεει ἵνα εἷς ἄνθρωπος
25 ἀποθάνῃ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται. Τοῦτο δὲ οὐκ εἶπεν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ προεφήτευσεν, ἀρχιερεὺς ὢν». Ὁ-

1. Ψαλ. 9, 16.

2. Ἰω. 11, 48.

3. Ἰω. 11, 47.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΕ'

Ίω. 11, 49 - 12, 8

«Ένας δέ ἀπὸ αὐτοῦς, ὁ Καϊάφας, ποὺ ἦτο ἀρχιερεὺς τὸ ἔτος ἐκεῖνο, εἶπεν εἰς αὐτοῦς· Δὲν καταλαβαίνετε τίποτε οὔτε σκέπτεσθε ὅτι μᾶς συμφέρει νὰ πεθάνῃ ἓνας ἄνθρωπος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ» κλπ.

1. «Ἐπαγιδεύθησαν ἔθνη μέσα εἰς τὴν διαφθορὰν ποὺ διέπραξαν· ἀπὸ τὴν ἰδίαν παγίδα, ποὺ ἔκρυψαν, συνελήφθη τὸ πόδι των»¹. Αὐτὸ συνέβη μὲ τοὺς Ἰουδαίους· διότι, αὐτοὶ μὲν ἔλεγον νὰ φονεύσουν τὸν Ἰησοῦν, διὰ νὰ μὴ ἔλθουν οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὑποτάξουν καὶ τὸ ἔθνος των καὶ τὴν πόλιν των, ὅταν δὲ τὸν ἐθανάτωσαν, ἔπαθον αὐτὰ, καί, αὐτὰ ποὺ ἔπραξαν διὰ ν' ἀποφύγουν τὸ κακόν, αὐτὰ, ἐπειδὴ τὰ ἔπραξαν, δὲν τὰ διέφυγον. Ἀλλ' ὁ μὲν θανατωθεὶς εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἐθανάτωσαν κληρονομοῦν τὴν γέενναν· ἂν καὶ βέβαια δὲν ἀπεφάσισαν αὐτὰ, ἀλλὰ τί; Ἦθελον, λέγει, νὰ τὸν θανατώσουν ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· διότι εἶπον ὅτι «Θὰ ἔλθουν οἱ Ρωμαῖοι καὶ θὰ ὑποτάξουν τὸ ἔθνος μας»².

«Ένας δέ ἀπὸ αὐτοῦς, ὀνόματι Καϊάφας, ποὺ ἦτο ἀρχιερεὺς τὸ ἔτος ἐκεῖνο, εἶπεν· (ἦτο ἀναισχυντότερος ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους)· «Σεῖς δὲν καταλαβαίνετε τίποτε». Ἐκεῖνο ἀκριβῶς διὰ τὸ ὁποῖον ἀμφέβαλλον καὶ τὸ διετύπωσαν κατὰ τὴν σύσκεψιν (διότι ἔλεγον, «Τί γὰρ κάμωμεν;»³), αὐτὸ ἀνεφώνησεν αὐτὸς μὲ ἀναισχυντίαν καὶ ἀνεπιφύλαξιν καὶ μὲ θρασύτητα. Τί λέγει δηλαδὴ; «Σεῖς δὲν καταλαβαίνετε τίποτε, οὔτε σκέπτεσθε ὅτι συμφέρει ν' ἀποθάνῃ ἓνας ἄνθρωπος καὶ νὰ μὴ χαθῇ ὁλόκληρον τὸ ἔθνος. Αὐτὸ δὲ δὲν τὸ εἶπεν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ τὸ προεφήτευσεν, ἐπειδὴ ἦτο ἀρχιερεὺς. Βλέπεις πόση εἰ-

ρᾶς πόση τῆς ἀρχιερατικῆς ἐξουσίας ἡ δύναμις; Ἐπειδὴ
 γὰρ ὅλως ἠξίωτο τῆς ἀρχιερωσύνης, καίτοι ἀνάξιος ὢν
 τοῦ πράγματος, προσεφώτευσεν, οὐκ εἰδὼς ἅπερ ἔλεγε· καὶ
 τῷ σιῶματι μόνον ἐκέχρητο ἡ χάρις, τῆς δὲ μιᾶς καρδίας
 5 οὐχ ἦψαιτο. Πολλοὶ γοῦν καὶ ἄλλοι τὰ μέλλοντα εἶπον,
 ἀνάξιοι ὄντες· ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὁ Φαραώ, ὁ Βαλαάμ
 καὶ πάντων ἡ αἰτία δῆλη. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· “Υ-
 μεῖς κάθησθε, ἔτι ὀκνηρότερον τῷ πράγματι προσέχετε, καὶ
 οὐκ ἴστε ἐνὸς ἀνδρὸς σωτηρίας ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καταφρονῆ-
 10 σαι”. Ὅρα πόση τοῦ Πνεύματος ἡ δύναμις· ἀπὸ διανοίας
 πονηρᾶς ἰσχυσε ρήματα προενεγκεῖν, προφητείας γέμοντα
 θαυμασιῆς. Τέκνα δὲ Θεοῦ τὰ ἔθνη καλεῖ ὁ Εὐαγγελιστής,
 ἀπὸ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς φησι· «Καὶ
 ἄλλα πρόβατα ἔχω», καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ μέλλοντος αὐτὰ
 15 καλῶν.

Τί δέ ἐστιν, «Ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου»;
 Μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο διέφθαρτο· οὐκ ἔτι γὰρ τὸν
 χρόνον ἅπαντα τῆς ζωῆς ἱεράτευον, ἀλλ’ ἐνιαυτόν, ἐξ οὗ
 γεγόνασιν ὠνηταὶ αἱ ἀρχαί. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτω παρῆν
 20 ἔτι τὸ Πνεῦμα. Ἐπειδὴ δὲ τὰς χεῖρας ἦσαν κατὰ τοῦ
 Χριστοῦ, τὸ ιηνικαῦτα αὐτοῦς ἐγκαιέλιπε καὶ μειτῆλθεν ἐπὶ
 τοὺς ἀποσιόλους. Καὶ τοῦτο τὸ καταπέτασμα ἐδήλου σχιζό-
 μενον, καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ φωνή, ἡ λέγουσα· «Ἴδου ἀφίεται
 ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος». Καὶ Ἰώσηπος δέ, μετὰ βραχὺν
 25 γενόμενος χρόνον, ἔφη τινὰς ἀγγέλους τοὺς ἔτι παραμένον-
 τας, εἰ μὴ θουλήθεϊεν ἐκεῖνοι ματασιῆναι, καταλιπεῖν αὐ-
 τοὺς· ἕως μὲν γὰρ ὁ ἀμπελὼν εἰσιτήκει, πάντα ἐγίνετο,
 ἐπειδὴ δὲ τὸν κληρονόμον ἀπέκτειναν, οὐκ ἔτι, ἀλλ’ ἀπώ-
 λοντο· καὶ καθάπερ ἱμάτιον λαμπρὸν ἀπὸ παιδὸς ἀχρήσιον,
 30 τῶν Ἰουδαίων, λαβὼν ὁ Θεός, τοῖς εὐγνώμοσι δούλοις ἔ-

4. Ἰω. 10, 16.

5. Ματθ. 23, 38.

6. Ματθ. 21, 33 ε.

ναι ἡ δύναμις τῆς ἀρχιερατικῆς ἐξουσίας; Διότι, ἐπειδὴ εἶχεν ἀξιωθῇ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐν γένει, ἂν καὶ ἦτο ἀνάξιος αὐτῆς, προεφήτευσεν, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ αὐτὰ ποὺ ἔλεγεν· ἡ χάρις ἐχρησιμοποίησε μόνον τὸ στόμα, χωρὶς νὰ ἐγγίσῃ τὴν μιὰν καρδίαν. Βέβαια καὶ πολλοὶ ἄλλοι προεῖπον τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἂν καὶ ἦσαν ἀνάξιοι, ὅπως ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὁ Φαραώ, ὁ Βαλαάμ, καὶ ὅλων ἡ αἰτία εἶναι φανερά. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· 'Σεῖς κάθεσθε καὶ βλέπετε τὸ πρᾶγμα ἀκόμη μὲ ἀδιαφορίαν καὶ δὲν σκέπτεσθε ὅτι πρέπει νὰ ἀδιαφορήσετε διὰ τὴν σωτηρίαν ἐνὸς ἀνθρώπου χάριν τῆς κοινῆς ὠφελείας'. Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Πνεύματος· κατώρθωσε ἀπὸ πονηρὰν διάνοιαν ν' ἀναφέρῃ λόγια γεμάτα ἀπὸ θαυμαστὴν προφητείαν. Τέκνα δὲ Θεοῦ ὀνομάζει ὁ Εὐαγγελιστὴς τὰ ἔθνη, ἐξ αἰτίας ἐκείνου ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ ἴδιος λέγει· «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω»⁴, ὀνομάζων αὐτὰ ἔτσι ἀπὸ αὐτὸ ποὺ θὰ συνέβαινεν εἰς τὸ μέλλον.

Τί σημαίνει δέ, «Ἀρχιερεὺς ὧν κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο»; Μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα καὶ αὐτὸ εἶχε διαφθαρῇ· διότι δὲν ἱεράτευον πλέον καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς των, ἀλλ' ἐν ἔτος, ἀπὸ τότε ποὺ ἦτο δυνατόν νὰ πληρώνωνται αἱ ἐξουσίαι. Πλὴν ὅμως καὶ ἔτσι ἦτο παρὸν τὸ Πνεῦμα. Ὅταν δὲ ἐσήκωσαν τὰ χέρια των κατὰ τοῦ Χριστοῦ τότε τοὺς ἐγκατέλειπεν αὐτὸ καὶ μετέβη εἰς τοὺς ἀποστόλους. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐφάνέρωσε τὸ καταπέτασμα ποὺ ἐσχίσθη καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔλεγε· «Νᾶ, ἐγκαταλείπεται ὁ οἶκος σας ἔρημος»⁵. Καὶ ὁ Ἰώσηπος δέ, ποὺ ἔζησε μετὰ ἀπὸ ὀλίγον χρόνον, εἶπεν, ὅτι μερικοὶ ἄγγελοι, ποὺ παρέμενον ἀκόμη εἰς αὐτοὺς, θὰ τοὺς ἐγκαταλείψουν, ἐὰν δὲν θελήσουν ἐκεῖνοι νὰ ἀλλάξουν φρόνημα· διότι, ὅσον χρόνον παρέμενεν ὁ ἀμπελὼν, ὅλα ἐγίνοντο, ὅταν ὅμως ἐφόνευσαν τὸν κληρονόμον⁶, δὲν ἐγίνετο τίποτε, ἀλλὰ κατεστράφησαν· καὶ ὡσὰν ἀκριβῶς λαμπρὸν ἔνδυμα, ἀφοῦ τὸ ἔλαβεν ὁ Θεὸς ἀπὸ ἄχρηστον δοῦλον, δηλαδὴ τοὺς Ἰουδαίους, τὸ ἔδωσεν εἰς τοὺς εὐγνώμονας δούλους, δηλαδὴ

δωκε, τοῖς ἐξ ἐθνῶν, ἐκείνους ἐρήμους ἄφεις καὶ γυμνοὺς. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο ἦν, τὸ καὶ τὸν ἐχθρὸν προφητεῦσαι ταῦτα. Τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισπάσασθαι ἠδύνατο· κατὰ μὲν γὰρ τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν ἐναντίως ἐξέβη, ἐπειδὴ δὲ
 5 ἀπέθανε, διὰ τοῦτο τῆς μελλούσης κολάσεως ἀπηλλάγησαν οἱ πιοιτοί.

Τί ἐστίν, «Ἵνα συναγάγη εἰς ἓν»; Ὅτι τοὺς ἐγγύς καὶ τοὺς μακρὰν ἐν σῶμα ἐποίησε καὶ ὁ ἐν Ρώμῃ καθήμενος τοὺς Ἰνδοὺς μέλος εἶναι νομίζει ἑαυτοῦ. Τί ταύτης τῆς
 10 συναγωγῆς ἴσον; Καὶ πάντων κεφαλὴ ὁ Χριστός. «Ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐβουλεύσαντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν». Καὶ μὴν πρότερον ἐζήτουν λέγει γάρ· «Διὰ τοῦτο ἐζήτουν οἱ Ἰουδαῖοι αὐτὸν ἀποκτεῖναι», καὶ «τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;». Ἀλλὰ τότε μὲν ἐζήτουν, νῦν δὲ καὶ
 15 ἐκύρωσαν τὴν γνώμην, καὶ ὡς ἔργῳ τῷ πράγματι κέχρηται. «Ἰησοῦς δὲ οὐκ ἔτι παρηγοία περιεπάτει ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ». Πάλιν ἀνθρωπίνως ἑαυτὸν σώζει, καὶ συνεχῶς τοῦτο ποιεῖ.

2. Τὴν δὲ αἰτίαν εἶπον, δι' ἣν πολλάκις ἀπῆλθε καὶ ἀνεχώρησε. Καὶ νῦν ἐγγύς τῆς ἐρήμου διατρίβει ἐν Ἑ-
 20 φραιά, καὶ ἐκεῖ ἔμενε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Πῶς οἶει θορυβεῖσθαι τοὺς μαθητάς, ὁρῶντας αὐτὸν ἀνθρωπίνως σωζόμενον; Οὐδεὶς λοιπὸν ἠκολούθησε· τῆς γὰρ ἐοριῆς οὔσης ἐγγύς, πάντες ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἔιρεχον αὐτοὶ δέ, ὅτι πάντες ἔχαιρον καὶ ἐπανηγύριζον, τότε κρύπτονται, τότε ἐν
 25 κινδύνοις εἰσίν, ἀλλ' ὁμῶς παρέμενον καὶ γὰρ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, τοῦ Πάσχα ὄντος καὶ τῆς Σκηνοπηγίας, ἐκρύπτοντο· καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα, τῆς ἐοριῆς οὔσης, τῷ φεύγειν καὶ τῷ κρύπτεσθαι μόνοι τῶν ἄλλων μετὰ τοῦ Διδασκάλου τὴν εὐνοίαν ἐπεδείκνυντο. Ἐντεῦθεν φησιν ὁ Λουκᾶς αὐτὸν

7. Ἰω. 5, 18.

8. Ἰω. 7, 19.

εἰς τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ἀφήσας ἐκείνους ἐρήμους καὶ γυμνοὺς. Δὲν ἦτο δὲ αὐτὸ μιᾶρόν, τὸ νὰ προφητεύσῃ δηλαδὴ καὶ ὁ ἐχθρὸς τέτοια πράγματα. Αὐτὸ ἤμποροῦσε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ προσελκύσῃ· διότι συνέβη μὲν ἀντίθετα ἀπὸ τὴν σκέψιν ποὺ διετύπωσεν ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπέθανε, διὰ τοῦτο οἱ πιστοὶ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν μελλοντικὴν τιμωρίαν.

Τί σημαίνει, «Ἵνα συναγάγῃ εἰς ἓν»; Ὅτι ἔκαμεν ἓνα σῶμα τοὺς εὐρισκομένους πλησίον καὶ μακράν, καὶ αὐτὸς ποὺ διαμένει εἰς τὴν Ρώμην θεωρεῖ μέλος του τοὺς Ἰνδούς. Τί ἄλλο ὑπάρχει ἴσον μὲ αὐτὴν τὴν συναγωγὴν; Καὶ ὅλων κεφαλὴ εἶναι ὁ Χριστός. «Ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπεφάσισαν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ τὸν φονεύσουν». Καὶ βέβαια καὶ προηγουμένως τὸν ἐζήτουν· διότι λέγει· «Διὰ τοῦτο ἐζήτουν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ τὸν φονεύσουν»⁷, καί, «τί μὲ ζητεῖτε διὰ νὰ μὲ φονεύσετε;»⁸. Ἀλλὰ τότε μὲν τὸν ἐζήτουν, ἐνῶ τώρα καὶ ἐπεκύρωσαν αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐφαρμόσουν τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν πρᾶξιν. «Ὁ δὲ Ἰησοῦς δὲν περιεπάτει πλέον ἐλεύθερα εἰς τὴν Ἰουδαίαν». Πάλιν μὲ ἀνθρώπινον τρόπον σώζει τὸν ἑαυτὸν του καὶ συνεχῶς αὐτὸ κάμνει.

2. Τὴν δὲ αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν πολλὰς φορές ἀνεχώρησε καὶ μετέβη μακρυὰ, τὴν εἶπον. Καὶ τώρα διαμένει πλησίον τῆς ἐρήμου, εἰς τὴν πόλιν Ἐφρατά, καὶ ἐκεῖ ἔμενε μὲ τοὺς μαθητάς του. Πόσον νομίζεις ὅτι ἐθορυβήθησαν οἱ μαθηταί του, βλέποντες αὐτὸν νὰ σώζεται ἀνθρωπίνως; Κανεὶς πλέον δὲν τὸν ἠκολούθησεν· ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπλησίαζεν ἡ ἐορτὴ, ὅλοι ἔτρεχον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐνῶ οἱ μαθηταί του, τότε ποὺ ὅλοι ἐχαίροντο καὶ ἐπανηγύριζον, τότε κρύπτονται, τότε εὐρίσκονται μέσα εἰς τοὺς κινδύνους, ἀλλ' ὅμως ἔμενον πλησίον του· καθ' ὅσον καὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Σκηνοπηγίας, ἐκρύπτοντο· καὶ πάλιν εἰς τὴν συνέχειαν, ὅταν ἐτελεῖτο ἡ ἐορτὴ, αὐτοὶ μόνοι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, μὲ τὸ νὰ φεύγουν καὶ νὰ κρύπτονται μαζὶ μὲ τὸν διδάσκαλόν των ἐφανέρωνον τὴν εὐνοιάν των πρὸς αὐτόν. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος λέγει ὁ Λουκᾶς ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχεν

εἰρηκέναι· «Ὑμεῖς ἐστέ οἱ διαμεμενηκότιες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου». Ταῦτα δὲ ἔλεγε, δεικνὺς ὅτι παρὰ τῆς αὐτοῦ ροπῆς ἐνδυναμοῦνται.

«Πολλοὶ δὲ ἐκ τῆς χώρας ἀνέβησαν ἀγνίσαι ἑαυτούς.
 5 Καὶ ἔδωκαν παραγγελίας οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, ἵνα πιᾶσωσιν αὐτόν». Θαυμασιὸς ἀγνισμός, μετὰ μαιφόνου προαιρέσεως, μετὰ ἀνδροφόνου διανοίας, μετὰ ἡγιασμένων χειρῶν! «Καὶ ἔλεγον Δοκεῖτε ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ ἐν τῇ ἐορτῇ;». Διὰ τοῦ Πάσχα ἐπεδούλευον, καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἐορτῆς
 10 ἐποιοῦντο καιρὸν σφαγῆς· τουτέστιν, ἐνταῦθα αὐτὸν ἐμπεσεῖν δεῖ, τοῦ καιροῦ καλοῦντος αὐτόν. Ὡ τῆς ἀσεβείας! ὅτε πλείονος ἔδει τῆς εὐλαβείας καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις εἰλημμένους ἀφίεναι, τότε τὸν οὐδὲν ἡδικηκότα θηρεῦσαι ἐπιχειροῦσι. Καίτοι καὶ ἤδη τοῦτο ποιήσαντες, οὐ μόνον
 15 οὐδὲν ὦνησαν, ἀλλὰ καὶ καταγέλαστοι γεγόνασιν. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἐμπίπτων διαφεύγει, καὶ βουλομένους αὐτὸν ἀνελεῖν κατέχει καὶ ἀπορεῖν ποιεῖ τῇ τῆς δυνάμεως ἀποδείξει κατανύξαι βουλόμενος, καὶ ἵνα, ὅταν λάβωσιν αὐτόν, μάθωσιν ὅτι οὐ τῆς οἰκείας ἰσχύος ἦν, ἀλλὰ τῆς ἐκείνου
 20 συγχωρήσεως τὸ γινόμενον· οὐδὲ γὰρ τότε ἴσχυσαν αὐτὸν συλλαβεῖν, καὶ ταῦτα πλησίον οὔσης τῆς Βηθανίας· καὶ ὅτε δὲ συνέλαβον, ἔρριπεν αὐτοὺς ὑπίους.

«Πρὸ ἑξ δὲ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος· καὶ εἰσιᾶτο παρ' αὐτοῖς, καὶ Μάρθα δια-
 25 κορεῖ, καὶ Λάζαρος ἐσθίει». Τοῦτο δὲ τῆς εὐλικρινοῦς ἀνασιτάσεως σημεῖον ἦν, τὸ μετὰ ἡμέρας πολλὰς καὶ ζῆν καὶ ἐσθίειν. Ὅθεν δῆλον ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς τὸ ἄριστον ἦν· ἅτε γὰρ φίλοι καὶ φιλούμενοι δέχονται τὸν Ἰησοῦν. Τινὲς δὲ φασιν ὅτι ἐν ἀλλοιοῖα οἰκίᾳ τοῦτο ἐγένετο. Ἡ δὲ
 30 Μαρία οὐ διηκόνει μαθήτρια γὰρ ἦν. Πάλιν ἐνταῦθα αὕτη

εἶπεῖ· «Σεῖς εἴσθε ἐκεῖνοι ποὺ παρεμείνατε κοντά μου κατὰ τὸν χρόνον τῶν δοκιμασιῶν μου»⁹. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐνδυναμώνονται ἀπὸ τὴν ἰδικήν του δύναμιν.

«Πολλοὶ δὲ ἀπὸ τὴν χώραν ἀνέβησαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ ἐξαγνισθοῦν. Καὶ ἔδωσαν ἐντολήν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νὰ τὸν συλλάβουν». Θαυμαστός ἐξαγνισμός, μὲ αἰμοβόρον πρόθεσιν, μὲ σκέψιν διὰ ἀνθρωποκτονίαν, μὲ χέρια αἱματωμένα! «Καὶ ἔλεγον· Ὑμετερεὶς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐορτήν;». Διὰ τοῦ Πάσχα ἐσχεδίαζον τὸ κακὸν καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἐορτῆς τὸν μετέβαλλον εἰς καιρὸν σφαγῆς· δηλαδή, ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ αὐτός ἐδῶ, ἀφοῦ ὁ καιρὸς τὸν καλεῖ. Πῶ, πῶ ἀσέβεια! ὅταν ἔπρεπε νὰ δείξουν περισσοτέραν εὐλάβειαν καὶ ν' ἀπολύσουν ἐκεῖνους ποὺ εἶχον συλληφθῇ διὰ τὰ χειρότερα παραπτώματα, τότε ἐπιχειροῦν νὰ συλλάβουν αὐτὸν ποὺ δὲν ἔκαμε κανὲν ἀδίκημα. Μολονότι βέβαια καὶ ὅταν πλέον τὸ ἔκαμαν αὐτό, ὅχι μόνον δὲν ὠφελήθησαν εἰς τίποτε, ἀλλὰ καὶ ἐγελοιοποιήθησαν. Διὰ τοῦτο συνεχῶς διαφεύγει ἀπὸ ἀνάμεσά των καὶ ἐνῶ θέλουν νὰ τὸν φονεύσουν τοὺς συγκρατεῖ καὶ τοὺς κάνει ν' ἀποροῦν, θέλων νὰ τοὺς συνετίσῃ μὲ τὴν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς του, καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν, ὅταν τὸν συλλάβουν, ὅτι ἡ σύλληψις του δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεώς των, ἀλλὰ αὐτὸ συνέβη κατόπιν ἰδικῆς του παραχωρήσεως· διότι οὔτε τότε κατώρθωσαν νὰ τὸν συλλάβουν, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ εὗρισκετο πλησίον ἡ Βηθανία· ἀλλά, καὶ ὅταν τὸν συνέλαβον, τοὺς ἔρριψε κατὰ γῆς¹⁰.

«Ἐξ ἡμέρας δὲ πρὶν ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἦλθεν εἰς τὴν Βηθανίαν, ὅπου ἦτο ὁ Λάζαρος καὶ τοῦ παρέθεσαν δεῖπνον καὶ ἡ Μάρθα ὑπηρέτει καὶ ὁ Λάζαρος ἔτρωγεν». Αὐτὸ δὲ ἦτο ἀπόδειξις τῆς πραγματικῆς ἀναστάσεως, τὸ ὅτι μετὰ ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας καὶ ζῇ καὶ τρώγει. Ἐπομένως γίνεται φανερόν, ὅτι εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς παρετέθη τὸ δεῖπνον· δέχονται δηλαδή τὸν Ἰησοῦν ἐπειδὴ ἦσαν φίλοι καὶ ἀγαπητοί. Μερικοὶ ὅμως λέγουν ὅτι αὐτὸ τὸ δεῖπνον ἔγινεν εἰς ξένην οἰκίαν. Ἡ δὲ Μαρία δὲν ὑπηρέτει, διότι ἦτο μαθή-

πνευματικώτερον οὐ διηκόνει γὰρ ὡς κεκλημένη, οὐδὲ κοι-
νὴν ποιεῖται τὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν μόνον περιτίσσει
τὴν τιμὴν, καὶ οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ πρόσσειν, ἀλλ' ὡς Θεῷ.
τὸ γὰρ μύρον διὰ τοῦτο ἐξέχεε καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς
5 ἀπέμαξεν, ἅτινα οὐκ ἦν ὑπόληψιν ἐχούσης περὶ αὐτοῦ
τοιαύτην, οἷαν οἱ πολλοί. Ἀλλ' ἐπειμήσεν ὁ Ἰούδας, προ-
σχῆμαι δῆθεν εὐλαθείας.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἄφες αὐτὴν εἰς γὰρ τὴν ἡμέραν
τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τοῦτο ἐποίησε». Τί δήποτε δὲ οὐκ
10 ἤλεγξε τὸν μαθητὴν ἐπὶ τῆς γυναικός, οὐδὲ εἶπε τοῦτο,
ὅπερ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν, ὅτι διὰ τὴν οἰκείαν κλοπὴν
ἐπέτιμα τῇ γυναικί; Τῇ πολλῇ μακροθυμίᾳ ἐντρέψαι αὐτὸν
ἐβούλετο· ὅτι γὰρ ἤδει ὅτι προδότης ἦν, ἄνωθεν αὐτὸν
ἤλεγξε πολλάκις, εἰπὼν «Οὐ πάντες πιστεύουσι», καὶ «εἰς
15 ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστιν». Ἐδήλωσε μὲν οὖν ὅτι οἶδεν αὐ-
τὸν προδότην, οὐκ ἤλεγξε δὲ φανερώς, ἀλλὰ συνεχώρησεν,
ἀνακαλέσασθαι αὐτὸν θέλων. Πῶς οὖν ἄλλος φησὶν ὅτι
πάντες οἱ μαθηταὶ τοῦτο ἐφθέγγαντο; Καὶ πάντες, κακεῖνος·
ἀλλ' οἱ λοιποὶ οὐ τῇ αὐτῇ προαιρέσει. Εἰ δέ τις ἐξετάζῃ,
20 τί δήποτε κλέπτη ὄντι τὸ γλωσσόκομον ἐνεχείρισε τῶν πτω-
χῶν, καὶ οἰκονομεῖν ἐποίησε, φιλάργυρον ὄντα; Ἐκεῖνο ἂν
εἵπομεν, ὅτι τὸν μὲν ἀπόρρητον λόγον ὁ Θεὸς οἶδεν, εἰ δέ
τι χρὴ ἡμᾶς στοχαζομένους εἰπεῖν, ἵνα πᾶσαν ἐκκόψῃ πρόφα-
σιν οὐ γὰρ εἶχεν εἰπεῖν ὅτι διὰ χρημάτων ἔρωτα τοῦτο
25 ἐποίησε (καὶ γὰρ ἱκανὴν εἶχεν ἐκ τοῦ γλωσσόκομου τῆς
ἐπιθυμίας τὴν παραμυθίαν), ἀλλὰ διὰ πονηρίαν πολλήν,
ἣν ἐβούλετο κατέχειν ὁ Χριστός, πολλῇ συγκαταβάσει πρὸς

11. Ἰω. 6, 64.

12. Ἰω. 6, 70.

13. Ματθ. 26, 6 ε. Μάρκ. 14, 3 ε.

τρια. Πάλιν αὐτὴ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν παρουσιάζεται πνευματικὰ ἀνωτέρω· διότι δὲν ὑπηρετεῖ ὡς προσκεκλημένη, οὔτε παρέχει τὴν ὑπηρεσίαν πρὸς ὅλους, ἀλλ' ἀποδίδει τὴν τιμὴν εἰς αὐτὸν μόνον, καὶ δὲν τὸν πλησιάζει ὡσὰν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὡσὰν Θεόν· διότι τὸ μύρον διὰ τοῦτο τὸ ἔχυσεν εἰς τὰ πόδια του καὶ τὸ ἐσφούγγισε μὲ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς της, πράγματα ποῦ ἦσαν δείγματα ὅτι αὐτὴ δὲν εἶχε περὶ αὐτοῦ τὴν ἰδίαν γνώμην ποῦ εἶχον οἱ πολλοί. Ἀλλὰ τὴν ἐπετίμησεν ὁ Ἰούδας, μὲ τὸ πρόσχημα δῆθεν τῆς εὐλαβείας.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Ἐφησέ την· διότι αὐτὸ τὸ ἔκαμε διὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου». Ἀλλὰ διατί τέλος πάντων δὲν ἤλεγξε τὸν μαθητὴν δι' αὐτὸ ποῦ εἶπε διὰ τὴν γυναῖκα, οὔτε εἶπεν αὐτὸ ποῦ ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν, ὅτι ἐπετίμησε τὴν γυναῖκα ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας του νὰ κλέπῃ; Ἦθελε μὲ τὴν πολλὴν μακροθυμίαν του νὰ τὸν μεταβάλῃ· διότι τὸ ἐγνώριζεν ὅτι ἦτο προδότης καὶ προηγουμένως τὸν ἤλεγξε πολλές φορές, λέγων· «Δέν θὰ πιστεύσουν ὅλοι»¹¹, καὶ «ἓνας ἀπὸ σᾶς εἶναι διάβολος»¹². Τὸ ἔκαμε μὲν φανερόν ὅτι γνωρίζει ποῦ εἶναι προδότης, δὲν τὸν ἤλεγξεν ὅμως φανερά, ἀλλὰ τὸν ἐσυγχώρησεν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον. Πῶς λοιπὸν ἄλλος εὐαγγελιστὴς λέγει ὅτι ὅλοι οἱ μαθηταὶ τὸ εἶπον αὐτό¹³; Καὶ ὅλοι καὶ ἐκεῖνος· ἀλλ' οἱ ὑπόλοιποι δὲν τὸ εἶπον μὲ τὴν ἰδίαν πρόθεσιν. Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελεν ἐξετάσει, διατί τέλος πάντων ἀνέθεσε τὸ χρηματοκιβώτιον διὰ τοὺς πτωχοὺς εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἦτο κλέπτης καὶ τὸν ἔκαμε διαχειριστήν, ἐνῶ ἦτο φιλάργυρος; θὰ ἤμπορούσαμεν ἐκεῖνο νὰ εἰποῦμεν, ὅτι τὸν μὲν ἀπόρρητον λόγον ὁ Θεὸς τὸν γνωρίζει, ἐὰν ὅμως πρέπει νὰ κάμωμεν καὶ ἡμεῖς κάποιαν σκέψιν, τὸ ἔκαμε διὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ κάθε δικαιολογίαν· διότι δὲν ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ ὅτι τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὰ χρήματα (καθ' ὅσον ἤμποροῦσε νὰ ἱκανοποιήσῃ ἀρκετὰ τὴν ἐπιθυμίαν του ἀπὸ τὸ χρηματοκιβώτιόν του), ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς πονηρίας του, ποῦ ἤθελεν ὁ Χριστὸς νὰ τὴν ἐξαλείψῃ, χρησι-

αὐτὸν κεχρημένος. Διὸ οὐδὲ ἐνεκάλει αὐτῷ κλέπιοι, καίτοι γε εἰδώς, ἑμφοράτιων τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν, καὶ πᾶσαν ἑξαίρων ἀπολογίαν.

«Ἄφες αὐτήν», φησὶν εἰς γὰρ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τοῦτο ἐποίησε». Πάλιν τὸν προδότην ἀνέμνησεν, ἐνταφιασμὸν εἰπών. Ἄλλ' οὐ καθικνεῖται αὐτοῦ ὁ ἔλεγχος, οὐδὲ μαλάσσει τὸ ρῆμα, καίτοι ἱκανὸν αὐτὸν εἰς οἶκτον ἐμβάλεῖν· ὥσανεὶ ἔλεγεν· «Ἐπαχθής εἰμι καὶ φορτικός, ἀλλὰ ἀνάμεινον μικρὸν, καὶ ἀπελεύσομαι»· καὶ γὰρ
 10 τοῦτο κατεσκεύαζεν ἐν τῷ λέγειν· «Ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε». Ἄλλ' οὐδὲν τούτων τὸν θηριώδη καὶ μαινόμενον ἐπέκαμψε, καίτοι γε καὶ τούτων πολλῶν πλείονα καὶ εἶπε καὶ ἐποίησε καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἔνιψε καὶ αὐτήν τὴν νύκτια, καὶ τραπέζης αὐτῷ μετέδωκε καὶ ἄλῶν, ὃ καὶ τὰς
 15 ληστροικὰς οἶδε κατέχειν ψυχὰς (καὶ ῥήματα ἕτερα ἐφθέγγαιτο, ἱκανὰ καὶ λίθον μαλάξαι), καὶ ταῦτα οὐ πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἵνα μηδὲ ὁ χρόνος εἰς λήθην ἐμβάλη· ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα ἔσται.

3. Δεινὸν γὰρ ἢ φιλαργυρία, δεινόν! καὶ ὀφθαλμοὺς
 20 καὶ ὦτα πηροῖ καὶ θηρίου χαλ'επωτέρους ποιεῖ, οὐ συνειδός, οὐ φιλίαν, οὐ κοινωνίαν, οὐ τὴν τῆς οἰκείας ψυχῆς σωτηρίαν ἐννοῆσαι συγχωροῦσα, ἀλλὰ, καθάπαξ πάντων ἀποσιήσασα, δούλους αὐτῆς ποιεῖ τοὺς ἁλόντας, καθάπερ τις τυραννὶς χαλεπή. Καὶ τὸ δεινὸν τῆς οὕτω πικρᾶς δουλείας,
 25 διὲ καὶ χάριν αὐτῇ ἔχειν ἀναπεῖθει· καὶ δοῶ περ ἂν αὐτῇ μᾶλλον δουλεύωσι, τοσούτω τὰ τῆς ἡδονῆς αὖξεται. Καὶ ταύτη μάλιστα ἀνίσταται τὸ νόσημα γίνεται, ταύτη δυσάλωτον τὸ θηρίον. Τοῦτο τὸν Γιεζῆ λεπρὸν ἀντὶ μαθητοῦ

μποιει δι' αὐτὸν πολλὴν συγκατάβασιν. Διὰ τοῦτο δὲν τὸν ἐπετίμα ὅταν ἔκλεπτεν, ἂν καὶ βέβαια τὸ ἐγνώριζε, διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν του καὶ ν' ἀφαιρέσῃ κάθε δικαιολογίαν του.

«Ἐφησέ την, λέγει· διότι αὐτὸ τὸ ἔκαμε διὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου». Πάλιν τὸν προδότην ὑπενθύμισεν, ἀναφέρων τὸν ἐνταφιασμόν. Ἀλλὰ δὲν τὸν συγκινεῖ ὁ ἔλεγχος, οὔτε τὸν μαλακώνει ὁ λόγος, ἂν καὶ βέβαια εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τὸν κάνῃ νὰ τὸν λυπηθῇ· ἦτο ὥσάν νὰ ἔλεγεν· Ἐίμαι ἐνοχλητικὸς καὶ φορτικὸς, ἀλλὰ περίμενε ὀλίγον καὶ θὰ φύγω ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον· καθ' ὅσον αὐτὸ ἐννοοῦσεν ὅταν ἔλεγεν· «Ἐμένα δὲ δὲν μὲ ἔχετε πάντοτε». Ἀλλ' ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἐλύγισε τὸν θηριώδη καὶ μανιασμένον, ἂν καὶ βέβαια πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ εἶπε καὶ ἔκαμε καὶ τὰ πόδια του ἐνίψε τὴν ἰδίαν τὴν νύκτα καὶ ἀπὸ τὴν τράπεζαν τοῦ ἔδωσε νὰ φάγῃ, πρᾶγμα ποῦ ἤμπορεῖ καὶ τὰς ληστρικὰς ψυχὰς νὰ συγκρατήσῃ (καὶ ἄλλα λόγια εἶπεν, ποῦ ἦσαν ἱκανὰ καὶ λίθον νὰ μαλακώσουν), καὶ ὅλα αὐτὰ ὅχι πρὶν ἀπὸ πολὺν χρόνον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ὥστε οὔτε ὁ χρόνος νὰ τὸν κάνῃ νὰ τὰ λησμονήσῃ· καὶ ὅμως αὐτὸς ἀπὸ ὅλα ἔμεινεν ἀσυγκίνητος.

3. Πράγματι εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα ἡ φιλαργυρία! καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καταστρέφει καὶ τὰ αὐτιά καὶ κάμνει τοὺς ἀνθρώπους φοβερωτέρους ἀπὸ θηρίον, μὴ ἐπιτρέπουσα αὐτοὺς οὔτε τὴν συνείδησίν των νὰ σκεφθοῦν οὔτε τὴν φιλίαν, οὔτε τὴν κοινωνίαν οὔτε τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των, ἀλλὰ, ἀφοῦ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ ὅλα, κάμνει δούλους τῆς αὐτοῦς ποῦ θὰ συλλάβῃ, ὥσάν ἀκριβῶς κάποια φοβερὰ τυραννίς. Καὶ τὸ φοβερὸν αὐτῆς τῆς τόσο πικρᾶς δουλείας εἶναι, ὅτι καταπείθει τοὺς δούλους τῆς νὰ τῆς χρεωστοῦν καὶ χάριν· καὶ ὅσον περισσότερον δοῦλοι τῆς συμβῇ νὰ γίνουν, τόσον περισσότερον αὐξάνεται ἡ εὐχαρίστησίς των. Καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν γίνεται τὸ νόσημα εἰς ἀπροχώρητον βαθμὸν ἀθεράπευτον, καὶ ἔτσι γίνεται ἀκατανίκητον τὸ θηρίον. Αὐτὸ ἔκαμε τὸν Γιεζῆ λεπρὸν ἀντὶ

καὶ προφήτου πεποίηκε· τοῦτο τοὺς περὶ Ἀνανίαν ἀπώλεσε·
 τοῦτο τὸν Ἰούδαν προδότην εἰργάσατο· τοῦτο τοὺς Ἰουδαίων
 ἄρχοντας διέφθειρε, λαμβάνοντας δῶρα καὶ κοινωνοὺς κλε-
 πιῶν γενομένους· τοῦτο μυρίους πολέμους εἰσήγαγεν, αἱμά-
 5 των μὲ τὰς ὁδοὺς, θρήνων δὲ καὶ οἰμωγῶν τὰς πόλεις πλη-
 ρῶσαν· τοῦτο καὶ δεῖπνα ἐποίησε γενέσθαι ἀκάθαρτα, καὶ
 τραπέζας ἐναγεῖς, καὶ ἐδέσματα παρανομίας ἐνέπλησε. Διὰ
 τοῦτο αὐτὸ εἰδωλολατρείαν ἐκάλεσεν ὁ Παῦλος. Ἀλλ' οὐδὲ
 οὕτως ἐφόβησε.

- 10 Διὰ τί δὲ εἰδωλολατρείαν; φησὶν. Ἔχουσι πολλοὶ χρή-
 ματα, καὶ χρῆσασθαι αὐτοῖς οὐ τολμῶσιν, ἀλλὰ ἀφιεροῦσιν
 εἰς ἐγγόνους καὶ ἐξ ἐγγόνων παραπέμποντες ἀνέπαφα, καθά-
 περ τινῶν ἀναθημάτων οὐ τολμῶντες ἄψασθαι· ἐὰν δέ ποιε
 καὶ ἀναγκασθῶσιν, ὥσπερ ἀθέμιτόν τι πράξαντες, οὕτω διά-
 15 κεινται. Καὶ ἄλλως δέ, ὥσπερ τὸ ξόανον περιέπει ὁ Ἑλ-
 λην, οὕτω οὐ τὸ χρυσίον θύραις πιστεύεις καὶ μοχλοῖς, ἀντὶ
 ναοῦ τὸ κιβώτιον κατασκευάζων, καὶ ἐναποτιθέμενος σκεύε-
 σιν ἀργυροῖς. Ἀλλ' οὐ προσκυνεῖς, καθάπερ ἐκεῖνος τὸ
 ξόανον; Ἀλλὰ πᾶσαν ἐπιδείκνυσαι περὶ αὐτὸ θεραπείαν.
 20 Πάλιν ἐκεῖνος ἡδέως ἂν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ψυχὴν
 πρόοιτο, ἢ τὸ ξόανον τοῦτο καὶ οἱ τὸ χρυσίον φιλοῦντες.
 Ἀλλ' οὐ προσκυνῶ τὸ χρυσίον, φησὶν. Οὐδὲ ἐκεῖνος τὸ
 εἰδωλόν, φησί, προσκυνεῖ, ἀλλὰ τὸν ἐνοικοῦντα δαίμονα.
 Οὕτω καὶ σύ, κἂν μὴ τὸ χρυσίον προσκυνῇς, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ
 25 τῆς ὀφρεως τοῦ χρυσοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐπιπηδῶνιά σου
 τῇ ψυχῇ δαίμονα· δαίμονος γὰρ χαλεπώτερον τῆς φιλαργυ-
 ρίας ἢ ἐπιθυμία, καὶ ταύτῃ πολλοὶ μᾶλλον κείθονται, ἢ ἕτε-
 ροι τοῖς εἰδώλοις· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ πολλὰ παρακούουσιν,

14. Δ' Βασ. 5, 21 ε.

15. Πράξ. 5, 1 ε.

16. Κολασ. 3, 5.

17. Ξόανον· ξύλινον ὁμοίωμα θεότητος.

μαθητοῦ καὶ προφήτου¹⁴· αὐτὸ ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀπώλειαν τοὺς περὶ τὸν Ἀνανίαν¹⁵· αὐτὸ ἔκαμε τὸν Ἰούδαν προδότην· αὐτὸ διέφθειρε τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων μὲ τὸ ὅτι ἐλάμβανον δῶρα καὶ ἐγίνοντο συνεργοὶ τῶν κλεπτῶν· αὐτὸ ἐπροξένησεν ἀπείρους πολέμους καὶ ἐγέμισε τὰς μὲν ὁδοὺς μὲ αἵματα, τὰς δὲ πόλεις μὲ θρήνους καὶ ὀδυρμούς· αὐτὸ ἐγένεν αἰτία καὶ δεῖπνα νὰ γίνουν ἀκάθαρτα καὶ τράπεζαι βδελυραὶ καὶ τὰς ἐγέμισε μὲ φαγητὰ παρανομίας. Διὰ τοῦτο ἐχαρακτήρισεν αὐτὸ ὁ Παῦλος εἰδωλολατρείαν¹⁶. Ἀλλὰ οὔτε καὶ ἔτσι ἐφόβησεν.

Καὶ διατί, λέγει, τὴν ὀνομάζει εἰδωλολατρείαν; Πολλοὶ ἔχουν χρήματα καὶ δὲν τολμοῦν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν, ἀλλὰ τὰ ἀφιερώνουν μεταβιβάζοντας αὐτὰ ἀνέπαφα εἰς τοὺς ἀπογόνους των καὶ εἰς τοὺς ἐγγόνους των καὶ δὲν τολμοῦν νὰ τὰ ἐγγίσουν ὥσάν ἀκριβῶς νὰ πρόκειται διὰ κάποια ἀφιερῶματα· ἐὰν δὲ κάποτε ἀναγκασθοῦν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν, εὐρίσκονται εἰς τέτοιαν κατάστασιν, ὥσάν νὰ διέπραξαν κάτι τὸ ἀσεβές. Καὶ μὲ ἄλλα λόγια, ὅπως ἀκριβῶς φροντίζει ὁ εἰδωλολάτρης τὸ ξόανον¹⁷, ἔτσι σὺ τὸν χρυσὸν τὸν ἐμπιστεύεσαι εἰς τὰς θύρας καὶ εἰς τοὺς μοχλοὺς, κατασκευάζων ἀντὶ ναοῦ τὸ χρηματοκιβώτιον καὶ ἐναποθέτεις τὰ χρήματά σου εἰς σκεύη ἀργυρᾶ. Ἀλλὰ δὲν προσκυνεῖς ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος τὸ ξόανον; Ὅμως δεικνύεις διὰ τὸν χρυσὸν ὅλην τὴν φροντίδα σου. Ἐπίσης ἐκεῖνος μὲ εὐχαρίστησιν θὰ ἐδέχετο νὰ χάσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ψυχὴν του, παρὰ τὸ ξόανον· τὸ ἴδιο κάνουν καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀγαποῦν τὸν χρυσόν. Ἀλλὰ, λέγει, δὲν προσκυνῶ τὸν χρυσόν. Οὔτε ἐκεῖνος τὸ εἶδωλον, λέγει, ὅτι προσκυνεῖ, ἀλλὰ τὸν δαίμονα ποὺ κατοικεῖ μέσα εἰς αὐτό. Ἔτσι καὶ σύ, ἂν καὶ δὲν προσκυνεῖς τὸν χρυσόν, ἀλλ' ὅμως προσκυνεῖς τὸν δαίμονα ποὺ εἰσορμᾷ εἰς τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ τὴν ὄψιν τοῦ χρυσοῦ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν σου δι' αὐτόν· διότι ἡ ἐπιθυμία εἶναι φοβερώτερον πρᾶγμα καὶ ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, καὶ εἰς αὐτὴν πείθονται πολλοὶ περισσότερο, παρὰ ἄλλοι εἰς τὰ εἶδωλα· διότι ἐκεῖνοι μὲν πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ λέγουν τὰ εἶδωλα δὲν τὰ

ἐνταῦθα δὲ πάντα εἴκουσι, καί, ὅπερ ἂν εἴπῃ ποιῆσαι, πεί-
 θονται. Τί λέγει; Πολέμιος ἔσο, φησὶν, ἐχθρὸς ἀπάντων,
 ἀγνόει τὴν φύσιν, καταφρόνει Θεοῦ, κατὰ θυσὸν σοι σεαυτὸν·
 καὶ πάντα πείθονται. Καὶ τοῖς μὲν ξοάνοις βοῦς καὶ προ-
 5 βата θύουσιν, ἡ δὲ ψιλουργία λέγει, 'Θῦσόν σοι τὴν σαρ-
 τοῦ ψυχὴν', καὶ πείθει.

Ὅρας οἶους ἔχει βωμούς; οἷα δέχεται θύματα; Βασι-
 λείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν οἱ πλεονέκται, καὶ οὐδὲ οὕ-
 τω δεδοίκασι· καὶ τοι γε πάντων ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἀσθενέ-
 10 σιέρα· οὐ γὰρ ἔμφυτος, οὐδὲ φυσική· ἡ γὰρ ἂν παρὰ τὴν
 ἀρχὴν ἐνείεθῃ· νῦν δὲ χρυσίον οὐκ ἦν ἄνωθεν, οὐδὲ ἦρα τις
 χρυσοῦ. Ἀλλά, εἰ βούλεσθε, λέγω πόθεν εἰσῆλθε τὸ κακόν.
 Ἐκαστος, τὸν πρὸ αὐτοῦ ζηλοῦντες, ἐπέτεινον τὸ νόσημα,
 καὶ τὸν οὐ βουλόμενον ὁ προλαβὼν ἐρεθίζει· διὰ γὰρ ἴδωσιν
 15 οἰκίας λαμπράς καὶ πλῆθος ἀγρῶν καὶ ἀνδραπόδων ἀγέλας
 καὶ ἀργυρᾶ σκεύη καὶ πολὺν ἱματίων φορυτόν, πάντα πράτ-
 τουσιν, ὥστε ὑπερβαλέσθαι· ὥστε οἱ πρῶτοι τῶν δευτέρων
 αἴτιοι γίνονται, καὶ κεῖνοι τῶν μετ' αὐτούς. Εἰ δὲ ἐβούλον-
 το σωφρονεῖν, οὐκ ἂν τοῖς ἄλλοις ἐγίνοντο διδάσκαλοι, μᾶλ-
 20 λον δὲ οὐδὲ τούτοις ἔστιν ἀπολογία· εἰσὶ γὰρ καὶ ἕτεροι χρη-
 μάτων καταφρονοῦντες.

Καὶ τίς, φησί, καταφρονεῖ; (Τὸ γὰρ δεινόν, διὸ ὑπὸ
 πολλῆς κακίας εἰς ἀδύνατον δοκεῖ περιεσιάναι, καὶ οὐδὲ
 πιστεύεται τις κατορθῶν). Εἴπω τοίνυν πολλοὺς τοὺς ἐν
 25 ταῖς πόλεσι, καὶ τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι. Καὶ τί τὸ κέρδος;
 οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τούτων ἔσεσθε θελτίους. Ἀλλως δέ, οὐ περὶ
 τούτων ἡμῖν ὁ λόγος νῦν, ὥστε κενῶσαι τὰ ὄντα· ἐβουλόμην
 δέ, πλὴν ἀλλά, ἐπειδὴ μεῖζον ὑμῶν τὸ φοβήσθαι, οὐκ ἀναγ-

ἐκτελοῦν, ἐνῶ αὐτοὶ εἰς ὅλα ὑπακούουν, καὶ πείθονται ὅτι τοὺς εἰπῇ νὰ ἐκτελέσουν. Τί λέγει; Γίνε, λέγει, πολέμιος, ἐχθρὸς ὅλων, ἀγνόησε τὴν φύσιν, περιφρόνησε τὸν Θεόν, θυσίασε τὸν ἑαυτὸν σου εἰς ἐμένα· καὶ εἰς ὅλα ὑπακούουν. Καὶ εἰς μὲν τὰ ξόανα θυσιάζουν βόδια καὶ πρόβατα, ἡ δὲ φιλαργυρία λέγει, 'θυσίασε εἰς ἐμένα τὴν ψυχὴν σου', καὶ ὑπακούεις.

Βλέπεις τί εἶδους βωμοὺς ἔχει; τί εἶδους θύματα δέχεται; Βασιλείαν Θεοῦ δὲν θὰ κληρονομήσουν οἱ πλεονέκται¹⁸, καὶ οὔτε αὐτὸ τοὺς φοβίζει· ἂν καὶ βέβαια αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἀσθενεστέρα ἀπὸ ὅλα· διότι δὲν εἶναι ἔμφυτος οὔτε φυσική· διότι ἐὰν ἦτο θὰ ἐτίθετο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τώρα δὲν ὑπῆρχεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν χρυσός, οὔτε ἡγάπα κανεῖς τὸν χρυσόν. Ἀλλά, ἐὰν θέλετε, σᾶς λέγω ἀπὸ ποῦ εἰσῆλθε τὸ κακὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ καθένας μὲ τὴν προσπάθειάν του νὰ ξεπεράσῃ τὸν προηγούμενόν του, συνετέλεσεν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ νοσήματός, καὶ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἐπιθυμεῖ τὸν πλοῦτον, τὸν ἐρεθίζει ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἀπέκτησε πρὶν ἀπὸ αὐτόν· διότι, ὅταν ἰδοῦν λαμπρὰς οἰκίας καὶ πλῆθος ἀγρῶν καὶ κοπάδια δούλων καὶ ἀργυρὰ σκεῦη καὶ πληθώραν περιττῶν ἐνδυμάτων, κάμνουν τὰ πάντα διὰ νὰ τοὺς ξεπεράσουν· ὥστε οἱ πρῶτοι γίνονται αἴτιοι τῶν δευτέρων καὶ ἐκεῖνοι αὐτῶν ποὺ ἔρχονται μετὰ ἀπὸ αὐτοῦς. Ἐὰν ὅμως ἤθελον νὰ εἶναι σώφρονες, δὲν θὰ ἐγίνοντο διδάσκαλοι τῶν ἄλλων, μᾶλλον δὲ οὔτε δι' αὐτοῦς ὑπάρχει δικαιολογία· διότι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ποὺ περιφρονοῦν τὰ χρήματα.

Καὶ ποῖος, λέγει, περιφρονεῖ τὰ χρήματα; (Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερόν, ὅτι δηλαδὴ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης κακίας θεωρεῖται ἀδύνατον τὸ νὰ ἀποφύγῃ κανεῖς αὐτὸ καὶ δὲν γίνεται πιστευτὸς αὐτὸς ποὺ τὸ κατορθώνει). Νὰ σᾶς ἀναφέρω λοιπὸν πολλοὺς ἀπὸ αὐτοῦς ποὺ ζοῦν εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ ὄρη. Καὶ ποῖον τὸ κέρδος; διότι οὔτε μὲ αὐτὸ θὰ γίνετε καλύτεροι. Ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι τώρα ὁ λόγος μας δι' αὐτά, διὰ νὰ ἐγκαταλείψετε τὰ ὑπάρχοντά σας· θὰ τὸ ἤθελα, πλὴν ὅμως, ἐπειδὴ τὸ φορτίον σας εἶναι με-

κάζω· ἀλλ' ὥστε μὴ τῶν ἀλλαιρίων ἐφίεσθαι παραινῶ, ὥστε
 ἐκ τῶν ὄντων μεταδιδόναι. Πολλοὺς δὲ τοιοῦτους εὐρήσο-
 μεν τοῖς οἰκείοις ἀρκουμένους, τῶν ἑαυτῶν ἐπιμελουμένους,
 καὶ ἀπὸ δεκαίων ζῶντας πόνων. Διὰ τί μὴ τοῦτους ζηλοῦ-
 5 μεν καὶ μιμούμεθα; Ἐννοήσωμεν τοὺς πρὸ ἡμῶν οὐχὶ τὰ
 κτήματα αὐτῶν ἔσθηκε, μόνον τὰ ὀνόματα αὐτῶν διασώζον-
 τα; τοῦ δεῖνος τὸ θαλανεῖον, καὶ τοῦ δεῖνος τὸ προάσειον,
 καὶ τὸ καιάλυμα; οὐχὶ εὐθέως θεασάμενοι σιένουμεν, ἐννοοῦν-
 τες πόσον πόνον ὑπέμεινε, πόσας ἀρπαγὰς ἤρπασε, καὶ οὐ-
 10 δαμοῦ φαίνεται, ἀλλ' ἐντριφυῶσιν ἕτεροι τοῖς ἐκείνου, οὐδ'
 οὐδὲ προσεδόκησε, τάχα δὲ καὶ ἐχθροί, ἐκείνου τὴν ἐσχά-
 την διδόντις δίκην.

Ταῦτα καὶ ἡμᾶς μένει· πάντως γὰρ ἀποθανούμεθα, πάν-
 τως τὸ αὐτὸ τέλος ὑποσησόμεθα. Πόσῃν ὀργήν, εἰπέ μοι,
 15 πόσῃν δαπάνῃ, πόσας ἀπεχθείας ὑπέσκησαν! καὶ τί τὸ κέρ-
 δος; Κόλασις ἀθάνατος, καὶ τὸ μηδεμιᾶς τυχεῖν παρὰ μν-
 θίας καὶ τὸ μὴ ζῶντας μόνον ἀλλὰ καὶ ἀπελθόντας καιηγο-
 ρεῖσθαι παρὰ πάντων. Τί δέ; τῶν πολλῶν τὰς εἰκόνας διαν-
 ῖδωμεν ἀνακειμένας ἐν ταῖς οἰκίαις οὐχὶ μᾶλλον θρηνοῦμεν;
 20 Ἀληθῶς καλῶς εἶπεν ὁ Προφήτης· «Πλὴν μάτην ταράσσε-
 ται πᾶς ἄνθρωπος ζῶν»· ταραχὴ γὰρ ὄντως ἡ περὶ τὰ τοι-
 αῦτα σπουδὴ· ταραχὴ καὶ θόρυβος περιτιός. Ἀλλ' οὐκ ἐν
 ταῖς μοναῖς ταῖς αἰωνίοις τοῦτο ἔσθιν, οὐδὲ ἐν ταῖς σκηναῖς
 ἐκείναις· ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἕτερος ἐμόχθησε, καὶ ἕτερος ἀπο-
 25 λαύει, ἐκεῖ δὲ τῶν ἑαυτοῦ μόχθων ἕκαστος ἔσται κύριος,
 καὶ πολλαπλάσιονα λήφεται τὴν ἀμοιβήν.

Πρὸς ἐκείνην τοίνυν ἐπειγόμεθα τὴν κησιν ἐκεῖ κα-
 τασκευάζωμεν ἑαυτοῖς οἰκίαν, ἵνα ἀναπανσώμεθα ἐν Χρι-
 στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα,
 30 ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

γαλύτερον, δὲν σᾶς ἀναγκάζω, ἀλλὰ σᾶς συμβουλεύω νὰ μὴ ἐπιθυμῇτε τὰ ξένα πράγματα καὶ νὰ δίδετε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔχετε. Θὰ εὐρωμεν δὲ πολλοὺς τέτοιους ποὺ ἀρκοῦνται εἰς τὰ ἰδικά των, ποὺ φροντίζουν διὰ τὰ ἰδικά των καὶ ζοῦν ἀπὸ τοὺς δικαίους κόπους των. Διατί δὲν γινόμεθα ζηλωταὶ αὐτῶν καὶ δὲν τοὺς μιμούμεθα; "Ἄς φέρωμεν εἰς τὴν σκέψιν μας τοὺς πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς δὲν σώζονται τὰ κτήματά των, ποὺ μόνον τὰ ὀνόματά των διασώζουν; τοῦ τάδε τὸ λουτρόν, καὶ τοῦ τάδε τὸ ἀγρόκτημα καὶ τὸ κατάλυμα; δὲν στενάζομεν μόλις τὰ ἰδοῦμεν, σκεπτόμενοι πόσον κόπον ὑπέμεινε, πόσας κλοπὰς διέπραξε, καὶ πουθενὰ δὲν φαίνεται, ἀλλ' ἀπολαμβάνουν ἄλλοι τοὺς κόπους του, τοὺς ὁποίους οὔτε κἂν ἐπερίμενεν, ἴσως δὲ καὶ ἐχθροὶ του, ἐνῶ ἐκεῖνος τιμωρεῖται μὲ τὴν πιὸ φοβεράν τιμωρίαν.

Αὐτὰ μᾶς περιμένουν καὶ ἡμᾶς διότι ὅπωςδὴποτε θὰ πεθάνωμεν, ὅπωςδὴποτε θὰ ἔχωμεν τὸ ἴδιο τέλος. Πόσῃν ὀργήν, εἰπέ μου, πόσας δαπάνας καὶ πόσας ἐχθρότητας δὲν ὑπέστησαν; Καὶ ποῖον τὸ κέρδος; Κόλασις ἀθάνατος, καὶ δὲν ἔχουν καμμίαν παρηγορίαν καὶ κατηγοροῦνται ἀπὸ ὅλους ὅχι μόνον ἐν ὧσιν ἔζων, ἀλλὰ καὶ ἀποθανόντες. Τί δέ; δὲν θρηνοῦμεν περισσότερο ὅταν ἰδοῦμεν τὰς εἰκόνας πολλῶν ἀνηρτημένους εἰς τὰς οἰκίας; Ἀλήθεια, καλὰ εἶπεν ὁ προφήτης «Καὶ ὅμως ἄδικα ταρασσεται ὁ κάθε ἄνθρωπος ποὺ ζῇ»¹⁹ διότι πράγματι εἶναι ταραχὴ ἢ φροντίς διὰ τὰ παρόμοια ταραχὴ καὶ θόρυβος περιττός. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν συμβαίνει εἰς τὰς αἰωνίους μονάς, οὔτε εἰς τὰς σκηνάς ἐκεῖνας διότι ἐδῶ μὲν ἄλλος ἐκόπιασε καὶ ἄλλος ἀπολαμβάνει, ἐνῶ ἐκεῖ ὁ καθένας εἶναι κύριος τῶν κόπων του καὶ θὰ λάβῃ πολλαπλασίαν ἀμοιβήν.

"Ἄς σπεύδωμεν λοιπὸν πρὸς ἐκείνην τὴν κτῆσιν ἐκεῖ ἃς κατασκευάζωμεν τὰς οἰκίας μας, διὰ νὰ ἀναπαυθῶμεν μὲ τὴν χάριν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΣ'

Ἰω. 12, 9 - 24

«Ἐγὼ οὖν ὁ ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων διὰ ἐ-
κεῖ ἔστι καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ'
5 ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν».

1. Ὡς περὶ ὁ πλοῦτος τοὺς οὐ προσέχοντας ἐκτραχηλί-
ζειν εἴωθεν, οὕτω καὶ ἡ ἀρχή· ἐκεῖνος μὲν γὰρ εἰς πλεονε-
ξίαν, αἴτιη δὲ εἰς ἀπόνοιαν ἄγει. Ὅρα γοῦν τὸ ἀρχόμενον
πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ὑγιαῖνον, τοὺς δὲ ἀρχοντας διεφθα-
10 μένους. Ὅτι γὰρ οὗτοι αὐτῷ ἐπίστανον, λέγουσι μὲν συνε-
χῶς οἱ Εὐαγγελισταὶ διὰ «πολλοὶ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστανον
αὐτῷ», ἐκ δὲ τῶν ἀρχόντων ἠπίστανον. Καὶ αὐτοὶ λέγουσιν,
οὐχὶ ὁ ὄχλος· «Μὴ τις τῶν ἀρχόντων ἐπίστανεν εἰς αὐτόν;».
Ἀλλὰ τί φησι; «Τὸ πλῆθος, οἱ μὴ εἰδότες τὸν Θεόν, ἐπι-
15 καίρατοί εἰσι». Τοὺς πιστεύοντας ἐπικαιαράτους ἔλεγον,
ἑαυτοὺς δὲ ἀναιροῦντας, συνειοῦς. Καὶ ἐπαῦθα δέ, τὸ
θαῦμα θεασάμενοι, ἐπίστανον οἱ πολλοί· οἱ δὲ ἔρχοντες οὐκ
ἠγοῦντο μόνον τοῖς οἰκείοις κακοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν Λάζαρον
ἀνελεῖν ἐπεχείρουν. Ἔστω τὸν Χριστόν, διὰ τὸ Σάββαιον
20 ἔλυνεν, διὰ ἴσον ἑαυτὸν ἐποίει τῷ Πατρί, καὶ διὰ τοὺς Ρω-
μαίους, οὓς φαιε, τῷ Λαζάρῳ τι ἔχοντες ἐγκαλεῖν, ἐπε-
χείρουν αὐτὸν ἀναιρεῖν; Μὴ ἄρα τὸ καλῶς παθεῖν ἔγκλημα;
Ὅρῃς πῶς αὐτῶν φονικὴ ἢ προαίρεσις; Καίτοι πολλὰ
σημεῖα εἰργάσατο, ἀλλ' οὐδὲν αὐτοὺς οὕτως ἐξεθηρίωσεν,

---

1. Ἰω. 7, 31.

2. Ἰω. 7, 48.

3. Ἰω. 7, 49.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΣ'

Ἰω. 12, 9 - 24

«Πολλοὶ ἀπὸ τοῦς Ἰουδαίους ἔμαθον ὅτι ἦτο ἐκεῖ καὶ ἦλθον ὅχι μόνον διὰ τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἰδοῦν τὸν Λάζαρον, ποὺ τὸν ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν».

1. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ πλοῦτος σκληρύνει συνήθως ἐκείνους ποὺ δὲν προσέχουν, ἔτσι καὶ ἡ ἐξουσία· διότι ὁ μὲν πλοῦτος ὁδηγεῖ εἰς πλεονεξίαν, ἐνῶ ἡ ἐξουσία εἰς ἀλαζονείαν. Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι τὸ μὲν πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, ποὺ ἦτο ὑπὸ ἐξουσίαν, εἶναι ὑγιές, οἱ δὲ ἄρχοντες διεφθαρμένοι. Διότι, τὸ ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐπίστευον εἰς αὐτόν, τὸ ἀναφέρουν συνεχῶς οἱ Εὐαγγελισταί, λέγοντες ὅτι «πολλοὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν»¹, ἐνῶ ἀπὸ τοῦς ἄρχοντας δὲν ἐπίστευον. Καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἄρχοντες, ὅχι τὸ πλῆθος, λέγουν· «Μήπως κανεὶς ἀπὸ τοῦς ἄρχοντας ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν;»². Ἀλλὰ τί λέγει; «Τὸ πλῆθος, ποὺ δὲν γνωρίζει τὸν Θεόν, εἶναι καταραμένον»³. Ἐκείνους ποὺ ἐπίστευον τοῦς ἀποκαλοῦσαν καταραμένους, ἐνῶ τοῦς ἑαυτούς των, ποὺ ἐφόνευον, συνετούς. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, βλέποντες τὸ θαῦμα, ἐπίστευον πολλοί, ἐνῶ οἱ ἄρχοντες δὲν ἤρκοῦντο μόνον εἰς τὰ ἰδικὰ των κακά, ἀλλ' ἐπεχείρουν καὶ τὸν Λάζαρον νὰ φονεύσουν. Ἔστω· τὸν Χριστὸν ἤθελον νὰ τὸν φονεύσουν ἐπειδὴ κατήργει τὸ Σάββατον, ἐπειδὴ ἐξίσωνε τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸν Πατέρα καὶ ἐξ αἰτίας τῶν Ρωμαίων, ὅπως ἔλεγον, ἐνῶ τὸν Λάζαρον μὲ ποίαν κατηγορίαν ἤθελον νὰ τὸν φονεύσουν; Μήπως ἄρα γε ἦτο ἔγκλημα τὸ ὅτι εὐηργετήθη;

Βλέπεις πῶς εἶναι φονικὴ ἡ πρόθεσίς των; Μολονότι βέβαια πολλὰ θαύματα ἔκαμεν, ἀλλ' ὁμως κανένα δὲν τοῦς

οὐχ ὁ παραλεύμενος, οὐχ ὁ τυφλός· τοῦτο γὰρ καὶ τῇ φύσει
 θαυμασιότερον ἦν, καὶ μετὰ πολλὰ ἐγεγόνει, καὶ ἦν παράδο-
 ξον νεκρὸν χειραήμερον ἰδεῖν περιπαιούντα καὶ φθεγγόμε-
 ρον. Καλά γε (οὐ γάρ;) τῆς ἐοριῆς τὰ κατορθώματα, φόνους
 5 ἀναμιγνύναι τὴν πανήγυριν. Ἄλλως δέ, ἐκεῖ μὲν ἐδόκουν
 ἐγκαλεῖν τὸ Σάββαιον, καὶ ταύτῃ ἀπάγειν τοὺς ὄχλους,
 ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ μηδὲν εἶχον μέμψασθαι, κατὰ τοῦ θερα-
 πευομένου ποιοῦνται τὴν ἐπιχείρησιν· ἐνταῦθα γὰρ οὐδ' οὐ
 ἐναντιοῦται τῷ Πατρὶ εἶχον εἰπεῖν· ἢ γὰρ εὐχὴ αὐτοὺς
 10 ἐπεσιέμιζεν. Ἐπεὶ οὖν καὶ ὁ αἰὲς ἐνεκάλουν ἀνήρητο, καὶ
 τὸ σημεῖον λαμπρὸν ἦν, ἐπὶ τὸν φόνον ὁρμῶσιν. Ὡστε καὶ
 ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ τοῦτο ἂν ἐποίησαν, εἰ μὴ εἶχον ἐγκαλεῖν τὸ
 Σάββαιον. Ἄλλως δέ, ἐκεῖνος μὲν ἄσημος ἦν, καὶ ἐξέβαλον
 αὐτὸν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, οὗτος δὲ ἐπίσημος· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ
 15 πολλοὺς ἐλθεῖν εἰς παραμυθίαν τῶν ἀδελφῶν· καὶ πάντων
 ὁρώντων τὸ θαῦμα ἐγένετο, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς παραδο-
 ξοποιίας. Διὰ τοῦτο πάντες ἔτρεχον ὀφόμενοι. Τοῦτο οὖν
 αὐτοὺς ἔδρανε, τό, τῆς ἐοριῆς ἐσιώσης, πάντας ἀφέντας
 ἐπὶ τὴν Βηθανίαν ἔρχεσθαι. Ἐπεχείρησαν οὖν αὐτὸν ἀνε-
 20 λεῖν, καὶ οὐδὲ ἐδόκουν τολμᾶν· οὕτως ἦσαν φονικοί. Καὶ
 διὰ τοῦτο, ἀρχόμενος ὁ νόμος, ἀπὸ τούτου ἔρχεται· «Οὐ
 φονεύσεις»· καὶ ὁ Προφήτης τοῦτο ἐγκαλεῖ· «Αἱ χεῖρες αὐ-
 τῶν αἷματος πλήρεις».

Πῶς οὖν, παρορησία μὴ περιπαιῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ,
 25 καὶ εἰς τὴν ἔρημον ἀναχωρῶν, πάλιν εἰσέρχεται μετὰ παρ-
 ορησίας; Σθέσας τὸν θυμὸν τῇ ἀναχωρήσει, πεπαιυμένοις αὐ-
 τοῖς ἐφίσταται. Ἄλλως δὲ τὸ πλῆθος, τὸ προάγον καὶ τὸ
 ἐπόμενον, ἱκανὸν ἦν εἰς ἀγωνίαν αὐτοὺς ἐμβαλεῖν· οὐδὲν

4. Ἐξ. 20, 13.

5. Ἠσ. 1, 15.

ἐξηγρίωσεν ἔτσι, οὔτε ὁ παράλυτος, οὔτε ὁ τυφλός· διότι αὐτὸ ἦτο καὶ ὡς πρὸς τὴν φύσιν του θαυμαστότερον καὶ εἶχε γίνει μετὰ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα καὶ ἦτο παράδοξον νὰ ἰδῇ κανεὶς τετραήμερον νεκρὸν νὰ περιπατῇ καὶ νὰ ὁμιλῇ. Καλὰ βέβαια εἶναι (δὲν εἶναι;) τῆς ἐορτῆς τὰ κατορθώματα, νὰ ἀναμιγνύουν τὴν πανήγυριν μὲ φόνους. "Αλλως τε, εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην ἐθεώρουν καλὸν νὰ τὸν κατηγοροῦν διὰ τὸ Σάββατον, καὶ ἔτσι ν' ἀπομακρύνουν τὸ πλῆθος ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, ἐπειδὴ δὲν εἶχον νὰ τὸν κατηγορήσουν διὰ τίποτε, στρέφουν τὴν προσπάθειάν των ἐναντίον τοῦ θεραπευθέντος· διότι ἐδῶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν οὔτε καὶ ὅτι ἀντιτίθεται εἰς τὸν Πατέρα· καθ' ὅσον ἡ προσευχὴ τοὺς ἀπεστόμωνεν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐξέλειπεν ἀπὸ ἐδῶ αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον τὸν κατηγοροῦν πάντοτε καὶ τὸ θαῦμα ἦτο λαμπρόν, προχωροῦν πρὸς τὸν φόνον. "Ωστε καὶ εἰς τὸν τυφλὸν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ κάμουν τὸ ἴδιο, ἐὰν δὲν εἶχον νὰ τὸν κατηγορήσουν διὰ τὸ Σάββατον. "Αλλως τε, ἐκεῖνος μὲν ἦτο ἄσημος καὶ τὸν ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὸ ἱερόν, ἐνῶ αὐτὸς ἦτο ἐπίσημος καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι πολλοὶ ἦλθον νὰ παρηγορήσουν τὰς ἀδελφάς του· καὶ τὸ θαῦμα συνέβη παρουσίᾳ ὅλων καὶ μὲ πάρα πολὺ παράδοξον τρόπον. Διὰ τοῦτο ὅλοι ἔτρεχον νὰ ἰδοῦν. Αὐτὸ βέβαια τοὺς ἐπλήγωνε, τὸ ὅτι, ἐνῶ ἤρχισεν ἡ ἐορτὴ, ὅλοι, ἀφοῦ ἄφησαν αὐτήν, ἔρχονται εἰς τὴν Βηθανίαν. Ἐπεχείρησαν λοιπὸν νὰ τὸν φονεύσουν καὶ δὲν ἐφαίνοντο νὰ τὸ τολμοῦν αὐτό· τόσον πολὺ ἐδιψοῦσαν διὰ αἷμα. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ νόμος ἀρχίζει ἀπὸ αὐτό· «Οὐ φονεύσεις»⁴ καὶ ὁ προφήτης δι' αὐτὸ τοὺς κατηγορεῖ· «Τὰ χέρια των εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ αἷμα»⁵.

Πῶς λοιπὸν ἐνῶ δὲν ἐκυκλοφοροῦσε φανερὰ εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ εἶχε φύγει εἰς τὴν ἔρημον, πάλιν εἰσέρχεται μὲ παρρησίαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα; Ἀφοῦ ἔσβησε τὸν θυμόν των μὲ τὴν ἀναχώρησίν του, ἐπιστρέφει, ἀφοῦ εἶχον καθησυχάσει. "Αλλως τε δὲ τὸ πλῆθος ποὺ ἐβάδιζεν ἔμπροσθέν του καὶ αὐτὸ ποὺ τὸν ἠκολούθει, ἦτο ἱκανὸν νὰ

γὰρ οὕτως ἐπεσπάσαιο αὐτοὺς σημεῖον, ὥς τὸ τοῦ Λαζάρου. Καὶ ἄλλος δὲ Εὐαγγελιστὴς φησιν, διὲ «ὑπέστρωσαν τοῖς ποσὶν αὐτοῦ τὰ ἱμάτια», καὶ διὲ «πᾶσα ἡ πόλις ἐσεῖσθη»· μετὰ τοσαύτης εἰσῆει τιμῆς. Ἐποίει δὲ τοῦτο, προφητεῖαν
 5 τὴν μὲν τυπῶν, τὴν δὲ πληρῶν, καὶ τὸ αὐτὸ τῆς μὲν ἐγένετο ἀρχή, τῆς δὲ τέλος· τὸ μὲν γὰρ «χαῖρε διὲ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι πρῶτος» προφητεῖαν πληροῦντος ἦν, τὸ δὲ ὄνον καθίσαι, μέλλον πρᾶγμα προδιατυπῶντος, διὲ τὸ ἀκάθαρτον τῶν ἐθνῶν γένος ἔμελλεν ὑποχείριον ἔχειν. Πῶς δὲ οἱ ἄλ-
 10 λοὶ φασὶν διὲ μαθητὰς ἔπεμψε, καὶ εἶπε· «Λύσατε τὸν ὄνον καὶ τὸν πῶλον», οὗτος δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν φησιν, ἀλλ' ὅτι ὄνᾶριον εὐρῶν ἐπεκάθισεν; Ὅτι ἀμφοτέρωθεν γενέσθαι εἰκὸς ἦν, καὶ μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν ὄνον ἀγόντων τῶν μαθη-
 τῶν, εὐρόντα αὐτὸν ἐπικαθίσαι. Τὰ δὲ βαῖτα τῶν φοινίκων
 15 καὶ τῶν ἐλαιῶν ἔλαβον, καὶ τὰ ἱμάτια ὑπεσιόρεσαν, δεικνύν-
 τες διὲ λοιπὸν μείζονα ἢ περὶ προφήτου δόξαν εἶχον περὶ αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον· «Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου». Ὅρᾳς διὲ τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς ἀπέπνι-
 γε, τὸ πεισθῆναι πάντας διὲ οὐκ ἔστιν ἀντίθεος; καὶ τοῦτο
 20 μάλιστα διήρει τὸν δῆμον, τὸ λέγειν αὐτὸν παρὰ τοῦ Πα-
 τρός ἥκειν;

Τί δὲ ἐστὶ, «Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών»; Ἐπειδὴ πάντες αὐτῶν οἱ βασιλεῖς ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄδικοί τινες ἦσαν καὶ πλεονέκται, καὶ παρέδωκαν αὐτοὺς τοῖς ἐχθροῖς,
 25 καὶ τὸ πλῆθος διέστρεφον, καὶ ὑπευθύνους ἐποίουν τοῖς πο-
 λεμίοις, ὁ ἄρρεν, φησὶν, ὁ οὗτος οὐ τοιοῦτος, ἀλλὰ πρῶτος καὶ ἐπιεικής· καὶ δείκνυται ἀπὸ τῆς ὄνου· οὐ γὰρ σιραιό-
 πεδον ἐπιουρόμενος εἰσῆλθεν, ἀλλ' ὄνον ἔχων μόνον. «Τοῦ-
 το δὲ οὐκ ἤδεσαν», φησὶν, «οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, διὲ ἦν ἐπ'
 30 αὐτῷ γεγραμμένον». Ὅρᾳς διὲ τὰ πλείονα ἠγνόουν, ἐπειδὴ

6. Λουκᾶ 19, 38.

7. Ματθ. 21, 10.

8. Ματθ. 21, 5.

9. Ματθ. 21, 2· Μάρκ. 11, 12.

10. Ζαχ. 9, 9.

τούς δημιουργήσῃ ἀνησυχίαν· διότι κανένα θαῦμα δὲν τοὺς προσήλκυσε τόσον, ὅσον τὸ θαῦμα τοῦ Λαζάρου. Καὶ ἄλλος δὲ Εὐαγγελιστὴς λέγει, ὅτι «ἔστρωσαν τὰ ἐνδύματά των κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του»⁶· καὶ ὅτι «ὅλη ἡ πόλις ἐσείσθη»⁷· μὲ τόσῃν μεγάλῃν τιμὴν εἰσήρχετο. Τὸ ἔκαμε δὲ αὐτό, ἀφ' ἐνὸς μὲν διατυπώωνων προφητείαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκπληρῶν προφητείαν, καὶ τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἦτο ἀρχὴ τῆς μιᾶς προφητείας καὶ τέλος τῆς ἄλλης· διότι τὸ μὲν «χαῖρε, διότι ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται πρὸς ἐσένα πρᾶος», ἦτο σημεῖον ἐκπληρώσεως προφητείας, τὸ νὰ καθίσῃ δὲ ἐπάνω εἰς ὄνον, ἦτο πρᾶγμα ποὺ προδιετύπωνε τὸ μέλλον, ὅτι δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὸ ἀκάθαρτον γένος τῶν ἐθνικῶν. Πῶς δὲ ἄλλοι λέγουν, ὅτι ἔστειλε μαθητὰς καὶ εἶπε, «Λύσατε τὴν ὄνον καὶ τὸ πωλᾶρι»⁸, ἐνῶ αὐτὸς δὲν λέγει τίποτε παρόμοιον, ἀλλ' ὅτι ἐκάθισεν εἰς τὸ ὄνᾶριον ποὺ ἡῦρεν; Βέβαια δυνατόν ἦτο καὶ τὰ δύο νὰ συμβοῦν, καὶ νὰ ἔλυσαν οἱ μαθηταὶ τὴν ὄνον καὶ νὰ τὴν ὠδηγοῦσαν, καὶ νὰ ἡῦρεν τὸ ὄνᾶριον καὶ νὰ ἐκάθισεν ἐπάνω εἰς αὐτό. Ἔλαβον δὲ τὰ βᾶϊα ἀπὸ τοὺς φοίνικας καὶ τὰς ἐλαίας καὶ ἔστρωσαν τὰ ἐνδύματά των κάτω, διὰ νὰ δείξουν ὅτι εἶχον πλέον περὶ αὐτοῦ ἀνωτέραν γνώμην ἀπὸ ὅ,τι διὰ προφήτην, καὶ ἔλεγον· «Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου». Βλέπεις ὅτι αὐτὸ πρὸ πάντων τοὺς κατέπνιγε, τὸ ὅτι ἐπείσθησαν ὅλοι ὅτι δὲν εἶναι ἀντίθεος; καὶ αὐτὸ πρὸ πάντων διέσπα τὸν λαόν, τὸ ὅτι ἔλεγεν ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν Πατέρα;

Τί σημαίνει δέ, «Χαῖρε πάρα πολύ, θυγατέρα Σιών»¹⁰; Ἐπειδὴ ὅλοι οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄδικοι καὶ πλεονέκται καὶ παρέδωσαν αὐτοὺς εἰς τοὺς ἐχθρούς των καὶ τὸ πλῆθος διέστρεφον, καὶ τοὺς καθίστων ὑπολόγους εἰς τοὺς ἐχθρούς των, Ἰάβε θάρρος, λέγει, αὐτὸς δὲν εἶναι τέτοιος, ἀλλ' εἶναι πρᾶος καὶ ἐπιεικής· καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν ὄνον· διότι δὲν εἰσῆλθεν ἀκολουθούμενος ἀπὸ στρατόν, ἀλλ' ἔχων μόνον ὄνον. «Αὐτό», λέγει, «δὲν τὸ ἐγνώριζον οἱ μαθηταὶ του, ὅτι ἦτο γραμμένον δι' αὐτόν». Βλέπεις, ὅτι ἀγνοοῦσαν τὰ περισ-

αὐτὸς οὐκ ἀπεκάλυπεν αὐτοῖς; καὶ γὰρ, διι εἶπε, «Λύσαιτε
 τὸν καθὼν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν», οὐδὲ
 τότε ἤδεσαν οἱ μαθηταί· καὶ ἄλλος δὲ Εὐαγγελιστῆς λέγει
 διι ἦν κεκρυμμένος ὁ λόγος ἀπ' αὐτῶν καὶ οὐκ ἤδεσαν δ-
 5 τι δεῖ αὐτὸν ἀναστῆναι ἐκ τῶν νεκρῶν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν
 εἰκότως ἐκρύπτετο· διὸ καὶ ἄλλος λέγει Εὐαγγελιστῆς διι,
 καθ' ἕκαστον ἀκούοντες, ἤλθουν καὶ ἦσαν ἐν κατηφείᾳ· τοῦ-
 το δέ, ἐκ τοῦ μὴ εἰδέναι τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον.
 Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰκότως ἐκρύπτετο, ὅτι μεῖζον ἢ καὶ
 10 αὐτοῦς, τὸ μέντοι τῆς ὄνου διὰ τί αὐτοῖς οὐκ ἀπεκαλύφθη;
 "Οτι καὶ τοῦτο μέγα ἦν.

2. "Ορα δὲ φιλοσοφίαν Εὐαγγελιστοῦ, πῶς οὐκ ἐπαι-
 σχύνεται τὴν προτιέραν αὐτῶν ἄγνοιαν ἐκπομπεύων. "Οτι
 μὲν οὖν γέγραπται ἤδεσαν, διι δὲ ἐπ' αὐτῷ γέγραπται οὐκ
 15 ἤδεσαν καὶ γὰρ ἂν ἐσκανδάλισεν αὐτοῦς, εἴ γε, βασιλεὺς
 ὢν, τοιαῦτα μέλλοι πάσχειν, καὶ οὕτως ἐκδίδοσθαι. Καὶ
 ἄλλως δέ, οὐκ ἂν εὐθέως ἐχώρησαν τὴν γνῶσιν τῆς βασι-
 λείας, ἦν ἔλεγε· καὶ γὰρ ἄλλος Εὐαγγελιστῆς φησιν διι
 περὶ βασιλείας ἐδόκουν ταύτης λέγεσθαι. «Ἐμαρτύρει δὲ
 20 ὁ ὄχλος ὅτι ἀνέσκησε τὸν Λάζαρον». Οὐ γὰρ ἂν τοσοῦτοι
 μειέθεντο ἐξαίφνης, φησὶν, εἰ μὴ ἐπίστανσαν τῷ σημείῳ.
 «Οἱ δὲ Φαρισαῖοι εἶπον πρὸς αὐτοῦς· Θεωρεῖτε διι οὐκ
 ὠφελεῖτε οὐδέν; "Ιδε ὁ κόσμος ὅπισω αὐτοῦ ὑπάγει».
 Δοκεῖ δέ μοι τοῦτο εἶναι τῶν ὑγιαίνοντων μὲν, οὐ τολμῶντων
 25 δὲ παρορησιάσασθαι, εἴτα ἀπὸ τῆς ἐκθάσεως κατεχόντων αὐ-
 τοὺς ὡς ἀνήνυια ἐπιχειροῦντας. Κόσμον δὲ ἐνταῦθα πάλιν
 τὸν ὄχλον φασὶν· οἶδε γὰρ ἡ Γραφή κόσμον καὶ τὴν κτίσιν
 λέγειν, καὶ τοὺς ἐν πονηρίᾳ ζῶντας. Καὶ τὸ μὲν φησιν, διαν

11. Ἰω. 2, 19.

12. Μάρκ. 9, 9 καὶ Ματθ. 17, 22.

13. Ματθ. 17, 22.

14. Ματθ. 17, 25.

σότερα, ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν τοὺς τὰ ἐφανέρωνεν; καθ' ὅσον, ὅταν εἶπε, «Λύσατε αὐτὸν τὸν ναὸν καὶ εἰς τρεῖς ἡμέρας θὰ τὸν ἀνοικοδομήσω»¹¹, οὔτε τότε ἀντελήφθησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἄλλος δὲ Εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι ἦτο κρυμμένον εἰς αὐτοὺς τὸ βαθύτερον νόημα τῶν λόγων τοῦ καὶ δὲν ἐγνώριζον ὅτι πρέπει αὐτὸς ν' ἀναστηθῇ ἐκ νεκρῶν¹². Ἀλλ' αὐτὸ μὲν δικαίως ἐκρύπτετο διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος Εὐαγγελιστῆς λέγει, ὅτι τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ ποὺ ἤκουον τοὺς ἐγέμιζεν ἀπὸ πόνον καὶ ἦσαν λυπημένοι¹³. αὐτὸ δὲ συνέβαινε, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεώς του. Ἀλλ' αὐτὸ μὲν δικαίως ἐκρύπτετο, ἐπειδὴ ἦτο ἀνώτερον ἀπὸ τὰς πνευματικὰς ἰκανότητάς των, ὅμως τὸ τῆς ὄνου διατί δὲν ἐφανερώθη εἰς αὐτοὺς; Ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ ἦτο σπουδαῖον.

2. Πρόσεχε δὲ φιλοσοφικότητα Εὐαγγελιστοῦ, πῶς δὲν ἐντρέπεται ν' ἀναφέρῃ τὴν προηγουμένην ἄγνοιάν των. Τὸ ὅτι βέβαια εἶχε γραφῇ αὐτὸ τὸ ἐγνώριζον, ὅτι ὅμως εἶχε γραφῇ δι' αὐτὸν δὲν τὸ ἐγνώριζον καθ' ὅσον θὰ ἤμποροῦσε νὰ τοὺς σκανδαλίσῃ, ἐὰν βέβαια, ἐνῶ ἦτο βασιλεύς, ἐπρόκειτο νὰ πάθῃ τέτοια καὶ νὰ παραδοθῇ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ ἐξ ἄλλου δὲν θὰ ἤμποροῦσαν ἀμέσως νὰ ἀντιληφθοῦν τὸ νόημα τῆς βασιλείας, διὰ τὴν ὁποίαν τοὺς ὠμίλει καθ' ὅσον ἄλλος Εὐαγγελιστῆς λέγει, ἐνόμιζον ὅτι τὰ ἔλεγεν αὐτὰ περὶ τῆς ἐπιγείου βασιλείας¹⁴. «Τὸ δὲ πλῆθος ἐπεβεβαίωνεν ὅτι ἀνέστησε τὸν Λάζαρον». Διότι δὲν θὰ μετέβαλλον ξαφνικὰ τόσοι πολλοὶ γνώμην, λέγει, ἐὰν δὲ ἐπίστευον εἰς τὸ θαῦμα. «Οἱ δὲ Φαρισαῖοι εἶπον πρὸς αὐτούς· Βλέπετε ὅτι δὲν ὠφελεῖτε καθόλου; Νά, ὁ κόσμος τρέχει ὀπίσω του». Ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αὐτὰ εἶναι λόγια ἐκείνων ποὺ ἐσκέπτοντο ὑγιῶς μὲν, δὲν ἐτολμοῦσαν ὅμως νὰ τὰ ἐκφράσουν μὲ θάρρος, καὶ ποὺ ἀντελαμβάνοντο ἀπὸ τὸ ὅλον ἀποτέλεσμα ὅτι αὐτοὶ ἐπιχειροῦν ἀκατόρθωτα πράγματα. Κόσμον δὲ ἐδῶ ὀνομάζει πάλιν τὸ πλῆθος διότι γνωρίζει ἡ Γραφὴ νὰ ὀνομάζῃ κόσμον καὶ τὴν κτίσιν καὶ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μὲ κακίαν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐννοεῖ ὅταν λέγῃ, «Αὐτὸς ποὺ ὁδηγεῖ

λέγει «Ὁ ἐκπύρων κατὰ ἀριθμὸν τὸν κόσμον αὐτοῦ», τὸ δέ, ὅταν λέγει· «Ὁ κόσμος ὑμᾶς οὐ μισεῖ, ἐμὲ δὲ μισεῖ». Καὶ χορὴ ταῦτα ἀκριβῶς εἰδέναι, ἵνα μὴ παρὰ τὴν σημασίαν τῶν ὀνομάτων λαθὴν παρέχωμεν τοῖς αἵρετικοῖς.

5 Ἦσαν δέ τινες τῶν Ἑλλήνων ἀναβάντες προσκυνῆσαι εἰς τὴν ἐορτήν. Ἐγγὺς ὄντες λοιπὸν τοῦ προσήλυτοι γίνεσθαι, ἦσαν εἰς τὴν ἐορτήν. Τῆς φήμης οὖν διαδοθείσης, λέγουσι «Θέλουμεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν». Ὁ δὲ Φίλιππος παραχωρεῖ τῷ Ἀνδρέᾳ, ὅτι πρὸ αὐτοῦ ὄντι, καὶ τὸ πρᾶγμα
10 αὐτῷ κοινοῦται. Ἀλλ' οὐδὲ οὗτος ἀπλῶς αὐθεντεῖ· ἤκουσε γὰρ ὅτι «εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε»· διὰ τοῦτο, μετὰ τοῦ μαθητοῦ κοινωσάμενος, τῷ διδασκάλῳ ἀναφέρει· ἀμφότεροι γὰρ εἶπον αὐτῷ. Ὁ δὲ τί φησιν; «Ἦλθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν μὴ ὁ κόσμος τοῦ οἴκου,
15 πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει». Τί ἐστιν, «Ἦλθεν ἡ ὥρα»; Ἐλεγεν, «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε», πᾶσαν ἐγκόπιων ἀγνωμοσύνης πρόφασιν ἀπὸ Ἰουδαίων, καὶ κατεῖχεν αὐτούς.

Ἐπεὶ οὖν ἐπόμενον οὗτοι ἀπειθοῦντες, ἐκεῖνοι δὲ ἐ-
20 βούλοντο προσελθεῖν, «καιρὸς λοιπὸν», φησί, «ἐπὶ τὸ πάθος ἐλθεῖν, πάντων πεπληρωμένων». Εἰ γὰρ μέλλομεν τοῦτοις μὲν καὶ ἀπειθοῦσι προσεδρεύειν, ἐκείνους δὲ καὶ βουλομένους μὴ προσίεσθαι, ἀνάξια τῆς ἡμετέρας ἔσται ταῦτα κηδεμονίας. Ἐπεὶ οὖν ἔμελλεν ἀφήσειν τοὺς μαθητὰς ἐπὶ
25 τὰ ἔθνη λοιπὸν ἵέναι μετὰ τὸν σταυρὸν ὁρᾷ δὲ αὐτοὺς προπηδῶντας, φησί· «Καιρὸς ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐλθεῖν»· οὐ πρότερον γὰρ αὐτοὺς εἴασεν, ἵνα ἢ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς· ἕως γὰρ διὰ τῶν ἔργων αὐτὸν διεκρούσαντο, ἕως αὐτὸν ἐοικαύ-

15. Ἦσ. 40, 26.

16. Ἰω. 7, 7.

17. Ματθ. 10, 5.

ἔξω ἀριθμημένον τὸν κόσμον αὐτοῦ»¹⁵, τὸ δὲ δεύτερον ὅταν λέγῃ, «Ὁ κόσμος δὲν μισεῖ ἐσᾶς, ἀλλὰ μισεῖ ἐμένα»¹⁶. Καὶ πρέπει αὐτὰ νὰ τὰ γνωρίζωμεν μὲ ἀκρίβειαν, διὰ νὰ μὴ δίδωμεν ἀφορμὴν διὰ κατηγορίαν εἰς τοὺς αἵρετικούς μὴ χρησιμοποιοῦντες αὐτὰ μὲ τὴν πραγματικὴν σημασίαν των.

«Υπῆρχον δὲ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἀνέβησαν διὰ νὰ προσκυνήσουν κατὰ τὴν ἐορτὴν». Εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἐορτὴν ἐπειδὴ σχεδὸν ἐπλησίαζον νὰ γίνουν προσήλυτοι. Ὅταν λοιπὸν διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς, λέγουν· «Θέλομεν νὰ ἰδοῦμεν τὸν Ἰησοῦν». Ὁ δὲ Φίλιππος ἔρχεται πρὸς τὸν Ἀνδρέα, ἐπειδὴ προηγείτο αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀνακοινώνει εἰς αὐτόν. Ἀλλ' οὔτε αὐτὸς παίρνει ἀπὸ μόνος του πρωτοβουλίαν· διότι ἤκουσεν· «Μὴ μεταβῆτε πρὸς τοὺς ἐθνικούς»¹⁷· διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τὸ ἐσυζήτησε μὲ τὸν μαθητὴν, τὸ ἀναφέρει εἰς τὸν διδάσκαλον· διότι καὶ οἱ δύο τὸ ἀνέφερον εἰς αὐτόν. Ἐκεῖνος δὲ τί λέγει; «Ἦλθεν ἡ ὥρα, διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν ὁ κόκκος τοῦ σίτου δὲν ἀποθάνῃ, ἀφοῦ πέσῃ εἰς τὴν γῆν, μένει αὐτὸς μόνος». Τί σημαίνει, «Ἦλθεν ἡ ὥρα»; Ἐλεγεν, «Μὴ μεταβῆτε πρὸς τοὺς ἐθνικούς», ἀφαιρῶν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους κάθε πρόφασιν ἀγνωμοσύνης, καὶ συνεκράτει αὐτούς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπέμενον οἱ Ἰουδαῖοι ν' ἀπειθοῦν, ἐνῶ οἱ ἐθνικοὶ ἤθελον νὰ προσέλθουν, ἡ καὶ πλέον εἶναι, λέγει, ἡ νὰ βαδίσω πρὸς τὸ πάθος, ἀφοῦ ὅλα ἔχουν ἐκπληρωθῇ. Διότι, ἐὰν πρόκειται νὰ φροντίζωμεν μὲν δι' αὐτούς, ἂν καὶ εἶναι ἀπειθεῖς, νὰ μὴ δεχώμεθα δὲ ἐκείνους, ἂν καὶ θέλουν νὰ προσέλθουν, θὰ εἶναι αὐτὰ ἀνάξια τῆς κηδεμονίας μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο ν' ἀφήσῃ τοὺς μαθητάς του νὰ μεταβοῦν πλέον εἰς τὰ ἔθνη μετὰ τὴν σταύρωσίν του, βλέπει δὲ τοὺς ἐθνικούς νὰ προσέρχωνται πρὶν οἱ μαθηταὶ μεταβοῦν πρὸς αὐτούς, λέγει· ἡ καὶ πλέον εἶναι νὰ βαδίσω πρὸς τὸν σταυρόν· δὲν τοὺς ἄφησε δηλαδὴ προηγουμένως, διὰ ν' ἀποτελῇ αὐτὸ μαρτυρία δι' αὐτούς· διότι μέχρι τότε ποὺ τὸν ἀπεμάκρυναν μὲ τὰ ἔργα των, μέχρι

ρωσαν, οὐκ εἶπε, «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη», ἀλλ' «εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε», καὶ «οὐκ ἀπεσιτάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόδαια τὰ ἀπολωλῶτα οἴκου Ἰσραήλ», καὶ «οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄριον τῶν τέκνων, καὶ δοῦναι
5 τοῖς κυναρίοις». Ἐπειδὴ δὲ ἐμίσησαν αὐτόν, καὶ οὕτως ἐμίσησαν, ὥς ἐνελεῖν, περιτιτὸν ἣν προσεδρεύει, διακρουόμενων ἐκείνων· καὶ γὰρ παρητήσαντο αὐτόν, λέγοντες· «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα». Τότε δὴ λοιπὸν αὐτοὺς ἀφῆκεν, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀφῆκαν. Διὰ τοῦτο λέγει «Προῦς
10 ἡθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἡθέλησατε!».

Τί ἔστιν «Ὁ κόκκος τοῦ σίτου, ἐὰν μὴ πεσὼν ἀποθάνῃ»; Περὶ τοῦ σιανθοῦ λέγει. Ἵνα γὰρ μὴ θορυβῶνται, ἐννοοῦντες ὅτι, ὅτε καὶ Ἕλληνες προσῆλθον, τότε ἀνῆρρέθη, λέγει· Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς ποιεῖ προσ-
15 ελθεῖν, καὶ αὐξήσει τὸ κήρυγμα τὸ ἐμὸν'. Εἶτα, ἐπειδὴ ἀπὸ λόγων οὐχ οὕτως ἔπειθεν, ἀπο τῆς τῶν πραγμάτων πείρας αὐτὸ μεθοδεύει, λέγων· Ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ σίτῳ τοῦτο γίνεται, μᾶλλον φέρει καρπὸν, διὰν ἀποθάνῃ· εἰ δὲ ἐν τοῖς σπέρμασι τοῦτο, πολλῷ μᾶλλον ἐν ἡμοῖς. Ἀλλ' οὐκ ἤδεσαν
20 οἱ μαθηταὶ τὰ λεγόμενα. Διὸ συνεχῶς αὐτὸ τίθησιν ὁ Εὐαγγελιστής, ἀπολογούμενος ὑπὲρ τῆς μετὰ ταῦτα φυγῆς. Τοῦτον, καὶ περὶ τῆς ἀνασιτάσεως διαλεγόμενος ὁ Παῦλος, τὸν λόγον ἐκίνησε.

3. Ποίαν οὖν ἔξουσιν ἀπολογίαν οἱ τῇ ἀνασιτάσει δια-
25 πιστοῦντες, ἐν τοῖς σπέρμασι τοῦ πράγματος καθ' ἐκάστην μελειτουργίαν τὴν ἡμέραν, καὶ ἐν φυτοῖς, καὶ ἐπὶ τῆς γενέσεως τῆς ἡμετέρας; Πρῶτον γὰρ δεῖ φθαρῆναι τὸ σπέρμα, καὶ τότε γενέσθαι γένεσιν. Ὅλως δέ, διὰν ὁ Θεὸς τι ποιῇ, λογισμῶν οὐκ ἔστι χρεία· πῶς γὰρ ἐξ οὐκ ὄντων
30 ἡμᾶς ἐποίησε; Ταῦτα πρὸς Χριστιανοὺς λέγω, τοὺς λέγον-

18. Ματθ. 28, 19.

19. Ματθ. 10, 5.

20. Ματθ. 15, 24.

21. Ματθ. 15, 26.

22. Ἰω. 19, 15.

23. Ματθ. 23, 37.

24. Α' Κορ. 15, 35-36.

τότε πού τόν ἐσταύρωσαν, δέν εἶπε, «πηγαίνετε καί κάμετε μαθητάς μου ὅλα τὰ ἔθνη»¹⁸, ἀλλά «Μή μεταβῆτε πρὸς τοὺς ἐθνικούς»¹⁹, καί «Δέν ὑπεστάλην εἰς ἄλλους παρὰ εἰς τὰ πρόβατα τὰ χαμένα τοῦ οἴκου τοῦ Ἰσραήλ»²⁰, καί «Δέν εἶναι σωστόν νὰ πάρω τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καί νὰ τὸν δώσω εἰς τὰ σκυλιά»²¹. Ἐπειδὴ δὲ τὸν ἐμίσησαν, καί τόσον πολὺ τὸν ἐμίσησαν, ὥστε νὰ τὸν θανατώσουν, περιττόν ἦτο νὰ φροντίζῃ δι' ἐκείνους, ἀφοῦ ἐκεῖνοι τὸν ἀπέκρουσαν καθ' ὅσον ἠρνήθησαν αὐτόν, λέγοντες· «Δέν ἔχομεν βασιλέα, παρὰ τὸν Καίσαρα»²². Δηλαδή τότε πλέον τοὺς ἄφησεν, ὅταν αὐτοὶ τὸν ἄφησαν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Πόσες φορές ἠθέλησα νὰ μαζεύσω τὰ τέκνα σας, καί δέν ἠθελήσατε!»²³.

Τί σημαίνει, «Ὁ κόκκος τοῦ σίτου ἐὰν δέν πέσῃ εἰς τὴν γῆν καί δέν ἀποθάνῃ»; Σημαίνει τὴν σταύρωσίν του. Διὰ νὰ μὴ θορυβῶνται δηλαδή, σκεπτόμενοι ὅτι τότε ἐθανατώθη, ὅταν προσῆλθον καί οἱ Ἕλληνες, λέγει· Ἀὐτὸ λοιπὸν πρὸ πάντων θὰ τοὺς κάμῃ νὰ προσέλθουν καί θὰ αὐξήσῃ τὸ κήρυγμά μου. Ἐπειτα, ἐπειδὴ μὲ τὰ λόγια δέν τοὺς ἔπειθε τόσον μεθοδεύει αὐτὸ ἀπὸ αὐτὰ πού συμβαίνουν εἰς τὴν φύσιν καί λέγει· Διότι τὸ ἴδιο γίνεται καί μὲ τὸν σῖτον, τότε φέρει περισσότερον καρπὸν, ὅταν ἀποθάνῃ· ἐὰν δὲ αὐτὸ συμβαίnehm εἰς τὰ σπέρματα, πολὺ περισσότερον θὰ συμβῇ εἰς ἐμένα'. Ἀλλ' οἱ μαθηταὶ δέν ἀντελήφθησαν τὰ λεγόμενα. Διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτὸ ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελιστής, ἀπολογούμενος διὰ τὴν εἰς τὴν συνέχειαν φυγὴν των. Αὐτὸν τὸν λόγον ἀνέφερε καί ὁ Παῦλος, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀναστάσεως²⁴.

3. Ποίαν λοιπὸν ἀπολογίαν θὰ ἔχουν αὐτοὶ πού δέν πιστεύουν εἰς τὴν ἀνάστασιν, τὴν στιγμὴν πού διαπιστώνωμεν νὰ γίνεται αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καθημερινῶς εἰς τὰ σπέρματα καί εἰς τὰ φυτὰ καί εἰς τὴν ἰδικήν μας τὴν γέννησιν; Διότι πρῶτα πρέπει νὰ καταστραφῇ τὸ σπέρμα, καί τότε νὰ γεννηθῇ τὸ νέον. Καί γενικά, ὅταν ὁ Θεὸς κάμνῃ κάτι, δέν χρειάζονται οἱ συλλογισμοί· διότι πῶς ἐδημιούργησεν ἡμᾶς ἀπὸ τὸ μηδέν; Αὐτὰ τὰ λέγω διὰ τοὺς χριστιανούς,

τας πείθεσθαι Γραφαῖς. Ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον ἐρῶ ἀπὸ λο-
γισμῶν ἀνθρωπίνων. Τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐν κακίᾳ διά-
γουσιν, οἱ δὲ ἐν ἀρετῇ· ἀλλὰ τῶν ἐν κακίᾳ διατριβόντων
πολλοὶ εἰς ἔσχατον γῆρας ἤλθον εὐπαθεῦντες, τῶν δὲ ἐν
5 ἀρετῇ τὰ ἐναντία ὑπαμείναντες. Πότε οὖν τὰ κατ' ἀξίαν
ἀπολήφεται ἕκαστος; ἐν ποίῳ καιρῷ;

Ναί, φησὶν, ἀλλὰ σωμάτων οὐκ ἔστιν ἀνάσσεις. Οὐκ
ἀκούουσι τοῦ Παύλου λέγοντος· «Δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐν-
δύσασθαι ἀφθαρσίαν»; Οὐ περὶ ψυχῆς (οὐδὲ γὰρ φθείρεται
10 ἡ ψυχὴ)· καὶ ἀνάσσεις δὲ τοῦ πεπιωκότιος λέγεται· ἔπεσε
δὲ τὸ σῶμα. Διὰ τί δὲ οὐ θούλει ἀνάσσειν εἶναι σώματος;
Πότερον οὐ δυνατὸν τῷ Θεῷ; Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐσχάτης
ἀνοίας λέγειν. Ἀλλ' οὐ πρόπει; Διὰ τί οὐ πρόπει τὸ φθα-
ρτὸν, καὶ πόνου καὶ θανάτου κοινωνῆσαν, κοινωνῆσαι καὶ
15 τῶν σιεφάνων; Εἰ γὰρ μὴ ἔπρεπε, οὐδ' ἂν παρὰ τὴν
ἀρχὴν ἐγένετο, οὐκ ἂν σάρκα αὐτὸς ἀνέλαβεν. Ὅτι δὲ καὶ
ἀνέλαβε, καὶ αὐτὴν ἀνέστησεν, ἄκουσον τί φησι· «Βάλε τοὺς
δακτύλους, καὶ ἴδε ὅτι πνεῦμα ὁσιᾶ καὶ νεῦρα οὐκ ἔχει».
Διὰ τί δὲ τὸν Λάζαρον ἀνέστησεν, εἰ βέλτιον ἦν χωρὶς
20 σώματος ἀνασιῆναι; τί ἐν τάξει σημείου καὶ εὐεργεσίας
αὐτὸ ποιεῖ; τί δὲ ὅλως ἔδωκε τροφάς;

Μὴ τοίνυν ἀπαιτᾶσθε παρὰ τῶν αἰρετικῶν, ἀγαθητοί·
καὶ γὰρ ἀνάσσεις ἐσσι, καὶ κρίσις ἐστί. Ταῦτα δὲ ἀναι-
ροῦσιν, ὅσοι μὴ θούλονται δοῦναι λόγον τῶν πεπραγμένων·
25 καὶ γὰρ δεῖ τὴν ἀνάστασιν τοιαύτην εἶναι, οἷα γέγονεν ἡ
τοῦ Χριστοῦ ἀπαρχὴ γὰρ ἐκεῖνος, καὶ πρωτότοκος ἀπὸ τῶν
νερκῶν. Εἰ δὲ ἀνάσσεις τοῦτό ἐστι, ψυχῆς καθαρμός,
καὶ ἁμαρτιῶν ἀπαλλαγὴ, ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἥμαρτε, πῶς
ἀνέσται; πῶς ἡμεῖς τῆς κατάρας ἀπηλλάγημεν, εἰ γε καὶ

25. Α' Κορ. 15, 53.

26. Λουκᾶ 24, 39. Ἰω. 20, 27.

πού λέγουν ὅτι πιστεύουν εἰς τὰς Γραφάς. Ἐγὼ δὲ θὰ εἰπῶ καὶ κάτι ἄλλον, πού ἀποτελεῖ ἀνθρώπινον συλλογισμόν. Ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἄλλοι μὲν ζοῦν διαπράττοντες τὴν κακίαν καὶ ἄλλοι ἀσκοῦντες τὴν ἀρετὴν· ἀλλ' ἀπὸ αὐτοὺς πού διαπράττουν τὴν κακίαν πολλοὶ ἔφθασαν εἰς βαθὺ γῆρας εὐημεροῦντες, ἐνῶ ἀπὸ αὐτοὺς πού ζοῦν τὴν ἐνάρετον ζωὴν πολλοὶ φθάνουν εἰς βαθὺ γῆρας ἀφοῦ ὑπέμεναν τὰ ἀντίθετα. Πότε λοιπὸν ὁ καθένας θὰ λάβῃ αὐτὸ πού τοῦ ἀξίζει; εἰς ποῖον καιρὸν;

Ναί, λέγει, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀνάστασις σωμάτων. Δὲν ἀκούουν τὸν Παῦλον πού λέγει· «Πρέπει αὐτὸ τὸ φθαρτὸν νὰ ἐνδυθῇ τὴν ἀφθαρσίαν»²⁵; Δὲν τὸ λέγει διὰ τὴν ψυχὴν (διότι δὲν φθείρεται ἡ ψυχὴ)· καὶ ἀνάστασις λέγεται δι' αὐτὸ πού ἔχει πέσει· ἔπεσε δὲ τὸ σῶμα. Διὰ τί δὲ δὲν θέλεις νὰ ὑπάρχῃ ἀνάστασις σώματος; Ποῖο πρᾶγμα δὲν εἶναι δυνατόν εἰς τὸν Θεόν; Τὸ νὰ τὸ λέγῃ αὐτὸ κανεὶς εἶναι δεῖγμα τῆς πιὸ μεγάλης ἀνοησίας. Ἀλλὰ δὲν πρέπει; Διὰ τί δὲν πρέπει τὸ φθαρτὸν σῶμα, πού ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς πόνους καὶ τὸν θάνατον, νὰ λάβῃ μέρος καὶ εἰς τοὺς στεφάνους; Διότι, ἐὰν δὲν ἔπρεπε, δὲν θὰ ἐδημιουργεῖτο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος δὲν θὰ ἐλάμβανε σάρκα. Τὸ ὅτι δὲ ἔλαβε σάρκα καὶ τὴν ἀνέστησεν, ἄκουσε τί λέγει· «Βάλε τὰ δάκτυλά σου καὶ ἴδε ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν ἔχει σάρκα καὶ ὀστᾶ»²⁶. Διὰ τί δὲ ἀνέστησε τὸν Λάζαρον, ἐὰν ἦτο καλύτερον νὰ ἀναστηθῇ χωρὶς σῶμα; διὰ τί τὸ κάμνει αὐτὸ εἰς θέσιν θαύματος καὶ εὐεργεσίας; καὶ γενικὰ διὰ τί ἔδωσε τροφάς;

Μὴ λοιπὸν, ἀγαπητοί, ἀπατᾶσθε ὑπὸ τῶν αἵρετικῶν· καθ' ὅσον καὶ ἀνάστασις ὑπάρχει καὶ κρίσις. Αὐτὰ δὲ τὰ ἀρνοῦνται, ὅσοι δὲν θέλουν νὰ λογοδοτήσουν διὰ τὰς πράξεις των· καθ' ὅσον πρέπει ἡ ἀνάστασις νὰ εἶναι τέτοια πού ἦτο καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ· διότι ἐκεῖνος ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναστάσεως καὶ ὁ πρῶτος ἀναστηθεὶς ἐκ νεκρῶν. Ἐὰν δὲ ἀνάστασις εἶναι αὐτὸ, καθαρισμὸς δηλαδὴ τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, ὁ δὲ Χριστὸς δὲν ἡμάρτησε, πῶς ἀνέστη; πῶς ἡμεῖς ἀπηλλάγημεν τῆς

αὐτοὺς ἡμαρτε; πῶς δὲ λέγει, «Ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν»; ταῦτα γὰρ τὸ ἀναμάριτον δηλοῦντός ἐστιν. Οὐκοῦν καὶ αὐτοὺς ἢ οὐκ ἀνέσιη, ἢ, εἰ ἀνέσιη, ἡμαρτε πρὸ τῆς ἀνασιάσεως. Ἀλλὰ
 5 καὶ ἀνέσιη, καὶ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν. Οὐκοῦν ἀνέσιη σώματι· καὶ τὰ δόγματα ταῦτα τὰ πονηρὰ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ κενοδοξίας ἔκγονα. Φεύγωμεν τοίνυν τοῦτο τὸ νόσημα· «φθερουναι» γάρ, φησὶν, «ἡθὴ χρησιὰ ὁμιλίας κακαί». Οὐκ ἔστι ταῦτα ἀποσιόλων διδάγματα· Μαρκίων ἐστὶ καὶ
 10 Οὐαλεντίνος ὁ ταῦτα καινοτομήσας.

Φεύγωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί· οὐδὲν γὰρ ὄφελος βίου καθαροῦ, δογματίων διεφθαρμένων ὥσπερ οὖν οὐδὲ τοῦναντίον, δογματίων ὑγιῶν, ἐὰν βίος ἢ διεφθαρμένος. Ταῦτα Ἕλληνες ἔτεκον, ταῦτα ἐκεῖνοι ἠϋξησαν, ἀπὸ τῶν ἑξωθεν
 15 φιλοσόφων λαβόντες, καὶ τὴν ὕλην ἀγέννητον λέγοντες, καὶ πολλὰ ἰοταῦτα. Ὡσπερ οὖν εἶπαν οἱ οὐκ ἂν εἴη δημιουργός, μὴ ὑποκειμένης ὕλης ἀγεννήτου, οὕτω καὶ τὴν ἀνάστασιν ἠθέτησαν. Ἀλλὰ μὴ προσέχωμεν, εἰδότες Θεοῦ δύναμιν παναρκῆ· μὴ προσέχωμεν. Ὑμῖν λέγω ταῦτα·
 20 ἡμεῖς γὰρ τὴν πρὸς αὐτοὺς οὐ παραιτησόμεθα μάχην. Ἀλλ' ὁ ἄοπλος καὶ γυμνός, κἂν εἰς ἀσθενεῖς ἐμπέσῃ, κἂν ἰσχυρότερος ἢ, ραδίως ἀλώσεται. Εἰ μὲν γὰρ Γραφαῖς προσέχετε καὶ καθ' ἑκάστην ἑαυτοὺς ἠκονᾶτε τὴν ἡμέραν, οὐκ ἂν παρήνεσα τὴν πρὸς ἐκείνους φεύγειν μάχην ἀλλὰ καὶ συμπλέ-
 25 κεῖσθαι συνεβούλευσα ἂν καὶ γὰρ ἰσχυρὰ ἡ ἀλήθεια. Ἐπειδὴ δὲ χρῆσθαι αὐταῖς οὐκ ἴσiete, δέδοικα τὴν συμπλοκὴν, μὴ λαβόντες ὑμᾶς ἀόπλους καταβάλωσιν οὐδὲν γάρ, οὐδὲν ἀσθενέστερον ἐκείνων τῶν τῆς τοῦ Πνεύματος δοθηείας ἡρη-

27. Ἰω. 14, 30.

28. Α' Κορ. 15, 33.

κατάρας, ἐὰν βέβαια καὶ ὁ ἴδιος ἡμάρτησε; πῶς δὲ λέγει, «Ἐρχεται ὁ ἄρχων αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ δὲν ἔχει ἐπάνω μου καμμίαν ἐξουσίαν»²⁷; διότι αὐτὰ εἶναι λόγια ποῦ φανερώνουν τὸ ἁμάρτημα ἐκείνου. Λοιπὸν, σύμφωνα μὲ τοὺς αἵρετικούς, ἢ δὲν ἀνέστη, ἢ, ἐὰν ἀνέστη, ἡμάρτησε πρὸ τῆς ἀναστάσεως. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἀνέστη καὶ δὲν ἡμάρτησεν. Ἀνέστη λοιπὸν κατὰ τὸ σῶμα καὶ αὐτὰ τὰ πονηρὰ διδάγματα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ προϊόντα κενοδοξίας. Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν αὐτὸ τὸ νόσημα διότι λέγει «Αἱ κακαὶ συναναστροφαὶ διαφθείρουν τὰ καλὰ ἥθη»²⁸. Δὲν εἶναι αὐτὰ διδάγματα τῶν Ἀποστόλων αὐτὰς τὰς καινοτομίας τὰς ἐδίδαξαν ὁ Μαρκίων καὶ ὁ Οὐαλεντίνος.

Ἄς τὰ ἀποφεύγωμεν λοιπὸν, ἀγαπητοί διότι δὲν ὠφελεῖ εἰς τίποτε ὁ καθαρὸς βίος, ἐὰν τὰ διδάγματα εἶναι διεφθαρμένα ὅπως ἀκριβῶς βέβαια οὔτε καὶ τὸ ἀντίθετον, δὲν ὠφελοῦν τὰ ὑγιῆ δόγματα, ἐὰν ὁ βίος εἶναι διεφθαρμένος. Αὐτὰ τὰ ἐγέννησαν οἱ Ἕλληνες, αὐτὰ οἱ αἵρετικοὶ τὰ διώγκωσαν, ἀφοῦ τὰ ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους, διδάσκοντες ὅτι ἡ ὕλη εἶναι ἀγέννητος καὶ πολλὰ παρόμοια. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐδίδαξαν, ὅτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ δημιουργός, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ὕλη ἀγέννητος, ἔτσι ἡρνήθησαν καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἀλλὰ ἄς μὴ τὰ προσέχωμεν αὐτὰ τὰ διδάγματα, γνωρίζοντες ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ εἶναι πανίσχυρος ἄς μὴ τὰ προσέχωμεν. Πρὸς ἐσᾶς τὰ λέγω αὐτά διότι ἡμεῖς δὲν θὰ παρατήσωμεν τὴν μάχην πρὸς αὐτούς. Ἀλλ' ὁ ἄοπλος καὶ γυμνός, καὶ ἂν ἀκόμη πέσῃ εἰς ἀσθενεῖς ἀντιπάλους, εὐκόλα θὰ κατανικηθῇ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἰσχυρότερος. Διότι, ἐὰν προσείχετε τὰς Γράφας καὶ ἀσκούσατε καθημερινὰ τοὺς ἑαυτοὺς σας, δὲν θὰ σᾶς ἐσυμβούλευα νὰ ἀποφεύγετε τὴν μάχην πρὸς ἐκείνους, ἀλλὰ θὰ σᾶς ἐσυμβούλευα καὶ νὰ συμπλέκεσθε καθ' ὅσον ἡ ἀλήθεια εἶναι ἰσχυρά. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν γνωρίζετε νὰ χρησιμοποιεῖτε αὐτάς, φοβοῦμαι τὴν συμπλοκήν, μήπως σᾶς συλλάβουν ἀόηλους καὶ σᾶς κατανικήσουν διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀσθενέστερον ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶναι ἔρημοι ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύμα-

μωμένων. Εἰ δὲ τῇ ἔξωθεν κέχρηται σοφία, θαυμάζειν οὐ χρή, ἀλλὰ καταγελᾶν, ὅτι τοῖς μωροῖς κέχρηται διδασκάλοις· οὔτε γὰρ περὶ Θεοῦ, οὔτε περὶ κτίσεώς τι ὑγιὲς εὑρεῖν ἠδυνήθησαν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ, ἅπερ ἡ παρ' ἡμῖν χήρα
 5 ἐπίσιπται, ταῦτα Πυθαγόρας οὐδέπω ᾗδει· ἀλλ' ἔλεγον διιθάμνος ἐστὶ καὶ ἰχθύς, καὶ κύων γίνεται ἡ ψυχὴ.

Τούτοις οὖν, εἰπέ μοι, προσέχειν δεῖ; καὶ πῶς ἂν ἔχῃ λόγον; Μεγάλοι εἰσὶν ἐν τῇ κώμῃ ἐκεῖνοι, καλοὺς βοσitrύχους τρέφουσι, καὶ τριβώνας ἀναδέβληνται· μέχρι τούτων
 10 αὐτοῖς ἡ φιλοσοφία. Ἄν δὲ τὰ ἔνδον ἴδῃς, τέφρα καὶ κόνις καὶ ὑγιὲς οὐδέν, ἀλλὰ «ιάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν», πάντα ἀκαθαρσίας ἔχων γέμοντα καὶ ἰχώρος, καὶ τὰ δόγματα πάντα σκωλήκων. Ὁ γοῦν πρῶτος αὐτῶν τὸ ὕδωρ ἔφησεν εἶναι θεόν, καὶ ὁ μετ' ἐκεῖνον τὸ πῦρ, ἄλλος
 15 τὸν ἀέρα, καὶ πάντες εἰς τὰ σώματα κατηνέχθησαν. Τούτους οὖν, εἰπέ μοι, θαυμάζειν χρή; τοὺς οὐδὲ ἔννοιαν ἀσωμάτου λαβόντας Θεοῦ, εἰ δήποιε καὶ ὑστερον ἔλαβον μετὰ τὸ συγγενέσθαι ἐν Αἰγύπτῳ τοῖς ἡμετέροις; Ἀλλὰ, ἵνα μὴ πολὺν ὑμῖν ἐπάγωμεν θόρυβον, ἐνταῦθα τὸν λόγον καταλύσω·
 20 μεν· ἂν γὰρ ἀρξώμεθα τὰ ἐκείνων προτιθέναι δόγματα, καὶ τί μὲν περὶ Θεοῦ, τί δὲ περὶ ὕλης, τί δὲ περὶ ψυχῆς, τί δὲ περὶ σωμάτων εἶπον, πολὺς ἔψεται γέλως. Καὶ οὐδὲ τῆς παρ' ἡμῶν κατηγορίας δεήσονται· αὐτοὶ γὰρ ἀλλήλους ἔβαλον. Ὁ γοῦν καθ' ἡμῶν γράψας τὸν περὶ τῆς ὕλης
 25 λόγον, ἐαυτὸν ἀνεῖλε.

Διό περ, ἵνα μὴ ματαιίως ὑμᾶς ἀπασχολήσωμεν, καὶ λαβύρινθον λόγων ἀνελίσσωμεν, ταῦτα ἀφέντες, ἐκεῖνο ἐροῦμεν, τῆς ἀκροάσεως τῶν θείων ἔχεσθαι Γραφῶν, καὶ μὴ λογομαχεῖν εἰς οὐδὲν δέον δ καὶ Παῦλος

29. Ψαλμ. 5, 10.

30. Ὁ Θαλῆς

31. Ὁ Ἡράκλειτος

32. Ὁ Ἀναξιμένης

τος. Ἐὰν δὲ χρησιμοποιοῦν τὴν μὴ χριστιανικὴν σοφίαν, δὲν πρέπει νὰ τοὺς θαυμάζωμεν, ἀλλὰ νὰ τοὺς καταγελῶμεν, διότι χρησιμοποιοῦν τοὺς μωροὺς διδασκάλους· διότι ἐκεῖνοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ εὔρουν τίποτε τὸ ἀληθές οὔτε περὶ τοῦ Θεοῦ οὔτε περὶ τῶν δημιουργημάτων, ἀλλὰ, αὐτὰ ποὺ ἡ ἰδική μας χήρα τὰ γνωρίζει πάρα πολὺ καλά, αὐτὰ οὔτε ἀκόμη καὶ ὁ Πυθαγόρας δὲν τὰ ἐγνώρισεν· ἀλλ' ἔλεγον ὅτι ἡ ψυχὴ γίνεται θάμνος καὶ ἰχθύς καὶ σκύλος.

Αὐτοὺς, λοιπόν, εἶπέ μου πρέπει νὰ προσέχωμεν; καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσεν αὐτὸ νὰ δικαιολογηθῇ; Ἐκεῖνοι εἶναι μεγάλοι ὡς πρὸς τὴν κώμην, τρέφουν ὠραίους βοστρύχους καὶ φοροῦν τρίβωνας· ἡ φιλοσοφία των φθάνει μόνον μέχρις εἰς αὐτά. Ἐὰν ὁμως ἰδῇς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον των, εἶναι στάκτη καὶ σκόνη καὶ τίποτε τὸ ὑγιές, ἀλλὰ «τάφος ἀνοικτός εἶναι ὁ λάρυγξ αὐτῶν»²⁹, ὅλα τὰ διδάγματα των εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ἀκαθαρσίαν καὶ σαπίλαν καὶ σκώληκας. Ὁ πρῶτος λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς εἶπεν ὅτι τὸ ὕδωρ εἶναι Θεός³⁰, ὁ ἐπόμενος τὸ πῦρ³¹, ἄλλος τὸν ἀέρα³², καὶ ὅλοι τὰ ὑλικά σώματα ἐχαρακτήρισαν θεοὺς. Αὐτοὺς λοιπόν, εἶπέ μου, πρέπει νὰ θαυμάζωμεν, ποὺ δὲν συνέλαβον εἰς τὸν νοῦν των οὔτε καὶ τὴν ἀσώματον ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ βέβαια ἀργότερον συνέλαβον αὐτὴν τὴν ἔννοιαν, ὅταν συνανεστράφησαν τοὺς ἰδικούς μας εἰς τὴν Αἴγυπτον; Ἀλλὰ, διὰ νὰ μὴ σᾶς θορυβήσωμεν πάρα πολὺ, ἄς σταματήσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον· διότι, ἐὰν ἀρχίσωμεν νὰ ἀναφέρωμεν τὰ διδάγματα ἐκείνων καὶ τί εἶπον περὶ Θεοῦ, τί δὲ περὶ ὕλης, τί περὶ ψυχῆς καὶ τί περὶ σωμάτων. θ' ἀκολουθήσῃ πολὺς γέλως. Καὶ δὲν θὰ χρειασθοῦν οὔτε τὴν κατηγορίαν μας, διότι οἱ ἴδιοι ἔβαλον ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἔγραψεν ἐναντίον μας τὸν λόγον περὶ τῆς ὕλης, ἐξηφάνισε τὸν ἑαυτόν του.

Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, διὰ νὰ μὴ σᾶς ἀπασχολήσωμεν ἄδικα καὶ σᾶς ἀπλώσωμεν λαβύρινθον λόγων, ἀφήνοντες αὐτά, ἐκεῖνο θὰ εἰποῦμεν, προσέχετε τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν καὶ μὴ λογομαχῆτε διὰ τίποτε τὸ μὴ ἀναγκαῖον, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος συμβουλεύει εἰς τὸν

· παραινεῖ Τιμονθέω, καίτοι γε πολλῆς σοφίας ἐμπεπλησμένω,
καὶ τὴν ἀπὸ τῶν σημείων ἔχοντι δύναμιν. Πειθώμεθα τοί-
· νυν ἐκείνῳ, καί, τὰς φλυαρίας ἀφέντες, τῶν ἔργων ἐχώμε-
θα, φιλαδελφίας, λέγω, καὶ φιλοξενίας· καὶ πολὺν ποιη-
5 σόμεθα τῆς ἐλεημοσύνης λόγον, ἵνα τῶν ἐπηγγεαμένων τύ-
χωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

Τιμόθεον³³, ἄν καὶ ἦτο πλήρης ἀπὸ πολλήν σοφίαν, καὶ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιτελῇ θαύματα. "Ἄς πειθώμεθα λοιπὸν εἰς ἐκεῖνον, καί, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰς φλυαρίας ἃς ἐπιδοθῶμεν εἰς ἔργα, ἐννοῶ τὴν φιλαδελφίαν καὶ τὴν φιλοξενίαν, καὶ ἃς δίξωμεν μεγάλην φροντίδα διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

33. Β΄ Τιμ. 2, 14.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΖ'

Ίω. 12, 25 - 34

«Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ
μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζω-
5 ἦν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. Ἐὰν ἐμοὶ τις διακονῇ,
ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω».

1. Γλυκὺς ὁ παρὼν βίος, πολλῆς γέμων ἡδονῆς, ἀλλ'
οὐχ ἅπασιν, ἀλλὰ τοῖς προσηλαμένοις αὐτῷ. Εἰ δέ τις
εἰς τὸν οὐρανὸν διαβλέψει, καὶ τὰ ἐκεῖ ἴδοι καλά, ταχέ-
10 ως αὐτοῦ καταφρονήσει, καὶ οὐδένα ποιήσεται λόγον· ἐπεὶ
καὶ κάλλος σωμάτων, ἕως ἂν ἕτερον μὴ φαίνεται λαμπρό-
τερον, θαυμάζεται, ἐπειδὴν δὲ φανῇ τὸ κρεῖττον, καταφρο-
νεῖται τὸ πρότερον. Ἄν τοίνυν θελήσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς
ἐκεῖνο τὸ κάλλος ἰδεῖν, καὶ τὴν εὐπρέπειαν τῆς ἐκεῖ βα-
15 σιλείας καιοπιεῦσαι, ταχέως ἐναντιὸς τῶν δεσμῶν ἀπολύ-
σομεν τῶν παρόντων· δεσμὸς γὰρ τίς ἐστιν ἢ πρὸς τὰ πα-
ρόντα συμπάθεια. Καὶ εἰς τοῦτο ἡμᾶς ἐνάγων ὁ Χριστός,
ἄκουσον τί φησιν «Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει
αὐτήν· καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ,
20 εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. Ὁ ἐμοὶ διακονῶν ἐμοὶ
ἀκολουθεῖτω καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ
ἐμός». Αἰνίγμαι ἐοικέναι δοκεῖ τὰ ὑεγόμενα· ἀλλ' οὐκ ἔ-
στιν, ἀλλὰ πολλῆς ἐμπέπλησται σοφίας. Καὶ πῶς «ὁ φιλῶν
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν»; Ὁ τὰς ἐπιθυμίας αὐ-
25 τῆς ποιῶν τὰς αἰόπους· ὁ χαριζόμενος αὐτῇ παρὰ τὸ δέειν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΖ΄

Ίω. 12, 25 - 34

«Αὐτός ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴν τοῦ θὰ τὴν χάσῃ, καὶ αὐτός ποὺ μισεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ εἰς τὸν κόσμον αὐτόν θὰ τὴν φυλάξῃ διὰ τὴν αἰώνιον Ζωήν. Ἐὰν κάποιος μὲ ὑπηρετῇ πρέπει νὰ μὲ ἀκολουθῇ».

1. Εἶναι γλυκὺς ὁ παρὼν βίος καὶ γεμᾶτος ἀπὸ πολλὴν ἡδονήν, ὅχι ὅμως δι' ὅλους, ἀλλὰ δι' ἐκείνους ποὺ εἶναι προσηλωμένοι εἰς αὐτόν. Ἐὰν δὲ κανεὶς στρέψῃ τὴν προσοχήν τοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἰδῇ τὰ καλὰ ποὺ ὑπάρχουν ἐκεῖ, ἀμέσως θὰ περιφρονήσῃ τὸν ἐπίγειον βίον καὶ δὲν θὰ δώσῃ καμμίαν σημασίαν εἰς αὐτόν· διότι καὶ τὸ κάλλος τῶν σωμάτων, ἕως ὅτου δὲν ὑπάρχει ἄλλο σῶμα λαμπρότερον, θαυμάζεται, ὅταν ὅμως εὗρεθῇ τὸ λαμπρότερον, περιφρονεῖται τὸ προηγούμενον. Ἄν λοιπὸν θελήσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ συγκεντρώσωμεν τὴν προσοχήν μας εἰς ἐκεῖνο τὸ κάλλος καὶ νὰ ἐξετάσωμεν τὴν εὐπρέπειαν τῆς οὐρανίου βασιλείας, ἀμέσως θὰ ἐλευθερώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς παρούσης ζωῆς· διότι ἓνας δεσμὸς εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ παρόντα πράγματα. Καὶ θέλων ὁ Χριστὸς νὰ στρέψῃ τὴν προσοχήν μας εἰς αὐτό, ἄκουσε τί λέγει· «Αὐτός ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴν τοῦ θὰ τὴν χάσῃ, καὶ αὐτός ποὺ μισεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, θὰ τὴν φυλάξῃ διὰ τὴν αἰώνιον Ζωήν. Αὐτός ποὺ μὲ ὑπηρετεῖ, πρέπει νὰ μὲ ἀκολουθῇ· καὶ ὅπου εἶμαι ἐγώ, ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ ὁ ἰδικός μου ὑπηρέτης». Φαίνεται νὰ ὁμοιάζουν μὲ αἴνιγμα τὰ λεγόμενα· ὅμως δὲν εἶναι, ἀλλὰ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν σοφίαν. Καὶ πῶς «αὐτός ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴν τοῦ θὰ τὴν χάσῃ»; Θὰ τὴν χάσῃ ἐκεῖνος ποὺ ἐκτελεῖ τὰς παραλόγους ἐπιθυμίας αὐτῆς· ἐκεῖνος ποὺ

Διὰ τοῦτο παραινεῖ τις, λέγων· «Μὴ πορεύου ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς σου»· οὕτω γὰρ αὐτὴν ἀπολεῖς (τῆς γὰρ ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἀγούσης ἀπάγει)· ὥσπερ νῦν τὸ ἐναντίον, «ὁ μισῶν αὐτὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ σώσει
5 αὐτήν».

Τί δέ ἐστιν, «ὁ μισῶν αὐτήν»; Ὁ μὴ εἰκὼν αὐτῇ, τὰ βλάπτοντα κελευούσῃ. Καὶ οὐκ εἶπεν, «Ὁ μὴ εἰκὼν αὐτῇ», ἀλλ' «ὁ μισῶν αὐτήν»· καθάπερ γὰρ τῶν μισουμένων οὐδὲ φωνὴν ἀκοῦσαι ἀνεχόμεθα, οὐδὲ ὄψιν ἰδεῖν ἡδέως, οὕτω
10 καὶ τὴν ψυχὴν, ὅταν ἐναντία ἐπιτάτῃ τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων, μετὰ σφοδρότητος ἀποσιρέφεσθαι χρή. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ θανάτου μέλλει λοιπὸν αὐτοῖς διαλέγεσθαι, θανάτου τοῦ ἑαυτοῦ, καὶ προεῖδε καιηφοῦντας καὶ κατιαπίπτοντας, ὑπερβολὴν ἐποιήσατο, λέγων· «Τί λέγω, εἰ μὴ τὸν ἐμὸν θάνατον γενναίως ἐνέγκητε; ἂν γὰρ ὑμεῖς αὐτοὶ μὴ ἀποθάνητε, ὑμῖν ἔσται κέρδος οὐδέν». Καὶ ὅρα πῶς παραμυθεῖται τὸν λόγον. Σφόδρα ἦν φορτικὸν καὶ ἐπαχθὲς τὸ ἀκοῦσαι ὅτι δεῖ ἀποθανεῖν φιλοψυχοῦντα τὸν ἄνθρωπον. Καὶ τί λέγω τὸ παλαιόν; ὅπου γε καὶ νῦν πολλοὺς εὗρήσομεν ἡδέως
20 πάντα μαθεῖν ὑπομένοντας ὑπὲρ τοῦ τὸν παρόντα καρπώσασθαι βίον, καὶ ταῦτα περὶ τῶν μελλόντων πεπιστευμένους, οἳ, ἐπειδὰν ἴδωσιν οἰκοδομήματα καὶ τεχνήματα καὶ μηχανήματα, δακρύουσιν, ἐπιλέγοντες· «Πόσα ἄνθρωπος μηχανᾶται, καὶ γίνεται κόνις! Οὕτω πολλὴ τῆς παρούσης ζω-
25 ῆς ἢ ἐπιθυμία.

Ταῦτα τοίνυν διαλύων ὁ Χριστὸς τὰ δεσμὰ φησὶν· «Ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν»· διτι γὰρ ἐκείνοις παραινῶν ἔλεγε,

τὴν εὐχαριστεῖ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι πρέπει. Διὰ τοῦτο κάποιος συμβουλεύει, λέγων· «Μὴ πορεύεσαι πίσω ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου»¹· διότι ἔτσι τὴν ὁδηγεῖς εἰς τὴν ἀπώλειαν (διότι ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ὁδὸν ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ἀρετὴν)· ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ τὸ ἀντίθετον· «αὐτὸς ποὺ μισεῖ αὐτὴν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν θὰ τὴν σῶσῃ».

Τί σημαίνει δὲ «Ὁ μισῶν αὐτὴν»; Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὑποχωρεῖ ὅταν τοῦ προστάζῃ ἐκεῖνα ποὺ βλάπτουν. Καὶ δὲν εἶπεν, ἔκεῖνος ποὺ δὲν ὑποχωρεῖ εἰς αὐτὴν, ἀλλὰ «ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ αὐτὴν»· διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν ἀνεχόμεθα οὔτε τὴν φωνὴν ν' ἀκούσωμεν ἐκείνων ποὺ μισοῦμεν, οὔτε τὸ πρόσωπόν των νὰ ἰδοῦμεν εὐχαρίστως, ἔτσι καὶ τὴν ψυχὴν πρέπει νὰ τὴν ἀποστρεφώμεθα μὲ ὅλην τὴν δύναμίν μας, ὅταν προστάζῃ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρόκειται πλέον νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ περὶ θανάτου, περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ προεῖδεν ὅτι θὰ στενοχωρηθοῦν καὶ θὰ λυποψυχήσουν, ἐχρησιμοποίησεν ὑπερβολὴν εἰς τὰ λόγια του, λέγων· Ἐπειδὴ λέγω, ἐὰν δὲν ὑπομείνετε μὲ γενναιότητα τὸν ἰδικὸν μου θάνατον; διότι, ἐὰν σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ἀποθάνετε, δὲν θὰ ὑπάρξῃ δι' ἐσᾶς κανένα κέρδος. Καὶ πρόσεχε πῶς τοὺς παρηγορεῖ μὲ τὰ λόγια τοῦ αὐτά. Ἦτο πάρα πολὺ βαρὺ καὶ ἐνοχλητικὸν τὸ νὰ ἀκούσουν ὅτι πρέπει ν' ἀποθάνῃ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴν του. Καὶ διατί νὰ ὁμιλῶ διὰ τὰ παλαιά; ἀφοῦ βέβαια καὶ σήμερα θὰ εὐρωμεν πολλοὺς ποὺ νὰ ὑπομένουν εὐχαρίστως νὰ τὰ μάθουν ὅλα διὰ νὰ ἡμποροῦν νὰ ἀποκομίζουν καρποὺς ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν, καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ ἔχουν πιστέψῃ εἰς τὰ τῆς μελλούσης ζωῆς, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἰδοῦν οἰκοδομήματα, μηχανήματα καὶ ἄλλα τεχνικὰ ἔργα, δακρύζουν, λέγοντες· Πόσα μηχανεύεται ὁ ἄνθρωπος καὶ γίνεται σκόνη! Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς παρούσης ζωῆς.

Θέλων λοιπὸν ὁ Χριστὸς νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δεσμά, λέγει· «Αὐτὸς ποὺ μισεῖ τὴν ψυχὴν του εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, θὰ τὴν φυλάξῃ διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν».

καὶ τὸν φόβον αὐτῶν ὑπεκλύων, ἄκουσον τῶν ἐξῆς. «Ὁ ἐ-
 μοὶ διακονῶν, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω», περὶ τοῦ θανάτου λέγει»,
 καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀκολούθησιν ἀπαιτῶν δεῖ γὰρ πάν-
 τως τὸν διακονοῦντα τῷ διακονουμένῳ ἔπεσθαι. Καὶ σκόπει
 5 πότιε αὐτοῖς ταῦτα διαλέγεται· οὐχ ὅτι ἐδιώκοντο, ἀλλ' ὅτι
 ἐθάρρησαν, ὅτι ἐνόμισαν ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι διὰ τὴν τῶν
 πολλῶν τιμὴν καὶ θεραπείαν, ὅτι καὶ διανασιῆναι ἠδύναντο
 καὶ ἀκοῦσαι· «Καὶ ἀράτω τὸν σιαυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω
 μοι»· τουτέστιν, ἀεὶ παραιτηγμένος ἔσο, φησί, πρὸς κιν-
 10 δύνους, πρὸς θάνατον, πρὸς ἀποδημίαν τὴν ἐντεῦθεν. Εἴτα,
 ἐπειδὴ τὰ φορτικὰ εἶπε, καὶ τὸ ἔπαυλον τίθησι. Ποῖον δὲ
 τοῦτο ἦν; Τὸ αὐτῷ ἀκολουθεῖν, καὶ εἶναι ἔνθα ἐστί, δεικνύς
 ὅτι ἀνάστασις τὸν θάνατον διαδέξεται· «ὅπου γάρ εἰμι»,
 φησί, «ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμός». Πού δὲ ὁ Χρι-
 15 στός; Ἐν οὐρανοῖς. Καὶ πρὸ τῆς ἀνασιάσεως τοίνυν ἐκεῖ
 μετασιῶμεν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ νῷ.

«Ἐάν τις ἐμοὶ διακονῇ, ἀγαπήσει αὐτὸν ὁ Πατήρ».
 Διὰ τί οὐκ εἶπεν, «Εγώ»; Ἐπειδὴ οὐδέπω τὴν προσήκου-
 σαν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον, ἀλλὰ μείζονα περὶ τοῦ Πα-
 20 τρός· οἱ γὰρ μηδὲ διὰ ἀνασιῆναι αὐτὸν ἐχρῆν εἰδότες πῶς
 μεγάλα περὶ αὐτοῦ ἐφαντάσθησαν ἄν; Διὸ καὶ τοῖς υἱοῖς
 Ζεβεδαίου φησί· «Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοι-
 μασται παρὰ τοῦ Πατρὸς μου», καίτοι γε αὐτός ἐστιν ὁ κρί-
 νων. Ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ γνήσιον παρίστησιν ὥς γὰρ γνη-
 25 σίου παιδὸς διακόνους, οὕτως ὁ Πατήρ ἀποδέξεται. «Νῦν
 ἡ ψυχὴ μου τειάραται. Καὶ τί εἶπω; Πάτερ, σῶσόν με
 ἐκ τῆς ὥρας ταύτης». Καὶ μὴν τοῦτο οὐκ ἔστι προτρεπομένου
 ἐπὶ τὸν θάνατον ἐλθεῖν. Μάλιστα μὲν οὖν προτρεπομένου.

2. Ματθ. 16, 24.

3. Μάρκ. 10, 40.

τὸ ὅτι βέβαια τὰ ἔλεγεν αὐτὰ συμβουλευόντων ἐκείνους καὶ καταπαύων τὸν φόβον των, ἄκουσε τὰ εἰς τὴν συνέχειαν· «Ἐκεῖνος ποῦ μὲ ὑπηρετεῖ, πρέπει νὰ μὲ ἀκολουθῇ», ἐννοῶν τὸν θάνατόν του καὶ ἀπαιτῶν νὰ τὸν ἀκολουθῇ κανεὶς μὲ τὰ ἔργα του· πρέπει δηλαδὴ ὅπωςδήποτε ὁ ὑπηρέτης ν' ἀκολουθῇ αὐτὸν ποῦ ὑπηρετεῖ. Καὶ πρόσεχε πότε λέγει αὐτὰ εἰς αὐτούς· ὅχι ὅταν ἐδιώκοντο, ἀλλὰ ὅταν ἐπῆραν θάρρος, ὅταν ἐνόμισαν ὅτι εὐρίσκονται εἰς ἀσφάλειαν, ἐξ αἰτίας τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀγάπης ἐκ μέρους τῶν πολλῶν, ὅταν ἤμποροῦσαν νὰ σταθοῦν μὲ θάρρος καὶ ν' ἀκούσουν· «Καὶ ἄς σηκώσῃ τὸν σταυρόν του καὶ ἄς μὲ ἀκολουθῇ»²· δηλαδή, πάντοτε νὰ εἶσαι προετοιμασμένος, λέγει, διὰ κινδύνους, διὰ θάνατον, διὰ τὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπε τὰ δυσάρεστα, προσθέτει καὶ τὸ ἔπαθλον. Ποῖον δὲ ἦτο αὐτό; Τὸ νὰ ἀκολουθοῦν αὐτὸν καὶ νὰ εἶναι ἐκεῖ ποῦ εἶναι αὐτός, δεικνύων ὅτι θὰ διαδεχθῇ τὸν θάνατον ἀνάστασις· διότι λέγει· «ὅπου εἶμαι ἐγώ, ἐκεῖ πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ διάκονός μου». Ποῦ εἶναι δὲ ὁ Χριστός; Εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν λοιπὸν ἄς μεταφερθῶμεν ἐκεῖ μὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν.

Ἐὰν κάποιος μὲ ὑπηρετῇ, θὰ τὸν ἀγαπήσῃ ὁ Πατήρ». Διατί δὲν εἶπεν, ἔγώ; Ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἀκόμη περὶ αὐτοῦ τὴν πρέπουσαν γνώμην, ἀλλ' ἐθεώρουν ἀνώτερον τὸν Πατέρα· διότι αὐτοὶ ποῦ δὲν ἐγνώριζον ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀναστηθῇ, πῶς θὰ ἤμποροῦσαν νὰ σκεφθοῦν περὶ αὐτοῦ ἀνώτερα πράγματα; Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ζεβεδαίου λέγει· «Δὲν ἔχω δικαίωμα νὰ τὸ δώσω, παρὰ μόνον εἰς ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐτοιμασθῇ ἀπὸ τὸν Πατέρα μου»³, ἂν καὶ βέβαια αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ κρίνει. Ἐδῶ δὲ φανερώνει καὶ ὅτι εἶναι γνήσιος Υἱὸς τοῦ Πατρός· διότι ὁ Πατήρ θὰ ὑποδεχθῇ αὐτοὺς ὡσὰν ὑπηρέτας γνησίου Υἱοῦ. «Τώρα ἡ ψυχὴ μου εἶναι ταραγμένη. Καὶ τί νὰ εἰπῶ; Πάτερ, σῶσε με ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὥραν». Καὶ βέβαια αὐτὰ δὲν εἶναι καθόλου λόγια κάποιου ποῦ προτρέπει τοὺς ἄλλους νὰ βαδίσουν μέχρι εἰς τὸν θάνατον. Εἶναι πράγματι λόγια

"Ἴνα γὰρ μὴ λέγωσιν ὅτι αὐτός, ἔξω τῶν ὠδίνων ὧν τῶν
 ἀνθρωπίνων, εὐκόλως περὶ θανάτου φιλοσοφεῖ, καὶ ἡμῖν ἐξ
 ἀκινδύνου παραινεῖ, δείκνυσιν ὅτι, καίτοι ἀγωνιῶν αὐτόν,
 ὁμῶς διὰ τὸ χρήσιμον οὐ παραινέται. Ταῦτα δὲ τῆς οἰκο-
 5 νομίας ἐστίν, οὐ τῆς θεότητος. Διὰ τοῦτο φησι· «Νῦν ἡ ψυ-
 χή μου τειάραται»· (ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτο ἐστι, ποίαν ἀκολου-
 θίαν ἔχει τὸ λεχθέν, καὶ τὸ εἰπεῖν, «Πάτερ, σῶσόν με ἐκ
 τῆς ὥρας ταύτης»; καὶ οὕτω τειάραται, ὥς καὶ ἀπαλλά-
 γην ζητεῖν, εἴ γε ἐνῆν διαφυγεῖν.

10 2. Ταῦτα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὰ ἀσθενήματα. Ἀλλ'
 οὐκ ἔχω τί εἶπω, φησὶν, ἀπαλλαγὴν αἰτούμενος. «Διὰ γὰρ
 τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην»· ὥσανεὶ ἔλεγε· Ἐὰν θο-
 ρυθώμεθα, καὶν ταρατιώμεθα, μὴ φεύγωμεν θάνατον· ἐπεὶ
 καὶ γὰρ, νῦν ταρατιόμενος, οὐ λέγω ὥστε φυγεῖν, δεῖ γὰρ
 15 φέρειν τὸ ἐπιόν· οὐ λέγω· Ἀπάλλαξόν με ἐκ τῆς ὥρας
 ταύτης, ἀλλὰ τί; «Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα»· καίτοι
 τῆς ταραχῆς τοῦτο ἀναγκαζούσης λέγειν, τὸ ἐναντίον λέγω·
 «Δόξασόν σου τὸ ὄνομα»· τουτέστιν, ἄγαγε λοιπὸν ἐπὶ τὸν
 σιαυρόν, ὃ πολὺ τὸ ἀνθρώπινον ἐπιδείκνυται, καὶ τὴν φύσιν
 20 μὴ θουλομένην ἀποθανεῖν, ἀλλὰ τῆς παρούσης ἀντεχομένην
 ζωῆς, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἔξω τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν ἦν·
 ὥσπερ γὰρ τὸ πεινῆν οὐκ ἔγκλημα, οὐδὲ τὸ καθεύδειν, οὐ-
 τως οὐδὲ τὸ τῆς παρούσης ζωῆς ἐφίεσθαι. Ὁ δὲ Χριστὸς
 σῶμα καθαρὸν ἁμαρτημάτων εἶχεν, οὐχὶ φυσικῶν ἀναγκῶν
 25 ἀπηλλάγμενον· ἐπεὶ οὐδ' αὖν σῶμα ἦν. Διὰ δὲ τούτων καὶ
 ἑτερόν τι ἐπαίδευσε. Ποῖον δὲ τοῦτο; Ἴνα, εἴ ποτε ἐν
 ἀγῶνι κατὰσπείρημεν καὶ δειλίᾳ, μηδὲ οὕτως ἀποσηδῆσωμεν

ἀνθρώπου ποῦ κατ' ἐξοχὴν προτρέπει αὐτό. Διότι, διὰ νὰ μὴ λέγουν, ὅτι 'αὐτός, εὕρισκόμενος ἔξω ἀπὸ τοὺς ἀνθρωπίνους πόνους, μὲ εὐκολίαν φιλοσοφεῖ περὶ θανάτου, καὶ μᾶς προτρέπει αὐτὸ ἔχων ἀσφαλισμένον τὸν ἑαυτὸν του', δείχνει, ὅτι, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ἀγωνιᾷ, ὅμως δὲν παραιτεῖται ἀπὸ αὐτό, λόγῳ τῆς χρησιμότητός του. Αὐτὰ δὲ εἶναι γνωρίσματα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς του καὶ ὄχι τῆς θεότητος. Διὰ τοῦτο λέγει· «Τώρα ἡ ψυχὴ μου εἶναι ταραγμένη» (διότι, ἐὰν δὲν συμβαίνει αὐτό, ποῖαν θέσιν ἔχουν τὰ λόγια «Πάτερ, σῶσε με ἀπὸ τὴν ὥραν αὐτὴν»;)· καὶ τόσον ταραγμένος εἶναι, ὥστε καὶ νὰ ζητῇ ἀπαλλαγὴν, καὶ ἐὰν ἦτο δυνατόν βέβαια καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον.

2. Αὐταὶ εἶναι αἱ ἀδυναμίαι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἀλλά, λέγει, δὲν ἔχω τί νὰ εἰπῶ. Ζητῶν ἀπαλλαγὴν. «Διότι διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν»· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἔλεγε· 'Καὶ ἂν ἀκόμη θορυβώμεθα, καὶ ἂν ἀκόμη ταρασώμεθα, δὲν πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὸν θάνατον· διότι καὶ ἐγώ, ἂν καὶ τώρα νοιώθω ταραχὴν, δὲν λέγω νὰ τὸν ἀποφύγῳ, διότι πρέπει νὰ ὑπομείνω ἐκεῖνο ποῦ ἔρχεται· δὲν λέγω, 'Απάλλαξέ με ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὥραν', ἀλλὰ τί; «Πάτερ, δόξασε τὸ ὄνομά σου»· μολονότι ἡ ταραχὴ μὲ ἀναγκάζει νὰ τὸ εἰπῶ αὐτό, ὅμως λέγω τὸ ἀντίθετον· «Δόξασε τὸ ὄνομά σου»· δηλαδὴ ὁδήγησέ με πλέον εἰς τὸν σταυρόν', πρᾶγμα ποῦ φανερώνει πάρα πολὺ τὸ ἀνθρώπινον γνώρισμα καὶ τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην νὰ μὴ θέλῃ ν' ἀποθάνῃ, ἀλλὰ νὰ εἶναι προσηλωμένη εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, φανερώνων μὲ αὐτό, ὅτι δὲν εὕρισκετο ἔξω ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πάθη· διότι, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι ἄξιον διὰ κατηγορίαν τὸ νὰ πεινᾷ, οὔτε καὶ τὸ νὰ κοιμᾶται, ἔτσι οὔτε καὶ εἶναι ἄξιον κατηγορίας τὸ νὰ ἐπιθυμῇ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ὁ δὲ Χριστὸς εἶχε σῶμα καθαρὸν ἀπὸ ἁμαρτήματα, ὄχι ὅμως ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὰς φυσικὰς ἀνάγκας· διότι ἔτσι οὔτε κἂν σῶμα θὰ ἦτο. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν καὶ κάτι ἄλλο μᾶς ἐδίδαξε. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ἐὰν κάποτε δηλαδὴ εὐρεθῶμεν εἰς ἀγῶνα καὶ δειλίαν, οὔτε καὶ τότε νὰ ἐγκαταλείψωμεν ἐκεῖνα ποῦ πρόκειται νὰ

τῶν προκειμένων. «Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα». Δείκνυσιν ὅτι ὑπὲρ ἀληθείας ἀποθνήσκει, δόξαν εἰς τὸν Θεὸν τὸ πρᾶγμα καλῶν. Καὶ τοῦτο συνέβαινε μετὰ τὸν σιαυρόν. Ἐμελλεν ἐπιστρέφειν ἢ οἰκουμένην, καὶ γνωρίζειν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ θεραπεύειν αὐτόν καίτοι οὐ τὸ τοῦ Πατρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὁμως τοῦτο σιγᾷ.

«Ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν. Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω». Ποῦ ἐδόξασεν; Ἐν τοῖς πρὸ τούτων γενομένοις. Καὶ πάλιν δοξάσω μετὰ τὸν σιαυρόν. Τί οὖν ὁ Χριστός; «Οὐ δι' ἐμὲ ἡ φωνὴ αὕτη γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς». Ἐκεῖνοι δὲ θρονιὴν ἐνόμισαν εἶναι, ἢ ἄγγελον αὐτῷ λελαληκέναι. Καὶ πόθεν τοῦτο ἐνόμισαν; μὴ γὰρ οὐχὶ τραυὴ καὶ εὐσημος ἦν ἡ φωνή; Ἀλλὰ ταχέως αὐτῶν ἀπέπιη, ἅτε παχυτέρων ὄντων καὶ σαρκικῶν καὶ ραθύμων. Καὶ οἱ μὲν τὸν ἦχον καιεῖχον, οἱ δέ, ὅτι μὲν ἑναρθρὸς ἦν ἡ φωνή, ἤδεσαν, τί δὲ ἐσήμαινεν, οὐκ ἔτι. Τί οὖν ὁ Χριστός; «Οὐ δι' ἐμὲ ἡ φωνὴ αὕτη γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς». Διὰ τί τοῦτο εἶπε; Πρὸς ἐκεῖνο ἐνισιάμενος, ὃ ἔλεγον αἰεὶ, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ ὁ γὰρ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοξαζόμενος πῶς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐ τὸ ὄνομα δι' αὐτὸν δοξάζεται; Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ φωνὴ ἠνέχθη. Διὸ καὶ αὐτός φησιν· «Οὐ δι' ἐμὲ ἡ φωνὴ αὕτη γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς», οὐχ ἵνα ἐγὼ μάθω τι ἀγνοῶν παρ' αὐτῆς (πάντα γὰρ οἶδα τὰ τοῦ Πατρὸς), ἀλλὰ δι' ὑμᾶς. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον ὅτι ἄγγελος ἐλάλησεν αὐτῷ, ἡ θρονιὴ γέγονε, καὶ οὐ προσεῖχον, φησὶν ὅτι· δι' ὑμᾶς ἐγένετο, ἵνα καὶ οὕτως ἐνάγησθε πρὸς τὸ ἐρωτῆσαι τί τὸ λεχθέν. Οἱ δὲ ἐπισημένοι οὐδὲ οὕτως ἐπύθοντο, ἀκούσαντες ὅτι αὐτοῖς ἀνήκει τὸ πρᾶγμα· τῷ γὰρ οὐκ εἰδότει πρὸς ὃ ἐλέγειο, εἰκότως οὐκ ἐδόκει εὐσημος

συμβοῦν. «Πάτερ, δόξασε τὸ ὄνομά σου». Δείχνει ὅτι πεθαίνει διὰ τὴν ἀλήθειαν, ὀνομάζων τὸν θάνατόν του δόξαν διὰ τὸν Θεόν. Καὶ αὐτὸ θὰ συνέβαινε μετὰ τὸν σταυρικὸν θάνατόν του. Ἐπρόκειτο ἡ οἰκουμένη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τὸν λατρεύσῃ ἂν καὶ βέβαια ὄχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Υἱόν, καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ σιωπᾶ.

«Ἠκούσθη λοιπὸν φωνὴ ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Καὶ ἐδόξασα τὸ ὄνομά σου καὶ πάλιν θὰ τὸ δοξάσω». Πῶς τὸ ἐδόξασεν; Μὲ τὰ ὅσα συνέβησαν πρὶν ἀπὸ αὐτά. Καὶ πάλιν θὰ τὸ δοξάσω μετὰ τὸν σταυρόν. Καὶ τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Δὲν ἠκούσθη αὐτὴ ἡ φωνὴ δι' ἐμένα, ἀλλὰ διὰ σᾶς». Ἐκεῖνοι ἐνόμισαν ὅτι εἶναι βροντὴ, ἢ ὅτι ἄγγελος ὠμίλησεν εἰς αὐτόν. Καὶ ἀπὸ ποῦ τὸ ἐνόμισαν αὐτό; μήπως δὲν ἦτο σαφὴς καὶ εὐκρινὴς ἡ φωνή; Ἄλλ' ὅμως ἀμέσως ἀπεμακρύνθη ἀπὸ αὐτοῦς, ἐπειδὴ ἦσαν πνευματικὰ ἀτελεῖς, σαρκικοὶ καὶ ράθυμοι. Καὶ ἄλλοι μὲν ἀντελήφθησαν ἀπλῶς τὸν ἦχον, ἄλλοι δὲ ἀντελήφθησαν μὲν ὅτι ἦτο ἔναρθρος φωνή, δὲν ἀντελήφθησαν ὅμως ἀκόμη τί ἐσημαίνειν. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Ἡ φωνὴ αὐτὴ δὲν ἠκούσθη δι' ἐμένα, ἀλλὰ δι' ἐσᾶς». Διατί τὸ εἶπεν αὐτό; Μὲ σκοπὸν ν' ἀντικρούσῃ ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγον πάντοτε, ὅτι δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ διότι αὐτός ποῦ δοξάζεται ἀπὸ τὸν Θεόν πῶς δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου δοξάζεται ἐξ αἰτίας αὐτοῦ; Καθ' ὅσον διὰ τοῦτο καὶ ἡ φωνὴ ἠκούσθη. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς λέγει «Δὲν ἠκούσθη αὐτὴ ἡ φωνὴ δι' ἐμένα, ἀλλὰ δι' ἐσᾶς», ὄχι διὰ νὰ μάθω ἐγὼ δι' αὐτῆς κατι ποῦ δὲν τὸ ἐγνώριζα (διότι γνωρίζω ὅλα τὰ τοῦ Πατρός), ἀλλὰ δι' ἐσᾶς. Διότι, ἐπειδὴ ἔλεγον ὅτι ἄγγελος ὠμίλησεν εἰς αὐτόν, ἢ ὅτι ἠκούσθη βροντὴ καὶ δὲν ἐπρόσεχαν, λέγει, ὅτι 'δι' ἐσᾶς ἠκούσθη, ὥστε ἔστω καὶ ἔτσι νὰ παρακινηθῆτε νὰ ἐρωτήσετε ποία ἡ σημασία αὐτοῦ ποῦ ἐλέχθη. Ἄλλ' ἐκεῖνοι καταταραχθέντες οὔτε καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐρωτοῦσαν διὰ νὰ μάθουν, ἐπειδὴ ἤκουσαν ὅτι δι' αὐτοῦς συνέβη αὐτό διότι εἰς ἐκεῖνον ποῦ δὲν ἐγνώριζε διὰ ποῖον λόγον ἐλέχθησαν αὐτά,

εἶναι ἡ φωνή. «Δι' ὑμᾶς ἡ φωνὴ γέγονεν». Ὁρᾷς διὲν ἰὰ
 ταπεινὰ δι' αὐτοὺς γίνεται, οὐχ ὥς τοῦ Υἱοῦ δεομένου
 βοηθείας;

«Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου. Νῦν δὲ ὁ ἄρχων
 5 τοῦ κόσμου τούτου κάτω βληθήσεται». Τοῦτο ποίαν ἀκολυ-
 θίαν ἔχει πρὸς τὸ «ἐδόξασα, καὶ δοξάσω»; Πολλὴν καὶ σφό-
 δρα συνάδουσαν· ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «Δοξάσω», δείκνυσι καὶ
 τὸν τρόπον τῆς δόξης. Τίς δὲ ὁ τρόπος ἐστίν; Ἐκεῖνος «βλη-
 10 θήσεται κάτω», φησί. Τί δέ ἐστι, «Κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου
 τούτου»; Ὡσανεὶ ἔλεγε· Ἐκδικήριον ἔσται καὶ ἐκδικήσις.
 Πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ; Ἀνεῖλε τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, ὑ-
 πεύθυνον λαβὼν τῇ ἁμαρτίᾳ· («διὰ γὰρ τῆς ἁμαρτίας εἰσῆλ-
 15 θεν ὁ θάνατος»)· ἐν ἐμοὶ τοῦτο οὐχ εὔρε. Τίνος οὖν ἔνε-
 κεν ἐνεπήδησε, καὶ θανάτῳ παρέδωκε; τίνος ἔνεκεν εἰς
 20 τὴν Ἰούδα ψυχὴν ἐνέβαλεν, ὥστε με ἀνελεῖν; Μὴ γάρ μοι
 εἴπῃς νῦν διὲν ὁ Θεὸς ὠκονόμησε· τοῦτο γὰρ οὐ τοῦ δια-
 βόλου, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ σοφίας· τέως ἐκείνου ἡ γνώμη ἔξε-
 ταζέσθω τοῦ Πονηροῦ.

Πῶς οὖν κρίνεται ὁ κόσμος ἐν ἐμοί; Ὡσανεὶ δικα-
 20 σιηρίου, λεχθήσεται πρὸς αὐτόν· Ἔστω· πάντας ἀνεῖλες
 διὰ τὸ ἁμαρτίας ὑπευθύνους εὔρεῖν, τὸν Χριστὸν διὰ τί
 ἀνεῖλες; οὐκ εὐδὴλον ὅτι ἀδίκως; Οὐκοῦν δι' αὐτοῦ ἐκδι-
 κηθήσεται ὁ κόσμος ἅπας. Ἵνα δὲ καὶ σαφέστερον ᾗ, καὶ
 ἐπὶ παραδείγματι αὐτὸ ποιήσω φανερόν. Ἔστω τις βίαιος
 25 τύραννος, πάντας τοὺς ἐμπύπτοντας μυρίοις περιβάλλων κα-
 κοῖς· οὗτος ἐάν, συμβαλὼν βασιλεῖ, ἢ νύϋ βασιλέως, ἀνέλῃ
 αὐτὸν ἀδίκως, ὁ ἐκείνου θάνατος καὶ τοὺς ἄλλους ἐκδικῆ-
 σαι δυνήσεται. Ἔστω τις ὀφειλέτας ἀπαιτῶν, καὶ τυπιέτω,
 καὶ εἰς δεσμοτήριον ἐμβαλλέτω· εἴτα ἐκ τῆς αὐτῆς ἀπο-

φυσικὸν ἦτο νὰ μὴ ἐθεώρει εὐκρινῇ τὴν φωνήν. «Δι' ἐσᾶς ἡ φωνὴ ἠκούσθη». Βλέπεις ὅτι τὰ ταπεινὰ γίνονται δι' αὐτοὺς καὶ ὄχι ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς ἔχει ἀνάγκην βοηθείας;

«Τώρα κρίνεται αὐτός ὁ κόσμος. Τώρα ὁ ἄρχων αὐτοῦ τοῦ κόσμου θὰ κατασυντριβῇ». Ποίαν σχέσιν ἔχει αὐτὸ πρὸς τὸ «ἐδόξασα καὶ δοξάσω»; Ἔχει μεγάλην σχέσιν καὶ πάρα πολὺ σύμφωνον· διότι, ἐπειδὴ εἶπε, «θὰ σέ δοξάσω», δείχνει καὶ τὸν τρόπον τῆς δόξης. Ποῖος δὲ εἶναι ὁ τρόπος τῆς δόξης; Ἐκεῖνος, λέγει, «θὰ κατασυντριβῇ». Τί σημαίνει δὲ «Κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου»; Ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἔλεγε· Ἐθὰ γίνῃ δικαστήριον καὶ ἐκδίκησις. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Ὡδήγησεν εἰς τὸν θάνατον τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, ἀφοῦ τὸν κατέστησε διὰ τῆς ἁμαρτίας ὑπεύθυνον τοῦ θανάτου («διότι διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰσῆλθεν ὁ θάνατος»¹)· αὐτὸ δὲν τὸ ηὔρεν εἰς ἐμένα. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἐπετέθη ἐναντίον μου καὶ μὲ παρέδωσεν εἰς τὸν θάνατον; διὰ ποῖον λόγον εἰσῆλθεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἰούδα, ὥστε νὰ μὲ θανατώσῃ; Μὴ μοῦ εἶπῃς βέβαια τῶρά ὅτι ὁ Θεὸς τὰ ὥρισεν ἔτσι· διότι αὐτὸ δὲν εἶναι ἔργον τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ· κατ' ἀρχὴν ὥς ἐξετάσωμεν τὴν γνώμην ἐκείνου τοῦ πονηροῦ.

Πῶς λοιπὸν κρίνεται ὁ κόσμος εἰς ἐμένα; Εἶναι ὥσὰν νὰ συνέρχεται δικαστήριον, θὰ λεχθῇ πρὸς αὐτόν· Ἄς παραδεχθῶμεν ὅλους τοὺς ἐθανάτωσές ἐπειδὴ τοὺς ηὔρες ὑπευθύνους τῆς ἁμαρτίας, τὸν Χριστὸν ὁμῶς διατὶ τὸν ἐθανάτωσας; δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι τὸ ἔκαμες ἀδίκως; Δι' αὐτὸ λοιπὸν θὰ σέ ἐκδικηθῇ ὅλος ὁ κόσμος. Διὰ νὰ γίνῃ δὲ αὐτὸ σαφέστερον θὰ τὸ κάνω φανερόν καὶ μὲ παράδειγμα. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι ὑπάρχει κάποιος σκληρὸς τύραννος ποὺ κακοποιεῖ μὲ ἀμέτρητα κακὰ ὅλους ἐκείνους ποὺ συλλαμβάνει· ἐὰν αὐτός, συγκρουσθεὶς μὲ βασιλέα ἢ υἱὸν βασιλέως, φονεύσῃ αὐτόν ἀδίκως, ὁ θάνατος ἐκεῖνος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ κάνῃ καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἐκδικηθοῦν. Ἄς ὑποθέσωμεν ἐπίσης ὅτι κάποιος ζητεῖ ἀπὸ τοὺς ὀφειλέτας τὰ ὀφειλόμενα εἰς αὐτόν καὶ τοὺς κτυπᾷ καὶ τοὺς κλείει εἰς τὴν φυλακὴν· ἔπειτα, κινούμενος ἀπὸ

νοίας καὶ τὸν οὐδὲν ὀφείλοντα ὑπὸ τὴν αὐτὴν εἰρκτὴν ἀγέτω· οὗτος, καὶ ὧν εἰς τοὺς ἄλλους ἐποίησε, δώσει δίκην· ἀναιρήσει γὰρ αὐτὸν ἐκεῖνος.

3. Οὕτω καὶ ἐπὶ Υἱοῦ γέγονεν· ὧν γὰρ εἰς ὑμᾶς ἐποίη-
 5 σεν ὁ διάβολος, δι' ὧν εἰς τὸν Χριστὸν ἐτόλμησεν, ἀπαιτηθήσεται δίκην. Καὶ ὅτι τοῦτο αἰνίττεται, ἄκουσον τί φησι· «Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου βληθήσεται κάτω» (διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐμοῦ), «καὶ ἐγὼ δέ, ἐὰν ὑψωθῶ, πάντα ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν»· τινέσει, καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν. Καὶ ἵνα
 10 μὴ τις εἴπῃ· 'Πῶς βληθήσεται κάτω, εἰ καὶ σοῦ περιγίνεται;' λέγει· 'Οὐ περιγίνεται'· πῶς γὰρ τοῦ καὶ τοὺς ἄλλους ἔλκοντος; Καὶ οὐ λέγει τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ, ὃ τῆς ἀναστάσεως πλεονέσκει, «πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν»· εἰ μὲν γὰρ εἶπεν ὅτι 'ἀναστήσομαι', οὕτω δῆλον ὅτι καὶ πιστεύσουσι,
 15 τῷ δὲ εἰπεῖν ὅτι 'πιστεύσουσιν' ἀμφότερα συναποδέδεικται, ὅτι καὶ ἀναστήσεται· εἰ γὰρ νεκρὸς ἔμεινε, καὶ ψιλὸς ἄνθρωπος ἦν, οὐδεὶς ἂν ἐπίστευσε. «Πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Πῶς οὖν φησιν ὅτι ὁ Πατήρ ἔλκει. 'Ελκύσω δέ, φησὶν, ἅτε ὑπὸ τυράννου κατεχομένους, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν μό-
 20 ρον οὐ δυναμένους προσελθεῖν, καὶ τὰς ἐκείνου χεῖρας οὐ διαφυγεῖν, ἅτε ἀντεχομένου. Ἀλλάχου δὲ τοῦτο ἀρπαγὴν καλεῖ. «Οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν, καὶ τότε τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσῃ». Ταῦτα δέ, τὸ βίαιον αὐτοῦ παριστοιῶν, ἔλεγε· "Ὅπερ
 25 οὖν ἐκεῖ ἀρπαγὴν, ἐνταῦθα ἔλξιν ἐκάλεσε.

Ταῦτα οὖν εἰδότες, διαναστιῶμεν, δοξάσωμεν τὸν Θεὸν μὴ διὰ πίστεως μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ βίου· ἐπεὶ οὐκ ἂν εἴη δόξα, ἀλλὰ βλασφημία· οὐ γὰρ οὕτω βλασφημεῖται Θεός,

τὴν ἰδίαν παραφροσύνην, ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἰδίαν φυλακὴν καὶ ἐκεῖνον ποῦ δὲν ὀφείλει τίποτε· αὐτὸς θὰ τιμωρηθῇ καὶ δι' ἐκεῖνα ποῦ ἔκανεν εἰς τοὺς ἄλλους· διότι θὰ θανατώσῃ αὐτὸν ἐκεῖνος.

3. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Υἱοῦ· δι' ἐκεῖνα δηλαδὴ ποῦ ἔκαμεν εἰς ἐσᾶς ὁ διάβολος, θὰ τιμωρηθῇ μὲ ἐκεῖνα ποῦ ἐπεχείρησε νὰ κάμῃ εἰς τὸν Χριστόν. Καὶ ὅτι αὐτὸ ὑπονοεῖ, ἄκουσε τί λέγει· «Τώρα ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου αὐτοῦ θὰ κατασυντριβῇ» (μὲ τὸν θάνατόν μου), «καὶ ἐγώ, ἐὰν ὑψωθῶ εἰς τὸν σταυρόν, θὰ προσελκύσω ὅλους πρὸς ἐμένα», δηλαδὴ καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν. Καὶ διὰ νὰ μὴ εἰπῇ κάποιος, Ἐκεῖνος θὰ κατασυντριβῇ, ἐὰν καὶ σένα σὲ καταβάλῃ; λέγει· Ἐκεῖνος θὰ μὲ καταβάλῃ· διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ καταβάλῃ αὐτόν ποῦ καὶ τοὺς ἄλλους προσελκύει; Καὶ δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν, «ὅλους θὰ τοὺς προσελκύσω πρὸς ἐμένα»· διότι, ἐὰν ἔλεγε Ἐγὼ ἀναστηθῶ, δὲν θὰ ἦτο φανερόν ἀκόμη ὅτι καὶ θὰ πιστεύσουν, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ὅμως ὅτι Ἐγὼ θὰ πιστεύσουν, κάμνει φανερά καὶ τὰ δύο, ὅτι καὶ θὰ ἀναστηθῇ· διότι ἐὰν παρέμενε νεκρὸς καὶ ἦτο ἀπλὸς ἄνθρωπος, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπίστευε κανεὶς. «Ὅλους θὰ τοὺς προσελκύσω πρὸς ἐμένα». Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι ὁ Πατήρ προσελκύει; Διότι, ἐφ' ὅσον ὁ Υἱὸς ἔλκει, ὁ Πατήρ ἔλκει. Θὰ σᾶς προσελκύσω, λέγει, ἐπειδὴ κρατεῖσθε ὑπὸ τυράννου καὶ μόνον μὲ τὴν ἰδικὴν σας προσπάθειαν δὲν ἠμπορεῖτε νὰ προσέλθετε καὶ νὰ ξεφύγετε ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνου, ἐπειδὴ ἀνθίσταται. Εἰς ἄλλην περίπτωσιν τὸ ὀνομάζει αὐτὸ ἄρπαγὴν. «Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ ν' ἄρπάσῃ τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, ἐὰν πρῶτα δὲν δέσῃ τὸν ἰσχυρόν καὶ τότε ν' ἄρπάσῃ τὰ σκεύη αὐτοῦ»⁵. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν βιαιότητα αὐτοῦ. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποῦ ἐκεῖ ὠνόμασεν ἄρπαγὴν, ἐδῶ τὸ ὠνόμασεν ἔλξιν.

Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἅς ἐγερθῶμεν, ἅς δοξάσωμεν τὸν Θεόν, ὅχι μόνον διὰ τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ διὰ βίου· καθ' ὅσον δὲν θὰ ἠμποροῦσεν ἀλλιῶς νὰ εἶναι δόξα,

Ἕλληνας ὄντιος μιαινοῦ, ὡς Χριστιανοῦ διεφθαρμένου. Διὸ
 δὴ δέομαι πάντα ποιεῖν, ὥστε δοξάζεσθαι τὸν Θεόν οὐαὶ
 γάρ, φησί, τῷ δούλῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλα-
 σφημεῖται, (διὰν δὲ οὐαὶ ἦ, πᾶσα εὐθέως κόλασις καὶ τι-
 5 μωρία ἐπεται), μακάριος δέ, δι' οὗ τὸ ὄνομα δοξάζεται. Μὴ
 τοίνυν ὡς ἐν τῷ σκότει ὤμεν, ἀλλὰ πάντα φεύγωμεν τὰ ἁ-
 μαρτήματα, μάλιστα δὲ τὰ εἰς κοινὴν διαβαίνοντα βλάβην,
 ἐπειδὴ μάλιστα ἐν τούτοις ὁ Θεὸς βλασφημεῖται· τίνα γὰρ
 ἔξομεν συγγνώμην, διὰν ἑτέροις δοῦναι προσιαιτούμενοι, τὰ
 10 ἑτέρων ἀσπάζωμεν; τίς ἡμῖν ἔσται ἐλπίς σωτηρίας; Εἰ μὴ
 πεινῶντα ἐθρεψας, κολάζῃ, εἰ δὲ καὶ ἀπέδυσας ἐνδεδυμέ-
 νον, ποίας τεύξῃ συγγνώμης;

Ταῦτα συνεχῶς λέγοντες οὐ παυσόμεθα· ἴσως γὰρ οἱ
 τήμερον μὴ ἀκούσαντες αὖριον ἀκούσονται, οἱ δὲ τὴν αὖριον
 15 μὴ προσέχοντες τὴν μετ' ἐκείνην πεισθήσονται· εἰ δέ τινες
 καὶ ἀπειθῶς εἶεν διακείμενοι, ἀλλ' ἡμῖν ἀνεύθυνον ἔσται
 τὸ δικαστήριον τὸ γὰρ ἡμῶν ἐπληρώσαμεν. Γένοιτο δὲ μήτε
 ἡμᾶς αἰσχυνθῆναι ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, μήτε ὑμᾶς ἐγκαλύ-
 ψασθαι, ἀλλὰ πάντας δυνηθῆναι μετὰ παρησίας σιῆναι· ἐπὶ
 20 τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ αὐτοὶ δυνηθῶμεν καυχῆσα-
 σθαι ἐφ' ὑμῖν, καὶ τῶν ἡμετέρων κακῶν παραμυθίαν τινὰ
 λαβεῖν, τὴν ὑμετέραν εὐδοκίμησιν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυ-
 ρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ᾧμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 ματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ἀλλὰ βλασφημία· διότι δὲν βλασφημεῖται τόσον ὁ Θεός, ὅταν εἶναι βδελυρός ὁ ἐθνικός, ὅσον ὅταν ὁ χριστιανός εἶναι διεφθαρμένος. Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρακαλῶ ὅλα νὰ τὰ κάμνωμεν, ὥστε νὰ δοξάζεται ὁ Θεός· διότι, λέγει, ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον τὸν δοῦλον, διὰ τοῦ ὁποίου βλασφημεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ (ὅταν δὲ λεχθῇ τὸ ἀλλοίμονον, ἀμέσως ἀκολουθεῖ κάθε κόλασις καὶ τιμωρία), μακάριος δὲ ἐκεῖνος, διὰ τοῦ ὁποίου δοξάζεται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. "Ἄς μὴ μένωμεν λοιπὸν ὡσὰν μέσα εἰς τὸ σκότος, ἀλλὰ ἄς ἀποφεύγωμεν ὅλα τὰ ἁμαρτήματα, πρὸ πάντων δὲ ἐκεῖνα ποὺ ἀποβαίνουν εἰς κοινὴν βλάβην, ἐπειδὴ μὲ αὐτὰ πρὸ πάντων βλασφημεῖται ὁ Θεός· διότι ποίαν συγχώρησιν θὰ ἔχωμεν, ὅταν, ἐνῶ ἔχομεν ἐντολήν νὰ δίδωμεν εἰς τοὺς ἄλλους, ἀρπάζωμεν τὰ ὑπάρχοντα τῶν ἄλλων; ποία ἐλπίς σωτηρίας θὰ ὑπάρξῃ δι' ἡμᾶς; Ἐὰν τιμωρῆσαι ἐπειδὴ δὲν ἔδωσες τροφήν εἰς πεινασμένον, ποίαν συγχώρησιν θὰ ἐπιτύχῃς ἐὰν καὶ ἐξέδυσες ἐνδεδυμένον;

Αὐτὰ δὲν θὰ παύσωμεν νὰ τὰ λέγωμεν συνεχῶς· διότι ἴσως αὐτοὶ ποὺ σήμερον δὲν τὰ ἤκουσαν νὰ τὰ ἀκούσουν αὔριον καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν θὰ τὰ προσέξουν αὔριον νὰ πεισθοῦν τὴν ἐπομένην· ἐὰν ὅμως μερικοὶ συνεχίζουν νὰ δείχνουν ἀπειθείαν, ὅμως τὸ δικαστήριον δὲν θὰ ζητήσῃ ἀπὸ ἡμᾶς εὐθύνην, διότι ἐκάμαμεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἡμᾶς. Εἴθε δὲ νὰ συμβῇ οὔτε ἡμεῖς νὰ νοιώσωμεν ἐντροπὴν διὰ τὰ λεγόμενα, οὔτε σεῖς νὰ καλύψετε τὰ πρόσωπά σας ἀπὸ ἐντροπὴν, ἀλλὰ ὅλοι νὰ ἠμπορέσωμεν μὲ παρρησίαν νὰ σταθῶμεν πρὸ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ὥστε καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ καυχηθῶμεν δι' ἐσᾶς καὶ νὰ λάβωμεν κάποιαν παρηγορίαν διὰ τὰ ἰδικὰ μας κακὰ ποὺ θὰ εἶναι ἡ ἰδική σας εὐδοκίμησις μὲ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΗ'

Ἰω. 12, 34 - 41

«Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος· Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου διότι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς
5 λέγεις σὺ διότι δεῖ ὑψωθῆναι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Τίς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;».

1. Εὐφώραιον ἢ πλάνη καὶ ἀσθενές, καὶ μυρίοις ἔξωθεν ἀλείφεται χρώμασι. Καὶ καθάπερ οἱ τὰ σαθρὰ τῶν τοίχων κοινῶντες οὐκ ἰσχύουσι διὰ τῆς ἀλοιφῆς διορθοῦν, οὕτω καὶ
10 οἱ ψευδόμενοι ραδίως ἐλέγχονται, δὲ δὴ καὶ ἐνταῦθα πεπόν-
θασιν οἱ Ἰουδαῖοι τοῦ γὰρ Χριστοῦ πρὸς αὐτοὺς εἰπόντις,
«Ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν»,
«ἡμεῖς ἠκούσαμεν», φησὶν, «ἀπὸ τοῦ νόμου διότι ὁ Χριστὸς
μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις διότι ὑψωθῆναι δεῖ
15 τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ Υἱὸς τοῦ ἀν-
θρώπου;». Ἄρα ἤδεσαν ὅτι ὁ Χριστὸς ἀθάνατός τις ἐστι,
καὶ ζωὴν ἔχει, πέρας οὐκ ἔχουσαν. Οὐκοῦν καὶ κεῖνοι ἤδεσαν
ὅπερ ἔλεγε· καὶ γὰρ πολλαχοῦ τῶν Γραφῶν ὁμοῦ καὶ τὸ
πάνθος καὶ ἡ ἀνάστασις κεῖται· καὶ γὰρ Ἡσαΐας ἅμα ταῦτα
20 τίθησιν, «ὥς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη», λέγων, καὶ τὰ
ἐξῆς ἅπαντα· καὶ ὁ Δαυὶδ ἐν τῷ δευτέρῳ ψαλμῷ, καὶ ἄλ-
λαχοῦ πολλαχοῦ συνάπτει ταῦτα ἀμφοτέρω καὶ ὁ παιριάρ-
χης δέ, εἰπὼν· «Ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη ὥς λέων», ἐπήγαγε·
«Καὶ ὥς σκύμνος λέοντος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν;». Ὁμοῦ καὶ τὸ
25 πάνθος καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐνδείκνυται. Ἀλλ' οὗτοι, νομίζον-

1. Ἦσ. 53, 7.

2. Γεν. 49, 9.

3. Ἰω. 7, 33.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΗ'

Ἰω. 12, 34 - 41

«Ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν τὸ πλῆθος· Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἀπὸ τὸν νόμον ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, ὅτι πρέπει νὰ ὑψωθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; Ποῖος εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;».

1. Εὐκόλα γίνεται ἀντιληπτὴ ἡ πλάνη καὶ περιβάλλεται ἀπὸ ἀδυναμίαν, καὶ ἂν ἀκόμη ἀλείφεται ἀπὸ ἔξω μέ ἀμέτρητα χρώματα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιχρίουν τὰ σαθρὰ μέρη τῶν τοίχων δὲν ἠμποροῦν μὲ τὴν ἐπίχρισιν νὰ τὰ διορθώσουν, ἔτσι καὶ οἱ ψευδόμενοι εὐκόλα ἐλέγχονται, πρᾶγμα ποὺ ἔπαθον καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐδῶ· διότι, ὅταν ὁ Χριστὸς εἶπεν εἰς αὐτούς, «Ὅταν θὰ ὑψωθῶ ἀπὸ τὴν γῆν, ὅλους θὰ τοὺς προσελκύσω πρὸς ἐμένα», λέγουν, «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἀπὸ τὸν νόμον ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις θὰ πρέπει νὰ ὑψωθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; Ποῖος εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;». Ἐπομένως ἐγνώριζον ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἀθάνατος καὶ ἔχει ζωὴν ποὺ δὲν ἔχει τέλος. Καὶ ἐκεῖνοι λοιπὸν ἐγνώριζον αὐτὸ ποὺ ἔλεγε· διότι εἰς πολλὰ μέρη τῶν Γραφῶν ἀναφέρονται μαζὶ καὶ τὸ πάθος καὶ ἡ ἀνάστασις· καθ' ὅσον ὁ Ἡσαΐας ἀναφέρει αὐτὰ μαζὶ, λέγων, «Ὡσὰν πρόβατον ὠδηγήθη εἰς τὴν σφαγὴν»¹, καὶ ὅλα τὰ ἐν συνεχείᾳ. Καὶ ὁ Δαυὶδ εἰς τὸν δεῦτερον ψαλμὸν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη ἀναφέρει μαζὶ καὶ τὰ δύο· καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰακώβ, ὅταν εἶπεν, «Ἀφοῦ ἔπεσεν ἐκοιμήθη ὡσὰν λέων»², ἐπρόσθεσε· «Καὶ ὡσὰν σκύμνος λέοντος· ποῖος θὰ τὸν ἐξυπνήσῃ;»³. Φανερῶνει συγχρόνως καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι, νομίζοντες ὅτι ἀπὸ αὐτὸ θὰ τὸν ἀποστομώ-

τες ἐπισιομίζειν αὐτὸν καὶ δεικνύναι οὐκ ὄντα Χριστὸν ἐκ τούτου, ὁμολογοῦσιν ὅτι ὁ Χριστὸς εἰς τὸν αἰῶνα μένει.

Καὶ ὅρα πῶς κακούργως· οὐ γὰρ εἶπον δι' ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὅτι ὁ Χριστὸς οὐδὲν πάσχει, οὐδὲ σταυροῦται, ἀλλ' 5 «ὅτι μένει εἰς τὸν αἰῶνα», καίτοι οὐδὲ τοῦτο τὸ εἰρημένον ἐναντίον ἦν· τῇ γὰρ ἀθανασίᾳ τὸ πάθος οὐκ ἐγένετο κώλυμα. Ἐντεῦθεν ἔστιν ἰδεῖν ὅτι πολλὰ τῶν ἀμφιβολῶν συνίεσαν, καὶ ἐκόντες ἐκακούργουν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔφθη περὶ θανάτου διαλεχθεῖς ἀνωτέρω, ἀκούσαντες τὸ «ὑπωθῆναι» ἐπαῦθα, 10 τοῦτο ὑπώπιενσαν. Εἶτα λέγουσι· «Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;». Καὶ τοῦτο κακούργως· μὴ γὰρ δὴ νομίσης, φησὶν, ὅτι περὶ σοῦ τοῦτο λέγομεν, καὶ εἵπης ὅτι δι' ἀπέχθειαν ἐναντιούμεθα· ἰδοὺ γὰρ οὐκ οἶδαμεν περὶ τίνος λέγεις, καὶ ὁμῶς ἀποφαινόμεθα. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐπισιομίζων 15 αὐτοὺς καὶ δεικνὺς ὅτι τὸ πάθος οὐδὲν κώλυμα πρὸς τὸ μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα. «ἔτι», φησί, «μικρὸν χρόνον τὸ φῶς μεθ' ὑμῶν ἐστι», δηλῶν ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ μετὰστασίς ἐστι· καὶ γὰρ τὸ φῶς τὸ ἡλιακὸν οὐκ ἀναιρεῖται, ἀλλὰ, μικρὸν ὑποχωρῆσαν, πάλιν φαίνεται.

20 «Περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε». Ποῖον ἐνταῦθα λέγει καιρὸν; ἄρα τὴν παροῦσαν ζωὴν ἄψασαν, ἢ τὸν πρὸ τοῦ σταυροῦ χρόνον; Ἐγωγε οἶμαι ἀμφοτέρους· διὰ γὰρ τὴν ἄφαιτον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν πόλλοι καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐπίστανσαν. Λέγει δὲ ταῦτα, κατεπείγων αὐτοὺς εἰς τὴν πίστιν, ὅ- 25 περ καὶ ἀνωτέρω πεποίηκεν, οὕτω λέγων· «ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι». «Ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει». Πόσα γοῦν οἱ Ἰουδαῖοι νῦν πράττουσι, καὶ οὐκ ἴσασι τί πράττουσιν! ἀλλ' ὥς ἐν σκότῳ, οὕτω βαδίζοντες, δοκοῦσι μὲν τὴν ὀρθὴν ὁδεύειν ὁδόν, τὴν δὲ ἐναντίαν βαδί- 30 ζουσι, Σάββata τηροῦντες, καὶ νόμον φυλάττοντες καὶ βρωμάτων παραιτηθήσεις, καὶ οὐκ ἴσασι ποῦ περιπατοῦσι. Διὰ

σουν καὶ θ' ἀποδείξουν ὅτι δὲν εἶναι ὁ Χριστός, ὁμολογοῦν ὅτι ὁ Χριστός μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Καὶ πρόσεχε μὲ πόσῃν κακουργίαν διότι δὲν εἶπον ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν, ὅτι ὁ Χριστός δὲν παθαίνει τίποτε οὔτε σταυροῦται, ἀλλ' «ὅτι μένει εἰς τὸν αἰῶνα», ἂν καὶ οὔτε αὐτὰ τὰ λόγια ἦσαν ἀντίθετα διότι τὸ πάθος δὲ ἔγινεν ἐμπόδιον διὰ τὴν ἀθανασίαν. Ἐδῶ ἠμποροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν ὅτι ἀντελαμβάνοντο πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀμφίβολα καὶ μὲ τὴν θέλησίν των διέπραττον κακουργίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὠμίλησε προηγουμένως περὶ θανάτου, ἀκούσαντες ἐδῶ τὸ «ὑπωθῆναι», αὐτὸ ὑπωπτεύθησαν. Ἐπειτα λέγουν «Ποῖος εἶναι αὐτός ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου». Καὶ αὐτὸ τὸ λέγουν γεμᾶτοι ἀπὸ κακίαν μὴ νομίσης δηλαδὴ, λέγουν, ὅτι αὐτὸ τὸ λέγομεν δι' ἐσένα καὶ εἰπῆς ὅτι ἀντιτιθέμεθα ἀπὸ μῖσος διότι νὰ, δὲν γνωρίζομεν διὰ ποῖο πρᾶγμα ὁμιλεῖς καὶ ὅμως ἐκφέρομεν γνώμην. Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Θέλων ν' ἀποστομώσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ δείξῃ ὅτι τὸ πάθος δὲν ἀποτελεῖ κανένα ἐμπόδιον διὰ νὰ μείνῃ εἰς τὸν αἰῶνα, λέγει, «ἀκόμη ὀλίγον χρόνον τὸ φῶς εὐρίσκεται κοντά σας», φανερώνων μὲ αὐτὸ ὅτι ὁ θάνατός του εἶναι ἀλλαγὴ καταστάσεως καθ' ὅσον τὸ ἡλιακὸν φῶς δὲν ἐξαφανίζεται, ἀλλὰ, ἀφοῦ χαθῇ ἐπ' ὀλίγον, πάλιν ἐμφανίζεται.

«Περιπατεῖτε, ὅσον καιρὸν ἔχετε τὸ φῶς». Ποῖον καιρὸν ἐννοεῖ ἐδῶ; ἄρα γε ὅλην τὴν παροῦσαν ζωὴν ἢ τὸν χρόνον πρὸ τοῦ σταυροῦ; Ἐγὼ βέβαια ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐννοεῖ καὶ τοὺς δύο διότι λόγῳ τῆς ἀπεριγράπτου φιланθρωπίας του πολλοὶ ἐπίστευσαν καὶ μετὰ τὸν σταυρόν. Τὰ λέγει δὲ αὐτὰ διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πίστιν, πρᾶγμα ποὺ καὶ προηγουμένως τὸ ἔκαμε, λέγων τὰ ἐξῆς «Ἀκόμη ὀλίγον χρόνον εἶμαι μαζί σας»¹. «Ἐκεῖνος ποὺ περιπατεῖ μέσα εἰς τὸ σκότος δὲν ξεύρει ποῦ πηγαίνει». Πόσα βέβαια οἱ Ἰουδαῖοι κάμνουν τώρα καὶ δὲν γνωρίζουν τί κάμνουν! ἀλλὰ, βαδίζοντες ὡσάν μέσα εἰς τὸ σκότος, νομίζουν μὲν ὅτι βαδίζουν τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ὅμως βαδίζουν τὴν ἀντίθετον τηροῦν τὰ Σάββατα καὶ φυλάσσουν τὸν νόμον καὶ τὰς διακρίσεις τῶν τροφῶν, ἀλλ' ὅμως δὲν γνωρί-

τοῦτο ἔλεγε· «Περιπαιεῖτε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς
 γένησθε»· ιουτέσιν, ἑμοὶ υἱοί. Καίτοι ἐν προσιμίῳ φησὶν
 ὁ Εὐαγγελιστὴς δι· «οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός,
 ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν, ιουτέσι, τοῦ Πατρὸς»· ἐν-
 5 ταῦθα δὲ αὐτὸς λέγεται τούτους γεννᾶν, ἵνα μάθῃς δι· μία
 ἐνέργεια Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. «Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, καὶ
 ἀπελθὼν ἀπ' αὐτῶν, ἐκρύβη». Νῦν τί κρύπεται; οὐδὲ γὰρ
 λίθους ἤραν καὶ αὐτοῦ, οὐδὲ ἐβλασφήμησάν τι τοιοῦτον, οἷ-
 10 ον ἔμπροσθεν. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐκρύβη; Τὰς καρδίας ἐμβα-
 τεύων, ἥδει ζέοντα καὶ φονῶντα καὶ οὐ περιέμενε, ὥστε
 εἰς ἔργον ἐξελθεῖν, ἀλλὰ κρύπεται, παραμυνθόμενος αὐτῶν
 τὸν φθόνον.

Ὅρα γοῦν πῶς αὐτὸν ἠνίξαιτο ὁ Εὐαγγελιστὴς. Εὐθέως
 γοῦν ἐπήγαγε· «Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότις, οὐκ
 15 ἐπίστανται εἰς αἰὼν». Ποῖα «τοσαῦτα»; Ὅσα παρέλιπεν ὁ
 Εὐαγγελιστὴς. Καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα δὲ τοῦτο δῆλον καὶ
 γὰρ, ὑποχωρήσας καὶ ἐνδοῦς καὶ ἐπανελθὼν· πάλιν, ὑφειμέ-
 νως αὐτοῖς διαλέγεται, οὕτω λέγων· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ
 οὐ πιστεύει εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με»· ὅρα γὰρ
 20 τί ποιεῖ. Ἀρχεται ἀπὸ ταπεινῶν καὶ συνεσταλμένων, καὶ
 καταφεύγει εἰς τὸν Πατέρα, εἶτα πάλιν ἀνάγει τὸν λόγον
 καί, ὅταν ἴδῃ ἐκθηριουμένους, ὑποχωρεῖ, καὶ πάλιν ἐφίστα-
 ται καὶ ἀπὸ ταπεινῶν προσιμιάζεται πάλιν. Καὶ ποῦ τοῦτο
 ἐποίησε; Ποῦ γὰρ οὐκ ἐποίησεν; Ὅρα γοῦν ἐν ἀρχῇ τί
 25 φησι· «Καθὼς ἀκούω, κρίνω»· εἶτα ὑψηλότερον· «Ὡς περ γὰρ
 ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ
 Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ»· πάλιν· «Ἐγὼ οὐ κρίνω ὑμᾶς,
 ἄλλος ἐστὶν ὁ κρίνων»· εἶτα ἀναχωρεῖ πάλιν· εἶτα, ἐπιστάς

5. Ἰω. 12, 44.

6. Ἰω. 5, 30.

7. Ἰω. 5, 21.

8. Ἰω. 8, 15· 50.

Ζουν ποῦ περιπατοῦν. Διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Περιπατεῖτε εἰς τὸ φῶς, διὰ νὰ γίνετε υἱοὶ τοῦ φωτός»· δηλαδή ἰδικοί μου υἱοί. Μολονότι βέβαια εἰς τὴν ἀρχὴν λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι «δὲν ἐγεννήθησαν οὔτε ἀπὸ αἵματα οὔτε ἀπὸ σαρκικὸν θέλημα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν»³, δηλαδή ἄπὸ τὸν Πατέρα· ἐδῶ ὅμως λέγεται ὅτι ὁ ἴδιος γεννᾷ αὐτούς, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι μία εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. «Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς ἔφυγεν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐκρύβη». Διατί τώρα κρύπτεται; διότι οὔτε λίθους ἔρριψαν ἐναντίον του, οὔτε ἐξεστόμισαν κάποιαν παρόμοιον βλασφημίαν μετὰ τὴν προηγουμένην. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἐκρύβη; Ἐπειδὴ εἰσήρχετο εἰς τὰς καρδίας των, ἐγνώριζεν ὅτι ὁ θυμὸς των ἐξηγριώνετο, ἂν καὶ δὲν ἔλεγον τίποτε· ἐγνώριζεν ὅτι ὁ θυμὸς των ἔβραζε καὶ ἐδιψοῦσε δι' αἷμα καὶ δὲν ἐπερίμενε νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ κρύπτεται, καταπραΰνων τὸν φθόνον των.

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ὑψηλίσθη αὐτὸν ὁ Εὐαγγελιστὴς. Ἀμέσως δηλαδή ἐπρόσθεσε· «Ἄλλ' ἂν καὶ ἔκαμε τόσα θαύματα, δὲν ἐπίστευον εἰς αὐτόν». Ποῖα «τοσαῦτα»; Ὅσα παρέλειπεν ὁ Εὐαγγελιστὴς. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν συνέχειαν· καθ' ὅσον, ἀφοῦ ὑπεχώρησε καὶ ἐνέδωσε καὶ ἐπανῆλθε καὶ πάλιν, τοὺς ὁμιλεῖ μετὰ τρόπον ἡπιον, λέγων τὰ ἐξῆς· «Αὐτὸς ποὺ πιστεύει εἰς ἐμένα δὲν πιστεύει εἰς ἐμένα, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον ποὺ μετ' ἀπέστειλε»⁵· πρόσεχε δηλαδή τί κάμνει. Ἀρχίζει ἀπὸ τὰ ταπεινὰ καὶ σεμνὰ καὶ καταφεύγει εἰς τὸν Πατέρα, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν καὶ πάλιν ἀνεβάζει ὑψηλὰ τὸν λόγον· καί, ὅταν τοὺς ἰδῇ νὰ εἶναι ἐξηγριωμένοι, ὑποχωρεῖ, καὶ πάλιν ἐμφανίζεται καὶ πάλιν ἀρχίζει νὰ τοὺς ὁμιλεῖ μετὰ ταπεινὰ λόγια. Καὶ ποῦ τὸ ἔκαμεν αὐτό; Μὰ ποῦ δὲν τὸ ἔκαμε; Πρόσεχε λοιπὸν τί λέγει εἰς τὴν ἀρχὴν· «Καθὼς ἀκούω, κρίνω»⁶· ἔπειτα ὁμιλεῖ ὑψηλότερα· «Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ὅποιους θέλει τοὺς ζωοποιεῖ»⁷· πάλιν· «Ἐγὼ δὲν σᾶς κρίνω, ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κρίνει»⁸· ἔπειτα ἀναχωρεῖ πάλιν· ἔπειτα, ἐρχόμενος εἰς τὴν Γαλιλαίαν, λέ-

τῇ Γαλιλαίᾳ, «ἐργάζεσθε», φησί, «μὴ τὴν βροῶσιν τὴν ἀπολύμενην». Καὶ εἰπὼν περὶ αὐτοῦ μεγάλα, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκεν, ὅτι ζωὴν αἰώνιον δίδωσι, πάλιν ἀναχωρεῖ· καί, τῇ Σκηνοπηγίᾳ πάλιν ἐπισιάς, τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ.

5 2. Καὶ διηνεκῶς ἴδοι τις ἂν οὕτω ποικίλλοντα τὴν διδασκαλίαν, παρουσίᾳ, ἀπουσίᾳ, ταπεινοῖς, ὑψηλοῖς λόγοις· ὁ καὶ ἐνταῦθα πεποίηκε. «Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος, οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν», φησὶν, «ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος Ἡσαίου, ὃν εἶπε· Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ
10 βραχίων Κυρίου τίτι ἀπεκαλύφθη;». Καὶ πάλιν «οὐκ ἠδύναντο», φησί· «πιστεύειν, ὅτι εἶπεν Ἡσαίας· Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε. Ταῦτα δὲ εἶπεν, ὅτι εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ». Ἰδού πάλιν τὸ «ὅτι» καὶ «εἶπεν» οὐχὶ αἰτιολογίας, ἀλλ' ἐκβάσεως· οὐδὲ γὰρ, ἐπειδὴ
15 εἶπεν Ἡσαίας, οὐκ ἐπίστευον, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἔμελλον πιστεύειν, διὰ τοῦτο εἶπεν Ἡσαίας. Τί οὖν οὐχ οὕτως ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει, ἀλλὰ τὴν ἀπιστίαν ἀπὸ τῆς προφητείας, οὐ τὴν προφητείαν ἀπὸ τῆς ἀπιστίας εἶναί φησι, καὶ προῖόν· σφοδρότερον τοῦτο αὐτὸ τίθησιν, οὕτω λέγων· «Διὰ τοῦτο
20 οὐκ ἠδύνατο πιστεύειν, ὅτι εἶπεν Ἡσαίας»; Ἐνιενῶν παρσιῆσαι διὰ πολλῶν θούλειαι τὸ τῆς Γραφῆς ἀψευδές, καὶ ὅτι, ἅπερ προεφήτευσεν, οὐχ ἐτέρως ἐξέβη, ἀλλ' ὥς εἶπεν. Ἰνα γὰρ μή τις λέγῃ· Καὶ τίνος ἕνεκεν ἦλθεν ὁ Χριστός; οὐκ ἤδει ὅτι οὐκ ἔμελλον αὐτῷ προσέχειν; καὶ τοὺς προ-
25 φήτας εἰσάγει τοῦτο εἰδότας. Ἦλθε δέ, ἵνα πρόφασιν μὴ ἔχωσι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν· ἃ γὰρ προεῖπεν ὁ Προφήτης, ὥς πάντως ἐσόμενα προεῖπεν· εἰ γὰρ μὴ πάντως ἔμελλεν ἔσεσθαι οὐκ ἂν προεῖπε· πάντως δὲ ἔμελλεν ἔσεσθαι, ἐπειδὴ ἀνιάτως εἶχον ἐκεῖνοι.

30 Εἰ δὲ κεῖται τὸ «οὐκ ἠδύναντο», ἀντὶ τοῦ ὅτι ἤθελον·

γει· «Νὰ ἐργάζεσθε ὄχι διὰ τὴν φθαρτὴν τροφήν»⁹. Καὶ ἀφοῦ εἶπε διὰ τὸν ἑαυτὸν μεγάλους λόγους, ὅτι ἔχει κατεβῇ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὅτι δίδει ζωὴν αἰώνιον, πάλιν ἀναχωρεῖ· καί, ἐμφανιζόμενος καὶ πάλιν κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας, κάμνει καὶ πάλιν τὸ ἴδιο.

2. Καὶ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῇ συνεχῶς νὰ ποικίλλη ἔτσι τὴν διδασκαλίαν του, μὲ παρουσίαν, ἀπουσίαν, μὲ ταπεινοὺς καὶ ὑψηλοὺς λόγους, πράγμα πού καὶ ἐδῶ τὸ ἔκαμεν. «Ἐάν καὶ τόσα θαύματα εἶχε κάμει, δὲν ἐπίστευον εἰς αὐτόν», λέγει, «διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ὁ ἐξῆς λόγος τοῦ Ἑσαΐου· Κύριε, ποῖος ἐπίστευσεν εἰς τὸ κήρυγμά μας; καὶ ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου εἰς ποῖον ἐφανερώθη;». Καὶ πάλιν· «Δὲν ἠμποροῦσαν», λέγει, «νὰ πιστεύσουν, διότι εἶπεν ὁ Ἑσαΐας· Θὰ ἀκούσετε καὶ δὲν θὰ καταλάβετε, Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπεν, ὅταν εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ». Νὰ καὶ πάλιν τὸ «ὅτι» καὶ «εἶπεν» πού δὲν σημαίνουν αἰτίαν, ἀλλὰ ἀποτέλεσμα· διότι δὲν ἐπίστευον, ὄχι ἐπειδὴ τὸ εἶπεν ὁ Ἑσαΐας, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν, διὰ τοῦτο τὸ εἶπεν ὁ Ἑσαΐας. Διατί λοιπὸν ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν τὸ ἀναφέρει αὐτὸ ἔτσι, ἀλλὰ παρουσιάζει τὴν ἀπιστίαν νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν προφητείαν καὶ ὄχι τὴν προφητείαν ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν καὶ προχωρῶν παρουσιάζει αὐτὸ ἐντονώτερα, λέγων τὰ ἐξῆς· «Διὰ τοῦτο δὲν ἠμποροῦσαν νὰ πιστεύουν, διότι εἶπεν ὁ Ἑσαΐας»; Μὲ αὐτὸ θέλει νὰ παρουσιάσῃ διὰ πολλῶν τὸ ἀδιάψευστον τῆς Γραφῆς, καὶ ὅτι ἐκεῖνα πού ἐπροφήτευσεν, δὲν συνέβησαν διαφορετικά, ἀλλὰ ὅπως τὰ εἶπεν. Διὰ νὰ μὴ λέγῃ λοιπὸν κανεὶς, Ἐάν διατί ἦλθεν ὁ Χριστός; δὲν ἐγνώριζεν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ προσέχουν εἰς αὐτόν;· παρουσιάζει καὶ τοὺς προφῆτας πού ἐγνώριζον αὐτό. Ἦλθε δὲ διὰ νὰ μὴ ἔχουν δικαιολογίαν διὰ τὴν ἀμαρτίαν των· διότι ἐκεῖνα πού προεἶπεν ὁ προφήτης, τὰ προεἶπεν ὡς πράγματα πού ἐπρόκειτο ὅπωςδὴποτε νὰ συμβοῦν· διότι, ἐάν δὲν ἐπρόκειτο ὅπωςδὴποτε νὰ συμβοῦν, δὲν θὰ τὰ προέλεγεν· ἐπρόκειτο δὲ ὅπωςδὴποτε νὰ συμβοῦν, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἦσαν ἀθεράπευτοι.

Ἐάν δὲ ἐγράφη τὸ «δὲν ἠμποροῦσαν», ἐγράφη ἀντὶ

κεῖται. Καὶ μὴ θαυμάσης· καὶ γὰρ καὶ ἄλλαχοῦ φησιν· «Ὁ
 δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω». Οὕτως οἶδε πολλαχοῦ δύναμιν
 τὴν προαίρεσιν λέγειν. Καὶ πάλιν «Οὐ δύναται ὁ κόσμος μι-
 5 σεῖν ὑμᾶς· ἐμὲ δὲ μισεῖ». Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῇ κοινῇ συνη-
 θεία φυλατιζόμενον ἴδοι τις ἂν ὥς, ὅταν λέγῃ τις· Ὁὐ δύ-
 ναμαι ἀγαπῆσαι τὸν δεῖνα, τὸ σφοδρὸν τῆς βουλήσεως δύ-
 ναμιν λέγων. Καὶ πάλιν Ὁὐ δύναται ὁ δεῖνα γενέσθαι χρη-
 σιός. Καὶ ὁ Προφήτης δὲ τί φησιν; «Εἰ ἀλλάξεται Λιθίον
 τὸ δέρμα αὐτοῦ, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ ὁ
 10 λαὸς οὗτος δυνήσεται εὖ ποιῆσαι μεμαθηκώς κακὰ». Οὐ τοῦ-
 τό φησιν, ὅτι ἀδύνατος αὐτοῖς ἡ τῆς ἀρετῆς ἐργασία, ἀλλ' ὅτι
 οὐ βούλονται, διὰ τοῦτο οὐ δύνανται. Καὶ δὲ λέγει ὁ Εὐαγ-
 γελιστής, τοῦτό φησιν, ὅτι ἀδύνατον ἦν ψεύσασθαι τὸν Προ-
 φήτην. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀδύνατον ἦν αὐτοὺς πιστεῦσαι ἐνῇ
 15 γὰρ, καὶ πιστευσάντων αὐτῶν, ἀψευδῇ μένειν· οὐ γὰρ ἂν
 ταῦτα προεῖπεν, εἰ πιστεύειν ἔμελλον. Τί οὖν, φησὶν, οὐχ
 οὕτως εἶπεν; Ὅτι ιδιώματά τινα ἡ Γραφή τοιαῦτα ἔχει,
 καὶ δεῖ τοῖς νόμοις αὐτῆς παραχωρεῖν.

«Ταῦτα δὲ εἶπεν, ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ». Τίνος;
 20 Τοῦ Πατρὸς. Πῶς οὖν ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ Υἱοῦ λέγει,
 ὁ δὲ Παῦλος περὶ τοῦ Πνεύματος; Οὐχ ὥς συναλείφοντες
 τὰς ὑποστάσεις, ἀλλὰ μίαν ἀξίαν δηλοῦντες εἶναι, φησί. Καὶ
 γὰρ τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς
 ἐσι. Καίτοι πολλὰ δι' ἀγγέλων εἶπε, καὶ οὐδεὶς λέγει, Ὁ
 25 θὼς εἶπεν ὁ ἄγγελος, ἀλλὰ τί; «Ὁ Θεὸς εἶπε»· τὰ μὲν γὰρ
 ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δι' ἀγγέλων εἰρημένα τοῦ Θεοῦ ἂν εἶη, οὐκ
 ἔτι δὲ καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀγγέλων. Ἐνιαῦθα δὲ τοῦ Πνεύ-
 ματος φησιν εἶναι τὰ ρήματα, «Καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ».

10. Ματθ. 19, 12.

11. Ἰω. 7, 7.

12. Ἰερ. 13, 23.

τοῦ ὁδὲν ἤθελον'. Καὶ μὴ ἀπορήσης· καθ' ὅσον καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Αὐτὸς ποὺ ἠμπορεῖ νὰ τὸ δεχθῇ ἅς τὸ δεχθῇ καὶ ἅς προχωρήσῃ»¹⁰. Ἔτσι συνηθίζει νὰ ὀνομάζῃ εἰς πολλὰς περιπτώσεις τὴν θέλησιν δύναμιν. Καὶ πάλιν· «Δὲν ἠμπορεῖ ὁ κόσμος νὰ μισῇ ἐσᾶς, ἀλλ' ἐμένα μισεῖ»¹¹. Αὐτὸ δὲ θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῇ νὰ ἐφαρμόζεται καὶ κατὰ τὰς συνήθεις ἐκφράσεις· ὅπως ὅταν λέγῃ κάποιος· Ὀδὲν ἠμπορῶ νὰ ἀγαπήσω τὸν τάδε', ὀνομάζων δύναμιν τὴν ὑπερβολικὴν θέλησιν. Καὶ πάλιν· Ὀδὲν ἠμπορεῖ ὁ τάδε νὰ γίνῃ καλός'. Καὶ ὁ προφήτης δὲ τί λέγει; «Ἐὰν ἀλλάξῃ ὁ Αἰθίοψ τὸ δέρμα του καὶ ἡ πάρδαλις τὰ χρωματιστὰ στολίδια της, τότε καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ πράξῃ τὸ καλόν, καθ' ὅσον ἔμαθε νὰ πράττῃ κακά»¹². Δὲν λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἀδύνατος εἰς αὐτοὺς ἡ ἄσκησις τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν θέλουν, δι' αὐτὸ δὲν ἠμποροῦν. Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐννοεῖ τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ ἦτο ἀδύνατον νὰ διαψευσθῇ ὁ προφήτης. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἦτο ἀδύνατον διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἰς αὐτοὺς νὰ πιστεύσουν· διότι ἦτο δυνατόν, καὶ ἂν ἀκόμη ἐκεῖνοι ἐπίστευον, νὰ μείνῃ ἀδιάψευστος· διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰπῇ αὐτά, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν. Διατί λοιπὸν, λέγει, δὲν ὠμίλησεν ἔτσι; Διότι ἡ Γραφὴ ἔχει ὠρισμένα τέτοια γνωρίσματα καὶ πρέπει νὰ ὑποτάσσεται κανεὶς εἰς τοὺς νόμους αὐτῆς.

«Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπεν, ὅταν εἶδε τὴν δόξαν του». Τὴν δόξαν ποίου; Τοῦ Πατρὸς. Πῶς λοιπὸν ὁ Ἰωάννης ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Υἱοῦ, ὁ δὲ Παῦλος περὶ τοῦ Πνεύματος; Ὁχι ὥσάν νὰ συγχωνεύουν τὰς ὑποστάσεις, ἀλλὰ δηλώνοντες ὅτι μία εἶναι ἡ ἀξία. Καθ' ὅσον τὰ τοῦ Πατρὸς εἶναι καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ εἶναι καὶ τοῦ Πατρὸς. Ἄν καὶ βέβαια πολλὰ εἶπε διὰ μέσου ἀγγέλων, καὶ ὅμως κανεὶς δὲν λέγει, Ὀκαθὼς εἶπεν ὁ ἀγγελος', ἀλλὰ τί; «Ὁ Θεὸς εἶπεν»· διότι, ἐκεῖνα μὲν ποὺ ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δι' ἀγγέλων, εἶναι λόγια τοῦ Θεοῦ, δὲν ἠμποροῦν ὅμως νὰ εἶναι τῶν ἀγγέλων ἐκεῖνα ποὺ εἶναι τοῦ Θεοῦ. Ἐδῶ δὲ λέγει ὅτι τὰ λόγια εἶναι τοῦ Πνεύματος· «Καὶ εἶπε περὶ

Τί ἐλάλησεν; «Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ», καὶ τὰ ἑξῆς. Δόξαν οὖν ἐνταῦθά φησι, τὴν ὄψιν ἐκείνην, τὸν καπνόν, τὸ ἀκοῦσαι μνηστῆριων ἀπορρήτων, τὸ ἰδεῖν τὰ Σεραφεῖμ, τὴν ἀσπραπὴν, τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου πη-
 5 δῶσαν, ἣ ἀντιβλέψαι αἱ δυνάμεις οὐκ εἶχον ἐκεῖναι. «Καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ». Τί ἐλάλησεν; Ὅτι ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν «Τίνα ἀποσιεῖλω, καὶ τίς πορεύσεται; Καὶ εἶπον Ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι, ἀπόσιειλόν με. Καὶ εἶπεν Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ σὺ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ σὺ μὴ ἴδητε».
 10 «ἐτύφλωσε γὰρ αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, μή ποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν».

Ἰδοὺ πάλιν ἕτερον ζήτημα· ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ἐὰν ὀρθῶς προσέχωμεν. Ὡς περ γὰρ ὁ ἥλιος τῶν ἀσθενῶν πλήττει τὰς
 15 ὄψεις οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μὴ προσεχόντων τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις γίνεται οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Φαραὼ τὴν καρδίαν σκληρῶναι λέγεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν φιλονεικούντων τι τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις γίνεται. Ἰδίωμα δὲ καὶ τοῦτο τῆς Γραφῆς, ὥς καὶ τὸ «παρέδωκεν εἰς ἀδό-
 20 κτιμον νοῦν», καὶ τὸ «ἀπένεμε τοῖς ἔθνεσι», τουτέστι, ὅτι συνεχώρησεν, ἀφῆκεν· οὐχὶ γὰρ ἐνεργοῦντα αὐτὸν ἐνταῦθα εἰσάγει, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐτέρας πονηρίας ταῦτα γινόμενα δείκνυσιν· διὰ γὰρ ἐγκαταλειφθῶμεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, παραδιδόμεθα τῷ διαβόλῳ· τῷ διαβόλῳ δὲ παραδοθέντες, μυρία πά-
 25 σχομεν δεινά. Φοβῶν τοίνυν τὸν ἀκροατήν, φησὶν «Ἐσκήρυνε», καὶ «παρέδωκεν». Ὅτι γὰρ αὐτὸς οὐ μόνον οὐ παραδίδωσιν, ἀλλ' οὐδὲ ἐγκαταλιμπάνει, ἐὰν μὴ βουληθῶμεν, ἄκουσον τί φησιν· «Οὐχὶ αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διῴσιωσιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν;», καὶ πάλιν «Οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς
 30 ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται»· ὁ δὲ Ὡσηέ φησιν «Ἐπελάθου νόμου Θεοῦ σου, ἐπιλήσομαί σου καὶ γὰρ»· καὶ αὐτὸς δὲ ἐν τοῖς Εὐαγ-

13. Ἦσ. 6, 1.

14. Ἦσ. 6, 8 - 10.

15. Ρωμ. 1, 28.

16. Δευτ. 4, 19.

17. Ἦσ. 59, 2.

18. Ψαλμ. 72, 27.

19. Ὡσ. 4, 6.

αὐτοῦ». Τί εἶπεν; «Εἶδον τὸν Κύριον νὰ κάθεται ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν θρόνον»¹³, καὶ τὰ ἐξῆς. Δόξαν λοιπὸν ἐδῶ ὀνομάζει ἐκείνην τὴν ὀπτασίαν, τὸν καπνὸν, τὸ ὅτι ἤκουσεν ἀνεκδιήγητα μυστήρια, τὸ ὅτι εἶδε τὰ Σεραφίμ, τὴν ἀστραπὴν ποὺ ἐπήγαζεν ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ τὴν ὁποίαν δὲν ἤμποροῦσαν αἱ δυνάμεις ἐκεῖνοι νὰ τὴν ἀντικρύσουν. «Καὶ ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ». Τί εἶπεν; "Ὅτι ἤκουσε φωνὴν ποὺ ἔλεγεν· «Ποῖον ν' ἀποστείλω καὶ ποῖος θὰ ὑπάγῃ; Καὶ εἶπον· Νά, ἐγὼ εἶμαι, στείλε ἐμένα. Καὶ εἶπε· Θὰ ἀκούσετε μὲ τὰ αὐτιά σας καὶ δὲν θὰ ἀντιληφθῆτε αὐτὰ ποὺ θ' ἀκούσετε, καὶ θὰ ἰδῆτε μὲ τὰ μάτια σας καὶ θὰ εἶναι ὡσάν νὰ μὴ τὰ εἶδατε»· διότι «ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμούς των καὶ ἐπώρωσε τὴν καρδίαν των, διὰ νὰ μὴ ἰδοῦν κάποτε μὲ τοὺς ὀφθαλμούς των καὶ ἀντιληφθοῦν μὲ τὴν καρδίαν των»¹⁴.

Νὰ πάλιν ἄλλο ζήτημα· ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει αὐτό, ἐὰν προσέχωμεν ὅπως πρέπει. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος βλάπτει τὴν ὄρασιν τῶν ἀσθενῶν ὅχι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του φύσεως, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ ἐκεῖνους ποὺ δὲν προσέχουν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ· ἔτσι καὶ διὰ τὸν Φαραὼ λέγεται ὅτι ἐσκλήρυνε τὴν καρδίαν του· ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ ἐκεῖνους ποὺ ἀντιμάχονται τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Εἶναι καὶ αὐτὸ γνῶρισμα τῆς Γραφῆς, ὅπως καὶ τὸ «παρέδωσεν αὐτοὺς εἰς ἀνάξιον νοῦν»¹⁵, καὶ τὸ «ἀπένειμε τοῖς ἔθνεσι»¹⁶, δηλαδὴ 'παρεχώρησεν, ἐπέτρεψεν'· δὲν παρουσιάζει δηλαδὴ ἐδῶ τὸν Θεὸν νὰ πράττῃ αὐτά, ἀλλὰ δείχνει ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν ἐξ αἰτίας τῆς κακίας τῶν ἄλλων· διότι, ὅταν ἐγκαταλειφθῶμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, παραδιδόμεθα εἰς τὸν διάβολον, ὅταν δὲ παραδοθῶμεν εἰς τὸν διάβολον, ὑποφέρομεν ἀμέτρητα κακά. Διὰ νὰ φοβήσῃ λοιπὸν τὸν ἀκροατὴν, λέγει· «Ἐσκλήρυνε» καὶ «παρέδωκεν». Διότι, τὸ ὅτι αὐτὸς ὅχι μόνον δὲν μᾶς παραδίδει εἰς τὸν διάβολον, οὔτε μᾶς ἐγκαταλείπει, ἐὰν δὲν θελήσωμεν, ἤκουσε τί λέγει· «Δὲν εἶναι αἱ ἁμαρτίαι σας ποὺ σᾶς χωρίζουν ἀπὸ ἐμένα;»¹⁷· καὶ πάλιν· «Αὐτοὶ ποὺ ἀπομακρύνουν τοὺς ἑαυτούς των ἀπὸ σένα θὰ χαθοῦν»¹⁸· ὁ δὲ Ὡσηὲ λέγει· «Ἐλησμόνησες τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ σου καὶ ἐγὼ θὰ σὲ λησμο-

Τί ἐλάλησεν; «Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ», καὶ τὰ ἑξῆς. Δόξαν οὖν ἐνταῦθά φησι, τὴν ὄψιν ἐκείνην, τὸν καπνόν, τὸ ἀκοῦσαι μυσηρίων ἀπορρήτων, τὸ ἰδεῖν τὰ Σεραφεῖμ, τὴν ἀσπραπὴν, τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου πη-
 5 δῶσαν, ἣ ἀντιβλέψαι αἱ δυνάμεις οὐκ εἶχον ἐκεῖναι. «Καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ». Τί ἐλάλησεν; Ὅτι ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν «Τίνα ἀποσιεῖλω, καὶ τίς πορεύσεται; Καὶ εἶπον Ἴδου ἐγὼ εἰμι, ἀπόσιειλόν με. Καὶ εἶπεν Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε».
 10 «εἰτύφλωσε γὰρ αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, μή ποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν».

Ἴδου πάλιν ἕτερον ζήτημα· ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ἐὰν ὀρθῶς προσέχωμεν. Ὡςπερ γὰρ ὁ ἥλιος τῶν ἀσθενῶν πλήττει τὰς
 15 ὄψεις οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μὴ προσεχόντων τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις γίνεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Φαραὼ τὴν καρδίαν σκληρῦναι λέγεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν φιλονεικούντων τι τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις γίνεται. Ἰδίωμα δὲ καὶ τοῦτο τῆς Γραφῆς, ὥς καὶ τὸ «παρέδωκεν εἰς ἀδό-
 20 κτιμον νοῦν», καὶ τὸ «ἀπένεμε τοῖς ἔθνεσι», ιουτέσι, ὅτι συνεχώρησεν, ἀφῆκεν· οὐχὶ γὰρ ἐνεργούντα αὐτὸν ἐνταῦθα εἰσάγει, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐτέρων πονηρίας ταῦτα γινόμενα δείκνυσιν· ὅταν γὰρ ἐγκαταλειφθῶμεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, παραδιδόμεθα τῷ διαβόλῳ· τῷ διαβόλῳ δὲ παραδοθέντες, μυρία πά-
 25 σχομεν δεινά. Φοβῶν τοίνυν τὸν ἀκροατήν, φησὶν «Ἐσκλήρυνε», καὶ «παρέδωκεν». Ὅτι γὰρ αὐτὸς οὐ μόνον οὐ παραδίδωσιν, ἀλλ' οὐδὲ ἐγκαταλαμβάνει, ἐὰν μὴ βουληθῶμεν, ἀκουσον τί φησιν· «Οὐχὶ αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διῴσιῳσιν ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν;», καὶ πάλιν «Οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς
 30 ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται»· ὁ δὲ Ὡσηέ φησιν «Ἐπελάθου νόμου Θεοῦ σου, ἐπιλήσομαί σου καὶ γὰρ»· καὶ αὐτὸς δὲ ἐν τοῖς Εὐαγ-

13. Ἦσ. 6, 1.

14. Ἦσ. 6, 8 - 10.

15. Ρωμ. 1, 28.

16. Δευτ. 4, 19.

17. Ἦσ. 59, 2.

18. Ψαλμ. 72, 27.

19. Ὡσ. 4, 6.

αὐτοῦ». Τί εἶπεν; «Εἶδον τὸν Κύριον νὰ κάθεται ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν θρόνον»¹³, καὶ τὰ ἐξῆς. Δόξαν λοιπὸν ἐδῶ ὀνομάζει ἐκείνην τὴν ὀπτασίαν, τὸν καπνὸν, τὸ ὅτι ἤκουσεν ἀνεκδιήγητα μυστήρια, τὸ ὅτι εἶδε τὰ Σεραφίμ, τὴν ἀστραπὴν ποὺ ἐπήγαζεν ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ τὴν ὁποίαν δὲν ἤμποροῦσαν αἱ δυνάμεις ἐκεῖνοι νὰ τὴν ἀντικρύσουν. «Καὶ ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ». Τί εἶπεν; Ὅτι ἤκουσε φωνὴν ποὺ ἔλεγεν· «Ποῖον ν' ἀποστείλω καὶ ποῖος θὰ ὑπάγῃ; Καὶ εἶπον· Νά, ἐγὼ εἶμαι, στείλε ἐμένα. Καὶ εἶπε· Θὰ ἀκούσετε μέ τὰ αὐτιά σας καὶ δὲν θὰ ἀντιληφθῆτε αὐτὰ ποὺ θ' ἀκούσετε, καὶ θὰ ἰδῆτε μέ τὰ μάτια σας καὶ θὰ εἶναι ὡσὰν νὰ μὴ τὰ εἶδατε»· διότι «ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς των καὶ ἐπώρωσε τὴν καρδίαν των, διὰ νὰ μὴ ἰδοῦν κάποτε μέ τοὺς ὀφθαλμοὺς των καὶ ἀντιληφθοῦν μέ τὴν καρδίαν των»¹⁴.

Νὰ πάλιν ἄλλο Ζήτημα· ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει αὐτό, ἐὰν προσέχωμεν ὅπως πρέπει. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος βλάπτει τὴν ὄρασιν τῶν ἀσθενῶν ὅχι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του φύσεως, ἔτσι συμβαίνει καὶ μέ ἐκείνους ποὺ δὲν προσέχουν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ· ἔτσι καὶ διὰ τὸν Φαραὼ λέγεται ὅτι ἐσκλήρυνε τὴν καρδίαν του· ἔτσι συμβαίνει καὶ μέ ἐκείνους ποὺ ἀντιμάχονται τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Εἶναι καὶ αὐτὸ γνῶρισμα τῆς Γραφῆς, ὅπως καὶ τὸ «παρέδωσεν αὐτοὺς εἰς ἀνάξιον νοῦν»¹⁵, καὶ τὸ «ἀπένειμε τοῖς ἔθνεσι»¹⁶, δηλαδή· «παρεχώρησεν, ἐπέτρεψεν»· δὲν παρουσιάζει δηλαδή ἐδῶ τὸν Θεὸν νὰ πράττῃ αὐτὰ, ἀλλὰ δείχνει ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν ἐξ αἰτίας τῆς κακίας τῶν ἄλλων· διότι, ὅταν ἐγκαταλειφθῶμεν ἀπὸ τὸν Θεόν, παραδιδόμεθα εἰς τὸν διάβολον, ὅταν δὲ παραδοθῶμεν εἰς τὸν διάβολον, ὑποφέρομεν ἀμέτρητα κακά. Διὰ νὰ φοβήσῃ λοιπὸν τὸν ἀκροατὴν, λέγει· «Ἐσκλήρυνε» καὶ «παρέδωκεν». Διότι, τὸ ὅτι αὐτὸς ὅχι μόνον δὲν μᾶς παραδίδει εἰς τὸν διάβολον, οὔτε μᾶς ἐγκαταλείπει, ἐὰν δὲν θελήσωμεν, ἤκουσε τί λέγει· «Δὲν εἶναι αἱ ἁμαρτίαι σας ποὺ σᾶς χωρίζουν ἀπὸ ἐμένα;»¹⁷ καὶ πάλιν· «Αὐτοὶ ποὺ ἀπομακρύνουν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ σένα θὰ χαθοῦν»¹⁸· ὁ δὲ Ὡσηὲ λέγει· «Ἐλησμόνησες τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ σου καὶ ἐγὼ θὰ σὲ λησμονήσω»¹⁹· καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς δὲ λέγει εἰς τὰ Εὐαγγέλια·

γελίοις· «Ποσάκις ἠθέλησα ἐπιουναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠθέλησατε!»· καὶ ὁ Ἡσαΐας δὲ πάλιν· «Ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος· ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακουσόμενος». Ταῦτα δὲ λέγει, δεικνὺς ἡμᾶς ἀρχομένους τῆς ἐγκαταλείψε-
 5 ως, καὶ αἰτίους γινομένους τῆς ἀπωλείας· ὁ γὰρ Θεὸς οὐ μόνον οὐ καταλιπεῖν, οὐδὲ κολάσαι βούλεται, ἀλλὰ, καὶ διε κολάζει, μὴ θέλων αὐτὸ ποιεῖ· «οὐ βούλομαι» γάρ, φησι, «τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὥς τὸ ἐπισιτρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Ὁ δὲ Χριστὸς καὶ ἐπὶ τῇ καταστροφῇ Ἱερουσαλήμ
 10 δακρύει, ὁ καὶ ἡμεῖς ἐπὶ φίλων ποιοῦμεν.

3. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, πάντα πράττωμεν, ὥστε μὴ ἀφίστασθαι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐχώμεθα τῆς κατὰ ψυχὴν ἐπιμελείας καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, καὶ μὴ σπαράττωμεν ἡμῶν τὰ μέλη (τοῦτο γὰρ μαινομένων καὶ ἐξεσιτηκότων ἐστίν),
 15 ἀλλὰ, ὅσῳ ἂν κακῶς διακειμένους ἴδωμεν, θεραπεύσωμεν μᾶλλον· καὶ γὰρ καὶ ἐν τοῖς σώμασι πολλοὺς πολλάκις ὁρῶμεν δυσισράπελα ἔχοντας καὶ ἀνίατα νοσήματα, καὶ οὐ πανόμεθα ἐπιτιθέντες φάρμακα· τί γὰρ ποδαλγίας χειρὸν; τί δὲ χειρᾶγρας; ἄρ' οὖν περικόπιομεν τὰ κῶλα; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ πάν-
 20 τὰ ποιοῦμεν, ὥστε παραμυθίας τινὸς ἀπολαῦσαι, ἐπειδὴ λῦσαι τὸ κακὸν οὐ δυνάμεθα. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν ποιῶμεν, καί, ἂν ἀνίατα νοσῶσι, μένωμεν θεραπεύοντες, καὶ βασιάζωμεν ἀλλήλων τὰ θάρη· οὕτω γὰρ πληρώσομεν καὶ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τευξόμεθα τῶν ἐπηγγελημένων ἀγαθῶν
 25 χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

20. Λουκᾶ 13, 34.

21. Ἡσ. 50, 2.

22. Ἰεζ. 18, 23.

23. Χειράγρα: ἀρθρίτις τῶν χειρῶν.

«Πόσας φορές ἠθέλησα νὰ συγκεντρώσω τὰ τέκνα σας καὶ δὲν ἐθελήσατε!»²⁰ καὶ ὁ Ἡσαΐας πάλιν «Ἦλθον καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος· ἐκάλεσα καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖνος ποῦ θὰ μὲ ἀκούσῃ»²¹. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡμεῖς κάμνομεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐγκαταλείψεως καὶ γινόμεθα αἴτιοι τῆς ἀπωλείας μας· διότι ὁ Θεὸς ὄχι μόνον δὲν θέλει νὰ μᾶς ἐγκαταλείψῃ οὔτε νὰ μᾶς τιμωρήσῃ, ἀλλὰ, καὶ ὅταν μᾶς τιμωρεῖ, τὸ κάμνει αὐτὸ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ· διότι λέγει· «Δὲν θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ζήσῃ»²². Ὁ δὲ Χριστὸς δακρύζει καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ, πρᾶγμα ποῦ καὶ ἡμεῖς κάμνομεν διὰ φίλους.

3. Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἅς κάμνωμεν τὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ ἀπομακρινώμεθα ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν ψυχὴν μας καὶ τὴν μεταξύ μας ἀγάπην καὶ νὰ μὴ σπαράσσωμεν τὰ μέλη μας (διότι αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τῶν μανιακῶν καὶ παραφρόνων), ἀλλ' ὅσον περισσότερο τοὺς βλέπομεν νὰ εὐρίσκωνται μέσα εἰς τὴν κακίαν, τόσον περισσότερο νὰ φροντίζωμεν δι' αὐτούς· καθ' ὅσον καὶ εἰς τὰ σώματα βλέπομεν πολλές φορές πολλοὺς νὰ ἔχουν ἐπίμονα καὶ ἀθεράπευτα νοσήματα καὶ δὲν παύομεν νὰ ἐπιθέτωμεν φάρμακα· διότι τί ὑπάρχει χειρότερον ἀπὸ τὴν ποδαλγίαν; τί δὲ ἀπὸ τὴν χειράγραν²³; μήπως λοιπὸν ἀποκόπτομεν τὰ μέλη; καθόλου· ἀλλὰ κάμνομεν τὰ πάντα, ὥστε ν' ἀπολαύσωμεν κάποιαν ἀνακούφισιν, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ θεραπεύσωμεν τὸ κακόν. Αὐτὸ ἅς κάμνωμεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀδελφῶν μας, καὶ νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὴν θεραπείαν των, καὶ ἂν ἀκόμη πάσχουν ἀπὸ ἀθεράπευτα νοσήματα καὶ νὰ βαστάζωμεν ὁ ἓνας τὰ βάρη τοῦ ἄλλου· διότι ἔτσι θὰ ἐκπληρώσωμεν καὶ τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ὑποσχεθέντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει εἰς τὸν Πατέρα ἡ δόξα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΞΘ'

Ἰω. 12, 42 - 50

«Ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστυσαν εἰς αὐτόν· ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται· ἡγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον, ἢ περὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ».

1. Πάντα μὲν φεύγειν ὁμοίως ἡμῖν ἀναγκαῖον τὰ τὴν ψυχὴν διαφθείροντα πάντα, πολλῷ δὲ πλέον ἐκεῖνα τὰ πολλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν ἱκκίοντα ἁμαρτήματα· οἷόν τι λέγω, ἡ φιλαργυρία. Ἔστι μὲν οὖν καθ' ἑαυτὸ δεινὸν τὸ νόσημα, πολλῷ δὲ γίνεται χαλεπώτερον, ὅτι ρίζα καὶ μήτηρ ἐστὶ πάντων τῶν κακῶν. Τοιοῦτον καὶ ἡ κενοδοξία. Ἰδοὺ γοῦν καὶ οὗτοι τῆς πίστεως διὰ τὸν τῆς δόξης ἀπερροάγησαν ἔρωτα· «πολλοὶ» γάρ, φησὶν, «καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστυσαν εἰς αὐτόν· διὰ δὲ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται». Ὅπερ οὖν καὶ αὐτοῖς ἄνωθεν ἔλεγε· «Πῶς δύνασθε πιστεύειν, δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;». Οὐκ ἄρα ἄρχοντες ἦσαν, ἀλλὰ δοῦλοι δουλείαν τὴν ἐσχάτην. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὗτος ὑψαιερον ἐλύθη ὁ φόβος· οὐδαμοῦ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀποσιόλων ὁρῶμεν τούτω κατεχομένους τῷ πάνθει· καὶ γὰρ ἄρχοντες ἐπ' ἐκείνων ἐπίστυσαν καὶ ἱερεῖς· ἡ γὰρ τοῦ Πνεύματος χάρις ἐλθοῦσα πάντας αὐτοὺς ἀδάμαντος ἐποίησε 25 περροσιέρους. Ἐπεὶ οὖν τοῦτο ἦν τὸ κωλύον αὐτοὺς πιστεῦσαι

ΟΜΙΛΙΑ ΞΘ'

Ίω. 12, 42 - 50

«Ἀλλ' ὅμως πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῶν Φαρισαίων δὲν τὸ ὠμολογοῦσαν, διὰ νὰ μὴ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν· διότι ἠγάπησαν τὴν δόξαν μᾶλλον τῶν ἀνθρώπων, παρὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ».

1. Πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν μὲν ἐξ ἰσοῦ ὅλα τὰ πάθη ποὺ καταστρέφουν τὴν ψυχὴν, πολὺ περισσότερον ὅμως ἐκεῖνα ποὺ τὰ ἴδια γεννοῦν πολλὰ ἀμαρτήματα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἡ φιλαργυρία. Αὐτὸ τὸ νόσημα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι φοβερόν, γίνεται ὅμως πολὺ φοβερώτερον, διότι εἶναι ρίζα καὶ μητέρα ὅλων τῶν κακῶν. Τέτοιο πάθος εἶναι καὶ ἡ κενοδοξία. Νὰ λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ἀπεκόπησαν ἀπὸ τὴν πίστιν ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης των διὰ τὴν δόξαν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων· διότι λέγει· «Πολλοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἐξ αἰτίας ὅμως τῶν Φαρισαίων δὲν τὸ ὠμολογοῦσαν, διὰ νὰ μᾶς ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν». Πράγμα βέβαια ποὺ καὶ προηγουμένως ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς· «Πῶς ἠμπορεῖτε σεῖς νὰ πιστεύετε, ἀφοῦ δέχεσθε τιμὰς ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, καὶ δὲν ζητεῖτε τὴν τιμὴν ποὺ προέρχεται μόνον ἀπὸ τὸν Θεόν;»¹. Ἐπομένως δὲν ἦσαν ἄρχοντες, ἀλλὰ δοῦλοι τῆς πιο χειροτέρας μορφῆς δουλείας. Πλὴν ὅμως καὶ αὐτὸς ὁ φόβος ἀργότερον ἐξέλιπε· διότι εἰς καμμίαν περίπτωσιν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν Ἀποστόλων βλέπομεν νὰ κατέχωνται ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος καθ' ὅσον εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην ἐπίστευσαν καὶ ἄρχοντες καὶ ἱερεῖς· διότι ἀφοῦ ἦλθεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἔκαμε ἰσχυροτέρους καὶ ἀπὸ τὸν ἀδάμαντα. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸ

τότε, ἄκουσον τί φησιν· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμέ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με». ὥσανεῖ ἔλεγε· «Τί δεδοίκατε πιστεῦσαι εἰς ἐμέ; εἰς τὸν Θεὸν ἢ πίστις διαβαίνει δι' ἐμοῦ, ὥσπερ οὖν καὶ ἡ ἀπιστία'.

- 5   "Ορα πῶς διὰ πάντων τὸ ἀπαράλλακτον δείκνυσι τῆς οὐσίας. Καὶ οὐκ εἶπεν, "Ὁ πιστεύων ἐμοί", ἵνα μή τις εἴπῃ ὅτι τῶν ρημάτων ἕνεκεν ἔλεγεν, δ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων δυνατὸν ἦν εἰπεῖν· ὁ γὰρ τοῖς ἀποσιόλοις πιστεύων οὐκ αὐτοῖς πιστεύει, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. Ἀλλά, ἵνα μάθῃς δι περὶ τῆς εἰς
10 τὴν οὐσίαν πίστεως αὐτοῦ φησιν, οὐκ εἶπεν, "Ὁ πιστεύων μου τοῖς ρήμασιν", ἀλλ' «ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ». Καὶ διὰ τί μηδαμοῦ, φησὶν, εἶπεν ἀντισιρόφως· "Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Πατέρα, οὐκ εἰς τὸν Πατέρα πιστεύει, ἀλλ' εἰς ἐμέ"; "Οἱ εἶπον ἅν· "Ἰδοὺ ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς τὸν Πατέρα, καὶ εἰς σὲ οὐ πι-
15 στεύομεν· καὶ γὰρ ἀσθενέστερον ἔτι διέκειντο. Τοῖς γοῦν μαθηταῖς διαλεγόμενος οὕτως εἶπεν «Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε»· τούτους δέ, ἀσθενεσιτέρους ὁρῶν τοῦ τοιαῦτα ἀκοῦσαι ρήματα, ἄλλως ἐνάγει. Δείκνυσιν οὖν ὅτι οὐκ ἔστι πιστεῦσαι τῷ Πατρί, μὴ πιστεύσαντας εἰς αὐτόν.
20 Καὶ ἵνα μὴ νομίσης ὅτι ὡς ἐπ' ἀνθρώπου εἴρηται, ἐπάγει· «Ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με».

- Τί οὖν; σῶμά ἐστιν ὁ Θεός; Οὐδαμῶς θεωρίαν γὰρ τὴν τοῦ νοῦ φησιν ἐνταῦθα, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὁμοούσιον δηλῶν. Καὶ τί ἐστιν, «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ»; Ὡς ἂν εἴποι τις·
25 "Ὁ τοῦ ποταμοῦ ἀναιρούμενος ὕδωρ οὐ τὸ τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ τὸ γῆς πηγῆς λαμβάνει· μᾶλλον δὲ καὶ αὕτη ἔτι ἀσθενεσιτέρα ἢ εἰκὼν πρὸς τὸ προκείμενον. «Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα». Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Πατὴρ τούτῳ καλεῖται πανταχοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ, καὶ αὐτῷ κέ-
30 χρῆται τῷ ὀνόματι· διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀπαύγασμα αὐ-

ἦτο ἐκεῖνο πού τοὺς ἠμπόδιζε νὰ πιστεύσουν τότε, ἄκουσε τί λέγει· «Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς ἐμένα, δὲν πιστεύει εἰς ἐμένα, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον πού μὲ ἔστειλεν»· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἔλεγε· Ἐπειδὴ φοβεῖσθε νὰ πιστεύσετε εἰς ἐμένα; ἡ πίστις δι' ἐμοῦ μεταβαίνει εἰς τὸν Θεὸν ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ἡ ἀπιστία'.

Πρόσεχε πῶς μὲ ὅλα δείχνει τὸ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας. Καὶ δὲν εἶπεν, Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς ἐμένα', διὰ νὰ μὴ εἰπῇ κανεὶς, ὅτι τὸ ἔλεγεν αὐτὸ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς λόγους του, πρᾶγμα πού καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ εἰπῇ· διότι ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς τοὺς Ἀποστόλους, δὲν πιστεύει εἰς αὐτούς, ἀλλὰ εἰς τὸν Θεόν. Ὅμως διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ὁμιλεῖ περὶ τῆς πίστεως εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, δὲν εἶπεν, «Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς τὰ λόγια μου', ἀλλὰ «Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς ἐμένα». Καὶ διατί πουθενά, λέγει, δὲν εἶπε τὸ ἀντίθετον, «Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς τὸν Πατέρα, δὲν πιστεύει εἰς τὸν Πατέρα, ἀλλ' εἰς ἐμένα'; Διότι θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τοῦ εἰποῦν· Ἄν, ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς τὸν Πατέρα, καὶ δὲν πιστεύομεν εἰς ἐσένα'. καθ' ὅσον ἀκόμη ἦσαν πνευματικὰ πολὺ ἀδύνατοι. Ὅμιλῶν βέβαια εἰς τοὺς μαθητὰς ἔλεγε τὸ ἐξῆς· «Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμένα πιστεύετε»² αὐτούς ὅμως, βλέπων νὰ εἶναι ἀσθενέστεροι ν' ἀκούσουν τέτοια λόγια, τοὺς διδάσκει μὲ ἄλλον τρόπον· «Ἐκεῖνος πού βλέπει ἐμένα, βλέπει ἐκεῖνον πού μὲ ἔστειλεν».

Τί λοιπόν; Ὁ Θεὸς εἶναι σῶμα; Καθόλου· διότι ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν θεωρίαν διὰ τοῦ νοῦ καὶ δείχνει μὲ αὐτὸ τὸ ὁμοούσιον. Καὶ τί σημαίνει, «Ἐκεῖνος πού πιστεύει εἰς ἐμένα»; Ὡς ἐὰν κάποιος ἔλεγεν· Ἐκεῖνος πού λαμβάνει νερό ἀπὸ τὸν ποταμόν, δὲν λαμβάνει τὸ νερό τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ τὸ νερό τῆς πηγῆς· μᾶλλον δὲ καὶ αὕτῃ ἀκόμη ἡ εἰκὼν ὑπολείπεται κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν προκειμένην περίπτωσηιν. «Ἐγὼ ἦλθα ὡσὰν φῶς εἰς τὸν κόσμον». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔτσι ὀνομάζεται ὁ Πατὴρ παντοῦ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, χρησιμοποιοεῖ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τὸν ἀποκαλεῖ ἀπαύγα-

τὸν καλεῖ, ἐντιεῦθεν μαθὼν. Καὶ πολλὴν δείκνυσιν ἐνταῦθα
τὴν πρὸς τὸν Πατέρα συγγένειαν, καὶ οὐδὲν τὸ μέσον, εἴ γε
τὴν εἰς αὐτὸν πίσιιν μὴ εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον δια-
βαίνειν φησί. Φῶς δὲ ἑαυτὸν ἐκάλεσε διὰ τὸ τῆς πλάνης
5 ἀπαλλάττειν, καὶ τὸ νοητὸν λύειν σκότιος. «Ἐὰν τίς μου μὴ
ἀκούσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον, ἵνα κρίνω τὸν
κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον». Ἰνα γὰρ μὴ νομίσω-
σιν ὅτι δι' ἀσθενείαν τοὺς καταφρονοῦντας παρέδραμε, διὰ
τοῦτο εἶπε τὸ «οὐκ ἦλθον, ἵνα κρίνω τὸν κόσμον».

10 2. Εἶτα, ἵνα μὴ ραθυμότεροι ταύτῃ γένωνται, μαθόντιες
ὅτι ὁ πιστεύων οὐκ αἰσθάνεται, ὁ δὲ ἀπιστῶν κολάζεται, δὴ πῶς
αὐτοῖς καὶ φοβερόν ἐπέστησε δικαιοσύνην, ἐπάγων καὶ λέ-
γων «Ὁ ἐμὲ ἀντιῶν, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ρήματά μου ἔ-
χει τὸν κρίνοντα αὐτόν». Εἰ ὁ Πατήρ οὐδένα κρίνει, καὶ
15 οὐκ ἦλθες, ἵνα κρίνῃς τὸν κόσμον, τίς αὐτὸν κρινεῖ; «Ὁ
λόγος, ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτόν». Ἐπειδὴ γὰρ ἔ-
λεγον ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὕτως εἶπε, δεικνὺς ὅτι οὐ
τότε δυνήσονται ταῦτα λέγειν, ἀλλὰ τὰ ρήματα, ἃ ἐλάλησα
νῦν, ἐν τάξει σιγήσεται κατηγόρου, ἐλέγχοντα αὐτούς, καὶ
20 πᾶσαν διακόπιοντα ἀπολογίαν. «Καὶ ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησα».
Ποῖος λόγος; «Ὅτι ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ ἐλάλησα, διὸ δὲ πέμψας
με Πατήρ, ἐκεῖνός μοι ἔδωκεν ἐντολήν, τί εἰπω καὶ τί
λαλήσω»· καὶ ὅσα τοιαῦτα ἕτερα. Ἄρα ταῦτα δι' αὐτοὺς οὕ-
τως ἐλέγετο, ἵνα μηδεμίαν ἔχωσιν ἀπολογίας πρόφασιν. Ἐ-
25 πεί, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, τί Ἡσαίου πλέον ἔξει; καὶ γὰρ ἐκεῖ-
νος τὸ αὐτὸ τοῦτό φησι «Κύριος δίδωσί μοι γλῶσσαν παι-
δείας, τοῦ γινῶναι ἥνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον»· τί δὲ Ἱερεμίου;
καὶ γὰρ ἐκεῖνος, ὅτε ἐπέμπετο, ἐνεπνεΐτο· τί δὲ Ἰεζεκιήλ;

3. Ἐβρ. 1, 3.

4. Ἡσ. 50, 4.

σμα³, διδαχθεῖς αὐτὸ ἀπὸ ἐδῶ. Καὶ δείχνει ἐδῶ πολλήν συγγένειαν πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ὅτι δὲν παρεμβάλλεται τίποτε μεταξὺ των, ἐφ' ὅσον βέβαια ἡ πίστις εἰς αὐτὸν μεταβαίνει. λέγει, ὅχι εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον. Ὡνόμασε δὲ τὸν ἑαυτὸν τοῦ φωὸς ἐπειδὴ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ διαλύει τὸ νοητὸν σκότος. «Ἐὰν κάποιος δὲν ἀκούσῃ τοὺς λόγους μου, ἐγὼ δὲν τὸν καταδικάζω· διότι δὲν ἦλθον διὰ νὰ καταδικάσω τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σώσω τὸν κόσμον». Διότι, διὰ νὰ μὴ νομίσουν, ὅτι ἀντιπαρῆλθεν ἐκεῖνους πού τὸν ἐπεριφρονοῦσαν ἀπὸ ἀδυναμίαν, διὰ τοῦτο εἶπε τὸ «Δὲν ἦλθον διὰ νὰ καταδικάσω τὸν κόσμον».

2. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ γίνουν ἔτσι ραθυμότεροι, ὅταν μάθουν ὅτι ἐκεῖνος πού πιστεύει σώζεται, ἐνῶ ἐκεῖνος πού δὲν πιστεύει τιμωρεῖται, πρόσεχε πῶς παρουσίασεν εἰς αὐτοὺς καὶ φοβερόν δικαστήριον, προσθέτων καὶ λέγων· «Ἐκεῖνος πού μὲ ἀπορρίπτει καὶ δὲν δέχεται τὰ λόγια μου, ἔχει ἐκεῖνον πού θὰ τὸν κρίνῃ». Ἐὰν ὁ Πατήρ δὲν κρίνῃ κανένα καὶ σὺ δὲν ἦλθες διὰ νὰ κρίνῃς τὸν κόσμον, ποῖος θὰ τὸν κρίνῃ; «Οἱ λόγοι πού εἶπα, ἐκεῖνοι θὰ κρίνουν αὐτόν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔλεγον ὅτι δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὠμίλησεν ἔτσι, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τότε δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ τὰ λέγουν αὐτά, ἀλλὰ τὰ λόγια πού εἶπα τώρα, θὰ πάρουν τὴν θέσιν τοῦ κατηγοροῦ, καὶ θὰ ἐλέγξουν αὐτοὺς καὶ θ' ἀφαιρέσουν κάθε δικαιολογίαν. «Καὶ ὁ λόγος πού εἶπα τώρα». Ποῖος λόγος; «Διότι ἐγὼ δὲν ὠμίλησα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλ' ὁ Πατήρ μου πού μὲ ἀπέστειλεν, ἐκεῖνος μοῦ ἔδωσεν ἐντολήν τί νὰ εἰπῶ καὶ πῶς νὰ ὁμιλήσω», καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ παρόμοια. Ἐπομένως αὐτὰ ἐλέγοντο δι' αὐτοὺς ἔτσι, διὰ νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν πρόφασιν ἀπολογίας. Διότι, ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, τί περισσότερον θὰ ἔχῃ ἀπὸ τὸν Ἡσαΐαν; καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος τὸ ἴδιο λέγει· «Ὁ Κύριος παιδεύει τὴν γλῶσσαν μου, διὰ νὰ γνωρίζῃ τί πρέπει νὰ εἰπῇ»⁴· τί δὲ ἀπὸ τὸν Ἱερεμίαν; καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνος, ὅταν ἐστέλλετο, ἐνεπνέετο ἀπὸ τὸν Θεόν· τί δὲ ἀπὸ τὸν Ἰεζεκιήλ; καθ' ὅσον καὶ αὐτός, ὅταν

καὶ γὰρ καὶ οὗτος, τὴν κεφαλίδα καταφαγών, οὕτως ἐφθέγγετο. Ἄλλως δέ, εὐρεθήσονται οἱ μέλλοντες ἀκούειν ὅπερ ἔλεγεν, αἴτιοι τῆς γνώσεως ὄντες αὐτῷ· εἰ γάρ, διε ἐπέμπετο, ἐντολὴν τότιε ἔλαβε τί εἶπη, λοιπὸν ἐρεῖς δι καὶ πρὶν
 5 ἢ πεμφθῆναι οὐκ ἤδει. Καὶ τί τούτων ἀσεβέστερον τῶν ρημάτων, εἰ οὕτως αὐτὰ τις δέχοιτο, καὶ μὴ καταμανθάνοι τῆς ταπεινότητος αὐτῶν τὴν αἰτίαν; Ἄλλ' ὁ μὲν Παῦλός φησι καὶ αὐτὸς εἰδέναι καὶ τοὺς μαθητευομένους «τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον», ὁ δὲ Υἱὸς
 10 οὐκ ἠπίστατο, ἕως ἐντολὴν ἔλαβε; καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον τοῦτο;

Ὅρᾳς δι καὶ διὰ τοῦτο εἰς ὑπερβολὴν ταπεινότητος τὰ λεγόμενα ἄγει, ἵνα κακείνους ἐπισπάσῃται, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ἐπιστοιμίῃ; Διὰ γοῦν τοῦτο ἀνθρώπινα φθέγγεται
 15 ρήματα, ἵνα καὶ οὕτως ἀναγκάσῃ φυγεῖν τὸ εὐτελὲς τῶν λεχθέντων, συνειδότας ὅτι οὐ τῆς φύσεώς ἐστι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ τῆς τῶν ἀκούοντων ἀσθενείας. «Καὶ οἶδα δι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν. Ἄ οὖν λαλῶ, καθὼς ἐνείκειλατό μοι ὁ Πατήρ μου, οὕτω λαλῶ». Ὅρᾳς τὸ ταπεινὸν τῶν
 20 εἰρημένων; ὁ γὰρ ἐντολὴν λαβὼν οὐκ ἔστιν ἑαυτοῦ κύριος· καίτοι γε αὐτὸς φησιν· «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ». Εἴτα ἐγείρει μὲν οὓς θέλει ἐξουσίαν ἔχει, εἰπεῖν δὲ δ δούλειται οὐκ ἔχει; Ὁ οὖν θέλει εἰπεῖν διὰ τοῦ εἰρημένου,
 25 τοῦτό ἐστιν· δι οὐκ ἔχει φύσιν τὸ πρᾶγμα ἕτερον μὲν ἐκεῖνον λέγειν ἕτερον δὲ ἐμὲ φθέγγεσθαι. «Καὶ οἶδα δι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν». Πρὸς ἐκείνους, τοὺς πλάνον αὐτὸν λέγοντας καὶ ἐπὶ λύμῃ παραγεγονέναι, τοῦτο εἶπεν. Ὅταν δὲ λέγῃ, «Ἐγὼ οὐ κρίνω», μὴ εἶναι τῆς ἀπωλείας τῶν τοι-
 30 οῦτων ἑαυτὸν δείκνυσιν αἴτιον· διὰ γὰρ τούτων μοινοῦχι δια-

5. Ἰεζ. 3, 1.

6. Ρωμ. 12, 2.

7. Ἰω. 5, 21.

κατέφαγε τὴν κεφαλίδα τοῦ βιβλίου, τὸ ἴδιο ἔλεγεν⁵. " Ἀλλως τε δέ, θὰ εὐρεθοῦν ἐκεῖνοι ποὺ πρόκειται νὰ ἀκούσουν ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγεν, ὅτι εἶναι ὑπεύθυνοι ἀπέναντί του ἐπειδὴ τὰ ἐγνώριζον· διότι, ἐὰν ὅταν ἐστέλλετο τότε ἔλαβεν ἐντολὴν τί νὰ εἰπῇ, τότε πλέον θὰ εἰπῇς ὅτι πρὶν ἀποσταλῇ δὲν ἐγνώριζε τί νὰ εἰπῇ. Καὶ τί θὰ ὑπῆρχεν ἀσεβέστερον ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια, ἐὰν κανεὶς τὰ ἐδέχετο αὐτὰ ἔτσι καὶ δὲν ἐμάθαινε τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἐλέχθησαν αὐτὰ μὲ ταπεινάς ἐκφράσεις. Ἄλλ' ὁ μὲν Παῦλος λέγει ὅτι καὶ ὁ ἴδιος γνωρίζει καὶ οἱ μαθητευόμενοι «ποῖον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον»⁶, ὁ δὲ Υἱὸς δὲν τὸ ἐγνώριζε, μέχρις ὅτου ἔλαβεν ἐντολὴν; καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσεν αὐτὸ νὰ δικαιολογηθῇ;

Βλέπεις ὅτι διὰ τοῦτο κάνει χρῆσιν ὑπερβολικὴν ταπεινῶν λόγων, καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ ἐκείνους καὶ διὰ νὰ ἀποστομώσῃ τοὺς μετέπειτα; Διὰ τοῦτο λοιπὸν λέγει ἀνθρώπινα λόγια, διὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ ἔστω καὶ ἔτσι νὰ ἀποφύγουν τὸ εὐτελές τῶν λόγων, γνωρίζοντες ὅτι ἡ ταπεινότης τῶν λόγων του δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν των, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν. «Καὶ γνωρίζω ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ εἶναι ζωὴ αἰώνιος. Αὐτὰ λοιπὸν ποὺ λέγω, τὰ λέγω ὅπως μοῦ ἔδωσεν ἐντολὴν ὁ Πατήρ». Βλέπεις τὸ ταπεινὸν τῶν λόγων του; διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβεν ἐντολὴν δὲν εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του· μολονότι βέβαια αὐτός εἶναι· «Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατήρ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ ἐκείνους ποὺ θέλει»⁷. "Ὡστε λοιπὸν τὸ ν' ἀναστήσῃ μὲν ἐκείνους ποὺ θέλει ἔχει τὴν δύναμιν, τὸ νὰ εἰπῇ δὲ αὐτὸ ποὺ θέλει δὲν ἔχει; Ἐκεῖνο ποὺ θέλει νὰ εἰπῇ μὲ αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι τὸ ἐξῆς· ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι φυσικὸν πρᾶγμα, ἄλλα μὲν ἐκεῖνος νὰ λέγῃ καὶ ἄλλα ἐγὼ νὰ διδάσκω. «Καὶ γνωρίζω ὅτι ἡ ἐντολὴ του εἶναι ζωὴ αἰώνιος». Αὐτὸ τὸ εἶπε πρὸς ἐκείνους ποὺ τὸν ἀποκαλοῦσαν πλάνον καὶ ὅτι ἦλθε διὰ καταστροφὴν. "Ὅταν δὲ λέγῃ, «Ἐγὼ δὲν κρίνω», φανερῶναι μὲ αὐτὸ ὅτι αὐτός δὲν εἶναι αἷτιος τῆς ἀπωλείας τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ τοῦ εἵδους· μὲ αὐτὰ δηλαδὴ

μαρτύρεται, μέλλων ἀφίστασθαι αὐτῶν καὶ μηκέτι συγγίνε-
σθαι, ὅτι οὐδὲν ἐγὼ ὡς ἴδιον φθεγγόμενος διελέχθην ὑμῖν,
ἀλλὰ πάντα ὡς παρὰ τοῦ Πατρὸς. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰ
ταπεινὰ τὸν λόγον πρὸς αὐτοὺς κατέκλεισεν, ἵνα εἴπῃ ὅτι
5 ἕως τέλους ταύτην πρὸς αὐτοὺς ὑσιέραν ἀφῆκα φωνήν». Πρί-
αν δὴ ταύτην; «Καθὼς εἶρηκέ μοι ὁ Πατήρ, οὕτω λαλῶ». *Εἰ δὲ ἀντίθεος ἦμην*, τὸναντίον ἂν εἶπον, ὅτι οὐδὲν τῶν τῷ
Θεῷ δοκούντων λέγω, ὥστε εἰς ἑμαυτὸν περιοιῆσαι τὴν δό-
ξαν· νυνὶ δὲ τοσοῦτον εἰς αὐτὸν πάντα ἀνήγαγον, ὡς μηδὲν
10 ἑμὸν φῆσαι. Τίνος οὖν ἔνεκεν οὐ πιστεύετέ μοι, λέγοντι ὅτι
ἐντολὴν ἔλαβον, καὶ οὕτω σφοδρῶς ἀναιροῦντι τὴν πονηρὰν
ὑμῶν ὑπόνοιαν τὴν τῆς ἀντισιτάσεως; Ὡσπερ γὰρ τοὺς ἐν-
τολὴν δεχομένους ἀδύνατον ἄλλο τι ποιεῖν ἢ λέγειν, ἢ ὅσα
οἱ πέμπαντες θούλονται, ἕως ἂν ἐντολὴν πληρῶσι καὶ μὴ
15 παραχαράττωσιν, οὕτως οὐδὲ ἐμὲ ἄλλο τι προᾶξαι ἢ εἰπεῖν
δυνατόν, ἀλλ' ἢ, ὥστε ὁ Πατήρ θούλεται· «ἃ γὰρ ἐγὼ ποιῶ,
ἐκεῖνος ποιεῖ, ὅτι μετ' ἐμοῦ ἐσσι, καὶ οὐκ ἀφῆκέ με μόνον
ὁ Πατήρ».

Ὅρας πῶς πανταχοῦ δείκνυσι συνημμένον τῷ γεγεννη-
20 κότι, καὶ οὐδὲν μέσον ὄν; καὶ γάρ, διὰν λέγῃ, «Ἀπ' ἑμαν-
τοῦ οὐκ ἐλάλησα», οὐ τὴν ἐξαουσίαν ἀφαιρούμενος λέγει, ἀλλὰ
τὸ ἀλλότριον καὶ ἐναντίον ἀναιρῶν· εἰ γὰρ ἄνθρωποι κύριοι
ἐαυτῶν, πολλῷ μᾶλλον ὁ Μονογενὴς Υἱός. Καὶ ὅτι τοῦτό
ἐσιν ἀληθές, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος; «Ἐκένωσεν ἐ-
25 αὐτόν», καὶ παρέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν». Ἀλλά, ὥστε ἔφη, δει-
νὸν ἢ κενοδοξία, δεινόν· αὕτη γὰρ καὶ ἐκείνους μὴ πιστεύ-
ειν, καὶ ἐτέρους κακῶς πιστεύειν παρεσκεύασε, καί, ἃ δι'
ἐκείνους ἐλέγειο φιλανθρωπίας ἔνεκεν, ταῦτα εἰς ἀσέβει-
αν ἐκλαθεῖν.

8. Ἰω. 8, 28 - 29.

9. Φιλ. 2, 7.

10. Ἐφ. 5, 2.

τὰ λόγια εἶναι ὥσαν νὰ διαμαρτύρεται, τὴν στιγμὴν ποὺ ἠρύκεται νὰ φύγῃ ἀπὸ κοντὰ των καὶ νὰ μὴ τοὺς συνανα-
στρέφεται πλέον, διότι ὁμιλῶν πρὸς ἐσᾶς δὲν σᾶς εἶπα
τίποτε ἰδικόν μου, ἀλλὰ ὅλα εἶναι λόγια τοῦ Πατρός μου.
Καὶ διὰ τοῦτο ἐτελείωσε τὸν λόγον τοῦ πρὸς αὐτοὺς μέ-
γα πεινὰ λόγια, διὰ νὰ εἰπῇ, ὅτι μέχρι τέλους αὐτὴν τὴν
ἐσχάτην φωνὴν ᾤφησα πρὸς αὐτοὺς. Ποία λοιπὸν εἶναι
αὕτη; «Ἐκεῖνα ποὺ εἶπεν ὁ Πατήρ μου εἰς ἐμένα, ἐκεῖνα
ἀκριβῶς λέγω». Ἐὰν δὲ ἤμουν ἀντίθετος, θὰ ἔλεγον τὸ
ἀντίθετον, διότι δὲν λέγω τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀρέσουν
εἰς τὸν Θεόν, διὰ νὰ ἀποσπάσω τὴν δόξαν διὰ τὸν ἑαυτὸν
μου. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν δὲν μὲ πιστεῦετε ποὺ λέγω
ὅτι ἔλαβον ἐντολὴν καὶ μὲ τόσον ὑπερβολικὸν τρόπον ἀναι-
ρῶ τὴν γνώμην σας περὶ ἀντιθέσεώς μου μὲ τὸν Πατέρα;
Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ δέχονται μίαν ἐντολὴν
εἶναι ἀδύνατον νὰ κάμουν ἢ νὰ εἰποῦν κάτι ἄλλο ἀπὸ
ἐκεῖνα ποὺ θέλουν ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἀπέστειλαν, μέχρις
οὔτου νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἐντολὴν χωρὶς νὰ διαστρέψουν
αὐτήν, ἔτσι καὶ ἐγὼ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πράξω ἢ νὰ εἰπῶ
κάτι ἄλλο, παρὰ μόνον αὐτὰ ποὺ θέλει ὁ Πατήρ·
«διότι αὐτὰ ποὺ ἐγὼ κάμνω, ἐκεῖνος τὰ κάμνει, διότι εἶναι
μαζί μου καὶ δὲν μὲ ᾤφησε μόνον ὁ Πατήρ»⁸.

Βλέπεις πῶς παντοῦ παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ
στενὰ συνδεδεμένον μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει
τίποτε ποὺ νὰ τοὺς χωρίζῃ; καθ' ὅσον ὅταν λέγῃ, «Δὲν
εἶπα τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου», δὲν τὸ λέγει ἀφαιρῶν
ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἀναιρεῖ τὴν γνώ-
μην ὅτι εἶναι ξένος καὶ ἀντίθετος πρὸς τὸν Πατέρα· διότι,
ἐὰν οἱ ἄνθρωποι εἶναι κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ των, πολὺ περισ-
σότερον ὁ Μονογενὴς Υἱός. Καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθές.
ἄκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Ἐκένωσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ»⁹
«καὶ τὸν παρέδωσε δι' ἡμᾶς»¹⁰. Ἀλλά, ὅπως προανέφερα,
εἶναι φοβερόν πρᾶγμα ἡ κενοδοξία, φοβερόν· διότι αὕτη
ἔκαμε καὶ ἐκείνους νὰ μὴ πιστεύουν καὶ ἄλλους νὰ πιστεύ-
ουν κακῶς, καί, ἐκεῖνα ποὺ ἐλέγοντο ἀπὸ φιланθρωπίαν
χάριν ἐκείνων, αὐτὰ νὰ τὰ ἐκλαμβάνουν εἰς ἀσέβειαν.

3. Φεύγωμεν τοίνυν τὸ θηρίον τοῦτο διὰ πάντων· ποι-
κίλον γάρ ἐστι καὶ παντοδαπόν, καὶ πανταχοῦ διεσπείρει τὸν
οἰκεῖον ἰόν, καὶ ἐν χρήμασι, καὶ ἐν τροφῇ, καὶ ἐν κάλλει
σωμάτων. Διὰ τοῦτο πανταχοῦ τὴν χρεῖαν ὑπερβαίνομεν·
5 διὰ τοῦτο ἡ περὶ τὰ ἱμάτια πλεονεξία, ὃ πολὺς τῶν οἰκειῶν
ἐσμός· διὰ τοῦτο πανταχοῦ μὲν ἡ χρεῖα καταπεφρόνηται,
καὶ ἐν οἰκίαις, καὶ ἐν ἱματίοις, καὶ ἐν τροπέζῃ· ἡ δὲ πλεο-
νεξία κρατεῖ. Βούλει δόξης ἀπολαύειν; Ἔργασαι ἐλεημοσύ-
νην· τότε σε ἐπαινέσονται οἱ ἄγγελοι, τότε σε ὁ Θεὸς ἀπο-
10 δέξεται. Νῦν μὲν γὰρ τὸ θαῦμα μέχρι τῶν χρυσοχόων ἐ-
σηκε καὶ τῶν ὑφαντῶν, σὺ δὲ ἀσιεφάνωτος ἀναχωρεῖς, κα-
τάρως ὁρῶσα σεαυτὴν δεχομένην πολλάκις. Ἄν δὲ ταῦτα μὴ
τῷ σώματι περιθῇς, ἀλλ' εἰς τὰς γαστέρας τῶν πενομένων
κενώσης, πολὺς ὁ κρότις πανταχόθεν ἔσται, πολὺς ὁ ἔπαινος.
15 Τότε αὐτὰ ἔξεις, διὰν ἐτέροις δῶς· ἕως δ' ἂν μόνη κατέ-
χης, οὐκ ἔχεις· θησαυρὸς γὰρ ἄπιστος ἡ οἰκία, θησαυρὸς
δὲ βέβαιος αἱ τῶν πενήτων χεῖρες.

Τί τὸ σῶμα κοσμεῖς, τῆς ψυχῆς ἡμελημένης, ἀκαθαροῖα
κατεχομένης; τί μὴ ιουδαίην ἀπονέμεις τῇ ψυχῇ πρόνοιαν,
20 ὅσην τῷ σώματι; Καίτοι γε πλείονα ἔδει, ἀλλ' ὁμως ἀγα-
πητοί, καὶ τὴν ἴσην αὐτῇ παρέχειν ἔδει πρόνοιαν· εἰπέ γὰρ
μοι· Εἴ τίς σε ἤρειο, 'τί βούλει, τὸ σῶμά σου εἶναι λαμπρόν
καὶ εὐεκτιοῦν, καὶ ὥρα νικᾶν, καὶ ἱμάτια φορεῖν εὐτελῆ, ἢ
τοῦτο μὲν ἀνάπηρον ἔχειν καὶ νόσων ἐμπεπλησμένον, καὶ
25 χρυσοφορεῖν καὶ καλλωπίζεσθαι; οὐ πολλῷ μᾶλλον εἴλου
ἐν τῇ φύσει τοῦ σώματος ἔχειν τὴν εὐμορφίαν, ἢ τῇ περι-
βαίῃ τῶν ἱματίων; εἴτα ἐπὶ μὲν τοῦ σώματος τοῦτο αἰρήσῃ,
ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς τοῦναντίον, καὶ αἰσχροὴν αὐτὴν ἔχουσα καὶ

3. " Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν αὐτὸ τὸ θηρίον μὲ κάθε τρόπον· διότι εἶναι ποικίλον καὶ πολύμορφον καὶ διασπείρει παντοῦ τὸ δηλητήριόν του, καὶ εἰς τὰ χρήματα, καὶ εἰς τὸν τρυφηλὸν τρόπον ζωῆς καὶ εἰς τὸ κάλλος τῶν σωμάτων. Διὰ τοῦτο παντοῦ ὑπερβαίνομεν τὸ ἀναγκαῖον· διὰ τοῦτο ὑπάρχει πλεονεξία διὰ τὰ ἐνδύματα, τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν ὑπηρετῶν· διὰ τοῦτο παντοῦ ἢ μὲν ἀνάγκη περιφρονεῖται, καὶ εἰς τὰς οἰκίας καὶ εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ εἰς τὴν τράπεζαν, ἢ δὲ πλεονεξία κυριαρχεῖ. Θέλεις ν' ἀπολαμβάνης δόξαν; Κάμε ἐλεημοσύνην· τότε θὰ σὲ ἐπαινέσουν οἱ ἄγγελοι, τότε θὰ σὲ δεχθῇ ὁ Θεός. Διότι τώρα μὲν ὁ θαυμασμὸς σταματᾷ μέχρις εἰς τοὺς χρυσοχόους καὶ τοὺς ὑφαντάς, ἐνῶ σὺ φεύγεις ἀστεφάνωτος, καὶ βλέπουσα πολλές φορές νὰ δέχῃς διὰ τὸν ἑαυτόν σου κατάρας. " Ἄν ὅμως αὐτὰ δέν τὰ διαθέσῃς διὰ τὸ σῶμα σου, ἀλλὰ τὰ ἀδειᾷς εἰς τὴν κοιλίαν τῶν πτωχῶν, θὰ γίνῃ ἀπὸ παντοῦ πολὺς θόρυβος, θὰ εἶναι πολὺς ὁ ἔπαινος. Τότε θὰ τὰ ἔχῃς αὐτὰ, ὅταν τὰ δώσῃς εἰς ἄλλους· ἐν ὅσῳ τὰ κρατεῖς μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν σου, δέν τὰ ἔχεις· διότι ἡ οἰκία εἶναι θησαυρὸς ἄπιστος, ἐνῶ θησαυρὸς ἀσφαλὴς εἶναι τὰ χέρια τῶν πτωχῶν.

Διατί στολίζεις τὸ σῶμα, τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ ψυχὴ εἶναι παραμελημένη καὶ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀκαθαρσίαν; διατί δέν δείχνεις τόσην φροντίδα διὰ τὴν ψυχὴν, ὅσην δείχνεις διὰ τὸ σῶμα; Μολονότι βέβαια ἔπρεπε νὰ δείχνωμεν μεγαλύτεραν, ἀλλ' ὅμως, ἀγαπητοί, ἄς δείχνωμεν τουλάχιστον τὴν ἰδίαν φροντίδα· διότι εἶπέ μου· 'Ἐὰν κάποιος σὲ ἠρώτα, 'Τί θέλεις, τὸ σῶμα σου νὰ εἶναι λαμπρὸν καὶ ὑγιὲς καὶ νὰ ὑπερτερῇ εἰς ωραιότητα καὶ νὰ φορῇ εὐτελῇ ἐνδύματα, ἢ αὐτὸ μὲν νὰ τὸ ἔχῃς ἀνάπηρον καὶ γεμᾶτον ἀπὸ ἀσθενείας, καὶ νὰ τὸ φορῇ χρυσᾷ κοσμήματα καὶ νὰ τὸ καλλωπίζῃς;' δέν θὰ ἐπροτιμοῦσες πολὺ περισσότερον νὰ ἔχῃς τὴν ὁμορφιάν εἰς τὴν φύσιν τοῦ σώματος παρὰ εἰς τὴν περιβολὴν τῶν ἐνδυμάτων; ἔπειτα αὐτὸ μὲν θὰ τὸ προτιμήσῃς διὰ τὸ σῶμα, ἐνῶ διὰ τὴν ψυχὴν θὰ προτιμήσῃς τὸ ἀντίθετον, καί, διατηρῶν αὐτὴν αἰσχρὰν καὶ ἄσχημον καὶ

δυσειδῇ καὶ μέλαιναν, οἷοι τι καρποῦσθαι ἀπὸ τῶν χρυσίων;
 Καὶ πόσης ταῦτα ἀνοίας; Σιτρέφον τὸν κόσμον τοῦτον ἔνδον,
 καὶ τὰ περιδέραια ταῦτα τῇ ψυχῇ περίθες· τὰ μὲν γὰρ σώ-
 5 ματι περικείμενα οὔτε εἰς ὑγίειαν, οὔτε εἰς εὐμορφίαν αὐ-
 τοῦ τοῦτο ὀνίνησιν (οὔτε γὰρ τὸ μέλαν λευκὸν ἐργάζεται,
 οὔτε τὸ αἰσχροὺς καλὸν ἢ εὐειδές), τῇ δὲ ψυχῇ ἂν περιθῇς,
 ταχέως αὐτὴν ἀντὶ μελαίνης λευκὴν ἐργάσῃ, ἀντὶ αἰσχροῦς
 καὶ δυσειδοῦς καλὴν καὶ εὐειδῇ. Καὶ οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος,
 ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, οὕτω λέγοντος· «Ἐὰν ᾤσιν αἱ ἅμαρ-
 10 τία ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὥς χιόνα λευκανῶ», καὶ «δότε
 ἐλεημοσύνην, καὶ πάντα ὑμῖν ἔσται καθαρά».

Οὐ σαυτὴν δὲ μόνην, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα οὕτω διακει-
 μένη καλὸν ποιήσεις. Ἄν γὰρ ἴδωσι τὸν κόσμον τοῦτον ἀπο-
 θεμένους, οὐ πολὺν ἔξουσι θανάτης ἀνάγκην, οὐκ ἔχοντες δέ,
 15 πλεονεξίας ἀποσιτήσονται πάσης, καὶ εἰς ἐλεημοσύνην ἔσονται
 εὐκολώτεροι, καὶ ὑμεῖς δὲ αὐτοῖς δυνήσεσθε μετὰ παρη-
 σίας συμβουλεύειν τὰ δέοντα· νῦν μὲν γὰρ πᾶσαν παρήρησθε
 τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν· ποίῳ γὰρ σιόμαι ταῦτα διαλέξεσθε;
 ποίοις δὲ ὀφθαλμοῖς ἀντιβλέψετε, ἐλεημοσύνην ἀπαιτοῦσαι
 20 τοὺς ἄνδρας, διὰ τὰ πλείονα εἰς τὴν τοῦ σώματος περι-
 βολὴν ἀναλίσκητε; Τότε δυνήσῃ μετὰ παρησίας διαλέγεσθαι
 τῷ ἀνδρὶ περὶ ἐλεημοσύνης, διὰ τὸν κόσμον τῶν χρυσίων
 ἀποθῇ. Καὶ μὴδὲν ἀνύσης, τὸ σαυτῆς ἐπλήρωσας ἅπαν, μᾶλ-
 λον δὲ ἀμήχανον μὴ καὶ ἐκεῖνον κερδαίνειν, διὰ τῶν πραγμά-
 25 των αὐτῷ διαλεγομένη· τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα
 σώσεις;». Ὡς περ οὖν νῦν καὶ ὑπὲρ ἑαυτῆς καὶ ὑπὲρ ἐκεῖ-
 νου δώσεις τὸν λόγον, οὕτως, ἔὰν τὴν φαντασίαν ταύτην
 ἀποδύσῃ πᾶσαν, διπλοῦν τὸν στέφανον ἔξεις, μετὰ τοῦ ἀν-

11. Ἦσ. 1, 18.

12. Λουκᾶ 11, 41.

13. Α' Κορ. 7, 16.

μαυρισμένην, νομίζεις ὅτι ὠφελείσαι ὥς πρὸς κάτι ἀπὸ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα; Καὶ πόσης ἀνοησίας δείγμα δὲν εἶναι αὐτά; Στρέψε αὐτὸν τὸν στολισμὸν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν σου κόσμον καὶ αὐτὰ τὰ περιδέραια θέσε τα εἰς τὴν ψυχὴν σου· διότι, αὐτὰ μὲν ποὺ εἶναι τοποθετημένα εἰς τὸ σῶμα δὲν τὸ ὠφελοῦν οὔτε εἰς τὴν ὑγείαν οὔτε εἰς τὴν ὀμορφιὸν του (διότι οὔτε τὸ μαῦρον θὰ τὸ κάνη λευκόν, οὔτε τὸ ἄσχημον ὠραῖον καὶ εὖσχημον). ἂν ὅμως τὰ θέσης εἰς τὴν ψυχὴν, ἀμέσως θὰ τὴν κάμῃς ἀντὶ μαύρης λευκὴν, ἀντὶ ἄσχήμου καὶ δυσμόρφου, ὠραίαν καὶ εὖσχημον. Καὶ δὲν εἶναι ἰδικός μου ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Κυρίου, ποὺ λέγει τὰ ἐξῆς· «Ἐὰν εἶναι αἱ ἁμαρτίαι σας κόκκιναί ὥσάν τὸ φοινικεῦν χρῶμα, θὰ τὰ κάνω λευκάς ὥσάν τὸ χιόνι»¹¹, καὶ «δώσατε ἐλεημοσύνην καὶ ὅλα θὰ σᾶς εἶναι καθαρὰ»¹².

Ἐὰν ἐνεργῇς ἔτσι· ὄχι μόνον τὸν ἑαυτὸν σου ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα σου θὰ κάνῃς καλόν. Διότι, ἐὰν ἰδοῦν νὰ ἐγκαταλείπετε αὐτὸν τὸν στολισμὸν, δὲν θὰ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὴν δαπάνην, ἐὰν δὲ δὲν ἔχουν, θὰ ἐγκαταλείψουν κάθε πλεονεξίαν καὶ θὰ ἐπιδοθοῦν εὐκολώτερα εἰς τὴν ἐλεημοσύνην καὶ σεῖς δὲ θὰ ἠμπορέσετε μὲ θάρρος νὰ τοὺς συμβουλεύετε τὰ πρέποντα· καθ' ὅσον τώρα στερεῖσθε κάθε τέτοιο δικαίωμα· διότι μὲ ποῖον στόμα θὰ τὰ εἰπῇτε αὐτά, μὲ ποίους ὀφθαλμοὺς θὰ τοὺς ἀντικρύσετε, ὅταν, ζητοῦσαι ἀπὸ τοὺς ἄνδρας νὰ κάμνουν ἐλεημοσύνην, τὰ ἐξοδεύετε τὰ περισσότερα χρήματα εἰς τὴν περιβολὴν τοῦ σώματος; Τότε θὰ ἠμπορέσης μὲ θάρρος νὰ ὁμιλήσης εἰς τὸν ἄνδρα σου περὶ ἐλεημοσύνης, ὅταν ἀπομακρύνῃς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σου τὰ χρυσᾶ κοσμήματα. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἐπιτύχῃς τίποτε, ἔκαμες ὅμως ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἐσένα, μᾶλλον δὲ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ τὸν κερδήσῃς καὶ ἐκεῖνον, ὅταν ὁμιλῇς πρὸς αὐτόν μὲ τὰς πράξεις σου· «διότι ποῦ ξεύρεις, γυναῖκα; ἴσως σώσῃς μὲ αὐτό τὸν ἄνδρα σου»¹³. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τώρα θὰ λογοδοτήσης καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ δι' ἐκεῖνον, ἔτσι, ἐὰν ἐγκαταλείψῃς ὅλον αὐτὸν τὸν ἐξωτερικὸν στολισμὸν, θὰ ἔχῃς διπλὸν τὸν στέφανον, φοροῦσα αὐτόν μαζί μὲ τὸν ἄνδρα

δρὸς στεφανηφοροῦσα καὶ πομπεύουσα κατὰ τοὺς ἀκηραίους
αἰῶνας ἐκείνους, καὶ τῶν αἰωνίων ἀπολαύουσα ἀγαθῶν ὧν
γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
5 αἰώνων. Ἀμήν.

σου καὶ συνοδεύουσα αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας ἐκείνους πού
εἶναι καθαροί, ἀπὸ κάθε μολυσμὸν καὶ ἀπολαμβάνουσα
τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὅποια μακάρι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν
μέ τὴν χάριν καὶ φιλάνθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ο΄

Ίω. 13, 1-11

«Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι
ἦλθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου
5 πρὸς τὸν Πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ
κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς».

1. «Μιμηταί μου γίνεσθε», φησὶν ὁ Παῦλος, «καθὼς καὶ γὼ
Χριστοῦ»· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ σάρκα ἐκ τοῦ φυράματος ἔλα-
βε τοῦ ἡμετέρου, ἵνα δι' αὐτῆς ἡμᾶς παιδεύσῃ τὴν ἀρετὴν·
10 «ἐν γὰρ ὁμοιώματι σαρκός», φησὶν, «ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁ-
μαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί»· καὶ αὐτὸς ὁ
Χριστός· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ
καρδίᾳ», καὶ ταῦτα οὐ διὰ ῥημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ
τῶν πραγμάτων ἐδίδασκε· καὶ γὰρ καὶ Σαμαρείτην καὶ δαι-
15 μονῶντα αὐτὸν ἐκάλουν, καὶ πλάνον, καὶ λίθους ἠφίεσαν κατ'
αὐτοῦ, καὶ νῦν μὲν ὑπηρέτας ἀπέστειλλον οἱ Φαρισαῖοι ὥστε
αὐτὸν συλλαβεῖν, νῦν δὲ ἄλλους καθίεσαν ἐπιβουλεύοντας,
καὶ αὐτοὶ δὲ πολλάκις ὑβρίζοντες διετιέλουν, καὶ ταῦτα οὐ-
δὲν ἔχοντες ἐγκαλεῖν, ἀλλὰ καὶ εὐεργετούμενοι διηνεκῶς,
20 καὶ ὅμως μετὰ τοσαῦτα οὐκ ἀφίσταται αὐτοὺς εἴ ποιῶν καὶ
διὰ ῥημάτων καὶ διὰ πραγμάτων καί, οἰκέτου δέ τις ρα-
πίσαντος αὐτόν, φησὶν· «Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον
περὶ τοῦ κακοῦ, εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;

Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἐπιβου-
25 λεύοντας, ἴδωμεν δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς τί ποιεῖ νῦν,

1. Α' Κορ. 11, 1.

2. Ρωμ. 8, 3.

3. Ματθ. 11, 29.

4. Ίω. 18, 23.

ΟΜΙΛΙΑ Ο΄

Ίω. 13, 1 - 11

«Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα, γνωρίζων ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα του διὰ νὰ μεταβῇ ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον εἰς τὸν Πατέρα, ποὺ ἠγάπησε τοὺς ἰδικούς του εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, τῶρα εἰς τὸ τέλος θὰ τοὺς ἔδειχνεν ὅλην τὴν ἀγάπην του».

1. «Μιμηταί μου γίνεσθε», λέγει ὁ Παῦλος, «ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐγὼ εἶμαι τοῦ Χριστοῦ»¹· διότι διὰ τοῦτο ἔλαβε καὶ σάρκα τῆς ἰδίας μορφῆς μὲ τὴν ἰδικὴν μας, διὰ νὰ μᾶς ἀσκήσῃ μὲ αὐτὴν εἰς τὴν ἀρετὴν· διότι λέγει· «Μὲ σῶμα ὁμοιον μὲ τὸ ἰδικόν μας ἀμαρτωλὸν σῶμα καὶ τὸ ὁποῖον προσέφερεν ὡς θυσίαν διὰ τὴν ἀμαρτίαν καὶ ἔτσι κατεδίκησε τὴν ἀμαρτίαν εἰς τὴν σάρκα»²· καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός· «Μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὅτι εἶμαι πρῶτος καὶ ταπεινός εἰς τὴν καρδίαν»³, καὶ αὐτὰ δὲν τὰ ἐδίδασκε μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα του· καθ' ὅσον καὶ Σαμαρείτην τὸν ὠνόμαζον καὶ δαιμονισμένον, καὶ πλάνον, καὶ λίθους ἔρριψαν ἐναντίον του, καὶ ἄλλοτε μὲν ἀπέστελλον πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι ὑπηρέτας ὥστε νὰ τὸν συλλάβουν, ἄλλοτε δὲ ἔστελλον ἄλλους μὲ κακὰ σχέδια ἐναντίον του, καὶ οἱ ἴδιοι δὲ πολλές φορές δὲν ἔπαυον νὰ τὸν ὑβρίζουν. καὶ ὅλα αὐτὰ τὴν στιγμὴν ποὺ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸν κατηγορήσουν διὰ τίποτε, ἀντιθέτως μάλιστα καὶ εὐηργετοῦντο συνεχῶς, καὶ ὅμως μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα δὲν σταματᾷ νὰ τοὺς εὐεργετῇ καὶ μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὰ ἔργα του· καί, ὅταν κάποιος ὑπηρέτης τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὸ πρόσωπον, λέγει· «Ἐὰν μὲν ὠμίλησα κακῶς, εἰπέ ποῖον εἶναι τὸ κακόν, ἐὰν δὲ καλῶς, διατί μὲ δέρεις;»⁴.

Καὶ ἐκεῖνα μὲν τὰ ἔκαμνε πρὸς τοὺς ἐχθρούς του καὶ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐπεβουλεύοντο, ἅς ἰδοῦμεν ὅμως τί κάμνει τῶρα καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς του, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὰ

μᾶλλον δὲ καὶ ἄ νῦν ἐπιδείκνυται πρὸς τὸν ἐπίβουλον. "Οι
 γὰρ μάλιστα πάντων ἔχρην μισεῖν, ὅτι, μαθητῆς ὢν, καὶ
 τραπεζῶν καὶ ἁλῶν κοινωνήσας, καὶ θαύματα ἰδὼν, καὶ το-
 σούτων ἀξιωθεὶς, πάντων ἐποίησε χαλεπώτερα, λίθοις μὲν
 5 οὐ βάλλων, οὐδὲ ὑδρίσας, ἀλλὰ προσδοῦς αὐτὸν καὶ παραδούς,
 τοῦτον ὅρα πῶς φιλοφρόνως δέχεται, νίπιων αὐτοὺς τοὺς πό-
 δας· καὶ γὰρ ταύτη αὐτὸν κατὰσχέειν ἐβούλετο τῆς πονηρίας
 ἐκείνης. Καίτοι γε ἐνῆν, εἶπερ ἤθελε, καὶ ξηρᾶναι αὐτὸν
 ὥς τὴν σуккῆν, καὶ διατεμεῖ, ὥσπερ τὰς πέτρας ἔρρηξε, καὶ
 10 διασχίσει, ὥσπερ τὸ καταπέτασμα, ἀλλ' οὐκ ἐβούλετο ἀνάγκη,
 ἀλλὰ προαιρέσει τῆς ἐπιβουλῆς αὐτὸν ἀπαγαγεῖν διὰ τοῦτο
 καὶ νίπει τοὺς πόδας. Καὶ οὐδὲ τοῦτο ἠδέσθη ὁ ταλαίπω-
 ρος ἐκεῖνος καὶ ἄθλιος. «Πρὸ δὲ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα»,
 φησὶν, «εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἦλθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα». Οὐ τό-
 15 τε εἰδὼς, ἀλλ' ὅτι ἐποίησεν ὅπερ ἐποίησε, πάλαι εἰδὼς, φη-
 σὶν. «Ἵνα μεταβῇ». Μεγαλοφρόνως ὁ Εὐαγγελιστῆς μετὰ-
 βασιν αὐτοῦ τὸν θάνατον καλεῖ. «Ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους,
 εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς». Εἶδες πῶς, μέλλων ἐγκαταλιμ-
 πάνειν αὐτούς, σφοδριέραν τὴν ἀγάπην ἐπιδείκνυται; τὸ
 20 γὰρ «ἀγαπήσας, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς» τοῦτο δηλοῖ.
 Οὐδὲν ἐνέλιπεν ὢν τὸν σφόδρα ἀγαπῶντα εἰκὸς ἦν ποιῆσαι.

Τί δήποτε δὲ οὐκ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο ἐποίησε; Τὰ μείζο-
 να ὕστερον ἐργάζεται, ὥστε αὐτῶν ἐπιτεῖναι τὴν οἰκείωσιν,
 καὶ πολλὴν αὐτοῖς προαποθέσθαι παράκλησιν πρὸς τὰ μέλ-
 25 λοντα ἐπιέναι δεινά. Ἰδίους δὲ αὐτοὺς λέγει κατὰ τὸν τῆς
 οἰκειώσεως λόγον· ἐπεὶ καὶ ἄλλους ἰδίους λέγει κατὰ τὸν
 τῆς δημιουργίας, ὥς, διὰ τὴν λέγῃ. «Οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέ-

5. Ματθ. 21, 18 - 20.

6. Ματθ. 27, 51.

πού τώρα κάμνει πρὸς τὸν ἐπίβουλον μαθητὴν του. Διότι, ἐκεῖνον πού ἔπρεπε περισσότερο ἀπὸ ὅλους νὰ μισοῦν, διότι, ἐνῶ ἦτο μαθητὴς του καὶ ἔφαγεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν τράπεζαν καὶ τὰ φαγητά, καὶ ἶδε θαύματα καὶ ἡξιώθη τόσων πολλῶν εὐεργεσιῶν, ἔπραξε τὰ χειρότερα ἀπὸ ὅλους καὶ πού δὲν ἔρριψε μὲν λίθους ἐναντίον του, οὔτε τὸν ὕβρισεν, ἀλλὰ τὸν ἐπρόδωσε καὶ τὸν παρέδωσεν εἰς αὐτούς, αὐτὸν πρόσεχε πῶς τὸν δέχεται μὲ φιλοφροσύνην, νίπτων τὰ πόδια του· καθ' ὅσον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἤθελε νὰ τὸν συγκρατήσῃ ἀπὸ τὴν κακὴν ἐκείνην ἐνέργειάν του. Μολονότι βέβαια ἤμποροῦσεν, ἐὰν ἤθελε, καὶ νὰ τὸν ξηράνῃ, ὅπως τὴν συκῇν⁵, καὶ νὰ τὸν κατασυντρίψῃ, ὅπως ἀκριβῶς τὸ καταπέτασμα⁶, ὅμως δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἐπιβουλήν του μὲ ἐξαναγκασμόν, ἀλλὰ νὰ τὸ θελήσῃ ὁ ἴδιος· διὰ τοῦτο καὶ νίπτει τὰ πόδια του. Καὶ οὔτε αὐτὸ ἐσεβάσθη ὁ ταλαίπωρος ἐκεῖνος καὶ ἄθλιος. Διότι λέγει, «Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα, γνωρίζων ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα του». Δὲν λέγει, ὅτι τότε τὸ ἐγνώρισεν, ἀλλ' ἔκαμεν αὐτὸ πού ἔκαμεν γνωρίζων αὐτὸ πρὸ πολλοῦ. «Διὰ νὰ μεταβῇ». Μὲ μεγαλοφροσύνην ὁ Εὐαγγελιστὴς ὀνομάζει τὸν θάνατόν του μετάβασιν. «Ἀφοῦ ἠγάπησε τοὺς ἰδικούς του, τώρα εἰς τὸ τέλος θὰ ἔδειχνεν ὅλην τὴν ἀγάπην του». Εἶδες πῶς, τώρα πού πρόκειται νὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ, δείχνει εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν τὴν ἀγάπην του; διότι τὸ «ἀγαπήσας, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς», αὐτὸ φανερώνει, ὅτι δηλαδὴ δὲν παρέλειψε νὰ πράξῃ τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα πού φυσικὸν ἦτο νὰ πράξῃ ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ ὑπερβολικά.

Καὶ διατί τέλος πάντων δὲν τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχήν; Τὰ σπουδαιότερα τὰ κάμνει ἀργότερα, ὥστε νὰ μεγαλώσῃ τὴν ἐξοικείωσιν καὶ νὰ ἐμβάλῃ ἐκ τῶν προτέρων πολλὴν παρηγορίαν διὰ τὰ κακὰ πού ἐπρόκειτο νὰ ἀκολουθήσουν. Ὀνομάζει δὲ αὐτοὺς ἰδικούς του ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκειότητά του πρὸς αὐτούς· διότι καὶ ἄλλους ὀνομάζει ἰδικούς του ἐν σχέσει ὅμως μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἐδημιούργησεν, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Οἱ ἰδικοὶ του δὲν τὸν ἐδέ-

λαβον». Τί δέ ἐστι, «Τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ»; Ἐπειδὴ ἦσαν αὐτοῦ ἴδιοι καὶ οἱ ιετευσηκότιες, οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, καὶ οἱ καὶ ἐκείνους, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ κόσμῳ ἦσαν ἐκεῖνοι. Ὁρᾷς οὖν Παλαιᾶς καὶ Καινῆς αὐ-
 5 τὸς ἐστὶν ὁ Θεός; Τί δέ ἐστιν, «Εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς»; Ἀντὶ τοῦ ἔμενεν ἀγαπῶν διηνεκῶς, καὶ τεκμήριον τῆς πολλῆς ἀγάπης τοῦτο λέγει καίτοι γε ἄλλαχού ἕτερον εἶπε, τὸ «τὴν ψυχὴν θεῖναι ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ». ἀλλ' οὕτω ἐκεῖνο ἐγγεγόνει. Τίνος δὲ ἕνεκεν τοῦτο νῦν ἐποίησεν; Ὅ-
 10 τι πολλῷ θαυμασιότερον ἦν, ὅτι λαμπρότερος παρὰ πᾶσιν ἐφάνη, καὶ παραμυθίαν δὲ οὐ μικρὰν κατέλιπε, μέλλων ἀναχωρεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον ὀδυνᾶσθαι σφοδρῶς, ἀντίρροπον αὐτοῖς διὰ τούτων παράκλησιν ἐπεισάγει.

«Καὶ δείπνου γενομένου, τοῦ διαβόλου βεβληκότος εἰς
 15 τὴν καρδίαν Ἰούδα, ἵνα παραδῷ αὐτόν». Τοῦτο ἐκπλητιζόμενος εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής, δηλῶν ὅτι τοῦτον, τὸν ἤδη προδοῦναι ἐλόμενον, αὐτὸν ἔνιψε. Δείκνυνσι δὲ αὐτοῦ πολλὴν τὴν πονηρίαν, ὅτι οὐδὲ τῶν ἁλῶν αὐτὸν ἢ κοινωνία κατέσχευεν, ὃ μάλιστα οἶδεν ἐπέχειν πονηρίαν, οὐ τὸ μέχρι τῆς ἐ-
 20 σχάτης ἡμέρας παραμεῖναι τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ διαβασιάζοντα. «Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα αὐτῷ εἰς χεῖρα δέδωκεν ὁ Πατήρ, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξηλθε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει». Ἐνταῦθα καὶ θαυμάζων λέγει διὰ ὅ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος, ὃ παρὰ Θεοῦ ἐλθὼν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀπιών, ὃ
 25 πάντων κρατῶν τοῦτο εἰργάσαιτο, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀπηξίωσε καταδέξασθαι πρᾶγμα τοσοῦτον. Παράδοσιν δέ, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, τὴν τῶν πιστῶν σωτηρίαν ἐνταῦθα καλεῖ· καὶ γάρ, διὰ τὴν λέγῃ, «Πάντα μοι παρεδόθη παρὰ τοῦ Πατρὸς μου», ταύτην λέγει τὴν παράδοσιν, ὥς καὶ ἄλλαχού φησιν «Σοὶ ἦσαν,

7. Ἰω. 1, 11.

8. Ἰω. 10, 11· 15· 17.

9. Ματθ. 11, 27.

χθησαν»⁷. Τί σημαίνει δὲ «Τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ»; Ἐπειδὴ ἦσαν ἰδικοὶ τοῦ καὶ οἱ ἀποθανόντες, οἱ περὶ τὸν Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ ὅσοι ἦσαν ὡσὰν ἐκείνους, ἀλλ' ἐκεῖνοι τότε δὲν εὕρισκοντο εἰς τὸν κόσμον. Βλέπεις ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης; Τί σημαίνει δέ, «Εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς»; Αὐτὸ τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ ἔξηκολούθησε νὰ τοὺς ἀγαπᾷ συνεχῶς καὶ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς μεγάλης ἀγάπης τοῦ μολονότι βέβαια εἰς ἄλλην περίπτωσιν ἄλλο εἶπε, τὸ «ὅτι θυσιάζει τὴν ζωὴν τοῦ χάριν ἐκείνων ποὺ τὸν ἀγαποῦν»⁸, ἀλλ' ἐκεῖνο ἀκόμη δὲν εἶχε συμβῇ. Διὰ ποῖον δὲ λόγον τὸ ἔκαμεν αὐτὸ τώρα; Ἐπειδὴ ἦτο πολὺ πρὸ θαυμαστότερον, ὅταν ἐφάνη παρουσία ὅλων λαμπρότερος καὶ δὲν ἦτο μικρὰ ἢ παρηγορία ποὺ τοὺς ἄφησε, τώρα ποὺ ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσῃ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ λυπηθοῦν ὑπερβολικὰ, τοὺς δίδει μὲ ὅλα αὐτὰ τὴν παρηγορίαν, ὡσὰν ἀντίβαρον.

«Καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δείπνου, ὅταν πλέον ὁ διάβολος εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἰούδα διὰ νὰ τὸν παραδώσῃ». Αὐτὸ τὸ εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστὴς γεμᾶτος ἀπὸ ἐκπληξιν, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι αὐτὸν ποὺ εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασιν νὰ τὸν προδώσῃ, αὐτὸν ἐνίψε. Φανερώνει δὲ τὴν μεγάλην κακίαν αὐτοῦ, διότι δὲν τὸ ἐσυγκράτησεν οὔτε ἡ συμμετοχὴ τοῦ εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν, πρᾶγμα ποὺ συνήθως συγκρατεῖ τὴν πονηρίαν, οὔτε τὸ ὅτι μέχρι τὴν τελευταίαν ἡμέραν ἐξηκολούθει νὰ τὸν ἀνέχεται ὁ διδάσκαλός του. «Γνωρίζων δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ὅλα τὰ παρέδωσαν ὁ Πατὴρ τοῦ εἰς αὐτόν, καὶ ὅτι ἀπὸ αὐτόν εἶχεν ἔλθει καὶ πρὸς αὐτόν μεταβαίνει». Ἐδῶ δὲ μὲ θαυμασμὸν λέγει, ὅτι, ὁ τόσον μέγας καὶ τόσον ἀνώτερος, ἐκεῖνος ποὺ ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ μεταβαίνει πρὸς αὐτόν, ὁ κυρίαρχος τῶν πάντων, ἔπραξεν αὐτό, καὶ οὔτε παρ' ὅλα αὐτὰ ἐθεώρησεν ἀνάξιον νὰ κάμῃ μίαν τέτοιαν πράξιν. Παράδοσιν δέ, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὀνομάζει ἐδῶ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν καθ' ὅσον, ὅταν λέγῃ, «Ὅλα μοῦ παρεδόθησαν ἀπὸ τὸν Πατέρα μου»⁹, αὐτὴν τὴν παράδοσιν ἐννοεῖ, καθὼς καὶ ἄλλου λέγει· «Ἦσαν ἰδικοὶ σου καὶ τοὺς

καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας»· καὶ πάλιν «Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πατήρ ἐλκύσῃ αὐτόν», καὶ δι· «Ἐὰν μὴ ἡ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ». Ἡ τοῦτο οὖν φησιν, ἡ δι· οὐδὲν ἐλαιοῦσθαι ἔμελλεν ἀπὸ τούτου, ἀπὸ Θεοῦ ἐξελ-
 5 θών, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγων, καὶ πάντα ἔχων.

Ὅτιαν δὲ ἀκούσης παράδοσιν μηδὲν ἀνθρώπινον ἀπο-
 λάβης· τὴν γὰρ εἰς τὸν Πατέρα ἐνδείκνυται τιμὴν καὶ δό-
 νοιαν· ὥσπερ γὰρ ὁ Πατήρ αὐτῷ παραδίδωσιν οὕτω καὶ αὐ-
 τὸς τῷ Πατρὶ. Καὶ δηλοῖ Παῦλος, λέγων «Ὅτιαν παραδῶ
 10 τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ». Ἀνθρωπινώτερον δὲ
 αὐτὸ ἐνιαῦθα εἶπε, τὴν πολλὴν περὶ αὐτοὺς ἐπιμέλειαν δει-
 κνύμενος, καὶ τὴν ἄφαιτον περὶ αὐτοὺς ἐμφαίνων ἀγάπην,
 δι· ὡς οὐκείων ἐπεμελεῖτο λοιπόν, διδάσκων αὐτοὺς τὴν μη-
 τέρα τῶν ἀγαθῶν, τὴν ταπεινοφροσύνην, ἣν καὶ ἀρχὴν καὶ
 15 τέλος ἔφησεν εἶναι τῆς ἀρετῆς. Οὐχ ἀπλῶς δὲ πρόσκειται
 τὸ «ἀπὸ Θεοῦ ἐξηλθε καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει», ἀλλ’
 ἵνα μάθωμεν δι· ἅξια ἐποίει τοῦ ἐκεῖθεν ἐλθόντος καὶ ἐκεῖ
 ἀπιόντος, ὅπαντα καταπαιτῶν τύπον. «Καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ
 δείπνου, καὶ θεὶς τὰ ἱμάτια».

20 2. Ὅρα πῶς οὐ τῷ νίψαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρως τὸ
 ταπεινὸν ἐνδείκνυται (οὐ γὰρ πρὶν ἢ καιακλισθῆναι, ἀλλὰ
 μετὰ τὸ ἀναπεσεῖν πάντας, ὅτι ἀνέσιη)· ἔπειτα οὐδὲ ἀπλῶς
 νίπτει, ἀλλὰ, τὰ ἱμάτια ἀποτινθέμενος· καὶ οὐδὲ μέχρι τού-
 των ἔσιη, ἀλλὰ καὶ λέντιον διεζώσαιο καὶ οὐδὲ τούτῳ ἡρ-
 25 κέσθη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐγέμισε, καὶ οὐχ ἐτέρῳ πληρῶσαι
 ἐκέλευσεν, ἀλλὰ πάντα αὐτὸς ἐργάζεται ταῦτα, διὰ πάντων
 δεικνὺς δι· οὐκ ἀφροσιουμένους δεῖ ποιεῖν τὰ τοιαῦτα, διὰ
 εὖ ποιῶμεν, ἀλλὰ μετὰ πάσης προσθυμίας. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ
 τοῦ προσδότου πρώτου νίψαι τοὺς πόδας ἐκ τοῦ εἰπεῖν· «Ἡρ-

10. Ἰω. 17, 6.

11. Ἰω. 6, 44.

12. Ἰω. 3, 27.

13. Θ’ Κορ. 15, 24.

ἔδωσες εἰς ἐμένα»¹⁰· καὶ πάλιν· «Κανείς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμένα, ἐὰν δὲν τὸν προσελκύσῃ ὁ Πατήρ»¹¹, καὶ ὅτι, «Ἐὰν δὲν εἶναι δοσμένον εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν»¹². Ἡ λοιπὸν αὐτὸ ἐννοεῖ, ἢ ὅτι ἔξεν ἐπρόκειτο νὰ μειωθῇ καθόλου ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ μεταβαίνει πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὅλα τὰ ἔχει.

Ὅταν δὲ ἀκούσῃς παράδοσιν μὴ σκεφθῇς τίποτε τὸ ἀνθρώπινον· διότι δείχνει τὴν τιμὴν καὶ ὁμόνοιαν πρὸς τὸν Πατέρα· ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ὁ Πατήρ παραδίδει εἰς αὐτόν, ἔτσι καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Πατέρα. Καὶ τὸ φανερώνει ὁ Παῦλος, λέγων· «Ὅταν παραδώσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα»¹³. Ἐδῶ δὲ τὸ εἶπε μὲ πῶς ἀνθρώπινον τρόπον, δεικνύων τὴν μεγάλην φροντίδα τοῦ δι' αὐτοῦς καὶ φανερώων τὴν ἀπερίγραφτον ἀγάπην τοῦ δι' αὐτοῦς, διότι εἰς τὸ ἐξῆς ἐφρόντιζε δι' αὐτοῦς ὡς ἰδικοῦς του, διδάσκων εἰς αὐτοῦς τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν, τὴν ταπεινοφροσύνην, διὰ τὴν ὁποίαν εἶπεν ὅτι εἶναι ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς ἀρετῆς. Δὲν ἀνεφέρθη δὲ τυχαῖα τὸ «ἔξῃλθεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ μεταβαίνει πρὸς τὸν Θεόν», ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι ἔπραττεν ἔργα ἄξια ἐκείνου ποῦ ἦλθεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μεταβαίνει ἐκεῖ, κατασυντρίβων κάθε ἀλαζονείαν. «Καὶ ἀφοῦ ἐσηκώθη ἀπὸ τὴν τράπεζαν καὶ ἔθεσε κάπου τὰ ἐνδύματά του τὰ ἐξωτερικά».

2. Πρόσεχε πῶς ὅχι μόνον μὲ τὸ ὅτι ἔνιψε τὰ πόδια τῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπον διδάσκει τὴν ταπεινοφροσύνην· (διότι δὲν ἐσηκώθη πρὶν καθήσουν οἱ μαθηταί, ἀλλ' ἀφοῦ ἐκάθησαν ὅλοι)· ἔπειτα δὲν τοὺς νίπτει ἀπλῶς, ἀλλ' ἀφοῦ ἔβγαλε τὰ ἐξωτερικά ἐνδύματα· καὶ δὲν ἐσταμάτησε μόνον εἰς αὐτά, ἀλλὰ ἐζώσθη καὶ ποδιάν· καὶ οὔτε εἰς αὐτὸ ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἐγέμισε τὸν νιπτῆρα καὶ δὲν ἐπρόσταξε κάποιον ἄλλον, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ κάμνει μόνος, δεικνύων μὲ ὅλα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ τὰ κάμνωμεν τὰ παρόμοια πράγματα, ὅταν εὐεργετῶμεν, ἀπὸ ὑποχρέωσιν, ἀλλὰ μὲ ὅλην τὴν προθυμίαν μας. Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι πρῶτα ἔνιψε τὰ πόδια τοῦ προδότου, συμπεραίνων αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπεν, «Ἦρχισε νὰ νίπτῃ τὰ πόδια τῶν μα-

ξαιτο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν», καὶ ἐπαγαγεῖν· «Ἐρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος· Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας;». Ταῖς χερσὶ ταύταις, φησὶν αἷς ὀφθαλμοὺς ἀνέωξας, καὶ λεπροὺς ἐκάθηρας, καὶ νεκροὺς ἀνέστησας; Πολλὴν γὰρ ἔμφρασιν καὶ τοῦτο ἔχει διόπερ οὐδὲ ἐδέησεν αὐτῷ τι πλέον εἰπεῖν, ἢ τὸ «σύ»· καὶ γὰρ καθ' ἑαυτὸ ἱκανὸν ἦν τὸ πᾶν ἐνδείξασθαι.

Ζητήσῃε δ' ἂν τις εἰκότως, πῶς οὐδεὶς αὐτὸν τῶν ἄλλων ἐκώλυσεν, ἀλλὰ Πέτρος μόνος, ὅπερ οὐ μικροῦ φίλτρου καὶ αἰδοῦς ἦν. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ αἰτία; Ἐμοὶ δοκεῖ πρότερον τὸν προδότην νίψαι, εἶτα πρὸς τὸν Πέτρον ἐλθεῖν, καὶ τοὺς ἄλλους ἀπ' ἐκείνου παιδευθῆναι λοιπόν. Ὅτι μὲν οὖν ἄλλοι τινὰ πρὸ αὐτοῦ ἔνιψε δῆλον ἐκ τοῦ εἰπεῖν· «Ὅτε δὲ ἦλθε πρὸς Πέτρον»· ἀλλ' οὐκ ἔστι σφοδρὸς κατήγορος ὁ Εὐαγγελιστής· τὸ γὰρ «ἤρξατο», τοῦτό ἐστιν αἰνιτισμὸς· εἰ δὲ καὶ ὁ Πέτρος πρῶτος ἦν, ἀλλ' εἰκὸς τὸν προδότην, ἱταμὸν ὄντα, καὶ πρὸ τοῦ κορυφαίου κατακλιθῆναι· καὶ γὰρ καὶ ἐτέρωθεν τὸ ἱταμὸν αὐτοῦ δείκνυται, ὅταν βάπτη μετὰ τοῦ Διδασκάλου, καὶ ὅταν ἐλεγχόμενος μὴ κατανύσσηται. Ἀλλ' ὁ μὲν Πέτρος, ἅπαξ ἐπιτιμηθεὶς ἐν τοῖς ἐμπροσθεν καὶ ταῦτα ἀπὸ φιλοσοφίας τὰ ῥήματα εἰπὼν, οὔτε συνεσιᾶλη, ὥς καὶ ὁγωνιῶν καὶ τρέμων ἐτέρου δεηθῆναι πρὸς τὴν ἐρώτησιν, οὗτος δέ, συνεχῶς ἐλεγχόμενος, οὐκ ἠσθάνειο. Ὅτε γοῦν ἦλθε πρὸς τὸν Πέτρον, λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος· Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας; Λέγει αὐτῷ· Ὁ ἐγὼ ποιῶ, σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα· τουτέστι, τὸ κέρδος ὅσον τὸ ἐκ τούτου, τὴν ὠφέλειαν τῆς διδασκαλίας, καὶ πῶς ἱκανὸν εἰς πᾶσαν ἀγαγεῖν ταπεινοφροσύνην ἡμᾶς.

Τί οὖν ὁ Πέτρος; Ἐτι κωλύει καὶ λέγει· «Οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα». Τί ποιεῖς, ὦ Πέτρε;

θητῶν» καὶ προσέθεσεν· «Ἔρχεται πρὸς τὸν Σίμωνα Πέτρον καὶ λέγει εἰς αὐτὸν ἐκεῖνος· Κύριε, σὺ νίπτεις τὰ πόδια μου;». Μὲ αὐτὰ τὰ χέρια, λέγει, μὲ τὰ ὁποῖα ἤνοιξες ὀφθαλμοὺς καὶ λεπροὺς ἐκαθάρισες καὶ νεκροὺς ἀνέστησες; διότι αὐτὸ ποὺ εἶπεν περιέχει πολλὴν ἔκφρασιν· καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν ἐχρειάσθη νὰ εἰπῇ κάτι ἐπὶ πλέον, παρὰ τὸ «σύ»· καθ' ὅσον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἦτο ἱκανὸν νὰ φανερώσῃ τὸ πᾶν.

Ἀλλὰ φυσικὸν εἶναι νὰ ἐρωτήσῃ κάποιος, πῶς κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους δὲν τὸν ἠμποδίσε νὰ τὸν νίψῃ παρὰ μόνον ὁ Πέτρος, πράγμα ποὺ ἦτο δεῖγμα ὄχι μικρᾶς ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία; Ἐγὼ νομίζω ὅτι πρῶτα ἔνιψε τὸν προδότην, ἔπειτα ἦλθε πρὸς τὸν Πέτρον, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐδιδάχθησαν ἀπὸ ἐκεῖνον. Τὸ ὅτι βέβαια ἔνιψε πρὶν ἀπὸ αὐτὸν κάποιον ἄλλον γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπεν· «Ὅταν δὲ ἦλθε πρὸς τὸν Πέτρον»· ἀλλὰ δὲν εἶναι σφοδρὸς κατήγορος ὁ Εὐαγγελιστής· διότι τὸ «ἤρχισεν», αὐτὸ ὑπονοεῖ· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Πέτρος ἦτο πρῶτος, φυσικὸν ὅμως ἦτο ὁ προδότης, ποὺ ἦτο θρασύς, νὰ προηγῇ τοῦ κορυφαίου· καθ' ὅσον καὶ ἀπὸ ἄλλου δείχνει τὴν θρασυτέτα του, ὅπως ὅταν ἐβούτηξε τὸ χέρι του εἰς τὸ πιάτον μαζὶ μὲ τὸν διδάσκαλον καὶ ὅταν, ἐλεγχόμενος, δὲν συγκινεῖται. Ἀλλ' ὁ μὲν Πέτρος, ἐπιτιμηθεὶς μίαν φορὰν προηγουμένως, καὶ ἂν καὶ τὰ λόγια αὐτὰ τὰ εἶπεν ἀπὸ φιλοστοργίαν, τὸσον πολὺ συνεστάλη, ὥστε, κυριευθεὶς ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ τρόμον, ἐχρειάσθη ἄλλο πρόσωπον διὰ νὰ ἐρωτήσῃ¹⁴, ἐνῶ αὐτός, ἂν καὶ συνεχῶς ἐλέγχεται, ἔμεινεν ἀναίσθητος. Ὅταν λοιπὸν ἦλθε πρὸς τὸν Πέτρον, «λέγει εἰς αὐτὸν ἐκεῖνος· Κύριε, σὺ νίπτεις τὰ πόδια μου; Λέγει εἰς αὐτόν· Αὐτὸ ποὺ ἐγὼ κάμνω, σὺ δὲν τὸ καταλαβαίνεις τώρα, θὰ τὸ ἀντιληφθῇς μετὰ»· δηλαδὴ πόσον εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ αὐτοῦ, τὴν ὠφέλειαν τῆς διδασκαλίας, καὶ πῶς αὐτὸ εἶναι ἱκανὸν νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς πλήρη ταπεινοφροσύνην.

Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Πέτρος; Ἀκόμη τὸν ἐμποδίζει καὶ λέγει· «Δὲν θὰ νίψῃς τὰ πόδια μου ποτέ». Τί κάμνεις,

οὐ μέμνησαι τῶν προτέρων ρημάτων; οὐκ εἶπας, «Ἰλεός
 σου», καὶ ἤκουσας, «Ὑπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ», καὶ οὐδὲ
 οὕτω σωφρονίζῃ, ἀλλ' ἔτι σφοδρὸς εἶ; Ναί, φησί· πολὺ
 γὰρ τὸ γινόμενον καὶ ἐκπλήξεως γέμον. Ἐπεὶ οὖν ἀπὸ πολ-
 5 ῆς ἀγάπης τοῦτο ἔπρατιεν ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς αὐτῆς αὐτὸν
 χειροῦται πάλιν καὶ ὁ Χριστός, ὥσπερ οὖν καὶ ἐκεῖ σφοδρῶς
 ἐπιτιμήσας, καὶ εἰπὼν, «Σκάνδαλόν μου εἶ», οὕτω καὶ ἐν-
 ταῦθα λέγων «Ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐ-
 μου». Τί οὖν ὁ θερμὸς καὶ διακαής; «Κύριε, μὴ τοὺς πό-
 10 δας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν κεφαλὴν». Καὶ ἐν τῇ
 παραιτήσῃ σφοδρὸς, καὶ ἐν τῇ συγχωρήσῃ σφον-
 δρότερος γίνεται· ἐκάτερα δὲ ἐξ ἀγάπης. Διὰ τί γὰρ οὐκ
 εἶπε, τίς ἐνεκεν ἐποίει τοῦτο, ἀλλ' ἀπειλὴν ἐνέθηκεν;
 «Οἱ ἐκεῖνος μὲν οὐκ ἂν ἐλείσθη· εἰ γὰρ εἶπεν ὁ Χριστός,
 15 «Ἔασον· διὰ γὰρ τοῦτου πείθω ὑμᾶς ταπεινοφρονεῖν», ὑπέ-
 σχετο ἂν μυριάκις τοῦτο, ὑπὲρ τοῦ μὴ τὸν Δεσπότην τοῦτο
 ποιῆσαι· νῦν δὲ τί φησιν ὁ Χριστός; «Ὁ μάλισια Πέτρος
 ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμε, τὸ διασχισθῆναι αὐτοῦ τοῦ Κυρίου·
 αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ συνεχῶς ἐρωτῶν «Ποῦ ὑπάγεις;». Διό
 20 περ καὶ ἔλεγεν διὸ «καὶ τὴν ψυχὴν», φησὶν, «δῶσω ὑπὲρ
 σοῦ». Εἰ γὰρ, ἀκούσας διὸ «οὐκ οἶδας, ὃ ποιῶ ἐγώ, γνώσῃ
 δὲ μετὰ ταῦτα», οὐδὲ οὕτως ἀπέσιτη, πολλῶ μᾶλλον, εἰ ἔμα-
 θε· διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, «Γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα», εἰδῶς ὅτι,
 ἐὰν νῦν μάθῃ, ἀντικείμεται ἔτι. Καὶ οὐκ εἶπε Πέτρος, «Δί-
 25 δαξον οὖν με, ἵνα ἀφῶ», ἀλλὰ, ὃ πολλῶ σφοδρότερον ἦν,
 οὐδὲ μαθεῖν ἠνέσχετο, ἀλλ' ἐνίσταται πάλιν, λέγων· «Οἱ

15. Ματθ. 16, 22.

16. Ματθ. 16, 23.

17. Ματθ. 16, 23.

18. Ἰω. 13, 36.

19. Ἰω. 13, 37.

Πέτρε; δὲν ἐνθυμεῖσαι τὰ προηγούμενα λόγια σου; δὲν εἶπες, «ἄς σοῦ δείξῃ εὐσπλαγχνίαν ὁ Θεός»¹⁵, καὶ ἤκουσες «Πήγαινε ὀπίσω μου Σατανᾶ»¹⁶, καὶ οὔτε ἔτσι σωφρονίζεσαι, ἀλλ' ἀκόμη εἶσαι σκληρός; Ναί, λέγει· διότι αὐτὸ ποῦ γίνεται εἶναι μεγάλο καὶ γεμᾶτο ἀπὸ ἐκπληξιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνος τὸ ἔκαμνεν αὐτὸ ἀπὸ πολλὴν ἀγάπην, ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἀγάπην καὶ ὁ Χριστὸς πάλιν τὸν φέρει εἰς τὴν θέσιν του, καὶ ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖ τὸν ἐπετίμησε μὲ πολλὴν αὐστηρότητα καὶ εἶπε, «Μοῦ εἶσαι σκάνδαλον»¹⁷, ἔτσι καὶ ἐδῶ τοῦ λέγει· «Ἐὰν δὲν σὲ νίψω δὲν ἔχεις θέσιν κοντά μου». Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ θερμὸς καὶ γεμᾶτος ἀπὸ ἀγάπην μαθητής; «Κύριε, νίψε ὅχι μόνον τὰ πόδια μου, ἀλλὰ καὶ τὰ χέρια μου καὶ τὴν κεφαλὴν μου». Καὶ ὅταν ἄρνῃται εἶναι σφοδρὸς καὶ γίνεται σφοδρότερος ὅταν συγκατατίθεται· καὶ τὰ δύο τὰ κάμνει ἀπὸ ἀγάπην. Διατί λοιπὸν δὲν εἶπε, διὰ ποῖον λόγον τὸ ἔκαμνεν αὐτό, ἀλλὰ ἀπλῶς τὸν ἠπείλησεν; Διότι ἐκεῖνος δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πεισθῇ· διότι, ἐὰν ἔλεγεν ὁ Χριστός, Ὑποτάξέ με, διότι μὲ αὐτὸ θέλω νὰ σᾶς πείσω νὰ εἰσθε ταπεινόφρονες, θὰ παρεκάλει μυρίας φορές νὰ μὴ τοῦ τὸ κάνῃ αὐτὸ ὁ Κύριος· τώρα ὅμως τί λέγει ὁ Χριστός; Ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων ἐφοβεῖτο καὶ ἔτρεμεν ὁ Πέτρος, τὸ ν' ἀποχωρισθῇ δηλαδὴ τὸν Κύριον· διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ συνεχῶς ἐρωτᾷ· «Ποῦ πηγαίνεις;»¹⁸. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἔλεγε, «καὶ τὴν ζωὴν μου», λέγει, «θὰ δώσω δι' ἐσένα»¹⁹. Διότι, ἐὰν, καὶ ὅταν ἤκουσε τὸ «δὲν καταλαβαίνεις αὐτὸ ποῦ κάμνω ἐγώ, θὰ τὸ ἀντιληφθῇς ὅμως εἰς τὴν συνέχειαν», οὔτε καὶ ἔτσι ὑπεχώρησε, πολὺ περισσότερο θὰ ἤρνεϊτο ἐὰν ἐμάθαινε τὸν λόγον· διότι διὰ τοῦτο εἶπε, «θὰ τὸ ἀντιληφθῇς μετὰ», γνωρίζων ὅτι, ἐὰν τὸ μάθῃ τώρα, θὰ ἐπιμείνῃ ἀκόμη περισσότερο εἰς τὴν ἄρνησίν του. Καὶ δὲν εἶπεν ὁ Πέτρος, Ἐξηγήσέ μου λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν σου διὰ νὰ σὲ ἐπιτρέψω, ἀλλὰ κάμνει αὐτὸ ποῦ ἦτο πολὺ πιο σφοδρότερον, δὲν ἤθελεν οὔτε νὰ μάθῃ, ἀλλ' ἄρνεϊται καὶ πάλιν, λέγων· «Δὲν θὰ νίψῃς ποτέ τὰ πόδια

μὴ νίψῃς μου τοὺς πόδας». Ἐπειδὴ δὲ ἠπείλησεν, εὐθέως ἐχάλασε τὸν τόνον.

Τί δέ ἐστι, «Γνώση μετὰ ταῦτα»; Μετὰ ταῦτα πότιε; Ὅταν τῷ ἐμῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐκβάλλῃς, φησὶν, ὅταν ἴδῃς 5 εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναλαμβάνομενον, διὰ παρὰ τοῦ Πνεύματος μάθῃς ὅτι ἐκ δεξιῶν κάθημαι τότε εἴση τὸ νῦν γινόμενον. Τί οὖν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Πέτρος, «Μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν», ὁ «λελουμένος», φησὶν, «οὐ χρειάν ἔχει, εἰ μὴ τοὺς 10 πόδας νίψασθαι μόνον, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστέ, ἀλλ' οὐχὶ πάντες· ἥδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν». Καὶ εἰ καθαροὶ εἰσι, τίνος ἕνεκεν νίπτεις τοὺς πόδας; Ὡστε ἡμᾶς μειοιάζειν μαθεῖν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐφ' ἕτερον μέρος ἦλθεν, ἀλλ' ὁ τῶν ἄλλων ἀτιμότερον εἶναι δοκεῖ.

15 Τί δέ ἐστιν, «Ὁ λελουμένος»; Ἀντὶ τοῦ «ὁ καθαρὸς». Ἄρ' οὖν αὐτοὶ καθαροὶ ἦσαν οἳ γε οὐδέπω τῶν ἁμαρτημάτων ἦσαν ἀπηλλαγμένοι, οὐδὲ Πνεῦματος ἡξιωμένοι, ἅτις τῆς ἁμαρτίας ἔτι κρατούσης, τῆς κατάρας τοῦ χειρογράφου μένοντες, τοῦ ἱερείου οὐδέπω προσενεχθέντιος, πῶς οὖν 20 τοὺς καθαρὸς εἶναι λέγει; Ἀλλ' ἵνα μὴ διὰ ταῦτα νομίσης αὐτοὺς καθαρούς, ὥς ἁμαρτημάτων ἀπηλλαγμένους, ἐπήγαγεν· «Ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστέ διὰ τὸν λόγον, ὃν ἐλάλησα ὑμῖν»· τουτέστι, ταύτῃ τέως ἐστέ καθαροί· ἤδη τὸ φῶς ἐδέξασθε, ἤδη τῆς πλάνης ἀπηλλάγητε τῆς Ἰουδαϊκῆς· καὶ γὰρ ὁ Προ- 25 φῆτης φησὶ· «Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν». Ὡστε ὁ τοιοῦτος λέλονται καὶ καθαρὸς ἐστίν. Ἐπεὶ οὖν πᾶσαν πονηρίαν ἔρριψαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἐκεῖνοι, καὶ μετὰ εἰλικρινοῦς διανοίας συνῆσαν αὐτῷ, διὰ τοῦτό φησι κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον· «Ὁ λελουμένος

20. Ἰω. 15, 3.

21. Ἡσ. 1, 16.

μου». "Όταν ὁμως τὸν ἠπειλήσεν, ἀμέσως ἐχαλάρωσε τὴν ἄρνησίν του.

Τί σημαίνει δὲ «Γνώση μετὰ ταῦτα»; Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πότε; "Όταν ἐπ' ὀνόματί μου ἐκβάλλης δαιμόνια, λέγει, ὅταν μὲ ἰδῇς νὰ ἀνεβαίνω εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅταν μάθης ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ὅτι κάθομαι εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρός, τότε θ' ἀντιληφθῇς αὐτὸ ποὺ γίνεται τώρα. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Πέτρος, «Νίψε ὄχι μόνον τὰ πόδια μου, ἀλλὰ καὶ τὰ χέρια μου καὶ τὴν κεφαλὴν μου», λέγει· «Ὁ λουσμένος δὲν ἔχει ἀνάγκην, παρὰ μόνον νὰ νίψη τὰ πόδια του, διότι εἶναι ὅλος καθαρὸς καὶ σεῖς εἰσθε καθαροί, ἀλλ' ὄχι ὅλοι· διότι ἐγνώριζεν αὐτὸν ποὺ θὰ τὸν παρέδιδεν». Καί, ἐὰν εἶναι καθαροί, διὰ ποῖον λόγον νίπτεις τὰ πόδια των; Διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ εἴμεθα μετριοφρονες. Διὰ τοῦτο δὲν προέβη εἰς ἄλλην ἐνέργειαν, ἀλλ' εἰς ἐκείνην ποὺ θεωρεῖται ἡ πιὸ ὑποτιμητικὴ ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας.

Τί σημαίνει ὁμως, «Ὁ λελουμένος»; Ἐλέχθη ἀντὶ τοῦ ὁ καθαρὸς. Ἀρὰ γε λοιπὸν αὐτοὶ ἦσαν καθαροί; Ἐὰν λοιπὸν αὐτοὶ δὲν ἦσαν ἀκόμη ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά των, οὔτε εἶχον λάβει τὸ Πνεῦμα, καθ' ὅσον ἀκόμη ἐκυριάρχει ἡ ἁμαρτία καὶ τὸ χειρόγραφον τῆς κατάρας παρέμενε καὶ τὸ θῦμα δὲν εἶχεν ἀκόμη ὀδηγηθῇ εἰς τὴν θυσίαν, πῶς τότε λέγει ὅτι αὐτοὶ εἶναι καθαροί; Διὰ νὰ μὴ νομίσης ὁμως ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὅτι εἶναι καθαροί, δηλαδή ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά των, ἐπρόσθεσεν· «Ἦδη σεῖς εἰσθε καθαροί ἐξ αἰτίας αὐτῶν ποὺ σᾶς ἐδίδαξα»²⁰ δηλαδή τώρα εἰσθε καθαροὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν· ἐδέχθητε ἤδη τὸ φῶς καὶ ἀπηλλάγητε ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν πλάνην· καθ' ὅσον λέγει ὁ προφήτης· «Λουσαθεῖτε, καθαρισαθεῖτε, ἐκδιώξατε τὰς πονηρίας ἀπὸ τὰς ψυχὰς σας»²¹. Ὡστε ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος εἶναι λουσμένος καὶ καθαρὸς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπέρριψαν ἀπὸ τὴν ψυχὴν των κάθε πονηρίαν καὶ εὗρισκοντο πλησίον τοῦ μέ εἰλικρινῆ διάθεσιν, διὰ τοῦτο τοὺς ὁμιλεῖ σύμφωνα μὲ τὸν προφητικὸν λόγον· «Ὁ λουσμένος ἤδη εἶναι καθαρὸς»· καθ' ὅσον ἐκεῖ

ἤδη καθαρὸς εἶμι· καὶ γὰρ ἐκεῖ λουτρὸν οὐ τὸ δι' ὕδαιος λέγει τὸ Ἰουδαϊκόν, ἀλλὰ τὸν τῆς συνειδήσεως καθαρμόν.

3. Γενώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς καθαροί· μάθωμεν καλὸν ποιεῖν. Τί δέ ἐστι τὸ καλόν; «Κρίνατε ὀρφανῶ, καὶ δικαιοῦ-
5 σαιτε χήραν· καὶ δεῦτε, καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει Κύριος». Πολὺς οὗτος ὁ λόγος ἐν ταῖς Γραφαῖς τῶν χηρῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν, ἀλλ' ἡμῖν οὐδεὶς τούτου λόγος· καίτοι γε ἐννόη-
σον ἡλίκοι τὸ ἔπαθλον. «Ἐὰν ὦσι», φησὶν, «αἱ ἁμαρτίαι ὑ-
μῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς
10 κάραινον, ὡς ἔριον λευκανῶ»· καὶ γὰρ ἀπροσιάτευτον ἡ χήρα· διὰ τοῦτο πολλὴν ὑπὲρ αὐτῆς ποιεῖται σπουδὴν καὶ γὰρ παρὸν δευτέροις ὁμιλῆσαι γάμοις, διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φό-
βον τὰ ἀπὸ τῆς χηρείας ὑπομένονοι δεινὰ.

Ὅρέγωμεν τοίνυν αὐταῖς χεῖρα ἅπαντες, καὶ ἄνδρες
15 καὶ γυναῖκες, ἵνα μὴ ποιεῖ ὑποσιῶμεν τὰ τῆς χηρείας. Καὶ ὑποσιῶμεν, πολλὴν ἀποθώμεθα φιλανθρωπίας ἡμῖν ἀφορμήν. Οὐ μικρὰ δύναιμι τῶν δακρύων τῆς χήρας εἶναι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν διανοῖξαι δύναται. Μὴ τοίνυν αὐταῖς ἐπεμβαίνωμεν, μηδὲ χεῖρονα ποιῶμεν τὴν συμφορὰν, ἀλλὰ
20 παντὶ τρόπῳ βοηθῶμεν. Ἄν οὕτω ποιῶμεν, πολλὴν ἑαυτοῖς περιβαλοῦμεν ἀσφάλειαν καὶ κατὰ τὸν παρόντα καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα· οὐ γὰρ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡμῶν προσιήσονται, τὰ πλείονα τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν διὰ τῆς εἰς αὐτὰς εὐεργεσίας ὑποτιμνόμεναι, καὶ μετὰ παρη-
25 σίας ποιοῦσαι παρασιῆναι τῷ θήματι τοῦ Χριστοῦ· οὐ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
νων. Ἀμήν.

22. Ἦσ. 1, 17· 18.

23. Ἦσ. 1, 19.

δὲν ἐννοεῖ τὸ Ἰουδαϊκὸν λουτρὸν μὲ νερό, ἀλλὰ τὸν καθαρμὸν τῆς συνειδήσεως.

3. Ὡς γίνωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς καθαροί ὥς μάθωμεν νὰ πράττωμεν τὸ καλόν. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ καλόν; «Ἀποδώσατε δικαίαν κρίσιν διὰ τὸ ὀρφανὸν καὶ δικαιοσύνην εἰς τὴν χήραν, καὶ ἐλᾶτε νὰ συνομιλήσωμεν, λέγει ὁ Κύριος»²². Πολὺς τέτοιος λόγος γίνεται εἰς τὰς Γραφὰς διὰ τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανὰ, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς δὲν ὑπῆρχε καμμία τέτοια διάθεσις καὶ σκέψου μάλιστα πόσον μεγάλο εἶναι τὸ ἔπαθλον. «Ἐάν», λέγει, εἶναι αἱ ἁμαρτίαι σας κόκκιναι ὥσάν τὸν φοινικὸν χρῶμα, θὰ τὰς κάνω λευκὰς ὥσάν τὸ χιόνι· ἐάν δὲ εἶναι ὥσάν τὸ κόκκινον χρῶμα, θὰ τὰς κάνω λευκὰς ὥσάν τὸ λευκὸν μαλλί»²³· καθ' ὅσον ἡ χήρα δὲν ἔχει προστάτην καὶ διὰ τοῦτο δείχνει πολλὴν φροντίδα δι' αὐτήν· διότι, ἐνῶ ἡμποροῦν νὰ συνάψουν καὶ δεύτερον γάμον, ἐξ αἰτίας ὅμως τοῦ φόβου των πρὸς τὸν Θεὸν ὑπομένουν τὰς συμφορὰς τῆς χηρείας.

Ὡς βοηθῶμεν λοιπὸν ὅλοι αὐτάς, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, διὰ νὰ μὴ ὑποστῶμεν κάποτε τὰς συμφορὰς τῆς χηρείας. Καὶ ἐὰν ἀκόμη συμβῇ νὰ τὰς ὑποστῶμεν, θὰ ἔχωμεν μεγάλην αἰτίαν νὰ τύχωμεν τῆς ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. Δὲν εἶναι μικρὴ ἡ δύναμις τῶν δακρύων τῆς χήρας, ἀλλ' ἔχουν τὴν δύναμιν καὶ τὸν ἴδιον τὸν οὐρανὸν ν' ἀνοίξουν. Ὡς μὴ κακομεταχειριζώμεθα λοιπὸν αὐτάς, οὔτε νὰ κάμνωμεν χειροτέραν τὴν συμφοράν των, ἀλλὰ νὰ τὰς βοηθῶμεν μὲ κάθε τρόπον. Ὡς ἔτσι πράττωμεν, θὰ περιβάλωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν· διότι ὅχι μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ θὰ μᾶς γίνουν ὑπερασπισταί, ἀφαιροῦσαι τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα μὲ τὴν εὐεργεσίαν ποὺ ἐκάμαμεν πρὸς αὐτάς καὶ δίδουσαι τὴν δύναμιν μὲ παρρησίαν νὰ σταθῶμεν πρὸ τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ, πράγμα ποὺ εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΑ'

Ἰω. 13, 12 - 19

«Καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἀναπесὼν πάλιν
εἶπεν αὐτοῖς· Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν;» καὶ
5 τὰ ἐξῆς.

1. Χαλεπὸν, ἀγαπητοί, χαλεπὸν εἰς θάνατος κακῶν ἐλ-
θεῖν· λοιπὸν γὰρ δυσαδιόθρωτος ἡ ψυχὴ γίνεται. Διὰ τοῦτο
χορὴ πάντα πράττειν, ὥστε μὴ ἀλῶναι τὴν ἀρχήν· εὐκολώ-
τερον γὰρ ἐμπεσεῖν ἢ ἐμπεσόντα ἀνακιθήσασθαι ἑαυτόν. Ὁ-
10 ρα γοῦν, ἐπειδὴ ἐνέβαλεν ἑαυτὸν ὁ Ἰούδας, πόσης ἀπο-
λαύει βοηθείας, καὶ οὐδὲ οὕτω διανίσταται. Εἶπε πρὸς
αὐτὸν δι· «εἷς ἐξ ὑμῶν διάβολός ἐστιν», εἶπεν δι· «οὐ
πάντες πιστεύουσιν», εἶπεν δι· «οὐ περὶ πάντων λέγω», καὶ
δι· «οἶδα ἐγὼ οὗς ἐξελεξάμην», καὶ οὐδενὸς τούτων αἰσθά-
15 νεται. Ὡς δὲ ἔνιψε τοὺς πόδας καὶ ἀνέλαβε τὰ ἱμάτια
αὐτοῦ καὶ κατεκλίθη, φησί· Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν;».
Οὐκ ἔτι πρὸς Πέτρον μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἅπαντας δια-
λέγεται. «Ὑμεῖς φωνεῖτέ με, Ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος,
καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Ὑμεῖς φωνεῖτέ με». Τὴν
20 κοίσιν αὐτῶν προσλαμβάνει. Εἶτα, ἵνα μὴ τῆς ἐκείνων χά-
ριτος εἶναι δόξη τὰ ρήματα, ἐπάγει· «Εἰμὶ γάρ». Τῷ μὲν
οὖν παρ' αὐτῶν τὸν λόγον εἰσαγαγεῖν, εὐθέως ἀνεπαχθῇ
ποιεῖ, τῷ δὲ παρ' ἐκείνων εἰσαχθέντα θεβαιῶσαι παρ' ἑ-
αυτοῦ, ἀνύποπτον «εἰμὶ γάρ», φησὶν.

1. Ἰω. 6, 70.

2. Ἰω. 6, 64.

3. Ἰω. 13, 18.

4. Αὐτόθι.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΑ΄

Ίω. 13, 12 - 19

«Καὶ ἀφοῦ ἐφόρεσε τὰ ἐνδύματά του καὶ παρεκάθησε πάλιν εἰς τὴν τράπεζαν, εἶπεν εἰς αὐτούς· Γνωρίζετε τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ ἔκανα εἰς σᾶς;»
κ.λ.π.

1. Εἶναι φοβερόν, ἀγαπητοί, εἶναι φοβερόν νὰ φθάσῃ κανεὶς εἰς τὸν βυθὸν τῆς κακίας, διότι πλέον καθίσταται δύσκολος ἡ διόρθωσις τῆς ψυχῆς του. Διὰ τοῦτο πρέπει τὰ πάντα νὰ κάμνωμεν, ὥστε νὰ μὴ κυριευθῶμεν ἀπὸ αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἀρχήν· διότι εἶναι εὐκολώτερον νὰ μὴ πέσῃ κανεὶς εἰς τὴν κακίαν, παρὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὸν ἑαυτόν του ὅταν ἐμπέσῃ εἰς αὐτήν. Πρόσεχε λοιπόν, ἐπειδὴ ὁ Ἰούδας ἐκυριεύθη ἀπὸ τὴν κακίαν, πόσῃ βοήθειαν λαμβάνει, ἀλλὰ καὶ οὔτε ἔτσι συνέρχεται. Εἶπε πρὸς αὐτὸν ὅτι «ἓνας ἀπὸ σᾶς εἶναι διάβολος»¹, εἶπεν ὅτι «δὲν πιστεύουν ὅλοι»², εἶπεν ὅτι «δὲν τὰ λέγω αὐτὰ δι' ὅλους»³, καὶ ὅτι «γνωρίζω ἐγὼ ποίους ἐξέλεξα»⁴ καὶ κανέν ἀπὸ αὐτὰ δὲν αἰσθάνεται. «Μόλις δὲ ἐνιψε τὰ πόδια των καὶ ἐφόρεσε τὰ ἐνδύματά του καὶ παρεκάθησεν εἰς τὴν τράπεζαν, λέγει· Γνωρίζετε τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ ἔκανα εἰς σᾶς;». Δὲν ὁμιλεῖ πλέον μόνον πρὸς τὸν Πέτρον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλους. «Σεῖς μὲ ὀνομάζετε, ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ καλῶς μὲ ὀνομάζετε ἔτσι, διότι εἶμαι. Σεῖς μὲ ὀνομάζετε». Ἀποδέχεται τὴν γνώμην των. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι τὰ λόγια του λέγονται πρὸς εὐχαρίστησίν των, προσθέτει «Διότι εἶμαι». Διότι μὲ τὸ νὰ παρουσιάσῃ τὸν λόγον αὐτὸν ὡς ἰδικόν των, κάμνει τὸν λόγον μὴ ἐνοχλητικόν, μὲ τὸ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ δὲ καὶ ὁ ἴδιος αὐτὸ ποὺ ἔλεγον ἐκεῖνοι, καθιστᾷ τὸν ἑαυτόν του ἀνύποπτον· «διότι εἶμαι», λέγει..

Ὅρᾳς, ὅταν πρὸς τοὺς μαθητὰς διαλέγεται πῶς ἐκκα-
 λύπτων τὰ καθ' ἑαυτὸν φθέγγεται μᾶλλον; "Ὡπερ οὖν λέγει·
 «Μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐ-
 σιν ὁ καθηγητής», οὕτω λέγει· «Καὶ μὴ καλέσητε πατέρα
 5 ἐπὶ τῆς γῆς». Τὸ δὲ «εἷς» καὶ «εἷς» οὐ περὶ τοῦ Πατρὸς
 εἴρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ· εἰ γὰρ ἑαυτὸν ἐκβάλλων
 ἔλεγε, πῶς φησιν, «Ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε»; Καὶ πάλιν,
 εἰ διδάσκαλον μόνον ἔλεγε τὸν Πατέρα, πῶς λέγει, «Εἰμὶ
 γάρ»; καὶ πάλιν «Εἷς ἐσιν ὑμῶν ὁ καθηγητής, ὁ Χρι-
 10 στός»;

«Εἰ οὖν ἐγώ», φησὶν, «ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, ἔ-
 νιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, καὶ ὑμεῖς ἀλλήλους ὀφείλετε νί-
 πειν· τοῦτο γὰρ ὑπόδειγμα ἔδωκα ὑμῖν, καθὼς ἐγὼ ἐ-
 ποίησα ὑμῖν οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιῆτε». Καὶ μὴν οὐκ ἔστι τὸ
 15 αὐτό· αὐτὸς μὲν γὰρ διδάσκαλος καὶ Κύριος, ὑμεῖς δὲ ἀλ-
 λήλων ὁμόδουλοι. Τί οὖν ἐστι τὸ «οὕτω»; Μετὰ τῆς αὐτῆς
 σπουδῆς· διὰ γὰρ τοῦτο ἀπὸ τῶν μεζόνων πραγμάτων λαμ-
 βάνει τὰ παραδείγματα, ἵνα καὶ τὸ ἑλαττον ἐργασώμεθα·
 καὶ γὰρ οἱ διδάσκαλοι τοῖς παισὶ τὰ γράμματα μετὰ πολ-
 20 λοῦ τοῦ κάλλους γράφουσιν, ἵνα καὶ πρὸς τὸ καταδεέστε-
 ρον ἔλθωσι τῆς μιμήσεως. Ποῦ νῦν οἱ διαπιύοντες τοὺς
 ἀμαδούλους; ποῦ νῦν οἱ τὰς τιμὰς ἀπαιτοῦντες; Τοῦ προ-
 δότου τοὺς πόδας ὁ Χριστὸς ἔνιψε (τοῦ ἱεροσύλου καὶ κλέ-
 πτου, καὶ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς προδοσίας) καὶ ἀνιάτως ἔ-
 25 χοντα τραπέζης κοινωνὸν ἐποίησε, καὶ οὐ μέγα φρονεῖς
 καὶ τὰς ὀφρὺς ἀνασπᾷ;

Τοὺς πόδας οὖν ἀλλήλων νίπτωμεν, φησὶν· οὐκοῦν
 καὶ τῶν οἰκειῶν. Καὶ τί μέγα, εἰ καὶ τῶν οἰκειῶν; Ἐν-
 ταῦθα μὲν γὰρ ὁ δοῦλος καὶ ὁ ἐλεύθερος, ὀνομάτων ἐστὶ
 30 διαφορά, ἐκεῖ δὲ πραγμάτων ἀλήθεια· φύσει γὰρ αὐτὸς

5. Ματθ. 23, 8· 10.

6. Ματθ. 23, 9.

7. Ἰω. 12, 36.

8. Ματθ. 23, 8· 10.

Βλέπεις, ὅταν ὁμιλῇ πρὸς τοὺς μαθητάς του, πῶς ἀποκαλύπτει κατὰ τὴν ὁμιλίαν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτὸν του; "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν λέγει· «Μὴ ὀνομάσετε κανένα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν διδάσκαλον· διότι ἓνας εἶναι ὁ καθηγητῆς σας»⁵, ἔτσι λέγει· «Καὶ μὴ ὀνομάσετε κανένα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν πατέρα σας»⁶. Τὸ δὲ «ἓνας» καὶ «ἕνας» δέν ἔχει λεχθῇ μόνον διὰ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον· διότι, ἐὰν τὸ ἔλεγεν αὐτὸ ἀποκλείων τὸν ἑαυτὸν του, πῶς λέγει, «διὰ νὰ γίνετε υἱοὶ φωτός»⁷; Καὶ πάλιν, ἐὰν ὠνόμαζε διδάσκαλον μόνον τὸν Πατέρα, πῶς λέγει, «διότι εἶμαι»; καὶ πάλιν· «ἕνας εἶναι ὁ καθηγητῆς σας, ὁ Χριστός»⁸;

«Ἐὰν λοιπὸν ἐγώ», λέγει «ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, ἔπλυνα τὰ πόδια σας, καὶ σεῖς ὀφείλετε νὰ πλένετε τὰ πόδια ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου· διότι σὰς ἔδωσα αὐτὸ ὡς ἂν παράδειγμα, ὥστε, νὰ κάμνετε καὶ σεῖς αὐτὸ ποῦ ἔκανα ἐγὼ εἰς σὰς». Καὶ ὅμως δέν εἶναι τὸ ἴδιο· διότι αὐτὸς μὲν εἶναι διδάσκαλος καὶ Κύριος, ἐνῶ σεῖς εἰσθε μεταξύ σας σύνδουλοι. Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ «οὕτω»; Μὲ τὴν ἰδίαν προθυμίαν· διότι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν λαμβάνει τὰ παραδείγματα ἀπὸ ἀνώτερα πράγματα, διὰ νὰ κάμωμεν ἔστω καὶ τὸ ἀσήμαντον· καθ' ὅσον καὶ οἱ διδάσκαλοι γράφουν τὰ γράμματα διὰ τὰ παιδιὰ πάρα πολὺ ὠραῖα, ὥστε νὰ τοὺς μιμηθοῦν ἔστω καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐλάχιστον. Ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι ποῦ περιφρονοῦν τοὺς συνδούλους των; ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι ποῦ ἀπαιτοῦν τὰς τιμὰς; Ὁ Χριστὸς ἔπλυνε τὰ πόδια τοῦ προδότου (τοῦ ἱεροσύλου καὶ κλέπτου καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς προδοσίας), καί, ἂν καὶ ἦτο ἀδιόρθωτος, τὸν ἐδέχθη εἰς τὴν ἰδίαν τὴν τράπεζαν, καὶ σὺ μεγαλοφρονεῖς καὶ γίνεσαι ὑπερόπτης;

Τὰ πόδια λοιπὸν, λέγει, νὰ πλένωμεν ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου· ὅπωςδὴποτε βέβαια καὶ τῶν δούλων. Καὶ τί τὸ σπουδαῖον εἶναι ἐὰν πλένωμεν καὶ τῶν δούλων τὰ πόδια; Διότι εἰς μὲν τὴν ἐδῶ ζωὴν ὁ δοῦλος καὶ ὁ ἐλεύθερος εἶναι διαφορετικὰ ὀνόματα, ἐνῶ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ἀλήθεια πραγμάτων· διότι αὐτὸς ἦτο ἐκ φύσεως Κύριος καὶ ἡμεῖς

Κύριος ἦν, καὶ ἡμεῖς δοῦλοι, καὶ οὐδὲ τοῦτο παρητήσαιο
 νῦν ποιεῖν. Νυνὶ δὲ ἀγαπητόν, εἰ μὴ τοῖς ἐλευθέροις ὡς
 δούλοις ἡμεῖς χρησαίμεθα, ὡς ἀνδραπόδοις ἀργυρωνήτοις.
 Καὶ τί ἐροῦμεν τότε, τοσαύτης μὲν ἀνεξικακίας ὑποδείγμα-
 5 τα λαβόντες, αὐτοὶ δὲ οὐδὲ μικρὸν μιμούμενοι, ἀλλ' ἐξ
 ἐναντίας ἐσιῶτες καὶ πρὸς διάμετρον ἐπαιρόμενοι καὶ τὴν
 ὀφειλὴν οὐκ ἀποδιδόντες; Ὁφειλέτας γὰρ ἡμᾶς ἀλλήλων
 κατέστησεν ὁ Θεός, αὐτὸς καιάρξας τούτου, καὶ ὀφειλέτας
 ἐλάτιονος μοίρας· αὐτὸς μὲν γὰρ Κύριος ἦν, ἡμεῖς δὲ πρὸς
 10 τοὺς συνδούλους τοῦτο ποιοῦμεν, ἐὰν ποιήσωμεν ὃ δὴ καὶ
 αὐτὸ ἠνίξατο διὰ τοῦ εἰπεῖν «Εἰ οὖν ἐγώ, ὁ Κύριος καὶ
 ὁ Διδάσκαλος», καὶ πάλιν· «Οὕτω καὶ ὑμεῖς». Τὸ μὲν γὰρ
 ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν, «Πόσω μᾶλλον ὑμεῖς οἱ δοῦλοι»,
 ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτὸ τῷ συνειδότι τῶν ἀκροωμένων. Τί δή-
 15 ποιε δὲ αὐτὸ νῦν πεποίηκεν; Ἐμελλόν λοιπὸν τιμῆς ἀπολαύ-
 σεσθαι, οἱ μὲν πλείονος, οἱ δὲ ἐλάτιονος.

2. Ἰν' οὖν μὴ καὶ ἀλλήλων ἐπαίρωνται, καὶ ταῦτα λέ-
 γωσιν, ἃ καὶ πρὸ τούτου «Τίς ἐστι μείζων;», μηδὲ ἀγανα-
 κιῶσι πρὸς ἀλλήλους, πάντων αὐτῶν καθαιρεῖ τὰ φρονή-
 20 ματα, λέγων ὅτι· «ἥν σφόδρα ἦς μέγας, ὀφείλεις ἐπὶ τοῦ
 ἀδελφοῦ μηδὲν μέγα φρονεῖν'. Καὶ οὐκ εἶπε τὸ μείζον, δι.
 'εἰ ἐγὼ τοῦ προδότου τοὺς πόδας ἔνιψα, τί μέγα, ἂν ὑ-
 μεῖς τοὺς ἀλλήλων;' ἀλλά, διὰ τῶν ἔργων αὐτὸ δηλώσας,
 εἶασεν ἐν τῇ κρίσει τῶν θεωμένων λοιπόν. Διὰ τοῦτο ἔ-
 25 λεγεν· «Ὅς ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσε-
 ται»· τοῦτο γὰρ ἐστι τὸ διδάξαι, τὸ διὰ τῶν ἔργων αὐτὸ

δοῦλοι, ἀλλὰ δὲν ἀπέφυγεν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ αὐτὸ νὰ τὸ κάμῃ. Τώρα δὲ θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ἐὰν δὲν ἐχρησιμοποιούσαμεν τοὺς ἐλευθέρους ὡς δούλους, ὡς δούλους ἀγορασμένους μὲ χρήματα. Καὶ τί θὰ εἰποῦμεν τότε, ὅταν ἡμεῖς, ἂν καὶ ἐλάβομεν παραδείγματα τόσον μεγάλης ἀνεξικακίας, δὲν μιμούμεθα αὐτὰ οὔτε εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἀλλὰ λαμβάνομεν τὴν ἀντίθετον θέσιν καὶ ὑπερηφανευόμεθα ὅλως ἀντιθέτως καὶ δὲν ἐκτελοῦμεν τὸ χρέος μας; Διότι ὁ Θεὸς κατέστησε τὸν ἕνα ὀφειλέτην τοῦ ἄλλου, ὁ ἴδιος ἔκαμεν ἀρχὴν αὐτῆς τῆς ὀφειλῆς καὶ μάλιστα πρὸς ὀφειλέτας κατωτέρας μοίρας· καθ' ὅσον αὐτὸς μὲν ἦτο Κύριος, ἐνῶ ἡμεῖς, ἐὰν τὸ κάμωμεν αὐτό, τὸ κάμνομεν πρὸς τοὺς συνδούλους μας, πρᾶγμα βέβαια ποὺ ὑψηλίστην μὲ τὰ ἐξῆς λόγια· «Ἐάν λοιπὸν ἐγώ, ὁ Κύριος καὶ Διδάσκαλος» καὶ πάλιν· «Ἔτσι καὶ σεῖς». Διότι φυσιολογικὰ ἔπρεπε νὰ εἰπῇ, ἴπoσον μᾶλλον σεῖς οἱ δοῦλοι, ἀλλὰ τὸ ἄφησεν αὐτὸ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀκροατῶν. Καὶ διατί τέλος πάντων τὸ ἔκαμεν αὐτὸ τώρα; Ἐπρόκειτο εἰς τὴν συνέχειαν ν' ἀπολαύσουν τιμῆς, ἄλλοι μὲν περισσοτέρας, ἄλλοι δὲ μικροτέρας.

2. Διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται λοιπὸν ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον, καὶ λέγουν αὐτὰ ποὺ ἔλεγον πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός, «Ποῖος εἶναι μεγαλύτερος;»⁹, οὔτε ν' ἀγανακτοῦν μεταξύ των, τοὺς ἀπαλλάσσει ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ αὐτὰς τὰς σκέψεις, λέγων, ἴκαὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι πάρα πολὺ σπουδαῖος, ὀφείλεις νὰ μὴ ὑπερηφανεύεσαι καθόλου ἀπέναντι εἰς τὸν ἀδελφόν σου. Καὶ δὲν εἶπεν αὐτὸ ποὺ ἦτο σπουδαιότερον, ὅτι δηλαδή, ἴἐάν ἐγὼ ἔπλυνα τὰ πόδια τοῦ προδότου, τί τὸ σπουδαῖον, ἐὰν σεῖς πλένετε τὰ πόδια ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου; ἄλλ', ἀφοῦ τὸ ἔκαμεν αὐτὸ φανερόν μὲ τὰ ἔργα, τὸ ἄφησε πλέον εἰς τὴν κρίσιν αὐτῶν ποὺ τὸν ἔβλεπον. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ τὰς ἐφαρμόσῃ καὶ θὰ τὰς διδάξῃ αὐτὰς τὰς ἐντολάς, αὐτὸς θὰ ὀνομασθῇ μέγας»¹⁰· καθ' ὅσον αὐτὸ σημαίνει τὸ νὰ τὸ διδάξῃ, τὸ νὰ τὸ πράττῃ αὐτὸ μὲ τὰ ἔργα του· διότι αὐτὸ ποῖαν ὑπερηφάνειαν δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαλείψῃ;

ποιεῖν τίνα γὰρ οὐκ ἂν τοῦτο τυφον καθέλοι; ποίαν οὐκ ἂν κενώσεν ἀπόπνοιαν καὶ ἀλαζονείαν; Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ τοὺς πόδας ἔνιψε τοῦ προσόχιου, σὺ δέ, ἄνθρωπε, γῆ καὶ σποδὸς ὢν, καὶ τέφρα, καὶ κόνις, ἐπαίρεις σεαυτὸν καὶ μέγα φρονεῖς; καὶ πόσης οὐκ ἂν εἴης ἄξιος γεέννης; Εἰ οὖν ὄντως ἐπιθυμεῖς μεγάλου φρονήματος, δεῦρο, ἐγὼ σοι δείξω ὁδόν· οὐδὲ γὰρ οἶδας τί ποιέουσιν. Ὁ τοίνυν τοῖς παροῦσιν ὡς μεγάλοις προσέχων, οὕτως ψυχῆς ἐστὶν εὐτελοῦς. Ὡστε οὐδὲ ταπεινοφροσύνη γένοιτ' ἂν, εἰ μὴ μετὰ μεγαλοψυχίας, οὐδὲ φύσημα, εἰ μὴ ἀπὸ μικροψυχίας· καθάπερ γὰρ οἱ παῖδες οἱ μικροὶ πρὸς τὰ εὐτελῆ τῶν πραγμάτων ἐπιόηται, πρὸς σφαίρας καὶ τροχοὺς καὶ ἀστραγάλους κεχηνότις, τῶν δὲ μεγάλων οὐδὲ ἔννοιαν λαβεῖν δύνανται, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ὁ μὲν φιλοσοφῶν οὐδὲν ἡγήσεται τὰ παρόντα, (οὐκοῦν οὐδὲ αὐτὸς αἰρήσεται κατασχεῖν, οὐδὲ παρ' ἐτέρου αὐτὰ λαβεῖν), ὁ δὲ μὴ τοιοῦτος ἐναντία πείσεται, πρὸς ἀράχνας καὶ οκιάς καὶ ὄνειρα καὶ τὰ τοιούτων ἀδρανέστερα πράγματα ἐπισημένος.

Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῇτε αὐτά. Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω, ἀλλ' ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῇ· Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄριον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πύρραν αὐτοῦ. Ὁ ἀνωτέρω εἶπε τοῦτο καὶ ἐνταῦθα λέγει ἐντρέπων· εἰ γὰρ «οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν», παρ' ἐμοῦ δὲ ταῦτα γέγονε, πολλῷ μᾶλλον χρὴ ταῦτα παρ' ὑμῶν

ποίαν μεγαλοφροσύνην καὶ ἀλαζονείαν δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαφανίσῃ; Ἐκεῖνος ποὺ κάθεται ἐπάνω εἰς τὰ Χερουβὶμ ἔπλυνε τὰ πόδια τοῦ προδότου, σὺ δέ, ἄνθρωπε, ἂν καὶ εἶσαι χῶμα καὶ στάκτη καὶ τέφρα καὶ σκόνῃ, ὑψώνεις τὸν ἑαυτὸν σου καὶ ὑπερηφανεύεσαι; καὶ πόσης γεννῆς τοῦ πυρὸς δὲν θὰ ἦσουν ἄξιος; Ἐὰν λοιπὸν πράγματι ἐπιθυμῇς νὰ μεγαλοφρονῇς, ἔλα, ἐγὼ θὰ σοῦ δείξω τὴν ὁδόν· διότι δὲν γνωρίζεις τί τέλος πάντων εἶναι αὐτό. Αὐτός λοιπὸν ποὺ προσέχει τὰ παρόντα ὡς σπουδαῖα πράγματα, αὐτὸς ἔχει εὐτελῇ ψυχὴν. Ὡστε οὔτε ταπεινοφροσύνη θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς τὴν μεγαλοψυχίαν, οὔτε ὑπερηφάνεια ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ μικροψυχία· διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὰ μικρὰ παιδιὰ ἐνθουσιάζονται ἀπὸ τὰ ἀσήμαντα πράγματα, προσέχοντα μὲ ἀνοικτὸν στόμα τὰς σφαῖρας καὶ τοὺς τροχοὺς καὶ τοὺς ἀστραγάλους, τὰ δὲ σπουδαῖα πράγματα δὲν ἤμποροῦν οὔτε κἂν νὰ τὰ σκεφθοῦν, ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἐκεῖνος μὲν, ποὺ φιλοσοφεῖ τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς θὰ τὰ θεωρήσῃ ἀσήμαντα (οὔτε ὁ ἴδιος δηλαδὴ θὰ προτιμήσῃ νὰ τὰ ἀποκτήσῃ, οὔτε νὰ τὰ λάβῃ ἀπὸ ἄλλον), ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐξετάζει αὐτὰ μὲ τέτοιαν διάθεσιν θὰ πάθῃ τὰ ἀντίθετα, θὰ δελεασθῇ ἀπὸ τὰς ἀράχνας καὶ τὰς σκιάς καὶ τὰ ὄνειράτα καὶ τὰ πιο ἀσήμαντα ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα.

«Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω· Δὲν ὑπάρχει δοῦλος μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του, οὔτε ἀπόστολος μεγαλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἀπέστειλεν. Ἐὰν αὐτὰ τὰ γνωρίζετε καὶ τὰ ἀντιλαμβάνεσθε θὰ εἰσθε μακάριοι ἐὰν τὰ πράττετε. Δὲν τὰ λέγω αὐτὰ δι’ ὅλους σας, ἀλλὰ διὰ νὰ πληρωθῇ ἡ Γραφή· Ἐκεῖνος ποὺ τρώγει μαζί μου τὸν ἄρτον, ἐσῆκωσεν ἐναντίον μου τὴν πτέρναν του καὶ μὲ ἐλάκτισεν». Ἐκεῖνο ποὺ εἶπε προηγουμένως, αὐτό καὶ ἐδῶ λέγει διὰ νὰ τοὺς κἄνῃ νὰ νοιώσουν ἐντροπὴν· διότι, ἐὰν «δὲν ὑπάρχῃ δοῦλος μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του, οὔτε ἀπόστολος μεγαλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἀπέστειλεν», ἀλλ’ αὐτὰ ἐπετελέσθησαν ἀπὸ ἐμένα, πολὺ περισσότερο πρέπει αὐτὰ νὰ πραχθοῦν ἀπὸ σᾶς. Ἐπειτα, διὰ

- γενέσθαι. Εἶτα ἵνα μή τις εἴπῃ· 'Τί δήποιε ταῦτα λέγεις; νῦν γὰρ οὐκ οἶδαμεν', προσέθηκε τοῦτο αὐτό· 'Οὐχ ὥς ἀγνοοῦσι ταῦτα λέγω, ἀλλ' ἵνα διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξητε τὰ λεγόμενα· τὸ μὲν γὰρ εἰδέναι πάντων, τὸ δὲ ποι-
 5 εῖν οὐ πάντων· διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε· «Μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῇτε αὐτά». Διὰ δὴ τοῦτο αὐτὸ συνεχῶς καὶ ἐγὼ αἰεὶ λέγω, καίτοι γε εἰδότιον ὑμῶν, ἵνα εἰς τὸ ἔργον ὑμᾶς ἐμβιβάσω· ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι οἶδασιν, ἀλλ' οὐκ εἰσι μακάριοι· οὐ γὰρ ποιοῦσιν αὐτά.
- 10 «Οὐ περὶ πάντων», φησὶν, «ὑμῶν λέγω». Βαβαὶ τῆς ἀνεξικακίας! οὐδέπω τὸν προδότην ἐλέγχει, ἀλλὰ συσκοιάζει τὸ πρᾶγμα, ἐντιεῦθεν διδοὺς αὐτῷ μετανοίας χώραν. Καὶ ἐλέγχει, καὶ οὐκ ἐλέγχει, οὕτω λέγων· «Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄριον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ πτέρναν». Δοκεῖ δέ μοι
 15 καὶ τὸ «οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ» καὶ πρὸς τοῦτο εἰρησθαι, ἵνα, εἴ ποιε παρὰ οἰκειῶν, ἢ παρὰ τινων εὐτελεσιτέρων πάθοιέν τινες κακόν, μὴ σκανδαλίζωνται εἰς τὸ κατὰ τὸν Ἰούδαν ἀφορῶντες παράδειγμα, ὅς, μυροίων ἀπολαύσας ἀγαθῶν, τοῖς ἐναντίοις ἡμεύδειο τὸν εὐεργέ-
 20 τήν. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν, «Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄριον», καί, πάντα τὰ ἄλλα παρείς, τοῦτο, δὲ μάλιστα ἱκανὸν ἦν αὐτὸν κατὰσχεῖν καὶ ἐνιτρέψαι, τέθεικεν· «Ὁ παρ' ἐμοῦ τρεφόμενος, ὁ παρ' ἐμοῦ τραπέζης κοινωνῶν», φησί. Ταῦτα δὲ ἔλεγε, παιδεύων αὐτοὺς τοὺς κακῶς ποιοῦντας εὐεργε-
 25 τεῖν, καὶ μένωσιν ἀνιάτως ἔχοντες. Εἰπὼν δέ, «Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω», ἵνα μὴ εἰς πολλοὺς περιστήσῃ τὸ δέος, ἀποσχίζει λοιπὸν αὐτόν, οὕτω λέγων· «Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄριον»· τὸ γὰρ «οὐ περὶ πάντων» οὐ παντίως

νὰ μὴ εἰπῇ κάποιος, Ἰδιαί τέλος πάντων τὰ λέγεις αὐτά; διότι τώρα δὲν γνωρίζομεν, ἐπρόσθεσεν αὐτὸ τὸ ἴδιον ἸΔέν τὰ λέγω αὐτὰ σκεπτόμενος ὅτι τὰ ἀγνοεῖτε, ἀλλὰ διὰ νὰ παρουσιάσετε τὰ λεγόμενα μὲ τὰ ἔργα σας διότι τὸ νὰ τὰ γνωρίσουν μὲν ἀνήκει εἰς ὅλους, τὸ νὰ τὰ πράξουν ὅμως δὲν εἶναι ἔργον ὅλων· καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο εἶπε, «Θὰ εἰσθε μακάριοι, ἐὰν τὰ πράττετε αὐτά». Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐγὼ συνεχῶς αὐτὸ λέγω πάντοτε, ἂν καὶ βέβαια τὸ γνωρίζετε, διὰ νὰ σᾶς ὁδηγήσω εἰς τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ διότι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὰ γνωρίζουν, ἀλλὰ δὲν εἶναι μακάριοι καθ' ὅσον δὲν τὰ πράττουν αὐτά.

«Δέν τὰ λέγω», λέγει, «αὐτὰ δι' ὅλους σας». Πῶ, πῶ μέγεθος ἀνεξικακίας! δὲν ἐλέγχει ἀκόμη τὸν προδότην, ἀλλὰ συγκαλύπτει τὸ πρᾶγμα, δίδων ἔτσι εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν πρὸς μετάνοιαν. Καὶ ἐλέγχει καὶ δὲν ἐλέγχει, λέγων τὰ ἐξῆς· «Αὐτὸς ποὺ τρώγει μαζί μου τὸν ἄρτον, ἐσῆκωσεν ἐναντίον μου τὴν πτέρναν». Ἔχω δὲ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι καὶ τὸ «δὲν ὑπάρχει δοῦλος μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του» ἐλέχθη καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν, ὥστε, ἐὰν κάποτε κάποιοι ἤθελον πάθει κακὸν ἀπὸ δούλους ἢ ἀπὸ κάποιους ἄλλους κατωτέρας ἀξίας, νὰ μὴ σκανδαλίζωνται, ἔχοντες ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν των εἰς τὸ παράδειγμα σχετικὰ μὲ τὸν Ἰούδα, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ἀπήλαυσε μυρίων ἀγαθῶν, ἤμειβε τὸν εὐεργέτην του μὲ τὰ ἀντίθετα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσεν· «Αὐτὸς ποὺ τρώγει μαζί μου τὸν ἄρτον», καί, ἀφοῦ παρέλειψεν ὅλα τὰ ἄλλα, προσέθεσεν αὐτὸ ποὺ ἦτο ἰκανὸν περισσότερον ἀπὸ ὅλα νὰ τὸν συγκρατήσῃ καὶ νὰ τὸν κἀνῃ νὰ νοιώσῃ ἐντροπήν· ἸΑὐτὸς ποὺ τρώγει, λέγει, Ἰμαζί μου, αὐτὸς ποὺ μετέχει μαζί μου εἰς τὴν τράπεζαν. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ εὐεργετοῦν ἐκείνους ποὺ τοὺς κάνουν κακόν, καὶ ἂν ἀκόμη ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἀδιόρθωτοι. ἸΑφοῦ δὲ εἶπεν, «Δέν τὰ λέγω αὐτὰ δι' ὅλους σας», διὰ νὰ μὴ ἐμβάλῃ εἰς πολλοὺς τὸν φόβον, διαχωρίζει πλέον αὐτόν, λέγων τὰ ἐξῆς· «Αὐτὸς ποὺ τρώγει μαζί μου τὸν ἄρτον» διότι τὸ «ὄχι δι' ὅλους», ὅπωςδὴποτε δὲν περιώριζε τὸν λόγον εἰς ἓνα·

εἰς ἓνα περιίσθη τὸν λόγον· διὸ ἐπήγαγεν· «Ὁ τρώγων
 μετ' ἐμοῦ τὸν ἄριον», δεικνὺς ἐκείνῳ τῷ ταλαιπώρῳ ὅτι
 οὐκ ἄγνοῶν συλλαμβάνεται, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εἰδώς· ὃ καὶ
 αὐτὸ μάλιστα πάντων ἱκανὸν ἦν αὐτὸν κατὰσχεῖν. Καὶ οὐκ
 5 εἶπε, 'Παραδίδωσιν ἐμέ', ἀλλ' «ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ πτέρναν»,
 τὸ δολερὸν καὶ ὑπουλον, καὶ λαθραῖον τῆς ἐπιβουλῆς παρα-
 σιῆσαι βουλόμενος.

3. Ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα μὴ μνησικακῶμεν τοῖς ἀ-
 δικοῦσιν, ἀλλ' ἐλέγχωμεν αὐτοὺς καὶ θρηνηῶμεν· θρήνων
 10 γὰρ ἄξιοι, οὐχ οἱ πάσχοντες, ἀλλ' οἱ ποιοῦντες κακῶς· ἐ-
 αυτοὺς μὲν γὰρ μέγιστα ἀδικοῦσιν ὃ τε πλεονέκτης, ὃ τε
 συκοφάντης, ὃ τε ἕτερόν τι κακὸν ἐργαζόμενος, ἡμᾶς δὲ
 ὠφείλοῦσι τὰ μέγιστα, εἰ μὴ ἐαυτοὺς ἐκδικῶμεν. Οἷόν τι
 λέγω· "Ἡρπασεν ὁ δεῖνα; ἡὐχαρίστησας ὑπὲρ τῆς ἀδικίας
 15 σύ, καὶ ἐδόξασας τὸν Θεόν; Μυρίους διὰ τῆς εὐχαριστίας
 ἐκείνης ἐκαρπώσω μισθούς· ὥσπερ οὖν ἐκεῖνος ἄφαιτον ἐ-
 αὐτῷ συνήγαγε πῦρ. Εἰ δὲ λέγοι τις· «Τί γάρ, εἰ μὴ ἡ-
 δυνάμην ἀμύνασθαι τὸν ἀδικήσαντα, ἀσθενέστερος ὢν;» ἐ-
 κείνο ἂν εἴποιμι, ὅτι ἡδύνασο προᾶξαι τὸ δυσχερᾶναι, τὸ
 20 ἀποδυσπειῆσαι· ταῦτα γὰρ ἐν ἐξουσίᾳ ἡμῶν, τὸ κατεύξα-
 σθαι τοῦ λελυπηκόιου, τὸ καταράσασθαι αὐτῷ μυρία, τὸ
 πρὸς πάντας διαβαλεῖν. Ὁ τοίνυν ταῦτα μὴ ποιήσας καὶ
 τοῦ μὴ ἀμύνασθαι μισθὸν λήψεται· δῆλον γὰρ ὅτι, καὶ ἐ-
 κείνου κύριος ὢν, οὐκ ἂν ἐποίησεν· ὃ γὰρ ἡδίκημένος τῷ
 25 παραιυχόντι κέχρηται ὀπλῳ, διὰ μωρόφυχος ὢν, κατὰ-
 ραῖς, λοιδορίαις, ἐπιβουλαῖς ἀμύνεται τὸν ἡδωκηκότα. Ταῦ-
 τα τοίνυν καὶ οὐ μὴ ποιήσης μόνον, ἀλλὰ καὶ εὖξαι περὶ
 αὐτοῦ· καὶ γάρ, ἂν ταῦτα μὴ ποιήσης μόνον, ἀλλὰ καὶ εὖξι

διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν· «Αὐτός ποῦ τρώγει τὸν ἄρτον μαζί μου», διὰ νὰ δείξῃ εἰς ἐκεῖνον τὸν ταλαίπωρον, ὅτι δὲν συλλαμβάνεται ἀγνοῶν αὐτό, ἀλλὰ καὶ γνωρίζων πολὺ καλὰ αὐτό, πρᾶγμα ποῦ περισσότερον ἀπὸ ὅλα ἦτο ἱκανὸν νὰ τὸν συγκρατήσῃ. Καὶ δὲν εἶπε, ἴμε παραδίδει, ἀλλὰ, «ἐσήκωσεν ἐναντίον μου τὴν πτέρναν», θέλων νὰ παρουσιάσῃ τὸ δολερὸν καὶ ὑπουλον καὶ μυστικὸν τῆς ἐπιβουλῆς.

3. Αὐτὰ δὲ ἐγράφησαν διὰ νὰ μὴ εἴμεθα μνησίκακοι πρὸς ἐκείνους ποῦ μᾶς ἀδικοῦν, ἀλλὰ νὰ ἐλέγχωμεν αὐτοὺς καὶ νὰ θρηνῶμεν· διότι εἶναι ἄξιοι θρήνων, ὅχι αὐτοὶ ποῦ παθαίνουν τὸ κακόν, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποῦ κάμνουν τὸ κακόν· καθ' ὅσον ἀδικεῖ τὸν ἑαυτόν του εἰς πάρα πολὺ μεγάλον βαθμὸν καὶ ὁ πλεονέκτης καὶ ὁ συκοφάντης καὶ ἐκεῖνος ποῦ διαπράττει κάποιο ἄλλο κακόν, ἐνῶ ἡμᾶς μᾶς ὠφελοῦν τὰ μέγιστα, ἐὰν δὲν ἐκδικούμεθα. Ἐννοῶ δηλαδή τὸ ἐξῆς· Σοῦ ἔκλεψεν ὁ τάδε; σὺ ηὐχαρίστησες καὶ ἐδόξασες τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἀδικίαν; Ἐκαρπώθης μὲ ἐκείνην τὴν εὐχαριστίαν ἀπείρους μισθούς, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια ἐκεῖνος ἐσυγκέντρωσε διὰ τὸν ἑαυτόν του ἀπερίγραφτον πῦρ. Ἐὰν ὅμως ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος· Ἵτί λοιπόν, ἐὰν δὲν ἤμποροῦσα νὰ ἀμυνθῶ πρὸς αὐτὸν ποῦ μὲ ἠδίκησε, τὴν στιγμὴν ποῦ εἶμαι ἀσθενέστερος;· θὰ ἤμποροῦσα ἐκεῖνο νὰ εἰπῶ, ὅτι ἤμποροῦσες νὰ δείξῃς τὴν δυσανασχέτησίν σου καὶ τὴν ἀπελπισίαν σου· διότι αὐτὰ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, τὸ νὰ εὐχηθῶμεν κακὸν δι' ἐκεῖνον ποῦ μᾶς ἐλύπησε, τὸ νὰ τὸν καταρασθῶμεν μὲ ἀπείρους κατάρας, τὸ νὰ τὸν διαβάλωμεν πρὸς ὅλους. Ἐκεῖνος λοιπόν ποῦ δὲν ἔκαμεν αὐτά, θὰ λάβῃ μισθὸν καὶ διὰ τὸ ὅτι δὲν ἐπρόβαλεν ἄμυναν· εἶναι φανερόν ὅτι, ἂν καὶ ἀκόμη ἦτο κύριος ἐκεῖνου, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ κάμῃ αὐτό· καθ' ὅσον ἐκεῖνος ποῦ ἀδικεῖται χρησιμοποιεῖ τὸ παρατυχὸν ὄπλον ὅταν εἶναι μικρόψυχος καὶ ἀντιμετωπίζει αὐτὸν ποῦ τὸν ἠδίκησε μὲ κατάρας, ὕβρεις καὶ ἐπιβουλὰς. Αὐτὰ λοιπόν καὶ σὺ ὅχι μόνον μὴ τὰ κάνῃς, ἀλλὰ εὐχήσου δι' αὐτόν· καθ' ὅσον, ἂν αὐτὰ ὅχι μόνον δὲν τὰ κάνῃς, ἀλλὰ καὶ εὐχηθῇς ὑπὲρ αὐτοῦ, ἔγινες ὅμοιος μὲ τὸν Θεόν· διότι

ὑπὲρ αὐτοῦ, ἰῶ Θεῷ γέγονας ὁμοιος· «εὐχεσθε» γάρ, φησὶν, «ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε ὅμοιοι τῷ Πατρὶ ὑμῶν, ἰῶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

Ὅρᾳς πῶς μέγιστα κερδαίνουμεν ἀπὸ τῆς τῶν ἐτιέρων
 5 ἐπηρείας; Οὐδὲν οὐτίω τὸν Θεὸν εὐφραίνει, ὥς τὸ μὴ ἀποδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ. Καὶ τί λέγω μὴ ἀποδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ; Τὰναντία μὲν οὖν ἀποδιδόναι ἐπειάγουμεν, εὐεργεσίας, εὐχάς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὸν μέλλοντα αὐτὸν προδιδόναι τοῖς ἐναντίοις πᾶσιν ἡμεῖψαιτο·
 10 οἶον, τοὺς πόδας ἐνιπτεν, ἤλεγχε λάθρα, φειδομένως ἐπλητιεν, ἐθεράπευε, τραπέζης καὶ φιλήματος μετεδίδου· καὶ οὐδὲ τούτοις ἐγένετο βελτίων, καὶ ὁμοως παρέμενε ὁ Χριστὸς τὰ ἑαυτοῦ ποιῶν. Ἀλλὰ φέρε καὶ ἀπὸ τῶν δούλων σε παιδεύσωμεν, καὶ ἐκ περισσίας τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ,
 15 ἵνα εἰδῇς οὐδεμίαν ἔχοντας ἡμᾶς ἀπολογίας ἀφορμήν, διανμησοικαῶμεν. Βούλεσθε οὖν εἶπω Μωϋσέα, ἥ ἔτι τὸν λόγον ἀνωτέρω ἀγάγωμεν; Ὅσω γὰρ ἂν ἀρχαιότερα δειχθῇ τὰ παραδείγματα, τοσούτω μᾶλλον ἡμεῖς νικώμεθα. Τί δήποτε δέ; Ὅτι τότε δυσκολωτέρα ἦν ἡ ἀρετὴ· οὐδὲ γὰρ ὑπο-
 20 θήκας ἐγγράφους εἶχον ἐκεῖνοι τότε, οὐ θίων παραδείγματα, ἀλλὰ γυμνὴ κατ' ἑαυτὴν ἡ φύσις ἠγωνίζετο, καὶ ἀνερμάτιστος πανταχοῦ νήχεσθαι ἠναγκάζετο. Διὰ τοῦτο, καὶ τὸν Νῶε ἐπαινῶν, οὐχ ἀπλῶς τέλειον ἐκάλεσεν, ἀλλὰ προσέθηκεν· «Ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ», δηλῶν ὅτι ἐν ἐκείνῳ
 25 τῷ χρόνῳ, διε πολλὰ τὰ κωλύματα ἦν· ἐπεὶ μετ' αὐτὸν ἔλαμψαν ἕτεροι, καὶ ὁμοως οὐδὲν ἔλατιον αὐτῶν ἔξει· ἐν γὰρ τοῖς χρόνοις αὐτοῦ τέλειος ἦν.

Τίς οὖν πρὸ Μωϋσέως μακρόθυμος; Ὁ μακάριος καὶ γενναῖος Ἰωσήφ, ὅς, τῇ σωφροσύνῃ λάμπας, οὐκ ἔλατιον
 30 ἔλαμψε τῇ μακροθυμίᾳ· ἐπρώτη γάρ, οὐδὲν ἠδικηκῶς, ἀλ-

11. Ματθ. 5, 44 - 45.

12. Γέν. 6, 9.

λέγει· «Προσεύχεσθε δι' ἐκείνους πού σᾶς κακομεταχειρίζονται καὶ σᾶς ἀδικοῦν, διὰ νὰ γίνετε ὅμοιοι μέ τὸν οὐράνιον Πατέρα σας»¹¹.

Βλέπεις πῶς ἀποκομίζομεν μέγιστον κέρδος ἀπὸ τὴν ἀδικίαν τῶν ἄλλων; Τίποτε δὲν εὐχαριστεῖ τόσον πολὺ τὸν Θεόν, ὅσον τὸ νὰ μὴ ἀνταποδίδωμεν κακὸν εἰς τὸ κακόν. Καὶ διατί λέγω νὰ μὴ ἀνταποδίδωμεν κακὸν εἰς τὸ κακόν; Διότι ἐλάβομεν ἐντολήν ν' ἀνταποδίδωμεν τὰ ἀντίθετα, εὐεργεσίας καὶ εὐχάς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐκείνον πού ἐπρόκειτο νὰ τὸν προδώσῃ τὸν ἤμειψε μέ ὅλα ἐντελῶς τὰ ἀντίθετα· δηλαδή ἐπλυνε τὰ πόδια του, τὸν ἤλεγχε ὄχι φανερά, τὸν ἐπληττε μέ μαλακὸν τρόπον, τὸν ὑπηρέτει, τὸν ἔκαμνε μέτοχον τῆς τραπέζης καὶ τοῦ φιλήματος· καὶ οὔτε μέ αὐτὰ ἐγίνε καλύτερος, καὶ ὅμως ἐπέμενε ὁ Χριστὸς νὰ κάμνῃ ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν. Ἄλλ' ἐμπρὸς νὰ σὲ διδάξωμεν καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ μέ ἀφθονίαν ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διὰ νὰ γνωρίσῃς ὅτι δὲν ἔχομεν καμμίαν λογικὴν δικαιολογίαν, ὅταν μνησικακῶμεν. Θέλετε νὰ ἀναφέρω τὸν Μωϋσῆν ἢ νὰ ἀναφερθῶ εἰς ἀκόμη παλαιότεραν ἐποχήν; Διότι, ὅσον περισσότερο ἀρχαιότερα παραδείγματα ἀναφερθοῦν, τόσον περισσότερο ἡμεῖς νικώμεθα. Καὶ διατί τέλος πάντων; Διότι τότε ἦτο δυσκολωτέρα ἢ ἄσκησις τῆς ἀρετῆς· καθ' ὅσον ἐκεῖνοι τότε δὲν εἶχον οὔτε γραπτὰς ἐντολάς, οὔτε παραδείγματα ἀπὸ ζωὴν ἄλλων, ἀλλ' ἠγωνίζετο ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀπογυμνωμένη τελείως καὶ ἠναγκάζετο χωρὶς κανέν ἐφόδιον νὰ πλέῃ παντοῦ. Διὰ τοῦτο, ἐπαινῶν τὸν Νῶε, ὄχι ἀπλῶς τὸν ὠνόμασε τέλειον, ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν, «εἰς τὴν γενεάν του»¹², διὰ νὰ δείξῃ ὅτι διέπρεψε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, ὅταν ἦσαν πολλὰ τὰ ἐμπόδια· διότι μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἔλαμψαν καὶ ἄλλοι, καὶ ὅμως εἰς τίποτε δὲν ὑπολείπεται ἀπὸ αὐτοῦς· καθ' ὅσον ἦτο τέλειος διὰ τὴν ἐποχήν του.

Ποῖος λοιπὸν ἦτο πρὶν ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν μακρόθυμος; Ὁ μακάριος καὶ γενναῖος Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος, διαλάμψας ὡς πρὸς τὴν σωφροσύνην, δὲν διέλαμψε ὀλιγώτερον καὶ ὡς πρὸς τὴν μακροθυμίαν· διότι ἐπωλήθη χωρὶς νὰ ἠδίκησεν

λὰ θεραπεύων, δουλεύων, τὰ οἰκειῶν πάντα ἐπιδεικνύμε-
 νος. Καί ἤνεγκαν γοῦν αὐτῷ ψόγον πονηρόν, καὶ οὐκ ἡμύ-
 ναιο, καίτοι τὸν πατέρα ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπῆλ-
 θε κομίζων αὐτοῖς εἰς τὴν ἔρημον τροφήν, καί, οὐχ εὐρών
 5 αὐτούς, οὐ περιεκάκησεν, οὐδὲ ὑπέστρεψε (καίτοι γε εἶχε
 πρόφασιν, εἴ γε ἐβούλειο), ἀλλὰ πρὸς τὰ θηρία καὶ τοὺς
 ὤμους ἐκείνους ἔμενεν, ἀδελφοῦ γνησίου φυλάτιων προ-
 αίρεσιν· πάλιν τὸ δεσμοπήριον οἰκήσας καὶ τὴν αἰτίαν ἐ-
 ρωτηθεὶς, οὐδὲν εἶπε περὶ αὐτῶν πονηρόν, ἀλλ' ὅτι «οὐδὲν
 10 ἐποίησα» καὶ «κλοπῇ ἐκλόπην ἐκ γῆς Ἑβραίων»· καὶ με-
 τὰ ταῦτα πάλιν, γενόμενος κύριος, καὶ ἔθρεψε καὶ ἀπήλ-
 λαξε μυρίων δεινῶν. Ἄν γὰρ νήφωμεν, οὐκ ἰσχύει τοῦ
 πλησίον ἢ κακία τῆς ἀρετῆς ἡμᾶς ἐκβαλεῖν τῆς ἑαυτῶν.

Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖνοι τοιοῦτοι, ἀλλὰ καὶ ἀπέδυσαν καὶ ἀνε-
 15 λεῖν ἐπεχείρησαν καὶ ὀνευδίζουσι τὸ ἐνύπνιον, καίτοι καὶ
 τροφήν παρ' αὐτοῦ κομισάμενοι, καὶ ζωῆς καὶ ἐλευθερίας
 αὐτὸν ἐκβαλεῖν ἐπεχείρουν, καὶ οἱ μὲν ἥσθιον, τὸν δὲ ἀ-
 δελφὸν περιεώρων ἐν λάκκῳ γυμνὸν ἐρριμμένον. Τί ταύ-
 τῆς τῆς θηριωδίας γένοιτ' ἂν χεῖρον; πόσων ἀνδροφόνων
 20 οὐκ ἦσαν χεῖρους; Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ αὐτὸν ἀνελκύσαν-
 τες, μυρίοις θανάτοις παρέδωκαν, ἀνθρώποις βαρβάροις
 καὶ ἄγριοις αὐτὸν ἀποδόμενοι, πρὸς βαρβάρους μέλλουσιν
 ἀπιέναι. Ἄλλ' αὐτός, γενόμενος βασιλεύς, οὐ μόνον τὴν
 τιμωρίαν αὐτοῖς ἀφῆκεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτούς,
 25 τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον, ἀπήλλαξεν, οἰκονομίαν Θεοῦ τὰ γε-
 γεννημένα καλῶν, οὐ πονηρίαν ἐκείνων καὶ ὅπερ δὲ ἐποί-
 ησεν εἰς αὐτούς, οὐ μνησικακῶν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ
 ταῦτα πάντα ὑπεκρίνατο. Μετὰ γοῦν ταῦτα, ἐπειδὴ εἶδεν
 ἀντεχομένους αὐτοῦ, ἔρριψε τὸ προσωπεῖον εὐθέως καὶ ὠλό-

εἰς τίποτε, καὶ ὅμως ὑπηρετεῖ, γίνεται δοῦλος καὶ ὑφίσταται ὅλα τὰ τῶν δούλων. Τοῦ ἀπέδωσαν λοιπὸν πονηρὰν κατηγορίαν, καὶ ὅμως δὲν ἠμύνθη, ἂν καὶ εἶχε μὲ τὸ μέρος τοῦ τὸν πατέρα του, ἀλλὰ καὶ ἔφυγε διὰ νὰ φέρῃ τροφήν εἰς αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρημον, καί, ἂν καὶ δὲν ἤυρεν αὐτοὺς, δὲν κατελήφθη ἀπὸ ἀπελπισίαν, οὔτε ἐπέστρεψεν (ἂν καὶ βέβαια εἶχε δικαιολογίαν, ἐὰν φυσικὰ τὸ ἤθελεν), ἀλλ' ἐξηκολούθησεν, ἀπέναντι εἰς ἐκεῖνα τὰ θηρία καὶ τοὺς σκληροὺς ἐκείνους ἀδελφούς, νὰ δείχνῃ διάθεσιν γνησίου ἀδελφοῦ· πάλιν, ὅταν ἐφυλακίσθη καὶ ἠρωτήθη διὰ τὴν αἰτίαν τῆς φυλακίσεώς του, δὲν εἶπε τίποτε τὸ κακὸν δι' αὐτοὺς, ἀλλ' ὅτι «Δὲν ἔκαμα τίποτε» καὶ «ἐκλάπην μὲ κακὸν τρόπον ἀπὸ τὴν γῆν τῶν Ἑβραίων»¹³ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ πάλιν, ὅταν ἔγινε κύριος, καὶ τοὺς ἔδωσε τροφήν καὶ τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ ἀπείρους συμφοράς. Διότι, ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοί, δὲν ἠμπορεῖ ἡ κακία τοῦ πλησίον μας νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν μας.

Ἄλλ' ἐκεῖνοι δὲν ἦσαν τέτοιοι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐξέδυσαν καὶ ἐπεχείρησαν νὰ τὸν φονεύσουν καὶ τὸν περιγελοῦν διὰ τὸ ὄνειρόν του, ἂν καὶ τροφήν ἔλαβον ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἐπροσπαθοῦσαν νὰ τοῦ στερήσουν τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ αὐτοὶ μὲν ἔτρωγον, ἐνῶ τὸν ἀδελφὸν των τὸν ἔβλεπον ἐρριμμένον γυμνὸν μέσα εἰς τὸν λάκκον. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν θηριωδίαν; ἀπὸ πόσους ἀνθρωποκτόνους δὲν ἦσαν χειρότεροι; Καὶ μετὰ δὲ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ τὸν ἔβγαλον ἀπὸ τὸν λάκκον, τὸν παρέδωσαν εἰς μυρίους θανάτους, πωλήσαντες αὐτόν εἰς ἀνθρώπους βαρβάρους καὶ ἀγρίους, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ μεταβοῦν πρὸς βαρβάρους. Ἄλλ' αὐτός, ὅταν ἔγινε βασιλεύς, ὅχι μόνον δὲν τοὺς ἐτιμώρησεν, ἀλλὰ τοὺς ἀπήλλαξε καὶ ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, ὅσον φυσικὰ ἐξηρτάτο ἀπὸ αὐτόν, ἀποκαλῶν τὰ ὅσα συνέβησαν οἰκονομίαν Θεοῦ, ὅχι πονηρίαν ἐκείνων· καὶ ἐκεῖνα δὲ ποὺ ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς, δὲν τὰ ἔκαμεν ἀπὸ μνησικακίαν, ἀλλ' ἐπροσποιεῖτο ὅλα αὐτὰ χάριν τοῦ ἀδελφοῦ του. Μετὰ λοιπὸν ἀπὸ αὐτά, ὅταν εἶδεν αὐτοὺς νὰ ὑπερασπίζωνται τὸν ἀδελφόν

λυξε καὶ περιεπιύξαιτο, ὥς τὰ μέγιστα εὐηργετημένος, ὁ
 πάλαι παρ' αὐτῶν ἀνηρημένος· καὶ πάντας αὐτοὺς εἰς Αἴ-
 γυπτον κατήγαγε, καὶ μυρίας εὐεργεσίας ἡμείψαιτο.

Τίνα οὖν ἔξομεν ἀπολογία· μετὰ νόμον καὶ χάριν καὶ
 5 ισοαύτης φιλοσοφίας ἐπίδοσιν μηδὲ τὸν πρὸ τῆς χάριτος
 καὶ τοῦ νόμου ζηλώσαντες; τίς ἡμᾶς ἐξαιρήσεται τῆς κο-
 λάσεως; Οὐ γὰρ ἔστι, οὐκ ἔστι τι μνησικακίας χαλεπώ-
 τερον. Καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ὁ τὰ μυρία τάλαντα ὀφείλων·
 εἶτα οὐκ ἀπαιτηθεὶς καὶ πάλιν ἀπαιτηθεὶς· οὐκ ἀπαιτηθεὶς
 10 μὲν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιланθρωπίαν, ἀπαιτηθεὶς δὲ διὰ
 τὴν οἰκείαν πονηρίαν καὶ τὸ μνησικακῆσαι τῷ συνδούλῳ.
 Ἄπερ πάντα μαθόντες, ἀφῶμεν τοῖς πλησίον τὰ ἁμαρτήμα-
 τα, καὶ τοῖς ἐναντίοις αὐτοὺς ἀμειβώμεθα, ἵνα καὶ τῆς
 παρὰ τοῦ Θεοῦ τύχωμεν φιλανθρωπίας χάριτι καὶ φιλαν-
 15 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ
 τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

των ἀμέσως ἔρριψε τὸ προσωπεῖον καὶ ἔκλαυσε πικρὰ καὶ τοὺς ἀγκάλιασεν, ὥσάν νὰ ἔτυχε μεγίστης εὐεργεσίας, αὐτός ποὺ παλαιότερον εἶχε παραδοθῇ ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὸν θάνατον· καὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τοὺς ἠϋεργέτησε μὲ ἀμετρήτους εὐεργεσίας.

Ποίαν λοιπὸν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν, ὅταν, μετὰ ἀπὸ τὸν νόμον ποὺ μᾶς ἐδόθη καὶ τὴν χάριν καὶ τὴν τόσον ἀνωτέραν φιλοσοφίαν, δὲν μιμηθῶμεν ἐκεῖνον ποὺ ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον καὶ τὴν χάριν; ποῖος θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν κόλασιν; Πράγματι δὲν ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει τίποτε φοβερώτερον ἀπὸ τὴν μνησικακίαν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐφανέρωσεν ἐκεῖνος ποὺ ὤφειλε τὰ μύρια τάλαντα¹⁴, ποὺ κατ' ἀρχὴν μὲν δὲν τοῦ ἐζητήθησαν, κατόπιν ὅμως τοῦ ἐζητήθησαν· δὲν τοῦ ἐζητήθησαν μὲν ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἐζητήθησαν δὲ λόγῳ τῆς ἰδικῆς του πονηρίας καὶ τῆς μνησικακίας του κατὰ τοῦ συνδούλου του. Ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ τὰ ἐγνωρίσαμεν, ἃς συγχωρήσωμεν τὰ ἁμαρτήματα τῶν πλησίων μας καὶ ἃς τοὺς ἀνταποδίδωμεν τὰ ἀντίθετα, διὰ νὰ τύχωμεν καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

14. Ματθ. 18, 24.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΒ΄

Ίω. 13, 20 - 35

5 «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· Ὁ λαμβάνων ἐάν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει, καὶ ὁ ἐμὲ λαμβάνων λαμβάνει τὸν πέμπαντά με».

1. Μεγάλη τῆς περὶ τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ θεραπείας ἢ ἀνταπόδοσις, καὶ τοὺς καρποὺς ἐντεῦθεν ἡμῖν ἀποδίδουσιν· «ὁ δεχόμενος» γάρ, φησὶν, «ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται»· «ὁ δὲ λαμβάνων ἐμὲ λαμβάνει τὸν πέμπαντά με». Τοῦ δὲ τὸν
10 Χριστὸν δέξασθαι καὶ τὸν τούτου Πατέρα τί γένοιτ' ἂν ἴσον; Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία πρὸς τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα; τί δὲ κοινὸν ἔχει πρὸς ὃ εἶπεν, «Ἐὰν ποιῇτε ταῦτα, μακάριοί ἐστε», τὸ ἐπαγαγεῖν, «Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς»; Μεγάλη, καὶ σφόδρα συνάδουσα καὶ σκόπει πῶς. Ἐπειδὴ
15 γὰρ ἔμελλον ἐξιέναι, καὶ πολλὰ πάσχειν δεινά, δύο τρόποις αὐτοὺς παραμυθεῖται· ἐνὶ μὲν, τῷ παρ' ἐαυτοῦ, ἐτέρῳ δέ, τῷ παρ' ἐτέρῳ. Ἐὰν γὰρ φιλοσοφῇτε, φησὶν, ἐμὲ διὰ παντὸς ἔχοντες ἐν μνήμῃ καὶ ἅπερ ἔπαθον, καὶ ἅπερ ἐποίησα περιφέροντες ἅπαντα, ραδίως οἴσεται τὰ δεινά. Οὐ τούτῳ δὲ μόνῳ τῷ τρόπῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ παρὰ πάντων πολλῆς ἀπολαύειν θεραπείας. Καὶ τὸ μὲν πρότερον ἐδήλωσεν, εἰπὼν, «Ἐὰν ποιῇτε ταῦτα, μακάριοί ἐστε», τὸ δὲ ἕτερον, «ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται» λέγων· τὰς γὰρ πάντων ἀνέωξε αὐτοῖς οἰκίας, ὥστε καὶ ἐκ τῆς τῶν

---

1. Ματθ. 10, 40.

2. Ίω. 13, 17.

3. Ματθ. 10, 40.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΒ΄

Ίω. 13, 20 - 35

«Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ δέχεται κάποιον ποῦ ἐγὼ θὰ στείλω, ἐμένα δέχεται, καὶ ἐκεῖνος ποῦ δέχεται ἐμένα, δέχεται ἐκεῖνον ποῦ μὲ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον».

1. Μεγάλη εἶναι ἡ ἀνταπόδοσις τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν προσφερομένην ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς δούλους του καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρᾶξιν μας χορηγεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀμοιβήν· διότι λέγει· «ἐκεῖνος ποῦ δέχεται ἐσᾶς, δέχεται ἐμένα»¹ «ἐκεῖνος δὲ ποῦ δέχεται ἐμένα, δέχεται ἐκεῖνον ποῦ μὲ ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον». Τί δὲ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἴσον μὲ τὸ νὰ δεχώμεθα τὸν Χριστὸν καὶ τὸν Πατέρα αὐτοῦ; Καὶ ποίαν σχέσιν ἔχουν αὐτὰ πρὸς ἐκεῖνα ποῦ ἐλέχθησαν προηγουμένως; τί κοινὸν δὲ ἔχει πρὸς ἐκεῖνο ποῦ εἶπεν, «Ἐὰν πράττετε αὐτά, θὰ εἰσθε μακάριοι»², ἡ προσθήκη «Ἐκεῖνος ποῦ δέχεται ἐσᾶς»; Εἶναι μεγάλη ἡ σχέσις καὶ πάρα πολὺ ἁρμονικὴ καὶ πρόσεχε πῶς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἐξέλθουν εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ ὑποστοῦν πολλὰ κακά, τοὺς παρηγορεῖ μὲ δύο τρόπους· μὲ ἓνα μὲν ποῦ ἔχει σχέσιν μὲ τὸν ἑαυτὸν του, μὲ ἄλλον δέ, ποῦ ἔχει σχέσιν μὲ ἄλλους. Διότι, λέγει, ἐὰν φιλοσοφῇτε, ἔχοντες συνεχῶς εἰς τὴν μνήμην σας ἐμένα καὶ σκεπτόμενοι αὐτὰ ποῦ ἔπαθον καὶ ὅλα ὅσα ἔκαμα, εὐκόλα θὰ ὑποφέρετε τὰ δεινά. Ὁχι δὲ μόνον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι θὰ ἀπολαμβάνετε πολλὰς ὑπηρεσίας ἀπὸ ὅλων. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τὸ ἐδήλωσε μὲ τὰ λόγια, «Ἐὰν πράττετε αὐτά, θὰ εἰσθε μακάριοι», τὸ δὲ ἄλλο λέγων, «ἐκεῖνος ποῦ δέχεται ἐσᾶς, δέχεται ἐμένα»³ διότι ἤνοιξεν εἰς αὐτοὺς τὰς οἰκίας ὅλων, ὥστε καὶ μὲ τὴν φιλοσο-

τρόπων φιλοσοφίας καὶ ἐκ τῆς τῶν θεραπευόντων προθυμίας διπλὴν ἔχειν παράκλησιν.

Εἴτα, ἐπειδὴ ταῦτα αὐτοῖς διετάξαιτο, ὥς μέλλουσι τὴν οἰκουμένην διατρέχειν ἅπασαν, ἐννοῶν ὅτι ἑκατέρων τούτων ὁ προδότης ἀπεσιέρεται, καὶ οὐδενὸς αὐτῶν ἀπολαύσεται, οὔτε τῆς ἐν τοῖς πόνοις ὑπομονῆς, οὔτε τῆς τῶν ὑποδεχομένων θεραπείας, ἐταράχθη πάλιν ὅπερ καὶ ὁ Εὐαγγελιστῆς ἐπισημαινόμενος, καὶ δηλῶν ὅτι δι' ἐκεῖνον ταράσσεται, ἐπάγει· «Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐταράχθη τῷ πνεύματι καὶ ἐμαρτύρησε καὶ εἶπεν· Εἰς ἕξ ὑμῶν παραδώσει με». Πάλιν εἰς πάντας περιτίσσει τὸν φόβον τῷ μὴ ὀνομασιᾷ εἰπεῖν οἱ δὲ ἀποροῦνται, καίτοι ἑαυτοῖς μηδὲν συνειδότες πονηρὸν τῶν οἰκείων γὰρ λογισμῶν ἀπόφασιν τοῦ Χριστοῦ πισιοτέραν ἡγοῦντο. Διὸ καὶ ἔβλεπον εἰς ἀλλήλους. Τῷ μὲν οὖν εἰς ἓνα περισιῆσαι τὸ πᾶν, ὑπειμένετο τὸν φόβον, τῷ δὲ προσθεῖναι, «Εἰς ἕξ ὑμῶν», συνειάρασεν ἅπαντας. Τί οὖν; Οἱ μὲν ἄλλοι βλέποντιν εἰς ἀλλήλους, ὁ δὲ πανταχοῦ θερμὸς Πέτρος τῷ Ἰωάννῃ νεύει· ἐπειδὴ γὰρ καὶ πρότερον ἐπειμύθη, καί, βουλομένου νίψαι, ἐκώλυσε, καὶ πανταχοῦ εὐρίσκειται ἀπὸ πόθου μὲν ὁρμῶν, ἐγκαλούμενος δέ, τούτου χάριν, οὔτε ἡσύχασεν, οὔτε ἐφθέγγετο, ἀλλὰ διὰ μέσου τοῦ Ἰωάννου βούλεται μαθεῖν.

Ἐκεῖνο δὲ ἄξιον διαπορῆσαι, τί δήποτε, πάντων ἀγωνιώντων, τρεμόντων, τοῦ κορυφαίου δεδοικτός, ὁ Ἰωάννης, ὥσπερ ἐνιρυφῶν, ἀνάκειται εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἰησοῦ καὶ οὐκ ἀνάκειται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ σιγήθει· καὶ οὐ

φικὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ὅλης ζωῆς των καὶ μὲ τὴν προθυμίαν ἐκείνων ποὺ θὰ τοὺς ὑπηρετοῦσαν νὰ ἔχουν διπλὴν παρηγορίαν.

Ἔπειτα, ἀφοῦ ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς αὐτὰς τὰς ἐντολάς, καθ' ὅσον ἐπρόκειτο νὰ διατρέξουν ὅλην τὴν οἰκουμένην, σκεπτόμενος ὅτι ὁ προδότης ἐστερήθη καὶ τὰ δύο αὐτὰ καὶ ὅτι δὲν θ' ἀπολαύσῃ κανέν ἀπὸ αὐτά, οὔτε τὴν ὑπομονὴν εἰς τοὺς κόπους, οὔτε τὴν ὑπηρεσίαν ἐκείνων ποὺ θὰ τοὺς ὑπεδέχοντο, ἐταράχθη πάλιν· αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπισημαίνων καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δι' ἐκεῖνον τaráσσεται, προσθέτει· «Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς, ἐταράχθη ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του καὶ ἔδωσεν ἐπιβεβαίωσιν καὶ εἶπεν· Ἕνας ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ παραδώσῃ». Πάλιν εἰς ὅλους δημιουργεῖ τὸν φόβον μὲ τὸ νὰ μὴ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ προδότου· ἐκεῖνοι δὲ κυριεύονται ἀπὸ ἀπορίαν, μολονότι δὲν ἠσθάνοντο τίποτε τὸ κακὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν των· διότι ἐθεωροῦσαν πρὸ ἀξιόπιστον τὴν γνώμην τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των λογισμούς. Διὰ τοῦτο καὶ ἔβλεπον ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Μὲ τὸ νὰ περιορίσῃ λοιπὸν τὸ ὅλον γεγονὸς τῆς προδοσίας εἰς ἓνα, περιώριζε τὸν φόβον, μὲ τὸ νὰ προσθέσῃ ὅμως, «Ἕνας ἀπὸ σᾶς», συνετάρασσεν ὅλους γενικῶς. Τί λοιπόν; Οἱ μὲν ἄλλοι βλέπουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ὁ δὲ θερμὸς εἰς κάθε περίπτωσιν Πέτρος κἀμνει νεῦμα εἰς τὸν Ἰωάννην· ἐπειδὴ δηλαδὴ καὶ προηγουμένως ἐπετιμήθη· καὶ ἠμπόδισε τὸν Ἰησοῦν ποὺ ἤθελε νὰ πλύνῃ τὰ πόδια του καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν εὐρίσκεται μὲν νὰ ἐκδηλώνῃ μὲ ὁρμὴν τὴν ἀγάπην του, νὰ ἐπιτιμᾶται δὲ, φοβούμενος ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ πράγματος, οὔτε ἡσύχασεν, οὔτε ὠμίλησεν, ἀλλὰ θέλει νὰ μάθῃ, διὰ μέσου τοῦ Ἰωάννου.

Ἄξιον δὲ ἀπορίας εἶναι ἐκεῖνο, διατί τέλος πάντων, ἐνῶ ὅλοι εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ τρόμον καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν φοβεῖται, ὁ Ἰωάννης, ὡσὰν κατὰ κάποιον τρόπον νὰ εὐρίσκετο εἰς διασκέδασιν, εἶναι πεσμένος εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὄχι μόνον εἶναι πεσμένος εἰς τὴν ἀγκάλην του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ στήθος του·

τοῦτο μόνον ἄξιον ζητήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξῆς. Τί δὲ τοῦτό
 ἐστίν; Ὁ περὶ ἐαυτοῦ λέγει· «Ὁν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς». Διὰ
 τί γὰρ μηδεὶς ἕτερος τοῦτο εἶπε περὶ αὐτοῦ, καίτοι καὶ
 οἱ ἄλλοι ἠγαπῶντο; Ἀλλ' οὗτος πλέον τῶν ἄλλων. Εἰ δὲ
 5 μηδεὶς ἄλλος τοῦτο περὶ αὐτοῦ εἶπεν, ἀλλ' αὐτὸς περὶ ἐ-
 αυτοῦ, θαυμασιὸν οὐδέν. Ποιεῖ δὲ αὐτὸ καὶ Παῦλος, και-
 ροῦ καλοῦντος, οὕτω λέγων· «Οἶδα ἄνθρωπον πρὸ ἐτῶν
 δέκα τεσσάρων», καίτοι γε οὐ μικρὰ αὐτοῦ διῆλθεν ἐγ-
 κώμια ἕτερα. Ἡ μικρὸν εἶναί σοι δοκεῖ τό, ἀκούσαντα,
 10 «Ἀκολουθεῖ μοι», εὐθέως ἀφέντα τὰ δίκτυα καὶ τὸν πα-
 τέρα ἀκολουθεῖν, καὶ τὸ μετὰ Πέτρου μόνον αὐτὸν λα-
 βεῖν εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν εἰς οἰκίαν εἰσελθόν-
 τα; Αὐτὸς δὲ ἠλίκων ἐγκώμιον τοῦ Πέτρου διῆλθε, καὶ
 οὐκ ἀπεκρύψατο, εἰρηκέναι τὸν Χριστὸν λέγων, «Πέτρε,
 15 φιλεῖς με πλέον τούτων»; Καὶ πανταχοῦ δὲ δείκνυσιν αὐ-
 τὸν θερμὸν καὶ γνησίως ἔχοντα πρὸς αὐτόν. Ὅτε γοῦν
 ἔλεγεν, «Οὗτος δὲ τί;», ἐκ πολλοῦ πόθου τοῦτο ἔλεγε.

Διὰ τοῦτο οὐν ἄλλος οὐδεὶς εἶπε περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐ-
 δὲ αὐτὸς εἶπεν ἄν, εἰ μὴ εἰς τοῦτο ἐνέπεσε τὸ χωρίον·
 20 εἰ γὰρ, εἰπὼν διὰ Πέτρου ἐνευσεν Ἰωάννη ἐρωτῆσαι, καὶ
 μηδὲν ἄλλο προσέθηκε, πολλὴν ἐποίει τὴν ἀπορίαν καὶ ζη-
 τεῖν ἠνάγκαζεν ἡμᾶς τὴν αἰτίαν διὰ τοῦτο, λύων αὐτὸς
 ταύτην, «ἀνέκειτο», φησὶν, «εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἰησοῦ».
 Ἡ μικρὸν οἶει μεμαθηκέναι, ἀκούσας διὰ «ἀνέκειτο», καὶ
 25 τοσαύτης αὐτοῖς ὁ διδάσκαλος μειτεδίδου παρηγορίας; Εἰ
 καὶ τούτου τὴν αἰτίαν ζητεῖς μαθεῖν, ἀγάπης τὸ πρᾶγμα
 ἦν· καὶ διὰ τοῦτό φησιν· «Ὁν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς». Ἐγὼ
 δὲ αὐτὸν καὶ δι' ἄλλο οἶμαι τοῦτο ποιεῖν, βουλόμενον δεῖ-

---

5. Β' Κορ. 12, 2.
 6. Ματθ. 4, 20.
 7. Ματθ. 17, 1.
 8. Λουκᾶ 8, 51.
 9. Ἰω. 21, 15.
 10. Ἰω. 21, 21.

καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ ἄξιον ἐρεῦνης, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξῆς. Ποῖο δὲ εἶναι αὐτό; Αὐτὸ ποὺ λέγει διὰ τὸν ἑαυτὸν του· «τὸν ὁποῖον ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς». Διατί λοιπὸν κανεῖς ἄλλος δὲν εἶπεν αὐτὸ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, μολονότι καὶ οἱ ἄλλοι ἠγαπῶντο; Ἄλλ' αὐτὸς ἠγαπᾶτο περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἐὰν δὲ κανεῖς ἄλλος δὲν εἶπεν αὐτὸ διὰ αὐτόν, ἀλλ' αὐτὸς διὰ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν εἶναι καθόλου ἄξιον θαυμασμοῦ. Αὐτὸ τὸ κάμνει καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν τὸ ἐπιτρέπη ἢ περὶ πτωσις, λέγων τὸ ἐξῆς· «Γνωρίζω ἄνθρωπον ποὺ πρὶν ἀπὸ δέκα τέσσαρα ἔτη»⁵, ἂν καὶ βέβαια δὲν εἶναι μικρὰ καὶ ἄλλα ἐγκώμια ποὺ ἔπλεξε διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ἡ σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι μικρὸν τὸ ὅτι, ἀκούσας τὸ «Ἀκολουθεῖ μοι»⁶, ἀμέσως, ἀφοῦ ἄφησε τὰ δίκτυα καὶ τὸν πατέρα του, ἠκολούθησεν αὐτόν, καὶ τὸ ὅτι ἔλαβε μόνον αὐτόν μαζί με τὸν Πέτρον εἰς τὸ ὄρος⁷, καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν πάλιν ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν⁸; Ὁ ἴδιος δὲ πόσον μέγα ἐγκώμιον διετύπωσε διὰ τὸν Πέτρον καὶ δὲν ἀπέκρυψε νὰ εἰπῇ αὐτὸ ποὺ εἶπεν ὁ Χριστός, «Πέτρε, με ἀγαπᾷς περισσότερο ἀπὸ αὐτοῦς»⁹; Καὶ εἰς κάθε περίπτωσιν δὲ τὸν παρουσιάζει θερμὸν ἀπὸ ἀγάπην καὶ νὰ ἔχη γνησίας διαθέσεις πρὸς αὐτόν. Ὅταν λοιπὸν ἔλεγεν, «Αὐτὸς δὲ τί θὰ πάθῃ;»¹⁰, τὸ ἔλεγεν ἀπὸ πολλὴν ἀγωνίαν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν κανεῖς ἄλλος δὲν εἶπε περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' οὔτε ὁ ἴδιος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰπῇ, ἐὰν δὲν ἀνεφέρετο εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τοῦ εὐαγγελίου· διότι, ἐάν, λέγων ὅτι ὁ Πέτρος ἔκαμε νεῦμα εἰς τὸν Ἰωάννην νὰ ἐρωτήσῃ, δὲν ἐπρόσθετε τίποτε ἄλλο, θὰ ἐδημιουργοῦσε πολλὴν ἀπορίαν, καὶ θὰ μᾶς ἠνάγκαζε νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν αἰτίαν· διὰ τοῦτο, λύων ὁ ἴδιος αὐτὴν τὴν ἀπορίαν, λέγει ὅτι «ἦτο πεσμένος εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ Ἰησοῦ». Ἡ νομίζεις ὅτι εἶναι μικρὸν πρᾶγμα τὸ νὰ μάθῃς, ἀκούσας ὅτι «ἦτο πεσμένος εἰς τὴν ἀγκάλην του», τὸ ὅτι ὁ διδάσκαλος παρεῖχεν εἰς αὐτοῦς τόσον μεγάλην παρρησίαν; Ἐὰν ζητῇς νὰ μάθῃς καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ, ἦτο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀποτέλεσμα ἀγάπης· διὰ τοῦτο λέγει· «τὸν ὁποῖον ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς». Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι αὐτὸς τὸ κάμνει αὐτὸ καὶ δι' ἄλλον

ξαι ἀλλότριον ἑαυτὸν τοῦ ἐγκλήματος· διὰ τοῦτο παρορησιάζεται καὶ θαρρεῖ. Ἐπεὶ διὰ τί μὴ ἐν ἄλλῳ χωρίῳ τοῦτο εἶπεν, ἀλλ' ὅτι ὁ κορυφαῖος ἔνευσεν; Ἰνα γὰρ μὴ νομίσῃς ὅτι ὡς μείζονι ὄντι ἔνευσεν, λέγει ὅτι διὰ τὴν πολλήν ἀγάπην τοῦτο ἐγίνετο. Τί δὲ καὶ ἐπιπίπτει τῷ σιγήθῃ; Οὐδὲν οὐδέπω περὶ αὐτοῦ μέγα ὑπώπιενον ἄλλως δὲ καὶ τὴν ἀθυμίαν κατεπράυνεν· εἰκὸς γὰρ καὶ τὴν ὄψιν αὐτῶν εἶναι κατηφῇ τότε· εἰ γὰρ ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐταράχθησαν, πολλῷ μᾶλλον ταῖς ὄψεσι. Μειλισσόμενος τοίνυν αὐτοὺς καὶ τῷ λόγῳ καὶ τῇ ἐρωτήσῃ, προσοδοποιεῖ καὶ συγχωρεῖ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὸ σιγήθος.

Σκέπει δὲ αὐτοῦ καὶ τὸ ἀκόμπασιον· οὐ γὰρ εἶπε τὸ ὄνομα, ἀλλ' ὅτι «ὄν ἡγάπα», καθάπερ καὶ Παῦλος, ὅτι ἔλεγεν· «Οἶδα ἄνθρωπον πρὸ ἐτῶν δέκα τεσσάρων». Τότε δὴ πρῶτον αὐτὸν ἔλεγεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐδὲ τότε ὀνομασί, ἀλλὰ πῶς; «ὦ ἐγὼ θάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω». Καὶ ὁ τρόπος ἐνιρεπτικός· οὐδὲ γὰρ τὴν τράπεζαν ἠδέσθη, τοῦ αὐτοῦ ἄριου κοινωνήσας. Ἔσιω· ἡ κοινωνία τῶν ἁλῶν οὐκ ἐνέιρεψε, τὸ καὶ παρ' αὐτοῦ δέξασθαι τὸ ψωμίον τίνα οὐκ ἂν ἐπεσπάσαιο; Ἀλλ' οὐκ ἔκείνον· διὸ καὶ «ὁ Σατανᾶς τότε εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν», γελάσας αὐτὸν τῆς ἀναισχυνίας· ἕως γὰρ ἦν τοῦ χοροῦ, οὐκ ἐτόλμα ἐπιπηδῆσαι, ἀλλ' ἔξωθεν προσέβαλλεν, ἐπειδὴ δὲ δῆλον αὐτὸν ἐποίησε καὶ ἀφώρισεν, ἐπεπήδησε λοιπὸν μετὰ ἀδείας· οὐδὲ γὰρ ἔδει τοιοῦτον ὄντα καὶ ἀδιόρθωτον ἐπὶ πολὺ μένοντα κατέχειν ἔνθον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξέβαλεν αὐτὸν λοιπόν, καὶ ἀποτιμη-

λόγον, ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξη τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀμέτοχον τῆς κατηγορίας τοῦ Κυρίου· διὰ τοῦτο λαμβάνει παρρησίαν καὶ θάρρος. Καὶ διατὶ δὲν τὸ εἶπεν αὐτὸ εἰς ἄλλο χωρίον, ἀλλὰ ὅταν ὁ κορυφαῖος τοῦ ἔκαμε νεῦμα; Διὰ νὰ μὴ νομίσης δηλαδὴ ὅτι τοῦ ἔκαμε τὸ νεῦμα μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ἦτο ἀνώτερος, λέγει ὅτι αὐτὸ συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀγάπης του. Καὶ διατὶ πίπτει εἰς τὸ στήθος του; Τίποτε μέχρι τότε σπουδαῖον δὲν ὑπωπτεύοντο περὶ αὐτοῦ· ἄλλως τε δὲ καὶ τὴν λύπην των κατεπράυνεν· διότι φυσικὸν ἦτο τότε καὶ τὰ πρόσωπά των νὰ εἶναι σκυθρωπά· διότι, ἐὰν ἔννοιωσαν ταραχὴν εἰς τὰς ψυχὰς των, πολὺ περισσότερον αὐτὴ ἔγινεν αἰσθητὴ εἰς τὰ πρόσωπά των. Καταπραΰνων λοιπὸν αὐτοὺς καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὴν ἐρώτησιν, προετοιμάζει τὴν ὁδὸν καὶ ἐπιτρέπει νὰ πέσῃ εἰς τὸ στήθος του.

Πρόσεχε δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν ἔλλειψιν καυχήσεως· διότι δὲν εἶπε τὸ ὄνομα, ἀλλὰ «αὐτὸν ποὺ ἠγάπα», ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγεν· «Γνωρίζω ἄνθρωπον πρὶν ἀπὸ δέκα τέσσαρα ἔτη»¹¹. Τότε λοιπὸν πρῶτον ἐλέγχει αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, καὶ τότε ὄχι μὲ τὸ ὄνομά του, ἀλλὰ πῶς; «Ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον θὰ δώσω τὸ τεμάχιον ἄρτου ἀφοῦ τὸ βυθίσω εἰς τὸν ζωμόν». Καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς προκαλεῖ ἐντροπὴν· διότι δὲν ἐσεβάσθη οὔτε τὴν τράπεζαν, ἀφοῦ ἔφαγεν ἀπὸ τὸν ἴδιον ἄρτον. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν δὲν τὸ ἔκαμε νὰ νοιώσῃ ἐντροπὴν, τὸ ὅτι ὅμως ἔλαβε τὸ τεμάχιον ἄρτου ἀπὸ τὸν Κύριον ποίου τὴν προσοχὴν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ προσελκύσῃ; Ἄλλ' ὄχι ἐκεῖνον· διὰ τοῦτο καὶ «ὁ Σατανᾶς τότε εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν», γελάσας αὐτόν μὲ τὴν ἀναισχυντίαν· διότι ἕως ὅτου ἀνῆκεν εἰς τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν, δὲν ἐτόλμα νὰ εἰσέλθῃ ἐντός του, ἀλλὰ τὸν ἐπρόσβαλλεν ἐξωτερικά, ὅταν ὅμως τὸν ἐφάνέρωσεν ὁ Κύριος καὶ τὸν διεχώρισεν ἀπὸ τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν, εἰσῆλθε τότε πλέον τελείως ἐλεύθερα· διότι δὲν ἔπρεπεν, ἀφοῦ ἦτο τέτοιος καὶ ἐξηκολούθει ἐπὶ τόσον χρόνον νὰ παραμένῃ ἀδιόρθωτος, νὰ τὸν κρατῇ μέσα. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐξέβαλε πλέον

θέντια λαμβάνει τότε ἐκεῖνος, καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἐξῆλθε νυκτιός. «Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἐταῖρε, ὁ ποιεῖς, ποίησον τάχιον. Καὶ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων».

5 2. Βαβαί, πόση ἡ ἀναισθησία! πῶς οὐκ ἐμαλάχθη, οὐδὲ ἡσχύνθη, ἀλλὰ, ἀναιοχυντιότερος γενόμενος, ἐξήει! Τὸ δὲ «ποιήσον τάχιον» οὐ προσιάτιοντός ἐστιν, οὐδὲ συμβουλευοντιος, ἀλλ' ὀνειδίζοντιος, καὶ δεκνύντιος διὰ αὐτὸς μὲν ἐβούλετο διορθώσασθαι, ἐπειδὴ δὲ ἀδιορθότως εἶχεν, ἀφίη-
10 σιν αὐτόν. «Καὶ τοῦτο οὐδεὶς», φησὶν, «ἔγνω τῶν ἀνακειμένων». Πολλὴν ἂν τις ἐνταῦθα ἀπορίαν εὔροι, εἴ γε, ἐρωτησάντων τῶν μαθητῶν τίς ἐστι, λέγει· «Ὁ θάψας τὸ πωμίον ἐπιδώσω», καὶ οὐδὲ οὕτω συνῆκαν· πλὴν εἰ μὴ λάθρα εἴρηκεν, ὥστε μηδένα ἀκοῦσαι· καὶ γὰρ ὁ Ἰωάν-
15 νης διὰ τοῦτο, παρὰ τὸ σιῆθος ἀναπесών, ἐρωτᾷ μονονουχὶ πρὸς τὸ οὖς, ὥστε μὴ γενέσθαι φανερόν τὸν προδότην· καὶ ὁ Χριστὸς οὕτως ἀπεκρίνατο, καὶ οὐδὲ τότε αὐτὸν ἐποίησε φανερόν· καὶ ὁ μὲν, καίπερ ἐμφαντικῶς εἰπών· «Ἐταῖρε, ὁ ποιεῖς, ποίησον τάχιον», οἱ δὲ οὐδὲ οὕτω συνίεσαν.

20 Τοῦτο δὲ ἔλεγε, δεικνὺς διὰ ἀληθῆς τὰ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους εἰρημένα ἦν αὐτῷ περὶ τοῦ θανάτου· καὶ γὰρ πρὸς ἐκείνους εἴρηκε τὸ «ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν», καί, «οὐδεὶς αἶρει αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ». Ἔως γοῦν κατεῖχεν, οὐδεὶς ἴσχυσε,
25 ἐπειδὴ δὲ ἀφῆκε λοιπόν, εὐκόλον τότε τὸ πρᾶγμα γίνεται. Ταῦτι' οὖν ἅπαντα αἰνιτιζόμενος, εἶπεν, «Ὁ ποιεῖς, ποίησον

καὶ ἀποχωρισθέντα τὸν παραλαμβάνει τότε ἐκεῖνος, καὶ ἐγκαταλείπων αὐτοὺς ἐξῆλθε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. «Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· Φίλε, αὐτὸ ποῦ ἀπεφάσισες νὰ κάμης κάμε το τὸ ταχύτερον. Καὶ κανεῖς ἀπὸ τοὺς παρακαθημένους δὲν ἀντελήφθη τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον τὸ εἶπεν αὐτό».

2. Ἀλλοίμονον, πόση εἶναι ἡ ἀναισθησία του! πῶς δὲν ἐμαλάκωσεν ἡ ψυχὴ του, οὔτε ἔννοιωσεν ἐντροπήν, ἀλλὰ, γενόμενος ἀναισχυντότερος, ἐξήρχετο! Τὸ δὲ «κάμε το τὸ ταχύτερον», δὲν εἶναι λόγια κάποιου ποῦ προστάζει, οὔτε ποῦ συμβουλεύει, ἀλλὰ κάποιου ποῦ ἐπιτιμᾷ καὶ δείχνει, ὅτι αὐτός μὲν ἤθελε νὰ τὸν διορθώσῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξηκολούθει νὰ μένῃ ἀδιάρθωτος, τὸν ἐγκαταλείπει. «Καὶ κανεῖς», λέγει, «δὲν ἀντελήφθη ἀπὸ τοὺς παρακαθημένους τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον εἶπεν αὐτό». Καὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δοκιμάσῃ κανεῖς ἐδῶ μεγάλην ἀπορίαν, καθ' ὅσον, εἰς τὴν ἐρώτησιν τῶν μαθητῶν, ποῖος εἶναι ὁ προδότης, ἀπαντᾷ, «ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον θὰ δώσω τὸ βυθισμένον εἰς τὸν ζωμὸν ψωμί», καὶ ὅμως οὔτε καὶ μὲ αὐτὸ ἀντελήφθησαν τὸ νόημα τῶν λόγων του· ἐκτός μόνον ἐὰν δὲν τὸ ἔλεγεν κρυφά, ὥστε νὰ μὴ τὸ ἀκούσῃ κανεῖς· καθ' ὅσον ὁ Ἰωάννης διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἔπεσεν εἰς τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ, τὸν ἐρωτᾷ σχεδὸν εἰς τὸ αὐτί του, ὥστε νὰ μὴ φανερωθῇ ὁ προδότης· καὶ ὁ Χριστὸς μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀπήντησε καὶ οὔτε τότε τὸν ἐφάνέρωσε· καὶ ὁ μὲν Κύριος, ἂν καὶ εἶπε μὲ τρόπον ἔντονον, «Φίλε, αὐτὸ ποῦ ἐσκέφθης νὰ κάμης, κάμε το τὸ ταχύτερον», ἐκεῖνοι ὅμως οὔτε ἔτσι ἀντελήφθησαν τὸ νόημα τῶν λόγων του.

Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἦσαν ἀληθῆ τὰ ὅσα εἶχεν εἰπεῖ αὐτός πρὸς τοὺς Ἰουδαίους περὶ τοῦ θανάτου του· καθ' ὅσον πρὸς ἐκείνους εἶχεν εἰπεῖ τὸ «Ἐξουσίαν ἔχω νὰ θυσιάσω τὴν ψυχὴν μου καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν νὰ λάβω αὐτήν», καὶ «κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μοῦ τὴν ἀφαιρέσῃ»¹². Ἐν ὅσῳ λοιπὸν τὴν κατεῖχεν, κανεῖς δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοῦ τὴν ἀφαιρέσῃ, ὅταν ὅμως πλέον τὴν ἄφησεν, εὐκόλον τότε γίνεται τὸ πρᾶγμα. Ὑπαινισσόμενος

τάχιον», καὶ οὐδὲ τότε αὐτὸν δῆλον ἐποίησε· τάχα γὰρ ἂν αὐτὸν καὶ διέσπασαν, τάχα ἂν ὁ Πέτρος καὶ ἀνείλεν αὐτόν. Διὰ τοῦτο «οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων». Ἔρα οὐδὲ ὁ Ἰωάννης; Οὐδὲ οὗτος· οὐ γὰρ ἂν προσεδάκησεν ὅτι μα-
 5 θητὴς ἐπὶ τοσοῦτον χωρήσει παρανομίας. Ἐπειδὴ γὰρ πόρρω τῆς τοιαύτης πονηρίας ἦσαν, οὐδὲ περὶ ἐτέρων τοιαῦτα ὑποπτεύειν εἶχον. Ὡς περ οὖν ἔμπροσθεν αὐτοῖς εἶπεν ὅτι «οὐ περὶ πάντων λέγω», καὶ οὐδαμοῦ ἐξεκάλυψεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐνόμισαν περὶ ἐτέρου λέγεσθαι.
 10 Ἦν δὲ νύξ, ὅτε ἐξῆλθε», φησί. Διὰ τί μοι τὸν καιρὸν λέγεις; Ἵνα μάθῃς τὴν ἱταμότητα, ὅτι οὐδὲ ὁ καιρὸς αὐτὸν ἀπέσχε τῆς ὁρμῆς. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο αὐτὸν καπιάδηλον ἐποίησεν. Ἐκεῖνοι γοῦν, φόβῳ κατεχόμενοι καὶ ἀγωνία πολλῇ τότε, τεθορύβηντι, καὶ τὴν μὲν ἀληθῆ τῶν εἰρημένων
 15 αἰτίαν οὐκ ᾔδεσαν, ὑπώπιενον δὲ ὅτι, «τοῖς πένησιν ἵνα τι δῶ», ταῦτα ἔλεγε· πολλὴν γὰρ ἐποιεῖτο τῶν πτωχῶν τὴν ἐπιμέλειαν, διδάσκων καὶ ἡμᾶς πολλὴν ὑπὲρ τούτου ποιεῖσθαι σπουδὴν. Ἐδόκουν δὲ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καίτοι γε οὐδεὶς φαίνεται προσενεγκῶν
 20 αὐτῷ χρήματα· ἀλλ' ὅτι μὲν ἔτρεφον αὐτὸν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αἱ μαθηταίαι εἶπε, τοῦτο δὲ οὐδαμοῦ ἠνίξατο.

Πῶς δέ, μὴ πήραν, μὴ χαλκόν, μὴ ράβδον κελεύων ἐπιφέρεισθαι, γλωσσόκομον ἐπεφέρειτο πρὸς τὴν τῶν πενήτων διακονίαν; Ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ τὸν σφόδρα ἀκτιήμονα καὶ
 25 ἐστιαυρωμένον τοῦτον δεῖ τοῦ μέρους πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν· πολλὰ γὰρ πρὸς τὴν ἡμετέραν οἰκονομῶν δι-

13. Ἰω. 13, 18.

14. Ἰω. 12, 6.

15. Λουκᾶ 8, 2 - 3

16. Ματθ. 10, 9 - 10. Μάρκ. 6, 8 - 9. Λουκ. 9, 3 - 10, 4 καὶ 22, 35 - 36

λοιπὸν ὅλα αὐτά, εἶπεν, «Αὐτὸ ποὺ ἐσκέφθης νὰ κάμης, κάμε το τὸ ταχύτερον» καὶ οὔτε καὶ τότε τὸν ἐφάνέρωσε· διότι ἴσως καὶ νὰ τὸν ἐξέσχιζον, καὶ ἐνδεχομένως ὁ Πέτρος καὶ νὰ τὸν ἐφόνευεν. Διὰ τοῦτο «κανεῖς ἀπὸ τοὺς παρακαθημένους δὲν ἀντελήφθη τὸ νόημα τῶν λόγων του». Ἐὰν γὰρ οὔτε καὶ ὁ Ἰωάννης; Οὔτε αὐτός· διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ περιμένῃ ὅτι μαθητὴς θὰ ἠμποροῦσε νὰ φθάσῃ εἰς ἓνα τόσον μεγάλον βαθμὸν παρανομίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν εὐρίσκοντο μακριὰ ἀπὸ μίαν τέτοιαν σκέψιν πονηρίας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑποπτεύωνται καὶ διὰ τοὺς ἄλλους παρόμοια πράγματα. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν προηγουμένως εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὅτι «αὐτὰ δὲν τὰ λέγω δι’ ὅλους σας»¹³ καὶ πουθενὰ δὲν ἐφάνέρωσεν αὐτόν, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἐνόμισαν ὅτι αὐτὸ λέγεται δι’ ἄλλον.

«Ἦτο δὲ νύκτα ὅταν ἐξῆλθε», λέγει. Διατί μοῦ ἀναφέρῃς τὸν χρόνον; Διὰ νὰ μάθῃς τὴν θρασύτητα, τὸ ὅτι δηλαδὴ οὔτε ὁ χρόνος συνεκράτησε τὴν ὁρμὴν του. Ἄλλ’ οὔτε αὐτὸ ἐφάνέρωσεν αὐτόν. Ἐκεῖνοι βέβαια, κυριευμένοι τότε ἀπὸ φόβον καὶ πολλὴν ἀγωνίαν, εἶχον θορυβηθῇ, καὶ τὴν μὲν πραγματικὴν αἰτίαν τῶν λόγων του δὲν τὴν ἀντελήφθησαν, ὑπωπτεύοντο δὲ ὅτι αὐτὰ τὰ ἔλεγε «διὰ νὰ δώσῃ ὁ Ἰούδας κάτι εἰς τοὺς πτωχοὺς»· διότι ἔδειχνε μεγάλην φροντίδα διὰ τοὺς πτωχοὺς, διδάσκων καὶ ἡμᾶς νὰ δείχνωμεν δι’ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα μεγάλην φροντίδα. Ὑπωπτεύοντο δὲ αὐτὸ ὅχι τυχαῖα, ἀλλ’ ἐπειδὴ αὐτὸς εἶχε τὸ κιβώτιον τῶν συνεισφορῶν¹⁴, ἂν καὶ βέβαια δὲν φαίνεται κανεῖς νὰ προσέφερεν εἰς αὐτόν χρήματα· ἀλλ’ ὅτι μὲν ἔτρεφον αὐτόν αἱ μαθήτριάι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά των τὸ εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής¹⁵, αὐτὸ ὅμως πουθενὰ δὲν τὸ ὑπηνίχθη.

Πῶς δέ, ἐνῶ δίδει ἐντολὴν νὰ μὴ φέρουν μαζί των οὔτε σάκκον, οὔτε χάλκινα νομίσματα, οὔτε ράβδον¹⁶, ἔφερε μαζί του κιβώτιον συνεισφορῶν διὰ τὴν διακονίαν τῶν πτωχῶν; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι καὶ ὁ πάρα πολὺ ἀκτήμων καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀνέλαβε τὸν σταυρὸν αὐτοῦ πρέπει νὰ καταβάλλουν πολλὴν φροντίδα δι’ αὐτὸ τὸ θέμα· διότι

δασκαλίαν ἔπρατιε. Τοῦτο οὖν καὶ λέγειν ἐνόμισαν οἱ μα-
 θηταί, ἵνα τοῖς πένησί τι δῶ· καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐνέτριψε τὸ
 μέχρις ἐσχάτης ἡμέρας μὴ θελῆσαι αὐτὸν παραδειγματίσαι.
 Τοῦτο καὶ ἡμᾶς δεῖ ποιεῖν, καὶ μὴ ἐκπομπεύειν τὰ τῶν
 5 συνόντων ἁμαρτήματα, καὶ ἀνιάτως ἔχωσι. Καὶ γὰρ καὶ
 μετὰ ταῦτα ἐλθόντι προδοῦναι φίλημα ἔδωκε, καὶ κατε-
 δέξαιτο πρᾶγμα τοσοῦτον, καὶ ἐπὶ τὸ πολλῷ τολμηρότερον
 προήει, τὸν σταυρὸν αὐτόν, τὸν θάνατον τὸν ἐπονείδιστον·
 καὶ πάλιν ἐκεῖ τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπεδείκνυτο. Καὶ
 10 δόξαν ἐνταῦθα τὸ πρᾶγμα καλεῖ, διδάσκων ἡμᾶς ὅτι οὐδὲν
 οὕτως αἰσχρὸν καὶ ἐπονείδιστον, ὃ μὴ λαμπρότερον ποιεῖ τὸν
 μετιόντα, ὅταν κατὰ Θεὸν γίνηται.

Μετὰ γοῦν τὸ ἐξελθεῖν τὸν Ἰούδαν ἐπὶ τὸ παραδοῦναι
 λέγει· «Νῦν ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», ταύτη πεπιω-
 15 κότας τοὺς λογισμοὺς τῶν μαθητῶν ἀνισιῶν, καὶ πείθων
 μὴ μόνον μὴ κατηφεῖν, ἀλλὰ καὶ χαίρειν. Διὰ τοῦτο καὶ
 Πέτρος ἐξ ἀρχῆς ἐπειμήσε. Τὸ γὰρ ἐν θανάτῳ γεγόμε-
 νον περιγενέσθαι θανάτου, δόξα μεγάλη. Καὶ τοῦτό ἐστιν,
 ὃ περὶ ἑαυτοῦ ἔλεγεν· «Ὅταν ὑψωθῶ, τότε γνώσεσθε ὅτι
 20 ἐγὼ εἰμι», καὶ πάλιν· «Λύσατε τὸν ναδὸν τοῦτον», καὶ πάλιν·
 «Σημεῖον οὐ δοθήσεται ὑμῖν, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ». Πῶς
 γὰρ οὐ δόξα μεγάλη τὸ καὶ μετὰ θάνατον ἰσχύσαι τῶν πρὸ
 τοῦ θανάτου μείζονα· ἵνα γὰρ πιστευθῇ ἡ ἀνάστασις, μεί-
 ζονα εἰργάσαντο οἱ μαθηταί. Εἰ δὲ μὴ ἔζη καὶ Θεὸς ἦν,
 25 πῶς ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τοσαῦτα εἰργάσαντο οὗτοι; «Καὶ ὁ
 Θεὸς δοξάσει αὐτόν». Τί ἐστι· «Καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτὸν
 ἐν ἑαυτῷ»; τουτέστι, δι' ἑαυτοῦ, οὐ δι' ἑτέρου.

---

 17. Ἰω. 8, 28.

18. Ἰω. 2, 19.

19. Λουκᾶ 11, 29.

πολλὰ ἔπραττε ποὺ ἀπέβλεπον διὰ τὴν ἰδικήν μας διδασκαλίαν. Αὐτὸ λοιπὸν ἐνόμισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι τὸ ἔλεγεν, διὰ νὰ δώσῃ κάτι εἰς τοὺς πτωχοὺς· καὶ οὔτε αὐτὸ τὸν ἔκαμε νὰ νοιώσῃ ἐντροπήν, τὸ ὅτι δὲν ἠθέλησε μέχρι τὴν τελευταίαν ἡμέραν νὰ τὸν διαπομπεύσῃ. Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ κάμνωμεν, καὶ νὰ μὴ διαπομπεύωμεν τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν ποὺ μᾶς συναναστρέφονται, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀδιόρθωτοι. Καθ' ὅσον καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅταν ἦλθε νὰ τὸν προδώσῃ τὸν ἐφίλησε καὶ κατεδέχθη νὰ προβῇ εἰς μίαν τόσον σπουδαίαν ἐνέργειαν καὶ ἐπροχώρει εἰς τὸ πολὺ πιὸ τολμηρότερον, εἰς τὸν ἴδιον τὸν σταυρόν, τὸν Θάνατον τὸν ἐπονείδιστον. Καὶ πάλιν ἐκεῖ ἔδειχνε τὴν φιλάνθρωπίαν του. Καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐδῶ τὸ ὀνομάζει δόξαν, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι τίποτε δὲν εἶναι τόσον αἰσχρὸν καὶ ἀτιμωτικόν, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ καθιστᾷ λαμπρότερον αὐτὸν ποὺ τὸ ὑφίσταται, ὅταν γίνεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Μετὰ λοιπὸν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰούδα διὰ τὴν προδοσίαν, λέγει· «Τώρα ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», ἀνορθώνων μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τὸ πεσμένον φρόνημα τῶν μαθητῶν καὶ πείθων αὐτοὺς ὅχι μόνον νὰ μὴ εἶναι σκυθρωποί, ἀλλὰ καὶ νὰ χαίρωνται. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Πέτρον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸν ἐπετίμησε. Διότι τὸ νὰ ὑποστῇ τὸν θάνατον καὶ νὰ κατανικήσῃ τὸν θάνατον, εἶναι μεγάλη δόξα. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε διὰ τὸν ἑαυτὸν του· «Ὅταν θὰ ὑψωθῶ, τότε θὰ γνωρίσετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι»¹⁷, καὶ πάλιν· «Λύσατε αὐτὸν τὸν ναόν»¹⁸, καὶ πάλιν· «Δὲν θὰ δοθῇ εἰς ἐσᾶς σημεῖον, παρὰ μόνον τὸ σημεῖον τοῦ Ἰωνᾶ»¹⁹. Πῶς δηλαδὴ δὲν εἶναι δόξα μεγάλη τὸ νὰ δείξῃ μεγαλυτέραν δύναμιν μετὰ τὸν θάνατον ἀπὸ ἐκείνην ποὺ ἔδειξε μὲ ὅσα ἔπραξε πρὸ τοῦ θανάτου; διότι διὰ νὰ γίνῃ πιστευτὴ ἡ ἀνάστασις οἱ μαθηταὶ ἔπραξαν μεγαλύτερα θαύματα. Ἐὰν ὅμως δὲν ἔζη καὶ δὲν ἦτο Θεός, πῶς ἐν ὀνόματί του αὐτοὶ ἐπετέλεσαν τόσα μεγάλα ἔργα; «Καὶ ὁ Θεὸς θὰ δοξάσῃ αὐτόν». Τί σημαίνει, «Καὶ ὁ Θεὸς θὰ δοξάσῃ αὐτόν μὲ ὅσα θὰ κάμῃ ὁ ἴδιος δι' αὐτόν»; δηλαδὴ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅχι μέσου ἄλλου.

«Καὶ εὐθέως δοξάσει αὐτόν»· τουτέστιν, ἅμα τῷ σταυρῷ. Οὐδὲ γὰρ διὰ χρόνου πολλοῦ, φησὶν, οὐδὲ τὸν μακρὸν τῆς ἀνασιτάσεως ἀναμενεῖ καιρὸν, οὐδὲ τότε δείξει λαμπρόν, ἀλλ' εὐθέως ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ τὰ λαμπρὰ φανεῖται. Ὁ
 5 γοῦν ἥλιος ἐσκοτίσθη, αἱ πείραι ἐρράγησαν, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη, πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη, ὁ τάφος σήμαντρα εἶχε, καὶ φύλακες παρεκαθέζοντο, καί, ἐπικειμένου τῷ σώματι τοῦ λίθου, ἀνέστη τὸ σῶμα, τεσσαράκοντα ἡμέραι παρῆλθον, καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος ἱλ-
 10 θε χορηγία, καὶ πάντες αὐτὸν εὐθέως ἀνεκήρυκτον. Τοῦτό ἐστι, «Δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθέως δοξάσει αὐτόν», οὐ δι' ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, οὐδὲ δι' ἄλλης τινὸς δυνάμεως, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ.

3. Πῶς δὲ καὶ ἐδόξασε δι' αὐτοῦ; Πάντα πράξας τὰ
 15 πρὸς δόξαν τοῦ Υἱοῦ, καίτοι πάντα ὁ Υἱὸς ἐποίησεν. Ὁρᾷς ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενα τῷ Πατρὶ ἀναιτίθῃσι; «Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. Ζητήσετέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι, ὅπου ὑπάγω ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν» καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι». Ἀρχεται λοιπὸν τῶν λυπηρῶν
 20 μετὰ τὸ δεῖπνον ὅτε γὰρ Ἰούδας ἐξῆλθεν, οὐκ ἔτι ἐσπέρα ἦν, ἀλλὰ νύξ. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον μικρὸν ὑστερον ἐπισιτήσεσθαι, ἔδει πάντα παρακαταθέσθαι αὐτοῖς, ὥστε ἔχειν ἐν μνήμῃ, μᾶλλον δὲ τὸ Πνεῦμα πάντα αὐτοὺς ἀνέμνησε· πολλὰ γὰρ εἰκός, ἅτε πρῶτον τότε ἀκούοντας, καὶ τοιούτους μέλ-
 25 λοντας πειρασμοὺς ὑπαμένειν, ἀποβάλλειν αὐτούς· οἱ γὰρ πρὸς ὕπνον καταφερόμενοι, καθὼς καὶ ἕτερός φησιν Εὐαγγελιστῆς, καὶ ἀθυμία συνεχόμενοι, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς λέγει, «Ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν», πῶς ἂν ταῦτα πάντα κατέσχον ἀ-
 30 κριδῶς;

20. Λουκᾶ 23, 45. Ματθ. 27, 51 - 52.

21. Λουκᾶ 22, 45.

22. Ἰω. 16, 6.

«Καὶ ἀμέσως θὰ τὸν δοξάσῃ», δηλαδή συγχρόνως μὲ τὸν σταυρόν. Ὁχι δηλαδή μετὰ πολὺν χρόνον, λέγει, οὔτε θὰ περιμένῃ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς ἀναστάσεως, οὔτε τότε θὰ τὸν ἀναδείξῃ λαμπρόν, ἀλλὰ ἀμέσως μὲ τὸν σταυρικὸν θάνατον θὰ φανερωθοῦν τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ. Πράγματι λοιπὸν ὁ ἥλιος ἐσκοτίσθη, αἱ πέτραι ἐρράγησαν, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη, πολλὰ σώματα τῶν ἁγίων ποὺ εἶχον ἀποθάνει ἀνεστήθησαν, ὁ τάφος ἦτο σφραγισμένος καὶ φρουροὶ ἐκάθοντο πλησίον αὐτοῦ, καί, ἂν καὶ ἦτο τοποθετημένος λίθος ἐπάνω εἰς τὸ σῶμα, ἀνεστήθη τὸ σῶμα, σαράντα ἡμέραι ἐπέρασαν καὶ ἦλθεν ἡ χορηγία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ὅλοι ἀμέσως ἔγιναν κήρυκες αὐτοῦ²⁰. Αὐτὸ σημαίνει τό, «Δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθέως δοξάσει αὐτόν», ὅχι μὲ ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους, οὔτε μὲ κάποιαν ἄλλην δύναμιν, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος.

3. Πῶς δὲ καὶ ἐδόξασεν αὐτόν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεός; Μὲ τὸ νὰ πράξῃ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἐδόξαζον τὸν Υἱόν, ἂν καὶ βέβαια ὅλα τὰ ἐπετέλεσεν ὁ Υἱός. Βλέπεις ὅτι τὰ ἐπιτελούμενα ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ὅτι τὰ ἀποδίδει εἰς τὸν Πατέρα; «Τέκνα μου, ὀλίγον ἀκόμη χρόνον εἶμαι μαζί σας. Θὰ μὲ ζητήσετε, καὶ ὅπως εἶπον εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὅτι, ὅπου πηγαίνω ἐγώ, σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε καὶ εἰς ἐσᾶς λέγω τώρα». Ἀρχίζει πλέον τὰ δυσάρεστα μετὰ τὸ δεῖπνον διότι ὅταν ἐξῆλθεν ὁ Ἰούδας δὲν ἦτο πλέον ἐσπέρα, ἀλλὰ νύκτα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο μετὰ ἀπὸ ὀλίγον νὰ ἔλθουν νὰ τὸν συλλάβουν, ἔπρεπεν ὅλα νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς πρὸς φύλαξιν, ὥστε νὰ τὰ ἔχουν εἰς τὴν μνήμην των, μᾶλλον δὲ τὸ Πνεῦμα τοὺς τὰ ὑπενθύμισεν ὅλα διότι φυσικὸν ἦτο, πολλά, ἐπειδὴ τότε τὰ ἤκουον διὰ πρώτην φοράν καὶ ἐπρόκειτο νὰ ὑποστοῦν τέτοιου εἴδους δοκιμασίας, νὰ τὰ λησμονήσουν διότι οἱ θυσιζόμενοι εἰς ὕπνον, καθὼς καὶ ἄλλος Εὐαγγελιστῆς λέγει²¹, καὶ κυριευμένοι ἀπὸ τὴν λύπην, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει, «Ἄλλ' ἐπειδὴ σᾶς εἶπα αὐτά, ἡ λύπη ἐγένεκε τὴν καρδίαν σας»²², πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κρατήσουν εἰς τὴν μνήμην των λεπτομερῶς ὅλα αὐτά;

Τί δήποτε οὖν ἐλέγεται; Οὐ μικρὸν αὐτοῖς ἐγίνετο κέρ-
 dos εἰς τὴν Χριστοῦ δόξαν τὸ σαφῶς εἰδέναι, μετὰ ταῦτα
 ὑπομνηστικομένους ὅτι ταῦτα πάλαι ἀκηκοότες ἦσαν παρὰ
 τοῦ Χριστοῦ. Τίνος δὲ ἕνεκεν προκαταβάλλει αὐτῶν τὴν ψυ-
 5 χήν, λέγων, «Ἔτι μακρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμὶ»; Τοῖς
 μὲν γὰρ Ἰουδαίοις εἰκότως ἐλέγεται, ἡμᾶς δὲ τίνος ἕνεκεν
 εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν ἄγεις ἐκείνοις τοῖς ἀγνώμοσιν; Οὐδα-
 μῶς. Καὶ τίνος ἕνεκεν εἶπε, «Καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις»;
 Ἀνέμνησεν ὅτι οὐχὶ νῦν ἀπὸ τῆς τῶν δεινῶν παρουσίας ταῦ-
 10 τα προλέγει, ἀλλ' ἄνωθεν αὐτὰ προσήδει, καὶ μάρτυρες αὐτοὶ
 οἱ ἀκούσαντες ὅτι καὶ πρὸς Ἰουδαίους ταῦτα ἔλεγε. Διὸ καὶ
 προσέθηκε τὸ «τεκνία», ἵνα, ἀκούσαντες, «Καθὼς εἶπον τοῖς
 Ἰουδαίοις», μὴ καὶ πρὸς αὐτοὺς ὁμοίως εἰρηῇσθαι τὸ εἰρημέ-
 ρον νομίσωσιν. Οὐ καταβάλλων τοίνυν αὐτούς, ἀλλὰ παρα-
 15 μυθούμενος, ταῦτά φησιν, ἵνα μὴ ἀπροσδόκητα ἐπισιάντα αὐ-
 τοῖς τὰ δεινὰ ἐκπαράξῃ.

«Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν». Δείκνυ-
 σιν ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ μετὰσιασίς ἐστι καὶ μετὰθesis ἀ-
 μείνων εἰς τόπον, σώματα οὐ δεχόμενον φθορά. Ταῦτα δὲ
 20 λέγει, καὶ τὸν εἰς αὐτὸν διεγείρων πόθον, καὶ θερμότερον
 ποιῶν. Ἴστε γὰρ ὅτι, ἐπειδὴν ἴδωμεν τῶν φιλιτάτων τινὰς
 ἀναχωροῦντας, μάλιστα διαθερμαίνόμεθα, καὶ μᾶλλον, διὰ
 ἴδωμεν εἰς τόπον ἀπιόντας, εἰς δὲ οὐδὲ δυνατὸν ἡμῖν ἀπελ-
 θεῖν. Ἐκείνους μὲν οὖν φοβῶν, ταῦτα ἔλεγε, τούτοις δὲ τὸν
 25 πόθον ἐξάπιων. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ τόπος, ὥστε μὴ μόνον ἐ-
 κείνους, ἀλλὰ μηδὲ ἡμᾶς τοὺς φιλιτάτους δύνασθαι παραγε-
 νέσθαι ἐκεῖ. Ἐνταῦθα καὶ τὸ ἀξίωμα τὸ ἑαυτοῦ δείκνυσι.
 «Καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι». Διὰ τί «ἄρτι»; Ἐτέρως ἐκείνοις,

Καὶ τί λοιπὸν τέλος πάντων ἐλέγετο; Δὲν ἦτο μικρὸν τὸ κέρδος εἰς αὐτοὺς εἰς τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ τὸ νὰ τὰ γνωρίζουν αὐτὰ λεπτομερῶς, ἐνθυμούμενοι εἰς τὴν συνέχειαν ὅτι αὐτὰ τὰ εἶχον ἀκούσει παλαιότερον ἀπὸ τὸν Χριστόν. Διὰ ποῖον δὲ λόγον πληροῖ ἐκ τῶν προτέρων μὲ λύπην τὴν ψυχὴν αὐτῶν, λέγων, «Ἀκόμη ὀλίγον χρόνον θὰ εἶμαι μαζί σας»; Διότι, εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους ὀρθῶς ἐλέγετο, ἡμᾶς ὅμως διὰ ποῖον λόγον μᾶς κατατάσσεις ἐπίσης εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν μὲ ἐκείνους τοὺς ἀγνώμονας; Κάθε ἄλλο. Καὶ διὰ ποῖον λόγον εἶπε, «Ὅπως εἶπα εἰς τοὺς Ἰουδαίους»; Ὑπενθύμισεν ὅτι αὐτὰ δὲν τὰ προλέγει τώρα ἐξ αἰτίας τῆς παρουσίας τῶν δεινῶν, ἀλλὰ τὰ ἐγνώριζεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, καὶ μάρτυρες εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ποὺ ἤκουσαν ὅτι τὰ ἔλεγεν αὐτὰ καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσε τὸ «τεκνία», ὥστε, ἀκούσαντες, «Ὅπως εἶπα εἰς τοὺς Ἰουδαίους», νὰ μὴ νομίσουν ὅτι αὐτὸς ὁ λόγος ἐλέχθη καὶ πρὸς αὐτοὺς μὲ τὸν ἴδιον σκοπὸν. Τὰ λέγει αὐτὰ, ὅχι διὰ νὰ πληρώσῃ μὲ λύπην αὐτοὺς, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ, ὥστε νὰ μὴ τοὺς συνταράξουν τὰ δεινὰ ἐρχόμενα ἀπροσδόκητα.

«Ἐκεῖ ποὺ πηγαίνω ἐγώ, σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε νὰ ἔλθετε». Δείχνει ὅτι ὁ θάνατός του εἶναι μεταφορὰ καὶ μετάθεσις μεγίστης σημασίας εἰς τόπον ποὺ δὲν δέχεται σώματα φθαρτά. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει καὶ διὰ νὰ διεγείρῃ τὸν πόθον των δι' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ θερμότερον. Διότι γνωρίζετε ὅτι, ὅταν ἰδοῦμεν κάποιους ἀπὸ τὰ ἀγαπητὰ μας πρόσωπα, νὰ φεύγουν ἀπὸ κοντὰ μας, αὐξάνεται εἰς μεγάλον βαθμὸν ἡ ἀγάπη μας δι' αὐτούς, καὶ ἀκόμη περισσότερο, ὅταν τοὺς ἰδοῦμεν νὰ μεταβαίνουν εἰς τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἠμποροῦμεν ἡμεῖς νὰ μεταβοῦμεν. Τοὺς μὲν λοιπὸν Ἰουδαίους, τὰ ἔλεγεν αὐτὰ, διὰ νὰ τοὺς φοβίσῃ, τοὺς δὲ μαθητάς του διὰ νὰ τοὺς διεγείρῃ τὸν πόθον των. Τέτοιος εἶναι αὐτὸς ὁ τόπος, ὥστε ὅχι μόνον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ οὔτε σεῖς οἱ ἀγαπητοὶ νὰ ἠμπορῇτε νὰ μεταβῇτε ἐκεῖ. Ἐδῶ ἀποκαλύπτει καὶ τὸ ἀξίωμα του. «Καὶ εἰς ἐσᾶς λέγω τώρα». Διατί «τώρα»; Μὲ ἄλλην σημασίαν τὰ

καὶ ἐτιέρωσ ὑμῖν· τουτέστιν, οὐ μετ' ἐκείνων. Ποῦ δὲ αὐτὸν ἐζήτησαν οἱ Ἰουδαῖοι; ποῦ δὲ οἱ μαθηταί; Οἱ μαθηταὶ μὲν, ὅτι ἐφυγον, οἱ Ἰουδαῖοι δέ, ὅτι τὰ ἀνήμεσια ἔπασχον δεινά, καὶ πάντα ὑπερβαίνοντα λόγον, τῆς πόλεως αὐτῆς ἀλούσης, καὶ τῆς θεηλᾶτου πάντοθεν κατ' αὐτῶν φερομένης ὀργῆς. Ἐκείνοις μὲν οὖν τότε ἔλεγε διὰ τὴν ἀπιστίαν, ὑμῖν δὲ νῦν διὰ τὸ μὴ ἀπροσδόκητα ἐπελθεῖν τὰ δεινά.

«Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν»· ἐπειδὴ γὰρ εἰς θόρυβον αὐτοὺς ἐμπεσεῖν εἰκὸς ἦν, ταῦτα ἀκούοντας, ὥς ἐρήμους μέλλοντας ἔσεσθαι, παραμυθεῖται αὐτούς, τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν ρίζαν καὶ ἀσφάλειαν περιβάλλων αὐτοῖς, τὴν ἀγάπην· ὥσανεὶ ἔλεγεν· Ὑπακούετε, ἀπιδόντες ἑμοῦ; ἀλλὰ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, ἔσεσθε ἰσχυρότεροι. Πῶς οὖν οὐ τοῦτο εἶπεν; Ὅτι δ' οὕτου μᾶλλον ὦνησεν αὐτοὺς εἶπεν· «Ἐν τούτῳ γνώσκονται πάντες ὅτι ἑμοὶ μαθηταὶ ἐστέ». Διὰ γὰρ τούτου ἅμα ἐδήλωσεν ὅτι οὐ σβεσθήσεται ὁ χορός, ὅποτε καὶ γνώρισμα αὐτοῖς ἔδωκε. Τοῦτο δὲ εἶπεν, ὅτι ὁ προδότης αὐτῶν ἀπεσχίσθη. Πῶς δὲ αὐτὴν ἐντολὴν λέγει καινὴν καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ κεκμένην; Αὐτὸς αὐτὴν ἐποίησε καινὴν τῷ τρόπῳ· ἐπήγαγε γοῦν· «Καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς»· οὐ γὰρ προὑπηργμένων ὑμῖν κατορθωμάτων ὄφλημα ὑμῖν ἀπέδωκα, ἀλλ' αὐτὸς κατηῆρξα, ἡγοῖν. Οὕτω καὶ ὑμᾶς εὐεργετεῖν τοὺς φιλάταιους χρή, καὶ μὴ ὀφείλομαι αὐτοῖς. Καὶ ἀφεὶς εἰπεῖν τὰ θαύματα, ἃ ἔμελλον ποιεῖν, ἀπὸ τῆς ἀγάπης αὐτοὺς χαρακτηρίζει. Τί δήποτε; Ὅτι τοῦτο μάλιστα ἐστὶ τὸ δεικνύον ἀνθρώπους ἁγίους· πάσης γάρ ἐστιν ἀρετῆς ὑπόθεσις. Διὰ τούτου μάλιστα καὶ σωζόμεθα πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστὶν εἶναι,

λέγει εἰς ἐκείνους, μὲ ἄλλην δὲ εἰς ἐσᾶς· δηλαδή δὲν σᾶς κατατάσσει μεταξὺ ἐκείνων. Ποῦ δὲ τὸν ἐζήτησαν οἱ Ἰουδαῖοι; ποῦ δὲ οἱ μαθηταί; Οἱ μὲν μαθηταὶ ὅταν ἔφυγον, οἱ Ἰουδαῖοι δέ, ὅταν ἔπασχον τὰ ἀνυπόφορα δεινὰ ποῦ ὑπερβαίνουν κάθε λογισμόν, ὅταν δηλαδή ἡ πόλις των ἡ ἰδία ἐκυριεύθη καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ παντοῦ ἔπιπτεν ἐναντίον των. Εἰς ἐκείνους μὲν λοιπὸν τὰ ἔλεγε τότε ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας των, εἰς ἐσᾶς δὲ τώρα διὰ νὰ μὴ ἔλθουν τὰ δεινὰ ὅλως ἀπροσδόκητα.

«Σᾶς δίδω νέαν ἐντολήν»· ἐπειδὴ δηλαδή φυσικὸν ἦτο νὰ θορυβηθοῦν, ἀκούοντες αὐτὰ καὶ σκεπτόμενοι ὅτι πρόκειται νὰ μείνουν ἔρημοι, τοὺς παρηγορεῖ περιφρουρῶν αὐτοὺς μὲ τὴν ἀγάπην, τὴν ρίζαν ὅλων τῶν ἀγαθῶν ὡσὰν δηλαδή νὰ τοὺς ἔλεγε· Ἵνοιώθετε λύπην ποῦ φεύγω ἀπὸ κοντά σας; ἀλλὰ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, θὰ γίνετε ἰσχυρότεροι. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶπεν αὐτό; Διότι εἶπεν αὐτός ἐκεῖνο ποῦ τοὺς ὠφέλησε περισσότερο ἀπὸ αὐτό· «Ἀπὸ αὐτὸ θὰ μάθουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὅτι εἰσθε μαθηταί μου». Μὲ αὐτὸ δηλαδή ἐδήλωσε συγχρόνως ὅτι δὲν θὰ διαλυθῇ ὁ χορὸς τῶν μαθητῶν, καθ' ὅσον τοὺς ἔδωκε καὶ τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα. Αὐτὸ δὲ τὸ εἶπεν, ὅταν ὁ προδότης ἀπεχωρίσθη ἀπὸ αὐτοῦς. Πῶς δὲ τὴν ὀνομάζει αὐτὴν νέαν ἐντολήν τὴν στιγμὴν ποῦ ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην²³; Αὐτὸς τὴν ἔκαμε νέαν μὲ τὴν νέαν μορφήν ποῦ τῆς ἔδωκε· διότι ἐπρόσθεσεν· «Ὅπως ἠγάπησα ἐσᾶς»· δὲν σᾶς ἀπέδωσα δηλαδή ὀφειλὴν διὰ κατορθώματα ποῦ τὰ ἐπράξατε προηγουμένως, ἀλλὰ, λέγει, ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔκαμα τὴν ἀρχήν. Ἔτσι καὶ σεῖς πρέπει νὰ εὐεργετῇτε αὐτοὺς ποῦ ἀγαπᾶτε, καὶ ὄχι νὰ τοὺς θεωρῇτε ὡσὰν ὀφειλέτας. Καὶ παραλείψας ν' ἀναφέρῃ τὰ θαύματα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ κάμουν, τοὺς χαρακτηρίζει ἀπὸ τὴν ἀγάπην. Καὶ διατί τέλος πάντων; Ἐπειδὴ αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι ἐκεῖνο ποῦ δείχνει τοὺς ἀνθρώπους ἀγίους· διότι εἶναι ἡ ρίζα πάσης ἀρετῆς. Χάριν αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ σωζόμεθα ὅλοι· διότι, λέγει, αὐτὸ σημαίνει

φησί, μαθητήν. Οὕτως ὑμᾶς ἅπαντες ἐπαινέσονται, διὰ
 ἴδωσιν ὑμᾶς μιμουμένους τὴν ἐμὴν ἀγάπην.

4. Τί οὖν; οὐ πολλῷ μᾶλλον τὰ θαύματα δείκνυσι τοῦτο;
 Οὐδαμῶς· «πολλοὶ γὰρ ἐροῦσι· Κύριε, σὺκ ἐν τῷ ὀνόματί σου
 5 δαιμόνια ἐξεβάλαμεν;», καὶ πάλιν, χαιρόντων αὐτῶν ὅτι
 τὰ δαιμόνια αὐτοῖς ὑπακούει, φησί· «Μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαι-
 μόνια ὑμῖν ὑπακούει, ἀλλ' ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ μὴν τοῦτο τὴν οἰκουμένην ἐπηγάγειο, ἐπει-
 δὴ ἐκεῖνο προῆν· εἰ δὲ μὴ ἦν ἐκεῖνο οὔτε τοῦτο παρέμενε. Τοῦ-
 10 το γοῦν εὐθέως αὐτοὺς ἐποίησε καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ τὸ
 τὴν καρδίαν πάντων καὶ τὴν ψυχὴν εἶναι μίαν. Εἰ δὲ διέ-
 σιτησαν ἀπ' ἀλλήλων, ἅπαντα ἂν ἀπολώλει. Οὐκ ἐκείνοις δὲ
 ταῦτα διελέγειο μόνους, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς μέλλουσι πιστεύ-
 ειν εἰς αὐτόν· ἐπεὶ καὶ νῦν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ τὸ σκανδαλίζον
 15 Ἑλλήνας, ἢ τὸ μὴ ἀγάπην εἶναι. Ἀλλὰ καὶ τὸ σημεῖα μὴ
 γίνεσθαι ἐγκαλοῦσι, φησὶν. Ἀλλ' οὐχ οὕτω.

Ποῦ δὲ τὴν ἀγάπην ἐπεδείξαντο οἱ Ἀπόστολοι; Ὁρᾷς
 Πέτρον καὶ Ἰωάννην ἀδιασπάστως ἔχοντας ἀλλήλων καὶ
 ἐπὶ τὸ ἱερόν ἀναβαίνοντας; ὁρᾷς Παῦλον οὕτω πρὸς αὐτοὺς
 20 διακείμενον καὶ ἀπορεῖς; Εἰ γὰρ τὰ ἄλλα ἐκέκνηντο, πολ-
 λῷ μᾶλλον εἶχον τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν· ἀπὸ γὰρ ψυχῆς
 ἐναρέτου τοῦτο τὸ πρᾶγμα βλασιάνει· ἐνθα δὲ πονηρία, τοῦ-
 το ξηραίνεται τὸ φυτόν· «ὅτιαν» γάρ, φησί, «πληθυνθῇ ἡ ἀνο-
 μία, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν». Καὶ Ἑλλήνας δὲ οὐχ
 25 οὕτως ἐπάγεται σημεῖα, ὥς βίος· βίον δὲ οὐδὲν οὕτως εἶναι
 ποιεῖ, ὥς ἀγάπη. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ τοὺς ποιοῦντας πολλάκις

24. Ματθ. 7, 22.

25. Λουκᾶ 10, 20.

26. Ματθ. 24, 12.

νὰ εἶναι κανεὶς μαθητής. Τότε ὅλοι θὰ σᾶς ἐπαινέσουν, ὅταν θὰ σᾶς ἰδοῦν νὰ μιμῆσθε τὴν ἰδικήν μου ἀγάπην.

4. Τί λοιπόν; Τὸ γνῶρισμα αὐτὸ δὲν τὸ δείχνουν πολὺ περισσότερο τὰ θαύματα; Καθόλου· διότι «πολλοὶ θὰ εἰποῦν· Κύριε, δὲν ἐξεδιώξαμεν δαιμόνια εἰς τὸ ὄνομά σου;»²⁴ καὶ πάλιν, ἐπειδὴ ἐχαίροντο αὐτοί, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑπακούουν εἰς αὐτούς, λέγει· «Μὴ χαίρεσθε ἐπειδὴ ὑπακούουν τὰ δαιμόνια εἰς ἐσᾶς, ἀλλὰ νὰ χαίρεσθε ἐπειδὴ τὰ ὀνόματά σας ἔχουν γραφῇ εἰς τοὺς οὐρανοὺς»²⁵. Καὶ βέβαια αὐτὸ ὠδήγησε πλησίον των τὴν οἰκουμένην, ἀλλ' ἐπειδὴ προὔπῃρχεν ἡ ἀγάπη· ἐὰν δὲ δὲν ὑπῆρχεν αὐτή, οὔτε αὐτὴ ἡ θαυματουργικὴ δύναμις θὰ παρέμενε. Διότι αὐτὴ ἡ ἀγάπη τοὺς ἔκαμεν ἀμέσως καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ τὸ νὰ εἶναι ἡ καρδιά ὅλων καὶ ἡ ψυχὴ ὡσὰν μία. Ἐὰν ὅμως ἐφιλονεικοῦσαν μεταξύ των, ὅλα θὰ ἐχάνοντο. Δὲν τὰ ἔλεγε δὲ αὐτὰ μόνον δι' ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτόν· διότι καὶ τώρα τίποτε ἄλλο δὲν ὑπάρχει ποὺ νὰ σκανδαλίζῃ τοὺς ἐθνικοὺς, παρὰ τὸ νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἀγάπη. Ἀλλὰ, λέγει, κατηγοροῦν καὶ τὸ ὅτι δὲν γίνονται θαύματα. Ὁχι ὅμως τόσον πολὺ.

Ποῦ δὲ ἐφανερώσαν οἱ Ἀπόστολοι τὴν ἀγάπην; Βλέπεις τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην νὰ εἶναι στενὰ συνδεδεμένοι μεταξύ των καὶ ν' ἀνεβαίνουν εἰς τὸν ναόν; Βλέπεις τὸν Παῦλον νὰ δείχνῃ τέτοιαν διάθεσιν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀπορεῖς; διότι, ἐὰν εἶχον κάμει κτῆμα των τὰ ἄλλα ἀγαθὰ, πολὺ περισσότερο εἶχον τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν· καθ' ὅσον αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν βλαστάνει ἀπὸ ψυχὴν ἐνάρετον· ὅπου ὅμως ὑπάρχει πονηρία, αὐτὸ τὸ φυτὸν ξηραίνεται· διότι λέγει· «Ὅταν θὰ πλυθῇ ἡ ἀνομία, θὰ ψυχρανθῇ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν»²⁶. Καὶ τοὺς ἐθνικοὺς δὲ δὲν τοὺς πείθουν τόσον τὰ θαύματα, ὅσον ὁ τρόπος ζωῆς· τὸν ἐνάρετον δὲ βίον τίποτε δὲν τὸν κάνει νὰ εἶναι τέτοιος, ὅσον ἡ ἀγάπη. Διότι τὰ μὲν θαύματα πολλές φορές ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ χαρακτηρισθοῦν πλάνοι ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἐπετέλεσαν,

καὶ πλάνους ἐκάλεσαν, βίου δὲ ἐπιλαβέσθαι οὐκ ἂν ἔχοιμεν καθαροῦ.

“Ὅτε μὲν οὖν οὕτω τὸ κήρυγμα διαδοθὲν ἦν, εἰκότως τὰ σημεῖα ἐθαυμάζειο, νῦν δὲ ἀπὸ βίου χορὴ θαυμάζεσθαι· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐντιθέπει “Ελλήνας, ὥς ἀρετὴ· οὐδὲν σκαν-
 5 δαλίζει, ὥς κακία. Καὶ εἰκότως· θίαν γὰρ ἴδῃ πλεονεκτοῦντι, ἀσπάζοντι, τὰ ἐναντία κελεύοντι, καὶ τοῖς δημοφύλοις ὥς θη-
 ρίοις κεχρημένον τὸν κελευσθέντα καὶ ἐχθροὺς ἀγαπᾶν, ἡ-
 ρον ἐρεῖ τὰ εἰρημένα· θίαν ἴδῃ τρέμοντα θάνατον, πῶς δέ-
 10 ξεται πούς περὶ ἀθανασίας λόγους; θίαν ἴδῃ φιλαρχοῦντι καὶ τοῖς ἄλλοις δουλεύοντι πάθειν, ἀκριθέστερον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μενεῖ δόγμασιν, οὐδὲν μέγα περὶ ἡμῶν φανταζόμε-
 νος· ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν αἴτιοι, ἡμεῖς τοῦ μένειν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς πλάνης· τῶν μὲν γὰρ δογμάτων τῶν παρ’ ἑαυτοῖς πάλαι κατέ-
 15 γνωσαν, καὶ τὰ ἡμέτερα δὲ ὁμοίως θαυμάζουσιν· ἐκ τοῦ βί-
 ου δὲ ἡμῶν κωλύονται· τὸ μὲν γὰρ διὰ λόγων φιλοσοφῆσαι εὐκόλον (πολλοὶ γὰρ καὶ παρ’ αὐτῶν τοῦτο ἐποίησαν), ἐπι-
 ζητεῦσι δὲ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν.

“Ἀλλὰ τοὺς παλαιοὺς παρ’ ἡμῖν ἐννοεῖτωσαν. “Ἀλλ’ οὐδα-
 20 μῶς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοὺς νῦν ζῶντας ἐπιζητοῦσι· δεῖξον γὰρ μοι, φησὶν, τὴν πίστιν διὰ τῶν ἔργων σου. “Ἀλλ’ οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ μᾶλλον ὁρῶντες καὶ θηρίου σπαράττοντας ἡμᾶς τοὺς πλησίον, ὑψύμην ἡμᾶς καλοῦσι τῆς οἰκουμένης. Ταῦτα “Ελλήνας κατέχει, καὶ οὐκ ἀφίησι πρὸς ἡμᾶς μετασιῆναι.
 25 “Ὡστε ἡμεῖς καὶ τούτων δίκην δώσομεν, οὐχ ὑπὲρ ὧν κα-
 κῶς πράττομεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν βλασφημεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Μέχρι τίνος χρήμασι καὶ τρυφῇ καὶ τοῖς

ἐνῶ τὸν καθαρὸν βίον δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τὸν κατηγορήσουν.

Ὅταν λοιπὸν δὲν εἶχεν ἀκόμη διαδοθῇ τὸ κήρυγμα, εὖλογα τὰ θαύματα ἐθαυμάζοντο, τώρα ὅμως πρέπει νὰ θαυμάζεται κανεὶς ἀπὸ τὸν τρόπον ζωῆς· διότι τίποτε δὲν μεταβάλλει τόσον τὸ φρόνημα τῶν ἐθνικῶν, ὅσον ἡ ἀρετὴ· τίποτε δὲν σκανδαλίζει τόσον ὅσον ἡ κακία. Καὶ εἶναι πολὺ φυσικόν· διότι ὅταν ἰδῇ ἐκεῖνον ποὺ ἔλαβεν ἐντολήν καὶ τοὺς ἐχθρούς του ν' ἀγαπᾷ, νὰ εἶναι πλεονέκτης, νὰ ἀρπάζῃ, νὰ συμβουλεύῃ τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ πράττει καὶ νὰ μεταχειρίζεται τοὺς ὁμοφύλους του ὡσάν θηρία, θὰ θεωρήσῃ τὰ λεχθέντα μωρίαν· ὅταν τὸν ἰδῇ νὰ τρέμῃ τὸν θάνατον, πῶς θὰ ἀποδεχθῇ τοὺς λόγους περὶ ἀθανασίας; ὅταν ἰδῇ τοὺς χριστιανούς νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ εἶναι δοῦλοι τῶν ἄλλων παθῶν, θὰ παραμείνῃ περισσότερο ἀκλόνητος εἰς τὰ δόγματά του, μὴ φανταζόμενος τίποτε τὸ σπουδαῖον δι' ἡμᾶς· διότι ἡμεῖς εἴμεθα αἴτιοι, ἡμεῖς τοῦ νὰ μείνουν αὐτοὶ εἰς τὴν πλάνην των· βέβαια τὰ μὲν δόγματά των ἀπὸ παλαιὰ κατεδίκασαν καὶ τὰ ἰδικά μας δὲ ὁμοίως θαυμάζουν, ἀλλ' ὅμως ἐμποδίζονται ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας· διότι, τὸ νὰ φιλοσοφήσῃ κανεὶς μὲ λόγια εἶναι εὐκόλον (καθ' ὅσον πολλοὶ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τὸ ἔπραξαν αὐτό), ἐπιζητοῦν ὅμως τὴν ἐπίδειξιν διὰ τῶν ἔργων.

Ἄλλ' ἄς σκεφθοῦν τοὺς παλαιούς ἰδικούς μας. Καὶ ὅμως μὲ κανένα τρόπον δὲν πιστεύουν, ἀλλὰ ζητοῦν ἀποδείξιν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν σήμερ'· διότι, λέγει, δεῖξε μου τὴν πίστιν σου μὲ τὰ ἔργα σου· αὐτὸ ὅμως δὲν συμβαίνει, ἀλλὰ, βλέποντες ἡμᾶς νὰ σπαράττωμεν τοὺς πλησίον μας πολὺ περισσότερο καὶ ἀπὸ τὰ θηρία, μᾶς θεωροῦν καταστροφὴν τῆς οἰκουμένης. Αὐτὰ συγκρατοῦν τοὺς ἐθνικούς καὶ δὲν τοὺς ἀφήνουν νὰ ἔλθουν πρὸς ἡμᾶς. Ὡστε ἡμεῖς καὶ δι' αὐτὰ θὰ τιμωρηθῶμεν, ὅχι μόνον διὰ τὰς κακὰς πράξεις μας, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνα ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων βλασφημεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Μέχρι πότε θὰ εἴμεθα παραδομένοι εἰς τὰ χρήματα καὶ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ

ἄλλοις ἐσμέν προδεδομένοι πάνθεσιν; Ἀποσιῶμεν οὖν λοιπόν.
 Ἐκτενέστερον τί φησιν ὁ Προφήτης περί τινων ἀνοήτων· «Φά-
 γωμεν καὶ πίωμεν· αὐριον γὰρ ἀποθνήσκομεν». Ἐπὶ δὲ τῶν
 παρόντων οὐδὲ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν· οὕτω πολλοὶ τὰ τῶν ἀ-
 5 πάντων περιβάλλονται. Οὕτω καὶ αὐτοῖς ὀνειδίζων ἔλεγεν
 ὁ Προφήτης· «Μὴ οἰκήσετε μόνοι ἐπὶ τῆς γῆς;».

Διὸ καὶ δέδοικα μή τι γένηται χαλεπὸν, καὶ πολλὴν
 ἐπισπασώμεθα τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμωρίαν. Ὅπερ ἵνα μὴ
 γένηται, τῆς ἀρετῆς ἐπιμελώμεθα πάσης, ἵνα καὶ τῶν μελ-
 10 λόγων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ
 ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὰ ἄλλα πάθη; " Ἀς ἀπομακρυνθῶμεν λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὸ ἐξῆς. " Ἀκουσε τί λέγει ὁ προφήτης δι' ὠρισμένους ἀνοήτους· «" Ἀς φάγωμεν καὶ ἄς πῖωμεν, διότι αὔριον πεθαίνομεν»²⁷. Διὰ τοὺς σημερινούς ὅμως οὔτε αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν· τόσον πολὺ ἀρπάζουν πολλοὶ τὰ ὑπάρχοντα τῶν ἄλλων. " Ἐτσι ὀνειδίζων καὶ αὐτοὺς ὁ προφήτης, ἔλεγεν· «Μήπως θὰ κατοικήσετε μόνοι σας ἐπάνω εἰς τὴν γῆν;»²⁸.

Διὰ τοῦτο φοβοῦμαι μήπως συμβῇ τίποτε τὸ φοβερόν καὶ ἐπισύρωμεν τὴν τιμωρίαν ἀπὸ τὸν Θεόν. Διὰ νὰ μὴ συμβῇ αὐτό, ἄς φροντίζωμεν τὴν ἀρετὴν γενικῶς, ὥστε καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

27. Ἦσ. 22, 13.

28. Ἦσ. 5, 8.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΓ΄

Ίω. 13, 36 - 14, 7

«Λέγει Σίμων Πέτρος· Κύριε, ποῦ ὑπάγεις; Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ὅπου ὑπάγω ἐγώ, οὐ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθῆσαι· ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι».

1. Μέγα ἀγάπη καλόν! πυρός ἐστι σφοδρότερον, καὶ πρὸς αὐτὸν ἄνεισι τὸν οὐρανόν, καὶ οὐδέν ἐστι κώλυμα, ὅπερ αὐτῆς τὴν ραγδαίαν ὁρμὴν ἐπισχεῖν δυνήσεται. Ὁ γοῦν θεομύτιος Πέτρος, ἀκούσας διὰ «ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν», τί λέγει; «Κύριε, ποῦ ὑπάγεις;». Τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐχ οὔτις μαθεῖν θουλόμενος, ὥς ἀκολουθῆσαι ἐπιθυμῶν. Φανερώς μὲν οὖν εἰπεῖν διὰ «ἔρχομαι» οὐκ εἰόλμησε τέως, φησὶ δέ· «Ποῦ ὑπάγεις;». Ὁ Χριστὸς δὲ οὐ πρὸς τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν διάνοιαν ἀπεκρίνατο· διὰ γὰρ τοῦτο ἤθελε, δι' ὧν ὁ Χριστὸς εἶπε δῆλον τί γὰρ φησιν; «Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθῆσαι». Ὁρᾷς διὰ τὸ ἀκολουθῆσαι ἐπεπόθει, καὶ διὰ τοῦτο ἐρωτᾷ; Ἀκούσας δὲ διὰ «ἀκολουθήσεις ὕστερον», οὐδὲ οὔτις τὸν πόθον κατεῖχε (καίτοι χρηστὰς ἐλπίδας λαβών), ἀλλ' οὔτως ἐπείγεται, ὥς εἰπεῖν· «Διὰ τί οὐ δύναμαί σοι νῦν ἀκολουθῆσαι; Τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω». Ἐπειδὴ γὰρ ἀπεσείσαιο τὸν φόβον τῆς προδοσίας, καὶ τῶν γνησίων ἐφάνη καὶ αὐτὸς ὧν, μετὰ παρρησίας δι' ἑαυτοῦ λοιπὸν ἐρωτᾷ, τῷ· ἄλλων σιγῶντων.

Τί λέγεις, Πέτρε; εἶπεν διὰ «οὐ δύνασαι», καὶ σὺ λέγεις διὰ «δύναμαι»; Οὐκοῦν εἴση διὰ τῆς πείρας αὐτῆς διὰ οὐδέν

ΟΜΙΛΙΑ ΟΓ΄

Ίω. 13, 36 - 14, 7

«Λέγει Σίμων Πέτρος· Κύριε, πού θὰ ὑπάγῃς;
Ἀπεκρίθη εἰς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς· Ἐκεῖ πού πηγαίνω
ἐγὼ δὲν ἠμπορεῖς σὺ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς τώρα·
ἀργότερα θὰ μὲ ἀκολουθήσῃς».

1. Εἶναι μεγάλο καλὸν ἡ ἀγάπη! εἶναι σφοδρότερον
ἀπὸ τὸ πῦρ καὶ ὁδηγεῖ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν οὐρανὸν καὶ δὲν
ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιον πού νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀνακόψῃ
τὴν ἰσχυρὰν ὁρμήν της. Ὁ θερμότατος λοιπὸν Πέτρος,
ἀκούσας ὅτι «ἐκεῖ πού ἐγὼ πηγαίνω σεῖς δὲν ἠμπορεῖτε
νὰ ἔλθετε», τί λέγει; «Κύριε, ποῦ πηγαίνεις;». Αὐτὸ τὸ
εἶπεν, ὅχι τόσον ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μάθῃ, ὅσον ἐπειδὴ ἤθελε
νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Φανερὰ λοιπὸν νὰ εἰπῇ κατ' ἀρχὴν «ἔρ-
χομαι» δὲν ἐτόλμησεν, ἀλλὰ λέγει· «Ποῦ πηγαίνεις;». Ὁ δὲ
Χριστὸς δὲν ἀπήντησε σύμφωνα μὲ τὰ λόγια του, ἀλλ' ἀ-
πεκρίθη εἰς τὴν σκέψιν του· τὸ ὅτι βέβαια ἤθελεν αὐτό,
γίνεται φανερόν ἀπὸ ἐκεῖνα πού εἶπεν ὁ Χριστὸς· τί λέγει
δηλαδή; «Ἐκεῖ πού πηγαίνω ἐγὼ, δὲν ἠμπορεῖς τώρα νὰ
μὲ ἀκολουθήσῃς». Βλέπεις ὅτι ἐποθοῦσε τὸ νὰ τὸν ἀκο-
λουθήσῃ καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἐρωτᾷ; Ἀκούσας δὲ «θὰ μὲ
ἀκολουθήσῃς ἀργότερα», οὔτε ἔτσι ἐσυγκράτησε τὸν πό-
θον του (ἂν καὶ ἔλαβεν ἀγαθὰς ἐλπίδας), ἀλλὰ τόσον πολὺ
βιάζεται, ὥστε νὰ εἰπῇ· «Διατί δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ ἀκολουθή-
σω; Τὴν ψυχὴν μου θὰ θυσιάσω πρὸς χάριν σου». Ὅταν
δηλαδή ἀπέβαλε τὸν φόβον τῆς προδοσίας καὶ ἐφάνη καὶ
αὐτός ὅτι εἶναι ἀπὸ τοὺς γνησίους μαθητάς του, μὲ παρ-
ρησίαν πλέον ἐρωτᾷ μόνος αὐτὸς ἐνῶ οἱ ἄλλοι σιωποῦν.

Τί λέγεις, Πέτρε; εἶπεν ὅτι «δὲν ἠμπορεῖτε» καὶ σὺ
λέγεις «ἠμπορῶ»; Λοιπὸν θὰ γνωρίσῃς μὲ αὐτὴν τὴν δοκι-

σοῦ ἐσὶν ἡ ἀγάπη, μὴ τῆς ἄνωθεν παρούσης ροπῆς. "Οὐδὲν
 δῆλον ὅτι καὶ τὸ πτώμα ἐκεῖνο, αὐτοῦ κηδόμενος, συνεχώ-
 ρησεν· ἐβούλετο μὲν γὰρ καὶ διὰ τῶν πρώτων παιδεῦσαι,
 ἐπειδὴ δὲ ἐπέμενε τῇ σφοδρότητι, αὐτὸς μὲν οὐκ ἐνέβαλεν
 5 αὐτόν, οὔτε ὥσεν ἐπὶ τὴν ἄρνησιν, εἴασε δὲ ἔρημον, ὥστε
 μαθεῖν τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν. Εἶπεν ὅτι δεῖ παραδοθῆναι,
 καὶ λέγει· «Ἰλεώς σοι· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο»· ἐπειμύθη,
 καὶ οὐκ ἐπαιδεύθη, ἀλλὰ πάλιν, βουλομένου τοῦ Χριστοῦ νί-
 ψαι αὐτοῦ τοὺς πόδας, φησὶν· «Οὐ μὴ νίψης μου τοὺς πόδας
 10 εἰς τὸν αἰῶνα»· ἀκούσας πάλιν ὅτι «οὐ δύνασαί μοι νῦν ἀ-
 κολουθῆσαι», λέγει· «Κἂν πάντες ἀρνήσωνται, ἐγὼ οὐκ ἀρ-
 νήσομαι». Ἐπεὶ οὖν εἰκὸς ἦν αὐτὸν καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἄρθῃ-
 ναι, μελειῶντα ἀντιλέγειν αὐτῷ, παιδεύει λοιπὸν αὐτὸν μὴ
 ἀντιπίπτειν. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Λουκᾶς αἰνιτιζόμενος, αὐτόν
 15 φησιν εἰρηκέναι· «Καὶ ἐγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκ-
 λείπῃ ἡ πίστις σου»· τουτέστιν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἀπόλῃ, διὰ
 πάντων ταπεινοφροσύνην αὐτὸν διδάσκων, καὶ τὴν ἀνθρω-
 πίνην ἐλέγχων φύσιν, οὐδὲν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν οὔσαν. Ἐ-
 πειδὴ γὰρ ἡ πολλὴ ἀγάπη ἀντιλογικὸν αὐτὸν ἐποίησε, σωφρο-
 20 νίζει λοιπὸν αὐτόν, ἵνα μὴ καὶ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα τοῦτο πά-
 θῃ, διὰ τῆς οἰκουμένης τὴν οἰκονομίαν ἀναδέξεται, ἀλλ'
 ἵνα ἀναμνησκόμενος ὧν ἔπαθεν, ἐπυγινώσκῃ ἑαυτόν.

Καὶ ὅρα σφοδρότητα πτώματος· οὐ γὰρ ἅπαξ καὶ δις
 τοῦτο ἔπαθεν, ἀλλ' οὕτως ἐξέστη, ὥς ἐν βραχεῖ καιρῷ
 25 τρίτον εἰπεῖν τὸ ρῆμα τὸ τῆς ἀρνήσεως, ἵνα μάθῃ ὅτι οὐχ
 οὕτως ἠγάπησεν, ὥς ἠγαπήθη. Ἀλλ' ὅμως τῷ οὕτω πεσόν-
 τι πάλιν ὑέγει· «Ἀγαπᾶς με πλέον τούτων;». Οὕτως οὐκ
 ἀπὸ ψύξεως, ἀλλ' ἐκ τοῦ γυμνωθῆναι τῆς ἄνωθεν βοη-
 θείας γέγονε. Τὴν μὲν οὖν ἀγάπην ἀποδέχεται τοῦ Πέτρου,

1. Ματθ. 16, 22.

2. Ἰω. 13, 8.

3. Λουκᾶ 22, 32.

4. Ἰω. 21, 15.

μασίαν, ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν ἢ ἀγάπη σου, ἐὰν δὲν ὑπάρχη ἢ οὐράνιος ἐνίσχυσις. Γίνεται ἐπομένως φανερόν, ὅτι καὶ ἐκείνην τὴν πτώσιν τὴν ἐπέτρεψεν ἀπὸ ἐνδιαφέρον δι' αὐτόν· ἤθελε βέβαια καὶ μὲ τὰ πρῶτα λόγια του νὰ τὸν διδάξῃ, ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμενεν εἰς τὴν ὀρμητικότητά του, αὐτὸς μὲν δὲν τὸν ὠδήγησεν οὔτε τὸν ὥθησεν εἰς τὴν ἄρνησιν, τὸν ἄφησε δὲ μόνον, ὥστε νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἀδυναμίαν του. Εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ παραδοθῇ, καὶ λέγει· «Ἄς σὲ εὐσπλαγχνισθῇ, ὥστε νὰ μὴ σοῦ συμβῇ αὐτό»¹· ἐπετιμήθη καὶ δὲν ἐδιδάχθη, ἀλλὰ πάλιν, ὅταν ἤθελεν ὁ Χριστὸς νὰ πλύνῃ τὰ πόδια του, λέγει· «Δὲν θὰ πλύνῃς τὰ πόδια μου εἰς τὸν αἰῶνα»²· ἀκούσας πάλιν ὅτι «δὲν ἠμπορεῖς νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς», λέγει· «Καὶ ἂν ἀκόμη ὅλοι σὲ ἀρνηθοῦν, ἐγὼ δὲν θὰ σὲ ἀρνηθῶ». Ἐπειδὴ λοιπὸν εὐλογον ἦτο νὰ ὀδηγηθῇ καὶ εἰς ἀλαζονείαν, προβάλλων ἀντιλογίας εἰς αὐτόν, τὸν διδάσκει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ προβάλλῃ ἀντιρρήσεις. Αὐτὸ λοιπὸν ὑπαινισσόμενος καὶ ὁ Λουκᾶς, λέγει ὅτι εἶπεν ὁ Χριστὸς· «Καὶ ἐγὼ προσηυχή-θην διὰ σένα διὰ νὰ μὴ ἐκλείψῃ ἡ πίστις σου»³· δηλαδή, ἵδιαν νὰ μὴ ὀδηγηθῇς εἰς τὸ τέλος εἰς τὴν ἀπώλειαν, διδάσκων εἰς αὐτόν μὲ ὅλα αὐτὰ ταπεινοφροσύνην καὶ ἐλέγχων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅτι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι τίποτε. Ἐπειδὴ δηλαδή ἡ πολλὴ ἀγάπη του τὸν ἔκα-νε νὰ προβάλλῃ ὅλο ἀντιρρήσεις, σωφρονίζει πλέον αὐτόν, διὰ νὰ μὴ πάθῃ τὸ ἴδιο καὶ εἰς τὴν συνέχειαν, ὅταν θὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς οἰκονομίας εἰς τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ, ἐνθυμούμενος ἐκεῖνα ποὺ ἔπαθεν, νὰ ἔχῃ ἐπίγνωσιν τοῦ ἑαυτοῦ του.

Καὶ πρόσεχε τὸ τεράστιον μέγεθος τῆς πτώσεώς του· διότι δὲν τὸ ἔπαθεν αὐτὸ μίαν καὶ δύο φορές, ἀλλὰ τόσον πολὺ παρεκτράπη, ὥστε μέσα εἰς πολὺ σύντομον χρόνον διὰ τρίτην φοράν νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν λόγον τῆς ἀρνήσεως, διὰ νὰ μάθῃ, ὅτι δὲν ἠγάπησε τόσον πολὺ, ὅσον ἠγαπήθη. «Μὲ ἀγαπᾷς περισσότερο ἀπὸ αὐτούς;»⁴. Αὐτὸ συνέβη ὅχι ἐπειδὴ ἐψυχράνθη ἡ ἀγάπη του, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερω-θῇ ἡ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ βοήθεια. Τὴν μὲν λοιπὸν ἀγάπην τοῦ

· τὴν δὲ ἐξ αὐτῆς τιχιομένην ἀντιλογίαὶν περικόπτει· εἰ γὰρ ἀγαπᾷς, ὀφείλεις τῷ ἡγαπημένῳ πείθεσθαι. Εἶπε καὶ σοὶ καὶ τοῖς μετὰ σοῦ, «Οὐ δύνασαι»· τί φιλονεικεῖς; οὐκ οἶδας τί ποιέ ἐστιν ἀπαγόρευσις Θεοῦ; Ἐπειδὴ δὲ ἐν τούτῳ μα-
 5 θεῖν οὐ θέλεις, ὅτι οὐχ οἶόν τε μὴ γενέσθαι, ὃ λέγω, ἐν τῇ ἀρνήσει αὐτὸ μαθήσῃ, καίτοι πολὺ σοι τοῦτο τότε ἀπιστιότε-
 ρον ἐφαίνετο· τοῦτο μὲν γὰρ οὐδὲ ἤδεις, ἐκείνου δὲ τὴν γνῶσιν αὐτὸς εἶχες ἐν τῇ ψυχῇ· ἀλλ' ὅμως ἐγίνεται τὸ μηδὲ προσδοκῆν. «Τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω». Ἐπειδὴ
 10 γὰρ ἤκουσεν ὅτι μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἐπε-
 πήδησεν εὐθέως, ἀκόρεσις ὢν, καὶ τῶν ἄκρων ἐφικνεῖ-
 σθαι βουλόμενος. Ἀλλ' ὁ Χριστός, δεκνὺς ὅτι αὐτοῦ μόνου ἐστὶ ταῦτα μετὰ αὐθεντίας ἐπαγγέλλεσθαι, φησί· «Πρὶν ἀ-
 λέκτορα φωνῆσαι»· τοιτέστι νῦν οὐδὲ γὰρ ἦν πολὺ τὸ
 15 διάστημα· ἰαυρὶ γὰρ τῶν νυκτῶν διελέγετο, καὶ πρώτη καὶ δευτέρα ἦν φυλακὴ διελθοῦσα.

«Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά». Τοῦτο λέγει, ἐπει-
 δὴ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἀκούσαντας ταραττεσθαι· εἰ γὰρ ὁ κο-
 ρυφαῖος καὶ οὕτω διάπυρος πρὸ φωνῆς ἀλέκτορος τρεῖς
 20 ἀπαρνήσεσθαι ἤκουσε, μεγάλην τινὰ προσδοκᾶν αὐτοὺς πε-
 ρίστασιν ὑποστήσεσθαι εἰκὸς ἦν, ἱκανὴν καὶ τὰς ἀδαμαν-
 τίνους περιτρέψαι ψυχάς. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα λογιζομένους εἰκὸς ἦν αὐτοὺς καὶ ἐκσιῆναι, ὅρα πῶς αὐτοὺς παραμυθεῖται,
 «μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά», λέγων· τούτῳ πρώτῳ
 25 τῆς θεότιτος αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἐνδεικνύμενος, ὅτι, ἃ κατὰ
 ψυχὴν εἶχον, ταῦτα οἶδε, καὶ εἰς μέσον ἄγει. «Πιστεύετε
 εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε»· τοιτέστι, ἅπαντα
 παρελεύσεται τὰ δεινά· ἡ γὰρ εἰς ἐμὲ πίσις καὶ τὸν γε-
 γεννηκότα δυνατωτέρα τῶν ἐπιόντων ἐστί, καὶ οὐδὲν ἐά-
 30 σει κρατῆσαι τῶν δυσχερῶν'.

Πέτρου τὴν ἀποδέχεται, τὴν δὲ ἀντιλογίαν ποὺ πηγάζει ἀπὸ αὐτὴν, τὴν ἀποκόπτει· διότι, ἐὰν ἀγαπᾷς, ὀφείλεις νὰ δείχνης ὑπακοὴν εἰς αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾷς. Εἶπε καὶ εἰς ἐσένα καὶ εἰς τοὺς συμμαθητάς σου, «Δὲν ἤμπορεῖς»· διατί φιλονεικεῖς; δὲν γνωρίζεις τί τέλος πάντων σημαίνει ἀπαγόρευσις Θεοῦ; Ἐπειδὴ ὅμως μὲ ὅλα αὐτὰ δὲν θέλεις νὰ μάθης, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ συμβῇ αὐτὸ ποὺ λέγω, θὰ τὸ μάθης κατὰ τὴν ἄρνησιν, ἂν καὶ βέβαια τότε σοῦ ἐφαίνετο αὐτὸ πολὺ πιὸ ἀπίστευτον· διότι αὐτὸ μὲν δὲν τὸ ἐγνώριζες, ἐνῶ τὴν γνῶσιν ἐκείνου τὴν εἶχες ὁ ἴδιος μέσα εἰς τὴν ψυχὴν σου· ἀλλ' ὅμως συνέβη τὸ ἀπροσδόκητον. «Τὴν Ζωὴν μου θὰ θυσιάσω πρὸς χάριν σου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἤκουσεν, ὅτι μεγαλυτέραν ἀγάπην ἀπὸ αὐτὴν δὲν ἔχει κανεὶς, ἐπειδὴ ἦτο ἀκόρεστος, ὥρμησεν ἀμέσως, ἐπιθυμῶν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα. Ἀλλ' ὁ Χριστός, διὰ νὰ τοῦ δείξῃ ὅτι μόνον εἰς αὐτὸν ἀνήκει τὸ νὰ ὑπόσχεται αὐτὰ μὲ αὐθεντίαν, λέγει· «Πρὶν λαλήσῃ ὁ πετεινός»· δηλαδή, τώρα· διότι δὲν ἦτο πολὺ τὸ διάστημα· καθ' ὅσον τὰ ἔλεγεν αὐτὰ εἰς περασμένην ὥραν τῆς νυκτός καὶ εἶχε περάσει ὁ χρόνος τῆς πρώτης καὶ δευτέρας φυλακῆς.

«Ἄς μὴ ταρασσεται ἡ καρδία σας»⁵. Αὐτὸ τὸ λέγει, ἐπειδὴ φυσικὸν ἦτο νὰ ταραχθοῦν αὐτοὶ ὅταν ἤκουσαν αὐτά· διότι, ἐὰν ὁ κορυφαῖος καὶ ὁ τόσον ἐνθερμος ἤκουσεν, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ πετεινοῦ θὰ τὸν ἀπαρνηθῇ τρεῖς φορές, φυσικὸν ἦτο νὰ περιμένουν αὐτοί, ὅτι θὰ τοὺς εὔρῃ κάποιο μεγάλο συμβάν, ἱκανὸν νὰ μεταβάλῃ καὶ τὰς ἀδαμαντίνους ψυχάς. Ἐπειδὴ λοιπὸν φυσικὸν ἦτο αὐτοὶ νὰ σκέπτονται αὐτὰ καὶ νὰ ταρασσῶνται, πρόσεχε πῶς τοὺς παρηγορεῖ, λέγων· «Ἄς μὴ ταρασσεται ἡ καρδία σας». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, κατὰ πρῶτον φανερῶνει τὴν δύναμιν τῆς θεότητός του, ὅτι δηλαδὴ ἐγνώριζεν αὐτὰ ποὺ εἶχον εἰς τὴν ψυχὴν των, καὶ προσθέτει· «Πιστεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ πιστεύετε καὶ εἰς ἐμένα»· δηλαδή, ὅλα τὰ δεινὰ θὰ περάσουν· διότι ἡ πίστις εἰς ἐμένα καὶ τὸν Πατέρα μου εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὰ κακὰ ποὺ ἔρχονται, καὶ δὲν θ' ἀφήσῃ κανέν ἀπὸ τὰ δυσάρεστα νὰ ἐπικρατήσῃ.

Εἶτα ἐπάγει· «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πο-
 λαί εἰσιν». Ὡσπερ τὸν Πέτρον ἀλύοντα παραμυθεῖται, λέ-
 γων, «Ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον», οὕτω καὶ τούτοις ταύτην
 τὴν ἐλπίδα ἀποφαίνει· ἵνα γὰρ μὴ νομίσωσιν ἐκείνῳ μόνῳ
 5 τὴν ἐπαγγελίαν δεδόσθαι, φηοῖν· «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς
 μου μοναὶ πολλαί εἰσιν. Εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν· Πορεύο-
 μαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν»· τουτέστιν, ὅτι καὶ ὑμᾶς ἐκεῖ-
 νος ὁ χῶρος δέξεται, ὁ καὶ τὸν Πέτρον· ἀφθονία γὰρ ἐ-
 κεῖ πολλή καταγωγίων, καὶ οὐκ ἔνι εἰπεῖν ὅτι ἐτοιμασίας
 10 δεῖται'. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Οὐ δύνασθέ μοι νῦν ἀκο-
 λουθῆσαι», ἵνα μὴ νομίσωσιν εἰς τέλος ἐκκεκόφθαι, ἐπι-
 γαγει· «Ἴνα, ὅπου ἐγὼ εἶμι, καὶ ὑμεῖς ἐκεῖ ᾗτε». Ὑποσά-
 την ὑπὲρ τοῦ πράγματος τούτου πεποίημαι τὴν σπουδὴν,
 ὅτι ἤδη ἂν τούτου ἐγενόμην, εἰ μὴ πάλαι ὑμῖν παρεσκεύαστο',
 15 δεικνὺς ὅτι σφόδρα αὐτοὺς χρὴ θαρρεῖν καὶ πεποιθέναι.

2. Εἶτα, ἵνα μὴ δόξη ὥσπερ ψυχαγωγῶν αὐτοὺς λέ-
 γειν, ἀλλὰ πιστεύσωσιν ὅτι οὕτως ἐσὶν, ἐπάγει· «Καὶ ὅ-
 που ὑπάγω οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε». Ὅρᾳς πῶς δί-
 δωσιν αὐτοῖς ἀπόδειξιν τοῦ μὴ ἀπλῶς ταῦτα εἰρησθαι;
 20 Τοῦτο δὲ λέγει, ἐπεὶ συνεῖδεν αὐτῶν τὴν ψυχὴν τοῦτο
 λοιπὸν ζητοῦσαν μαθεῖν· ὁ μὲν γὰρ Πέτρος οὐχ ὑπὲρ τοῦ
 μαθεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἀκολουθῆσαι ἔλεγεν ὅπερ ἔλεγεν, ἐπειδὴ
 δὲ ἐπειμύθη ἐκεῖνος, καί, ὃ τέως ἀδύνατον ἐδόκει εἶναι,
 δυνατὸν αὐτὸς ἀπεφήνατο, ἀδύνατον δὲ φανέν, εἰς ἐπιθυμίαν
 25 αὐτὸν ἤγαγε τοῦ γινῶναι μετὰ ἀκριθείας αὐτό, διὰ τοῦτο
 τούτοις φησί· «Καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε». Ὡσπερ γάρ, εἰπὼν,
 «Ἀπαρνήση με», μηδενὸς μηδὲν προσφθεγξαμένου, καὶ τὰ
 ἐν τῇ καρδίᾳ ἐρευνῶν, ἔλεγε, «Μὴ ταράττεσθε», οὕτω καὶ

Ἔπειτα προσθέτει· «Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρὸς μου ὑπάρχουν πολλοὶ τόποι διαμονῆς». Ὅπως ἀκριβῶς παρηγορεῖ τὸν ταρασσόμενον ἀπὸ τὴν θλίψιν Πέτρον, λέγων, «Θὰ μὲ ἀκολουθήσης δὲ ἀργότερα», ἔτσι καὶ εἰς αὐτοὺς παρουσιάζει πολὺ ἀμυδρὰν αὐτὴν τὴν ἐλπίδα· διότι, διὰ νὰ μὴ νομίσουν, ὅτι ἡ ὑπόσχεσις ἐδόθη μόνον εἰς τὸν Πέτρον, λέγει· «Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρὸς μου ὑπάρχουν πολλοὶ τόποι διαμονῆς. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον, θὰ σᾶς τὸ ἔλεγον. Ἐγὼ δὲ πηγαίνω νὰ ἐτοιμάσω τόπον δι’ ἐσᾶς»· δηλαδή, «καὶ σᾶς θὰ σᾶς ὑποδεχθῇ ἐκεῖνος ὁ τόπος ποὺ θὰ ὑποδεχθῇ τὸν Πέτρον· διότι ἐκεῖ ὑπάρχει μεγάλη ἀφθονία καταλυμάτων καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι χρειάζονται ἐτοιμασίαν». Διότι, ἐπειδὴ εἶπεν, «Δὲν ἠμπορεῖτε τώρα νὰ μὲ ἀκολουθήσετε», διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι ἀπεκλείσθησαν τελείως, ἐπρόσθεσεν· «Ὡστε, ὅπου θὰ εἶμαι ἐγώ, ἐκεῖ νὰ εἰσθε καὶ σεῖς». Τόσον μεγάλην φροντίδα ἔδειξα δι’ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅτι θὰ ἐφρόντιζον ἀκόμη δι’ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἐὰν δὲν εἶχε προετοιμασθῇ πρὸ πολλοῦ ὁ τόπος αὐτός δι’ ἐσᾶς, δεικνύων μὲ αὐτά, ὅτι πρέπει αὐτοὶ νὰ ἔχουν πάρα πολὺ μεγάλο θάρρος καὶ πεποίθησιν.

2. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ φανῇ, ὅτι τὰ λέγει αὐτά, ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ θέλῃ νὰ τοὺς ψυχαγωγῇ, ἀλλὰ διὰ νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἔτσι θὰ συμβοῦν, προσθέτει· «Καὶ ἐκεῖ ποὺ πηγαίνω τὸ γνωρίζετε καὶ γνωρίζετε καὶ τὴν ὁδόν». Βλέπετε πῶς τοὺς δίδει ἀπόδειξιν, ὅτι αὐτὰ δὲν ἐλέχθησαν ἔτσι τυχαῖα; Αὐτὸ δὲ τὸ λέγει, ἐπειδὴ διεπίστωσεν, ὅτι ἡ ψυχὴ των αὐτὸ πλέον ἐζήτει νὰ μάθῃ· διότι, ὁ μὲν Πέτρος αὐτὸ ποὺ ἔλεγε τὸ ἔλεγεν ὅχι διὰ νὰ μάθῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, ὅταν ὅμως ἐπετιμήθῃ ἐκεῖνος, καὶ ἀπέδειξεν ὁ Κύριος ὡς δυνατόν, ἐκεῖνο ποὺ προηγουμένως ἐφαίνετο ὅτι εἶναι ἀδύνατον, ἐπειδὴ τοῦ ἐφάνη δὲ ἀδύνατον τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γνωρίσῃ αὐτὸ μὲ ἀκρίβειαν, διὰ τοῦτο λέγει εἰς αὐτοὺς· «Καὶ τὴν ὁδὸν γνωρίζετε»· διότι, ὅπως ἀκριβῶς, εἰπὼν, «θὰ μὲ ἀπαρνηθῇς», χωρὶς κανεὶς νὰ εἰπῇ τίποτε καὶ ἐρευνῶν τὰ τῆς καρδίας των, ἔλεγε, «Μὴ ταρασσεσθε», ἔτσι καὶ τώρα, ὅταν εἶπεν «γνω-

ἐνταῦθα, εἰπὼν ὅτι «οἴδατε», τὴν ἐπιθυμίαν ἐδήλου τὴν
 ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν, καὶ αὐτὸς αὐτοῖς δίδωσι πρόφασιν
 τοῦ ἐρωτῆσαι. Τὸ δὲ «ποῦ ὑπάγεις;» Πέτρος μὲν ἀπὸ φι-
 λοστοργίας πολλῆς, Θωμᾶς δὲ ἀπὸ δειλίας λέγει· Κύριε,
 5 οὐκ οἴδαμεν ποῦ ὑπάγεις». Τὸν τόπον οὐκ ἴσμεν, φηοί,
 «καὶ τὴν ἐκεῖ φέρουσαν ὁδὸν πῶς εἰσόμεθα;». Καὶ ὄρα
 μεθ' ὅσης ὑποσιολῆς· οὐ γὰρ εἶπεν, 'Εἰπὲ ἡμῖν τὸν τόπον',
 ἀλλ' «οὐκ οἴδαμεν ποῦ ὑπάγεις»· τοῦτο γὰρ πάλαι πάντες
 μαθεῖν ὥδινον· εἰ γὰρ Ἰουδαῖοι διηπόρουν ἀκούοντες, καίτοι
 10 γε ἀπαλλαγῆναι αὐτοῦ βουλόμενοι, πολλῶ μᾶλλον οἱ μηδέ-
 ποτε αὐτοῦ χωρισθῆναι βουλόμενοι μαθεῖν ἤθελον. Ἐδε-
 δοίκεσαν μὲν οὖν αὐτὸν ἐρωτῆσαι ἐρωτῶσι δὲ ὁμῶς ἀπό-
 τε τοῦ πολλοῦ πόθου καὶ τῆς ἀγωνίας.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια
 15 καὶ ἡ ζωή. Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς τὸν Πατέρα,
 εἰ μὴ δι' ἐμοῦ». Τί οὖν οὐκ εὐθέως, ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ
 Πέτρου· «Ποῦ ὑπάγεις;» εἶπεν· Ἐγὼ πρὸς τὸν Πατέρα
 πορεύομαι· ὑμεῖς δὲ οὐ δύνασθε ἐλθεῖν νῦν', ἀλλὰ τοσούτων
 ἐνέβαλε λόγων περίοδον, ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις συντι-
 20 θεῖς; Ἰουδαίοις μὲν γὰρ εἰκότως τοῦτο οὐκ ἔλεγε, τούτοις
 δὲ διὰ τί; Εἶπε μὲν καὶ τούτοις καὶ Ἰουδαίοις ὅτι ἐκ τοῦ
 Θεοῦ ἐξηλθε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει, καὶ νῦν δὲ αὐ-
 τὸ λέγει σαφέστερον ἢ πρότερον. Ἀλλως δέ, καὶ Ἰουδαί-
 οῖς μὲν σαφῶς οὕτως οὐκ εἶπεν· εἰ γὰρ εἶπεν ὅτι 'οὐ δύνα-
 25 σθε πρὸς τὸν Πατέρα ἐλθεῖν, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ', εὐθέως ἂν
 τῷφον τὸ πρᾶγμα ἐνόμισαν, νῦν δὲ ἀποκρούσας εἰς ἀγωνίαν
 αὐτοὺς ἐνέβαλε.

Καὶ τοῖς μαθηταῖς δὲ τίνας ἔνεκεν οὕτως εἶπε, φηοί,
 καὶ τῷ Πέτρῳ; Ἦδει αὐτοῦ πολλὴν προθυμίαν, καὶ ὅτι
 30 μᾶλλον ἐντεινθέν ἐπικείσεται ἐνοχλῶν. Ὡστε οὖν αὐτὸν ἀ-

ρίζετε», ἐφανέρωνε τὴν ἐπιθυμίαν ποῦ ὑπῆρχεν εἰς τὴν σκέψιν των καὶ ὁ ἴδιος δίδει εἰς αὐτοὺς ἀφορμὴν νὰ τὸν ἐρωτήσουν. Τὸ δὲ «ποῦ πηγαίνεις;» ὁ μὲν Πέτρος τὸ λέγει ἀπὸ πολλὴν φιλοστοργίαν, ὁ δὲ Θωμᾶς ἀπὸ δειλίαν λέγει· «Κύριε, δὲν γνωρίζομεν ποῦ πηγαίνεις». Τὸν τόπον, λέγει, δὲν τὸν γνωρίζομεν «Καὶ πῶς ἡμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν τὴν ὁδὸν ποῦ ὁδηγεῖ ἐκεῖ;». Καὶ πρόσεχε μὲ πόσῃν συστολῇ τὸ λέγει· διότι δὲν εἶπεν, Ἐἰπέ μας τὸν τόπον, ἀλλὰ «δὲν γνωρίζομεν ποῦ πηγαίνεις»· καθ' ὅσον αὐτὸ ἐπεθύμουν ὅλοι των πρὸ πολλοῦ νὰ μάθουν· διότι, ἐὰν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀκούοντες αὐτὸ, ἀποροῦσαν, μολονότι βέβαια ἤθελον ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτὸν, πολὺ περισσότερον ἤθελον νὰ μάθουν αὐτὸ ἐκεῖνοι ποῦ δὲν ἤθελον ποτὲ νὰ τὸν ἀποχωρισθοῦν. Ἐφοβοῦντο βέβαια νὰ τὸν ἐρωτήσουν, τὸν ἐρωτοῦν ὅμως λόγῳ τοῦ μεγάλου πόθου των καὶ τῆς ἀγωνίας των.

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Χριστός; «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ. Κανείς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ». Διατί λοιπὸν, ἐρωτηθεὶς ἀπὸ τὸν Πέτρον, «Ποῦ πηγαίνεις;», δὲν ἀπαντᾷ ἀμέσως, Ἐγὼ πηγαίνω, πρὸς τὸν Πατέρα μου, σεις ὅμως δὲν ἡμπορεῖτε νὰ ἔλθετε τώρα, ἀλλὰ παρενέβαλε περίοδον τόσων πολλῶν λόγων, συνθέσας ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις; Διότι, εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους πολὺ σωστὰ δὲν τὸ ἔλεγεν αὐτό, εἰς αὐτοὺς ὅμως διατί; Εἶπε μὲν καὶ πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι πηγαίνει πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τώρα δὲ τὸ ἴδιο λέγει σαφέστερα ἀπὸ ὅ,τι προηγουμένως. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους δὲν τὸ εἶπε τόσον καθαρά· διότι ἐὰν ἔλεγε δὲν ἡμπορεῖτε νὰ ἔλθετε πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ, θὰ ἦτο δυνατόν ἀμέσως νὰ θεωρήσουν τὰ λόγια αὐτὰ ὡς δεῖγμα ἀλαζονείας, ἐνῶ τώρα, ἀποκρύψας αὐτὸ, ἐδημιούργησε μέσα των ἀγωνίαν.

Καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς ὅμως καὶ εἰς τὸν Πέτρον, λέγει, διατί ὠμίλησεν ἔτσι; Ἐγνώριζε τὴν μεγάλην προθυμίαν του καὶ ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ τὸν κατεπίζεε περισσότε-

παγαγεῖν, κρύπτει. Καιροθώσας δὲ ὅπερ ἐβούλειο διὰ
 τῆς ἀσαφείας καὶ τοῦ κρύψαι τὸν λόγον, πάλιν αὐτὸ ἐκκα-
 λύπτει· εἰπὼν γὰρ ὅτι, «ὅπου εἰμί, οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν»,
 ἐπήγαγεν· «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πολλαί εἰ-
 5 σιν· καὶ πάλιν· «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ
 δι' ἐμοῦ». Τοῦτο οὖν οὐκ ἐβούλειο αὐτοῖς παρὰ τὴν ἀρχὴν
 εἰπεῖν, ὥστε μὴ εἰς πλείονα ἀθυμίαν ἐμβαλεῖν· ἐπειδὴ δὲ
 αὐτοὺς καιεπράυνε, τότε λέγει· ἀπὸ γὰρ τῆς ἐπιτιμήσεως
 τοῦ Πέτρου τὸ πολὺ τῆς ἀθυμίας ἐξέβαλεν, εἰς φόβον τε
 10 ἐμπεσόντες, μὴ ποιετὰ αὐτὰ ἀκούσωσι, καιεσιέλλοντι μᾶλλον.

«Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός»· τοῦτο ἀπόδειξις τοῦ «οὐδεὶς ἔρ-
 χεται, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ»· τὸ δὲ «καὶ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή»,
 τοῦ ὅτι πάντως ταῦτα ἔσται. Ὁὐδὲν τοίνυν παρ' ἐμοῦ ψεῦ-
 δος, εἰ ἀλήθεια· εἰ δὲ καὶ ζωή, οὔτε αὐτὸς ὁ θάνατος ὑ-
 15 μᾶς κωλύσαι δυνήσεται ἐλθεῖν. Ἄλλως δέ, εἰ «ἐγὼ εἰμι
 ἡ ὁδός», οὐ δεήσεσθε τοῦ χειραγωγοῦντος· εἰ δὲ καὶ ἡ
 ἀλήθεια, οὐ ψεῦδος τὰ λεγόμενα· εἰ δὲ καὶ ζωή, καὶ ἀπο-
 θάνητε, τεύξεσθε τῶν εἰρημένων'. Τὸ μὲν οὖν τῆς ὁδοῦ
 καὶ συνῆκαν καὶ ὡμολόγησαν, τὰ δὲ ἄλοιπὰ ἡγνόουν, οὐ
 20 μὴν ἐτόλμων εἰπεῖν, ἅπερ ἡγνόουν· ἀλλ' ὁμως πολλὴν ἀπὸ
 τῆς ὁδοῦ τὴν παραμυθίαν ἔλαβον. Ἐἰ τοίνυν ἐγὼ κύριός εἰ-
 μι, φηοί, τοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἀγαγεῖν, πάντως ἤξετε
 ἐκεῖ· οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἑτέραν ἐλθεῖν ὁδόν. Εἰπὼν δὲ ἔμ-
 προσθεν, «Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ Πα-
 25 τὴρ ἐλκύσῃ αὐτόν», καὶ πάλιν, «Ἐὰν ἐγὼ ὑψωθῶ ἀπὸ τῆς
 γῆς, πάντα ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν», καὶ νῦν πάλιν «Οὐ-
 δεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ», δείκνυσιν
 ἴσον ἑαυτὸν τῷ γεγεννηκότι. Πῶς δέ, εἰπὼν, «Ὅπου ὑπά-
 γω εἶδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε», ἐπήγαγεν, «Εἰ ἐμὲ ἐγνώ-

6. Ἰω. 6, 44.

7. Ἰω. 12, 32.

ρον μὲ τὰς ἐνοχλήσεις του. Ὡστε λοιπὸν τὸ ἀποκρύπτει διὰ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ αὐτό. Ἀφοῦ δὲ κατώρθωσεν ἐκεῖνο ποῦ ἤθελε μὲ τὴν ἀσάφειαν καὶ τὴν ἀπόκρυψιν τοῦ λόγου, πάλιν τὸ φανερῶνει αὐτό· διότι, ἀφοῦ εἶπεν «ὅπου εἶμαι κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ», ἐπρόσθεσεν· «Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρός μου ὑπάρχουν πολλοὶ τόποι διαμονῆς»· καὶ πάλιν· «Κανεὶς δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ». Αὐτὸ λοιπὸν δὲν ἤθελεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ, διὰ νὰ μὴ τοὺς προξενήσῃ περισσοτέραν λύπην· ὅταν ὅμως τοὺς καθησύχασε, τότε τὸ λέγει· διότι ἀπὸ τὴν ἐπιτίμησιν τοῦ Πέτρου ἀπεμάκρυνε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς λύπης, κυριευθέντες δὲ ἀπὸ φόβον, μὴ τυχόν καὶ ἀκούσουν τὰ ἴδια, ἔδειχναν μεγαλυτέραν συστολήν.

«Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός»· αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τοῦ «Κανεὶς δὲν ἔρχεται, παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ»· τὸ δὲ «καὶ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή», τοῦ ὅτι αὐτὰ θὰ συμβοῦν ὅπωςδῆποτε. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν εἶμαι καὶ ζωή, οὔτε αὐτὸς ὁ θάνατος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σᾶς ἐμποδίσῃ νὰ ἔλθετε. Ἐξ ἄλλου δὲ ἐὰν «ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός» δὲν θὰ χρειασθῆτε ὁδηγόν· ἐὰν δὲ εἶμαι καὶ ἡ ἀλήθεια, δὲν εἶναι ψεῦδος τὰ λεγόμενά μου· ἐὰν δὲ καὶ ζωή, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποθάνετε, θὰ ἐπιτύχετε τὰ ὅσα ἐλέχθησαν. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ εἶπε σχετικὰ μὲ τὴν ὁδὸν καὶ τὸ ἀντελήφθησαν καὶ τὸ ὠμολόγησαν, τὰ ὑπόλοιπα δὲ τὰ ἀγνοοῦσαν, δὲν ἐτολμοῦσαν ὅμως νὰ εἰποῦν ἐκεῖνα ποῦ ἀγνοοῦσαν· ἀλλ' ὅμως πολλὴν παρηγορίαν ἔλαβον ἀπὸ τὰ λόγια περὶ τῆς ὁδοῦ. Ἐὰν ἐγώ, λέγει, εἶμαι Κύριος τοῦ νὰ σᾶς ὁδηγήσω πρὸς τὸν Πατέρα, ὅπωςδῆποτε θὰ ἔλθετε ἐκεῖ· διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλη ὁδός διὰ νὰ ἔλθῃ κανεὶς ἐκεῖ. Εἰπὼν δὲ προηγουμένως, «Κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμένα, ἐὰν ὁ Πατήρ μου δὲν τὸν προσελκύσῃ»⁶, καὶ πάλιν, «Ἐὰν ἐγὼ ὑψωθῶ ἀπὸ τὴν γῆν, ὅλους θὰ τοὺς προσελκύσω πρὸς ἐμένα»⁷, καὶ τώρα πάλιν, «Κανεὶς δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ», δείχνει ἴσον τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸν Πατέρα. Πῶς δέ, εἰπὼν, «Ὅπου πηγαίνω τὸ γνωρίζετε, καὶ τὴν ὁδὸν τὴν γνωρίζετε», ἐπρόσθεσεν,

κειτε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκετε ἄν, καὶ ἀπ' ἄρτι
 γνώσεσθε αὐτόν, καὶ ἐωράκατε αὐτόν»; Οὐχὶ ἐναντιολο-
 γῶν ἤδεσαν μὲν γὰρ αὐτόν, οὐχ οὕτω δέ, ὥς ἐχρῆν· Θεὸν
 μὲν γὰρ ἤδεσαν, Πατέρα δὲ οὐδέπω· ὕστερον γὰρ τὸ Πνεῦ-
 5 μα ἐπελθὼν πᾶσαν ἐν αὐτοῖς καιροκτεύασε τὴν γνῶσιν. Ὁ δὲ
 λέγει, τοιοῦτόν ἐσιν· Ἐἰ ἤδειτε τὴν ἐμὴν οὐσίαν καὶ τὴν
 ἀξίαν, καὶ τὴν τοῦ Πατρὸς ἤδειτε'.

«Καὶ ἄρτι γνώσεσθε αὐτόν, καὶ ἐωράκατε αὐτόν», (τὸ
 μὲν μέλλοντος, τὸ δὲ παρόντος)· τοιτέστι, «δι' ἐμοῦ». Ὁ-
 10 ψιν δὲ λέγει τὴν κατὰ διάνοιαν γνῶσιν· τοὺς μὲν γὰρ ὁρω-
 μένους δυνάμεθα καὶ ὁρᾶν καὶ ἄγνοεῖν, τοὺς δὲ γινωσκο-
 μένους οὐ δύναμεθα γινώσκειν καὶ ἄγνοεῖν. Διὰ τοῦτο φη-
 σι· «Καὶ ἐωράκατε αὐτόν»· ὥσπερ φησὶν· «Ὁφθῇ καὶ ἀγ-
 γέλοις». Καίτοι γε οὐκ αὐτὴ ἡ οὐσία ὥφθη, ἀλλ' ὅμως
 15 φησὶν ὥφθαι, δηλαδή ὥς ἐκείνοις ἰδεῖν δυνατόν. Οὕτω
 δὲ εἴρηται, ἵνα μάθῃς ὅτι ὁ αὐτὸν ἐωρακώς τὸν γεγεννηκό-
 τα οἶδεν. Ἐθεάσαντο δὲ αὐτόν οὐ γυμνῇ τῇ οὐσίᾳ, ἀλλὰ
 σάρκα περιβεβλημένον. Οἶδε δὲ ἀλλήλοχού καὶ τὴν ὄψιν γνῶ-
 σιν λέγειν ὥς, διὰν λέγῃ· «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρ-
 20 δία, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται». Καθαροὺς δὲ οὐχὶ τοὺς
 πορνείας ἀπηλλαγμένους, ἀλλὰ τοὺς πάντων ἁμαρτημάτων
 φησὶ· πᾶσα γὰρ ἁμαρτία ῥύπον ἐντίθησι τῇ ψυχῇ.

3. Πάντα τοίνυν πράττωμεν ὥστε ἀποσμηῆσαι τὴν ρυ-
 παρίαν. Ἀποσμήχει δὲ πρῶτον τὸ λουτρόν, ὕστερον δὲ καὶ
 25 ἕτεραι ὁδοὶ πολλαὶ καὶ παντοδαπαί· φιλόανθρωπος γὰρ ὢν

8. Α'. Τιμ. 3, 16.

9. Ματθ. 5, 8.

«Ἐὰν μὲ εἵχετε γνωρίσει καλά, θὰ εἵχετε γνωρίσει καὶ τὸν Πατέρα μου. Καὶ ἀπὸ τώρα θὰ γνωρίσετε αὐτὸν καὶ ἔχετε ἰδεῖ αὐτὸν δι' ἐμοῦ»; Δὲν τὰ λέγει διὰ νὰ ἀναιρέσῃ μὲ τὸ ἓνα τὸ ἄλλο· διότι ἐγνώρισαν μὲ αὐτόν, ὅχι ὅμως ἔτσι, ὅπως ἔπρεπε· καθ' ὅσον ἐγνώρισαν μὲν Θεόν, ὅχι ἀκόμη ὅμως καὶ Πατέρα· διότι ἀργότερα, ἀφοῦ ἦλθε τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὠλοκλήρωσεν εἰς αὐτοὺς ὅλην τὴν γνῶσιν. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐὰν ἐγνωρίσατε τὴν ἰδικὴν μου οὐσίαν καὶ τὴν ἀξίαν ἐγνωρίσατε καὶ τὴν τοῦ Πατρὸς·.

«Καὶ ἀπὸ τώρα θὰ γνωρίσετε αὐτόν καὶ ἔχετε ἰδεῖ αὐτόν δι' ἐμοῦ» (τὸ μὲν πρῶτον θὰ συμβῇ μελλοντικά, τὸ δὲ ἄλλο τώρα), δηλαδή αὐτὸ θὰ συμβῇ «δι' ἐμοῦ». Ὅψιν δὲ ὀνομάζει τὴν διὰ τοῦ νοῦ γνῶσιν· διότι αὐτοὺς ποὺ βλέπομεν εἶναι δυνατόν καὶ νὰ τοὺς βλέπωμεν καὶ νὰ τοὺς ἀγνοοῦμεν, αὐτοὺς ὅμως ποὺ γνωρίζομεν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζωμεν καὶ ν' ἀγνοοῦμεν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Καὶ ἔχετε ἰδεῖ αὐτόν»· ὅπως ἀκριβῶς λέγει· «Ἔγενεν ὁρατός εἰς τοὺς ἀγγέλους»⁸. Μολονότι βέβαια δὲν ἐφανερώθη ἡ ἰδία ἡ οὐσία τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὅμως λέγει ὅτι ἔχει γίνεи ὁρατή, δηλαδή ὅσον ἦτο δυνατόν εἰς ἐκείνους νὰ τὸν ἰδοῦν. Ἐλέχθη δὲ κατ' αὐτόν τὸν τρόπον, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἰδεῖ αὐτόν ἐγνώρισε τὸν Πατέρα του. Εἶδον δὲ αὐτόν ὅχι μὲ γυμνὴν τὴν οὐσίαν του, ἀλλὰ φέροντα τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα. Συνηθίζει δὲ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις νὰ ὀνομάζῃ τὴν ὅψιν γνῶσιν, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Μακάριοι οἱ καθαροὶ εἰς τὴν καρδίαν, διότι αὐτοὶ θὰ γνωρίσουν τὸν Θεόν»⁹. Καθαροὺς δὲ ὀνομάζει ὅχι ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν πορνείαν, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ εἶναι καθαροὶ ἀπ' ὅλα τὰ ἁμαρτήματα· διότι κάθε ἁμαρτία προσθέτει εἰς τὴν ψυχὴν ρύπον.

3. Ἄς κάμνωμεν λοιπὸν τὸ πᾶν, ὥστε νὰ ἐξαφανίσωμεν τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς ψυχῆς μας. Μᾶς καθαρίζει δὲ πρῶτα τὸ λουτρὸν τοῦ βαπτίσματος, ὕστερα δὲ καὶ ἄλλαι ὁδοὶ πολλαὶ καὶ παντός εἶδους· διότι, ὥσάν φιλάνθρω-

ὁ Θεός, καὶ μετὰ ταῦτα ἔδωκεν ἡμῖν ὁδοὺς ποικίλης ἀπαλ-
 λαγῆς, ὧν πρώτη πασῶν ἐστὶν ἡ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης· «ἐ-
 λεημοσύναις γάρ», φησί, «καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁ-
 μαρτίαι». Ἐλεημοσύνην δὲ οὐ τὴν ἐξ ἀδικίας λέγω· τοῦτο
 5 γὰρ οὐδὲ ἐλεημοσύνη, ἀλλ' ὠμότης καὶ ἀπανθρωπία· τί γὰρ
 ὄφελος ἐκδῦσαι ἕτερον, καὶ ἐνδῦσαι ἕτερον; ἀπὸ γὰρ οἴ-
 κτου τοῦ πράγματι ἀρχεσθαι δεῖ· τοῦτο δὲ ἀπανθρωπία.
 Κἂν γὰρ πάντα τὰ παρ' ἐτέρων δῶμεν, οὐδὲν κέρδος ἡμῖν·
 καὶ δείκνυσιν ὁ Ζακχαῖος, ὃς τότε ἔφησεν ἐξιλεοῦσθαι τὸν
 10 Θεόν, δούς τῶν ἀφαιρεθέντων τετραπλασίονα. Ἡμεῖς δέ,
 μυρία ἀρπάζοντες, καὶ ὀλίγα διδόντες, νομίζομεν ἵλεων ποι-
 εῖν τὸν Θεόν, οὐκ εἰδότες ὅτι μᾶλλον αὐτὸν παροξύνομεν.
 Εἰπέ γάρ μοι, εἴ γε ὄνον νεκρὸν καὶ σεσηπότα, ἀπὸ τῆς
 τριόδου καὶ τῶν ἀμφοδῶν ἐλκύσας, ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἔ-
 15 φερες, ἄρα οὐκ ἂν ἅπαντές σε κατέλυσαν ὡς ἐναγῇ καὶ
 μυσαρὸν;

Τί οὖν, εἰ ἂν ἐλέγξω ὅτι ἡ θυσία ἢ ἐξ ἀρπαγῆς, μυσα-
 ρωτέρα τούτου, ποίας τευξόμεθα ὑπολογίας; Θῶμεν γάρ
 τι κειμήλιον γεγενῆσθαι ἐξ ἀρπαγῆς· οὐχὶ ὄνου τεθνηκότος
 20 μᾶλλον ὁδωδε; Βούλει μαθεῖν πόση τῆς ἁμαρτίας ἡ σηπε-
 δὼν ἐστὶν; Ἀκουσον τοῦ Προφήτου λέγοντος· «Προσώζε-
 σαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου». Σὺ δὲ διὰ μὲν ρημάτων
 τὸν Θεὸν ἀξιοῖς ἐπιλαθέσθαι ὧν ποιεῖς κακῶν, αὐτὸς δὲ
 δι' ὧν ποιεῖς, ἀρπάζων καὶ πλεονεκτῶν, καὶ παρασκευά-
 25 ζεις μεμνηθῆναι διηνεκῶς, ἐπιτιθεῖς σου τὴν ἁμαρτίαν ἐπὶ
 τὸ θυσιαστήριον. Νῦν δὲ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ ἁμάρτημα,
 ἀλλὰ καὶ τὸ τούτου χαλεπώτερον, ὅτι τὰς τῶν ἁγίων μολύ-
 νεις ψυχάς· τοῦτο μὲν γὰρ λίθος ἐστί, καὶ ἁγιάζεται, ἐ-
 κεῖναι δὲ διὰ παντός αὐτὸν φέρουσι τὸν Χριστόν, καὶ τολ-

10. Παροιμ. 15, 27.

11. Λουκᾶ 19, 8.

12. Ψαλμ. 37, 6.

πος πού εἶναι ὁ Θεός, ἔδωσεν εἰς ἡμᾶς καί εἰς τήν συνέχειαν διαφόρους ὁδοὺς ἀπαλλαγῆς, μεταξύ τῶν ὁποίων πρώτη εἶναι ἡ ὁδὸς διὰ τῆς ἐλεημοσύνης· διότι λέγει· «Μὲ ἐλεημοσύνας καὶ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καθαρίζονται αἱ ἁμαρτίαι»¹⁰. Ἐλεημοσύνην δὲ δὲν ἐννοῶ ἐκείνην πού γίνεται ἀπὸ ἀδικίαν, καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν εἶναι ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ ὠμότης καὶ ἀπανθρωπία· διότι τί τὸ ὄφελος νὰ ἐκδύση κανεὶς κάποιον καὶ νὰ ἐνδύση ἄλλον; πρέπει δηλαδὴ νὰ ἔχη ὡς κίνητρον τὴν εὐσπλαγχνίαν, ἐνῶ αὐτὸ εἶναι ἀπανθρωπία. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δώσωμεν ὅλα ἐκεῖνα πού ἐπήραμεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, δὲν ἔχομεν κανέν κέρδος· καὶ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸν Ζακχαῖον, ὁ ὁποῖος εἶπεν ὅτι τότε θὰ ἐξιλεωθῇ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐὰν δώσῃ τετραπλάσια ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἀφήρεσεν¹¹. Ἐνῶ ἡμεῖς, ἀρπάζοντες μύρια καὶ δίδοντες ὀλίγα, ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐξιλεώνομεν τὸν Θεόν, μὴ γνωρίζοντες ὅτι παροργίζομεν αὐτὸν περισσότερο. Διότι εἶπέ μου, ἐὰν ἔπαιρνες ἀπὸ τὰ σταυροδρόμια καὶ τὰς παρόδους ὄνον νεκρὸν καὶ σάπιον καὶ τὸν ἔφερες εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἄρᾳ γε δὲν θὰ σὲ λιθοβολοῦσαν ὅλοι ὡς βδελυρὸν καὶ μυαρόν;

Τί λοιπόν, ἐὰν ἀποδείξω ὅτι ἡ θυσία πού προέρχεται ἀπὸ ἀρπαγὴν ὅτι εἶναι πιὸ μυαρὴ ἀπὸ τοῦ ὄνου, ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν νὰ παρουσιάσωμεν; Ἄς ὑποθέσωμεν δηλαδὴ ὅτι κάποιο κειμήλιον προέρχεται ἀπὸ ἀρπαγὴν· δὲν μυρίζει ἄσχημα περισσότερο καὶ ἀπὸ ψόφιον ὄνον; Θέλεις νὰ μάθῃς πόση εἶναι ἡ σαπίλα τῆς ἁμαρτίας; Ἄκουσε τὸν Προφήτην πού λέγει· «Ἐσάπησαν καὶ μυρίζουν οἱ μώλωπές μου»¹². Σὺ ὅμως μὲ λόγια μὲν ἔχεις τὴν ἀξίωσιν νὰ λησμονήσῃ ὁ Θεὸς τὰ κακὰ πού κάμνεις, ὁ ἴδιος δὲ μὲ ἐκεῖνα πού κάμνεις, μὲ τὰς ἀρπαγὰς καὶ τὴν πλεονεξίαν σου, τὸν κάμνεις νὰ τὰ ἐνθυμῇται συνεχῶς, τοποθετῶν τὰ ἁμαρτήματά σου ἐπάνω εἰς τὸ θυσιαστήριον. Τώρα ὅμως δὲν εἶναι αὐτὸ μόνον τὸ ἁμαρτημὰ σου, ἀλλὰ καὶ τὸ φοβερώτερον ἀπὸ αὐτό, διότι μολύνεις τὰς ψυχὰς τῶν ἁγίων· διότι αὐτὸ μὲν εἶναι λίθος καὶ ἀγιάζεται, ἐνῶ αἱ ψυχαὶ φέρουν πάντοτε τὸν ἴδιον τὸν

μᾶς ἐκεῖ πέμπειν ἀπὸ τοιαύτης ἀκαθαρσίας; Οὐχί, φησὶν·
οὐκ αὐτὰ τὰ χρήματα, ἀλλ' ἕτερα. Γέλως ταῦτα καὶ λῆρος!
Οὐκ οἶδας δι, καὶ εἰς πολὺ πλῆθος χρημάτων τῆς ἀδι-
κίας ἐμπέση ρανίς, πάντα μολύνεται; Καθάπερ οὖν, εἰς
5 πηγὴν καθαρὰν κόπρον τις ἐμβαλὼν, πᾶσαν αὐτὴν ἀκάθαρ-
τον εἰργάσαιο, οὕτω καὶ ἐν πλούτῳ πλεονεξία τις εἰσελ-
θοῦσα πάντα ἀποπνεῖν ποιεῖ τῆς ἐκεῖθεν δυσωδίας.

Εἴτα χεῖρας μὲν νιπιόμεθα, εἰς Ἐκκλησίαν εἰσιόντιες,
τὴν δὲ καρδίαν οὐκ ἔτι; Μὴ γὰρ αἱ χεῖρες φωνὴν ἀφιασιν;
10 Ἡ ψυχὴ προσφέρει τὰ ῥήματα, εἰς ἐκείνην ὁ Θεὸς καθορᾷ·
οὐδὲν δεῖ τῆς τοῦ σώματος καθαρότητος, ἐκείνης μεμολυ-
ομένης· τί γὰρ ὄφελος, ἂν τὰς ἔξωθεν μὲν χεῖρας ἀποσιμή-
ξης, τὰς δὲ ἔνδον ἀκαθάρτους ἔχῃς; Τὸ γὰρ δεινὸν καὶ
πάντα ἀναιρέπον τοῦτό ἐστιν, δι, τὰ μικρὰ δεδοικότες,
15 τῶν μεγάλων καταφρονοῦμεν. Τὸ μὲν οὖν ἀνίπτοις χερσὶν
εὐξασθαι, ἀδιάφορον, τὸ δὲ ἀνίπτῳ διανοία, τοῦτό ἐστι
τὸ πάντων ἔσχατον, τῶν κακῶν. Ἀκουσον καὶ Ἰουδαίοις
τοῖς περὶ τὰς τοιαύτας ἀκαθαρσίας ἡσχολημένοις, τί εἴρη-
ται· «Ἀπόπλυναι ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου». Ἔως πότε
20 ἔσονται σοι διαλογισμοὶ πόνων σου;

Ἀπαλύνωμεν καὶ ἡμεῖς μὴ βορβόρῳ, ἀλλ' ὕδατι καθα-
ρῷ, ἐλεημοσύνῃ, καὶ μὴ πλεονεξίᾳ. Πρῶτον ἀπαλλάγηθι τοῦ
ἀρπάζειν, καὶ τότε ἐπιδείξαι τὴν ἐλεημοσύνην. Ἐκκλίνωμεν
ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσωμεν ἀγαθόν. Σιῇσον τὰς χεῖρας ἀπὸ
25 πλεονεξίας, καὶ οὕτως αὐτὰς ἐπὶ τὴν ἐλεημοσύνην ἄγε. Ἄν
δὲ ταῖς αὐταῖς ἄλλους ἀποδύσωμεν, εἰ καὶ μὴ τοῖς ἐξ ἐ-
κείνων ἀφηρημένοις ἐνδύομεν, οὐδὲ οὕτω διαφεύγομεν τὴν
κόλασιν· ἢ γὰρ ὑπόθεσις τοῦ ἱλασμοῦ πάσης πλημμελείας

13. Ἱερ. 4, 13.

14. Ψαλμ. 36, 27.

Χριστόν καὶ τολμᾶς ἐκεῖ νὰ ἀναπέμψῃς θυσίαν ἀπὸ τέτοιαν ἀκαθαρσίαν; "Ὁχι, λέγει· δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἄλλα. Αὐτὰ εἶναι λόγια γεμᾶτα ἀπὸ γέλια καὶ ἀνοησίαν! Δὲν γνωρίζεις ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμῃ πέσῃ μία σταγὼν ἀδικίας μέσα εἰς μὲγα πλῆθος χρημάτων, μολύνονται ὅλα; "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν, ἐὰν κάποιος ρίψῃ κοπριὰν εἰς πηγὴν καθάραν, τὴν κατέστησεν ὅλην ἀκάθαρτον, ἔτσι καὶ εἰς τὸν πλοῦτον, ἐὰν κάποια πλεονεξία εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸν τὸν κάμνει ὅλον νὰ ἀναδίδῃ τὴν δυσωδίαν ποὺ πηγάζει ἀπὸ ἐκεῖ.

"Ἐπειτα τὰ μὲν χέρια τὰ νίπτομεν ὅταν εἰσερχώμεθα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν δὲ καρδίαν ὄχι; Μήπως δηλαδὴ τὰ χέρια ὁμιλοῦν; Ἡ ψυχὴ προφέρει τὰ λόγια, εἰς ἐκείνην ὁ Θεὸς ἔχει ἐστραμμένον τὸ βλέμμα του· δὲν ἔχει καμμίαν ἀνάγκην τῆς καθαρότητος τοῦ σώματος, ὅταν ἐκείνη εἶναι μολυσμένη· διότι ποῖο τὸ ὄφελος, ἐὰν τὰ μὲν ἐξωτερικὰ χέρια νὰ καθαρίσῃς, τὰ δὲ ἐσωτερικὰ τὰ ἔχῃς ἀκάθαρτα; Διότι τὸ φοβερόν ποὺ ὅλα τὰ ἀνατρέπει εἶναι αὐτὸ, ὅτι, φοβούμενοι τὰ μικρά, περιφρονοῦμεν τὰ μεγάλα. Τὸ νὰ προσευχώμεθα λοιπὸν μὲ ἄνιπτα χέρια εἶναι ἀδιάφορον, ἐνῶ τὸ νὰ προσευχώμεθα μὲ ἀκάθαρτον διάνοιαν, αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ φοβερώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ κακά. "Ἀκουσε τί ἐλέχθη καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ποὺ ἡσχολοῦντο μὲ τὰς τέτοιου εἴδους ἀκαθαρσίας· «Καθάρισε τὴν καρδίαν σου ἀπὸ τὴν κακίαν»¹³. Μέχρι πότε θὰ σκέπτεσαι τοὺς κόπους σου;

"Ἀς καθαρίσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν καρδίαν μας, ὄχι μὲ βοῦρκον, ἀλλὰ μὲ καθαρὸ νερό, μὲ ἐλεημοσύνην καὶ ὄχι μὲ πλεονεξίαν. Κατὰ πρῶτον ἀπαλλάξου ἀπὸ τὴν ἀρπαγὴν καὶ τότε δεῖξε τὴν ἐλεημοσύνην. "Ἀς ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ ὥς πράξωμεν τὸ ἀγαθόν¹⁴. Ἀπομάκρυνε τὰ χέρια σου ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ ἔτσι καθαρὰ ὁδήγησέ τα εἰς τὴν ἐλεημοσύνην. Ἐὰν μὲ τὰ ἴδια χέρια ἐκδύσωμεν ἄλλους, καὶ ἂν ἀκόμῃ δὲν ἐνδύωμεν μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἀφηρέσαμεν ἀπὸ ἐκείνους, οὔτε ἔτσι διαφεύγομεν τὴν κόλασιν· διότι τὸ μέσον τοῦ ἐξιλασμοῦ γίνεται μέσον κάθε πλημμελήματός μας· καθ' ὅσον ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην αὐτοῦ τοῦ

ὑπόθεσις γίνεται τοῦ γάρ οὕτως ἐλεεῖν τὸ μὴ ἐλεεῖν κρεῖττον· ἐπεὶ καὶ πῶς Κάϊν βέλτιον ἦν μηδὲ ὅλως προσενεγκεῖν. Εἰ δὲ ὁ τὰ ἐλάττω καμίσας τὸν Θεὸν παρώξυνεν, ὁ τὰ ἀλλότρια διδοὺς πῶς σὺ παροξυνεῖ; Ἐγὼ σοι εἶπον φησί,
 5 μὴ ἀρπάζειν, καὶ σὺ με ἐξ αὐτῶν τιμᾷς; τί νομίζεις; δι
 ἡδομαι τούτοις; Οὐκοῦν ἐρεῖ πρὸς σέ· «Υπέλαβες ἀνομίαν, δι
 ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος· ἐλέγξω σε, καὶ παρασιτήσω κατὰ πρό
 σωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου».

Ἀλλὰ μὴ γένοιτο μηδένα ταύτης ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς,
 10 ἀλλὰ, ἐλεημοσύνην καθαρὰν ἐργασασμένους, καὶ λαμπρὰς τὰς
 λαμπάδας ἔχοντας, οὕτως εἰς τὸν νυμφῶνα εἰσελθεῖν χά
 ριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εἶδους εἶναι προτιμότερον τὸ νὰ μὴ ἐλεοῦμεν καθόλου· διότι καὶ εἰς τὸν Κάϊν ἦτο προτιμότερον νὰ μὴ ἐθυσίαζε καθόλου. Ἐὰν δὲ παρώργισε τὸν Θεὸν ἐκεῖνος ποῦ προσέφερε τὰ κατώτερα, πῶς δὲν θὰ τὸν παροργίσῃ ἐκεῖνος ποῦ δίδει τὰ ξένα; Ἐγὼ σοῦ εἶπον, λέγει, νὰ μὴ ἀρπάζῃς, καὶ σὺ μὲ τιμᾶς μὲ αὐτὰ ποῦ ἀρπάζεις; Τί νομίζεις; ὅτι νοιώθω εὐχαρίστησιν ἀπὸ αὐτά; Θὰ εἰπῇ λοιπὸν πρὸς ἐσένα· Ἐνόμισες ἀνόμως, ὅτι θὰ γίνω ὅμοιος μὲ ἐσένα· θὰ σὲ ἐλέγξω καὶ θὰ σοῦ παρουσιάσω τὰς ἀμαρτίας σου»¹⁵.

Ἄλλ' εἴθε νὰ μὴ συμβῇ νὰ ἀκούσῃ κανεὶς αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐπιτελέσωμεν καθαρὰν ἐλεημοσύνην, καὶ διατηρήσωμεν λαμπρὰ ἀνημμένας τὰς λαμπάδας, ἔτσι νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν νυμφῶνα τοῦ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΔ'

Ἰω. 14, 8 - 14

«Λέγει αὐτῷ Φίλιππος· Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πα-
τέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Τοσοῦ-
5 τὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με,
Φίλιππε; Ὁ ἑώρακώς ἐμὲ ἑώρακε πᾶν Πατέρα».

1. Ὁ μὲν προφήτης ἔλεγεν Ἰουδαίοις· «Ὅψις πόρνης
ἐγένειό σοι, ἀπηναισχύννησας πρὸς πάντα», ὡς ἔοικε δὲ
οὐκ ἐκείνη τῇ πόλει δίκαιον μόνον ταῦτα εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ
10 τοῖς ἀναισχύντως πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀντιβλέπουσι· τοῦ γὰρ
Φιλίππου πρὸς τὸν Χριστὸν εἰπάντος, «Δεῖξον ἡμῖν τὸν
Πατέρα σου», φησί· «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ
οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε;». Καὶ ὁμοως τινὲς εἶσι καὶ με-
τὰ τὰ ρήματα ταῦτα ἀποσχίζοντες τοῦ γεγεννηκότος τὸν Υἱ-
15 όν. Καίτοι ποίαν μείζω ταύτης ζητεῖς ἐγγύτητα; Τινὲς γὰρ
ἐκ τῆς ρήσεως ταύτης καὶ εἰς τὴν Σαβελλίου νόσον ἐνέ-
πεσον. Ἀλλὰ, καὶ πούτους καὶ ἐκείνους ἀφέντες ἡμεῖς, ὡς ἐκ
διαμέτρου παρανομοῦντας, ἴδωμεν τῶν εἰρημένων τὴν ἀ-
κρίθειαν.

20 «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με,
Φίλιππε;» φησί. Τί γάρ; οὐ εἰ ὁ Πατήρ, ὃν ἐπιζητῶ; Οὐ-
χί, φησί. Διὰ τοῦτο οὐδὲ εἶπεν, Ὁὐκ ἔγνωκας αὐτόν, ἀλλ'
«οὐκ ἔγνωκάς με;», οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνων, ἢ ὅτι οὐδὲν ἑ-
τερόν ἐστιν ὁ Υἱός, ἢ τοῦτο ὅπερ ἐστὶν ὁ Πατήρ, μένων
25 ἐν τῷ εἶναι Υἱός. Πόθεν δὲ ἐπὶ τοῦτο ἦλθεν ὁ Φίλιππος;
Ἐλεγεν· «Εἰ ἐμὲ ἐγνώκετε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκει-

ΟΜΙΛΙΑ ΟΔ'

Ίω. 14, 8 - 14

«Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Φίλιππος· Κύριε, δεῖξε μας τὸν Πατέρα σου καὶ μᾶς ἀρκεῖ. Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς· Τόσον χρόνον εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες, Φίλιππε; Ἐκεῖνος ποὺ εἶδεν ἐμένα εἶδε καὶ τὸν Πατέρα».

1. Ὁ μὲν προφήτης ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους· «Ἔλαβες μορφὴν πόρνῃς, ἔδειξες τὴν ἀδιαντροπίαν σου πρὸς ὅλους»¹, πού, ὅπως φαίνεται, δίκαιον εἶναι νὰ εἰπῇ αὐτὰ τὰ λόγια ὅχι μόνον δι' ἐκείνην τὴν πόλιν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους ποὺ μὲ ἀναισχυντίαν ἀτενίζουν πρὸς τὴν ἀλήθειαν· διότι, ὅταν ὁ Φίλιππος εἶπε πρὸς τὸν Χριστόν, «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα σου», λέγει· «Τόσον χρόνον εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες, Φίλιππε;». Καὶ ὅμως ὑπάρχουν ὠρισμένοι, ποὺ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια ἀποχωρίζουν τὸν Υἱὸν ἀπὸ τὸν Πατέρα. Καὶ πράγματι ποίαν ἄλλην συγγένειαν ἀπὸ αὐτὴν ζητεῖς; Διότι μερικοὶ ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ περιέπεσαν εἰς τὴν νόσον τοῦ Σαβελλίου. Ἀλλά, ἀφοῦ ἀφήσωμεν ἡμεῖς καὶ αὐτοὺς καὶ ἐκείνους ὡσὰν παρανομοῦντας ἐκ διαμέτρου, ὥς ἐξετάσωμεν τὸ ἀκριβὲς νόημα τῶν λόγων.

«Τόσον χρόνον εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες, Φίλιππε;», λέγει. Τί δηλαδή; σὺ εἶσαι ὁ Πατὴρ ποὺ ἐπιζητῶ; Ὁχι. λέγει. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε, Ἐγὼ ἐγνώρισες αὐτόν, ἀλλὰ «δὲν μὲ ἐγνώρισες;», φανερώνων τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ὁ Υἱὸς τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι, παρὰ αὐτὸ ποὺ εἶναι ὁ Πατὴρ, παραμένων ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξιν Υἱός. Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ ὠδήγησε τὸν Φίλιππον εἰς αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν; Ἐλεγεν· «Ἐὰν εἴχετε γνωρίσει ἐμένα, θὰ εἴχετε γνωρί-

τε ἄν», καὶ τοῖς Ἰουδαίοις πολλάκις εἶπε τοῦτο· ἐπεὶ οὖν
 ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Πέτρος πολλάκις, καὶ Ἰουδαῖοι, «Τίς ἐ-
 σιν ὁ Πατήρ», ἠρώτησεν αὐτὸν καὶ ὁ Θωμᾶς, καὶ οὐδείς
 οὐδὲν ἔμαθε σαφές, ἀλλ' ἔτι ἠγνοεῖτο τὰ λεγόμενα, ἵνα μὴ
 5 δόξῃ προσκορῆς εἶναι ὁ Φίλιππος, καὶ διανοχλεῖν αὐτὸν
 μετὰ τοὺς Ἰουδαίους, ἐρωτῶν καὶ αὐτός, «Δεῖξον ἡμῖν τὸν
 Πατέρα σου», ἐπήγαγε· «Καὶ ἄρκεῖ ἡμῖν»· οὐδὲν πλέον
 ζητοῦμεν. Καίτοι ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Εἰ ἐμὲ ἐγνώκειτε,
 καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν», καὶ δι' ἐαυτοῦ τὸν Πα-
 10 τέρα ἐδήλου, ὁ δὲ ἀντίσειρεψε τὴν ἰάξιν, καί φησι· «Τὸν
 Πατέρα δεῖξον, ὥς αὐτὸν εἰδὼς ἀκριβῶς». Ἀλλ' οὐκ ἀνέχε-
 ται αὐτοῦ ὁ Χριστός, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ὁδὸν αὐτὸν ἵστησι, δι'
 αὐτοῦ τὸν Πατέρα μανθάνειν πείθων· αὐτὸς δὲ τοῖς τοῦ
 σώματος ὀφθαλμοῖς τούτοις ἐβούλετο ἰδεῖν, ἵσως περὶ τῶν
 15 προφητῶν ἀκούων ὅτι εἶδον τὸν Θεόν. Ἀλλὰ συγκαιάβα-
 σις ἦν ἐκεῖνα, ὃ Φίλιππε. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Θε-
 ὸν οὐδείς ἑώρακε πώποτε», καὶ πάλιν· «Πᾶς ὁ ἀκούσας
 παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς με. Οὔτε φωνὴν
 αὐτοῦ ἀκηκόατε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε»· καὶ ἐν τῇ
 20 Παλαιᾷ· «Οὐδείς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται».

Τί οὖν ὁ Χριστός; Σφόδρα ἐπιτιμητικῶς· «Τοσοῦτον
 χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε;».
 Καὶ οὐκ εἶπεν, «Οὐκ εἶδες με», ἀλλ' «οὐκ ἔγνωκάς με». Μὴ
 γὰρ σε βούλομαι, φησί, μαθεῖν; Τὸν Πατέρα σου ἰδεῖν ζη-
 25 τῶ νῦν, σὺ δέ μοι λέγεις, «Οὐκ ἔγνωκάς με;»· ποίαν οὖν
 ἀκολουθίαν ἔχει τοῦτο; Πολλὴν μὲν οὖν· ἐπειδὴ γὰρ τοῦτο
 ἐστιν, ὅπερ ἐστὶν ὁ Πατήρ, μένων Υἱός, εἰκότως ἐν αὐτῷ
 δείκνυσι τὸν γεγεννηκότα. Εἴτα, διαιρῶν τὰς ὑποσχάσεις,
 φησί· «Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα», ἵνα μή τις

2. Ἰω. 14, 7.

3. Ἰω. 1, 18.

4. Ἰω. 6, 45 καὶ 5, 37.

5. Ἐξ. 33, 20.

σει καὶ τὸν Πατέρα μου»², καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους πολλές φορές τὸ εἶπεν αὐτό· ἐπειδὴ λοιπὸν ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Πέτρος πολλές φορές καὶ οἱ Ἰουδαῖοι «Ποῖος εἶναι ὁ Πατήρ», ἠρώτησεν αὐτὸν καὶ ὁ Θωμᾶς, καὶ κανεὶς δὲν ἔμαθε τίποτε μὲ σαφήνειαν, ἀλλ' ἀκόμη ἦτο ἄγνωστον τὸ νόημα τῶν λόγων του, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὁ Φίλιππος βαρετὸς καὶ ὡς ἐνοχλῶν αὐτὸν μαζὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ἐρωτῶν καὶ αὐτός, «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα σου», ἐπρόσθεσε· «Καὶ μᾶς εἶναι ἀρκετόν»· τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν θέλομεν. Μολονότι ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ἐὰν εἴχετε γνωρίσει ἐμένα, θὰ εἴχετε γνωρίσει καὶ τὸν Πατέρα μου», καὶ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του ἐδείκνυε τὸν Πατέρα, αὐτὸς ὅμως ἥλλαξε τὴν σειρὰν τῶν λόγων του, καὶ λέγει· «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα, ἀκριβῶς ὅπως τὸν γνωρίζεις». Ἀλλ' ὅμως ὁ Χριστὸς δὲν τὸν ἀνέχεται, ἀλλὰ τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀληθῆ ὁδόν, πείθων αὐτὸν νὰ γνωρίσῃ τὸν Πατέρα μέσῳ αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ ἤθελε νὰ ἰδῇ αὐτὸν μὲ τοὺς ἰδίους τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ σώματος, ἴσως ἐπειδὴ ἤκουε περὶ τῶν προφητῶν ὅτι εἶδον τὸν Θεόν. Ἀλλ' ἐκεῖνα, Φίλιππε, ἐλέγοντο κατὰ συγκατάβασιν. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Τὸν Θεὸν κανεὶς δὲν τὸν εἶδε ποτέ»³, καὶ πάλιν· «Ὁ καθένας ποὺ ἀκούει ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ μαθαίνει τὴν ἀλήθειαν περὶ ἐμοῦ ἔρχεται πρὸς ἐμένα. Οὔτε τὴν φωνὴν του ἠκούσατε ποτέ, οὔτε τὴν μορφήν του εἶδετε»⁴ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην· «Κανεὶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῇ τὸ πρόσωπόν μου καὶ νὰ ζήσῃ»⁵.

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Χριστός; Μὲ πάρα πολὺ ἐπιτιμητικὸν τρόπον· «Τόσον χρόνον εἶμαι μαζὶ σας καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες, Φίλιππε;». Καὶ δὲν εἶπε, ἔδεν μὲ εἶδες, ἀλλὰ «Δὲν μὲ ἐγνώρισες». Μήπως, λέγει, θέλω νὰ γνωρίσω ἐσένα; Τὸν Πατέρα σου ζητῶ τώρα νὰ ἰδῶ, καὶ σὺ μοῦ λέγεις, «Δὲν μὲ ἐγνώρισες;»· ποίαν λοιπὸν σχέσιν ἔχει αὐτό; Καὶ πολλὴν βέβαια· διότι, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ εἶναι ὁ Πατήρ, μένων Υἱός, πολὺ εὖλογα δείχνει τὸν Πατέρα εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἐπειτα, διακρίνων τὰς ὑποστάσεις, λέγει· «Ἐκεῖνος ποὺ εἶδεν ἐμένα,

εἶπη ὅτι ἀπὸς Πατὴρ, ἀπὸς Υἱός· εἰ γὰρ ἀπὸς ἦν ὁ Πα-
 τήρ, ἀπὸς Υἱός· εἰ γὰρ ἀπὸς ἦν ὁ Πατήρ, οὐκ ἂν εἶπεν·
 «Ὁ ἐωρακὼς ἐμὲ ἐκεῖνον ἐώρακε». Πῶς δὲ οὐκ εἶπεν αὐ-
 τῷ, "Αδύνατα αἰτεῖς, καὶ οὐ κατὰ ἄνθρωπον, ἐμοὶ γὰρ μό-
 5 νῶ τοῦτο δυνατόν'; Ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἀρκεῖ ἡμῖν», ὥς αὐτὸν
 εἰδὼς, δείκνυσιν ὅτι οὐδὲ αὐτὸν ἐώρακεν· ἢ γὰρ ἂν κἀ-
 κεῖνον εἶδεν, εἰ καὶ αὐτὸν ἠδυνήθη. Διόπερ ἔλεγεν· «Ὁ
 ἐωρακὼς ἐμὲ ἐώρακε τὸν Πατέρα». εἴ τις ἐμὲ εἶδε, κἀ-
 κεῖνον ὄψεται. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι οὔτε ἐμέ,
 10 οὔτε ἐκεῖνον δυνατόν ἐστιν ἰδεῖν· ὁ γὰρ Φίλιππος τὴν δι'
 ὄψεως ἐζήτει γνῶσιν· καὶ ἐπειδὴ αὐτὸν μὲν ἐωρακέναί ἐ-
 νόμιζεν, ἐβούλετο δὲ καὶ τὸν Πατέρα οὕτως ἰδεῖν, δείκνυσιν
 ὅτι οὐδὲ αὐτὸν εἶδεν.

Εἰ δὲ λέγει τις ὅψιν ἐνταῦθα τὴν γνῶσιν, οὐδὲ τούτῳ
 15 ἀντιλέγω· ὁ γὰρ ἐμὲ γνούς, φησὶν, ἔγνω τὸν Πατέρα. Ἀλλ'
 οὐκ εἶπε τοῦτο, ἀλλὰ, τὸ δημοσίουσιν παρασιῆσαι βουλόμενος,
 εἶπεν· «Ὁ τὴν ἐμὴν οὐσίαν εἰδὼς οἶδε καὶ πῆν τοῦ Πα-
 τρός». Καὶ τί τοῦτο; φησί· καὶ γὰρ ὁ τὴν κτίσιν εἰδὼς οἶδε
 καὶ τὸν Θεόν. Καίτοι πάντες ἴσασι τὴν κτίσιν καὶ ἐωράκη-
 20 σι· τὸν δὲ Θεὸν οὐκ ἴσασι πάντες. Ἄλλως δέ, ἴδωμεν τί ὁ
 Φίλιππος ζητεῖ ἰδεῖν. Ἄρα τὴν σοφίαν τοῦ Πατρός; ἄρα
 τὴν ἀγαθότητα; Οὐχί· ἀλλὰ αὐτὸ τὸ τί ποτέ ἐστιν ὁ Θεός,
 αὐτὴν τὴν οὐσίαν. Πρὸς τοῦτο οὖν ἀποκρίνεται ὁ Χριστός·
 «Ὁ ἐωρακὼς ἐμέ». Ὁ δὲ τὴν κτίσιν ἰδὼν οὐχὶ καὶ τοῦ
 25 Θεοῦ τὴν οὐσίαν εἶδεν. «Εἴ τις εἶδεν ἐμέ, τὸν Πατέρα μου
 εἶδεν», φησὶν· εἰ δὲ ἑτέρας οὐσίας ἦν, οὐκ ἂν τοῦτο εἶπεν.
 "Ἰνα δὲ καὶ παχυτέρῳ ἄψωμαι λόγου, οὐδεὶς, χρυσὸν ἀγνοῶν,
 ἐν ἀργύρῳ τοῦ χρυσοῦ τὴν οὐσίαν ἰδεῖν δύναται· οὐ γὰρ

εἶδε καὶ τὸν Πατέρα», διὰ νὰ μὴ εἰπῇ κάποιος ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι καὶ Πατὴρ καὶ Υἱός· διότι, ἐὰν αὐτὸς ἦτο ὁ Πατὴρ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰπῇ, «ἐκεῖνος ποὺ εἶδεν ἐμένα, εἶδεν ἐκείνον». Πῶς δὲ δὲν εἶπεν εἰς αὐτόν, Ὑδύνατα Ζητεῖς νὰ μάθης, ποὺ δὲν εἶναι διὰ τὰ μέτρα τοῦ ἀνθρώπου, διότι αὐτὸ εἶναι δυνατόν μόνον εἰς ἐμένα; Ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἀρκεῖ εἰς ἡμᾶς», ὡσὰν νὰ ἐγνώριζεν αὐτόν, δείχνει ὅτι οὔτε αὐτόν εἶδε· διότι πράγματι καὶ ἐκείνον θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῇ, ἐὰν ἠμποροῦσε νὰ ἰδῇ αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἔλεγεν· «Ἐκεῖνος ποὺ εἶδεν ἐμένα, εἶδε καὶ τὸν Πατέρα»· ἐὰν κανεῖς εἶδεν ἐμένα, θὰ ἰδῇ καὶ ἐκείνον. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ οὔτε ἐμένα, οὔτε ἐκείνον εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῇ· διότι ὁ Φίλιππος ἐζήτηε τὴν διὰ τῆς ὄψεως γνῶσιν· καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι αὐτόν μὲν τὸν εἶχεν ἰδεῖ, ἤθελε δὲ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον νὰ ἰδῇ καὶ τὸν Πατέρα, δείχνει ὅτι οὔτε αὐτόν εἶδεν.

Ἐὰν ὅμως κάποιος ἐδῶ θεωρῇ τὴν ὄψιν ὡς γνῶσιν, δὲν ἀντιλέγω εἰς αὐτόν· διότι, λέγει, ἐκεῖνος ποὺ ἐγνώρισεν ἐμένα, ἐγνώρισε καὶ τὸν Πατέρα. Ὅμως δὲν εἶπεν αὐτό, ἀλλὰ, θέλων νὰ παραστήσῃ τὸ ὁμοούσιον, εἶπεν· «Ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὴν ἰδικὴν μου οὐσίαν, γνωρίζει καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός». Καὶ διατί, λέγει, τὸ λέγει αὐτό; καθ' ὅσον ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὴν κτίσιν γνωρίζει καὶ τὸν Θεόν. Ἄν καὶ βέβαια ὅλοι γνωρίζουν τὴν κτίσιν καὶ τὴν ἔχουν ἰδεῖ, τὸν Θεὸν ὅμως δὲν τὸν γνωρίζουν ὅλοι. Ἀλλ' ὅμως ἄς ἰδοῦμεν τί ζητεῖ ὁ Φίλιππος νὰ ἰδῇ. Ἄρά γε τὴν σοφίαν τοῦ Πατρός; ἄρά γε τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ; Ὁχι, ἀλλὰ αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ εἶναι ὁ Θεός, τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν του. Σύμφωνα μὲ αὐτὸ λοιπὸν ἀποκρίνεται ὁ Χριστός· «Ἐκεῖνος ποὺ εἶδεν ἐμένα». Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ εἶδε τὴν κτίσιν δὲν εἶδε καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. «Ἐὰν κάποιος εἶδεν ἐμένα, εἶδε καὶ τὸν Πατέρα μου», λέγει· ἐὰν ἦτο ἄλλης οὐσίας, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ εἰπῇ αὐτό. Διὰ νὰ ἐκφρασθῶ δὲ μὲ πῶς κοινὸν τρόπον, κανεῖς, ποὺ ἀγνοεῖ τὸν χρυσόν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἰδῇ τὴν οὐσίαν τοῦ χρυσοῦ εἰς τὸν ἄργυρον· διότι ἡ φύσις ἐνὸς πράγματος δὲν φαί-

ἄλλη δι' ἄλλης φαίνεται φύσις. Διὰ τοῦτο καὶ καλῶς ἐπε-
 τίμησεν, εἰπὼν· «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι». Το-
 σαύτης ἀπέλαυσας διδασκαλίας, εἶδες σημεῖα μετὰ αὐθεν-
 τίας, καὶ πάντα, ἅπερ θεότιμος ἦν ἴδια, καὶ ὁ ὁ Πατήρ
 5 μόνος ἐργάζεται, ἁμαρτήματα λυόμενα, ἀπόρρητα εἰς μέσον
 ἀγόμενα, θάνατον ἀναχωροῦντα, δημιουργίαν ἀπὸ γῆς γινο-
 μένην, «καὶ οὐκ ἔγνωκός με;».

2. Ἐπειδὴ γὰρ σάρκα περιέκειτο, διὰ τοῦτο εἶπεν· «Οὐκ
 ἔγνωκός με». Εἶδες τὸν Πατέρα; Μὴ ζήτηι πλέον ἰδεῖν·
 10 ἐν ἐκείνῳ γὰρ με ἐώρακας. Εἰ εἶδές με, μηδὲν περιεργά-
 ζου· καὶ γὰρ ἐν ἐμοὶ ἐκείνον ἔγνως. «Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ
 ἐν τῷ Πατρί;» ιουτέστιν, ἐν ἐκείνῃ τῇ οὐσίᾳ φαίνομαι. «Τὰ
 ρήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ». Εἶδες ἐγγύτη-
 ιος ὑπερβολήν, καὶ μιᾶς οὐσίας ὑπόδειγμα; «Ὁ δὲ Πατήρ,
 15 ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα». Πῶς, ἀπὸ ρημάτων
 ἀρξάμενος, ἐπὶ τὰ ἔργα ἦλθε; τὸ γὰρ ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν·
 Ἄντις λαλεῖ τὰ ρήματα· ἀλλὰ δύο τίθησιν ἐνιαῦθα, περὶ
 διδασκαλίας καὶ σημείων, ἧ ἔπειδὴ καὶ τὰ ρήματα ἔργα
 ἦν. Πῶς οὖν αὐτὸς ποιεῖ; Καὶ μὴν ἀλλαχοῦ φησιν· «Εἰ μὴ
 20 ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύειέ μοι»· πῶς
 οὖν ἐνιαῦθα τὸν Πατέρα φησὶ ποιεῖν; Τὸ αὐτὸ τοῦτο δη-
 λῶν, ὅτι οὐδὲν μέσον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό
 ἐστιν· Οὐκ ἂν ἄλλως ἐποίησεν ὁ Πατήρ, καὶ ἄλλως ἐγώ·
 καὶ μὴν ἀλλαχοῦ καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Πατήρ ἐργάζεται, λέγων
 25 «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι», ἐ-
 κεῖ μὲν τὸ ἀπαράλλακτον τῶν ἔργων, ἐνιαῦθα δὲ τὸ ταῦ-
 τὸν ἐνδεικνύμενος. Εἰ δὲ ἡ πρόχειρος τῶν λέξεων ἔμφρασις
 ταπεινότητα ἐμφαίνει, μὴ θαυμάσης· πρότερον γὰρ εἰπὼν,
 «Οὐ πιστεύσεις», τότε τοῦτο ἐφθέγγαστο, δεικνὺς ὅτι ὑπὲρ

6. Δηλαδή ἀνάστασιν νεκρῶν.

7. Πρβλ. Ἰω. 9, 1 - 6.

8. Ἰω. 10, 37.

9. Ἰω. 5, 17.

νεται διὰ τῆς φύσεως ἄλλου πράγματος. Διὰ τοῦτο καὶ καλῶς τὸν ἐπετίμησεν, εἰπὼν· «Τόσον χρόνον εἶμαι μαζί σας». Τόσῃν διδασκαλίαν ἤκουσες, εἶδες θαύματα αὐθεντικά καὶ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς θεότητος, καὶ αὐτὰ ποὺ ὁ Πατὴρ ὁ μόνος ἐπιτελεῖ, συγχώρησιν ἁμαρτημάτων, ἀποκάλυψιν ἀπορρήτων, ἀναχώρησιν θανάτου⁶, δημιουργίαν πραγματοποιουμένην διὰ τῆς γῆς⁷, «καὶ δὲν μὲ ἐγνώρισες;».

2. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔφερε τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, διὰ τοῦτο εἶπε, «Δὲν μὲ ἐγνώρισες». Εἶδες τὸν Πατέρα; Μὴ ζητεῖς νὰ ἰδῇς ἐπὶ πλέον· διότι εἰς ἐκεῖνον εἶδες ἐμένα. Ἐὰν μὲ εἶδες, μὴ δείχνεις καμμίαν περιέργειαν· καθ' ὅσον εἰς ἐμένα ἐγνώρισες ἐκεῖνον. «Δὲν πιστεύεις ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐν τῷ Πατρί;», δηλαδὴ ὅτι φαίνομαι εἰς ἐκείνην τὴν οὐσίαν. «Τὰ λόγια ποὺ ἐγὼ λέγω, δὲν τὰ λέγω ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μου». Εἶδες ὑπερβολὴν συγγενείας καὶ ἀπόδειξιν μιᾶς οὐσίας; «Ὁ δὲ Πατὴρ ποὺ μένει εἰς ἐμένα, αὐτὸς κάμνει τὰ ἔργα». Πῶς, ἀρχίζων ἀπὸ τὰ λόγια, ἦλθεν εἰς τὰ ἔργα; διότι ἡ λογικὴ ἀκολουθία ἦτο νὰ εἰπῇ, Ἐγὼ λέγει τὰ λόγια· ἀλλὰ ὁμιλεῖ ἐδῶ περὶ δύο πραγμάτων, περὶ διδασκαλίας καὶ θαυμάτων, ἡ ἐπειδὴ καὶ τὰ λόγια ἦσαν ἔργα. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς ἐπιτελεῖ ἔργα; Πράγματι εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει· «Ἐὰν δὲν ἐκτελῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ μὲ πιστεύετε»⁸· πῶς λοιπὸν ἐδῶ λέγει ὅτι ὁ Πατὴρ ἐπιτελεῖ τὰ ἔργα; Διὰ νὰ δείξῃ ἀκριβῶς αὐτό, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἐνδιάμεσον μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐνεργῇ διαφορετικὰ ὁ Πατὴρ καὶ διαφορετικὰ ἐγὼ. Καὶ πράγματι εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἐργάζονται· «Ὁ Πατὴρ μου ἕως τώρα ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι»⁹, ἐκεῖ μὲν διὰ νὰ δείξῃ τὸ ἀπαράλλακτον τῶν ἔργων, ἐδῶ δὲ τὴν ταυτότητα αὐτῶν. Ἐὰν δὲ ἡ χρησιμοποίησις προχείρων λέξεων παρουσιάσῃ ταπεινότητα, μὴ θαυμάσῃς· διότι, ἀφοῦ εἶπε προηγουμένως, «Δὲν πιστεύεις», τότε εἶπεν αὐτό, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι

τοῦ εἰς πίστιν αὐτὸν ἀγαγεῖν οὕτως ἐσχημάτισε τὰ ῥήματα· τὰς γὰρ καρδίας αὐτῶν ἐνεβάπενε.

«Πιστεύετε ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί;». Ἔδει μὲν ὑμᾶς, ἀκούοντας Πατέρα καὶ Υἱόν, μηδὲν
 5 ἕτερον ζητεῖν εἰς παράστασιν τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν συγγενείας, εἰ δὲ ὑμῖν οὐκ ἄρκεῖ τοῦτο πρὸς τὸ δεῖξαι τὸ ὁμότιμον καὶ ὁμοούσιον, καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων μάθετε. Καὶ τὸ «ὃ ἐώρακὼς ἐμὲ ἐώρακε τὸν Πατέρα μου» εἰ περὶ ἔργων ἐλέγειο, οὐκ ἂν ὑστερον εἶπεν· «Εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα
 10 πιστεύετε μοι». Εἶτα, δεικνὺς ὅτι οὐ ταῦτα δύναται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πολλῶ τούτων μείζονα, μεθ' ὑπερβολῆς τίθησιν· οὗ γὰρ λέγει ὅτι «καὶ μείζονα τούτων δύναμαι ποιῆσαι», ἀλλὰ, ὃ πολλῶ θαυμασιότερον ἦν, «καὶ ἐτέροις δύναμαι δοῦναι, φησί, καὶ μείζονα ποιῆσαι τούτων». «Ἀμήν, ἀμήν
 15 λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, καὶ ὁ πατήρ ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει· ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν Πατέρα περεύομαι». Τονίεσιν, «ὑμῶν ἐστι λοιπὸν τὸ θαυματουργεῖν· ἐγὼ γὰρ ἀπέρχομαι».

Εἶτα, ἐπειδὴ ἤνυσεν, ὅπερ ὁ λόγος ἐβούλειο, φησὶν ὅτι,
 20 «ὃ ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, λήψετε, καὶ ἐγὼ τοῦτο ποιήσω, ἵνα ἐν ἐμοὶ δοξασθῇ ὁ Πατήρ». Ὁρᾷς πῶς πάλιν αὐτὸς ποιεῖ τοῦτο; «Ποιήσω» γάρ, φησὶν, «ἐγώ». Καὶ οὐκ εἶπεν· Ἄξιὼ τὸν Πατέρα, ἀλλ' «ἵνα δοξασθῇ ἐν ἐμοὶ ὁ Πατήρ». Καὶ μὴν ἀλλαχοῦ ἔλεγεν· «Ὁ Θεὸς δοξάσει αὐ-
 25 τὸν ἐν ἑαυτῷ», ἐνταῦθα δέ· «Αὐτὸς δοξάσει τὸν Πατέρα»· διὰ γὰρ ὁ Υἱὸς φαίνεται μέγала δυνάμενος, δοξασθήσεται ὁ γεγεννηκώς. Τί δέ ἐστιν, «Ἐν τῷ ὀνόματί μου»; Ὅπερ οἱ ἀπόστολοι ἔλεγον· «Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγχειραι καὶ περιπάτει»· πάντα γὰρ τὰ σημεῖα, ὅπερ ἐποίη-
 30 σαν, αὐτὸς ἐνήργει. «Καὶ χεὶρ Κυρίου ἦν μετ' αὐτῶν». «Ἐ-

10. Ἰω. 13, 32.

11. Πράξ. 3, 6.

ἐξεφράσθη μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν πίστιν· διότι διείδυεν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν.

«Πιστεύετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατήρ εἰς ἐμένα;». Ἔπρεπε μὲν σεῖς, ἀκούοντες Πατέρα καὶ Υἱόν, νὰ μὴ ζητῆτε τίποτε ἄλλο πρὸς ἀπόδειξιν τῆς συγγενείας μας ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, ἐὰν ὅμως δέν σᾶς εἶναι αὐτὸ ἀρκετὸν πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὁμοτίμου καὶ ὁμοουσίου, τουλάχιστον μάθετέ το ἀπὸ τὰ ἔργα. Καὶ τὸ «Ἐκεῖνος ποὺ εἶδε ἐμένα, εἶδε καὶ τὸν Πατέρα μου», ἐὰν ἐλέγετο περὶ τῶν ἔργων, δέν θὰ ἦτο δυνατὸν εἰς τὴν συνέχειαν νὰ εἰπῇ· «Ἐὰν δὲ μὴ, πιστεύετε με διὰ τὰ ἔργα». Ἐπειτα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὄχι μόνον αὐτὰ ἤμπορεῖ νὰ κάμῃ, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά, ἀναφέρει αὐτὰ μὲ ὑπερβολήν· διότι, δέν λέγει ὅτι 'καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ ἤμπορῶ νὰ κάμω', ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ἦτο πολὺ πιὸ θαυμαστότερον, 'καὶ εἰς ἄλλους ἤμπορῶ', λέγει, 'νὰ δώσω αὐτὴν τὴν δύναμιν καὶ νὰ κάμουν μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔργα'. «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς ἐμένα, τὰ ἔργα ποὺ ἐγὼ πράττω καὶ ἐκεῖνος θὰ πράξῃ, καὶ θὰ πράξῃ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά· διότι ἐγὼ πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου». Δηλαδή, 'εἰς ἐσᾶς πλέον ἀνήκει ἡ ἐπιτέλεσις θαυμάτων· διότι ἐγὼ φεύγω'.

Ἐπειτα, ἀφοῦ κατώρθωσεν ἐκεῖνο ποὺ ἤθελεν ὁ λόγος λέγει· «Ὅ,τιδὴποτε καὶ ἂν ζητήσετε εἰς τὸ ὄνομά μου, θὰ τὸ λάβετε, καὶ ἐγὼ θὰ τὸ πράξω, διὰ νὰ δοξασθῇ δι' ἐμοῦ ὁ Πατήρ». Βλέπεις πῶς πάλιν αὐτὸς τὸ κάμνει αὐτό; Διότι λέγει, «Θὰ τὸ κάμω ἐγώ». Καὶ δέν εἶπε 'τὸ ζητῶ ἀπὸ τὸν Πατέρα', ἀλλὰ «διὰ νὰ δοξασθῇ δι' ἐμοῦ ὁ Πατήρ». Καὶ ὅμως εἰς ἄλλην περίπτωσιν ἔλεγεν· «Ὁ Θεὸς θὰ τὸν δοξάσῃ μὲ ὅσα θὰ κάμῃ δι' αὐτόν»¹⁰, ἐνῶ ἐδῶ λέγει· «Αὐτὸς θὰ δοξάσῃ τὸν Πατέρα»· διότι ὅταν ὁ Υἱὸς φαίνεται νὰ ἤμπορῇ νὰ ἐπιτελῇ μεγάλα ἔργα, θὰ δοξασθῇ ὁ Πατήρ. Τί σημαίνει δέ, «Ἐν τῷ ὀνόματί μου»; Ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ οἱ ἀπόστολοι ἔλεγον· «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σήκω ὀρθίος καὶ περιπάτει»¹¹· διότι ὅλα τὰ θαύματα ποὺ ἔκαμαν, αὐτὸς τὰ ἔκαμνε. «Καὶ ἦτο μαζί των

γὰρ ποιήσω», φησὶν. Ὁρᾷς ἀνθεντίαν; τὰ δι' ἄλλων αὐτὸς ποιεῖ, τὰ δὲ δι' αὐτοῦ οὐκ ἰσχύει, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἐνεργούμενος; Καὶ τίς ἂν ταῦτα εἴποι; Τίνος δὲ ἔνεκεν δεύτερον αὐτὸ τίθησι; Βεβαιῶν τὸν ἑαυτοῦ λόγον, καὶ δει-
5 κνὺς ὅτι τὰ πρότερα συγκαταβάσεως ἦν. Τὸ δὲ «πρὸς τὸν Πατέρα πορεύομαι», τοῦτό ἐστιν· Ὁὐκ ἀπολῶμαι, ἀλλ' ἐπὶ τῆς οἰκειᾶς ἀξίας μένω, καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς εἶμι'. Πάντα δὲ ταῦτα, παραμυθούμενος αὐτούς, ἔλεγεν· ἐπειδὴ γὰρ εἰ-
 κὸς ἦν αὐτούς, μηδέπω τοὺς περὶ τῆς ἀνασιᾶσεως εἰδότες
10 λόγους, ἐννοεῖν τι σκυνθρωπὸν, ἑτέροις ἐπαγγέλλεται τοιαῦ-
 τα δώσειν αὐτούς, πανταχοῦ θεραπεύων αὐτούς, καὶ δεικνὺς ὅτι μένει διηνεκῶς, καὶ οὐ μένει μόνον, ἀλλὰ καὶ μείζονα ἐπιδείξεται δύναμιν.

3. Ἀκολουθήσωμεν τοίνυν αὐτῷ, καὶ λάβωμεν τὸν σιαν-
15 ρόν· εἰ γὰρ καὶ μὴ πάρεσι διωγμός, ἀλλ' ἑτέρου πάρεσι θανάτου καιρός· «Νεκρώσατε», γάρ, φησί, «τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Σβέσωμεν οὖν ἐπιθυμίαν, ἀποκτείνωμεν θυμόν, ἀνέλωμεν φθόνον. Τοῦτό ἐστι θυοσία ζῶσα. Οὐκ εἰς τέφραν αὕτη ἢ θυοσία τελευτᾷ, οὐδὲ εἰς καπνὸν διαχεῖται,
20 οὐδὲ ξύλων· δεῖται, καὶ πυρὸς καὶ μαχαίρας· ἔχει γὰρ πῦρ καὶ μάχαιραν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ταύτη χρησάμενος τῇ μαχαίρᾳ, περίτεμε τῆς καρδίας τὸ περιτιτὸν καὶ ἀλλότριον, ἄνοιξον τὸ μεμυκὸς τῆς ἀκοῆς· τὰ γὰρ νοσήματα καὶ αἰ-
 πονηραὶ ἐπιθυμίαι ἐμφράττειν εἰῶθασι τοῦ λόγου τὴν εἴσο-
25 δον· καὶ γὰρ χρημάτων ἐπιθυμία προιεθεῖσα οὐκ ἀφίησιν ἀκοῦσαι τὸν περὶ ἐλεημοσύνης λόγον, καὶ βασκανία παραγε-
 νομένη διατειχίζει τὴν περὶ τῆς ἀγάπης διδασκαλίαν, καὶ ἕτερον νόσημα ἐμπεσὸν πάλιν νοθηροτέραν αὐτὴν κατασκευά-
 ζει πρὸς πάντα. Ἀνέλωμεν τοίνυν τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας·
30 καὶ γὰρ ἀρκεῖ θελῆσαι, καὶ πάντα ἔσθθαι. Μὴ γὰρ δὴ

12. Πράξ. 11, 21.

13. Κολ. 3, 5.

14. Ρωμ. 12, 1.

ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου»¹². «Ἐγὼ θὰ τὰ κάμω», λέγει. Βλέπεις αὐθεντίαν; τὰ ἐπιτελούμενα ἔργα δι' ἄλλων τὰ ἐπιτελεῖ ὁ ἴδιος, τὰ δὲ ἔργα ποὺ ὁ ἴδιος πράττει δὲν τὰ πράττει ἀπὸ μόνος του, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς του; Καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ εἰπῇ αὐτό; Διατί δὲ ἀναφέρει αὐτό δεύτερον; Διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὸν ἰδικὸν του λόγον καὶ νὰ δείξῃ ὅτι τὰ προηγούμενα ἦσαν λόγια συγκαταβάσεως. Τὸ δὲ «Πρὸς τὸν Πατέρα πορεύομαι», σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐν θὰ χαθῶ, ἀλλὰ διατηρῶ τὴν ἀξίαν μου καὶ εἶμαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ· διότι, ἐπειδὴ φυσικὸν ἦτο αὐτοῖ, μὴ κατανοήσαντες τοὺς περὶ ἀναστάσεώς του λόγους, νὰ σκέπτονται δυσάρεστα πράγματα, ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοὺς δώσῃ τὴν δύναμιν νὰ ἐπιτελοῦν αὐτὰ εἰς ἄλλους, παρηγορῶν πάντοτε αὐτοὺς καὶ δεικνύων ὅτι μένει αἰωνίως, καὶ ὅχι μόνον μένει, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιδείξῃ μεγαλυτέραν δύναμιν.

3. Ἄς ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν αὐτὸν καὶ ἄς λάβωμεν τὸν σταυρόν· διότι, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι καιρὸς διωγμοῦ, ἀλλ' εἶναι καιρὸς ἄλλου θανάτου· διότι λέγει· «Νεκρώσατε τὰ μέλη σας τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»¹³. Ἄς σβήσωμεν λοιπὸν τὴν ἐπιθυμίαν, ἄς ἐξαφανίσωμεν τὸν θυμὸν, ἄς ἐκριζώσωμεν τὸν φθόνον. Αὐτὸ εἶναι θυσία ζῶσα¹⁴. Αὕτῃ ἡ θυσία δὲν καταλήγει εἰς στάκτην, οὔτε διασκορπίζεται εἰς καπνόν, οὔτε ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ξύλα· καὶ φωτιὰν καὶ μαχαίρας· διότι ἔχει ἀντὶ φωτιᾶς καὶ μαχαίρας τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Χρησιμοποιῶν αὐτὴν τὴν μάχαιραν, ἀπόκοψε τὸ περιττὸν καὶ ξένον τῆς καρδίας, ἄνοιξε τὴν κλεισμένην ἀκοήν· διότι τὰ νοσήματα καὶ αἱ πονηραὶ ἐπιθυμίαι συνήθως ἐμποδίζουν τὴν εἴσοδον τοῦ λόγου· καθ' ὅσον ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων τεθεῖσα ἔμπροσθέν μας δὲν ἀφήνει νὰ ἀκούσωμεν τὸν λόγον περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ φθόνου παρεμποδίζει τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀγάπης, καὶ ἄλλο νόσημα ἐμφανισθὲν πάλιν τὴν καθιστᾷ τὴν ψυχὴν νωθροτέραν πρὸς ὅλα. Ἄς ἐξαφανίσωμεν λοιπὸν τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας· καθ' ὅσον ἀρκεῖ καὶ μόνον νὰ τὸ θελή-

τοῦτο ἴδωμεν, ὅτι τυρανικὸν ὁ τῶν χρημάτων ἔρως, ἀλλ' ὅτι τῆς ἡμετέρας ραθυμίας ἡ τυραννίς.

Πολλοὶ γοῦν οὐδ' ὅτι ἔσιν ἀργύριον εἰδέναι λέγουσιν· οὐ γὰρ ἐστὶ φυσικὴ ἡ ἐπιθυμία αὕτη· αἱ γὰρ φυσικαὶ ἄνω-
 5 θεν καὶ ἐξ ἀρχῆς κατεβλήθησαν· χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυρος καὶ μέχρι πολλοῦ χρόνου οὐδ' ὅτι ποιεῖ ἐστὶ γνῶριμον ἦν. Πόθεν οὖν ηὔξηθη ἡ ἐπιθυμία αὕτη; Ἀπὸ κενοδοξίας καὶ ραθυμίας ἐσχάτης· τῶν γὰρ ἐπιθυμιῶν αἱ μὲν εἰσὶν ἀναγκαῖαι, αἱ δὲ φυσικαί, αἱ δὲ οὐδέτερον τούτων. Οἶόν τι λέ-
 10 γω· ὅσαι μὴ πληρούμεναι φθείρουσι τὸ ζῶον, αὗται φυσικαὶ καὶ ἀναγκαῖαι τυγχάνουσιν, (οἶον ἡ τῶν σιτίων καὶ ποτῶν καὶ ἡ τοῦ καθεύδειν ἐπιθυμία), ὁ δὲ τῶν σωμάτων ἔρως, φυσικὸς μὲν ἐστίν, οὐκ ἀναγκαῖος δὲ (πολλὴ γὰρ αὐτοῦ περιγεγόναι, καὶ οὐκ ἀπώλοντο), ἡ δὲ τῶν χρη-
 15 μάτων ἐπιθυμία οὔτε φυσικὴ, οὔτε ἀναγκαία, ἀλλὰ περιττή· καὶ βουλώμεθα, οὐ δεχόμεθα αὐτῆς τὴν ἀρχήν. Ἀμέλει καὶ ὁ Χριστός, περὶ παρθενίας διαλεγόμενος, φησὶν· «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω»· περὶ δὲ χρημάτων οὐχ οὕτως ἀλλὰ τί; «Ἐὰν μὴ τις ἀποτάξῃται αὐτοῦ πᾶσι τοῖς ὑπάρ-
 20 χουσιν οὐκ ἔστι μου ἄξιος»· ὁ μὲν γὰρ ἦν εὐκόλον παρήνει, ὁ δὲ ὑπερβαίνει τοὺς πολλούς, ἐπιτρέπει τῇ προαιρέσει. Τί τοίνυν πάσης ἀποσιεοῦμεν ἑαυτοὺς ἀπολογίας; Ὁ μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ τυραννικωτέρου πάθους ἁλοὺς οὐ πολλὴν δώσει δίκην, ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ ἀσθενοῦς χειρωθεὶς πάσης ἀπεσιέρεται
 25 ἀπολογίας· τί γὰρ ἐροῦμεν διὰν λέγῃ, «Πεινῶντα με εἶδετε, καὶ οὐκ ἐθρέψατε»; ποίαν ἔξαμεν ἀπολογίαν; τὴν πενίαν προβαλούμεθα πάντως; Ἀλλ' οὐκ ἐσμεν τῆς χήρας ἐκείνης πενέστεροι, ἥτις, δύο ὀβολοὺς βαλοῦσα, πάντας ὑπερη-

15. Ματθ. 19, 12.

16. Λουκᾶ 14, 33.

17. Ματθ. 25, 42.

σωμεν καὶ ὅλα σβήνουν. " Ἄς μὴ σκεφθῶμεν βέβαια αὐτό, ὅτι εἶναι τυραννικός ὁ ἔρως τῶν χρημάτων, ἀλλ' ὅτι ἡ τυραννία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς μας ὀκνηρίας.

Πολλοὶ βέβαια λέγουν ὅτι οὔτε κἂν γνωρίζουν τί εἶναι ἀργύριον· διότι ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ δὲν εἶναι φυσική· καθ' ὅσον αἱ φυσικαὶ ἐπιθυμίαι ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς· ὁ χρυσὸς ὅμως καὶ ὁ ἄργυρος ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ἦσαν οὔτε κἂν γνωστὸν τί τέλος πάντων εἶναι. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ηὐξήθη αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία; Ἀπὸ τὴν ματαιοδοξίαν καὶ τὴν μεγίστην ὀκνηρίαν μας· διότι ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας ἄλλαι μὲν εἶναι ἀναγκαῖαι, ἄλλαι φυσικαί, ἄλλαι δὲ οὐδέτεροι αὐτῶν. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς· ὅσαι ἐπιθυμίαι δὲν ἐκπληρώνονται καὶ καταστρέφουν τὸ ζῶον, αὐταὶ εἶναι φυσικαὶ καὶ ἀναγκαῖαι (ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἐπιθυμία τῶν τροφίμων, τῶν ποτῶν καὶ τοῦ ὕπνου), ἐνῶ ὁ ἔρως τῶν σωμάτων, εἶναι μὲν φυσικός, ὄχι ὅμως ἀναγκαῖος (διότι πολλοὶ κατενίκησαν αὐτὸν καὶ δὲν ἐχάθησαν), ἡ ἐπιθυμία ὅμως τῶν χρημάτων οὔτε φυσική εἶναι οὔτε ἀναγκαῖα, ἀλλὰ περιττή· καὶ ἂν θέλωμεν δὲν δεχόμεθα τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς. Βέβαια καὶ ὁ Χριστὸς, ὁμιλῶν περὶ παρθενίας, λέγει· «Ὁποῖος ἡμπορεῖ νὰ βαδίσῃ αὐτὴν τὴν ὁδὸν ἄς τὴν βαδίσῃ»¹⁵· περὶ τῶν χρημάτων ὅμως δὲν ὁμιλεῖ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ τί λέγει; «Ἐὰν δὲν ἀπαρνηθῇ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του δὲν εἶναι ἄξιος νὰ εἶναι μαθητὴς μου»¹⁶· αὐτὸ δηλαδὴ ποῦ ἦτο εὐκόλον εἶδε συμβουλὰς δι' αὐτό, ἐνῶ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὰς δυνάμεις τῶν πολλῶν, τὸ ἀφήνει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ καθενός. Διατί λοιπὸν στεροῦμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ κάθε ἀπολογίαν; Διότι ἐκεῖνος μὲν ποῦ θὰ κυριευθῇ ἀπὸ τὸ τυραννικώτερον πάθος, δὲν θὰ ὑποστῇ μεγάλην τιμωρίαν, ἐνῶ ἐκεῖνος ποῦ θὰ αἰχμαλωτισθῇ ἀπὸ τὸ ἀσθενὲς πάθος στερεῖται κάθε ἀπολογίας· διότι τί θὰ εἰποῦμεν, ὅταν λέγῃ, «Μὲ εἶδετε πεινασμένον καὶ δὲν μοῦ ἐδώσατε τροφήν»¹⁷· ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν; θὰ προβάλωμεν τὴν πτωχείαν; Ἀλλὰ δὲν εἴμεθα πτωχότεροι ἀπὸ ἐκείνην τὴν χήραν, ποῦ, προσφέρουσα δύο ὀβολούς, ὅλους τοὺς ὑπερέ-

κόντισεν· οὐ γὰρ ποσότητα εἰσφορᾶς ἀπαιτεῖ ὁ Θεός, ἀλλὰ
μέτρα γνώμης· καὶ τοῦτο δὲ τῆς αὐτοῦ κηδεμονίας.

Θαυμάσαντες τοίνυν αὐτοῦ τὴν φιланθρωπίαν, τὰ δυ-
νατὰ συνεισενέγκωμεν, ἵνα, καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον
5 καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα πολλῆς τυχόντες τῆς τοῦ Θεοῦ φιλαν-
θρωπίας, δυνηθῶμεν ἀπολαῦσαι τῶν ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀ-
γαθῶν χάριτι καὶ φιланθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

βαλεν¹⁸· διότι ὁ Θεὸς δὲν ζητεῖ ποσότητα εἰσφορᾶς, ἀλλὰ μέτρα διαθέσεως· καὶ αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τῆς προνοίας του.

Θαυμάσαντες λοιπὸν τὴν φιланθρωπίαν του, ὥς συνεισφέρωμεν τὸ κατὰ δύναμιν, ὥστε, καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν, ἀφοῦ ἐπιτύχωμεν εἰς μέγαλον βαθμὸν τὴν φιланθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ ὑποσχεθέντα εἰς ἡμᾶς ἀγαθά, μὲ τὴν χάριν καὶ φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΕ'

Ἰω. 14, 15 - 30

«Ἐὰν ἀγαπᾷτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσα-
τε· καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Πα-
5 ράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς αἰῶ-
να, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύνα-
ται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό».

1. Ἔργων ἡμῖν δεῖ καὶ πράξεων πανταχοῦ, οὐ τῆς διὰ
ρημάτων ἐπιδείξεως· εἰπεῖν γὰρ καὶ ὑποσχέσθαι παντὶ που
10 ράδιον, πράξαι δὲ οὐκ ἔτι ὁμοίως εὐκόλον. Τί δήποτε δὲ ταῦ-
τα εἶπον; Ὅτι πολλοὶ νῦν εἰσι, λέγοντες φοβεῖσθαι τὸν Θε-
ὸν καὶ ἀγαπᾶν, τοῖς δὲ ἔργοις τὰ ἐναντία ἐπιδείκνυνται· ὁ
δὲ Θεὸς διὰ τῶν ἔργων ἀγάπην ἐπιζητεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ
πρὸς τοὺς μαθητὰς ἔλεγεν· «Ἐὰν ἀγαπᾷτέ με, τὰς ἐντολὰς
15 μου τηρήσατε». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὅτι, «ὃ ἐὰν αἰτήσητε, ἐ-
γὼ ποιήσω», ἵνα μὴ νομίσωσιν ἀπλῶς τὴν αἴτησιν ἰσχύειν,
ἐπήγαγεν· «Ἐὰν ἀγαπᾷτέ με»· τότε, φησί, ποιήσω. Ἐπειδὴ
δὲ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς καὶ ἀκούοντας ὅτι «ἐγὼ πρὸς τὸν Πα-
τέρα πορεύομαι» θορυβεῖσθαι, φησὶν· Ὅυ τοῦτό ἐστι τὸ ἀ-
20 γαπᾶν τὸ θορυβεῖσθαι νῦν, ἀλλὰ τὸ πείθεσθαι τοῖς λεγομέ-
νοις· ἔδωκα ὑμῖν ἐντολήν, ἵνα ἀγαπᾷτε ἀλλήλους, ἵνα οὕτω
ποιῇτε ἀλλήλοις, καθὼς καὶ ἐγὼ ὑμῖν ἐποίησα'. Τοῦτό ἐ-
στιν ἀγάπη, τὸ πείθεσθαι τούτοις, καὶ εἶκειν τῷ ποθουμένῳ.

Καὶ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον δώ-

---

1. Ἰω. 14, 14.

2. Ἰω. 14, 12.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΕ΄

Ίω. 14, 15 - 30

«Ἐὰν μὲ ἀγαπᾶτε, τηρήσατε τὰς ἐντολάς μου· καὶ θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου καὶ θὰ σᾶς στείλῃ ἄλλον Παράκλητον, διὰ νὰ μένη μαζί σας διὰ παντός, τὸν Παράκλητον, ποὺ εἶναι τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ ὁποῖον ὁ κόσμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ, διότι δὲν τὸ βλέπει οὔτε τὸ γνωρίζει».

1. Ἔργα καὶ πράξεις χρειαζόμεθα πάντοτε καὶ ὄχι τὴν ἐπίδειξιν μὲ τὰ λόγια· διότι τὸ νὰ εἰπῇ κανεὶς λόγια καὶ νὰ δώσῃ ὑποσχέσεις εἶναι βέβαια εὐκόλον εἰς τὸν καθένα, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι ἐξ ἴσου εὐκόλον ἢ ἐπιτέλεσις πράξεων. Διατί βέβαια τὰ εἶπα αὐτά; Διότι ὑπάρχουν πολλοὶ τώρα, λέγοντες ὅτι φοβοῦνται καὶ ἀγαποῦν τὸν Θεόν, ἐνῶ μὲ τὰ ἔργα των ἀποδεικνύουν τὸ ἀντίθετον· ὁ Θεὸς ὅμως ζητεῖ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀγάπην. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε πρὸς τοὺς μαθητάς του· «Ἐὰν μὲ ἀγαπᾶτε, τηρήσατε τὰς ἐντολάς μου». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, «ἐκεῖνο ποὺ θὰ ζητήσετε, ἐγὼ θὰ τὸ πράξω»¹, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι εἶναι ἀρεστὴ ἀπλῶς καὶ μόνον ἡ αἴτησις, ἐπρόσθεσεν· «Ἐὰν μὲ ἀγαπᾶτε»· τότε, λέγει, θὰ τὸ πράξω. Ἐπειδὴ δὲ φυσικὸν ἦτο ἀκούοντες αὐτοί, «ἐγὼ μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου»², νὰ θορυβοῦνται, λέγει· Ἐν εἶναι αὐτὸ τὸ γνῶρισμα τῆς ἀγάπης τὸ νὰ θορυβῇσθε τώρα, ἀλλὰ τὸ νὰ πείθεσθε εἰς τὰ λεγόμενά μου· σᾶς ἔδωσα ἐντολήν νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, καὶ νὰ κάμνετε ὁ ἓνας διὰ τὸν ἄλλον, αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ ἔκαμα ἐγὼ δι' ἐσᾶς'. Αὐτὸ εἶναι ἀγάπη, τὸ νὰ πείθεσθε εἰς τὰ λεγόμενά μου καὶ νὰ ὑπακούετε εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾶτε.

«Καὶ θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παρά-

σει ὑμῖν». Συγκαταβάσεως πάλιν ὁ λόγος. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδέπω αὐτὸν ἐγνωκότες εἰκὸς ἦν σφόδρα ἐπιζητεῖν τὴν συνουσίαν ἐκείνην, τὰ ρήματα, τὴν κατὰ σάρκα αὐτοῦ παρουσίαν, καὶ μηδεμίαν δέχεσθαι παραμυθίαν ἀπόντιος, τί φησιν; «Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν»· 5
τουτέστιν, ἄλλον ὡς ἐμέ. Αἰσχυνθήτωσαν καὶ οἱ τὰ Σαβελλίτου ιεροσύνητες, καὶ οἱ περὶ τοῦ Πνεύματος εὐ τὴν προσήκουσαν δόξαν ἔχοντες· καὶ γὰρ πὸ θάυμα τοῦ λόγου τοῦτο ἐσιν, ὅτι τὰς ἐκ διαμέτρου ἐσιώσας αἰρέσεις μιᾷ πληγῇ 10
κατήνεγκε· τῷ μὲν γὰρ εἰπεῖν, «Ἄλλον» δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς ὑποστάσεως τὴν διαφοράν, τῷ δὲ εἰπεῖν, «Παράκλητον», τῆς οὐσίας τὴν συγγένειαν. Διὰ τί δέ φησιν, «Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα». Ὅτι, εἰ εἶπεν, Ἐγὼ πέμψω, οὐκ ἂν ὁμοίως ἐπίστευσαν· νῦν δὲ τὸ σπουδαζόμενον τοῦτο ἐσιν, ὥστε πι- 15
σιευθῆναι αὐτόν· ὅτι γὰρ αὐτός φησιν αὐτὸν πέμπειν, λέγων· «Δάθετε Πνεῦμα ἅγιον», ἐνταῦθα δέ φησιν ἐρωτᾶν τὸν Πατέρα, ὥστε ἀξιόπιστον ποιῆσαι αὐτοῖς τὸν λόγον. Ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης φησὶ περὶ αὐτοῦ ὅτι «ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν», ὃ δὲ εἶχε, πῶς παρ' 20
ἐτέρου λαμβάνει; καὶ πάλιν· «Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί».

Τί δὲ τῶν Ἀποστόλων πλεῖον εἶχεν, εἰ τὸν Πατέρα ἀξιοῦν ἔμελλεν ὥστε διδόναι ἐτέροις, ὅποτε ἐκεῖνοι πολλάκις καὶ χωρὶς εὐχῆς φαίνονται τοῦτο ποιοῦντες; πῶς δέ, 25
εἰ κατὰ ἀξίωσιν παρὰ τοῦ Πατρὸς πέμπεται αὐτὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐφίσταται; πῶς δὲ παρ' ἐτέρου πέμπεται τὸ πανταχοῦ παρόν, καὶ διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ, καθὼς θούλειται, καὶ λέγον μετὰ αὐθεντίας, «Ἀφορίσατε δὴ μοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν»; Καίτοι τῷ Θεῷ ἐλειτούργουν οἱ λειτουργοῦντες, ἀλλ' 30
ὅμως μετὰ αὐθεντίας εἰς τὸ ἴδιον ἔργον ἐκάλεσεν· οὐχ ὅτι

3. Ἰω. 20, 22.

4. Ἰω. 1, 16.

5. Λουκᾶ 3, 16.

6. Πράξ. 13, 2.

κλητον θὰ σὰς στείλῃ». Πάλιν ὁ λόγος αὐτὸς λέγεται ἀπὸ συγκατάβασιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ φυσικὸν ἦτο, μὴ γνωρίσαντες ἀκόμῃ αὐτόν, νὰ ἐπιζητοῦν ἐκείνην τὴν συναναστροφὴν, τὰ λόγια, τὴν κατὰ σάρκα παρουσίαν του, καὶ νὰ μὴ δέχωνται καμμίαν παρηγορίαν, τί λέγει; «Θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα καὶ θὰ σὰς στείλῃ ἄλλον Παράκλητον»· δηλαδή, ἄλλον ὡσὰν ἐμένα'. Ἄς νοιώσουν ἐντροπὴν οἱ διδάσκοντες τὰς νοσηρὰς δοξασίας τοῦ Σαβελλίου καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν τὴν πρέπουσαν γνώμην περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καθ' ὅσον τὸ ἀξιοθαύμαστον αὐτοῦ τοῦ λόγου εἶναι αὐτό, ὅτι δηλαδὴ μὲ ἓνα πληγμα κατέβαλε τὰς ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους αἵρέσεις· διότι, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «ἄλλον», δείχνει τὴν διαφορὰν τῆς ὑποστάσεώς του, ἐνῶ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «Παράκλητον», δείχνει τὴν συγγένειαν τῆς οὐσίας. Διατί δὲ λέγει, «Θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα»; Διότι, ἐὰν ἔλεγεν, Ἐγὼ θὰ τὸν στείλω', δὲν θὰ ἐπίστευον ὁμοίως· ἐνῶ τώρα ἡ ἐπιδίωξις του εἶναι αὕτη, νὰ γίνη δηλαδὴ πιστευτός· διότι εἰς τὴν συνέχειαν λέγει ὅτι αὐτὸς στέλλει αὐτόν, λέγων· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον»³, ἐνῶ ἐδῶ λέγει ὅτι παρακαλεῖ τὸν Πατέρα, ὥστε νὰ κάμῃ ἀξιόπιστον εἰς αὐτοὺς τὸν λόγον. Ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι «ὅλοι ἡμεῖς ἐλάβομεν ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ»⁴, ἐκεῖνο ποὺ εἶχε, πῶς τὸ λαμβάνει ἀπὸ ἄλλον; καὶ πάλιν· «Αὐτὸς θὰ σὰς βαπτίσῃ μὲ Πνεῦμα ἅγιον καὶ πῦρ»⁵.

Τί δὲ περισσότερο ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους εἶχεν, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν Πατέρα νὰ δώσῃ εἰς ἄλλους τὸ Πνεῦμα, τὴν στιγμὴν ποὺ ἐκεῖνοι πολλές φορές φαίνονται νὰ κάμνουν αὐτὸ χωρὶς προσευχὴν; πῶς δέ, ἐὰν τὸ Πνεῦμα στέλλεται ἀπὸ τὸν Πατέρα κατόπιν παρακλήσεως, αὐτὸ ἀπὸ μόνον του ἐφίπταται εἰς τὸν κόσμον; πῶς δὲ στέλλεται ἀπὸ ἄλλον αὐτὸ ποὺ εἶναι πανταχοῦ παρὸν καὶ χορηγεῖ εἰς τὸν καθένα χωριστὰ τὰς δωρεάς του, ὅπως αὐτὸ θέλει, καὶ λέγει μὲ ἐξουσίαν, «Ἔξεχωρίσατέ μου ἀμέσως τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν»⁶; Μολονότι βέβαια οἱ λειτουργοὶ ἐκεῖνοι ἦσαν λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅμως μὲ ἐξουσίαν ἐκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἰδικόν του ἔργον·

ἐπ' ἄλλο ἔργον ἐκάλει, ἀλλ' ἵνα τὴν ἐξουσίαν δείξῃ. Τὶ οὖν, φησὶν, ἐστίν, «Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα»; Δεικνὺς τῆς παρουσίας τὸν καιρὸν ὅτιε γὰρ αὐτοὺς ἐκάθαρσε διὰ τῆς θυσίας, τότε ἐπέπιη τὸ Πνεῦμα πὸ ἅγιον. Καὶ τί δήποιε, 5 ὄντος μετ' αὐτῶν, οὐκ ἐπήρχετο; Ὅτι οὐδέπω ἦν ἡ θυσία ἀνηνεγμένη. Ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν καὶ ἡ ἁμαρτία ἐλύθη, καὶ αὐτοὶ πρὸς κινδύνους ἐπέμποντο, καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀπεδύοντο, ἔδει τὸν ἀλείφοντα ἐλθεῖν. Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ εὐθέως μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὸ Πνεῦμα ἔρχεται; Ἴνα, ἐν 10 πολλῇ αὐτοῦ κατασιάντι ἐπιθυμίᾳ, μετὰ πολλῆς αὐτὸ δέξωνται χάριτος· ἕως μὲν γὰρ ἦν μετ' αὐτῶν ὁ Χριστός, οὐκ ἦσαν ἐν θλίψει, ἐπειδὴ δὲ ἀπῆλθε, γυμνωθέντες καὶ ἐν φόβῳ πολλῷ κατασιάντες, μετὰ πολλῆς ἔμελλον αὐτὸ τῆς προθυμίας δέχεσθαι.

15 «Μεθ' ὑμῶν μένει». Τοῦτο δηλοῖ ὅτι οὐδὲ μετὰ τελευτὴν ἀφίσταται. Ἴνα δὲ μή, Παράκλητον ἀκούσαντες, πάλιν ἐνσάρκωσιν ἐτέραν ὑπαπιεύσωσι, καὶ ὀφθαλμοῖς προσδοκήσωσιν αὐτὸ θεωρεῖν, διορθούμενός φησιν «Ὁ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό». Οὐ γὰρ οὕτως ὑμῖν 20 συνέσται, ὥσπερ ἐγώ, ἀλλ' ἐν αὐταῖς οἰκῇσιν ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς· τοῦτο γὰρ ἐσσι τὸ «ἐν ὑμῖν ἔσται». Πνεῦμα δὲ ἀληθείας αὐτὸ καλεῖ, διὰ πούτου τοὺς τύπους τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ δηλῶν. «Ἴνα μεθ' ὑμῶν ᾦ». Τί ἐστι· Μεθ' ὑμῶν ᾦ; Ὁ φησιν αὐτός, ὅτι «ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι». Ἀλ- 25 λως δὲ καὶ ἕτερόν τι αἰνίττεται, ὅτι οὐ πείσεται ταῦτα, ἅπερ ἐγώ, οὔτε ἀποφροιθήσεται. «Ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό». Τί γὰρ, εἰπέ μοι, τῶν ἄλλων θεωρητόν; Οὐδέν. Ἀλλ' ἐνταῦθα τὴν γνῶσιν φησιν. Ἐπήγαγε γοῦν «Οὐδὲ γινώσκει αὐτά»· οἶδε γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς 30 ἀκριβοῦς γνώσεως θεωρίαν λέγειν ἐπειδὴ γὰρ τῶν αἰσθη-

ὄχι ὅτι τοὺς ἐκάλει εἰς ἄλλο ἔργον, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξη τὴν ἐξουσίαν του. Τί λοιπὸν σημαίνει, λέγει, «Ἐρωτήσω τὸν Πατέρα»; Τὸ λέγει διὰ νὰ δείξη τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας εἰς τὸν κόσμον τοῦ Πνεύματος· διότι, ὅταν τοὺς ἐκαθάρισε διὰ τῆς θυσίας, τότε ἐστάλη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ διατί τέλος πάντων δὲν ἦρχετο εἰς τὸν κόσμον καθ' ὃν χρόνον ἦτο αὐτὸς μαζί με αὐτούς; Διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη προσφερθῇ ἡ θυσία. Ἀλλ' ὅταν πλέον καὶ ἡ ἁμαρτία κατελύθη καὶ αὐτοὶ εἰς κινδύνους ἐστέλλοντο καὶ ἀπεδύοντο εἰς ἀγῶνας, ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ ἐκεῖνος ποὺ θὰ τοὺς προητοίμαζε καὶ θὰ τοὺς ὠδήγει εἰς τοὺς ἀγῶνας. Διὰ ποῖον δὲ λόγον δὲν ἔρχεται τὸ Πνεῦμα ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάστασιν; Διὰ νὰ τὸ δεχθοῦν με πολλὴν εὐχαρίστησιν, ἀφοῦ πλέον θὰ τὸ ἐπεθύμουν πάρα πολύ· διότι ἐν ὅσῳ ἦτο μαζί των ὁ Χριστός, δὲν ἐστενοχωροῦντο, ὅταν ὅμως ἔφυγεν ἀπὸ κοντά των, ἀπομείναντες μόνοι καὶ κυριευθέντες ἀπὸ πολὺν φόβον, ἐπρόκειτο νὰ δεχθοῦν τὸ Πνεῦμα με πολλὴν προθυμίαν.

«Διὰ νὰ μένη μαζί σας». Αὐτὸ δείχνει ὅτι οὔτε μετὰ τὸν θάνατον ἀπομακρύνεται. Διὰ νὰ μὴ ὑποπτευθοῦν δὲ πάλιν ἄλλην ἐνσάρκωσιν, ἀκούσαντες περὶ τοῦ παρακλήτου, καὶ περιμένουν νὰ τὸν ἴδοῦν με τοὺς ὀφθαλμούς, διορθῶντων αὐτὴν τὴν ὑποψίαν λέγει· «ὁ κόσμος δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὸ λάβῃ, διότι δὲν τὸ βλέπει». Δὲν θὰ σὰς συναναστραφῇ ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς ἐγώ, ἀλλὰ θὰ κατοικήσῃ μέσα εἰς τὰς ψυχὰς σας· διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐν ὑμῖν ἔσται». Ὀνομάζει δὲ αὐτὸ Πνεῦμα ἀληθείας, δηλώνων με αὐτὸ τὰς προτυπώσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. «Ἵνα μεθ' ὑμῶν ᾦ». Τί σημαίνει, «Μεθ' ὑμῶν»; Ἐκεῖνο ποὺ ὁ ἴδιος λέγει, ὅτι «ἐγὼ εἶμαι μαζί σας»⁷. Ἄλλως τε δὲ ὑπαινίσσεται καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι Ἐν θὰ πάθῃ αὐτὰ ποὺ θὰ πάθῃ ἐγώ, οὔτε θὰ φύγῃ ἀπὸ κοντά σας. «Τὸ ὁποῖο ὁ κόσμος δὲν ἔμπορεῖ νὰ λάβῃ, διότι δὲν τὸ βλέπει». Εἰπέ μου λοιπὸν· Τί ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶναι ὁρατόν; Κανέν. Ἀλλ' ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν γνῶσιν. Ἐπρόσθεσε λοιπὸν· «Οὔτε τὸ γνωρίζει»· διότι συνηθίζει καὶ τὴν ἀκριβῇ γνῶσιν νὰ τὴν ὀνομάζῃ θεωρίαν· διότι,

σεων ιρανοιέρα ἐστὶν ἡ ὄψις, διὰ ταύτης αἰὲν τὴν ἀκριδῇ παρίσῃσι γινώσιν. Κόσμον δὲ ἐνταῦθα τοὺς πονηροὺς φησι, καὶ ταύτῃ παραμυθούμενος αὐτοὺς τοῦ δοῦναι αὐτοῖς δῶρον ἐξαίρειον.

- 5 Ὅρα πόσοις ἐπῆρε τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον. Εἶπεν ὅτι ἄλλος ὡς ἐγὼ ἐστίν· εἶπεν ὅτι οὐκ ἀφήσιν ὑμᾶς· εἶπεν ὅτι πρὸς ὑμᾶς μόνους ἔρχεται, ὥσπερ οὖν καὶ ἐγώ· εἶπεν ὅτι ἐν ὑμῖν μένει· ἀλλ' οὐδὲ οὕτω τὴν ἀθυμίαν αὐτῶν ἐξέβαλεν. Αὐτὸν γὰρ ἐζήτουν ἔτι, καὶ τὴν συνήθειαν τὴν αὐ-
- 10 τοῦ, τοῦτο γεῦν θεραπεύων, φησὶν· «Οὐδὲ ἐγὼ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς». Μὴ δείσητε, φησὶν, οὐδ' διὰ τοῦτο εἶπον ἄλλον Παράκλητον πέμπειν, ὡς αὐτὸς ὑμῶν εἰς τέλος ἀπανισιάμενος· οὐδ' διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι «πιοῦ ὑμῖν μένει», ὡς οὐκ ἔτι ὀφόμενος ὑμᾶς· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς
- 15 ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς· «Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς». Ἐπειδὴ γὰρ ἀρχόμενος ἔλεγε, «Τεκνία», διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθά φησιν· «Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς».

2. Παρὰ μὲν οὖν τὴν ἀρχὴν ἔλεγεν ὅτι «ἤξετε, ὅπου ἐγὼ ὑπάγω», καὶ ὅτι «ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ
- 20 πολλαὶ εἰσιν», ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ μακροὺς ὁ χρόνος ἐκεῖνος ἦν, δίδωσι τὸ Πνεῦμα. Ἀλλ' ἐπειδὴ, μὴ εἰδότες ὅτι ποιεῖ ἡν τὸ λεγόμενον, οὐκ εἶχον ἱκανὴν παράκλησιν, «οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς», λέγει· τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐζήτουν. Ἀλλά, ἐπειδὴ τὸ «ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς» δηλοῦντος ἦν πα-
- 25 ρουσίαν, ἵνα μὴ πάλιν τὴν αὐτὴν ἐπιζητιῶσι παρουσίαν, οἷαν καὶ πρότερον, ὅρα πῶς αὐτὸ σαφῶς μὲν οὐκ εἶπεν, ἠνίξαιτο δέ· εἰπὼν γάρ, «Ἔτι μικρόν, καὶ ὁ κόσμος οὐ θεωρεῖ με», ἐπήγαγεν· «Ὑμεῖς δέ, θεωρεῖτέ με». ὡσανεὶ ἔλεγεν· «Ἔρχομαι μὲν πρὸς ὑμᾶς, οὐ μὴν ὁμοίως ὡς πρότερον καθ' ἐκά-
- 30 στην ὑμῖν αἰὲν συγγινόμενος τὴν ἡμέραν· Καὶ ἵνα μὴ λέγωσι· Πῶς οὖν Ἰουδαίοις εἶπας, «Ἀπ' ἄρτι οὐκ ὄψεσθαι

8. Ἰω. 13, 33.

9. Ἰω. 13, 3.

10. Ἰω. 13, 4.

ἐπειδὴ ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις ἢ ὄρασις εἶναι ἢ σπουδαιοτέρα, μὲ αὐτὴν πάντοτε παριστάνει τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν. Κόσμον δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τοὺς πονηροὺς, καὶ μὲ αὐτὸ παρηγορεῖ αὐτοὺς ὅτι θὰ τοὺς δώσῃ δῶρον ἐξαίρετον.

Πρόσεχε μὲ πόσα στολίζει τὸν λόγον του. Εἶπεν ὅτι 'εἶναι ἄλλος ὅπως ἐγώ'· εἶπεν ὅτι 'δέν θὰ σὰς ἐγκαταλείψῃ'· εἶπεν ὅτι 'πρὸς ἐσὰς μόνους ἔρχεται, ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ἐγώ'· εἶπεν ὅτι 'θὰ μένη μαζί σας'· ἀλλ' ὅμως οὔτε ἔτσι τοὺς ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τὴν θλίψιν. Διότι αὐτὸν ἐζητοῦσαν ἀκόμη καὶ τὴν συναναστροφὴν του· αὐτὸ λοιπὸν θεραπεύων, λέγει· «Οὔτε ἐγώ θὰ σὰς ἀφήσω ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ἐσὰς». 'Μὴ φοβηθῆτε, λέγει· δέν εἶπα δι' αὐτὸ ὅτι ἄλλον Παράκλητον στέλλω, ὡσάν ὁ ἴδιος νὰ φεύγω ἀπὸ κοντά σας διὰ πάντα· δέν εἶπα δι' αὐτὸ ὅτι «μένει μαζί σας», ὡσάν νὰ μὴ σὰς ἰδῶ πλέον· καθ' ὅσον καὶ ὁ ἴδιος ἔρχομαι πρὸς ἐσὰς'. «Δέν θὰ σὰς ἀφήσω ὀρφανούς». Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας του ἔλεγε, «Τεκνία»⁸, διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ λέγει· «Δέν θὰ σὰς ἀφήσω ὀρφανούς».

2. Εἰς τὴν ἀρχὴν λοιπὸν τῆς ὁμιλίας του ἔλεγεν ὅτι «θὰ ἔλθετε ἐκεῖ ποῦ ἐγώ πηγαίνω»⁹, καὶ ὅτι «Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πατρός μου ὑπάρχουν πολλαὶ μοναί»¹⁰, ἐνῷ ἐδῶ, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὁ χρόνος ἦτο μακρός, δίδει τὸ Πνεῦμα. Ἄλλ' ἐπειδὴ, μὴ γνωρίζοντες τί τέλος πάντων ἐσήμαινε τὸ λεγόμενον, δέν εἶχον ἀρκετὴν παρηγορίαν, «δέν θὰ σὰς ἀφήσω ὀρφανούς», λέγει· διότι αὐτὸ πρὸ πάντων ἐζητοῦσαν. Ἀλλά, ἐπειδὴ τὸ «ἔρχομαι πρὸς ἐσὰς», ἐφανέρωνε σωματικὴν παρουσίαν, διὰ νὰ μὴ ἐπιζητήσουν πάλιν τὴν ἰδίαν παρουσίαν μὲ τὴν προηγουμένην, πρόσεχε πῶς αὐτὸ μὲν δέν τὸ εἶπε μὲ σαφήνειαν, ἀλλὰ τὸ ὑπηνίχθη· διότι, εἰπὼν, «Ἀκόμη ὀλίγον καὶ ὁ κόσμος δέν θὰ μὲ βλέπῃ», ἐπρόσθεσε· «Σεῖς δὲ μὲ βλέπετε»· ὡσάν δηλαδὴ νὰ τοὺς ἔλεγεν· Ἔρχομαι μὲν πρὸς ἐσὰς, ὅχι ὅμως καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ τὸν προηγούμενον, συναναστρεφόμενος ἐσὰς καθημερινῶς. Καὶ διὰ νὰ μὴ λέγουν, Ἐπὶ πῶς λοιπὸν εἶπες εἰς τοὺς Ἰουδαίους «Ἀπὸ τώρα σχεδὸν καὶ πέρα δέν θὰ μὲ

με»; λύει τὴν ἀντίθεσιν, εἰπὼν, «Πρὸς ὑμᾶς» μόνους· ἐπεὶ καὶ τὸ Πνεῦμα τοιοῦτόν ἐστιν.

«Ὅτι ἐγὼ ζῶ, καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε». Οὐ γὰρ δὴ ὁ σταν
 ρὸς διίσησιν ἡμᾶς εἰς τέλος, ἀλλ' ἡ ροπὴν μικρὰν ἀπο-
 5 κρύπτει μόνον. Ζωὴν δέ μοι δοκεῖ οὐχὶ τὴν παροῦσαν μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τὴν μέλλουσαν λέγειν. «Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ
 γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, καὶ ἐγὼ
 ἐν ὑμῖν». Ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἐστίν, ἐπὶ δὲ
 αὐτῶν ὁμοιοῦσας καὶ βοηθείας τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ εἰρη-
 10 μένον. Καὶ πῶς ἔχει λόγον, εἰπέ μοι; φησί· πῶς μὲν οὖν
 τὸ ἐναντίον ἔχει λόγον; πολὺ γὰρ τὸ μέσον καὶ σφόδρα ἄ-
 πειρον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν· εἰ δὲ τὰ αὐτὰ κεῖται
 ρήματα, μὴ θαυμάσης· σῶς γὰρ ἡ Γραφὴ πολλάκις τοῖς αὐ-
 τοῖς ρήμασιν· ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων κειμένοις, οὐχ ὁμοί-
 15 ως κεχρησθαι· ἐπεὶ καὶ θεοὶ λεγόμενα, καὶ υἱοὶ Θεοῦ καὶ
 οὐ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει τὸ ρῆμα, ἐφ' ἡμῶν καὶ τοῦ Θεοῦ
 κείμενον καὶ εἰκὼν ὁ Υἱὸς λέγεται, καὶ δόξα καὶ ἡμεῖς· ἀλ-
 λά πολὺ τὸ μέσον. Καὶ πάλιν· «Ὑμεῖς δὲ Χριστοῦ, Χρι-
 στοῦ δὲ Θεοῦ»· οὐχ ὁμοίως δὲ Θεοῦ ὁ Χριστός, καὶ ἡμεῖς τοῦ
 20 Χριστοῦ. Τί δέ ἐστιν, ὃ λέγει; «Ὅταν ἀνασιῶ, φησὶν, εἴ-
 σεσθε ὅτι οὐκ ἀπέσχισμαι τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἔχω
 δύναμιν, καὶ ὅτι μεθ' ὑμῶν εἰμι διηλεκτῶς, τῶν πραγμάτων
 ἀνακηρυκτόντων τὴν περὶ ὑμᾶς βοήθειαν, παρ' ἐμοῦ γινο-
 μένην, τῶν ἐχθρῶν κατεσιαλμένων, ὑμῶν παρορησιαζομένων,
 25 τῶν δεινῶν ἐκ μέσου γινομένων, τοῦ κηρύγματος καθ' ἐ-
 κάστην ἀνθοῦντος τὴν ἡμέραν, πάντων εἰκόντων καὶ παρα-
 χωρούτων τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας'.

«Καθὼς ἀπέσειλέ με, καθὼς ἀπέστειλα ὑμᾶς». Ὅρας ὅτι
 οὐδὲ ἐνταῦθα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἡ λέξις ἔχει; Εἰ γὰρ τοῦτο

11. Ἰω. 16, 10· 16.

12. Α' Κορ. 8, 5.

13. Γαλ. 3, 26.

14. Κολ. 1, 15.

15. Α' Κορ. 11, 7.

16. Α' Κορ. 3, 23.

17. Ἰω. 20, 21.

βλέπετε»¹¹; λύει τὴν ἀντίθεσιν, εἰπὼν «Πρὸς ἐσᾶς» μόνους· διότι καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι τοῦ αὐτοῦ εἶδους.

«Διότι ζῶ ἐγώ, ἐπειδὴ εἶμαι ἡ Ζωή, καὶ σεῖς δι' αὐτὸ θὰ ζήσετε». Δὲν μᾶς ἀποχωρίζει δηλαδὴ ὁ σταυρὸς διὰ πάντα, ἀλλὰ μὲ ἀποκρύπτει μόνον διὰ μίαν μικρὰν στιγμὴν. Ζωὴν δὲ νομίζω ὅτι ἐννοεῖ ὅχι μόνον τὴν παροῦσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν μέλλουσαν. «Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ γνωρίσετε ὅτι ἐγώ εἶμαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ σεῖς εἰς ἐμένα καὶ ἐγώ εἰς ἐσᾶς». Διὰ μὲν τὸν Πατέρα τὰ λόγια αὐτὰ δηλώνουν οὐσίαν, δι' αὐτοὺς δὲ ὁμόνοιαν καὶ βοήθειαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Καὶ πῶς, λέγει, δικαιολογεῖται αὐτό; πῶς λοιπὸν δικαιολογεῖται ἡ ἀντίθεσις· διότι εἶναι μεγάλη καὶ πάρα πολὺ ἄπειρος ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν· ἐὰν δὲ ἀναφέρωνται τὰ ἴδια λόγια, μὴ θαυμάσης· διότι συνηθίζει ἡ Γραφή πολλές φορές τὰ ἴδια λόγια, ποὺ ἀναφέρονται διὰ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ μὴ τὰ χρησιμοποιοῇ μὲ τὴν ἰδίαν σημασίαν· καθ' ὅσον καὶ Θεοὶ ὀνομαζόμεθα¹², καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ¹³, καὶ δὲν ἔχουν τὴν ἰδίαν σημασίαν τὰ λόγια αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τὸν Θεόν· καὶ εἰκὼν ὁ Υἱὸς ὀνομάζεται¹⁴, καὶ δόξα¹⁵· καθὼς καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' εἶναι μεγάλη ἡ ἀπόστασις. Καὶ πάλιν· «Σεῖς δὲ ἀνήκετε εἰς τὸν Χριστόν, ὁ Χριστὸς δὲ εἰς τὸν Θεόν»¹⁶· δὲν ἀνήκει ὅμως καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ Χριστὸς εἰς τὸν Θεόν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν Χριστόν. Ποία δὲ εἶναι ἡ σημασία αὐτῶν τῶν λόγων; Ὡς ὅταν θὰ ἀναστηθῶ, λέγει, ἥθ' ἂν γνωρίσετε ὅτι δὲν εἶμαι χωρισμένος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὅτι ἔχω τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ὅτι εἶμαι μαζί σας συνεχῶς καὶ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα θὰ διακηρύσσουν τὴν πρὸς ἐσᾶς βοήθειαν, ποὺ θὰ προέρχεται ἀπὸ ἐμένα, ὅταν οἱ ἐχθροὶ θὰ κατανικῶνται, σεῖς θὰ ὁμιλῆτε μὲ παρρησίαν, τὰ δεινὰ θὰ ἐξαφανίζονται ἀπὸ τὸ μέσον, τὸ κήρυγμα θὰ ἀνθίζῃ καθημερινῶς καὶ ὅλοι θὰ ὑποχωροῦν καὶ θὰ ἀποδέχωνται τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας.

«Ὡς ὅπως ἀκριβῶς μὲ ἀπέστειλεν ὁ Πατήρ μου, ἔτσι καὶ ἐγώ ἀπέστειλα ἐσᾶς»¹⁷. Βλέπεις ὅτι οὔτε ἐδῶ ἔχει τὴν ἰδίαν σημασίαν ἡ λέξις; Διότι ἐὰν τὴν δεχθῶμεν μὲ τὴν

οὕτως ἐκδεξόμεθα, οὐδὲν ἔσονται διεσιηκότες οἱ Ἀπόστολοι
 τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τί δέ φησι, «Τότε γνώσεσθε»; Ὅτι τότε
 εἶδον αὐτὸν ἀνασιάντα καὶ συνόντα αὐτοῖς, τότε τὴν ἀκριβοῦς
 πίστιν ἔμαθον· μεγάλη γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος δύναμις ἦν,
 5 ἡ πάντα αὐτοὺς παιδεύουσα. «Ὁ ἔχων μου τὰς ἐντολάς, καὶ
 τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με»· οὐ γὰρ ἀσχεῖ τὸ
 ἔχειν μόνον, ἀλλὰ καὶ φυλακῆς ἡμῖν δεῖ ἀκριβοῦς. Διὰ
 τί δὲ πολλάκις αὐτοῖς τὸ αὐτὸ λέγει; (οἶον· «Ἐὰν ἀγαπᾷ-
 τέ με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσατε», καὶ «ὁ ἔχων τὰς ἐντο-
 10 λὰς μου, καὶ τηρῶν αὐτάς», καὶ «ἐάν τις μου ἀκούσῃ τὸν
 λόγον, καὶ τηρήσῃ αὐτόν, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ μὴ
 ἀκούων μου τοὺς λόγους, οὐκ ἀγαπᾷ με»). Οἶμαι αὐτὸν αἰ-
 νίτιεσθαι τὴν ἀθυμίαν αὐτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ περὶ θά-
 νάτου αὐτοῖς ἐφιλοσόφησε, λέγων, «Ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν
 15 αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν»,
 καὶ «ἐάν μή τις λάβῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσῃ
 μοι, οὐκ ἔστι μου ἄξιος», μέλλει δὲ καὶ ἕτερα πλείονα λέ-
 γειν, ὀνειδίζων αὐτούς, φηοί· Νομίζετε ὑμεῖς ἐξ ἀγάπης
 πάσχειν πρὸ λυπεῖσθαι; Τὸ μὴ λυπεῖσθαι μὲν οὖν ἀγάπης
 20 ἦν· (ὅτι δὲ τοῦτο δι' ὅλου κατὰσκευάσαι βούλεται, εἰς αὐτὸ
 προϊὼν τὸν λόγον ἀνεκεφαλαίωσεν· «εἰ γὰρ ἠγαπᾶτε με», φη-
 οῖν, «ἐχάρητε ἅν, ὅτι πρὸς τὸν Πατέρα μου πορεύομαι»)·
 νῦν γὰρ ὑπὸ δειλίας τοῦτο πάσχετε· τὸ δὲ οὕτω διακεῖσθαι
 πρὸς θάνατον οὐκ ἔστι τῶν ἐμῶν ἐντολῶν μεμνημένους ποι-
 25 εῖν· ἐχρῆν γὰρ ὑμᾶς σταυροῦσθαι, εἴ γε ὧντως ἠγαπᾶτέ με·
 καὶ γὰρ ὁ ἐμὸς λόγος παραινεῖ μὴ φοβεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἀπο-
 κτεινόντων τὸ σῶμα. Τοὺς τοιούτους καὶ ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ,
 καὶ ἐγώ· «Καὶ ἐμφανίσω αὐτοῖς ἐμὲ αὐτόν». Εἶτα ὁ Ἰούδας,
 «καί τί», φηοῖν, «ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτόν;».
 30 3. Ὁρᾷς ἀπὸ δειλίας πεπιλημένην αὐτῶν τὴν ψυχὴν;

18. Ἰω. 12, 25.

19. Ματθ. 10, 38.

20. Ματθ. 10, 28.

αὐτὴν σημασίαν, δὲν θὰ διαφέρουν καθόλου οἱ Ἀπόστολοι ἀπὸ τὸν Χριστόν. Διατί δὲ λέγει, «Τότε θὰ γνωρίσετε»; Διότι τότε εἶδον αὐτὸν ἀναστάντα καὶ συναναστρεφόμενον αὐτούς, τότε ἐγνώρισαν τὴν ὀρθὴν πίστιν· διότι ἦτο μεγάλη ἡ δύναμις τοῦ Πνεύματος, ποὺ ὅλα τοὺς τὰ ἐδίδασκεν. «Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει εἰς τὸν νοῦν του τὰς ἐντολάς μου καὶ φυλάσσει αὐτάς, ἐκεῖνος εἶναι ποὺ μὲ ἀγαπᾷ»· διότι δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ τὰς ἔχη, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἀκριβὴς φύλαξις αὐτῶν. Διατί δὲ πολλές φορές λέγει εἰς αὐτούς τὸ ἴδιο; (ἐπὶ παραδείγματι· «Ἐὰν μὲ ἀγαπᾶτε, θὰ φυλάξετε τὰς ἐντολάς μου», καὶ «αὐτὸς ποὺ ἔχει τὰς ἐντολάς μου καὶ τὰς φυλάσσει», καὶ «ἐὰν κάποιος ἀκούσῃ τὸν λόγον μου καὶ τηρήσῃ αὐτόν, ἐκεῖνος εἶναι ποὺ μὲ ἀγαπᾷ· ἐκεῖνος ποὺ δὲν τηρεῖ τοὺς λόγους μου δὲν μὲ ἀγαπᾷ». Νομίζω ὅτι ὁ Κύριος ὑπαινίσσεται τὴν λύπην αὐτῶν. Διότι, ἐπειδὴ πολλὰ τοὺς ἀνέφερε περὶ θανάτου, λέγων, «Ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ τὴν ψυχὴν εἰς αὐτόν τὸν κόσμον, θὰ τὴν φυλάξῃ εἰς ζωὴν αἰώνιον»¹⁸, καὶ «ἐὰν κανεὶς δὲν λάβῃ τὸν σταυρὸν καὶ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, δὲν εἶναι ἄξιός νὰ εἶναι μαθητὴς μου»¹⁹, πρόκειται δὲ καὶ πολλὰ ἄλλα νὰ τοὺς εἰπῇ, ἐπιτιμῶν αὐτούς, λέγει· Ὁμοιάζετε ὅτι ἀπὸ ἀγάπην ὑποφέρετε τὴν λύπην; Τὸ νὰ μὴ λυπησθε θὰ ἦτο δεῖγμα τῆς ἀγάπης· (ἐπειδὴ δηλαδὴ θέλει μὲ ὅλα αὐτὸ νὰ ἐπιτύχῃ, προχωρῶν εἰς αὐτὸ ἀνακεφαλαίωσεν τὸν λόγον· διότι λέγει· «ἐὰν μὲ ἠγαπᾶτε, θὰ ἔπρεπε νὰ χαίρεσθε, διότι μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου»)· διότι τώρα τὸ πάσχετε αὐτὸ ἀπὸ δειλίαν· τὸ νὰ ἀντιμετωπίζετε δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν θάνατον δὲν εἶναι δεῖγμα ἐκείνων ποὺ τὸ κάμνουν αὐτὸ ἐνθυμούμενοι τὰς ἐντολάς μου· καθ' ὅσον ἔπρεπε νὰ σταυρωθῇτε, ἐὰν πράγματι μὲ ἠγαπᾶτε· διότι ὁ ἰδικός μου λόγος συμβουλεύει νὰ μὴ φοβῆσθε ἐκείνους ποὺ θανατώνουν τὸ σῶμα²⁰. Αὐτοὺς ἀγαπᾷ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ἐγώ'. «Καὶ θὰ ἐμφανίσω εἰς αὐτοὺς τὸν ἑαυτόν μου». Ἐπειτα λέγει ὁ Ἰούδας· «Καὶ τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θὰ σὲ κάνῃ νὰ ἐμφανίζεσαι εἰς ἡμᾶς;».

3. Βλέπεις τὴν ψυχὴν των ποὺ εἶναι λυπημένη ἀπὸ

συνεχύθη γὰρ καὶ ἐταράχθη καὶ ἐνόμισεν, ὥσπερ τοὺς νε-
 κροὺς ὁρῶμεν ὄναρ, οὕτω καὶ αὐτὸν μέλλειν ὁρᾶσθαι. Ἴν'
 οὖν μὴ τοῦτο ὑποπιεύσωσιν, ἄκουσον τί φησιν· «Ἐγὼ καὶ ὁ
 Πατήρ ἐλευσόμεθα πρὸς αὐτόν, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιή-
 5 σομεν»· μονονουχὶ λέγων· «Ὡσπερ ὁ Πατήρ ἐμφανίζει ἑαν-
 τόν οὕτω καὶ ἐγώ'. Οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐγὼ εἶ-
 πεῖν ὅτι «μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν», ἀνεῖλε τὴν ὑποψίαν·
 ὅπερ ὀνειράτων οὐκ ἔστι. Σὺ δέ μοι θέα τὸν μαθητὴν καὶ
 θορυβούμενον καὶ οὐ τολμῶντα σαφῶς, εἶπεῖν, ὅπερ εἶπεῖν
 10 ἐπεθύμει· οὐ γὰρ εἶπεν· Ὅυαὶ ἡμῖν, ὅτι ἀποθνήσκεις, καὶ
 ὥς οἱ τετελευτηκότες μέλλεις ἡμῖν ἐφίστασθαι· ἀλλ' οὐκ
 εἶπεν οὕτως, ἀλλὰ «τί ἔστιν, ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν
 σεαυτόν, καὶ οὐχὶ ἐγὼ κόσμῳ;». Λέγει οὖν ὅτι ὑμᾶς ἀποδέ-
 χομαι, ὅτι ὑμεῖς πῇ ἐντολὴν μου τηρεῖτε'. Ἴνα γὰρ μὴ
 15 μετὰ ταῦτα ὁρῶντες αὐτὸν φάντασμα νομίσωσι, διὰ τοῦτο
 ταῦτα προλέγει. Καὶ ἵνα μὴ οὕτως, ὥς εἶπον, νομίσωσιν
 αὐτοῖς φαίνεσθαι, λέγει καὶ τὴν αἰτίαν· διὰ τὸ τὰς ἐμπολάς
 μου τηρεῖν, λέγει ὅτι καὶ τὸ Πνεῦμα οὕτω μέλλει φαίνεσθαι.

Εἰ δέ, τοσοῦτον αὐτῷ συγγενόμενοι χρόνον, οὕτω γέ-
 20 ρουσιν ἐκείνην τὴν οὐσίαν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ νοοῦσιν αὐτήν,
 τί ἂν ἔπαυον, εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν οὕτως αὐτοῖς ἐφάνη; Διὰ
 τοῦτο καὶ συνεσθίει, ἵνα μὴ φάντασμα τὸ πρᾶγμα νομισθῇ·
 εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἰδόντες τοῦτο ἐνόμισαν, καίτοι τῆς
 αὐτῆς ὄψεως φαινομένης, καὶ οὐ πρὸ πολλοῦ διασιάντιος,
 25 τί ἂν ὑπώπιευσαν, εἴ γε εἶδον αὐτὸν εὐθέως ἀνασιάντια,
 δὲ εἶδον κατεχόμενον καὶ ἐσπαργανωμένον; Διὰ τοῦτο συ-
 νεχῶς αὐτοῖς λέγει ὅτι φανεῖται, καὶ διὰ τί φανεῖται, καὶ
 πῶς, ἵνα μὴ φάντασμα νομίσωσιν. «Ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς

δειλίαν; διότι ἔπαθε σύγχυσιν καὶ ἐταράχθη καὶ ἐνόμισεν, ὅπως ἀκριβῶς βλέπομεν τοὺς νεκροὺς εἰς ὄνειρον, ἔτσι καὶ αὐτὸν πρόκειται νὰ τὸν βλέπουν. Διὰ νὰ μὴ ὑποπτευθοῦν λοιπὸν αὐτό, ἄκουσε· τί λέγει· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ θὰ ἔλθωμεν πρὸς αὐτὸν ποὺ μὲ ἀγαπᾷ καὶ θὰ κατοικήσωμεν μονίμως εἰς αὐτόν»· εἶναι ὡσὰν νὰ λέγῃ· “Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατήρ ἐμφανίζει τὸν ἑαυτόν του, ἔτσι καὶ ἐγώ”. “Ὁχι δὲ μόνον μὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ μέ τὸ νὰ εἰπῇ ὅτι «θὰ κατοικήσωμεν μονίμως εἰς αὐτόν», διέλυσε τὴν ὑποψίαν· αὐτὸ δὲ δὲν εἶναι δεῖγμα ὀνείρων. Σὺ ὅμως πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, τὸν μαθητὴν ποὺ καὶ τaráσσετε καὶ δὲν τολμᾷ καθαρά νὰ εἰπῇ ἐκεῖνο ποὺ ἤθελε νὰ εἰπῇ· διότι δὲν εἶπεν· “Ἀλλοίμονόν μας ποὺ πεθαίνεις καὶ πρόκειται νὰ ἐμφανίσεις εἰς ἡμᾶς ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀποθανόντες” δὲν εἶπεν αὐτό, ἀλλὰ «καὶ τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θὰ σὲ κάνῃ νὰ ἐμφανίσεις εἰς ἡμᾶς καὶ ὄχι εἰς τὸν κόσμον;». Λέγει λοιπὸν ὅτι ‘ἀποδέχομαι ἐσᾶς, διότι σεῖς τηρεῖτε τὴν ἐντολήν μου’. Διὰ νὰ μὴ νομίσουν λοιπὸν, βλέποντες αὐτὸν μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὅτι εἶναι φάντασμα, διὰ τοῦτο αὐτὰ τὰ προλέγει. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι θὰ ἐμφανίζεται εἰς αὐτοὺς ἔτσι, ὅπως εἶπα, λέγει καὶ τὴν αἰτίαν· ἐπειδὴ τηρεῖτε τὰς ἐντολάς μου, λέγει, πρόκειται καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα νὰ παρουσιασθῇ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον.

Ἐὰν δέ, συναναστραφέντες αὐτὸν ἐπὶ τόσον πολὺν χρόνον, δὲν ὑπομένουν ἀκόμη ἐκείνην τὴν οὐσίαν, μᾶλλον δὲ οὔτε κἂν ἡμποροῦν νὰ ἐννοήσουν αὐτήν, τί θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πάθουν, ἐὰν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐφαίνετο κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς αὐτούς; Διὰ τοῦτο καὶ συντρώγει, διὰ νὰ μὴ νομισθῇ τὸ πρᾶγμα φάντασμα· διότι, ἐὰν ἐνόμισαν αὐτὸ ὅταν τὸν εἶδον ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα, ἂν καὶ ἐνεφανίσθῃ ὑπὸ τὴν ἰδίαν μορφήν καὶ εἶχε φύγῃ ἀπὸ κοντὰ των πρὸ ὀλίγου χρόνου, τί δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑποπτευθοῦν, ἐὰν τὸν ἔβλεπον ἀμέσως ἀναστάντα, αὐτὸν ποὺ τὸν εἶδον κατεχόμενον καὶ σπαργανωμένον; Διὰ τοῦτο συνεχῶς τοὺς λέγει ὅτι θὰ ἐμφανισθῇ καὶ διατί θὰ ἐμφανισθῇ καὶ πῶς, διὰ νὰ μὴ τὸν νομίσουν ὡς φάντασμα. «Ἐκεῖνος

λόγους μου σὺ τηρεῖ. Καὶ ὁ λόγος, ὃν ἠκούσατε, οὐκ ἔστιν
 ἐμὸς, ἀλλὰ τοῦ πέμπαντός με». Ὡστε οὐκ ἐμὲ μόνον, ἀλλ'
 οὐδὲ τὸν Πατέρα ἀγαπᾷ ὁ μὴ τούτων ἀκούων τῶν λόγων
 εἰ γὰρ τοῦτο τεκμήριον ἀγάπης, τὸ ἀκούειν τῶν ἐντολῶν,
 5 αὗται δὲ τοῦ Πατρὸς εἰσιν, ὁ ἀκούων οὐχὶ τὸν Υἱὸν μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα ἠγάπησε. Πῶς δὲ σὸς, καὶ οὐ σός;
 Τουτέστιν, ὅτι «οὐδὲν ἔξω τοῦ Πατρὸς φθέγγομαι, οὐδὲ ἰ-
 διόν τι ἄλλο παρὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ». «Ταῦτα ἐλάλησα ὑμῖν,
 παρ' ὑμῖν μένων». Ἐπειδὴ ταῦτα ἀσαφῆ ἦν, καὶ τὰ μὲν
 10 οὐδὲ συνίεσαν, τὰ δὲ πλείονα καὶ ἀμφέβαλλον, ἵνα μὴ θορυ-
 βῶνται πάλιν, μηδὲ λέγωσι, «Ποίας ἐντολάς; ἀπήλλαξεν
 αὐτοὺς τῆς ἀγωνίας ἀπάσης, εἰπὼν «Ὁ δὲ Παράκλητος,
 ὃν πέμπει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς δι-
 δάξει». Τάχα ἀσαφῆ τὰ εἰρημένα νῦν ὑμῖν· ἀλλ' ἐστὶ τού-
 15 των σαφὲς διδάσκαλος ἐκεῖνος. Τὸ δὲ «παρ' ὑμῖν μένει»
 αἰνιτικόμενον ἐστίν, ὅτι αὐτὸς ἄπεισιν.

Εἶτα, ἵνα μὴ λυπῶνται, φησὶν ὅτι, ἕως ἂν παρ' αὐτοῖς
 μένη - καὶ τὸ Πνεῦμα μὴ ἔρχηται, οὐδὲν μέγα, οὐδὲ ὑψηλὸν
 δυνήσονται συνιδεῖν. Ταῦτα δὲ λέγει, παρασκευάζων αὐ-
 20 τοὺς γενναίως ἐνεγκεῖν αὐτοῦ τὴν ἀναχώρησιν, ὥς μεγάλων
 αἰτίαν ἐσομένην αὐτοῖς ἀγαθῶν. Συνεχῶς δὲ «Παράκλη-
 τον» καλεῖ διὰ τὰς συνεχούσας αὐτοὺς τότε θλίψεις. Ἐπεὶ
 οὖν καὶ ταῦτα ἀκούοντες ἐταράσσοντο, ἐννοοῦντες τὰς ἐπα-
 χθείας, τοὺς πολέμους, τὴν ἀναχώρησιν τὴν αὐτοῦ, δὴ πῶς
 25 αὐτοὺς κατὰστέλλει πάλιν, λέγων «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν»·
 μονοιουχὶ λέγων «Τί βλάβετε ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου ταρα-
 χῆς, ἕως ἂν εἰρηνεύητε πρὸς με; οὐ γὰρ τοιαύτη αὕτη ἡ
 εἰρήνη· ἡ μὲν γὰρ ἔξωθεν, καὶ ἐπὶ κακῷ γίνεται πολλάκις
 καὶ ἀνόνητος καὶ τοὺς ἔχοντας οὐδὲν ὠφέλησεν, ἐγὼ δὲ δι-

πού δὲν μὲ ἀγαπᾷ, δὲν τηρεῖ τοὺς λόγους μου. Καὶ ὁ λόγος, πού ἤκούσατε, δὲν εἶναι ἰδικός μου, ἀλλὰ ἐκείνου πού μὲ ἔστειλεν». Ὡστε ὅχι μόνον ἐμένα, ἀλλὰ οὔτε τὸν Πατέρα ἀγαπᾷ ἐκεῖνος πού δὲν ἀκούει αὐτοὺς τοὺς λόγους· διότι, ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ἀγάπης, τὸ ν' ἀκούῃ δηλαδὴ κανεὶς εἰς τὰς ἐντολάς, αὐταὶ δὲ εἶναι τοῦ Πατρός, αὐτὸς πού τὰς ἀκούει, ἠγάπησεν ὅχι μόνον τὸν Υἱόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα. Πῶς δὲ εἶναι ἰδικός σου ὁ λόγος καὶ ὅχι ἰδικός σου; Δηλαδὴ 'τίποτε δὲν λέγω πού νὰ μὴ τὸ θέλῃ ὁ Πατήρ, οὔτε τίποτε ἄλλο ἰδικόν μου ἀντίθετον ἀπὸ αὐτὸ πού ἀρέσει εἰς αὐτόν'. «Αὐτὰ σᾶς εἶπα τώρα πού ἀκόμη εἶμαι μαζί σας». Ἐπειδὴ αὐτὰ ἦσαν ἀσαφῆ, καὶ τὰ μὲν οὔτε κἂν ἀντελήφθησαν, τὰ δὲ περισσότερα καὶ ἀμφέβαλλον, διὰ νὰ μὴ θορυβῶνται πάλιν οὔτε νὰ λέγουν, 'ποίας ἐντολάς;' ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ἀπὸ ὅλην τὴν ἀγωνίαν, εἰπὼν· Ὁ δὲ Παράκλητος, τὸν ὁποῖον θὰ στείλῃ ὁ Πατήρ μου ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος θὰ σᾶς διδάξῃ». Ἴσως εἶναι ἀσαφῆ τὰ ὅσα τώρα ἐλέχθησαν εἰς σᾶς· ἀλλ' εἶναι ἐκεῖνος σαφὴς διδάσκαλος αὐτῶν. Τὸ δὲ «παρ' ὑμῖν μένει» ἀποτελεῖ ὑπαινιγμόν, ὅτι αὐτός θὰ φύγῃ.

Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ λυπῶνται, λέγει ὅτι, ἐν ὅσῳ θὰ εὐρίσκεται μαζί των καὶ τὸ Πνεῦμα δὲν ἔρχεται, τίποτε τὸ σπουδαῖον, οὔτε τὸ ὑψηλὸν θὰ ἠμπορέσουν νὰ ἰδοῦν. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει διὰ νὰ τοὺς προετοιμάσῃ νὰ ὑπομείνουν μὲ γενναιότητα τὴν ἀναχώρησίν του, πού θ' ἀποβῇ αἰτία δι' αὐτοὺς μεγάλων ἀγαθῶν. Συνεχῶς δὲ ἀναφέρει τὸν Παράκλητον ἐξ αἰτίας τῶν θλίψεων πού τοὺς κατεῖχον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀκούοντες καὶ αὐτὰ ἐταράσσοντο, σκεπτόμενοι τὰς ἐνοχλήσεις, τοὺς πολέμους, τὴν ἀναχώρησίν του, πρόσεχε πῶς καὶ πάλιν τοὺς καθησυχάζει, λέγων· «Σᾶς ἀφήνω εἰρήνην»· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ τοὺς ἔλεγε· 'Τί ἀνησυχεῖτε ἀπὸ τὴν ταραχὴν τοῦ κόσμου, καθ' ὅσον ἔχετε εἰρήνην πρὸς ἐμένα; διότι αὕτῃ ἡ εἰρήνη δὲν εἶναι ὅπως ἡ ἐξωτερικὴ εἰρήνη. Καθ' ὅσον ἡ μὲν ἐξωτερικὴ εἰρήνη συμβαίνει πολλές φορές καὶ διὰ κακὸν καὶ εἶναι ἀνώφελος, καὶ δὲν ὠφέλησε καθόλου αὐτοὺς πού τὴν ἔχουν, ἐνῶ ἐγὼ

δωμι τοιαύτην ὥστε μετ' ἀλλήλων εἰρηνεύειν, ὅπερ ὑμᾶς
 ἰσχυροτέρους ποιεῖ. Ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν εἶπεν, «Ἀφίημι»,
 ὅπερ ἦν ἀναχωροῦντος, καὶ ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς συγχεῖν, διὰ
 τοῦτο πάλιν φησὶ «Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ
 5 δειλιάτω». Ὅρας ὅτι τὰ μὲν ὑπὸ φιλοστοργίας, τὰ δὲ ὑπὸ
 δειλίας ἔπασχον; «Ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, ὅτι ὑπά-
 γω πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. Εἰ ἠγαπᾷέ
 με, ἐχάρητε ἂν ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα, ὅτι ὁ Πα-
 τὴρ μείζων μου ἐστίν». Καὶ ποίαν τοῦτο αὐτοῖς χαρὰν φέ-
 10 ρειν ἔμελλε; ποίαν παραμυθίαν;

4. Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον; Οὐδέπω ἤδεσαν περὶ τῆς
 ἀνακαιάσεως, οὐδὲ οἷαν ἐχρῆν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχον (πῶς
 γάρ, οἱ μηδὲ ὅτι ἀνασιήσεται εἰδότες;), τὸν δὲ Πατέρα
 μέγαν εἶναι ἐνόμιζον. Λέγει οὖν ὅτι, «εἰ καὶ περὶ ἐμοῦ δε-
 15 δοίκατε, ὥς οὐκ ἀρκοῦντος ἐμαντοῦ προσιῆναι, οὐδὲ θαρ-
 ρεῖτε ὅτι μετὰ τὸν σταυρὸν πάλιν ὑμᾶς ὄψομαι, ἀλλὰ, ἀ-
 κούσαντες ὅτι πρὸς τὸν Πατέρα ἀπέρχομαι, ἔδει χαίρειν
 λοιπὸν ὅτι πρὸς τὸν μείζονα ἄπειμι, καὶ δυνατὸν πάντα
 λῦσαι τὰ δεινὰ. Ὅτι οὕτω σφόδρα θαρρῶ, φησί, τοῖς γι-
 20 νομένοις, ὥς καὶ προειπεῖν οὕτως οὐ δέδοικα. Τοῦτο γοῦν
 καὶ μετὰ ταῦτα «εἶπον ὑμῖν πρὶν γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται,
 πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἶμι». ὥσανεὶ ἔλεγε· «Μὴ ἥδειε, εἰ
 μὴ ἐγὼ εἶπον; οὐκ ἂν δὲ εἶπον, εἰ μὴ ἐθάρρουν. Εἶδες συγ-
 καταβάσεως τὸν λόγον ὄντα; Καὶ γάρ, διὰν λέγῃ, «Δο-
 25 κεῖτε ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα, καὶ παρα-
 σιήσει μοι δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων;», πρὸς τὴν ὑπόνοι-
 αν τῶν ἀκουόντων φθέγγεται· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐκεῖνο εἴποι τις

σᾶς ἴδω τέτοιαν εἰρήνην, ὥστε νὰ εἰρηνεύετε μεταξύ σας, πρᾶγμα ποῦ σᾶς κᾶμνει ἰσχυροτέρους'. Ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν εἶπε, «Σᾶς ἀφήνω», πρᾶγμα ποῦ ἦτο δείγμα ἀναχωροῦντος καὶ ἱκανὸν νὰ τοὺς συγχήσῃ, διὰ τοῦτο πάλιν λέγει· «Ἄς μὴ ταρασσεται ἡ καρδία σας, οὔτε καὶ νὰ κηριεύεται ἀπὸ δειλίαν». Βλέπεις ὅτι ἀνησυχοῦσαν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ φιλοστοργίαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀπὸ δειλίαν; «Ἦκούσατε ὅτι ἐγὼ σᾶς εἶπα, ὅτι πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ ὅτι ἔρχομαι πρὸς ἐσᾶς. Ἐὰν μὲ ἀγαπούσατε θὰ ἔπρεπε νὰ χαίρεσθε ποῦ μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, διότι ὁ Πατήρ μου εἶναι μεγαλύτερος». Καὶ ποίαν χαρὰν ἐπρόκειτο αὐτό νὰ τοὺς φέρῃ, ποίαν παρηγορίαν;

4. Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ λεχθέν; Δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη περὶ τῆς ἀναστάσεώς του, οὔτε εἶχον περὶ αὐτοῦ τὴν γνώμην ποῦ ἔπρεπε (διότι πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ συμβῇ αὐτὸ τὴν στιγμὴν ποῦ δὲν ἐγνώριζον οὔτε κἂν ὅτι θὰ ἀναστηθῇ;), ἐνῶ τὸν Πατέρα τὸν ἐθεωροῦσαν μέγαν. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἄν καὶ φοβεῖσθε δι' ἐμένα, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ προφυλάξω τὸν ἑαυτόν μου, οὔτε πιστεύετε ὅτι μετὰ τὸν σταυρὸν πάλιν θὰ σᾶς ἰδῶ, ἀλλὰ, ἀκούσαντες ὅτι μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, ἔπρεπε νὰ χαίρεσθε πλέον, διότι πηγαίνω πρὸς ἐκεῖνον ποῦ εἶναι μεγαλύτερος καὶ δυνατὸς νὰ ἐξαλείψῃ ὅλα τὰ δεινά'. «Σεῖς ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ σᾶς εἶπα». Διατί τὸ ἀνέφερεν αὐτό; Διότι, λέγει, τόσον πολὺ σίγουρος εἶμαι δι' ἐκεῖνα ποῦ θὰ συμβοῦν, ὥστε καὶ νὰ τὰ προείπω διὰ τοῦτο δὲν φοβοῦμαι. Αὐτὸ λοιπὸν «τὸ εἶπα εἰς ἐσᾶς πρὶν συμβῇ, ὥστε, ὅταν θὰ συμβῇ, νὰ πιστεύσετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι»· εἶναι ὥσαν νὰ τοὺς ἔλεγε· Ἰμήπως θὰ τὰ ἐγνωρίζετε ἐὰν ἐγὼ δὲν τὰ ἔλεγον; δὲν θὰ ἦτο δυνατόν δὲ νὰ τὰ εἰπῶ, ἐὰν δὲν ἦμουν βέβαιος ὅτι θὰ συμβοῦν'. Εἶδες ὅτι ὁ λόγος του εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ συγκατάβασιν; Καθ' ὅσον, ὅταν λέγῃ, «Νομίζετε ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα καὶ νὰ παρατάξῃ πρὸς χάριν μου δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων;»²¹, ὁμιλεῖ ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴν ὠριμότητα τῶν ἀκροατῶν· διότι οὔτε ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ

ἄν, καὶ σφόδρα ἢ μεμηνώς, ὅτι οὐ ἐδύνατο ἐαυτῷ βοηθῆσαι, ἀλλ' ἀγγέλων ἐδεῖτο, ἀλλά, ἐπειδὴ περὶ αὐτοῦ ὡς ἀνθρώπου δόξαν εἶχον, διὰ τοῦτό φησι· «Δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων»· καίτοι γε ἀπλῶς αὐτοὺς ἠρώτησε, καὶ ἔρριψεν εἰς
 5 τὰ ὀπίσω.

Εἰ δὲ λέγοι τις μείζονα εἶναι τὸν Πατέρα, καθ' ὃ αἷτιος τοῦ Υἱοῦ, οὐδὲ τοῦτο ἀντιερούμεν. Ἀλλ' οὐ μὴν τοῦτο ἐτέρας εἶναι τὸν Υἱὸν οὐσίας ποιεῖ. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· «Ἐως μὲν ἂν ἐπιταῦθα ὦ, εἰκὸς νομίζειν ὑμᾶς ὅτι
 10 κινδυνεύομεν, ἐὰν δὲ ἐκεῖ ἀπέλθω, θαρρεῖτε ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ ἐσμέν· ἐκείνου γὰρ οὐδεὶς περιγενέσθαι δυνήσεται· ταῦτα δὲ πάντα πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν μαθητῶν ἐλέγχει· καὶ αὐτὸς μὲν γὰρ θαρρῶ, καὶ οὐ φροντίζω τοῦ θανάτου. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε· «Ταῦτα εἶπον ὑμῖν πρὶν γενέσθαι».
 15 Ἐπειδὴ δέ, φησὶν, ὑμεῖς οὐδέπω δύνασθε τὸν περὶ τούτων δέξασθαι λόγον, καὶ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ὃν ὀνομάζετε μέγαν εἶναι, εἰσάγω τὴν παράκλησιν. Παραμυθησάμενος τοίνυν αὐτούς, πάλιν λέγει τὰ λυπηρά· «Οὐκ ἔτι λαλήσω μεθ' ὑμῶν». Διὰ τί; «Ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχων, καὶ
 20 ἐν ἐμοὶ ἔχει οὐδέν». Κόσμου δὲ ἄρχοντα τὸν διάβολόν φησι, καὶ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους οὕτω καλῶν· οὐ γὰρ οὐρανοῦ ἄρχει καὶ γῆς, ἐπεὶ ἂν ἐνέτριψε πάντα καὶ κατέβαλε· ἄρχει δὲ τῶν ἐαυτοὺς παραδιδόντων αὐτῷ. Διὰ τοῦτο καὶ ἄρχοντα τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου καλεῖ, σκότιος ἐν-
 25 ταῦθα πάλιν τὰς πονηρὰς πράξεις καλῶν.

Τί οὖν; ὁ διάβολός σε ἀναιρεῖ; Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ ἔχει ἐν ἐμοὶ οὐδέν. Πῶς οὖν σε ἀναιροῦσιν; Ἐπειδὴ βούλομαι, καὶ ἵνα γνῶ ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν Πατέρα· οὐ γὰρ ὑπεύθυνος ὢν θανάτου, φησὶν, οὐδὲ ὀφείλων αὐτῷ, διὰ δὲ

22. Ἰω. 18, 4 - 6.

23. Ἐφ. 6, 12.

κάποιος, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ παραλογικός, ὅτι δὲν ἤμποροῦσε νὰ βοηθήσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ἀγγέλους, ἐπειδὴ ὅμως τὸν ἐθεωροῦσαν ὡς ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο λέγει· «Δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων», ἂν καὶ βέβαια ἀπλῆν ἐρώτησιν τοὺς ἔκαμε καὶ τοὺς ἔρριψε πρὸς τὰ ὀπίσω²².

Ἐὰν ὅμως λέγῃ κάποιος ὅτι εἶναι μεγαλύτερος ὁ Πατήρ, ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶναι αἷτιος τοῦ Υἱοῦ, οὔτε εἰς αὐτὸ θὰ φέρωμεν ἀντίρρησιν. Ἀλλ' ὅμως αὐτὸ δὲν κάμνει τὸν Υἱὸν νὰ εἶναι ἄλλης οὐσίας. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἐν ὅσῳ εἶμαι ἐδῶ φυσικὸν εἶναι νὰ νομίζετε ὅτι κινδυνεύομεν, ἐὰν ὅμως μεταβῶ ἐκεῖ νὰ εἰσθε ἀπόλυτα βέβαιοι ὅτι εἴμεθα ἀσφαλεῖς· διότι ἐκεῖνον κανεὶς δὲν θὰ ἤμπορέσῃ νὰ ὑπερνικήσῃ· ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τῶν μαθητῶν· καὶ ὁ ἴδιος δὲ ἔχω θάρρος καὶ δὲν σκέπτομαι τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶπεν· «Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα πρὶν συμβοῦν». Ἐπειδὴ ὅμως, λέγει, σεῖς δὲν ἤμπορεῖτε ἀκόμη νὰ δεχθῆτε τὸν λόγον δι' αὐτά, καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸν ὁποῖον θεωρεῖτε μέγαν, εἰσάγω τὴν παρηγορίαν. Ἀφοῦ λοιπὸν τοὺς παρηγόρησε, πάλιν λέγει τὰ λυπηρά· «Δὲν ἔχω πλέον καιρὸν διὰ νὰ ὁμιλήσω μαζί σας». «Διατί; «Διότι ἔρχεται ὁ ἄρχων αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐμένα δὲν ἔχει νὰ μὲ βλάψῃ εἰς τίποτε». Ἄρχοντα δὲ τοῦ κόσμου ὀνομάζει τὸν διάβολον καὶ ἔτσι ὀνομάζει καὶ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους· διότι δὲν εἶναι ἄρχων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καθ' ὅσον θὰ ἀνέτρεπε τὰ πάντα καὶ θὰ τὰ κατέστρεφεν· εἶναι ἄρχων ἐκείνων ποὺ παραδίδουν τὸν ἑαυτὸν των εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ὀνομάζει ἄρχοντα τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ²³, σκότος πάλιν ἐδῶ ὀνομάζει τὰς πονηρὰς πράξεις.

Τί λοιπόν; ὁ διάβολος σὲ θανατώνει; Καθόλου· διότι δὲν ἔχει καμμίαν ἐξουσίαν ἐπάνω μου. Πῶς λοιπὸν τότε σὲ θανατώνει; Ἐπειδὴ θέλω καὶ διὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν Πατέρα· διότι, λέγει, δὲν εἶμαι ὑπόλογος θανάτου, οὔτε ὀφειλέτης αὐτοῦ, ἀλλὰ ὑπομένω τὸν θάνα-

τὴν ἀγάπην τὴν εἰς τὸν Πατέρα ὑπομένω. Τοῦτο δέ φησιν, ἵνα πάλιν αὐτῶν ἀνασιήσῃ τὴν ψυχὴν, καὶ μάθωσιν ὅτι οὐκ ἄκων, ἀλλ' ἐκὼν ἐπὶ τοῦτο ἔρχεται, καὶ ὅτι καταφρονῶν τοῦ διαβάλεω. Οὐ γὰρ ἤρκει τὸ εἰπεῖν ὅτι «μικρὸν χρόνον 5 μεθ' ὑμῶν εἰμι», ἀλλὰ συνεχῶς αὐτὸ σιρέφει τοῦτο τὸ λυπηρὸν, εἰκότως, ἕως ἂν αὐτὸ παρ' αὐτοῖς εὐπαράδεκτον ποιήσῃ, παρυφαίνων αὐτῷ τὰ χρησιὰ. Διὰ τοῦτο ποτὲ μὲν λέγει, «Ὑπάγω καὶ ἔρχομαι», καὶ ὅτι «ὅπου εἰμι ἐγώ, ἵνα καὶ ὑμεῖς ᾗτε», καὶ «οὐ δύνασθέ μοι νῦν ἀκολουθεῖσαι, ἀκολουθή- 10 σετε δὲ ὕστερον», καὶ «πρὸς τὸν Πατέρα πορεύομαι», καὶ «ὁ Πατήρ μεῖζων μου ἐστι», καὶ «πρὶν γενέσθαι εἶρηκα ὑμῖν», καὶ ὅτι «οὐκ ἀπὸ ἀνάγκης ταῦτα πάσχω, ἀλλὰ δι' ἀγάπην τοῦ Πατρὸς», ὥστε ἐννοῆσαι αὐτοὺς ὅτι οὐκ ὀλέθριον τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ βλάβην ἔχον, εἴ γε ὁ τε σφόδρα αὐτὸν ἀ- 15 γαπῶν, καὶ ὁ ἀγαπώμενος παρ' αὐτοῦ οὕτω βούλειαι. Διὰ δὴ τοῦτο, τὰ χρησιὰ ταῦτα ἀναμιγνύς, συνεχῶς ἔλεγε καὶ τὰ λυπηρά, ἐκγυμνάζων αὐτῶν τὴν διάνοιαν καὶ γὰρ τὸ «παρ' ὑμῖν μένει», καὶ ὅτι «συμφέρει ὑμῖν» ἢ ἀναχώρησις, παραμυθουμένου ἦν. Διὰ γάρ τοι τοῦτο προλαβὼν μυρία 20 εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, τὸ «ἐν ὑμῖν ἐστι», καὶ «ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν», καὶ «αὐτὸς ἀναμνήσει πάντα», καὶ «Πνεῦμα ἀληθείας», καὶ «Πνεῦμα ἅγιον», καὶ «Παράκλητον», καὶ ὅτι «συμφέρει ὑμῖν», ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν, ὥς οὐδενὸς ὄντος τοῦ προαιτησομένου καὶ βοηθήσοντος. Συμφέρειν δὲ λέγει, 25 δηλῶν ὅτι πνευματικὸς αὐτοὺς ἐργάσεται.

5. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁρῶμεν γεγεννημένον· οἱ γὰρ τρέμοντες καὶ δεδοικότες μετὰ τὸ λαβεῖν τὸ Πνεῦμα εἰς μέσους ἡλλοντιο τοὺς κινδύνους, καὶ πρὸς σίδηρον, καὶ πῦρ, καὶ

24. Ἰω. 7, 33.

25. Ἰω. 14, 3.

26. Ἰω. 13, 36.

27. Ἰω. 16, 7.

τον διὰ τὴν ἀγάπην μου πρὸς τὸν Πατέρα. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγει διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν ψυχὴν των καὶ διὰ νὰ μάθουν ὅτι ἔρχεται πρὸς τὸ πάθος του ὅχι χωρὶς τὴν θέλησίν του, ἀλλὰ μὲ τὴν θέλησίν του καὶ περιφρονῶν τὸν διάβολον. Διότι δὲν ἦτο ἀρκετὸν τὸ νὰ εἰπῇ «ὀλίγον ἀκόμη χρόνον εἶμαι μαζί σας»²⁴, ἀλλὰ συνεχῶς αὐτὸ ἐπαναλαμβάνει τὸ δυσάρεστον, καὶ πολὺ εὖλογα, μέχρις ὅτου νὰ τὸ κάνῃ νὰ τὸ παραδεχθοῦν οἱ μαθηταί του, συνενώνων μαζί μὲ αὐτὸ καὶ τὰ ἀγαθὰ. Διὰ τοῦτο, ἄλλοτε μὲν λέγει «Πηγαίνω καὶ ἔρχομαι», καὶ ὅτι, «ὅπου εἶμαι ἐγὼ διὰ νὰ εἰσθε καὶ σεῖς»²⁵, καὶ «δὲν ἤμπορεῖτε τώρα νὰ μὲ ἀκολουθήσετε, ἀλλὰ θὰ μὲ ἀκολουθήσετε ἀργότερα»²⁶, καὶ «Πρὸς τὸν Πατέρα μου μεταβαίνω», καὶ «Ὁ Πατήρ μου εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ μένα», καὶ «Πρὶν συμβοῦν σᾶς τὰ εἶπα», καὶ ὅτι «δὲν τὰ παθαίνω αὐτὰ ἀπὸ ἀνάγκην, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης μου πρὸς τὸν Πατέρα», ὥστε νὰ κατανοήσουν οἱ μαθηταί του, ὅτι τὸ πάθος του δὲν εἶναι ὀλέθριον, οὔτε περιέχει θλάβην, ἐφ' ὅσον βέβαια καὶ αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ ἐκεῖνον πάρα πολὺ καὶ ὁ ἀγαπώμενος ἀπὸ αὐτὸν αὐτὸ θέλουν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἀνεμίγνυε συνεχῶς αὐτὰ τὰ εὐχάριστα μὲ τὰ λυπηρά, διὰ νὰ προετοιμάσῃ τὴν διάνοιάν των· καθ' ὅσον τὸ «παρ' ὑμῖν μένει» καὶ τὸ «σᾶς συμφέρει»²⁷ ἢ ἀναχώρησις, ἦτο γνῶρισμα παρηγοροῦντος. Διὰ τοῦτο λοιπὸν προλαβαίνει καὶ τοὺς λέγει ἄπειρα περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ «θὰ εἶναι μαζί σας», καὶ «ὁ κόσμος δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸ λάβῃ», καὶ «αὐτὸς θὰ σᾶς ὑπενθυμίσῃ ὅλα», καὶ «Πνεῦμα ἀληθείας», καὶ «Πνεῦμα ἅγιον», καὶ «Παράκλητον» καὶ ὅτι «σᾶς συμφέρει», διὰ νὰ μὴ κυριεύωνται ἀπὸ θλίψιν, σκεπτόμενοι ὅτι δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ τοὺς προστατεύσῃ καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Λέγει δὲ ὅτι τοὺς συμφέρει ἡ ἀναχώρησίς του, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι θὰ τοὺς κάνῃ πνευματικούς.

5. Αὐτὸ βέβαια βλέπομεν πραγματοποιημένον· διότι αὐτοὶ ποὺ ἔτρεμον καὶ ἐφοβοῦντο, μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐρρίπτοντο μέσα εἰς τοὺς κινδύνους καὶ ἐπεδόθησαν εἰς ἀγῶνας κατὰ τοῦ σιδήρου, τοῦ πυρός, τῶν

θηρία, καὶ πελάγη, καὶ πρὸς πᾶσαν ἀπεδύσαντο τρωρίαν,
καὶ οἱ ἀγρόμαυτοι καὶ ἰδιῶται μετὰ τοσαύτης διελέγοντο
παρορησίας, ὥς ἐκπλήττειν τοὺς ἀκροωμένους· ἀπὸ γὰρ πη-
λίνων σιδηροῦς αὐτοὺς ἐποίησε τὸ Πνεῦμα, καὶ πιηνοὺς
5 εἰργάσαιτο, καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων καταπесоεῖν ἀ-
φῆκε· τοιαύτη γὰρ ἡ χάρις ἐκείνη, καὶ ἀνθυμίαν εὖρη, δια-
λύει, καὶ ἐπιθυμίαν πονηράν, δαπανᾷ, καὶ δειλίαν, ἐκβάλλει,
καὶ οὐκ ἀφίησι λοιπὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν μετасχόντα
αὐτοῦ, ἀλλὰ, ὥσπερ εἰς αὐτὸν μετасπάντα τὸν οὐρανόν, πάν-
10 τα τὰ ἐκεῖ φανιάζεσθαι παρασκευάζει. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς
τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλὰ προσε-
καριέρονται ταῖς εὐχαῖς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρ-
δίας· τούτου γὰρ μάλιστα δεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· «ὁ
γὰρ καρπὸς τοῦ Πνεύματος χαρὰ, εἰρήνη, πίστις, πραότης».
15 Καὶ μὴν καὶ ἀλγοῦσι πολλάκις οἱ πνευματικοί, φησὶν,
ἀλλ' ἡ λύπη χαρᾶς ἐστὶν ἡδίων. Ἐπεὶ καὶ ὁ Κρίν ἐλυ-
πήθη, ἀλλὰ τὴν τοῦ κόσμου λύπην· καὶ ὁ Παῦλος ἐλυπήθη,
ἀλλὰ τὴν κατὰ Θεόν. Πᾶν γάρ, ὅπερ ἂν ᾖ πνευματικόν,
κέρδος ἔχει μέγιστον ὥσπερ καὶ τὸ κοσμικὸν ἅπαν ζημίαν
20 ἐσχάτην. Ἐπισπασώμεθα τοίνυν τὴν ἅμαχον τοῦ Πνεύμα-
τος βοήθειαν, τὰς ἐντολὰς τηροῦντες, καὶ οὐδὲν τῶν ἀγ-
γέλων ἐσόμεθα ἐλάτιους· οὔτε γὰρ ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ ἀσώματοί
εἰσι, τοιοῦτοί εἰσιν (εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐδεὶς ἂν τῶν ἀσω-
μάτων ἐγένετο πονηρός), ἀλλ' ἡ προαίρεσις πανταχοῦ πάν-
25 των αἵτια. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς ἀσωμάτοις ἀνθρώπων
χείρους καὶ ἀλόγων εὐρέθησαν, καὶ ἐν τοῖς σώματι ἔχουσιν
ἀσωμάτων κρείττους. Πάντες γοῦν οἱ δίκαιοι, τὴν γῆν
οἰκοῦντες, καὶ σώματα ἔχοντες, κατώρθωσαν ἅπερ κα-
τώρθωσαν ὥς γὰρ παρεπίδημοι ὄντες καὶ ξένοι τὴν γῆν
30 ὥκησαν, τὸν δὲ οὐρανὸν ὥς πολῖται.

Μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ λέγε, 'Σάρκα περίκειμαι, σὺ δύνα-
μαι περιγενέσθαι, οὐδὲ τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς ἰδρώτων λαβέσθαι'.

28. Πράξ. 2, 46.

29. Γαλ. 5, 22· 23.

θηρίων, τῶν θαλασσῶν καὶ ἐναντίον πάσης τιμωρίας, καὶ οἱ ἀγράμματοι καὶ ἰδιῶται μὲ τόσῃν παρρησίᾳ ὠμιλοῦσαν, ὥστε νὰ ἐκπλήσσουν τοὺς ἀκροατάς των· διότι ἀπὸ πῆλινι ποὺ ἦσαν τοὺς ἔκαμε τὸ Πνεῦμα σιδηρένιους καὶ πτερωτοὺς καὶ δὲν τοὺς ἄφησε νὰ ὑποπέσουν εἰς τίποτε τὸ ἀνθρώπινον· διότι τέτοια εἶναι ἐκείνη ἡ χάρις, καὶ ἂν ἀκόμη εὖρη θλίψιν, τὴν διαλύει, ἂν εὖρη πονηρὰν ἐπιθυμίαν, τὴν ἐξαφανίζει, ἂν δειλίαν, τὴν ἐκδιώκει, καὶ δὲν ἀφήνει πλέον νὰ εἶναι ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ μετέχει αὐτοῦ, ἀλλὰ, ὡσὰν ἀκριβῶς νὰ μετέβῃ εἰς τὸν οὐρανόν, τὸν προετοιμάζει νὰ φαντάζεται ὅλα τὰ ἐκεῖ. Διὰ τοῦτο κανεῖς δὲν ἔλεγεν ὅτι εἶναι ἰδικόν του κάτι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του, ἀλλὰ ἐπέμενον μὲ καρτερίαν εἰς τὰς προσευχὰς μὲ χαρὰν καὶ ἀπλότητα καρδίας²³· διότι αὐτὸ πρὸ πάντων θέλει τὸ ἅγιον Πνεῦμα· διότι «ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι χαρὰ, εἰρήνη, πίστις, πραότης»²⁹.

Καὶ βέβαια, λέγει, πολλές φορές θλίβονται οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἡ λύπη εἶναι πρὸ εὐχάριστος ἀπὸ τὴν χαρὰν. Διότι καὶ ὁ Κἄν ἐλυπήθη, ἀλλὰ ἡ λύπη τοῦ ἦτο κοσμική· καὶ ὁ Παῦλος ἐλυπήθη, ἀλλὰ τὴν κατὰ Θεὸν λύπην. Διότι κάθε τι τὸ πνευματικόν ἀποφέρει μέγιστον κέρδος· ὅπως πάλιν καὶ κάθε τι τὸ κοσμικόν τὴν πρὸ χειροτέραν ζημίαν. Ἄς ἀποσπάσωμεν λοιπὸν τὴν ἀκαταμάχητον βοήθειαν τοῦ Πνεύματος, φυλάσσοντες τὰς ἐντολάς, καὶ ὡς πρὸς τίποτε θὰ εἴμεθα κατώτεροι τῶν ἀγγέλων· διότι οὔτε ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ εἶναι ἀσώματοι, εἶναι τέτοιοι (διότι ἂν συνέβαινεν αὐτὸ κανεῖς ἀπὸ τὰς ἀσωμάτων δυνάμεις δὲν θὰ ἐγίνετο πονηρός), ἀλλὰ παντοῦ ἡ προαίρεσις εἶναι αἰτία τῶν πάντων. Διὰ τοῦτο καὶ μεταξὺ τῶν ἀσωμάτων εὐρέθησαν χειρότεροι ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ἀλόγους ὑπάρξεις, καὶ μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἔχουν σώματα καλύτεροι καὶ ἀπὸ τοὺς ἀσωμάτων. Ὅλοι λοιπὸν οἱ δίκαιοι κατοικοῦντες εἰς τὴν γῆν καὶ ἔχοντες σώματα, κατώρθωσαν ἐκεῖνα ποὺ κατώρθωσαν· διότι κατώκησαν εἰς τὴν γῆν ὡσὰν νὰ ἦσαν παρεπίδημοι καὶ ξένοι, εἰς δὲ τὸν οὐρανὸν ὡσὰν πολῖται.

Νὰ μὴ λέγῃς λοιπὸν καὶ σύ, ἔφρω σάρκα, δὲν ἠμπορῶ νὰ ὑπερισχύσω οὔτε νὰ καταβάλω τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς

Μὴ κατηγορήσης τοῦ Δημιουργοῦ· εἰ γὰρ τὸ σάρκα φορεῖν
 ἀδύνατον ποιεῖ τὴν ἀρετὴν, οὐχ ἡμῶν τὸ ἔγκλημα· διὸ δὲ οὐ
 ποιεῖ ἀδύνατον ἔδειξεν ὁ τῶν ἁγίων χορός. Τὸν γοῦν Παῦ-
 λον οὐ ἐκώλυσε τῆς σαρκὸς ἡ φύσις γενέσθαι τοιοῦτον, οἷος
 5 ἐγένετο, οὐδὲ Πέτρον λαβεῖν τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν καὶ
 ὁ Ἐνὼχ δέ, σάρκα φορέσας, μετετέθη, καὶ οὐχ εὗρίσκειτο
 οὕτω καὶ ὁ Ἡλίας ἡρπάγη μετὰ τῆς σαρκός, καὶ ὁ Ἀβρα-
 ἂμ μετὰ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ ἐγγόνου, σάρκα ἔχοντες, ἔλαμ-
 ψαν· καὶ ὁ Ἰωσήφ μετὰ ταύτης ἐπάλασε πρὸς τὸ ἀκόλαστον
 10 ἐκείνο γύναιον. Καὶ τί λέγω σάρκα; Κἂν γὰρ ἄλυσιν τῇ
 σαρκὶ περιωῆς, οὐδὲν ἐβλάβη· εἰ γὰρ καὶ ἐγὼ δέδεμαι,
 φηοῖν ὁ Παῦλος, «ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται». Καὶ
 τί λέγω δεσμὰ καὶ ἄλυσιν; Πρόσθες καὶ δεσμοτήριον καὶ
 κλεῖθρα, καὶ οὐδὲ οὕτω κώλυμα γίνεται ταῦτα τῇ ἀρετῇ.
 15 Οὕτω γοῦν ἐμυσιαγώγησεν ὁ Παῦλος· δεσμὸς γὰρ ψυχῆς
 οὐ σίδηρος, ἀλλὰ δειλία καὶ χρημάτων ἐπιθυμία, καὶ τὰ
 μυρία πάντα ταῦτα δεσμεῖ, κἂν λελυμένον ᾖ, τὸ σῶμα. Ἀλλ'
 ἀπὸ τοῦ σώματος ταῦτα τίεται, φησί. Σκῆψις ταῦτα καὶ
 πρόφασις ψευδής· εἰ γὰρ ἀπὸ τοῦ σώματος ἐτίκτετο, πάν-
 20 τες ἂν αὐτὰ ὑπέμενον· ὥσπερ γὰρ κόπον καὶ ὕπνον καὶ τὸ
 πεινῆν καὶ διψῆν οὐκ ἔστι διαφυγεῖν, ἐπειδὴ φύσεώς ἐστιν,
 οὕτω καὶ ταῦτα, εἰ τοιαῦτα ἦν, οὐδένα ἂν ἀφῆκαν ἔξω τῆς
 αὐτῶν εἶναι τυραννίδος. Εἰ δὲ πολλοὶ διαφεύγουσιν, εὖ-
 δηλον ὅτι ραθυμύσεως ἐστὶ ψυχῆς τὰ τοιαῦτα ἐλαττώματα.
 25 Ταύτην τοίνυν ἐγκόψωμεν, καὶ μὴ κατηγορῶμεν τοῦ
 σώματος, ἀλλ' ὑποτάξωμεν αὐτὸ τῇ ψυχῇ, ἵνα, εὐήνιον ἔ-
 χοντες, τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλαν-
 θρωπείᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

30. Ματθ. 16, 13 - 19.

31. Γεν. 5, 24. Σοφ. Σειράχ 44, 16.

32. Β' Τιμ. 2, 9.

ιδρωτας. Μὴ κατηγορήσης τὸν Δημιουργόν· διότι, ἐὰν καθιστᾶ ἀδύνατον τὴν ἀρετὴν τὸ ὅτι φοροῦμεν τὴν σάρκα, δὲν εἶναι ἰδική μας ἡ κατηγορία· τὸ ὅτι δὲ δὲν τὴν καθιστᾶ ἀδύνατον τὸ ἔδειξεν ὁ χορὸς τῶν ἀγίων. Τὸν Παῦλον δηλαδὴ δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ γίνῃ τέτοιος ποῦ ἐγένεν ἡ φύσις τῆς σαρκός, οὔτε τὸν Πέτρον νὰ λάβῃ τὰ κλειδιά τῶν οὐρανῶν³⁰· καὶ ὁ Ἐνώχ δέ, ἂν καὶ ἐφόρεσε σάρκα, μετετέθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ δὲν εὕρισκετο³¹· κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Ἡλίας ἠρπάγη μὲ τὴν σάρκα του καὶ ὁ Ἀβραὰμ μαζὶ μὲ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν ἐγγονόν του, ἂν καὶ εἶχον σάρκα, διέλαμψαν· καὶ ὁ Ἰωσήφ μὲ αὐτὴν ἐπάλασεν πρὸς ἐκεῖνο τὸ ἀκόλαστον γύναιον. Καὶ διατί λέγω σάρκα; Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη δέσηςς μὲ ἀλυσίδα τὴν σάρκα, ὡς πρὸς τίποτε δὲν ἐβλάβῃ· διότι, καὶ ἂν ἀκόμη ἐγὼ ἔχω δεθῇ, λέγει ὁ Παῦλος, «ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν δένεται»³². Καὶ διατί ὁμιλῶ διὰ δεσμὰ καὶ ἀλυσίδα; Πρόσθεσε καὶ δεσμωτήριον καὶ κλεῖθρα, καὶ οὔτε ἔτσι γίνονται αὐτὰ ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἔτσι λοιπὸν ὠδήγησεν εἰς τὰ μυστήρια ὁ Παῦλος· διότι δεσμὸς τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι ὁ σίδηρος, ἀλλὰ ἡ δειλία, ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων καὶ τὰ ἄπειρα πάθη· αὐτὰ δένουν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι λυμένον τὸ σῶμα. Ἀλλά, λέγει, αὐτὰ γεννῶνται ἀπὸ τὸ σῶμα. Αὐτὰ εἶναι δικαιολογία καὶ πρόφασις ψευδής· καθ' ὅσον, ἐὰν ἐγεννῶντο ἀπὸ τὸ σῶμα, ὅλοι θὰ ὑπέμενον αὐτά· διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸν κόπον καὶ τὸν ὕπνον καὶ τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαφύγῃ κανεὶς, ἐπειδὴ ἐκ φύσεως ὑπάρχουν, ἔτσι καὶ αὐτά, ἐὰν ἦσαν τέτοια, κανένα δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀφήσουν μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν των. Ἐὰν δὲ πολλοὶ διαφεύγουν, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα εἶναι ἀποτέλεσμα ὀκνηρᾶς ψυχῆς.

Αὐτὴν λοιπὸν ἅς ἐκριζώσωμεν καὶ ἅς μὴ κατηγοροῦμεν τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἅς τὸ ὑποτάξωμεν εἰς τὴν ψυχὴν, ὥστε, ἔχοντες αὐτὸ εὐκολοχαλιναγώγητον, νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΣΤ'

Ἰω. 14, 31 - 15, 10

«Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν».

1. Δειλὴν καὶ ἄνανδρον τὴν ψυχὴν ἡ ἀμαθία ποιεῖ,
5 ὥσπεροῦν μεγάλην καὶ ὑψηλὴν ἡ τῶν οὐρανίων δογματικῶν
παίδευσις· οὐδεμιᾶς γὰρ ἀπολαύουσα ἐπιμελείας, δειλὴ τίς
ἐστὶν οὐ κατὰ φύσιν ἀλλὰ κατὰ προαίρεσιν· ὅταν γὰρ ἴδω
τὸν ἀνδρεῖον ποιεῖ μὲν τολμητὴν, νῦν δὲ δειλόν, οὐκ ἔτι φύ-
σεως εἶναί φημι τὸ πάθος· τὰ γὰρ τῆς φύσεως ἀμετάβητα.
10 Πάλιν, ὅταν ἴδω τοὺς νῦν δειλοὺς ἀνθρώπου τολμητὰς γινο-
μένους, τὸ αὐτὸ πάλιν ψηφίζομαι, τῇ προαιρέσει τὸ πᾶν
ἀναπνεύει. Ἐπεὶ καὶ οἱ μαθηταὶ σφόδρα ἦσαν δειλοὶ πρὶν ἢ
μαθεῖν, ἅπερ ἔχρην, καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος ἀξιοῦσθαι δω-
ρεᾶς, ὅστις μὲντοι λεόντιον ἐγένοντο θρασύτεροι. Καὶ
15 Πέτρος, κορασίου οὐκ ἐντεχνῶν ἀπειλὴν, κατὰ κεφαλῆς ἐ-
κρέματο καὶ ἐμαστιγοῦτο καί, μυρία κινδυνεύων, οὐκ ἐ-
σίγα, ἀλλὰ, ὥσπερ ὄναρ πάσχων, ἃ ἔπασχεν, οὕτως ἐπαρ-
ρησιάζετο· ἀλλ' οὐ πρὸ τοῦ σταυροῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς
ἔλεγεν· «Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν».
20 Τίς ἐνεκεν; εἰπέ μοι οὐκ ἤδει τὴν ὥραν, καθ' ἣν
ἔμελλεν ἐπιστῆσθαι ὁ Ἰούδας; ἀλλ' ἐδεδοίκει μὴ ἐκεῖ
ἐλθὼν καὶ ἀσχῇ αὐτοῦς, καί, πρὶν ἢ πληρῶσαι τὴν ἀρίστην
διδασκαλίαν, ἐπιστῶσιν οἱ ἐπιβουλεύοντες; Ἀπαγε! πόρ-
ρω ταῦτα αὐτοῦ τῆς ἀξίας. Εἰ τοίνυν μὴ ἐδεδοίκει, τί
25 δῆποτε ἀπανίστησιν αὐτοῦς, καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι, τότε

ΟΜΙΛΙΑ ΟΣΤ'

Ίω. 14, 31 - 15, 10

«Σηκωθῆτε, ἄς φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ».

1. Δειλὴν καὶ ἄνανδρον τὴν κάμνει τὴν ψυχὴν ἡ ἀμάθεια, ὅπως πάλιν βέβαια μεγάλην καὶ ὑψηλὴν ἡ ἄσκησις διὰ τῶν οὐρανίων δογμάτων· διότι, ἐὰν δὲν τύχη καμμιᾶς φροντίδος, εἶναι δειλὴ ὅχι κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ προαίρεσιν· ὅταν δηλαδὴ ἰδῶ τὸν ἀνδρεῖον, ἄλλοτε μὲν τολμηρόν, ἄλλοτε δὲ δειλόν, λέγω τότε ὅτι τὸ πάθος δὲν εἶναι ἐκ φύσεως· διότι τὰ τῆς φύσεως εἶναι ἀμετάβλητα. Πάλιν, ὅταν ἰδῶ τοὺς σήμερον δειλοὺς ἀμέσως νὰ γίνωνται τολμηροί, σχηματίζω πάλιν τὴν ἰδίαν γνώμην, ἀποδίδων τὸ πᾶν εἰς τὴν προαίρεσιν. Διότι καὶ οἱ μαθηταὶ ἦσαν πάρα πολὺ δειλοὶ πρὶν μάθουν ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε καὶ ἀξιωθοῦν τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὕστερα ὅμως ἔγιναν πρὸ θαρραλεοὶ καὶ ἀπὸ τὰ λεοντάρια. Καὶ ὁ Πέτρος ποὺ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ὑπομείνῃ τὴν ἀπειλὴν κορασίου¹, ἀργότερα ἐκρεμάτο μὲ τὴν κεφαλὴν κάτω καὶ ἐμαστιγώνετο καί, ἂν καὶ ὑφίστατο μυρίους κινδύνους, δὲν ἐσιώπα, ἀλλὰ, ἐκεῖνα ποὺ ἔπασχε τὰ ἔπασχεν ὥσαν ἀκριβῶς εἰς ὄνειρον, δεικνύων τόσον πολὺ θάρρος· δὲν συνέβαινεν ὅμως τὸ ἴδιο πρὸ τοῦ σταυροῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Σηκωθῆτε, ἄς φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ».

Διὰ ποῖον λόγον; εἰπέ μου· δὲν ἐγνώριζε τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἐμφανισθῇ ὁ Ἰούδας; ἀλλὰ ἐφοβεῖτο μήπως ἔλθῃ ἐκεῖ καὶ τοὺς συλλάβῃ, καὶ ἔλθουν ἐκεῖνοι ποὺ ἐσκέπτοντο κακὰ ἐναντίον του πρὶν ἀκόμη τοὺς ἀναπτύξῃ τὴν ἀρίστην ἐκείνην διδασκαλίαν; Κάθε ἄλλο! διότι αὐτὰ εἶναι ἄσχετα μὲ τὴν ἀξίαν του. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἐφοβεῖτο, διατί τέλος πάντων τοὺς σηκώνει ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας, τότε τοὺς ὁδηγεῖ εἰς

εἰς τὸν κῆπον ἄγει τὸν τῷ Ἰούδα γνώριμον; Εἰ δὲ καὶ
 παρεγένετο ὁ Ἰούδας, οὐκ ἠδύνατο αὐτῶν πηρῶσαι τὰς
 ὄψεις, ὃ καὶ μὴ παρόντις ἐποίησε; τίς οὖν ἔνεκεν ἀφί-
 σταιται; Μικρὸν ἀναπνεῦσαι δίδωσι τοῖς μαθηταῖς· καὶ γὰρ
 5 εἰκὸς ἦν αὐτοῦς, ἅτε ἐν καταδήλῳ χωρίῳ ὄντας, τρέμειν
 καὶ δεδοικέναι ἀπὸ τε τοῦ καιροῦ, ἀπὸ τε τοῦ τόπου· καὶ
 γὰρ νῦν ἦν θαυμάσιος, καὶ ἦν μηδὲ προσχεῖν τοῖς λεγομέ-
 νοις, ἀλλ' ἀεὶ περισιρέφεσθαι καὶ φανιάζεσθαι τοὺς ἐπιστη-
 σμένους· καὶ μάλιστα, ὅποτε καὶ ὁ λόγος ὁ τοῦ Διδασκάλου
 10 προσδοκᾶν ἐποίει τὰ δεινά· «ἔτι γὰρ μικρόν», φησὶν, καὶ
 οὐκ εἰμὶ μεθ' ὑμῶν, καὶ «ἔρχεται ὁ τοῦ κόσμου τούτου ἄρ-
 χων». Ἐπεὶ οὖν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀκούοντες ἐθορυ-
 βοῦντο, ὥς αὐτίκα μάλα ἀλωσόμενοι, ἄγει εἰς τόπον αὐ-
 τοὺς ἕτερον, ἵνα, νομίσαντες ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, μετὰ ἀδείας
 15 λοιπὸν ἀκούωσι· καὶ γὰρ ἔμελλον μεγάλων ἀκούσεσθαι δο-
 γμάτων. Διὰ τοῦτο φησιν· «Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν».

Εἶτα ἐπαγαγὼν φησιν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ
 κλήματα». Τί βούλεται διὰ τῆς παραβολῆς αἰνίττεσθαι; Ὅτι
 τὸν μὴ προσέχοντα τοῖς λεγομένοις ζῆν οὐκ ἔστι, καὶ ὅτι τὰ
 20 μέλλοντα σημεῖα ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ γίνεται δυνάμεως. «Ὁ
 Πατήρ μου ὁ γεωργὸς ἐστίν». Τί οὖν; ἐνεργείας δεῖται ὁ Υἱ-
 ός; Ἀπαγε! τὸ γὰρ ὑπόδειγμα τοῦτο οὐ τοῦτο δηλοῖ. Ὅρα
 γοῦν μεθ' ὅσης ἀκριθείας ἐπέρχεται τὴν παραβολήν· οὐ γὰρ
 τὴν ρίζαν ἀπολαύειν τῆς ἐπιμελείας τοῦ γεωργοῦ, ἀλλὰ τὰ
 25 κλήματα φησιν. Ἡ ρίζα δὲ δι' οὐδὲν παρείληπται ἐνταῦθα,
 ἀλλ' ἵνα μάθωσιν ὅτι τῆς αὐτοῦ δυνάμεως χωρὶς οὐδὲν ἐρ-
 γάζεται δύναται, καὶ ὅτι, οὕτως αὐτοὺς ἠνῶσθαι δεῖ τῇ
 πίστει, ὥς τὸ κῆμα τῇ ἀμπέλῳ. «Πᾶν κῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ
 φέρον καρπὸν, αἶρει αὐτὸ ὁ Πατήρ». Ἐνταῦθα τὸν βίον

---

2. Ἰω. 14, 19.

3. Ἰω. 14, 30.

τὸν κῆπον ποὺ ἦτο γνωστός εἰς τὸν Ἰούδαν; Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἤρχετο ὁ Ἰούδας, δὲν ἤμποροῦσε νὰ τυφλώσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς των, πρᾶγμα ποὺ ἔκαμε καὶ ὅταν ἐκεῖνος δὲν ἦτο παρών; διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον φεύγει ἀπὸ ἐκεῖ; Δίδει ὀλίγον χρόνον διὰ νὰ ἀναπνεύσουν οἱ μαθηταὶ τοῦ καθ' ὅσον φυσικὸν ἦτο αὐτοί, ἐπειδὴ ἦσαν εἰς φανερόν μέρος, νὰ τρέμουν καὶ νὰ φοβοῦνται καὶ ἀπὸ τὸν καιρὸν καὶ ἀπὸ τὸν τόπον· καθ' ὅσον ἦτο νύκτα βαθυτάτη καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσέχουν εἰς τὰ λόγια του, ἀλλὰ συνεχῶς νὰ περιστρέφεται ἡ σκέψις των καὶ νὰ φαντάζωνται ἐκεῖνους ποὺ θὰ ἤρχοντο, καὶ μάλιστα τὴν στιγμὴν ποὺ καὶ ὁ λόγος τοῦ Διδασκάλου τοὺς ἔκαμε νὰ περιμένουν τὰ δεινὰ· διότι λέγει, «ἀκόμη ὀλίγον»² καὶ δὲν θὰ εἶμαι μαζί σας πιά, καὶ «ἔρχεται ὁ ἄρχων αὐτοῦ τοῦ κόσμου»³. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀκούοντες αὐτὰ καὶ τὰ τέτοιου εἴδους λόγια ἐταράσσοντο, σκεπτόμενοι ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ συλληφθοῦν, τοὺς ὀδηγεῖ εἰς ἄλλον τόπον, ὥστε, νομίσαντες ὅτι εὐρίσκονται εἰς ἀσφάλειαν, νὰ ἀκούσουν πλέον τοὺς λόγους του χωρὶς φόβον· διότι ἐπρόκειτο νὰ ἀκούσουν μεγάλα δόγματα. Διὰ τοῦτο λέγει· «Σηκωθῆτε, ὥς φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ».

Ἐπειτα προσθέτει καὶ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἄμπελος, σεῖς δὲ τὰ κλήματα». Τί θέλει νὰ ὑπαινιχθῇ μὲ τὴν παραβολήν; Ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ζήσῃ ἐκεῖνος ποὺ δὲν προσέχει τοὺς λόγους του, καὶ ὅτι τὰ μελλοντικὰ θαύματα γίνονται διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ. «Ὁ Πατήρ μου εἶναι γεωργός». Τί λοιπὸν; ἔχει ἀνάγκην δυνάμεως ὁ Υἱός; Μακρὰ μία τέτοια σκέψις! διότι αὐτὸ τὸ παράδειγμα δὲν φανερώνει αὐτό. Πρόσεχε λοιπὸν μὲ πόσῃν ἀκριβείαν διατυπώνει τὴν παραβολήν· διότι, λέγει, δὲν δέχεται τὴν φροντίδα τοῦ γεωργοῦ ἢ ρίζα, ἀλλὰ τὰ κλήματα. Ἡ ρίζα δὲ διὰ κανένα ἄλλον λόγον δὲν παραλείπεται ἐδῶ, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθουν ὅτι δὲν ἤμποροῦν τίποτε νὰ ἐπιτελέσουν χωρὶς τὴν δύναμίν του, καὶ ὅτι, ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι ἡνωμένοι μὲ τὴν πίστιν, ὅπως τὸ κλῆμα μὲ τὴν ἄμπελον. «Κάθε κλῆμα ποὺ ἀνήκει εἰς ἐμένα καὶ δὲν παράγει καρπὸν, τὸ ἀποκόπτει ὁ Πατήρ μου». Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὴν ζωὴν τῶν

αἰνίττεται, δεκνὺς ὅτι χωρὶς ἔργων οὐκ ἔστιν εἶναι ἐν αὐ-
 τῷ. «Καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον καθαίρει αὐτόν»· τουτέστι,
 ἡ πολλῆς ἐπιμελείας ἀπολαύειν ποιεῖ. Καίτοι ἡ ρίζα δεῖται
 ἐπιμελείας πρὸ τῶν κλημάτων, περισκαπιομένη, γυμνουμένη,
 5 ἀλλ' οὐδὲν ἐνταῦθα περὶ ταύτης φησὶν, ἀλλὰ τὸ πᾶν περὶ
 κλημάτων, δεκνὺς ὅτι αὐτὸς μὲν ἐαυτῷ ἀρκεῖ, οἱ δὲ μα-
 θηταὶ δέονται πολλῆς παρὰ τοῦ γεωργοῦ βοηθείας, καὶ σφό-
 δρα ἐνάρξεισι ὧσι. Διὰ τοῦτο φησι· «Τὸ καρπὸν φέρον καθαί-
 ρει αὐτόν», τὸ μὲν γάρ, ἐπειδὴ ἄκαρπὸν ἐστίν, οὐδὲ ἐν τῇ
 10 ἀμπέλῳ εἶναι δύναται, τὸ δέ, ἐπειδὴ καρπὸν φέρει, γονι-
 μώτερον αὐτὸ ἐργάζεται. Τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὰς θλίψεις
 αὐτῶν εἰρησθαι, τὰς τότε ἐπαγομένας, εἶποι τις ἂν· τὸ
 γὰρ «καθαίρει αὐτόν» ἡλικόπει· ἐστίν, ὅπερ γονιμώτερον
 ποιεῖ τὸ κλήμα. Ὅθεν δείκνυται ὅτι οἱ πειρασμοὶ μᾶλλον
 15 αὐτοὺς ἰσχυροτέρους ἐργάζονται.

Εἶτα, ἵνα μὴ λέγωσι· «Περὶ τίνων ταῦτα λέγει;» καὶ πάλιν
 εἰς φροντίδα αὐτοὺς ἐμβάλη, φησὶν· «Ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐσθε
 διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν». Ὅρᾳς πῶς ἐαυτὸν εἰσάγει,
 ἐπιμελούμενον τῶν κλημάτων; Ἐγὼ γὰρ ὑμᾶς ἐκάθηρα, φησί·
 20 (καίτοι γε ἄνωτέρω δείκνυσι τὸν Πατέρα τοῦτο ποιοῦντα, ἀλλ'
 οὐδὲν μέσον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ)· δεῖ δὲ ὑπάρξαι λοιπὸν τὰ
 παρ' ὑμῶν. Εἶτα, ἵνα δείξῃ ὅτι, οὐχὶ τῆς αὐτῶν δεόμενος
 διακονίας, τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλ' ἵνα προκόπτωσιν, ἐπάγει·
 «Ὡσπερ τὸ κλήμα οὐ δύναται ἀφ' ἐαυτοῦ φέρειν καρπόν,
 25 οὕτως οὐδὲ ὁ ἐν ἐμοὶ μὴ μένων». Ἴνα γὰρ μὴ ἀπὸ τῆς
 δειλίας ἀποσχιοῦσιν, χαυνωθεῖσαν αὐτῶν τῷ φόβῳ τὴν
 ψυχὴν ἐπισφίγγει, καὶ ἐαυτῷ συγκολλᾷ, καὶ χρησιὰς ἵπτο-

ἀνθρώπων, δεικνύων ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν κανεῖς νὰ ἀνήκη εἰς αὐτὸν χωρὶς ἔργα. «Καὶ κάθε κλήμα ποὺ κάμνει καρπὸν τὸ καθαρίζει»· δηλαδή, ἐπιδεικνύει μεγάλην φροντίδα δι' αὐτό. Μολονότι ἡ ρίζα ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ φροντίδα πρὶν ἀπὸ τὰ κλήματα, νὰ σκαφθῇ γύρω - γύρω καὶ νὰ ἀνοιχθῇ τὸ χῶμα, ἀλλ' ὅμως τίποτε δὲν λέγει ἐδῶ περὶ αὐτῆς, ἀλλ' ὅλοι οἱ λόγοι του ἀναφέρονται εἰς τὰ κλήματα, δεικνύων, ὅτι αὐτὸς μὲν εἶναι αὐτάρκης, ἐνῶ οἱ μαθηταὶ του ἔχουν ἀνάγκην πολλῆς βοηθείας ἐκ μέρους τοῦ γεωργοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ ἐνάρετοι. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐκεῖνο ποὺ κάμνει καρπὸν τὸ καθαρίζει»· διότι, τὸ μὲν ἔνα ἐπειδὴ εἶναι ἄκαρπον, δὲν ἠμπορεῖ οὔτε εἰς τὴν ἄμπελον νὰ παραμείνῃ, τὸ δὲ ἄλλο, ἐπειδὴ παράγει καρπὸν, μὲ τὴν φροντίδα του τὸ κάμνει γονιμώτερον. Αὐτὸ δέ, θὰ ἠμποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῇ, ὅτι ἔχει λεχθῇ καὶ ἀναφορικὰ μὲ τὰς θλίψεις ποὺ τότε θὰ ἀκολουθοῦσαν· διότι τὸ «καθαρίζει αὐτό» σημαίνει 'περικόπτει', πράγμα ποὺ κάμνει γονιμώτερον τὸ κλήμα. Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερόν ὅτι οἱ πειρασμοὶ κάμνουν αὐτοὺς ἀκόμη περισσότερον ἰσχυροτέρους.

Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ λέγουν· 'Διὰ ποίους τὰ λέγει αὐτά;' καὶ πάλιν διὰ νὰ τοὺς ἐμβάλῃ εἰς φροντίδα, λέγει· «Ἦδη σὺ εἰσθε καθαροί, διότι σᾶς ἐκαθάρισεν ὁ λόγος ποὺ σᾶς εἶπα». Βλέπεις πῶς παρουσιάζει τὸν ἑαυτόν του νὰ φροντίζῃ διὰ τὰ κλήματα; Διότι, λέγει, ἐγὼ σᾶς ἐκαθάρισα (ἂν καὶ βέβαια προηγουμένως δείχνει ὅτι αὐτὸ τὸ κάμνει ὁ Πατήρ, ἀλλ' ὅμως δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορὰ μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ)· χρειάζεται δὲ εἰς τὴν συνέχειαν καὶ ἡ ἐκ μέρους σας προσπάθεια. Ἔπειτα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκαμεν ὅχι ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἰδικήν των ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ προκόπτουν πνευματικά, προσθέτει· «Ὅπως ἀκριβῶς τὸ κλήμα δὲν ἠμπορεῖ ἀπὸ μόνον του νὰ παράγῃ καρπὸν, ἔτσι οὔτε ἐκεῖνος ποὺ δὲν μένει ἐνωμένος μὲ ἐμένα». Διὰ νὰ μὴ ἀποχωρισθοῦν λοιπὸν ἐξ αἰτίας τῆς δειλίας των, ἐνισχύει τὴν ἀτονίσασαν ἀπὸ τὸν φόβον ψυχῆν των καὶ τὴν συνενώνει μὲ τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς

τείνει λοιπὸν ἐλπίδας· ἡ μὲν γὰρ ρίζα μένει, τὸ δὲ αἵρεσθαι καὶ ἀφίεσθαι τῶν κλημάτων ἐστίν.

Εἶτα, ἐκατέρωθεν παρορμήσας, καὶ ἀπὸ τῶν χρησιῶν καὶ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν, τὰ παρ' ἡμῶν ἀπαιτεῖ πρῶτα. «Ὁ 5 ἐν ἐμοὶ μένων, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ». Ὁρᾷς καὶ τὸν Υἱὸν οὐκ ἔλαιον συντελοῦντα τοῦ Πατρὸς πρὸς τὴν τῶν μαθητῶν ἐπιμέλειαν; ὁ μὲν γὰρ Πατὴρ καθαίρει, αὐτὸς δὲ ἐν ἑαυτῷ κατέχει. Τὸ δὲ ἐν τῇ ρίζῃ μένειν, τοῦτο ποιεῖ καρποφορεῖν τὰ κλήματα· τὸ μὲν γὰρ μὴ καθαιρόμενον, μένον δὲ ἐν τῇ 10 ρίζῃ φέρει καρπὸν, εἰ καὶ μὴ ὅσον προσῆκε, τὸ δὲ μὴ μένον, οὐδ' ὅλως. Ἀλλ' ὅμως καὶ τὸ καθαίρειν τοῦ Υἱοῦ ἐδείχθη ὄν, καὶ τὸ μένειν ἐν τῇ ρίζῃ τοῦ Πατρὸς, τοῦ καὶ τὴν ρίζαν γεγεννηκότος.

2. Εἶδες πῶς κοινὰ πάντα, καὶ τὸ καθαῖραι, καὶ τὸ 15 τῆς δυνάμεως τῆς ἀπὸ τῆς ρίζης ἀπολαύειν; Μεγάλη μὲν οὖν ζημία καὶ τὸ μηδὲν δύνασθαι ποιεῖν πλὴν οὐ μέχρι τούτου ἴσῃσι τὴν κόλασιν, ἀλλὰ περαιτέρω προάγει τὸν λόγον «ἐβλήθη» γὰρ, φησὶν, «ἔξω», (οὐκ ἔτι τῆς γεωργικῆς ἀπολαῦτον χειρὸς), «καὶ ξηραίνεται»· τουτέστιν εἴ τι εἶχε 20 τῆς ρίζης, ἀποκίθεται· εἴ τινα χάριν, γυμνοῦται ταύτης, καὶ ἐρημοῦται τῆς ἐκεῖθεν βοηθείας καὶ ζωῆς. Καὶ τί τὸ τέλος; «Εἰς τὸ πῦρ βάλλεται». Ἀλλ' οὐ τοιοῦτος ὁ μένων παρ' αὐτῷ. Εἶτα δείκνυσιν τί ἐστὶ τὸ μέναι, καὶ φησιν· «Ἐὰν τὰ ρήματά μου ἐν ὑμῖν μένῃ». Ὁρᾷς ὅτι καὶ πρὸ 25 τούτου εὐκρίτως ἔλεγον ὅτι τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀπόδειξιν ζητεῖ; Εἰπὼν γὰρ ὅτι «ὃ ἐὰν αἰτήσητε ποιήσω», ἐπήγαγεν· «Ἐὰν ἀγαπᾷτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε»· καὶ ἐνταῦθα· «Ἐὰν μένητε ἐν ἐμοί, καὶ τὰ ρήματά μου ἐν ὑμῖν μένῃ, ὃ ἐὰν θελήσητε, αἰτήσεσθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν». Ταῦ-

4. Ἰω. 14, 14.

5. Ἰω. 14, 15.

δίδει πλέον χρηστὰς ἐλπίδας· διότι ἢ μὲν ρίζα μένει, ἢ δὲ ἀφαίρεσις καὶ ἢ φροντίς ἀνήκει εἰς τὰ κλήματα.

Ἔπειτα, ἀφοῦ τοὺς προέτρεψε καὶ μὲ τοὺς δύο τρόπους, καὶ μὲ τὰ εὐχάριστα καὶ μὲ τὰ δυσάρεστα, ζητεῖ πρῶτα ἐκεῖνα ποὺ ἡμποροῦν νὰ γίνουν ἀπὸ ἡμᾶς. «Ἐκεῖνος ποὺ μένει ἐνωμένος μαζί μου, μὲ ἐκεῖνον μένω καὶ ἐγώ». Βλέπεις καὶ τὸν Υἱὸν ποὺ φροντίζει ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν Πατέρα διὰ τοὺς μαθητάς του; διότι ὁ μὲν Πατήρ καθαρίζει ἀπὸ τὰ περιττά, ἐνῶ ὁ Υἱὸς τοὺς κρατεῖ ἐνωμένους μαζί του. Ἡ παραμονὴ εἰς τὴν ρίζαν εἶναι ἐκείνη ποὺ κάμνει τὰ κλήματα νὰ καρποφοροῦν· διότι, τὸ κλῆμα ποὺ δὲν καθαρίζεται, μένει δὲ ἐνωμένον μὲ τὴν ρίζαν, παράγει καρπὸν, ἂν καὶ ὅχι ὅσον πρέπει, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν μένει δὲν παράγει καθόλου καρπὸν. Ἀλλ' ὅμως ἐδείχθη ὅτι καὶ ὁ καθαρισμὸς εἶναι ἔργον τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἡ παραμονὴ εἰς τὴν ρίζαν τοῦ Πατρὸς, ὁ ὁποῖος ἐγέννησε καὶ τὴν ρίζαν.

2. Εἶδες πῶς ὅλα εἶναι κοινά, καὶ ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῆς δυνάμεως ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ρίζαν; Βέβαια εἶναι μεγάλη ζημία τὸ νὰ μὴ ἡμπορῇ κανεὶς νὰ πράξῃ τίποτε· πλὴν ὅμως δὲν σταματᾷ μέχρις ἐδῶ τὴν κόλασιν, ἀλλὰ προχωρεῖ ἀκόμη πρὸ πέρα τὸν λόγον· διότι λέγει· «ἐρρίφθη ἔξω» (δὲν δέχεται πλέον τὴν φροντίδα τῆς γεωργικῆς χειρὸς) «καὶ ξηρείνεται»· δηλαδή ἐὰν εἶχε κάτι ἀπὸ τὴν ρίζαν, ἀποβάλλεται· ἐὰν κάποιαν χάριν, τὴν χάνει, καὶ μένει γυμνὸς ἀπὸ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν ζωὴν ἐκεῖνου. Καὶ ποῖο τὸ τέλος; «Ρίπτεται εἰς τὸ πῦρ»· Ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα δι' ἐκεῖνον ποὺ μένει ἐνωμένος μὲ αὐτόν. Ἔπειτα δείχνει τί σημαίνει τὸ νὰ μένη κανεὶς ἐνωμένος μαζί του, καὶ λέγει· «Ἐὰν οἱ λόγοι μου ριζωθοῦν μέσα». Βλέπεις ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ εἶχον δίκαιον ποὺ ἔλεγον ὅτι ὁ Κύριος ζητεῖ τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν; Διότι, εἰπὼν «Ὅ,τι καὶ ἂν ζητήσετε θὰ τὸ κάμω»⁴, ἐπρόσθεσεν· «Ἐὰν μὲ ἀγαπᾶτε, τηρήσατε τὰς ἐντολάς μου»⁵· καὶ ἐδῶ· «Ἐὰν μένετε ἐνωμένοι μαζί μου καὶ τὰ λόγια μου ριζωθοῦν μέσα σας, ὅ,τι δήποτε θελήσετε, ζητήσατέ το καὶ θὰ σᾶς γίνη». Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ

τα δὲ ἔλεγε, δεικνὺς ὅτι οἱ μὲν ἐπιβουλεύοντες αὐτῷ κατακαήσονται, αὐτοὶ δὲ καρπὸν οἴσουσι. Τὸν φόβον τοίνυν τὸν ἐξ αὐτῶν εἰς ἐκείνους μεταθείς, καὶ δείξας ὅτι αὐτοὶ ἀκαταγώνιστοι ἔσονται, φησὶν· «Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ Πα-
 5 τήρ μου, ἵνα ὑμεῖς μοι γένησθε μαθηταί, καὶ καρπὸν πολὺν φέρετε». Ἐντεῦθεν τὸν λόγον ἀξιόπιστον ποιεῖ· εἰ γὰρ εἰς δόξαν τοῦ Πατρὸς ἀνήκει τὸ καρποφορεῖν, οὐκ ἀμελήσει τῆς δόξης τῆς ἑαυτοῦ.

«Καὶ γενήσεσθε ἐμοὶ μαθηταί». Ὁρᾷς πῶς ὁ τὸν καρ-
 10 πὸν φέρων, ἐκεῖνός ἐστι μαθητής; Τί δέ ἐστιν, «Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ»; Τουτέστι, ἡχαίρει, ὅταν ἐν ἐμοὶ μένητε, ὅταν καρπὸν φέρετε. «Καθὼς ἠγάπησέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ ἠγάπησα ὑμᾶς». Ἐνταῦθα λοιπὸν ἀνθρωπινώτερον διαλέγεται· τὸ γὰρ ὥς πρὸς ἀνθρώπους εἰρημένον τὴν
 15 οἰκεῖαν ἔχει ἰσχύν· ὁ γὰρ καὶ ἀποθανεῖν ἐλόμενος, καὶ δούλους ὄντας καὶ ἐχθροὺς καὶ πολεμίους τοσαύτης κατεξιώσας τιμῆς, καὶ εἰς οὐρανούς ἀναγαγὼν πόσον ἐπεδείξατο μέτρον ἀγάπης; Εἰ τοίνυν ἀγαπῶ ὑμᾶς, θαρρεῖτε· εἰ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ δόξα τὸ καρποφορεῖν, μηδὲ ὑποπιτεύετε
 20 πονηρόν. Εἴτα, ἵνα μὴ ὑπίους ἐργάσῃται, ὅρα πῶς ἐπισφίγγει πάλιν. «Μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ»· τούτου γὰρ ὑμεῖς κύριοι. Πῶς δὲ τοῦτο ἔσται; «Ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρῇτε», φησί, «καθὼς ἐγὼ τοῦ Πατρὸς μου τὰς ἐντολάς τητήρηκα». Πάλιν ἀνθρωπίνως ὁ λόγος πρόβεισιν· οὐ γὰρ
 25 δῆπου ὁ νομοθέτης ὑπὸ ἐντολὰς ἔμελλε κείσεσθαι. Ὁρᾷς ὅτι, ὅπερ ἀεὶ λέγω, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα δείκνυται διὰ τὴν τῶν ἀκρωμένων ἀσθένειαν; Πρὸς γὰρ τὴν ὑπόνοιαν αὐτῶν τὰ πολλὰ λέγει, καὶ διὰ πάντων δείκνυσιν ἐν ἀσφα-
 30 λείᾳ ὄντας, καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἀπολλυμένους, καὶ ὅτι πάν, ὅπερ ἔχουσιν, ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ ἔχουσι, καὶ ὅτι, θίον ἂν ἐπιδείξωνται καθαρόν, οὐδεὶς αὐτῶν περιέσται ποιέ.

ὅτι αὐτοὶ ποὺ τὸν ἐπιβουλεύονται θὰ κατακαοῦν, ἐνῶ αὐτοὶ θὰ παράγουν καρπὸν. Ἄφου λοιπὸν μετέθεσε τὸν φόβον τῶν μαθητῶν του εἰς ἐκείνους καὶ ἔδειξεν ὅτι αὐτοὶ θὰ γίνουν ἀκατανίκητοι, λέγει· «Διὰ τοῦτο ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ μου, διὰ νὰ γίνετε μαθηταὶ μου καὶ νὰ φέρετε πολὺν καρπὸν». Μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει κάμνει ἀξιόπιστον τὸν λόγον του· διότι, ἐὰν ἡ καρποφορία συντελῇ εἰς δόξαν τοῦ Πατρὸς, δὲν θ' ἀδιαφορήσῃ διὰ τὴν ἰδικὴν του δόξαν.

«Καὶ διὰ νὰ γίνετε μαθηταὶ μου». Βλέπεις πῶς μαθητῆς του εἶναι ἐκεῖνος ποὺ παράγει καρπὸν; Τί σημαίνει δέ, «Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ»; Δηλαδή 'χαίρεται ὅταν μένετε ἐνωμένοι μαζί μου, ὅταν παράγετε καρπὸν'. "Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατήρ μου μὲ ἠγάπησεν, ἔτσι καὶ ἐγὼ ἠγάπησα ἐσᾶς». Ἐδῶ πλέον ὁμιλεῖ ἀνθρωπινώτερα· διότι τὰ λόγια αὐτά, λεχθέντα πρὸς ἀνθρώπους, δεικνύουν τὴν φιλικὴν δύναμιν· καθ' ὅσον ἐκεῖνος ποὺ ἐδέχθη ν' ἀποθάνῃ καὶ ἠξίωσε μὲ τόσην τιμὴν τοὺς δούλους καὶ ἐχθροὺς καὶ πολεμίους του καὶ τοὺς ἀνεβίβασεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, πόσον μέγεθος ἀγάπης ἔδειξεν; Ἐφ' ὅσον λοιπὸν σᾶς ἀγαπῶ, ἔχετε θάρρος· ἐφ' ὅσον ἡ καρποφορία ἀποτελεῖ δόξαν τοῦ Πατρὸς, μὴ σκέπτεσθε τίποτε τὸ πονηρόν. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ἀτονήσουν, πρόσεχε πῶς καὶ πάλιν τοὺς τονώνει. «Μείνατε εἰς τὴν ἀγάπην σας πρὸς ἐμένα»· διότι αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐσᾶς. Πῶς δὲ αὐτὸ θὰ συμβῇ; «Ἐὰν τηρῇτε τὰς ἐντολάς μου», λέγει, «καθὼς ἐγὼ ἔχω τηρήσει τὰς ἐντολάς μου Πατρός μου». Πάλιν ὁ λόγος προχωρεῖ ἀνθρωπίνως· διότι δὲν ἦτο δυνατόν βέβαια ὁ νομοθέτης νὰ ὑποταγῇ εἰς ἐντολάς. Βλέπεις ὅτι, αὐτὸ ποὺ πάντοτε λέγω, αὐτὸ καὶ ἐδῶ δεικνύεται ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τῶν ἀκροατῶν; Διότι οἱ περισσότεροι λόγοι του εἶναι προσηρμοσμένοι εἰς τὸν τρόπον σκέψεώς των καὶ δι' ὅλων δεικνύει ὅτι εὐρίσκονται εἰς ἀσφάλειαν καὶ ὅτι οἱ ἐχθροὶ των θὰ καταστραφοῦν, καὶ ὅτι τὸ κάθε τι ποὺ ἔχουν, τὸ ἔχουν ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὅτι, ἐὰν ἐπιδείξουν βίον καθαρὸν, κανεὶς ποτὲ δὲν θὰ ὑπερισχύσῃ αὐτῶν.

Σκόπει δὲ αὐτὸν ἀνθεντικώτερον αὐτοῖς διαλεγόμε-
 νον· οὐ γὰρ εἶπε, 'Μείναιτε ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Πατρὸς', ἀλλ'
 «ἐν τῇ ἐμῇ». Εἶτα, ἵνα μὴ λέγωσιν· "Οἷε πᾶσιν ἡμᾶς ἐξε-
 πολέμωσας τότε ἡμᾶς ἀφίης καὶ ἀναχωρεῖς", δείκνυσιν ὅτι
 5 οὐκ ἀφίησιν, ἀλλ' οὕτως αὐτοῖς κεκόλληται, ἐὰν θέλωσιν,
 ὥς τὸ κλῆμα ἐν τῇ ἀμπέλῳ. Καὶ πάλιν, ἵνα μὴ θαρρήσαντες
 ὑπιοὶ γένωνται, οὗ φησιν ἀκίνητον εἶναι τὸ καλόν, ἐὰν
 ραθυμῶσιν. Εἶτα, ἵνα μὴ εἰς ἐαυτὸν περισιήσῃ τὸ πρᾶγμα,
 καὶ πεσεῖν παρασκευάσῃ μᾶλλον, φησὶν· "Ἐν τούτῳ ἔδο-
 10 ξάσθῃ ὁ Πατήρ· πανταχοῦ γὰρ τὴν ἐαυτοῦ καὶ τὴν τοῦ
 Πατρὸς δείκνυσιν ἀγάπην πρὸς αὐτούς. Οὐκ ἄρα τὰ Ἰ-
 ουδαίων δόξα, ἀλλὰ ταῦτα, ἃ ἔμελλον λαμβάνειν. Εἶτα, ἵνα
 μὴ λέγωσιν· "Ἐξεπέσομεν τῶν πατρῶων, ἐγκατελείφθημεν,
 γυμνοὶ καὶ ἔρημοι πάντων ἐγενόμεθα", εἰς ἐμέ', φησί, 'βλέ-
 15 πειτε· ἡγάπημαι παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὅμως πάσχω ταῦτα
 τὰ προκείμενα· εὖ τοίνυν οὐδὲ ὑμᾶς διὰ τὸ μὴ ἀγαπᾶν ἐγ-
 καταλαμβάνω νῦν· εἰ γὰρ ἐγὼ ἀναιροῦμαι, καὶ σὺ ποιῶμαι
 τοῦτο τεκμήριον τοῦ μὴ ἀγαπᾶσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ
 ὑμᾶς θορυβεῖσθαι χρή· ἂν γὰρ ἐπὶ τῆς ἀγάπης μένητε
 20 τῆς ἐμῆς, οὐδὲν ὑμᾶς ταῦτα τὰ δεινὰ παραβλάψαι δυνήσε-
 ται εἰς τὸν τῆς ἀγάπης λόγον'.

3. Ἐπεὶ οὖν μέγα καὶ ἀκαταγώνιστον ἡ ἀγάπη, καὶ οὐκ
 ἔστι ρῆμα ψιλόν, ἐπιδειξώμεθα διὰ τῶν ἔργων αὐτήν. Αὐ-
 τὸς ἐχθροὺς ὄντας κατήλλαξεν, ἡμεῖς, φίλοι γενόμενοι, μεί-
 25 νωμεν· αὐτὸς ἤρξατο, ἡμεῖς καὶ ἀκολουθήσωμεν· αὐτὸς οὐκ
 εἰς οἴκεϊον κέρδος ἀγαπᾷ (ἀνευδεὲς γάρ ἐστι), ἡμεῖς καὶ
 εἰς τὸ συμφέρον ἡμῖν αὐτὸς ἐχθροὺς ὄντας ἐφίλησεν, ἡμεῖς
 καὶ φίλον ὄντα ἀγαπήσωμεν· ὥς νῦν γε τὰ ἐναντία ποι-
 οῦμεν· καθ' ἐκάστην γὰρ ἡμέραν βλασφημεῖται δι' ἡμᾶς ὁ

Πρόσεχε δὲ τὸν αὐθεντικὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς μαθητὰς του· διότι δὲν εἶπε, 'Μείνατε ριζωμένοι εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Πατρός μου', ἀλλὰ «εἰς τὴν ἰδικήν μου». Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ λέγουν, 'ὅταν μᾶς ἔκαμες πολεμίους μὲ ὅλους, τότε μᾶς ἀφήνεις καὶ φεύγεις', δείχνει, ὅτι δὲν τοὺς ἀφήνει, ἀλλὰ ἔτσι εἶναι ἐνωμένος μὲ αὐτούς, ἐὰν τὸ θέλουν, ὅπως τὸ κλῆμα μὲ τὴν ἄμπελον. Καὶ πάλιν, διὰ νὰ μὴ γίνουν ἀδιάφοροι λαβόντες θάρρος, δὲν εἶναι, λέγει, ἀμετάβλητον τὸ καλόν, ἐὰν δείξουν ραθυμίαν. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ φανῇ, ὅτι τὸ ὅλον πρᾶγμα ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὸν καὶ γίνῃ αἰτία νὰ πέσουν περισσότερον, λέγει· «Μὲ αὐτὸ ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ μου»· παντοῦ δηλαδὴ δείχνει τὴν ἰδικήν του καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Πατρός του πρὸς αὐτούς. Ἐπομένως δὲν ἦτο δόξα τοῦ Πατρός τὰ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ λάβουν. Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ λέγουν, Ἐξεπέσαμεν ἀπὸ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, ἐγκατελείφθημεν, ἐμείναμεν γυμνοὶ καὶ ἔρημοι πάντων, εἰς ἐμένα, λέγει, προσέχετε μὲ ἀγαπᾷ ὁ Πατήρ μου, ἀλλ' ὅμως ὑπομένω αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν· οὔτε σᾶς λοιπὸν τώρα σᾶς ἐγκαταλείπω ἐπειδὴ δὲν σᾶς ἀγαπῶ· διότι, ἐὰν ἐγὼ θανατώνωμαι καὶ δὲν θεωρῶ αὐτὸ ὡς ἀπόδειξιν ὅτι δὲν ἀγαπῶμαι ἀπὸ τὸν Πατέρα, οὔτε σεῖς πρέπει ν' ἀνησυχῆτε· διότι, ἐὰν μένετε εἰς τὴν ἀγάπην μου, κανὲν ἀπὸ αὐτὰ τὰ δεινὰ δὲν θὰ ἡμπορέσῃ νὰ βλάβῃ τὴν ἀγάπην σας πρὸς ἐμένα'.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ἀγάπη εἶναι κάτι τὸ πολὺ μέγαλον καὶ ἀκατανίκητον, καὶ δὲν εἶναι κάποιος ἀπλοῦς λόγος, ἃς τὴν δείξωμεν μὲ τὰ ἔργα μας. Ὁ Κύριος, ἐνῶ ἡμεθα ἐχθροί, μᾶς ἐσυμφιλίωσεν, ἡμεῖς δέ, ἀφοῦ ἐγίναμεν φίλοι, ἃς παραμείνωμεν σταθεροὶ εἰς αὐτὴν τὴν φιλίαν· αὐτὸς ἔκαμεν ἀρχήν, ἡμεῖς ἃς τὸν ἀκολουθήσωμεν· αὐτὸς δὲν μᾶς ἀγαπᾷ δι' ἰδικόν του ὄφελος (διότι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε), ἡμεῖς ἃς τὸν ἀγαπήσωμεν διὰ τὸ ἰδικόν μας συμφέρον· αὐτός, ἂν καὶ ἡμεθα ἐχθροί, μᾶς ἠγάπησεν, ἡμεῖς ἃς ἀγαπήσωμεν αὐτὸν ποὺ εἶναι φίλος μας· τώρα ὅμως κάμνομεν τὸ ἀντίθετον· διότι καθημερινῶς ὁ Θεός

Θεός, διὰ τὰς ἀρπαγὰς, διὰ τὰς πλεονεξίας. Καὶ τάχα
 τις ὑμῶν ἴσως ἔρεϊ· 'Καθ' ἐκάστην ἡμέραν περὶ πλεονε-
 ξίας διαλέγῃ'. Εἶθε καὶ καθ' ἐκάστην νύκτα τοῦτο εἰπεῖν!
 εἶθε καὶ ἐν ἀγορᾷ παρακολουθοῦντα, καὶ ἐπὶ τῆς τραπέ-
 5 ζης! εἶθε καὶ γυναῖκας, καὶ φίλους, καὶ παῖδας, καὶ οἰκέ-
 τας, καὶ γεωργούς, καὶ γείτονας, καὶ αὐτὸ τὸ ἔδαφος, καὶ
 τοὺς τοίχους ἦν δυνατὸν ταύτην ἀεὶ ρηγνύναι τὴν φωνήν,
 ἵνα καὶ μικρὸν οὕτως ἐνεδώκαμεν! τὴν γὰρ οἰκουμένην
 κατέλαβαν ἅπασαν τοιὺ τὸ νόσημα, καὶ τὰς πάντων καιέ-
 10 χει ψυχὰς καὶ πολλὴ τοῦ μαμμωνᾶ ἡ τυραννίς.

Ὑπὸ Χριστοῦ ἐλυτρώθημεν, καὶ τῷ χρυσίῳ δουλεύο-
 μεν· ἐτέρου τὴν δεσποτείαν ἀνακηρύττομεν, καὶ ἐτέρῳ πει-
 θόμεθα· καί, ὅπερ ἂν ἐπιτάξῃ, μετὰ προθυμίας ὑπακούομεν·
 καὶ γένος, καὶ φιλίαν, καὶ φύσιν, καὶ νόμους, καὶ πάντα
 15 ἡγνοήσαμεν δι' ἐκεῖνον. Οὐδεὶς ἀναθλέπει εἰς τὸν οὐρανόν,
 οὐδεὶς ἐννοεῖ τὰ μέλλοντα. Ἀλλ' ἔσται καιρὸς, ὅτε οὐδὲν τῶν
 λόγων τούτων ἔσται κέρδος· «ἐν γὰρ τῷ ᾄδῃ», φησί, «τίς
 ἐξομολογήσεταιί σοι;». Ποθρινὸν τὸ χρυσίον, καὶ πολλὴν
 παρέχει τὴν τρυφήν ἡμῖν, καὶ τιμίους εἶναι ποιεῖ, ἀλλ' οὐχ
 20 οὕτως, ὥς ὁ οὐρανός· τὸν γὰρ πλουτοῦντα καὶ ἀποσιτρέφον-
 ται πολλοὶ καὶ μισοῦσι, τὸν δὲ ἐν ἀρειῇ ζῶντα αἰδοῦνται
 καὶ τιμῶσιν. Ἀλλὰ καταγελάται ὁ πένης, καὶ ἐνάρειος ἦ,
 φησὶν. Ἀλλ' οὐ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀλό-
 γοις· διό περ οὐδὲ ἐπισιτρέφεσθαι χρή· οὐδὲ γάρ, εἰ κατευν-
 25 κῶντο μὲν ὄνοι, καὶ κατέκταγον κολοιοί, οἱ δὲ πάντες ἐπή-
 ρουν ἀφέντες τοῦτο τὸ θέατρον, πρὸς τὰς τῶν ἀλόγων κραυ-
 γὰς εἶδομεν ἄν· καὶ γὰρ ὅμοιοι κολοιῶν, καὶ ὄνων χείρους
 οἱ τὰ παρόντα θαυμάζοντες.

Εἶτα, ἂν μὲν βασιλεὺς ἐπίγειος θαυμάζῃ, οὐδένα τῶν

βλασφημεῖται ἐξ αἰτίας μας, ἐξ αἰτίας τῶν ἀρπαγῶν καὶ τῆς πλεονεξίας μας. Καὶ ἐνδεχομένως κάποιος ἀπὸ σᾶς νὰ εἰπῇ· 'Κάθε ἡμέραν ὁμιλεῖς διὰ πλεονεξίαν'. Μακάρι νὰ ἦτο δυνατόν καὶ κάθε νύκτα νὰ ὁμιλῶ δι' αὐτό, εἴθε καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν ἀκολουθῶν τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὴν τράπεζαν! εἴθε καὶ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ φίλοι καὶ τὰ παιδιὰ καὶ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ γείτονες καὶ αὐτὸ τὸ ἔδαφος καὶ οἱ τοῖχοι νὰ ἦτο δυνατόν πάντοτε νὰ λέγουν αὐτὸν τὸν λόγον, ὥστε ἔστω καὶ ἔτσι νὰ ἐλαττώναμεν τοὺς λόγους περὶ αὐτῆς! διότι αὐτὸ τὸ νόσημα κατεκυρίευσεν ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ κατέχει τὰς ψυχὰς ὅλων καὶ εἶναι μεγάλη ἡ τυραννία τοῦ μαμμωνᾶ.

Ἐλυτρώθημεν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ εἴμεθα δοῦλοι τοῦ χρυσοῦ· ἀπορρίπτομεν τὴν ἐξουσίαν ἄλλου Κυρίου καὶ πειθόμεθα εἰς ἄλλον, καὶ μὲ προθυμίαν ὑπακούομεν ὅ,τι μᾶς διατάξῃ· χάριν ἐκείνου ἡγνοήσαμεν καὶ τὴν συγγένειαν καὶ τὴν φιλίαν καὶ τὴν φύσιν καὶ τοὺς νόμους καὶ ὅλα γενικῶς. Κανείς δὲν ἀτενίζει πρὸς τὸν οὐρανόν, κανείς δὲν ἐννοεῖ τὰ μέλλοντα. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ καιρὸς ποῦ δὲν θὰ ὠφελοῦν οὔτε αὐτοὶ οἱ λόγοι· διότι λέγει· «Εἰς τὸν Ἄδην ποῖος θὰ ἐξομολογηθῇ εἰς ἐσένα;»⁶. Εἶναι ποθητὸς ὁ χρυσὸς καὶ μᾶς παρέχει πολλὴν ἀπόλαυσιν καὶ γίνεται αἰτία νὰ τιμώμεθα, ἀλλ' ὅχι τόσον, ὅσον ὁ οὐρανός· διότι τὸν πλούσιον καὶ τὸν ἀποστρέφονται οἱ πολλοὶ καὶ τὸν μισοῦν, ἐνῶ τὸν ἐνάρετον τὸν σέβονται καὶ τὸν τιμοῦν. Ἀλλὰ, λέγει, «περιφρονεῖται ὁ πτωχὸς ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἐνάρετος». Ὅχι ὅμως ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶναι πραγματικοὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς παραλόγους· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ μὴ προσέχωμεν τὸ τί λέγουν αὐτοί· διότι οὔτε καὶ ἂν ἀκόμη ἐγκάριζον ὄνοι καὶ ἔκραζον κόρακες, οἱ δὲ σοφοὶ ὅλοι ἐπαινοῦσαν, θὰ ἀφήναμεν αὐτὸ τὸ θέατρον καὶ θὰ ἐστρέφομεν τὴν προσοχὴν μας πρὸς τὰς κραυγὰς τῶν ἀλόγων ἀνθρώπων· διότι πράγματι εἶναι ὅμοιοι μὲ κόρακες καὶ χειρότεροι ἀπὸ ὄνους αὐτοὶ ποῦ θαυμάζουν τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς.

Ἐπειτα, ἐὰν μὲν σὲ θαυμάζῃ ἐπίγειος βασιλεύς, δὲν

πολλῶν ποιῇ λόγον, καὶ πάντες καταγελῶσιν, ἂν δὲ ὁ τῶν
 ὄλων Δεσπότης σε ἐπαινῇ, κανθάρων καὶ κωνόπων εὐρη-
 μίας ἐπιζητεῖς; Τοῦτο γὰρ οὔτιοι πρὸς τὸν Θεόν, μᾶλλον
 δὲ οὐδὲ τοῦτο, ἀλλ' εἴ τι τούτων εὐτελέστερον. Μέχρι τί-
 5 νος ἐν βορβόρῳ σιροφόμεθα; μέχρι τίνος βλάβας καὶ γα-
 στριμάργους καθίζομεν ἡμῖν θεαπίας; Ἐκεῖνοι τοὺς κυδεύ-
 οντας δύνανται δοκιμάζειν καλῶς, τοὺς μεθύοντας, τοὺς
 τῇ γαστρὶ ζῶντας· ἀρετῆς δὲ καὶ κακίας οὐδὲ ὄναρ φανι-
 ζεσθαι δύνανται. Εἴτα, ἐὰν μὲν τίς σε σκώπη, ὅτι τοὺς
 10 ὀχειοὺς τῶν ἁμαρῶν οὐκ ἐπίστασαι ἔλκειν, οὐδὲν ἡγήσῃ
 δεινόν, ἀλλὰ καὶ καταγελάσῃ τοῦ τὴν ἀπειρίαν ταύτην προ-
 βαλλομένου, ἀρετὴν δὲ ἀσκεῖν θουλόμενος, τοὺς οὐδὲν ταύ-
 τῃς εἰδότας, δοκιμασιὰς τούτων καθίζεις; Διὰ τοῦτο οὐ-
 δέποτε φθάνομεν εἰς τὴν τέχνην ἐκείνην· οὐ γὰρ τοῖς ἐμ-
 15 πείροις, ἀλλὰ τοῖς ἀμαθέσιν ἐπιτρέπομεν τὰ ἡμέτερα. Ἐ-
 κεῖνοι δὲ οὐ κατὰ τὸν τῆς τέχνης λόγον, ἀλλὰ κατὰ τὴν
 οἰκείαν ἀμαθίαν δοκιμάζουσι.

Διό περ, παροικαλῶ, καταφρονῶμεν τῶν πολλῶν, μᾶλ-
 λον δὲ μηδὲ ἐπαίνων ἐπιθυμῶμεν, μὴ χρημάτων, μὴ πλού-
 20 του, μηδὲ κακόν τι νομίζωμεν πενίαν· καὶ γὰρ φρονήσεως,
 καὶ καρτερίας, καὶ πάσης φιλοσοφίας διδάσκαλος ἡμῖν ἡ
 πενία· ἐπεὶ καὶ ὁ Λάζαρος πενία συνέζη, καὶ ἐστεφανοῦ-
 το, καὶ ὁ Ἰακώβ ἄριτον μόνου ἐπιπυχεῖν ἐπεθύμει, καὶ ὁ
 Ἰωσήφ ἐν ἐσχάτῃ πενία ἐγεγόνει, καὶ οὐχὶ δοῦλος μόνον
 25 ἦν, ἀλλὰ καὶ δεσμώτης, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον αὐτὸν θαυ-
 μάζομεν καὶ οὐχ οὕτως ἐπαινοῦμεν, ὅτι τὸν σῆτον διένε-
 μεν, ὥς, ὅτι τὸ δεσμωτήριον ᾧκει· οὐχ ὅτι τὸ διάδημα
 περιέκειτο, ἀλλ' ὅτι τὴν ἄλυσιν· οὐχ ὅτι ἐπὶ τοῦ θρόνου
 ἐκαθέζετο, ἀλλ' ὅτι ἐπεδουλεύετο, καὶ ἐπωλεῖτο.

7. Λουκᾶ 16, 19 : 31.

8. Γεν. κεφ. 37 ε.

δίδεις καμμίαν σημασίαν εἰς τὰ λόγια τῶν πολλῶν καὶ ἄν ἀκόμη ὅλοι σὲ περιγελοῦν, ἄν δὲ ὁ Κύριος τῶν ὅλων σὲ ἐπαινῇ, σὺ θὰ ἐπιζητῇς τοὺς ἐπαίνους τῶν σκαθαρίων καὶ τῶν κωνώπων; Διότι αὐτοὶ ἐν' συγκρίσει μὲ τὸν Θεόν, εἶναι τέτοιοι, μᾶλλον δὲ οὔτε τέτοιοι, ἀλλ' εὐτελέστεροι ἀκόμη ἀπὸ αὐτά. Μέχρι πότε θὰ κυλιώμεθα μέσα εἰς τὸν βοῦρ-
 κον; μέχρι πότε θὰ κάμνωμεν θεατάς μας τοὺς μωροὺς καὶ τοὺς γαστριμάργους; Ἐκεῖνοι ἡμποροῦν νὰ ἐπιδοκιμάζουν ἐκείνους ποὺ παίζουν κύβους, ποὺ μεθοῦν, ποὺ εἶναι δοῦλοι τῆς κοιλίας, οὔτε εἰς τὸ ὄνειρόν των ὅμως ἡμποροῦν νὰ σκεφθοῦν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν. Ἐπειτα, ἐὰν μὲν κάποιος σὲ χλευάζῃ, ἐπειδὴ δὲν ξεύρεις νὰ κατασκευάσῃς τοὺς ὀχετοὺς, δὲν θὰ τὸ θεωρήσῃς καθόλου κακόν, ἀλλὰ καὶ θὰ καταγελάσῃς ἐκεῖνον ποὺ σοῦ ἀποδίδει αὐτὴν τὴν ἀπειρίαν, θέλων ὅμως νὰ ἀσκήσῃς τὴν ἀρετὴν καθιστᾶς κριτὰς αὐτῆς ἐκείνους ποὺ δὲν γνωρίζουν τίποτε δι' αὐτήν; Διὰ τοῦτο ποτέ δὲν φθάνομεν εἰς ἐκείνην τὴν τέχνην· διότι ἀναθέτομεν αὐτὰ ποὺ μᾶς ἀφοροῦν ὄχι εἰς τοὺς ἐμπείρους, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀμαθεῖς. Ἐκεῖνοι δὲ κρίνουν ὄχι ἀνάλογα πρὸς τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἀμάθειάν των.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἃς περιφρονοῦμεν τοὺς πολλοὺς μᾶλλον δὲ οὔτε ἐπαίνους νὰ ἐπιθυμῶμεν, οὔτε χρήματα, οὔτε πλοῦτον, οὔτε νὰ θεωροῦμεν τὴν πτωχείαν κακόν· καθ' ὅσον ἡ πτωχεία εἶναι δι' ἡμᾶς διδάσκαλος τῆς φρονήσεως, τῆς καρτερίας καὶ κάθε φιλοσοφίας· διότι καὶ ὁ Λάζαρος μὲ τὴν πτωχείαν συνέζη καὶ ἐστεφανώνετο⁷, καὶ ὁ Ἰακώβ ἐπεθυμοῦσε μόνον ἄρτον νὰ εὔρῃ καὶ ὁ Ἰωσήφ εἶχε καταντήσῃ εἰς τὴν πρὸ φοβεράν μορφήν πτωχείας καὶ ὄχι μόνον δοῦλος ἦτο, ἀλλὰ καὶ φυλακισμένος, καὶ διὰ τοῦτο θαυμάζομεν αὐτὸν περισσότερο· καὶ δὲν τὸν ἐπαινοῦμεν τόσον, ὅταν διένεμε τὸν σῖτον, ἅσον, ὅταν ἦτο φυλακισμένος· ὄχι ὅταν ἐφοροῦσε τὸ βασιλικὸν στέμμα, ἀλλ' ὅταν τὴν ἀλυσίδα· ὄχι ὅταν ἐκάθετο ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον, ἀλλ' ὅταν ἐπεβουλεύετο καὶ ἐπωλεῖτο⁸.

Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἀγώνων
τεύτων πλεκομένους σιεφάνους, μὴ πλοῦτον, καὶ τιμὴν, καὶ
ιουφάς, καὶ δυναστείαν, ἀλλὰ πενίαν, καὶ ἄλυσιν, καὶ δε-
σμά, καὶ καρτερίαν τὴν ὑπὲρ ἀρετῆς θαυμάζωμεν· τὸ μὲν
5 γὰρ τέλος ἐκείνων, θορύβων γέμει καὶ ταραχῆς, καὶ τῷ
παρόντι συγκεκλήρωται θίψ, ὁ δὲ τούτων καρπός, οὐρανός
καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθὰ, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε
οὖς ἤκουσεν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ
φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα
10 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα σκεπτόμενοι καὶ τοὺς στεφάνους τοὺς πλεκομένους ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνας, νὰ μὴ θαυμάζωμεν τὸν πλοῦτον, τὴν τιμὴν, τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ τὴν πτωχείαν, τὴν ἀλυσίδα τῆς φυλακῆς, τὰ δεσμὰ καὶ τὴν ὑπομονὴν χάριν τῆς ἀρετῆς· διότι τὸ μὲν τέλος ἐκείνων εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ θορύβους καὶ ταραχὴν καὶ εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἐνῶ ὁ καρπὸς αὐτῶν εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, ποὺ οὔτε ὀφθαλμὸς ἀνθρώπου εἶδεν, οὔτε αὐτὶ ἤκουσε⁹, τὰ ὁποῖα εἶθε νὰ συμβῇ ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

9. Α' Κορ. 2, 9.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΖ'

Ἰω. 15, 11 - 16, 3

«Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν
μείνῃ, καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν-
5 ιολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγά-
πησα ὑμᾶς».

1. Πάντα τὰ ἀγαθὰ τότε ἔχει τὸν μισθόν, ὅταν εἰς τέ-
λος ἔλθῃ τὸ προσῆκον, ἐὰν δὲ ἐνωσιῇ μετὰ ξύ, ναυάγιον
γίνεται. Καὶ καθάπερ τὸ πλοῖον τὸ μυριαγωγόν, ἐὰν μὴ
10 φθάσῃ κατανιῆσαι πρὸς τοὺς λιμένας, ἀλλ' ἐν μέσῳ βαπτι-
σθῇ τῷ πελάγει, οὐδὲν ἀπώνατο τοῦ πολλοῦ πλοῦ, ἀλλὰ καὶ
μείζονα εἰργάσαιο τὴν συμφορὰν, ὅσῳ καὶ πλείους ὑπέμεινε
πόνους, οὕτω καὶ αἱ πρὸς τὸ τέλος τῶν πόνων ἀναπесоῦ-
σαι ψυχαὶ ἐν μέσοις ἐκλύόμεναι τοῖς ἀγῶσι. Διὰ τοῦτο καὶ
15 ὁ Παῦλος δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εἰσὴν ἔλεγε συναντήσε-
σθαι τοῖς καθ' ὑπομονὴν ἔργων ἀγαθῶν τρέχουσιν· ὅπερ
οὖν καὶ ἐπὶ τῶν μαθητῶν ὁ Χριστὸς καιασκευάζει νῦν. Ἐ-
πειδὴ γὰρ ἀπεδέξατο αὐτοὺς, καὶ ἔχαιρον ἐπ' αὐτῷ, εἶτα
τὸ πάντος παρεμπροσθὲν καὶ τὰ σκυθρωπὰ ῥήματα διακόπτειν
20 ἔμελλε τὴν ἡδονήν, μετὰ τὸ διαλεχθῆναι ἱκανὰ καὶ παραμυ-
νῆσασθαι αὐτοὺς, φηοί· «Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χα-
ρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνῃ, καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ»· του-
τέστιν, ἵνα μὴ ἀποσχιθῇτέ μου, ἵνα μὴ διακόψητε τὸν δρό-
μον· ἐχαίρετε ἐν ἐμοί, καὶ σφόδρα ἐχαίρετε, ἀλλ' ἐνέπεσεν
25 ἀνθυμία· ταύτην οὖν ἐξαιρῶ, ἵνα πρὸς τὸ τέλος ἔλθῃ ἡ χαρὰ»,

ΟΜΙΛΙΑ ΟΖ΄

Ίω. 15, 11 - 16, 3

«Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα διὰ νὰ μεταδοθῇ καὶ νὰ μείνη μέσα σας ἡ ἰδική μου χαρὰ καὶ ἡ ἰδική σας χαρὰ νὰ γίνῃ πλήρης. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντολή μου, νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ὅπως ἐγὼ ἠγάπησα ἐσᾶς».

1. Ὅλα τὰ ἀγαθὰ τότε παρέχουν τὴν ἀμοιβήν, ὅταν φθάσουν εἰς τὸ κατάλληλον ἀποτέλεσμα, ἐὰν θὰ κοπῇ ἡ προσπάθεια εἰς τὸ μέσον, γίνεται ναυάγιον. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ πλοῖον ποὺ μεταφέρει ἄπειρα ἀγαθὰ, ἐὰν δὲν προλάβῃ νὰ ἀγκυροβολήσῃ εἰς τοὺς λιμένας, ἀλλὰ βυθισθῇ εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους, δὲν ἀπεκόμισε καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὸ μακρὺ ταξείδι του, ἀλλὰ καὶ τόσον μεγαλύτεραν ζημίαν ἐπροξένησεν, ὅσον περισσοτέρους κόπους ὑπέμεινεν, ἔτσι καὶ αἱ ψυχαὶ ἐκεῖνοι ποὺ καταπίπτουν τὴν στιγμήν ποὺ πλησιάζουν εἰς τὸ τέρμα καὶ διαλύονται ἐν μέσῳ τῶν ἀγώνων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν ὅτι δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη θὰ συναντήσῃ ἐκείνους ποὺ τρέχουν μὲ ἐπιμονὴν διὰ νὰ ἐπιτελέσουν τὰ ἀγαθὰ ἔργα¹, πρᾶγμα λοιπὸν ποὺ τώρα καὶ ὁ Χριστὸς ἐτοιμάζει διὰ τοὺς μαθητάς του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπεδέχθη αὐτοὺς καὶ ἐκεῖνοι ἐχαίροντο δι' αὐτόν, εἰς τὴν συνέχειαν ἐπειδὴ τὸ πάθος θὰ παρεμβάλλετο καὶ ἐπρόκειτο οἱ δυσάρεστοι λόγοι νὰ διακόψουν τὴν ἡδονήν, ἀφοῦ εἶπε πολλὰ εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς παρηγόρησε, λέγει· «Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα διὰ νὰ μεταδοθῇ καὶ νὰ μείνη ἡ ἰδική μου χαρὰ εἰς ἐσᾶς καὶ ἡ ἰδική σας χαρὰ νὰ γίνῃ πλήρης»· δηλαδή, ὁ διὰ νὰ μὴ φύγετε ἀπὸ κοντά μου, διὰ νὰ μὴ διακόψετε τὸν δρόμον· ἐχαίρετε δι' ἐμένα καὶ πάρα πολὺ ἐχαίρετε, ἀλλὰ σᾶς ἐκυρίευσεν θλίψις· αὐτὴν λοιπὸν θὰ ἐκδιώξω, διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ τέ-

δεικνὺς ὅτι οὐ λύπης ἄξια τὰ παρόντα, ἀλλ' ἡδονῆς. Ἐἶ-
 δον ὑμᾶς σκανδαλιθεύσας· οὐ κατεφρόνησα, οὐκ εἶπον· Διὰ
 τί γάρ με μόναιτε γενναῖοι; ἀλλ' ἐλάλησα ὑμῖν τὰ παράκλη-
 σιν φέροντα. Οὕτω θούλωμαι ὑμᾶς διὰ παντός ἐπὶ τῆς αὐ-
 5 τῆς ἀγάπης τηρεῖν. Ἠκούσατε περὶ βασιλείας ἐχάριτε. Ἰν-
 σὺν πληρωθῇ ἡ χαρὰ ὑμῶν, ταῦτα εἶπον ὑμῖν'.

«Αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἐντολή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς
 ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς». Ὁρᾷς τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγάπην συμπεπλε-
 γμένην τῇ ἡμετέρᾳ, καὶ ὥσπερ σειρᾶν τινα συνημμένην; Διὰ
 10 τοῦτο ποιεῖ μὲν δύο φησὶ τὰς ἐντολάς, ποιεῖ δὲ μίαν· οὐ γὰρ
 ἓν, τῆς προτέρας λαβόμενον, μὴ τὴν ἄλλην ἔχειν ποιεῖ μὲν
 γὰρ φησιν· «Ἐν τούτῳ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμαν-
 ται», ποιεῖ δέ· «Ὅσα θέλεις ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι,
 τὰ αὐτὰ καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος
 15 καὶ οἱ προφῆται»· ὃ καὶ ἐνταῦθα λέγει. Εἰ γὰρ τὸ «μεῖναι»
 ἀπὸ τῆς ἀγάπης γίνεται, ἡ δὲ ἀγάπη ἀπὸ τῆς τῶν ἐντολῶν
 τηρήσεως, ἡ δὲ ἐντολή ἐστιν, «Ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους»,
 τὸ μεῖναι ἐν τῷ Θεῷ ἀπὸ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης γί-
 νεται. Καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀγάπην φησὶν, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον
 20 δηλοῖ· «Καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς». Πάλιν δείκνυσιν ὅ-
 τι οὐχὶ μίσους ἐστὶν αὕτη ἡ ἀναχώρησις, ἀλλὰ ἀγάπης·
 ὅπως με μᾶλλον ἐχρῆν θαυμάζεσθαι ὑπὲρ τούτου· ὑπὲρ γὰρ
 ὑμῶν τὴν ψυχὴν μου τίθημι. Ἀλλ' οὐδαμοῦ οὕτω φησὶν
 αὐτό, ἀλλὰ ἀνωτέρω μὲν, τὸν ἄριστον ὑπογράφων ποιμένα
 25 ἐνταῦθα δέ, ἐν τῷ παραινεῖν αὐτοὺς καὶ δεικνύναι τῆς ἀ-
 γάπης τὸ μέγεθος, καὶ ἑαυτὸν ὅστις ἐαί.

Τίνος δὲ ἕνεκεν πανταχοῦ τὴν ἀγάπην ἐπαίρει; Ὅτι
 τοῦτό ἐστι τὸ δεῖγμα τῶν μαθητῶν, τοῦτο τὸ συγκροτοῦν

2. Ματθ. 22, 40.

3. Ματθ. 7, 12.

4. Ρωμ. 13, 10.

5. Ἰω. 10, 11 - 14.

λος ἡ χαρά', δεικνύων ὅτι τὰ παρόντα δὲν εἶναι ἄξια λύπης, ἀλλὰ ἡδονῆς. 'Σᾶς εἶδα ποὺ ἐσκανδαλίσθητε καὶ δὲν σᾶς περιεφρόνησα' δὲν εἶπα· Διατί λοιπὸν δὲν μένετε γενναῖοι; ἀλλὰ σᾶς εἶπα λόγια παρηγορητικά. "Ἐτσι θέλω νὰ σᾶς κρατήσω διὰ παντὸς σταθεροὺς εἰς τὴν ἰδίαν ἀγάπην. 'Ἠκούσατε περὶ βασιλείας' ἐχάρητε· Διὰ νὰ γίνη λοιπὸν πλήρης ἡ χαρά σας σᾶς τὰ εἶπα αὐτά'.

«Αὕτῃ δὲ εἶναι ἡ ἐντολὴ ποὺ σᾶς δίδω, νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ὅπως ἀκριβῶς ἐγὼ ἠγάπησα ἐσᾶς». Βλέπεις τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι συνηνωμένη μετὰ τὴν ἰδικήν μας καὶ συνδεδεμένη ὥσαν ἀκριβῶς ν' ἀποτελῇ κάποιαν σειράν; Διὰ τοῦτο ἄλλοτε μὲν λέγει ὅτι εἶναι δύο αἱ ἐντολαί, ἄλλοτε δὲ μία· διότι δὲν εἶναι δυνατόν ὅταν κανεὶς λάβῃ τὴν πρώτην, νὰ μὴ ἔχῃ καὶ τὴν ἄλλην· διότι ἄλλοτε μὲν λέγει· «Εἰς αὐτὸ περιλαμβάνεται ὁ μωσαϊκὸς νόμος καὶ ἡ προφητικὴ διδασκαλία»², ἄλλοτε δέ· «"Ὅσα θέλετε νὰ κάμνουν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἐσᾶς, τὰ ἴδια καὶ σεῖς νὰ κάμνετε εἰς αὐτούς· διότι αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται»³, καὶ «ἡ ἀγάπη εἶναι τελεία πλήρωσις τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου»⁴, πρᾶγμα ποὺ καὶ ἐδῶ λέγει. Διότι, ἐὰν τὸ «νὰ μείνουν εἰς τὸν Θεόν» ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ἡ δὲ ἀγάπη ἀπὸ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν καὶ ἡ ἐντολὴ εἶναι, «Νὰ ἀγαπῶμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον», τὸ νὰ μείνουν κοντὰ εἰς τὸν Θεόν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἄλλον. Καὶ δὲν ὁμιλεῖ ἀπλῶς διὰ ἀγάπην, ἀλλὰ δείχνει καὶ τὸν τρόπον· «Καθὼς σᾶς ἠγάπησα ἐγὼ». Πάλιν δείχνει, ὅτι αὕτῃ ἡ ἀναχώρησις δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μίσους, ἀλλὰ ἀγάπης· ὥστε ἔπρεπε δι' αὐτὸ νὰ μὲ θαυμάζετε ἀκόμη περισσότερο· διότι θυσιάζω τὴν ζωὴν μου δι' ἐσᾶς. Ἀλλὰ εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν ὁμιλεῖ δι' αὐτὸ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ προηγουμένως μὲν περιγράφει τὸν ἄριστον ποιμένα⁵, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μὲ τὸ νὰ δίδῃ συμβουλὰς εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ δείχνῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης καὶ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ποῖος εἶναι.

Διὰ ποῖον λόγον ὅμως παντοῦ προβάλλει τὴν ἀγάπην, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ γνῶρισμα τῶν μαθητῶν, αὐτὸ εἶναι ἐ-

τὴν ἀρετὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τοσαῦτα περὶ αὐτῆς
 φησιν ἅτε μαθητῆς ὢν γνήσιος τοῦ Χριστοῦ, καὶ πείραν αὐ-
 τῆς ὑαβών. «Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε. Οὐκ ἔτι ὑμᾶς λέγω
 δούλους· ὁ γὰρ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ ὁ κύριος αὐτοῦ.
 5 Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε· πάντα γάρ, ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ Πα-
 τρός μου, ἐγνώρισα ὑμῖν». Πῶς οὖν λέγει, «Πολλὰ ἔχω
 λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βασιάζειν ἅρτι». Οὐδὲν ἄλλο
 διὰ τοῦ «πάντα» καὶ τοῦ «ἀκοῦσαι» κατασκευάζει, ἢ ὅτι
 οὐδὲν ἀλλότριον φθέγγεται, ἀλλ' ἢ τὰ τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ
 10 δὲ τοῦτο μάλιστα δοκεῖ φιλίας εἶναι, τὸ τὰ ἀπόρρητα λέ-
 γειν καὶ ταύτης ἡξιώθητε, φησί, τῆς κοινωνίας. «Πάντα»
 δὲ ὅταν εἴπῃ, ὅσα αὐτοῦς ἀκοῦσαι ἐχοῖν λέγει. Εἴτα καὶ
 ἄλλο τεκμήριον, οὐ τὸ τυχόν, φιλίας τίθησι. Ποῖον δὲ τοῦτο;
 «Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε», φησὶν, «ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην
 15 ὑμᾶς». τουτέστιν ἔγὼ τῇ φιλίᾳ ἐπέδραμον τῇ ὑμετέρᾳ. Καὶ
 οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστι, ἀλλὰ καί, «ἔθνηκα», φησὶν, «ὑμᾶς», τουτέ-
 στιν ἑφύτευσα, «ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε», (ἔτι τῇ μεταφορᾷ
 κέχρηται τῆς ἀμπέλου), τουτέστιν, «ἵνα ἐκταθῇτε», «καὶ καρ-
 πὸν φέρητε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη». Εἰ δὲ ὁ καρπὸς
 20 μένει, πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς· οὐ γὰρ ἐφίλησα μόνον ὑμᾶς,
 φησὶν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα εὐηργέτησα, πανταχοῦ τῆς οἰ-
 κουμένης ἐκτείνων ὑμῶν τὰ κλήματα.

2. Ὁρᾷς δι' ὅσων δείκνυσιν τὴν ἀγάπην; τῷ τὰ ἀπόρ-
 ρητα εἰπεῖν, τῷ πρώτως ἐπιδραμεῖν τῇ φιλίᾳ, τῷ μεγάλα
 25 αὐτοῖς χαρίσασθαι τὰ ἀγαθὰ, τῷ παθεῖν ὑπὲρ αὐτῶν, ἅπερ
 ἔπασχε τότε. Ἀπὸ δὲ τούτου δείκνυσιν ὅτι καὶ παραμένει
 διηνεκῶς αὐτοῖς, μέλλουσι διδόναι καρπὸν ἀνάγκη γάρ,
 τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας ἀπολαύοντας, οὕτω καὶ καρποφορῇ-
 σαι. «Ἵνα, ὃ ἐὰν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου,
 30 δῶ ὑμῖν». Καίτοι τοῦ αἰτουμένου ἐστὶ τὸ ποιῆσαι· εἰ δὲ ὁ
 Πατὴρ αἰτεῖται, πῶς ὁ Υἱὸς ποιεῖ; Ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἐ-

κεῖνο ποῦ συγκροτεῖ τὴν ἀρετὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τόσα πολλὰ λέγει δι' αὐτήν, καθ' ὅσον εἶναι γνήσιος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐγνώρισεν αὐτήν πάρα πολὺ καλά. «Σεῖς εἰσθε φίλοι μου. Δὲν σὰς ὀνομάζω πλέον δούλους· διότι ὁ δοῦλος δὲν γνωρίζει τί κάμνει ὁ κύριός του. Σεῖς εἰσθε φίλοι μου· διότι σὰς ἐγνώρισα ὅλα ὅσα ἤκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου». Πῶς λοιπὸν λέγει, «Ἔχω πολλὰ νὰ σὰς εἰπῶ, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖτε ἀκόμη νὰ τὰ ἐννοήσετε καὶ νὰ τὰ τηρήσετε»⁵⁴; Τίποτε ἄλλο δὲν ἐννοεῖ μὲ τὸ «πάντα» καὶ τὸ «ἀκούσαι», παρὰ ὅτι τίποτε ξένον δὲν λέγει, ἀλλὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸ πρὸ πάντων θεωρεῖται ὡς δεῖγμα φιλίας, τὸ νὰ λέγῃ κανεὶς τὰ μυστικά του εἰς κάποιον, καὶ αὐτῆς, λέγει, ἡξιώθητε τῆς κοινωνίας. Ὅταν δὲ λέγῃ «πάντα» ἐννοεῖ ὅσα ἔπρεπεν αὐτοὶ ν' ἀκούσουν. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν φιλίας, ὅχι τυχαίαν. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; «Δὲν μὲ ἐξελέξατε ἐσεῖς, ἀλλ' ἐγὼ σὰς ἐξέλεξα»· δηλαδή, «ἐγὼ ἐπεδίωξα τὴν φιλίαν σας». Καὶ δὲν ἐσταμάτησεν ἐδῶ, ἀλλὰ, λέγει, καὶ «σὰς ἐτοποθέτησα», δηλαδή «σὰς ἐφύτευσα», «διὰ νὰ μεταβῆτε» (ἀκόμη χρησιμοποιεῖ τὴν μεταφορὰν τῆς ἀμπέλου), δηλαδή «διὰ νὰ σκορπισθῆτε εἰς ὅλον τὸν κόσμον», «καὶ νὰ φέρετε καρπὸν καὶ ὁ καρπὸς αὐτός θὰ μένῃ αἰώνια». Ἐὰν δὲ ὁ καρπὸς μένῃ, πολὺ περισσότερον θὰ μέινετε ἐσεῖς· διότι, λέγει, δὲν σὰς ἠγάπησα μόνον, ἀλλὰ καὶ σὰς εὐηργέτησα εἰς πάρα πολὺ μεγάλον βαθμόν, ἐπεκτείνων εἰς κάθε μέρος τῆς οἰκουμένης τὰ κλήματα.

2. Βλέπεις μὲ πόσα δείχνει τὴν ἀγάπην του; μὲ τὸ νὰ εἰπῇ τὰ ἀπόρρητα, μὲ τὸ ὅτι πρῶτος ἐπεδίωξε τὴν φιλίαν των, μὲ τὸ ὅτι τοὺς ἐχάρισε μεγάλα ἀγαθὰ, μὲ τὸ ὅτι ἔπαθε χάριν αὐτῶν ἐκεῖνα ποῦ ἔπαθε τότε. Μὲ αὐτὸ δὲ δείχνει ὅτι καὶ παραμένει συνεχῶς πλησίον αὐτῶν, ποῦ πρόκειται νὰ φέρουν καρπὸν· διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ τύχουν τῆς ἐκ μέρους του βοηθείας, ὥστε νὰ καρποφορήσουν. «Ὡστε, ὅ,τι καὶ ἂν ζητήσετε ἀπὸ τὸν Πατέρα μου ἐν τῷ ὀνόματί μου, θὰ σὰς τὸ δώσῃ». Καὶ βέβαια ἡ πραγματοποίησις ἀνήκει εἰς ἐκεῖνον εἰς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ἡ

λάτιων ὁ Υἱός. «Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»· ιουτέσιν, οὐκ ὀνειδίζων ταῦτα λέγω, ὅτι τὴν ψυχὴν μου τίθημι, ὅτι πρῶτος ὑμῖν ἐπέδραμον, ἀλλ' εἰς φιλίαν ὑμᾶς ἐνάγων. Εἴτα ἐπειδὴ τὸ διώκεσθαι παρὰ τῶν πολλῶν καὶ ὀνειδίζεσθαι χαλεπὸν ἦν καὶ ἀνήκεστον, καὶ ἱκανὸν καὶ τὴν ὑψηλὴν ταπεινῶσαι ψυχὴν, διὰ τοῦτο, μυρία προειπὼν, τότε εἰς τοῦτο καθῆκεν ὁ Χριστός· προσεάνας γὰρ αὐτῶν τὴν ψυχὴν, οὕτως ἐπὶ ταῦτα ἔρχεται, καὶ αὐτὰ ἐκ περιουσίας δεικνὺς ὑπὲρ αὐτῶν ὄντα, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα ἀπέδειξε· καθάπερ γὰρ εἶπεν ὅτι οὐ μᾶλλον οὐκ ἀλγεῖν, ἀλλὰ καὶ χαίρειν δεῖ, ὅτι ἀπέρχομαι πρὸς τὸν Πατέρα (οὐ γὰρ ἐγκαταλείμπάνων αὐτούς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα φιλῶν, τοῦτο ποιεῖ), οὕτω καὶ ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι χαίρειν, οὐκ ἀλγεῖν δεῖ.

Καὶ ὅρα πῶς αὐτὸ καιασκευάζει· οὐ γὰρ εἶπεν· Ὅϊδα λυπηρὸν ὂν τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ δι' ἐμὲ φέρετε, ἐπειδὴ καὶ δι' ἐμὲ πάσχετε· οὐδέπω γὰρ αὕτη ἡ πρόφασις ἱκανὴ ἦν παραμνηθῆσθαι. Διόπερ, αὐτὴν ἀφείς, ἑτέραν προτίθησι. Ποίαν δὲ ταύτην; Ὅτι τῆς προτέρας ἀρετῆς τοῦτο τεκμήριον. Καὶ τοῦναντίον ἀλγεῖν ἔχρῃν, οὐχ ὅτι μισεῖσθαι νῦν, ἀλλ' εἰ ἐμέλλετε φιλεῖσθαι· τοῦτο γὰρ αἰνίττεται ἐκ τοῦ λέγειν· «Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει». Ὡστε, εἰ ἐφιλεῖσθε, εὐδηλον ὅτι πονηρίας ἐξεφέρετε δεῖγμα. Εἴτα, ἐπειδὴ τοῦτο προειπὼν οὐκ ἐξειργάσατο αὐτό, ἐπεξέρχεσθαι πάλιν τῷ λόγῳ· «Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν». Ἐδειξε ζηλωτὰς αὐτοὺς κατὰ τοῦτο μάλιστα γινομένους· ἕως μὲν γὰρ ἦν

αἴτησις· ἐὰν ὅμως τὸ αἶτημα ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Πατέρα, πῶς ὁ Υἱὸς τὸ πραγματοποιεῖ; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κατώτερος. «Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα διὰ νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον»· δηλαδή δὲν τὰ λέγω αὐτὰ διὰ νὰ σᾶς κατηγορήσω, ὅτι θυσιάζω δηλαδή τὴν Ζωὴν μου, ὅτι πρῶτα ἐπεδίωξα τὴν γνωριμίαν μου μὲ ἐσᾶς, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς ὁδηγήσω εἰς τὴν φιλίαν. "Ἐπειτα, ἐπειδὴ ὁ διωγμὸς ἐκ μέρους τῶν πολλῶν καὶ αἱ κατηγορίαι ἦσαν κάτι τὸ φοβερὸν καὶ ἀνυπόφορον καὶ ἰκανὸν νὰ ταπεινώσῃ καὶ τὴν ὑψηλόφρονα ψυχὴν, διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τοὺς προεῖπε πάρα πολλὰ, τότε πλέον ἀνέφερεν ὁ Χριστὸς αὐτὸ· ἀφοῦ δηλαδή προητοίμασε τὴν ψυχὴν των, τότε ἔρχεται εἰς αὐτὰ καὶ δείχνει μὲ ἀφθονίαν ὅτι αὐτὰ λέγονται δι' αὐτούς, ὅπως ἀκριβῶς ἐπέδειξε καὶ τὰ ἄλλα· διότι ὅπως ἀκριβῶς εἶπεν ὅτι ὄχι δὲν πρέπει νὰ θλίβεσθε, ἀλλὰ καὶ νὰ χαίρεσθε· πού μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου (διότι αὐτὸ τὸ κάμνει ὄχι ἐγκαταλείπων αὐτούς, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἀγάπην), ἔτσι καὶ ἐδῶ δείχνει ὅτι πρέπει νὰ χαίρωνται καὶ ὄχι νὰ λυποῦνται.

Καὶ πρόσεχε πῶς τὸ κατορθώνει αὐτὸ· διότι δὲν εἶπε· Ἔγνωρίζω ὅτι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι δυσάρεστον, ἀλλὰ ὑπομείνατέ το πρὸς χάριν μου, ἀφοῦ καὶ πρὸς χάριν μου πάσχετε· διότι μὲ κανένα τρόπον αὐτὴ ἡ αἰτία δὲν ἦτο ἰκανὴ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, ἀφήσας αὐτήν, ἀναφέρει ἄλλην. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; "Ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις τῆς προηγουμένης ἀρετῆς σας. Καὶ ἀπεναντίας ἔπρεπε νὰ λυπῆσθε, ὄχι ἐπειδὴ τώρα μισεῖσθε, ἀλλὰ ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἀγαπᾶσθε ἀπὸ τὸν κόσμον· διότι αὐτὸ ὑπαινίσσεται μὲ τοὺς λόγους του· «Ἐὰν ἦσθε ἐκ τοῦ κόσμου, καὶ ὁ κόσμος θὰ σᾶς ἡγάπα ὡς ἰδικούς του». "Ὡστε, ἐὰν ἡγαπᾶσθε, φανερόν εἶναι ὅτι αὐτὸ θὰ ἦτο ἀπόδειξις πονηρίας. "Ἐπειτα, ἐπειδὴ μὲ αὐτὰ πού προεῖπε δὲν ἐπέτυχεν αὐτὸ πού ἤθελεν, ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὸ θέμα αὐτὸ λέγων· «Δὲν ὑπάρχει δοῦλος ἀνώτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του. Ἐὰν ἐξεδίωξαν ἐμένα καὶ ἐσᾶς θὰ ἐκδιώξουν». "Ἐδειξεν ὅτι σχετικὰ μὲ αὐτὸ θὰ γίνουν μιμηταί του εἰς μέγαλον

- ἐν σαρκὶ ὁ Χριστός, πρὸς ἐκεῖνον τὸν πόλεμον εἶχον, ἐπει-
 δὴ δὲ μετέσκη, πρὸς αὐτοὺς πάλιν ἦλθεν ἡ μάχη. Εἴτα,
 ἐπειδὴ, ὀλίγοι ὄντες, ἐθρομβοῦντο, δήμου τοσούτου μέλλον-
 τες πόλεμον καταδέχεσθαι, ἀνίστησιν αὐτῶν τὴν ψυχὴν, λέ-
 5 γων ὅτι· τοῦτο μάλιστα χαρᾶς ἔργον ἐστὶ τὸ μισεῖσθαι παρ'
 αὐτῶν· οὕτω γὰρ μοι κοινωνήσετε τῶν παθῶν. Οὐ τοίνυν
 ὑμᾶς θορυβεῖσθαι χρή· οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐμοῦ κρείττους· ὥσπερ
 οὖν καὶ προλαβὼν εἶπον· «Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ
 κυρίου αὐτοῦ».
- 10 Εἴτα καὶ τρίτη παραμυθία, διὲ καὶ ὁ Πατὴρ ὑβρίζειται
 μετ' αὐτῶν· «ταῦτα γὰρ ἅπαντα ποιήσουσι», φησί, «διὰ τὸ
 ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἶδασι τὸν πέμψαντά με»· τουτέστι· κα-
 κεῖνον ὑβρίζουσι. Πρὸς τούτοις, συγγνώμης αὐτοὺς ἀπο-
 στερῶν, καὶ τιθεὶς καὶ ἑτέραν παραμυθίαν, φησὶν· «Εἰ μὴ
 15 ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον», δεικνὺς
 ὅτι ἀδίκως καὶ τὰ εἰς αὐτὸν καὶ τὰ εἰς ἐκείνους ἐργάσιν-
 ται. Τί οὖν ἐπὶ τοσαῦτα ἡμᾶς ἤγαγες κακά; οὐχ προήδεις
 τοὺς πολέμους, καὶ τὸ μῖσος; Διὰ τοῦτο πάλιν φησὶν· «Ὁ
 ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν Πατέρα μου μισεῖ», οὐ μικρὰν καὶ ἐν-
 20 τεῦθεν αὐτοῖς προαναφωνῶν κόλασιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ
 κάτω προὔφασίζοντο, διὲ διὰ τὸν Πατέρα αὐτὸν ἐδίωκον,
 ἀναιρῶν αὐτῶν τὴν ἀπολογίαν, ταῦτα εἶρηκεν (οὐ γὰρ ἔ-
 χουσι πρόφασιν). Τὴν ἀπὸ τῶν λόγων διδασκαλίαν παρεσχό-
 μην, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων προσέθηκε κατὰ τὸν Μωϋσέως
 25 νόμον, ὃς τῷ τὰ τοιαῦτα ποιοῦντι καὶ λέγοντι πείθεσθαι
 ἅπαντας ἐκέλευσεν, διὰ καὶ πρὸς εὐσέβειαν ἄγῃ καὶ θαύ-
 ματα παρέχῃ μέγιστα. Οὐχ ἀπλῶς δὲ εἶχε σημεῖα, ἀλλὰ, «ἃ

βαθμόν· διότι, ἐν ὧσ' ὁ Χριστός ἔφερε τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα, πρὸς ἐκεῖνον ἔκαμνον τὸν πόλεμον οἱ Ἰουδαῖοι, ὅταν ὅμως ἔφυγεν ἀπὸ τὸν κόσμον, ἡ μάχη ἐστράφη καὶ πάλιν πρὸς αὐτούς. Ἐπειτα, ἐπειδὴ, ὡσὰν ὀλίγοι ποῦ ἦσαν, ἐθορυβοῦντο, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο νὰ δεχθοῦν τὸν πόλεμον ἐνός τόσοι μεγάλου πλήθους, ἐνθαρρύνει τὴν ψυχὴν των, λέγων ὅτι 'αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι ἔργον χαρᾶς, τὸ νὰ μισῇσθε ἀπὸ αὐτούς· διότι ἔτσι θὰ γίνετε μέτοχοι εἰς τὰ πάθη μου. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀνησυχῆτε· διότι σεῖς δὲν εἰσθε ἀνώτεροι ἀπὸ ἐμένα· ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ προηγουμένως ἔλεγον· «Δὲν ὑπάρχει δοῦλος ἀνώτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του»'.

Εἰς τὴν συνέχειαν ἀκολουθεῖ καὶ ἄλλη παρηγορία, ὅτι δηλαδή καὶ ὁ Πατὴρ ὑβρίζεται μαζὶ μὲ αὐτούς· διότι λέγει· «Ὅλα αὐτὰ θὰ τὰ κάνουν εἰς σᾶς ἐπειδὴ θὰ φέρετε τὸ ὄνομά μου, διότι δὲν γνωρίζουν ἐκεῖνον ποῦ μὲ ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον»· δηλαδή 'καὶ ἐκεῖνον τὸν ὑβρίζουν'. Ἐπὶ πλέον, στερῶν τοὺς Ἰουδαίους τῆς συγνώμης καὶ προσθέτων καὶ ἄλλην παρηγορίαν, λέγει· «Ἐὰν δὲν εἶχον ἔλθει καὶ δὲν ἐκήρυσσα τὸν λόγον μου εἰς αὐτούς, δὲν θὰ εἶχον αὐτοὶ ἁμαρτίαν διὰ τὴν ἀπιστίαν των», δεικνύων, ὅτι ἀδίκως θὰ διαπράξουν τὰ ὅσα θὰ διαπράξουν ἐναντίον του καὶ ἐναντίον αὐτῶν. Διατί λοιπὸν μᾶς ὠδήγησες εἰς τόσοι μεγάλα κακά; δὲν προεγνώριζες τοὺς πολέμους καὶ τὸ μῖσος; Διὰ τοῦτο πάλιν λέγει· «Ἐκεῖνος ποῦ μισεῖ ἐμένα, μισεῖ καὶ τὸν Πατέρα», προλέγων καὶ μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὅχι μικρὰν τιμωρίαν δι' αὐτούς. Ἐπειδὴ δηλαδή συνεχῶς προέβαλλον ὡς δικαιολογίαν, ὅτι τὸν κατεδίωκον ἐξ αἰτίας τοῦ Πατρός, εἶπεν αὐτὰ ἀνατρέπων τὴν δικαιολογίαν των (διότι δὲν ἔχουν δικαιολογίαν). Τοὺς ἐδίδαξα μὲ τοὺς λόγους μου, ἐπρόσθεσα τὴν διδασκαλίαν μὲ τὰ ἔργα μου σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως, ὁ ὁποῖος διέταξε νὰ ὑπακούουν ὅλοι εἰς ἐκεῖνον ποῦ διδάσκει τέτοια πράγματα καὶ πράττει αὐτὰ καὶ ὁ ἴδιος καὶ μάλιστα ὅταν ὁδηγῇ πρὸς τὴν εὐσέβειαν καὶ ἐπιτελῇ θαύματα τόσοι σπουδαῖα. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς σημεῖα, ἀλλὰ «τέτοια

μηδεὶς ἄλλος ἐποίησε». Καὶ τούτων αὐτοὶ μάρτυρες, οὕτω
λέγοντες· «Οὐδέποτε οὕτως ἐφάνη ἄνθρωπος ἐν τῷ Ἰσραήλ»,
καὶ «οὐκ ἤκούσθη ἐκ τοῦ αἰῶνος ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμοὺς
τυφλοῦ γεγεννημένου», καὶ τὸ κατὰ τὸν Λάζαρον τοιοῦ-
5 τον, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τοιαῦτα, καὶ ὁ τῆς θαυματουργίας
τρόπος· κανὰ καὶ παράδοξα ἅπαντα.

Τίνος οὖν ἔνεκεν, φησί, καὶ σὲ καὶ ἡμᾶς διώκουσιν;
«Ὅτι ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ. Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κό-
σμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει». Προαναμνησκει τῶν ρημάτων
10 αὐτούς, ὧν καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς εἶπε τοὺς ἐαυτοῦ· ἀλλ'
ἐκεῖ μὲν ἠθικώτερον, ἵνα μὴ πλήξῃ, ἐνταῦθα δὲ τοῦναντίον,
τὸ πᾶν ἀπεκάλυψε. Καὶ πόθεν δῆλον ὅτι διὰ τοῦτο μισούμεθα;
Ἀπὸ τῶν εἰς ἐμὲ γινομένων. Τίνος γάρ, εἶπέ μοι, τῶν
λεχθέντων ἢ τῶν προαχθέντων ἐπιλαβέσθαι ἔχοντες οὐκ ἐ-
15 δέξαντό με; Εἶτα, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ἔκπληκτον ἦν ἡμῖν,
εἶπε καὶ τὴν αἰτίαν· τουτέστι, τὴν πονηρίαν τὴν αὐτῶν. Καὶ
οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταιται, ἀλλὰ καὶ τὸν Προφήτην ἐπάγεται
δεικνὺς αὐτὸν ἄνωθεν προαναφωνοῦντα καὶ λέγοντα ὅτι
«ἐμίσησάν με δωρεάν», ὃ καὶ ὁ Παῦλος ποιεῖ. Πολλῶν
20 γὰρ θαυμαζόντων πῶς Ἰουδαῖοι οὐκ ἐπίσταντες, προφήτας
ἄγει, προλέγοντας ἄνωθεν, καὶ τὴν αἰτίαν δηλοῦντας, ὅτι
ἢ πονηρία αὐτῶν καὶ ἢ ἀπὸνοια τῆς ἀπιστίας αἰτία. Τί
οὖν; Εἰ τὸν λόγον σου οὐκ ἐτήρησαν, διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸν
ἡμέτερον τηρήσουσιν· εἰ σὲ ἐδίωξαν, διὰ τοῦτο καὶ ἡμᾶς
25 διώξουσιν· εἰ σημεῖα εἶδον, οἷα οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν,
εἰ ρημάτων ἤκουσαν, οἷων οὐδεὶς, καὶ οὐδὲν ἀπώναντο,
εἰ τὸν Πατέρα σου μισοῦσι, καὶ σὲ μετ' ἐκείνου, τίνος, φη-

6. Ματθ. 9, 33.

7. Ἰω. 9, 33.

8. Ἰω. 7, 3-9.

9. Ψαλμ. 68, 5.

πού κανείς ἄλλος δὲν ἔπραξεν». Καὶ ὅλων αὐτῶν εἶναι οἱ ἴδιοι μάρτυρες, λέγοντες τὰ ἐξῆς· «Ποτὲ ἕως τώρα δὲν παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἰσραὴλ τέτοιος ἄνθρωπος»⁶, καὶ «Οὐδέποτε, ἀφ' ὅτου ἐφάνη ἄνθρωπος εἰς τὴν γῆν, ἠκούσθη ὅτι ἤνοιξε κάποιος ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων πού ἐγεννήθη τυφλός»⁷, καὶ τὸ θαῦμα τὸ σχετικόν μὲ τὸν Λάζαρον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα παρόμοια καὶ ὁ τρόπος τῆς θαυματουργίας· ὅλα εἶναι πρωτοφανῆ καὶ παράδοξα.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν, λέγει, καταδιώκουν καὶ ἐσέ-
να καὶ ἡμᾶς; «Διότι δὲν εἴσθε ἀπὸ τὸν κόσμον. Ἐὰν ἦσθε ἀπὸ τὸν κόσμον, ὁ κόσμος θὰ σᾶς ἀγαποῦσεν ὡσὰν ἰδικούς του». Ὑπενθυμίζει εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους πού εἶπε καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφούς του⁸· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ὠμίλησε μὲ πιὸ ἥπιον τόνον, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐμβάλη εἰς ἀνησυχίαν, ἀπεναντίας ἐδῶ ἐφανέρωσε τὸ πᾶν. Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερόν ὅτι μισούμεθα δι' αὐτό; Ἀπὸ αὐτὰ πού συμβαίνουν εἰς ἐμένα. Διότι εἶπέ μου, τί, ἀπὸ τὰ ὅσα εἶπα καὶ ἔπραξα, ἔχοντες νὰ μὲ κατηγορήσουν, δὲν μὲ ἐδέχθησαν; Ἐπειτα, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ἠμποροῦσε νὰ μᾶς προκαλέσῃ ἔκπληξιν, εἶπε καὶ τὴν αἰτίαν· δηλαδή, τὴν πονηρίαν αὐτῶν. Καὶ δὲν σταματᾷ ἐδῶ, ἀλλὰ ἐπικαλεῖται καὶ τὸν προφήτην, δεικνύων ὅτι αὐτὰ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς προεῖπεν μὲ τοὺς λόγους «μὲ ἐμίσησαν χωρὶς λόγον»⁹, πρᾶγμα πού καὶ ὁ Παῦλος κάμνει. Ἐπειδὴ δηλαδή πολλοὶ ἐθαύμαζον πῶς οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐπίστευσαν, ἐπικαλεῖται προφήτας, προλέγοντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ δεικνύοντας τὴν αἰτίαν, ὅτι δηλαδή αἰτία τῆς ἀπιστίας των ἦτο ἡ πονηρία καὶ ἡ παραφροσύνη των. Τί λοιπόν; Ἐὰν τὸν ἰδικόν σου λόγον δὲν ἐτήρησαν, διὰ τοῦτο οὔτε καὶ τὸν ἰδικόν μας θὰ τηρήσουν· ἐὰν σὲ κατεδίωξαν, διὰ τοῦτο καὶ ἡμᾶς θὰ καταδιώξουν· ἐὰν εἶδον θαύματα, τέτοια πού κανείς ἄλλος δὲν ἔκαμεν, ἐὰν ἤκουσαν λόγους, τέτοιους πού κανείς ἄλλος δὲν εἶπε, καὶ δὲν ὠφελήθησαν καθόλου, ἐὰν τὸν Πατέρα σου μισοῦν καὶ μαζὶ μὲ ἐκεῖνον καὶ ἐσένα, διὰ ποῖον λόγον, λέγει, μᾶς ἔστειλες μέσα εἰς αὐτούς; πῶς ἡμεῖς εἰς τὸ ἐξῆς θὰ εἴμε-

σίν, ἕνεκεν ἡμᾶς ἐνέβαλες; πῶς ἡμεῖς ἀξιόπιστοι λοιπὸν ἐσόμεθα; τίς δὲ προσέξει τῶν ὁμοφύλων ἡμῖν;

3. Ἰν' οὖν μὴ ταῦτα ἐννοοῦντες θορυβῶνται, ὅρα οἵ-
αν ἐπάγει παράκλησιν. «Ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐ-
5 γὼ πέμπω, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς
ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. Καὶ ὑμεῖς δὲ
μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστέ». Ἐκεῖνος ἀξιόπι-
στος ἔσται· Πνεῦμα γὰρ ἀληθείας ἐαί. Διὰ τοῦτο οὐ Πνεῦ-
μα ἅγιον, ἀλλ' «ἀληθείας» αὐτὸ ἐκάλεσε. Τὸ δὲ «ὃ παρὰ
10 τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται» δηλοῖ ὅτι πάντα οἶδεν ἀκριβῶς,
καθάπερ καὶ αὐτός φησι περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι «οἶδα πόθεν ἔρ-
χομαι, καὶ ποῦ ὑπάγω», καὶ ἐκεῖ περὶ ἀληθείας διαλεγόμε-
νος. «Ὅν ἐγὼ πέμπω». Ἰδοὺ οὐκ ἔτι ὁ Πατὴρ μόνος, ἀλ-
λὰ καὶ ὁ Υἱὸς ἐσιν ὁ πέμπων. Καὶ ὑμεῖς δὲ ἔχετε τὸ ἀ-
15 ξιόπιστον, οἱ σὺν ἐμοὶ γενόμενοι, οἱ μὴ παρ' ἐτέρων ἀκηκού-
τες. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐντιεῦθεν διίσχυρίζονται, λέγοντες· «Οἵ-
τινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ». Ὅτι δὲ οὐ πρὸς
χάριν εἴρηται, ἐπιμαρτυρεῖ τὸ Πνεῦμα τοῖς λεγομένοις.

«Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε»· τουτέ-
20 σιν, ὅταν ἴδῃτε πολλοὺς ἀπειθοῦντας, καὶ δεινὰ πάσχοντας
ὑμᾶς. «Ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς». Ἦδη γὰρ συνέ-
θεντο, ἐάν τις ὁμολογήσῃ τὸν Χριστόν, ἵνα ἀποσυνάγωγος
γένηται. «Ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς
δόξῃ λαιρεῖαν προσφέρῃν τῷ Θεῷ». Οὕτω τὸν ὑμέτερον
25 διώξουσι φόνον, ὥς πρᾶγμα εὐσεβές, καὶ τῷ Θεῷ ἀρέσκον.
Ἐῖτα τὴν παραμυθίαν ἐπάγει πάλιν· «Καὶ ταῦτα ποιήσουσιν»,
ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν Πατέρα, οὐδὲ ἐμέ». Ἀρκεῖ ὑμῖν εἰς
παράκλησιν τὸ δι' ἐμὲ καὶ τὸν Πατέρα ταῦτα πάσχειν. Ἐν-
ταῦθα ἀναμνησκει πάλιν αὐτοὺς μακαριαμοῦ, ὃν ἀρχόμε-
30 νος ἔλεγε· «Μακάριοί ἐσθε, διὰ τὸν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ

10. Ἰω. 8, 14.

11. Πράξ. 10, 41.

θα ἀξιόπιστοι; ποῖος ἀπὸ τοὺς ὁμοφύλους μας θὰ μᾶς προσέξῃ;

3. Διὰ νὰ μὴ ἀνησυχοῦν λοιπὸν σκεπτόμενοι αὐτά, πρόσεχε ποίαν παρηγορίαν προσθέτει. «Ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, τὸν ὁποῖον θὰ στείλῳ ἐγώ, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ποὺ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐκεῖνος θὰ μαρτυρήσῃ περὶ ἐμοῦ. Καὶ σεῖς δὲ θὰ μαρτυρῆτε μαζί μὲ αὐτόν, ὅτι ἀπὸ τῆν ἀρχὴν τοῦ δημοσίου βίου μου εἴσθε μαζί μου». Ἐκεῖνος θὰ εἶναι ἀξιόπιστος· διότι εἶναι Πνεῦμα ἀληθείας. Διὰ τοῦτο δὲν τὸ ὠνόμασεν αὐτὸ Πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ «ἀληθείας». Τὸ δὲ «ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται», φανερῶνει ὅτι ὅλα τὰ γνωρίζει ἀκριβῶς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ ἴδιος λέγει διὰ τὸν ἑαυτόν του, ὅτι «γνωρίζω ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι καὶ ποῦ πηγαίνω»¹⁰, ὁμιλῶν καὶ ἐκεῖ περὶ τῆς ἀληθείας. «Τὸν ὁποῖον ἐγώ θὰ στείλῳ». Νά, δὲν εἶναι μόνος ὁ Πατὴρ ποὺ ἀποστέλει τὸν Παράκλητον, ἀλλὰ καὶ ὁ Υἱός. Καὶ σεῖς δὲ θὰ εἴσθε ἀξιόπιστοι ποὺ μὲ συνανεστράφετε καὶ ποὺ δὲν τὰ ἠκούσατε αὐτά ἀπὸ ἄλλους. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δίνουν ἐπιβεβαίωσιν περὶ αὐτοῦ, λέγοντες· «Οἱ ὁποῖοι ἐφάγομεν μαζί του καὶ ἐπίομεν»¹¹. Τὸ ὅτι δὲ αὐτὰ δὲν ἐλέχθησαν κατὰ χάριν, τὸ ἐπιβεβαιώνει τὸ Πνεῦμα ποὺ ἦτο μάρτυς τῶν λόγων των.

«Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα διὰ νὰ μὴ σκανδαλισθῆτε, δηλαδὴ ὅταν θὰ ἰδῆτε πολλοὺς νὰ μὴ πιστεῦουν καὶ νὰ πάσχετε σεῖς πολλὰ κακά. «Θὰ σᾶς ἀφορίσουν οἱ Ἰουδαῖοι». Διότι ἤδη διεκήρυξαν, ἐὰν κάποιος ὁμολογήσῃ τὸν Χριστὸν νὰ ἀφορίζεται. «Ἄλλ' ἔρχεται ἡ ὥρα ποὺ ἐκεῖνος ποὺ θὰ σᾶς φονεύσῃ θὰ νομίσῃ ὅτι προσφέρει λατρείαν εἰς τὸν Θεόν». Τόσον πολὺ θὰ ἐπιδιώξουν τὸν φόνον σας, ὥσάν πρᾶγμα εὐσεβές καὶ ποὺ ἀρέσει εἰς τὸν Θεόν. Ἐπειτα προσθέτει πάλιν τὴν παρηγορίαν· «Καὶ αὐτὰ θὰ τὰ κάνουν, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώρισαν τὸν Πατέρα, οὔτε ἐμένα». Σᾶς ἀρκεῖ νὰ παρηγορηθῆτε τὸ ὅτι τὰ πάσχετε αὐτὰ ἐξ αἰτίας μου καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ Πατρὸς μου. Ἐδῶ τοὺς ὑπενθυμίζει πάλιν τὸν μακαρισμὸν ἐκεῖνον διὰ τοῦ ὁποίου ἔλεγε· «Μακάριοι θὰ εἴσθε ὅταν θὰ σᾶς ὑβρίσουν καὶ θὰ σᾶς καταδιώξουν

διώξωσι, καὶ εἰπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευ-
δόμενοι ἔνεκεν ἐμοῦ. Χαίρειτε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς
ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

«Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα, διὰν ἔλθῃ ἡ ὥρα, μνημο-
5 νεύητε τούτων». ὥστε ἀπὸ τούτων καὶ τὰ λοιπὰ πιστὰ ἡ-
γεῖσθε· οὐ γὰρ ἔξετε εἰπεῖν ὅτι, κολακεύων ὑμᾶς, τὰ πρὸς
χάριν ἔλεγον μόνον, οὐχ ὅτι ἀπάτης ἦν τὰ εἰρημένα· οὐ
γὰρ ἂν ὁ μέλλων ἀπαιτᾶν καὶ ταῦτα προεῖπεν ὑμῖν τὰ ἀ-
πορέποντα. Διὰ τοῦτο οὖν προεῖπον, ἵνα μὴ ἀπροσδόκητα
10 προσπεσόντα ὑμᾶς διαταράξῃ, καὶ δι' ἑτέραν δὲ αἰτίαν, ἵνα
μὴ λέγητε ὅτι οὐ προήδειν ἐσόμενα ταῦτα. «Μνημονεύετε
οὖν ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν»· καὶ γὰρ αἰεὶ περιειτίθησαν σχῆμα
τῇ διώξει αὐτῶν πονηρὸν, ὥς λυμεῶνας ἐλαύνοντες. Ἄλλ'
οὐκ ἐθαρσύνει τοὺς μαθητὰς τοῦτο, προακούσαντας καὶ εἰ-
15 δότας ὑπὲρ ὧν ἔπασχον· ἱκανὴ γὰρ αὐτοὺς ἡ αἰτία τῶν γινο-
μένων ἀνασιῆσαι. Διὰ τοῦτο αὐτὴν πανταχοῦ περιστρέφει,
λέγων, «Οὐκ ἔγνωσάν με», καὶ ὅτι «δι' ἐμὲ ποιήσουσι, καὶ
διὰ τὸ ὄνομά μου, καὶ διὰ τὸν Πατέρα», καὶ ὅτι «ἐγὼ
πρῶτος ἔπαθον», καὶ ὅτι «οὐκ ἀπὸ δικαίας αἰτίας ταῦτα
20 τολμῶσι».

4. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς πειρασμοῖς σιγέφωμεν, δι-
ταν παρὰ πονηρῶν τι πάσχωμεν ἀνθρώπων εἰς τὸν ἀρχη-
γὸν ἡμῶν ὁρῶντες καὶ τελειωτὴν τῆς πίστεως, καὶ ὅτι
παρὰ φαύλων ἀνθρώπων, καὶ ὅτι δι' ἀρετὴν, καὶ ὅτι δι'
25 αὐτόν· ἂν γὰρ ταῦτα ἐνοοῶμεν, ἅπαντα ῥᾶστα ἔσται καὶ
φορητά· εἰ γὰρ ὑπὲρ ἀγαπητῶν τις πάσχων, καὶ ἐναθρύ-
νεται, διὰ τὸν Θεὸν ἔάν τις πάθῃ τι, ποίαν λήψεται αἴσθη-
σιν τῶν δεινῶν; Εἰ γὰρ αὐτὸς προᾶγμα ἐπονείδιστον, τὸν
σιανρόν, δόξαν ἐκάλει δι' ἡμᾶς, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς οὕτω

καὶ θὰ εἰποῦν ἐναντίον σας ψευδόμενοι κάθε κακὸν λόγον, ἐπειδὴ πιστεύετε εἰς ἐμένα. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, διότι ὁ μισθός σας θὰ εἶναι πολὺς εἰς τοὺς οὐρανοὺς»¹².

«Αὐτὰ σὰς τὰ ἔχω εἰπεῖ, ὥστε, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα, νὰ ἐνθυμῆσθε αὐτά»· ὥστε ἀπὸ αὐτὰ νὰ θεωρῆτε καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἀξιόπιστα· διότι· δὲν θὰ ἠμπορῆτε νὰ εἰπῆτε ὅτι διὰ νὰ σὰς κολακεύσω ἔλεγον μόνον τὰ εὐχάριστα, ὅτι τὰ λόγια μου ἦταν ἀπατηλά· διότι δὲν θὰ ἠμποροῦσεν, ἐκεῖνος ποὺ σκέπτεται νὰ ἐξαπατήσῃ, νὰ προείπῃ εἰς ἐσὰς καὶ αὐτὰ ποὺ σὰς ἀποτρέπουν νὰ μένετε μαζί μου. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τὰ προείπα, διὰ νὰ μὴ σὰς διαταράξουν ἐρχόμενα ἀπροσδόκητα, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλην αἰτίαν, διὰ νὰ μὴ λέγετε ὅτι δὲν προεγνώριζον ὅτι αὐτὰ θὰ συμβοῦν. «Νὰ ἐνθυμῆσθε ὅτι αὐτὰ σὰς τὰ εἶπα ἐγώ»· καθ' ὅσον πάντοτε προέβαλον οἱ διώκται αὐτῶν διὰ τὴν δίωξίν των πονηρὰν δικαιολογίαν, καταδιώκοντες αὐτοὺς ὡσὰν καταστροφεῖς. Ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀνησυχοῦσε τοὺς μαθητὰς αὐτό, καθ' ὅσον ἤκουσαν ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐγνώριζον τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἔπασχον· διότι ἦτο ἱκανὴ ἡ αἰτία τῶν ὅσων συνέβαινον νὰ τοὺς δώσῃ θάρρος. Διὰ τοῦτο αὐτὴν παντοῦ ἐπαναλαμβάνει, λέγων, «Δὲν μὲ ἐγνώρισαν», καὶ ὅτι «αὐτὰ θὰ τὰ κάνουν ἐξ αἰτίας μου καὶ διότι θὰ φέρετε τὸ ὄνομά μου καὶ θὰ ἔχετε πίστιν εἰς τὸν Πατέρα»¹³, καὶ ὅτι «ἐγὼ πρῶτος ἔπαθον», καὶ ὅτι «δὲν ἐπιχειροῦν αὐτὰ ἀπὸ δικαιολογημένην αἰτίαν.

4. Αὐτὰ ᾧς σκεπτόμεθα καὶ ἡμεῖς κατὰ τὰς δοκιμασίας, ὅταν πάσχωμεν κάτι ἐκ μέρους τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων, ἔχοντες ἐστραμμένον τὸ βλέμμα μας πρὸς τὸν ἀρχηγόν μας καὶ τελειωτὴν τῆς πίστεως καὶ ὅτι τὰ πάσχομεν ἀπὸ ἀνηθίκους ἀνθρώπους καὶ χάριν τῆς ἀρετῆς καὶ χάριν αὐτοῦ· διότι, ἐὰν σκεπτόμεθα αὐτά, ὅλα θὰ εἶναι εὐκόλα καὶ ὑποφερτά· καθ' ὅσον, ἐὰν κάποιος, πάσχων κάτι ὑπὲρ ἀγαπητῶν προσώπων, καυχᾶται δι' αὐτό, ἐὰν πάθῃ κάτι χάριν τοῦ Θεοῦ, ποῖαν αἰσθησιν θὰ λάβῃ δι' αὐτὰ τὰ δεινὰ; Διότι ἐὰν αὐτὸς τὸν σταυρόν, ποὺ εἶναι πρᾶγμα ἐπονείδιστον, τὸν ὠνόμαζε πρὸς χάριν μας δόξαν. πολὺ περισσό-

διακείσθαι χρή· εἰ γὰρ παντῶν οὕτω δυνάμεθα καταφρονεῖν, πολλῷ μᾶλλον χρημάτων καὶ πλεονεξίας. Δεῖ τοίνυν, διαν τι μέλλωμεν πάσχειν ἀηδές, μὴ τοὺς πόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς σιεφάνους ἐννοεῖν· ὥσπερ γὰρ οἱ ἔμποροι αὐτὰ πελάγη
 5 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ κέρδη λογίζονται, οὕτω καὶ ἡμᾶς τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρησίαν ἀναλογίζεσθαι χρή. Κἂν ἡδὺ φανῇ τὸ πλεονεκτεῖν, ἐννόησον διὰ ὃ Χριστὸς οὐ βούλει, καὶ ἀηδές εὐθέως φανεῖται· πάλιν, ἂν ἐπαχθές ἢ τὸ πένησι διδόναι, μὴ μέχρι τῆς δαπάνης σιήσης τὸν
 10 λογιζόμεν, ἀλλ' εὐθέως μετέγαγε τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὸν ἀμητιὸν ἀπὸ τοῦ σπόρου. Καὶ διὰ φορτικὸν ἢ τὸ καταφρονεῖν ἔρωτος γυναικὸς ἀλλοτριᾶς, λογίζου τὸν ἀπὸ τοῦ πόνου σιεφανόν, καὶ ραδίως οἴσεις τὸν πόνον· εἰ γὰρ ἀνθρώπων φόβος ἀποτρέπει τῶν αἰσίων πραγμάτων, πολλῷ μᾶλλον ὁ
 15 τοῦ Χριστοῦ πόνος.

Σκληρὰ ἢ ἀρετὴ· ἀλλὰ περιθῶμεν αὐτῆς τῇ ὄψει τῆς τῶν μελλόντων ἐπαγγελίας τὸ μέγεθος· οἱ μὲν γὰρ ἐνάρεται καὶ χωρὶς τούτων αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ὥραϊαν ὁρῶσι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴν μετέρχονται, καὶ διὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν,
 20 οὐκ ἐπὶ μισθῷ ἐργάζονται, καὶ μέγα ἡγοῦνται τὸ σωφρονεῖν διὰ τὸ μὴ κολάζεσθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐπέταξεν. Εἰ δέ τις ἀσθενέστερος, καὶ τὰ βραβεῖα ἐννοεῖτω. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης ποιῶμεν, καὶ ἐλεῶμεν τοὺς ὁμοφύλους, μὴ δὴ περιορῶμεν ὑπὸ τοῦ λιμοῦ φθειρομένους· πῶς γὰρ
 25 οὐκ αἰτοποῦν αὐτοὺς μὲν ἐπὶ τῆς τραπέζης καθέζεσθαι γελῶντας καὶ τρυφῶντας, ἐτέρων δὲ διὰ τοῦ ἀμφοδίου παριόντων ἀκούοντας ὀλοφυρομένων, μηδὲ ἐπισιγέφεσθαι πρὸς τὴν ὁ-

τερον πρέπει ἡμεῖς νὰ δείχνωμεν τέτοιαν διάθεσιν· καθ' ὅσον, ἐὰν ἔχωμεν τὴν δύναμιν ἔτσι νὰ περιφρονοῦμεν τὰ πάθη, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ περιφρονοῦμεν τὰ χρήματα καὶ τὴν πλεονεξίαν. Πρέπει λοιπόν, ὅταν πρόκειται νὰ μᾶς συμβῇ κάτι τὸ δυσάρεστον, νὰ σκεπτόμεθα ὄχι μόνον τοὺς κόπους, ἀλλὰ καὶ τοὺς στεφάνους· διότι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἔμποροι σκέπτονται ὄχι μόνον τὰ πελάγη, ἀλλὰ καὶ τὸ κέρδος, ἔτσι καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ σκεπτόμεθα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίαν. Καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ φανῇ εὐχάριστος ἡ πλεονεξία, σκέψου ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν τὴν θέλει, καὶ ἀμέσως θὰ σοῦ φανῇ δυσάρεστος· πάλιν, ἐὰν εἶναι ἐνοχλητικὸν τὸ νὰ δίδης εἰς τοὺς πτωχοὺς, μὴ σταματήσης τὴν σκέψιν σου μέχρι τὴν δαπάνην, ἀλλ' ἀμέσως μετάφερε τὴν σκέψιν σου εἰς τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν ἀπὸ τὸν σπόρον ποὺ ρίπτεις. Καὶ ὅταν εἶναι φορτικὸν τὸ νὰ περιφρονῇς τὸν ἔρωτα ξένης γυναικός, σκέψου τὸν στέφανον ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόπον, καὶ εὐκόλα θὰ ὑπομείνης τὸν κόπον· διότι, ἐὰν ὁ φόβος τῶν ἀνθρώπων ἀποτρέπη ἀπὸ τὰ ἄτοπα πράγματα, πολὺ περισσότερον ὁ πόθος τοῦ Χριστοῦ.

Εἶναι σκληρὰ ἡ ἀρετὴ· ἀλλὰ ἅς περιβάλωμεν τὴν ὥσιν αὐτῆς μὲ τὸ μέγεθος τῶν μελλοντικῶν ὑποσχέσεων· διότι οἱ μὲν ἐνάρετοι καὶ χωρὶς αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ βλέπουν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ὡραίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀσκοῦν αὐτήν, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, δὲν τὴν ἀσκοῦν διὰ ν' ἀμειφθοῦν, καὶ θεωροῦν σπουδαῖον πρᾶγμα τὴν σωφροσύνην, ὄχι ἐπειδὴ δὲν τιμωροῦνται, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔδωκεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν. Ἐὰν δὲ κάποιος εἶναι πνευματικᾶ ἀσθενέστερος, ἅς σκέπτεται καὶ τὰ βραβεῖα. Τὸ ἴδιο ἅς κάμνωμεν καὶ κατὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ἅς ἐλεῶμεν τοὺς συνανθρώπους μας καὶ ἅς μὴ τοὺς περιφρονοῦμεν τὴν στιγμὴν ποὺ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείναν· διότι πῶς δὲν εἶναι παράλογον οἱ ἴδιοι μὲν νὰ καθώμεθα γύρω ἀπὸ τὴν τράπεζαν γελῶντες καὶ ἀπολαμβάνοντες τὰ ἀγαθὰ, ἐνῶ ἀκούομεν ἄλλους νὰ περνοῦν ἀπὸ τὴν πάροδον θρηνοῦντες, καὶ νὰ μὴ στρέφωμεν τὸ βλέμμα μας πρὸς τὸ μέρος ποὺ

λολυγὴν, ἀλλὰ καὶ δυσχεραίνειν, καὶ ἀπατεῶνα καλεῖν; Τί
 λέγεις, ἄνθρωπε; δι' ἄριον ἕνα τις ἀπάτην πλέκει; Ναί,
 φησὶν. Οὐκοῦν ταύτῃ μάλιστα ἐλεείσθω· ταύτῃ μάλιστα τῆς
 ἀνάγκης ἀπαλλαιεῖσθω. Εἰ δὲ μὴ βούλει δοῦναι, μηδὲ ὑ-
 5 βορίσης· εἰ δὲ μὴ βούλει λῦσαι τὸ ναυάγιον, μὴ ὥσης εἰς
 βάραθρον. Ἐννόησον γάρ, ὅταν προσελθόντα ἀπόσῃ τὸν πέ-
 νητα, τίς ἔσῃ τὸν Θεὸν παρακαλῶν· «ὦ γὰρ μέτρω μειρεῖτε»,
 φησὶν, «ἀντιμετροῦσεται ὑμῖν». Ἐννόησον πῶς συνιριθεὶς ἐ-
 κεῖνος· ἄπεισι, κάτω κεκυφώς, ὀδυρόμενος, μιστὰ τῆς πε-
 10 νίας καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ὕδρευς πληγὴν λαβὼν· εἰ γὰρ τὸ ἐπαι-
 τεῖν κατάραν ὑμεῖς τίθεσθε, τὸ αἰτοῦντα μὴ λαβεῖν, καὶ
 ὑδροισθέντα ἀπελθεῖν σκότει πόσον χειμῶνα ἐργάζεται.

Μέχρι τίνος τοῖς θηρίοις εὐόικαμεν, καὶ τὴν φύσιν αὐ-
 τὴν διὰ τὴν πλεονεξίαν ἀγνοοῦμεν; Πολλοὶ σιενάζουσιν ἐ-
 15 πὶ τούτοις· ἀλλ' οὐ βούλομαι νῦν, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦτον
 ἔχειν τὸν ἔλεον. Ἐννόησόν μοι τὴν ἡμέραν ἐκείνην, διαν
 παρασιῶμεν τῷ θῆματι τοῦ Χριστοῦ, διαν παρακαλῶμεν
 ἐλεηθῆναι, καὶ εἰς μέσον αὐτοὺς ἀγαγὼν ὁ Χριστὸς λέγη
 πρὸς ἡμᾶς ὅτι· «δι' ἄριον ἕνα καὶ ὀβολὸν ἕνα ἰσοῦτον ταῖς
 20 ψυχαῖς ταύταις ἐνειργάσαοιτε κλυδώνιον», τί ἐροῦμεν; τί δὲ
 ἀπολογησάμεθα; Ὅτι γὰρ καὶ εἰς μέσον αὐτοὺς ἄξει, ἄ-
 κουσιν τί φησιν· «Ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων,
 οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε»· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι λοιπὸν ἐροῦσὶ τι
 πρὸς ἡμᾶς, ἀλλ' ὁ Θεὸς ὑπὲρ αὐτῶν ἡμῶν καθάφεται. Ἐπεὶ
 25 καὶ τὸν Λάζαρον ὁ πλούσιος εἶδε, καὶ ὁ μὲν Λάζαρος οὐδὲν
 πρὸς αὐτὸν εἶπεν, ὁ δὲ Ἀβραάμ τὸν ὑπὲρ ἐκείνου λόγον
 ἐποιήσαιο. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πενήτων ἔσται τῶν νῦν παρ'
 ἡμῶν καταφρονουμένων· σὺ γὰρ χεῖρας αὐτοὺς προτείνον-

14. Ματθ. 7, 2.

15. Ματθ. 25, 45.

ἀκούγεται ὁ θρῆνος, ἀλλὰ καὶ νὰ δυσανασχετοῦμεν καὶ νὰ τὸν ὀνομάζωμεν ἀπατεῶνα; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; δι' ἓνα ἄρτον ἐπινοεῖ κανεὶς ἀπάτην; Ναί, λέγει. Λοιπὸν δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον κυρίως πρέπει νὰ ἐλεῇται δι' αὐτὸν τὸν λόγον πρὸ πάντων πρέπει ν' ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκην. Ἐὰν ὅμως δὲν θέλῃς νὰ δώσης, μὴ τὸν ὑβρίσης· ἐὰν δὲ δὲν θέλῃς νὰ τερματίσης τὸ ναυάγιον, μὴ τὸ σπρώξης εἰς τὸ βάραθρον. Διότι σκέψου ποία θὰ εἶναι ἡ θέσις σου παρακαλῶν τὸν Θεόν, ὅταν ἀπομακρύνῃς τὸν πτωχὸν ποῦ θὰ ἔλθῃ νὰ σοῦ ζητήσῃ βοήθειαν· διότι λέγει· «Μὲ τὸ μέτρον ποῦ κρίνετε τοὺς ἄλλους μὲ τὸ ἴδιο θὰ κριθῇτε καὶ σεῖς»¹⁴. Σκέψου πῶς φεύγει ἐκεῖνος συντετριμμένος, μὲ σκυμένην τὴν κεφαλὴν, μὲ ὀδυρμούς, παίρνων μαζί του μαζί μὲ τὴν πτωχείαν του καὶ τὴν πληγὴν ἀπὸ τὴν ὑβριν σου· διότι, ἐὰν σεῖς θεωρῇτε τὴν ἐπαιτείαν κατάραν σκέψου πόσῃ συμφορὰν προκαλεῖ εἰς κάποιον ποῦ ζητεῖ καὶ δὲν λαμβάνει καὶ ἀναχωρεῖ ὑβριζόμενος.

Μέχρι πότε θὰ ὁμοιάζωμεν μὲ τὰ θηρία καὶ θὰ ἀγνοοῦμεν τὴν ἰδικὴν μας φύσιν ἐξ αἰτίας τῆς πλεονεξίας; Πολλοὶ στενάζουν δι' αὐτά· ἀλλὰ δὲν θέλω τώρα μόνον, ἀλλὰ νὰ δείχνουν αὐτὴν τὴν εὐσπλαγχνικὴν διάθεσιν πάντοτε. Σκέψου σὲ παρακαλῶ, τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν θὰ παρουσιασθῶμεν ἐμπρὸς εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, ὅταν θὰ παρακαλῶμεν νὰ ἐλεηθῶμεν καὶ θὰ λέγῃ πρὸς ἡμᾶς ὁδηγῶν ἔμπροσθέν μας ὁ Χριστὸς αὐτοῦς, 'δι' ἓνα ἄρτον καὶ ἓνα ὀβολὸν ἐπροξενήσατε εἰς τὰς ψυχὰς τόσῃν τρικυμίαν· τί θὰ εἰποῦμεν; τί θὰ ἀπολογηθοῦμεν; Τὸ ὅτι βέβαια θὰ τοὺς ὁδηγήσῃ ἔμπροσθέν μας, ἄκουσε τί λέγει· «Ἐφ' ὅσον δὲν ἐβοηθήσατε ἓνα ἀπὸ αὐτοῦς, οὔτε εἰς ἐμένα τὸ ἐκάματε αὐτό»¹⁵· διότι τότε ἐκεῖνοι δὲν θὰ εἰποῦν τίποτε πρὸς ἡμᾶς, ἀλλ' ὁ Θεὸς θὰ κατηγορήσῃ διὰ λογαριασμὸν αὐτῶν. Διότι καὶ ὁ πλούσιος εἶδε τὸν Λάzarον, καὶ ὁ μὲν Λάzarος δὲν εἶπε τίποτε πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ Ἀβραάμ ὠμίλησε διὰ λογαριασμὸν ἐκείνου. Τὸ ἴδιο θὰ συμβῇ καὶ μὲ τοὺς πτωχοὺς ποῦ περιφρονοῦνται σήμερα ἀπὸ ἡμᾶς· διότι δὲν θὰ ἰδοῦμεν αὐτοὺς ν' ἀπλώνουν τὰ χέρια των μὲ ἀξιολύπητον

τας ὀφόμεθα ἐλεεινῶ σχήματι, ἀλλ' ἐν ἀναπαύσει ὄντας·
 ἡμεῖς δὲ τὸ ἐκείνων ληψόμεθα σχῆμα· καὶ εἶθε τὸ σχῆμα
 μόνον, καὶ μὴ τὸ πολῶ χαλεπώτερον, τιμωρίαν! Οὐδὲ γὰρ
 ὁ πλούσιος ψυχίων ἐπεθύμει χορτασθῆναι ἐκεῖ, ἀλλ' ἀπειθη-
 5 γανίζειτο καὶ ἐκολάζετο χαλεπῶς καὶ ἤκουσεν ὅτι «ἀπέλα-
 βες τὰ ἀγαθὰ ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος τὰ κακά». Μὴ
 τοίνυν μέγα τι τὸν πλοῦτον νομίζωμεν· οὗτος γὰρ ἐφ' ὅδι-
 ον ἡμῖν ἔσται κολάσεως, ἐὰν μὴ προσέχωμεν· ὥσπερ οὖν,
 ἐὰν προσέχωμεν, καὶ ἡ πενία προσθήκη γίνεται καὶ τρυ-
 10 φῆς καὶ ἀναπαύσεως ἡμῖν· καὶ γὰρ καὶ ἁμαρτήματα ἀπο-
 τιθέμεθα, ἃν εὐχαρίστως ταύτην φέρωμεν, καὶ πολλὴν πα-
 ρὰ Θεῷ κτώμεθα τὴν παρησίαν.

5. Μὴ τοίνυν αἰεὶ τὴν ἄδειαν ζητῶμεν, ἵνα ἀδείας ἀπο-
 λαύσωμεν ἐκεῖ, ἀλλὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς δεξώμεθα πόρους,
 15 καὶ τὰ περιττὰ περικόπτωμεν, καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητῶμεν,
 ἀλλ' εἰς τοὺς δεσμένους τὰ ὄντα πάντα ἀναλίσκωμεν ἵνα
 γὰρ ἔξομεν ἀπολογία, ὅταν αὐτὸς μὲν ἡμῖν τὸν οὐρανὸν
 ἐπαγγέλληται, ἡμεῖς δὲ μηδὲ ἄξιον αὐτῷ παρέχωμεν; ὅταν
 αὐτὸς μὲν σοι τὸν ἥλιον ἀνατέλλῃ, καὶ πᾶσαν τῆς κτίσεως
 20 παρέχῃ τὴν διακονίαν, σὺ δὲ οὐδὲ ἱμάτιον αὐτῷ δίδως,
 οὐδὲ σιέγης κοινωνεῖν ποιεῖς; Καὶ τί λέγω ἥλιον καὶ κτί-
 σιν; Τὸ σῶμά σοι παρέθηκε, τὸ αἷμα τὸ τίμιον ἔδωκε, σὺ
 δὲ οὐδὲ ποιητοῦ μετὰδίδως; Ἀλλ' ἔδωκας ἅπαξ; Ἀλλ'
 οὐκ ἔστι τοῦτο ἔλεος· ἕως γὰρ ἂν ἔχων μὴ ἐπαρκῆς, οὐδέπω
 25 τὸ πᾶν ἐπλήρωσας· ἐπεὶ καὶ αἱ παρθένοι, τὰς λαμπάδας ἔ-
 χουσαι, εἶχον ἔλαιον, ἀλλ' οὐ δαψιλές. Ἐχρῆν μὲν οὖν, εἰ
 καὶ ἀπὸ τῶν σανιοῦ παρεῖχες, μηδὲ οὕτως εἶναι φειδωλός,
 νῦν δέ, τὰ τοῦ Δεσπότου διδούς, τίνος ἕνεκεν μικρολογῇ;
 Εἰπω θούλεσθε τὴν αἰτίαν ταύτης τῆς ἀπανθρωπίας; Ἀπὸ
 30 πλεονεξίας συνάγουσι τὰ ὄντα, καὶ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην
 εἰσὶν ὀκνηροὶ οὗτοι· ὁ γὰρ οὕτω μαθὼν κερδαίνειν, ἀναλί-

16. Λουκᾶ 16, 25.

17. Ματθ. 5, 45.

στάσιν, ἀλλὰ ν' ἀναπαύωνται· ἡμεῖς θὰ λάβωμεν τὴν ὄψιν ἐκείνων· καὶ μακάρι μόνον τὴν ὄψιν, καὶ ὅχι τὸ πολὺ πιο φοβερώτερον, δηλαδή τὴν τιμωρίαν! Διότι οὔτε ὁ πλούσιος ἐπιθυμοῦσε νὰ χορτάσῃ ἐκεῖ μὲ τὰ ψυχία, ἀλλὰ κατεκαίετο καὶ ἐτιμωρεῖτο φοβερά καὶ ἤκουσεν· «Σὺ ἀπῆλαυσες τὰ ἀγαθὰ σου ὅταν ἔζης καὶ ὁ Λάζαρος τὰ κακά»¹⁶. Ὡς μὴ θεωροῦμεν λοιπὸν τίποτε σπουδαῖον πράγμα τὸν πλοῦτον· διότι αὐτὸς θὰ ἡμᾶς εἶναι ἐφόδιον διὰ τὴν κόλασιν, ἐὰν δὲν προσέχωμεν· ὅπως πάλιν βέβαια, ἐὰν προσέχωμεν, καὶ ἡ πτωχεία γίνεται ἀφορμὴ ἀπολαύσεως καὶ ἀναπαύσεως δι' ἡμᾶς· καθ' ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματά μας ἀπαλλασσόμεθα, ἐὰν μὲ εὐχαρίστησιν δεχώμεθα αὐτὴν καὶ ἀποκτῶμεν πολλὴν παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

5. Ὡς μὴ ζητῶμεν λοιπὸν πάντοτε τὴν ἄνεσιν, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν ἐκεῖ ἄνεσιν, ἀλλὰ νὰ δεχθῶμεν τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς κόπους καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τὰ περιττὰ καὶ τίποτε ἐπὶ πλέον νὰ μὴ ἐπιζητῶμεν, ἀλλὰ νὰ ἐξοδεύωμεν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μας εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην· διότι ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν, ὅταν ὁ μὲν Κύριος ἡμᾶς ὑπόσχεται τὸν οὐρανὸν ἡμεῖς δὲ δὲν τοῦ δίδωμεν οὔτε ἄρτον; ὅταν αὐτὸς μὲν ἀνατέλλῃ εἰς ἑσένα τὸν ἥλιον¹⁷ καὶ σοῦ παρέχῃ ὅλην τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κτίσεως, σὺ δὲ οὔτε ἑνδυμα δίδεις εἰς αὐτόν, οὔτε τὸν καθιστᾶς μέτοχον τῆς στέγης σου; Καὶ διατί ἀναφέρω τὸν ἥλιον καὶ τὴν κτίσιν; Σοῦ ἔδωκε τὸ σῶμα του, σοῦ ἔδωκε τὸ τίμιον αἷμά του, σὺ δὲ οὔτε ἓνα ποτήρι νερὸ τοῦ δίδεις; Ἀλλ' ἔδωκες μίαν φοράν; Δὲν εἶναι αὐτὸ ὅμως ἐλεημοσύνη· διότι ἐν ὅσῳ ἔχεις καὶ δὲν βοηθεῖς, δὲν ἐξεπλήρωσες ὅλον τὸ ἔργον σου· διότι καὶ αἱ παρθένοι ποὺ εἶχον τὰς λαμπάδας, εἶχον ἔλαιον, ἀλλ' ὅχι ἄφθονον. Ἐπρεπε λοιπὸν, καὶ ἂν ἀκόμη ἔδιδες ἀπὸ τὰ ἰδικά σου, οὔτε ἔτσι νὰ ἦσουν σφιχτοχέρης, τώρα ὅμως, δίδων ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τοῦ Κυρίου, διὰ ποῖον λόγον δείχνεις φιλαργυρίαν; Θέλετε νὰ σᾶς εἰπῶ τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς ἀπανθρωπίας; Ἀπὸ πλεονεξίαν συγκεντρώνουν αὐτοὶ τὰ ὑπάρχοντά των καὶ εἶναι ὀκνηροὶ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν ἐλεημοσύνης· διότι ἐκεῖνος ποὺ

σκει οὐκ οἶδε. Πῶς γὰρ ἂν τις, παρεσκευασμένος εἰς ἀρπυγὴν, πρὸς τὸ ἐναντίον ἑαυτὸν ρυθμίσειεν; ὁ γὰρ τὰ πρὸ ἑτέρων λαμβάνων πῶς δυνήσεται τὰ ἑαυτοῦ προέσθαι εἰέρω; Καὶ γὰρ κύων, μελετήσας σαρκῶν ἀπογεύεσθαι, φυλάττειν οὐκ ἔτι δύναται τὴν ἀγέλην· διὰ τοῦτο τοὺς τοιούτους καὶ ἀναιροῦσιν οἱ ποιμένες. Ὅπερ ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς πάσχωμεν, ἀποσχώμεθα τῆς τοιαύτης θοίνης· καὶ γὰρ καὶ οὔτοι σαρκῶν ἀποφρεύγονται, οἱ τὸν διὰ λιμοῦ θάνατον ἐπεισάγοντες.

Οὐχ ὁρᾷς πῶς πάντα κοινὰ ἡμῖν ἀνῆκεν ὁ Θεός; Εἰ γὰρ ἐν χρήμασιν εἶασε πένεσθαι, καὶ αὐτὸ τῆς τῶν πλουτούντων ἔνεκα παραμυθίας, ἵνα ἔχῃσι διὰ τῆς εἰς ἐκείνους ἐλεημοσύνης ἀποδύεσθαι τὰ ἁμαρτήματα· σὺ δὲ καὶ ἐν τούτῳ ὤμῳ καὶ ἀπάνθρωπος γέγονας. Ὅθεν δῆλον ὅτι, εἰ καὶ ἐν τοῖς μείζοσι ταύτην ἔλαβες τὴν ἐξουσίαν, μυρίους ἂν εἰσγάσῃς φόνους, καὶ τὸ φῶς καὶ τὴν ζωὴν ἅπασαν ἀπέκλεισας· ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, ἀνάγκη τὴν ἐν ἐκείνοις ἀπλησιάν διέκοψεν. Εἰ δὲ ἀλγεῖτε, ταῦτα ἀκούοντες, πολλῷ μᾶλλον ἐγώ, ταῦτα γινόμενα ὁρῶν. Μέχρι πότε σὺ πλούσιος κακεῖνος πένης; Μέχρι τῆς ἐσπέρας, περραιτέρω δὲ οὐκ ἔτι οὔτω γὰρ βραχὺς ὁ βίος, καὶ πάντα ἐπὶ θύραις ἔστηκε λοιπόν, ὥς ὥραν βραχεῖαν τὸ πᾶν εἶναι νομίζεσθαι. Τί σοι δεῖ ταμείων ἐρευγομένων, καὶ πλήθους οἰκειῶν καὶ οἰκονόμων; διὰ τί μὴ μυρίους ἔχεις κήρυκας τῆς ἐλεημοσύνης; Τὸ μὲν γὰρ ταμειῖον οὐδεμίαν ἀφήσει φωνήν, ἀλλὰ καὶ πολλὸς ἐπισπάσεται λησιὰς τὰ δὲ τῶν πενήτων ταμειῖα πρὸς αὐτὸν ἀναθήσεται τὸν Θεόν· καὶ ἡδὺν τὸν παρόντα ἐργάσεται βίον, καὶ πάντα λύσει τὰ ἁμαρτήματα, καὶ δόξαν παρὰ

ἔμαθε νὰ κερδίζῃ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν γνωρίζει ὅτι πρέπει καὶ νὰ δαπανᾷ τὰ χρήματά του. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν, ἓνας, ποὺ εἶναι μαθημένος νὰ ἀρπάζῃ, νὰ ρυθμίσῃ τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὸ ἀντίθετον; ἐκεῖνος ποὺ ἀρπάζει τὰ ὑπάρχοντα τῶν ἄλλων, πῶς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ δώσῃ τὰ ἰδικά του εἰς ἄλλον; Καθ' ὅσον σκύλος, ποὺ ἔμαθε νὰ τρώγῃ σάρκας, δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ φυλάττῃ τὴν ἀγέλην· διὰ τοῦτο αὐτοὺς τοὺς σκύλους οἱ ποιμένες τοὺς σκοτῶνουν. Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὸ ἴδιο, ἅς ἀπέχωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν τροφήν· καθ' ὅσον σάρκας τρώγουν καὶ αὐτοὶ ποὺ συντελοῦν εἰς τὸν θάνατον διὰ τῆς πείνης.

Δὲν βλέπεις πῶς ὁ Θεὸς μᾶς τὰ παρεχώρησεν ὅλα κοινά; Ἐὰν βέβαια ἐπέτρεψε νὰ ὑπάρχουν καὶ πτωχοὶ ἀπὸ χρήματα, καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμε πρὸς παρηγορίαν τῶν πλουσίων, διὰ νὰ ἠμποροῦν μὲ τὴν ἐλεημοσύνην των πρὸς ἐκείνους νὰ ἀπαλλάσσωνται ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά των· σὺ ὅμως καὶ εἰς αὐτὸ ἔγινες σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος. "Οθεν εἶναι φανερόν ὅτι, ἐὰν καὶ εἰς σπουδαιότερα πράγματα ἐλάμβανες αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν, θὰ διέπραττες ἀπείρους φόνους, καὶ θὰ ἀπέκλειες τὸ φῶς καὶ ὅλην τὴν ζωὴν, πράγμα διὰ νὰ μὴ συμβῇ κατ' ἀνάγκην ἀπέκλεισε τὴν ἀπληστίαν δι' ἐκεῖνα. Ἐὰν δὲ λυπῇσθε, ἀκούοντες αὐτὰ τὰ λόγια, πολὺ περισσότερο ἐγώ, βλέπων αὐτὰ νὰ συμβαίνουν. Μέχρι πότε θὰ εἶσαι σὺ πλούσιος καὶ ἐκεῖνος πτωχός; Μέχρι τὴν ὥραν τοῦ θανάτου καὶ καθόλου παρὰ πέρα· διότι τόσον σύντομη εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ὅλα πλέον εἶναι τόσον πλησίον, ὥστε τὸ πᾶν νὰ θεωρῇται ὡς σύντομος ὥρα. Τί σοῦ χρειάζονται τὰ γεμᾶτα θησαυροφυλάκια καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν οἰκονόμων; διατί νὰ μὴ ἔχῃς ἀμετρήτους κήρυκας τῆς ἐλεημοσύνης σου; Διότι τὸ μὲν θησαυροφυλάκιον δὲν βγάζῃ καμμίαν φωνήν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ληστὰς θὰ προσελκύσῃ, ἐνῶ ἡ φροντίς τῶν πτωχῶν θὰ ἀνεβῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ θὰ κάμῃ εὐχάριστον τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ θὰ σὲ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ ὅλα τὰ ἁμαρτήματά σου καὶ θὰ σοῦ προσφέρῃ δόξαν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ

Θεῷ, καὶ τιμὴν παρὰ ἀνθρώποις οἴσει. Τί τοίνυν φθονεῖς
σεαυτῷ τοσούτων ἀγαθῶν; Οὐ γὰρ ἐκείνους, ἀλλὰ σεαυτὸν
εὐποιήσεις μειζόνως, ἐκείνους εὐεργετῶν τοῖς μὲν γὰρ τὰ
παρόντα ἐπανορθώσεις, σεαυτῷ δὲ τὴν μέλλουσαν δόξαν καὶ
5 παρρησίαν προαποθήσῃ ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν
χάρτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
ὃ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

καὶ τιμὴν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Διατί λοιπόν ἀρνεῖσαι διὰ τὸν ἑαυτὸν σου τόσα ἀγαθὰ; Διότι δὲν θὰ ὠφελήσης ἐκείνους, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν σου πολὺ περισσότερον, εὐεργετῶν ἐκείνους· διότι εἰς μὲν τοὺς πτωχοὺς θὰ ἐπανορθώσης τὴν παροῦσαν κατάστασιν, ἐνῶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου θὰ συγκεντρώσης ἐκ τῶν προτέρων τὴν μέλλουσαν δόξαν καὶ παρρησίαν, τὴν ὁποίαν εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν, μετὰ τὴν χάριν καὶ φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΗ'

Ἰω. 16, 4 - 15

5 «Ταῦτα δὲ ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον ὑμῖν, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην. Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· Ποῦ ὑπάγεις; Ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν».

1. Μεγάλη τῆς ἀνθυμίας ἡ τυραννίς, καὶ πολλῆς ἡμῖν τῆς ἀνδρείας δεῖ, ὥστε σιῆναι πρὸς τοιοῦτο πᾶθος γεν-
10 ναίως, καί, πὸ χρήσιμον ἀπ' αὐτοῦ καρπουμένους, τὸ περισ-
σὸν ἔαν' ἔχει γὰρ τι καὶ χρήσιμον· διὰ μὲν γὰρ ἁμαρτάνομεν ἡμεῖς ἢ ἕτεροι, τότε μόνον λυπεῖσθαι καλόν, διὰ δὲ ἀνθρωπίναις περιστάσεσιν ἐμπέσωμεν, ἄχρηστος λοιπὸν τῆς ἀνθυμίας ἡ χρῆσις. Ἐπεὶ οὖν καὶ τοὺς μαθητάς, οὐδέπω
15 τελείους ὄντας, αὕτη κατεπάλαιοεν, ὅρα πῶς αὐτοὺς διορθοῦνται διὰ τῆς ἐπιπλήξεως· οἱ γὰρ μυρία πρὸ τούτου αὐτὸν ἐρωτῶνες (καὶ γὰρ ὁ Πέτρος ἔλεγε· «Ποῦ ὑπάγεις;»), καὶ ὁ Θωμᾶς δέ· «Οὐκ οἶδαμεν ποῦ ὑπάγεις, καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι;»), καὶ ὁ Φίλιππος· «Δεῖξον ἡμῖν τὸν
20 Πατέρα σου»), οὗτοι νῦν, ἀκούσαντες ὅτι «ἀποσυναγώγους ποιήσουσι» καὶ ὅτι «μισήσουσιν ὑμᾶς», καὶ ὅτι, «ὁ ἀποκτείνων ὑμᾶς δόξει λαιρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ», οὕτω κατέπεσον, ὥς ἀφασία κατὰσχενθῆναι λοιπόν, καὶ μηδὲν διαλέγεσθαι. Ὅπερ οὖν αὐτοῖς ὀνειδίζων ἔλεγε· «Ταῦτα ἐξ ἀρ-
25 χῆς οὐκ εἶπον ὑμῖν, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην. Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· Ποῦ

1. Ἰω. 13, 36.

2. Ἰω. 14, 5.

3. Ἰω. 14, 8.

4. Ἰω. 16, 2.

5. Λουκᾶ 6, 22.

6. Ἰω. 16, 2.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΗ΄

Ίω. 16, 4 - 15

«Αὐτὰ δὲ δὲν σὰς τὰ εἶπα ἀπὸ τὴν ἀρχήν, διότι ἤμουν μαζί σας. Τώρα ὅμως μεταβαίνω πρὸς ἐκεῖνον ποὺ μὲ ἀπέστειλε καὶ κανεῖς ἀπὸ σὰς δὲν μὲ ἐρωτᾷ, ποῦ πηγαίνεις; Ἀλλ' ἐπειδὴ σὰς εἶπα αὐτὰ ἡ λύπη ἐγέμισε τὴν καρδίαν σας».

1. Εἶναι μεγάλη ἡ τυραννία τῆς λύπης καὶ χρειαζόμαστε πολλὴν ἀνδρεία, ὥστε νὰ σταθῶμεν ἀπέναντι ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος μὲ γενναιότητα, καὶ καρπούμενοι τὴν χρησιμότητα ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἀφήνωμεν κατὰ μέρος τὸ περιττόν καθ' ὅσον ἔχει καὶ κάτι τὸ χρήσιμον διότι, ὅταν ἀμαρτάνωμεν ἡμεῖς ἢ ἄλλοι, τότε μόνον εἶναι σωστὸν νὰ λυπούμεθα, ὅταν ὅμως περιπέσωμεν εἰς ἀνθρωπίνους καταστάσεις, τότε πλέον εἶναι ἄχρηστος ἡ χρῆσις τῆς λύπης. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τοὺς μαθητάς, ποὺ δὲν ἦσαν ἀκόμη πνευματικὰ τέλειοι, κατεκυρίευσεν αὐτὴ, πρόσεχε πῶς τοὺς διορθώνει μὲ τὴν ἐπίπληξιν διότι ἐκεῖνοι ποὺ τοῦ ἔκαμαν ἀπείρους ἐρωτήσεις πρὶν ἀπὸ αὐτὸ (καθ' ὅσον ὁ Πέτρος ἔλεγε, «Ποῦ πηγαίνεις;»¹, καὶ ὁ Θωμᾶς, «Δὲν γνωρίζομεν ποῦ πηγαίνεις καὶ πῶς ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν τὴν ὁδόν;»², καὶ ὁ Φίλιππος, «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα σου»³), αὐτοὶ τώρα, ἀκούσαντες ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι «θὰ τοὺς ἀφορίσουν»⁴, καὶ ὅτι «Θὰ σὰς μισήσουν»⁵, καὶ ὅτι «ἐκεῖνος ποὺ θὰ σὰς φονεύσῃ θὰ νομίσῃ ὅτι προσφέρει λατρείαν εἰς τὸν Θεόν»⁶, τόσον πολὺ ἔχασαν τὸ θάρρος των, ὥστε νὰ μείνουν ἄλλοι πλέον καὶ νὰ μὴ ἠμποροῦν τίποτε νὰ εἰποῦν εἰς αὐτόν. Ἀκριβῶς αὐτὸ λοιπὸν ἐπιτιμῶν ὁ Κύριος, ἔλεγεν «Αὐτὰ δὲν σὰς τὰ εἶπα ἀπὸ τὴν ἀρχήν, διότι ἤμουν μαζί σας. Τώρα ὅμως μεταβαίνω πρὸς ἐκεῖνον ποὺ μὲ ἀπέστειλε

ὑπάγεις; Ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρω-
κεν ὑμῶν τὴν καρδίαν.

Δεινὸν γὰρ ἡ τοιαύτη ἀμετρία, δεινόν, καὶ θανάτου κα-
τασκευαστικόν. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Μή πως τῇ
5 περισσοιέρα λύπη καιαποθῇ ὁ τοιοῦτος». «Ταῦτα δὲ ἐξ ἀρ-
χῆς οὐκ εἶπον ὑμῖν», φησί. Τίνος δὲ ἔνεκεν ἐξ ἀρχῆς οὐκ
εἶπεν; Ἰνα μή τις λέγῃ ἀπὸ τῶν πολλάκις συμβάντων σιο-
χαζόμενος ἔλεγε. Καὶ τί δήποτε πράγματι ἐπιχειρεῖ, το-
σαύτην ἔχοντι δυσκολίαν; Ἦδειν μὲν, φησὶν, αὐτὰ καὶ ἐξ
10 ἀρχῆς, καὶ οὐ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι οὐκ ἔλεγον, ἀλλ' «ὅτι μεθ'
ὑμῶν ἤμην». Καὶ τοῦτο ἀνθρωπίνως πάλιν ὥσανεὶ ἔλεγεν·
«Οἱ ἐν ἀσφαλείᾳ ἦτε, καὶ ἐξὸν ἦν ἐρωτᾶν, ὅτι ἐβούλεσθε,
καὶ ἐπ' ἐμὲ ὁ πόλεμος ἅπας ἀνερριπίζεται, καὶ περιττὸν ἦν
εἰπεῖν ταῦτα ἐξ ἀρχῆς'. Ἄρ' οὖν τοῦτο οὐκ εἶπεν; οὐχὶ
15 τοὺς δώδεκα καλέσας ἔλεγεν, «Ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς
ἀχθήσεσθε, καὶ μαστιγώσουσιν ὑμᾶς ἐν ταῖς συναγωγαῖς»;
πῶς οὖν φησιν ὅτι «ἀπ' ἀρχῆς οὐκ εἶπον»; Ὁ-ι μάστιγας
καὶ ἀπαγωγὰς προανεφώνησεν, οὐ μὴν ὅτι οὕτω δόξει ὁ
θάνατος αὐτῶν εἶναι περισπούδαστος, ὥς καὶ λαιρεΐαν τὸ
20 πρᾶγμα νομίζεσθαι· τοῦτο γὰρ πάντων μᾶλλον ἱκανὸν ἦν
αὐτοὺς καιαπληῆξαι, εἴ γε ἔμελλον ὥς ἀσεβεῖς καὶ λυμεῶ-
νες κρινθήσεσθαι. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ κεῖνο ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι
ἐκεῖ μὲν, ἃ παρὰ τῶν ἐθνῶν ἔμελλον πάσχειν, εἶπεν, ἐν-
ταῦθα δὲ καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ προσέθηκε μετὰ πλείονος τῆς
25 ὑπερβολῆς, καὶ ὅτι ἐπὶ θύραις ἐστὶν ἐδίδαξε.

«Νῦν δὲ ὑπάγω; Ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη
πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν». Οὐ μικρὰ καὶ αὕτη παρο-
μυθία τὸ μαθεῖν αὐτοὺς ὅτι ἤδει τῆς ἀθυμίας τὴν ὑπερβολήν·

7. Β' Κορ. 2, 7.

8. Ματθ. 10, 18· 17.

καὶ κανεῖς ἀπὸ σᾶς δὲν μὲ ἐρωτᾷ Ποῦ πηγαίνεις; Ἄλλ' ἐπειδὴ σᾶς εἶπα αὐτά, ἡ λύπη ἐγέμισε τὴν καρδίαν σας».

Πράγματι εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα ἡ ὑπερβολικὴ λύπη, εἶναι φοβερὸν καὶ γίνεται καὶ αἰτία θανάτου. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Μὴ τυχὸν αὐτὸς καταποθῇ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν λύπην»⁷. «Αὐτὰ δὲ δὲν σᾶς τὰ εἶπα ἀπὸ τὴν ἀρχήν», λέγει. Διὰ ποῖον λόγον δὲν τὰ εἶπεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν; Διὰ νὰ μὴ λέγῃ κανεῖς ὅτι τὰ ἔλεγε συμπεραίνων ἀπὸ αὐτὰ πού πολλές φορές συμβαίνουν. Καὶ διατί τέλος πάντων ἐπιχειρεῖ ἓνα πρᾶγμα πού ἔχει τόσην δυσκολίαν; Τὰ ἐγνώριζον μὲν, λέγει, αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχήν καὶ δὲν τὰ ἔλεγον ὅχι ἐπειδὴ δὲν τὰ ἐγνώριζον, ἀλλ' «ἐπειδὴ ἤμουν μαζί σας». Καὶ αὐτὸ τὸ λέγει ἀνθρωπίνως πάλιν· εἶναι ὡσάν νὰ ἔλεγεν· Ἐπειδὴ ἤσθε ἀσφαλεῖς καὶ ἠμπορούσατε νὰ μὲ ἐρωτήσετε ὅταν ἠθέλατε, καὶ ὅλος ὁ πόλεμος ἐκσφενδονίζετο ἐναντίον μου, καὶ ἦτο περιττὸν νὰ σᾶς τὰ εἰπῶ αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ἀρά γε λοιπὸν δὲν τὸ εἶπεν αὐτό; δὲν ἔλεγε, καλέσας τοὺς δώδεκα, «Θὰ ὁδηγηθῆτε ἐνώπιον ἡγεμόνων καὶ βασιλέων καὶ θὰ σᾶς μαστιγώσουν μέσα εἰς τὰς συναγωγὰς»⁸; Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι «δὲν σᾶς τὸ εἶπα ἀπὸ τὴν ἀρχήν; Διότι τότε προεῖπε τὰς μαστιγώσεις καὶ τὴν ὁδήγησίν των ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν, δὲν εἶπεν ὅμως ὅτι ὁ θάνατός των θὰ θεωρηθῇ τόσον σημαντικός, ὥστε νὰ θεωρῇται τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ λατρεία· διότι αὐτὸ ἦτο περισσότερον ἱκανὸν ἀπὸ ὅλα νὰ καταπλήξῃ αὐτοὺς, τὸ ἐὰν δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ δικασθοῦν ὡς ἀσεβεῖς καὶ καταστροφεῖς. Ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἐκεῖνο ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἐκεῖ μὲν εἶπεν αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ πάθουν ἀπὸ τοὺς Ἐθνικούς, ἐδῶ δὲ ἐπρόσθεσε μὲ ὑπερβολικὸν τόνον καὶ τὰ παθήματά των ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων, καὶ τοὺς εἶπεν ὅτι αὐτὰ εὐρίσκονται πολὺ πλησίον.

«Τώρα δὲ μεταβαίνω πρὸς ἐκεῖνον πού μὲ ἀπέστειλε καὶ κανεῖς ἀπὸ σᾶς δὲν λέγει· Ποῦ πηγαίνεις; Ἄλλ' ἐπειδὴ σᾶς τὰ εἶπα αὐτά, ἡ λύπη ἐκυρίευσε τὴν καρδίαν σας». Δὲν εἶναι καὶ αὕτῃ μικρὰ παρηγορία, τὸ νὰ μάθουν δηλαδὴ ὅτι ἐγνώριζε τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς λύπης των· διότι

ὑπὸ γὰρ τῆς ἀγωνίας τῆς διὰ τὴν ἐρημίαν τὴν αὐτοῦ, καὶ
 τοῦ τὰ μέλλοντα ἐκδέχεσθαι αὐτοὺς δεινὰ (οὐδὲ γὰρ ᾗδε-
 σαν, εἰ δυνήσονται ἀνδρείως ἐνεγκεῖν), ἐξέστησαν. Τίνος
 οὖν ἔνεκεν οὐ μετὰ πάντα εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι τοῦ Πνεύμα-
 5 τος κατηξιώθησαν; Ἵνα μάθῃς ὅτι σφόδρα ἦσαν ἐνάρετοι·
 εἰ γάρ, μηδέπω Πνεύματος καταξιωθέντες, οὐκ ἀπεπήδη-
 σαν, τῇ λύπῃ καταχωσθέντες, ἐννόησον τίνες ἔμελλον ἔσε-
 οθαι, τῆς χάριτος ἀπολαύσαντες· εἰ γὰρ τότε ἀκούσαντες ἤ-
 νεγκαν, τῷ Πνεύματι ἂν τὸ πᾶν ἐλογισάμεθα· νῦν δὲ ὁλό-
 10 κῆρος τῆς διανοίας αὐτῶν ἔστιν ὁ καρπός, καὶ σαφὴς τοῦ
 πόθου τοῦ περὶ τὸν Χριστὸν ἀπόδειξις, γυμνὴν ἔτι τὴν διὰ-
 νοίαν θασανίζοις. «Ἄλλ’ ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λέγω».
 Ὅρα πῶς παραμυθεῖται αὐτοὺς πάλιν· οὐ γὰρ τὰ πρὸς
 χάριν λέγω, φησὶν, ἀλλὰ, καὶ μυριάκις λυτῆσθε, τὸ συμ-
 15 φέρον ἀκοῦσαι δεῖ· ὑμῖν μὲν γὰρ κατὰ γνώμην ἔστιν ἐμὲ
 παρεῖναι, τὸ δὲ συμφέρον ἕτερον· Κηδαμένου δέ ἐστι τὸ
 μὴ ἐπὶ τοῖς συμφέρουσι τῶν γνωρίμων φείδεσθαι καὶ ἀπά-
 γειν τοῦ λυσιτελεῦντος αὐτούς· «ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω»,
 φησὶν, «ὁ Παράκλητος οὐ μὴ ἔλθῃ».
 20 Τί λέγουσιν ἐνταῦθα οἱ τὴν προσήκουσαν περὶ τοῦ Πνεύ-
 ματος οὐκ ἔχοντες δόξαν; συμφέρει Δεσπότην ἀπελθεῖν, καὶ
 δοῦλον παραγενέσθαι; Ὅρᾳς πῶς πολλὴ τοῦ Πνεύματος
 ἡ ἀξία; «Ἐὰν δὲ ἀπέλθω, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς». Καὶ
 τί τὸ κέρδος; Ἐκεῖνος ἐλθὼν ἐλέγξει τὸν κόσμον· τοῦτέ-
 25 σιν, οὐκ ἀτιμωρητὶ ταῦτα πράξουσιν, ἂν ἐκεῖνος ἔλθῃ· ἱκανὰ
 μὲν γὰρ καὶ τὰ ἤδη γεγενημένα ἐπιστοιμίσαι αὐτούς· ὅταν
 δὲ καὶ δι’ ἐκείνου ταῦτα γίνηται, καὶ διδάγματα τελειότερα
 καὶ σημεῖα μείζονα, πολλῷ μᾶλλον κατακριθήσονται, ὁρῶντες

ἡ ἀγωνία διὰ τὴν ἔλλειψιν αὐτοῦ καὶ ἡ ἀναμονὴ τῶν μελλοντικῶν δεινῶν (διότι δὲν ἐγνώριζον ἐὰν θὰ ἤμπορέσουν νὰ τὰ ὑπομείνουν μὲ ἀνδρείαν) τοὺς ἄφησε καταπλήκτους. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν δὲν τὰ εἶπεν αὐτὰ εἰς αὐτοὺς ὅταν ἠξιώθησαν νὰ λάβουν τὸ Πνεῦμα; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἦσαν πάρα πολὺ ἐνάρετοι· διότι, ἐάν, χωρὶς ἀκόμῃ νὰ ἀξιωθοῦν νὰ λάβουν τὸ Πνεῦμα, δὲν ἐγκατέλειψαν αὐτόν, κυριευθέντες ἀπὸ τὴν λύπην, σκέψου ποῖοι ἐπρόκειτο νὰ γίνουν ὅταν θ' ἀπελάμβανον τῆς χάριτος· καθ' ὅσον, ἐὰν τὰ ἤκουον τότε καὶ τὰ ὑπέμενον, τότε τὸ πᾶν θὰ τὸ ἀπεδίδομεν εἰς τὸ Πνεῦμα· τώρα ὅμως ὁλόκληρος ὁ καρπὸς εἶναι τῆς διανοίας των καὶ καθαρὰ ἀπόδειξις τοῦ πόθου των διὰ τὸν Χριστόν, ποὺ ἐβασάνιζε τὴν γυμνὴν ἀκόμῃ σκέψιν των. «Ἄλλ' ἐγὼ σᾶς λέγω τὴν ἀλήθειαν». Πρόσεχε πῶς τοὺς παρηγορεῖ καὶ πάλιν· διότι λέγει· 'δὲν σᾶς λέγω λόγια ποὺ προκαλοῦν εὐχαρίστησιν, ἀλλὰ, καὶ ἂν ἀκόμῃ εἶναι τόσον πολὺ δυσάρεστα αὐτὰ, πρέπει ν' ἀκούσετε αὐτό ποὺ σᾶς συμφέρει· διότι σεῖς μὲν ἐπιθυμεῖτε νὰ εἶμαι μαζί σας, τὸ συμφέρον σας ὅμως εἶναι ἄλλο'. Γνώρισμα δὲ ἐκείνου ποὺ φροντίζει διὰ φίλους εἶναι τὸ νὰ μὴ παρασύρεται, δι' ἐκεῖνα ποὺ συμφέρουν εἰς αὐτούς, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν των καὶ τοὺς ἀπομακρύνει ἔτσι ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ὠφελεῖ· διότι λέγει· «Ἐὰν ἐγὼ δὲν φύγω ἀπὸ κοντὰ σας ὁ Παράκλητος δὲν θὰ ἔλθῃ».

Τί λέγουν ἐδῶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν τὴν πρέπουσαν γνώμην περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; συμφέρει νὰ φύγῃ ὁ Κύριος καὶ νὰ ἔλθῃ ὁ δοῦλος; Βλέπεις πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀξία τοῦ Πνεύματος; «Ἐὰν δὲ ἀπέλθω, θὰ στείλω αὐτόν πρὸς ἐσᾶς». Καὶ ποῖο τὸ κέρδος; Ἐκεῖνος ὅταν θὰ ἔλθῃ θὰ ἐλέγξῃ τὸν κόσμον· δηλαδή, δὲν θὰ τὰ κάνουν αὐτὰ χωρὶς νὰ τιμωρηθοῦν, ἐὰν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος· βέβαια εἶναι ἱκανὰ καὶ τὰ ὅσα ἤδη συνέβησαν νὰ ἀποστομώσουν αὐτούς, ὅταν ὅμως θὰ γίνουν αὐτὰ καὶ δι' ἐκείνου καὶ δοθοῦν διδάγματα τελειότερα καὶ γίνουιν μεγαλύτερα θαύματα, πολὺ περισσότερον θὰ κατακριθοῦν, βλέποντες

ιουσαῦτα ἐν τῷ ὀνόματί μου γινόμενα· ὅπερ σαφειέραν ποιεῖ
 τῆς ἀνασιάσεως τὴν ἀπόδειξιν· νῦν μὲν γὰρ δύναται λέγειν
 διὲ ὁ τοῦ τέκτονος υἱός, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ
 τὴν μητέρα, διὰν δὲ ἴδωσιν θάνατον λυόμενον, κακίαν ἐκ-
 5 βαλλομένην, χολείαν φύσεως διορθουμένην, δαίμονας ἐλαυ-
 νομένους, Πνεύματος χορηγίαν ἄφατον, καὶ ταῦτα πάντα,
 ἐμοῦ καλουμένου, γινόμενα, τί ἐροῦσιν; Ἐμαρτύρησε γὰρ
 περὶ ἐμοῦ καὶ ὁ Πατήρ, μαρτυρήσει δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα·
 καίτοι καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐμαρτύρησεν, ἀλλὰ καὶ νῦν
 10 τοῦτο ποιήσει.

2. Τὸ δὲ «ἐλέγξει περὶ ἁμαρτίας» τοῦτ' ἔστι· «Πᾶσιν
 ἀπολογίαν αὐτῶν ἐκκόψει, καὶ δείξει πεπλημεληκότηας ἀ-
 σύγγνωστα· καὶ περὶ δικαιοσύνης, διὲ ἐγὼ πρὸς τὸν Πα-
 τέρα πορεύομαι, καὶ οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με»· ιουτέσιν, ὅτι
 15 ἄληπτον παρεσχόμεν θίον· Καὶ τοῦτο τεκμήριον, τὸ πρὸς
 τὸν Πατέρα πορεύεσθαι· ἐπειδὴ γὰρ αὐτῷ αἰεὶ τοῦτο ἐνε-
 κάλουν, διὲ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἁμαρτω-
 λὸν αὐτὸν ἔλεγον καὶ παράνομον, φηοῖν διὲ καὶ ταύτην ἀναι-
 ρήσει τὴν πρόφασιν· εἰ γὰρ τὸ νομίζεσθαι ἐμὲ μὴ εἶναι ἐκ
 20 τοῦ Θεοῦ, τοῦτο παράνομον δείκνυσιν, διὰν δείξῃ τὸ Πνεῦ-
 μα ἐκεῖ με ἀπελθόντα, καὶ οὐ πρὸς ὥραν, ἀλλ' ἀ μένοντα ἐ-
 κεῖ (τὸ γὰρ «οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με», τοῦτό ἐστι δηλοῦντιος),
 τί ἐροῦσι λοιπόν; Ὅρα διὰ δύο τούτων ἀναιρουμένην τὴν
 πονηρὰν ὑποψίαν· οὔτε γὰρ τὸ σημεῖα ποιεῖν ἁμαρτωλοῦ
 25 (οὐ γὰρ δύναται ἁμαρτωλὸς σημεῖα ποιεῖν), οὔτε τὸ παρὰ
 Θεῷ εἶναι διὰ παντὸς ἁμαρτωλοῦ. Ὡστε οὐκ ἔτι δύνασθε
 λέγειν διὲ «οὗτος ἁμαρτωλός ἐστιν, διὲ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ
 Θεοῦ».

«Περὶ δὲ κρίσεως, διὲ ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέ-
 30 κριται». Πάλιν ἐνταῦθα τὸν περὶ δικαιοσύνης ἀνακινεῖ λό-
 γον, διὲ κατεπάλαυσε τὸν ἀντίδικον. Οὐκ ἂν δέ, ἁμαρτωλὸς

9. Πράξ. 2, 1 ε.

10. Ματθ. 3, 17. Μάρκ. 1, 11. Λουκᾶ 3, 22. Ἰω. 1, 32.

τόσα πολλά νὰ γίνωνται εἰς τὸ ὄνομά του, πρᾶγμα ποὺ κάμνει σαφεστέραν τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεώς του· διότι τώρα μὲν ἤμποροῦν νὰ λέγουν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ξουουργοῦ, τοῦ ὁποίου ἡμεῖς γνωρίζομεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ὅταν ὅμως ἴδοῦν τὸν θάνατον νὰ καταλύεται, τὴν κακίαν νὰ ἐκδιώκεται, τὴν ἀναπηρίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νὰ θεραπεύεται, τοὺς δαίμονας νὰ ἐκδιώκωνται, τὴν ἐπερίγραπτον χορηγίαν τοῦ Πνεύματος⁹, καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ συμβαίνουν διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματός μου, τί θὰ εἰποῦν; Διότι ἐμαρτύρησε δι’ ἐμένα ὁ Πατήρ, θὰ μαρτυρήσῃ δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα· ἂν καὶ βέβαια καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐμαρτύρησεν¹⁰, ὅμως θὰ τὸ κάνῃ αὐτὸ καὶ τώρα.

2. Τὸ δὲ «ἐλέγξει περὶ ἁμαρτίας», σημαίνει ὅτι ‘θ’ ἀποκλείσῃ κάθε δικαιολογίαν των καὶ θὰ δείξῃ ὅτι διέπραξαν πράγματα ἀσυγχώρητα· «καὶ περὶ δικαιοσύνης, διότι ἐγὼ μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ δὲν θὰ μὲ βλέπετε πλέον»· δηλαδή ‘σᾶς ἐχάρισα ἀκατάληπτον βίον’. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου· διότι, ἐπειδὴ πάντοτε τὸν ἐκατηγοροῦσαν δι’ αὐτό, ὅτι δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἀποκαλοῦσαν ἁμαρτωλὸν καὶ παράνομον, λέγει ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν θὰ τὴν ἐξαλείψῃ· διότι ἐὰν τὸ νὰ θεωροῦμαι ὅτι δὲν προέρχομαι ἀπὸ τὸν Θεόν, αὐτὸ μὲ δείχνει παράνομον, ὅταν τὸ Πνεῦμα δείξῃ ὅτι μετέβην ἐκεῖ, καὶ ὄχι πρὸς στιγμὴν, ἀλλὰ νὰ παραμένω μονίμως ἐκεῖ (διότι τὸ «οὐκ ἔτι θεωρεῖτε με», αὐτὸ φανερώνει), τί θὰ εἰποῦν πλέον; Πρόσεχε ποὺ μὲ τὰ δύο αὐτὰ ἀναιρεῖται ἡ πονηρὰ γνώμη αὐτῶν· διότι οὔτε ἡ ἐπιτέλεσις θαυμάτων εἶναι γνώρισμα ἁμαρτωλοῦ (καθ’ ὅσον δὲν ἤμπορεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ κάμνῃ θαύματα), οὔτε εἶναι γνώρισμα ἁμαρτωλοῦ τὸ νὰ εὐρίσκεται κανεὶς διαρκῶς πλησίον τοῦ Θεοῦ. "Ωστε δὲν ἤμπορεῖτε πλέον νὰ λέγετε ὅτι ‘αὐτὸς εἶναι ἁμαρτωλός, ὅτι δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν’.

«Θὰ κρίνῃ δὲ τὸν κόσμον καὶ περὶ κρίσεως, διότι κατεκρίθη ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου αὐτοῦ». Πάλιν ἐδῶ κάμνει λόγον περὶ δικαιοσύνης, διότι κατενίκησε τὸν ἀντίδικόν του.

ὧν, καιτεπάλαισεν ὅπερ οὐδὲ δίκαιός τις ἀνθρώπων ποιῆσαι ἴσχυσεν. Ὅτι γὰρ καιτακέκρωται δι' ἐμέ, εἴσονται οἱ καιταπαιτοῦντες αὐτὸν ὕστερον, καὶ τὴν ἀνάστασίν μου σαφῶς εἰδότες, ὅπερ καιτακρίνοντός ἐστιν· οὐ γὰρ ἴσχυσέ με
 5 καιτασχεῖν. Ἐπεὶ οὖν ἔλεγον ὅτι δαιμόνιον ἔχω, καὶ πλάνος εἰμί, καὶ ταῦτα μετὰ ταῦτα δειχθήσεται ἔωλα ὄντια· οὐ γὰρ ἂν αὐτὸν εἶλον, εἴ γε ἁμαρτία ὑπεύθυνος ἡμῶν· νυνὶ δὲ καιτακέκρωται καὶ ἐκβέβληται. «Ἐτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βασιάζειν ἄρτι». Οὐκοῦν «συμφέρει
 10 ἐμὲ ἀπελθεῖν», εἴ γε τότε μέλλετε βασιάζειν, ὅταν ἀπέλθω. Καὶ τί γέγονε; Μεῖζόν σου τὸ Πνεῦμά ἐστιν, ὅτι νῦν μὲν οὐ βασιάζομεν, ἐκεῖνο δὲ ἡμᾶς βασιάζειν παρασκευάσει; μεῖζων ἢ ἐκείνου ἐνέργεια καὶ τελειότερα; Οὐ τοῦτο· καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὰ ἐμὰ ἐρεῖ. Διὰ τοῦτό φησιν· «Ἄφ' ἐαυτοῦ
 15 λαλήσει οὐδέν, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήφεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Πάντα, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστιν».

Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὅτι «ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει καὶ ἀνα-
 20 μνήσει, καὶ ἐν ταῖς θλίψεσιν ὑμᾶς παραμυθήσεται», ὅπερ αὐτὸς οὐκ ἐποίησε, καὶ ὅτι «συμφέρει ἐμὲ ἀπελθεῖν», «ἐκεῖνον ἐλθεῖν», καὶ «νῦν μὲν οὐ δύνασθε βασιάζειν, τότε δὲ δυνήσεσθε», καὶ ὅτι «ὁδηγήσει εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», ἵνα μή, ταῦτα ἀκούοντες, μεῖζον τὸ Πνεῦμα νομίσωσι, καὶ
 25 εἰς ἀσεθείας ὑπόθεσιν ἐσχάτην ἐμπέσωσι, διὰ τοῦτό φησιν· «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήφεται», τουτέστιν, ὅπερ ἂν εἶπον ἐγώ, ταῦτα καὶ ἐκεῖνος ἐρεῖ. Ὅταν δὲ εἴπῃ, «Οὐδέν ἀφ' ἐαυτοῦ λαλήσει», «οὐδέν ἐναντίον, οὐδέν ἴδιον παρὰ τὰ ἐμὰ φησιν».

Δέν θὰ ἠμποροῦσε δὲ νὰ τὸν κατανικήσῃ, ἐὰν ἦτο ἀμαρτωλός· πρᾶγμα ποὺ οὔτε κανεὶς δίκαιος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους κατώρθωσε νὰ τὸ πράξῃ. Τὸ ὅτι βέβαια κατεκρίθη δι’ ἐμέ, θὰ τὸ γνωρίσουν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ καταπατοῦν αὐτὸν ἀργότερον, καὶ θὰ γνωρίσουν σαφῶς τὴν ἀνάστασίν μου, πρᾶγμα ποὺ εἶναι γνῶρισμα κάποιου ποὺ κατακρίνει· διότι δέν ἠμπόρεσε νὰ μὲ καταβάλῃ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔλεγον ὅτι ἔχω δαιμόνιον καὶ ὅτι εἶμαι πλάνος καὶ αὐτὰ εἰς τὴν συνέχειαν θ’ ἀποδειχθοῦν ὡς ἀστήρικτα· διότι δέν θὰ ἠμποροῦσα νὰ τὸν καταβάλω, ἐὰν ἦμουν ἀμαρτωλός· τώρα ὅμως ἔχει κατακριθῇ καὶ ἔχει ἐκβληθῇ. «Ἔχω πολλὰ ἀκόμῃ νὰ σᾶς εἰπῶ, ἀλλὰ δέν ἠμπορεῖτε ἀκόμῃ νὰ τὰ κατανοήσετε». Λοιπὸν «σᾶς συμφέρει ἐγὼ νὰ ἀπέλθω», ἐφ’ ὅσον τότε πρόκειται νὰ τὰ κατανοήσετε, ὅταν θὰ ἀπέλθω. Καὶ τί ἔχει συμβῇ; Εἶναι ἀνώτερον τὸ Πνεῦμα ἀπὸ σένα, ἀφοῦ τώρα μὲν δέν τὰ κατανοοῦμεν, ἐνῶ ἐκεῖνο θὰ μᾶς προετοιμάσῃ νὰ τὰ κατανοήσωμεν; εἶναι ἀνωτέρα καὶ τελειότερα ἢ ἐνέργεια ἐκείνου; Δέν εἶναι αὐτό· καθ’ ὅσον καὶ ὁ Παράκλητος θὰ εἰπῇ αὐτὰ ποὺ σᾶς λέγω ἐγώ. Διὰ τοῦτο λέγει· «Δέν θὰ εἰπῇ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ’ ὅσα θ’ ἀκούσῃ ἀπὸ τὸν Πατέρα ἐκεῖνα θὰ σᾶς εἰπῇ καὶ θὰ προαναγγείλῃ εἰς ἐσᾶς τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Ἐκεῖνος θὰ μὲ δοξάσῃ, διότι θὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου γνῶσιν καὶ θὰ σᾶς τὴν ἀναγγείλῃ. Ὅλα, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, εἶναι ἰδικά μου».

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπεν ὅτι «ἐκεῖνος θὰ σᾶς διδάξῃ καὶ θὰ σᾶς τὰ ὑπενθυμήσῃ καὶ θὰ σᾶς παρηγορήσῃ εἰς τὰς θλίψεις σας» πρᾶγμα ποὺ αὐτὸς δέν τὸ ἔκαμε, καὶ ὅτι «σᾶς συμφέρει ἐγὼ νὰ ἀπέλθω», «καὶ ἐκεῖνος νὰ ἔλθῃ» καὶ «τώρα μὲν δέν ἠμπορῆτε νὰ τὰ ἐννοήσετε, τότε δὲ θὰ ἠμπορέσετε» καὶ ὅτι «θὰ σᾶς ὁδηγήσῃ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», διὰ νὰ μὴ θεωρήσουν, ἀκούοντες αὐτά, ἀνώτερον τὸ Πνεῦμα καὶ ὑποπέσουν εἰς τὴν πρὸ φοβεράν μορφήν ἀσεβείας, διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται»· δηλαδή ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποὺ εἶπα ἐγώ, αὐτὰ καὶ ἐκεῖνος θὰ εἰπῇ. Ὅταν δὲ λέγῃ, «Τίποτε δέν θὰ εἰπῇ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του», ἐννοεῖ ὅτι τίποτε τὸ ἀντίθετον, τίποτε τὸ ἰδικόν του

Ὡςπερ οὖν, περὶ ἑαυτοῦ λέγων, «Ἀπ' ἑμανιοῦ οὐ λαλῶ»,
 τοῦτό φησιν, ὅτι οὐδὲν ἐκτὸς τῶν τοῦ Πατρὸς, οὐδὲν ἰδιό-
 τι παρ' ἐκεῖνον καὶ ἀλλότριον, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύ-
 ματος. Τὸ δὲ «ἐκ τοῦ ἑμοῦ», ἔξ ὧν ἐγὼ οἶδα, ἐκ τῆς ἐ-
 5 μῆς γνώσεως· μία γὰρ ἑμοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος γνώσις'.
 «Καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν». Ἐπῆρεν αὐτῶν τὴν δι-
 ἀνοιαν· πρὸς οὐδὲν γὰρ οὕτω λίχνον τὸ ἀνθρώπειον γένος,
 ὥς πρὸς τὸ μανθάνειν τὰ μέλλοντα. Τοῦτο γοῦν συνεχῶς
 ἠρώτων αὐτόν· «Ποῦ ὑπάγεις;» τίς ἐστιν ἡ ὁδός; Καὶ
 10 ταύτης οὖν ἀπαλλάτων αὐτοῦς τῆς φροντίδος, λέγει ὅτι ἑπὶ
 τα ὑμῖν προερεῖ, ὥστε μὴ ἐμπεσεῖν ἀφυλάκτως'.

«Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει». Πῶς; Ἐν τῷ ὀνόματι τῷ
 ἐμῷ δώσει τὰς ἐνεργείας'. Ἐπειδὴ γὰρ μείζονα ἔμελλον
 ποιεῖν σημεῖα, παραγινομένου τοῦ Πνεύματος, διὰ τοῦτο,
 15 πάλιν τὴν ἰσοτιμίαν εἰσάγων, φησὶν· «Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει».
 Ποίαν λέγει «πᾶσαν ἀλήθειαν»; Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο αὐτῷ
 μαρτυρεῖ, ὅτι αὐτὸς ἡμᾶς «ὁδηγήσει εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθει-
 αν»· αὐτὸς μὲν γὰρ καὶ διὰ τὸ σῶμα περικεῖσθαι, καὶ διὰ
 τὸ μὴ δόξαι περὶ ἑαυτοῦ ἰλέγειν, καὶ διὰ τὸ μηδέπω αὐτοῦς
 20 τὴν ἀνάστασιν εἰδέναι σαφῶς, καὶ ἀτελεσιέρους εἶναι, καὶ
 διὰ τοὺς Ἰουδαίους, ἵνα μὴ ὥς παρανομοῦντα δόξωσι κοί-
 ξειν, οὐδὲν μέγα ἐφθέγγειο συνεχῶς, οὔτε τοῦ νόμου σα-
 φῶς ἀπέστησεν· ἔπειδὴ δὲ αὐτῶν ἀπεσχίσθησαν οἱ μαθη-
 ταί, καὶ ἔξω λοιπὸν ἦσαν ἐκεῖνοι, καὶ πολλοὶ πιστεύειν ἔ-
 25 μέλλον, καὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἀφίεσθαι, καὶ ἄλλοι ἦσαν
 οἱ περὶ αὐτοῦ λέγοντες, οὐκ ἔτι αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ μεγά-

---

 11. Ἰω. 14, 10.

12. Ἰω. 14, 5 καὶ 13, 36.

δὲν θὰ εἶπῃ, παρὰ αὐτὰ ποῦ εἶπα ἐγώ. "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὅταν λέγῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, «Δὲν τὰ λέγω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου»¹¹, αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποῦ λέγει δὲν εἶναι ἐκτὸς τῶν λόγων τοῦ Πατρός, τίποτε δὲν ἔχει ἰδιαίτερον ποῦ νὰ εἶναι ἀντίθετον πρὸς ἐκεῖνον καὶ ξένον, ἔτσι καὶ ὅταν ὁμιλῇ περὶ τοῦ Πνεύματος. Τὸ δὲ «ἐκ τοῦ ἐμοῦ», σημαίνει, 'ἀπὸ ὅσα ἐγὼ γνωρίζω, ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου γνῶσιν' διότι μία εἶναι ἡ γνῶσις ἡ ἰδική μου καὶ τοῦ Πνεύματος'. «Καὶ θὰ σᾶς ἀναγγείλῃ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν». Ἀνεπτέρωσε τὸ φρόνημά των' διότι τίποτε δὲν λαχταρᾷ τόσον πολὺ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅσον τὸ νὰ μαθαίνη τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν συνεχῶς τὸν ἐρωτοῦσαν' «Ποῦ πηγαίνεις;», ποία εἶναι ἡ ὁδός;¹² Ἀπαλλάσσων λοιπὸν αὐτοὺς ἀπὸ αὐτὴν τὴν φροντίδα, λέγει ὅτι ὅλα θὰ σᾶς τὰ προείπῃ, ὥστε νὰ μὴ εὗρεθῇτε ἀπροφύλακτοι'.

«Ἐκεῖνος θὰ μὲ δοξάσῃ». Πῶς; ἸΜὲ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ὀνόματός μου θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ἔργων'. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιήσουν μεγαλύτερα θαύματα, ὅταν θὰ ἦρχετο τὸ Πνεῦμα, διὰ τοῦτο, ἀναφέρων καὶ πάλιν τὴν ἰσοτιμίαν, λέγει' «Ἐκεῖνος θὰ μὲ δοξάσῃ». Τί ἐννοεῖ λέγων «πᾶσαν ἀλήθειαν»; Καὶ αὐτὸ δηλαδὴ μαρτυρεῖ διὰ τὸν Παράκλητον, ὅτι αὐτὸς θὰ μᾶς «ὁδηγήσῃ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν»· ὁ ἴδιος δηλαδὴ ὁ Κύριος καὶ ἐπειδὴ ἔλαβε σάρκα ἀνθρωπίνην καὶ διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ὁμιλεῖ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν ἐγνώριζον σαφῶς οἱ μαθηταὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἦσαν ἀτελέστεροι πνευματικά, καὶ διὰ τοὺς Ἰουδαίους, διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι τὸν τιμωροῦν ὡς παρανομοῦντα, συνεχῶς δὲν ἔλεγε τίποτε μὲ ὑψηλὸν νόημα, οὔτε ἀπεμακρύνθη σαφῶς ἀπὸ τὸν μωσαϊκὸν νόμον' ὅταν ὅμως ἀπεκόπησαν οἱ μαθηταὶ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ αὐτοὶ ἦσαν πλέον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐπρόκειτο πολλοὶ νὰ πιστεύσουν καὶ νὰ συγχωροῦνται τὰ ἁμαρτήματα καὶ ἄλλοι ἦσαν ἐκεῖνοι ποῦ ὠμιλοῦσαν περὶ αὐτοῦ, κατὰ φυσικὸν λόγον δὲν ἔλεγεν αὐτὸς μεγάλους λόγους διὰ τὸν ἑαυτὸν

λα εἰκότως ἐφθέγγειο. "Ωστε οὐ τῆς ἀγνοίας τῆς ἐμῆς, φησί, τὸ μὴ εἰπεῖν ἅπερ εἰπεῖν ἐχρῆν, ἀλλὰ τῆς τῶν ἀκονόντων ἀσθενείας. Διὰ τοῦτο, εἰπὼν· «Ὁδηγήσει εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», ἐπήγαγεν· «Ἀφ' ἐαυτοῦ οὐκ ἐρεῖ». "Οτι γὰρ
 5 οὐ διδασκαλίας τὸ Πνεῦμα δεῖται, ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· «Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ». "Ωσπερ οὖν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, οὐ μανθάνον παρ' ἐιέρου, οἶδεν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον «ἐκ τοῦ ἑμοῦ λήψεται»· τουτέστι συνωδὰ τοῖς ἐμοῖς
 10 ἐρεῖ. «Πάντα, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμά ἐστιν». Ἐπεὶ οὖν ἐμά ἐστιν ἐκεῖνα, ἐκεῖνος δὲ ἐκ τῶν τοῦ Πατρὸς ἐρεῖ, ἐκ τῶν ἐμῶν ἐρεῖ.

3. Διὰ τί δὲ οὐκ ἤρχετο τὸ Πνεῦμα, πρὶν ἢ αὐτὸν ἀπελθεῖν; "Οτι, οὕπω τῆς κατάρτας ἀρθείσης, οὕπω τῆς ἁμαρτίας λυθείσης, ἀλλ' ἔτι πάντων ὑπευθύνων ὄντων τῇ τιμωρίᾳ, οὐκ ἂν παρεγένετο. Δεῖ οὖν, φησί, τὴν ἔχθραν λυθῆναι, καὶ καταλλαγῆναι ὑμᾶς τῷ Θεῷ, καὶ πότε δέξασθαι τὸ δῶρον ἐκεῖνο. Διὰ τί δέ φησι, «Πέμπω αὐτόν»; Τουτέστι, προπαρασκευάσω ὑμᾶς πρὸς τὴν ὑποδοχήν· πῶς γὰρ τὸ
 20 πανταχοῦ ὄν πέμπεται; Ἄλλως δὲ καὶ τῶν ὑποσιάσεων τὸ διάφορον δείκνυσι. Διὰ δύο δὲ ταῦτα οὕτω φθέγγεται, καὶ ἐπειδὴ οὗτοι δυσαιοσπάσιως εἶχον, πείθων τοῦ Πνεύματος ἔχεσθαι, καὶ ἵνα αὐτὸ θεραπεύσωσιν ἡδύνατο μὲν γὰρ καὶ αὐτὸς ταῦτα ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐκεῖνο
 25 συγχωρεῖ θαυματουργεῖν, ἵνα μάθωσιν αὐτοῦ τὴν ἀξίαν· ὥσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἡδύνατο τὰ ὄντα παραγαγεῖν, ὁ δὲ Υἱὸς αὐτὸ ποιεῖ, ἵνα μάθωμεν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, οὕτω καὶ τοῦτο. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐσαρκώθη, τῷ Πνεύματι τηρῶν τὴν ἐνέργειαν, καὶ ἐμφράτιων τὰ σιόματα τῶν τὴν ὑπόθεσιν

του. "Ωστε, λέγει, δὲν ὀφείλεται εἰς ἰδικήν μου ἄγνοιαν τὸ νὰ μὴ εἰπῶ ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε νὰ εἰπῶ, ἀλλ' αὐτὸ συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τῶν ἀκροατῶν. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ εἶπεν, «Θὰ σᾶς ὀδηγήσῃ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», ἐπρόσθεσεν· «Δὲν θὰ εἰπῇ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Τὸ ὅτι λοιπὸν δὲν ἔχει ἀνάγκην τὸ Πνεῦμα ἀπὸ διδασκαλίαν, ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «Ἔτσι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ κανεῖς δὲν ἐγνώρισε, παρὰ μόνον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»¹³. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τὸν πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου γνωρίζει χωρὶς νὰ μαθαίνει ἀπὸ ἄλλον, ἔτσι καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα «θὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου γνῶσιν»· δηλαδή, θὰ εἰπῇ λόγους ποὺ θὰ εἶναι σύμφωνοι μὲ τοὺς ἰδικούς μου. «Ὅλα, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, εἶναι ἰδικά μου». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνα εἶναι ἰδικά μου, ὁ δὲ Παράκλητος θὰ εἰπῇ τοὺς λόγους τοῦ Πατρὸς, ἄρα θὰ εἰπῇ τοὺς ἰδικούς μου λόγους.

3. Διατί δὲ δὲν ἦρχετο τὸ Πνεῦμα πρὶν ὁ Χριστὸς φύγῃ ἀπὸ τὸν κόσμον; Διότι, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀκόμη καταργηθῇ ἡ κατάρα, καὶ δὲν εἶχεν καταλυθῇ ἡ ἁμαρτία, ἀλλ' ἀκόμη ὅλοι ἦσαν ὑπόλογοι διὰ τιμωρίαν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθῃ. Πρέπει λοιπὸν, λέγει, νὰ καταλυθῇ ἡ ἔχθρα καὶ νὰ συμφιλιωθῇτε σεῖς μὲ τὸν Θεὸν καὶ τότε νὰ δεχθῇτε τὸ δῶρον ἐκεῖνο. Διατί ὅμως λέγει, «Θὰ στείλω αὐτόν»; Δηλαδή θὰ προετοιμάσω ἐσᾶς διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῇτε· διότι πῶς ἀποστέλλεται ἐκεῖνο ποὺ εἶναι παντοῦ παρόν; Ἄλλως τε δὲ δείχνει καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ὑποστάσεων. Διὰ δύο λόγους δὲ τὰ λέγει αὐτὰ ἔτσι, καί, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἦσαν στενὰ συνδεδεμένοι μαζί του, νὰ τοὺς πείσῃ νὰ προσκολληθοῦν εἰς τὸ Πνεῦμα, καὶ διὰ νὰ ὑπηρετήσουν αὐτό· διότι ἤμποροῦσε μὲν καὶ ὁ ἴδιος αὐτὰ νὰ τὰ κάνῃ, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐπιτρέπει ἐκεῖνο νὰ θαυματουργῇ, διὰ νὰ μάθουν τὴν ἀξίαν του· ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή ὁ Πατήρ ἤμποροῦσε νὰ φέρῃ εἰς τὴν ὕπαρξιν τὰ ὄντα, καὶ ὁ Υἱὸς δὲ κάμνει τὸ ἴδιο, διὰ νὰ μάθουν τὴν δύναμίν του, ἔτσι καὶ αὐτό. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐσαρκώθη, τηρῶν τὴν ἐνέργειαν διὰ τὸ Πνεῦμα, καὶ κλείων τὰ στόματα ἐκείνων,

τῆς ἀφάρτου φιλανθρωπίας εἰς ἀφορμὴν ἀσεθείας λαμβανόν-
 των· διὰ γὰρ λέγωσιν διὰ τοῦτο ἐσαρκώθη ὁ Υἱός, ἐ-
 πειδὴ καταδεέστερος ἦν τοῦ Πατρὸς, ἐροῦμεν πρὸς αὐτούς·
 Τί οὖν ἂν εἴποιε περὶ τοῦ Πνεύματος; Οὐ γὰρ ἔλαβε σάρ-
 5 κα, καὶ οὐ δῆπου διὰ τοῦτο μεῖζον τοῦ Υἱοῦ αὐτὸ ἐρεῖτε,
 οὐδὲ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ καταδεέστερον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ
 Βαπτίσματος ἡ Τριὰς παραλαμβάνεται· καὶ γὰρ ὁ Πατήρ
 τὸ πᾶν ἐργάζεσθαι δύναται, καὶ ὁ Υἱός, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον· ἀλλὰ, ἐπειδὴ περὶ τοῦ Πατρὸς οὐδεὶς ἀμφιβάλλει,
 10 τὸ δὲ ἀμφίβολον ἦν περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ
 ἁγίου, παρείληπται ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ, ἵνα ἐν τῇ κοινωνίᾳ
 τῆς χορηγίας τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν καὶ τὴν
 κοινωνίαν τῆς ἀξίας καταμανθάνωμεν.

Ἐπεὶ, διὰ δύναται ὁ Υἱὸς καθ' ἑαυτοῦ ταῦτα, ἅπερ ἐπὶ
 15 τοῦ βαπτίσματος μετὰ τοῦ Πατρὸς δύναται, καὶ τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον, ἀκουσον ταῦτα σαφῶς τοῖς γὰρ Ἰουδαίοις ἔλεγεν·
 «Ἴνα γὰρ ἰδῆτε διὰ ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
 ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας», καὶ πάλιν «Ἴνα υἱοὶ φω-
 τὸς γένησθε», καὶ «ἐγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς»· εἰ-
 20 τα μετὰ ταῦτα, «ἵνα ζωὴν», φησὶν, «ἔχωσι, καὶ περισσὸν
 ἔχωσιν». Ἰδωμεν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦν.
 Ποῦ ἔστιν ἰδεῖν; Ἐκάσιω δὲ ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύμα-
 τος», φησί, «δίδοται πρὸς τὸ συμφέρον»· (ὁ τοίνυν ταῦτα
 παρέχων καὶ ἁμαρτήματα πολλὰ μᾶλλον ἀφίησιν)· καὶ πάλιν
 25 λιν· «Τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν», καὶ «ζωοποιήσκει διὰ
 τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν», καὶ «τὸ Πνεῦμα
 ζωὴ διὰ δικαιοσύνην», καὶ πάλιν· «Εἰ δὲ Πνεύματι ἄγεσθε,
 οὐκ ἐστέ ὑπὸ νόμον»· «οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν
 εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε Πνεῦμα υἱοθεσίας»· καὶ τότε

14. Μάρκ. 2, 10.

15. Ἰω. 12, 36.

16. Ἰω. 10, 28.

17. Ἰω. 10, 10.

18. Α' Κορ. 12, 7.

19. Ἰω. 6, 63.

20. Ρωμ. 8, 11.

21. Ρωμ. 8, 10.

22. Γαλ. 5, 18.

23. Ρωμ. 8, 15.

πού λαμβάνουν τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀπεριγράπτου φιλανθρωπίας ὡς ἀφορμὴν ἀσεβείας· διότι ὅταν λέγουν ὅτι διὰ τοῦτο ἐσαρκώθη ὁ Υἱός, ἐπειδὴ ἦτο κατώτερος τοῦ Πατρός, θὰ εἰποῦμεν πρὸς αὐτοὺς· Τί θὰ ἠμπορούσατε λοιπὸν νὰ εἰπῇτε περὶ τοῦ Πνεύματος; Διότι δὲν ἔλαβε σάρκα καὶ δὲν θὰ εἰπῇτε βέβαια διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ αὐτόν, οὔτε τὸν Υἱὸν κατώτερον αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὸ βάπτισμα παραλαμβάνεται ἡ Τριάς· καθ' ὅσον ὁ Πατήρ ἠμπορεῖ νὰ πράξῃ τό πᾶν, καὶ ὁ Υἱός καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἀλλὰ, ἐπειδὴ περὶ τοῦ Πατρός κανεῖς δὲν ἀμφιβάλλει, ἡ δὲ ἀμφιβολία ἦτο περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, παρελήφθη εἰς τὴν μυσταγωγίαν, ὥστε κατὰ τὴν κοινωνίαν τῆς χορηγίας τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν νὰ μαθαίνωμεν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς ἀξίας των.

Πράγματι, τὸ ὅτι ἠμπορεῖ ὁ Υἱός νὰ κάμῃ μόνος του αὐτά, πού μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ κατὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἄκουσε αὐτά μὲ σαφήνειαν· διότι εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν· «Διὰ νὰ γνωρίσετε λοιπὸν ὅτι ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν νὰ συγχωρῇ ἁμαρτίας»¹⁴· καὶ πάλιν· «Διὰ νὰ γίνετε υἱοὶ φωτός»¹⁵, καὶ «ἐγὼ δίδω εἰς ἐσᾶς ζωὴν αἰώνιον»¹⁶· εἰς τὴν συνέχειαν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ λέγει· «Διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν καὶ ἀφθονίαν πνευματικῆς τροφῆς»¹⁷. Ἄς ἰδοῦμεν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα πού κάμνει τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Ποῦ ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἰδοῦμεν; «Εἰς τὸν καθένα δὲ ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος», λέγει, «γίνεται πρὸς τὸ συμφέρον του»¹⁸. (Ἐκεῖνος δηλαδή πού παρέχει αὐτά, πολὺ περισσότερον συγχωρεῖ καὶ ἁμαρτήματα)· καὶ πάλιν· «Τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο πού ζωοποιεῖ»¹⁹, καὶ «Θὰ μᾶς ζωοποιήσῃ διὰ τοῦ Πνεύματός του πού κατοικεῖ μέσα σας»²⁰, καὶ «Τὸ πνεῦμα θὰ δίδῃ ζωὴν αἰώνιον δικαιωθεῖσαν διὰ τοῦ Χριστοῦ»²¹· καὶ πάλιν· «Ἐάν δὲ ὁδηγῆσθε ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, δὲν εἰσθε ὑπὸ τὴν δουλείαν τοῦ νόμου»²²· «Διότι δὲν ἐλάβετε Πνεῦμα δουλείας πού θὰ σᾶς ἐμπνέῃ φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας»²³· καὶ τότε δὲ ὅλα ὅσα ἔπραττον, τὰ

δὲ πάντα, ἅπερ ἐποίουν, παραγενομένου τοῦ Πνεύματος ἐ-
 θαυματουργοῦν· καὶ Κορινθίοις δὲ γράφων ἔλεγε Παῦλος·
 «Ἄλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἡγιάσθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυ-
 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θε-
 5 οῦ ἡμῶν».

Ἐπεὶ οὖν περὶ μὲν Πατρὸς πολλὰ ἤκουσαν, καὶ τὸν
 Υἱὸν δὲ εἶδον πολλὰ ἐργασάμενον, περὶ δὲ τοῦ Πνεύματος
 οὐδὲν οὐδέπω σαφῶς ἤδεσαν, θαυματουργεῖ καὶ τὴν τελείαν
 εἰσάγει γνῶσιν. Ἄλλ' ἵνα μὴ μεῖζον ἐντεῦθεν ὑποπιεύηται,
 10 (ὅπερ ἔφθην εἰπών), διὰ τοῦτό φησιν· «Ὅσα ἂν ἀκούσῃ
 λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ». Ἐπεὶ, εἰ μὴ τοῦτό
 ἔστι, πῶς οὐκ ἄτοπον, εἰ τότε ἔμελλεν ἀκούειν, καὶ διὰ τοὺς
 μαθητευομένους; οὐδὲ γὰρ τότε ἔμελλε καθ' ὑμᾶς εἰδέναι,
 εἰ μὴ διὰ τοὺς ἀκουσομένους. Καὶ τί τούτου παρανομώτερον
 15 τοῦ ρήματος γένοιτ' ἂν; Ἄλλως δέ· τί καὶ ἔμελλεν ἀκούσε-
 σθαι; οὐ ταῦτα πάντα εἶπε διὰ τῶν προφητῶν; Εἴτε γὰρ
 περὶ τῆς τοῦ νόμου λύσεως ἔμελλε διδάσκειν, εἴρητο, εἴτε
 περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς οἰκονο-
 μίας, καὶ ταῦτα εἴρητο· τί γὰρ καὶ τρανότερον ἔμελλε μετὰ
 20 ταῦτα ἐρεῖν; «Καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ». Ἐνταῦθα μά-
 λιστα δείκνυσιν αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα, ἐπειδὴ Θεοῦ τοῦτο μά-
 λιστα ἴδιον, τὸ λέγειν τὰ μέλλοντα. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸ μανθάνοι
 παρ' ἐτέρων, οὐδὲν πλέον ἔξει τῶν προφητῶν ἀλλ' ἐνταῦθα
 τὴν ἀπηκριβωμένην πρὸς τὸν Θεὸν γνῶσιν δηλοῖ, διαι
 25 δύνατον, ἄλλο τι φθέγγασθαι αὐτόν.

Τὸ δὲ «ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται», ἥτοι ἐκ τοῦ χαρίσματος
 τοῦ εἰς τὴν σάρκα τὴν ἐμὴν ἐλθόντος, ἢ διαι ἀπὸ τῆς γνώ-
 σεως, ἥς καὶ ἐγὼ ἔχω, οὐχ ὡς θεόμενος, οὐδὲ ὡς παρ'
 ἐτέρου μαθὼν, ἀλλ' ὡς μιᾶς οὔσης καὶ τῆς αὐτῆς. Καὶ
 30 διὰ τί οὕτως εἶπε, καὶ μὴ ἐτέρως; Ὅτι οὐδέπω τὸν περὶ

ἔπραττον μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Πνεύματος· καὶ ὁ Παῦλος δὲ γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἔλεγεν· «, Ἀλλ' ἐλούσθητε καὶ ἡγιάσθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ μας»²⁴.

Ἐπειδὴ λοιπὸν περὶ μὲν τοῦ Πατρὸς ἤκουσαν πολλά, καὶ εἶδον τὸν Υἱὸν νὰ ἐπιτελῇ πολλά, ἐνῶ περὶ τοῦ Πνεύματος δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη τίποτε σαφῶς, θαυματουργεῖ καὶ παρέχει τὴν τελείαν γνῶσιν. Ἀλλ' ὅμως διὰ νὰ θεωρηθῇ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀνώτερον (ὅπως εἶπα προηγουμένως), διὰ τοῦτο λέγει· «Θὰ σὰς εἰπῇ ὅσα θ' ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ θὰ σὰς ἀναγγείλῃ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν». Διότι, ἐὰν δὲν συμβαίνει αὐτό, πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ἐὰν ἐπρόκειτο τότε ν' ἀκούσῃ τὸ Πνεῦμα τοὺς λόγους τοῦ Πατρὸς καὶ πρὸς χάριν τῶν μαθητῶν; Διότι οὔτε τότε ἐπρόκειτο, σύμφωνα μὲ σὰς, νὰ ἔχῃ πλήρη γνῶσιν, παρὰ μόνον δι' ἐκείνους ποὺ θὰ ἤκουον. Καὶ τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ παρανομώτερον ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια; Ἐξ ἄλλου δέ, καὶ τί ἐπρόκειτο ν' ἀκούσῃ; δὲν τὰ εἶπεν ὅλα αὐτὰ διὰ τῶν προφητῶν; Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ διδάξῃ περὶ τῆς καταργήσεως τοῦ νόμου, αὐτὸ εἶχε λεχθῇ, ἐὰν περὶ τοῦ Χριστοῦ, τῆς θεότητός του καὶ τῆς οἰκονομίας, καὶ αὐτὰ εἶχον λεχθῇ· τί λοιπὸν τρανότερον ἐπρόκειτο νὰ εἰπῇ μετὰ ἀπὸ αὐτά; «Καὶ θὰ ἀναγγείλῃ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν». Ἐδῶ δεικνύει κατ' ἐξοχὴν τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ, ἐπειδὴ γνῶρισμα τοῦ Θεοῦ αὐτὸ εἶναι πρὸ πάντων, τὸ νὰ προλέγῃ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Ἐὰν δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἐμάθαιναν ἀπὸ ἄλλους, τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν θὰ εἶχεν ἀπὸ τοὺς προφήτας· ἀλλ' ἐδῶ δηλώνει τὴν ἀκριβῆ περὶ Θεοῦ γνῶσιν, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰπῇ κατὰ τὸ διαφορετικόν.

Τὸ δὲ «ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται» σημαίνει «ἀπὸ τὸ χάρισμα ποὺ ἦλθεν εἰς τὴν σάρκα μου, ἢ, ἀπὸ τὴν γνῶσιν ποὺ ἔχω καὶ ἐγώ, ὅχι ὡς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην αὐτῆς, οὔτε ὡς ἐὰν ἔμαθεν αὐτὴν ἀπὸ ἄλλον, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἡ γνῶσις μία καὶ ἡ αὐτή. Καὶ διατί ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὅχι κατ' ἄλλον; Διότι δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη τὸν λόγον περὶ

τοῦ Πνεύματος ἤδεσαν λόγον. Διόπερ ἐν κατὰσκευάζει μόνον,
 ὥστε πιστευθῆναι αὐτὸν καὶ δεχθῆναι παρ' αὐτῶν, καὶ μὴ
 σκανδαλισθῆναι· ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγεν «Εἷς ἐστὶν ὑμῶν ὁ
 διδάσκαλος, ὁ Χριστός», ἵνα μὴ νομίσωσι παρακούειν, ἐ-
 5 κείνω πειθόμενοι, 'μία', φησὶν, 'ἢ ἐμὴ καὶ ἐκείνου διδασκα-
 λία ἐστίν· ἐξ ὧν ἔμελλον ἐγὼ διδάσκειν, ἐκ τῶν αὐτῶν
 καὶ αὐτὸς ἐρεῖ. Μὴ δὴ νομίσητε ἕτερα εἶναι τὰ ἐκείνου·
 καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνα ἐμὰ ἐσσι, καὶ τὴν ἐμὴν συγκροτεῖ δό-
 ξαν· ἐν γὰρ θέλημα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύ-
 10 ματος. Οὕτω καὶ ἡμᾶς εἶναι βούλεται, λέγων· «Ἵνα ὧ-
 σιν ἐν, καθὼς καὶ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἐσμεν».

4. Οὐδὲν γὰρ ὁμοιότηας ἴσον οὐδὲ συμφωνίας· ὁ γὰρ εἷς,
 πολιοσιός ἐστιν οὕτως· ἂν γὰρ ὁμόψυχοι ὥσι δύο ἢ δέκα, οὐκ ἔ-
 τι εἷς ἐστὶν ὁ εἷς, ἀλλὰ δεκαπλασίων ἕκαστος αὐτῶν γίνεται,
 15 καὶ εὐρήσεις ἐν τοῖς δέκα τὸν ἕνα, καὶ ἐν τῷ ἐνὶ τοὺς δέκα.
 Καὶ ἐχθρὸν ἔχουσιν, οὐ τῷ ἐνὶ προσβαλῶν, ὡς τοῖς δέκα προ-
 βαλῶν, οὕτως ἀλίσκεται· οὐ γὰρ ὑφ' ἐνὸς βάλλεται μόνον, ἀλλ'
 ὑπὸ τῶν δέκα σιομάτιων. Ἠπόρησεν ὁ εἷς; Ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐν
 ἀπορίᾳ· τῷ γὰρ μείζονι μέρει (τουτέστι τοῖς ἐννέα) εὐ-
 20 πορεῖ, καὶ τὸ ἀποροῦν συσκιάζεται μέρος, τὸ ἔλαιον, διὰ
 τοῦ πλείονος τοῦ εὐποροῦντος. Ἐκαστος τούτων εἴκοσι χεῖρας
 ἔχει, καὶ εἴκοσιν ὀφθαλμούς, καὶ πόδας τοσοῦτους· οὐ γὰρ
 τοῖς ἑαυτοῦ μόνον ὀφθαλμοῖς ὁρᾷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑτέρων,
 οὐ τοῖς ἑαυτοῦ βασιάζει ποσὶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑτέρων, οὐ
 25 ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ἐργάζεται, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐκείνων. Ψυ-
 χὰς ἔχει δέκα· οὐ γὰρ αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 ἐκεῖναι ὑπὲρ αὐτοῦ μεριμνῶσιν. Εἰ δὲ καὶ ἑκατὸν γένοιν-
 το, τὸ αὐτὸ ἔσται πάλιν, καὶ ἐκταθήσεται τὰ τῆς δυνάμεως.

τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἓν μόνον ἐπιδιώκει, ὥστε νὰ γίνη αὐτός πιστευτός καὶ ἀποδεκτός ἀπὸ αὐτοὺς καὶ νὰ μὴ σκανδαλισθοῦν· ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔλεγεν, «Ἕνας εἶναι ὁ διδάσκαλός σας, ὁ Χριστός»²⁵, διὰ νὰ μὴ τὸ νομίσουν παρακοήν, ἐὰν ὑπακούουν εἰς τὸ Πνεῦμα, ἴμια, λέγει, ἔιναι ἡ διδασκαλία ἡ ἰδική μου καὶ ἐκείνου· ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἐπρόκειτο ἐγὼ νὰ διδάξω, ἀπὸ τὰ ἴδια καὶ ὁ Παρακλήτος θὰ ὁμιλήσῃ. Μὴ νομίσετε λοιπὸν ὅτι διαφορετικὰ εἶναι τὰ διδάγματα τοῦ Παρακλήτου· καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖνα ἰδικὰ μου εἶναι καὶ ἀπαρτίζουν τὴν ἰδικήν μου δόξαν· διότι ἓν εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔτσι θέλει νὰ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς, λέγων· «Διὰ νὰ εἶναι ἡνωμένοι εἰς ἓν, καθὼς καὶ ἐγὼ καὶ σὺ εἴμεθα ἓν»²⁶.

4. Τίποτε πράγματι δὲν εἶναι ἴσον μὲ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν συμφωνίαν· διότι ὁ ἓνας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται ὁ ἓνας ἐκ τῶν πολλῶν· διότι ἐὰν ὑπάρχουν δύο ἢ δέκα ὁμογνώμονες, δὲν εἶναι ὁ ἓνας πλέον ἓνας, ἀλλὰ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς γίνεται δεκαπλάσιος καὶ θὰ εὖρης εἰς τοὺς δέκα τὸν ἓνα καὶ εἰς τὸν ἓνα τοὺς δέκα. Καὶ ἂν ἔχουν ἐχθρόν, δὲν κατανικᾶται τόσον εὐκόλα ὅταν προσβάλῃ τὸν ἓνα, ὅσον ὅταν προσβάλῃ τοὺς δέκα· διότι δὲν βάλλεται μόνον ἀπὸ τὸν ἓνα, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ δέκα στόματα. Ἐπώχαινεν ὁ ἓνας; Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄπορος· διότι εἶναι εὐπορος ὡς πρὸς τὸ μεγαλύτερον μέρος (δηλαδὴ ὡς πρὸς τοὺς ἑννέα), καὶ τὸ ἄπορον μέρος, δηλαδὴ τὸ μικρότερον, ἐπισκιάζεται διὰ τοῦ μεγαλυτέρου ποῦ εὐπορεῖ. Ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἔχει εἴκοσι χέρια καὶ εἴκοσιν ὀφθαλμοὺς καὶ πόδια ἄλλα τόσα· ἄρα δὲν βλέπει μόνον μὲ τοὺς ἰδικούς του ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἄλλων, δὲν στηρίζεται μόνον εἰς τὰ ἰδικὰ του πόδια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τῶν ἄλλων, δὲν ἐργάζεται μόνον μὲ τὰ ἰδικὰ του χέρια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ χέρια ἐκείνων. Ψυχὰς ἔχει δέκα· ἐπομένως δὲν μεριμνᾷ ὁ ἴδιος μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ αἱ ψυχαὶ ἐκείνων μεριμνοῦν δι' αὐτόν. Ἐὰν δὲ ἤθελε συμβῇ νὰ γίνουν ἑκατόν, τὸ ἴδιο πάλιν θὰ συμβῇ καὶ θὰ ἐπεκταθῇ ἡ δύναμις των.

Εἶδες ἀγάπης ὑπερβολήν, πῶς ἀκαταγώνιστον ποιεῖ
τὸν ἕνα καὶ πολλαπλασίῳ; πῶς ὁ εἷς καὶ πανταχοῦ δύναται
εἶναι; ὁ αὐτὸς καὶ ἐν Περσίδι καὶ ἐν Ρώμῃ; καὶ ὅπερ
φύσις οὐ δύναται, ἡ ἀγάπη δύναται; Τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ ἐν-
5 ταῦθα ἔσται τὸ δὲ ἐκεῖ· μᾶλλον δὲ ὁλόκληρος ἐνταῦθα
καὶ ὁλόκληρος ἐκεῖ. Ἐὰν οὖν χιλίους ἔχῃ φίλους ἢ δισχι-
λίους, ἐννόησον ποῦ πάλιν ὑπερβήσεται τὰ τῆς δυνάμεως.
Ὅρᾳς πῶς αὐξητικὸν ἡ ἀγάπη; Τὸ γὰρ θαυμασιὸν τοῦτο
ἐστι, τὸ χιλιοσιδὸν ποιῆσαι τὸν ἕνα. Τὸς οὖν ἕνεκεν οὐ
10 κτώμεθα τὴν δύναμιν ταύτην, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ καθιστιώ-
μεν ἑαυτούς; Τοῦτο δυναστείας καὶ πλούτου κρεῖττον παν-
τός, τοῦτο ὑγείας, τοῦτο αὐτοῦ τοῦ φωτὸς πλεῖον, τοῦτο εὐ-
θυμίας ὑπόθεσις. Μέχρι τίνος εἰς ἕνα καὶ δύο περιϊσιτῶ-
μεν τὴν ἀγάπην;

15 Μάθε καὶ ἐξ ἐναντίας τὸ πρᾶγμα. Ἐστω τις
μηδένα φίλον ἔχων, ὅπερ ἀνοίας ἐστὶν ἐσχάτης, (μω-
ρός γὰρ ἔρεῖ· Ὅυχ ὑπάρχει μοι φίλος). ὁ τοιοῦτος ποίαν
ζήσεται ζωὴν; Κἂν γὰρ μυριάκις ἢ πλούσιος ἐν ἀφθονίᾳ
καὶ τρυφῇ, κἂν μυρία ἀγαθὰ κεκτημένος, πάντων ἔρημος
20 καὶ γυμνὸς καθίσταται. Ἐπὶ δὲ πῶν φίλων οὐχ οὕτως, ἀλ-
λά, κἂν πέννητες ᾧσι, τῶν πλουσίων εὐπορώτεροι τυγχάνουσι·
καί, ὅπερ αὐτὸς ὑπὲρ αὐτοῦ οὐκ εἰπεῖν ἐπιχειρεῖ, ταῦτα
ὁ φίλος ἔρεῖ· καὶ ὅσα οὐ δύναται ἑαυτῷ χαρίσασθαι, δι' ἐ-
τέρου δυνήσεται, καὶ πολλῶ πλείονα, καὶ πάσης ἡμῖν ἔσται
25 ἀπολαύσεως καὶ ἀσφαλείας ὑπόθεσις· οὐ γὰρ ἔστι παθεῖν
κακῶς, ὑπὸ τοσοῦτοις δορυφόροις φυλατιζόμενον· οὐ γὰρ
τοιοῦτοι τοῦ βασιλέως οἱ σωματοφύλακες ἀκριβεῖς, ὥς οὗ-
τοι· οἱ μὲν γὰρ ἀνάγκη καὶ φόβῳ τὴν φυλακὴν ἐπιδείκνυν·

Εἶδες ἀγάπην ὑπερβολικὴν, πῶς κάμνει τὸν ἕνα ἀκατανίκητον καὶ πολλαπλάσιον; πῶς ὁ ἕνας ἡμπορεῖ νὰ εὕρσκεται καὶ παντοῦ; ὁ ἴδιος δηλαδὴ καὶ εἰς τὴν Περσίαν καὶ εἰς τὴν Ρώμην; καὶ ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὸ ἐπιτύχη ἢ φύσις, ὅτι τὸ ἐπιτυγχάνει ἡ ἀγάπη; διότι ἡ μὲν φύσις τοῦ εὕρσκεται ἐδῶ, ἡ δὲ ἀγάπη τοῦ ἐκεῖ· μᾶλλον δὲ ὁλόκληρος εὕρσκεται ἐδῶ καὶ ὁλόκληρος ἐκεῖ. Ἐὰν λοιπὸν ἔχη χιλίους φίλους ἢ δύο χιλιάδας, σκέψου πάλιν πόσον αὐξάνεται ἡ δύναμίς τοῦ. Βλέπεις πόσον αὐξητικὴ εἶναι ἡ ἀγάπη; Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀξιοθαύμαστον, τὸ ὅτι καθιστᾷ τὸν ἕνα ὡσάν νὰ εἶναι χίλιοι. Διατί λοιπὸν δὲν ἀποκτῶμεν αὐτὴν τὴν δύναμιν καὶ δὲν ἀσφαλίζομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας; Αὐτὸ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ κάθε ἐξουσίαν καὶ πλοῦτον, αὐτὸ εἶναι σπουδαιότερον ἀπὸ τὴν ἡγεσίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ φῶς, αὐτὸ εἶναι αἰτία χαρᾶς. Μέχρι πότε θὰ περιορίζωμεν τὴν ἀγάπην μας εἰς ἕνα ἢ δύο;

Μάθε δὲ τὸ πρᾶγμα καὶ ἀπὸ τὴν ἀντίθετον σκοπιάν τοῦ. Ἔστω ὅτι κάποιος δὲν ἔχει κανένα φίλον, πρᾶγμα ποῦ εἶναι δεῖγμα τῆς πρὸ φοβερῆς ἀνοησίας (διότι ὁ μωρὸς θὰ εἰπῇ· Ἐνὺπάρχει δι' ἐμένα φίλος)· αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τί ζωὴν θὰ κάμῃ; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν βαθύπλουτος, καὶ ἂν ἀκόμη ζῇ εἰς τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ ἂν ἀκόμη ἀπέκτησεν ἄπειρα ἀγαθὰ, καταντᾷ ἔρημος καὶ γυμνὸς ἀπὸ ὅλα. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν φίλων ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πτωχοί, γίνονται πρὸ πλούσιοι καὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους· καί, ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποῦ ὁ ἴδιος δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ εἰπῇ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ, αὐτὰ θὰ τὰ εἰπῇ ὁ φίλος· καὶ ὅσα δὲν ἡμπορεῖ ὁ ἴδιος νὰ χαρίσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ, θὰ ἡμπορέσῃ δι' ἄλλου φίλου, καὶ πολὺ περισσότερα, καὶ θὰ γίνῃ δι' ἡμᾶς αἰτία κάθε ἀπολαύσεως καὶ ἀσφαλείας· διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πάθῃ κάποιο κακόν, τὴν στιγμὴν ποῦ φυλάσσεται ἀπὸ τόσους δορυφόρους· διότι δὲν ἐπιδεικνύουν τόσῃν φροντίδα οἱ σωματοφύλακες τοῦ βασιλέως, ὅσῃν αὐτοί· διότι ἐκεῖνοι μὲν ἀπὸ ἀνάγκην καὶ φόβον ἀσκοῦν τὴν φρούρησιν, ἐνῶ αὐτοὶ ἀπὸ εὐνοίαν καὶ ἀγάπην, ποῦ

ται, οἱ δὲ εὐνοία καὶ ἀγάπη, πολλῷ δὲ φόβῳ τυραννικωτέρα αὕτη· καὶ κεῖνος μὲν τοὺς φύλακας αὐτοῦ δέδοικεν, οὗτος δὲ τοῦτοις μᾶλλον ἢ ἑαυτῷ θαρρεῖ, καὶ διὰ τούτους οὐδένα τῶν ἐπιβουλεπόντων δέδοικεν.

5 Ἐμπορευσώμεθα τοίνυν τὴν ἐμπορίαν ταύτην, ὁ πένης, ἵνα τῆς πενίας ἔχῃ παραμυθίαν ὁ πλούσιος, ἵνα τὸν πλοῦτον ἐν ἀσφαλείᾳ κεκτημένος ᾖ, ὁ ἄρχων, ἵνα μετὰ ἀσφαλείας ἄρχῃ, ὁ ἀρχόμενος, ἵνα εὐμενεῖς ἔχῃ τοὺς ἄρχοντας. Τοῦτο ἡμερόσητος ἀφορμή, τοῦτο πραότητος ὑπόθεσις. Ἐ-
10 πεί καὶ ἐν τοῖς θηρίοις ἐκεῖνα μάλιστα ἐστὶ χαλεπὰ καὶ ἀτίθασα, τὰ μὴ συναγελαζόμενα. Διὰ τοῦτο πόλεις οἰκοῦμεν, καὶ ἀγορὰς ἔχομεν, ἵνα ἀλλήλοις συγγινώμεθα. Τοῦτο καὶ Παῦλος ἐκέλευσε, λέγων· «Μὴ ἐγκαταλιμπάνοντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν»· οὐδὲν γὰρ οὕτως, ὥς μόνωσις, καὶ
15 τὸ ἄσπονδον, καὶ ἀπρόβοιτον. Τί οὖν οἱ μοναχοί, φησί, καὶ οἱ τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων κατειληφότες; Οὐδὲ ἐκεῖνοι φίλων εἰσὶ χωρίς, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἔφυγον θορούδους, πολλοὺς δὲ ἔχουσιν ὁμοψύχους, καὶ ἀκριβῶς ἀλλήλοις συνδεδεμένους· καί, ἵνα τοῦτο κατορθώσωσιν, ἀνε-
20 χώρησαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ τῶν πραγμάτων φιλονεικία πολλὰς ποιεῖ τὰς ἔριδας, διὰ τοῦτο, ἐκ μέσου γενόμενοι, τὴν ἀγάπην γεωργοῦσι μετὰ ἀκριθείας πολλῆς.

Τί οὖν, εἴ τις μόνος εἴη, φησί, καὶ κεῖνος μυρίους ἔχει φίλους; Ἐγὼ μὲν γὰρ βούλομαι, εἴ δυνατόν, καὶ συνδια-
25 τρέειν ἀλλήλοις εἰδέναι, τέως δὲ μενέτω τὰ τῆς φιλίας ἀκίνητα· οὐ γὰρ ὁ ἵππος ποιεῖ τοὺς φίλους. Πολλοὺς γοῦν ἔχουσι τοὺς θαυμάζοντας· οὐκ ἂν δὲ ἐθαύμασαν, εἰ μὴ ἐφίλουν. Καὶ αὐτοὶ πάλιν ὑπὲρ ἀπάσης εὐχονται τῆς οἰκνυμένης, ὅπερ μέγιστον φιλίας ἐστὶ τεκμήριον. Διὰ τοῦτο καὶ

εἶναι αὐτὴ πολὺ πῖο ἰσχυροτέρα ἀπὸ τὸν φόβον· καὶ ἐκεῖνος μὲν φοβεῖται τοὺς φύλακάς του, ἐνῶ αὐτὸς ἔχει περισσοτέραν πεποίθησιν εἰς αὐτοὺς μᾶλλον παρὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν δὲν φοβεῖται κανένα ἀπὸ ἐκείνους πρὸ τὸν ἐπιβουλεύονται.

” Ἄς ἐκμεταλλευθῶμεν λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἀγαθόν, ὁ μὲν πτωχὸς διὰ νὰ ἔχη παρηγορίαν εἰς τὴν πτωχείαν του, ὁ πλούσιος διὰ νὰ ἔχη εἰς ἀσφάλειαν τὸν πλοῦτον του, ὁ ἄρχων διὰ νὰ ἀσκῇ τὴν ἐξουσίαν του μὲ ἀσφάλειαν, ὁ ἀρχόμενος διὰ νὰ ἔχη τὴν εὐμένειαν τῶν ἀρχόντων. Αὐτὸ εἶναι ἀφορμὴ ἡμερότητος, αὐτὸ πηγὴ πραότητος. Διότι καὶ μεταξὺ τῶν θηρίων, ἐκεῖνα πρὸ πάντων εἶναι φοβερά καὶ ἀτίθασσα, ποὺ δὲν ζοῦν κατὰ ἀγέλας. Διὰ τοῦτο κατοικοῦμεν εἰς τὰς πόλεις καὶ ἔχομεν ἀγοράς, διὰ νὰ συναναστρεφώμεθα ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ἔδωσε καὶ ὁ Παῦλος, λέγων· «Χωρὶς νὰ παραμελῇτε καὶ νὰ ἐγκαταλείπετε τὴν ἀπὸ κοινῆς συνάθροισίν σας»²⁷· διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσον κακόν, ὅσον ἡ μόνωσις, ἡ ἀδιαλλαξία καὶ ἡ ἀποφυγὴ συνάψεως σχέσεως μετὰ συνανθρώπων. Τί συμβαίνει λοιπὸν, λέγει, μὲ τοὺς μοναχοὺς, ποὺ κατέλαβον τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν; Οὔτε ἐκεῖνοι εἶναι χωρὶς φίλους, ἀλλ’ ἀπέφυγον μὲν τοὺς θορύβους τῆς ἀγορᾶς, ἔχουν ὅμως πολλοὺς ὁμοψύχους καὶ στενὰ συνδεδεμένους μεταξὺ των· καὶ διὰ νὰ κατορθώσουν αὐτό, ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ὄρη. Διότι, ἐπειδὴ ἡ φιλονεικία διὰ τὰ κοσμικὰ πράγματα δημιουργεῖ πολλὰς ἔριδας, διὰ τοῦτο, ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀσκοῦν τὴν ἀγάπην μὲ πολλὴν φροντίδα.

Τί λοιπὸν; ἐὰν κάποιος, λέγει, εἶναι μόνος καὶ ἐκεῖνος ἔχει ἀπείρους φίλους; Ἐγὼ βέβαια θέλω, ἐὰν εἶναι δυνατόν, καὶ νὰ γνωρίζουν νὰ συναναστρέφωνται ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, πρῶτα ἀπὸ ὅλα ὅμως νὰ εἶναι σταθερὰ ἡ φιλία· διότι δὲ κάμνει τοὺς φίλους ὁ τόπος. Βέβαια οἱ μοναχοὶ ἔχουν πολλοὺς ποὺ τοὺς θαυμάζουν· δὲν θὰ τοὺς ἐθαύμαζον, ἐὰν δὲν τοὺς ἀγαποῦσαν. Καὶ αὐτοὶ πάλιν προσεύχονται δι’ ὅλην τὴν οἰκουμένην, πρᾶγμα ποὺ εἶναι μεγίστη ἀπό-

ἐν τοῖς μυοιτηρίοις ἀσπασζόμεθα ἀλλήλους, ἵνα οἱ πολλοὶ γενώμεθα ἔν καὶ ἐπὶ τῶν ἀμυήτων κοινὰς ποιούμεθα τὰς εὐχάς, λιτανεύοντες ὑπὲρ νοσούντων, καὶ τῶν καρπῶν τῆς οἰκουμένης, καὶ γῆς καὶ θαλάττης. Ὅρας πᾶσαν τῆς ἀγάπης τὴν δύναμιν; ἐν ταῖς εὐχαῖς; ἐν τοῖς μυοιτηρίοις; ἐν ταῖς παραινέσεσι; Τοῦτο πάντων αἷτιον τῶν ἀγαθῶν. Ἄν ταύτης ἐχώμεθα μετὰ ἀκριθείας, καὶ τὰ παρόντα καλῶς οἰκονομήσομεν, καὶ τῆς βασιλείας ἐπιτευξόμεθα ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ᾧμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

δειξίς φιλίας. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὰ μυστήρια ἀσπαζόμεθα ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, διὰ νὰ γευώμεθα οἱ πολλοὶ ἓν· καὶ διὰ τοὺς ἀμυήτους κάμνομεν κοινὰς προσευχάς, κάμνομεν δεήσεις ὑπὲρ τῶν ἀσθενῶν, ὑπὲρ τῶν καρπῶν τῆς οἰκουμένης καὶ ὑπὲρ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης. Βλέπεις ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης; εἰς τὰς προσευχάς; εἰς τὰ μυστήρια; εἰς τὰς παραινέσεις; Αὕτῃ εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν ἀγαθῶν. "Αν ἀσκοῦμεν αὐτὴν μὲ τὸν πρέποντα τρόπον καὶ τὰ τῆς παρούσης ζωῆς θὰ ρυθμίσωμεν καλῶς καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν οὐράνιον βασιλείαν, τὴν ὁποίαν εὐχομαι ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΟΘ'

Ίω. 16, 16 - 33

«Μικρόν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλιν μικρόν καὶ
ᾔψεσθέ με, ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν Πατέρα. Εἶπον οὖν
5 ἔκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους· Τί ἐσιν,
ὃ λέγει Μικρόν;» καὶ τὰ ἑξῆς.

1. Τὴν ὀδυνωμένην ψυχὴν καὶ ἀπὸ ἀθυμίας κατεχο-
μένην πολλῆς οὐδὲν οὕτως εἴωθε καταβάλλειν, ὥς τὰ τῇ
λύπῃν ἰκκίοντα ῥήματα, στρεφόμενα συνεχῶς. Τί δήποτε
10 οὖν ὁ Χριστός, εἰπὼν «ὑπάγω», καὶ «οὐκ ἔτι λαλήσω μετ'
ὑμῶν», συνεχῶς τὰ αὐτὰ στρέφει, λέγων· «Μικρόν καὶ
οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με», καὶ «ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά
με»; Ὅτι γὰρ αὐτοὺς ἀνεκτιήσαιο διὰ τῶν περὶ τοῦ Πνεύ-
ματος λόγων, τότε πάλιν αὐτῶν καταβάλλει τὰ φρονήματα.
15 Τίτος οὖν ἔνεκεν τοῦτο ποιεῖ; Βασανίζει τὴν διάνοιαν, καὶ
δοκιμωτέραν ἐργάζεται, καὶ συνεθίζει καλῶς αὐτοὺς ἐν τῇ
τῶν λυπηρῶν ἀκροάσει γενναίως ἐνεγκεῖν αὐτοῦ τὸν χω-
ρισμόν· οἱ γὰρ ἐν τοῖς ῥήμασι τοῦτο μελετήσαντες ἔμελλον
καὶ ἐν τοῖς πράγμασιν αὐτὸ ῥαδίως οἴσκειν λοιπόν. Εἰ δέ
20 τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, καὶ αὐτὸ τοῦτο παραμυθία ἐστί,
τὸ εἰπεῖν ὅτι πρὸς τὸν Πατέρα ἀπέρχομαι· τοῦτο γὰρ δη-
λοῦντος ἦν ὅτι οὐκ ἀπολείται, ἀλλὰ μετὰσιασίς τις ἐσιν
αὐτοῦ ἡ τελευτή. Καὶ ἑτέραν παραμυθίαν αὐτοῖς ἐνέθιγεν·
οὐ γὰρ εἶπε, «Μικρόν καὶ οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με» μόνον,
25 ἀλλὰ καὶ προσέθηκε, «Μικρόν καὶ ᾔψεσθέ με», δηλῶν ὅτι

ΟΜΙΛΙΑ ΟΘ΄

Ίω. 16, 16 - 33

«Ὀλίγον ἀκόμη καὶ δὲν θὰ μὲ βλέπετε, μετὰ ἀπὸ ὀλίγον πάλιν θὰ μὲ ἰδῆτε, διότι πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου. Εἶπον λοιπὸν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητάς του μεταξὺ των· Τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγει, Μικρόν;» καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Τὴν ψυχὴν ποὺ ὑποφέρει καὶ εἶναι κυριευμένη ἀπὸ λύπην μεγάλην τίποτε συνήθως δὲν τὴν καταβάλλει τόσον, ὅσον τὰ λόγια ποὺ γεννοῦν τὴν λύπην, καὶ ποὺ ἐπαναλαμβάνονται συνεχῶς. Διότι τί τέλος πάντων ἐννοεῖ ὁ Χριστός, εἰπὼν, «πηγαίνω», καὶ «δὲν θὰ ὁμιλῶ πλέον μαζί σας»¹, συνεχῶς τὰ ἴδια ἐπαναλαμβάνει, λέγων, «Ὀλίγον ἀκόμη καὶ δὲν θὰ μὲ βλέπετε», καὶ «διότι πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου»; Διότι, ὅταν ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς μὲ τὰ λόγια του περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τότε πάλιν καταβάλλει τὸ φρόνημα αὐτῶν. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὸ κάμνει αὐτό; Ἀσκεῖ τὴν σκέψιν των καὶ τὴν κάμνει σταθερωτέραν καὶ συνηθίζει αὐτοὺς καλῶς μὲ τὴν ἀκρόασιν τῶν λυπηρῶν νὰ ὑπομείνουν μὲ γενναιότητα τὸν χωρισμὸν αὐτοῦ· διότι, ἐκεῖνοι ποὺ μὲ τὰ λόγια ἐμελέτησαν τὸν χωρισμὸν, ἐπρόκειτο πλέον καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν νὰ ὑπομείνουν αὐτὸν εὐκόλως. Ἐὰν δὲ κανεὶς ἤθελεν ἐξετάσει ἀκριβῶς καὶ τὰ ἴδια τὰ λόγια του «Πρὸς τὸν Πατέρα ἀπέρχομαι», ἀποτελοῦν παρηγορίαν· διότι μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἤθελε νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν θὰ ἀπολεσθῇ, ἀλλ' ὁ θάνατός του εἶναι μία κάποια μετάθεσις ἀπὸ ἐδῶ εἰς τὸν οὐρανόν. Ἀνέφερε δὲ καὶ ἄλλον παρηγορητικὸν λόγον· διότι δὲν εἶπε μόνον, «Ὀλίγον ἀκόμη καὶ δὲν θὰ μὲ βλέπετε», ἀλλὰ καὶ ἐπρόσθεσεν, «Ὀλίγον ἀκόμη καὶ θὰ μὲ ἰδῆτε» μὲ σκοπὸν νὰ δηλώσῃ ὅτι καὶ θὰ

καὶ ἐπανήξει, καὶ πρὸς ὀλίγον ἔσται ὁ χωρισμός, καὶ διηνεκῆς ἢ μετ' αὐτῶν συνουσία. Τοῦτο μέντοι οὐ συνεῖδον. Ὅθεν καὶ εἰκότως ἂν τις θαυμάσειε πῶς, πολλάκις ταῦτα ἀκούοντες, ὥς μηδὲν ἀκηκοότες, οὕτως ἀμφιβάλλουσι.

- 5 Πόθεν οὖν οὐ συνίεσαν; Ἡ διὰ τὴν λύπην, ὥς ἔγωγε οἶμαι (αὕτη γὰρ ἐξέβαλλε τῆς διανοίας αὐτῶν τὰ λεγόμενα), ἢ διὰ τὴν ἀσάφειαν τῶν λεγομένων. Διὸ καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς ἰδύο ἐναντία τιθέναι οὐκ ὄντα ἐναντία· εἰ γὰρ ὁφόμενά σε, φησί, ποῦ ὑπάγεις; εἰ δὲ ὑπάγεις, πῶς ὁφόμενά σε; Διὰ τοῦτο λέγουσιν· «Οὐκ οἶδαμεν τί λαλεῖ». Ὅτι μὲν γὰρ ἀπιέναι ἔμελλεν ἤδεσαν, ἠγνόουν δὲ ὅτι μετὰ μικρὸν ἥξει πρὸς αὐτούς. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐπιτιμᾷ αὐτοῖς, ὅτι οὐ συνεῖδον τὸ λεγόμενον. Βουλόμενος γὰρ αὐτοῖς ἐμπῆξαι τὸ περὶ τοῦ θανάτου δόγμα, τί φησιν; «Ἀμήν, ἀμήν λέγω
- 10 ὑμῖν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηγήσετε ὑμεῖς (ὅπερ ἦν τοῦ θανάτου καὶ τοῦ σταυροῦ), ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται». Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι ταχέως ἐπέτρεχον τῷ πιστεύειν ὅτι οὐκ ἀποθανεῖται, εἶτα, ἀκούσαντες ὅτι ἀποθανεῖται, ἀμφέβαλλον, οὐκ εἰδότες τί ποτέ ἐστι τὸ «μικρόν», φησί· «Κλαύ-
- 20 σετε καὶ θρηγήσετε· ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται». Εἶτα, δεικνὺς ὅτι μετὰ τὴν λύπην χαρὰ γίνεται, καὶ ὅτι ἡ λύπη τίκει τὴν χαρὰν καὶ ὅτι αὕτη μὲν βραχεῖα, ἡ δὲ ἡδονὴ ἀπέραντος, ἐπὶ παράδειγμα ἤλθε κοσμικόν· καὶ τί φησιν; «Ἡ γυνή, διὰν τίκει, λύπην ἔχει». Καὶ κέχρηται
- 25 παραβολῇ, ἥ καὶ οἱ προφηταὶ συνεχῶς τῇ ὑπερβολῇ τῶν ὠδίνων τὰς ἀθυμίας παραβάλλοντες. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ὡδῖνες λήφονται ὑμᾶς· ἀλλ' ἡ ὠδὴν τοῦ τόκου γίνεται χαρᾶς αἰτία, ἅμα καὶ τὸν περὶ ἀνασπάσεως πιστούμε-

ἐπανεῖλθη καὶ ὅτι ὁ χωρισμὸς θὰ εἶναι πολὺ σύντομος, καὶ διαρκὴς ἢ συναναστροφή του μὲ αὐτοὺς. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν τὸ ἀντελήφθησαν. "Ὅθεν πολὺ εὐλογα θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ θαυμάσῃ, πῶς, ἐνῶ πολλές φορές ἤκουον αὐτὰ τὰ λόγια, εἶναι τέτοια ἢ ἀμφιβολία των, ὥσαν νὰ μὴ ἤκουσαν τίποτε.

Διατί λοιπὸν δὲν τὸ ἀντελήφθησαν; "Ἡ ἐξ αἰτίας τῆς λύπης, ὅπως ἐγὼ νομίζω (διότι ἡ λύπη ἀπεμάκρυνε τὰ λεγόμενά του ἀπὸ τὴν σκέψιν των), ἢ ἐξ αἰτίας τῆς ἀσαφείας τῶν λεγομένων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐνόμισαν ὅτι τοὺς εἶπε δύο ἀντίθετα πράγματα, ποὺ ὅμως δὲν εἶναι ἀντίθετα· διότι, λέγει, ἐὰν θὰ σὲ ἰδοῦμεν, ποῦ θὰ ὑπάγῃς; ἐὰν δὲ θὰ ὑπάγῃς, πῶς θὰ σὲ ἰδοῦμεν; Διὰ τοῦτο λέγουν· «Δὲν καταλαβαίνομεν τί λέγει». Διότι, τὸ ὅτι ἐπρόκειτο ν' ἀπέλθῃ τὸ ἐγνώριζον, δὲν ἐγνώριζον ὅμως ὅτι μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτοὺς. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ τοὺς ἐπιτιμᾷ, διότι δὲν ἀντελείφθησαν τὸ λεγόμενον. Θέλων δηλαδὴ νὰ βάλῃ μέσα των τὴν ἰδέαν περὶ τοῦ θανάτου του, τί λέγει; «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι θὰ κλαύσετε καὶ θὰ θρηνήσετε (πρᾶγμα ποῦ ἐδήλωνε τὸν θάνατον καὶ τὸν σταυρόν), ὁ κόσμος ὅμως θὰ χαρῇ». Διότι, ἐπειδὴ αὐτοὶ δὲν ἤθελον τὸν θάνατόν του, ἔφθανον εἰς τὸ σημεῖον νὰ πιστεύουν ἀμέσως ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ, εἰς τὴν συνέχειαν ὅμως, ὅταν ἤκουσαν ὅτι θ' ἀποθάνῃ, ἀμφέβαλλον, μὴ γνωρίζοντες δὲ τί τέλος πάντων σημαίνει τὸ «μικρόν», λέγει· «Θὰ κλαύσετε καὶ θὰ θρηνήσετε, ἀλλ' ἡ λύπη σας θὰ μεταβληθῇ εἰς χαράν». Ἐπειτα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι μετὰ τὴν λύπην ἀκολουθεῖ χαρά, καὶ ὅτι ἡ λύπη γεννᾷ τὴν χαράν, καὶ ὅτι ἡ μὲν λύπη εἶναι σύντομος, ἡ δὲ ἡδονὴ ἀπέραντος, ἀνέφερε παράδειγμα ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν κόσμον· καὶ τί λέγει; «Ἡ γυναῖκα ὅταν γεννᾷ ἔχει λύπην». Καὶ χρησιμοποιεῖ παραβολήν, ποῦ καὶ οἱ προφῆται ἐχρησιμοποιοῦν, παραβάλλοντες συνεχῶς τὰς θλίψεις μὲ τὸν ὑπερβολικὸν βαθμὸν τῶν ὠδίνων. Αὐτὸ δὲ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· Ἔθ' ὅτι σᾶς κυριεύσουν ὠδίνες, ἀλλ' ἡ ὠδὴν τοῦ τοκετοῦ γίνεται αἰτία χαρᾶς, ἐπιβεβαιῶντων συγχρόνως καὶ τὸν λό-

νος λόγον, καὶ δεικνὺς ὅτι τὸ ἐνιεύθην ἀπελθεῖν ὁμοίον ἐστι
 τῷ ἀπὸ μήτρας ἀπελθεῖν εἰς λαμπρὸν φῶς· ὥσανεὶ ἔλεγε·
 Ὑμῶν θαυμάσητε ὅτι διὰ λύπης τοιαύτης ἐπὶ τὰ συμφέροντα
 ὑμῶν ἄγω· ἐπεὶ καὶ ἡ μήτηρ ἐπὶ τὸ γενέσθαι μήτηρ οὐ-
 5 τως ἔρχεται διὰ λύπης·.

Αἰνίττειται δὲ ἐνταῦθα καὶ τι μυστικόν, ὅτι ἔλυσεν αὐ-
 τὸς τοῦ θανάτου τὰς ὠδῖνας, καὶ νέον ἄνθρωπον ἀπογεννη-
 θῆναι πεποίηκε. Καὶ οὐκ εἶπεν ὅτι παρελεύσεται ἡ θλίψις
 μόνον, ἀλλ' οὐδὲ μέμνηται αὐτῆς· τοσαύτη ἡ διαδεχομένη
 10 χαρά. Οὕτω καὶ τοῖς ἁγίοις ἔσται. Καὶ μὴν οὐ διὰ τοῦτο
 χαίρει ἡ γυνή, ὅτι ἦλθεν ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' ὅ-
 τι αὐτῇ παιδίον ἐτέχθη· ἐπεὶ, εἰ διὰ τοῦτο ἔχαιρεν, οὐδὲν
 ἐκώλυε καὶ ἐφ' ἐτέρᾳ γυναικὶ τικτούσῃ τὰς μὴ τικτούσας
 χαίρειν. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὕτως εἶπεν; Ὅτι εἰς τοῦτο
 15 μόνον παρέλαβε πρὸ ὑπόδειγμα, εἰς τὸ δεῖξαι πρόσκαιρον
 μὲν τὴν λύπην, διηνεκῇ δὲ τὴν χαράν, καὶ εἰς τὸ μετὰ στα-
 σιν εἶναι πρὸς ζωὴν, καὶ εἰς τὸ μέγα τῶν ὠδίνων τὸ κέρ-
 δος. Καὶ οὐκ εἶπεν, Ὑπέχθη παιδίον, ἀλλ' ὅτι «ἄνθρωπος».
 Ἐνταῦθα γὰρ μοι τὴν ἀνάστασιν αἰνίττειται τὴν αὐτοῦ,
 20 καὶ ὅτι οὐκ ἐκείνῳ τῷ ὠδίναντι θανάτῳ, ἀλλὰ τῇ βασιλείᾳ
 τίκτεσθαι ἔμελλε. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, Ὑγεννήθη αὐτῇ
 παιδίον, ἀλλ' «ἔγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον. Καὶ
 ὑμεῖς οὖν νῦν μὲν λυπήσεσθε· πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ
 ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται». Εἶτα ὅτι οὐκ ἔτι ἀ-
 25 ἀποθανεῖται δηλῶν, φησί· «Καὶ οὐδεὶς αὐτὴν αἶρει ἀφ' ὑ-
 μῶν. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν». Πά-
 λιν οὐδὲν ἄλλο κατασκευάζει διὰ τούτων, ἢ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ
 ἐστι. Τότε γὰρ εἴσεσθε πάντα λοιπόν.

Τί δέ ἐστιν «Ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε»; Οὐ δεήσεσθε με-
 30 σίτου, ἀλλ' ἄρκεϊ, τὸ ὄνομα μόνον εἰπόντας, πάντα λαβεῖν.

γον περὶ τῆς ἀναστάσεώς του, καὶ δεικνύων, ὅτι ἡ ἀναχώρησίς του ἀπὸ ἐδῶ ὁμοιάζει μὲ τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν μήτραν εἰς λαμπρὸν φῶς· εἶναι ὡσὰν νὰ τοὺς ἔλεγε· Ὑπαυμάστες ποὺ μὲ τέτοιου εἴδους λύπης σᾶς ὁδηγῶ πρὸς αὐτὰ ποὺ σᾶς συμφέρουν· διότι καὶ ἡ μητέρα διὰ νὰ γίνῃ μητέρα, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον διέρχεται διὰ μέσου τῆς λύπης.

Ὑπαινίσσεται ἐδῶ καὶ κάποιο μυστικόν, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς κατέλυσε τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου καὶ συνετέλεσε νὰ γεννηθῇ νέος ἄνθρωπος. Καὶ δὲν εἶπεν ὅτι θὰ παρέλθῃ ἡ θλίψις μόνον, ἀλλ' ὅτι οὔτε κἂν ἐνθυμεῖται αὐτήν· τόσον μεγάλη εἶναι ἡ χαρὰ ποὺ διαδέχεται αὐτήν. Τὸ ἴδιο θὰ συμβῇ καὶ μὲ τοὺς ἀγίους. Καὶ βέβαια ἡ γυναῖκα δὲν χαίρεται δι' αὐτό, ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦλθεν ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ διότι ἐγεννήθη παιδίον δι' αὐτήν· διότι, ἐὰν ἐχαίρετο δι' αὐτό, τίποτε δὲν ἠμπούδιζε καὶ δι' ἄλλην γυναῖκα ποὺ γεννᾷ νὰ χαίρωνται ἐκεῖναι ποὺ δὲν γεννοῦν. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ὠμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Διότι δι' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν λόγον ἔλαβε τὸ παράδειγμα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ μὲν λύπη εἶναι προσωρινή, ἡ δὲ χαρὰ διαρκής, καὶ ὅτι ἀποτελεῖ μετάβασιν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ ὅτι εἶναι μέγα τὸ κέρδος ἀπὸ τὰς ὠδῖνας. Καὶ δὲν εἶπεν, 'ἐγεννήθη παιδίον', ἀλλ' «ἄνθρωπος». Ἐδῶ νομίζω ὅτι ὑπαινίσσεται τὴν ἀνάστασίν του, καὶ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γεννηθῇ ὅχι δι' ἐκεῖνον τὸν θάνατον ποὺ ἐγέννησε τὰς ὠδῖνας, ἀλλὰ διὰ τὴν βασιλείαν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, 'ἐγεννήθη παιδίον δι' αὐτήν', ἀλλ' «ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον. Καὶ σεῖς λοιπὸν τώρα μὲν θὰ λυπηθῆτε· πάλιν ὅμως θὰ σᾶς ἰδῶ καὶ ἡ λύπη σας θὰ μεταβληθῇ εἰς χαρὰν». Ἐπειτα, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ πλέον, λέγει· «Καὶ κανεὶς δὲν θ' ἀφαιρέσῃ τὴν χαρὰν ἀπὸ σᾶς. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν θὰ μὲ παρακαλέσετε διὰ τίποτε». Πάλιν τίποτε ἄλλο δὲν θέλει νὰ δείξῃ μὲ αὐτά, παρὰ ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι τότε θὰ τὰ γνωρίσετε ὅλα πλέον.

Τί σημαίνει δέ, «Ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε»; Δὲν θὰ χρειασθῆτε μεσίτην, ἀλλ' εἶναι ἀρκετὸν καὶ μόνον νὰ εἰπῆτε

«Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι, ὅσα ἐὰν αἰτήσητε τὸν Πα-
 τέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου». Δείκνυσι τοῦ ὀνόματος τὴν δύνα-
 μιν, εἴ γε, μὴ ὁρώμενος, μηδὲ παρακαλούμενος, ἀλλ' ὀνομα-
 ζόμενος μόνον, καὶ παρὰ τῷ Πατρὶ ποιεῖ θαυμασιούς. Πρὸς
 5 δὴ τοῦτο γέγονεν; Ἐνθα λέγουσιν «Ἐπιδε ἐπὶ τὰς ἀπει-
 λὰς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρησίας λα-
 λεῖν τὸν λόγον σου, καὶ ποιεῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου σημεῖα.
 Καὶ ἐσεῖσθῃ ὁ πόπος, ἔνθα ἦσαν». «Ἐως ὅρτι οὐκ ἤτήσατε
 οὐδέν». Ἐντεῦθεν δείκνυσιν ὅτι συμφέρει πάλιν αὐτὸν ἀπελ-
 10 θεῖν, εἴ γε ἕως τότε οὐδὲν ἤτησαν, τότε δὲ λήψονται πάντα,
 ὅσα ἂν αἰτήσωσι. Μὴ γάρ, ἐπειδὴ λοιπὸν οὐ συνέσομαι ὑ-
 μῖν, νομίσητε ἐγκαταλελειφθαι τὸ ὄνομά μου μείζονα ὑμῖν
 δώσει παρησίαν.

2. Ἐπεὶ οὖν συνεσκιασμένα ἦν τὰ εἰρημένα, φησί· «Ταῦ-
 15 τα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν, καὶ ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκ
 ἔτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν». Ἔσται καιρὸς, ὅτε πάν-
 τες εἴσεσθε σαφῶς (λέγει δὲ τὸν τῆς ἀνασιτάσεως χρόνον).
 τότε παρησίᾳ περὶ τοῦ Πατρὸς ἀναγγελῶ ὑμῖν (καὶ γὰρ
 ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας συνῆν, καὶ διελέχθη αὐτοῖς, συνα-
 20 λιζόμενος, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ).
 νῦν μὲν γάρ, ἐν φόβῳ ὄντες, οὐ προσέχετε τοῖς λεγομένοις,
 τότε δέ, ἀνασιτάντα ἰδόντες καὶ συνόντες, δυνήσεσθε παρη-
 σίᾳ πάντα μανθάνειν, ὅτι αὐτὸς ὁ Πατὴρ ὑμᾶς φωθήσει,
 τῆς εἰς ἡμᾶς πίστεως βεβαίας γεγεννημένης. «Καὶ οὐκ ἐ-
 25 ρωτήσω τὸν Πατέρα». Ἀρκεῖ ἢ εἰς ἡμᾶς ἀγάπη προσιῆναι
 ὑμῶν. «Ὅτι ὑμεῖς ἡμᾶς περιλήκατε καὶ πεπιστεύκατε ὅτι
 ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον. Ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἐ-
 λήλυθα εἰς τὸν κόσμον. Πάλιν ἀφήμι τὸν κόσμον, καὶ πο-
 ρεύσομαι πρὸς τὸν Πατέρα». Ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῆς ἀνασιτά-

2. Πράξ. 4, 29· 30· 31.

3. Πράξ. 1, 3· 4.

τὸ ὄνομά μου καὶ ὅλα θὰ τὰ λάβετε. «Ἀλήθεια, ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι ὅσα ζητήσετε ἀπὸ τὸν Πατέρα μου εἰς τὸ ὄνομά μου». Δείχνει τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματός του, ἐφ' ὅσον βέβαια, χωρὶς νὰ εἶναι ὁρατός καὶ χωρὶς νὰ παρακαλῇται, ἀλλὰ ἀναφερόμενον μόνον τὸ ὄνομά του, καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους θαυμαστοὺς ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς. Ποῦ λοιπὸν συνέβη αὐτό; Ἐκεῖ ποὺ λέγουν· «Ρίψε τὸ βλέμμα σου πρὸς τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν καὶ δῶσε εἰς τοὺς δούλους σου νὰ κηρύσσουν μὲ παρρησίαν τὸν λόγον σου, καὶ νὰ κάμνουν εἰς τὸ ὄνομά σου θαύματα. Καὶ ἐσεῖσθῃ ὁ τόπος ὅπου ἦσαν συγκεντρωμένοι»². «Μέχρι τώρα δὲν ἐζητήσατε τίποτε». Ἐδῶ δείχνει ὅτι συμφέρει πάλιν αὐτός ν' ἀπέλθῃ, ἐφ' ὅσον βέβαια μέχρι τότε δὲν ἐζήτησαν τίποτε, τότε δὲ θὰ τὰ λάβουν ὅλα, ὅσα θὰ ζητήσουν. Μὴ νομίσετε δηλαδή, ἐπειδὴ πλέον δὲν θὰ εὐρίσκωμαι κοντὰ σας, ὅτι ἔχετε ἐγκαταλειφθῇ τὸ ὄνομά μου θὰ σᾶς δώσῃ μεγαλυτέραν παρρησίαν.

2. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦσαν συγκαλυμμένα τὰ λεχθέντα, λέγει· «Σᾶς τὰ εἶπα αὐτὰ μὲ παραβολικὸν τρόπον, καὶ ἔρχεται ἡ ὥρα ποὺ δὲν θὰ σᾶς ὁμιλήσω μὲ παραβολάς». Ἐὰν ἔλθῃ καιρὸς ποὺ ὅλα θὰ τὰ γνωρίσετε μὲ σαφήνειαν (ἐννοεῖ δὲ τὸν χρόνον τῆς ἀναστάσεως)· τότε μὲ σαφήνειαν θὰ σᾶς ὁμιλήσω περὶ τοῦ Πατρὸς (καθ' ὅσον ἐπὶ σαράντα ἡμέρας συνανεστράφη αὐτοῦς καὶ συνωμίλησε μὲ αὐτοῦς, συντρώγων μὲ αὐτοῦς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ)³· διότι τώρα μὲν, κυριευμένοι ἀπὸ τὸν φόβον, δὲν προσέχετε εἰς τὰ λεγόμενα, τότε ὅμως, ὅταν μὲ ἰδῇτε ἀναστημένον καὶ μὲ συναναστραφῇτε, θὰ ἠμπορέσετε μὲ σαφήνειαν ὅλα νὰ τὰ μάθετε, διότι ὁ ἴδιος ὁ Πατὴρ θὰ σᾶς ἀγαπήσῃ, ἐφ' ὅσον θὰ ἔχῃ σταθεροποιηθῇ ἡ πίστις σας εἰς ἐμένα'. «Καὶ δὲν θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα». Ἀρκεῖ ἡ ἀγάπη σας πρὸς ἐμένα νὰ σᾶς συμπαρασταθῇ. «Διότι σεῖς μὲ ἠγαπήσατε καὶ ἐπιστεύσατε ὅτι ἐξῆλθον ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἀπὸ τὸν Πατέρα ἐξῆλθον καὶ ἦλθα εἰς τὸν κόσμον. Πάλιν ἀφήνω τὸν κόσμον καὶ πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου». Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν ἦτο τυχαία ἡ παρηγορία ποὺ

σεως λόγος οὐχ ὥς ἔτυχεν αὐτοὺς παρεμυθεῖτο, καὶ μετὰ
 τούτων τὸ ἀκούειν ὅτι «παρὰ Θεοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἐκεῖ ὑπά-
 γω», συνεχῶς αὐτὰ περισιρέφει· τὸ μὲν γὰρ ἡγγυᾶτο ὅτι
 ὁρθῶς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, τὸ δὲ ὅτι μέλλουσιν ἐν ἀσφα-
 5 λείᾳ εἶναι. Ὅτε μὲν οὖν ἔλεγε, «Μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ
 με· καὶ μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με», εἰκότως ἡγνόουν, νῦν δὲ
 οὐκ ἔτι.

Τί δέ ἐστιν, «Ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε»; Οὐκ ἐρεῖτε, «Δεῖ-
 ξον ἡμῖν τὸν Πατέρα σου», καὶ «ποῦ ὑπάγεις;»· ὅτι πᾶσαν
 10 εἴσεσθε τὴν γνῶσιν, καὶ διακρίσεται πρὸς ὑμᾶς ὁ Παιῆρ,
 ὥσπερ καὶ ἐγώ. Τοῦτο μάλιστα αὐτοὺς ἀναπνεῦσαι ἐποίησε,
 τὸ μαθεῖν ὅτι τῷ Πατρὶ ἔσονται φίλοι. Διὸ λέγουσι· «Νῦν
 οἶδαμεν ὅτι οἶδας πάντα». Ὅρᾳς ὅτι πρὸς τὸ ὑφορμῶν
 τῇ διανοίᾳ ἀπεκρίνατο; «Καὶ οὐ χρειάν ἔχεις, ἵνα τίς σε
 15 ἐρωτῇ»· τουτέστι, πρὶν ἢ ἀκοῦσαι, οἶδας τὰ σκανδαλίζοντα
 ἡμᾶς, καὶ ἀνέπανσας, ἐπειδὴ εἶπες· «Ὁ Παιῆρ ὑμᾶς φι-
 λεῖ, ὅτι ἐμὲ πεφιλήκατε». Μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα, τότε
 λέγουσι· «Νῦν οἶδαμεν». Ὅρᾳς πῶς ἀτελῶς εἶχον; Εἴτα,
 ἐπειδὴ ὥσπερ τινὰ χάριν αὐτῷ παρέχοντες λέγουσι, «Νῦν
 20 οἶδαμεν», λέγει· Ὅλλων δεῖσθε ἐτέρων, ὥστε ἐπὶ τὸ τέ-
 λειον ἐλθεῖν· οὐδὲν οὐδέπω ὑμῖν καιώρθωται. Νῦν οὖν
 προδώσειτέ με τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τοσοῦτος ὑμῶν κρατήσῃ
 φόβος, ὥστε μηδὲ μετ' ἀλλήλων δυνηθῆναι ἀναχωρῆσαι.
 Ἀλλ' οὐδὲν ἀπὸ τούτων πείσομαι δεινόν'.

25 Ὅρᾳς πῶς πάλιν συγκαταβατικὸς ὁ λόγος; Τοῦτο γοῦν
 αὐτοῖς καὶ ἐγκαλεῖ, ὅτι συγκαταβάσεως δέονται διηνεκῶς.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον, «Ἴδε νῦν παρηγοία λαλεῖς, καὶ παροι-
 μίαν οὐδεμίαν λέγεις, καὶ διὰ τοῦτο πιστεύομέν σου», δεί-
 κνυσιν ὅτι νῦν, ὅτε πιστεύουσιν, οὕτω πιστεύουσιν, οὐδὲ
 30 προσίεται αὐτῷ τὰ ῥήματα. Ταῦτα λέγει, εἰς ἕτερον αὐτοὺς

4. Ἰω. 14, 8.

5. Ἰω. 14, 15.

ἐλάμβανον ἀπὸ τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεώς του, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ καὶ τὸ ὅτι ἤκουον ὅτι «ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξῆλθον καὶ ἐκεῖ πηγαίνω», συνεχῶς αὐτὴν ἐπαναλαμβάνει· διότι τὸ μὲν ἓνα ἐπεβεβαίωνεν ὅτι ὀρθῶς πιστεύουν εἰς αὐτόν, τὸ δὲ ἄλλο ὅτι πρόκειται νὰ εἶναι εἰς ἀσφάλειαν. Ὡταν λοιπὸν ἔλεγεν, «Ὀλίγον ἀκόμη καὶ δὲν θὰ μὲ βλέπετε καὶ μετὰ ἀπὸ ὀλίγον θὰ μὲ ἰδῆτε», πολὺ εὖλογα ἀγνοοῦσαν τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν, τῶρα ὁμως ὄχι πλέον.

Τί σημαίνει δέ, «Ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε»; Δὲν θὰ εἰπῆτε, «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα σου»⁴, καὶ «ποῦ πηγαίνεις;»⁵· διότι θὰ τὰ γνωρίσετε ὅλα καὶ αἱ διαθέσεις τοῦ Πατρὸς πρὸς ἐσᾶς θὰ εἶναι ὅπως καὶ αἱ ἰδικαί μου. Αὐτὸ πρὸ πάντων ἔκαμεν αὐτοὺς νὰ ἀναπνεύσουν, τὸ νὰ μάθουν ὅτι θὰ γίνουν ἀγαπητοὶ εἰς τὸν Πατέρα. Διὰ τοῦτο λέγουν· «Τώρα γνωρίζομεν ὅτι τὰ γνωρίζεις ὅλα». Βλέπεις ὅτι ἡ ἀπάντησις τοῦ ἦτο σύμφωνος πρὸς αὐτὸ ποῦ ἦτο πίσω ἀπὸ τὴν σκέψιν των; «Καὶ δὲν χρειάζεται νὰ σὲ ἐρωτᾷ κανεὶς»· δηλαδή, πρὶν ἀκόμη ἀκούσης, γνωρίζεις ἐκεῖνα ποῦ μᾶς σκανδαλίζουν καὶ μᾶς καθησυχάσας μὲ αὐτὰ ποῦ εἶπες· «Ὁ Πατήρ μου σᾶς ἀγαπᾷ ἐπειδὴ ἠγαπήσατε ἐμένα». Μετὰ ἀπὸ τόσα πολλὰ καὶ τόσα ὑψηλὰ λόγια του, τότε λέγουν· «Τώρα γνωρίζομεν». Βλέπεις πῶς ἦσαν πνευματικὰ ἀτελεῖς; Ὡς ἐπειτα, ἐπειδὴ, ὥσαν νὰ τὸν εὐχαριστοῦν κατὰ κάποιον τρόπον, λέγουν, «τώρα γνωρίζομεν», λέγει· Ὡς ἔχετε ἀνάγκην ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, ὥστε νὰ φθάσετε εἰς τὸ τέλειον· τίποτε ἀκόμη δὲν κατωρθώσατε. Τώρα λοιπὸν θὰ μὲ παραδώσετε εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ τόσοσ φόβος θὰ σᾶς κυριεύσῃ, ὥστε οὔτε ὅλοι μαζὶ θὰ ἠμπορέσετε νὰ ἀναχωρήσετε. Ἀλλὰ δὲν θὰ πάθω ἀπὸ αὐτὰ κανὲν κακόν’.

Βλέπεις πῶς πάλιν ὁ λόγος εἶναι συγκαταβατικός; Αὐτὸ βέβαια εἶναι διὰ τὸ ὅποιο τοὺς κατηγορεῖ, ὅτι δηλαδή ἔχουν συνεχῶς ἀνάγκην τῆς συγκαταβάσεώς του. Ὡς ἐπειδὴ δηλαδή ἔλεγον, «Νά, τώρα ὁμιλεῖς καθαρὰ καὶ δὲν λέγεις τίποτε παραβολικά, καὶ διὰ τοῦτο σὲ πιστεύομεν», δείχνει ὅτι τώρα, ποῦ πιστεύουν, δὲν πιστεύουν ἀκόμη, οὔτε δέχεται τὰ λόγια των. Αὐτὰ τὰ λέγει μεταφέρων τὴν

παραπέμπων καιρόν. Τὸ δὲ «ὁ Πατήρ μετ' ἐμοῦ ἐσιν» δι'
 αὐτοὺς πάλιν τέθεικε· τοῦτο γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἐβούλετο
 μαθεῖν. Εἶτα, δεκνὺς ὅτι οὐ τὴν τελείαν γνῶσιν παρεδίδου
 αὐτοῖς ταῦτα λέγων, ἀλλ' ὥστε τὸν λογισμὸν αὐτοῖς μὴ στα-
 5 σιάζειν (εἰκὸς γὰρ αὐτοὺς λογίζεσθαι ἀνθρώπινά τινα, καὶ
 ὅτι οὐδεμιᾶς ἀπολαύσουσι παρ' αὐτοῦ βοηθείας), φησί· «Ταῦ-
 τα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε»· τουτέστιν,
 ἵνα μὴ ἐκβάλητέ με τῆς διανοίας ὑμῶν, ἀλλὰ παραδέξησθε.
 Μὴ τοίνυν εἰς δόγμα τις ἐλκέτω τὰ λεγόμενα· εἰς γὰρ
 10 ἡμετέραν εἴρηται παράκλησιν καὶ ἀγάπην. Οὐδὲ γὰρ μέχρι
 τούτου, φησί, τοιαῦτα πάσχουσι· σιήσεται ὑμῖν τὰ τῶν δει-
 νῶν· ἀλλὰ, ἕως ἄν ᾗτε ἐν τῷ κόσμῳ, θλίψιν ἔξετε, οὐ νῦν,
 διε παραδίδομαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα. Ἀλλὰ ἀνάσιγητε τῷ
 λογισμῷ· εὐδὲν γὰρ πείσεσθε δεινόν· τοῦ γὰρ Διδασκάλου
 15 περιγενεμένου τῶν ἐχθρῶν, οὐ χρὴ τοὺς μαθητὰς ἀλύειν.
 Καὶ πῶς νενίκηκας, εἶπέ μοι, τὸν κόσμον; Εἶπον μὲν ἤδη
 ὅτι τὸν ἄρχοντα αὐτοῦ κατέβαλον κάτω, εἴσεσθε δὲ καὶ ὑ-
 σπερον, πάντων εἰκόντων ὑμῖν καὶ παραχωρούντων.

3. Ἔξεστι δὲ καὶ ἡμᾶς νικᾶν, εἰάν βουλώμεθα, εἰς
 20 τὸν ἀρχηγὸν τῆς πίστεως ἡμῶν ἀφορῶντας, καὶ ταύτην βα-
 δίζοντας τὴν ὁδόν, ἣν αὐτὸς ἡμῖν ἔειπεν· οὕτως οὐδὲ θά-
 ναιος ἡμῶν περιέσται. Τί οὖν; οὐ τεθνήξαμεν; φησὶν ἀπὸ
 γὰρ τούτου δῆλον ὅτι οὐ περιέσται. Καὶ μὴν τότε ὁ ἀντα-
 γωνιστὴς ἔσται λαμπρός, οὐχ ὅταν μὴ συμπλακῇ τῷ ἐχθρῷ,
 25 ἀλλ' ὅταν συμπλακεῖς μὴ κατέχηται. Οὐ τοίνυν διὰ τὴν
 συμπλακὴν θνητοί, ἀλλὰ διὰ τὴν νίκην ἀθάνατοι· τότε γὰρ
 ἄν ἡμεν θνητοί, εἰ ἐμένομεν παρ' αὐτῷ διηνεκῶς. Ὡσπερ
 οὖν οὐκ ἄν εἶπομι τὰ μακροβιώτατα τῶν ζώων ἀθάνατα,

σκέψιν των εἰς ἄλλον καιρόν. Τὸ δὲ «Ὁ Πατήρ μου εἶναι μαζί μου» τὸ ἀνέφερε πάλιν δι' αὐτούς· διότι αὐτὸ ἤθελε μὲ κάθε τρόπον νὰ μάθουν. Ἐπειτα, διὰ νὰ δείξη ὅτι μὲ τὰ λόγια του αὐτὰ δὲν τοὺς παρέδιδε τὴν τελείαν γνῶσιν, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ νὰ μὴ ἐπαναστατῇ ἡ σκέψις των (διότι φυσικὸν ἦτο νὰ ἤρχοντο εἰς τὴν σκέψιν των ἀνθρώπιναι σκέψεις, καὶ ὅτι δὲν θὰ τύχουν ἀπὸ αὐτὸν καμμίας βοηθείας), λέγει· «Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα διὰ νὰ ἔχετε εἰρήνην μένοντες ἐνωμένοι μαζί μου»· δηλαδή, διὰ νὰ μὴ μὲ βγάλετε ἀπὸ τὴν σκέψιν σας, ἀλλὰ νὰ μὲ παραδεχθῆτε. Νὰ μὴ θεωρήσῃ κανεὶς τὰ λεγόμενα ὡσὰν κάποιο δόγμα, διότι ἔχουν λεχθῇ πρὸς παρηγορίαν σας καὶ εἰς ἐνδειξιν ἀγάπης. Διότι, λέγει, δὲν θὰ εἶναι τὰ παθήματά σας τόσον ὑπερβολικά· θὰ σταματήσουν διὰ σᾶς τὰ δεινὰ· ἀλλ' ὅσον χρόνον θὰ εἴσθε εἰς τὸν κόσμον, θὰ ἔχετε θλίψιν, ὅχι τώρα ποὺ παραδίδομαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα. Ἀλλὰ κρατήσατε ὑψηλὰ τὸ φρόνημά σας· καθ' ὅσον τίποτε τὸ φοβερὸν δὲν θὰ πάθετε· διότι ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ διδάσκαλος καταβάλλει τοὺς ἐχθρούς, δὲν πρέπει οἱ μαθηταὶ νὰ λυποῦνται. Καὶ πῶς ἐνίκησες, εἶπέ μου, τὸν κόσμον; Σᾶς εἶπα ἤδη ὅτι κατενίκησα τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου, θὰ τὸ γνωρίσετε δὲ καὶ ἀργότερον, ὅταν ὅλοι θὰ ὑποχωροῦν ἐμπρὸς σας καὶ θὰ ὑπακούουν εἰς σᾶς.

3. Εἶναι δυνατόν καὶ ἡμεῖς νὰ νικῶμεν, ἐὰν θέλωμεν, ἔχοντες ἐστραμμένα τὰ βλέμματά μας πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς πίστεώς μας καὶ βαδίζοντες αὐτὴν τὴν ὁδὸν ποὺ μᾶς ἐχάραξεν αὐτός· ἔτσι οὔτε ὁ θάνατος θὰ ἡμπορέσῃ νὰ μᾶς νικήσῃ. Τί λοιπόν; δὲν θὰ πεθάνωμεν; λέγει· διότι ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερόν ὅτι δὲν θὰ μᾶς νικήσῃ. Καὶ ὁμῶς τότε ὁ ἀνταγωνιστῆς θὰ εἶναι λαμπρός, ὅχι ὅταν δὲν συμπλακῇ μὲ τὸν ἐχθρόν, ἀλλ' ὅταν συμπλακῇ καὶ δὲν καταβληθῇ. Δὲν εἴμεθα δηλαδή θνητοὶ ἐξ αἰτίας τῆς συμπλοκῆς, ἀλλ' ἀθάνατοι ἐξ αἰτίας τῆς νίκης μας πρὸς αὐτόν· διότι τότε θὰ συνέβαινε νὰ εἴμεθα θνητοί, ἐὰν ἐμένομεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν του διαρκῶς. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή δὲν θὰ ἡμπορούσα νὰ ὀνομάσω ἀθάνατα τὰ ζῶα ποὺ ζοῦν

καίτοι γε πολὺν γέμοντα χρόνον ἔξω θανάτου, οὕτως οὐδὲ
 θνητὸν διὰ τὸ λύεσθαι θανάτῳ, τὸν μέλλοντα μετὰ τὸν θά-
 νατον ἀνίστασθαι· εἰπέ γάρ μοι, εἴ τις πρὸς ὀλίγον ἐρυθριά-
 σειε, τοῦτον οὕτω καλέσομεν διηνεκῶς ἐρυθρόν; Οὐδαμῶς·
 5 οὐ γάρ ἐσσι τὸ πρᾶγμα ἕξις. Εἴ τις ὥχρὸς γένοιτο, τοῦ-
 τον ἐκτεριῶντα προσερούμεν; Οὐδαμῶς· πρόσκαιρον γὰρ τὸ
 πάθος. Οὐκοῦν οὐδὲ θνητὸν καλέσει τὸν ἐν λόγῳ χρόνῳ
 γενόμενον ἐν θανάτῳ· ἐπεὶ καὶ τοὺς καθεύδοντας οὕτως
 ἐρούμεν· τεθνήκασι γάρ, ὥς εἰπεῖν, καὶ εἰσὶν ἀνενέργητοι.
 10 Ἀλλὰ φθείρει τὰ σώματα; Καὶ τί τοῦτο; οὐ γὰρ ἵνα φθο-
 ρᾷ μείνῃ, ἀλλ' ἵνα δελτίῳ γένηται.

Νικήσωμεν τοίνυν τὸν κόσμον· πρὸς ἀθανασίαν δράμω-
 μεν· ἀκολυνθήσωμεν τῷ βασιλεῖ· σιτήσωμεν αὐτῷ τροπαιον·
 καταφρονήσωμεν αὐτοῦ τῶν ἡδονῶν. Καὶ οὐ δεῖ πόνων·
 15 μεταδῶμεν τὴν ψυχὴν πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ νενίκηται ὁ
 κόσμος ἅπας. Ἐάν μὴ ἐπιθυμήσῃς αὐτοῦ, νενίκηται· ἂν κα-
 ταγελᾷσῃς αὐτόν, ἡττηται. Ξένοι δομέν καὶ παρεπίδημοι·
 μηδενὶ τοίνυν τῶν λυπηρῶν ἀλγῶμεν οὐδὲ γάρ, εἰ παιρί-
 δος γενόμενος λαμπρᾶς καὶ προγόνων περιφανῶν εἰς μα-
 20 κράν τινα γῆν ἀπῆλθες, μηδενὶ γνώριμος ὢν, μηδὲ παῖδας
 ἔχων, μηδὲ πλοῦτιον, εἰτά τις ὕβρισεν, ἤλγησας ἄν, ὥς δι-
 κοι ταῦτα παθῶν· τὸ γὰρ εἰδέναι σαφῶς διὲν ἐν ξένῃ καὶ
 ἀλλοτριᾷ εἰ πάντα φέρειν εὐκόλως ἔπειθε, καὶ τὸ κατα-
 φρονεῖσθαι, καὶ τὸ πεινῆν καὶ διψῆν, καὶ τὸ ὀτιοῦν παθεῖν.
 25 Τοῦτο λόγισαι καὶ νῦν, διὲν ξένος εἰ καὶ παρεπίδημος, καὶ
 μηδέν σε τῶν ἐν τῇ ξένῃ ταύτῃ θορυβεῖται· καὶ γὰρ πόλιν
 ἔχεις, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός· ἡ δὲ παροί-

πᾶρα πολλὰ χρόνια, ἂν καὶ βέβαια μένουν ἐκτός τοῦ θανάτου πολὺν χρόνον, ἔτσι οὔτε θνητὸν ἐκεῖνον ποὺ διαλύεται μὲ τὸν θάνατον σωματικῶς, ἀλλὰ πρόκειται νὰ ἀναστηθῇ μετὰ τὸν θάνατον· διότι εἶπέ μου· ἐὰν κάποιος συνέβη νὰ ἔγινεν ἐρυθρὸς δι' ὀλίγον, αὐτὸν θὰ τὸν ὀνομάσωμεν συνεχῶς ἐρυθρόν; Κάθε ἄλλο· διότι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι μόνιμον. Ἐὰν κάποιος συνέβαινε νὰ γίνῃ ὥχρος, αὐτὸν θὰ τὸν ὀνομάσωμεν ἰκτερικόν; Καθόλου· διότι τὸ πάθος του εἶναι προσωρινόν. Συνεπῶς οὔτε θνητὸν θὰ ὀνομάσῃς ἐκεῖνον ποὺ δι' ὀλίγον χρόνον θὰ εὐρεθῇ ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ θανάτου· διότι καὶ ἐκείνους ποὺ κοιμῶνται ἔτσι θὰ τοὺς ὀνομάσωμεν· καθ' ὅσον ἀπέθανον, τρόπος τοῦ λέγειν, καὶ εἶναι ἀνενέργητοι. Ἀλλὰ φθείρει τὰ σώματα; Καὶ τί σημασίαν ἔχει αὐτό; ὅχι διὰ νὰ μείνῃ εἰς τὴν φθοράν, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ ἀνώτερον.

“ Ἀς νικήσωμεν λοιπὸν τὸν κόσμον· ἃς τρέξωμεν πρὸς τὴν ἀθανασίαν· ἃς ἀκολουθήσωμεν τὸν βασιλέα· ἃς στήσωμεν εἰς αὐτὸν τρόπαιον· ἃς περιφρονήσωμεν τὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου. Καὶ δὲν χρειάζονται κόποι· ἃς μεταθέσωμεν τὴν ψυχὴν μας πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνικήθῃ ὅλος ὁ κόσμος. “ Ἀν δὲν ἐπιθυμήσῃς τὸν κόσμον, ἐνικήθῃ· ἂν τὸν καταγέλῃς, ἐνικήθῃ. Εἴμεθα ξένοι καὶ παρεπίδημοι· ἃς μὴ θλιβώμεθα λοιπὸν διὰ κανέν ἀπὸ τὰ δυσάρεστα· διότι οὔτε, ἐὰν, καταγόμενος ἀπὸ λαμπρὰν πατρίδα καὶ ἐνδόξους προγόνους, συνέβαινε ν' ἀπέλθῃς εἰς κάποιαν μακρινὴν χώραν, χωρὶς νὰ εἶσαι γνωστὸς εἰς κανένα καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃς τέκνα, οὔτε πλούτη, καὶ ἐν συνεχείᾳ, ἐὰν κάποιος σὲ ὕβριζε, θὰ ἐλυπεῖσο, ὥσάν αὐτὰ νὰ τὰ ἔπαθες εἰς τὴν πατρίδα σου· διότι τὸ νὰ γνωρίζῃς σαφῶς ὅτι εὕρισκεσαι εἰς ξένην καὶ χώραν ἄλλων, θὰ σὲ ἔπειθεν ὅλα νὰ τὰ ὑπομένης μὲ εὐκολίαν, καὶ τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν καὶ ὅποιοδήποτε ἄλλο πάθημα. Αὐτὸ σκέψου καὶ τώρα, ὅτι εἶσαι ξένος καὶ παρεπίδημος καὶ τίποτε νὰ μὴ σὲ ἀνησυχῇ ἀπὸ τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς τὴν ξένην αὐτὴν χώραν· καθ' ὅσον ἔχεις πόλιν τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός· αὕτη δὲ ἡ διαμονὴ εἶναι σύντομος καὶ πολὺ μικρά.

κησις αὕτη πρὸς βραχὺ γίνεται καὶ ὀλίγον. Ὁ βουλόμενος
 τυπείω, ὑβριζέω, λοιδορεῖω· ἐν ξένη ἐσμέν καὶ εὐπελῶς
 ζῶμεν· τὸ γὰρ δεινὸν ἐπὶ τῆς παιρίδος τοῦτο παθεῖν, ἐπὶ
 τῶν πολιτῶν, πότε ἢ μεγίστη ἀσχημοσύνη καὶ ζημία. Ἐὰν
 5 δὲ ἢ τις, ἔνθα μηδένα γνώριμον ἔχῃ, πάντα εὐκόλως ὑφί-
 σταιται· ἢ γὰρ ὕβρις ἀπὸ τῆς γνώμης τῶν ὑβριζόντων χα-
 λεπωτέρα γίνεται· οἷον, ἐάν τις, εἰδὼς τὸν ὑπαρχον ὄντα
 ὑπαρχον, ὑβρίσῃ, τότε ἢ ὕβρις πικρά· ἐὰν δὲ ἰδιώτην νο-
 μίσας ὑβρίσῃ, οὐδὲ ἄψασθαι δύναται τοῦ ταῦτα πάσχοντος.

10 Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς λογισώμεθα· οὐδὲ γὰρ ἴσασιν ὅπερ
 ἐσμέν οἱ ὑβρισταί, οἷον, ὅτι πολῖται τῶν οὐρανῶν καὶ εἰς
 τὴν ἄνω ἀπεγεγραμμένοι παιρίδα, καὶ τῶν Χερουβίμ ἐσμεν
 συγχορευταί. Μὴ τοίνυν ἀλγῶμεν μηδὲ ὕβριν ἡγώμεθα τὴν
 ὕβριν. Εἰ ἐγνώριζον, οὐκ ἂν ὕβρισαν. Ἀλλὰ πτωχοὺς καὶ
 15 εὐτελεῖς νομίζουσι; Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ταύτην ὕβριν
 νομίζωμεν· εἰπέ γάρ μοι, εἴ τις ὁδοιπορῶν, παῖδας τοὺς
 αὐτοῦ φθάσας, ὀλίγον διάστημα ἐν πανδοχείῳ ἐκαθέξειτο,
 περιμένων αὐτούς, εἴτα ὁ πανδοχεύς, ἢ τῶν ὁδοιπόρων τις,
 ἄγνοῶν ὅστις ἂν εἴῃ, δυσχεράνειε πρὸς ἐκεῖνον καὶ λοιδορη-
 20 θείῃ, ἄρα οὐ γελάσεται τὴν ἄγνοιαν ἐκείνου; οὐ τέρπει μᾶλ-
 λον αὐτὸν ἢ πλάνη; οὐκ ἐντιουφήσει, ὥς ἄλλου τινὸς ὑβρι-
 ζομένου; Οὕτω καὶ ἡμεῖς πράττωμεν· καὶ γὰρ ἐν πανδοχείῳ
 καθήμεθα περιμένοντες τοὺς ἡμετέρους, τοὺς ὁδεύοντας τὴν
 ὁδὸν ταύτην. Ὅταν ὁμοῦ πάντες γενώμεθα, τότε εἴσονται
 25 τίνας ὑβρίζουσιν. Οὗτοι τότε κάτω νεύουσι, τότε ἐροῦσι·
 «Οὗτός ἐστιν, ὃν ἔσχομεν ἡμεῖς οἱ ἄφρονες εἰς γέλωτα».

4. Δύο τοίνυν τούτοις παραμνησώμεθα ἑαυτούς, ὅτι
 τε ἡμεῖς οὐχ ὑβριζόμεθα (οὐ γὰρ ἴσασιν οἵτινές ἐσμεν) καὶ
 ὅτι, κἂν βουλώμεθα δίκην λαβεῖν, δώσουσιν ὑστερον χαλε-

Αὐτός ποὺ θέλει ἄς μᾶς δέρῃ, ἄς μᾶς ὑβρίζῃ, ἄς μᾶς περιφρονῇ· εὕρισκόμεθα εἰς ξένην χώραν καὶ ζῶμεν τελείως ἄσημα· διότι τὸ κακὸν εἶναι νὰ τὸ πάθωμεν αὐτὸ εἰς τὴν πατρίδα μας, μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν μας· τότε εἶναι ἡ μεγίστη προσβολὴ καὶ ζημία. Ἐὰν ὅμως κανεὶς ζῇ ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔχει κανένα γνωστόν, ὅλα εὐκόλα τὰ ὑπομένει· διότι ἡ ὕβρις γίνεται βαρυτέρα ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν ὑβριζόντων· ἐπὶ παραδείγματι, ἐὰν κάποιος ὑβρίσῃ τὸν ὕπαρχον, γνωρίζων ὅτι εἶναι ὕπαρχος, τότε ἡ ὕβρις εἶναι βαρεῖα· ἐὰν ὅμως ὑβρίσῃ κάποιον θεωρῶν αὐτὸν ἰδιώτην, δὲν ἡμπορεῖ οὔτε κἂν νὰ θίξῃ ἐκεῖνον ποὺ δέχεται τὴν ὕβριν.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἄς σκεφθῶμεν· διότι δὲν γνωρίζουν οἱ ὑβρισταὶ αὐτὸ ποὺ εἴμεθα, ὅτι δηλαδὴ εἴμεθα πολῖται τῶν οὐρανῶν καὶ ὅτι εἴμεθα γραμμένοι εἰς τὴν οὐράνιον πατρίδα καὶ ὅτι ἀνήκομεν εἰς τὸν χορὸν τῶν Χερουβίμ. Ἄς μὴ λυπούμεθα λοιπὸν, οὔτε νὰ θεωροῦμεν ὕβριν τὴν ὕβριν. Ἐὰν τὸ ἐγνώριζον αὐτό, δὲν θὰ μᾶς ὕβριζον. Ἀλλὰ μᾶς θεωροῦν πτωχοὺς καὶ ἀσήμους; Οὔτε αὐτὴν λοιπὸν ἄς μὴ τὴν θεωροῦμεν ὕβριν· διότι εἶπέ μου, ἐὰν κάποιος ὁδοιπόρος, προσπεράσας τοὺς δούλους του, ἐκάθετο δι' ὀλίγον διάστημα εἰς τὸ πανδοχεῖον, περιμένων αὐτοῦς, ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πανδοχεὺς ἢ κάποιος ἀπὸ τοὺς ὁδοιπόρους, μὴ γνωρίζων ποῖος εἶναι, τὸν ἐφέρετο ἄπρεπα καὶ τὸν ὕβριζεν, ἄρᾳ γε δὲν θὰ γελάσῃ μὲ τὴν ἄγνοιαν ἐκείνου; δὲν θὰ προκαλέσῃ μᾶλλον εὐχαρίστησιν εἰς αὐτὸν ἢ πλάνη ἐκείνου; δὲν θὰ διασκεδάσῃ ὥσᾳν νὰ ὑβρίζεται κάποιος ἄλλος; Ἔτσι καὶ ἡμεῖς ἄς πράττωμεν· καθ' ὅσον εἰς πανδοχεῖον καθήμεθα, περιμένοντες τοὺς ἰδικοὺς μας, ποὺ βαδίζουν αὐτὴν τὴν ὁδόν. Ὄταν θὰ εὐρεθῶμεν ὅλα μαζί, τότε θὰ γνωρίσουν ποῖους ὑβρίζουν. Αὐτοὶ τότε θὰ σκύψουν τὸ κεφάλι των κάτω, τότε θὰ εἰποῦν· «Αὐτός εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἡμεῖς οἱ ἄφρονες ἐγελοῦσαμεν τότε»⁶.

4. Ἄς παρηγορήσωμεν λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ αὐτὰ τὰ δύο, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἡμεῖς δὲν ὑβριζόμεθα (διότι δὲν γνωρίζουν ποῖοι εἴμεθα), καὶ μὲ τὸ ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη θέλωμεν νὰ τοὺς τιμωρήσωμεν, θὰ τιμωρηθοῦν ἀργότερα

- πωτάτην. Ἀλλὰ μὴ γένοιτό τινα οὕτως ὥμην καὶ ἀνθρώπον ἔχειν ψυχὴν! Τί οὖν, ἂν παρὰ τῶν ὁμοφύλων ὑβριζώμεθα; τοῦτο γάρ ἐστι τὸ φορτικόν. Τοῦτο μὲν οὖν ἐστι τὸ κοῦφον. Τί δήποτε; Ὅτι οὐχ ὁμοίως τοὺς ἀγα-
- 5 **5** πωμένους ὑβρίζοντας φέρομεν, καὶ οὓς οὐκ ἴσμεν. Ταῦτα γοῦν, παρακαλοῦντες τοὺς ὑβρισμένους, λέγομεν τὰ ρήματα πολλάκις· Ὁ ἀδελφός ἐστιν ὁ ὑβρικῶς, φέρε γενναίως· πατήρ ἐστι, θεῖός ἐστιν. Εἰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς τὸ ὄνομα δυσωπεῖ, πολλῷ μᾶλλον ἂν εἴπω τούτων γνησιώ-
- 10 **10** τερον· σὺ γὰρ ἀδελφοὶ μόνον ἀλλήλοις ἐσμέν, ἀλλὰ καὶ μέλη καὶ σῶμα ἓν. Εἰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ ὄνομα δυσωπεῖ, πολλῷ μᾶλλον τὸ τοῦ μέλους. Οὐκ ἤκουσας τῆς ἔξω παροιμίας λεγούσης ὅτι δεῖ τοὺς φίλους μετὰ τῶν ἐλαιτωμάτων ἔχειν; οὐκ ἤκουσας Παύλου λέγοντος ὅτι «ἀλλήλων τὰ θάρη βαστά-
- 15 **15** ζετε»; οὐχ ὁρᾷς τοὺς ἐρῶντας; (Ἀναγκάζομαι γάρ, ἐπειδὴ ἄφ' ὑμῶν τὸ παράδειγμα σχεῖν οὐκ ἔχομεν, ἐπ' ἐκείνην τὴν ὑπόθεσιν τὸν λόγον ἀγαγεῖν. Ποιεῖ δὲ αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, οὕτω λέγων· «Εἴτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πατέρας εἴχομεν παιδευτάς, καὶ ἐντειρεπάμεθα». Μᾶλλον δὲ ἐκεῖνο εὐ-
- 20 **20** καιρότερον εἰπεῖν, φησὶν, ὅπερ Ῥωμαίοις· «Ὡσπερ», φησί, «παρασιθήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, οὕτω παρασιθήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ». Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς θαρροῦντες ἐπόμεθα τοῦ παραδείγματος).
- 25 **25** Οὐχ ὁρᾷς τοίνυν τοὺς ἐρῶντας, πόσα οὔτιοι, πορνῶν γυναικῶν περικαιόμενοι, πάσχουσι δεινά, ραπίζόμενοι, τυπόμενοι, γελώμενοι, θρυπιτομένης ἀνεχόμενοι πόρνης, ἀποσιτρεφόμενης, μυρία ὑβριζούσης; Ἀλλ' ὅμως; καὶ ἅπαξ ἡδύ τι καὶ ἡμερον ἴδωσι, πάντα αὐτοῖς ἐν εὐπραγίᾳ, καὶ πάντα

7. Γαλ. 6, 2.

8. Ἑβρ. 12, 9.

9. Ρωμ. 6, 19.

φοβερώτατα. Ἄλλ' εἶθε νὰ μὴ συμβῇ νὰ μὴ ἔχη κανεὶς τόσον σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον ψυχὴν! Τί λοιπόν, ἂν ὑβρίζομεθα ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς; διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φορτικόν. Αὐτὸ λοιπόν εἶναι τὸ ἐλαφρόν. Διατί τέλος πάντων; Διότι δὲν ἀνεχόμεθα κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον νὰ μᾶς ὑβρίζουν αὐτοὶ ποὺ μᾶς εἶναι ἀγαπητοὶ καὶ αὐτοὺς ποὺ δὲν γνωρίζομεν. Αὐτὰ λοιπόν τὰ λόγια λέγομεν πολλές φορές παρηγοροῦντες τοὺς ὑβρισμένους· Ἐδελφός σου εἶναι αὐτός ποὺ σὲ ὕβρισεν, ὑπόμενέ το μὲ γενναιότητα· πατέρας εἶναι, θεῖος εἶναι. Ἐὰν δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς προκαλῇ ἐντροπήν, πολὺ περισσότερον ἂν ἀναφέρω κάτι πρὸ οἰκειότερον· διότι δὲν εἴμεθα μεταξύ μας μόνον ἀδελφοί, ἀλλὰ καὶ μέλη καὶ ἓνα σῶμα. Ἐὰν δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ εἶναι ἄξιον σεβασμοῦ, πολὺ περισσότερον τὸ ὄνομα τοῦ μέλους. Δὲν ἤκουσες τὴν παροιμίαν τῶν ἐθνικῶν ποὺ λέγει, ὅτι πρέπει τοὺς φίλους νὰ τοὺς ἀνεχώμεθα μὲ τὰ ἐλαττώματά των; δὲν ἤκουσες τὸν Παῦλον ποὺ λέγει «βαστάζετε ὁ ἓνας τὰ βάρη τοῦ ἄλλου»⁷; δὲν βλέπεις τοὺς ἐρωτευμένους; (Διότι ἀναγκάζομαι, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν παράδειγμα ἀπὸ σᾶς, νὰ μεταφέρω τὸν λόγον εἰς ἐκείνην τὴν ὑπόθεσιν. Τὸ κάμνει δὲ αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἄλλωστε εἴχομεν παιδαγωγούς τοὺς σαρκικοὺς πατέρας καὶ τοὺς ἐσεβόμεθα»⁸. Μᾶλλον δὲ ἐκεῖνο εἶναι πρὸ κατάλληλον νὰ εἰποῦμεν, λέγει, ποὺ λέγει εἰς τοὺς Ῥωμαίους· «Ὅπως ἀκριβῶς», λέγει, «παρεδώσατε τὰ μέλη σας ὑπόδουλα εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνομίαν σας, ἔτσι παραδώσατε τώρα τὰ μέλη σας ὑπόδουλα εἰς τὴν δικαιοσύνην»⁹. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν τὸ παράδειγμα μὲ θάρρος).

Δὲν βλέπεις λοιπόν τοὺς ἐρωτευμένους, πόσα δηλαδὴ κακὰ ὑπομένουν, καταφλεγόμενοι ὑπὸ πορνῶν γυναικῶν, ραπιζόμενοι, δεχόμενοι κτυπήματα, χλευαζόμενοι, ἀνεχόμενοι τὴν ἀκολασίαν τῆς πόρνῃς, τὴν ἀποστροφήν της καὶ τὰς ἀμετρήτους ὕβρεις της; Ἄλλ' ὅμως, καὶ ἂν ἀκόμη μία φορὰ ἴδοῦν κάτι τὸ εὐχάριστον καὶ γλυκύ, νοιώθουν εὐτυ-

οἷχεται τὰ πρότερα, καὶ πάντα ἐξ οὐρίων φέρεται, καὶ πενία, καὶ νόσος, καὶ ὅτιοῦν τούτοις ἕτερον τὸν γὰρ βίον τὸν ἑαυτῶν τίθενται ἄθλιόν τε καὶ μακάριον, ὥς ἂν τὴν ἐρωμένην ἔχωσι πρὸς αὐτοὺς διακειμένην. Καὶ σὺ δόξαν
5 ἴσασιν ἀνθρωπίνην, οὐκ αἰμίαν, ἀλλὰ, καὶ ὑβρίζη τις, ὑπὸ τῆς πολλῆς ἡδονῆς καὶ τῆς παρ' ἐκείνης εὐημερίας, ἅπαντα φέρουσι ραδίως ἐκείνη δὲ καὶ λοιδορήσεται, καὶ εἰς τὸ πρόσωπον πύση, ῥόδοις θάλλεσθαι νομίζουσι, ταῦτα πάσχοντες. Καὶ τί θαυμασιόν, εἰ περὶ αὐτὴν εὖτω διάκεινται; καὶ
10 γὰρ τὴν οἰκίαν τὴν ἐκείνης πασῶν εἶναι λαμπροτέραν νομίζουσι, ἂν πληλὴν ᾖ, καὶ καταπίπτουσα. Καὶ τί λέγω τοὺς τοίχους; Καὶ γάρ, τοὺς τόπους αὐτοῦς, ἔνθα διατρίβουσιν ἐν ἐσπέρᾳ, ὁρῶντες, διανίστανται. Ἐνταῦθα δέ μοι δότε λοιπὸν τὸ ἀπεισιλικὸν εἰπεῖν. Καθάπερ ἐκεῖνός φησιν· «Ὡς
15 περ παρεσιήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ, οὕτω παραιήσατε τὰ μέλη ὑμῶν τῇ δικαιοσύνῃ», τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ γὰρ λέγω· «Ὡς ἡγαπήσαμεν ταύτας, ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, καὶ οὐδὲν δεινὸν ἡγησόμεθα πάσχειν». Καὶ τί λέγω ἀλλήλους· οὕτως ἀγαπήσωμεν τὸν Θεόν.
20 Ἐφρίξατε, ἀκούσαντες ὅτι τοσοῦτον ἀπαιτῶ μέτρον ἀγάπης ἐπὶ Θεοῦ, ὅσον περὶ τὴν πόρνην ἐπεδειξάμεθα; Ἀλλ' ἐγὼ φρίττω, ὅτι οὐδὲ τοσοῦτον ἐπιδεικνύμεθα. Καί, εἰ βούλεσθε, ἐπεξέλθωμεν τῷ λόγῳ, εἰ καὶ σφόδρα φορτικὸν τὸ λεγόμενον. Ἡ ἐρωμένη τοῖς ἐρῶσιν οὐδὲν ὑπισχνεῖται χρη-
25 σιόν, ἀλλ' αἰμίαν καὶ αἰσχύνην καὶ ὑβρίν τοῦτο γὰρ εἶναι ποιεῖ τὸ προδεσρεύειν πόρνη γυναικί, καταγέλαστον, αἰσχρόν, ἄτιμον. Ὁ δὲ Θεὸς οὐρανόν, καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς ἐπαγγέλλεται ἀγαθὰ, καὶ υἱοὺς ἡμᾶς ἐποίησε, καὶ ἀδελφοὺς τοῦ Μετ-
30 νογενεοῦς, καὶ ζῶντί σοι μυρία παρέσχε, καὶ τελευτῶντι ἀνάστασιν, καὶ ιοσαῦτα ἐπαγγέλλεται δώσειν ἀγαθὰ, ὅσα μηδὲ

χισμένοι καὶ ὅλα τὰ προηγούμενα ἐξαφανίζονται καὶ ὅλα τὰ θεωροῦν εὐνοϊκά, εἴτε τοὺς εὖρει πτωχεία, εἴτε νόσος, εἴτε ὅ,τιδήποτε ἄλλο· θεωροῦν δηλαδή τὴν ζωὴν των ἀθλίαν ἢ εὐτυχισμένην ἀνάλογα μὲ τὰς διαθέσεις τῆς ἐρωμένης των πρὸς αὐτούς. Καὶ δὲν γνωρίζουν οὔτε ἀνθρωπίνην δόξαν οὔτε ἀτιμίαν, ἀλλά, καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς ὑβρίζη κάποιος τὰ ὑπομένουν ὅλα μὲ εὐκολίαν ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἡδονῆς καὶ τῆς εὐτυχίας ἐκ μέρους ἐκείνης· ἐκείνη δὲ καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς ὑβρίση καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς πτύσῃ εἰς τὸ πρόσωπον, πάσχοντες αὐτά, νομίζουν ὅτι ραντίζονται μὲ ρόδα. Καὶ τί τὸ ἀξιοθαύμαστον, ἐὰν εἶναι τέτοιαι αἱ διαθέσεις των πρὸς αὐτήν; καθ' ὅσον θεωροῦν τὴν οἰκίαν της λαμπροτέραν ἀπὸ ὅλας τὰς οἰκίας, εἴτε αὕτη εἶναι πηλίνη, εἴτε εἶναι ἐτοιμόρροπος. Καὶ διατί λέγω τοὺς τοίχους; Καθ' ὅσον βλέποντες τοὺς ἰδίους τοὺς τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους συχνάζουν αὐταὶ τὴν ἐσπέραν, ἐρεθίζονται. Ἐδῶ ἐπιτρέψατέ μου πλέον νὰ εἰπῶ τὸ ἀποστολικόν. "Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος λέγει, «"Ὅπως ἀκριβῶς παρεδώσατε τὰ μέλη σας ὑπόδουλα εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν, ἔτσι τώρα παραδώσατε τὰ μέλη σας εἰς τὴν δικαιοσύνην»¹⁰, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἐγὼ λέγω· "'Ὅπως ἠγαπήσαμεν αὐτάς, ἃς ἀγαπήσωμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ ἃς θεωρήσωμεν ὅτι δὲν πάσχομεν κανένα κακόν'. Καὶ διατί λέγω ὁ ἓνας τὸν ἄλλον; ἔτσι ἃς ἀγαπήσωμεν τὸν Θεόν.

Ἐφρίξατε, ἀκούσαντες ὅτι τόσον μέτρον ἀγάπης ζητῶ διὰ τὸν Θεόν, ὅσον ἐπεδείξαμεν διὰ τὴν πόρνην; Ἄλλ' ἐγὼ φρίπτω, διότι οὔτε τόσον ἐπιδεικνύομεν. Καί, ἐὰν θέλετε, ἃς ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα μὲ τὸν λόγον, ἂν καὶ εἶναι πάρα πολὺ βαρὺ τὸ λεγόμενον. Ἡ ἐρωμένη δὲν ὑπόσχεται εἰς τοὺς ἐραστάς της τίποτε τὸ καλόν, παρὰ ἀτιμίαν, αἰσχύνην καὶ περιφρόνησιν· διότι κάμνει ἐκεῖνον, ποὺ συχνάζει εἰς τὴν πόρνην γυναῖκα, καταγέλαστον, αἰσχρὸν καὶ ἄτιμον. Ὁ Θεὸς ὅμως ὑπόσχεται οὐρανόν καὶ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, καὶ μᾶς ἔκαμεν υἱοὺς του καὶ ἀδελφοὺς τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του, καὶ ἐν ὧσ' αὐτοῦ ἐχάρισεν ἀμέτρητα ἀγαθὰ, καὶ ὅταν θ' ἀποθάνῃς ἀνάστασιν, καὶ τόσα πολλὰ ἀγαθὰ

ἐννοῆσαι δυνατὸν, καὶ τιμίους καὶ αἰδεσίμους ἡμᾶς ποιεῖ.
 Καὶ πάλιν, ἐκείνη δαπανᾷ ἀναγκάζει πάντα τὰ αὐτῶν εἰς
 βάραθρον καὶ ἀπώλειαν, ὁ δὲ Θεὸς σπείρειν κελεύει τὸν
 οὐρανόν, καὶ ἑκατονταπλασίονα δίδωσι καὶ ζωὴν αἰώνιον·
 5 πάλιν ἐκείνη ὥς ἀνδραπόδω κέχρηται τῷ φιλοῦντι, τυράν-
 ρου παντὸς χαλεπώτερον ἐπιτάτιουσα, ὁ δὲ Θεός φησιν·
 «Οὐκ ἔτι λέγω ὑμᾶς δούλους, ἀλλὰ φίλους».

5. Εἶδετε τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῶν ἐνταῦθα κακῶν καὶ
 τῶν ἀγαθῶν τῶν ἐκεῖθεν; Τί οὖν τὰ μετὰ ταῦτα; Ταύτης
 10 μὲν ἕνεκεν καὶ ἀγρυπνοῦσι πολλοί, καί, ἅπερ ἂν ἐπιτάξῃ,
 μετὰ προθυμίας ὑπακούουσι, καὶ οἰκίαν ἀφιαῖσι, καὶ πατέρα,
 καὶ μητέρα, καὶ φίλους, καὶ χρήματα, καὶ προσίαν, καὶ
 πάντα ἐν ἀπορίᾳ καὶ ἐρημίᾳ τὰ αὐτῶν, τοῦ δὲ Θεοῦ πολ-
 λάκις ἕνεκεν, μᾶλλον δὲ ἡμῶν αὐτῶν ἕνεκεν οὐδὲ τρίτην
 15 μοῖραν ἀναλῶσαι αἰρούμεθα τῶν ὄντων, ἀλλὰ πεινῶντα ὀ-
 ρῶντες περιορῶμεν, καὶ παραιρέχομεν γυμνόν, καὶ οὐδὲ λό-
 γου μεταδίδομεν. Ἐπίσης δὲ καὶν θεραπεινίδα ἴδωσιν οἱ
 ἐρασταί, καὶ βάρβαρον, ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ ἐσιῶτες, ὥσπερ
 ἐγκαλλωπιζόμενοι, καὶ ἀγαλλόμενοι διαλέγονται, μακρῶν λό-
 20 γων ἀνελίτιοντες διαύλους, καὶ οὐδὲν εἶναι τὸν βίον πάντα
 νομίζουσι δι' αὐτήν, οὐκ ἄρχοντας, οὐ βασιλείαν (καὶ ἴσασιν
 ὅσοι τοῦ νοσήματος εἰλήφασιν πείραν), καὶ χάριν ἔχουσι πλείο-
 να ἐπιτατιούσῃ, ἢ δουλεύουσιν ἑτέροις. Ἄρ' οὐκ εἰκότως
 μυρία καλᾶσεις;

25 Ἀνανήψωμεν τοίνυν καὶ παράσχωμεν τῇ τοῦ Θεοῦ δια-
 κονίᾳ καὶν τοσοῦτον καὶν τὸ ἡμῶν μέρος, οὐ τῇ πόρῃ παρέ-
 χουσιν ἑτεροί, καὶν τὸ τρίτον. Τάχα φρίττειτε πάλιν; καὶ
 γὰρ καὶ αὐτός. Ἀλλ' οὐκ ἡδουλόμην ἐπὶ τῶν λόγων μόνον,

ὑπόσχεται νὰ σοῦ δώσῃ, ὅσα δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε νὰ τὰ σκεφθῶμεν, καὶ μᾶς καθιστᾷ τιμίους καὶ σεβαστούς. Καὶ πάλιν, ἐκείνη τοὺς ἀναγκάζει νὰ δαπανοῦν ὅλα τὰ ἰδικά των εἰς τὸ βάραθρον καὶ εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἐνῶ ὁ Θεὸς σὲ προτρέπει νὰ σπείρῃς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ σοῦ δίδει ἑκατονταπλάσια καὶ ζωὴν αἰώνιον· πάλιν ἐκείνη μεταχειρίζεται σὰν δοῦλον αὐτὸν ποῦ τὴν ἀγαπᾷ, δίδουσα εἰς αὐτὸν ἐντολὰς σκληροτέρας ἀπὸ ὅποιονδήποτε τύραννον, ἐνῶ ὁ Θεὸς λέγει· «Δὲν σὰς ὀνομάζω πλέον δούλους, ἀλλὰ φίλους»¹¹.

5. Εἶδετε τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος καὶ τῶν ἐδῶ κακῶν καὶ τῶν ἐκεῖ ἀγαθῶν. Διατί λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν τὰ ἐν συνεχείᾳ; Ἐξ αἰτίας μὲν αὐτῆς καὶ ἀγρυπνοῦν πολλοὶ καὶ μὲ προθυμίαν ὑπακούουν εἰς ὅσα θὰ διατάξῃ, καὶ ἐγκαταλείπουν τὴν οἰκίαν των καὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς φίλους καὶ τὰ χρήματα καὶ τὴν προστασίαν καὶ ὅλα τὰ ἰδικά των γεμᾶτα ἀπὸ ἀνέχειαν καὶ ἔρημα, ἐνῶ διὰ τὸν Θεὸν πολλές φορές, μᾶλλον δὲ διὰ τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτοὺς μας δὲν θέλομεν οὔτε τὸ ἐν τρίτον ἀπὸ τᾶ ὑπάρχοντά μας νὰ ἐξοδεύσωμεν, ἀλλὰ βλέποντας τὸν πεινασμένον τὸν παραβλέπομεν καὶ γυμνὸν τὸν προσπερνοῦμεν ἀδιάφοροι καὶ οὔτε λέξιν τοῦ λέγομεν. Ἐκείνης ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη ἰδοῦν οἱ ἐρασταὶ ὑπηρέτριαν καὶ βάρβαρον, ἰστάμενοι εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, συζητοῦν γεμᾶτοι ἀπὸ κομπασμὸν καὶ καύχησιν, ἐπιδιδόμενοι εἰς μακρὰς συζητήσεις, καὶ νομίζουν ἐξ αἰτίας αὐτῆς ὅτι τίποτε δὲν ἀξίζει ὅλη ἡ ζωὴ, οὔτε οἱ ἄρχοντες, οὔτε οἱ βασιλεῖς (καὶ τὸ γνωρίζουν ὅσοι ἐγνώρισαν αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν), καὶ νοιώθουν πολὺ μεγάλην εὐχαρίστησιν λαμβάνοντες διαταγὰς της, παρὰ νὰ ὑπηρετοῦν ἄλλους. Ἄρα γε δὲν εἶναι αὐτὰ δικαίως ἄξια γεέννης; δὲν εἶναι ἄρα γε δικαίως ἄξια μυρίων κολάσεων;

Ἄς συνέλθωμεν λοιπὸν καὶ ᾗς προσφέρωμεν τὴν ὑπηρεσίαν μας εἰς τὸν Θεὸν εἴτε ἐξ ὀλοκλήρου, εἴτε κατὰ τὸ ἥμισυ μέρος ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ παρέχουν ἄλλοι εἰς τὴν πόρνην, εἴτε κατὰ τὸ τρίτον. Μήπως φρίττετε πάλιν; καθ' ὅσον καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος φρίττω. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἤθελον νὰ φρίτ-

ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων φροῖτιειν ὑμᾶς. Νῦν δὲ ἐν-
 ταῦθα μὲν ἡμῖν ἡ καρδία συσιέλλεται, ἐξελθόντες δὲ πάντα
 ρίπτομεν. Τί οὖν τὸ κέρδος; Ἄν μὲν γὰρ ἐκεῖ δέῃ χρήματα
 ἀναλίσκειν, οὐδεὶς πενίαν ὁδύρεται, ἀλλὰ καὶ δανεισάμενος
 5 ἔδωκε παῖλάκισ ἀλούς, ἐνταῦθα δέ, ἐὰν ἐλεημοσύνης μνη-
 σθῶμεν, παῖδας, καὶ γυναῖκας, καὶ οἰκίαν, καὶ προστάσιαν,
 καὶ μυρίας προφάσεις ἡμῖν προβάλλονται. Ἀλλ' ἡδονὴ πολ-
 λή, φησὶν, ἐκεῖ· τοῦτο γὰρ ἐστίν, ὃ θρηνῶ καὶ ὁδύρομαι.
 Τί οὖν, ἐὰν δείξω μείζονα ἐνταῦθα τὴν ἡδονήν; Ἐκεῖ μὲν
 10 γὰρ οὐ μικρὸν ὑποτίμνεται τῆς ἡδονῆς ἡ αἰσχύνη, καὶ ἡ
 ὕbris, καὶ ἡ δαπάνη, δεύτερον ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀπέχθεια,
 ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον· τί γὰρ τῆς ἡδονῆς ταύτης ἴσον,
 εἰπέ μοι, καθῆσθαι, προσδοκῶντα τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν ἐ-
 κεῖ βασιλείαν, καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ἁγίων, καὶ τὴν ζωὴν
 15 τὴν ἀτελεύτητον;

Ἀλλὰ ταῦτα ἐν προσδοκίαις, φησὶν, ἐκεῖνα δὲ ἐν πείρᾳ.
 Ποία πείρα; Βούλει καὶ ἐνταῦθα τὰ ἐν πείρᾳ εἶπω; Ἐν-
 νόησον πόσης ἐλευθερίας ἀπολαύεις, καὶ πῶς οὐδένα δέδοι-
 κας, οὐδὲ τρέμεις, ἀρετῇ συζῶν, οὐκ ἐχθρόν, οὐκ ἐπίθουλον,
 20 οὐ συκοφάντην, οὐ τὴν παραδοκιμοῦντα, οὐκ ἀντερρασιήν, οὐ
 ζηλότυπον, οὐ πενίαν, οὐ νόσον, οὐκ ἄλλε τῶν ἀνθρωπίνων
 οὐδέν· ἐκεῖ δέ, καὶ μύρια κατὰ γνώμην γένηται, καὶ ὥσ-
 περ ἐκ πηγῶν ὁ πλοῦτος ἐπιρρέη, ὁ τῶν ἀντερρασιῶν πόλε-
 μος, καὶ αἱ ἐπιθουλαί, καὶ οἱ λόχοι πάντων ἀθλιώτερον ποι-
 25 ἡσουσι τοῦ μετ' ἐκείνων πλυνομένου τὸν βίον τῆς γὰρ κα-
 ταπίψιου θρυπτιομένης ἐκείνης καὶ τρυφώσης, ἀνάγκη τὸν
 πόλεμον ἀναρριπίζεσθαι εἰς τὴν ἐκείνης ἀρέσκειαν. Τοῦτο
 οὖν μυρίων θανάτων χαλεπώτερον καὶ πάσης ἀφορησιότερον
 τιμωρίας. Ἀλλ' οὐκ ἐνταῦθα τοιοῦτον οὐδέν· «ὃ γὰρ καρπός»,

τετε μόνον ἀπὸ τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Τώρα ὅμως ἐδῶ μὲν ἡ καρδία μας συγκινεῖται, ὅταν ἐξέλθωμεν ὅμως ὅλα τὰ ξεχνοῦμεν. Ποῖο λοιπὸν τὸ κέρδος; Διότι, ἂν μὲν ἐκεῖ χρειάζεται νὰ δαπανήσωμεν χρήματα, κανεὶς δὲν ὀδύρεται διὰ τὴν πτωχείαν του, ἀλλὰ πολλές φορές συνέβη καὶ νὰ ἔδωσε δανεισθεὶς, ἐνῶ ἐδῶ, ἐὰν κάμωμεν λόγον διὰ ἐλεημοσύνην, μᾶς προβάλλονται τὰ παιδιὰ, αἱ γυναῖκες, ἡ οἰκία, ἡ προστασία αὐτῶν καὶ μύριαι προφάσεις. Ἀλλὰ, λέγει, ἐκεῖ ὑπάρχει πολλή ἡδονή· αὐτὸ πράγματι εἶναι ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖο θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι. Τί θὰ εἰπῇτε λοιπὸν, ἐὰν δείξω ὅτι ἐδῶ εἶναι μεγαλυτέρα ἡ ἡδονή. Διότι ἐκεῖ μὲν ἀποκόπτει μέγα μέρος τῆς ἡδονῆς ἡ αἰσχύνη, ἡ περιφρόνησις, ἡ δαπάνη καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀπέχθεια, ἐνῶ ἐδῶ δὲν ὑπάρχει τίποτε παρόμοιον· διότι, εἶπέ μου, τί ὑπάρχει ἴσον μὲ αὐτὴν τὴν ἡδονήν, τὸ νὰ κάθεται κανεὶς καὶ νὰ περιμένῃ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἐκεῖ βασιλείαν, τὴν λαμπρότητα τῶν ἁγίων καὶ τὴν χωρὶς τέλος ζωήν;

Ἀλλὰ, λέγει, αὐτὰ εἶναι ἀγαθὰ ποὺ τὰ ἀναμένει κανεὶς, ἐνῶ ἐκεῖνα τὰ γεύεται τώρα. Ποίαν γεῦσιν ἐννοεῖς; Θέλεις καὶ ἐδῶ νὰ σοῦ εἰπῶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἡμπορεῖς ν' ἀπολαύσης; Σκέψου πόσης ἐλευθερίας ἀπολαύεις καὶ πῶς κανένα δὲν φοβεῖσαι, οὔτε τρέμεις, συζῶν μὲ τὴν ἀρετὴν, μὴ ἔχων οὔτε ἐχθρόν, οὔτε ἐπίβουλον, οὔτε συκοφάντην, οὔτε ἀνταγωνιστήν, οὔτε ἀντεραστήν, οὔτε ζηλότυπον, οὔτε πτωχείαν, οὔτε νόσον, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα· ἐνῶ ἐκεῖ, καὶ ἂν ἀκόμη συμβοῦν ἄπειρα ὅπως ἀκριβῶς τὰ θέλεις καὶ τρέχει ὁ πλοῦτος ὡσὰν ἀκριβῶς ἀπὸ πηγᾶς, ὁ πόλεμος τῶν ἀντεραστῶν, αἱ ἐπιβουλαὶ καὶ αἱ ἐνέδραι θὰ κάμουν τὸν βίον ἐκείνου ποὺ ἀσχολεῖται μὲ αὐτὰ ἀθλιώτερον ἀπὸ ὅλους· διότι, ἐφ' ὅσον ἐκείνη ἡ ἀδιάντροπος ἀρέσκεται μὲ αὐτὰς τὰς ἀδιαντροπίας καὶ τὰς ἀπολαύσεις, κατ' ἀνάγκην ἀναζωπυρώνεται ὁ πόλεμος πρὸς ἀρέσκειαν ἐκείνης. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι χειρότερον ἀπὸ μυρίου θανάτους καὶ τὸ πῖο ἀνυπόφορον ἀπὸ κάθε τιμωρίαν. Ἀλλ' ἐδῶ δὲν συμβαίνει τίποτε τὸ παρόμοιον· διότι λέγει· «Ὁ καρ-

- φησί, «τοῦ Πνεύματος ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη». Οὐδαμοῦ πό-
 λεως, οὐδὲ χρημάτων ἄκαιρος δαπάνη, οὐδὲ ὄνειδη μετὰ
 δαπάνης· καὶ ὁβολὸν δῶς, καὶ ἄριον, καὶ ποιήριον ψυχρόν,
 παλλήν σοι τὴν χάριν εἴσεται, καὶ οὐδὲν ἐπὶ τό σε δακεῖν,
 5 καὶ λυπῆσαι ποιεῖ, ἀλλὰ πάντα ὥστε ποιῆσαί σε ἔνδοξον,
 καὶ πάσης ἀπαλλάξαι αἰσχύνης. Τίνα οὖν ἔξομεν ἀπολο-
 γίαν, ποίαν συγγνώμην, ταῦτα μὲν ἀφιέντες, τοῖς δὲ ἐναν-
 τίοις ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, καὶ εἰς τὴν τοῦ πρὸς κάμινον
 τὴν καιομένην ἐκόντες ἑαυτοὺς ἐκβάλλοντες;
- 10 Διὸ παρακαλῶ τοὺς τὰ τοιαῦτα νοσοῦντας ἀνακτιήσα-
 σθαι ἑαυτούς, καὶ πρὸς τὴν ὑγείαν ἐπαναγαγεῖν, μηδὲ ἀφ' ἑ-
 ναι εἰς ἀπόγνωσιν ἐμπεσεῖν. Ἐπεὶ καὶ ὁ υἱὸς ἐκεῖνος πολλῶ
 χαλεπώτερον τούτων ἔπαθεν, ἀλλὰ, ἐπειδὴ πρὸς τὸν οἶκον
 ἐπανῆλθε τὸν παιρῶν, καὶ ἐπὶ τῆς προτέρας ἐγένετο τι-
 15 μῆς, καὶ τοῦ διὰ παντὸς εὐδοκιμήσαντος ἐφάνη λαμπρότερος.
 Τοῦτον γὰρ ἡμεῖς ζηλώσωμεν, καί, πρὸς τὸν Πατέρα ἐπανελ-
 θόντες, ὅψ' ἔτι ποιεῖ τῆς αἰχμαλωσίας ἀποσιῶμεν ἐκείνης,
 καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἑαυτοὺς μεταγάγωμεν, ἵνα καὶ τῆς
 βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀπολαύσωμεν χάριτι καὶ φιλανθρω-
 20 πία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ
 ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 νων. Ἀμήν.

πὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη»¹². Πουθενὰ δὲν ὑπάρχει πόλεμος, οὔτε ἀνώφελος δαπάνη χρημάτων, οὔτε ἐξευτελισμοὶ μαζὶ μὲ τὴν δαπάνην· καὶ εἴτε δώσης ἓνα ὀβολόν, εἴτε ἓνα ἄρτον, εἴτε ἓνα ποτήρι κρύο νερό, θὰ σοῦ ἀποδώσῃ πολλὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ δὲν κάμνει τίποτε ποὺ νὰ σὲ δαγκώσῃ καὶ νὰ σὲ λυπήσῃ, ἀλλὰ θὰ κάμῃ τὸ πᾶν, ὥστε νὰ σὲ κάνῃ ἔνδοξον, καὶ θὰ σ' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε ἐντροπὴν. Ποίαν λοιπὸν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν, ποίαν συγχώρησιν, αὐτὰ μὲν νὰ τὰ ἀφήνωμεν, νὰ ἐπιδιδώμεθα δὲ εἰς τὰ ἀντίθετα καὶ νὰ ρίπτωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν θέλησίν μας εἰς τὴν καιομένην κάμινον τοῦ πυρός;

Διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ συνέλθουν ἐκεῖνοι ποὺ πάσχουν ἀπὸ τέτοιαν ἀσθένειαν καὶ νὰ ἐπαναφέρουν τὸν ἑαυτὸν των εἰς τὴν ὑγείαν, καὶ νὰ μὴ τὸν ἀφήσουν νὰ περιέλθῃ εἰς ἀπόγνωσιν. Διότι καὶ ὁ υἱὸς ἐκεῖνος ἔπαθε πολὺ πιὸ φοβερῶτερα ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλ' ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν καὶ ἐπανηῦρε τὴν προηγουμένην τιμὴν, ἔγινε λαμπρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἔζη πάντοτε εὐτυχισμένος¹³. Αὐτοῦ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ἃς γίνωμεν μιμηταί, καί, ἀφοῦ ἐπιστρέψωμεν πρὸς τὸν Πατέρα, ἔστω λοιπὸν καὶ ἄργᾳ ἃς ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ ἐκείνην τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἃς ὀδηγήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ὥστε ν' ἀπολαύσωμεν καὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

12. Γαλ. 5, 22.

13. Λουκᾶ 15, 11 - 12.

ΟΜΙΛΙΑ Π'

Ἰω. 17, 1-5

«Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπε· Πάτερ, ἐλή-
5 λυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱ-
ός σου δοξάσῃ σε».

1. «Ὁ ποιήσας καὶ διδάξας», φησὶν «οὗτος μέγας κλη-
θήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν». Καὶ μάλα εἰκότως·
τὸ μὲν γὰρ διὰ ρημάτων φιλοσοφεῖν, εὐκόλον, ἡ δὲ διὰ τῶν
10 ἔργων ἐπίδειξις, γενναίου τινὸς καὶ μεγάλου. Διὸ καὶ ὁ
Χριστός, περὶ ἀνεξικακίας διαλεγόμενος, μέσον ἑαυτὸν προ-
τίθησι, κελεύων ἐκεῖθεν λαμβάνειν τὰ ὑποδείγματα. Διὰ
τοῦτο καὶ μετὰ τὴν παραίνεσιν ταύτην ἐπὶ εὐχὴν τρέπεται,
παιδεύων ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς, πάντα ἀφέντις, ἐπὶ τὸν
15 Θεὸν καταφεύγειν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Ἐν τῷ κόσμῳ θλί-
ψιν ἔξετε», καὶ κατέσειεν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, διὰ τῆς εὐ-
χῆς ἀνίστησι πάλιν· ὥς γὰρ ἀνθρώπῳ τέως προσεῖχον. Καὶ
δι' ἐκείνους ταῦτα ποιεῖ, ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ Λαζάρου, καὶ
λέγει τὴν αἰτίαν, ὅτι «διὰ τὸν ὄχλον τὸν παροσιῶτα εἶπεν»,
20 ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σὺ με ἀπέστειλας».

Ναί, φησὶν· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων εἰκότως ταῦ-
τα ἐγίνετο, ἐπὶ δὲ τῶν μαθητῶν τίνος ἕνεκεν; Καὶ ἐπὶ τῶν
μαθητῶν εἰκότως· οἱ γὰρ μετὰ ισοαῦτα λέγοντες· «Νῦν
οἶδαμεν ὅτι πάντα οἶδας», μάλιστα πάντων βεβαιωθῆναι ἐ-
25 δέοντο. Ἄλλως δὲ οὐδὲ εὐχὴν ὁ Εὐαγγελιστὴς τὸ πρᾶγμα

---

1. Ματθ. 5, 19.

2. Ἰω. 16, 33.

3. Ἰω. 11, 42.

4. Ἰω. 16, 30.

ΟΜΙΛΙΑ Π΄

Ίω. 17, 1 - 5

«Αὐτὰ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς τὸν οὐρανόν καὶ εἶπε· Πάτερ, ἦλθεν ἡ ὥρα, δόξασε τὸν Υἱόν σου, διὰ νὰ σὲ δοξάσῃ καὶ ὁ Υἱὸς σου».

1. «Αὐτός ποὺ ἐφαρμόζει τὰς ἐντολάς σου καὶ τὰς διδάσκει», λέγει, «αὐτός θὰ ὀνομασθῇ μέγας εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»¹. Καὶ πολὺ εὖλογα· διότι τὸ νὰ φιλοσοφῇ κανεὶς μὲ λόγια εἶναι εὐκόλον, ἐνῶ τὸ νὰ παρουσιάσῃ μὲ ἔργα αὐτὰ ποὺ λέγει, εἶναι γνῶρισμα ἀνθρώπου γενναίου καὶ μεγάλου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός, ὁμιλῶν περὶ ἀνεξικακίας, ἀναφέρει τὸν ἑαυτὸν του, προτρέπων ἀπὸ αὐτὸν νὰ λαμβάνωμεν τὰ παραδείγματα. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν παραίνεσιν, ἔρχεται εἰς τὴν προσευχήν, διδάσκων ἡμᾶς κατὰ τὰς δοκιμασίας, ἀφήνοντες κατὰ μέρος ὅλα, νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, «Εἰς τὸν κόσμον θὰ ἔχετε θλίψιν»², καὶ ἐνέβαλεν ἀνησυχίαν εἰς τὰς ψυχὰς των, μὲ τὴν προσευχήν ἀνιστᾷ πάλιν τὸ φρόνημά των· διότι μέχρι τότε τὸν ἐπρόσεχαν ὡσὰν ἄνθρωπον. Καὶ δι' ἐκείνους κάμνει τὰ ἴδια, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λαζάρου, καὶ λέγει τὴν αἰτίαν, ὅτι δηλαδὴ «Τὸ εἶπα διὰ τὸ παρευρισκόμενον πλῆθος, διὰ νὰ πιστεύσουν ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες»³.

Ναί, λέγει· ἀλλὰ διὰ μὲν τοὺς Ἰουδαίους ἐγίνοντο αὐτὰ πολὺ εὖλογα, διὰ ποῖον λόγον ὅμως ἐγίνοντο καὶ διὰ τοὺς μαθητάς; Καὶ διὰ τοὺς μαθητὰς ἐγίνοντο κατὰ πολὺ φυσικὸν λόγον· διότι αὐτοί, ποὺ μετὰ ἀπὸ τόσα ἔλεγον, «Τώρα γνωρίζομεν ὅτι ὅλα τὰ γνωρίζεις»⁴, ἐχρειάζοντο περισσότερον ἀπὸ ὅλους τὴν ἐπιβεβαίωσιν. Ἄλλωστε δὲ οὔτε προσευχήν ὀνομάζει ὁ εὐαγγελιστὴς τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ τί

- καλεῖ, ἀλλὰ τί φησιν; «Ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν», καὶ διάλεξιν αὐτὸ πρὸς τὸν Πατέρα μᾶλλον εἰ-
ναί φησιν. Εἰ δὲ ἀλλαχοῦ λέγει εὐχήν, καὶ δείκνυσιν αὐ-
τὸν ποιῆ μὲν ἐπὶ γόνατα καμπύμενον, ποιῆ δὲ τοὺς ὀφθαλ-
5 μούς εἰς τὸν οὐρανὸν αἴροντα, μὴ θορυβηθῆς· διὰ γὰρ τού-
των παιδευόμεθα τὸ ἐκτενές, τὸ ἐν ταῖς δεήσεσιν, ἵνα καὶ
ἐσιῶτες ἀναβλέπωμεν μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς σαρκὸς μόνον,
ἀλλὰ καὶ τῆς διανοίας, καὶ ἵνα κάμπτωμεν τὰ γόνατα, τὴν
ἑαυτῶν καρδίαν συντριβόντες· ἦλθε γὰρ ὁ Χριστός, οὐχ
10 ἑαυτὸν δεῖξαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρετὴν παιδεύων ἄφαιτον.
Τὸν δὲ παιδεύοντα οὐ διὰ ρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πρα-
γμάτων παιδεύειν χρή. Ἀκούσωμεν τοίνυν τί φησιν ἐν-
ταῦθα· «Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τὸν Υἱόν,
ἵνα καὶ ὁ Υἱός σου δοξάσῃ σε».
- 15 Πάλιν δείκνυσιν ἡμῖν ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸν σιαυρὸν
ἔρχεται. Πῶς γάρ, ὁ καὶ εὐχόμενος τοῦτο γενέσθαι, καὶ
δόξαν τὸ πρᾶγμα καλῶν, οὐκ αὐτοῦ μόνου τοῦ σιαυρουμέ-
νου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πατρὸς; Ἐπεὶ καὶ οὕτως ἐγένειο· οὐ
γὰρ ὁ Υἱὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατὴρ ἐδοξάσθη· πρὸ μὲν
20 γὰρ τοῦ σιαυροῦ εὐδὲ Ἰουδαῖοι αὐτὸν ἤδεσαν («Ἰσραὴλ γὰρ
με», φησὶν, «οὐκ ἔγνω»). μετὰ δὲ τὸν σιαυρὸν ἡ οἰκουμένη
ἅπασα προσέδραμεν. Εἴτα λέγει καὶ τὸν τρόπον τῆς δόξης,
καὶ πῶς αὐτὸν δοξάσει. «Καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν
πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν, ὃ δέδωκας αὐτῷ, μὴ ἀπόληται».
- 25 Τὸ γὰρ εὐεργετεῖν αἰεὶ, τῷ Θεῷ δόξα. Τί δέ ἐστι, «Κα-
θὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός»; Τέως δείκνυ-
σιν ὅτι οὐκ εἰς Ἰουδαίους μόνους τὰ τοῦ κηρύγματός ἐστι
συνεσπασμένα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκουμένην ἐκτείνεται πᾶ-
σαν, καὶ προκαταβάλλεται προοίμια τῶν ἐθνῶν. Ἐπειδὴ
30 γὰρ εἶπεν, «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε», μέλλει δὲ μετὰ
ταῦτα λέγειν, «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»,

5. Ἦσ. 1, 3.

6. Ματθ. 10, 5.

7. Ματθ. 28, 19.

λέγει; «Ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς του εἰς τὸν οὐρανόν», καὶ ἀποκαλεῖ αὐτὸ μᾶλλον συνομιλίαν μὲ τὸν Πατέρα. Ἐὰν δὲ εἰς ἄλλην περίπτωσιν τὴν ὀνομάζῃ προσευχήν, καὶ δείχνει αὐτὸν ἄλλοτε μὲν νὰ γονατίζῃ, ἄλλοτε δὲ νὰ ὑψώνῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανόν, μὴ θορυβηθῇς μὲ αὐτὰ διδασκόμεθα τὸ ἀκατάπαυστον τῆς προσευχῆς, ὥστε καὶ ὅταν ἰστάμεθα νὰ βλέπωμεν ὅχι μόνον μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς σαρκός, ἀλλὰ καὶ τῆς διανοίας, καὶ διὰ νὰ γονατίζωμεν συντρίβοντες ἔτσι τὴν καρδίαν μας· διότι ἦλθεν ὁ Χριστός, ὅχι μόνον διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ τὴν ἀνεκδιήγητον ἀρετήν. Αὐτὸς δὲ ποὺ διδάσκει πρέπει νὰ διδάσκῃ ὅχι μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν τί λέγει ἐδῶ· «Πάτερ, ἦλθεν ἡ ὥρα, δόξασε τὸν Υἱόν σου, διὰ νὰ σὲ δοξάσῃ καὶ ὁ Υἱός σου».

Πάλιν μᾶς δείχνει ὅτι δὲν ἔρχεται εἰς τὸν σταυρὸν χωρὶς τὴν θέλησίν του. Διότι πῶς δὲν θὰ ἤρχετο μὲ τὴν θέλησίν του αὐτὸς ποὺ καὶ εὐχεται αὐτὸ νὰ συμβῇ καὶ δόξαν ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα, ὅχι μόνον αὐτοῦ ποὺ θὰ ἐσταυρώνετο, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πατρός; Καὶ πράγματι ἔτσι ἔγινε· καθ' ὅσον δὲν ἐδοξάσθη μόνον ὁ Υἱός, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ· διότι πρὶν ἀπὸ τὸν σταυρὸν οὔτε οἱ Ἰουδαῖοι τὸν ἐγνώριζον (διότι λέγει· «Ὁ Ἰσραὴλ δὲν μὲ ἐγνώρισεν»⁷), μετὰ ὅμως τὸν σταυρὸν ὅλη ἡ οἰκουμένη ἔτρεξε κοντά του. Ἐπειτα λέγει καὶ τὸν τρόπον τῆς δόξης, καὶ πῶς θὰ τὸν δοξάσῃ. «Σύμφωνα μὲ τὴν ἐξουσίαν ποὺ τοῦ ἔδωσες ἐπὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ μὴ χαθῇ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τοῦ ἔδωσες». Διότι τὸ νὰ εὐεργετῇ πάντοτε, ἀποτελεῖ δόξαν διὰ τὸν Θεόν. Τί σημαίνει δὲ «Καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός»; Κατ' ἀρχὴν δείχνει ὅτι τὸ κήρυγμά του δὲν περιορίζεται μόνον μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ προετοιμάζει τὴν κλήσιν τῶν ἐθνικῶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπεν, «Μὴ πηγαίνετε πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς»⁸, πρόκειται δὲ εἰς τὴν συνέχειαν νὰ εἰπῇ, «Πηγαίνετε καὶ κάμετε μαθητάς μου ὅλα τὰ ἔθνη»⁹, δείχνει, ὅτι καὶ ὁ Πατήρ τὸ θέλει αὐτό· καθ' ὅσον

δείκνυσι καὶ τὸν Πατέρα τοῦτο βουλόμενον· σφόδρα γὰρ τοῦτο ἐσκανδάλιζεν Ἰουδαίους, καὶ τοὺς μαθητὰς δέ· οὐδὲ γὰρ μετὰ ταῦτα εὐκόλως ἠνείχοντο τῶν ἐθνῶν ἅπτεσθαι. ἕως τὴν τοῦ Πνεύματος ἔλαβον διδασκαλάν· καὶ γὰρ οὐ
5 μικρὸν σκάνδαλον ἐνιενῆθεν Ἰουδαίοις ἐγίνετο. Μετὰ οὖν τὴν τοσαύτην τοῦ Πνεύματος ἐπίδειξιν, εἰς τὰ Ἱεροσολύμα παραγενόμενος ὁ Πέτρος, μόλις ἴσχυσε τὰ ἐγκλήματα διαφυγεῖν εἰπὼν τὰ κατὰ τὴν σινδόνα. Τί δέ ἐστιν· «Ἐδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός»; Πότε ἄρα τὴν ἐ-
10 ξουσίαν ταύτην ἔλαβεν, ἐρήσομαι τοὺς αἵρετικούς; πρὸ τοῦ πλάσαι αὐτούς, ἢ μετὰ τὸ πλάσαι; Αὐτὸς μὲν γὰρ φησι μετὰ τὸ σταυρωθῆναι καὶ ἀνασιῆναι. Τότε γοῦν λέγει· «ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία»· «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη».
15 Τί οὖν; οὐκ εἶχεν ἐξουσίαν τῶν ἔργων τῶν ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐποίησε μὲν αὐτούς, ἐξουσίαν δὲ αὐτῶν οὐκ εἶχε μετὰ τὸ ποιῆσαι; (καὶ μὴν φαίνεται πάντα αὐτὸς ποιῶν καὶ ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις, καὶ τοὺς μὲν κολάζων ὡς ἁμαρτάνοντας, τοὺς δὲ διορθούμενος ἐπισιζέφροντας, «οὐ μὴ κρύψω» γάρ, φησί, «ἀπὸ τοῦ παιδός μου Ἀβραάμ, ὃ ἐγὼ μέλλω ποιεῖν»,
20 τοὺς δὲ καὶ τιμῶν ὡς κατορθοῦντας)· εἴτα τότε μὲν εἶχε, νῦν δὲ ἀπώλεσε, καὶ πάλιν ἔλαβε; Καὶ ποῖος ἂν ταῦτα δαίμων ἐρθέγγασε; Εἰ δὲ ἡ αὐτὴ ἐξουσία καὶ τότε καὶ νῦν («ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει», φησί, «τοὺς νεκροὺς καὶ ζωο-
25 ποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ»), τί ἐστι τὸ εἰρημένον; Ἐμελλεν αὐτοὺς πέμπειν εἰς τὰ ἔθνη· ἵν' οὖν μὴ νομίσωσι καινοταιμίαν εἶναι διὰ τὸ λέγειν, «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ», δείκνυσι καὶ τῷ Πατρὶ τοῦτο δοκοῦν. Εἰ δὲ μετὰ πολλῆς
30 αὐτὸ τῆς ἐντελείας φθέγγεται, θαυμασιὸν οὐδέν· οὕτω γὰρ κακείνους ὠκοδόμει τότε, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα, καί, ὅπερ

8. Πράξ. κεφ. 11.

9. Ματθ. 28, 18.

10. Ματθ. 28, 19.

11. Γεν. 18, 17.

12. Ἰω. 5, 21.

13. Ματθ. 15, 24.

αὐτὸ ἐσκανδάλιζε πάρα πολὺ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητάς· διότι οὔτε μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἠνείχοντο εὐκόλῃ νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τοὺς Ἰουδαίους, μέχρι ὅτου ἔλαβον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πνεύματος· καθ' ὅσον δὲν ἐγίνετο αὐτὸ μικρὸν σκάνδαλον εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Μετὰ λοιπὸν τὴν τόσον μεγάλην ἐπίδειξιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐλθὼν ὁ Πέτρος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, μόλις κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὰς κατηγορίας, ὅταν ἀνέφερε τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σινδόνά⁸. Τί σημαίνει δέ, «Ἐδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός»; Πότε λοιπὸν, θὰ ἐρωτήσωμεν τοὺς αἵρετικούς, ἔλαβεν αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν; πρὶν πλάσῃ αὐτοὺς ἢ ἀφοῦ τοὺς ἔπλασεν; Διότι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέγει μετὰ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ἀνάστασιν. Τότε δηλαδὴ λέγει· «Μοῦ ἐδόθη κάθε ἐξουσία»⁹. «πηγαίνετε καὶ κάμετε μαθητάς μου ὅλα τὰ ἔθνη»¹⁰.

Τί λοιπὸν; δὲν εἶχεν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἰδικῶν του ἔργων, ἀλλ' ἔδωσε μὲν ἐξουσίαν εἰς αὐτοὺς, ὁ ἴδιος δὲ μετὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν εἶχεν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν; (Καὶ ὅμως φαίνεται ὅλα αὐτός νὰ τὰ κάμνῃ καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, ἄλλους μὲν τιμωρῶν ἐπειδὴ ἡμάρτανον, ἄλλους δὲ ἐπιστρέφοντας νὰ τοὺς διορθώνῃ· διότι λέγει· «δὲν θὰ κρύψω ἀπὸ τὸν υἱόν μου Ἀβραάμ, αὐτό ποῦ πρόκειται νὰ κάμω»¹¹, ἄλλους δὲ ἐκτελοῦντας τὰς ἐντολάς του νὰ τοὺς τιμᾷ)· ἔπειτα, τότε μὲν εἶχεν ἐξουσίαν, μετὰ δὲ τὴν ἔχασε καὶ πάλιν τὴν ξαναέλαβεν; Καὶ ποῖος δαίμων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ εἰπῇ αὐτά; Ἐὰν δὲ εἶναι ἡ ἰδία ἐξουσία καὶ τότε καὶ τώρα (διότι λέγει· «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ ἀνιστᾷ τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱός του ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει»¹², τί σημαίνει αὐτό ποῦ ἐλέχθη; Ἐπρόκειτο νὰ στείλῃ αὐτοὺς εἰς τὰ ἔθνη διὰ νὰ μὴ νομίσουν λοιπὸν αὐτὸ ὡς καινοτομίαν ἐπειδὴ ἔλεγε. «Δὲν ἀπεστάλην δι' ἄλλο τίποτε, παρὰ διὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραήλ»¹³, δείχνει ὅτι αὐτὸ εἶναι ἐπιθυμητὸν καὶ εἰς τὸν Πατέρα. Ἐὰν δὲ τὸ λέγῃ αὐτὸ μὲ πολὺ ταπεινὰ λόγια, δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοθαύμαστον· διότι ἔτσι καὶ ἐκείνους ἐπαίδευε τότε καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα, καί, ὅπως προανέφερα, πάντοτε μὲ τὴν ὑπερβολικὴν χρῆσιν ταπει-

εἶπον, ἀεὶ τῇ τῆς εὐτελείας ὑπερβολῇ σφόδρα ἔπειθεν ὅτι συγκαταβάσεως ἦν τὰ εἰρημένα.

2. Τί δέ ἐστι, «Πάσης σαρκός;». Οὐ γὰρ δὴ πάντες ἐπίστευσαν. Καὶ μὴν, τὸ αὐτοῦ μέρος, πάντες ἐπίστευσαν·
 5 εἰ δὲ μὴ προσεῖχον τοῖς λεγομένοις, οὐ τοῦ διδάσκοντος τὸ ἔγκλημα, ἀλλὰ τῶν μὴ δεχομένων. «Ἴνα πᾶν, ὃ δέδωκας αὐτῷ, δῶ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον». Εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα ἀνθρωπινώτερον φθέγγεται, μὴ θαυμάσης· τῶν τε γὰρ εἰρημένων αἰτιῶν ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖ, καὶ φυλατιόμενος ἀεὶ τὸ αὐτός
 10 τι περὶ ἑαυτοῦ λέγειν μέγα, ἐπειδὴ τοῦτο προσίστατο τοῖς ἀκροωμένοις διὰ τὸ μηδὲν μέγα περὶ αὐτοῦ φαντάζεσθαι τέως. Ὁ γοῦν Ἰωάννης, ὅταν ἐξ οἴκειου φθέγγηται προσώπου, οὐχ οὕτω ποιεῖ, ἀλλ' ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον ἀνάγει τὸν λόγον, οὕτω λέγων· «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ
 15 χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν», καὶ ὅτι «ζωὴ ἦν», καὶ ὅτι «φῶς ἦν», καὶ ὅτι «εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν»· οὐχ ὅτι οὐκ εἶχεν ἐξουσίαν, εἰ μὴ ἔλαβεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἑτέροις ἔδωκεν «ἐξουσίαν τοῦ γενέσθαι τέκνα Θεοῦ». Καὶ ὁ Παῦλος ὁμοίως ἴσον αὐτὸν λέγει τῷ Θεῷ. Αὐτὸς δὲ ἀνθρωπινώτερον
 20 αἰτεῖ, οὕτω λέγων· «Ἴνα πᾶν, ὃ δέδωκας αὐτῷ, δῶ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκασί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν». «Μόνον ἀληθινὸν Θεόν» πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν οὐκ ὄντων θεῶν φησι· καὶ γὰρ εἰς τὰ ἔθνη
 25 αὐτοὺς πέμπειν ἔμελλεν. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μόνον ἐκβάλλουσι τοῦ εἶναι ἀληθινὸν Θεὸν τὸν Υἱόν, οὕτω προϊόντες καὶ τὸ Θεὸν εἶναι ἐκβάλλουσι· καὶ γὰρ φησι· «Τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητεῖτε».

Τί οὖν; οὐκ ἔστι Θεὸς ὁ Υἱός; Εἰ δὲ Θεὸς ὁ Υἱός,
 30 καὶ μόνου τοῦ Πατρὸς λεγομένου, εὐδηλον ὅτι καὶ ἀληθινός, καὶ μόνου ἀληθινοῦ καλουμένου. Τί δέ; ὅταν λέγῃ Παῦ-

14. Ἰω. 1, 3.

15. Ἰω. 1, 4.

16. Ἰω. 1, 9.

17. Ἰω. 1, 11.

18. Ἰω. 1, 12.

19. Φιλίπ. 2, 6.

20. Ἰω. 5, 44.

νῶν ἐκφράσεων ἔπειθε πάρα πολὺ ὅτι τὰ λόγια του αὐτὰ ἐλέγοντο ἀπὸ συγκατάβασιν.

2. Τί σημαίνει δὲ «πάσης σαρκός»; Διότι, βέβαια, δὲν ἐπίστευσαν ὅλοι. Καὶ ὅμως, ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτόν, ὅλοι ἐπίστευσαν· ἂν δὲ δὲν ἐπρόσεχαν εἰς τὰ λεγόμενά του, ἡ κατηγορία δὲν ἀνήκει εἰς τὸν διδάσκαλον, ἀλλ' εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν ἐδέχθησαν τὰ λόγια του. «Ὡστε νὰ δώσῃ ζωὴν αἰώνιον εἰς τὸν καθένα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τοῦ ἔδωσες». Ἐὰν δὲ καὶ ἐδῶ ὁμιλῇ ἀνθρωπινώτερα, μὴ θαυμάσῃς· διότι τὸ κάμνει αὐτὸ καὶ διὰ τοὺς λόγους ποὺ ἔχομεν εἰπεῖ, καὶ διότι ἀποφεύγει πάντοτε ὁ ἴδιος νὰ λέγῃ κάτι τὸ σπουδαῖον διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἐπειδὴ αὐτὸ θὰ προσέκρουεν εἰς τὴν σκέψιν τῶν ἀκροατῶν του, ἀφοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἐφαντάζοντο τίποτε τὸ ὑψηλὸν περὶ αὐτοῦ. Ὁ Ἰωάννης λοιπόν, ὅταν ὁμιλῇ ἀπὸ μόνος του, δὲν κάμνει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ἐκφράζεται κατὰ ὑψηλότερον τρόπον, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ὅλα δι' αὐτοῦ ἐγίναν, καὶ τίποτε δὲν ἐγίνε χωρὶς αὐτόν»¹⁴, καὶ ὅτι «ἦτο ζωὴ»¹⁵, καὶ ὅτι «ἦτο φῶς»¹⁶, καὶ ὅτι «ἦλθεν εἰς τοὺς ἰδικοὺς του»¹⁷· ὅχι ὅτι δὲν θὰ εἶχεν ἐξουσίαν, ἐὰν δὲν ἐλάμβανεν, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς ἄλλους ἔδωσεν «ἐξουσίαν νὰ γίνουν τέκνα τοῦ Θεοῦ». Καὶ ὁ Παῦλος ὁμοίως τὸν ὀνομάζει ἴσον μὲ τὸν Θεόν¹⁸. Αὐτός ὅμως παρακαλεῖ τὸν Πατέρα ἀνθρωπινώτερον, λέγων τὰ ἐξῆς· «Διὰ νὰ δώσω ζωὴν αἰώνιον εἰς τὸν καθένα ποὺ μοῦ ἔδωσες. Αὕτῃ δὲ εἶναι ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὸ νὰ γνωρίσουν ἐσένα ὡς τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καθὼς καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν ποὺ ἔστειλες εἰς τὸν κόσμον». Τὸ «Μόνον ἀληθινὸν Θεόν» τὸ λέγει πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοὺς μὴ πραγματικοὺς θεοὺς· καθ' ὅσον ἐπρόκειτο νὰ στείλῃ αὐτοὺς εἰς τὰ ἔθνη. Ἐὰν ὅμως δὲν τὸ δεχθοῦν μὲ αὐτὸ καὶ μόνον ἀρνοῦνται τὸν Υἱὸν ὡς ἀληθινὸν Θεόν, προχωροῦντες δὲ ἔτσι θ' ἀρνηθοῦν καὶ ὅτι εἶναι Θεός· καθ' ὅσον λέγει· «Δὲν ζητεῖτε τὴν τιμὴν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν μόνον Θεόν»²⁰.

Τί λοιπόν; Δὲν εἶναι ὁ Υἱὸς Θεός; Ἐὰν δὲ ὁ Υἱὸς εἶναι Θεός καὶ ὀνομάζεται μόνος τοῦ Πατρός, εἶναι φανερόν ὅτι εἶναι καὶ ἀληθινός καὶ ὀνομάζεται μόνος ἀληθινός.

λος· «Ἡ μόνος ἐγὼ καὶ Βαρνάβας;», ἄρα ἐκβάλλει τὸν Βαρνάβαν; Οὐδαμῶς· τὸ γὰρ «μόνος» πρὸς ἀντιδιαστολήν· ἐτέρων κεῖται. Εἰ δὲ οὐκ ἀληθινὸς Θεός, πῶς ἀλήθεια; ἐπὶ πολὺ γὰρ τοῦ ἀληθινοῦ ἢ ἀλήθεια οὐ διαφέρει. Τὸν
5 μὴ ἀληθινὸν ἄνθρωπον εἶναι τί ἐροῦμεν; εἰπέ μοι οὐχὶ οὐδὲ ἄνθρωπον; Οὕτως, εἰ ἀληθινὸς Θεὸς οὐκ ἔστιν ὁ Υἱός, πῶς δὲ ἡμᾶς θεοὺς ποιεῖ καὶ υἱούς, μὴ ὢν ἀληθής; Ἀλλ' ὑπὲρ πούτιν ἀκριθέστερον ἡμῖν ἐν ἐτέροις εἴρηται, διὸ τῶν ἐξῆς ἐχώμεθα. «Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς».
10 Καλῶς εἶπεν, «Ἐπὶ τῆς γῆς»· ἐν γὰρ τῷ οὐρανῷ δεδόξα-
 σιο, ἔν τε τῇ φύσει τὴν δόξαν ἔχων, καὶ παρὰ τῶν ἀγγέλων προσκυνούμενος. Οὐ τοίνυν περὶ ἐκείνης τῆς δόξης φησί, τῆς τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ συγκεκληρωμένης (ἐκείνην γὰρ τὴν δόξαν, καὶ μηδεὶς αὐτὸν δοξάσῃ, μένει πεπληρωμένην ἔ-
15 χων), ἀλλὰ ταύτην φησί, τὴν ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων λα-
 τρείας γινομένην. Οὐκοῦν καὶ τὸ «δόξασόν σε» τοιοῦτόν ἐστι.

Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ποῦτιν τὸν τρόπον τῆς δόξης φησὶν, ἄκουσον τῶν ἐξῆς· «Τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι, ἵνα ποιήσω αὐτό»· καίτοι γε ἀρχὴν ἔτι τὸ πρᾶγμα εἶχε,
20 μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀρχήν. Πῶς οὖν λέγει, «Ἐτελείωσα»; Ἡ δὲ οὐκ ἐμμαντοῦ πᾶν ἐποίησα, ἢ ὅτι τὸ ἐσόμενον ὥς ἤδη γεγενημένον λέγει, ἢ, ὃ μάλιστα πάντων ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι τὸ πᾶν ἦν ἤδη γεγενημένον τῷ τὴν ρίζαν τῶν ἀγαθῶν καταβεβλήσθαι, ἢ πάντως ἐξ ἀνάγκης ἔμελλον ἔψεσθαι οἱ
25 καρποί, καὶ τὸ τοῖς μέλλουσι μετὰ ταῦτα γίνεσθαι αὐτὸν παρεῖναι καὶ συνεφάπτεσθαι. Διὰ τοῦτο πάλιν συγκαια-
 τικῶς φησιν· «Ὁ δέδωκάς μοι». Εἰ γὰρ δὴ περιέμενει ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν, πολὺ ταῦτα τῆς δόξης αὐτοῦ ἀποδέον-
 τα ἂν εἴη· ὅτι γὰρ ἐξ οἰκείας ἐπὶ τοῦτο γνώμης ἦλθε, πολ-
30 λαχόθεν δῆλον. Ὡς, διὰν λέγῃ Παῦλος ὅτι «οὕτως ἡγάπη-

---

21. Α' Κορ. 9, 6

22. Ἰω. 14, 6.

Τί δέ; ὅταν ὁ Παῦλος λέγῃ, «Ἦ μόνος ἐγὼ καὶ ὁ Βαρνάβας;»²¹, ἄρα γε ἀρνεῖται τὸν Βαρνάβαν; Καθόλου· διότι τὸ «μόνος» χρησιμοποιεῖται πρὸς διάκρισιν ἀπὸ ἄλλους. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι ἀληθινὸς Θεός, πῶς εἶναι ἀλήθεια;²² διότι ἡ ἀλήθεια δὲν διαφέρει τοῦ ἀληθινοῦ. Τί θὰ εἰποῦμεν ὅτι δὲν εἶναι οὔτε κἂν ἄνθρωπος; Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἀληθινὸς Θεός, πῶς εἶναι Θεός; πῶς ἐμᾶς μᾶς κάμνει θεοὺς καὶ υἱοὺς, χωρὶς νὰ εἶναι ἀληθής; Ἀλλὰ δι' αὐτὰ ἐλέχθησαν εἰς ἐσᾶς λεπτομερέστερον εἰς ἄλλους λόγους, διὰ τοῦτο ἅς προχωρήσωμεν εἰς τὴν συνέχειαν. «Ἐγὼ σὲ ἐδόξασα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Καλῶς εἶπεν, «Ἐπὶ τῆς γῆς»· διότι εἰς τὸν οὐρανὸν εἶχε δοξασθῇ, ἔχων καὶ εἰς τὴν φύσιν του τὴν δόξαν καὶ προσκυνούμενος ὑπὸ τῶν ἀγγέλων. Δὲν ὁμιλεῖ λοιπὸν δι' ἐκείνην τὴν δόξαν, ποῦ εἶναι συνηνωμένη μὲ τὴν οὐσίαν του (διότι ἐκείνην τὴν δόξαν, καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς δὲν τὸν δοξάσῃ, ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν ἔχῃ πλήρη), ἀλλ' ὁμιλεῖ δι' αὐτὴν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν λατρείαν τῶν ἀνθρώπων. Ὡστε λοιπὸν τὸ «δόξασόν με» ἔχει αὐτὴν τὴν σημασίαν.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς δόξης ἐννοεῖ, ἄκουσε τὰ ἐν συνεχείᾳ· «Τὸ ἔργον τὸ ἐτελείωσα ποῦ μοῦ ἔδωσες νὰ κάνω»· μολονότι βέβαια ἀκόμη τὸ ἔργον του εὕρισκετο εἰς τὴν ἀρχήν, μᾶλλον δὲ οὔτε εἰς τὴν ἀρχήν. Πῶς λοιπὸν λέγει, «ἐτελείωσα»; Ἦ ἐννοεῖ ὅτι ἔκαμα ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἐμένα, ἢ ὀνομάζει ὡς νὰ ἐγινεν ἐκεῖνο ποῦ ἐπρόκειτο νὰ γίνη, ἢ, αὐτό ποῦ κυρίως ἤμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι τὸ πᾶν ἦτο πλέον τετελεσμένον, ἐφ' ὅσον εἶχε τοποθετηθῇ ἡ ρίζα τῶν ἀγαθῶν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὅπωςδήποτε κατ' ἀνάγκην ἐπρόκειτο νὰ προέλθουν οἱ καρποὶ καὶ ὅτι θὰ ἦτο παρὼν καὶ συνηνωμένος μὲ ἐκείνους ποῦ θὰ ἤρχοντο εἰς τὸ μέλλον. Διὰ τοῦτο πάλιν λέγει μὲ τρόπον συγκαταβατικόν· «Αὐτὸ ποῦ μοῦ ἔδωσες». Διότι, ἐὰν βέβαια ἐπερίμενε ν' ἀκούσῃ καὶ νὰ μάθῃ, θ' ἀπεῖχον αὐτὰ πολὺ ἀπὸ τὴν δόξαν του· τὸ ὅτι λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἔκαμε μὲ τὴν θέλησίν του εἶναι φανερόν ἀπὸ πολλά. Ὡπως, ὅταν λέγῃ ὁ Παῦλος ὅτι «τόσον πολὺ μᾶς ἠγάπη-

σεν ἡμᾶς, ὥστε παραδοῦναι ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν», καὶ «ἐ-
 αὐτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών», καὶ πάλιν «Κα-
 θὼς ἠγάπησέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ ἠγάπησα ὑμᾶς». «Δόξασόν με
 σύ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ, ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν
 5 κόσμον εἶναι παρὰ σοί». Καὶ ποῦ ἡ δόξα ἐκείνη; ἔσιω-
 μὲν γάρ, παρὰ ἀνθρώποις εἰκότως ἄδοξος ἦν διὰ τὸ πε-
 ρικείμενον ἔνδυμα, πῶς καὶ παρὰ Θεῷ δοξασθῆναι ζητεῖ;
 Τί οὖν ἐνταῦθά φησι; Περὶ τῆς οἰκονομίας ὁ λόγος· ἐπεὶ
 οὐπω δεδόξαστο τῆς σαρκὸς ἡ φύσις, οὐδὲ ἀφθαρσίας ἀπ-
 10 λαύσασα, οὔτε τοῦ θρόνου κοινωνήσασα τοῦ βασιλικοῦ. Διὰ
 τοῦτο οὐκ εἶπεν, «Ἐπὶ τῆς γῆς», ἀλλὰ «παρὰ σοί».

3. Ταύτης καὶ ἡμεῖς ἀπολαυσόμεθα τῆς δόξης κατὰ τὸ
 ἡμέτερον μέτρον, ἐὰν νήφωμεν. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλός φησιν·
 «Ἐπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν». Μυρίων ἄ-
 15 ρα ἄξιοι δακρύων οἱ, τισαύτης προκειμένης δόξης, διὰ
 νουθεσίαν καὶ ὕπνον ἐπιβουλεύοντες ἑαυτοῖς, καί, εἰ γέεννά
 μὴ ἦν, ἀθλιώτεροι πάντων, οἷς βασιλεῦσαι παρὸν καὶ συν-
 δοξασθῆναι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τισοῦτιον ἑαυτοὺς ἀποσιε-
 ροῦντες ἀγαθῶν· εἰ γὰρ κατακοπῆναι ἔδει, εἰ γὰρ μυρίους
 20 ἀποθανεῖν θανάτους, εἰ μυρίας ἐπιδοῦναι ψυχάς, καὶ το-
 σαῦτα σώματα καθ' ἑκάστην ἡμέραν, οὐκ ἔδει τισαῦτα
 ὑποσιῆναι ὑπὲρ τισαύτης δόξης; Νῦν δὲ οὐδὲ χρημάτων
 καταφρονοῦμεν, ὥνπερ ὕστερον καὶ ἄκοντες ἀποσιησόμεθα·
 οὐ καταφρονοῦμεν χρημάτων, τῶν μυρίοις ἡμᾶς περιβαλ-
 25 λόντων κακοῖς, τῶν ἐνταῦθα μερόντων, τῶν σὺχ ἡμῶν (τὰ
 γὰρ σὺχ ἡμῶν διοικοῦμεν, καὶ παιρῶα ἔχωμεν· διὰ δὲ
 καὶ γέεννα προσῆ, καὶ σκώληξ ἀτελεύτητος, καὶ ἄσβεστον
 πῦρ, καὶ θρυγμὸς ὁδόντων, πῶς οἴσομεν ταῦτα; εἰπέ μοι;

23. Ἐφ. 5, 2.

24. Φιλίπ. 2, 7.

25. Ἰω. 15, 9.

26. Ρωμ. 8, 17.

σεν, ὥστε νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ πρὸς χάριν μας»²³. καὶ «ἐταπείνωσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ, λαβὼν μορφὴν δούλου»²⁴. καὶ πάλιν· «Ὡς ἀκριβῶς μὲ ἠγάπησεν ὁ Πατήρ μου καὶ ἐγὼ ἠγάπησα ἐσᾶς»²⁵. «Δόξασέ με, Πάτερ, μὲ τὴν δόξαν ἐκείνην ποὺ εἶχα πρὶν ἀκόμῃ ὁ κόσμος ἔλθῃ εἰς τὴν ὑπαρξιν». Καὶ ποῦ εἶναι ἐκείνη ἡ δόξα; Ἔστω λοιπὸν ὅτι πλησίον τῶν ἀνθρώπων πολὺ εὖλογα ἦτο χωρὶς δόξαν ἐξ αἰτίας τῆς ἐνδυμασίας τοῦ, πῶς ζητεῖ νὰ δοξασθῇ πλησίον τοῦ Θεοῦ; Τί λοιπὸν ἐννοεῖ ἐδῶ; Ἐδῶ ὁ λόγος γίνεται περὶ τοῦ ἔργου τῆς θείας οἰκονομίας· διότι ἀκόμῃ δὲν εἶχε δοξασθῇ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ οὔτε εἶχεν ἀπολαύσει ἀφθαρσίας, οὔτε εἶχε λάβει μέρος εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον. Διὰ τοῦτον δὲν εἶπεν, Ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ «πλησίον σου».

3. Αὐτὴν τὴν δόξαν θὰ ἀπολαύσωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ ἰδικόν μας μέτρον, ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοί. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ἐὰν βέβαια πάσχωμεν μαζὶ τοῦ, διὰ νὰ δοξασθῶμεν μαζὶ τοῦ»²⁶. Ἐπομένως εἶναι ἄξιοι μυρίων δακρύων ἐκεῖνοι ποῦ, ἂν καὶ ὑπάρχει ἔμπροσθέν των τόση δόξα, ἐξ αἰτίας τῆς ὀκνηρίας των καὶ τῆς ἀδιαφορίας των προκαλοῦν κακὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν των, καί, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε γέεννα, θὰ ἦσαν ἀθλιώτεροι ἀπὸ ὅλους, καθ' ὅσον, ἐνῶ ἠμποροῦν νὰ βασιλεύσουν καὶ νὰ δοξασθοῦν μαζὶ μὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀποστεροῦν τὸν ἑαυτὸν των ἀπὸ τόσα ἀγαθὰ· διότι, ἐὰν ἐχρειάζετο νὰ κατασφαγοῦν, ἐὰν ἐχρειάζετο νὰ ὑποστοῦν μυρίους θανάτους, ἐὰν ἐχρειάζετο νὰ παραδώσουν ἀπείρους ψυχὰς καὶ τόσα ἄλλα σώματα καθημερινῶς, δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποστοῦν ὅλα αὐτὰ χάριν τῆς τόσον μεγάλης δόξης; Τώρα ὅμως οὔτε τὰ χρήματα περιφρονοῦμεν, τὰ ὅποια ἀργότερον θὰ τὰ ἀποχωρισθοῦμεν καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν· δὲν περιφρονοῦμεν τὰ χρήματα, ποῦ μᾶς περιβάλλουν μὲ ἀμέτρητα κακὰ, καὶ ποῦ μένουν ἐδῶ καὶ δὲν εἶναι ἰδικὰ μας (διότι διαχειριζόμεθα ἐκεῖνα ποῦ δὲν εἶναι ἰδική μας καὶ ἂν ἀκόμῃ τὰ ἔχωμεν ἀπὸ πατρικὴν κληρονομίαν)· ὅταν ὅμως καὶ γέεννα ὑπάρχῃ καὶ σκώληξ αἰώνιος καὶ ἄσβεστον πῦρ καὶ τρυγμὸς τῶν ὀδόντων, εἶπέ μου, πῶς θὰ τὰ ὑποφέρωμεν αὐτά;

Μέχρι τίνος οὐ διαβλέπομεν, ἀλλ' εἰς μάχας καθη-
 μερινάς, καὶ φιλονεικίας, καὶ λόγους ἀνοήτους τὸ πᾶν
 δαπανῶμεν, τὴν γῆν τρέφοντες, τὸ σῶμα παιάνοντες, καὶ
 τῆς ψυχῆς ἀμελοῦντες, τῶν μὲν ἀναγκαίων οὐδένα ποιοί-
 5 μενοι λόγον, τῶν δὲ περιττῶν καὶ ἀνοήτων πολλὴν τὴν
 φροντίδα; Καὶ λαμπροὺς μὲν οἰκοδομοῦμεν τάφους, καὶ ὠ-
 νούμεθα πολυτελεῖς οἰκίας, καὶ παντοδαπῶν οἰκειῶν ἀγέ-
 λας περισύρομεν, καὶ οἰκονόμους διαφόρους ἐπινοοῦμεν, ἀ-
 γρῶν, οἰκιῶν, χρημάτων ἄρχοντας, καὶ ἄρχοντας ἀρχόντων
 10 καθιστιῶντες, τῆς δὲ ψυχῆς ἡρημαμένης οὐδεὶς ἡμῖν λόγος.
 Καὶ τί τούτων ἔσται τὸ πέρας; οὐχὶ μίαν γαστέρα πληροῦ-
 μεν; οὐχὶ ἓν σῶμα περιβάλλομεν; τίς ὁ πολὺς τῶν πραγμά-
 των θόρυβος; τί δήποτε καὶ διὰ τί τὴν ψυχὴν, ἣν ἐλά-
 βομεν, κατακλύπτουμεν, σπαράττομεν εἰς τὴν τῶν τοιούτων
 15 λειτουργίαν, χαλεπὴν ἑαυτοῖς ἐπινοοῦντες δουλείαν; Ὁ γὰρ
 πολλῶν δεδμενος, πολλῶν δοῦλός ἐστι, καὶ δοκῇ κρατεῖν
 τούτων. Ἐπεὶ καὶ τῶν οἰκειῶν δοῦλός ἐστιν ὁ δεσπότης,
 καὶ θεραπείας ἕτερον εἰσφέρει τρόπον μείζονα καὶ ἄλλως
 δὲ ἰδοῦλος, χωρὶς ἐκείνων οὐκ εἰς ἀγορὰν ἐμβαλεῖν τολμῶν,
 20 οὐκ εἰς θαλανεῖον, οὐκ εἰς ἀγρόν, οὔτοι δὲ πολλάκις χω-
 ρὶς ἐκείνου πανταχοῦ περιῖασιν. Ἀλλ' ὁ δοκῶν εἶναι κύριος,
 ἂν μὴ παρῶσιν οἱ δοῦλοι, οὐ τολμᾷ προσελθεῖν οἰκοθεν, ἀλ-
 λά, καὶ προκύψῃ τῆς οἰκίας μόνος, καταγέλαστον ἑαυτὸν εἶ-
 ναι νομίζει.

25 Τάχα τινὲς γελοῶσιν ἡμᾶς, ταῦτα λέγοντας, ὅλῃ δι'
 αὐτὸ μὲν τοῦτο μυρίων δακρύων ἄξιοι ἂν εἶεν· ὅτι γὰρ δου-
 λεία τοῦτο ἡδέως ἂν σε ἐροίμην· ἐβούλου δεῖσθαι τοῦ τὸν
 πρωμὸν τὸ σιόματί σου προστιθέντος ἢ τὴν κύλικα τοῖς χεί-
 λεσι προσάγοντος; οὐχὶ δακρύων ἐνόμιζες ἄξιαν εἶναι τὴν
 30 διακονίαν ταύτην; Τί δέ, εἰ βασιλεύοντων τινῶν ἐδέου πρὸς

Μέχρι τότε θὰ εἴμεθα ἀπρόσεκτοι καὶ θὰ δαπανῶμεν τὸ πᾶν εἰς καθημερινὰς διαμάχας καὶ φιλονεικίας καὶ λόγους ἀνωφελεῖς, τρέφοντες τὴν γῆν, παχαίνοντες τὸ σῶμα, καὶ ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν ψυχὴν, διὰ μὲν τὰ ἀναγκαῖα μὴ κάμνοντες κανένα λόγον, διὰ δὲ τὰ περιττὰ καὶ ἀνώφελα δεικνύοντες πολλὴν φροντίδα; Καὶ οἰκοδομοῦμεν μὲν λαμπροὺς τάφους καὶ ἀγοράζομεν πολυτελεῖς οἰκίας καὶ ἀκολουθοῦμεθα ἀπὸ ἀγέλας παντὸς εἵδους ὑπηρετῶν καὶ ἐπινοοῦμεν διαφόρους οἰκονόμους, ἀγρῶν, οἰκιῶν, διαχειριστὰς χρημάτων καὶ καθιστῶντες ἄρχοντες ἀρχόντων, διὰ δὲ τὴν ψυχὴν μας ποὺ ἔχει μείνει τελείως ἔρημη δὲν δείχνομεν καμμίαν φροντίδα. Καὶ ποῖο θὰ εἶναι τὸ τέλος αὐτῶν; δὲν γεμίζομεν μίαν γαστέρα; δὲν ἐνδύομεν ἓνα σῶμα, διατί τόσοι πολὺς θόρυβος δι' αὐτὰ τὰ πράγματα; διατί τέλος πάντων ὅλα αὐτὰ καὶ διατί τὴν ψυχὴν ποὺ ἐλάβομεν τὴν κατασφαγιάζομεν, τὴν κατασπαράσσομεν μὲ αὐτοῦ τοῦ εἵδους τὰς φροντίδας, ἐπινοοῦντες φοβερὰν δουλείαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας; Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ πολλά, εἶναι δοῦλος πολλῶν, καὶ ἂν ἀκόμη φαίνεται ὅτι εἶναι κυρίαρχος αὐτῶν. Διότι καὶ τῶν ὑπηρετῶν δοῦλος εἶναι ὁ κύριος καὶ δημιουργεῖ ἄλλον μεγαλύτερον τρόπον ὑπηρεσίας· καὶ κατ' ἄλλον τρόπον δέ εἶναι δοῦλος, διότι δὲν τολμᾷ χωρὶς ἐκείνους νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἀγορὰν οὔτε εἰς τὸ λουτρόν, οὔτε εἰς τὸν ἀγρόν, ἐνῶ αὐτοὶ πολλές φορές παντοῦ πηγαίνουν χωρὶς τὸν κύριόν των. Ἄλλ' ὁ θεωρούμενος ὅτι εἶναι κύριος, ἂν δὲν εἶναι παρόντες οἱ δοῦλοι, δὲν τολμᾷ νὰ βγῇ ἀπὸ τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ, καὶ ἂν ἀκόμη συμβῇ νὰ βγῇ μόνος ἀπὸ τὴν οἰκίαν, θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του ὅτι εἶναι διὰ γέλια.

Ἴσως μερικοὶ μᾶς γελοῦν ποὺ λέγομεν αὐτά, ἀλλ' ὁμῶς ἀκριβῶς δι' αὐτὸ θὰ ἦσαν ἄξιοι μυρίων δακρύων· διότι διὰ νὰ διαπιστώσης ὅτι αὐτὸ εἶναι δουλεία, θὰ σὲ ἐρωτοῦσα εὐχαρίστως· ἤθελες νὰ εἶχες τὴν ἀνάγκην ἐκείνην ποὺ θὰ ἔθετε τὴν τροφὴν εἰς τὸ στόμα σου ἢ θὰ προσέφερε τὸ ποτήρι εἰς τὰ χεῖλη σου; δὲν θὰ ἐθεωροῦσες αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν ἀξίαν δακρύων; Τί δέ, ἐὰν ἐχρειάζεσο μερικοὺς

τὸ θαδίζειν διηνεκῶς, οὐκ ἂν σεαυτὸν ἐλεεινὸν καὶ ἀθλιώ-
 τερον ταύτῃ πάντων ἐνόμισας; Οὐκοῦν καὶ νῦν οὕτω διακεῖ-
 σθαι ἔδει· οὐδὲν γὰρ διαφέρει, εἴτε ὑπὸ ἀλόγων, εἴτε ὑπὸ
 ἀνθρώπων ταῦτά τις πάσχει. Τί δέ, εἰπέ μοι, οὐχὶ καὶ
 5 ταύτῃ διεσιτήκασιν ἡμῶν οἱ ἄγγελοι, ὅτι σὺ δέονται ὅσων
 ἡμεῖς; Οὐκοῦν, ὅσῳ μὲν ἂν ἐλατιόνων δεόμεθα, τοσούτῳ
 πρὸς ἐκείνους ὀδεύομεν, ὅσῳ δὲ ἂν πλειόνων, τοσούτῳ πρὸς
 τὸν ἐπίκληρον τοῦτον καταπίπτομεν θίον. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι
 ταῦτα οὕτως ἔχει, ἐρώτησον τοὺς γεγηρακότας ποῖον μα-
 10 καρίζουσι θίον, τὸν ὅτε ἐκραιτοῦντιο μάτην, ἢ τὸν ὅτε αὐτῶν
 κραιτοῦσι νῦν; Διὰ γὰρ τοῦτο αὐτοὺς ἐκείνους ἐκαλέσαμεν,
 ἐπειδὴ οἱ ἐν νεότητι μεθύοντες οὐδὲ ἴσασι τῆς δουλείας τὴν
 ὑπερβολήν. Τί δὲ οἱ πυρέτιοντες, διαν, πολλὰ διψῶντες,
 πολλὰ πίνωσι, καὶ πολλῶν δέωνται, ἢ ὅταν ὑγιάναντες ἀπαλ-
 15 λαγῶσι τῆς ἐπιθυμίας, ἑαυτοὺς μακαρίζουσιν; Ὅρᾳς ὅτι
 πανταχοῦ τὸ πολλῶν δεῖσθαι ἐλεεινόν, καὶ πόρρω φιλοσο-
 φίας, καὶ δουλείας καὶ ἐπιθυμίας ἐπίτασις;

Τί τοίνυν ἐκόντες ἐπιτείνομεν ἑαυτοῖς ἀθλιότητα; Εἰπέ
 γὰρ μοι, εἴ γε ἦν χωρὶς σιέγης καὶ τοίχων μηδὲν βλαπιό-
 20 μενον οἰκεῖν, οὐκ ἂν εἴλου τοῦτο μᾶλλον; τίνας οὖν ἔνεκεν
 τὰ σύμβολα τῆς ἀσθενείας ἐπιτείνεις; Οὐ διὰ τοῦτο τὸν
 Ἀδὰμ μακαρίζομεν, ὅτι οὐθενὸς ἐδεῖτο, οὐκ οἰκημάτων,
 οὐκ ἐνδυμάτων; Ναί, φησὶν ἀλλὰ νῦν ἐν χρείᾳ καθεσιτή-
 καμεν. Τί τοίνυν τὴν χρείαν αὐξομεν; Εἴ γὰρ πολλοὶ καὶ
 25 τῶν τῆς χρείας πολλὰ περικόπιοι (δούλους λέγω, καὶ οἰ-
 κήματα, καὶ χοήματα), τίνα ἂν ἔχοιμεν ἀπολογία, τὴν χρεί-

διὰ νὰ σὲ βαστάζουν διαρκῶς διὰ νὰ βαδίζης, δὲν θὰ ἐθεωροῦσες ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τὸν ἑαυτὸν σου ἐλεεινὸν καὶ ἀθλιώτερον ἀπὸ ὅλους; Λοιπὸν καὶ τῶρα τέτοιαι ἔπρεπε νὰ εἶναι αἱ διαθέσεις σου· διότι καθόλου δὲν διαφέρει, εἴτε τὰ παθαίνει αὐτὰ κανεῖς ἀπὸ ἄλογα ζῶα εἴτε ἀπὸ ἀνθρώπους. Τί δέ, εἶπέ μου, δὲν διαφέρουν ὡς πρὸς αὐτὸ οἱ ἄγγελοι ἀπὸ ἡμᾶς, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔχουν τὴν ἀνάγκην τῶν ὧσων ἔχομεν ἡμεῖς; Λοιπὸν, ὅσον ὀλιγωτέραν ἔχομεν τὴν ἀνάγκην, τόσον περισσότερον πλησιάζομεν πρὸς ἐκείνους, ὅσον δὲ περισσοτέρων, τόσον περισσότερον καταπίπτομεν εἰς αὐτὸν τὸν φθαρτὸν βίον. Καὶ διὰ νὰ μὴ μάθης ὅτι αὐτὰ ἔχουν ἔτσι, ἐρώτησε τοὺς γέρους ποῖον βίον μακαρίζουν, ἐκεῖνον ποὺ ἦσαν τότε ὑποδουλωμένοι εἰς αὐτόν, ἢ ἐκεῖνον ποὺ εἶναι σήμερα κυρίαρχοι αὐτοῦ; Διότι ἀκριβῶς δι' αὐτὸ ἀνεφέραμεν ἐκείνους, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι μεθυσμένοι ἀπὸ τὰ τῆς νεότητος οὔτε κἂν γνωρίζουν τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς δουλείας. Τί δέ, αὐτοὶ ποὺ πάσχουν ἀπὸ πυρετὸν μακαρίζουν τὸν ἑαυτὸν των ὅταν αἰσθάνονται μεγάλην δίψαν καὶ πολλὴν πείναν καὶ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, ἢ ὅταν ἀποκτήσουν τὴν ὑγείαν των καὶ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν; Βλέπεις ὅτι παντοῦ εἶναι ἐλεεινὸν καὶ ξένον πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐπέκτασις τῆς δουλείας καὶ τῆς ἐπιθυμίας τὸ νὰ ἔχη κανεῖς ἀνάγκην ἀπὸ πολλὰ πράγματα;

Διατί λοιπὸν μὲ τὴν θέλησίν μας μεγαλώνομεν τὴν ἀθλιότητα εἰς τὸν ἑαυτὸν μας; Διότι εἶπέ μου, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ κατοικῇς χωρὶς στέγην καὶ τοίχους καὶ χωρὶς νὰ βλάπτεσαι καθόλου, δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσες περισσότερον αὐτό; διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἐπεκτείνεις τὰ γνωρίσματα τῆς ἀσθενείας; Δὲν μακαρίζομεν δι' αὐτὸ τὸν Ἀδὰμ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε, οὔτε ἀπὸ οἰκήματα, οὔτε ἀπὸ ἐνδύματα; Ναί, λέγει· ἀλλὰ τῶρα εἴμεθα ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀνάγκης. Διατί λοιπὸν αὐξάνομεν τὴν ἀνάγκην; Διότι, ἐὰν πολλοὶ περικόπτουν πολλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα (ἐννοῶ τοὺς δούλους, τὰ οἰκήματα καὶ τὰ χρήματα), ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ἔχωμεν, ὑπερβαίνοντες

αν ὑπερβαίνοντες; Ὅσῳ ἂν πλείονα περιβάλλῃ, τοσούτῳ
 δουλικώτερος γέγονας· ὅσῳ γὰρ ἂν πλειόνων δεηθῇς, το-
 σούτῳ τὴν ἐλευθερίαν ἐπειέμουν· ἢ μὲν γὰρ ἀκριβοῦς ἐλευ-
 θερία τὸ μηδενὸς ὅλως δεῖσθαι, ἢ δὲ μετ' ἐκείνην τὸ ὀλί-
 5 γων δεῖσθαι, ἣν ἄγγελοι μάλιστα ἔχουσι καὶ οἱ τούτων μι-
 μηταί, τὸ δὲ καὶ ἐν θνητῷ σώματι μένοντας κατορθῶσαι
 τοῦτο ἐννόησον ἡλίκον ἔχει τὸν ἔπαινον. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦ-
 λος ἔλεγε Κορινθίοις γράφων· «Ὑμεῖς δὲ ὑμῶν φερίδομαι»,
 καὶ «ἵνα μὴ θλίψιν τῇ σαρκὶ ἔξωσιν οἱ τοιοῦτοι». Διὰ τοῦτο
 10 χροῖματα λέγεται, ἵνα χρώμεθα εἰς δέον, οὐχ ἵνα φυλάτιω-
 μεν καὶ κατορύττωμεν· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι κηρῶσαι, ἀλλὰ
 κηρῶσθαι· εἰ γὰρ τοῦτο μέλλοιμεν σκοπεῖν, ὅπως αὐτὰ πολ-
 λὰ ποιήσασιν, οὐχ ἵνα ἀπολαύσωμεν εἰς δέον, ἀνέστιραπται
 ἡ τάξις, καὶ ἐκεῖνα ἡμᾶς κέκηται, οὐχ ἡμεῖς ἐκεῖνα.
 15 Ἀπαλλαγῶμεν τοίνυν τῆς χαλεπῆς ταύτης δουλείας, καὶ
 γενώμεθά ποτε ἐλεύθεροι. Τί μυρίους ἑαυτοῖς ἐπινοοῦμεν
 καὶ ποικίλους δεσμούς; Οὐκ ἀρκεῖ σοι τῆς φύσεως ὁ δε-
 σμός, καὶ τῆς ζωῆς ἡ ἀνάγκη, καὶ ὁ τῶν μυρίων πραγμά-
 των ὄχλος, ἀλλὰ καὶ ἕτερα σεαυτῷ πλέκεις δίκτυα, καὶ
 20 τοῖς ποσὶ περιβάλλεις; Καὶ πότε ἐπιλήψῃ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
 πρὸς τὸ ὕψος ἀνασιῆναι ἐκεῖνο δυνήσῃ; Ἀγαπητὸν γάρ, ἀ-
 γαπητὸν, πάντα ταῦτα διακόψαντα τὰ σχοινία δυνήσθαι
 ἐπιλαθέσθαι τῆς ἄνω πόλεως· τοσαῦτα ἕτερα ἔστι τὰ κω-
 λύματα, ἅπερ ἵνα νικήσωμεν ἅπαντα, τῆς εὐτελείας ἐχρί-
 25 μεθα· οὕτω γὰρ ἐπιληψόμεθα καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς χά-
 ριτι καὶ φιланθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

 27. Α' Κορ. 7, 28.

28. Αὐτόθι.

τὴν ἀνάγκην; Μὲ ὅσον περισσότερα περιβάλλεσαι, τόσον περισσότερον δουλικώτερος γίνεσαι· διότι ὅσον περισσότερα χρειάζεσαι, τόσον περισσότερον μειώνεις τὴν ἐλευθερίαν σου· καθ' ὅσον ἢ μὲν πλήρης ἐλευθερία συνίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ ἔχωμεν καμμίαν ἀνάγκην, ἐνῶ ἐκείνη ποὺ ἀκολουθεῖ αὐτὴν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἔχωμεν τὴν ἀνάγκην ὀλίγων πραγμάτων, τὴν ὁποίαν ἔχουν οἱ ἄγγελοι πρὸ πάντων καὶ οἱ μιμηταὶ αὐτῶν, ὅμως τὸ νὰ τὸ κατορθώσουν αὐτὸ ἄνθρωποι ποὺ μένουν μέσα εἰς θνητὸν σῶμα σκέψου πόσον μεγάλον ἔπαινον ἔχει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Αὐτὸ ἔλεγε καὶ ὁ Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους· «Ἐγὼ δὲ σᾶς λυποῦμαι»²⁷, καὶ «Διὰ νὰ μὴ ὑποφέρουν αὐτοὶ εἰς τὴν ζωὴν»²⁸. Διὰ τοῦτο ὀνομάζονται χρήματα, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμεν ὅπου χρειάζονται, ὅχι διὰ νὰ τὰ φυλάσσωμεν καὶ νὰ τὰ κρύπτωμεν μέσα εἰς τὴν γῆν· διότι αὐτὸ δὲν δείχνει ὅτι τὰ ἀπεκτήσαμεν, ἀλλ' ὅτι αὐτὰ ἀπέκτησαν ἡμᾶς· καθ' ὅσον ἐὰν πρόκειται αὐτὸ νὰ σκεπτώμεθα, πῶς αὐτὰ νὰ τὰ κάνωμεν πολλὰ καὶ ὅχι διὰ νὰ τὰ ἀπολαύσωμεν εἰς τὰ ἀναγκαῖα πράγματα, ἀνετράπη ἢ τάξις, καὶ ἐκεῖνα κατέκτησαν ἡμᾶς καὶ ὅχι ἡμεῖς ἐκεῖνα.

Ἄς ἀπαλλαγῶμεν λοιπὸν ἀπὸ αὐτὴν τὴν φοβερὰν δουλείαν· καὶ ἄς γίνωμεν κάποτε ἐλεύθεροι. Διατί ἐπινοοῦμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπείρους καὶ διαφόρων εἰδῶν δεσμούς; Δὲν σοῦ ἀρκεῖ ὁ δεσμός τῆς φύσεως καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀπείρων πραγμάτων, ἀλλὰ πλέκεις καὶ ἄλλα δίκτυα διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ δένεις μὲ αὐτὰ τὰ πόδια σου; Καὶ πότε θὰ σκεφθῇς καὶ θὰ φροντίσης διὰ τὸν οὐρανὸν καὶ θὰ ἡμπορέσης νὰ ἀνεβῇς πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο; Πρέπει λοιπὸν νὰ θελήσῃ κανεὶς, νὰ θελήσῃ νὰ κόψῃ αὐτὰ τὰ σχοινιά διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν οὐράνιον πόλιν· τόσα πολλὰ ἄλλα ἐμπόδια ὑπάρχουν, ποὺ διὰ νὰ τὰ νικήσωμεν ὅλα πρέπει νὰ ἀρκούμεθα εἰς τὰ ὀλίγα· διότι ἔτσι θὰ φροντίσωμεν καὶ διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν μὲ τὴν χάριν καὶ φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑ'

Ἰω. 17, 6 - 13

«Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις, οὓς δέ-
δωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου. Σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐ-
5 τοὺς δέδωκας, καὶ τὸν λόγον σου τειτηρήκασιν».

1. Μεγάλης βουλῆς Ἁγγελος λέγεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ
τῶν τε ἁλλων ἔνεκεν, ὧν ἐδίδαξε, καὶ προηγουμένως ὅτι
τὸν Πατέρα εἰς ἀνθρώπους κατήγγειλε· ὅπερ οὖν καὶ νῦν
φησιν· «Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις»· (εἰπὼν
10 γὰρ ὅτι «ἐτελείωσά σου τὸ ἔργον», ἐπεξηγεῖται πάλιν αὐτό,
λέγων ποῖον ἔργον)· καὶ μὴν δῆλον ἦν τὸ ὄνομα (καὶ γὰρ
ὁ Ἡσαΐας φησὶν· «Ὁμεῖσθε τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν»), ἀλλὰ,
ὁ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν λέγω, ὅτι, εἰ καὶ δῆλον
ἦν, ἀλλ' Ἰουδαίοις, καὶ οὐδὲ πούτοις πᾶσι· νυνὶ δὲ περὶ
15 τῶν ἐθνῶν φησι. Καὶ εὖ τοῦτο μόνον δηλοῖ, ἀλλ' ὅτι καὶ
Πατέρα αὐτὸν ἔγνωσαν. Οὐκ ἔστι δὲ ὁμοιον μαθεῖν ὅτι δη-
μιουργός ἐστι, καὶ ὅτι Υἱὸν ἔχει. Ἐφανέρωσε δὲ αὐτοῦ
τὸ ὄνομα καὶ διὰ λόγων, καὶ διὰ πραγμάτων. «Οὓς δέδω-
κάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου». Ὡςπερ ἀνωτέρω φησὶν, «Οὐδεὶς
20 ἔρχεται πρὸς με, ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ», καὶ «ἐὰν μὴ
ἐλκύσῃ αὐτὸν ὁ Πατήρ μου», οὕτω καὶ ἐνταῦθα· «Οὓς δέ-
δωκάς μοι»· καὶ μὴν αὐτός φησιν ὁδὸν εἶναι ἑαυτόν. Ὅθεν
δῆλον ὅτι δύο ἐνταῦθα κατασκευάζει διὰ τῶν εἰρημένων,
ὅτι τε οὐ ἐναντίος τῷ Πατρί, καὶ ὅτι βούλημα αὐτοῦ τὸ πι-
25 σιεῖν αὐτοὺς τῷ Υἱῷ.

1. Ἰω. 17, 4.

2. Ἡσ. 65, 16.

3. Ἰω. 6, 65.

4. Ἰω. 6, 44.

5. Ἰω. 14, 6.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑ΄

Ίω. 17, 6 - 13

«Ἐφάνέρωσα τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ μοῦ ἔδωσες ἀπὸ τὸν κόσμον. Ἦσαν ἰδικοί σου καὶ τοὺς ἔδωσες εἰς ἐμένα, καὶ ἐτήρησαν τὸν λόγον σου».

1. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ λέγεται μεγάλης βουλῆς ἄγγελος καὶ ἐξ αἰτίας ὅλων τῶν ἄλλων ποῦ μᾶς ἐδίδαξε καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα διότι ἐφάνέρωσε τὸν Πατέρα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, πράγμα λοιπὸν ποῦ καὶ τώρα λέγει· «Ἐφάνέρωσα τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς ἀνθρώπους» (διότι ἀφοῦ εἶπε, «σοῦ ἐτελείωσα τὸ ἔργον»¹, ἐπεξηγεῖ πάλιν αὐτὸ λέγων ποῖον ἔργον)· καὶ βέβαια ἦτο φανερόν τὸ ὄνομά του (καθ' ὅσον ὁ Ἡσαΐας λέγει· «Ὁρκίζεσθε εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν»²), ἀλλὰ, ἐκεῖνο ποῦ εἶπα πολλές φορές, αὐτὸ καὶ τώρα λέγω, ὅτι, ἂν καὶ ἦτο φανερόν, ἀλλ' ἦτο μόνον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ εἰς αὐτοὺς ὅχι εἰς ὅλους· ἐνῶ τώρα ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐθνικῶν. Καὶ δὲν δείχνει μόνον αὐτό, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν ἴδιον τὸν Πατέρα ἐγνώρισαν. Διότι δὲν εἶναι ὁμοιον τὸ νὰ μάθῃς ὅτι εἶναι δημιουργὸς καὶ ὅτι ἔχει Υἱόν. Ἐφάνέρωσε δὲ τὸ ὄνομά του καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα. «Τοὺς ὁποίους μοῦ ἔδωσες ἀπὸ τὸν κόσμον». Ὡπως προηγουμένως λέγει, «Κανεὶς δὲν ἔρχεται πρὸς ἐμένα, ἐὰν δὲν εἶναι δοσμένον αὐτὸ εἰς αὐτόν»³, καὶ «Ἐὰν δὲν τὸν προσελκύσῃ ὁ Πατήρ μου»⁴, ἔτσι καὶ ἐδώ· «Ἐκείνους ποῦ μοῦ ἔδωσες»· καὶ ὅμως ὁ ἴδιος λέγει διὰ τὸν ἑαυτόν του ὅτι εἶναι ὁδός⁵. Ἄρα γίνεται φανερόν ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ λόγια δείχνει δύο πράγματα, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ὅτι θέλησιν τοῦ Πατρὸς εἶναι νὰ πιστεύσουν αὐτοὶ εἰς τὸν Υἱόν.

«Σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας». Ἐνταῦθα βού-
 λεται διδάξαι σφόδρα ἀγαπώμενον παρὰ τοῦ Πατρὸς. Ἐπεὶ,
 οὐ γὰρ οὐκ ἐδεήθη τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς, ὁ δὲ ἔκεῖθεν αὐτὸς
 αὐτοὺς καὶ ἐποίησεν, αὐτὸς αὐτῶν προνοεῖ διηνεκῶς. Πῶς
 5 οὖν αὐτοὺς ἔλαβεν; Ἀλλὰ, ὅπερ ἔφην, τοῦτο δηλοῖ τὴν πρὸς
 τὸν Πατέρα ὁμόνοιαν. Εἰ δὲ ἀνθρωπίνως τις βούλοιτο αὐ-
 τὸ ἐξετάζειν, καὶ οὕτως, ὡς εἴρηται, οὐκ ἔτι ἔσονται τοῦ
 Πατρὸς· εἰ γάρ, ὅτε ὁ Πατὴρ αὐτοὺς εἶχεν, οὐκ εἶχεν αὐ-
 τοὺς ὁ Υἱός, εὐδὴλον ὅτι, καὶ ὅτε ἔδωκεν αὐτοὺς τῷ Υἱῷ,
 10 αὐτὸς ἀπέσκη τῆς δεσποτείας· καὶ τὸ ἀσιωπώτερον πάλιν·
 εὐρεθῆσονται γάρ, ἡνίκα μὲν ἦσαν παρὰ τῷ Πατρί, ἀτελεῖς
 ὄντες, ὅτε δὲ πρὸς τὸν Υἱὸν ἦλθον, τότε γινόμενοι τέλει.
 Ἀλλὰ γέλως ταῦτα καὶ εἰπεῖν. Τί οὖν διὰ τούτου δηλοῖ;
 Ὅτι καὶ αὐτῷ δέδοκτο τὸ πιστεύειν αὐτοὺς τῷ Υἱῷ. «Καὶ
 15 τὸν λόγον σου τετηρήκασι, καὶ νῦν ἔγνωσαν ὅτι πάντα ἃ
 δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ ἦσαν». Πῶς τὸν λόγον σου ἐτήρησαν;
 Τῷ ἐμοὶ πιστεῦσαι καὶ μὴ προσέχειν τοῖς Ἰουδαίοις· ὁ γὰρ
 πιστεύων αὐτῷ, φησὶν, «ἐσφράγισεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθὴς
 ἐστι». Τινὲς μὲν γὰρ λέγουσιν ὅτι «νῦν ἔγνωσαν ὅτι πάντα,
 20 ὅσα δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ ἐστιν», ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τοῦτο
 λόγον· πῶς γὰρ ἔμελλεν ἀγνοεῖν ὁ Υἱὸς τὰ τοῦ Πατρὸς;
 Ἀλλὰ περὶ τῶν μαθητῶν εἴρηται. Ἐξ οὗ γὰρ αὐτὰ εἶπον,
 φησὶν, ἔμαθον «ὅτι πάντα, ὅσα δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ ἐ-
 στιν», οὐδὲν ἀλλότριον οὐδὲν ἴδιον ἐμοὶ παρὰ σοί· τὸ γὰρ
 25 ἴδιον ὡς ἐπ' ἀλλοτριῷ τὰ πολλὰ τίθησιν. Ἐγνωσαν οὖν
 ὅτι πάντα, ὅσα ἂν διδάξω, σὰ ἐστι, καὶ διδάγματα καὶ δόγμα-
 τα. Καὶ πόθεν ἔμαθον; Ἀπὸ τῶν ρημάτων τῶν ἐμῶν· οὕτω
 γὰρ καὶ ἐδίδασκον. Καὶ οὗ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ «παρὰ
 σοῦ ἐξῆλθον»· τοῦτο γὰρ διὰ παντὸς ἐσπούδασε κατασκευά-
 30 σαι Εὐαγγελίου.

«Ἦσαν ἰδικοί σου καὶ τοὺς ἔδωσες εἰς ἐμένα». Ἐδῶ θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι ἀγαπᾶται πάρα πολὺ ἀπὸ τὸν Πατέρα. Διότι, τὸ ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ λάβῃ αὐτοὺς, γίνεται φανερόν ἀπὸ αὐτό· ὁ ἴδιος καὶ ἔκαμεν αὐτοὺς ἰδικούς του καὶ ὁ ἴδιος φροντίζει δι’ αὐτοὺς συνεχῶς. Πῶς λοιπὸν ἔλαβεν αὐτοὺς; Ἀλλά, ὅπως εἶπα ἄλλην φοράν, αὐτὸ φανερῶνει τὴν συμφωνίαν του πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐὰν δὲ κάποιος ἤθελεν ἐξετάσει αὐτὸ ἀνθρωπίνως, καὶ ἔτσι, ὅπως ἐλέχθη, δὲν θὰ εἶναι πλέον τοῦ Πατρὸς· διότι, ἐάν, ὅταν εἶχεν αὐτοὺς ὁ Πατήρ, δὲν εἶχεν αὐτοὺς ὁ Υἱός, γίνεται φανερόν ὅτι, καὶ ὅταν ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς τὸν Υἱόν, ὁ ἴδιος παρητήθη ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐπ’ αὐτῶν· διότι θὰ εὐρεθοῦν νὰ εἶναι ἀτελεῖς ὅταν ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πατρὸς νὰ γίνωνται δὲ τέλειοι τότε, ὅταν ἦλθον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Υἱοῦ. Ἀλλ’ αὐτὰ εἶναι ἄξια διὰ γέλια καὶ νὰ τὰ εἰποῦμεν. Τί φανερῶνει λοιπὸν μὲ αὐτό; Ὅτι καὶ ὁ Πατήρ ἤθελε νὰ πιστεύσουν αὐτοὶ εἰς τὸν Υἱόν. «Καὶ τὸν λόγον σου ἐτήρησαν, καὶ τώρα ἐγνώρισαν ὅτι ὅλα, ὅσα μοῦ ἔδωσες, ἦσαν ἰδικά σου». Πῶς ἐτήρησαν τὸν λόγον σου; Μὲ τὸ νὰ πιστεύσουν εἰς ἐμένα καὶ νὰ μὴ προσέχουν εἰς τοὺς Ἰουδαίους· διότι ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει εἰς αὐτόν, λέγει, «ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀληθινός»⁶. Μερικοὶ βέβαια λέγουν ὅτι «τώρα ἐγνώρισα ὅτι, ὅλα, ὅσα μοῦ ἔδωσες, ἦσαν ἰδικά σου», ἀλλ’ αὐτὸ δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ δικαιολογηθῇ· διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἀγνοῇ ὁ Υἱὸς τὰ τοῦ Πατρὸς; Ἐλέχθη λοιπὸν περὶ τῶν μαθητῶν. Ἀπὸ τὴν στιγμήν δηλαδὴ ποὺ εἶπον αὐτά, λέγει, ἔμαθον «ὅτι ὅλα, ὅσα μοῦ ἔδωσες, ἦσαν ἰδικά σου»· τίποτε δὲν εἶναι ξένον, τίποτε τὸ ἰδιαίτερον ἀπὸ μέρους μου πρὸς ἐσένα, διότι τὸ ἰδιαίτερον δείχνει τὰ πολλὰ νὰ ἀνήκουν εἰς ἄλλον. Ἐγνώρισαν λοιπὸν ὅτι ὅλα, ὅσα θὰ διδάξω, ὅτι εἶναι ἰδικά σου καὶ διδάγματα καὶ δόγματα. Καὶ ἀπὸ ποῦ τὸ ἔμαθον; Ἀπὸ τὰ ἰδικά μου λόγια· διότι ἔτσι τοὺς ἐδίδασκον. Καὶ ὅχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅτι «ἦλθον ἀπὸ ἐσένα» διότι αὐτὸ ἐφρόντισε νὰ δείξῃ μὲ ὅλο τὸ εὐαγγέλιόν του».

«Ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ». Τί ἡέγεις; ὥς ἀγνοοῦντα
 τὸν Πατέρα διδάσκεις; ὥς πρὸς ἄνθρωπον οὐκ εἰδότα δια-
 λέγῃ; Τί οὖν βούλεται αὕτη ἡ διαίρεσις; Ὁρᾷς ὅτι δι'
 οὐδὲν ἕτερον ἢ εὐχὴ γίνεται, ἀλλ' ἵνα μάθῃσι τὴν ἀγάπην,
 5 ἣν ἔχει εἰς αὐτούς; Ὁ γὰρ μὴ μόνον τὰ παρ' αὐτοῦ παρα-
 σχών, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐπὶ τοῦτο παρακαλῶν, πλείονα δεί-
 κνυσι τὸν πόθον. Τί οὖν ἐσσι, «Περὶ τούτων ἐρωτῶ»; «Οὐχ
 ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου», φησὶν, «ἀλλ' ὑπὲρ ὧν δέδωκάς
 μοι». Συνεχῶς τίθησι τὸ «δέδωκας», ἵνα μάθωσιν ὅτι τῷ
 10 Πατρὶ τοῦτο δοκεῖ. Εἶτα, ἐπειδὴ συνεχῶς εἶπε, «Σοί εἰσι,
 καὶ σὺ μοι αὐτοὺς δέδωκας», ἀναιρῶν τὴν πονηρὰν ὑπο-
 ψίαν, ἵνα μὴ τις νομίσῃ πρόσφατον αὐτοῦ εἶναι τὴν ἀρχήν,
 καὶ νῦν αὐτοὺς εἰληφέναι, τί φησι; «Τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐσσι,
 καὶ τὰ σὰ ἐμά, καὶ δεδόξασθαι ἐν αὐτοῖς».
 15 Εἶδες ἰσοτιμίαν; Ἴνα γὰρ μὴ, ἀκούων ὅτι «δέδωκάς
 μοι», νομίσῃς αὐτοὺς ἀλλοτριοῦσθαι τῆς τοῦ Πατρὸς ἐξου-
 σίας, ἢ πρὸ τούτου τῆς τοῦ Υἱοῦ, ἀμφοτέρω ἀνεῖλεν, εἰπὼν,
 ἅπερ εἶπεν· ὥσανεὶ ἔλεγε· Μήτε, ἀκούων ὅτι «ἐμοὶ αὐτοὺς
 δέδωκας», νομίσῃς αὐτοὺς ἀλλοτριοῦς εἶναι τοῦ Πατρὸς,
 20 τὰ γὰρ ἐμά, αὐτοῦ ἐσσι, μήτε, ἀκούων ὅτι «σοὶ ἦσαν», νο-
 μίσῃς ἀλλοτριοῦς αὐτοὺς εἶναι ἐμοῦ· τὰ γὰρ αὐτοῦ, ἐμά ἐ-
 σιν· Ὡστε τὸ «δέδωκας» συγκαταβάσεως μόνῃς ἔνεκεν εἴ-
 ρηται· ἅπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἔχει τοῦ Υἱοῦ ἐσσι, καὶ ἅπερ
 ὁ Υἱὸς ἔχει τοῦ Πατρὸς. Τοῦτο δὲ οὐδὲ ἐπὶ Υἱοῦ κατὰ ἄν-
 25 θρωπον δύναται λέγεσθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ μείζονός ἐστι. Τὸ
 μὲν γὰρ τοῦ ἐλάτιονος ὅτι τοῦ μείζονός ἐστι παντί πᾶν
 δῆλον, τὸ δὲ ἔμπαλιν οὐκ ἔτι. Ἐνταῦθα δὲ ἀντιστρέφει, ἡ
 δὲ ἀντιαιροφὴ τὴν ἰσότητα δηλοῖ. Τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ δι-
 λῶν, ἔλεγε, «Πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς μου ἐμά ἐσσι», περὶ

«Ἐγὼ δι' αὐτοὺς σὲ παρακαλῶ». Τί λέγεις; διδάσκεις ὥσάν ὁ Πατήρ νὰ τὸ ἀγνοῇ; συνομιλεῖς ὥσάν μὲ ἄνθρωπον ποὺ δὲν γνωρίζει; Τί λοιπὸν θέλει αὕτῃ ἡ διάκρισις; Βλέπεις ὅτι διὰ τίποτε ἄλλο δὲν γίνεται ἡ προσευχή, παρὰ διὰ νὰ μάθουν τὴν ἀγάπην ποὺ ἔχει πρὸς αὐτοὺς; Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔδωσεν ὄχι μόνον τὰ ἰδικὰ του, ἀλλὰ καὶ παρακαλεῖ ἄλλον δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, δείχνει περισσοτέραν ἀγάπην. Τί λοιπὸν σημαίνει «Περὶ τούτων ἐρωτῶ»; «Ὁχι δι' ὅλον τὸν κόσμον», λέγει, «ἀλλὰ δι' αὐτοὺς ποὺ μοῦ ἔδωσες». Συνεχῶς ἀναφέρει τὸ «μοῦ ἔδωσες», διὰ νὰ μάθουν ὅτι αὐτὸ εἶναι καὶ θέλημα τοῦ Πατρός. Ἐπειτα, ἐπειδὴ συνεχῶς ἔλεγεν, «Ἰδικοί σου ἦσαν καὶ σὺ τοὺς ἔδωσες εἰς ἐμένα», ἀναιρῶν τὴν πονηρὰν σκέψιν, διὰ νὰ μὴ νομίση δηλαδὴ κανεὶς ὅτι εἶναι πρόσφατος ἡ ἐξουσία του καὶ ὅτι τώρα παρέλαβεν αὐτοὺς, τί λέγει; «Ὅλα τὰ ἰδικὰ μου εἶναι καὶ ἰδικὰ σου, καὶ τὰ ἰδικὰ σου εἶναι καὶ ἰδικὰ μου, καὶ ἔχω δοξασθῇ δι' αὐτῶν».

Εἶδες ἰσοτιμίαν; Διὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπόν, ἀκούων ὅτι «μοῦ τοὺς ἔχεις δώσει», ὅτι ἀποξενώνονται αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πατρός, ἢ ὅτι πρὶν ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Υἱοῦ, ἀνήρρησε καὶ τὰ δύο, ἀφοῦ εἶπεν ἐκεῖνα ποὺ εἶπεν εἶναι ὥσάν νὰ ἔλεγεν Ὅυτε νὰ νομίσης, ἀκούων ὅτι «ἔδωσες αὐτοὺς εἰς ἐμένα», ὅτι εἶναι ξένοι ὥς πρὸς τὸν Πατέρα (διότι τὰ ἰδικὰ μου εἶναι καὶ αὐτοῦ), οὔτε νὰ νομίσης, ἀκούων ὅτι «ἦσαν ἰδικοί σου», ὅτι εἶναι ξένοι, ὥς πρὸς ἐμένα διότι τὰ ἰδικὰ του εἶναι καὶ ἰδικὰ μου. Ὡστε τὸ «δέδωκας» ἐλέχθη ἀπλῶς καὶ μόνον ἀπὸ συγκατάβασιν διότι ἐκεῖνα ποὺ ἔχει ὁ Πατήρ εἶναι καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἔχει ὁ Υἱὸς εἶναι καὶ τοῦ Πατρός. Αὐτὸ δὲ οὔτε ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ ἡμπορεῖ νὰ λέγεται κατ' ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐπειδὴ γίνεται λόγος περὶ ἀνωτέρου. Διότι, τὸ ὅτι μὲν τὰ τοῦ κατωτέρου εἶναι τοῦ ἀνωτέρου εἶναι βέβαια ἐξ ὁλοκλήρου φανερόν, δὲν συμβαίνει ὅμως καὶ τὸ ἀντίθετον. Ἐδῶ ὅμως τὸ ἀντιστρέφει, ἡ δὲ ἀντιστροφή φανερώνει τὴν ἰσότητα. Αὐτὸ διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ Ἀλλοῦ, ἔλεγεν, «Ὅλα τὰ τοῦ Πατρός μου εἶναι καὶ ἰδικὰ μου»,

γνώσεως διαλεγόμενος· τὸ δὲ «δέδωκάς μοι», καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἵνα δείξῃ ὅτι οὐχ ὡς ἀλλότριος ἐλθὼν αὐτοὺς ἐπέσπασαι, ἀλλὰ τοὺς ἰδίους ἔλαβεν. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν τίθησι καὶ ἀπόδειξιν, λέγων· «Καὶ δεδόξασθαι ἐν αὐτοῖς»·
 5 τουτέστιν, ἢ ὅτι ἐξουσίαν αὐτῶν ἔχω, ἢ ὅτι δοξάσουσιν ἐμέ, σοὶ πιστεύοντες καὶ ἐμοί, καὶ δοξάσουσιν ὁμοίως. Εἰ δὲ οὐχ ὁμοίως δεδόξασται ἐν αὐτοῖς, οὐκ ἔτι αὐτοῦ ἐστὶ τὰ ἐκείνου· οὐδεὶς γὰρ ἐν οἷς οὐκ ἔχει ἐξουσίαν δοξάζεται.

2. Πῶς δὲ δεδόξασται ὁμοίως; Ἀπαντες ὁμοίως ἀπο-
 10 θνήσκουσιν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς καὶ ὑπὲρ τοῦ Πατρὸς, καὶ κηρύσσουσιν, ὥσπερ καὶ τὸν Πατέρα καὶ ὥσπερ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ λέγουσι πάντα γίνεσθαι, οὕτω καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Υἱοῦ. «Καὶ οὐκ ἔτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶν»· τουτέστι, καὶ μὴ φαίνωμαι κατὰ σάρκα, διὰ
 15 τούτων δοξάζομαι. Τί δήποτε δὲ συνεχῶς λέγει ὅτι «ἐν τῷ κόσμῳ οὐκ εἰμὶ», καὶ ὅτι ἑπειδὴ ἀφίημι αὐτούς, σοὶ αὐτοὺς παρατίθεμαι, καὶ «ὅτε ἤμην ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ τειθήρηκα αὐτούς»; Εἰ γὰρ ταῦτα ἀπλῶς ἐκλάβοι τις, πολλὰ ἔφεται τὰ ἄτοπα· πῶς γὰρ ἂν ἔχοι λόγον τὸ μὴ εἶναι
 20 αὐτὸν ἐν τῷ κόσμῳ, καί, ὅτε ἄπεισιν, εἰτέρω αὐτοὺς παρακαταθέσθαι; Ταῦτα γὰρ ὡς ἀνθρώπου ψιλοῦ χωριζομένου αὐτῶν διηνεκῶς ἦν ῥήματα.

Ὅρᾳς ὅτι ἀνθρωπίνως τὰ πλεῖστα διαλέγεται, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν διάνοιαν, νομιζόντων ὅτι πλείονά τινα εἶχον ἀ-
 25 σφάλειαν ἀπὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ; Διό φησιν· «Ὅτε ἐγὼ ἤμην, εἰθήρουν αὐτούς». Καὶ μὴν λέγει ὅτι «ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς» καὶ «μεθ' ὑμῶν εἰμὶ ἕως τῆς συντελείας»· πῶς νῦν, ὡς χωρίζεσθαι μέλλων, ταῦτα λέγει; Ἀλλά, ὅπερ ἔφην, πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν, ἵνα μικρὸν ἀναπνεύσωσιν, ἀκούοντες

8. Ἰω. 14, 28.

9. Ἰω. 28, 20.

ὁμιλῶν περὶ γνώσεως· τὸ δὲ «δέδωκάς μοι» καὶ ὅσα παρόμοια λέγει, τὰ λέγει διὰ νὰ δείξη ὅτι δὲν ἔλαβεν αὐτοὺς ἀφοῦ ἦλθεν ὡς ξένος, ἀλλὰ ἔλαβεν τοὺς ἰδικούς του. Ἐπειτα ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀπόδειξιν, λέγων· «Καὶ ἔχω δοξασθῇ δι' αὐτῶν»· δηλαδή, ἢ ὅτι ἔχω ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν, ἢ ὅτι θὰ μὲ δοξάσουν, πιστεύοντες εἰς ἐσένα καὶ εἰς ἐμένα, καὶ θὰ μᾶς δοξάσουν ὁμοίως. Ἐὰν δὲ δὲν ἐδοξάσθῃ ἀπὸ αὐτοὺς καθ' ὅμοιον τρόπον, δὲν εἶναι τότε ἰδικά του τὰ τοῦ Πατρὸς· διότι κανεὶς δὲν δοξάζεται μὲ ἐκεῖνα ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ἔχει ἐξουσίαν.

2. Πῶς δὲ ἐδοξάσθῃ ὁμοίως; Ὅλοι ὁμοίως πεθαίνουν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅπως καὶ ὑπὲρ τοῦ Πατρὸς, καὶ κηρύσσουν αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸν Πατέρα· καὶ ὅπως ἀκριβῶς λέγουν ὅτι τὰ πάντα γίνονται ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, ἔτσι καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ. «Καὶ δὲν θὰ εἶμαι πλέον εἰς τὸν κόσμον, ἐνῶ αὐτοὶ θὰ εἶναι εἰς τὸν κόσμον»· δηλαδή, καὶ ἂν ἀκόμῃ δὲν φαίνωμαι κατὰ σάρκα, δοξάζομαι μὲ αὐτούς. Διατὶ τέλος πάντων λέγει συνεχῶς ὅτι «Δὲν θὰ εἶμαι πλέον εἰς τὸν κόσμον», καὶ ὅτι ἔπειδ' ἄφήνω αὐτούς, τοὺς ἀφήνω ὑπὸ τὴν ἰδικήν σου προστασίαν· καὶ «ὅταν ἦμουν εἰς τὸν κόσμον, ἐγὼ ἐφύλαξα αὐτούς»; Διότι ἐὰν αὐτὰ τὰ ἐξετάσῃ κανεὶς ἔτσι ἀπλῶς, θὰ ἀκολουθήσουν πολλὰ ἄτοπα· διότι πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξηγηθῇ τὸ νὰ μὴ εἶναι αὐτὸς εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ παραδίδῃ αὐτούς, ἀπερχόμενος, εἰς ἄλλον; Διότι αὐτὰ ἦσαν λόγια ὡσὰν ἀπλοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἐχωρίζετο ἀπὸ αὐτούς.

Βλέπεις ὅτι ἀνθρωπίνως τὰ λέγει τὰ περισσότερα καὶ σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴν ὠριμότητά των, ἐπειδ' ἐνόμιζον ὅτι εἶχον κάποιαν μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν ἀπὸ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ; Διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅταν ἐγὼ ἦμουν μαζὶ μὲ αὐτούς, τοὺς ἐφύλαττον». Καὶ ὅμως λέγει ὅτι «ἔρχομαι πρὸς ἐσᾶς»⁸, καὶ «Θὰ εἶμαι μαζὶ σας μέχρι τὸ τέλος τοῦ κόσμου»⁹· πῶς τώρα τὰ λέγει αὐτὰ ὡσὰν νὰ πρόκειται νὰ τοὺς ἀποχωρισθῇ; Ἀλλά, ὅπως εἶπα προηγουμένως, τὰ λέγει σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴν ὠριμότητα ἐκείνων, διὰ νὰ ἀναπνεύσουν ὀλίγον, ἀκούοντες αὐτόν νὰ

αὐτοῦ ταῦτα λέγοντος καὶ παρακαταιιθεμένου τῷ Πατρὶ. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰς παρ' αὐτοῦ παρακλήσεις ἀκούοντες οὐκ ἐπείσθησαν, λοιπὸν τῷ Πατρὶ διαλέγεται, τὴν εἰς αὐτοὺς σιοργὴν ἐπιδεικνύμενος· ὥσανεὶ ἔλεγεν· Ἐπειδὴ πρὸς ἐ-
 5 αὐτόν με συγκαλεῖς, καιάσισον αὐτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ· «ἐγὼ γὰρ πρὸς σὲ ἔρχομαι». Τί λέγεις; καὶ οὐ δύνασαι τηρεῖν αὐτούς; Ναί, δύναμαι. Τίνος οὖν ἕνεκεν ταῦτα λέγεις; «Ἰνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην», τουτέστιν, ἵνα μὴ θορυβῶνται, ἀτελέστεροι ὄντες». Ταῦτα δὲ εἰπὼν,
 10 ἐδήλωσεν ὅτι διὰ τὴν ἐκείνων ἀνάπαιον καὶ τὴν χαρὰν πάντα ταῦτα οὕτως ἔλεγεν· ἐπεὶ δοκεῖ ἐναντίος ὁ λόγος εἶναι.

«Νῦν δὲ οὐκ εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶν· τοῦτο γὰρ ὑπώπιενον ἐκεῖνοι· τέως οὖν αὐτοῖς συγκαταβαίνει· εἰ γὰρ εἶπεν ὅτι ἔγὼ τηρῶ αὐτούς», οὐκ ἂν
 15 οὕτως ἐπίσιενσαν· διό περ φησί· «Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου»· τουτέστι, διὰ τῆς σῆς βοηθείας. «Ὅτε ἤμην ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ αὐτοὺς ἐτήρουν ἐν τῷ ὀνόματί σου». Πάλιν ὥς ἄνθρωπος διαλέγεται καὶ ὥς προφήτης· ἐπεὶ οὐδαμοῦ φαίνεται οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ
 20 πεποιηκώς. «Οὗς δέδωκάς μοι, ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλειο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῇ». Καὶ ἀλλαχοῦ φησι· «Πᾶν, ὃ δέδωκάς μοι, οὐ μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ». Καίτοι οὐκ ἐκεῖνος ἀπώλειο μόνος, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ὕστερον· πῶς οὖν φησιν, «Οὐ μὴ ἀπολέ-
 25 σω»; «Τὸ ἐμὸν μέρος, οὐ μὴ ἀπολέσω· ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ σαφέστερον δηλῶν, ἔλεγεν, «Οὐ μὴ ἐκβάλω αὐτὸν ἔξω», οὐ παρὰ τὴν ἐμὴν αἰτίαν, οὐδὲ ἐμοῦ ὠθοῦντος, οὐδὲ ἐγκαταλιμπάνοντος· εἰ δὲ ἀφ' ἑαυτῶν ἀποπηδῶσι, πρὸς ἀνάγκην οὐχ ἔλκω.

---

 10. Ἰω. 6, 39.

11. Ἰω. 6, 37.

λέγει αὐτὰ καὶ νὰ τοὺς παραδίδῃ εἰς τὸν Πατέρα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἐπείσθησαν, ἀκούοντες ἀπὸ αὐτὸν πολλοὺς παρηγορητικοὺς λόγους, εἰς τὴν συνέχειαν συνομιλεῖ μὲ τὸν Πατέρα, δεικνύων τὴν στοργὴν τοῦ δι' αὐτοὺς· εἶναι ὥσάν νὰ τοὺς ἔλεγεν· Ἐπειδὴ μὲ προσκαλεῖς πλησίον σου, κατὰστησε αὐτοὺς εἰς ἀσφάλειαν· «διότι ἐγὼ ἔρχομαι πρὸς ἐσένα». Τί λέγεις; καὶ δὲν ἤμπορεῖς νὰ φυλάξης αὐτοὺς; Ναί, ἤμπορῶ. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὰ λέγεις αὐτὰ; «Διὰ νὰ ἔχουν τὴν χαρὰν μου μέσα των πλήρη», δηλαδή, ἵδιὰ νὰ μὴ θορυβῶνται, ἐπειδὴ εἶναι πνευματικὰ ἀτελεῖς. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ποὺ εἶπεν, ἐδήλωσεν ὅτι τὰ ἔλεγεν ὅλα αὐτὰ ἔτσι διὰ νὰ καθησυχάσῃ αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ χαροῦν· διότι φαίνεται ὁ λόγος νὰ εἶναι ἀντίθετος.

«Τώρα δὲ δὲν θὰ εὐρίσκωμαι εἰς τὸν κόσμον, ἐνῶ αὐτοὶ θὰ εἶναι εἰς τὸν κόσμον»· διότι αὐτὸ ἐσκέπτοντο ἐκεῖνοι· προηγουμένως λοιπὸν ὁμιλεῖ σύμφωνα μὲ τὴν σκέψιν των· διότι, ἐὰν ἔλεγεν ὅτι ἔγὼ φυλάσσω αὐτοὺς, δὲν θὰ ἐπίστευαν τόσον πολὺ· διὰ τοῦτο ἀκριβῶς λέγει· «Πάτερ ἅγιε, φύλαξε αὐτοὺς μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματός σου»· δηλαδή, μὲ τὴν βοήθειάν σου. «Ἐν ὅσῳ ἤμουν εἰς τὸν κόσμον, ἐγὼ ἐφύλαττον αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομά σου». Πάλιν ὁμιλεῖ ὥσάν ἄνθρωπος καὶ ὥσάν προφήτης· διότι πουθενὰ δὲν φαίνεται νὰ ἔκαμε κάτι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ. «Ἐκείνους ποὺ μοῦ ἔδωσες, τοὺς ἐφύλαξα, καὶ κανεῖς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐχάθη, παρὰ μόνον ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, διὰ νὰ πληρωθῇ ἡ Γραφή». Καὶ ἄλλου λέγει· «Διὰ νὰ μὴ χάσω τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μοῦ ἔδωσες»¹⁰. Ἄν καὶ βέβαια δὲν ἐχάθησαν μόνον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀργότερον· πῶς λοιπὸν λέγει, «Διὰ νὰ μὴ τοὺς χάσω»; Διὰ νὰ μὴ τοὺς χάσω ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα· πρᾶγμα, ποὺ διὰ νὰ δηλώσῃ σαφέστερα εἰς ἄλλην περίπτωσιν, ἔλεγεν, «Δὲν θὰ τὸν βγάλω ἔξω»¹¹, ὅχι ἐξ αἰτίας μου, οὔτε ἀπομακρύνων αὐτόν, οὔτε ἐγκαταλείπων αὐτόν· ἐὰν ὅμως ἀποσκιρτοῦν μόνοι των, ἐγὼ δὲν τοὺς ὀδηγῶ ἀναγκαστικά.

«Νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι». Ὁρᾷς ἀνθρωπινώτερον συγκειμένην τὴν διάλεξιν; Ὡστε, εἴ τις θούλοιο ἐλατιοῦν τὸν Υἱὸν ἀπὸ τούτων, ἐλατιώσει καὶ τὸν Πατέρα. Ὁρα γοῦν ἐξ ἀρχῆς, τὸ μὲν ὡς διδάσκων ἐστὶ καὶ σαφηνίζων αὐτῷ, 5 τὸ δὲ ὡς παραγγέλλων τὰ μὲν ὡς διδάσκων, ὡς, διὰν λέγῃ, «Οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ», τὰ δὲ ὡς παραγγέλλων, «Ἐγὼ εἰήρησα αὐτοὺς ἕως ἄρτι», «καὶ οὐδεὶς ἀπώλειτο», καὶ «σὺ τοίνυν τήρησον αὐτοὺς» φησί· καὶ πάλιν «Σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας», καὶ ὥστε ἡμῃ ἐν τῷ κόσμῳ, εἰήρουν 10 αὐτούς». Ἀλλὰ πάντων ἡ λύσις τὸ πρὸς τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν εἰρησθαι τὰ εἰρημένα. Εἰπὼν δὲ ὅτι «οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλειτο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας», ἐπήγαγεν «Ἵνα ἡ Γραφὴ πληρωθῇ». Ποίαν Γραφήν φησι; Τὴν πολλὰ περὶ αὐτοῦ προλέγουσαν. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀπώλειτο «Ἵνα ἡ 15 Γραφὴ πληρωθῇ». Καὶ περὶ τούτου πολλὰ καὶ ἔμπροσθεν διελέχθημεν ὅτι ἰδιάζων οὗτος τῆς Γραφῆς ἐστὶν ὁ τρόπος, ὡς αἰτιολογίαν τιθεμένης τὰ ἐκ τῆς ἐκβάσεως συμβαίνοντα. Καὶ δεῖ πάντα μετὰ ἀκριθείας ἐξετάζειν, καὶ τὸν τρόπον τοῦ λέγοντος, καὶ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ τοὺς νόμους τοὺς τῆς 20 Γραφῆς, εἴ γε μὴ μέλλουμεν παραλογίζεσθαι «ἄδελφοὶ γάρ, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶ».

3. Τοῦτο δὲ οὐχ ὑπὲρ τῆς τῶν Γραφῶν κατανοήσεως ἀναγινώσκειν χρὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς περὶ τὸν βίον σπουδῆς· καὶ γὰρ οἱ παῖδες οἱ μικροὶ τῶν μὲν μεγάλων 25 γὰρ ὀχήματα, καὶ ἵππους, καὶ τὸν ὄρεακόμενον, καὶ τοὺς τροχούς, πάντα ἐξ ὀσιράκου πεποιημένα χαίρουσι βλέποντες· ἂν δὲ βασιλέα καθήμενον ἐπ' ὀχήματος ἴδωσι χρυσοῦ, καὶ ἡμιόνων ζευγος λευκῶν, καὶ πολλὴν τὸν κόσμον, οὐδὲ ἐπιστρέφονται καὶ νύμφας πάλιν ἀπὸ μὲν τῆς αἰπῆς ὕλης λα-

«Τώρα δὲ ἔρχομαι πρὸς ἐσένα». Βλέπεις τὴν συνομιλίαν ποῦ γίνεται μὲ ἀνθρωπινώτερον τρόπον; Ὡστε, ἐὰν κάποιος θέλῃ νὰ μειώσῃ τὸν Υἱὸν ἀπὸ αὐτά, θὰ μειώσῃ καὶ τὸν Πατέρα. Πρόσεχε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅτι ἄλλοτε μὲν ὁμιλεῖ ὡς διδάσκων καὶ διευκρινίζων αὐτὰ εἰς αὐτόν, ἄλλοτε δέ ὡς νὰ παραγγέλῃ· τὸ μὲν ὡς νὰ διδάσκῃ, ὅταν λέγῃ, «Δὲν σέ παρακαλῶ διὰ τὸν κόσμον, τὸ δέ ὡς παραγγέλων, ὅταν λέγῃ, «Ἐγὼ ἐφύλαξα αὐτοὺς μέχρι τώρα», «καὶ κανεῖς δὲν ἐχάθῃ», καὶ «σὺ λοιπὸν φύλαξε αὐτούς»· καὶ πάλιν· «Ἰδικοί σου ἦσαν καὶ ἔδωσες αὐτοὺς εἰς ἐμένα», καὶ «ὅταν ἦμουν εἰς τὸν κόσμον, ἐφύλαττον αὐτούς». Ἀλλὰ ἡ ἐξήγησις δι’ ὅλα εἶναι ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν. Ἀφοῦ δέ εἶπεν ὅτι «κανεῖς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐχάθῃ, παρὰ μόνον ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας», ἐπρόσθεσε· «Διὰ νὰ πληρωθῇ ἡ Γραφή». Ποίαν Γραφὴν ἐννοεῖ; Τὴν Γραφὴν ποῦ προλέγει πολλὰ περὶ αὐτοῦ. Καὶ βέβαια δὲν ἐχάθῃ δι’ αὐτό, «Διὰ νὰ πληρωθῇ ἡ Γραφή». Καὶ δι’ αὐτὸ τὸ θέμα πολλὰ εἶπομεν προηγουμένως, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ χαρακτηριστικὸς τρόπος ἐκφράσεως τῆς Γραφῆς, θέτουσα ὡς αἰτιολογίαν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συμβάντων. Καὶ πρέπει μὲ ἀκρίβειαν νὰ ἐξετάζωμεν ὅλα, καὶ τὸν τρόπον ἐκφράσεως τοῦ ὁμιλοῦντος καὶ τὴν ὑπόθεσιν καὶ τοὺς νόμους τῆς Γραφῆς, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς παραλογισμούς· διότι λέγει· «ἀδελφοί, μὴ γίνεσθε παιδιὰ· ὡς πρὸς τὴν σκέψιν»¹².

3. Αὐτὸ τὸ χωρίον δὲ πρέπει νὰ τὸ ἀναγινώσκωμεν ὅχι μόνον διὰ νὰ κατανοοῦμεν τὰς Γραφάς, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ζωῆς· διότι τὰ μικρὰ παιδιὰ, τὰ μὲν σπουδαῖα πράγματα δὲν τὰ προσέχουν, συνηθίζουν ὅμως νὰ θαυμάζουν τὰ πράγματα ποῦ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν· καθ’ ὅσον χαίρονται νὰ βλέπουν ὀχήματα καὶ ἵππους καὶ ἐκεῖνον ποῦ περιποιεῖται τοὺς ἡμιόνους καὶ τοὺς τροχοὺς καὶ ὅλα ὅσα εἶναι κατασκευασμένα ἀπὸ ὄστρακα, ἂν ὅμως ἰδοῦν βασιλέα νὰ κάθεται ἐπάνω εἰς χρυσὸν ὄχημα καὶ ζεῦγος λευκῶν ἡμιόνων καὶ μὲ πολλὰ στολίδια, οὔτε κἂν γυρίζουν νὰ τὰ ἰδοῦν· καὶ νύμφας πάλιν

θόντες πεποιημένας καλλωπίζουσι, τὰς δὲ ὄντως ἀληθεῖς
 καὶ λαμπούσας οὐδὲ ἴσασιν· καὶ ἐπὶ πολλῶν ἑτέρων τὸ
 αὐτὸ πάσχουσι. Τοῦτο πολλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων ὑπομένου-
 σι νῦν· τὰ μὲν γὰρ τῶν οὐρανῶν ἀκούοντες, οὐδὲ προσέ-
 5 χουσι, πρὸς δὲ τὰ πῆλινα πάντα ὁμοίως τοῖς παισὶν εἰσιν
 ἐπισημένοι, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς γῆς πλοῦτον τεθήλασι, καὶ δό-
 ξαν καὶ τρυφήν ἐν τῷ παρόντι βίῳ τιμῶσι· καίτοι αὐτὰ μὲν
 ἔστι παιδικά, ὥσπερ ἐκεῖνα, ἐκεῖνα δὲ ζωῆς, καὶ δόξης,
 καὶ ἀνέσεως αἷτια. Ἀλλ' ὥσπερ οἱ παῖδες, τούτων μὲν ἀπο-
 10 στερούμενοι, κλαίουσιν, ἐκείνων δὲ οὐδὲ γίνεσθαι ἐν ἐπι-
 θυμῷ ἴσασιν· οὕτω δὴ καὶ τῶν ἀνδρῶν εἶναι δοκούντων
 πολλοί. Διὰ τοῦτο φησι· «Μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσὶ».

Χρημάτων ἐρᾷς, εἰπέ μοι, καὶ οὐκ ἐρᾷς πλούτου τοῦ μέ-
 ροντος, ἀλλὰ ἀθυρμάτων παιδικῶν; εἰτα, ἂν μὲν τίνα ἴδῃς
 15 θαυμάζοντα μολύβδου νόμισμα, καὶ καιακύπτιοντα, ὥστε ἀνε-
 λέσθαι, καὶ καταγνώσῃ πολλὴν αὐτοῦ τὴν πενίαν, σὺ δέ, τὰ
 τούτων εὐτελέστερα συνάγων, ἐν τοῖς πλουτοῦσι σαντὸν ἀ-
 ριθμοῖς; καὶ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; Πλούσιον γὰρ ἐκεῖ-
 νον εἶναι ῥῆσομεν, τὸν ὑπερβῶντα τῶν παρόντων ἀπάντων.
 20 Οὐδεὶς γάρ, ὕδεις τῶν μικρῶν τούτων, ἀργύρου καὶ χρυσοῦ
 καὶ τῆς ἄλλης φαντασίας αἰρήσεται καταγελάσαι, ἂν μὴ τῶν
 μειζόνων τὸν πόθον ἔχῃ, ὥσπερ οὖν οὐδὲ τοῦ μολυβδίνου
 νομίσματος, ἂν μὴ χρυσᾷ νομίσματα κεκτημένος ᾖ. Καὶ σὺ
 τοίνυν, διὰ τὴν ἴδῃς ἄνθρωπον πάντα τὸν κόσμον παραιρέχοντα,
 25 μιδαμόθεν ἄλλοθεν νόμιζε τοῦτο ποιεῖν, ἢ ἀπὸ τοῦ πρὸς
 μείζονα βλέπειν κόσμον. Οὕτω καὶ γεωργὸς τῶν ὀλίγων
 πυρῶν καταφρονεῖ, διὰ τὴν μείζονα προσδοκίαν τὸν ἀμητόν.
 Εἰ δέ, ἀδήλευ τῆς ἐλπίδος οὔσης, τῶν ὄντων καταφρονοῦ-
 μεν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς βεβαίας προσδοκίας τοῦτο δεῖ
 30 ποιεῖν,

λαμβάνοντα, πού εἶναι κατασκευασμένοι ἀπὸ τὴν ἰδίαν ὕλην, τὰς στολίζουν, ἐνῶ αὐτὰς πού εἶναι ἀληθιναὶ καὶ λάμπουν ἀπὸ στολίδια, οὔτε κἂν τὰς προσέχουν· καὶ τὸ ἴδιο παθαίνουν καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα πράγματα. Αὐτὸ τώρα συμβαίνει καὶ μὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· διότι ἀκούοντες περὶ τῶν οὐρανίων πραγμάτων, οὔτε κἂν προσέχουν, ἐνῶ πρὸς ὅλα τὰ πῆλινα ἀντικείμενα νοιώθουν τὸν ἴδιον θαυμασμόν μὲ τὰ παιδιὰ, θαυμάζουν τὸν πλοῦτον τῆς γῆς καὶ τιμοῦν τὴν δόξαν καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς παρούσης ζωῆς, ἂν καὶ βέβαια αὐτὰ μὲν εἶναι παιδικά, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνα, ἐνῶ ἐκεῖνα αἴτια ζωῆς καὶ δόξης καὶ ἀνέσεως. Ἄλλ’ ὅπως ἀκριβῶς τὰ παιδιὰ, στερούμενα μὲν αὐτά, κλαίουں, ἐνῶ ἐκεῖνα οὔτε νὰ τὰ σκεφθοῦν δὲν θέλουν, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον φαίνονται νὰ συμπεριφέρονται καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας. Διὰ τοῦτο λέγει· «Μὴ γίνεσθε παιδιὰ ὡς πρὸς τὸν νοῦν».

Εἰπέ μου, ἀγαπᾷς τὰ χρήματα καὶ δὲν ἀγαπᾷς τὸν πλοῦτον πού μένει, ἀλλὰ τὰ παιδικὰ παιχνίδια; ἔπειτα, ἂν μὲν ἰδῆς κάποιον νὰ θαυμάζη νόμισμα μολύβδινον καὶ νὰ σκύπτῃ, ὥστε νὰ τὸ πάρῃ, θὰ τὸν θεωρήσῃς πολὺ πτωχόν, σὺ ὅμως, συγκεντρώνων ἐκεῖνα πού εἶναι εὐτελέστερα ἀπὸ αὐτά, ἀπαριθμεῖς τὸν ἑαυτόν σου μεταξὺ τῶν πλουσίων; καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσεν αὐτὸ νὰ δικαιολογῇ; Διότι πλούσιον θὰ ὀνομάσωμεν ἐκεῖνον πού περιφρονεῖ ὅλα τὰ παρόντα. Καθ’ ὅσον κανεῖς δὲν θὰ προτιμήσῃ νὰ περιφρονήσῃ αὐτὰ τὰ ἀσήμαντα πράγματα, τὸν ἄργυρον, τὸν χρυσόν καὶ τὰ ἄλλα πού φαίνονται λαμπρά, ἂν δὲν ποθῇ τὰ ἀνώτερα, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια οὔτε τὸ μολύβδινον νόμισμα, ἂν δὲν ἔχῃ χρυσᾶ νομίσματα. Καὶ σὺ λοιπόν, ὅταν ἰδῆς ἄνθρωπον νὰ περιφρονῇ ὅλον τὸν κόσμον, νόμιζε ὅτι αὐτὸ τὸ κάμνει ὅχι ἀπὸ τίποτε ἄλλο, παρὰ ἐπειδὴ ἀποβλέπει πρὸς τὸν ἀνώτερον κόσμον. Ἔτσι καὶ ὁ γεωργὸς περιφρονεῖ τὸν ὀλίγον σῖτον, μὲ τὴν προσδοκίαν διὰ πλουσιώτερον θερισμόν. Ἐὰν δὲ περιφρονοῦμεν τὰ πράγματα, ἐνῶ εἶναι ἀβεβαία ἢ ἐλπίς, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ τὸ κάμνωμεν αὐτὸ ὅταν ἢ προσδοκία εἶναι βεβαία.

Διὸ δὴ δέομαι καὶ παρακαλῶ μὴ ζημιοῦν ἐαυτούς, μηδὲ
 βόρβορον κατέχοντας ἀποστερεῖν ἐαυτοὺς τῶν ἄνωθεν θη-
 σαυρῶν, μετὰ καλώμης καὶ ἀχύρου τὸ πλοῖον εἰς τοὺς λι-
 μένας ἄγοντας. Ὁ βούλεται τις λεγέτω περὶ ἡμῶν, δυσχε-
 5 ραίνειτω πρὸς τὸ συνεχὲς τῆς παραινέσεως, φλυάρους κα-
 λείτω, προασκορεῖς, ἐπαχθεῖς· οὐκ ἀποσιησόμεθα συνεχῶς
 ὑπὲρ αὐτῶν παραινοῦντες, καὶ συνεχῶς ἐκεῖνο τὸ τοῦ Προ-
 φῆτευ πᾶσιν ὑποφωνοῦντες ὑμῖν· «Τὰς ἁμαρτίας σου ἐν
 ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ τὰς ὀνομίας σου ἐν οἰκιρμοῖς
 10 πενήτων, καὶ ἄφαραι αὐτάς ἐπὶ σῶ τραχήλῳ». Μὴ σήμε-
 ρον μὲν ποιήσης, αὔριον δὲ ἀποσιῇς· καὶ γὰρ τὸ σῶμα τοῦτο
 καθημερινῆς δεῖται τροφῆς. Οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ πολλῶ
 μᾶλλον ἐκείνη· καὶ μὴ καταβάλη, ἀσθενεσιέρα γίνεται καὶ
 αἰσχροσιέρα.

15 Μὴ δὴ περιτῶμεν ἀπολλυμένην, ἀγχομένην. Πολ-
 λὰ λαμβάνει καθ' ἑκάστην ἡμέραν τραύματα, ἐπιθυμοῦσα,
 νουσα. Δεῖ τοίνυν αὐτῇ καὶ φάρμακα κατασκευάζειν. Οὐ μι-
 κρὸν δὲ τὸ τῆς ἐλεημοσύνης φάρμακον, πᾶσι τοῖς τραύμασιν
 ἐπιτεθῆναι δυνάμενον· «δότε γὰρ ἐλεημοσύνην», φησί, «καὶ
 20 πάντα ὑμῖν ἔσται καθαρὰ»· ἐλεημοσύνην, μὴ πλεονεξίαν· τὰ
 γὰρ ἐκ πλεονεξίας οὐ μένει, καὶ τοῖς δεομένοις δῶς· ἐλεη-
 μοσύνη γὰρ ἡ πάσης ἀπηλλαγμένη ἀδικίας ἐστίν· αὕτη πάν-
 τα ποιεῖ καθαρὰ. Τοῦτο καὶ νησιείας θέλτιον, καὶ χαμευνί-
 ας· καίτοι γε ἐκεῖνα μοχθηρότερα καὶ ἐπιπονώτερα, ἀλλ'
 25 αὕτη κερδαλεωτέρα· φωτίζει ψυχὴν, λιπαίνει, καλὴν καὶ
 ὡραίων ποιεῖ. Οὐχ οὕτω τοὺς ἀθλητὰς ὁ τῆς ἐλαίας καρ-
 πὸς ἀνέχει, ὥς τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας τουτὶ τὸ
 ἔλαιον ἀνακιστᾷται.

13. Δαν. 4, 24.

14. Λουκᾶ 11, 41.

15. Χαμευνία· ἡ κατάκλισις ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν σᾶς ἱκετεύω καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ ζημιώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, οὔτε, μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν τὸν βοῦρκον, νὰ στεροῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τοὺς οὐρανίους θησαυρούς, ὁδηγοῦντες μὲ καλάμην καὶ ἄχυρον τὸ πλοῖον εἰς τοὺς λιμένας. " Ἀς λέγῃ κανεὶς ὅ,τι θέλει δι' ἐμένα, ὥς δυσανασχετῇ ἀπὸ τὰς συνεχεῖς παραινέσεις, ὥς μὲ ὀνομάζῃ φλύαρον, βαρετόν, ἐνοχλητικόν· δὲν θὰ παύσω νὰ συμβουλεύω συνεχῶς δι' αὐτά, καὶ νὰ φωνάζω συνεχῶς πρὸς ὅλους ἐκεῖνον τὸν λόγον τοῦ προφήτου· «Τὰς ἀμαρτίας σου λύτρωσέ τας μὲ ἐλεημοσύνας καὶ τὰς ἀνομίας σου μὲ τὴν εὐσπλαχνίαν σου πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ κρέμασέ τας εἰς τὸν ἰδικόν σου τράχηλον»¹³. Μὴ σήμερον μὲν τὸ κάνης, ἐνῶ αὔριον παραιτηθῇς· καθ' ὅσον αὐτὸ τὸ σῶμα ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ καθημερινὴν τροφήν. " Ἐτσι καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ πολὺ περισσότερον ἐκείνη· καὶ ἐὰν δὲν τῆς δώσῃς αὐτὴν τὴν τροφήν, γίνεται ἀσθενεστέρα.

" Ἀς μὴ τὴν παραβλέψωμεν λοιπὸν τὴν στιγμὴν ποὺ χάνεται καὶ ὑποφέρει. Δέχεται καθημερινῶς πολλὰ τραύματα, μὲ τὸ νὰ ἐπιθυμῇ, νὰ ὀργίζεται, νὰ ἀδιαφορῇ, νὰ περιφρονῇται, νὰ ἀμύνεται καὶ νὰ φθονῇται. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐτοιμάζωμεν καὶ φάρμακα δι' αὐτήν. Δὲν εἶναι δὲ μικρὸν τὸ φάρμακον τῆς ἐλεημοσύνης, ποὺ ἡμπορεῖ νὰ τεθῇ εἰς ὅλα τὰ τραύματα· διότι λέγει· «Δώσατε ἐλεημοσύνην, καὶ ὅλα θὰ σᾶς εἶναι καθαρὰ»¹⁴. ἐλεημοσύνην, ἀλλ' ὄχι πλεονεξίαν· καθ' ὅσον τὰ διδόμενα ἀπὸ πλεονεξίαν δὲν μένουν, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ δώσῃς εἰς ἐκείνους ποὺ τὰ ἔχουν ἀνάγκην· διότι ἐλεημοσύνη εἶναι ἐκείνη ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε ἀδικίαν· αὕτη τὰ κάμνει ὅλα καθαρὰ. Αὕτη εἶναι καὶ ἀπὸ τὴν νηστείαν ἀνωτέρα καὶ ἀπὸ τὴν χαμευνίαν¹⁵· μολονότι βέβαια ἐκεῖνα εἶναι πιὸ κοπιαστικά καὶ πιὸ ἐπίπονα, ἀλλ' αὕτη εἶναι πιὸ ἐπικερδής· φωτίζει τὴν ψυχὴν, τὴν γυμνάζει καὶ τὴν κάμνει καλὴν καὶ ὡραίαν. Δὲν ἐνδυναμώνει τοὺς ἀθλητὰς τόσον πολὺ ὅ καρπὸς τῆς ἐλαίας, ὅσον ἀναζωογονεῖ αὐτὸ τὸ ἔλαιον τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας.

Ἀλείφωμεν τοῖνυν τὰς χεῖρας, ἵνα πρὸς τὸν ἀντίπαλον
 ἀνιάρωμεν καλῶς. Ὁ μελειῶν ἐλεεῖν τὸν δεόμενον, ταχέ-
 ως καὶ τοῦ πλεονεκτεῖν ἀποσιήσεται· ὁ διατελῶν ἐν τῷ
 διδόναι πένησι, ταχέως καὶ ὀργῆς ἀποσιήσεται, καὶ οὐδὲ
 5 μέγα φρονήσει ποτέ. Καθάπερ γὰρ τοὺς τειρανματισμένους
 συνεχῶς θεραπεύων ἰατρός, συσιέλλεται ραδίως, ἐν ταῖς
 ἐτέρων συμφοραῖς τὴν ἀνθρωπίνην καθορῶν φύσιν, οὕτω
 καὶ ἡμεῖς, ἐὰν ταῖς τῶν πενήτων συνεισέλθωμεν ἐπικουρί-
 ας, φιλοσογήσομεν εὐκόλως, καὶ οὐ θαυμασόμεθα πλοῦτιον,
 10 οὐδὲ μέγα τι τὰ παρόντα ἡγησόμεθα, ἀλλὰ καταφρονήσομεν
 πάντων, καί, μειάροισι γενόμενοι πρὸς τὸν οὐρανόν, εὐκόλως
 ἐπιευξόμεθα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
 πίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ
 ἡ δόξα, ᾧα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 15 νων. Ἀμήν.

“ Ἄς ἀλείφωμεν λοιπὸν τὰ χέρια, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσωμεν καλῶς τὸν ἀντίπαλον. Ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει νὰ ἐλεῇ αὐτὸν ποὺ ἔχει ἀνάγκην, ἀμέσως θ’ ἀποφύγῃ καὶ τὴν πλεονεξίαν· ἐκεῖνος ποὺ ζῇ δίδων εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἀμέσως θ’ ἀποφύγῃ καὶ τὴν ὀργὴν καὶ δὲν θὰ μεγαλοφρονήσῃ ποτέ. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἰατρός, θεραπεύων συνεχῶς τοὺς τραυματισμένους, γίνεται εὐκόλα ταπεινόφρων μελετῶν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων, ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ἐὰν δώσωμεν βοήθειαν εἰς τοὺς πτωχοὺς, θὰ φιλοσοφήσωμεν εὐκόλα καὶ δὲν θὰ θαυμάσωμεν τὸν πλοῦτον, οὔτε θὰ θεωρήσωμεν τίποτε τὸ σπουδαῖον τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς, ἀλλὰ θὰ τὰ περιφρονήσωμεν ὅλα, καί, ἀφοῦ ὑψωθῶμεν πρὸς τὸν οὐρανόν, μὲ εὐκολίαν θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΒ΄

Ἰω. 17 14 - 26

«Ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου, καὶ ὁ κόσμος
ἐμίσησεν αὐτούς, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου, κα-
5 θὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου».

1. Ὅταν, ἐνάρετοι γενόμενοι, διακώμεθα παρὰ τῶν
πονηρῶν, καί, τῆς ἀρετῆς ἐφιέμενοι, χλευαζώμεθα παρ' ἐ-
κείνων, μὴ ἀλύωμεν, μηδὲ δυσχεράνωμεν τοιαύτην γὰρ τὸ
πρᾶγμα τὴν φύσιν ἔχει καὶ πανταχοῦ μῖσος εἴωθε τίκειν ἢ
10 ἀρετὴ παρὰ τοῖς πονηροῖς· φθονοῦντες γὰρ τοῖς ἐπιεικῶς
βιωῦν θουλομένοις, καὶ οἰόμενοι παρασκευάζειν ἐναντοῖς ἀπο-
λογίαν, ἐὰν τὴν εἰέρων δόξαν καταβάλωσι, μισοῦσί τε, ὥς
τὰ ἐναντία μειόνης, καὶ πάντα πράττουσιν ὑπὲρ τοῦ καιαι-
σχύνειν τὸν θίον τὸν ἐκείνων. Ἀλλὰ μὴ ἀλγῶμεν τοῦτο
15 γὰρ ἀρετῆς σημεῖον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς φησιν· «Εἰ
ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει», καὶ ἀλ-
λαχοῦ πάλιν· «Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες
οἱ ἄνθρωποι»· διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθά φησι· «Τὸν λόγον
σου δέδωκα αὐτοῖς καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς». Πάλιν
20 ἀέγει τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἄξιοί εἰσι πολλῆς παρὰ τοῦ Πατρὸς
ἐπιμελείας τυχεῖν· διὰ γὰρ σὲ ἐμισήθησαν, φησί, καὶ τὸν
λόγον τὸν σόν· ὥστε δίκαιοι πάσης ἂν εἶεν ἀπολαῦσαι προ-
νοίας.

«Οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα
25 τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ». Πάλιν σαφηνίζει τὸν λό-
γον, πάλιν τρανότερον ἐργάζεται· ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἐν-
δεικνυμένου, ἢ ὅτι πολλὴν αὐτῶν ποιεῖται κηδεμονίαν τῷ

---

1. Ἰω. 15, 19.

2. Λουκᾶ 6, 26.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΒ΄

Ίω. 17 14 - 26

«Ἐγὼ τοὺς μετέδωσα τὸν λόγον σου καὶ ὁ κόσμος τοὺς ἐμίσησε, διότι δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον, ὅπως καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ τὸν κόσμον».

1. "Ὅταν καταδιωκώμεθα ἀπὸ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ εἴμεθα ἐνάρετοι, καὶ χλευαζώμεθα ἀπὸ ἐκείνων, ἀσκοῦντες τὴν ἀρετὴν, νὰ μὴ ταρασσώμεθα οὔτε νὰ δυσανασχετοῦμεν· διότι αὕτῃ εἶναι ἡ φύσις τοῦ πράγματος καὶ συνήθως παντοῦ γεννᾷ ἡ ἀρετὴ μῖσος ἐκ μέρους τῶν πονηρῶν· διότι, φθονοῦντες ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν ἐνάρετα καὶ νομίζοντες ὅτι ἐτοιμάζουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των ἀπολογίαν, ἐὰν καταβάλουν τὴν δόξαν τῶν ἄλλων, καὶ τοὺς μισοῦν, ἐπειδὴ πράττουν τὰ ἀντίθετα, καὶ κάμνουν τὰ πάντα διὰ νὰ ἐξευτελίσουν τὸν βίον ἐκείνων. Ἀλλὰ ἄς μὴ στενοχωρούμεθα· διότι αὐτὸ εἶναι τὸ γνῶρισμα τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς λέγει· «Ἐὰν ἤσασθε ἀπὸ τὸν κόσμον, ὁ κόσμος θὰ ἀγαποῦσε τὸ ἰδικόν του»¹, καὶ ἄλλοῦ πάλιν· «Ἀλλοίμονόν σας, ὅταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι λέγουν καλὰ λόγια διὰ σᾶς»²· διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ λέγει· «Τὸν λόγον σου τὸν μετέδωσα εἰς αὐτοὺς, καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς». Πάλιν λέγει τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ἄξιοι νὰ τύχουν πολλῆς φροντίδος ἐκ μέρους τοῦ Πατρός· διότι λέγει, ἐξ αἰτίας σου ἐμισήθησαν καὶ διὰ τὸν ἰδικόν σου λόγον· ὥστε δικαιοῦνται νὰ ἀπολαύσουν κάθε προνοίας σου.

«Δὲν σὲ παρακαλῶ νὰ πάρης αὐτοὺς ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ προφυλάξης αὐτοὺς ἀπὸ τὸν πονηρόν». Πάλιν διευκρινίζει τὸν λόγον, πάλιν καθιστᾷ αὐτὸν μεγαλοπρεπέστερον, πρᾶγμα ποὺ τίποτε ἄλλο δὲν ἀποδεικνύει, παρὰ ὅτι δείχνει μεγάλην φροντίδα δι' αὐτοὺς μὲ τὸ νὰ παρακαλῇ

μετὰ ἀκριθείας ποιεῖσθαι τὴν ὑπὲρ αὐτῶν παράκλησιν. Καὶ μὴν αὐτὸς ἔλεγεν ὅτι πάντα ποιήσει ὁ Πατήρ, ὅσα ἂν αἰτήσωσι, πῶς οὖν ἐνταῦθα αὐτὸς ὑπὲρ αὐτῶν παρακαλεῖ; Οὐδὲν ἄλλο, ὅπερ ἔφην, ἢ τὴν ἀγάπην ἐνδεικνύμενος. «Ἐκ τοῦ
5 κόσμου οὐκ εἰσὶ, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου». Πῶς οὖν ἀλλαχοῦ φησιν, «Οὓς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου, οὓς ἤσαν»; Ἐκεῖ μὲν τὴν φύσιν λέγων, ἐνταῦθα δὲ περὶ πράξεων πονηρῶν. Καὶ μακρὸν αὐτῶν συντίθῃσιν ἐγκώμιον· πρῶτον, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου· εἶτα, ὅτι αὐτὸς αὐ-
10 τὸς ἔδωκε, καὶ ὅτι τὸν λόγον αὐτοῦ ἐτήρησαν, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο μισοῦνται. Εἰ δὲ λέγει, «Καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου», μὴ θορυβηθῇς· τὸ γὰρ «καθὼς» ἐνταῦθα οὐκ ἔστιν ἀπαλλάκτιον ἀκριθείας· ὥσπερ γάρ, ὅταν ἐπ’ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς λέγηται τὸ «καθὼς», πολλὴ ἡ ἰσότης διὰ τὴν
15 τῆς φύσεως συγγένειαν, οὕτως, ὅταν ἐφ’ ἡμῶν καὶ αὐτοῦ λέγηται, πολὺ τὸ μέσον διὰ τὸ καὶ πολὺ εἶναι τὸ μέσον καὶ ἄπειρον ἑκατέρας τῆς φύσεως· εἰ γὰρ «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν αὐτός, οὐδὲ δόλος τις εὗρέθη ἐν τῷ σιόματι αὐτοῦ», πῶς δύναιντ’ ἂν οἱ Ἀπόστολοι περισσοῦσθαι αὐτῷ;
20 Τί οὖν ἐστιν, ὃ φησιν, «Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσὶ»; Πρὸς ἕτερον ὁρῶσιν, οὐδὲν κοινόν τι πρὸς τὴν γῆν ἐστὶν αὐτοῖς, ἀλλὰ τῶν οὐρανῶν γεγονάσι πολῖται. Καὶ ἐκ τούτων δὲ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ δείκνυσιν, διὰ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα αὐτοῦ ἐγκωμιάζῃ, καὶ παραινεῖται τῷ γεγεννηκότι.
25 Εἰπὼν δέ, «Τήρησον αὐτούς», οὗ περὶ τῆς τῶν κινδύνων ἀπαλλαγῆς φησι μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἐν πίστει παραμονῆς· διὸ καὶ ἐπήγαγεν· «Ἀγιάσον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου»· ἁγίους ποιήσον διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος δόσεως καὶ τῶν ὁρθῶν δογμάτων. Ὡσπερ, διὰ τὴν λέγῃ, «Καθαροί ἐσθε
30 διὰ τὸν λόγον, ὃν λαλάληκα ὑμῖν», καὶ νῦν τὸ αὐτὸ φησι· «Παίδευσον αὐτούς, δίδαξον τὴν ἀλήθειαν». Καὶ μὴν τοῦτο λέγει τὸ Πνεῦμα ποιεῖν, πῶς οὖν αὐτὸ παρὰ τοῦ Πατρὸς αἰτεῖ νῦν; Ἵνα μάθῃς πάλιν τὴν ἰσοτιμίαν· τὰ γὰρ ὁρθὰ

3. Ἰω. 17, 6.

4. Ἦσ. 53, 9· καὶ Α' Πέτρ. 2, 22.

5. Ἰω. 17, 11.

6. Ἰω. 15, 3.

μέ ακρίβειαν τὸν Πατέρα του. Καὶ ὅμως ὁ ἴδιος ἔλεγεν ὅτι ὅλα θὰ τὰ κάμη ὁ Πατήρ, ὅσα θὰ ζητήσουν, πῶς λοιπὸν ἐδῶ αὐτὸς παρακαλεῖ ὑπὲρ αὐτῶν; Διὰ τίποτε ἄλλο, ὅπως εἶπα ἄλλην φοράν, παρὰ διὰ νὰ δείξη τὴν ἀγάπην του. «Δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον, ὅπως καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ τὸν κόσμον». Πῶς λοιπὸν ἄλλοῦ λέγει, «Ἐκείνους ποὺ μοῦ ἔδωσες ἀπὸ τὸν κόσμον, ἦσαν ἰδικοί σου»³; Ἐκεῖ μὲν ἐννοεῖ τὴν φύσιν αὐτῶν, ἐνῶ ἐδῶ ὁμιλεῖ περὶ πονηρῶν πράξεων. Καὶ πλέκει μακρὸν ἐγκώμιον δι' αὐτούς· πρῶτον ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον· ἔπειτα, ὅτι ὁ Πατήρ ἔδωσεν αὐτούς καὶ ὅτι ἐτήρησαν τὸν λόγον του καὶ ὅτι διὰ τοῦτο μισοῦνται. Ἐὰν ὅμως λέγῃ, «Ὅπως ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ τὸν κόσμον», μὴ θορυβηθῇς· καθ' ὅσον τὸ «καθῶς» ἐδῶ δὲν δηλώνει τελείαν ἀκρίβειαν· διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν λέγεται τὸ «καθῶς» περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς δηλώνει ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ ἰσότης αὐτῶν ἐξ αἰτίας τῆς συγγενείας τῆς φύσεώς των, ἔτσι ὅταν λέγεται δι' ἡμᾶς καὶ δι' αὐτὸν δηλώνει πολλὴν ἀπόστασιν, ἐπειδὴ εἶναι μεγάλη καὶ ἀπέραντος ἡ ἀπόστασις τῆς μίας φύσεως ἀπὸ τὴν ἄλλην· διότι, ἐὰν «ἀμαρτίαν δὲν διέπραξεν αὐτός, οὔτε δόλος εὐρέθη εἰς τὸ στόμα του»⁴, πῶς θὰ ἤμποροῦσαν οἱ Ἀπόστολοι νὰ ἐξισωθοῦν μέ αὐτόν;

Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγει «Ἀπὸ τὸν κόσμον δὲν εἶναι»; Ἔχουν τὴν προσοχὴν των ἐστραμμένην ἄλλοῦ, δὲν ἔχουν σχέσιν μέ τίποτε ἀπὸ τὰ γήϊνα, ἀλλ' ἔγιναν πολῖται τῶν οὐρανῶν. Καὶ μέ αὐτὰ δὲ δείχνει τὴν ἀγάπην του, ὅταν ἐγκωμιάζῃ αὐτούς πρὸς τὸν Πατέρα του καὶ τοὺς ἐμπιστεύεται εἰς αὐτόν ποὺ τὸν ἐγέννησεν. Εἰπὼν δὲ «Φύλαξε αὐτούς»⁵, δὲν ὁμιλεῖ μόνον διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν των ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παραμονὴν εἰς τὴν πίστιν· διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν· «Ἀγίασέ τους διὰ τῆς ἀληθείας σου»· κάμε τους ἀγίους δίδων εἰς αὐτούς τὸ Πνεῦμα καὶ τὰ ὀρθὰ δόγματα. Ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν λέγῃ «Εἵσασθε καθαροὶ ἐξ αἰτίας τοῦ λόγου ποὺ σᾶς ἐκήρυξα»⁶, καὶ τώρα τὸ ἴδιο λέγει· Παίδευσέ τους, δίδαξέ τους τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ὅμως λέγει ὅτι αὐτὸ τὸ κάμνει τὸ Πνεῦμα, πῶς λοιπὸν τώρα τὸ ζητεῖ αὐτὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα; Διὰ νὰ μάθῃς πάλιν

δόγματα, περὶ Θεοῦ λεγόμενα, ἀγιάζει τὴν ψυχὴν. Εἰ δὲ λόγῳ φησὶν ἀγιάζεσθαι, μὴ θαυμάσης. Καὶ οἱ περὶ δογμάτων φησὶν, ἐπήγαγεν· «Ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστι»· τουτέστιν, οὐδὲν ψεῦδος ἐν αὐτῷ, πάντως δὲ ἐκδοῖναι δεῖ πάντα
 5 τὰ εἰρημένα· καὶ οἱ οὐδὲν τυπικὸν δηλοῖ πάλιν, οὐδὲ σωματικόν· καθὼς καὶ Παῦλός φησι περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὅτι «ἡγίασεν αὐτὴν ἐν ῥήματι»· οἶδε γὰρ καὶ ῥῆμα Θεοῦ καθαίρειν.

Δοκεῖ δέ μοι καὶ ἕτερον δηλοῦν τὸ «ἡγίασον αὐτούς»,
 10 οἷονεὶ τὸ ἁφόρισον αὐτοὺς τῷ λόγῳ καὶ τῷ κηρύγματι. Καὶ τοῦτο πάλιν ἐκ τῶν ἐξῆς δῆλον. «Καθὼς γὰρ ἐμέ», φησὶν, «ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, καὶ γὰρ ἀπέστειλα αὐτούς»· ὁ λέγει καὶ Παῦλος· «Θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς»· ὑπὲρ οὗ γὰρ ὁ Χριστὸς ἀφίκεται, ὑπὲρ τούτου καὶ οὗτοι τὴν οἰκουμένην κατέλαβον. Τὸ δὲ «καθὼς» πάλιν ἐνταῦθα οὐχ ὁμοιώσεως ἐπ' αὐτοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων κεῖται
 15 (πῶς γὰρ ἄλλως ἦν ἐγγχωροῦν ἀνθρώποις ἀποσταλῆναι;)· ἔθος δὲ αὐτῷ καὶ τὸ μέλλον ὥς γεγονὸς ἡγέειν. «Καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγιάζω ἑμαυτόν, ἵνα ᾧσιν ἡγιασμένοι ἐν τῇ ἀληθείᾳ». 20 Τί ἐστιν· «Ἀγιάζω ἑμαυτόν»; Προσφέρω σοι θυσίαν. Αἱ δὲ θυσίαι πᾶσαι ἅγαι λέγονται καὶ κυρίως ἅγια τὰ τῷ Θεῷ ἀνακείμενα. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ παλαιὸν ἐν τύπῳ ὁ ἡγιασμός ἦν ἐν τῷ προσβάτῳ, νυνὶ δὲ οὐκ ἔστιν ἐν τύπῳ, ἀλλ' αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ, διό φησιν· «Ἴνα ᾧσιν ἡγιασμένοι ἐν τῇ
 25 ἀληθείᾳ σου»· καὶ γὰρ καὶ αὐτοὺς σοι ἀνατίθηναι καὶ ποιῶ προσφοράν. Ἦτοι διὰ τὸ τὴν κεφαλὴν τοῦτο γίνεσθαι φησι, ἢ διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς θύεσθαι «παρρασιήσατε» γὰρ, φησί, «τὰ μέλη ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν», καὶ «ἐλογίσθημεν ὥς πρόσβια σφαγῆς, καὶ ἄχωρίς θανάτου θυσίαν αὐτοὺς ἐρ-

7. Ἐφεσ. 5, 26.

8. Β' Κορ. 5, 19.

9. Τὸν Χριστὸν δηλαδή

10. Ρωμ. 12, 1.

11. Ψαλ. 43, 23.

τὴν ἰσοτιμίαν· διότι τὰ ὀρθὰ δόγματα ποὺ λέγονται περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀγιάζουν τὴν ψυχὴν. Ἐὰν δὲ λέγῃ ὅτι ἀγιάζεται μὲ τὸν λόγον, μὴ θαυμάσῃς. Καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁμιλεῖ περὶ δογμάτων, ἐπρόσθεσεν· «Ὁ λόγος σου εἶναι ἀλήθεια»· δηλαδή, δὲν ὑπάρχει κανὲν ψεῦδος εἰς αὐτόν, καὶ πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ πραγματοποιηθοῦν ὅλα τὰ λεχθέντα· καὶ δὲν δηλώνει πάλιν τίποτε τὸ τυπικόν, οὔτε σωματικόν· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει περὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι «ἡγίασεν αὐτὴν μὲ τὸν λόγον του»⁷· διότι ἔχει τὴν δύναμιν καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ καθαρίζει.

Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι δείχνει καὶ κάτι ἄλλο τὸ «ἡγίασον αὐτούς»· εἶναι ὥσάν νὰ λέγῃ, ἔξεχώρισε αὐτοὺς ἀπὸ τὸν κόσμον μὲ τὸν λόγον καὶ τὸ κήρυγμα. Καὶ αὐτὸ πάλιν εἶναι φανερόν ἀπὸ τὰ εἰς τὴν συνέχειαν λεγόμενα. Διότι λέγει· «Ὅπως σὺ μὲ ἀπέστειλες εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐγὼ ἀπέστειλα αὐτούς»· πράγμα ποὺ λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Ἀναθέτων ὁ Θεός εἰς ἡμᾶς τὸ κήρυγμα τῆς συμφιλίωσης»⁸· δηλαδή διὰ τὸν σκοπὸν ποὺ ἦλθεν ὁ Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον, διὰ τὸν ἴδιον καὶ αὐτοὶ κατέλαβον τὴν οἰκουμένην. Τὸ δὲ «καθὼς» πάλιν ἐδῶ λέγεται ὅχι διὰ νὰ δείξῃ ὁμοίωσιν τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων (διότι πῶς ἀλλιῶς ἦτο δυνατόν ν' ἀποσταλοῦν εἰς τοὺς ἀνθρώπους;)· συνηθίζει δὲ αὐτός καὶ τὸ μέλλον νὰ παρουσιάσῃ ὡς γεγονός. «Καὶ χάριν αὐτῶν ἀγιάζω τὸν ἑαυτόν μου, διὰ νὰ εἶναι ἁγιασμένοι διὰ τῆς ἀληθείας». Τί σημαίνει δὲ «Ἀγιάζω ἑμαυτόν»; Τὸν προσφέρω εἰς ἐσένα θυσίαν. Αἱ δὲ θυσίαι ὅλαι λέγονται ἅγαι· καὶ ἅγια κυρίως εἶναι τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ δηλαδή τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ὁ ἁγιασμός τυπικῶς ἐγίνετο διὰ τῆς θυσίας τοῦ προβάτου, τώρα δὲ δὲν γίνεται τυπικῶς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἰδίας τῆς ἀληθείας διὰ τοῦτο λέγει· «Διὰ νὰ εἶναι ἁγιασμένοι διὰ τῆς ἀληθείας σου»· καθ' ὅσον καὶ αὐτοὺς σοῦ τοὺς ἀφιερώνω καὶ τοὺς κάνω προσφοράν. Τὸ λέγει αὐτὸ ἢ διότι συμβαίνει αὐτό εἰς τὴν κεφαλὴν⁹, ἢ ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ θὰ θυσιασθοῦν· διότι λέγει· «Κάματε τὰ μέλη σας θυσίαν ζωντανὴν καὶ ἁγίαν»¹⁰, καὶ «ἐθεωρήθημεν ὥσάν σφαγμένα πρόβατα»¹¹, καὶ ἄλλοις

γάζεται καὶ προσφοράν. "Οι γὰρ τὴν θυσίαν ἤνιξαιτο τὴν αὐτοῦ, εἰπών, «Ἀγιάζω», δῆλον ἐκ τῶν ἐξῆς. «Οὐ περὶ τούτων δὲ ἔρωτιῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ». Ἐπειδὴ γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν ἀπέ-
 5 θνησκεν, (εἶπε δὲ δι' αὐτῶν ἁγιάζω ἑμαυτόν), ἵνα μή τις νομίσῃ δι' ὑπὲρ τῶν Ἀποστόλων τοῦτο μόνον ἐποίει, ἐπήγαγεν «Οὐ περὶ τούτων δὲ ἔρωτιῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ».

2. Ἐντεῦθεν πάλιν ἀνέσκησεν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, δείξας
 10 ἑσομένους πολλοὺς μαθητάς. Ἐπειδὴ γὰρ, ὅπερ εἶχον ἐξαί-
 ρειον, κοινὸν ἐποίησε, πάλιν αὐτοὺς παραμυθεῖται, δηλῶν καὶ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας γινομένους αὐτοὺς αἰτίους. Εἰπὼν δὲ καὶ περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν καὶ τοῦ ἁγιασθῆναι τῇ πίστει καὶ τῇ θυσίᾳ, λέγει λοιπὸν περὶ ὁμονοίας, καὶ
 15 εἰς τοῦτο λοιπὸν καταλείπει τὸν λόγον, ἐντεῦθεν ἀρχάμενος, καὶ εἰς αὐτὸ καταλύσας· καὶ γὰρ ἀρχόμενός φησιν· «Ἐν-
 τολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν»· καὶ ἐνταῦθα· «Ἴνα ᾧσιν ἔν, καθὼς σύ, Πάτερ, ἐν ἑμοί, καὶ ἐγὼ ἐν σοί». Πάλιν τὸ «καθὼς» οὐκ ἀκριβοῦς ἐξισώσεως ἐπ' αὐτῶν οὐδὲ γὰρ
 20 δυνατὸν αὐτοῖς ἦν τοσοῦτον, ἀλλ' ὥς ἀνθρώποις δυνατὸν ὥσπερ, διὰ τὴν λέγην· «Γίνεσθε οἰκτίρμονες, ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν». Τί δέ ἐστιν, «Ἐν ἡμῖν»; Ἐν τῇ πίστει τῇ εἰς ἡμᾶς. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν οὕτως σκανδαλίζει ἅπαντας, ὥς τὸ διε-
 σπᾶσθαι, τοῦτο κατασκευάζει, ὥστε γενέσθαι ἔν. Τί οὖν;
 25 ἦνυσεν αὐτό; φησι. Καὶ σφόδρα ἦνυσεν ἅπαντες γὰρ οἱ διὰ τῶν Ἀποστόλων πιστεύσαντες ἔν εἰσιν, εἰ καὶ τινες ἐξ αὐτῶν διεσπᾶσθησαν· εὐδὲ γὰρ τοῦτο αὐτὸν παρέλαθεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ προεῖπε, καὶ ἔδειξε τῆς τῶν ἀνθρώπων ραθυμίας ὅν.

12. Ἰω. 13, 34.

13. Λουκᾶ 6, 36.

14. Τὸν Πατέρα δηλαδὴ καὶ τὸν Υἱόν.

θάνατον παρέχει αὐτοὺς ὡς θυσίαν καὶ προσφοράν. Τὸ ὅτι βέβαια ὑψηλίσθη τὴν θυσίαν του, εἰπὼν, «Ἀγιάζω», γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰ ἐν συνεχείᾳ λεγόμενα· «Δέν σέ παρακαλῶ δὲ μόνον δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους ποὺ θὰ πιστεύσουν εἰς ἐμένα μὲ τὸν λόγον αὐτῶν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπέθνησκε χάριν αὐτῶν (εἶπε δὲ ὅτι «ὑπὲρ αὐτῶν ἀγιάζω τὸν ἑαυτόν μου», διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκαμνε μόνον χάριν τῶν Ἀποστόλων, ἐπρόσθεσε· «Δέν σέ παρακαλῶ δὲ μόνον δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους ποὺ θὰ πιστεύσουν εἰς ἐμένα μὲ τὸν λόγον αὐτόν».

2. Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἐνεθάρρυνε καὶ πάλιν τὰς ψυχὰς των, δείξας ὅτι θὰ γίνουν πολλοὶ μαθηταί. Διότι, ἐπειδὴ ἐκεῖνο ποὺ εἶχον ὡς κάτι τὸ ἐξαιρετικόν, τὸ ἔκαμε κοινόν δι' ὅλους, πάλιν τοὺς παρηγορεῖ, δηλώνων ὅτι αὐτοὶ θὰ γίνουν αἴτιοι καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων. Ἀφοῦ δὲ εἶπε διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν καὶ διὰ τὸν ἀγιασμόν αὐτῶν διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς θυσίας, ὁμιλεῖ πλέον περὶ ὁμονοίας, καὶ μὲ αὐτὸ πλέον τελειώνει τὸν λόγον του· μὲ αὐτὸ ἤρχισε καὶ μὲ αὐτὸ ἐτελείωσε τὸν λόγον του· καθ' ὅσον ὀρχίζων τὸν λόγον του λέγει· «Σᾶς δίδω νέαν ἐντολήν»¹²· καὶ ἐδῶ· «Διὰ νὰ εἶναι ἓνα, ὅπως σύ, Πάτερ, εἶσαι εἰς ἐμένα καὶ ἐγὼ εἰς ἐσένα». Πάλιν τὸ «καθὼς» δὲν δηλώνει τελείαν ἐξίσωσιν αὐτοῦ μὲ αὐτοὺς· διότι δὲν ἦτο δυνατόν τόσον πολὺ νὰ ἐξισωθοῦν μὲ αὐτόν, ἀλλ' ὅσον εἶναι δυνατόν εἰς τοὺς ἀνθρώπους· ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγῃ· «Γίνεσθε εὐσπλαγχνικοί, ὅπως ὁ Πατήρ σας»¹³. Τί σημαίνει δέ, «ἐν ἡμῖν»; Δηλαδὴ νὰ γίνουν ἓν εἰς τὴν πίστιν πρὸς ἡμᾶς¹⁴. Διότι, ἐπειδὴ τίποτε ἄλλο δὲν σκανδαλίζει τόσον πολὺ ὅλους αὐτοὺς, ὅσον ἡ διάσπασις, τὸ λέγει αὐτό, ὥστε νὰ γίνουν ἓνα. Τί λοιπόν; λέγει συνέβη αὐτό; Καὶ πάρα πολὺ μάλιστα συνέβη· διότι ὅλοι ποὺ ἐπίστευσαν διὰ τῶν Ἀποστόλων εἶναι ἐνωμένοι, ἂν καὶ μερικοὶ διεσπιάσθησαν ἀπὸ αὐτοὺς· διότι οὔτε αὐτὸ διέφυγε τὴν προσοχὴν του, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ προεῖπε, καὶ ἔδειξεν ὅτι συνέβη ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀνθρώπων.

«Ἴνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ ὅτι σὺ με ἀπέστειλας». ὅπερ οὖν καὶ ἀρχόμενος ἔλεγεν, ὅτι «ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ ἔσσι μαθηταί, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Καὶ πῶς ἐντεῦθεν πιστεύειν ἔμελλον; Ὅτι τῆς εἰρήνης εἰ Θεός, φη-
 5 σιν. Ἄν τοίνυν ἅπερ ἐκ τούτων ἔμαθον διατηρήσωσιν, εἰ-
 σονται τὸν Διδάσκαλον ἀπὸ τῶν μαθητῶν οἱ ἀκούοντες, ἐὰν δὲ μάχωνται, οὐκ ἐροῦσιν εἰρηνικοῦ Θεοῦ εἶναι μαθητάς· μὴ ὄντα δέ με εἰρηνικόν, οὐχ ὁμολογήσουσιν ἀπεισιτάλθαι παρὰ σοῦ. Ὅρᾳς πῶς μέχρι τέλους τοῦτο κατασκευάζει, τὸ πρὸς
 10 τὸν Πατέρα ὁμολογητικόν; «Κἀγὼ τὴν δόξαν, ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς»· τὴν διὰ τῶν σημείων, τὴν διὰ τῶν δογμάτων, καὶ ἵνα ὁμόψυχοι ᾧσιν. Αὕτη γὰρ ἡ δόξα, ἵνα ᾧσιν ἓν, καὶ τῶν σημείων μείζων. Ὡςπερ γὰρ καὶ τὸν Θεὸν θαυμάζουσιν, ὅτι οὐκ ἔστι σιάσις, οὐδὲ μάχη παρὰ
 15 τῇ φύσει ἐκείνῃ, καὶ μεγίστη αὕτη δόξα, οὕτω καὶ οὗτοι, φησὶν, ἐντεῦθεν γενέσθωσαν λαμπροί. Καὶ πῶς τὸν Πατέρα, φησὶν, αἰτεῖ τοῦτο δοῦναι αὐτοῖς, αὐτὸς αὐτὸ λέγων διδόναι; Εἴτε γὰρ περὶ σημείων, εἴτε περὶ ὁμολογίας, εἴτε περὶ εἰρήνης ὁ λόγος αὐτῷ, φαίνεται αὐτὸς αὐτοῖς ταῦτα
 20 παρεσχηκώς. Ὅθεν δῆλον ἦν ὅτι παραμυθίας ἕνεκεν τῆς αὐτῶν ἡ αἰτησις γίνεται.

«Ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί». Πῶς ἔδωκε τὴν δόξαν; Ἐν αὐτοῖς γενόμενος, καὶ τὸν Πατέρα ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ὥσπερ αὐτοὺς συγκροτεῖν. Ἀλλαχοῦ δὲ οὐχ οὕτω φη-
 25 σὶν· εὖ γὰρ διὰ αὐτοῦ τὸν Πατέρα παραγίνεσθαι, ἀλλ' αὐτὸν καὶ τὸν Πατέρα παραγίνεσθαι καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιεῖν, ἐκεῖ μὲν τὸ τοῦ Σαβελλίου, ἐνίαυθα δὲ Ἀρείου τὴν ἄνοιαν ἀναιρῶν. «Ἴνα ᾧσι τειτελειωμένοι εἰς τὸ ἓν, ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σὺ με ἀπέστειλας». Συνεχῶς αὐτὸ λέγει, δει-
 30 κνεῖς σημεῖον μᾶλλον τὴν εἰρήνην δυναμένην ἐπισπάσασθαι·

15. Ἰω. 13, 35.

16. Ἰω. 14, 23.

«Διὰ νὰ πιστεύσῃ ὁ κόσμος ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες»· πρᾶγμα βέβαια ποὺ ἔλεγε καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου του, ὅτι «Μὲ αὐτὸ θὰ γνωρίσουν ὅλοι, ὅτι εἴσθε μαθηταί μου, ἐὰν ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον»¹⁵. Καὶ ἐπρόκειτο ἀπὸ αὐτὸ νὰ πιστεύσουν; Διότι, λέγει, ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνα, ποὺ ἔμαθον ἀπὸ αὐτοῦς, τὰ φυλάξουν, θὰ γνωρίσουν οἱ ἀκροαταὶ τὸν διδάσκαλον ἀπὸ τοὺς μαθητάς, ἐὰν ὅμως φιλονεικοῦν, δὲν θὰ εἰποῦν ὅτι εἶναι μαθηταὶ εἰρηνικοῦ Θεοῦ· ἐὰν ἐγὼ δὲν εἶμαι εἰρηνικός, δὲν θὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἔχω ἀποσταλῇ ἀπὸ σένα. Βλέπεις πῶς μέχρι τέλους αὐτὸ λέγει, τὴν πρὸς τὸν Πατέρα του δηλαδὴ συμφωνίαν; «Καὶ ἐγὼ, τὴν δόξαν ποὺ μοῦ ἔδωσες, τὴν ἔδωσα εἰς αὐτούς»· τὴν δόξαν διὰ τῶν θαυμάτων, διὰ τῶν δογμάτων καὶ διὰ νὰ ἔχουν ὁμόνοιαν. Διότι αὕτῃ ἡ δόξα, τὸ νὰ εἶναι δηλαδὴ ἐνωμένοι, εἶναι πρὸ σπουδαία καὶ ἀπὸ τὰ θαύματα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸν Θεὸν θαυμάζουν, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει στάσις, οὔτε διαμάχη εἰς ἐκείνην τὴν φύσιν, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ πρὸ μεγαλύτερη δόξα, ἔτσι καὶ αὐτοί, λέγει, ἀπὸ αὐτὸ θὰ γίνουν λαμπροί. Καὶ πῶς, λέγει, ζητεῖ αὐτὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα νὰ τὸ δώσῃ εἰς αὐτούς, τὴν στιγμὴν ποὺ λέγει ὅτι ὁ ἴδιος τὸ δίδει αὐτό; Διότι εἴτε ὁμιλεῖ περὶ θαυμάτων, εἴτε περὶ ὁμονοίας, εἴτε περὶ εἰρήνης, φαίνεται αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ δίδῃ αὐτὰ εἰς αὐτούς. Ἄρα γίνεται φανερόν ὅτι αὕτῃ ἡ αἴτησις γίνεται πρὸς παρηγορίαν αὐτῶν.

«Ἐγὼ ὑπάρχω εἰς αὐτούς καὶ σὺ εἰς ἐμένα». Πῶς ἔδωσε τὴν δόξαν; Ὑπάρχων μέσα εἰς αὐτούς καὶ ἔχων τὸν Πατέρα μαζί του, ὥστε νὰ τοὺς ἔχῃ ἐνωμένους. Ἀλλοῦ ὅμως δὲν λέγει τὸ ἴδιο· διότι λέγει δὲν ἔρχεται δι’ αὐτοῦ ὁ Πατήρ, ἀλλ’ ὁ ἴδιος καὶ ὁ Πατήρ ἔρχονται καὶ κᾶνουν τόπον διαμονῆς εἰς αὐτόν¹⁶, μὲ ἐκεῖνα μὲν ἀναιρεῖ τὸν παραλογισμὸν τοῦ Σαβελλίου, μὲ αὐτὰ δὲ τοῦ Ἀρείου, «Διὰ νὰ τελειοποιηθοῦν μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐνωμένοι, ὥστε νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες». Συνεχῶς αὐτὸ λέγει, δεικνύων ὅτι ἡ εἰρήνη ἡμπορεῖ περισσότερο ἀπὸ τὸ θαῦμα νὰ προσελκύσῃ τοὺς ἀνθρώπους· διότι, ὅπως ἀκρι-

ὥσπερ γὰρ ἡ ἔρις διαλυτικόν, οὕτως ἡ συμφωνία συγκροητι-
κόν. «Καὶ ἡγάπησας αὐτούς, καθὼς ἐμὲ ἡγάπησας». Πάλιν
τὸ «καθὼς» ὡς ἄνθρωπον ἀγαπηθῆναι ἐγχωρεῖ· καὶ τεκμη-
ριον τῆς ἀγάπης τὸ ἐαυτὸν ὑπὲρ αὐτῶν δοῦναι. Εἰπὼν τοί-
5 νυν δι' ἔσονται ἐν ἀσφαλείᾳ, δι' οὐ περιτραπήσονται, δι'
ἔσονται ἅγιοι, δι' πολλοὶ πιστεύσουσι δι' αὐτῶν, δι' πολλῆς
ἀπολαύσονται δόξης, δι' οὐκ αὐτὸς αὐτοὺς ἡγάπησε μόνος,
ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ, λέγει λοιπὸν καὶ περὶ τῶν μετὰ τὴν
ἐντεῦθεν ἀποδημίαν, περὶ τῶν βραδείων καὶ τῶν σιεφάνων,
10 τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς· «Πάτερ» γάρ, φησὶν, «οὓς δέδω-
κάς μοι, θέλω ἵνα, ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ αὐτοὶ ᾤσιν». Ὅπερ
οὖν ἐζήτουν αἰεὶ, λέγοντες· «Ποῦ ὑπάγεις;». Τί λέγεις· τοῦτο
ἐν αἰτήσῃ λαμβάνεις, καὶ οὐδέπω ἔχεις; πῶς οὖν αὐτοῖς
ἔλεγες, «Καθήσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους»; πῶς ἔτετρα ἐπηγ-
15 γείλω πλείονα καὶ μείζω; Ὅρᾳς δι' πάντα συγκαιθάσεως
ἐνεκεν λέγει; Ἐπεὶ πῶς ἔλεγεν, «Ἀκολουθήσεις δὲ ὕστε-
ρον;». Ἀλλ' ὑπὲρ πλείονος πληροφορίας καὶ ἐνδείξεως ἀγά-
πης τοῦτο φησιν.

«Ἴνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, ἣν δέδωκάς μοι».
20 Πάλιν τοῦτο τοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ὁμολογεῖν σημεῖον, ὑψη-
λότερον μὲν τῶν προτέρων («πρὸ καταβολῆς γὰρ κόσμου»
φησὶν), ἔχον δέ τινα καὶ αὐτὸ συγκαιθάσαι· «δέδωκάς γάρ
μοι», λέγει. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἔσιν, ἡδέως ἂν ἐροίμην τοὺς
ἀντιλέγοντας· Ὁ διδούς ὑφεισώγῃ τινι δίδωσιν, ἄρ' οὖν
25 πρῶτον αὐτὸν γεννήσας, ὕστερον τὴν δόξαν ἔδωκε, πρότερον
ἄφεις εἶναι ἄδοξον; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον; Ὅρᾳς δι'
τὸ «δέδωκεν», ἐγέννησέν' ἐσσι; Διὰ τί δὲ μὴ εἶπεν· Ἴνα
μετέχωσι τῆς δόξης, ἀλλ' «ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν»;

3. Ἐνιαῦθα αἰνίττεται δι' ἡ πᾶσα ἀνάπαισις αὕτη ἐστί,
30 τὸ θεωρεῖν εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο γοῦν καὶ δοξά-

17. Ἰω. 13, 36 καὶ 14, 5.

18. Ματθ. 19, 28.

19. Ἰω. 13, 36.

βῶς ἡ φιλονεικία διαλύει, ἔτσι ἡ συμφωνία συνενώνει. «Καὶ ἡγάπησες αὐτοὺς, ὅπως ἡγάπησες ἐμένα». Πάλιν ἐδῶ τὸ «καθὼς» δηλώνει ὅτι ἡγαπήθη ὡς ἄνθρωπος· καὶ ἀπόδειξις τῆς ἀγάπης του εἶναι ὅτι ἔδωσε τὸν ἑαυτόν του ὑπὲρ αὐτῶν. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶπεν ὅτι θὰ εἶναι ἀσφαλισμένοι, ὅτι δὲν θὰ φύγουν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ὅτι θὰ γίνουν ἅγιοι, ὅτι πολλοὶ θὰ πιστεῦσουν δι' αὐτῶν, ὅτι θ' ἀπολαύσουν πολλὴν δόξαν, ὅτι δὲν τοὺς ἡγάπησε μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ, ὁμιλεῖ πλέον καὶ διὰ τὰ ὅσα θὰ τύχουν μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των ἀπὸ ἐδῶ, διὰ τὰ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους ποὺ ἐπιφυλάσσονται δι' αὐτούς· διότι λέγει· «Πάτερ, ἐκείνους ποὺ μοῦ ἔδωσες, θέλω καὶ αὐτοὶ νὰ εἶναι ἐκεῖ ποὺ εἶμαι ἐγώ». Εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐζητοῦσαν πάντοτε, λέγοντες· «Ποῦ πηγαίνεις»;¹⁷. Τί λέγεις; αὐτὸ τὸ παίρνεις κατόπιν αἰτήσεως καὶ δὲν τὸ ἔχεις ἀκόμη; πῶς λοιπὸν ἔλεγεν εἰς αὐτούς, «Θὰ καθήσετε εἰς τοὺς δώδεκα θρόνους»¹⁸; πῶς ὑπεσχέθης ἄλλα πρὸ πολλὰ καὶ πρὸ σπουδαῖα; Βλέπεις ὅτι ὅλα τὰ λέγει ἀπὸ συγκατάβασιν; Διότι πῶς ἔλεγε, «Θ' ἀκολουθήσης ὕστερα»; Ἀλλὰ τὸ λέγει αὐτὸ διὰ περισσοτέραν πληροφορίαν καὶ εἰς ἐνδειξιν ἀγάπης.

«Διὰ νὰ βλέπουν τὴν δόξαν μου, ποὺ μοῦ τὴν ἔδωσες ἐσύ». Πάλιν μὲ αὐτὸ δείχνει τὴν συμφωνίαν του μὲ τὸν Πατέρα, ὑψηλότερα μὲν ἀπὸ τὰ προηγούμενα (διότι λέγει, «Πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου»), ἀλλ' ἔχει καὶ αὐτὸ κάποιαν συγκατάβασιν· διότι λέγει· «Μοῦ τὴν ἔδωσες». Ἐὰν ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτό, εὐχαρίστως θὰ ἤμποροῦσα νὰ ἐρωτήσω τοὺς ἀντιλέγοντας· Ἐκεῖνος ποὺ δίδει, δίδει εἰς κάποιον ποὺ ὑπάρχει· ἄρα λοιπὸν πρῶτα τὸν ἐγέννησε καὶ ὕστερα ἔδωσε τὴν δόξαν, ἐνῶ προηγουμένως τὸν ἄφησε νὰ εἶναι ἄδοξος; Καὶ πῶς θὰ ἤμποροῦσεν αὐτὸ νὰ εἶναι λογικόν; Βλέπεις ὅτι τὸ «ἔδωσεν» σημαίνει ἔγέννησεν; Διατί δὲ δὲν εἶπε, Ἐὰν νὰ γίνουν μέτοχοι τῆς δόξης, ἀλλ' εἶπε, «Διὰ νὰ βλέπουν τὴν δόξαν»;

3. Ἐδῶ ὑπαινίσσεται ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ὅλη ἀνάπαυσις, τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ βέβαια καὶ μᾶς κάμνει νὰ δοξαζώμεθα, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος λέ-

ἵεσθαι ποιεῖ, ὃ καὶ Παῦλός φησιν· «Ἀνακαλυμμένῳ προ-
 σώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου καιοπιριζόμενοι». Ὡς περ γὰρ οἱ
 πρὸς ἀκτῖνας θεωροῦντες, καὶ αἴρος ἀπολαύοντες λεπιοτά-
 του ἀπὸ τῆς ὄψεως ἔχουσι τὴν ἀπόλαυσιν, οὕτω καὶ ἰδίε,
 5 καὶ πολλῶ πλεῖον τοῦτο ἡμῖν ἐργάσεται τὴν ἡδονήν. Ἀμα
 δὲ καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐ τοῦτό ἐστι τὸ ὁρώμενον, ἀλλὰ φρι-
 κτὴ τις οὐσία. «Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω».
 Τί θούλειαι τοῦτο; ποίαν ἔχει τὴν ἀκολουθίαν; Δείκνυσιν
 ἐνταῦθα μηδένα εἰδότα Θεόν, ἀλλ' ἢ μόνον τοὺς τὸν Υἱὸν
 10 ἐπεγνωκότας. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐβουλόμην ἅ-
 παντας τοῦτο εἶναι, ἀλλ' οὐκ ἔγνωσάν με, καίτοι οὐδὲν ἔ-
 χοντες ἐγκαλεῖν· τοῦτο γὰρ ἐστι, «Πάτερ δίκαιε». Ἐνταῦθά
 μοι δοκεῖ καὶ δυσχεραίνων ταῦτα λέγειν, ὅτι τὸν οὕτως ἀ-
 γαθὸν καὶ δίκαιον οὐκ ἠθέλησαν ἐπιγνῶναι. Ἐπειδὴ γὰρ Ἰ-
 15 ουδαῖοι ἔλεγον τὸν Θεὸν εἰδέναί, αὐτὸν δὲ μὴ εἰδέναί, πρὸς
 τοῦτο ἀποτείνεται, λέγων ὅτι «ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς
 κόσμου», ἀπολογίαν συντιθεῖς πρὸς τὰς κατηγορίας τὰς Ἰ-
 ουδαϊκάς· ὁ γὰρ δόξαν λαβὼν, ὁ ἀγαπηθεὶς «πρὸ καταβολῆς
 κόσμου», ὁ μάρτυρας βουλόμενος ἔχειν αὐτοὺς τῆς δόξης
 20 ἐκείνης, πῶς ἐναντίος ἦν τῷ Πατρί; Ὁὐ τοίνυν τοῦτό ἐστιν,
 ὅπερ φασὶν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι αὐτοὶ μὲν σε γινώσκουσιν, ἐγὼ
 δὲ ἀγνοῶ, ἀλλὰ τοῦναντίον, ἐγὼ μὲν σε οἶδα, ἄλλοι δὲ σε
 οὐκ ἔγνωσαν.

«Καὶ οὕτοι δὲ ἔγνωσαν ὅτι σὺ με ἀπέστειλας». Ὁρᾷς
 25 ὅτι αὐτοὺς αἰνίττεται, τοὺς λέγοντας μὴ εἶναι αὐτὸν ἐκ τοῦ
 Θεοῦ, καὶ πρὸς τοῦτον τὸν λόγον ἀνακεφαλαιοῦνται πάντα;
 «Καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου, καὶ γνωρίσω». Καὶ μὴν
 τοῦ Πνεύματος φῆς τὴν τελείαν γνῶσιν, ἀλλὰ τὰ τοῦ Πνεύ-
 ματος ἐμά ἐστιν». «Ἰνα ἡ ἀγάπη, ἣν ἠγάπησάς με, ἐν αὐ-
 30 τοῖς μένῃ, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτοῖς». Ἐὰν γὰρ μάθωσι, τίς σὺ,
 τότε εἴσονται ὅτι οὐκ ἀπεσχισμένος ἐγὼ, ἀλλὰ τῶν σφόδρα

γει· «Μὲ ἀκάλυπτον πρόσωπον ἀντανακλῶμεν τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου»⁻²⁰. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ βλέπουν πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ ἀπολαμβάνουν λεπτοτάτου ἀέρος, νοιώθουν τὴν ἀπόλαυσιν μὲ τοὺς ὀφθαλμούς των, ἔτσι καὶ τότε καὶ πολὺ περισσότερο αὐτὸ θὰ χαρίσῃ εἰς ἡμᾶς περισσοτέραν ἡδονήν. Συγχρόνως δὲ καὶ δείχνει, ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ βλέπει κανεὶς, ἀλλὰ κάποια φρικτὴ οὐσία, «Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος δὲν σὲ ἐγνώρισε». Τί θέλει νὰ εἰπῇ μὲ αὐτό; ποῖαν σχέσιν ἔχει; Δείχνει ἐδῶ ὅτι κανεὶς δὲν γνωρίζει τὸν Θεὸν παρὰ μόνον ἐκεῖνοι ποὺ ἐγνώρισαν τὸν Υἱόν. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· «Θὰ ἤθελον ὅλοι νὰ σὲ εἶχον γνωρίσει, ἀλλὰ δὲν σὲ ἐγνώρισαν, ἂν καὶ βέβαια δὲν ἤμποροῦν νὰ σὲ κατηγορήσουν διὰ τίποτε»· διότι αὐτὸ σημαίνει «Πάτερ δίκαιε». Ἐδῶ νομίζω ὅτι τὰ λέγει αὐτὰ μὲ κάποιαν δυσανασχέτησιν, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ γνωρίσουν τὸν τόσον ἀγαθὸν καὶ δίκαιον Θεόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεόν, ἐνῶ αὐτὸς δὲν τὸν γνωρίζει, αὐτὸ ἐννοεῖ ὅταν λέγῃ «μὲ ἠγάπησες πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου», ἀπολογούμενος πρὸς τὰς ἰουδαϊκὰς κατηγορίας· διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε δόξαν, ποὺ ἠγαπήθη «πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου», ποὺ θέλει νὰ ἔχῃ αὐτοὺς μάρτυρας ἐκείνης τῆς δόξης, πῶς ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸν Πατέρα; Ἐν εἶναι αὐτὸ λοιπόν, ποὺ ἰσχυρίζονται οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι δηλαδὴ αὐτοὶ μὲν σὲ γνωρίζουν, ἐνῶ ἐγὼ σὲ ἀγνοῶ, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον, ἐγὼ μὲν σὲ γνωρίζω, ἐνῶ ἄλλοι δὲν σὲ ἐγνώρισαν’.

«Καὶ αὐτοὶ δὲ ἐγνώρισαν ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλες». Βλέπεις ὅτι αὐτοὺς ὑπαινίσσεται, ποὺ λέγουν ὅτι δὲν προέρχεται αὐτὸς ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον ὅλα τὰ ὀδηγεῖ; «Καὶ ἐγνώρισα εἰς αὐτοὺς τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ τὸ γνωρίσω». Καὶ βέβαια λέγεις ὅτι τοῦ Πνεύματος εἶναι ἡ τελεία γνῶσις· ναί, ἀλλὰ τὰ τοῦ Πνεύματος εἶναι ἰδικά μου. «Διὰ νὰ μένῃ εἰς αὐτοὺς ἡ ἀγάπη μὲ τὴν ὁποῖαν μὲ ἠγάπησες, καὶ ἐγὼ νὰ εἶμαι μέσα εἰς αὐτούς». Ἐπομένως, εἰάν μάθουν, ποῖος εἶσαι, τότε θὰ γνωρίσουν ὅτι ἐγὼ δὲν ἔχω

ἡγαπημένων, καὶ γνήσιος Υἱὸς καὶ συνημμένος· τοῦτο δὲ
 πεισθέντες ὡς χρή, καὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς ἑμὲ καὶ τὴν ἀ-
 γάπην διατηρήσουσιν ἀκριβῆ· ἀγαπώντων δὲ αὐτῶν ὡς
 χρή, ἐγὼ μενῶ ἐν αὐτοῖς· Ὁρᾷς πῶς εἰς καλὸν τέλος ἀπὴν-
 5 τησεν, εἰς ἀγάπην τὴν πάντων μητέρα τῶν ἀγαθῶν, ἀπαρ-
 τίσας τὸν λόγον;

Πιστεύωμεν τοίνυν καὶ ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, ἵνα μὴ καὶ
 περὶ ἡμῶν λέγηται, «Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἐρ-
 γοῖς ἀρνοῦνται», καὶ πάλιν· «Τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν
 10 ἀπίστου χεῖρων»· ὅταν γὰρ ἐκεῖνος μὲν καὶ οἰκέταις καὶ συγγε-
 νέσι καὶ ἀλλοιτροῖς ἐπικουρῇ, σὺ δὲ μηδὲ τοὺς πρὸς γένος
 προσήκοντας θεραπεύσης, τίς ἔσται σοι λοιπὸν ἀπολογία,
 τοῦ Θεοῦ βλασφημουμένου καὶ ὑβριζομένου διὰ σέ; Σκόπει
 γὰρ πόσας ἔδωκεν ἡμῖν ἀφορμὰς εὐποιίας ὁ Θεός. Τὸν
 15 μὲν ὡς συγγενῇ, τὸν δὲ ὡς φίλον, τὸν δὲ ὡς γείτονα, τὸν
 δὲ ὡς πολίτην, τὸν δὲ ὡς ἄνθρωπον ἐλέει, φησὶν. Ἄν
 δὲ μηδέν σε τούτων κατέχη, ἀλλὰ πάντα διαρρήξῃς τὰ δε-
 σμὰ, ἀκούσῃ τοῦ Παύλου ὅτι «ἀπίστου εἰ χεῖρων»· ὅτι ἐκεῖ-
 νος μὲν, οὐδὲν περὶ ἐλεημοσύνης ἀκούσας, οὐδὲ τῶν ἐν οὐ-
 20 ρανῶ, ὑπερηκόντισέ σε τῇ φιланθρωπίᾳ, σὺ δέ, αὐτοὺς τοὺς
 ἐχθροὺς ἀγαπᾷν κελευσθεῖς, τοὺς οἰκείους ὡς ἐχθροὺς ὁ-
 ρᾷς, καὶ χρημάτων φείδῃ μᾶλλον ἢ σωμάτων· καίτοι τὰ μὲν
 ἀναλισκόμενα οὐδὲν πείσεται δεινόν, οὗτος δὲ περιορώμενος
 οἰχήσεται. Τίς οὖν ἡ μανία χρημάτων φείδεσθαι, καὶ ἀφει-
 25 δεῖν συγγενῶν; πόθεν οὗτος ὁ πόθος εἰσεκώμασε; πόθεν ἡ
 ἀπανθρωπία καὶ ἡ ὠμότης; Εἰ γὰρ τις, ὥσπερ ἐπὶ θεάτρῳ
 κορυφῆς καθίσας, τὸν κόσμον καισπιεύσειε πάντα, μᾶλλον δέ,
 εἰ θούλεσθε, μίαν τέως μεταχειρισάμεθα πόλιν.

20. Β' Κορ. 3, 18.

21. Τίτ. 1, 16.

22. Α' Τιμ. 5, 8.

23. Αὐτόθι.

ἀποσχισθῇ ἀπὸ ἐσένα, ἀλλ' εἶμαι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἠγαπήθησαν πολὺ καὶ ὅτι εἶμαι γνήσιος Υἱός σου καὶ ἐνωμένος μαζί σου· ἐὰν δὲ πεισθοῦν εἰς αὐτὸ ὅπως πρέπει, θὰ διαφυλάξουν τελείαν καὶ τὴν πίστιν πρὸς ἐμένα καὶ τὴν ἀγάπην· ἀφοῦ δὲ θὰ μὲ ἀγαποῦν αὐτοὶ ὅπως πρέπει, θὰ μένω καὶ ἐγὼ μέσα εἰς αὐτούς· Βλέπεις πῶς ἐτελείωσε μὲ καλὸν τέλος, μὲ τὴν ἀγάπην, τὴν μητέρα ὅλων τῶν ἀγαθῶν, ὁλοκληρώσας ἔτσι τὸν λόγον του;

“ Ἀς πιστεύωμεν λοιπὸν καὶ ᾧς ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, διὰ νὰ μὴ λέγεται καὶ δι' ἡμᾶς, «Ὁμολογοῦν μὲ τὸ στόμα ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεόν, ὅμως τὸν ἀρνοῦνται μὲ τὰ ἔργα των»²¹, καὶ πάλιν· «Τὴν πίστιν ἠρνήθη καὶ ἔγινε χειρότερος ἀπὸ τὸν ἄπιστον»²²· διότι, ὅταν ἐκεῖνος μὲν βοηθῇ καὶ δούλους καὶ συγγενεῖς καὶ ξένους, σὺ δὲ δὲν βοηθῇς οὔτε τοὺς συγγενεῖς σου, ποία πλέον θὰ εἶναι ἡ δικαιολογία σου, τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ Θεὸς βλασφημεῖται καὶ ὑβρίζεται ἐξ αἰτίας σου; Πρόσεχε λοιπὸν πόσας ἀφορμὰς εὐεργεσίας μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός. Τὸν μὲν ἓνα, λέγει, νὰ τὸν ἐλεῇς ὡς συγγενῇ, τὸν ἄλλον ὡς φίλον, τὸν ἄλλον ὡς γείτονα, τὸν ἄλλον ὡς συμπολίτην καὶ τὸν ἄλλον ὡς συνάνθρωπον. “ Ἀν ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν σὲ συνδέη, ἀλλὰ διασπάσης ὅλα τὰ δεσμά, θ' ἀκούσης τὸν Παῦλον ποὺ λέγει ὅτι «εἶσαι χειρότερος ἀπὸ τὸν ἄπιστον»²³· διότι ἐκεῖνος μὲν, ἂν καὶ δὲν ἤκουσε τίποτε περὶ ἐλεημοσύνης, οὔτε περὶ τῶν οὐρανίων πραγμάτων, σὲ ὑπερέβαλεν ὡς πρὸς τὴν φιланθρωπίαν, σὺ ὅμως, ἂν καὶ ἔλαβες ἐντολὴν νὰ ἀγαπᾷς τοὺς ἐχθροὺς σου, βλέπεις τοὺς συγγενεῖς σου ὡς ἐχθροὺς καὶ ἐνδιαφέρεσαι περισσότερο διὰ τὰ χρήματα, παρὰ διὰ τὰ σώματα· μολονότι βέβαια τὰ μὲν ἐξοδευόμενα δὲν θὰ πάθουν κανένα κακόν, ἐνῶ αὐτός, περιφρονηθεὶς, θὰ χαθῇ. Τί λοιπὸν εἶναι αὕτη ἡ μανία, τὸ νὰ φροντίζωμεν διὰ τὰ χρήματα καὶ νὰ περιφρονοῦμεν τοὺς συγγενεῖς; ἀπὸ ποῦ εἰσῆλθεν αὐτός ὁ πόθος; ἀπὸ ποῦ αὕτη ἡ ἀπανθρωπία καὶ ἡ σκληρότης; Διότι, ἐὰν κάποιος, καθίσας ὡς εἰς τὴν κορυφὴν κάποιου θεάτρου, ἔβλεπεν ὅλον τὸν κόσμον, μᾶλλον δέ, ἐὰν θέλετε, ᾧς φέρωμεν ὡς παράδειγμα μίαν πόλιν.

4. Εἴ τις τοίνυν, ἐφ' ὑψηλοῦ καθίσας, πάντα κατιδεῖν
 δυνηθεῖη τὰ ἀνθρώπινα, ἐννόησον ὅσην καιαγνώσεται ἀλ-
 γίαν, ὅσα δάκρυα οἴσει, ὅσον γελάσεται γέλωτα, ὅσον μισή-
 σει μῖσος· τοιαῦτα γὰρ πράττομεν, ὥς καὶ γέλωτος καὶ ἀ-
 5 νοίας καὶ δακρύων καὶ μίσους εἶναι ἄξια. Ὁ δεῖνα τρέφει
 κύνας, ἵνα θηρία ἄγρια σαγηνεύσῃ, αὐτὸς εἰς θηριωδίαν ἐμ-
 πίπτων· ἕτερος ὄνους καὶ ταύρους, ἵνα μετακομίζῃ λίθους,
 ἀνθρώπους δὲ περιορᾷ, λίμῳ ἱηκομένους· καὶ χρυσίον μὲν
 ἄπειρον δαπανᾷ, ἵνα λιθίνους ἀνθρώπους ἐργάσῃται, τοὺς
 10 δὲ ὄντως ἀνθρώπους, λιθίνους γενομένους ὑπὸ τῆς κακου-
 χίας, ὑπερορᾷ· ἕτερος ψηφίδας χρυσᾶς συλλέγων μετὰ πολ-
 λῆς ταιλαιπωρίας, περιβάλλει τοὺς τοίχους, τὰς δὲ γαστέρας
 τῶν πενήτων γυμνὰς ὄρων, οὐκ ἐπικάμπεται· καὶ οἱ μὲν τοῖς
 ἱματίοις αὐτῶν ἱμάτια πάλιν ἐπινοοῦσιν, ἕτερος δὲ οὐδὲ
 15 αὐτὸ τὸ σῶμα γυμνὸν περιβάλλειν ἔχει· ἐν δικαστηρίοις δὲ
 πόλιν ἄλλος ἄλλον κατέπιεν, ἄλλος εἰς πόρνas ἀνάλωσε καὶ
 εἰς παρασίτους· ἕτερος εἰς μίμους καὶ ὀρχήστρας· εἰς οἰκο-
 δομᾶς ἕτερος λαμπράς, εἰς ἀγορασίας ἀγρῶν καὶ οἰκιῶν·
 πάλιν ὁ μὲν τόκους ἀριθμεῖ, ὁ δὲ τόκους τόκων, ὁ δὲ γραμ-
 20 ματεῖα συντίθησι, πολλῶν γέμοντα φθόνων, καὶ οὐδὲ τὴν ἀπὸ
 τῆς νουθεσίας ἀνάπαυσιν καρποῦται, ἐπὶ τοῖς ἐτέρων κακοῖς
 ἀγρουπνῶν ἡμέρας δὲ γενομένης, ὁ μὲν ἐπὶ κέρδος ἄδικον,
 ὁ δὲ ἐπὶ δαπάνην ἀσελγῆ, οἱ δὲ ἐπὶ κλοπὴν δεδημοσιευμένην
 τρέχουσιν· καὶ τῶν μὲν περιττῶν καὶ κεκωλυμένων πολλή ἡ
 25 σπουδή, τῶν δὲ ἀναγκαίων οὐδεὶς ὁ λόγος· οἱ δὲ κρίνον-
 τες τὸ μὲν ὄνομα δικασιῶν ἔχουσι, τὸ δὲ ἔργον λησιῶν καὶ
 ἀνδροφόνων· καὶ τὰς δίκας τις ἐξετάσῃ, καὶ τὰς διαθήκας,
 μυρία πάλιν εὕρησιν καὶ ἐνταῦθα κακά, δόλους, κλοπὰς, ἐ-
 πιβουρίας. Καὶ περὶ ταῦτα ἅπαντα ἡ σχολή, τῶν δὲ πνευματι-
 30 κῶν λόγος οὐδεὶς, ἀλλὰ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὲρ τοῦ μόνον ἰ-

4. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος, καθίσας ἐπάνω εἰς ἓν ὑψηλὸν μέρος, ἡμπορέσῃ νὰ ἰδῇ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, σκέψου πόσον παραλογισμὸν θ' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὰ, πόσα δάκρυα θὰ χύσῃ, εἰς πόσα γέλια θὰ ἐκσπάσῃ, μὲ πόσον μῖσος θὰ τὰ μισήσῃ· διότι τέτοια πράττομεν, ποὺ εἶναι ἄξια διὰ γέλια καὶ δάκρυα καὶ μῖσος καὶ πολὺ ἀνόητα. Ὁ τάδε τρέφει σκύλους, διὰ νὰ συλλάβῃ ἄγρια θηρία, μεταβαλλόμενος ὁ ἴδιος εἰς θηρίον· ἄλλος τρέφει ὄνους καὶ ταύρους, διὰ νὰ μεταφέρῃ λίθους, ἐνῶ περιφρονεῖ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείναν· καὶ ἐξοδεύει μὲν ἄπειρον χρυσόν, διὰ νὰ κατασκευάσῃ λιθίνους ἀνθρώπους, ἐνῶ τοὺς πραγματικοὺς ἀνθρώπους, ποὺ γίνονται λίθινοι ἀπὸ τὴν κακουχίαν, τοὺς περιφρονεῖ· ἄλλος, συγκεντρώνων χρυσὰς ψηφίδας μὲ πολὺν κόπον, κοσμεῖ τοὺς τοίχους, ἐνῶ βλέπων τὰς γαστέρας τῶν πτωχῶν γυμνάς, δὲν συγκινεῖται· καὶ οἱ μὲν διὰ τὰ ἐνδύματά τῶν κατασκευάζουν ἄλλα ἐνδύματα, ἐνῶ ἄλλος δὲν ἔχει οὔτε τὸ ἴδιο τὸ γυμνὸν σῶμα του νὰ ἐνδύσῃ· ἄλλος δὲ πάλιν κατέφαγεν ἄλλον εἰς τὸ δικαστήριον, ἄλλος ἐδαπάνησε τὰ χρήματά του εἰς πόρνas καὶ εἰς παρασίτους, ἄλλος εἰς μίμους καὶ εἰς ὀρχήστρας, ἄλλος εἰς λαμπράς οἰκοδομάς, εἰς ἀγοράς ἀγρῶν καὶ οἰκιῶν· πάλιν, ὁ μὲν ἕνας μετρεῖ τοὺς τόκους τῶν χρημάτων του, ὁ ἄλλος τοὺς τόκους τῶν τόκων, ἐνῶ ὁ ἄλλος συντάσσει καταλόγους γεμάτων ἀπὸ πολλοὺς φόνους καὶ δὲν ἡμπορεῖ ν' ἀπολαύσῃ οὔτε τὴν ἀνάπαυσιν τῆς νυκτός, ἀγρυπνῶν διὰ τὰ κακὰ τῶν ἄλλων· ὅταν δὲ ἐξημερώσῃ, τρέχουν, ὁ μὲν ἕνας δι' ἄδικον κέρδος, ὁ ἄλλος διὰ δαπάνην γεμάτην ἀπὸ ἀσέλγειαν, ἄλλοι δὲ διὰ κλοπὴν ποὺ εἶναι γνωστοὶ εἰς ὅλους· καὶ διὰ μὲν τὰ περιττὰ καὶ ἀπηγορευμένα ἐπιδεικνύεται πολλὴ φροντίς, ἐνῶ διὰ τὰ ἀναγκαῖα δὲν γίνεται κανεὶς λόγος· οἱ δὲ δικάζοντες ἔχουν μὲν τὸ ὄνομα τῶν δικαστῶν, ἐπιτελοῦν ὅμως ἔργον ληστῶν καὶ ἀνθρωποκτόνων· καὶ ἐὰν κανεὶς ἐξετάσῃ τὰς δίκας, ἐὰν τὰς διαθήκας, θὰ εὕρῃ πάλιν καὶ ἐδῶ ἀμέτρητα κακὰ, δόλους, κλοπὰς, ἐπιβουλὰς. Καὶ ὅλη ἡ φροντίς καταβάλλεται δι' αὐτά, ἐνῶ διὰ τὰ πνευματικὰ δὲν γίνεται κανεὶς λόγος. καὶ

δεῖν ἐνοχλοῦσιν ἅπαντες. Τὸ δὲ ζητούμενον οὐ τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' ἔργων δεῖ ἡμῖν καὶ διανοίας καθαράς. Ἄν δὲ τὴν πᾶσαν ἡμέραν ἀναλώσης εἰς πλεονεξίαν, εἶτα μικρὰ ρήματα εἰσελθὼν εἴπῃς, οὐ μόνον οὐκ ἐποίησας ἵλεω τὸν Θεόν, ἀλλὰ
 5 καὶ παρώξυνας μειζόνως· εἰ γὰρ θούλει καταλλάξαι σου τὸν Δεσπότην, ἔργα ἐπιδείξαι, μάθε τὸν φορυτὸν τῶν συμφορῶν, βλέπε τοὺς γυμνοὺς, τοὺς πεινῶντας, τοὺς ἀδικουμένους· μωρίας σοι φιланθρωπίας ἔταμεν ὁδοὺς.

Μὴ τοίνυν ἀπαιτῶμεν ἐαντιούς, εἰκῇ καὶ μάτην ζῶντες,
 10 μηδέ, ὅτι νῦν ὑγιαίνομεν, καταφρονήσωμεν, ἀλλά, ἐννοήσαντες ὅτι, πολλάκις εἰς νόσον καταπεσόντες, καὶ εἰς ἔσχατον ἀρρωστίας ἐλθόντες, ἀπεθάνομεν τῷ δέει καὶ τῇ προσδοκίᾳ τῶν μελλόντων, προσδοκήσωμεν πάλιν εἰς τὰ αὐτὰ καταπεσεῖσθαι, καὶ τὸν αὐτὸν κτησώμεθα φόβον, καὶ γενώμεθα δελτίους· ὥς τὰ γε νῦν μυρίας κατηγορίας ἄξια. Οἱ μὲν γὰρ ἐν τοῖς δικαστηρίοις λέουσι ἐοίκασι καὶ κυσί, οἱ δὲ ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἀλώπεξιν· οἱ δὲ τὸν ἀπράγμονα ζῶντες βίον, οὐδὲ οὕτοι εἰς δέον τῇ ἀπραγμοσύνῃ κέχρηται, τὴν σχολὴν ἅπασαν εἰς θέατρα καὶ τὰ ἐκεῖθεν κακὰ ἀναλίσκοντες. Καὶ
 20 ὁ μὲν ἐπιτιμῶν τοῖς γινομένοις σὺδεῖς, οἱ δὲ ζηλοῦντες καὶ δακνόμενοι, ὅτι μὴ ἴσα αὐτοῖς πράττουσι, πολλοί· ὥστε καὶ τούτους πάλιν κολάζεσθαι, καὶ μὴ ποιοῦντας τὰ πονηρά· «οὐ γὰρ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράττουσι»· καὶ γὰρ τὰ τῆς προθυμίας αὐτοῖς ὁμοίως διέφθαρται, ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ γνώμης ἔστι δοῦναι δίκην. Ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι· ἂν μὲν γὰρ τινας ἀκούσωσι, κέρδος· ἂν δὲ μηδεὶς ὁ προσέχων ἦ,

εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅλοι πηγαίνουν μόνον διὰ νὰ ἰδοῦν. Αὐτὸ ποὺ ζητεῖται ὅμως ἀπὸ ἡμᾶς δὲν εἶναι αὐτό, ἀλλὰ χρειάζονται ἔργα καὶ καθαρὴ διάνοια. Ἐὰν ὅμως ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν δαπανήσης εἰς πλεονεξίαν, ἔπειτα, εἰσελθὼν εἰς τὸν ναόν, εἰπῇς ὀλίγα λόγια, ὅχι μόνον δὲν κατέστησες τὸν Θεὸν εὐσπλαχνικὸν ἀπέναντί σου, ἀλλὰ καὶ τὸν παρώργισες ὑπερβολικά· διότι, ἐὰν θέλῃς νὰ συμφιλιωθῇς μὲ τὸν Κύριόν σου, δεῖξε ἔργα, μάθε τὸ πλῆθος τῶν συμφορῶν, φρόντιζε τοὺς γυμνοὺς, τοὺς πεινασμένους, τοὺς ἀδικουμένους· ἀπείρους ὁδοὺς φιλανθρωπίας σου ἔχάραξεν.

Ἄς μὴ ἀπατώμεθα λοιπόν, ζῶντες χωρὶς κανένα σκοπὸν καὶ εἰς τὰ χαμένα. οὔτε, ἐπειδὴ τώρα εἵμεθα ὑγιεῖς, νὰ δείξωμεν περιφρόνησιν, ἀλλὰ σκεφθέντες ὅτι, πολλές φορές κυριευθέντες ἀπὸ νόσον καὶ φθάσαντες εἰς τὸ τέλος τῆς ἀσθενείας, ἀπεθάνομεν ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν ἀναμονὴν τῶν μελλόντων κακῶν, ἅς σκεφθῶμεν καὶ πάλιν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ὑποπέσωμεν εἰς τὰ ἴδια κακὰ, ἅς νοιώσωμεν τὸν ἴδιον φόβον καὶ ἅς γίνωμεν καλύτεροί· διότι ὅλα αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν τώρα εἶναι ἄξια ἀμετρήτου κατηγορίας. Διότι οἱ μὲν τῶν δικαστηρίων ὁμοιάζουν μὲ λεοντάρια καὶ σκύλους, οἱ δὲ τῶν ἀγορῶν μὲ ἀλεπούδες· ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ζοῦν χωρὶς νὰ κάμνουν τίποτε ἀπὸ αὐτά, οὔτε αὐτοὶ χρησιμοποιοῦν τὴν ἀπραξίαν των ὅπως πρέπει, διότι δαπανοῦν τὸν ἐλεύθερον χρόνον των εἰς τὰ θέατρα καὶ εἰς τὰ κακὰ ποὺ πηγάζουν ἀπὸ ἐκεῖ. Καὶ δὲν ὑπάρχει μὲν κανεὶς ποὺ νὰ ἐπιτιμᾷ τὰ ὅσα συμβαίνουν, ἐνῶ εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ζηλεύουν καὶ στενοχωροῦνται, διότι δὲν κάμνουν τὰ ἴδια μὲ αὐτούς· ὥστε καὶ αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι τιμωρίας ἂν καὶ δὲν πράττουν τὰ κακὰ· διότι «ὅχι μόνον κάμνουν αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦν ἐκείνους ποὺ τὰ κάμνουν»²⁴· καθ' ὅσον καὶ ἡ προθυμία των διεφθάρη καθ' ὅμοιον τρόπον, καὶ ἐπομένως γίνεται φανερόν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ τιμωρηθοῦν καὶ διὰ τὴν διάθεσίν των. Αὐτὰ καθημερινῶς τὰ λέγω καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὰ λέγω· ἂν λοιπὸν μερικοὶ τὰ ἀκούσουν, θὰ ἔχουν κέρδος, ἐὰν ὅμως κανεὶς δὲν τὰ προσέχη, τότε θὰ τὰ ἀκούσετε αὐτὰ τότε, ποὺ δὲν θὰ ἔχετε

τότε ἀκούσεσθε ταῦτα, ὅτι κέρδος οὐδὲν ὑμῖν, καὶ μέμψειν ἐαυτοῖς, καὶ τῆς αἰτίας ἡμεῖς καθαροί.

Ἀλλὰ μὴ γένοιτο ταύτην μόνον ἡμᾶς τὴν ἀπολογίαν ἔχειν, ἀλλὰ καὶ καύχημα ὑμᾶς γενέσθαι ἡμῶν παρὰ τῷ θήματι τοῦ **5** Χριστοῦ, ἵνα κοινῇ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσωμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κανέν κέρδος, καὶ θὰ μεμφθῇτε τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἡμεῖς ὅμως θὰ εἴμεθα καθαροί.

Ἄλλ' εὐχομαι νὰ μὴ συμβῇ ὅχι μόνον νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς αὐτὴν τὴν ἀπολογίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνετε σεῖς καύχημά μας ἐμπρὸς εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν ὅλοι μαζὶ τὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΓ'

Ἰω. 18, 1 - 37

«Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐξῆλθε σὺν τοῖς μαθηταῖς
αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων, ὅπου ἦν
5 κῆπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ».

1. Φρωκιδὸν ὁ θάνατος καὶ φόβου γέμον πολλοῦ, ἀλλ' οὐ
παρὰ τοῖς τὴν ἄνω φιλοσοφίαν εἰδόσιν· ὁ μὲν γάρ, μηδὲν
περὶ τῶν μελλόντων σαφὲς ἐπισιτάμενος, ἀλλὰ διάλυσίν τινα
καὶ τελευτήν ζωῆς τὸ πρᾶγμα νομίζων, εἰκότως φρίττει
10 καὶ δέδοικεν, ὥς εἰς τὸ μὴ εἶναι χωρῶν, ἡμεῖς δέ, τῇ τοῦ
Θεοῦ χάριτι τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας αὐτοῦ μα-
θόντες, καὶ ἀποδημίαν τὸ πρᾶγμα εἶναι νομίζοντες, οὐκ ἂν
εἴημεν δίκαιοι τρέμειν, ἀλλὰ καὶ χαίρειν καὶ εὐθυμεῖσθαι,
δι, τὸν ἐπίκληρον τοῦτον θίον ἀφέντες, ἐφ' ἕτερον ἐρχόμεθα,
15 ἀμείνω πολλῷ καὶ λαμπρότερον καὶ τέλος οὐκ ἔχοντα· ὑ-
περ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς διδάσκων διὰ τῶν ἔργων, οὐ βία
καὶ ἀνάγκη, ἀλλ' ἐκὼν ἐπὶ τὸ πάντος ἔρχεται. «Ταῦτα», φη-
σὶν, «ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπῆλθε πέραν τοῦ χειμάρρου
τῶν Κέδρων, ὅπου ἦν κῆπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ
20 μαθηταὶ αὐτοῦ»· Ἦδει δὲ καὶ ὁ Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν,
τόν τρόπον, δι, πολλάκις συνήχθη ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν
μαθητῶν αὐτοῦ. Μεσονυκτιῶν ὁδοιπορεῖ, καὶ ποταμὸν δια-
βαίνει, καὶ ἐπείγεται πρὸς τὸν τῷ προδότῃ γνῶριμον τρόπον
ἐλθεῖν, ἐκκόπιων τοῖς ἐπιβουλεύουσι τὸν πόνον, καὶ ἀπαλ-

ΟΜΙΛΙΑ ΠΓ΄

Ίω. 18, 1 - 37

«Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς, ἐξῆλθε μαζί με τοὺς μαθητάς του καὶ μετέβη εἰς τὸν τόπον πέραν ἀπὸ τὸν χεῖμαρρον τῶν Κέδρων, ὅπου ὑπῆρχε κῆπος, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταί του».

1. Εἶναι φρικτὸν πρᾶγμα ὁ θάνατος καὶ γεμᾶτον ἀπὸ πολὺν φόβον, ἀλλ' ὅχι δι' ἐκείνους ποὺ γνωρίζουν τὴν οὐράνιον φιλοσοφίαν· διότι ἐκεῖνος μὲν ποὺ δὲν γνωρίζει τίποτε τὸ σαφὲς περὶ τῶν μελλόντων πραγμάτων, ἀλλὰ θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα ὡς διάλυσιν καὶ τέλος τῆς ζωῆς, εἶναι φυσικὸν νὰ φρίττη καὶ νὰ φοβῇται, μετὰ τὴν σκέψιν ὅτι προχωρεῖ πρὸς τὴν ἀνυπαρξίαν, ἡμεῖς ὅμως, ποὺ ἐμάθομεν μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὰ ἄγνωστα καὶ τὰ ἀπόκρυφα τῆς σοφίας του καὶ θεωροῦμεν τὸ πρᾶγμα μετάβασιν ἀπὸ τῆς ἐδῶ ζωῆς εἰς τὴν ἄλλην, δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ τρέμωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ χαιρώμεθα καὶ νὰ εἴμεθα εὐθυμοί, διότι, ἀφήνοντες αὐτὸν τὸν φθαρτὸν βίον, μεταβαίνομεν εἰς ἄλλον. πολὺ πιο καλύτερον καὶ λαμπρότερον καὶ ποὺ τέλος δὲν ἔχει· ἀκριβῶς αὐτὰ λοιπὸν διδάσκων καὶ ὁ Χριστὸς μετὰ τὰ ἔργα του, ἔρχεται πρὸς τὸ πάθος του ὅχι διὰ τῆς βίας καὶ ἀναγκαστικά, ἀλλὰ μετὰ τὴν θέλησίν του. «Αὐτά», λέγει, «εἶπεν ὁ Ἰησοῦς καὶ μετέβη πρὸς τὸν τόπον ποὺ ἦτο πέραν ἀπὸ τὸν χεῖμαρρον τῶν Κέδρων, ὅπου ὑπῆρχε κῆπος, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταί του. Ἐγνώριζε δὲ τὸν τόπον καὶ ὁ Ἰούδας ποὺ ἐπρόδωσεν αὐτόν, διότι πολλές φορές ἐσύχνασεν ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς μαζί με τοὺς μαθητάς του». Μέσα εἰς τὰ μεσάνυχτα ὁδοιπορεῖ καὶ περνᾷ ποταμὸν καὶ βιάζεται νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν τόπον ποὺ ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν προδότην, ὀλιγοστεύων τὸν κόπον ἐκείνων

λάτῳ τὰ λαιπωρίας αὐτοῦς ἀπάσης, καὶ δείκνυσιν τοῖς μαθηταῖς ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τὸ πρᾶγμα ἔρχεται (ὅπερ ἱκανὸν αὐτοῦς μάλιστα παραμυθῆσασθαι ἦν), καὶ καθίστησιν ἑαυτόν, ὥσπερ ἐν δεσμοτηρίῳ, ἐν τῷ κήπῳ.

- 5 «Ταῦτα ἐλάλησεν αὐτοῖς». Τί λέγεις; Καὶ μὴν τῷ Πατρὶ διελέγειο καὶ μὴν ἠῦχειο. Διὰ τί οὖν μὴ λέγεις ὅτι, παυσάμενος τῆς εὐχῆς, ἦλθεν ἐκεῖ; «Οὐ οὐκ εὐχή ἦν, ἀλλὰ λαλιά, διὰ τοὺς μαθητὰς γινομένη. Καὶ εἰσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν κῆπον. Οὕτως αὐτοῦς τοῦ δέους ἀπήλ-
10 λαξεν, ὥς μὴ ἀντιτεῖναι λοιπόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κῆπον εἰσελθεῖν. Πῶς δὲ ὁ Ἰούδας ἐκεῖ ἦρχειο; ἢ πόθεν μαθὼν ἐκεῖ ἦλθεν; Ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι τὰ πολλὰ ἔξω διενυκτιέρευν· σὺ γὰρ ἂν, εἴ γε οἴκοι διῆγεν, ἐπὶ τὴν ἔρημον ὁ Ἰούδας ἦλθεν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν οἰκίαν, ἐκεῖ προσδοκῶν αὐτὸν εὐρήσειν
15 καθεύδοντα. Ἰνα δὲ μή, ἀκούσας κῆπον, κρύπτεσθαι τομίσης, ἐπήγαγεν ὅτι «ἤδει ὁ Ἰούδας τὸν τόπον», καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' «ὅτι καὶ πολλάκις συνήχθη ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ»· καὶ γὰρ πολλάκις αὐτοῖς συνεγένετο ἰδίᾳ, περὶ ἀναγκαίων διαλεγόμενος, καὶ ὧν σὺ θέμις ἑτέρους ἀ-
20 κοῦσαι. Ποιεῖ δὲ τοῦτο καὶ ἐν ὄρεσι καὶ ἐν κήποις μάλιστα, καθαρὸν θορύβων ἐπιζητῶν αἰὲ χωρίον, ὥστε μὴ τὴν διάνοιαν ἐκκρούεσθαι τῆς ἀκροάσεως.

«Ὁ δὲ Ἰούδας, παραλαβὼν τὴν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ». Καὶ οἷ-
25 τοι πολλάκις καὶ ἄλλοιτε ἔπειμψαν συλλαβεῖν αὐτόν, ἀλλ' οὐκ ἴσχυσαν. «Οὐθεν δῆλον ὅτι καὶ τότε ἐκὼν ἑαυτὸν ἐξέδωκε. Καὶ πῶς τὴν σπεῖραν ἔπεισαν; Ἄνδρες ἦσαν σιροαιῶται, χρη-

πού τὸν ἐπεβουλεύοντο καὶ ἀπαλλάσων αὐτοὺς ἀπὸ κάθε ταλαιπωρίαν, καὶ δείχνει εἰς τοὺς μαθητάς του, ὅτι μὲ τὴν θέλησίν του ἔρχεται πρὸς αὐτὸ πού πρόκειται νὰ συμβῇ (πράγμα πού ἦτο ἱκανὸν κατ' ἐξοχὴν νὰ τοὺς παρηγορήσῃ) καὶ ὁδηγεῖ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν κῆπον, ὡσὰν ἀκριβῶς εἰς δεσμωτήριον.

«Αὐτὰ εἶπεν εἰς αὐτοὺς». Τί λέγεις; Καὶ βέβαια μὲ τὸν Πέτρον συνομιλοῦσε· καὶ βέβαια προσήυχετο. Διατί λοιπὸν δὲν λέγεις, ὅτι ἦλθεν ἐκεῖ, ἀφοῦ ἔπαυσε τὴν προσευχήν; Διότι δὲν ἦτο προσευχή, ἀλλὰ ὁμιλία πού ἔγινε διὰ τοὺς μαθητάς. Καὶ εἰσῆλθον οἱ μαθηταί του εἰς τὸν κῆπον. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὸν φόβον, ὥστε νὰ μὴ προβάλλουν πλέον ἀντίρρησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κῆπον νὰ εἰσέλθουν. Πῶς δὲ ὁ Ἰούδας ἐκεῖ ἤρχετο; ἢ ἀπὸ ποῦ τὸ ἔμαθε καὶ ἦλθεν ἐκεῖ; Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερόν ὅτι τὰς πιὸ πολλὰς φορές ὁ Ἰησοῦς διενυκτέρευεν ἔξω· διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθῃ ὁ Ἰούδας εἰς τὸν ἔρημον τόπον, ἐὰν βέβαια διέμενεν εἰς οἰκίαν, ἀλλὰ θὰ ἤρχετο εἰς τὴν οἰκίαν, ἐλπίζων νὰ εὔρῃ αὐτὸν ἐκεῖ νὰ κοιμᾶται. Διὰ νὰ μὴ νομίσης δέ, ἀκούσας κῆπον, ὅτι κρύπτεται, ἐπρόσθεσεν, ὅτι «ἐγνώριζεν ὁ Ἰούδας τὸν τόπον», καὶ ὅχι ἀπλῶς τὸν ἐγνώριζεν, ἀλλ' «ὅτι καὶ πολλὰς φορές ἐσύχναζεν ἐκεῖ μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς του»· καθ' ὅσον πολλές φορές μετέβαινε μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰς ἰδιαίτερον μέρος, συνομιλῶν διὰ ἀναγκαῖα πράγματα καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἔπρεπεν ἄλλοι νὰ τὰ ἀκούσουν. Τὸ κάμνει δὲ αὐτὸ καὶ εἰς τὰ ὄρη καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς κήπους, ἐπιζητῶν πάντοτε τόπον ἀπηλλαγμένον ἀπὸ θορύβους, ὥστε νὰ μὴ ἀποσπᾶται ὁ νοῦς των ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν.

«Ὁ δὲ Ἰούδας, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν σπεῖραν καὶ ὑπηρέτας ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ φαρισαίους, ἔρχεται ἐκεῖ». Καὶ αὐτοὶ πολλές φορές ἔστειλαν ἀνθρώπους διὰ νὰ τὸν συλλάβουν, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν. Ἐπομένως εἶναι φανερόν ὅτι καὶ τότε μὲ τὴν θέλησίν του παρέδωσε τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ πῶς ἔπεισαν τὴν σπεῖραν νὰ τὸ κάμῃ αὐτό; Αὐτοὶ ἦσαν ἄνδρες στρατιῶται, πού εἶχον συνηθίσει τὰ πάντα νὰ πράτ-

μάτων ποιεῖν πάντα μεμελειηκότις. «Ἰησοῦς δέ, εἰδὼς πάντα
 τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτόν, ἐξῆλθε, καὶ λέγει αὐτοῖς· Τίνα ζη-
 τεῖτε;». Τουτέστιν, οὐκ ἀπὸ τῆς παρουσίας ἐκείνων περιέμε-
 νεν αὐτὰ μαθεῖν, ἀλλ' ἀταράχως, ὥς πάντα εἰδὼς ταῦτα,
 5 οὕτω καὶ ἔλεγε καὶ ἐποίει. Διὰ τί δὲ μετὰ ὅπλων ἐπέρ-
 χονται, μέλλοντες συλλαμβάνειν; Ἐδεδοίκεσαν τοὺς ἐπομέ-
 νους, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἄωρὶ τῶν νυκτιῶν ἐπέσεισαν. «Καὶ
 ἐξελθὼν λέγει αὐτῖς· Τίνα ζητεῖτε; Οἱ δὲ λέγουσιν Ἰησοῦν
 τὸν Ναζωραῖον». Εἶδες δύναμιν ἅμαχον, πῶς, ἐν μέσῳ ὄν,
 10 ἐπήρωσεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς; Ὅτι γὰρ οὐ τὸ σκότος
 αἴτιον ἦν, ἐδήλωσεν ὁ Εὐαγγελιστής, εἰπὼν ὅτι καὶ λαμπά-
 δας εἶχον. Εἰ δὲ μὴ λαμπάδες ἦσαν, ἀπὸ τῆς φωνῆς γοῦν
 ἔδει γνωρίσαι· εἰ δὲ καὶ ἐκεῖνοι ἠγνόουν, πῶς ὁ Ἰούδας
 ἠγνόησεν, ὁ συνὼν αὐτῷ διηνεκῶς; καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς εἰσιτή-
 15 κει μετ' αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ἦδει πλέον, ἀλλὰ καὶ ἔπεσε μετ'
 αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ὕπνου. Ἐποίησε δὲ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς, δηλῶν ὅτι οὐ
 μόνον συλλαβεῖν αὐτόν οὐ δύνανται, ἀλλ' οὐδὲ ἰδεῖν ἐν μέσῳ
 ὄντα, εἰ μὴ αὐτὸς ἐνδοίῃ.

Πάλιν λέγει αὐτοῖς· «Τίνα ζητεῖτε;». Ὡ τῆς ἀνοίας!
 20 τὸ ρῆμα αὐτοῦ ἔβαλεν αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ὕπνου, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπέ-
 σιρεψαν, ισοαύτην μαθόντες δύναμιν, ἀλλὰ πάλιν ἐπιτίθεν-
 ται τοῖς αὐτοῖς. Ἐπεὶ οὖν τὰ αὐτοῦ πάντα ἐπλήρωσε, τότε
 λοιπὸν ἑαυτὸν παραδίδωσι, καὶ λέγει αὐτοῖς· «Εἶπον ὑμῖν
 ὅτι ἐγὼ εἰμι. Εἰσιτήκει δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν».
 25 Ὅρα τὸ ἀνεπαχθὲς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, πῶς οὐχ ὑβρίζει
 τὸν προδότην, ἀλλὰ διηγεῖται τὸ γεγονός, ἐν μόνον δεῖξαι
 σπευδάζων, ὅτι τὸ πᾶν τῆς αὐτοῦ συγχωρήσεως γέγονεν.
 Εἶτα, ἵνα μή τις λέγῃ ὅτι αὐτὸς αὐτοὺς εἰς τοῦτο ἤγαγεν,
 ἑαυτὸν ἐγχειρίσας, καὶ δῆλον κατασιήσας αὐτοῖς, ἐπιδει-
 30 ξάμενος ἅπαντα, ἅπερ ἱκανὰ ἦν αὐτοὺς ἀνακρούσασθαι, ἐ-

τουν ἔναντι χρημάτων. «Ὁ δὲ Ἰησοῦς, γνωρίζων ὅλα ἐκεῖνα ποῦ θὰ τοῦ συνέβαινον, ἐπροχώρησε καὶ λέγει εἰς αὐτούς»· «Ποῖον ζητεῖτε;». Δηλαδή δὲν ἐπερίμενε νὰ τὰ μάθῃ αὐτὰ ἀπὸ τὴν παρουσίαν ἐκείνων, ἀλλὰ ἀτάραχος, ὡς γνωρίζων ὅλα αὐτά, ἔτσι καὶ ἔλεγε καὶ ἔπραττε. Διατί δὲ ἔρχονται ἐναντίον του, προκειμένου νὰ τὸν συλλάβουν, μὲ ὅπλα; Ἐφοβοῦντο ἐκείνους ποῦ τὸν ἀκολουθοῦσαν καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἦλθον ἀργὰ τὴν νύκτα. «Καὶ προχωρήσας, λέγει εἰς αὐτούς· Ποῖον ζητεῖτε; Ἐκεῖνοι δὲ λέγουν· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον». Εἶδες δύναμιν ἀκαταμάχητον, πῶς, ἐνῶ εὐρίσκετο ἀνάμεσά των, ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμούς των; Διότι, τὸ ὅτι δὲν ἦτο αἴτιον τῆς τυφλώσεώς των τὸ σκότος, τὸ ἐφάνέρωσεν ὁ εὐαγγελιστής, λέγων, ὅτι καὶ λαμπάδας εἶχον. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχον λαμπάδες, ἔπρεπεν ἀπὸ τὴν φωνὴν νὰ τὸν γνωρίσουν· ἐὰν δὲ καὶ ἐκεῖνοι δὲν τὸν ἐγνώριζον, πῶς τὸν ἠγνόησεν ὁ Ἰούδας, αὐτὸς ποῦ τὸν συνανεστρέφετο συνεχῶς; καθ' ὅσον καὶ αὐτὸς εὐρίσκετο μαζὶ μὲ αὐτούς, καὶ τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν ἐγνώριζεν, ἀλλὰ καὶ ἔπεσε κατὰ γῆς μαζὶ μὲ αὐτούς. Τὸ ἔκαμε δὲ αὐτὸ ὁ Ἰησοῦς, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι, ὅχι μόνον δὲν ἤμποροῦν νὰ τὸν συλλάβουν, ἀλλ' οὔτε νὰ τὸν ἰδοῦν ἂν καὶ εὐρίσκεται ἀνάμεσά των, ἐὰν αὐτὸς δὲν τὸ ἐπιτρέψῃ.

Πάλιν λέγει εἰς αὐτούς· «Ποῖον ζητεῖτε;». Ὡς μέγεθος ἀνοησίας! ὁ λόγος του τοὺς ἔρριψε κατὰ γῆς καὶ οὔτε ἔτσι ἐπέστρεψαν, ἂν καὶ ἐγνώρισαν τόσῃν μεγάλην δύναμιν του, ἀλλὰ πάλιν ἐπιτίθενται ἐναντίον του μὲ τὸν ἴδιον τρόπον. Ὅταν λοιπὸν ἐτελείωσεν ὅλα ὅσα ἔπρεπε νὰ κάμῃ, τότε πλέον παραδίδει τὸν ἑαυτὸν του, καὶ λέγει εἰς αὐτούς· «Σᾶς εἶπα ὅτι ἐγὼ εἶμαι. Ἦτο δὲ παρὼν ἐκεῖ καὶ ὁ Ἰούδας, ποῦ παρέδωσεν αὐτόν». Πρόσεχε τὴν μετριοφροσύνην τοῦ εὐαγγελιστοῦ, πῶς δὲν ὑβρίζει τὸν προδότην, ἀλλὰ διηγεῖται τὸ γεγονὸς, μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ ἓνα μόνον, ὅτι τὸ πᾶν συνέβη ἐπειδὴ τὸ ἐπέτρεψεν ὁ Ἰησοῦς. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ λέγῃ κανεὶς ὅτι αὐτὸς ὠδήγησεν αὐτούς εἰς αὐτό, παραδώσας τὸν ἑαυτὸν του καὶ φανερώσας αὐτόν εἰς αὐτούς, ἀφοῦ τοὺς ἐφάνέρωσεν ὅλα ἐκεῖνα ποῦ

πειδὴ ἐπέμενον τῇ κακίᾳ, καὶ οὐδεμίαν εἶχον ἀπολογίαν, τότε
 ἑαυτὸν ἐνεχείρισε, λέγων «Εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφειτε τού-
 τους ὑπάγειν», μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας τὴν εἰς αὐτοὺς
 φιλανθρωπίαν ἐνδεικνύμενος. Ἐἰ γὰρ ἐμοῦ δεῖσθε, φησί,
 5 μηδὲν ὑμῖν ἔσιω πρὸς τούτοις κοινόν· ἰδοὺ γὰρ ἑμαυτὸν
 παραδίδωμι.

«Ἰνα πληρωθῇ ὁ λόγος, ὃν εἶπεν δι οὐκ ἀπώλεσα ἐξ
 αὐτῶν εὐδέναν». Ἀπώλειαν δὲ ἐνταῦθα οὐ ταύτην φησὶ τὴν
 τοῦ θανάτου, ἀλλ' ἐκείνην τὴν αἰώνιον. Ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς
 10 καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος αὐτὸ παρέλαβε. Θαυμάσειε δ' ἂν τις,
 πῶς καὶ αὐτοὺς οὐ συνέλαβον μετ' αὐτοῦ καὶ κατέκοψαν, καὶ
 μάλιστα, τοῦ Πέτρου παροξύναντος αὐτοὺς δι' ὧν εἰς τὸν
 δοῦλον ἐποίησε. Τίς οὖν αὐτοὺς κατεῖχεν; Ἄλλος μὲν οὐδεὶς,
 ἡ δὲ ρίψασα αὐτοὺς δύναμις ὑπείους· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Εὐαγ-
 15 γελιστὴς δηλῶν, δι οὐ τῆς ἐκείνων γνώμης ἦν, ἀλλὰ τῆς
 τοῦ συλληφθέντος δυνάμεώς τε καὶ ἀποφάσεως, ἐπήγαγεν·
 «Ἰνα ὁ λόγος πληρωθῇ, ὃν εἶπεν, δι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν
 ἀπώλετο».

2. Ὁ γοῦν Πέτρος, θαρσύσας ταύτῃ τῇ φωνῇ καὶ τοῖς
 20 ἤδη γεγεννημένοις, ὀπλίζεται κατὰ τῶν ἐπελθόντων. Καὶ
 πῶς, φησὶν, ὁ κελευσθεὶς μὴ πήραν ἔχειν, μὴ δύο χιτῶνας,
 μάχαιραν ἔχει; Ἐμοὶ δοκεῖ τοῦτο αὐτὸ δεδοικῶς παρεσκευά-
 σθαι πάλαι. Εἰ δὲ λέγεις, Ὁ κελευσθεὶς μὴ ραπίζειν,
 ἀνδροφόνος γίνεται; Μάλιστα μὲν μὴ ἀμύνεσθαι προσειτά-
 25 χθη, ἐνταῦθα δὲ οὐχ ἑαυτῷ ἤμυνεν, ἀλλὰ τῷ Διδασκάλῳ.
 Ἐπειτα δὲ οὐδὲ τέλειοί πως καὶ ἀπηρτισμένοι ἦσαν. Σὺ δέ,
 εἰ βούλει Πέτρον φιλοσοφοῦντα ἰδεῖν, ὅφει μετὰ ταῦτα τραυ-
 ματιζόμενον, καὶ πρῶως φέροντα, καὶ μυρία πάσχοντα δει-
 νά, καὶ οὐ παροξυνόμενον. Ὁ δὲ Ἰησοῦς καὶ ἐνταῦθα θαυ-

ἦσαν ἱκανὰ νὰ τοὺς ἀποτρέψουν, ἐπειδὴ ἐπέμενον εἰς τὴν κακίαν καὶ δὲν εἶχον καμμίαν δικαιολογίαν, τότε παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του, λέγων· «Ἐὰν λοιπὸν ζητῆτε ἐμένα, ἀφήσατε αὐτοὺς νὰ φύγουν», δεικνύων μέχρι τὴν τελευταίαν ὥραν τὴν φιланθρωπίαν του πρὸς αὐτούς. Διότι λέγει· Ἐὰν χρειάζεσθε ἐμένα μὴ ἔχετε τότε τίποτε μαζί με αὐτούς· διότι νὰ ἐγὼ παραδίδω τὸν ἑαυτόν μου'.

«Διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ὁ λόγος ποὺ εἶπεν, ὅτι δὲν ἔχασα κανένα ἀπὸ αὐτούς». Ἀπώλειαν δὲ ἐδῶ δὲν ὀνομάζει τὸν θάνατόν των, ἀλλ' ἐκείνην τὴν αἰώνιον. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς ἐξέλαβεν αὐτὸ καὶ διὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Θὰ ἤμποροῦσε δὲ κανεὶς νὰ θαυμάσῃ, πῶς δὲν συνέλαβον καὶ αὐτοὺς μαζί με ἐκεῖνον καὶ δὲν τοὺς ἐφόνευσαν, καὶ μάλιστα τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ Πέτρος παρώργισεν αὐτοὺς με ἐκεῖνα ποὺ ἔκαμεν εἰς τὸν δοῦλον. Ποῖος λοιπὸν συνεκράτει αὐτούς; Κανεὶς δὲ ἄλλος ἀπὸ τὴν δύναμιν ἐκείνην ποὺ ἔρριπεν αὐτοὺς κατὰ γῆς, πρᾶγμα λοιπὸν ποὺ διὰ νὰ δείξῃ καὶ ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς θελήσεως τῶν Ἰουδαίων, νὰ μὴ πάθουν τίποτε, ἀλλὰ τῆς δυνάμεως καὶ ἀποφάσεως τοῦ συλληφθέντος, ἐπρόσθεσε· «Διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ὁ λόγος ποὺ εἶπεν, ὅτι κανεὶς δὲν ἐχάθη ἀπὸ αὐτούς».

2. Ὁ Πέτρος λοιπὸν, λαβὼν θάρρος ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια καὶ τὰ ὅσα συνέβησαν ἤδη, ὀπλίζεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἦλθον ἐναντίον των. Καὶ πῶς, λέγει, ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ μὴ ἔχῃ σάκκον, οὔτε δύο χιτῶνας, ἔχει μάχαιραν; Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι προητοιμάσθη ἀπὸ παλαιὰ δι' αὐτὸ ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἐὰν δὲ λέγῃς, Ἐὰν ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ μὴ ραπίζῃ, γίνεται ἀνθρωποκτόνος; Βεβαιότατα ἔλαβεν ἐντολὴν μὲν νὰ μὴ ἀμύνεται, ἐδῶ ὅμως δὲν ἠμύνθη τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ τὸν διδάσκαλόν του. Ἐπειτα δὲ δὲν ἦσαν ἀκόμη τέλειοι καὶ πνευματικὰ ὀλοκληρωμένοι. Σὺ ὅμως, ἐὰν θέλῃς νὰ ἰδῇς τὴν φιλοσοφικότητα τοῦ Πέτρου, θὰ τὸν ἰδῇς εἰς τὴν συνέχειαν νὰ τραυματίζεται καὶ νὰ τὸ ὑπομένῃ με πραότητα, καὶ νὰ πάσχῃ ἀμέτρητα κακὰ καὶ νὰ μὴ παροργίζεται. Ὁ

μαιουργεῖ, ὁμοῦ τε παιδεύων ὅτι τοὺς ποιῶντας κακῶς
 εὐεργετεῖν χρή, καὶ τὴν δύναμιν ἐκκαλύπτων τὴν ἑαυτοῦ.
 Τούτῳ μὲν οὖν τὸ ὠτίον ἀπέδωκε, Πέτρω δέ φησιν δι-
 «πάντες, οἱ λαβόντες μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται».
 5 Ὡς περ καὶ ἐπὶ τοῦ νιπιῆρος ἐποίησε, δι' ἀπειλῆς τὸν τό-
 νον αὐτοῦ χαλάσας, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ
 δούλου προστίθησιν ὁ Εὐαγγελιστής, ἐπειδὴ πολὺ μέγα τὸ
 γινόμενον ἦν, οὐχ ὅτι ἐθεράπευσε μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν ἐπ'
 αὐτῷ ἐλθόντα, καὶ μικρὸν ὕσιερον μέλλοντα ραπίζειν αὐτόν,
 10 καὶ ὅτι τὸν ἐνταῦθεν μέλλοντα ἀναρριπίζεσθαι πόλεμον κατὰ
 τῶν μαθητῶν ἐπέχει. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα τέθεικεν ὁ
 Εὐαγγελιστής, ὥσπερ τοῖς τότε ἀναγινώσκουσιν ἐξεῖναι ζητῆ-
 σαι καὶ περιεργάσασθαι, εἴ γε ὅντως γέγονε τὰ γεγεννημέ-
 να. Οὐχ ἀπλῶς δὲ καὶ τὸ δεξιὸν ὠτίον λέγει, ἀλλ' ἐμοὶ δο-
 15 κεῖ, τὴν ὁρμὴν εἰπεῖν τοῦ Ἀποσιόλου θέλων, ὅτι σχεδὸν ἐπ'
 αὐτὴν ὥρμησε τὴν κεφαλὴν. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἀπειλῇ
 μόνον αὐτόν κατέχει, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις παραμυθεῖται, λέ-
 γων· «Τὸ ποιήριον, ὃ δέδωκέ μοι ὁ Πατήρ, οὐ μὴ πίω
 αὐτό;», δεικνὺς ὅτι οὐ τῆς ἐκείνων δυνάμεως τὸ γινόμενον,
 20 ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ συγχωρήσεως, καὶ δηλῶν ὅτι οὐκ ἔστιν
 ἀντίθεός τις, ἀλλ' ὑπήκοος μέχρι θανάτου τῷ Πατρί.

«Τότε λοιπὸν συλλαμβάνεται ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔδησαν αὐ-
 τόν, καὶ ἀπήγαγον πρὸς Ἀνναν». Διὰ τί «πρὸς Ἀνναν»;
 Ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ἐνεπόμενον τοῖς γινομένοις, ὥς δὴ τρό-
 25 παιον αἰήσαντες. «Ἦν δὲ οὗτος πενθερὸς τοῦ Καϊάφα· ὃ
 δὲ Καϊάφας οὗτος ἦν ὁ συμβουλεύσας τοῖς Ἰουδαίοις δι-
 συμφέρει ἓνα ἄνθρωπον ἀποθανεῖν». Τί πάλιν ὑπέμνησεν
 ἡμᾶς τῆς προφητείας ὁ Εὐαγγελιστής; Δηλῶν ὅτι ὑπὲρ σω-
 τηρίας ταῦτα ἐγίνετο. Καὶ τοσαύτη τῆς ἀληθείας ἡ ὑπερβολή,
 30 ὥς καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτὰ προαναφωνεῖν. Ἵνα μὴ γὰρ δε-

---

 1. Ματθ. 26, 52.

2. Ἰω. 13, 6-10.

δὲ Ἰησοῦς καὶ ἔδω̄ θαυματουργεῖ, διδάσκων συγχρόνως ὅτι πρέπει νὰ εὐεργετοῦμεν ἐκείνους ποὺ μᾶς κακοποιοῦν, καὶ ἀποκαλύπτων τὴν δύναμίν του. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν ἀπέδωκε τὸ αὐτί του, εἰς δὲ τὸν Πέτρον λέγει, ὅτι «Ὅλοι ποὺ κρατοῦν μάχαιραν, μὲ μάχαιραν θὰ πεθάνουν»¹. Ὅπως ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ νιπτῆρος, ἐλαττώσας μὲ τὴν ἀπειλὴν τὴν ἔντασιν τῆς προθυμίας του δι' αὐτόν², ἔτσι καὶ ἔδω̄. Ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲ προσθέτει τὸ ὄνομα τοῦ δούλου, ἐπειδὴ ἦτο πάρα πολὺ σπουδαῖον τὸ συμβάν, ὅχι μόνον ἐπειδὴ τὸν ἐθεράπευσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ἐκεῖνος ποὺ ἦλθεν ἐναντίον του, καὶ ὀλίγον ἀργότερα ἐπρόκειτο νὰ ραπίσῃ αὐτόν, καὶ ἐμποδίζει τὸν πόλεμον ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἐκσπάσῃ κατὰ τῶν μαθητῶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα ἀνέφερεν ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν εἰς ἐκείνους ποὺ θὰ ἀνεγίνωσκον αὐτὰ νὰ ζητήσουν καὶ νὰ ἐξετάσουν, ἐὰν πράγματι συνέβησαν τὰ γεγονότα αὐτά. Καὶ δὲν ἀναφέρει δὲ τυχαῖα τὸ δεξιὸ αὐτί, ἀλλὰ, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι δηλαδὴ σχεδὸν ὥρμησεν ἐναντίον τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς δὲν τὸν συγκρατεῖ μόνον μὲ τὴν ἀπειλὴν, ἀλλὰ τὸν παρηγορεῖ καὶ μὲ ἄλλα λόγια, λέγων· «Τὸ ποτήριον, ποὺ μοῦ ἔδωσεν ὁ Πατὴρ μου, νὰ μὴ τὸ πιῶ;», δεικνύων ὅτι τὸ συμβάν δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως ἐκείνων, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἐπέτρεψεν ἐκεῖνος, καὶ διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν εἶναι κάποιος ἀντίθεος, ἀλλ' ὑπήκοος μέχρι θανάτου εἰς τὸν Πατέρα του.

«Τότε λοιπὸν συλλαμβάνεται ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔδεσαν αὐτόν καὶ τὸν ὠδήγησαν πρὸς τὸν Ἄνναν». Διατί «Πρὸς τὸν Ἄνναν»; Διεπόμπευον τὰ συμβαίνοντα λόγῳ τῆς εὐχαριστήσεώς των, ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἔστησαν τρόπαιον. «Ἦτο δὲ αὐτὸς πενθερὸς τοῦ Καϊάφα· ὁ δὲ Καϊάφας ἦτο αὐτὸς ποὺ ἐσυμβούλευσε τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι συμφέρει ἓνας ἄνθρωπος ν' ἀποθάνῃ». Διατί πάλιν μᾶς ὑπενθύμισεν ὁ Εὐαγγελιστὴς τὴν προφητείαν; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὰ ἐγίνοντο ὑπὲρ τῆς σωτηρίας. Καὶ τόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀλήθεια, ὥστε καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἐχθροὶ νὰ προλέγουν αὐτά. Διὰ νὰ μὴ

ομοὺς ἀκούσας ὁ ἀκροατὴς θορυβῆται, ἀναμνησθήσκει τῆς προφητείας ἐκείνης, ὅτι ἡ σωτηρία τῇ οἰκουμένη ὁ θάνατος αὐτοῦ ἦν. «Ἠκολούθησε δὲ Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητής». Τίς ἐστὶν «ὁ ἄλλος μαθητής»; Αὐτὸς ὁ ταῦτα γράψας. Καὶ
5 τίνος ἕνεκεν ἑαυτὸν οὐ λέγει; ὅτι μὲν γὰρ ἐπὶ τὸ σιῆθος ἐνέπεσε τοῦ Ἰησοῦ, εἰκότως ἑαυτὸν κρύπτει, νῦν δὲ τίνος ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖ; Τῆς αὐτῆς ἕνεκεν αἰτίας· καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα μέγα καιόρθωμα διηγεῖται, ὅτι, πάντων ἀποπηδησάντων, αὐτὸς ἐπηκολούθει. Διὰ τοῦτο κρύπτει ἑαυτόν, καὶ
10 προτίθηναι ἑαυτοῦ τὸν Πέτρον καὶ ἑαυτοῦ δὲ ἠναγκάσθαι ἐπιμνησθῆναι νῦν, ἵνα μάθῃς ὅτι ἀκριθέσιτερον διηγεῖται τῶν ἄλλων τὰ κατὰ τὴν αὐλήν, ἅτε ἔνδον ὦν. Καὶ ὅρα πῶς ὑποτίθεται τὸ ἴδιον ἐγκώμιον ἵνα γὰρ μή τις λέγῃ· «Πῶς, πάντων ἀναχωρησάντων, οὗτος καὶ ἐνδοσιέρω τοῦ Σίμωνος
15 εἰσῆλθε;» λέγει· «Ὅτι καὶ τοῦ ἀρχιερέως γνώριμος ἦν», ὥς μηδένα θαυμάζειν ὅτι ἠκολούθησε, μηδὲ ἐπὶ ἀνδρεία αὐτὸν ἀνακηρύττειν. Τὸ δὲ θαῦμα ἐκεῖνο ἦν, τὸ τοῦ Πέτρου, ὅτι, οὕτω περιδεῖς ὦν, καὶ μέχρι τῆς αὐλῆς ἦλθε, τῶν ἄλλων ἀναχωρησάντων. Τὸ μὲν οὖν ἐλθεῖν ἐκεῖ πόθου, τὸ δὲ
20 μὴ εἰσελθεῖν ἔνδον, ἀγωνίας καὶ φόβου· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ταῦτα ἀνέγραψεν ὁ Εὐαγγελιστής, προσδοποιῶν τῇ ἀπολογίᾳ τῆς ἀρνήσεως· οὐ γὰρ ὥς μέγα τι περὶ αὐτοῦ τίθησιν, ὅτι γνώριμος ἦν τῷ ἀρχιερεῖ, ἀλλὰ, ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι «συνειοῆλθε τῷ Ἰησοῦ» μόνος, ἵνα μὴ νομίσῃς ὅτι ὑψηλῆς γνώμης ἦν
25 τὸ πρᾶγμα, τίθησι καὶ τὴν αἰτίαν. Ὅτι δὲ ὁ Πέτρος εἰσῆλθεν ἅν, εἶ περ ἐπειράπη, διὰ τῶν ἐξῆς ἐδήλωσεν. Ἐπειδὴ γοῦν ἐξῆλθε, καὶ τὴν θυρωρὸν ἐκέλευσεν αὐτὸν εἰσαγαγεῖν,

θορυβῆται δηλαδή ὁ ἀκροατής, ἀκούσας περὶ δεσμῶν, ὑπενθυμίζει ἐκείνην τὴν προφητείαν, ὅτι ἡ σωτηρία διὰ τὴν οἰκουμένην ἦτο ὁ θάνατος αὐτοῦ. «Ἠκολούθησε δὲ ὁ Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητής». Ποῖος εἶναι «ὁ ἄλλος μαθητής»; Αὐτὸς ποὺ ἔγραψεν αὐτά. Καὶ διατί δὲν ὀνομάζει τὸν ἑαυτόν του; διότι ὅταν μὲν ἔπεσεν εἰς τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, πολὺ εὖλογα κρύπτει τὸν ἑαυτόν του, τώρα ὅμως διὰ ποῖον λόγον τὸ κάμνει αὐτό; Διὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν καθ' ὅσον καὶ ἐδῶ διηγεῖται μέγα κατόρθωμα, ὅτι δηλαδή, ἐνῶ ὅλοι ἀπεμακρύνθησαν, αὐτὸς ἠκολούθει αὐτόν. Διὰ τοῦτο, κρύπτει τὸν ἑαυτόν του, καὶ ἀναφέρει πρὶν ἀπὸ αὐτὸν τὸν Πέτρον καὶ τώρα δὲ ἠναγκάσθη νὰ ἀναφέρῃ τὸν ἑαυτόν, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους εὐαγγελιστὰς διηγεῖται τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν αὐλήν, ἐπειδὴ εὐρίσκετο μέσα. Καὶ πρόσεχε πῶς μειώνει τὸ ἐγκώμιον διὰ τὸν ἑαυτόν του διὰ νὰ μὴ λέγῃ λοιπὸν κάποιος, Ἰὼς, ἐνῶ ὅλοι ἀνεχώρησαν, αὐτὸς εἰσῆλθε πρὸ μέσα εἰς τὴν αὐλήν ἀπὸ τὸν Σίμωνα; λέγει «Διότι ἦτο γνωστὸς τοῦ ἀρχιερέως», ὥστε κανεὶς νὰ μὴ θαυμάζῃ ποὺ ἠκολούθει τὸν Ἰησοῦν, οὔτε νὰ ἐγκωμιάζῃ αὐτόν διὰ ἀνδρείαν. Τὸ ἀξιοθαύμαστον ὅμως ἦτο ἐκεῖνο, ποὺ συνέβη μὲ τὸν Πέτρον, ὅτι δηλαδή ἂν καὶ ἦτο κυριευμένος ἀπὸ τόσον φόβον, ἦλθε καὶ μέχρι εἰς τὴν αὐλήν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀνεχώρησαν. Τὸ μὲν λοιπὸν νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ ἦτο δεῖγμα τοῦ πόθου του, τὸ νὰ μὴ εἰσέλθῃ ὅμως ἐντὸς τῆς αὐλῆς, δεῖγμα ἀγωνίας καὶ φόβου διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἀνέφερεν αὐτὰ ὁ Εὐαγγελιστής, προετοιμάζων τὴν δικαιολογίαν τῆς ἀρνήσεως τοῦ Πέτρου διότι δὲν ἀναφέρει ὡς κατὰ τὸ σπουδαῖον διὰ τὸν ἑαυτόν του, ὅτι ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν ἀρχιερέα, ἀλλὰ, ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «εἰσῆλθε μαζί μὲ τὸν Ἰησοῦν» μόνος, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτο δεῖγμα μεγάλης ιδέας περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν. Τὸ ὅτι δὲ καὶ ὁ Πέτρος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰσέλθῃ, ἐὰν βέβαια τοῦ ἐπετρέπετο, τὸ ἔδειξε μὲ τὰ ὅσα λέγει εἰς τὴν συνέχειαν. Ὅταν λοιπὸν ἐξῆλθεν ὁ Ἰωάννης καὶ παρεκάλεσε τὸν θυρωρὸν νὰ ἀφήσῃ αὐτόν νὰ εἰσέλθῃ,

εὐθέως εἰσῆλθεν ὁ Πέτρος. Διὰ τί δὲ αὐτὸς αὐτὸν οὐκ εἰσήγαγε; Τοῦ Χριστοῦ εἶχετο, καὶ ἐπηκολούθει. Διὰ τοῦτο τὴν γυναῖκα ἐκέλευσεν εἰσαγαγεῖν αὐτόν.

Τί οὖν ἡ γυνή; «Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; Ὁ δὲ φησιν· Οὐκ εἰμί». Τί λέγεις, ὦ Πέτρε; οὐχὶ πρόην εἶπες ὅτι, «ἂν δέῃ με καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ σοῦ θείναι, θήσω»; τί τοίνυν γέγονεν, ὅτι οὐδὲ θυρωροῦ φέρεις ἐρώτησιν; μὴ γὰρ σιραιώτης ἦν ὁ ἐρωτῶν; μὴ τῶν κατασχόντων τις; Θυρωρὸς ἦν εὐτελὴς καὶ ἀπερριμμένη, καὶ οὐδὲ ἡ ἐρώτησις θρασεῖα· σὺ γὰρ εἶπε, «Τοῦ πλάτου καὶ τοῦ λυμεῶνος μαθητὴς εἶ», ἀλλὰ «τοῦ ἀνθρώπου τούτου», ὅπερ ἐλεύσεως μᾶλλον καὶ κατακαμπιομένης ἦν. Ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἤνεγκεν ὁ Πέτρος. Τὸ δὲ «μὴ καὶ σὺ» διὰ τοῦτο εἴρηται, ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ἔνδον ἦν· οὕτω προσηνῶς διελέγεται ἡ γυνή. Ἀλλ' οὐδενὸς τούτων ἤσχετο, οὐδὲ εἰς τὸν νοῦν ἔλαβεν, οὐδὲ ὅτε τὸ πρῶτον, οὐδὲ ὅτε τὸ δεύτερον, ἀλλ' οὐδὲ τὸ τρίτον, ἀλλ' ἡνίκα ἀλέκτωρ ἐφώνησε· καὶ οὐδὲ τοῦτο αὐτὸν εἰς ἔννοιαν ἤγαγεν, ἕως ὅτε ἔβλεψεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς πικρόν. Καὶ αὐτὸς μὲν εἰσιτήκει θερμαινόμενος μετὰ τῶν τοῦ ἀρχιερέως δούλων, ὁ δὲ Χριστὸς ἔνδον κατείχετο δεδεμένος. Ταῦτα δὲ λέγομεν, οὐ τοῦ Πέτρου κατηγοροῦντες, ἀλλὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ εἰρημένων τὴν ἀλήθειαν ἐπιδεικνύμενοι. «Ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησε τὸν Χριστὸν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας».

3. Ὡς τῆς πονηρίας! συνεχῶς ἀκούων ἐν τῷ ἱερῷ δημηγοροῦντιος καὶ παρρησίᾳ διδάσκοντος, νῦν βούλεται μαθεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔγκλημα οὐδὲν εἶχον προσενεγκεῖν, περὶ τῶν

ἀμέσως εἰσῆλθεν ὁ Πέτρος. Διατί δὲ ὁ ἴδιος δὲν ὠδήγησε μέσα τὸν Πέτρον; Διότι ἦτο προσκολλημένος εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἠκολούθει αὐτόν. Διὰ τοῦτο παρεκάλεσε τὴν γυναῖκα νὰ ὀδηγήσῃ αὐτόν μέσα.

Τί λέγει λοιπὸν ἡ γυναῖκα; «Μήπως καὶ σὺ εἶσαι ἀπὸ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου; Ἐκεῖνος δὲ λέγει· Δὲν εἶμαι». Τί λέγεις, Πέτρε; δὲν εἶπες προηγουμένως ὅτι, «ἂν χρειασθῇ καὶ τὴν Ζωὴν μου νὰ θυσιάσω θὰ τὴν θυσιάσω»; Τί λοιπὸν συνέβη, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῇς οὔτε τῆς θυρωροῦ τὴν ἐρώτησιν νὰ ὑποφέρῃς; μήπως δηλαδὴ ἦτο στρατιώτης ἐκεῖνος ποὺ σὲ ἠρώτησε; μήπως κάποιος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν; Θυρωρὸς ἦτο ἀσημαντος καὶ τῆς τελευταίας τάξεως καὶ οὔτε ἡ ἐρώτησις ἦτο θρασεῖα· διότι δὲν εἶπεν, «εἶσαι μαθητὴς τοῦ πλάνου καὶ τοῦ καταστροφέως», ἀλλὰ «αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου», πρᾶγμα ποὺ ἦτο ἔκφρασις γυναικὸς ποὺ ἦτο γεμάτη ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν καὶ λύπην δι' αὐτόν. Ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ὑπέφερεν ὁ Πέτρος. Τὸ δὲ «μήπως καὶ σὺ» διὰ τοῦτο ἐλέχθη, ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης ἦτο ἐντὸς τῆς αὐλῆς· μετὰ τὴν δηλαδὴ φιλικότητα συνωμιλοῦσεν ἡ γυναῖκα μαζί του. Ἀλλ' ὁ Πέτρος τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἀντελήφθη, οὔτε ἔφερεν εἰς τὴν σκέψιν του, οὔτε ὅταν τὸν ἠρνήθη τὴν πρώτην φοράν, οὔτε ὅταν τὸν ἠρνήθη τὴν δευτέραν φοράν, ἀλλ' οὔτε τὴν τρίτην φοράν, ἀλλ' ὅταν μόνον ἐλάλησεν ὁ πετεινός· καὶ οὔτε αὐτὸ τὸν ἔκαμε νὰ τὰ σκεφθῇ, μέχρις ὅτου ὁ Ἰησοῦς τὸν εἶδε μετὰ πικρὸν βλέμμα. Καὶ αὐτὸς μὲν ἵστατο ἐκεῖ θερμαινόμενος μαζί με τοὺς δούλους τοῦ ἀρχιερέως, ἐνῶ ὁ Χριστὸς εὕρισκετο μέσα δεμένος. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγομεν, ὅχι διὰ νὰ κατηγορήσωμεν τὸν Πέτρον, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξωμεν τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων ποὺ ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ. «Ὁ ἀρχιερεὺς λοιπὸν ἠρώτησε τὸν Χριστὸν περὶ τῶν μαθητῶν του καὶ τῆς διδασκαλίας του».

3. Ὡ μέγεθος πονηρίας! Μολονότι συνεχῶς ἤκουεν αὐτόν νὰ ὁμιλῇ εἰς τὸ ἱερόν καὶ νὰ διδάσκῃ μετὰ παρρησίαν, τώρα θέλει νὰ μάθῃ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν εἶχον νὰ τοῦ ἀποδώσουν καμμίαν κατηγορίαν, τὸν ἐρωτοῦσαν διὰ τοὺς μα-

μαθητῶν ἡρώτων ἴσως, ποῦ εἰσὶν, καὶ τίνας ἔνεκεν αὐτοὺς
 συνέλεξε, καὶ τί βουλόμενος, καὶ ἐπὶ τίσι. Τοῦτο δὲ ἔλεγεν,
 ὥσανεὶ σιασιασὶν καὶ νεωτεροποιὸν ἐλέγξει θέλων, ὡς
 οὐδενὸς ἑτέρου προσέχοντος αὐτῷ, ἀλλ' ἢ μόνων ἐκείνων,
 5 ὡς ἐργασιηρίου τινὸς ὄντος πονηροῦ. Τί οὖν ὁ Χριστός;
 Τοῦτο ἀναιρέπων, φησὶν· «Ἐγὼ παρηγοία ἐλάλησα τῷ κό-
 σμῳ», οὐχὶ τοῖς μαθηταῖς ἰδίᾳ, «Ἐγὼ παρηγοία ἐδίδαξα ἐν
 τῷ ἱερῷ». Τί οὖν; οὐδὲν ἐλάλησεν ἐν τῇ κρυφῇ; Ἐλάλησε
 μέν, ἀλλ' οὐχί, ὡς οὗτοι ἐνόμιζον, δεδοικῶς καὶ συσιάσεις
 10 ποιούμενος, ἀλλ' εἴ που τῆς τῶν πολλῶν ἀκροάσεως ἀνώ-
 τερα τὰ λεγόμενα ἦν. «Τί με ἐπερωτᾷς; Ἐρώτησον τοῦς
 ἀκηκοότας». Οὐκ ἀνθαδιαζομένου ἔστι τὰ ρήματα, ἀλλὰ θαρ-
 ροῦντος τῇ τῶν εἰρημένων ἀληθείᾳ. Ὅπερ οὖν ἀρχόμενος
 ἔλεγεν, «Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαντοῦ, ἡ μαρτυρία μου
 15 οὐκ ἔστιν ἀληθής», τοῦτο καὶ νῦν αἰνίττεται, ἐκ περιουσίας
 βουλόμενος ἀξιόπιστον κατὰ σιῆσαι τὴν μαρτυρίαν. Ἐπειδὴ
 γὰρ τῶν μαθητῶν, ὡς μαθητῶν ἐμνημόνευσε, τί φησιν; Ἐ-
 μέ περὶ τῶν ἐμῶν ἐρωτᾷς; ἐρώτησον τοὺς ἐχθρούς, τοὺς
 ἐπιδοῦλους, τοὺς δήσαντας· οὗτοι λεγέτωσαν· αὕτη γὰρ ἐστι
 20 τῆς ἀληθείας ἀναμφισβήτητος ἡ ἀπόδειξις, διὰ τοὺς ἐχ-
 θρούς τις, ὑπὲρ ὧν λέγει, καλῇ μάρτυρα.

Τί οὖν ὁ ἀρχιερεύς; Δέον οὕτω ποιήσασθαι τὴν ἐξέτα-
 σιν, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖνος, «εἷς δὲ τῶν παρεσιηκό-
 των ὑπηρετῶν ἔδωκεν αὐτῷ ράπισμα», ταῦτα εἰπόντι. Τί
 25 τούτου γένοιτ' ἂν ἱταμώτερον; Φρίξον, οὐρανέ, ἔκσιθι γῇ
 τῇ τοῦ Δεσπότου μακροθυμία, καὶ τῇ τῶν δούλων ἀγνωμο-
 σύνη. Καίτοι τί ποιεῖ ἦν τὸ λεχθέν; οὐ γὰρ ὡς παραιτούμε-
 νος εἰπεῖν ἔλεγε· «Τί με ἐρωτᾷς;» ἀλλὰ πᾶσαν ἐκκόψαι βου-
 λόμενος ἀγνωμοσύνης ὑπόθεσιν. Καὶ ἐπὶ τούτοις ραπισθεῖς.
 30 πάντα σείσαι καὶ ἀφανίσει καὶ μετακινήσει δυνάμενος, τοῦ-

θητάς του, ποῦ εἶναι, καὶ διὰ ποῖον σκοπὸν τοὺς ἐμάζευσεν, καὶ τί θέλει νὰ κάμῃ καὶ μέ ποῖον σκοπὸν. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγεν, ὡσὰν νὰ ἤθελε νὰ τὸν ἐλέγξῃ ὡς στασιαστήν καὶ νεωτεριστήν, ὡσὰν νὰ μὴ ἐπρόσεχεν αὐτὸν κανεὶς ἄλλος, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνοι, ὡσὰν νὰ ἦτο κάποια κακὴ συμμορία. Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Χριστός; Ἀνατρέπων αὐτὴν τὴν κατηγορίαν, λέγει· «Ἐγὼ δημοσίᾳ ὠμίλησα εἰς τὸν κόσμον», ὅχι ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς μαθητάς, «ἐγὼ δημοσίᾳ ἐδίδαξα εἰς τὸ ἱερόν». Τί λοιπὸν; τίποτε δὲν εἶπεν εἰς τὰ κρυφά; Εἶπε μὲν, ἀλλ' ὅχι ὅπως ἐνόμιζον αὐτοί, φοβούμενος καὶ ὀργάνωνων στάσεις, ἀλλὰ τὰ λόγια του ἦσαν ἀνώτερα ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἱκανότητα τῶν ἀκροατῶν του. «Διατί μέ ἐρωτᾷς; Ἐρώτησε ἐκείνους ποῦ τὰ ἤκουσαν». Τὰ λόγια αὐτὰ δὲν δείχνουν αὐθάδειαν, ἀλλὰ πεποίθησιν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν ὅσων εἶπεν. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποῦ ἔλεγεν εἰς τὴν ἀρχήν, «Ἐὰν ἐγὼ δίδω μαρτυρίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἡ μαρτυρία μου δὲν εἶναι ἀληθής»³, αὐτὸ καὶ τώρα ὑπαινίσσεται, θέλων εἰς μέγαλον βαθμὸν νὰ παρουσιάσῃ ἀξιόπιστον τὴν μαρτυρίαν. Ἐπειδὴ δηλαδή τοὺς μαθητάς τοὺς ἀνέφερεν ὡς μαθητάς του, τί λέγει· Ἐμένα ἐρωτᾷς διὰ τοὺς ἰδικούς μου; ἐρώτησε τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἐπιβούλους, ἐκείνους ποῦ μέ ἔδесαν· αὐτοὶ ἄς τὸ εἰποῦν· διότι αὕτῃ εἶναι ἡ ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας, ὅταν κανεὶς ἐπικαλῆται ὡς μάρτυρας, δι' ἐκεῖνα ποῦ λέγει, τοὺς ἐχθρούς του.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ ἀρχιερεύς; Ἐνῶ ἔπρεπεν ἔτσι νὰ κάμῃ τὴν ἐξέτασιν, αὐτὸ μὲν δὲν τὸ ἔκαμεν ἐκεῖνος, «ἕνας δὲ ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους ἐκεῖ ὑπηρέτας ἔδωσεν εἰς αὐτὸν ράπισμα», ὅταν εἶπεν αὐτά. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ θρασύτερον ἀπὸ αὐτὸ; Φρίξε, οὐρανέ, μετακινήσου γῇ ἀπὸ τὴν θέσιν σου, ἐξ αἰτίας τῆς μακροθυμίας τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἀχαριστίας τῶν δούλων. Καὶ ὅμως τί ἦτο ἐκεῖνο ποῦ εἶπε; δὲν εἶπε δηλαδή, ὡσὰν νὰ ἤθελε ν' ἀποφύγῃ ν' ἀπαντήσῃ, «τί μέ ἐρωτᾷς;», ἀλλὰ μέ σκοπὸν νὰ ἐκβάλῃ κάθε ἀφορμὴν ἀγνωμοσύνης. Καὶ δεχθεὶς δι' αὐτὰ ράπισμα, ἐνῶ ἤμποροῦσεν ὅλα νὰ τὰ γκρεμίσῃ καὶ νὰ τὰ ἐξαφανίσῃ καὶ νὰ τὰ μετακινήσῃ, ἀπὸ αὐτὰ μὲν δὲν κάμνει

των μὲν οὐδὲν ποιεῖ, φθέγγεται δὲ ῥήματα, πᾶσαν δυνάμει-
 να θηριωδίαν ἐκλῦσαι. Καί φησιν· «Εἰ κακῶς ἐλάλησα,
 μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ»· τουτέστιν, εἰ μὲν ἔχεις ἐπι-
 λαβέσθαι τῶν εἰρημένων ἀπόδειξον, εἰ δὲ οὐκ ἔχεις, «τί
 5 με τύπεις;». Ὅρᾳς τὸ δικαστήριον θορύβου γέμον καὶ ταρα-
 χῆς καὶ θυμοῦ καὶ συγχύσεως; Ἡρώτησεν ὁ ἀρχιερεὺς
 ὑπούλως καὶ δολερῶς· ἀπεκρίνατο ὁ Χριστὸς ἐξ εὐθείας
 καὶ ὥς ἔχρην. Τί τοίνυν τὸ ἀκόλουθον ἦν; Διελέγξαι ἢ
 ἀποδέξασθαι τὸ εἰρημένον. Ἀλλ' οὐ γίνεται· ἀλλ' ὁ δοῦλος
 10 αὐτὸν ραπίζει. Οὕτως οὐχὶ δικαστήριον, ἀλλὰ σύσταισις καὶ
 τυραννὶς τὰ γινόμενα. Εἴτα, μηδὲ οὕτως εὐρίσκοντιές τι πλέ-
 ον, «πέμπουσιν αὐτὸν δεδεμένον πρὸς Καϊάφαν».

«Ἦν δὲ Πέτρος ἐσιῶς, καὶ θερμαινόμενος». Βαβαί!
 πόσῳ κάρῳ κατείχεται ὁ θερμὸς καὶ μεμηνῶς, ἀπαγομένου
 15 τοῦ Ἰησοῦ; Καὶ μετὰ τοσαῦτα οὐδὲ κινεῖται λοιπόν, ἀλλ' ἔτι
 θερμαίνεται, ἵνα μάθῃς ὅση τῆς φύσεως ἡ ἀσθένεια, ὅταν
 Θεὸς ἐγκαιαλίπῃ καὶ ἐρωτηθεὶς πάλιν ἀρνεῖται. Εἴτα λέ-
 γει «ὁ συγγενὴς τοῦ δούλου οὗ ἀπέκοψεν ὁ Πέτρος τὸ ὠ-
 τίον», ἀλγῶν ἐπὶ τῷ γεγενημένῳ· «Οὐκ ἐγὼ σε εἶδον ἐν τῷ
 20 κήπῳ;». Καὶ οὐδὲ ὁ κήπος αὐτὸν εἰς μνήμην τῶν γεγενημένων
 ἤγαγεν, οὐδὲ ἡ πολλὴ φιλοσοργία, ἣν ἐκεῖ διὰ τῶν ρη-
 μάτων ἐπεδείξατο ἐκείνων, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὑπὸ τῆς ἀγω-
 νίας ἐξέβαλε. Τί δήποτε δὲ οἱ Εὐαγγελισταὶ ὁμοφώνως πε-
 ρὶ αὐτοῦ ἀνέγραψαν; Οὐχὶ τοῦ μαθητοῦ κατηγοροῦντες,
 25 ἀλλ' ἡμᾶς παιδεῦσαι βουλόμενοι, πόσον κακὸν τὸ μὴ Θεῷ
 τὸ πᾶν ἐπιτρέπειν, ἀλλ' ἐαυτῷ θαρρεῖν. Σὺ δὲ θαύμασον
 τοῦ Διδασκάλου τὴν κηδεμονίαν, ὅτι, καὶ κατεχόμενος καὶ
 δεδεμένος, πολλὴν ἐποιεῖτο τοῦ μαθητοῦ πρόνοιαν, διὰ τοῦ
 βλέμματός αὐτοῦ κείμενον ἀνισιάς, καὶ εἰς δάκρυα κατέλκων.

τίποτε, λέγει δὲ λόγια, ποὺ εἶχον τὴν δύναμιν κάθε θηριωδίαν νὰ σταματήσουν. Καὶ λέγει· «Ἐὰν κακῶς ὠμίλησα, ἀπόδειξε τὸ κακόν»· δηλαδή, ἐὰν μὲν ἔχης νὰ κατηγορήσης τὰ λόγια μου, ἀπόδειξέ το, ἐὰν δὲ δὲν ἔχης «διατί μὲ κτυπᾷς;». Βλέπεις τὸ δικαστήριον ποὺ εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ θόρυβον καὶ ταραχὴν καὶ θυμὸν καὶ σύγχυσιν; Ἡρώτησεν ὁ ἀρχιερεὺς μὲ ὑποψίαν καὶ δόλον· ἀπήντησεν ὁ Χριστὸς μὲ εὐθύτητα καὶ ὅπως ἔπρεπε. Τί ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ; Νὰ συνομιλήσῃ μαζί του φέρων τὰς ἀντιρρήσεις του ἢ νὰ ἀποδεχθῇ αὐτὸ ποὺ εἶπεν. Ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ ὁ δοῦλος τὸν ραπίζει. Ἔτσι αὐτὸ ποὺ γίνεται δὲν εἶναι δικαστήριον, ἀλλὰ συνωμοσία καὶ τυραννίς. Ἐπειτα, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκουν οὔτε καὶ ἔτσι νὰ τὸν κατηγορήσουν διὰ κάτι ἐπὶ πλέον, «τὸν στέλλουν δεμένον εἰς τὸν Καϊάφαν.

«Ὁ δὲ Πέτρος ἴστατο ἐκεῖ καὶ ἐθερμαίνετο». Ἀλλοίμονον! ἀπὸ πόσῃ νωθρότητι κατείχετο ὁ θερμὸς καὶ σταθερὸς, τὴν στιγμὴν ποὺ ὠδηγεῖτο ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὸν Καϊάφαν; Καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ ὅσα συνέβησαν οὔτε κινεῖται πλέον, ἀλλ' ἀκόμη θερμαίνεται, διὰ νὰ μάθῃς πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀδυναμία τῆς φύσεως, ὅταν ὁ Θεὸς τὴν ἐγκαταλείψῃ· καὶ ἐρωτηθεὶς πάλιν ἀρνεῖται. Ἐπειτα λέγει «ὁ συγγενὴς τοῦ δούλου, τοῦ ὁποίου ὁ Πέτρος ἔκοψε τὸ αὐτί», ταραγμένος ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ συνέβη· «Δὲν σὲ εἶδα ἐγὼ εἰς τὸν κῆπον μαζί του;». Καὶ οὔτε ὁ κῆπος τὸν ἔκαμε νὰ θυμηθῇ τὰ ὅσα συνέβησαν, οὔτε ἡ πολλὴ φιλοστοργία, ποὺ ἔδειξεν ἐκεῖ μὲ τὰ λόγια του ἐκεῖνα, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν τὰ ἐξέχασε. Διατί δὲ τέλος πάντων οἱ Εὐαγγελισταὶ ἔγραψαν περὶ τοῦ Πέτρου συμφωνοῦντες ὅλοι; Ὅχι διὰ νὰ κατηγορήσουν τὸν μαθητὴν, ἀλλὰ θέλοντες νὰ διδάξουν ἡμᾶς, πόσον κακόν εἶναι τὸ νὰ μὴ ἐμπιστευώμεθα τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτόν μας. Σὺ ὅμως θαύμασε τοῦ διδασκάλου τὴν φροντίδα, διότι, ἂν καὶ συνελήφθῃ καὶ ᾗτο δεμένος, ἔδειχνε πολλὴν πρόνοιαν διὰ τὸν μαθητὴν, κάμνων αὐτὸν μὲ τὸ βλέμμα του, ἐνῶ ἐκάθετο, νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ ἐκοπάσῃ εἰς δάκρυα.

«Ἄγουσιν οὖν αὐτὸν πρὸς Πιλάιον ἀπὸ τοῦ Καϊάφα». Ἐγένετο δὲ τοῦτο, ἵνα τῶν δικαιοῶν τὸ πλήθος, καὶ ἀκόντων αὐτῶν, ἐπιδείξῃ τὸ βεβασανισμένον τῆς ἀληθείας. «Ἦν δὲ πρωτὰ». Πρὶν ἢ μὲν ἀλέκτορα φωνῆσαι, πρὸς Καϊάφην
5 ἄγεται, πρωτὶ δὲ πρὸς Πιλάιον δι' ὧν δείκνυται ὁ Εὐαγγελιστῆς δι, τὸ ἡμῖν τῆς νυκτὸς ἅπαν ὑπὸ Καϊάφα ἐρωτώμενος, οὐδὲν ἐξηλέγχει· διὸ καὶ παρέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ. Ἀλλ' ἐκεῖνα τοῖς ἄλλοις ἀφείς διηγῆσασθαι, αὐτὸς τὰ ἐξῆς λέγει. Καὶ σκοπεῖ τῶν Ἰουδαίων τὸ καιαγέλασιον.
10 Τὸν αὐτῶν συλλαβόντες, καὶ ὄπλα βασιάσαντες, εἰς τὸ πραιτώριον οὐκ εἰσέρχονται, «ἵνα μὴ μανθάνωσι»· καίτοι ποῖος μολυσμός, εἰπέ μοι, ἐπιβῆναι δικαστηρίῳ, ἔνθα δίκην οἱ ἀδικοῦντες διδῶσιν; οἱ ἀποδεκατοῦντες τὸν ἡδύοσμον καὶ τὸ ἀνηθον, φονῶντες μὲν ἀδίκως οὐκ ἐνόμιζον μιαίνεσθαι,
15 δικαστηρίῳ δὲ καὶ ἐπιβαίνοντες μιαίνειν ἑαυτοὺς ἡγοῦντο. Καὶ τίνος ἔνεκεν αὐτὸν οὐκ ἀνεῖλον, ἀλλ' ἐπὶ τὸν Πιλάιον ἡγαγον; Μάλιστα μὲν τὸ πολὺ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καὶ τῆς ἐξουσίας ὑπειέτιμητο λοιπόν, ὑπὸ Ρωμαίους τῶν πραγμάτων κειμένων. Καὶ ἄλλως δὲ ἐδεδοίκεισαν μὴ δίκην ὕστερον δά-
20 σειν, κατηγορηθέντες παρ' αὐτοῦ. Τί δέ ἐστιν, «Ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα»; (καὶ μὴν αὐτὸς ἦν αὐτὸ πεποιηκὼς τῇ μιᾷ τῶν Ἀζύμων). Ἦτοι οὖν τὸ Πάσχα τὴν ἐορτὴν πᾶσαν λέγει ἢ δι, τίποτε ἐποιοῦν τὸ Πάσχα, αὐτὸς δὲ πρὸ μιᾶς αὐτὸ παρέδωκε, τηρῶν τὴν ἑαυτοῦ σφαγὴν τῇ Παρασκευῇ, δι,
25 καὶ τὸ παλαιὸν ἐγίγνετο τὸ Πάσχα. Αὐτοὶ δέ, ὄπλα βασιάσαντες, ὅπερ οὐκ ἐξῆν, καὶ αἷμα ἐκχέοντες, ὑπὲρ τοῦ τόπου ἀκριβολογοῦνται, καὶ ἐξάγουσι πρὸς ἑαυτοὺς τὸν Πιλάιον.

«Ὁδηγοῦν λοιπὸν αὐτὸν ἀπὸ τὸν Καϊάφαν πρὸς τὸν Πιλᾶτον». Συνέβη δὲ αὐτὸ διὰ νὰ δείξῃ τὸ πλῆθος τῶν δικαστῶν, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ὅτι ἡλέγχθη μετὰ προσοχῆς ἢ ἀλήθεια. «Ἦτο δὲ πρωΐ». Πρὶν ἀκόμη λαλήσῃ ὁ πετεινός, ὁδηγεῖται πρὸς τὸν Καϊάφαν, τὸ πρωΐ δὲ πρὸς τὸν Πιλᾶτον· μέ αὐτὰ δείχνει ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι τὸ ἥμισυ ὁλοκλήρου τῆς νυκτὸς ἠρωτᾶτο ἀπὸ τὸν Καϊάφαν καὶ δὲν εὐρέθη ἔνοχος· διὰ τοῦτο καὶ τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν Πιλᾶτον. Ἀλλ' ἐκεῖνα ἀφήσας νὰ τὰ διηγηθοῦν οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταί, αὐτὸς λέγει τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν συνέχειαν. Καὶ πρόσεχε τοὺς Ἰουδαίους ποὺ εἶναι ἄξιοι διὰ γέλια. Ἀφοῦ συνέλαβον τὸν ἀθῶον, φέροντες μαζί των ὅπλα, δὲν εἰσέρχονται εἰς τὸ πραιτώριον, «διὰ νὰ μὴ μολυνθοῦν»· καὶ ὅμως ποῖος πολυσμὸς εἶναι, εἰπέ μου, τὸ νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπου τιμωροῦν οἱ ἀδικοῦντες; ἐκεῖνοι ποὺ δίδουν τὸ δέκατον ἀπὸ τὸν ἡδύοσμον καὶ τὸν ἄνηθον⁴, δὲν ἐνόμιζον ὅτι μολύνονται διαπράττοντες ἄδικον φόνον, ἐνῶ ἐνόμιζον ὅτι μολύνονται εἰσερχόμενοι εἰς τὸ δικαστήριον.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν τὸ ἐφόνευσαν, ἀλλὰ τὸν ὠδήγησαν εἰς τὸν Πιλᾶτον; Καὶ βέβαια τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐξουσίας των τοὺς εἶχεν ἀφαιρεθῇ πλέον, ἀφοῦ τὰ πράγματά των εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων. Ἐξ ἄλλου δὲ ἐφοβοῦντο μήπως τιμωρηθοῦν ἀργότερον, κατηγορηθέντες ἀπὸ αὐτόν. Τί σημαίνει δέ, «Διὰ νὰ φάγουν τὸ Πάσχα»; (Ἐὰν καὶ βέβαια αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος ποὺ ὥρισεν αὐτὸ νὰ ἐορτάζεται κατὰ τὴν πρώτην τῶν Ἀζύμων). Ἦ λοιπὸν ὡς Πάσχα ἐννοεῖ ὅλην τὴν ἐορτήν, ἢ ὅτι τότε ἐώρταζον τὸ Πάσχα, αὐτὸς δὲ παρέδωκεν αὐτὸ πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν Ἀζύμων, φυλάσσωσιν τὴν σφαγὴν τοῦ διὰ τὴν Παρασκευήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐώρταζετο παλαιότερον τὸ Πάσχα. Αὐτοὶ δέ, κρατοῦντες ὅπλα, πράγμα ποὺ δὲν ἐπετρέπετο, καὶ χύνοντες αἷμα, ἐξετάζουν μὲ λεπτομέρειαν τὸν τόπον, καὶ ἀναγκάζουν τὸν Πιλᾶτον νὰ ἐξέλθῃ πρὸς αὐτούς. Καὶ ἀφοῦ

Καὶ ἐξελθὼν φησι «Τίνα καιηγορίαν ἔχετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου;».

4. Ὁρᾷς ἀπηλλαγμένον τῆς φιλαρχίας αὐτὸν καὶ βασκανίας; Ἰδὼν γὰρ αὐτὸν δεδεδεμένον καὶ ὑπὸ τοσούτων ἀγόμετον, οὐκ ἐνόμισεν ἔλεγχον ἔχειν ἀναμφοιβήτητον καιηγορίας, ἀλλ' ἐρωτᾷ, ἅτισον εἶναι λέγων τὴν μὲν κρίσιν αὐτοὺς ἀρπάσαι, τὴν δὲ κόλασιν χωρὶς κρίσεως ἐπιτρέψαι ἐκείνῳ. Τί οὖν ἐκεῖνοι; «Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιός, οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν». Ὡ τῆς ἀνοίας! τί γὰρ οὐ
10 λέγετε τὴν κακοποιίαν, ἀλλὰ συσκιάζεται; τί οὐκ ἐλέγχετε τὸ κακόν; Ὁρᾷς πανταχοῦ παραιτουμένους τὴν ἐξ εὐθείας καιηγορίαν, καὶ οὐδὲν δυναμένους εἰπεῖν; Ἄννας ἐκεῖνος ἠρώτησε περὶ τῆς διδασκαλίας καὶ ἀκούσας ἔπεμψε πρὸς Καϊάφαν καὶ αὐτός, ἐρωτήσας πάλιν, καὶ μηδὲν εὐρών,
15 ἀπέστειλεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ. Ὁ Πιλάτιος λέγει «Τίνα καιηγορίαν φέρετε κατ' αὐτοῦ;». Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔχουσί τι εἰπεῖν, ἀλλὰ σιοχασμοῖς τισι κέχρηται πάλιν. Ἐντεῦθεν αὐτὸς ἀπορήσας φησί «Δάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν. Εἶπον οὖν ἐκεῖνοι Ἡμῖν οὐκ ἔξε-
20 σιν ἀποκτεῖνται οὐδένα». Τοῦτο δὲ ἔλεγον, «ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, ὃν εἶπε, σημαίνων ποῖῳ θανάτῳ ἡμετέραν ἀποθνήσκειν». Καὶ πῶς τοῦτο ἐδήλου, «οὐκ ἔξεσιν ἀποκτεῖναι οὐδένα»; Ἡ τοῦτο φησιν ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι οὐχ ὑπὲρ αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν ἔμελλεν ἀναί-
25 ρεῖσθαι, ἢ ὅτι σιαυρῶσαι αὐτοὺς οὐκ ἔξῃν. Εἰ δὲ λέγουσιν, «Οὐκ ἔξεσιν ἡμῖν ἀποκτεῖναι οὐδένα», κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνόν φασιν. Ἐπεὶ ὅτι γε ἀνήρουν, καὶ ἄλλῳ τρόπῳ ἀνήρουν, δείκνυσιν ὁ Στέφανος λιθανζόμενος· ἀλλὰ σιαυρῶσαι αὐτὸν ἐπεθύμουν, ἵνα καὶ τὸν τρόπον τῆς τελευτῆς ἐκ-
30 πομπεύσωσιν. Ὁ δὲ Πιλάτιος, ἀπαλλαγῆναι ἐπαχθείας θεοῦ.

ἐξῆλθε, λέγει· «Ποίαν κατηγορίαν ἔχετε ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου;».

4. Βλέπεις αὐτὸν ποῦ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν φιλαρχίαν καὶ τὸν φθόνον; Διότι ὅταν τὸν εἶδε δεμένον καὶ νὰ ὀδηγῇται πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τόσον πλῆθος, δὲν ἐνόμισεν ὅτι ἔχουν ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν κατηγορίας, ἀλλ' ἐρωτᾷ, λέγων, ὅτι εἶναι παράλογον αὐτοὶ μὲν νὰ κρίνουν αὐτὸν αὐθαίρετα, τὴν δὲ τιμωρίαν χωρὶς κρίσιν νὰ τὴν ἀναθέσουν εἰς ἐκεῖνον. Τί λέγουν λοιπὸν ἐκεῖνοι; «Ἐὰν αὐτὸς δὲν ἦτο κακοποιός, δὲν θὰ τὸν παρεδίδομεν εἰς ἐσένα». Ὡς μέγεθος ἀνοησίας! διατί λοιπὸν δὲν λέγετε τὸ κακὸν ποῦ ἔκαμεν, ἀλλ' ἐπισκιάζετε αὐτό; διατί δὲν φανερώνετε τὸ κακόν; Βλέπεις παντοῦ ποῦ ἀποφεύγουν τὴν ἀπ' εὐθείας κατηγορίαν καὶ δὲν ἠμποροῦν τίποτε νὰ εἰποῦν; Ἐκεῖνος ὁ Ἄννας τὸν ἠρώτησε διὰ τὴν διδασκαλίαν του καί, ὅταν τὸν ἤκουσε, τὸν ἔστειλε πρὸς τὸν Καϊάφαν· καὶ αὐτός, ἀφοῦ τὸν ἠρώτησε πάλιν καὶ δὲν ἤρρε καμμίαν ἐνοχοποίησιν, τὸν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πιλάτον. Ὁ Πιλάτος λέγει· «Ποίαν κατηγορίαν ἔχετε ἐναντίον του;». Καὶ οὔτε ἐδῶ ἔχουν νὰ εἰποῦν κάτι, ἀλλὰ καὶ πάλιν χρησιμοποιοῦν μερικὰς εἰκασίας. Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μὴ ξεύρων τί νὰ κάμῃ, λέγει· «Λάβετε αὐτὸν σείς καὶ κρίνατέ τον σύμφωνα μὲ τὸν νόμον σας. Εἶπαν λοιπὸν ἐκεῖνοί· Ἡμεῖς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φονεύσωμεν κανένα». Αὐτὸ δὲ τὸ ἔλεγον, «διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, ποῦ εἶπε, διὰ νὰ δείξῃ μὲ ποῖον θάνατον ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ». Καὶ πῶς τὸ ἐφανέρωνεν αὐτὸ τὸ «δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φονεύσωμεν κανένα»; Ἡ αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο μόνον ὑπὲρ αὐτῶν νὰ θανατωθῇ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν, ἢ ὅτι δὲν ἐπετρέπετο αὐτοὶ νὰ θανατώσουν διὰ σταυροῦ. Ἐὰν δὲ λέγουν, «Δὲν ἐπιτρέπετε εἰς ἡμᾶς νὰ φονεύσωμεν κανένα», ἐννοοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Διότι, τὸ ὅτι βέβαια ἐφόνευον, καὶ ἐφόνευον μὲ ἄλλον τρόπον, τὸ δείχνει ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Στεφάνου· ἀλλ' ἐπεθυμοῦσαν νὰ τὸν σταυρώσουν, ὥστε καὶ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου του νὰ διαπομπεύσουν. Ὁ Πιλάτος ὁμως,

λόμενος, εἰς κρίσιν μὲν οὐκ ἀφίησι μακράν, εἰσελθὼν δὲ ἐρωτᾷ τὸν Ἰησοῦν, καί φησι· «Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἀπὸ σαυτοῦ τοῦτο λέγεις, ἢ ἄλλοι σοι τοῦτο εἶπον;».

- 5 Τίς ἔνεκεν τοῦτο ἐρωτᾷ ὁ Χριστός; Τὴν πονηρὰν τῶν Ἰουδαίων ἐκκαλύψαι γνώμην θέλων. Ἠκηκόει μὲν οὖν παρὰ πολλῶν τοῦτο ὁ Πιλάτος, ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἔσχον εἰπεῖν ἐκεῖνοι ὑπὲρ τοῦ μὴ πολλὴν γίνεσθαι τὴν ἐξέτασιν, ὅπερ αἰεὶ περιεφέρετο, τοῦτο εἰς μέσον ἀγαγεῖν βούλεται.
- 10 Ἐπειδὴ δὲ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι «κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν», δεῖξαι βουλόμενοι ὅτι οὐκ ἔστιν Ἰουδαϊκὸν τὸ ἁμάρτημα, λέγουσιν ὅτι «οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν». οὐ γὰρ δὴ κατὰ τὸν νόμον τὸν ἡμέτερον ἡμαρτιεν, ἀλλὰ κοινόν ἐστι τὸ ἔγκλημα. Τοῦτο οὖν συνιδὼν ὁ Πιλάτος, ὥς μέλλων κινδυνεύειν, λέγει· «Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;». Οὐ τοίνυν ἀγνοῶν ὁ Χριστὸς ἐρωτᾷ, ἀλλὰ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ κατηγορηθῆναι τοὺς Ἰουδαίους βουλόμενος, φησὶν· «Ἄλλοι σοι εἶπον;». Ὅπερ οὖν ἐμφαίνων ὁ Πιλάτος, ἔλεγε· «Μή τι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; Τὸ ἔθνος σου καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε
- 20 ἐμοί· τί ἐποίησας;», ἐνταῦθα βουλόμενος ἐαυτὸν ἀπαλλάξαι. Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπε, «Σὺ εἶ ὁ βασιλεύς;», ἐλέγχων αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς φησι· Τοῦτο γὰρ ἤκουσας παρὰ τῶν Ἰουδαίων· Τίς ἔνεκεν οὐκ ἀκριβῆ ποιῇ τὴν ἐξέτασιν; Εἶπον ὅτι κακοποιός εἰμι· ἐρώτησον, τί κακὸν ἐποίησα; Ἀλλὰ τοῦτο μὲν
- 25 οὐ ποιεῖς, ἀπλῶς δὲ αἰτίας συντιθεῖς. «Ἀπὸ σαυτοῦ τοῦτο λέγεις», ἢ ἐτιέρωθεν; Εἶτα ἐκεῖνος, ὅτι μὲν ἤκουσε, παραχοῆμα οὐκ ἔχει λέγειν, ἀπλῶς δὲ ἔπεται τῷ δήμῳ, «παρέδωκάν σε ἐμοὶ» λέγων. Δεῖ οὖν σε ἐρωτῆσαι τί ἐποίησας.

- Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Ἀνάγει τὸν Πιλάτον, οὐ σφόδρα ὄντα πονηρόν, οὐδὲ κατ' ἐκείνους, καὶ βούλεται δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστιν

θέλων ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν, δὲν προχωρεῖ μὲν εἰς μακρὰν κρίσιν, εἰσελθὼν δὲ ἐρωτᾷ τὸν Ἰησοῦν καὶ λέγει· «Σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· Ἀπὸ μόνος σου τὸ λέγεις αὐτό, ἢ ἄλλοι σοῦ τὸ εἶπαν;».

Διὰ ποῖον λόγον ἐρωτᾷ αὐτὸ ὁ Χριστός; Θέλων νὰ φανερώσῃ τὴν πονηρὰν πρόθεσιν τῶν Ἰουδαίων. Εἶχεν ἀκούσει βέβαια αὐτὸ ὁ Πιλάτος ἀπὸ πολλούς, ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι δὲν εἶχον νὰ εἰποῦν τίποτε, διὰ νὰ μὴ γίνῃ μακρὰ ἢ ἐξέτασις, ἐκεῖνο ποὺ πάντοτε διεδίδετο, αὐτὸ θέλει νὰ παρουσιάσῃ. Ἐπειδὴ δὲ εἶπεν εἰς αὐτοὺς «κρίνατέ τον σύμφωνα μὲ τὸν νόμον σας», θέλοντες νὰ δείξουν ὅτι τὸ ἁμάρτημα δὲν εἶναι ἰουδαϊκόν, λέγουν ὅτι «δὲν ἐπιτρέπετε εἰς ἡμᾶς»· δὲν ἡμάρτησε δηλαδὴ σύμφωνα μὲ τὸν ἰδικόν μας νόμον, ἀλλὰ τὸ ἔγκλημα εἶναι κοινόν. Ἀντιληφθεὶς λοιπὸν αὐτὸ ὁ Πιλάτος, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ κινδυνεύσῃ, λέγει· «Σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;». Δὲν ἐρωτᾷ βέβαια ὁ Χριστὸς ἀπὸ ἄγνοιαν, ἀλλὰ, θέλων καὶ ὑπ' αὐτοῦ νὰ κατηγορηθοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, λέγει· «Ἄλλοι σοῦ τὸ εἶπαν;». Πράγμα ποὺ διὰ νὰ δηλώσῃ ὁ Πιλάτος, ἔλεγε· «Μήπως ἐγὼ εἶμαι Ἰουδαῖος; Τὸ ἔθνος σου καὶ οἱ ἀρχιερεῖς σὲ παρέδωσαν εἰς ἐμένα· τί ἔκαμες;», θέλων ἔτσι ν' ἀπαλλάξῃ τὸν ἑαυτόν του. Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπε, «Σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς;», ἐλέγχων αὐτόν ὁ Ἰησοῦς, λέγει· Αὐτὸ βέβαια τὸ ἤκουσες ἀπὸ τοῦς Ἰουδαίους· διατί δὲν ἐξετάζεις λεπτομερῶς τὸ πρᾶγμα; Εἶπαν ὅτι εἶμαι κακοποιός· ἐρώτησέ τους τί κακὸν ἔκαμα; Ἀλλ' αὐτὸ μὲν δὲν τὸ κάμνεις, ἀπλῶς δὲ ἀναφέρεις κατηγορίας. «Ἀπὸ μόνος σου τὸ λέγεις αὐτό», ἢ τὸ ἤκουσες ἀπὸ ἄλλους; Ἐπειτα ἐκεῖνος, τὸ ὅτι μὲν τὸ ἤκουσεν εἶναι σωστόν, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ εἰπῇ ἀμέσως, διὰ τοῦτο ἀπλῶς τὸν παραπέμπει εἰς τὸ πλῆθος, λέγων· «Σὲ παρέδωσαν εἰς ἐμένα». Πρέπει λοιπὸν νὰ σὲ ἐρωτήσω τί ἔκαμες.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Χριστός; «Ἡ ἰδική μου βασιλεία δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτόν τὸν κόσμον». Ἀνεβάζει πνευματικὰ ὑψηλὰ τὸν Πιλάτον, ποὺ δὲν ἦτο πάρα πολὺ πονηρός, οὔτε

ἄνθρωπος ψιλός, ἀλλὰ Θεός, καὶ Θεοῦ Υἱός. Καὶ τί φησιν;
 «Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται
 οἱ ἐμοὶ ἠγωνίσαντο ἅν, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις»·
 ὅπερ ἐδεδοίκει τέως ὁ Πιλάτος διέλυσε, τὴν τῆς τυραννίδος
 5 ὑπερίαν. Εἴτα οὐκ ἔστι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἡ βασιλεία
 αὐτοῦ; Πάνυ μὲν οὖν. Πῶς οὖν φησιν, «Οὐκ ἔστιν»; Οὐχ ὅτι
 οὐ κρατεῖ καὶ ἐνταῦθα, ἀλλ' ὅτι καὶ ἄνωθεν ἔχει τὴν ἀρχήν,
 καὶ οὐκ ἔστιν ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ πολλῷ μείζων ταύτης καὶ
 λαμπροτέρα. Εἰ οὖν μείζων, πῶς ὑπὸ ταύτης ἐάλω; Ἐκὼν
 10 καὶ ἐαντιὸν παραδούς. Ἄλλ' οὐκ ἀποκαλύπτει τέως τοῦτο,
 ἀλλὰ τί φησιν; «Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦμην, οἱ ὑπηρέ-
 ται οἱ ἐμοὶ ἠγωνίσαντο ἅν, ἵνα μὴ παραδοθῶ». Δεκνυσιν
 ἐνταῦθα τῆς βασιλείας τῆς παρ' ἡμῖν τὸ ἀσθενές διὰ ἐν τοῖς
 ὑπηρέταις ἔχει τὴν ἰσχύν· ἡ δὲ ἄνω ἀντάρκης ἐστὶν ἐαυτῇ,
 15 μηδενὸς δεομένη.

Ἐνιεῦθεν οἱ αἵρετικοὶ λαβόντες ἀφορμάς, ἀλλότριον
 αὐτὸν εἶναί φασι τοῦ Δημιουργοῦ. Τί οὖν, ὅταν λέγῃ, «Εἰς
 τὰ ἴδια ἦλθε»; τί δέ, ὅταν λέγῃ, «Οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου,
 καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου»; Οὕτω καὶ τὴν
 20 βασιλείαν οὗ φησιν, ἐνιεῦθεν εἶναι, οὐ τὸν κόσμον ἀπο-
 σιερῶν αὐτοῦ τῆς προνοίας καὶ τῆς ἐπιστησίας, ἀλλὰ δει-
 κνύς, ὅπερ ἔφην, οὐκ οὔσαν ἀνθρωπίνην, οὐδὲ ἐπίκτητον. Τί
 οὖν ὁ Πιλάτος; «Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; Ἀπεκρίθη ὁ Ἰη-
 σοῦς· Σὺ λέγεις διὰ καὶ βασιλεὺς εἰμι. Ἐγὼ εἰς τοῦτο
 25 γεγέννημαι». Εἰ τοίνυν βασιλεὺς γεγέννηται, καὶ τὰ ἄλλα
 πάντα γεγέννηται, καὶ οὐδὲν προσλαβὼν ἔχει. Ὡστε, διὰ
 ἀκούσης διὰ, καθὼς ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως
 ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζωὴν ἔχειν, μηδὲν ἄλλο ἢ τὴν γέν-
 νησιν νόμιζε· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. «Καὶ διὰ τοῦτο

5. Ἰω. 1, 11.

6. Ἰω. 17, 14.

7. Ἰω. 5, 26.

ὅπως ἐκεῖνοι, καὶ θέλει νὰ δείξη ὅτι δὲν εἶναι ἄνθρωπος ἀπλός, ἀλλὰ Θεός, καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ τί λέγει; «Ἐὰν ἡ βασιλεία μου ἦτο ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον, οἱ ὑπηρέται μου θὰ ἡγωνίζοντο, διὰ νὰ μὴ παραδοθῶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους»· πρᾶγμα ποὺ διέλυσεν αὐτὸ ποὺ προηγουμένως ἐφοβεῖτο ὁ Πιλάτος, δηλαδή τὴν ὑποψίαν περὶ συστάσεως τυραννικῆς ἐξουσίας. Ἐπειτα δὲν εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον; Καὶ βέβαια εἶναι. Πῶς λοιπὸν λέγει, «Δὲν εἶναι»; Ὁχι ὅτι δὲν ἐξουσιάζει καὶ ἐδῶ, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἐξουσιάζει, καὶ δὲν εἶναι ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ πολὺ πιὸ ἀνωτέρα ἀπὸ αὐτὴν καὶ λαμπροτέρα. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἀνωτέρα, πῶς συνελήφθη ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐξουσίας; Διότι μέ τὴν θέλησίν τοῦ παρεδόθη εἰς αὐτούς. Ἀλλὰ δὲν τὸ φανερώνει αὐτὸ κατ' ἀρχήν, ἀλλὰ τί λέγει; «Ἐὰν ἦμουν ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον, οἱ ὑπηρέται μου θὰ ἡγωνίζοντο, διὰ νὰ μὴ παραδοθῶ». Δείχνει μὲ αὐτὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς κοσμικῆς βασιλείας, ποὺ ἔχει τὴν δύναμιν τῆς εἰς τοὺς ὑπηρέτας· ἐνῶ ἡ οὐράνιος εἶναι ἀπὸ μόνη τῆς αὐτάρκης, μὴ ἔχουσα ἀνάγκην ἀπὸ κανένα.

Λαβόντες οἱ αἵρετικοὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀφορμὰς, λέγουν ὅτι εἶναι ξένος πρὸς τὸν Δημιουργόν. Τί ἐννοεῖ λοιπὸν ὅταν λέγῃ «Ἦλθεν εἰς τοὺς ἰδικοὺς τοῦ»⁵; τί δέ, ὅταν λέγῃ, «Δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον, καθὼς ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον»⁶; Ἔτσι καὶ διὰ τὴν βασιλείαν τοῦ λέγει ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ ἐδῶ, ὅχι ἀποστερῶν τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν ἐπιστάσιν τοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξη, ὅπως προανέφερα, ὅτι δὲν εἶναι ἀνθρωπίνη, οὔτε φθαρτή. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Πιλάτος; «Λοιπὸν εἶσαι βασιλεύς; Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς. Σὺ τὸ εἶπες ὅτι εἶμαι βασιλεύς. Ἐγὼ δι' αὐτὸ ἐγεννήθην». Ἐὰν λοιπὸν ἐγεννήθη βασιλεὺς ἐγεννήθη καὶ ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ τίποτε δὲν ἔχει ποὺ νὰ τὸ προσέλαβεν ἐκ τῶν ὑστέρων. Ὡστε, ὅταν ἀκούσης, ὅτι «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Πατὴρ ἔχει μέσα τοῦ ζωὴν, ἔτσι ἔδωκε καὶ εἰς τὸν Υἱόν τοῦ νὰ ἔχῃ ζωὴν»⁷, μὴ σκεφθῇς τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν γέννησιν· τὸ ἴδιο νὰ σκεφθῇς καὶ διὰ τοὺς ἄλλους λόγους τοῦ. «Καὶ διὰ τοῦτο ἦλθον, διὰ νὰ μαρτυ-

ἦλθον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ· τουτέστιν, ἵνα τοῦτο αὐτὸ εἶπω, καὶ διδάξω, καὶ πείσω πάντα.

5. Σὺ δέ, ταῦτα ἀκούων, ἄνθρωπε, καὶ ὁρῶν τὸν Δεσπότην σου δεδεδεμένον καὶ περιαγόμενον, μηδὲν εἶναι τὰ παρόν-
 5 τα πράγματα νόμιζε· πῶς γὰρ οὐκ ἄτιπον, εἰ ὁ μὲν Χριστὸς τοσαῦτα ὑπέμεινε διὰ σέ, σὺ δὲ οὐδὲ ῥήματα πολλάκις φέρεις; Ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἐμπιύεται, σὺ δὲ καλλωπίζῃ ἱματίοις καὶ δακτυλίοις, καὶ μὴ τῆς παρὰ πάντων εὐφημίας τύχης, ἀδίκωτον εἶναι νομίζεις τὸν βίον· καὶ οὗτος μὲν ὀνειδίζεται,
 10 σκώμματα φέρει, πληγὰς καταγελάσιους κατὰ τῆς σιαγόνος, σὺ δὲ πανταχοῦ τιμᾶσθαι βούλει, καὶ οὐ φέρεις τὸν ὀνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ. Οὐκ ἀκούεις Παύλου λέγοντος, «Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ»; Ὅταν οὖν σέ τις κομωδήσῃ, μνήσθητί σου τοῦ Δεσπότη, ὅτι μετὰ χλεύης αὐτῷ
 15 προσεκύνουν, καὶ διὰ ῥημάτων, καὶ διὰ πραγμάτων διέσπυρον, καὶ εἰρωνεῖαν πολλὴν ἐπεδείκνυντο· αὐτὸς δὲ οὐ μόνον οὐκ ἡμύνατο, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐναντίοις ἡμείψατο, πραότητι καὶ ἐπιεικείᾳ. Τοῦτον δὴ καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν· οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ ὕβρεως ἀπαλλαγῆναι πάσης· οὐ γὰρ ὁ ὑ-
 20 βρίζων, ἀλλ' ὁ μικροψυχῶν, καὶ ἀλγῶν ταῖς ὕβρεσιν, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ κατασκευάζων τὰς ὕβρεις, καὶ δάκνειν ποιῶν· ἂν γὰρ μὴ ἀλγήσῃς, οὐχ ὑβρίσῃς· οὐ γὰρ παρὰ τοὺς ποιῶντας, ἀλλὰ παρὰ τοὺς πάσχοντας γίνεται τὸ δεινὰ πάσχειν.

Τί γὰρ ὅλως ἀλγεῖς; Εἰ μὲν ἀδίκως ὕβρισε, ταύτῃ
 25 μάλιστα ἀγανακτεῖν οὐ χρή, ἀλλ' ἐκεῖνον ἐλεεῖν, εἰ δὲ δικάως πολλῷ μᾶλλον ἡσυχάζειν χρή. Ὡσπερ γάρ, εἰ πένητα ὄντα πλούσιον προσεῖπέ τις, οὐδὲν πρὸς σὲ τῶν εἰρημένων ὁ ἔπαινος, ἀλλὰ χλευασία μᾶλλον τὸ ἐγκώμιον, οὕτως, ἂν

ρήσω τὴν ἀλήθειαν»· δηλαδή 'διὰ νὰ εἰπῶ καὶ νὰ διδάξω αὐτό καὶ νὰ πείσω ὅλους νὰ πιστεύσουν'.

5. Σὺ ὅμως, ἀκούων αὐτά, ἄνθρωπε, καὶ βλέπων τὸν Κύριόν σου δεμένον καὶ ὀδηγούμενον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, νὰ θεωρῇς ὅτι τίποτε δὲν εἶναι τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς· διότι πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ἐὰν ὁ μὲν Χριστός ὑπέμεινε τόσα πολλὰ διὰ σένα, σὺ δὲ δὲν ἀνέχεσαι πολλές φορές οὔτε τὰ λόγια ν' ἀκούσης; Ἄλλ' αὐτός μὲν πύεται, σὺ δὲ στολίζεσαι μὲ ἐνδύματα καὶ στολίδια, καὶ ἂν δὲν τύχῃς τῆς ἐπιδοκίμασις ἀπὸ ὅλους, θεωρεῖς τὴν ζωὴν σου ὅτι εἶναι ἀνυπόφορος· καὶ αὐτός μὲν ὑβρίζεται, δέχεται ἐμπαιγμούς, κτυπήματα γεμάτα ἀπὸ γέλια εἰς τὴν σιαγόνα, ἐνῶ σὺ θέλεις παντοῦ νὰ τιμᾶσαι καὶ δὲν ἀνέχεσαι τὴν ὑβριν τοῦ Χριστοῦ. Δὲν ἀκούεις τὸν Παῦλον ποῦ λέγει· «Γίνεσθε μιμηταί μου, καθὼς ἐγὼ εἶμαι μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ»⁸; Ὅταν λοιπὸν κάποιος σὲ διακωμώδησῃ, ἐνθυμήσου τὸν Κύριόν σου, ὅτι ἐπροσκυνοῦσαν αὐτὸν μὲ ἐμπαιγμούς καὶ τὸν διέσυρον μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα καὶ ἔδειχναν πολλὴν εἰρωνεῖαν πρὸς αὐτόν· αὐτός δὲ ὄχι μόνον δὲν ἡμύνθη, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἡμειψε μὲ τὰ ἀντίθετα, μὲ πραότητα καὶ ἐπιείκειαν. Αὐτὸν λοιπὸν ἄς μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς· διότι ἔτσι θὰ ἡμπορέσωμεν καὶ ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ κάθε ὑβριν· καθ' ὅσον ὄχι ἐκεῖνος ποῦ ὑβρίζει, ἀλλ' ἐκεῖνος ποῦ εἶναι μικρόψυχος καὶ στενοχωρεῖται διὰ τὰς ὑβρεις, ἐκεῖνος εἶναι ποῦ γίνεται αἴτιος δι' αὐτάς καὶ κάμνει αὐτάς νὰ πληγώνουν· διότι ἐὰν δὲν πονέσῃς, δὲν ὑβρίσθῃς· καθ' ὅσον ὄχι ἐκεῖνοι ποῦ προξενοῦν τὰ κακά, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποῦ ὑφίστανται τὰ κακά, ἐκεῖνοι γίνονται αἰτία νὰ πάσχουν τὰ δεινά.

Διατί λοιπὸν κυριεύεσαι ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ λύπην; Ἐὰν μὲν ἀδίκως σὲ ὑβρίσῃ, δι' αὐτὸ πρὸ πάντων δὲν πρέπει ν' ἀγανακτῇς, ἀλλ' ἐκεῖνον νὰ εὐσπλαγχνίζεσαι, ἐὰν δὲ δικαίως σὲ ὑβρίσῃ, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ μένης ἥσυχος. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν κάποιος, ἐνῶ εἶσαι πτωχός, σὲ ὠνόμαζε πλούσιον, δὲν θὰ σὲ ὠφελοῦσαν εἰς τίποτε αὐτοὶ οἱ ἐπαινετικοὶ λόγοι, ἀλλὰ θὰ ἦτο μᾶλλον χλευα-

ὑβρίζων τὰ μὴ ὄντα εἶπη, οὐδὲν πρὸς σὲ πάλιν τὸ ὄνειδος.
 Εἰ δὲ ἐπιλαμβάνεται τὸ συνειδὸς τῶν εἰρημένων, μὴ ἀλγήσης
 τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ διόρθωσον τοῖς πράγμασι. Καὶ ταῦτα ἰέ-
 γω ἐπὶ τῶν ἀληθῶς ὑβρεων. Ἐπεὶ, ἂν πενίαν ὄνειδίζῃ καὶ
 5 δυσγένειαν, καταγέλαστον πάλιν· οὐ γὰρ ὄνειδος ταῦτα τοῦ
 ἀκούοντος, ἀλλὰ τοῦ λέγοντος, ἅτε οὐκ εἰδότως φιλοσοφεῖν.
 Ἀλλά, ὅταν ἐπὶ πολλῶν ταῦτα λέγηται, φησὶν, ἀγνοούντων
 τὴν ἀλήθειαν, ἀφόρητον γίνεται τὸ ἔλκος. Τοῦτο μὲν μάλιστα
 ἐστὶ φορητόν, ὅταν σοι θέαιρον παρῇ, μαρτύρων ἐπαινούντων,
 10 ἀποδεχομένων, σκωπιόντων ἐκεῖνον, κωμωδούντων· οὐ γὰρ
 ὁ ἀμυνόμενος, ἀλλ' ὁ μηδὲν εἰπὼν, οὗτος θαυμασιὸς παρὰ
 τοῖς νοῦν ἔχουσιν. Ἄν δὲ μηδεὶς ἢ νοῦν ἔχων τῶν παρόν-
 των, ταύτῃ μάλιστα αὐτὸν καταγέλασον, καὶ ἐνιρρύφησον τῷ
 θεᾷ τῷ οὐρανοῦ· ἐκεῖ γὰρ σε πάντες ἐπαινέσονται, καὶ
 15 κροτήσουσι, καὶ ἀποδέξονται. Ἀρκεῖ δὲ εἷς ἄγγελος ἀντὶ
 τῆς οἰκουμένης ἀπάσης. Καὶ τί λέγω τοὺς ἀγγέλους, ὅποτε
 αὐτός σε ὁ Δεσπότης ἀνακηρύξει;

Τούτοις τοῖς λογιμοῖς γυμνάζωμεν ἑαυτούς· οὐ γὰρ
 ἔστιν ἐλάττωμα ὑβρισθέντα σιγῇσαι, ἀλλὰ τοῦναντίον, ὑβρι-
 20 σθένια ἀμύνασθαι· εἰ γὰρ ἐλάττωμα ἦν τὸ φέρειν σιγῇ τὰ
 λεγόμενα, οὐκ ἂν εἶπεν ὁ Χριστός, «Ἐὰν τίς σε ραπίσῃ εἰς
 τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην». Ἄν μὲν
 οὖν τὰ μὴ ὄντα λέγῃ, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐλεῶμεν, ὅτι τὴν
 τῶν κατηγορούντων ἐπισπᾶται κόλασιν καὶ τιμωρίαν, οὐδὲ
 25 Γραφὰς ἀναγινώσκειν γινόμενος ἄξιος, («τῷ γὰρ ἁμαρτωλῷ
 φησιν ὁ Θεός· Ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου, καὶ

σμός τὸ ἐγκώμιον, ἔτσι, ἐὰν κανεῖς σὲ ὑβρίζει διὰ πράγματα ἀνύπαρκτα, δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν καὶ πάλιν ὁ ὄνειδισμός διὰ σένα. Ἐὰν ὅμως ἡ συνείδησις σὲ ἐλέγχῃ δι' αὐτὰ ποῦ σοῦ λέγουν, μὴ νοιώσῃς λύπην διὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ διόρθωσε τὰς πράξεις σου. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω διὰ τὰς πραγματικὰς ὑβρεῖς. Διότι, ἐὰν σὲ ὑβρίζει διὰ τὴν πτωχείαν καὶ τὴν ταπεινὴν καταγωγὴν σου, πάλιν αὐτό εἶναι ἄξιον διὰ γέλια· καθ' ὅσον αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν ὑβριν ἐναντίον ἐκείνου ποῦ τὰ ἀκούει, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον ποῦ λέγει αὐτὰς τὰς ὑβρεῖς, διότι δὲν γνωρίζει νὰ φιλοσοφῇ. Ἀλλά, ὅταν αὐτά, λέγει, λέγωνται παρουσίᾳ πολλῶν, ποῦ δὲν γνωρίζουν τὴν ἀλήθειαν, τότε γίνεται ἀνυπόφορος ἡ πληγὴ. Αὐτὸ πρό πάντων εἶναι ὑποφερτόν, ὅταν ὑπάρχουν διὰ σένα θεαταὶ μάρτυρες ποῦ ἐσένα σὲ ἐπαινοῦν, σὲ ἐπιδοκιμάζουν, ἐνῶ ἐκεῖνον τὸν ἐμπαίζουν καὶ τὸν διακωμωδοῦν· διότι ὅχι ἐκεῖνος ποῦ ἀμύνεται, ἀλλ' ἐκεῖνος ποῦ δὲν εἶπε τίποτε, αὐτός εἶναι ἄξιος θαυμασμοῦ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ σκέπτονται λογικά. Ἐὰν ὅμως κανεῖς ἀπὸ τοὺς παρόντας δὲν σκέπτεται λογικά, δι' αὐτὸ πρό πάντων εἶναι ἄξιος διὰ γέλια καὶ νοιώσε εὐχαρίστησιν μὲ τοὺς θεατὰς τοῦ οὐρανοῦ· διότι ἐκεῖ θὰ σὲ ἐπαινέσουν ὅλοι καὶ θὰ σὲ χειροκροτήσουν καὶ θὰ σὲ ἐπιδοκιμάσουν. Ἀρκεῖ δὲ ἓνας ἄγγελος ἀντὶ ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. Καὶ διατί λέγω τοὺς ἀγγέλους, τὴν στιγμὴν ποῦ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θὰ σὲ ἀνακηρύξῃ;

Μὲ αὐτὰς τὰς σκέψεις ἅς ἀσκοῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας· διότι δὲν εἶναι ἐλάττωμα νὰ σιωπήσῃ κάποιος ποῦ ὑβρίσθῃ, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον, τὸ νὰ ἀμυνθῇ ὅταν ὑβρισθῇ· καθ' ὅσον, ἐὰν ἦτο ἐλάττωμα τὸ νὰ ὑπομένῃ κανεῖς μὲ σιωπὴν τὰ λεγόμενα, δὲν θὰ ἔλεγεν ὁ Χριστός, «Ἐὰν κάποιος σὲ ραπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψε εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἄλλην»⁹. Ἄν λοιπὸν λέγῃ πράγματα ποῦ δὲν εἶναι ἀληθινά, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ δείχνομεν εὐσπλαγχνίαν, διότι ἐπισπᾷ κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του τὴν κόλασιν καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν κατηγορούντων καὶ δὲν εἶναι ἄξιος οὔτε τὰς Γραφὰς νὰ ἀναγινώσκῃ («διότι λέγει ὁ Θεός εἰς τὸν ἁμαρτωλόν· Διατί σὺ διηγείσαι τὰ δικαιώματά μου καὶ βάζεις εἰς τὸ

ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ σιόματός σου; Καθήμε-
 νος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις»), ἂν δὲ τὰ ὄντα εἶπῃ,
 καὶ οὕτως ἐλεεινός· ἐπεὶ καὶ ὁ Φαρισαῖος τὰ ὄντα ἔλεγεν,
 ἀλλὰ καὶ οὗτος τὸν μὲν ἀκούοντα ἔβλαψεν οὐδέν, ἀλλὰ καὶ
 5 ὠφέλησεν, αὐτὸν δὲ ἀπεσιέρησε μυρίων ἀγαθῶν, ναυάγιον
 ἀπὸ τῆς κατηγορίας ὑπομείνας ταύτης. Ὡστε ἀμφοιτέρων
 ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀδικούμενος, οὐ σύ.

Σὺ δέ, ἂν νήφῃς, διπλᾶ κερδανεῖς, τό τε ἐξιλεοῦσθαι
 τὸν Θεὸν τῇ σιγῇ, καὶ τὸ μειριάζειν μειζόνως, καὶ ἀφορμὴν
 10 λαμβάνειν ἐκ τῶν εἰρημένων διορθοῦσθαι τὰ πεπραγμένα,
 καὶ τὸ τῆς δόξης τῆς ἀνθρωπίνης ὑπερορᾶν· καὶ γὰρ ἐν-
 τεῦθεν ἡμῖν τὸ ἄλγος ἐγένετο, ὅτι πολλοὶ πρὸς τὴν τῶν
 ἀνθρωπίνων ὑπόνοιαν κεχήνασιν. Οὕτως, ἐὰν θελήσωμεν φι-
 λοσοφεῖν, εἰσόμεθα καλῶς ὅτι οὐδέν τὰ ἀνθρώπινα. Μάθω-
 15 μεν τοίνυν, καί, τὰ ἐλατιώματα ἑαυτῶν ἀναλογισάμενοι, δια-
 ρύσωμεν τῷ χρόνῳ τὴν τούτων διόρθωσιν, τῷ μὲν παρόντι
 μηνὶ τοῦτο, τῷ δὲ ἐπιόντι τὸ ἕτερον, καὶ τῷ μετ' ἐκεῖνον
 ἄλλο πάλιν ὀρίσωμεν ἑαυτοὺς κατορθοῦν, καὶ οὕτω, καθάπερ
 βαθμοῖς τισιν ἀναβαίνοντες, φθάσωμεν πρὸς τὸν οὐρανὸν
 20 διὰ τῆς κλίμακος τοῦ Ἰακώβ· καὶ γὰρ ἡ κλίμαξ ἐκείνη καὶ
 τοῦτό μοι διὰ τῆς ὄψεως ἐκείνης αἰνίττεσθαι δοκεῖ, τὴν με-
 τὰ μικρὸν διὰ τῆς ἀρετῆς ἀνάβασιν, δι' ἧς ἀπὸ τῆς γῆς εἰς
 τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι ἔνι, οὐ βαθμοῖς αἰσθητοῖς χρωμένους,
 ἀλλ' ἐπιδόσει τρόπων καὶ διορθώσει.

25 Ἐπιλαβόμεθα τοίνυν τῆς ἀποδημίας ταύτης καὶ τῆς
 ἀναβάσεως, ἵνα ἐπιτυχόντες τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἐκεῖ
 πάντων ἀπολαυσώμεθα ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στόμα σου τὴν διαθήκην μου; Ἐκάθησο καὶ ὠμίλεις ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ σου»¹⁰), ἂν δὲ εἶναι ἀληθινὰ αὐτὰ ποὺ λέγει καὶ ἔτσι πάλιν εἶναι ἐλεεινός· διότι καὶ ὁ Φαρισαῖος ἔλεγε πράγματα ποὺ ἦσαν ἀληθινὰ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκείνον μὲν ποὺ τὸν ἤκουε δὲν τὸν ἔβλαψε καθόλου, ἀλλὰ καὶ τὸν ὠφέλησεν, ἐνῶ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸν ἐστέρησεν ἀπὸ ἁπείρα ἀγαθὰ, ὑπομείνας ναυάγιον ἀπὸ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν. Ὡστε καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ἐκεῖνος εἶναι ὁ ἀδικούμενος καὶ ὄχι ἐσύ.

Σὺ ὅμως, ἐὰν προσέχης, θὰ ἔχης διπλοῦν κέρδος, καὶ τὸ ὅτι ἀποκτᾷς μεγαλυτέραν μετριοπάθειαν, καὶ λαμβάνεις ἀφορμὴν ἀπὸ τὰ λεγόμενα νὰ διορθώνης τὰς πράξεις σου καὶ νὰ περιφρονῇς τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν· καθ' ὅσον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐδημιουργήθη εἰς ἡμᾶς ἡ λύπη, ἀπὸ τὸ ὅτι πολλοὶ προσέχουν, χωρὶς νὰ σκεφθοῦν καθόλου τὴν γνώμην τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, ἐὰν θελήσωμεν νὰ φιλοσοφοῦμεν, θὰ γνωρίσωμεν καλῶς ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν τὰ ἀνθρώπινα. Ἄς μάθωμεν λοιπὸν αὐτὰ καὶ σκεφθέντες τὰ ἐλαττώματά μας, νὰ διανύσωμεν τὸν χρόνον διορθώνοντες αὐτά, κατὰ μὲν τὸν μῆνα αὐτὸν αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα, τὸ δὲ ἐπόμενον τὸ ἄλλο, καὶ κατὰ τὸν τρίτον μῆνα νὰ ὀρίσωμεν πάλιν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας νὰ ἐπιτύχη κάτι ἄλλο, καὶ ἔτσι, ὥσάν νὰ ἀνεβαίνωμεν κάποιας βαθμίδας, νὰ φθάσωμεν πρὸς τὸν οὐρανὸν διὰ τῆς κλίμακος τοῦ Ἰακώβ· καθ' ὅσον ἡ κλίμαξ ἐκείνη νομίζω ὅτι μὲ ἐκεῖνο τὸ ὄνειρον ὑπαινίσσεται καὶ αὐτό, τὴν βαθμιαίαν δηλαδὴ ἀνάβασιν διὰ τῆς ἀρετῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἤμποροῦμεν νὰ ἀνεβῶμεν ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανὸν χρησιμοποιοῦντες ὄχι αἰσθητὰς βαθμίδας, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπίδοσίν μας εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν διόρθωσιν τοῦ χαρακτῆρος μας.

Ἄς φροντίσωμεν λοιπὸν δι' αὐτὴν τὴν ἀποδημίαν καὶ τὴν ἀνάβασιν, ὥστε, ἀφοῦ ἐπιτύχωμεν νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ ὅλα τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΔ΄

Ίω. 18, 37 - 19, 15

«Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα
εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. Πᾶς, ὁ
5 ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει μου τῆς φωνῆς».

1. Θαυμασιὸν ἡ μακροθυμία, καὶ ὥσπερ ἐν εὐδίῳ λι-
μένι καθίστησι τὴν ψυχὴν, κυμάτων ἀπαλλάττουσα καὶ πνευ-
μάτων πονηρῶν. Καὶ ταύτην πανταχοῦ μὲν ἡμᾶς ὁ Χρι-
στὸς ἐπαίδευσε, μάλιστα δὲ νῦν, κρινόμενος, καὶ ἀγόμενος
10 καὶ περιαγόμενος· καὶ γάρ, πρὸς τὸν Ἄνναν ἀπενεχθεὶς,
μετὰ πολλῆς ἀπεκρίνατο τῆς ἐπιεικείας, καὶ πρὸς τὸν ρα-
πίσαντα ὑπηρέτην εἶπε τὰ πάντα καθελεῖν δυνάμενα τυφον·
καθεῖθεν πρὸς Καϊάφαν, εἶτα πρὸς τὸν Πιλάιον ἐλθὼν, καὶ
ὀλόκληρον θαπανήσας νύκτια ἐν τούτοις, διὰ πάντων τὴν αὐ-
15 τοῦ πραΰτητα ἐπιδείκνυνται· καὶ λεγόντων δι κακοποιός ἐ-
στι, καὶ ἐλέγξαι μὴ δυναμένων, εἰσιτήκει σιγῶν· ὅτε δὲ ἡ-
ρωιήθη περὶ τῆς βασιλείας, τότε ἐφθέγγετο πρὸς τὸν Πιλά-
ιον, παιδεύων αὐτόν, καὶ ἀνάγων πρὸς ὑψηλότερα. Ἀλλὰ
τί δήποτε ὁ Πιλάτος οὐκ ἐπ' αὐτῶν ποιεῖται τὴν ἐξέτασιν,
20 ἀλλ' ἰδίᾳ εἰς τὸ πραιτώριον εἰσελθὼν; Μεγάλην τινὰ εἶχεν
ὑπόνοιαν περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐβούλει, μὴ θορυβούντων Ἰου-
δαίων, πάντα ἀκριβῶς μαθεῖν. Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπε, «Τί ἐ-
ποίησας;», περὶ μὲν τούτου οὐδὲν ἀπεκρίνατο περὶ δὲ οὐ
μάλιστα ὁ Πιλάτος ἀκοῦσαι ἐπόθει, τῆς βασιλείας τῆς αὐτοῦ,

ΟΜΙΛΙΑ ΠΔ΄

Ίω. 18, 37 - 19, 15

«Ἐγὼ δι' αὐτὸ ἐγεννήθην καὶ δι' αὐτὸ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ μαρτυρήσω τὴν ἀλήθειαν. Ὁ καθένας ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ἀκούει τὴν φωνὴν μου».

1. Εἶναι ἀξιοθαύμαστον πρᾶγμα ἡ μακροθυμία, καὶ καθιστᾷ τὴν ψυχὴν ὥσάν νὰ εὐρίσκεται μέσα εἰς γαλήνιον λιμένα, ἀπαλλάττουσα αὐτὴν ἀπὸ τὰ κύματα καὶ τὰ πονηρά πνεύματα. Καὶ αὐτὴν μὲν μᾶς τὴν ἐδίδαξεν ὁ Χριστὸς εἰς κάθε περίπτωση, πρὸ πάντων δὲ τώρα, ποὺ κρίνεται καὶ ὁδηγεῖται ἀπὸ τὸν ἓνα δικαστὴν εἰς τὸν ἄλλον καὶ διαπομπεύεται καθ' ὅσον ὁδηγηθεῖς πρὸς τὸν Ἄνναν, ἀπήντησε μὲ πολλὴν ἐπιείκειαν, καὶ πρὸς τὸν ὑπηρέτην ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἐρράπισεν εἶπε τὰ λόγια ἐκεῖνα ποὺ εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἐξαφανίσουν κάθε ἀλαζονείαν· καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀφοῦ ἦλθε πρὸς τὸν Καϊάφαν καὶ ἔπειτα πρὸς τὸν Πιλάτον καὶ ἐπέρασεν ὁλόκληρον νύκτα πλησίον αὐτῶν, δείχνει μὲ ὅλα τὴν πραότητά του· καὶ ὅταν λέγουν ὅτι εἶναι κακοποιὸς καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸ ἀποδείξουν, ἴσταται σιωπῶν· ὅταν δὲ ἠρωτήθη περὶ τῆς βασιλείας, τότε ὠμίλησε πρὸς τὸν Πιλάτον, διδάσκων αὐτὸν καὶ ἀνεβάζων αὐτὸν πνευματικὰ ὑψηλότερα. Ἀλλὰ διατί τέλος πάντων ὁ Πιλάτος δὲν ἐξετάζει αὐτὸν παρουσίᾳ αὐτῶν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν, ἀφοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον; Εἶχε μίαν μεγάλην ὑπόνοιαν περὶ αὐτῶν καὶ ἤθελε, χωρὶς τὸν θόρυβον τῶν Ἰουδαίων, νὰ τὰ μάθῃ ὅλα μὲ ἀκρίβειαν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἶπε, «Τί ἔκαμες;»¹, δὲν ἔδωσε μὲν περὶ αὐτοῦ καμμίαν ἀπάντησιν, διὰ ἐκεῖνο δὲ ποὺ ὁ Πιλάτος πρὸ πάντων ἐποθοῦσε νὰ μάθῃ, περὶ τῆς ἰδικῆς του βασιλείας, περὶ αὐτῆς δίδει ἀπάντησιν,

περὶ ταύτης ἀποκρίνεται, λέγων, «Ἡ βασιλεία μου οὐκ ἔστιν
ἐκ τοῦ κόσμου τούτου», τουτέστι, 'βασίλευς μὲν εἰμι, ἀλλ' οὐ
τοιούτος, οἷον ὑποπιεύεις, ἀλλὰ πολλῷ λαμπρότερος', καὶ διὰ
τούτων καὶ διὰ τῶν ἑξῆς διτι οὐδὲν εἰργασίαι αὐτῷ δεινὸν
5 ἀποφαίνων ὁ γὰρ εἰπὼν, «Εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς
τοῦτο ἦλθον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ», δείκνυσιν οὐδὲν
εἰργασμένον αὐτῷ δεινόν.

Εἶτα, εἰπὼν, «Πᾶς, ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει μου
τῆς φωνῆς» ἐπισπᾶται διὰ τούτων, καὶ πείθει γενέσθαι τῶν
10 λεγομένων ἀκροατήν· εἴ τις γὰρ ἔστι, φησὶν, ἀληθής, καὶ
ταῦτα ποθεῖ, πάντως ἀκούσεταιί μου. Οὕτω γοῦν καὶ αὐτὸν
εἶλε τοῖς βραχέσι ῥήμασιν, ὡς εἰπεῖν, «Τί ἐστιν ἀλήθεια;».
Ἀλλὰ τέως πρὸς τὸ καιπεῖγον ἴσταιται· συνεῖδε γὰρ διτι
τοῦτο μὲν ἔδεῖτο καιροῦ τὸ ἐρώτημα, θέλει δὲ αὐτὸν ἔξαρ-
15 πάσαι τῆς ὁρμῆς τῶν Ἰουδαίων· διὸ καὶ ἐξῆλθε. Καὶ τί-
φησιν; «Ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὗρίσκω ἐν αὐτῷ». Καὶ
σκοπεῖ πῶς συνειῶς; οὐ γὰρ εἶπεν διτι, ἐπειδὴ ἡμαρτε καὶ
ἄξιός ἐστι θανάτου, χαρίσασθε αὐτὸν τῇ ἔοριῃ, ἀλλὰ,
πρῶτον αὐτὸν ἀπαλλάξας αἰτίας ἀπάσης, τότε ἐκ περισίας
20 ἄξιοι, εἰ καὶ μὴ δούλοιντο ὡς ἀνθρώπον ἀφιέναι, καὶ ὡς ὑ-
πεύθυνον τῷ καιρῷ χαρίσασθαι· διὸ καὶ ἐπήγαγεν· «Ἔσσι
συνήθεια ὑμῖν, ἵνα ἓνα ἀπολύσω ἐν τῷ Πάσχα», εἶτα ἐνιρε-
πτικῶς· «Βούλεσθε οὖν ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;
Ἐκραξαν οὖν πάντες· Μὴ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν». Ὡ-
25 τῆς μιᾶς γνώμης! τοὺς μὲν ὁμοιότους αἰτοῦσι, καὶ τοὺς
ὑπευθύνους ἀφιαῖσι, τὸν δὲ ἀνεύθυνον κολάσαι κελεύουσιν·
οὗτος γὰρ αὐτοῖς ἄνωθεν ὁ νόμος. Σὺ δὲ διὰ πάντων σκοπεῖ
τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Δεσπότου ἐπὶ τούτοις.

«Ἐμάστιξεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος», τάχα ἐκλύσαι βουλόμενος

λέγων, «Ἡ βασιλεία μου δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον²», δηλαδή, εἶμαι μὲν βασιλεύς, ἀλλὰ ὄχι τέτοιος ποῦ φαντάζεσαι, ἀλλὰ πολὺ πιὸ λαμπρότερος, καὶ φανερώνει μὲ αὐτὰ καὶ τὰ εἰς τὴν συνέχειαν ὅτι δὲν διέπραξε κανὲν κακόν· διότι ὁ εἰπὼν, «Διὰ τοῦτο ἐγεννήθην καὶ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ μαρτυρήσω τὴν ἀλήθειαν», δείχνει ὅτι αὐτὸς δὲν διέπραξε κανὲν κακόν.

Ἔπειτα, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ὁ καθένας ποῦ εἶναι ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ἀκούει τὴν φωνὴν μου», προσελκύει μὲ αὐτὰ αὐτὸν καὶ τὸν πείθει νὰ γίνῃ ἀκροατὴς τῶν λόγων του· διότι, λέγει, ἐὰν κάποιος εἶναι ἀληθὴς καὶ ποθῇ αὐτά, ὅπωςδὴποτε θὰ μὲ ἀκούσῃ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸν προσήλκυσε μὲ αὐτὰ τὰ σύντομα λόγια, ὥστε νὰ εἰπῇ, «Τί εἶναι ἀλήθεια;». Ἀλλὰ προηγουμένως τὸ ἐνδιαφέρον σταματᾷ εἰς τὸ πιὸ σπουδαῖον καὶ κατεπεῖγον· διότι ἀντελήφθη ὅτι αὐτὸ τὸ ἐρώτημα ἐχρειάζετο κατάλληλον καιρὸν, ἐνῶ τώρα θέλει νὰ ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τὴν ὁρμὴν τῶν Ἰουδαίων· διὰ τοῦτο καὶ ἐξῆλθε. Καὶ τί λέγει; «Ἐγὼ καμμίαν κατηγορίαν δὲν εὐρίσκω δι' αὐτόν». Καὶ πρόσεχε μὲ πόσῃ συνέσει τὸ κάμνει· διότι δὲν εἶπεν, ἔπειδὴ ἡμάρτησε καὶ εἶναι ἄξιος θανάτου, χαρίσατέ του τὴν ζωὴν λόγῳ τῆς ἐορτῆς, ἀλλὰ, ἀφοῦ πρῶτα τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ κάθε κατηγορίαν, τότε μὲ δύναμιν διατυπώνει τὴν ἀξίωσιν, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ᾔθελον νὰ τὸν ἀφήσουν ὡς ἀθῶον, τουλάχιστον νὰ τοῦ χαρίσουν τὴν ζωὴν, ἂν καὶ εἶναι ἔνοχος, λόγῳ τῆς ἐορτῆς· διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσεν· «Ὑπάρχει συνήθεια εἰς ἐσᾶς, νὰ ἀπολύω ἓναν φυλακισμένον κατὰ τὸ Πάσχα», καὶ ἔπειτα λέγει μὲ τρόπον ὥστε νὰ τὸν σεβασθοῦν· «Θέλετε λοιπὸν ν' ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; Ἐκραύγασαν λοιπὸν ὅλοι· Ὁχι αὐτόν, ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν». Πῶ, πῶ, μιὰρὰ ἀποφασίς! τοὺς μὲν ὁμοίους μὲ αὐτοὺς τοὺς ζητοῦν καὶ ἀπολύουν τοὺς ἐνόχους, ἐνῶ τὸν ἀνεύθυνον τὸν προτρέπουν νὰ τὸν τιμωρήσῃ· διότι αὐτὸ τὸ ἔθιμον εἶχον ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Σὺ ὅμως μὲ ὅλα αὐτὰ πρόσεχε τὴν φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου πρὸς αὐτοὺς.

«Ἐμαστίγωσεν αὐτόν ὁ Πιλάτος», θέλων ἴσως νὰ χα-

καὶ παραμυθῆσασθαι τὸν Ἰουδαϊκὸν ζῆλον· ἐπειδὴ γὰρ τοῖς
 προτέρους οὐκ ἴσχυσεν ἐξελεῖσθαι, σπεύδων μέχρι τούτου τὸ
 δεινὸν σιῆσαι, καὶ ἐμάστιξε, καὶ γενέσθαι τὰ γινόμενα συνε-
 χώρησε, τὴν χλαμύδα καὶ τὸν σιέφανον περιτεθῆναι, ὥστε
 5 αὐτῶν χαλάσαι τὴν ὀργήν· διὰ τοῦτο καὶ ἐστεφανωμένον ἐξή-
 γαγε πρὸς αὐτούς, ἵνα, τὴν ὕδριν τὴν εἰς αὐτὸν γεγεννημένην
 ἰδόντες, μικρὸν ἀναπνεύσωσι τοῦ πάθους, καὶ ἐμέσωσι τὸν
 ἰόν. Καὶ πῶς οἱ σιραιῶται ταῦτα ἐποιοῦν, εἴ γε μὴ ἐπίτα-
 γμα τοῦ ἄρχοντος ἦν; Εἰς χάριν τὴν Ἰουδαϊκὴν ἐπεὶ οὐδὲ
 10 τὴν ἀρχὴν παρ' ἐκείνου κελευσθέντες εἰσῆλθον νυκτός, ἀλλὰ
 τοῖς Ἰουδαίοις χαριζόμενοι, χρημάτων ἕνεκεν πάντα ἐτόλμων.
 Ἀλλ' ὅμως, τοσούτων καὶ τηλικούτων γενομένων, αὐτὸς εἰ-
 σιῇκει σιγῶν· ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς ἐξετάσεως ἐποίησε, καὶ
 οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

15 Σὺ δὲ μὴ μόνον ἄκουε ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας
 ἔχε διηνεκῶς, καί, τὸν βασιλέα τῆς οἰκουμένης καὶ τῶν
 ἀγγέλων πάντων ὁρῶν χλευαζόμενον ὑπὸ σιραιωτῶν διὰ
 ρημάτων, διὰ πραγμάτων, καὶ πάντα φέροντα σιγῇ, μιμοῦ
 διὰ τῶν ἔργων αὐτόν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὁ Πιλάτιος, «Τὸν
 20 βασιλέα τῶν Ἰουδαίων», καὶ σχῆμα αὐτῷ χλευασίας λοιπὸν
 περιτεθέασιν. Εἶτα, ἐξαγαγὼν αὐτόν, φησὶν· «Οὐδεμίαν αἰ-
 τίαν εὗρίσκω κατ' αὐτοῦ». Ἐξῆλθεν οὖν, ἔχων τὸν σιέφανον,
 καὶ οὐδὲ οὕτως ἐσβέσθη ἡ ὀργή, ἀλλ' ἐβόων· «Σταύρωσον,
 σταύρωσον αὐτόν». Ἰδὼν τοίνυν ὁ Πιλάτιος εἰκῇ πάντα γινό-
 25 μενα, φησί· «Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ σταυρώσατε». Ὅθεν
 δῆλον δι καὶ τὰ πρότερα διὰ τὴν ἐκείνων συνεχώρησε μανί-
 αν· «ἐγὼ γάρ», φησὶν, οὐδεμίαν αἰτίαν εὗρίσκω κατ' αὐτοῦ».

2. Ὅρα διὰ πόσων ὁ δικαστὴς ἀπολογεῖται, συνεχῶς
 αὐτὸν ἀπαλλάττων ἐγκλημάτων, ἀλλὰ τοὺς κύνας οὐδὲν τού-

λαρώση καὶ νὰ καταπραΰνη τὸν ἰουδαϊκὸν ζῆλον· ἐπειδὴ δηλαδή με ὅλα τὰ προηγούμενα δὲν κατώρθωσε νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ αὐτοῦς, θέλων νὰ σταματήσῃ τὸ κακὸν μέχρις ἐδῶ, καὶ τὸν ἐμαστίγωσε καὶ ἐπέτρεψε νὰ συμβοῦν τὰ ὅσα συνέβησαν, καὶ νὰ φορέσῃ τὴν χλαμύδα καὶ τὸν στέφανον, ὥστε νὰ καταπραΰνη τὴν ὀργὴν των· διὰ τοῦτο καὶ ὠδήγησεν αὐτὸν πρὸς αὐτοῦς φοροῦντα τὸν στέφανον, ὥστε, βλέποντες τὴν προσβολὴν ποὺ συνέβη εἰς αὐτόν, νὰ συνέλθουν ὀλίγον ἀπὸ τὸ πάθος των καὶ νὰ ἀποβάλουν τὸ δηλητήριον. Καὶ πῶς τὰ ἔκαμνον αὐτὰ οἱ στρατιῶται, ἐὰν βέβαια δὲν ἦτο ἐντολὴ τοῦ ἄρχοντος; Ἐγίνοντο πρὸς χάριν τῶν Ἰουδαίων· διότι οὔτε εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσῆλθον εἰς τὸν κῆπον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς λαβόντες ἐντολὴν ἀπὸ ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὰ ἔκαμον ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων. Ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ συνέβησαν τόσα πολλὰ καὶ τόσα σπουδαῖα, αὐτὸς παρέμενε σιωπῶν, πρᾶγμα ποὺ ἔκαμε καὶ κατὰ τὴν ἐξέτασιν, καὶ δὲν ἔδωσε καμμίαν ἀπάντησιν.

Σὺ ὅμως ὄχι μόνον νὰ ἀκούῃς αὐτά, ἀλλὰ καὶ φύλασσέ τα διαρκῶς εἰς τὴν σκέψιν σου, καί, βλέπων τὸν βασιλέα τῆς οἰκουμένης καὶ ὅλων τῶν ἀγγέλων νὰ χλευάζεται ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν με τοὺς λόγους των, τὰς ἐνεργείας των καὶ νὰ ὑπομένῃ ὅλα σιωπηλός, νὰ μιμῆσαι αὐτόν με τὰ ἔργα σου. Ὅταν λοιπὸν εἶπεν ὁ Πιλᾶτος, «Τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων», τὸν ἐνδύουν ἐν συνεχείᾳ με ἐνδυμασίαν χλευασμοῦ. Ἐπειτα, ὀδηγῶν αὐτόν ἔξω, λέγει· «Δὲν εὕρισκω καμμίαν κατηγορίαν ἐναντίον του». Ἐξῆλθε λοιπὸν, φορῶν τὸν στέφανον καὶ οὔτε ἔτσι ἔσβησεν ἡ ὀργὴ των, ἀλλ' ἐκραύγαζον· «Σταύρωσε, σταύρωσε αὐτόν». Ὅταν λοιπὸν εἶδεν ὁ Πιλᾶτος ὅτι αὐτὰ γίνονται ἄσκοπα, λέγει· «Λάβετέ τον καὶ σταυρώσατέ τον». Ἀρα εἶναι φανερόν ὅτι καὶ τὰ προηγούμενα τὰ ἐπέτρεψε ἐξ αἰτίας τῆς μανίας ἐκείνων· «διότι ἐγώ», λέγει, «δὲν εὕρισκω καμμίαν κατηγορίαν δι' αὐτόν».

2. Πρόσεχε με πόσους τρόπους ὁ δικαστὴς ἀπολογεῖται, ἀπαλλάσσων αὐτόν συνεχῶς ἀπὸ τὰς κατηγορίας, ἀλλὰ

των ἐνέειρεψε· καὶ γὰρ τὸ «λάβετε καὶ σταυρώσατε» ἀφοσιου-
 μένου ἐστί καὶ ἐπὶ πρᾶγμα οὐ συγκεχωρημένον αὐτοῖς ὠθεῖν-
 τος. Αὐτοὶ μὲν οὖν ἤγαγον αὐτόν, ἵνα μετὰ τῆς τοῦ ἄρ-
 χοντος κρίσεως τοῦτο γένηται, συνέβη δὲ τὸναντίον, ἀπὸ
 5 τῆς κρίσεως τοῦ ἄρχοντος αὐτὸν ἀπολύεσθαι μᾶλλον. Εἴτα
 ἐπειδὴ κατησχύνθησαν, «ἡμεῖς νόμον ἔχομεν», φησί, «καὶ
 κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι Υἱὸν Θεοῦ
 ἐποίησεν ἐαυτόν». Πῶς οὖν, εἰπόντιος τοῦ δικασιοῦ, «Λά-
 βετε αὐτόν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίναιτε», ἐλέγχει, «Οὐκ
 10 ἔξεσιν ἡμῖν ἀποκτεῖναι οὐδένα», ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ τὸν νό-
 μον καταφεύγετε; Καὶ σκόπει τὴν κατηγορίαν. «Υἱὸν Θεοῦ
 ἐποίησεν ἐαυτόν». Τοῦτο ἔγκλημα, εἶπέ μοι, τό, τὰ τοῦ Υἱ-
 οῦ τοῦ Θεοῦ πράγματα, λέγειν αὐτόν εἶναι Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;
 Τί οὖν Χριστός; Καὶ ταῦτα πρὸς ἀλλήλους διαλεγομένων
 15 αὐτῶν, εἰόγα, πληρῶν τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο· «Οὐκ ἀνοίγει
 τὸ σιῶμα αὐτοῦ ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἢ κρίσις αὐτοῦ
 ἡρῇ».

Εἴτα Πιλάτος μὲν φοβεῖται, παρ' αὐτῶν ἀκούσας ὅτι
 Υἱὸν Θεοῦ ἐαυτόν ἐποίησε, καὶ δέδωκε μή ποιεῖ ἢ ἀληθές
 20 τὸ λεγόμενον, καὶ δόξῃ παρανομεῖν, αὐτοὶ δέ, διὰ πραγμάτων
 καὶ ρημάτων τοῦτο μαθόντες, οὐ πεφρόκασιν, ἀλλ' ἀναιροῦ-
 σιν αὐτόν, ὑπὲρ ὧν ἐχρῆν προακυνεῖν. Διὰ τοῦτο οὐκ ἔτι
 αὐτόν ἐρωτᾷ, «Τί ἐποίησας;», ἀλλ' ἄνωθεν πάλιν ὑπὸ τοῦ
 φόβου κατασειόμενος ποιεῖται τὴν ἐξέτασιν, λέγων· «Εἰ οὐ
 25 «ὦ ὁ Χριστός;». Ἀλλ' οὐκ ἀπεκρίναιτο· ὁ γὰρ ἀκούσας ὅτι
 «εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἦλθον», καὶ ὅτι «ἡ
 βασιλεία μου οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν», καὶ ὀφείλων ἀντισιῆναι
 καὶ ἐξελέσθαι, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν, ἠκολούθησε δὲ τῇ
 Ἰουδαϊκῇ ὁρμῇ. Εἴτα ἐκεῖνοι, πάντοθεν ἐπιστοιμιζόμενοι, ἐπὶ

3. Ἰω. 18, 31.

4. Ἦσ. 53, 7-8.

5. Ἰω. 18, 35.

6. Ἰω. 18, 36.

τούς σκύλους τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τοὺς ἀπέτρεψε· καθ' ὅσον τὸ «λάβετε καὶ σταυρώσατε» εἶναι λόγια ποὺ δείχνουν ἀφοσίωσιν καὶ ποὺ ὠθοῦν εἰς πράξιν ποὺ δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτούς. Αὐτοὶ λοιπὸν ὠδήγησαν αὐτὸν εἰς τὸν Πιλᾶτον, ὥστε μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἄρχοντος νὰ συμβῇ αὐτό, συνέβη ὅμως τὸ ἀντίθετον, μᾶλλον δηλαδὴ ἐκεῖνος ν' ἀπαλλάσσεται διὰ τῆς ἀποφάσεως ἐκεῖνου. "Ἐπειτα, ἐπειδὴ κατεντροπιάσθησαν, λέγουν· «ἡμεῖς ἔχομεν νόμον, καὶ κατὰ τὸν νόμον μας πρέπει ν' ἀποθάνῃ, διότι ἔκαμε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ». Πῶς λοιπὸν, ὅταν εἶπεν ὁ δικαστής, «Λάβετε αὐτὸν καὶ κρίνατέ τον σύμφωνα μὲ τὸν νόμον σας», ἐλέγετε, «Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ἡμᾶς νὰ φονεύσωμεν κανένα»³, ἐνῶ τώρα καταφεύγετε εἰς τὸν νόμον; Καὶ πρόσεχε τὴν κατηγορίαν. «Ἐκαμε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ». Αὐτό, εἶπέ μου, εἶναι ἄξιον κατηγορίας, τὸ ὅτι δηλαδὴ, πράττων τὰ ἔργα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Τί κάμνει λοιπὸν ὁ Χριστός; Καὶ ἐνῶ ἔλεγον αὐτοὶ μεταξύ των αὐτά, αὐτὸς ἐσιώπα, ἐκπληρώνων τὸν προφητικὸν ἐκεῖνον λόγον· «Δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα του· μὲ ὅλην τὴν ταπείνωσίν του διεξήχθη ἡ κρίσις αὐτοῦ»⁴.

"Ἐπειτα ὁ μὲν Πιλᾶτος φοβεῖται, ἀκούσας ἀπὸ αὐτοῦς ὅτι ἔκαμε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ φοβεῖται μήπως τὸ λεγόμενον εἶναι ἀληθινὸν καὶ φανῇ ὅτι παρανομεῖ, αὐτοὶ δὲ ἂν καὶ τὸ ἐγνώρισαν αὐτό μὲ ἔργα καὶ μὲ λόγια του, δὲν φρίττουν, ἀλλὰ τὸν θανατώνουν, διὰ πράγματα διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ τὸν προσκυνοῦν. Διὰ τοῦτο δὲν ἐρωτᾷ πλέον αὐτόν, «Τί ἔκαμες;»⁵, ἀλλὰ ταρασσόμενος πάλιν ὑπὸ τοῦ ἄνωθεν φόβου κάμνει τὴν ἐξέτασιν, λέγων· «Μήπως σὺ εἶσαι ὁ Χριστός;». Ἀλλὰ δὲν ἀπήντησε· διότι ἐκεῖνος ποὺ ἤκουσεν ὅτι «Διὰ τοῦτο ἐγεννήθην καὶ δι' αὐτό ἦλθον εἰς τὸν κόσμον», καὶ ὅτι «ἡ βασιλεία μου δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον»⁶, καὶ ἔπρεπε νὰ ἀντιδράσῃ καὶ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, αὐτό μὲν δὲν τὸ ἔκαμεν, ἀλλ' ἠκολούθησε τὴν ἰουδαϊκὴν ὁρμήν. "Ἐπειτα ἐκεῖνοι, μολονότι ἀπεστομώθησαν ἀπὸ παντοῦ, παρουσιάζουν τὴν κατηγορίαν ὡς δη-

δημόσιον ἔγκλημα τὸν λόγον ἐξάγουσι, λέγοντες· «Ὁ ποιῶν
 ἑαυτὸν βασιλέα ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι». Ἐχρῆν οὖν τοῦτο
 ἐξετάσαι μετὰ ἀκριθείας, εἴ γε τυραννίδι ἐπέθειτο, καὶ τὸν
 Καίσαρα τῆς βασιλείας ἐκβαλεῖν ἐπεχείρησεν. Ἀλλ' οὐ ποι-
 5 εῖται τὴν ἐξέτασιν μετὰ ἀκριθείας· διὰ τοῦτο οὐδὲν αὐτῷ
 ἀπεκρίναιτο, ἐπειδὴ ἤδει εἰκῇ πάντα ἐρωτιῶντα. Καὶ ἄλλως
 δέ, τῶν ἔργων μαρτυρούντων αὐτῷ, οὐκ ἐβούλετο διὰ λόγου
 νικᾶν καὶ ἀπολογίαν συντιθέναι, δεικνὺς ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τοῦτο
 ἔρχεται. Ἐπεὶ οὖν ἐσίγησε, φησὶν ὁ Πιλάτος· «Οὐκ οἶδας
 10 ὅτι ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαί σε;». Ὁρᾷς πῶς ἑαυτὸν προ-
 κατέκρινεν; Εἴ γὰρ ἐν σοὶ τὸ πᾶν κεῖται, τίνος ἕνεκεν οὐ-
 δεμίαν αἰτίαν εὐρὼν οὐκ ἀπολύεις; Ἐπεὶ οὖν καθ' ἑαυτοῦ
 τὴν ἀπόφασιν ἐξήνεγκε, τότε λέγει· «Μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει
 ὁ παραδιδούς μέ σοι», δεικνὺς ὅτι καὶ αὐτὸς ὑπεύθυνος ἁ-
 15 μαρτίᾳ ἐστίν.

Εἶτα, κατὰσπῶν αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ τὸν τῦφον, φησὶν·
 «Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν, εἴ μὴ ἦν σοι δεδομένον», δηλῶν οὐχ
 ἀπλῶς καὶ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀκολουθίαν τοῦτο γινόμενον,
 ἀλλὰ μυστικῶς ἐπιτελούμενον. Ἰνα δὲ μή, ἀκούσας, «Εἴ μὴ
 20 ἦν σοι δεδομένον», νομίσῃ τοῦ παντὸς ἀπηλλάχθαι ἐγκλή-
 ματος, διὰ τοῦτο εἶπε· «Μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει ὁ παραδι-
 δούς μέ σοι». Καὶ μὴν, εἴ δεδομένον ἦν, οὔτε οὔτις, οὔτε
 ἐκεῖνοι ὑπεύθυνοι ἐγκλημάτων. Εἰκῇ ταῦτα λέγεις· τὸ γὰρ
 «δεδομένον» ἐνταῦθα τὸ «συγκεχωρημένον» ἐστίν· ὥσανεὶ ἔλε-
 25 γεν· Ἐῖασε ταῦτα γενέσθαι οὐ μὴν διὰ τοῦτο τῆς πονηρίας
 ἐκτὸς ὑμεῖς. Κατέπληξεν αὐτὸν διὰ τῶν ρημάτων, καὶ σα-
 φῇ παρέσχετο τὴν ἀπολογίαν· δθεν καὶ ἐζήτει αὐτὸν ἀπολῦ-
 σαι ἐκεῖνος. Ἀλλ' αὐτοὶ πάλιν ἔκραζον· «Ἐὰν τοῦτον ἀπο-

μόσιον ἔγκλημα, λέγοντες· «Ἐκεῖνος ποῦ κάμνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ βασιλέα ἀντιτίθεται εἰς τὸν Καίσαρα». Ἐπρεπε λοιπὸν αὐτὸ νὰ ἐξετάσῃ μὲ λεπτομέρειαν, ἐὰν δηλαδὴ ἐγκατέστησε τυραννίδα καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Καίσαρα ἀπὸ τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ δὲν κάμνει τὴν ἐξέτασιν μὲ λεπτομέρειαν· διὰ τοῦτο δὲν ἔδωσεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς καμμίαν ἀπάντησιν, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι ὅλα τὰ ἔρωτοῦσε χωρὶς κανένα σκοπὸν. Καὶ ἐξ ἄλλου δέ, ἀφοῦ γὰρ ἔργα ἐπεβεβαίωνον τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ, δὲν ἤθελε μὲ λόγια ν’ ἀντικρούσῃ αὐτὰ καὶ νὰ συνθέσῃ ἀπολογίαν, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἔρχεται πρὸς τὸ πάθος μὲ τὴν θέλησίν του. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐσιώπησε, λέγει ὁ Πιλᾶτος· «Δὲν γνωρίζεις ὅτι ἐξουσίαν ἔχω νὰ σὲ σταυρώσω;». Βλέπεις πῶς προκαταδικάζει τὸν ἑαυτὸν του; Ἐὰν δηλαδὴ τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐσένα, διὰ ποῖον λόγον δὲν τὸν ἀπολύεις, ἀφοῦ δὲν εὐρίσκεις καμμίαν βάσιμον κατηγορίαν; Ἀφοῦ λοιπὸν διετύπωσε τὴν ἀπόφασιν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του, τότε λέγει· «Μεγαλυτέραν ἁμαρτίαν ἔχει ἐκεῖνος ποῦ μὲ παρέδωσεν εἰς ἐσένα», δεικνύων ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πιλᾶτος ἦτο ὑπεύθυνος δι’ αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν.

Ἐπειτα, καταστέλλων τὸ φρόνημα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλαζονείαν, λέγει· «Δὲν θὰ εἶχες ἐξουσίαν, ἐὰν δὲν σοῦ ἐδίδετο», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸ δὲν συμβαίνει ἔτσι τυχαῖα καὶ σύμφωνα μὲ τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν πολλῶν γεγονότων, ἀλλὰ ἐπιτελεῖται κατὰ τρόπον μυστικόν. Διὰ νὰ μὴ νομίσῃ δέ, ἀκούσας, «Ἐὰν δὲν σοῦ ἐδίδετο», ὅτι ἀπηλλάχθη ἀπὸ κάθε κατηγορίαν, διὰ τοῦτο εἶπε· «Μεγαλυτέραν ἁμαρτίαν ἔχει ἐκεῖνος ποῦ μὲ παρέδωσεν εἰς ἐσένα». Πράγματι δέ, ἐὰν ἦτο δοσμένον ἀπὸ τὸν Θεόν, τότε οὔτε αὐτός, οὔτε ἐκεῖνοι ἦσαν ὑπεύθυνοι ἐγκλημάτων. Ἀσυλλόγιστα τὰ λέγεις αὐτά· διότι τὸ «δεδομένον» ἐδῶ σημαίνει ὅτι ἔχει ἐπιτραπῇ· εἶναι ὡσὰν νὰ ἔλεγεν· Ἐπέτρεψεν αὐτὰ νὰ συμβοῦν· δὲν εἴσθε ὅμως ἐξ αἰτίας αὐτοῦ σεῖς ἀπηλλαγμένοι τῆς πονηρίας. Κατέπληξεν αὐτὸν μὲ τὰ λόγια του καὶ ἔδωκε σαφῇ ἀπολογίαν· διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ἐζήτην νὰ τὸν ἀπολύσῃ. Ἀλλ’ αὐτοὶ πάλιν ἐκραύγαζον· «Ἐὰν ἀπολύσῃς αὐ-

λύσης, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος». Ἐπειδὴ γάρ, ἀπὸ τοῦ νόμου παραγαγόντες ἐγκλήματα, οὐδὲν ὦνησαν, κακούργως ἐπὶ τοὺς ἔξω τρεῖπονται νόμους, λέγοντες· «Πᾶς, ὁ βασιλέα ἑαυτὸν ποιῶν, ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι». Καὶ ποῦ οὔτις τύραν-
 5 νος ἐφάνη; πόθεν δὲ ἔχετε δεῖξαι τοῦτο; ἀπὸ τῆς αὐτουργί-
 δος; ἀπὸ τοῦ διαδήματος; ἀπὸ τοῦ σχήματος; ἀπὸ τῶν σιρ-
 τιωτῶν; οὐχὶ μόνος αἰεὶ μετὰ τῶν δώδεκα μαθητῶν ἐβάδιζε,
 πάντα εὐτελῶς μειῶν, καὶ τροφὴν καὶ σιολὴν καὶ οἴκησιν;
 Ἄλλ' ὦ τῆς ἀνανδρίας καὶ τῆς ἀκαίρου δειλίας! ὁ γὰρ Πι-
 10 λᾶτις, νομίσας κινδυνεύειν λοιπόν, εἰ παρίδοι ταῦτα, ἐξέρχε-
 ται μὲν ὥς ἐξειτάζων τὸ πρᾶγμα (τὸ γὰρ καθίσαι τοῦτο ἐ-
 δήλευ), οὐδεμίαν δὲ ποιησάμενος ἐξέτασιν, παραδίδωσιν αὐ-
 τόν, νομίζων δυσωπήσειν αὐτούς· διὸ γὰρ οὕτως αὐτὸ ἐποίει,
 ἄκουσον τί φησιν· «Ἴδε ὁ βασιλεὺς ὑμῶν». Ἐπειδὴ δὲ εἶπον
 15 ἐκεῖνοι, «Σταύρωσον», πάλιν ἐπήγαγε, λέγων· «Τὸν βασιλέα
 ὑμῶν σταυρώσω;». Οἱ δὲ ἔκραζον· «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ
 μὴ Καίσαρα».

Ἐκόντες ἑαυτοὺς ὑπέβαλον τῇ κολάσει διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς αὐτοὺς παρέδωκεν, ὅτι καὶ αὐτοὶ πρῶτοι τῆς προ-
 20 νοίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπιστασίας ἑαυτοὺς ἐξέβαλον καί, ἐπει-
 δὴ ὁμοφώνως ἠρνήσαντο τὴν βασιλείαν, εἴασεν αὐτοὺς ταῖς
 ἑαυτῶν ψήφοις περιπεσεῖν (καίτοι τὰ λεγόμενα ἱκανὰ παῦ-
 σαι τῆς ὀργῆς αὐτοὺς λοιπόν), ἀλλ' ἐδεδοίκεσαν μὴ πάλιν
 ἀφρεθεῖς ὀχλαγωγῆσιν, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ἔπραττον·
 25 δεινὸν γὰρ ἢ φιλαρχία, δεινὸν καὶ ψυχὴν ἱκανὸν ἀπολέσαι.
 Διὰ τοῦτο οὐδέποτε αὐτοῦ ἤκουσαν· ἀλλ' ὁ μὲν Πιλᾶτις ἀπὸ
 ψιλῶν ρημάτων ἐβούλειτο ἀφεῖναι, οὔτοι δὲ ἔγκεινται, λέ-
 γοντες· «Σταύρωσον». Καὶ τί δήποτε οὕτως ἀνελεῖν αὐτὸν

τόν, δέν εἶσαι φίλος τοῦ Καίσαρος». Ἐπειδὴ δηλαδὴ δέν ὠφελήθησαν καθόλου μὲ τὰς κατηγορίας ποῦ ἐπενόησαν ἀπὸ τὸν νόμον, μὲ κακοῦργον τρόπον προσφεύγουν πρὸς τοὺς ἐκτὸς αὐτῶν νόμους λέγοντες· «Ὁ καθένας ποῦ κάμνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ βασιλέα, ἀντιτίθεται εἰς τὸν Καίσαρα». Καὶ ποῦ αὐτὸς ἐφάνη ὡς τύραννος; ἀπὸ ποῦ ἤμπορεῖτε νὰ τὸ ἀποδείξετε αὐτό; ἀπὸ τὴν ἀλουργίδα; ἀπὸ τὸ διάδημα; ἀπὸ τὴν περιβολήν; ἀπὸ τοὺς στρατιώτας; δέν ἐβάδισε μόνος πάντοτε μαζὶ μὲ τοὺς δώδεκα μαθητάς του, χρησιμοποιοῦν ὅλα μὲ λιτότητα, καὶ τροφήν καὶ στολήν καὶ κατοικίαν; Ἀλλ' ὦ μέγεθος ἀνανδρίας καὶ ἀνεπικαίρου δειλίας! διότι ὁ Πιλᾶτος, νομίσας ὅτι κινδυνεύει πλέον, ἐὰν παραβλέψῃ αὐτὰ τὰ λόγια, ἐξέρχεται μὲ σκοπὸν νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα, (διότι τὸ ὅτι ἐκάθησεν αὐτὸ ἐφ' ἀνέρωνεν), χωρὶς ὅμως νὰ κάμῃ καμμίαν ἐξέτασιν, παραδίδει αὐτόν, νομίζων ὅτι θὰ καταπραῦνῃ αὐτοῦς· τὸ ὅτι βέβαια τὸ ἔκαμνεν αὐτὸ μὲ αὐτόν τὸν σκοπὸν, ἄκουσε τί λέγει· «Νὰ ὁ βασιλεύς σας». Ἐπειδὴ δὲ εἶπαν ἐκεῖνοι, «Σταύρωσέ τον», πάλιν ἐπρόσθεσε, λέγων· «Τὸν βασιλέα σας νὰ σταυρώσω;». Ἐκεῖνοι δὲ ἐκραύγαζον· «Δέν ἔχομεν βασιλέα, παρὰ μόνον τὸν Καίσαρα».

Μὲ τὴν θέλησίν των ἔρριψαν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὴν κόλασιν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς παρέδωσεν αὐτοὺς, ὅταν καὶ αὐτοὶ πρῶτοι ἀπεμάκρυναν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν προστασίαν του· καί, ἐπειδὴ ὁμῶφωνα ἠρνήθησαν τὴν βασιλείαν του, ἄφησεν αὐτοὺς μὲ τὴν ἀπόφασίν των νὰ περιπέσουν εἰς τὰ δεινὰ (ἂν καὶ βέβαια τὰ λεγόμενα ἦσαν ἱκανὰ νὰ σταματήσουν πλέον τὴν ὀργὴν των), ἀλλ' ἐφοβοῦντο μήπως πάλιν ἀφηθεὶς ἐλεύθερος παρασύρῃ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ ὅλα τὰ ἔκαμνον ὑπὲρ αὐτοῦ· διότι εἶναι φοβερὸν πρᾶγμα ἢ φιλαρχία, φοβερὸν καὶ ἱκανὸν καὶ τὴν ψυχὴν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀπώλειαν. Διὰ τοῦτο τότε δέν ἤκουσαν· ἀλλ' ὁ μὲν Πιλᾶτος ἤθελε νὰ τὸν ἀφήσῃ ἀπλῶς καὶ μόνον μὲ τὰ λόγια, ἐνῶ αὐτοὶ ἐπιμένουν, λέγοντες· «Σταύρωσέ τον». Καὶ διατί τέλος πάντων ἐπιχειροῦσαν νὰ τὸν φονεύσουν μὲ αὐτόν τὸν

ἐπεχείρουν; Ἐπονείδιστος οὗτος ὁ θάνατος ἦν. Δεδοικότις
 οὖν μή τις αὐτοῦ μετὰ ταῦτα γένηται μνήμη, σπουδάζουσι
 καὶ ἐπὶ τιμωρίαν ἀγαγεῖν τὴν ἐπάρατον, οὐκ εἰδότες διὰ
 τῶν κωλυμάτων αἴρεται ἡ ἀλήθεια· διὸ γὰρ τοῦτο ὑπώπιενον,
 5 ἄκουσον τί φασιν «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν διὸ ὁ πλάνος ἐκεῖνος
 εἶπεν διὸ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρωμαι». Διὰ τοῦτο πάντα
 ἐκύκων, ἄνω καὶ κάτω σιρέφοντες, ὥστε τὰ μετὰ ταῦτα
 λυμήνασθαι, καὶ συνεχῶς ἐπεθόων, «Σταύρωσον», δῆμος ἁ-
 τακτος ὑπὸ πῶν ἀρχόντων διεφθαρμένος.

10 5. Ἡμεῖς δὲ μὴ μόνον ἀναγινώσκωμεν ταῦτα, ἀλλὰ καὶ
 ἐπὶ τῆς διανοίας φέρωμεν αὐτιά, τὸν σιέφανον τὸν ἀκάνθινον,
 τὸ ἱμάτιον, τὸν κάλαμον, τὰ ραπίσματα, τὰς ἐπὶ κόρρης πλῆ-
 γάς, τὰ ἐμπιύσματα, τὴν εἰρωνείαν ἱκανὰ γὰρ ταῦτα, συνε-
 χῶς σιρεφόμενα, ἅπασαν ὀργὴν καθελεῖν. Καὶ χλευαζόμεθα,
 15 καὶ ἀδίκως τι πάσχωμεν, συνεχῶς λέγωμεν· «Οὐκ ἔστι δοῦ-
 λος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ» καὶ τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων
 λεγόμενα προφέρωμεν εἰς μέσον, ὅπερ ἐφθέγγαντο λυτιῶν-
 τες, καὶ λέγοντες διὸ «δαιμόνιον ἔχεις», καὶ «Σαμαρείτης
 εἶ σύ», καὶ διὸ «ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια»· διὰ
 20 γὰρ τοῦτο ταῦτα πάντα ὑπέμεινεν, ἵνα αὐτοῦ κατ' ἴχνος
 θαίνωμεν ἡμεῖς, καὶ σκώμματα φέρωμεν, ἃ μάλιστα τῶν
 λοιδοριῶν ἐξίστησι. Ἀλλ' ὅμως αὐτὸς σὺ μόνον ἔφερε ταῦτα,
 ἀλλὰ καὶ πάντα ἔπρατιεν, ὥστε σῶσαι καὶ ἀπαλλάξαι τοὺς
 ταῦτα ποιοῦντας τῆς ἀποκειμένης κολάσεως· καὶ γὰρ καὶ
 25 τοὺς Ἀποσιόλους ἐπὶ τῇ τούτων ἔπεμψε σωτηρίᾳ. Ἀκούεις
 γοῦν αὐτῶν λεγόντων διὸ «οἶδαμεν διὸ κατὰ ἄγνοιαν ἐπρά-
 ξαιτε», καὶ διὰ τούτων εἰς μετάνοιαν αὐτοὺς ἐλκόντων.

Ταῦτα καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν οὐδὲν γὰρ οὕτω τὸν Θεὸν ἰλεῶ
 ποιεῖ, ὥς τὸ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθρούς, καὶ εὖ ποιεῖν τοὺς ἐπη-

7. Ματθ. 27, 63.

8. Ἰω. 13, 16.

9. Ἰω. 7, 20.

10. Ἰω. 8, 48.

11. Λουκᾶ 11, 15.

12. Πράξ. 3, 17.

τρόπον; Ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ θάνατος ἦτο πολὺ ἐξευτελιστικός. Φοβούμενοι λοιπὸν μήπως μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὑπάρξη κάποια ἀνάμνησις αὐτοῦ, φροντίζουν καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς τιμωρίαν ἐπικατάρατον, μὴ γνωρίζοντες ὅτι μὲ τὰ ἐμπόδια διαλάμπει ἡ ἀλήθεια· τὸ ὅτι βέβαια αὐτὸ ἐσκέπτοντο, ἄκουσε τί λέγουν· «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὅτι ὁ πλάνος ἐκεῖνος εἶπεν ὅτι μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας θ' ἀναστηθῶ»⁷. Διὰ τοῦτο τὰ πάντα ἐμηχανεύοντο καὶ ἔκαμνον τὰ πάντα, ὥστε νὰ ἐξαλείψουν τὰ ὅσα θὰ συνέβαινον εἰς τὴν συνέχειαν καὶ συνεχῶς ἐκραύγαζον, «Σταύρωσέ τον», πλῆθος ἄτακτον, διεφθαρμένον ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας.

Ἡμεῖς ὅμως ὄχι μόνον νὰ ἀναγινώσκωμεν αὐτά, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ σκεπτώμεθα, ὡς τὸν στέφανον τὸν ἀκάνθινον, τὸ ἱμάτιόν του, τὸν κάλαμον, τὰ ραπίσματα, τὰς πληγὰς εἰς τὴν παρεϊάν του, τὰ πτύσματα εἰς τὸ πρόσωπόν του, τὴν εἰρωνείαν· διότι αὐτὰ εἶναι ἱκανά, συνεχῶς ἐρχόμενα εἰς τὴν σκέψιν, νὰ ἐξαλείψουν κάθε ὀργήν. Καὶ ἂν ἀκόμη χλευαζώμεθα, καὶ ἂν ἀκόμη πάσχωμεν κάτι ἄδिका, συνεχῶς νὰ λέγωμεν· «Δὲν ὑπάρχει δοῦλος ἀνώτερος ἀπὸ τὸν κύριόν του»⁸, καὶ νὰ σκεπτώμεθα τὰ λεγόμενα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τὰ ὅποια ἔλεγον μὲ λύσσαν πρὸς αὐτόν, ὅτι δηλαδὴ «δαιμόνιον ἔχεις»⁹, καὶ «Σαμαρείτης εἶσαι σύ»¹⁰, καὶ ὅτι «μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Βεελζεβούλ ἐκδιώκει τὰ δαιμόνια»¹¹. διότι δι' αὐτὸ τὰ ὑπέμεινεν ὅλα αὐτά, διὰ νὰ ἀκολουθοῦμεν τὰ ἴχνη του καὶ νὰ ὑπομένωμεν τοὺς χλευασμούς, πράγματα ποῦ κατ' ἐξοχὴν ἐξοργίζουν περισσότερον ἀπὸ ὅλας τὰς προσβολάς. Ἀλλ' ὅμως αὐτὸς ὄχι μόνον ὑπέμενεν αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἔκαμνε τὰ πάντα, ὥστε νὰ σῶσῃ καὶ ν' ἀπαλλάξῃ ἐκείνους, ποῦ ἔπραττον αὐτά, ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ποῦ ἐπιφυλάσσεται δι' αὐτούς· καθ' ὅσον καὶ τοὺς Ἀποστόλους τοὺς ἔστειλε διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. Ἀκούεις λοιπὸν αὐτοὺς νὰ λέγουν, «γνωρίζομεν ὅτι ἐπράξατε αὐτά μὴ γνωρίζοντες»¹², καὶ νὰ προσελκύουν μὲ αὐτὰ αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν.

Αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὥς μιμηθῶμεν· τίποτε δὲν ἐξευμενίζει τόσον τὸν Θεόν, ὅσον τὸ ν' ἀγαπῶμεν τοὺς ἐχθρούς μας

ρεάζοντις. "Οταν τις ἐπηρεάξῃ, μὴ πρὸς αὐτὸν ἴδῃς, ἀλλὰ
 πρὸς τὸν κινουῦντα δαίμονα, καὶ τὴν ὀργὴν ἅπασαν κατ' ἐ-
 κείνου κένωσον, αὐτὸν δὲ καὶ ἐλέει τὸν ὑπ' ἐκείνου κινου-
 μενον· εἰ γὰρ τὸ ψεῦδος ἀπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ τὸ ὀργίζεσθαι
 5 εἰκῇ πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖθεν. "Οταν κωμωδοῦντα ἴδῃς, ἐννό-
 ησον ὅτι ὁ διάβολός ἐστιν αὐτὸν ὁ κινῶν· οὐ γὰρ Χριστιανῶν
 τὰ σκώμματα· ὁ γὰρ κελυσθεὶς πενθεῖν, καὶ ἀκούων, «Οὐαὶ
 οἱ γελῶντες!», εἶτα ὀνειδίζων, καὶ σκώπιων, καὶ διακαιόue-
 ρος, οὐ τοῦ λοιδορεῖσθαι παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ θρηνεῖσθαι ἄξιος,
 10 ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς ἐταράχθη, τὸν Ἰούδαν ἐννοήσας. Ταῦτα
 οὖν ἅπαντα μελετῶμεν ἐπὶ τῶν ἔργων· ἂν γὰρ ταῦτα μὴ
 κατορθώσωμεν, εἰκῇ καὶ μάτην εἰς τὸν κόσμον ἤλθομεν,
 μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ κακῷ· οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ πίστις ἱκανὴ εἰς
 τὴν βασιλείαν εἰσαγαγεῖν, ἀλλὰ καὶ ταύτη μάλιστα κατακρῖ-
 15 ναι τοὺς θίον φαῦλον ἐπιδεικνυμένους ἔχει· «ὁ γὰρ εἰδὼς
 τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολ-
 λάς», καὶ πάλιν «Εἰ μὴ ἤλθον», φησί, «καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς,
 ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον».

Ποίαν οὖν ἔξομεν ἀπολογία, ἐντὸς τῶν βασιλείων γινό-
 20 μενοι, καὶ εἰς τὰ ἅδυντα διακύψαι καταξιωθέντες, καὶ κρι-
 νωνοὶ κατασιάντες μυσηρίων, ἁμαρτιῶν ἀπαλλαιπόντων, τῶν
 οὐδενὸς τούτων μειεσχηκότων Ἑλλήνων γινόμενοι χείρους;
 Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι διὰ δόξαν κενὴν τρεσσύτην ἐπεδείξαντο φιλο-
 σοφίαν, πολλῷ ἁλλον ἡμᾶς διὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν χρη-
 25 πᾶσαν ἀρετὴν ἐπιέναι. Νῦν δὲ οὐδὲ χρημάτων καταφρονοῦ-
 μεν, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν καὶ τῆς ἐαυτῶν πολλάκις ὑπερεῖδον
 ψυχῆς, καὶ παῖδας ἐπέδωκαν ἐν πολέμοις τῇ τῶν δαιμόνων

---

 13. Λουκᾶ 6, 25.

14. Λουκᾶ 12, 47.

15. Ἰω. 15, 22.

καὶ νὰ εὐεργετῶμεν ἐκείνους ποὺ μᾶς βλάπτουν. "Όταν κάποιος σοῦ κάμνη κακόν, μὴ ἰδῆς πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν δαίμονα ποὺ κινεῖ αὐτόν, καὶ ὅλην τὴν ὀργὴν σου ἄδεις εἰς αὐτόν, ἐνῶ αὐτόν ποὺ κινεῖται ἀπὸ τὸν δαίμονα νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθῇς· διότι ἐὰν τὸ ψεῦδος προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολον, πολὺ περισσότερον προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ τὸ νὰ ὀργιζώμεθα ἀπερίσκεπτα. "Όταν ἰδῆς νὰ σὲ διαπομπεύῃ κάποιος, σκέψου ὅτι ὁ διάβολος εἶναι αὐτὸς ποὺ κινεῖ αὐτόν· διότι οἱ ἐμπαιγμοὶ δὲν εἶναι γνῶρισμα τῶν χριστιανῶν· διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ πενθῇ καὶ ἀκούων, «'Αλλοίμονον εἰς ἐκείνους ποὺ ἐμπαίζουν!»¹³, εἰς τὴν συνέχειαν ὑβρίζει καὶ ἐμπαίζει καὶ ὀργίζεται, δὲν εἶναι ἄξιός νὰ ὑβρίζεται ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλ' εἶναι ἄξιός διὰ θρήνους, διότι καὶ ὁ Χριστὸς ἐταράχθη, σκεφθεὶς τὸν Ἰούδαν. "Όλα αὐτὰ λοιπὸν ἄς τὰ μελετῶμεν εἰς τὰς πράξεις μας· διότι, ἐὰν αὐτὰ δὲν τὰ κατορθώσωμεν, ἄσκοπα καὶ ἀνώφελα ἦλθομεν εἰς τὸν κόσμον, μᾶλλον δὲ καὶ διὰ κακόν· καθ' ὅσον δὲν εἶναι ἡ πίστις ἱκανὴ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ καὶ ἔτσι πρὸ πάντων ἔχει τὴν δύναμιν νὰ καταδικάσῃ ἐκείνους ποὺ ζοῦν πονηρὸν βίον· «διότι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου του καὶ δὲν τὸ ἐκτελεῖ, θὰ τιμωρηθῇ πολὺ αὐστηρά»¹⁴· καὶ πάλιν· «'Εὰν δὲν εἶχον ἔλθει», λέγει, «καὶ δὲν ὠμιλοῦσα εἰς αὐτοὺς, ἀμαρτίαν δὲν θὰ εἶχον»¹⁵.

Ποίαν λοιπὸν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν, ὅταν, ζῶντες μέσα εἰς τὰ θεῖα ἀνάκτορα καὶ καταξιωθέντες νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰ ἄδυτα καὶ γενόμενοι κοινωνοὶ τῶν μυστηρίων ἐκείνων ποὺ ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, γινώμεθα χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ποὺ δὲν ἠξιώθησαν νὰ μετάσχουν εἰς κανένα ἀπὸ αὐτά; Διότι, ἐὰν ἐκεῖνοι ἐπέδειξαν τόσην φιλοσοφίαν ἀπλῶς ἀπὸ ματαιοδοξίαν, πολὺ περισσότερον πρέπει ἡμεῖς νὰ ἀσκοῦμεν κάθε ἀρετὴν, ἐπειδὴ αὕτῃ ἀρέσκει εἰς τὸν Θεόν. Τώρα ὅμως οὔτε τὰ χρήματα περιφρονοῦμεν, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν πολλές φορές ἐπεριφρόνησαν καὶ τὴν ζωὴν των καὶ τὰ παιδιὰ των παρέδωσαν εἰς

μανία, καὶ τῆς φύσεως κατεφρόνησαν διὰ τοὺς δαίμονας, ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ἀργυρίου διὰ τὸν Χριστόν, οὐδὲ ὀργῆς διὰ τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ φλεγμαινόμεν, καὶ πυρετιόντων οὐδὲν ἄμεινον διακείμεθα. Καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι, τῷ κακῷ κατε-
 5 χόμενοι, διακαεῖς εἰσιν, οὕτω καὶ ἡμεῖς, ὥσπερ ἀπὸ πυρὸς ἀγχόμενοι, οὐδαμοῦ τῆς ἐπιθυμίας σιῆσαι δυνάμεθα, καὶ ὀργὴν καὶ φιλοχρηματίαν αὖξοντες. Διὰ ταῦτα αἰσχύνομαι καὶ ἐκπλήττομαι, παρὰ μὲν Ἑλλῆσι βλέπων χρημάτων ὑπερ-
 ορῶντας, παρὰ δὲ ἡμῖν μαινομένους ἅπαντας· εἰ γὰρ καὶ
 10 τούτων εὗροιμέν τινας καταφρονοῦντας, ἀλλ' ἑτέροις ἀλί-
 σκονται, θυμῷ καὶ βασκανίᾳ· καὶ πρᾶγμα δύσκολον, καθαρὰν φιλοσοφίαν εὗρεῖν.

Τὸ δὲ αἷτιον, οὐ σπουδάζομεν τὰ φάρμακα λαβεῖν παρὰ τῶν Γραφῶν, οὐδὲ μετὰ καιανύξεως αὐταῖς προσέχομεν,
 15 καὶ ὀδύνης, καὶ σιναγμοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς, εἴ ποτε οἰκλήν ἀγά-
 γοιμεν· διὰ τοῦτο, ἐπειδὴν πολὺς φορυτὸς ἔλθῃ βιωτικῶν
 πραγμάτων, ἐπεκλύζει πάντα, καί, εἴ τι γέγονε κέρδος, ἀπόλ-
 λυσιν· οὐδὲ γάρ, εἴ τις, τραῦμα ἔχων, εἴτα φάρμακον ἐπιτι-
 θεῖς, μὴ μετὰ ἀκριβείας ἐπιδήσειεν, ἀλλ' ἐάσειεν ἐκπεσεῖν,
 20 καὶ ὑδαί, καὶ κόνει, καὶ αὐχμῷ, καὶ μυρίοις ἑτέροις τοῖς
 δυναμένοις ἐπιτρίψαι τὸ ἔλκος ἑαυτοῦ ἐκδοίῃ, γενήσεται ἡ
 πλέον αὐτῷ, ἀλλὰ οὐ παρὰ τὴν τῶν φαρμάκων ἀσθένειαν, ἀλ-
 λά παρὰ τὴν οἰκείαν ραθυμίαν. Τοῦτο καὶ ἡμῖν συμβαίνειν
 εἴωθεν, διὰ τοῖς μὲν θείοις λόγοις μικρὸν προσέχωμεν
 25 τοῖς δὲ βιωτικοῖς ἀνθρώπον ἑαυτοῦ ἐκδῶμεν καὶ διηνεκῶς·
 οὕτω γὰρ ὁ σπόρος ἀποπνίγεται πᾶς, καὶ πάντα ἄκαρπα γί-
 νεται. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, μικρὸν διαβλέψωμιν, ἀνα-

τὴν μανίαν τῶν δαιμόνων κατὰ τοὺς πολέμους, καὶ τὴν φύσιν ἐπεριφρόνησαν χάριν τῶν δαιμόνων, ἡμεῖς δὲ οὔτε τὰ χρήματα περιφρονοῦμεν χάριν τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τὴν ὀργὴν ἐξαλείφομεν, ποὺ εἶναι πρᾶγμα ἀρεστὸν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐξοργιζόμεθα καὶ φθάνομεν νὰ εἴμεθα εἰς κατὰστασιν ὅχι καλυτέραν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ πυρετόν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, κυριευμένοι ἀπὸ τὸ κακὸν τῆς ἀσθενείας, κατακαίονται, ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ὡσὰν νὰ καιώμεθα ἀπὸ κάποιαν φλόγα, δὲν ἠμποροῦμεν μὲ κανένα τρόπον νὰ σταματήσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν μας, αὐξάνοντες καὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν φιλοχρηματίαν. Διὰ τοῦτο ἐντρέπομαι καὶ ἐκπλήττομαι, διότι ἀπὸ μὲν τοὺς ἐθνικοὺς βλέπω πολλοὶ νὰ περιφρονοῦν τὰ χρήματα, ἐνῶ εἰς ἡμᾶς ὅλοι εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ τὴν μανίαν αὐτήν· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εὕρωμεν μερικοὺς νὰ περιφρονοῦν αὐτά, ἀλλ' ὅμως εἶναι κυριευμένοι ἀπὸ ἄλλα πάθη, ἀπὸ θυμὸν καὶ φθόνον· καὶ εἶναι δύσκολον πρᾶγμα νὰ εὕρωμεν καθαρὰν εὐσέβειαν.

Ἡ αἰτία λοιπὸν εἶναι, τὸ ὅτι δὲν φροντίζομεν νὰ λαμβάνωμεν τὰ φάρμακα ἀπὸ τὰς Γραφάς, οὔτε προσέχομεν αὐτάς μὲ κατάνυξιν καὶ μὲ ὀδύνην καὶ μὲ στεναγμόν, ἀλλ' ἀπλῶς τὰς ἀκούομεν, ἐὰν συμβῇ κάποτε νὰ ἔχωμεν ἐλεύθερον χρόνον· διὰ τοῦτο, ὅταν παρουσιασθῇ μεγάλο πλῆθος βιωτικῶν ὑποθέσεων, τὰ σκεπάζει ὅλα, καί, ἐὰν προέκυψε κάποιο κέρδος, τὸ ἐξαφανίζει· διότι οὔτε θὰ ἔχη κάποιαν βελτίωσιν, ἐὰν κάποιος ποὺ ἔχει τραῦμα, θέσῃ φάρμακον ἐπάνω εἰς αὐτὸ καὶ δὲν τὸ δέσῃ μὲ ἀκρίβειαν, ἀλλὰ τὸ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ καὶ ἐκθέσῃ τὸ τραῦμα τοῦ εἰς τὸ νερό, τὴν σκόνην, τὴν ρυπαρότητα καὶ εἰς ἄπειρα ἄλλα ποὺ εἶναι δυνατόν νὰ ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν μὲ αὐτό, αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ συμβῇ ἐξ αἰτίας τῶν φαρμάκων, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς τοῦ ἀδιαφορίας. Αὐτὸ συνήθως συμβαίνει καὶ εἰς ἡμᾶς, ὅταν, εἰς μὲν τοὺς θείους λόγους, δίδομεν μικρὰν προσοχήν, ἐνῶ εἴμεθα συνεχῶς ἀφωσιωμένοι εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα· διότι ἔτσι ἀποπνίγεται ὅλος ὁ σπόρος καὶ ὅλα γίνονται ἄκαρπα. Διὰ νὰ μὴ συμβαίνη λοιπὸν αὐ-

βλέψωμεν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ κατανεύσωμεν εἰς τὰ μνήματα καὶ τὰς σοροὺς τῶν ἀπελθόντων· καὶ ἡμᾶς γὰρ τὸ αὐτὸ μένει τέλος, καὶ αὐτὴ τῆς ἀποδημίας ἀνάγκη πολλάκις πρὸ τῆς ἐσπέρας ἡμῖν ἐπισιτήσεται.

- 5 Παρασκευάζομεθα τοίνυν πρὸς τὴν ἔξοδον ταύτην· καὶ γὰρ πολλῶν ἡμῖν δεῖ τῶν ἐφοδίων· ἐπεὶ καὶ πολὺ τὸ καῦμα ἐκεῖ, πολὺς ὁ αὐχμός, πολλὴ ἡ ἐρημία. Οὐκ ἔστιν εἰς πανδοχεῖον καταλῦσαι λοιπόν· οὐκ ἔστιν ἀγοράσαι τι, μὴ πάντα ἐντεῦθεν λαβόντα. Ἄκουσον γοῦν τί λέγουσιν αἱ παρθέναι·
- 10 «Ὑπάγετε πρὸς τοὺς πωλοῦντας», ἀλλ' οὐχ εὖρον ἀπελθοῦσαι. Ἄκουσον τί φησιν ὁ Ἀβραάμ, ὅτι «χάσμα μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν». Ἄκουσον τί φησιν ὁ Ἰεζεκιήλ περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅτι «Νῶε, καὶ Ἰώβ, καὶ Δανιήλ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν οὐ μὴ ρύσονται». Ἀλλ' ἡμᾶς μὴ γένοιτο τούτων ἀκοῦσαι τῶν ρη-
- 15 μάτων, ἀλλὰ, ἀρκοῦντα τῆς αἰωνίου ζωῆς λαβόντας ἐντεῦθεν τὰ ἐφόδια, μετὰ παρηγορίας ἰδεῖν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

- ἐν τοῖς μυστηρίοις ἀσπάζομεθα ἀλλήλους, ἵνα οἱ πολλοὶ γενώμεθα ἓν καὶ ἐπὶ τῶν ἀμνητῶν κοινὰς ποιούμεθα τὰς εὐχὰς, λιτανεύοντες ὑπὲρ νοσούντων, καὶ τῶν καρπῶν τῆς οἰκουμένης, καὶ γῆς καὶ θαλάττης. Ὅρας πάσαν τῆς ἀγάπης
- 5 τὴν δύναμιν; ἐν ταῖς εὐχαῖς; ἐν τοῖς μυστηρίοις; ἐν ταῖς παραινέσεσι; Τοῦτο πάντων αἷτιον τῶν ἀγαθῶν. Ἄν ταύτης ἐχώμεθα μετὰ ἀκριθείας, καὶ τὰ παρόντα καλῶς οἰκονομήσομεν, καὶ τῆς βασιλείας ἐπιτευξόμεθα· ἥς γένοιτο πάν-
- 10 τας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τό, ἄς συνέλθωμεν ὀλίγον καὶ ἄς ἀναβλέψωμεν πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἄς σκύψωμεν τὸ βλέμμα μας εἰς τὰ μνήματα καὶ τὰς σοροὺς τῶν ἀποθανόντων· διότι καὶ ἡμᾶς αὐτὸ τὸ τέλος μᾶς περιμένει καὶ αὕτῃ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀποδημίας μας πολλές φορές θὰ μᾶς ἔλθῃ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐσπέραν.

Ἦς προετοιμαζώμεθα λοιπὸν διὰ τὴν ἔξοδον αὐτὴν· καθ' ὅσον χρειαζόμεθα πολλὰ ἐφόδια· διότι εἶναι μέγας ὁ καύσων ἐκεῖ, μεγάλη ἡ ξηρασία, μεγάλη ἡ ἐρημία. Δὲν εἶναι δυνατόν πλέον νὰ καταλύσῃ κανεὶς εἰς πανδοχεῖον· δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀγοράσῃ κάτι, ἐὰν δὲν τὰ ἔλαβεν ὅλα ἀπὸ ἐδῶ. Ἦς ἀκουσέτε λοιπὸν τί λέγουν αἱ παρθένοι· «Πηγαίνετε πρὸς ἐκείνους ποὺ πωλοῦν»¹⁶, ἀλλὰ δὲν εὔρον ὅταν ἐπῆγαν ν' ἀναζητήσουν. Ἦς ἀκουσέτε τί λέγει ὁ Ἀβραάμ, ὅτι «ὑπάρχει χάσμα ἀνάμεσα εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ἐσᾶς»¹⁷. Ἦς ἀκουσέτε τί λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ διὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅτι «ὁ Νῶε καὶ ὁ Ἰὼβ καὶ ὁ Δανιήλ δὲν θὰ σώσουν τοὺς υἱοὺς των»¹⁸. Ἦς εἴθε νὰ μὴ συμβῇ εἰς ἡμᾶς ν' ἀκούσωμεν αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ, ἀφοῦ λάβωμεν ἀπὸ ἐδῶ μὲ ἐπάρκειαν τὰ ἐφόδια, νὰ συναντήσωμεν μὲ παρρησίαν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, τὸ κράτος καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

16. Ματθ. 25, 9.

17. Λουκᾶ 18, 26.

18. Ἰεζ. 14, 14' 16.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕ'

Ἰω. 19, 16 - 20, 9

«Τότιε οὖν παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς ὁ Πιλάτιος, ἵνα
σταυρωθῇ. Παρέλαβον δὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἤγαγον
5 αὐτόν. Καὶ βασιᾶζων τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ, ἐξῆλθεν
εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου τόπον, Ἑβραϊσι δὲ Γολ-
γοθᾶ, ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν».

1. Αἱ εὐπραγίαι τοὺς οὐ προσέχοντας δειναὶ καταβαλεῖν
καὶ παρασῦραι· οὕτω καὶ Ἰουδαῖοι, παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀπο-
10 λαύοντες τῆς τοῦ Θεοῦ ροπῆς, τὸν νόμον τῆς τῶν ἐθνῶν
βασιλείας ἐπεζήτουν, καὶ ἐν ἐρήμῳ μετὰ τὸ μάννα κρομμύ-
ων ἐμέμνηντο· κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐνιαῦθα, τὴν
βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ παραιτούμενοι, τὴν τοῦ Καίσαρος ἐπ'
αὐτοὺς ἐκάλουν. Τοιγάρτοι διὰ τοῦτο ἐπέσκησεν αὐτοῖς βα-
15 σιλέα κατὰ τὴν αὐτῶν ἀπόφασιν. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα ἤκουσε·
ὁ Πιλάτιος· παρέδωκεν αὐτόν, ἵνα σταυρωθῇ· σφόδρα αἰόγως·
δέον γὰρ ἐρωτῆσαι, εἴ γε ἐσπούδασεν ὁ Χριστὸς ἐπιθέσθαι
τυραννίδα, ἀπὸ τοῦ φόβου μόνου τὴν ἀπόφασιν ἤνεγκε·
καίτοι γε, ἵνα μὴ τοῦτο πάθῃ, προλαβὼν ὁ Χριστὸς φησιν·
20 «Ἡ ἐμὴ βασιλεία οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Ἀλλὰ
τοῖς παροῦσιν ἐναντὶν ὅλον δούς, οὐδὲν μέγα φιλοσοφῆσαι ἠ-
θέλησε· καίτοι τὸ τῆς γυναικὸς ὄναρ ἱκανὸν ἦν αὐτὸν κατα-
πλῆξαι. Ἀλλ' οὐδενὶ τούτων ἐγένειο θελίτων, οὐδὲ πρὸς
τὸν οὐρανὸν εἶδεν, ἀλλὰ παρέδωκεν αὐτόν. Οἱ δὲ ἐπέθηκαν

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕ΄

΄Ιω. 19, 16 - 20, 9

«Τότε λοιπόν παρέδωσεν αὐτόν ὁ Πιλᾶτος εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ σταυρωθῇ. Ἔλαβον δὲ ἐκεῖνοι τὸν Ἰησοῦν καὶ ὠδήγησαν αὐτόν, καὶ βαστάζων αὐτὸς τὸν σταυρόν του, ὠδηγήθη εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου τόπον, ποῦ εἰς τὰ ἐβραϊκὰ λέγεται Γολγοθᾶ, ὅπου καὶ τὸν ἐσταύρωσαν».

1. Αἱ εὐημερίαι ἔχουν τὴν δύναμιν ἐκείνους ποῦ δὲν προσέχουν νὰ τοὺς καταβάλλουν καὶ νὰ τοὺς παρασύρουν· ἔτσι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἐνῶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπήλαυον τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ, ἤθελον τὸν νόμον τῆς βασιλείας τῶν ἐθνικῶν, καὶ εἰς τὴν ἔρημον μετὰ τὸ μάννα ἔφερον εἰς τὴν μνήμην των τὰ κρομμύδια· κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λοιπόν καὶ ἐδῶ, ἀρνούμενοι τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ, ἐπεκαλοῦντο διὰ τὸν ἑαυτόν των τὴν βασιλείαν τοῦ Καίσαρος. Καὶ πράγματι διὰ τοῦτο διώρισεν εἰς αὐτοὺς βασιλέα, σύμφωνα μὲ τὴν θέλησίν των. Ὄταν λοιπόν ὁ Πιλᾶτος ἤκουσεν αὐτά, παρέδωσεν αὐτόν διὰ νὰ σταυρωθῇ· πάρα πολὺ ἀπερίσκεπτα· διότι ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐρωτήσῃ, ἐὰν ὁ Χριστὸς πράγματι ἐπεχείρησε νὰ ἐγκαταστήσῃ τυραννικὴν ἐξουσίαν, ἔβγαλε τὴν ἀπόφασιν μόνον ἀπὸ τὸν φόβον· ἂν καὶ βέβαια, διὰ νὰ μὴ τὸ πάθῃ αὐτὸ ὁ Πιλᾶτος, τὸν προλαμβάνει ὁ Χριστὸς καὶ τοῦ λέγει· «Ἡ ἰδική μου βασιλεία δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον»¹. Αὐτὸς ὅμως παραδῶσας ὅλον τὸν ἑαυτόν του εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, δὲν ἠθέλησε νὰ φιλοσοφήσῃ τίποτε τὸ ἀνώτερον· ἂν καὶ βέβαια τὸ ὄνειρον τῆς γυναικός του ἦτο ἱκανὸν νὰ τὸν ἐκπλήξῃ. Ἀλλὰ μὲ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔγινε καλύτερος, οὔτε εἶδε πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ παρέδωσεν αὐτόν. Ἐ-

αὐτῷ τὸν σταυρόν, ὥς καταδίκῳ λοιπόν καὶ γὰρ τὸ ξύλον
οἰωνίζοντο, καὶ οὐδὲ θιγεῖν ἠνείχοντο. Οὕτω καὶ ἐν τῷ
τύπῳ γέγονε· καὶ γὰρ ὁ Ἰσαὰκ τὰ ξύλα ἐβάστασεν. Ἀλλὰ
τότε μὲν μέχρι τῆς γνώμης τοῦ πατρὸς ἔσται τὸ πρᾶγμα
5 (τύπος γὰρ ἦν), νῦν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων ἐξηλθεν· ἀλή-
θεια γὰρ ἦν.

Καὶ ἦλθεν εἰς τὸν Κρανίου τόπον. Τινὲς φασιν ἐκεῖ
τὸν Ἀδὰμ τετελευτηκέναι καὶ κεῖσθαι, καὶ τὸν Ἰησοῦν ἐν
τῷ τόπῳ, ἔνθα ὁ θάνατος ἐβασίλευσεν, ἐκεῖ καὶ τὸ τροπαιον
10 στήσας· καὶ γὰρ τροπαιον ἐξήει βασιλεύων τὸν σταυρόν κατὰ
τῆς τοῦ θανάτου τυραννίδος· καὶ καθάπερ οἱ νικηταί, οὕτω
καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῶν ὤμων ἔφερε τὸ τῆς νίκης σύμβολον. Τί
γὰρ, εἰ καὶ εἰέρα γνώμῃ ἐπέτατον ταῦτα οἱ Ἰουδαῖοι; Σταυ-
ροῦσι δὲ αὐτὸν καὶ μετὰ λησιῶν, ἄκοντες καὶ ἐν τούτῳ τὴν
15 προφητείαν πληροῦντες· ἃ γὰρ ὑβρίζοντες ἐποιοῦν οὕτοι,
ταῦτα τῇ ἀληθείᾳ συνειτέλει, ἵνα μάθῃς ὅση αὐτῆς ἡ δύναμις·
καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἄνωθεν προεῖπεν ὁ Προφήτης, ὅτι «μετὰ
ἀνόμων ἐλογίσθη». Ἐβούλετο τοιγαροῦν συσκιᾶσαι τὸ γινό-
μενον ὁ δαίμων, ἀλλ' οὐκ ἴσχυσεν· ἐσταυρώθησαν μὲν γὰρ
20 οἱ τρεῖς, ἔλαμψε δὲ μόνος ὁ Ἰησοῦς, ἵνα μάθῃς, ὅτι ἡ δύνα-
μις αὐτοῦ τὸ πᾶν εἰργάσατο. Καίτοι τῶν τριῶν ἐπὶ τοῦ σταυ-
ροῦ προσηλωμένων, τὰ θαύματα οὕτως ἐγένετο· ἀλλ' ὅμοις
οὐδεὶς οὐδὲν τῶν γινομένων ἐπέτρεψεν οὐδενὶ ἐκείνων, ἀλλ'
ἢ μόνῳ τῷ Ἰησοῦ οὕτως ἔωλος ἢ τοῦ διαβόλου ἐπιβουλὴ
25 γέγονε, καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ τὸ πᾶν περιειράπη κεφαλὴν· καὶ
γὰρ ἐκ τῶν δύο τούτων διεσώθη εἷς. Οὐ μόνον τοίνυν οὐκ
ἐπηρέασε τῇ δόξῃ τοῦ σταυρουμένου, ἀλλὰ καὶ συνειτέλεσεν οὐ

κεῖνοι δὲ ἔθεσαν ἐπ' αὐτοῦ τὸν σταυρόν, ὥς νὰ ἐπρόκειτο πλέον διὰ κατάδικον· καθ' ὅσον καὶ τὸ ξύλον τὸ ἐθεωροῦσαν ὡς κακὸν σημεῖον καὶ δὲν ἠνείχοντο οὔτε καὶ νὰ τὸ ἀγγίσουν. Ἔτσι συνέβη καὶ κατὰ τὴν προτύπωσιν τοῦ σταυρικοῦ θανάτου· καθ' ὅσον καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἐβάστασε τὰ ξύλα. Ἀλλὰ τότε μὲν τὸ πρᾶγμα ἔφθασε μέχρι τὴν ἀπόφασιν τοῦ πατρός του (διότι ἦτο προτύπωσις), τώρα ὁμως ἐπροχώρησε τὸ πρᾶγμα καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν· διότι ἦτο πραγματικότης.

Καὶ ἦλθεν εἰς τὸν Κρανίου τόπον. Μερικοὶ λέγουν ὅτι εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον ἀπέθανε καὶ εἶναι θαμένος ὁ Ἀδὰμ, καὶ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος, ἐκεῖ ἔστησε καὶ τὸ τρόπαιον· καθ' ὅσον ἐξήρχετο βαστάζων τὸν σταυρόν ὡς τρόπαιον κατὰ τῆς τυραννίδος τοῦ θανάτου· καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ νικηταί, ἔτσι καὶ αὐτὸς ἔφερεν ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους του τὸ σύμβολον τῆς νίκης. Διότι τί σημασίαν ἔχει ἐὰν οἱ Ἰουδαῖοι μὲ ἄλλην σκέψιν διέτασσαν νὰ γίνουν αὐτά; Σταυρώνουν δὲ αὐτὸν μαζὶ μὲ ληστάς, ἐκπληρώνοντες καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν τὴν προφητείαν· διότι ἐκεῖνα ποὺ αὐτοὶ ἔπραττον ὑβρίζοντες, αὐτὰ ἀπέβαινον ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, διὰ νὰ μάθῃς πόση εἶναι ἡ δύναμις αὐτῆς· καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ τὸ προεῖπε φωτισθεὶς ἐξ οὐρανοῦ καὶ ὁ προφήτης, ὅτι «ἐλογίσθη μετὰ τῶν ἀνόμων»². Ἦθελε βέβαια ὁ δαίμων νὰ ἐπισκιάσῃ τὸ γινόμενον, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε· διότι, ἐσταυρώθησαν μὲν οἱ τρεῖς, ἔλαμψεν ὁμως μόνος ὁ Ἰησοῦς, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἡ δύναμις του ἔπραξε τὸ πᾶν. Ἄν καὶ βέβαια οἱ τρεῖς ἦσαν καρφωμένοι ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν, ἀλλὰ καὶ ἔτσι τὰ θαύματα ἐγίνοντο· ἀλλ' ὁμως κανεὶς δὲν ἀπέδωσεν εἰς κανένα ἀπὸ ἐκείνους τίποτε ἀπὸ τὰ συμβάντα, παρὰ μόνον εἰς τὸν Ἰησοῦν· τόσον πολὺ ἄτολμος κατέστη ἡ ἐπιβουλή τοῦ διαβόλου καὶ ἐστράφη τὸ πᾶν εἰς τὴν κεφαλὴν του· καθ' ὅσον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο διεσώθη ἓνας. Ὅχι λοιπὸν μόνον δὲν ἔβλαψε τὴν δόξαν τοῦ σταυρωμένου, ἀλλὰ καὶ συνετέλεσεν ὑπὲρ αὐτῆς ὅχι ὀλίγον· διότι ἀπὸ τὸ νὰ κλονήσῃ τὰς πέτρας δὲν

μικρόν τοῦ γὰρ κλονῆσαι τὰς πέτρας σὺν ἔλαιον ἦν τὸν ἡσιτὴν ἐν σταυρῷ μεταβαλεῖν, καὶ εἰς παράδεισον εἰσαγαγεῖν.

«Ἐγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος», ὁμοῦ μὲν τοὺς Ἰουδαίους ἀμυνόμενος, ὁμοῦ δὲ ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς φαῦλον ἐξέδωκαν, καὶ τὴν ψῆφον ταύτην τῇ κοινωνίᾳ τῶν λησιῶν βεβαιῶσαι ἐπεχείρουν, ἵνα μηδενὶ λοιπὸν ἐξῇ πονηρὰς ἐπιφέρειν αἰτίας καὶ κατηγορεῖν ὡς φαύλου τινὸς καὶ πονηροῦ, ἐμφράτιων αὐτῶν τὰ σιόματα καὶ πάντων τῶν κατηγορεῖν βουλομένων, καὶ δεικνὺς ὅτι τῷ οἰκείῳ βασιλεῖ ἐπανετίθησαν, ὥσπερ ἐπὶ τροπαίου τινός, οὕτω τὰ γράμματα ἔθηκε, λαμπρὰν ἀφιέντια φωνήν, καὶ τὴν νίκην δηλοῦντα, καὶ τὴν βασιλείαν ἀνακηρύττοντα, εἰ καὶ μὴ ὁλόκληρον καὶ τοῦτο οὐ μιᾷ γλώττῃ, ἀλλὰ τρισὶ φωναῖς δῆλον ἐποίησεν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὺς εἶναι εἰκὸς μιγάδας ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τὴν ἐσθιήν, ὥστε μηδένα ἀγνοεῖν τὴν ἀπολογίαν, ταῖς φωναῖς ἀπάσαις τῶν Ἰουδαίων τὴν μανίαν ἐσηλίτευσε. Καὶ γὰρ καὶ ἐσταυρωμένῳ ἐβάσκαλλον καίτοι τί τοῦτο ὑμᾶς ἔβλαπτεν; Οὐδέν· εἰ γὰρ θνητὸς ἦν καὶ ἀσθενής, καὶ σθέννυσθαι ἔμελλε, τί δεδοίκατε τὰ γράμματα, λέγοντα ὅτι βασιλεύς ἐστι τῶν Ἰουδαίων; Καὶ τί φασιν; «Εἶπεν, ὅτι αὐτὸς εἶπε»· νῦν μὲν γὰρ ἀπόφασίς ἐστι καὶ κοινὴ ψῆφος, ἂν δὲ προστεθῇ ὅτι «ἐκεῖνος εἶπε», τῆς αὐτοῦ προσητείας καὶ ἀλαζονείας δείκνυται τὸ ἔγκλημα ὃν.

Ἀλλ' οὐχ ὁ Πιλάτος παρειράπη, ἀλλ' ἐπὶ τῆς προίερας ἔστι γνώμη. Οὐ μικρόν δὲ καὶ ἐντεῦθεν οἰκονομεῖται, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἔπειδὴ γὰρ κατεχώσθη τοῦ σταυροῦ τὸ ξύλον, ὡς οὐδενὸς αὐτὸν ἀνελέσθαι σπουδάζοντος, τῷ καὶ φόβον ἐπιχεῖσθαι, καὶ πρὸς ἕτερα κατεπείγοντα τοὺς πιστεύον-

ἦτο κατώτερον τὸ νὰ μεταβάλη τὸν ληστήν ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ μέσα εἰς τὸν παράδεισον.

«Ἐγραψε δὲ ὁ Πιλᾶτος καὶ ἐπιγραφὴν», ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν Ἰουδαίων, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸν παρέδωσαν ὡς φαῦλον καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν ἐπιχειροῦσαν νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσουν μὲ τὴν μετὰ τῶν ληστῶν σταύρωσίν του, διὰ νὰ μὴ ἤμπορῇ λοιπὸν κανεὶς νὰ διατυπώσῃ πονηρὰς κατηγορίας καὶ νὰ τὸν κατηγορῇ ὡσὰν κάποιον φαῦλον καὶ πονηρόν, φράσσων τὰ στόματα αὐτῶν καὶ ὄλων ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ τὸν κατηγοροῦν καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ ἰδικοῦ των βασιλέως, ὡσὰν ἀκριβῶς εἰς κάποιον τρόποιον, ἔτσι ἔθεσε τὴν ἐπιγραφὴν, ἀφήνοντας περίλαμπρον φωνὴν καὶ δηλοῦσαν τὴν νίκην καὶ διακηρύσσουσαν τὴν βασιλείαν, ἃν καὶ ὄχι ὀλόκληρον· καὶ αὐτὸ τὸ ἐδήλωσεν ὄχι μὲ μίαν γλῶσσαν, ἀλλὰ μὲ τρεῖς. Διότι, ἐπειδὴ φυσικὸν ἦτο νὰ εὐρίσκοντο, λόγῳ τῆς ἐορτῆς, καὶ πολλοὶ ἀλλόφυλοι μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, διὰ νὰ μὴ ἀγνοῇ κανεὶς τὴν ἀπολογίαν του, ἐστιγμάτισε τὴν μανίαν τῶν Ἰουδαίων εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Καθ' ὅσον καὶ ἐσταυρωμένον τὸν ἐμισοῦσαν· καὶ ὅμως εἰς τί σὰς ἔβλαπτεν αὐτό; Εἰς τίποτε· διότι ἐὰν ἦτο θνητὸς καὶ ἀνίσχυρος καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐξαφανισθῇ μὲ τὸν θάνατόν του, διατί φοβεῖσθε τὰ γράμματα ποὺ λέγουν ὅτι εἶναι βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Καὶ τί λέγουν; «Εἶπεν, ὅτι αὐτὸς εἶπε»· διότι τώρα μὲν εἶναι ἀπόφασις καὶ κοινὴ γνώμη, ἃν ὅμως προστεθῇ ὅτι «ἐκεῖνος εἶπε», ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ κατηγορία ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς του αὐθαδείας καὶ ἀλαζονείας.

Ὅμως ὁ Πιλᾶτος δὲν ἥλλαξε γνώμην, ἀλλ' ἔμεινε σταθερὸς εἰς τὴν προηγουμένην γνώμην του. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ γεγονότος δὲν εἶναι μικρὰ ἡ σημασία ὡς πρὸς τὸ σχέδιον τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη· διότι, ἐπειδὴ ἐπήχθη τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ μέσα εἰς τὴν γῆν δὲν ἐφρόντισε νὰ τὸ βγάλῃ κανεὶς καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου ποὺ ἐδημιουργήθη καὶ ἐξ αἰτίας τῆς φρον-

τας σπεύδειν, ἔμελλε δὲ χρόνοις ὕστερον ἐπιζητεῖσθαι, εἰκὸς
 δὲ τοὺς τρεῖς ὁμοῦ κεῖσθαι σιαυρούς, ἵνα μὴ ἀγνοῇται ὁ τοῦ
 Δεσπότου, πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ μέσον αὐτὸν κεῖσθαι, ἐπει-
 5 τὰ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ τίτλου δῆλος πᾶσιν ἐγένετο· οἱ γὰρ τῶν
 λησιῶν τίτλους οὐκ εἶχον. Οἱ δὲ σιραιῶται διενείμαντο
 τὰ ἱμάτια, τὸν δὲ χιτῶνα οὐκ ἔτι. "Οὐρα πανταχοῦ δι' ὧν
 ἐπονηρεῦοντο τὰς προφητείας πληρουμένας· καὶ γὰρ καὶ τοῦ-
 το ἄνωθεν προείρητο. Καίτοι γε τρεῖς ἦσαν σιαυρούμενοι,
 ἀλλὰ τὰ τῶν προφητειῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐπληροῦτο· διὰ τί γὰρ
 10 μὴ ἐπὶ τῶν ἄλλων τοῦτο ἐποίησαν, ἀλλ' ἐπὶ τούτου μόνου;
 (οἱ δέ μοι σκόπει προφητείας ἀκριβείαν). Οὐ γὰρ ὅτι ἐμε-
 ρίσαντο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ οὗ ἐμερίσαντο εἶπεν ὁ Προ-
 φῆτης· τὰ μὲν οὖν διενείμαντο, τὸν δὲ χιτῶνα οὐ διενείμαν-
 το, ἀλλὰ κλήρω τὸ πρᾶγμα ἐπέτερεσαν.

15 2. Τὸ δὲ «ἐκ τῶν ἄνωθεν ὕφαντός» οὐχ ἀπλῶς πρόσκει-
 ται, ἀλλ' οἱ μὲν φασιν ἀλληγορίαν δι' αὐτοῦ δηλοῦσθαι, ὅτι
 οὐχ ἀπλῶς ἄνθρωπος ἦν ὁ σιαυρούμενος, ἀλλὰ καὶ ἄνωθεν
 τὴν θεότητα εἶχε, τινὲς δὲ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ χιτωνίσκου φασὶ
 τὸν Εὐαγγελιστὴν ἰστορεῖν· ἐπειδὴ γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ, δύο
 20 ράκη συμβάλλοντες, οὕτως ὑφαίνουσι τὰ ἱμάτια, δηλῶν ὁ Ἰω-
 ἀννης διὸ τοιοῦτος ἦν ὁ χιτωνίσκος φησὶν· «Ἐκ τῶν ἄνωθεν
 ὕφαντός». Τοῦτο δὲ ἐμοὶ δοκεῖ λέγειν, αἰνιτιζόμενος τὸ εὐτε-
 λές τῶν ἱματίων, καὶ ὅτι, καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν,
 οὕτω καὶ ἐν τῇ σιολῇ τὸ λιτὸν ἐδίωκε σχῆμα. Καὶ οἱ μὲν
 25 σιραιῶται ταῦτα ἐποίουν, αὐτὸς δὲ σιαυρούμενος παρατίθε-
 ται τὴν μητέρα αὐτοῦ τῷ μαθητῇ, παιδεύων ἡμᾶς μέχρι ἐ-
 σχάτης ἀναπνοῆς πᾶσαν ποιεῖσθαι ἐπιμέλειαν τῶν γεγεννη-
 κότων. "Οἷε μὲν οὖν ἀκαίρως ἠνόχλησε, λέγει· «Τί ἐμοὶ καὶ

τίδος τῶν πιστῶν δι' ἄλλα κατεπείγοντα ζητήματα, ἐπρόκειτο δὲ μετὰ ἀπὸ χρόνια νὰ ἀναζητηθῇ, φυσικὸν δὲ ἦτο νὰ ἦσαν καὶ οἱ τρεῖς σταυροὶ μαζί, διὰ νὰ μὴ ἀγνοῇται ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου, ἔγινε γνωστὸς εἰς ὅλους πρῶτον μὲν ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὸς εὕρισκετο εἰς τὸ μέσον τῶν δύο ἄλλων, ἔπειτα δὲ καὶ ἀπὸ τὸν τίτλον· διότι οἱ σταυροὶ τῶν ληστῶν δὲν εἶχον τίτλους. Οἱ δὲ στρατιῶται ἐμοιράσθησαν μεταξύ των τὰ ἐνδύματά του, ὅχι ὅμως καὶ τὸν χιτῶνα. Πρόσεχε πῶς παντοῦ ἐκπληρώνονται αἱ προφητεῖαι μὲ ὅλας ἐκείνας τὰς πονηρὰς ἐνεργείας των· καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ προελέχθη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς. Μολονότι βέβαια ἦσαν τρεῖς οἱ σταυρωμένοι, ἀλλὰ τὰ τῶν προφητειῶν ἐξεπληρώνοντο εἰς αὐτόν· διότι, διατί δὲν ἔκαμαν αὐτὸ τὸ μοίρασμα τῶν ἐνδυμάτων καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ληστὰς, ἀλλὰ μόνον εἰς αὐτόν; (σὺ δὲ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς προφητείας). Διότι ὅχι μόνον προεῖπεν ὁ προφήτης ὅτι ἐμοιράσθησαν, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν ἐμοιράσθησαν· τὰ μὲν λοιπὸν ἄλλα ἐνδύματά του τὰ ἐμοιράσθησαν, τὸν χιτῶνα ὅμως δὲν τὸν ἐμοιράσθησαν, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα τὸ ἐτακτοποίησαν μὲ κλῆρον.

2. Τὸ δὲ «ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφάντος» δὲν ἀνεφέρθη ἔτσι τυχαῖα, ἀλλ' ἄλλοι μὲν λέγουν ὅτι εἶναι ἀλληγορικὴ ἢ σημασία αὐτοῦ, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἦτο ἀπλῶς ἄνθρωπος ὁ σταυρούμενος, ἀλλὰ καὶ εἶχε τὴν θεότητα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, μερικοὶ δὲ λέγουν ὅτι ὁ εὐαγγελιστῆς ἐξιστορεῖ τὸ εἶδος τοῦ χιτωνίσκου· ἐπειδὴ δηλαδὴ εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἐνώνοντες δύο τεμάχια ὑφάσματος, ἔτσι ὑφαίνουν τὰ ἐνδύματα, διὰ νὰ δείξῃ ὁ Ἰωάννης ὅτι τέτοιος ἦτο ὁ χιτωνίσκος, λέγει· «Ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφάντος». Αὐτὸ νομίζω τὸ λέγει, ὑπαινισσόμενος τὸ εὐτελὲς τῶν ἐνδυμάτων του, καὶ ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς εἰς ὅλα τὰ ἄλλα, ἔτσι καὶ εἰς τὴν στολὴν ἐπεδίωκε τὴν λιτὴν περιβολήν. Καὶ οἱ μὲν στρατιῶται ἔκαμνον αὐτά, αὐτὸς δὲ σταυρούμενος ἀναθέτει τὴν μητέρα του εἰς τὸν μαθητὴν του, διδάσκων ἡμᾶς ὅτι πρέπει μέχρι τὴν τελευταίαν πνοὴν νὰ καταβάλλωμεν κάθε φροντίδα διὰ τοὺς γονεῖς μας. Ὅταν βέβαια εἰς

σοί, γύναι;», καὶ «τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου;», ἐνταῦθα δὲ πολλήν τὴν φιλοσοφίαν ἐπιδείκνυται, καὶ παραιτῆται αὐτὴν τῷ μαθητῇ, ὃν ἠγάπα. Πάλιν ἑαυτὸν κρύπτει ὁ Ἰωάννης μειριάζων· εἰ γὰρ ἐβούλετο κομπάζειν, καὶ τὴν αἰτίαν ἂν
 5 ἐνέθηκε, δι' ἣν ἠγαπάτο· καὶ γὰρ εὖκός ἦν μεγάλην τινὰ εἶναι καὶ θαυμασιήν. Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐδὲν ἕτερον τῷ Ἰωάννῃ διαλέγεται, οὐδὲ παραμυθεῖται αὐτὸν κατηφοῦντα; "Οτι καιρὸς οὐκ ἦν τῆς τῶν ρημάτων παρακλήσεως. Καὶ ἄλλως δέ, σὺ μικρὸν ἦν τὸ τιμηθῆναι αὐτὸν τιμῇ τοιαύτῃ, καὶ τῆς
 10 παραμονῆς λαβεῖν τὸν μισθόν.

Σὺ δέ μοι σκόπει καὶ ἐστιαυρωμένος ἅπαντα ἀταράχως ἔπραττε, τῷ μαθητῇ διαλεγόμενος περὶ τῆς μητρὸς, προφητείας πληρῶν, τῷ λησιτῇ χρησιὰς ὑποκρίνων ἐλπίδας· καί-
 15 τοι γε πρὶν ἢ σιαυρωθῆναι φαίνεται ἰδρῶν, ἀγωνιῶν, δεδοικώς. Τί ποτε οὖν τοῦτο ἐστίν; Οὐδὲν ἄπορον, οὐδὲν ἄσαφές· ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ τῆς φύσεως ἀσθενεία ἐδείχθη, ἐνταῦτα δὲ ἡ τῆς δυνάμεως περιουσία ἐδείκνυτο. Ἄλλως δέ, καὶ ἡμᾶς δι' ἀμφοτέρων παιδεύει τούτων, καὶ πρὸ τῶν δεινῶν θορυβώμεθα, μὴ διὰ τοῦτο ἀφίστασθαι τῶν δεινῶν,
 20 ἐπειδὴν δὲ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐμβῶμεν, πάντα ῥᾶσια καὶ εὐκολα ἡγεῖσθαι. Μὴ τοίνυν τρέμωμεν θάνατον· ἔχει μὲν γὰρ ἡ ψυχὴ κατὰ φύσιν τὸ φιλόζωον, ἀλλ' ἐν ἡμῖν κεῖται λοιπὸν ἡ ὑῆσαι ταύτης τὰ δεσμά, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀσθενῆ ποιῆσαι, ἢ δῆσαι, καὶ τυραννικωτέραν ἐργάσασθαι. "Ωσπερ γὰρ ἔχο-
 25 μεν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς τῶν σωμάτων μίξεως, ὅταν δὲ φιλοσοφῶμεν, ἀσθενῆ ποιοῦμεν τὴν τυραννίδα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ζωῆς συμβαίνει· καθάπερ γὰρ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν σωμάτων ἐνέθηκε τῆς παιδοποιΐας, συγκροτῶν ἡμῶν τὰς δια-

3. Ἰω. 2, 4.

4. Ματθ. 12, 48.

ἀκατάλληλον στιγμὴν τὸν ἠνόχλησεν ἡ μητέρα του, λέγει, «Τί τὸ κοινὸν ὑπάρχει ἀνάμεσα εἰς ἐμένα καὶ εἰς ἐσένα;»³, καὶ «ποία εἶναι ἡ μητέρα μου;»⁴, ἐδῶ ὅμως δείχνει πολλὴν φιλοστοργίαν καὶ ἀναθέτει αὐτὴν εἰς τὸν μαθητὴν ποῦ τὸν ἀγαποῦσε. Πάλιν κρύπτει τὸν ἑαυτὸν του ὁ Ἰωάννης ἀπὸ μετριοφροσύνης· διότι ἐὰν ἤθελε νὰ καυχηθῇ, θ' ἀνέφερε καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἠγαπᾶτο· καθ' ὅσον φυσικὸν ἦτο νὰ εἶναι αὕτῃ μεγάλη καὶ θαυμαστή. Διατί ὅμως τίποτε ἄλλο δὲν λέγει εἰς τὸν Ἰωάννην, οὔτε τὸν παρηγορεῖ ποῦ ἦτο λυπημένος; Διότι δὲν ἦτο καιρὸς διὰ λόγους παρηγορίας. Ἐξ ἄλλου δὲ δὲν ἦτο μικρὸν πρᾶγμα τὸ νὰ τιμηθῇ αὐτὸς μὲ τέτοιαν τιμὴν καὶ νὰ λάβῃ τὸν μισθὸν τῆς παραμονῆς του πλησίον τοῦ Κυρίου.

Σὺ ὅμως πρόσεχε σὲ παρακαλῶ πῶς, ἐνῶ ἦτο ἐσταυρωμένος, ὅλα τὰ ἔκαμνεν ἀτάραχος, συνομιλῶν μὲ τὸν μαθητὴν διὰ τὴν μητέρα του, ἐκπληρῶν προφητείας, καὶ δίδων καλὰς ἐλπίδας εἰς τὸν ληστήν· ἂν καὶ βέβαια πρὶν σταυρωθῇ φαίνεται νὰ ἰδρῶνῃ, νὰ ἀγωνιᾷ, νὰ φοβῇται. Τί τέλος πάντων σημαίνει αὐτό; Δὲν εἶναι καθόλου ἄξιον ἀπορίας οὔτε ἀσαφές· διότι εἰς ἐκείνην μὲν τὴν περίπτωσιν ἐδείχθη ἡ ἀδυναμία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐνῶ ἐδῶ ἐδεικνύετο ἡ ὑπεροχὴ τῆς δυνάμεώς του. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἡμᾶς μᾶς διδάσκει μὲ αὐτὰ τὰ δύο, καὶ ἂν ἀκόμη πρὸ τῶν συμφορῶν θορυβώμεθα, νὰ μὴ ἀποφεύγωμεν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ θορύβου τὰ δεινὰ, ὅταν ὅμως εἰσέλθωμεν εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅλα νὰ τὰ θεωροῦμεν εὐχάριστα καὶ εὐκόλα. Ἄς μὴ τρέμωμεν λοιπὸν τὸν θάνατον· βέβαια ἡ ψυχὴ ἀγαπᾷ μὲν ἐκ φύσεως τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτᾶται πλεον ἢ ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τοὺς δεσμούς αὐτῆς καὶ νὰ κάμωμεν ἀνίσχυρον τὴν ἐπιθυμίαν, ἢ νὰ δεθῶμεν στενώτερα μὲ αὐτοὺς τοὺς δεσμούς καὶ νὰ κάμωμεν πιὸ τυραννικὴν τὴν ἐπιθυμίαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔχομεν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκικῆς μίξεως, ὅταν ὅμως φιλοσοφοῦμεν κάμνομεν ἀνίσχυρον αὐτὴν τὴν τυραννίδα, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ζωὴν· ὅπως δηλαδὴ ἔθεσε μέσα μας τὴν σαρκικὴν ἐπιθυμίαν χάριν τῆς τεκνοποιΐας, ἐξασφαλίζων ἔτσι

- δοχὰς ὁ Θεός, οὐ κωλύων τὴν ἀνωτέρω τῆς ἐγκρατείας
 ὁδεύειν ὁδόν, οὕτω καὶ τὸν πόθον τῆς ζωῆς ἐνέσπειρε,
 κωλύων ἑαυτοὺς ἀναιρεῖν, οὐκ ἐμποδίζων δὲ ἡμῖν πρὸς τὸ
 τῆς παρούσης ζωῆς ὑπεροχᾶν. Καὶ χρηή, ταῦτα εἰδότας, τὰ
 5 μέτρα διατηρεῖν, καὶ μήτε αὐτομάτως ἐπὶ τὸν θάνατον ἵεναι
 ποιέ, καὶ μὴ μυσία ἂν ἔχῃ δεινά, μήτε ἐλκομένους ὑπὲρ τῶν
 τῷ Θεῷ δοκούντων ἀναδύεσθαι καὶ ὀκνεῖν, ἀλλὰ θαρροῦν-
 τας ἀποδύεσθαι, τὴν μέλλουσαν τῆς παρούσης ζωῆς προ-
 τιμῶντες.
- 10 «Αἱ δὲ γυναῖκες παρεισιτήκεισαν τῷ σιαυρῷ» καὶ τὸ
 ἀσθενέστερον γένος ἀνδρειότερον ἐφάνη τότε· οὕτω πάντα
 μειοσκευάζεται λοιπόν. Αὐτοὺς δέ, τὴν μητέρα παραθέμενος,
 φησὶν· «Ἴδε ὁ υἱός σου». Βαβαὶ τῆς τιμῆς! ὅση τὸν μαθη-
 τὴν ἐτίμησε τιμῇ! Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἀπῆει λοιπόν, τῷ
 15 μαθητῇ παρέδωκε τημελήσοντι· ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν, ἃ τε
 μητέρα οὔσαν, ἀλγεῖν, καὶ τὴν προσίαν ζητεῖν, εἰκότως
 αὐτὴν ἐγχειρίζει τῷ ποθουμένῳ. Τούτῳ φησὶν· «Ἴδε ἡ
 μήτηρ σου». Ταῦτα δὲ ἔλεγε, συνάπτων αὐτοὺς εἰς ἀγάπην·
 ὅπερ οὖν καὶ ὁ μαθητὴς συνιείς, «εἰς τὰ ἴδια αὐτὴν ἔλαβε».
- 20 Διὰ τί γὰρ μηδεμιᾶς ἄλλης ἐμνημόνευσε γυναικός, καίτοι
 καὶ ἑτέρα εἰσιτήκει; Διδάσκων ἡμᾶς πλεον τι νέμειν ταῖς
 μητρᾷσιν· ὥσπερ γὰρ ἐναντιούμενοις τοῖς γοιεῦσι περὶ τὰ
 πνευματικὰ οὐδὲ εἰδέναι χρηή, οὕτως, ὅταν μηδὲν ἐμποδίζω-
 σιν, ἅπαν τὸ εἰκὸς ἀπονέμειν αὐτοῖς δεῖ, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων
 25 αὐτοὺς τιθέναι, ἀνθ' ὧν ἔτεκον, ἀνθ' ὧν ἐνέθρεψαν, ἀνθ' ὧν
 μυσία ὑπέστησαν δεινά. Οὕτω καὶ Μαρκίωνος ἐπιστοιμίζει
 τὴν ἀνατοχυντίαν· εἰ γὰρ μὴ ἐγεννήθη κατὰ σάρκα, μηδὲ

5. Ὁ Μαρκίων ἦτο γνωστικός καὶ αἵρεσιάρχης τῶν Μαρκιωνιτῶν. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σινώπην τοῦ Πόντου περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶ-
 νος, ἔδρασε δὲ κυρίως εἰς τὴν Ρώμην. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐδίδασκεν
 ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἐγεννήθη πράγματι ἐκ τῆς Μαρίας. Διὰ περισσότερα
 βλ. Η.Θ.Ε.

ὁ Θεός τὴν διαδοχὴν μας διὰ τῶν τέκνων, μὴ ἐμποδίζων νὰ βαδίζωμεν τὴν ἀνωτέραν ὁδὸν τῆς ἐγκρατείας, ἔτσι καὶ ἐνέσπειρε μέσα μας τὸν πόθον τῆς ζωῆς, ἐμποδίζων ἡμᾶς νὰ ἀφαιροῦμεν τὴν ζωὴν μας, μὴ ἐμποδίζων ὅμως ἡμᾶς νὰ περιφρονοῦμεν τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς. Καὶ πρέπει γνωρίζοντες αὐτά, νὰ διατηροῦμεν τὸ μέτρον, καὶ οὔτε ποτὲ μὲ τὴν θέλησίν μας νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὸν θάνατον, καὶ ἂν ἀκόμη ὑποφέρωμεν ἀπὸ ἀμέτρητα δεινά, οὔτε συρόμενοι χάριν ἐκείνων ποὺ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεὸν νὰ φοβούμεθα καὶ νὰ διστάζωμεν, ἀλλὰ νὰ ἀναλαμβάνωμεν μὲ θάρρος τὸν ἀγῶνα, προτιμῶντες τὴν μέλλουσαν ζωὴν ἀπὸ τὴν παροῦσαν.

«Αἱ δὲ γυναῖκες ἴσταντο πλησίον τοῦ σταυροῦ»· τὸ ἀσθενέστερον φύλον ἐφάνη τότε ἀνδρειότερον· τόσον πολὺ πλέον ἤλλασσον τὰ πάντα. Αὐτὸς δὲ ἀναθέτων τὴν μητέρα του εἰς τὸν μαθητὴν του, λέγει· «Νὰ ὁ υἱός σου». Πῶ, πῶ, μέγεθος τιμῆς! μὲ πόσῃ τιμῇ ἐτίμησε τὸν μαθητὴν! Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτὸς ἔφευγε πλέον ἀπὸ αὐτόν τὸν κόσμον, παρέδωσε τὴν φροντίδα αὐτῆς εἰς τὸν μαθητὴν του διότι, ἐπειδὴ φυσικὸν ἦτο, ὡσὰν μητέρα του ποὺ ἦτο, νὰ λυπῇται καὶ νὰ ζητῇ τὴν προστασίαν, πολὺ εὐλογα ἐμπιστεύεται αὐτὴν εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἀγαποῦσεν. Εἰς τὸν μαθητὴν του δὲ λέγει· «Νὰ ἡ μητέρα σου». Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς ἐνώσῃ διὰ τῆς ἀγάπης, πρᾶγμα ποὺ βέβαια ἀντιληφθεὶς καὶ ὁ μαθητὴς «ἔλαβεν αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν». Διατί ὅμως δὲν εἶπε τίποτε διὰ καμμίαν ἄλλην γυναῖκα, ἂν καὶ βέβαια καὶ ἄλλη εὕρισκετο ἐκεῖ; Διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ ἀπονέμωμεν κάτι περισσότερον εἰς τὰς μητέρας· διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν οἱ γονεῖς ἀντιτίθενται εἰς τὰ πνευματικὰ ζητήματα, δὲν πρέπει οὔτε καὶ νὰ τοὺς γνωρίζωμεν, ἔτσι, ὅταν δὲν μᾶς ἐμποδίζουν καθόλου, πρέπει νὰ ἀπονέμωμεν εἰς αὐτοὺς ὅλην τὴν φυσικὴν ἀγάπην μας, καὶ νὰ θέτῃωμεν αὐτοὺς πρὸ τῶν ἄλλων, διὰ τὸ ὅτι ὑπέφεραν ἀμέτρητα δεινά. Ἔτσι ἀποστομώνει καὶ τὴν ἀναισχυντίαν τοῦ Μαρκίωνος· διότι ἐὰν δὲν ἐγεννήθη

μητέρα ἔσχε, τίνος ἔνεκεν ιουδαίην περὶ αὐτὴν μόνην ποι-
εῖται πρόνοιαν;

Μετὰ ταῦτα εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα τετέλεσται»,
τουτέστιν, ὅτι οὐδὲν λείπει τῇ οἰκονομίᾳ (πανταχοῦ γὰρ ἐ-
5 σπούδακε κοινὸν δεῖξαι τὸν θάνατον τοῦτον ὄντα, εἴ γε ἐν τῇ
ἐξουσίᾳ τοῦ τελευτῶντος τὸ πᾶν ἔκειτο, καὶ οὐ πρότινον
ἐπῆει τῷ σώματι ἢ τελευτῇ, ἕως ὅτι αὐτὸς ἐβούλετο, ἐ-
βούλετο δὲ μετὰ τὸ πάντα πληρῶσαι· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν·
«Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω
10 πάλιν λαβεῖν αὐτήν»)· εἰδὼς οὖν πάντα πεπληρωμένα, λέ-
γει, «Διψῶ», πάλιν ἐνιαῦθα προφητείαν πληρῶν. Σὺ δέ
μοι τὸ μισρὸν τῶν παρεσιώτων ἐννόησον· καὶ γὰρ μυρίους
ἔχωμεν ἐχθρούς, καὶ ἀνήκεσια πεπονθότες ὤμεν, ὁρῶντες
αὐτοὺς ἀναιρουμένους, κατακαμπιόμεθα, οἷοι δὲ οὐδὲ οὐ-
15 τως ἐσπείσαντο πρὸς αὐτόν, οὐδὲ τοῖς ὁρωμένοις γεγόνασιν
ἡμεροί, ἀλλ' ἐξεθρησύνοντο μᾶλλον, καὶ τὴν εἰρωνεῖαν ἐπέ-
τεινον, καὶ σπόγγῳ προσενέγκαντες ὅξος οὕτως αὐτόν ἐπότι-
ζον, ὥς τοῖς καιαδίοις αὐτὸ προσφέρονται, ἐπεὶ καὶ τὸ
ὑσσωπὸν διὰ τοῦτο πρόσκειται. «Λαβὼν οὖν», φησί· «Τετέ-
20 λεσται». Εἶδες ἀταράχως καὶ μετ' ἐξουσίας πάντα πράττον-
τα; Καὶ τὸ ἐξῆς δὲ τοῦτο δηλοῖ. Ἐπειδὴ γὰρ πάντα ἀπηρ-
τίσθη, «κλῖνας τὴν κεφαλὴν» (οὐδὲ γὰρ αὕτη προσήλωτος),
«τὸ πνεῦμα ἀφῆκε», τουτέστιν ἀπέψυξε. Καίτοι οὐ μετὰ
τὸ κλῖναι τὴν κεφαλὴν τὸ ἐκπνεῦσαι, ἐνιαῦθα δὲ τοῦναντίον·
25 οὐδὲ γὰρ, ἐπειδὴ ἐξέπνευσεν, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, ὅπερ ἐφ'
ἡμῶν γίνεται, ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, τότε ἐξέ-
πνευσε· δι' ὧν πάντων ἐδήλωσεν ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι τοῦ
παντός Κύριος αὐτὸς ἦν.

3. Ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι πάλιν, οἱ τὴν κάμηλον καταπίνον-
30 τες, καὶ τὸν κώνωπα διϋλίζοντες, τηλικούτον ἐργασάμενοι

6. Ἰω. 10, 18.

7. Ματθ. 23, 24.

κατὰ σάρκα, οὔτε μητέρα εἶχε, διὰ ποῖον λόγον δείχνει τόσῃν πρόνοιαν μόνον δι' αὐτήν;

«Μετὰ ἀπὸ αὐτά, γνωρίζων ὁ Ἰησοῦς ὅτι ὅλα ἐτελέσθησαν», δηλαδή ὅτι δὲν λείπει τίποτε ἀπὸ τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας (διότι μὲ ὅλα ἐφρόντιζε νὰ δείξῃ τὸν θάνατον αὐτὸν ὡς κάτι τὸ πρωτοφανές, ἐφ' ὅσον τὸ πᾶν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου ποῦ ἀπέθνησκε, καὶ δὲν ἐπήρχετο προηγουμένως ὁ θάνατος εἰς τὸ σῶμα, ἕως ὅτου ἤθελεν ἐκεῖνος, ἤθελε δὲ νὰ ἔλθῃ ἀφοῦ θὰ ἐξεπλήρωνεν ὅλα· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ἐξουσίαν ἔχω νὰ θυσιάσω τὴν ζωὴν μου καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν νὰ τὴν λάβω»⁶)· γνωρίζων λοιπὸν ὅτι ὅλα εἶχον ἐκπληρωθῇ, λέγει, «διψῶ», πάλιν ἐδῶ ἐκπληρῶν προφητείαν. Σὺ ὅμως, σὲ παρακαλῶ, σκέψου τὴν βδελυγμίαν τῶν εὕρισκομένων ἐκεῖ· διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν ἀπείρους ἐχθροὺς καὶ ἐπάθομεν ἀνεπανόρθωτα κακά, βλέποντες αὐτοὺς νὰ θανατώνωνται, τοὺς λυπούμεθα, αὐτοὶ ὅμως οὔτε ἔτσι συνεφιλιώθησαν μὲ αὐτόν, οὔτε ἔγιναν ἡμεροὶ μὲ τὰ ὅσα ἔβλεπον νὰ γίνωνται, ἀλλ' ἐγίνοντο περισσότερον θηρία καὶ ἠῤῥξανον τὴν εἰρηνείαν, καὶ προσφέροντες εἰς αὐτόν ὄξος μὲ σπόγγον, ἔτσι τὸν ἐπότιζον, ὅπως τὸ προσφέρουν αὐτὸ εἰς τοὺς καταδίκους, διότι καὶ τὸ ὕσσωπον διὰ τοῦτο ὑπάρχει. «Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ ἔλαβε, λέγει· Τετέλεσται». Εἶδες ποῦ ὅλα τὰ κάμνει ἀτάραχος καὶ μὲ ἐξουσίαν; Καὶ αὐτὸ τὸ φανερῶνει καὶ αὐτὸ ποῦ ἀκολουθεῖ. Ὅταν δηλαδή ὅλα ἐτακτοποιήθησαν, «ἀφοῦ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν του» (διότι οὔτε αὐτὴ εἶχε καρφωθῇ), παρέδωσε τὸ πνεῦμα του», δηλαδή, ἐξέπνευσεν. Ἄν καὶ βέβαια ἡ τελευταία ἐκπνοὴ δὲν συμβαίνει μετὰ τὴν κλίσιν τῆς κεφαλῆς, ἐδῶ ὅμως συνέβη τὸ ἀντίθετον· διότι δὲν ἔκλινε τὴν κεφαλὴν ἐπειδὴ ἐξέπνευσε, πρᾶγμα ποῦ συμβαίνει μὲ ἡμᾶς, ἀλλὰ ἐξέπνευσεν, ὅταν ἔκλινε τὴν κεφαλὴν· μὲ ὅλα αὐτὰ ἔδειξεν ὁ εὐαγγελιστὴς ὅτι αὐτὸς ἦτο Κύριος τοῦ Πατρὸς.

3. Ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι πάλιν, ποῦ καταπίνουν τὴν κάμηλον καὶ διῤῥλίζουν τὸν κώνωπα⁷, ἂν καὶ διέπραξαν τόσον μεγάλο τόλμημα, ἐξετάζουν μὲ λεπτομέρειαν τὴν ἡμέραν

τόλμημα, περὶ τῆς ἡμέρας ἀκριβολογοῦνται· «ἐπεὶ γὰρ Παρασκευὴ ἦν λοιπὸν, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα, ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον, ἵνα κατεαγῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη». Ὅρᾳς πῶς ἐστὶν ἰσχυρὸν ἡ ἀλήθεια; Δι' ὧν ἐκεῖνοι σπου-
5 δάζουσι, διὰ τούτων ἡ προφητεία πληροῦται· ἀπὸ γὰρ τούτων ἑτέρα αὐτοῖς αὕτη προαναφώνησις λαμβάνει τέλος· ἐλθόντες γὰρ οἱ στρατιῶται, τῶν μὲν ἄλλων κατέαξαν τὰ σκέλη, τοῦ δὲ Χριστοῦ οὐκ ἔτι. Ἀλλ' ὅμως οὗτοι, χαριζόμενοι τοῖς Ἰουδαίοις, ἔνυξαν αὐτοῦ τὴν πλευρὰν τῇ λόγχῃ, καὶ νεκρὸν
10 τὸ σῶμα λοιπὸν ἐνύβριζον. Ὡς τῆς μιαιῶς προαιρέσεως καὶ ἐναγοῦς! Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆς, μηδὲ κατηφήσης, ἀγαπητέ· ἃ γὰρ ἀπὸ πονηρᾶς ἔπραιτον γνώμης ἐκεῖνοι, ταῦτα τῇ ἀληθείᾳ συνηγωνίζετο· προφητεία γὰρ ἦν καὶ ἐντεῦθεν, λέγουσα· «Ὅψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν». Καὶ οὐ τοῦτο μόνον,
15 ἀλλὰ καὶ τοῖς μέλλουσιν ἀπιστεῖν ἐγίνετο πίστεως ἀπόδειξις τὸ τολμηθέν, οἷον τῷ Θωμᾷ καὶ τοῖς κατ' ἐκεῖνον. Μετὰ δὲ τούτου καὶ μυσιήριον ἀπόρρητον ἐτελεῖτο· ἐξῆλθε γὰρ ὕδωρ καὶ αἷμα. Οὐχ ἀπλῶς δὲ οὐδὲ ὥς ἔτυχεν αὐταὶ ἐξῆλθον αἱ πηγαί, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ ἀμφοτέρων τούτων ἡ Ἐκκλησία
20 συνέστηκε. Καὶ ἴσασιν οἱ μυσιαγωγούμενοι, δι' ὕδατος μὲν ἀναγεννώμενοι, δι' αἵματος δὲ καὶ σαρκὸς τρεφόμενοι. Ἐντεῦθεν ἀρχὴν λαμβάνει τὰ μυσιήρια, ἵνα, ὅταν προσίης τῷ φρικτῷ ποιηρίῳ, ὥς ἀπ' αὐτῆς πίνων τῆς πλευρᾶς, οὕτω προσίης.
25 Καὶ τοῦτο ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ· τουτέστιν, 'οὐ παρ' ἑτέρων ἤκουσα, ἀλλ' αὐτὸς παρὼν εἶδον, καὶ ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μαρτυρία'. Εἰκότως ὕβριν γὰρ γινομένην ἐξηγεῖται· οὐ μέγα τι καὶ θαυμασιὸν ἐξηγεῖται, ἵνα ὑπαπειύσης τὸν λόγον, ἀλλ' αὐτός, τὰ τῶν
30 αἰρετικῶν ἀσφαλιζόμενος σιόματα, καὶ τὰ μέλλοντα προανα-

8. Ἰω. 19, 32· 33.

9. Ἰω. 19, 37· Ζαχ. 12, 10.

10. Πρόκειται περὶ τοῦ Βαπτίσματος.

11. Πρόκειται περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

«Διότι, ἐπειδὴ πλέον ἦτο Παρασκευή, διὰ νὰ μὴ μείνουν τὰ σώματα ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν, ἠρώτησαν τὸν Πιλᾶτον, διὰ νὰ θραύσουν τὰ σκέλη αὐτῶν». Βλέπεις πῶς εἶναι ἰσχυρὰ ἡ ἀλήθεια; Μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἐκεῖνοι διαπράττουν, μὲ αὐτὰ ἐκπληρώνεται ἡ προφητεία· καθ' ὅσον μὲ αὐτὰς τὰς ἐνεργείας ἐκείνων ἄλλη προφητεία ἐκπληρώνεται· διότι, ἀφοῦ ἦλθον οἱ στρατιῶται, τῶν μὲν δύο ληστῶν ἔθραυσαν τὰ σκέλη, τοῦ Χριστοῦ ὅμως ὄχι. Ἀλλ' ὅμως αὐτοί, διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς Ἰουδαίους, ἐτρύπησαν τὴν πλευρὰν τοῦ μὲ τὴν λόγχην καὶ νεκρὸν πλέον τὸ σῶμα τὸ ἐνύβριζον. Πῶ, πῶ, μιὰ καὶ βδελυρὰ διάθεσις! Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῇς, οὔτε νὰ στενοχωρηθῇς, ἀγαπητέ· διότι, ἐκεῖνα ποὺ ἐκεῖνοι ἔπραττον ἀπὸ κακὴν πρόθεσιν, αὐτὰ ἀπέβαινον πρὸς ὄφελος τῆς ἀληθείας· καθ' ὅσον καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν των ὑπῆρχε προφητεία ποὺ ἔλεγε· «Θὰ στρέψουν τὰ βλέμματά των πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἐκέντησαν»⁹. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ τὸ τόλμημα αὐτό ἔγινεν ἀποδείξις πίστεως εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν, ὅπως δηλαδὴ εἰς τὸν Θωμᾶν καὶ τοὺς ὁμοίους μὲ ἐκεῖνον. Μαζὶ δὲ μὲ ὅλα αὐτὰ ἐτελεῖτο καὶ μυστήριον ἀπόρρητον· διότι ἐξηλθεν ὕδωρ καὶ αἷμα. Αὐταὶ δὲ αἱ πηγαι δὲν ἐδημιουργήθησαν ἀπλῶς καὶ ὥς ἔτυχεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο συνεστήθη ἡ Ἐκκλησία. Καὶ τὸ γνωρίζουν ἐκεῖνοι ποὺ μετέχουν τῶν μυστηρίων, ἀναγεννώμενοι διὰ ὕδατος¹⁰ καὶ τρεφόμενοι δι' αἵματος καὶ σαρκός¹¹. Ἀπὸ ἐδῶ λαμβάνουν ἀρχὴν τὰ μυστήρια, ὥστε, ὅταν προσέρχεσαι εἰς τὸ φρικτὸν ποτήριον, νὰ προσέρχεσαι ἔτσι ὥσάν νὰ πίνης ἀπὸ αὐτὴν τὴν πλευρὰν.

«Καὶ δι' αὐτό ἔδωσε μαρτυρίαν ἐκεῖνος ποὺ τὸ εἶδε καὶ εἶναι ἀληθινὴ ἡ μαρτυρία του»· δηλαδή, 'δὲν τὸ ἤκουσα ἀπὸ ἄλλους, ἀλλ' ὁ ἴδιος τὸ εἶδον, εὐρισκόμενος ἐκεῖ, καὶ ἡ μαρτυρία μου εἶναι ἀληθινή'. Πολὺ εὐλογα· διότι περιγράφει μίαν διαπραχθεῖσαν ὕβριν· δὲν περιγράφει κάτι τὸ θαυμαστόν, ὥστε νὰ σοῦ δημιουργήσῃ ὑποψίαν ἢ περιγραφή, ἀλλ' ὁ ἴδιος, φράσσων τὰ στόματα τῶν αἵρετικῶν καὶ προλέγων τὰ μελλοντικὰ μυστήρια καὶ διαβλέπων τὸν θη-

φωνῶν μυστήρια, καὶ τὸν ἐναποκείμενον αὐτοῖς καιοπιεύων
 θησαυρόν, ἀκριβολογεῖται περὶ τοῦ συμβάντος. Πληροῦνται
 δὲ καὶ ἐκείνη ἡ προφητεία, διὲ «ὅσιον αὐτοῦ εὖ συνιρί-
 ψουσιν». Εἰ γὰρ καὶ περὶ τοῦ παρ' Ἰουδαίοις ἀμνοῦ τοῦτο
 5 εἴρηται, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀλήθειαν ὁ τύπος προέδραμε, καὶ ἐπὶ
 τούτου μᾶλλον ἐξέβη. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Προφήτην εἰς ἡέ-
 σον ἤγαγεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἑαυτὸν εἰς μέσον
 φέρων, οὐκ ἐδόκει ἀξιόπιστος εἶναι, παράγει τὸν Μωϋσέα,
 λέγων διὲ ἀπλῶς οὐδὲ τοῦτο ἐγίνετο, ἀλλ' ἄνωθεν προεγρά-
 10 φη. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἐκεῖνο τὸ εἰρημένον, διὲ «ὅσιον αὐτοῦ
 οὖ συνιριθήσεται». Καὶ πάλιν τῷ Προφήτῃ παρ' ἑαυτοῦ τὴν
 πίσιν παρέχει. Ταῦτα δὲ εἶπον φησίν, ἵνα μάθητε διὲ πολ-
 λὴ ἡ συγγένεια τοῦ τύπου πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ὁρᾷς πόσῃν
 ποιεῖται σπουδὴν, ὥστε πιστευθῆναι τὸ δοκοῦν ἐπονείδιστον
 15 εἶναι, καὶ αἰσχύνῃν φέρον; Τὸ γὰρ καὶ εἰς νεκρὸν ὑβρίσαι
 σῶμα τὸν σιραιώτην, τοῦ σταυρωθῆναι πολλῷ χειρόν ἦν.
 Ἀλλ' ὁμῶς καὶ ταῦτα, φησίν, εἶπον, καὶ μετὰ πολλῆς σπου-
 δῆς εἶπον, «ἵνα πιστεύσητε». Μηδεὶς τοίνυν ἀπιστεῖτω, μηδὲ
 αἰσχυρόμενος βλαπιέτω τὰ ἡμέτερα· τὰ γὰρ μάλιστα ἐπονεί-
 20 δισια δοκοῦντα εἶναι, ταῦτά ἐσι τὰ σεμνολογήματα τῶν ἡ-
 μετέρων ἀγαθῶν.

Μετὰ ταῦτα ἐλθὼν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθείας, μαθη-
 τῆς ὧν οὖ τῶν δώδεκα, ἀλλὰ τὸν ἐβδομήκοντα ἴσως (λοι-
 πὸν γὰρ νομίσαντες ἐσβέσθαι τὴν ὁργὴν τῷ σταυρῷ, μετὰ
 25 ἀδείας προσήεσαν, καὶ τῆς κηδείας ἐπεμελοῦντο), προσελ-
 θὼν τοίνυν, παρὰ τοῦ Πιλάτου τὴν χάριν αἰτεῖ, καὶ δίδωσιν
 ἐκεῖνος. Τί γὰρ οὐκ ἔμελλεν; Συναντιλαμβάνεται αὐτῷ καὶ
 Νικόδημος, καὶ πολυτελεῖ ποιεῖ τὴν ταφήν· ἔτι γὰρ ὥς ἐπὶ
 ἀνθρώπου διέκειντο ψιλοῦ. Καὶ ταῦτα φέρουσιν ἀρώματα,
 30 ἃ μάλιστα τὸ σῶμα πέφυκεν ἐπὶ πολὺν διατηρεῖν, καὶ μὴ
 συγχωρεῖν ταχέως ἐνδιδόναι τῇ φθορᾷ, ὅπερ οὐδὲν μέγα

12. Ἰω. 19, 36· Ψαλμ. 33, 21.

13. Ἐξ. 12, 46· Ἀριθμ. 9, 12.

σαυρόν ποῦ ὑπάρχει εἰς αὐτά, περιγράφει μὲ ἀκρίβειαν τὸ συμβάν. Ἐκπληρώνεται δὲ καὶ ἐκείνη ἡ προφητεία, ὅτι «δὲν θὰ συντρίψουν ὅστοῦν αὐτοῦ»¹². Διότι, ἂν καὶ ἐλέχθη αὐτὸ περὶ τοῦ ἀμνοῦ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀλήθειαν ὁ τύπος προελέχθη καὶ εὗρεν ἐφαρμογὴν περισσότερον εἰς αὐτὸ τὸ γεγονός. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν προφήτην ἀνέφε-
 ρεν. Ἐπειδὴ δηλαδή, ἀναφέρων συνεχῶς τὸν ἑαυτὸν του, δὲν ἐφαίνετο νὰ εἶναι ἀξιόπιστος, ἀναφέρει τὸν Μωϋσέα, λέγων ὅτι, οὔτε αὐτὸ συνέβη τυχαῖα, ἀλλὰ προελέχθη εὐ-
 θὺς ἐξ ἀρχῆς. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ εἶχεν λεχθῇ, ὅτι «ὅστοῦν αὐτοῦ δὲν θὰ συντριβῇ»¹³. Καὶ πάλιν εἰς τὸν προ-
 φήτην ἀποδίδει τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν γεγονότων ποῦ διη-
 γεῖται. Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπα, λέγει, διὰ νὰ μάθετε ὅτι εἶναι με-
 γάλῃ ἡ σχέσις τοῦ τύπου πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Βλέπεις πό-
 σην φροντίδα καταβάλλει, ὥστε νὰ γίνῃ πιστευτὸν ἐκεῖνο
 ποῦ θεωρεῖται ἐπονείδιστον καὶ ποῦ προξενεῖ ἐντροπὴν;
 Καθ' ὅσον καὶ τὸ νὰ ἐξυβρίσῃ ὁ στρατιώτης τὸ σῶμα, ἦτο
 πολὺ πῖο χειρότερον ἀπὸ τὸ νὰ σταυρωθῇ. Ἄλλ' ὅμως καὶ
 αὐτά, λέγει, τὰ εἶπα, καὶ τὰ εἶπα μάλιστα μὲ πάρα πολλὴν
 προθυμίαν, «διὰ νὰ πιστεύσετε». Κανεῖς λοιπὸν νὰ μὴ ἀπι-
 στῇ, οὔτε ἀπὸ ἐντροπὴν νὰ βλάβῃ τὰ ἰδικά μας σεμνά·
 διότι ἐκεῖνα ποῦ θεωροῦνται τὰ κατ' ἐξοχὴν ἀτιμωτικά,
 αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ καύχημα τῶν ἰδικῶν μας ἀγαθῶν.

«Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἦλθεν ὁ Ἰωσήφ ποῦ κατήγετο ἀπὸ
 τὴν Ἀριμαθίαν καὶ ἦτο μαθητῆς» ὅχι ἀπὸ τοὺς δώδεκα,
 ἀλλ' ἴσως ἀπὸ τοὺς ἐβδομήντα (διότι, ἐπειδὴ ἐνόμισαν ὅτι
 ἔσβησε πλέον ἡ ὀργή των μὲ τὴν σταύρωσίν του, προσήρ-
 χοντο χωρὶς φόβον καὶ ἐφρόντιζον διὰ τὴν κηδεῖαν),
 ἀφοῦ λοιπὸν προσῆλθε, ζητεῖ τὴν χάριν ἀπὸ τὸν Πιλάτον
 καὶ ἐκεῖνος τοῦ τὴν δίδει. Καὶ διατί νὰ μὴ τὸ ἔκαμνε;
 Τὸν βοηθεῖ καὶ ὁ Νικόδημος καὶ κάμνει πολυτελῆ ταφὴν·
 διότι ἀκόμη τὸν ἐθεωροῦσαν ἀπλὸν ἄνθρωπον. Καὶ πρὸς
 τὸν σκοπὸν αὐτὸν φέρουν ἀρώματα, ποῦ μάλιστα ἐκ φύ-
 σεως ἔχουν τὴν ιδιότητα νὰ διατηροῦν ἐπὶ πολὺν χρόνον
 τὸ σῶμα καὶ νὰ μὴ τὸ ἐπιτρέπουν ἀμέσως νὰ ὑποκύψῃ
 εἰς τὴν φθοράν, πρᾶγμα ποῦ ἔδειχνεν ὅτι δὲν ἐφαντάζοντο

περὶ αὐτοῦ φανταζομένων ἦν, πλὴν ἀλλὰ πολλὴν φιλοσοφίαν ἐπεδείκνυτο. Πῶς δὲ οὐδεὶς τῶν δώδεκα προσῆλθεν, οὐκ Ἰωάννης, οὐ Πέτρος, οὐκ ἄλλος τις τῶν ἐπισήμων; Καὶ οὕτε τοῦτο κρύπτει ὁ μαθητής. Εἰ γὰρ τὸν φόβον λέ-
 5 γοι τις τῶν Ἰουδαίων, καὶ οὗτοι τῷ αὐτῷ κατείχοντο φόβῳ· καὶ γὰρ καὶ οὗτος ἦν, φησί, «κεκρυμμένος διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων». Καὶ οὐκ ἔχει τις εἰπεῖν ὅτι τῷ σφόδρα αὐτῶν καταφρονεῖν τοῦτο ἐποίησε, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δεδοικώς, ὅμως προσῆλθεν. Ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ παρὼν καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀπο-
 10 ψύξαντα, οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησε. Τί οὖν ἐστιν; Ἐμοὶ δοκεῖ τῶν σφόδρα ἐπισήμων εἶναι (καὶ ἀπὸ τῶν ἐνταφίων δῆλοι), καὶ τῷ Πιλάτῳ δῆλος ὢν· ὅθεν καὶ τὴν χάριν ἔλαβε. Καὶ ἐνταφιάζει λοιπόν, οὐχ ὥς κατὰδικον, ἀλλ' ὥς ἔθνος τοῖς Ἰουδαίοις, πολυτελῶς ὥς μέγαν τινὰ καὶ θαυμασιόν.

15 4. Ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τοῦ καιροῦ συνείχοντο (ἐνάτης γὰρ ὥρας γενομένης τῆς τελευτῆς, εἴτα μεταξὺ τῷ Πιλάτῳ προσιόντων καὶ καθαιρούντων τὸ σῶμα εἰκὸς ἦν ἐσπέραν καταλαθεῖν, ἐν ἣ θέμις οὐκ ἦν ἐργάσασθαι), τιθέασιν αὐτὸν εἰς τὸ πλησίον μνημεῖον. Οἰκονομεῖται δὲ εἰς καινὸν αὐτὸν τεθῆναι

20 μνημεῖον, ἔνθα μηδεὶς ἐτέθη, ὥστε μὴ ἑτέρου τινὸς νομισθῆναι τὴν ἀνάστασιν γεγενῆσθαι, τοῦ μετ' αὐτοῦ κειμένου, καὶ ὥστε τοὺς μαθητὰς δυνηθῆναι μετ' εὐκολίας παραγενέσθαι, καὶ θειὰς τῶν συμβάντων γενέσθαι, πλησίον ὄντος τοῦ τόπου, καὶ τῆς ταφῆς δὲ μάρτυρας εἶναι οὐκ αὐτοὺς μόνον,

25 ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐχθροῦς· τὸ γὰρ σήμαντρα ἐπιθεῖναι τῷ τάφῳ, καὶ φύλακας ἐκεῖ παρακαθῆσθαι στρατιώτας, μαρτυρούντων

περί αὐτοῦ τίποτε τὸ ἀνώτερον, πλὴν ὅμως ἔδειχναν πολλὴν φιλοστοργίαν. Πῶς ὅμως δὲν προσῆλθε κανένας ἀπὸ τοὺς δώδεκα, οὔτε ὁ Ἰωάννης, οὔτε ὁ Πέτρος, οὔτε κάποιος ἄλλος ἐπὶ τοὺς ἐπισήμους μαθητάς του; Καὶ οὔτε αὐτὸ τὸ ἀποκρύπτει ὁ μαθητής. Ἐὰν βέβαια ἤθελεν ἀναφέρει κάποιος τὸν φόβον ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων, καὶ αὐτοὶ κατεΐχοντο ἀπὸ τὸν ἴδιον φόβον καθ' ὅσον καὶ αὐτὸς ἦτο, λέγει, «κρυμμένος ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων». Καὶ δὲν ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ἀπὸ πάρα πολὺ περιφρόνησιν πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἂν καὶ ἐφοβεῖτο, ὅμως προσῆλθεν. Ὁ Ἰωάννης ὅμως ἂν καὶ εὕρισκετο τὴν ὥραν τοῦ σταυροῦ του καὶ τὸν εἶδε ποῦ ἐξέπνευσε, δὲν ἔκαμε κάτι παρόμοιον. Διὰ ποίαν αἰτίαν λοιπόν; Ἐγὼ νομίζω ἐπειδὴ ἦτο ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ἐπισήμους Ἰουδαίους (καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ τὰ ἐντάφια), καὶ ἐπειδὴ ἦτο καὶ γνωστός τοῦ Πιλάτου διὰ τοῦτο ἄρα ἔλαβε καὶ τὴν χάριν. Καὶ τὸν ἐνταφιάζει πλέον αὐτόν, ὅχι ὡς κατάδικον, ἀλλ' ὅπως ὑπῆρχε συνήθεια εἰς τοὺς Ἰουδαίους, μὲ πολυτέλειαν ὡσὰν κάποιον μέγαν καὶ θαυμαστόν.

4. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπιέζοντο ἀπὸ τὸν χρόνον (διότι, ἀφοῦ ἀπέθανε περί τὴν ἐνάτην ὥραν καὶ εἰς τὴν συνέχειαν προσῆλθον εἰς τὸν Πιλάτον καὶ κατέβασαν τὸ σῶμα ἀπὸ τὸν σταυρὸν, φυσικὸν ἦτο νὰ τοὺς εὕρῃ ἡ ἐσπέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐργάζεται κανεὶς), τοποθετοῦν αὐτόν εἰς τὸ πλησίον μνημεῖον. Ρυθμίζεται δὲ ἀπὸ τὴν θεῖαν οἰκονομίαν ὥστε νὰ τοποθετηθῇ εἰς καινούργιον μνημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε τοποθετηθῇ κανεὶς ἄλλος, ὥστε νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι ἀνεστήθη κάποιος ἄλλος νεκρός, ποῦ ἦτο εἰς τὸν ἴδιον τάφον μαζὶ μὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ὥστε νὰ ἤμπορέσουν οἱ μαθηταὶ μὲ εὐκολίαν νὰ μεταβοῦν καὶ νὰ ἰδοῦν μὲ τὰ μάτια των τὰ συμβάντα, ἀφοῦ εὕρισκετο πλησίον ὁ τόπος καὶ ἦσαν μάρτυρες τῆς ταφῆς ὅχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐχθροί· διότι τὸ νὰ σφραγίσουν τὸν τάφον καὶ νὰ κάθωνται ἐκεῖ καὶ νὰ φυλάσσουν αὐτόν φύλακες, ἦσαν πράγματα ποῦ ἐπιβεβαιώ-

ἦν τῇ ταφῇ· τῆς γὰρ ἀνασιάσεως οὐχ ἦτιον ὁμολογηθῆναι
 τοῦτο ἐσπούδακεν ὁ Χριστός. Διὸ καὶ οἱ μαθηταὶ πολλὴν πε-
 ρὶ τούτου ποιοῦνται σπουδὴν, ὥστε δεῖξαι ὅτι ἐτελεύτησε·
 τὴν μὲν γὰρ ἀνάστασιν ὁ μετὰ ταῦτα ἅπας ἔμελλε βεβαιοῦν
 5 χρόνος, ἐκείνη δέ, εἰ τότε συνεστιάσθη, καὶ μὴ σφόδρα κα-
 τὰδηλως γέγονεν, ἔμελλε λυμαίνεσθαι τῷ τῆς ἀνασιάσεως
 λόγῳ. Οὐ τούτων δὲ μόνον ἔνεκεν τὸ ἐγγὺς τεθῆναι γέγονεν,
 ἀλλ' ὥστε καὶ ψευδῇ δειχθῆναι τὸν περὶ τῆς κλοπῆς λόγον.

«Τῇ δὲ μιᾷ τῶν Σαββάτων (τουτέστι, τῇ Κυριακῇ), ὄρ-
 10 θρου θαυέος, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρωτῆ, καὶ βλέ-
 πει τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου»· ἀνέστη μὲν γὰρ, καὶ
 τοῦ λίθου καὶ τῶν σημάτων ἐπιχειμένων. Ἐπειδὴ δὲ ἔ-
 χουσαν καὶ τοὺς ἄλλους πῶληροφορηθῆναι, ἀνοίγεται τὸ μνημεῖον
 μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ οὕτω πιστοῦται τὸ γεγονός. Τοῦτο
 15 γοῦν καὶ τὴν Μαρίαν ἐκίνησε· πάνυ γὰρ περὶ τὸν διδάσκαλον
 φιλοσιόργως ἔχουσα, ἐπειδὴ τὸ Σάββατον παρῆλθεν, οὐκ
 ἠνέσχετο ἡσυχάζειν, ἀλλ' ἦλθεν ὄρθρου θαυέος, ἀπὸ τοῦ
 τόπου παραμυθίαν τινὰ εὖρεϊν βουλομένη. Καὶ ἰδοῦσα τὸν
 τόπον, καὶ τὸν λίθον ἠρμένον, οὐκ εἰσῆλθεν, οὐδὲ διέκρυψεν,
 20 ἀλλ' ἐπὶ τοὺς μαθητὰς ἔδραμεν ἀπὸ πολλοῦ τοῦ πόθου· τοῦ-
 το γὰρ ἦν αὐτῇ τὸ σπουδαζόμενον, μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους
 μαθεῖν ἥθελε τί γέγονε τὸ σῶμα· καὶ γὰρ ὁ δρόμος τοῦτο
 ἐβούλει, καὶ τὰ ρήματα τοῦτο ἐμφαίνει· «ἦσαν» γὰρ, φησί,
 «τὸν Κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ τεθείκασιν αὐτόν». Ὅρᾳς
 25 πῶς οὐδέπω περὶ ἀνασιάσεως ἥδει τι σαφές, ἀλλ' ὥκειο
 μετὰθεσιν γεγενῆσθαι τοῦ σώματος, καὶ ἀπλάστως πάντα

νουν τὴν ταφὴν καθ' ὅσον ὁ Χριστὸς ἐφρόντισε νὰ ὁμολογηθῇ ὁ θάνατός του ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν ἀνάστασίν του. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ δείχνουν μεγάλην φροντίδα δι' αὐτό, ὥστε νὰ ἀποδείξουν ὅτι ἀπέθανε· διότι τὴν μὲν ἀνάστασιν ἐπρόκειτο νὰ τὴν ἐπιβεβαιώσῃ ὅλος ὁ χρόνος εἰς τὴν συνέχειαν, ἐνῶ ὁ θάνατός του, ἐὰν ἐπесκιάζετο τότε καὶ δὲν ἐγίνετο πάρα πολὺ φανερός, ἐπρόκειτο νὰ βλάβῃ τὸν λόγον τῆς ἀναστάσεως. Τὸ νὰ τοποθετηθῇ δὲ ἐκεῖ κοντὰ δὲν ἀπέβη μόνον ὑπὲρ αὐτῶν τῶν γεγονότων, ἀλλ' ὥστε καὶ νὰ ἀποδειχθῇ ψευδὴς ἡ εἰδήσις περὶ κλοπῆς τοῦ σώματός του.

«Κατὰ τὴν πρώτην δὲ ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος (δηλαδὴ τὴν Κυριακὴν), ἐνῶ ἦτο ἀκόμη ὀρθρος βαθύς, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρῶτὴ εἰς τὸ μνημεῖον καὶ βλέπει τὸν λίθον ἀφηρημένον ἀπὸ τὸ μνημεῖον»· δηλαδὴ ἀνεστήθη μὲν, ἀλλὰ ὁ λίθος καὶ αἱ σφραγίδες εὗρίσκοντο ἐπάνω εἰς τὸ μνημεῖον. Ἐπειδὴ ὅμως ἔπρεπε καὶ οἱ ἄλλοι νὰ πληροφορηθοῦν τὴν ἀνάστασίν του, ἀνοίγεται τὸ μνημεῖον μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἔτσι ἐπιβεβαιώνεται τὸ γεγονός. Αὐτὸ βέβαια παρεκίνησε καὶ τὴν Μαρίαν· ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔτρεφε πολλὴν φιλοστοργίαν διὰ τὸν διδάσκαλον καὶ εἶχε περάσει τὸ Σάββατον, δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ, ἀλλ' ἦλθεν εἰς τὸ μνημεῖον πάρα πολὺ πρῶτὴ, θέλουσα νὰ εὕρῃ κάποιαν παρηγορίαν ἀπὸ τὸν τόπον. Καὶ ὅταν εἶδε τὸν τόπον καὶ τὸν λίθον ἀφηρημένον ἀπὸ τὸ μνημεῖον, δὲν εἰσῆλθε μέσα εἰς αὐτό, οὔτε ἔσκυψε διὰ νὰ ἰδῇ, ἀλλ' ἔτρεξε πρὸς τοὺς μαθητάς του παρακινουμένη ἀπὸ τὴν μεγάλην ἀγάπην τῆς πρὸς αὐτόν· διότι αὐτὸ τὴν ἐνδιέφερε, νὰ μάθῃ δηλαδὴ ἀμέσως τί ἀπέγινε τὸ σῶμα καθ' ὅσον εἰς αὐτὸ ἀπέβλεπε τὸ ὅτι ἔτρεξε πρὸς τοὺς μαθητάς του καὶ τὰ λόγια τῆς αὐτὸ φανερώνουν· διότι λέγει· «Ἐπῆραν τὸν Κύριόν μου καὶ δὲν γνωρίζω ποῦ ἔθεσαν αὐτόν». Βλέπεις πῶς ἀκόμη δὲν εἶχε σαφῇ γνῶσιν περὶ τῆς ἀναστάσεώς του, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι μετέφερον καὶ ἐτοποθέτησαν κάποιου ἄλλου τὸ σῶμα του καὶ μὲ εἰλικρίνειαν ὅλα τὰ ἀναγγέλλει εἰς τοὺς μαθητάς; Ὁ δὲ

ἀπαγγέλλει τοῖς μαθηταῖς; Ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς οὐκ ἀπειρέ-
 ρησε τὴν γυναῖκα ἐγκωμίου τηλικούτου, οὐδὲν αἰσχύνῃ ἐ-
 νόμισε τὸ παρ' αὐτῆς αὐτοὺς μαθεῖν, προτιέρας ταῦτα διανυ-
 κτερευούσης· οὕτω πανταχοῦ τὸ φιλόληθες αὐτοῦ διαλάμπει
 5 τῶν τρόπων.

Ἐπεὶ οὖν ἦλθε, καὶ ταῦτα εἶπεν, ἀκούσαντες ἐκεῖνοι,
 μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ἐφίστανται τῷ μνημείῳ, καὶ θεω-
 ροῦσι «τὰ ὀθόνια κείμενα», ὅπερ ἦν ἀνασιάσεως σημεῖον·
 οὔτε γάρ, εἰ μετέθηκάν τινες, τοῦτο ἂν ἐποίησαν, τὸ σῶμα
 10 γυμνώσαντες, οὔτε, εἰ ἔκλεψαν, τούτου ἂν ἐφρόντισαν, ὥστε
 ἄραι τὸ σουδάριον καὶ ἐντυλίξαι, καὶ θεῖναι «εἰς ἓνα τόπον»,
 ἀλλὰ πῶς; Ὡς εἶχεν, ἔλαβον ἂν τὸ σῶμα. Διὰ γὰρ τοῦτο,
 προλαβὼν ὁ Ἰωάννης φησὶν ὅτι σύμῳρη συνειάφη πολλῇ,
 ἢ μολύβδου οὐχ ἦτιον συγκολλᾷ τῷ σώματι τὰ ὀθόνια, ἵνα,
 15 ὅτιαν ἀκούσης ὅτι τὰ σουδάρια ἔκειτο ἰδίᾳ, μὴ ἀνάσχη τῶν
 λεγόντων ὅτι ἐκλάπη· εὐ γὰρ οὕτως ἀνόητος ἦν ὁ κλέπιων,
 ὥς περὶ πρᾶγμα περιττὸν ισοαύτην ἀναλίσκειν σπουδὴν. Τίνος
 γὰρ ἔνεκεν τὰ σουδάρια ἠφίει; πῶς δὲ ἂν ἔλαθε τοῦτο ποιῶν;
 Καὶ γὰρ πολὺν εἰκὸς ἦν αὐτὸν ἀναλῶσαι χρόνον, καὶ κατὰ-
 20 φωρον γενέσθαι μέλλοντα καὶ βραδύνοντα.

Τί δήποτε δὲ καὶ χωρὶς τὰ ὀθόνια κεῖται, «καὶ τὸ σου-
 δάριον χωρὶς ἐντυλιγμένον»; Ἴνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἦν σπεν-
 δόντων, οὐδὲ θορυβουμένων τὸ πρᾶγμα, τὸ χωρὶς μὲν ἐκεῖνα.
 χωρὶς δὲ ταῦτα ἐνθεῖναι καὶ ἐντυλίξαι. Ἀπὸ τούτου τῇ ἀ-
 25 νασιάσει ἐπίσπευσαν. Διὰ τοῦτο μετὰ ταῦτα αὐτοῖς φαίνεται ὁ
 Χριστὸς, ἀπὸ τῆς ὄψεως πιστωθεῖσιν. Ὅρα γοῦν καὶ ἐν-
 ταῦθα τὸ αἴτιον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, πῶς τὴν ἀκρίβειαν τῆς

14. Σουδάριον· πλατεῖα λωρὶς λευκῆς σενδόνης, ποῦ ἐχρησίμευε
 διὰ τὴν περιτύλιξιν τῆς κεφαλῆς τῶν νεκρῶν.

εὐαγγελιστῆς δὲν ἐστέρησε τὴν γυναῖκα ἀπὸ ἓνα τόσον μεγάλο ἐγκώμιον, οὔτε ἐθεώρησεν ἐντροπὴν τὸ νὰ πληροφορηθοῦν αὐτοὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνάστασίν του, πού, Ξαγρυπνοῦσα, εἶδε πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς τὰ γεγονότα· ἔτσι παντοῦ διαλάμπει ἡ φιλαλήθεια τοῦ χαρακτῆρος του.

“Ὅταν λοιπὸν ἦλθε καὶ εἶπεν αὐτά, μόλις τὰ ἤκουσαν ἐκεῖνοι, μὲ πολλὴν βιασύνην ἔρχονται εἰς τὸ μνημεῖον καὶ βλέπουν «τὰ σενδόνια νὰ εὐρίσκωνται ἐκεῖ», πράγμα ποῦ ἦτο δεῖγμα τῆς ἀναστάσεώς του· διότι, οὔτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κάμουν αὐτό, ἐὰν κάποιοι μετέθετον τὸ σῶμα, νὰ γυμνώσουν δηλαδὴ τὸ σῶμα, οὔτε ἐὰν τὸν ἔκλεπτον, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φροντίσουν νὰ ἀφαιρέσουν τὸ σουδάριον¹⁴ καὶ νὰ τὸν περιτυλίξουν καὶ πάλιν καὶ νὰ τοποθετήσουν τὸ σῶμα του «εἰς κάποιον τόπον», ἀλλὰ τί θὰ ἔκαμνον; Θὰ ἔπαιρναν τὸ σῶμα ὅπως ἦτο. Διὰ τοῦτο λοιπὸν προλαμβάνει ὁ Ἰωάννης καὶ λέγει ὅτι ἐτάφη μὲ πολλὴν σμύρναν, ποῦ συγκολλᾷ ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν μόλυβδον τὰ σενδόνια μὲ τὸ σῶμα, ὥστε, ὅταν ἀκούσης ὅτι τὰ σουδάρια εὐρίσκοντο ἐκεῖ χωρὶς τὸ σῶμα, νὰ μὴ ἀνεχθῇς τὰ λεγόμενα ὅτι ἐκλάπη· διότι δὲν θὰ ἦτο τόσον ἀνόητος ὁ κλέπτης, ὥστε νὰ δείχνῃ τόσην φροντίδα διὰ ἓνα περιττὸν πράγμα. Διότι διατί θὰ ἄφηνε τὰ σουδάρια; πῶς δὲ θὰ διέφευγε τὴν προσοχὴν τῶν φρουρῶν πράττων αὐτό; Καθ’ ὅσον πολὺ φυσικὸν ἦτο νὰ δαπανήσῃ χρόνον καὶ νὰ συλληφθῇ ἐπ’ αὐτοφώρῳ μὲ τὸ νὰ χάνῃ ἄσκοπα τὸν χρόνον του καὶ νὰ ἐπιβραδύνῃ.

Καὶ διατί τέλος πάντων εἶναι ἐκεῖ χωριστὰ τὰ σενδόνια «καὶ τὸ σουδάριον εὐρίσκεται τυλιγμένον ξεχωριστὰ»; Διὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτὸ δὲν ἦτο ἐνέργεια ἀνθρώπων ποῦ ἐβιάζοντο καὶ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ ταραχὴν, τὸ νὰ θέσουν ξεχωριστὰ τὰ σενδόνια τυλιγμένα καὶ ξεχωριστὰ τὰ σουδάρια. Ἀπὸ αὐτὸ ἐπίστευσαν εἰς τὴν ἀνάστασιν. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐμφανίζεται εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστός, ἀφοῦ εἶχον βεβαιωθῇ μὲ τὰ ἴδια τὰ μάτια των. Πρόσεχε λοιπὸν καὶ ἐδῶ τὸ ἀκόμπαστον τοῦ εὐαγγελιστοῦ, πῶς δηλαδὴ ἀποδίδει εἰς τὸν Πέτρον τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐρεῦνης.

ἐρεῦνης τῷ Πέτρῳ μαρτυρεῖ. Προφθάσας γὰρ αὐτόν, καὶ
 ἰδὼν τὰ ὀνότια κείμενα, οὐδὲν πλέον πολυπραγμονεῖ, ἀλλ'
 ἀφίσταται· ἐκεῖνος δὲ ὁ θερμός, ἐνδοιέρω γενόμενος, ἅπαν-
 τα καιώπιεν σεν ἀκριβῶς, καὶ τι πλέον εἶδε, καὶ τότε οὐ-
 5 τος ἐπὶ τῇ θέᾳ παρεκλήθη· μετὰ γὰρ ἐκεῖνον εἰσελθὼν, τὰ
 ἐνιάρια εἶδε κείμενα καὶ διηρημένα· τὸ γὰρ διελεῖν, καὶ
 χωρὶς μὲν τοῦτο, χωρὶς δὲ ἐκεῖνο θεῖναι ἐλίξαντα, τινὸς ἦν
 μετ' ἐπιμελείας ποιούντιος, καὶ οὐχ ὡς ἔτυχε θορυβουμένου.

5. Σὺ δέ, ὅταν ἀκούσης ὅτι γυμνὸς ὁ Δεσπότης ἀνέσται,
 10 παῦσαι τῆς πρὸς τὴν κηδείαν μανίας· τί γὰρ βούλεται ἡ πε-
 ριτιτὴ αὕτη δαπάνη καὶ ἀνόνητος, πολλὴν μὲν φέρουσα τοῖς
 κηδεύουσι ζημίαν, τῷ δὲ ἀπελθόντι κέρδος οὐδέν, ἀλλὰ,
 εἰ χρὴ τι εἰπεῖν, καὶ βλάβην; Ἡ γὰρ πολυτέλεια τῆς ταφῆς
 τυμβωρυχίας αἰτία γέγονε πολλάκις, καὶ γυμνὸν καὶ ἄταφον
 15 ἐποίησεν ἐρριφθῆαι τὸν ἐπιμελῶς ταφέντιον. Ἀλλ' ὦ τῆς κενο-
 δοξίας! πόσῃ καὶ ἐν τῷ πένθει τὴν τυραννίδα ἐπιδείκνυται,
 πόσῃ τὴν ἄνοιαν! Πολλοὶ γοῦν, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, τὰς
 λεπτὰς ἐκείνας ὀνόνας διατεμόντες, καὶ πάλων τῶν ἀρω-
 μάτων ἐμπλήσαντες, ὥστε διπλῇ γενέσθαι τοῖς ἐπηρεάζουσιν
 20 ἄχρησια, οὕτω τῇ γῇ παραδεδώκασι. Ταῦτ' οὖν οὐ μαινο-
 μένων; ταῦτ' οὐ παραπαιόντων; φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυσθαι,
 καὶ πάλιν αὐτὴν ἀφανίζειν; Ναί, φησὶν ἵνα μετὰ ἀσφαλείας
 κένηται παρὰ τῷ νεκρῷ, ταῦτα πάντα μηχανώμεθα. Τί οὖν;
 ἂν οἱ τυμβωρύχοι μὴ λάβωσιν, οἱ σῆτες οὐ λήφονται καὶ οἱ
 25 σκώληκες; Τί δέ; ἂν οἱ σῆτες καὶ οἱ σκώληκες μὴ λάβωσιν,
 ὁ χρόνος καὶ ὁ ἰχὼρ σὴν ἀπολεῖ; Θῶμεν δὲ μὴ τυμβωρύ-

Διότι ἂν καὶ ἔφθασε πρὶν ἀπὸ τὸν Πέτρον καὶ εἶδε τὰ σενδόνια νὰ εὐρίσκωνται ἐκεῖ, δὲν ἀσχολεῖται ἐπὶ πλέον μὲ αὐτά, ἀλλὰ σταματᾷ ὡς ἐκεῖ· ἐκεῖνος ὅμως ὁ θερμός, εἰσελθὼν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μνημείου, ἐξήτασεν ὅλα μὲ λεπτομέρειαν καὶ εἶδε κάτι περισσότερον, καὶ τότε παρηγορήθη μὲ ἐκεῖνα ποὺ εἶδε· διότι εἰσῆλθε μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ εἶδε τὰ ἐντάφια κείμενα ἐκεῖ καὶ χωριστὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλον· τὸ νὰ τὰ χωρίσῃ δηλαδὴ κάποιος καὶ νὰ τὰ θέσῃ τὸ ἓνα χωριστὰ ἀπὸ τὸ ἄλλον, ἀφοῦ τὰ τυλίξῃ ἐκ νέου, ἦτο ἐνέργεια κάποιου ποὺ τὴν ἔκαμε μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ ὄχι τυχαῖα καὶ μὲ ταραχήν.

5. Σὺ ὅμως, ὅταν ἀκούσης ὅτι ὁ Κύριος ἀνέστη γυμνός, σταμάτησε τὴν μανίαν διὰ τὴν κηδεῖαν· διότι τί θέλει αὕτῃ ἡ περιττὴ καὶ ἀνώφελος δαπάνη, ποὺ προξενεῖ πολλὴν μὲν ζημίαν εἰς ἐκείνους ποὺ κάμνουν τὴν κηδεῖαν, εἰς ἐκεῖνον δὲ ποὺ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν ζωὴν καμμίαν ὠφέλειαν, ἀλλὰ, ἐὰν πρέπει νὰ εἰποῦμεν κάτι, καὶ βλάβην; Διότι ἡ πολυτέλεια τῆς ταφῆς ἀπέβη πολλές φορές ἀφορμὴ τυμβωρυχίας καὶ ἔγινεν αἰτία νὰ ριφθῇ γυμνός καὶ ἄταφος ἐκεῖνος ποὺ ἐτάφη μὲ τόσῃν ἐπιμέλειαν. Ἀλλὰ πόσον μεγάλη ματαιοδοξία! πόσον δεικνύει καὶ τὴν τυραννίδα εἰς τὸ πένθος καὶ πόσον τὴν ἀνοησίαν! Πολλοὶ βέβαια, διὰ νὰ μὴ συμβῇ αὐτό, διασχίζοντες τὰ λεπτὰ ἐκεῖνα σενδόνια, καὶ γεμίζοντες αὐτὰ μὲ πολλὰ ἀρώματα, ὥστε εἰς διπλοῦν νὰ γίνουν ἄχρηστα εἰς τοὺς τυμβωρύχους, ἔτσι παραδίδουν εἰς τὴν γῆν τὸ νεκρόν. Αὐτὰ λοιπὸν δὲν εἶναι γνωρίσματα μανιακῶν; αὐτὰ δὲν εἶναι δείγματα ἀνθρώπων ποὺ ἐνεργοῦν ἐσφαλμένα; νὰ ἐπιδεικνύουν φιλοτιμίαν καὶ πάλιν νὰ ἀφανίζουν αὐτήν; Ναί, λέγει· ὅλα αὐτὰ τὰ μηχανευόμεθα διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλῆ τὰ ὅσα θάπτονται μαζὶ μὲ αὐτούς. Τί λοιπὸν; ἂν οἱ τυμβωρύχοι δὲν τὰ λάβουν, δὲν θὰ τὰ φάγουν ὁ σκόρος καὶ τὰ σκωλήκια; Τί δέ; ἂν ὁ σκόρος καὶ τὰ σκωλήκια δὲν τὰ φάγουν, δὲν θὰ τὰ καταστρέψῃ ὁ χρόνος καὶ ἡ σῆψις; Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ ὅσα τοποθετοῦνται εἰς τοὺς νεκροὺς δὲν τὰ ἐξαφανίζουν οὔτε οἱ τυμβωρύχοι, οὔτε ὁ σκόρος, οὔτε τὰ σκωλήκια,

χους, μὴ σῆτις, μὴ σκώληκας, μὴ χρόνον, μὴ ἄλλο μηδὲν
δαπανᾶν τὰ κείμενα, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα ἀνέπαφον εἶναι μέ-
χρι τῆς ἀνασιάσεως, καὶ αὐτὰ δὴ ταῦτα καινὰ καὶ νεοπα-
γῇ καὶ λεπτὰ τηρεῖσθαι, τί πλέον ἐντεῦθεν τοῖς ἐπελθούσι
5 γίνεται, ὅταν γυμνὸν μὲν τὸ σῶμα ἐγείρηται, ταῦτα δὲ ἐν-
ταῦθα μένη, καὶ μηδὲν ἡμᾶς ὠφελῇ πρὸς τὰς εὐθύνας ἐ-
κείνας;

Τίνος οὖν ἔνεκεν, φησὶν, ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγονε; Μό-
λισια μὲν μὴ παράβαλλε ταῦτα τοῖς ἀνθρωπίνοις (ἐπεὶ καὶ
10 μύρον ἐξέχεεν ἡ πόρνη ἐπὶ τοὺς ἁγίους πόδας ἐκείνου), εἰ
δὲ χρὴ καὶ περὶ τούτων εἰπεῖν, πρῶτον μὲν οὐκ εἰδότες
τὸν περὶ ἀνασιάσεως λόγον τῶν ποιούντων ταῦτα ἐγίνετο·
(διὰ τοῦτό φησι· «Καθὼς ἔθος ἦν τοῖς Ἰουδαίοις»· οὐ γὰρ
τῶν δώδεκα ἦσαν οἱ τὸν Χριστὸν τιμήσαντες, ἀλλ' ἐκεῖνοι
15 οἱ μὴ σφόδρα αὐτὸν τιμῶντες. Οἱ γοῦν δώδεκα οὐχ οὕτως
αὐτὸν εἰμίμων, ἀλλὰ θανάτῳ καὶ σφαγῇ, καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐ-
τοῦ κινδύνοις· ἦν μὲν γὰρ καὶ ἐκείνη τιμή, πολλῷ δὲ ἐλάτ-
των ταύτης, ἥς εἶπον)· ἄλλως δέ, ὅπερ ἔφθην εἰπών, περὶ
ἀνθρώπων ἡμῖν ὁ λόγος νῦν, τότε δὲ ταῦτα περὶ τὸν Δεσπό-
20 τιν ἐγίνετο. Καὶ ἵνα μάθης ὅτι τούτων οὐδεὶς τῷ Χριστῷ
λόγος, εἶπε, «Πεινῶντά με εἶδετε, καὶ ἐθρέψατε· καὶ δι-
ψῶντα, καὶ ἐποίησατε· καὶ γυμνόν, καὶ περιεβάλλετε», καὶ
οὐδαμοῦ· εἶπε, «Καὶ τεθνεῶτα, καὶ ἐθάψατε». Καὶ ταῦτα
λέγω, οὐ ταφὴν ἀναιρῶν, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τὴν ἀσωτίαν ἐκ-
25 κόπιων καὶ τὴν ἄκαιρον φιλοτιμίαν· τὸ γὰρ πάθος, φησί,
καὶ ἡ ὀδύνη, καὶ ἡ πρὸς τὸν ἀπελθόντα συμπάθεια ταῦτα
πεῖθει. Οὐκ ἔστι ταῦτα συμπαθείας τῆς πρὸς τὸν ἀπελθόντα,
ἀλλὰ κενοδοξίας· ἐπεὶ, εἰ θούλει συναλγῆσαι τῷ τεθνηκότι,
δείκνυμί σοι ἑτέραν ὁδὸν κηδείας, καὶ διδάσκω σε ἱμάτια
30 τιθέναι, τὰ συνανιστάμενα αὐτῷ, καὶ λαμπρὸν ἀποφαίνοντα·

οὔτε ὁ χρόνος, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα μένει ἀνέπαφον μέχρι τῆς ἀναστάσεως, καὶ βέβαια καὶ αὐτὰ διατηροῦνται καινούργια καὶ νεοκατασκευασμένα καὶ λεπτά· τί ἐπὶ πλέον κερδίζουν οἱ φεύγοντες ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν, ὅταν τὸ μὲν σῶμα ἐγείρεται γυμνὸν αὐτὰ δὲ μένουν ἐδῶ καὶ δὲν μᾶς ὠφελοῦν ὡς πρὸς τίποτε διὰ τὰς εὐθύνας ἐκείνας ποῦ θὰ μᾶς ζητηθοῦν ἐκεῖ;

Διατί λοιπόν, λέγει, συνέβη αὐτὸ εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Χριστοῦ; Κατὰ πρῶτον βέβαια μὴ συγκρίνης αὐτὰ μετὰ τὰ ἀνθρώπινα (διότι καὶ μύρον ἔχυσεν ἡ πόρνη ἐπάνω εἰς ἐκεῖνα τὰ ἅγια πόδια), ἐὰν ὅμως πρέπει καὶ δι' αὐτὰ νὰ ὁμιλήσωμεν, πρῶτον μὲν αὐτὰ ἔγιναν ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον ἐκεῖνοι ποῦ τὰ ἔκαμαν αὐτὰ τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως· (διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅπως ὑπῆρχε συνήθεια εἰς τοὺς Ἰουδαίους»· διότι ἐκεῖνοι ποῦ ἐτίμησαν τὸν Χριστὸν δὲν ἦσαν ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητάς του, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποῦ ἐτιμοῦσαν αὐτὸν ὅχι πάρα πολὺ. Οἱ δώδεκα βέβαια δὲν ἐτιμοῦσαν αὐτὸν ἔτσι, ἀλλὰ μὲ θάνατον καὶ σφαγὴν, καὶ τοὺς κινδύνους ὑπὲρ αὐτοῦ· ἦτο βέβαια καὶ ἐκείνη τιμὴ, ἀλλὰ πολὺ πιὸ κατωτέρα ἀπὸ αὐτὴν ποῦ ἀνέφερα)· ἐξ ἄλλου δέ, ὅπως προανέφερα, τώρα ὁ λόγος μας εἶναι διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ τότε αὐτὰ ἐγίνοντο διὰ τὸν Κύριον. Καὶ διὰ νὰ μάθης ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν κάμνει κανένα λόγον περὶ αὐτῶν, εἶπε· «Μὲ εἶδετε πεινασμένον καὶ μὲ ἐθρέψατε· διψασμένον καὶ μὲ ἐποτίσατε· γυμνὸν καὶ μὲ ἐνδύσατε»¹⁵ καὶ πουθενὰ δὲν εἶπε, 'καὶ πεθαμένον καὶ μὲ ἐθάψατε'. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, ὅχι διὰ νὰ καταργήσω τὴν ταφήν, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ διὰ νὰ σταματήσω τὴν ἀσωτίαν καὶ τὴν ἄκαιρον φιλοδοξίαν· διότι, λέγει, αὐτὰ τὰ παρακινοῦν τὸ πάθος καὶ ἡ ὀδύνη καὶ ἡ συμπάθεια πρὸς τὸν ἀπελθόντα. Δὲν εἶναι αὐτὰ δείγματα συμπαθείας πρὸς τὸν ἀπελθόντα, ἀλλὰ ματαιοδοξίας· διότι, ἐὰν θέλῃς νὰ δείξης συμπόνια διὰ τὸν ἀποθανόντα, σοῦ δείχνω ἄλλην ὁδὸν κηδείας καὶ σὲ συμβουλεύω νὰ τὸν ἐνδύῃς μὲ ἐνδύματα ποῦ ἀνασταίνονται μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ τὸν καθιστοῦν λαμπρόν· διότι αὐτὰ τὰ ἐνδύματα οὔτε ἀπὸ τὸν

ταῦτα γὰρ τὰ ἱμάτια οὔτε ὑπὸ σσιτῶν ἀναλίσκxται, οὔτε ὑπὸ χρόνου δαπανᾶται, οὔδὲ ὑπὸ τυμβωρύχων κλέπεται.

Ποῖα δὴ ταῦτά ἐστιν; Ἡ τῆς ἐλεημοσύνης περιβολή· αὕτη γὰρ μετ' αὐτοῦ ἀνίσταται ἡ στολή· ἐλεημοσύνης γὰρ σφραγίς
 5 μετ' αὐτοῦ. Ἀπὸ τούτων λάμπουσι τῶν ἱματίων οἱ τότε ἀκούοντες· «Πεινῶντά με ἐθρέψατε». Ταῦτα ἐπισήμους ποιεῖ, ταῦτα περιφανεῖς, ταῦτα ἐν ἀσφαλείᾳ καθίστησι· τὰ δὲ νῦν οὔδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ δαπάνη σσιτῶν, καὶ τράπεζα σκολήκων. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ κηδεύειν κωλύων, ἀλλὰ μετὰ συμμετρίας
 10 τοῦτο ποιεῖν, ὥστε σκέπειν τὸ σῶμα, καὶ μὴ γυμνὸν παραδιδόναι τῇ γῇ· εἰ γὰρ ζῶντας μηδὲν ἔχειν πλέον κελεύει, ἀλλ' ἢ σκέπασμα, πολλῷ μᾶλλον τελευτήσαντας· οὐ γὰρ οὔτω τε-
 τελευτηκὸς τὸ σῶμα δεῖται ἱματίων, ὥς ζῶν καὶ ἐμπνέον· ζῶντες μὲν γάρ, καὶ ψυχους ἔνεκεν καὶ εὐσχημοσύνης δεό-
 15 μεθα τῆς τῶν ἱματίων περιβολῆς, τελευτήσαντες δέ, τούτω· μὲν οὔδενός ἔνεκεν, ἵνα δὲ μὴ γυμνὸν κέηται τὸ σῶμα, δεόμεθα τῶν ἐνταφίων, καὶ πρὸ τῶν ἐνταφίων δὲ ἔχομεν κίλνυμα κάλλιστον τὴν γῆν, καὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν σωμάτων φύσει
 πρεπωδέστερον. Εἰ τοίνυν, ἔνθα ποσαῦται χρειᾶι, οὔδὲν δεῖ
 20 περιτιτὸν ἐπιζητεῖν πολλῷ μᾶλλον, ἔνθα οὐ τοσαύτη ἢ ἀνάγκη, ἄκαιρος ἢ φιλοτιμία.

6. Ἀλλ' οἱ ὁρώντες γελάσονται, φησί. Μάλιστα μὲν, καὶ ἢ τις ὁ γελῶν, οὐ πολὺν δεῖ ποιεῖσθαι λόγον τοῦ οὔτω σφόδρα ἀνοηταίνοντος, νυνὶ δὲ πολλοὶ οἱ θαυμάζοντες μᾶλλον, καὶ τὴν
 25 φιλοσοφίαν δεχόμενοι τὴν ἡμετέραν· γέλωτος γὰρ ἄξια τὴ ταῦτα, ἀλλ' ἃ ποιοῦμεν νῦν, ὀδυρόμενοι, πενθοῦντες, συγκατο-

σκόρον φθείρονται οὔτε ἀπὸ τὸν χρόνον καταστρέφονται, οὔτε ἀπὸ τυμβωρύχους κλέπονται.

Ποία λοιπὸν εἶναι αὐτά; Ἡ ἐνδυμασία τῆς ἐλεημοσύνης· διότι αὐτὴ ἡ στολὴ ἀνασταίνεται μαζὶ μὲ αὐτόν· καθ' ὅσον ἡ σφραγὶς τῆς ἐλεημοσύνης εἶναι μαζὶ μὲ αὐτόν. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐνδύματα λάμπουν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἀκούσουν τότε· «Μὲ εἶδετε πεινασμένον καὶ μὲ ἐθρέψατε»¹⁶. Αὐτὰ τοὺς καθιστοῦν σπουδαίους, αὐτὰ περιφανεῖς, αὐτὰ ἀσφαλεῖς, ἐνῶ τὰ ὅσα γίνονται τώρα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ πράγματα ποὺ δαπανῶνται ὑπὸ τοῦ σκόρου καὶ τράπεζα σκωλήκων. Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, ὅχι διὰ νὰ σᾶς ἐμποδίσω νὰ κηδεύετε τοὺς νεκρούς, ἀλλὰ νὰ τὸ κάμνετε αὐτὸ μὲ μέτρον, ὥστε νὰ καλύπτετε τὸ σῶμα καὶ ὅχι νὰ τὸ παραδίδετε γυμνὸν εἰς τὴν γῆν· διότι ἐὰν παραγγέλη ἐν ὅσῳ ζῶμεν νὰ μὴ ἔχωμεν τίποτε ἐπὶ πλέον, παρὰ σκέπασμα, πολὺ περισσότερο ὅταν ἀποθάνωμεν· καθ' ὅσον τὸ σῶμα δὲν ἔχει τόσον ἀνάγκην ἀπὸ ἐνδύματα ὅταν εἶναι νεκρόν, ὅσον ὅταν ζῇ καὶ ἀναπνέῃ· διότι ἐν ὅσῳ ζῶμεν χρειαζόμεθα τὰ ἐνδύματα καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ψύχους καὶ ἐξ αἰτίας τῆς εὐπρεπείας, ὅταν ὅμως ἀποθάνωμεν, διὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὰ χρειαζόμεθα, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ μένη γυμνὸν τὸ σῶμα, ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ ἐντάφια, καὶ πρὸ τῶν ἐνταφίων δὲ ἔχομεν ἄριστον κάλυμμα τὴν γῆν καὶ ποὺ ταιριάζει πολὺ περισσότερο εἰς τὴν τέτοιαν φύσιν τῶν σωμάτων. Ἐὰν λοιπὸν, ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχουν τόσαι ἀνάγκαι, δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητοῦμεν τίποτε τὸ περιττόν, πολὺ περισσότερο, ἐκεῖ ποὺ δὲν εἶναι τόση ἡ ἀνάγκη, εἶναι ἄκαιρος ἡ φιλοδοξία.

6. Ἀλλά, λέγει, ἐκεῖνοι ποὺ θὰ βλέπουν θὰ γελάσουν. Κατὰ πρῶτον μὲν, καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχῃ κάποιος ποὺ νὰ γελᾷ, δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζωμεν καὶ πολὺ ἐκεῖνον ποὺ δείχνει τόσον μεγάλην ἀνοησίαν, ἐνῶ τώρα εἶναι πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ θαυμάζουν μᾶλλον καὶ δέχονται τὴν ἰδικήν μας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φιλοσοφημένην ἀντιμετώπισιν τοῦ πράγματος· διότι διὰ γέλια δὲν εἶναι αὐτά, ἀλλ' ἐκεῖνα ποὺ κάμνομεν τώρα, ποὺ θρηνοῦμεν, πενθοῦμεν καὶ θά-

ρύτιοντες ἐναντοὺς τοῖς ἀπελθούσι. Ταῦτα καὶ γέλωτος καὶ
 κολάσεως ἄξια, τὸ δὲ φιλοσοφεῖν καὶ ἐν τούτοις καὶ ἐν τῇ
 τῶν ἱματίων συμμειρία, στεφάνους καὶ ἐπαίνους ἡμῖν προ-
 ξενεῖ, καὶ πάντες ἡμᾶς κροτήσουσι, καὶ θαυμάσονται τοῦ Χρι-
 5 στοῦ τὴν δύναμιν, καὶ ἔροῦσι· Βαβαί, πόση ἡ τοῦ σιαυρω-
 θέντος ἰσχὺς! ἔπεισε τοὺς ἀπολλυμένους καὶ φθειρομένους
 ὅτι οὐκ ἔστι θάνατος ὁ θάνατος· οὐ τοίνυν τὰ τῶν ἀπολλυ-
 μένων ποιοῦσιν, ἀλλὰ τὰ τῶν προσεμπόντων εἰς ἀποδημίαν
 ἀμείνω. Ἐπεισεν αὐτοὺς ὅτι τὸ σῶμα τὸ φθαριὸν τοῦτο
 10 καὶ γήϊνον ἱμάτιον ἐνδύσεται, τῶν σερικῶν καὶ χρυσοπάσιων
 πολὺ λαμπρότερον, τὴν ἀφθαρσίαν. Διό περ οὐδὲ πολλὴν περὶ
 τὴν ταφήν ποιοῦνται σπουδὴν, ἀλλ' ἐντάφιον ἡγοῦνται θαυ-
 μασιόν, βίον ἐνάρκειον. Ταῦτα, ἂν φιλοσοφοῦντας ἴδωσιν,
 ἔροῦσιν· ἂν δὲ κατακαμπτομένους, γυναικιζομένους, χοροὺς
 15 περιῖσιτῶντας θρηνουσῶν γυναικῶν, γελάσονται, καὶ κωμω-
 δήσουσι, καὶ μυρία κατηγορήσουσι, διασύροντες τὴν εἰκὴ δα-
 πάνην, τὴν ματαιοπονίαν καὶ γὰρ ταῦτα ἀκούομεν κατηγο-
 ρούντων πάντων. Καὶ μάλα εἰκότως· ποίαν γὰρ ἔξοχεν ἀ-
 πολογίαν, διὰ τὸ μὲν σῶμα εἰς ἰχώρας καὶ σκώληκας δα-
 20 πανώμενον καλλωπίζωμεν, τὸν δὲ Χριστὸν περιορῶμεν δι-
 ψῶντα, γυμνὸν περιϋόντα καὶ ξένον;

Πανοώμεθα τοίνυν τῆς ματαίας ταύτης σπουδῆς· κη-
 δεύσωμεν τοὺς ἀπελθόντας, ὥς καὶ ἡμῖν καὶ ἐκείνοις συμ-
 φέρει πρὸς δόξαν Θεοῦ· πολλὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιτελέσωμεν
 25 ἐλεημοσύνην· συμπέμψωμεν αὐτοῖς ἐφόδια κάλλιστα· εἰ γὰρ
 μνήμη θαυμασιῶν ἀνδρῶν τειλενυτηκότων προσέσκη τῶν ζών-
 των («ὑπερασπιῶ», γάρ, φησί, «τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ
 καὶ διὰ Δαυὶδ τὸν παῖδά μου», πολλῶ μᾶλλον ἐλεημοσύνη

πτομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας μαζί μέ τοὺς νεκρούς. Αὐτὰ εἶναι ἄξια καί διὰ γέλια καί διὰ τιμωρίαν, ἐνῶ τὸ νὰ δείχνωμεν τέτοια φιλοσοφικότητα καί εἰς αὐτὰ καί εἰς τὴν εὐπρεπῇ ἐνδυμασίαν, μᾶς παρέχει στεφάνους καί ἐπαίνους καί ὅλοι θὰ μᾶς χειροκροτήσουν καί θὰ θαυμάσουν τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καί θὰ εἰποῦν· 'Πῶ, πῶ! πόση εἶναι ἡ δύναμις τοῦ σταυρωθέντος! ἔπεισεν ἐκείνους ποὺ ὁδηγοῦνται εἰς τὴν ἀπώλειαν καί τὴν φθορὰν ὅτι δέν εἶναι θάνατος ὁ θάνατος· διότι βέβαια δέν κάμνουν ἐκεῖνα ποὺ γίνονται δι' ἐκείνους ποὺ ὁδηγοῦνται εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ γίνονται δι' ἐκείνους ποὺ ἀποστέλλονται εἰς ἄλλο ἀνώτερον τόπον. "Ἐπεισεν αὐτοὺς ὅτι τὸ σῶμα, αὐτὸ τὸ φθαρτὸν καί γήϊνον, θὰ ἐνδυθῇ ἐνδυμα πολὺ πιο λαμπρότερον ἀπὸ τὰ μεταξωτὰ καί χρυσοποίκιλτα ἐνδύματα, τὴν ἀφθαρσίαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν δέν δείχνουν μεγάλην φροντίδα διὰ τὴν ταφήν, ἀλλὰ θεωροῦν ἐντάφιον θαυμαστὸν τὸν ἐνάρετον βίον'. Αὐτὰ θὰ εἰποῦν, ἂν μᾶς ἴδοῦν νὰ δείχνωμεν τέτοια φιλοσοφικότητα· ἐνῶ ἂν μᾶς ἴδοῦν νὰ λυγίζωμεν ἀπὸ τὴν λύπην, νὰ γονατίζωμεν, νὰ κάμνωμεν χοροὺς θρηνουσῶν γυναικῶν γύρω ἀπὸ τὸν νεκρόν, θὰ γελάσουν καί θὰ μᾶς διακωμωδήσουν, καί θὰ μᾶς ἀποδώσουν ἀπείρους κατηγορίας, διασύροντες τὴν ἄσκοπον δαπάνην καί τὴν ματαιοπονίαν μας· καθ' ὅσον ἀκούομεν αὐτὰς τὰς κατηγορίας νὰ μᾶς ἀποδίδουν ὅλοι. Καί πάρα πολὺ σωστά· διότι ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν, ὅταν τὸ μὲν σῶμα ποὺ ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὴν σῆψιν καί τὰ σκωλήκια τὸ στολίζωμεν ἔτσι, τὸν δὲ Χριστὸν τὸν περιφρονοῦμεν, ἐνῶ εἶναι διψασμένος καί γυρίζει ἐδῶ καί ἐκεῖ γυμνὸς καί ξένος;

"Ἀς παύσωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἄσκοπον φροντίδα· ἅς κηδεύσωμεν τοὺς νεκρούς μας, ὅπως συμφέρει καί εἰς ἡμᾶς καί εἰς ἐκείνους πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ· ἅς κάμωμεν πολλὴν ἐλεημοσύνην ὑπὲρ αὐτῶν· ἅς στείλωμεν μαζί μέ αὐτοὺς ἐφόδια καλύτερα· διότι, ἐὰν ἡ ἀνάμνησις θαυμαστῶν ἀνδρῶν ποὺ ἀπέθανον, ἔγινεν αἰτία ὠφελείας διὰ τοὺς ζῶντας (διότι λέγει· «θὰ ὑπερασπισθῶ αὐτὴν τὴν πόλιν δι' ἐμένα καί διὰ τὸν υἱόν μου τὸν Δαυίδ»¹⁷), πολὺ

τοῦτο ἐργάζεται· αὕτη γάρ, αὕτη καὶ νεκροὺς ἀνέστησεν,
 ἥνίκα περιέστησαν αἱ χῆραι ἐπιδευκνύμεναι, ὅσα ἐποίει μετ'
 αὐτῶν οὕσα ἡ Δορκάς. Ὅταν οὖν τις μέλλῃ τελευτᾶν, ὁ οἰ-
 κεῖος τῷ τελευτῶντι κατασκευάζει τὰ ἐντάφια, καὶ πειθέτω
 5 τὸν ἀπιόντα τοῖς δεομένοις τι καταλιμπάνειν. Μετὰ τούτων
 αὐτὸν ἀποπεμπέτω τῶν ἱματίων, πειθέτω καὶ κληρονόμον
 ἀφιέναι τὸν Χριστόν· εἰ γὰρ οἱ βασιλεῖς, ἐγγράφοιτες κλη-
 ρονόμους, τοῖς οἰκείοις μυρίαν καταλιμπάνουσιν ἀσφάλειαν,
 ὁ τὸν Χριστὸν ἀφιεῖς μετὰ τῶν παίδων, ἐννόησον ὅσην ἐπι-
 10 σπάσεται εὐνοίαν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ πᾶσι.

Ταῦτά ἐστι τὰ ἐντάφια καλὰ· ταῦτα ὀνίνησι καὶ τοὺς
 μένοντας καὶ τοὺς ἀπερχομένους. Ἄν οὕτως ἐνταφιασθῶμεν,
 λαμπροὶ καὶ τὸν τῆς ἀνασιάσεως ἐσθμεθα καιρόν, ἂν δέ,
 τὸ σῶμα θεραπεύοντες, τῆς ψυχῆς ἀμελῶμεν, πολλὰ ἐκεῖ
 15 πεισόμεθα δεινά, καὶ πολὺν ὀφλήσομεν γέλωτα· οὐδὲ γὰρ
 ἡ τυχοῦσα ἀσχημοσύνη γυμνὸν τῆς ἀρετῆς ἀπελθεῖν, οὐδὲ
 οὕτω τὸ σῶμα ἄτακτον ἐρριμμένον καταισχύνεται, ὥς ψυχὴ
 τότε, γυμνὴ τῆς ἀρετῆς φαινομένη. Ταύτην ἀμφιάσωμεν, ταύ-
 την περιστείλωμεν, μάλιστα μὲν παρὰ πάντα τὸν χρόνον,
 20 εἰ δὲ ἐνταῦθα ἡμελήσομεν, κἂν τελευτῶντες νήψωμεν καὶ τοῖς
 οἰκείοις ἐπισκῆψωμεν συμπτράτειν ἀπελθοῦσι δι' ἐλεημοσύνης
 ἡμῖν. Οὕτω, ὑπ' ἀλλήλων βοηθούμενοι, παρησίας πολλῆς ἐπι-
 τευξόμεθα χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, μεθ' οὗ καὶ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα,
 25 κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 νων. Ἀμήν.

περισσότερον θὰ τὸ κατορθώσῃ αὐτὸ ἢ ἐλεημοσύνη· διότι αὐτὴ, αὐτὴ καὶ νεκροὺς ἀνέστησεν, ὅταν ἐστάθηναι αἱ χῆραι καὶ ἔδειξαν τὰ ὅσα ἔκαμεν ἡ Δορκὰς εἰς αὐτὰς ὅταν ἦτο μαζί των¹⁸. "Ὅταν λοιπὸν κάποιος πρόκειται ν' ἀποθάνῃ, ὁ συγγενὴς ἅς κατασκευάζῃ τὰ ἐντάφια δι' αὐτὸν ποὺ πεθαίνει καὶ ἅς πείθῃ τὸν ἀπερχόμενον ν' ἀφήνῃ κάτι δι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην. Μὲ αὐτὰ τὰ ἐνδύματα ἅς τὸν ἀποστέλλῃ, καὶ ἅς τὸν πείθῃ ν' ἀφήνῃ κληρονόμον τὸν Χριστόν· διότι, ἐὰν οἱ βασιλεῖς, ὀρίζοντες κληρονόμους, ἀφήνουν μεγάλην ἀσφάλειαν εἰς τοὺς ἰδικοὺς των, ἐκεῖνος ποὺ ἀφήνει μαζί μὲ τὰ τέκνα του κληρονόμον τὸν Χριστόν, σκέψου πόσῃ εὖνοϊαν θὰ ἀποσπάσῃ καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τὰ τέκνα του.

Αὐτὰ εἶναι τὰ καλὰ ἐντάφια· αὐτὰ ὠφελοῦν καὶ ἐκείνους ποὺ μένουν καὶ ἐκείνους ποὺ φεύγουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν Ζωὴν. "Ἄν ἔτσι ἐνταφιασθῶμεν, θὰ εἴμεθα λαμπροὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως, ἂν ὁμως, δείχνοντες φροντίδα διὰ τὸ σῶμα, ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν ψυχὴν, θὰ πάθωμεν πολλὰ κακὰ ἐκεῖ καὶ θὰ προκαλέσωμεν πολὺν γέλωτα· διότι οὔτε ἡ τυχαία ἀσχημοσύνη γίνεται αἰτία νὰ φύγῃ κανεὶς γυμνὸς ἀπὸ ἀρετῆν, οὔτε τὸ σῶμα ποὺ ρίπτεται ἄταφον νοιώθῃ τόσῃ ἐντροπὴν, ὅσῃν νοιώθῃ ἡ ψυχὴ τότε, παρουσιαζομένη γυμνὴ ἀπὸ ἀρετῆν. Αὐτὴν ἅς ἐνδύσωμεν, αὐτὴν ἅς φροντίσωμεν νὰ στολίσωμεν, καὶ αὐτὸ βέβαια νὰ γίνεται καθ' ὅλον τὸν χρόνον, ἐὰν ὁμως ἐδῶ ἔδειξαμεν ἀμέλειαν, τουλάχιστον ἅς δείξωμεν σωφροσύνην ὅταν πεθαίνωμεν καὶ ἅς ἀφήσωμεν παραγγελίαν εἰς τοὺς ἰδικοὺς μας νὰ μᾶς βοηθοῦν, ὅταν φεύγωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν Ζωὴν, μὲ τὴν ἐλεημοσύνην. "Ἔτσι, βοηθούμενοι ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, θὰ ἐπιτύχωμεν μεγάλην παρρησίαν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΣ'

Ίω. 20, 10 - 23

«Ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί. Μαρία δὲ εἰσιήκει πρὸς τὸ μνημεῖον κλαίουσα ἔξω».

- 5 1. Περιπαθές πως τὸ γυναικεῖον γένος, καὶ πρὸς οἶκιον ἐπιρρεπέστερον. Τοῦτο δὲ εἶπον, ἵνα μὴ θαυμάσης τί δήποτε Μαρία μὲν πικρῶς ἐθρήνηι τῷ τάφῳ, Πέτρος δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθεν· «Οἱ μὲν γὰρ μαθηταί», φησὶν, «ἀπῆλθον πρὸς ἑαυτούς, ἡ δὲ εἰσιήκει δακρύουσα»· καὶ γὰρ ἡ φύσις
- 10 εὐέμπιwtος, καὶ τὸν περὶ ἀνασιάσεως οὐδέπω σαφῶς ᾔδει λόγον· καθάπερ ἐκεῖνοι, τὰ ὀνότια θεασάμενοι καὶ πιστεύσαντες, ἀπῆλθον πρὸς ἑαυτούς, ἐκπλητιζόμενοι. Καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ εὐθέως ἦλθον εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καθάπερ αὐτοῖς συνείτακτο πρὸ τοῦ πάθους; Ἀνέμενον τοὺς λοιποὺς
- 15 ἴσως· καὶ ἄλλως δέ, ἔτι ἐν ἀκμαζούσῃ ἦσαν ἐκπλήξει. Οὗτοι μὲν οὖν ἀπῆλθον, ἐκείνη δὲ εἰσιήκει πρὸς τῷ τόπῳ· μέγα γὰρ, ὅπερ ἔφην, πρὸς παραμυθίαν καὶ μνημα φαινόμενον. Ὁρᾷς γοῦν αὐτήν, ὥστε πλέον ἀναπαύεσθαι, καὶ παρακύντουσαν, καὶ βουλομένην τὸν τόπον ἰδεῖν, ἔνθα τὸ σῶμα
- 20 ἔκειτο; Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τῆς πολλῆς ταύτης σπουδῆς μισθὸν ἔλαθεν οὐ μικρόν· ὃ γὰρ οὐκ εἶδον οἱ μαθηταί, τοῦτο εἶδεν ἡ γυνὴ πρώτη, καθημένους ἀγγέλους, τὸν μὲν πρὸς

ΟΜΙΛΙΑ ΠΣ

Ίω. 20, 10 - 23

«Ἐπέστρεψαν λοιπὸν πάλιν οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν οἰκίαν των. Ἡ Μαρία ὅμως εἶχε σταθῇ ἔξω κοντὰ εἰς τὸ μνημεῖον καὶ ἔκλαιεν».

1. Τὸ γυναικεῖον φύλον διακρίνεται κατὰ κάποιον τρόπον διὰ τὴν λεπτότητα τῶν αἰσθημάτων του καὶ ἔχει μεγαλυτέραν τάσιν πρὸς οἶκτον. Αὐτὸ δὲ τὸ εἶπον, διὰ νὰ μὴ ἀπορήσης διατί τέλος πάντων ἡ μὲν Μαρία ἐθρηνοῦσε πικρῶς εἰς τὸν τάφον, ἐνῶ ὁ Πέτρος δὲν ἔπαθε κάτι παρόμοιον· διότι λέγει· «Οἱ μὲν μαθηταὶ ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν των, ἡ δὲ Μαρία εἶχε σταθῇ πλησίον τοῦ μνημείου καὶ ἔκλαιε»· καθ' ὅσον ἡ φύσις της ἦτο ἀσθενὴς καὶ δὲν ἐγνώριζεν ἀκόμη καθαρὰ τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως, ὅπως πάλιν ἐκεῖνοι, ἀφοῦ εἶδον τὰ ὀθόνια καὶ ἐπίστευσαν, ἐπέστρεψαν κατάπληκτοι εἰς τὴν οἰκίαν των. Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἦλθον ἀμέσως εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε δώσει ἐντολὴν εἰς αὐτοὺς ὁ Κύριος πρὸ τοῦ πάθους του; Ἴσως ἐπερίμεναν τοὺς ὑπολοίπους· ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ἔκπληξις των ἀκόμη εὕρισκετο εἰς τὸ ἀποκορύφωμά της. Αὐτοὶ λοιπὸν ἐπέστρεψαν, ἐνῶ ἐκείνη εἶχε σταθῇ πλησίον τοῦ τάφου· ἦτο δηλαδή, ὅπως εἶπα, μεγάλη παρηγορία τὸ νὰ φαίνεται τὸ μνήμα. Βλέπεις λοιπὸν αὐτὴν, ποὺ σκύβει καὶ θέλει νὰ ἰδῇ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον εὕρισκετο τὸ σῶμα, προκειμένου νὰ παρηγορηθῇ; Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἔλαβε μεγάλον μισθὸν δι' αὐτὴν τὴν μεγάλην φροντίδα της· διότι ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶδον οἱ μαθηταί, αὐτὸ τὸ εἶδε πρώτη ἡ γυναῖκα, ἀγγέλους δηλαδή νὰ κάθονται ὁ μὲν ἓνας πρὸς τὸ μέρος τῶν ποδιῶν, ὁ δὲ ἄλλος, πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς μὲ λευκὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὸ πρό-

ποδῶν, τὸν δὲ πρὸς κεφαλῆς ἐν λευκοῖς, καὶ τὸ σχῆμα, φαι-
 δρόπιτος πολλῆς γέμον καὶ χαρᾶς. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἦν ὑ-
 ψηλὴ τῆς γυναικὸς ἢ διάνοια, ὥς ἀπὸ τῶν σουδαρίων ὑπο-
 δέξασθαι τὴν ἀνάστασιν, γίνεται τι πλεον, καὶ ἄγγέλους
 5 θεωρεῖ καθημένους ἐν φαιδρῶ τῷ σχήματι, ὥστε αὐτὴν
 ἀνασιῆσαι τέως τοῦ πάθους ἐντεῦθεν, καὶ παραμυθῆσασθαι.
 Ἀλλ' οὐδὲν αὐτῇ περὶ ἀνασιάσεως λέγουσιν· ἀλλ' ἡρέμα
 προδιβάζεται τῷ δόγματι τούτῳ.

Εἶδεν ὄψεις φαιδράς, καὶ μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν συνήθειαν
 10 εἶδε σχῆμα λαμπρόν· ἤκουσε συμπαθοῦς φωνῆς. Τί γὰρ φη-
 σι; «Γύναι, τί κλαίεις;». Διὰ δὲ τούτων ἀπάντιων, ὥσπερ
 θύρας ἀνοιγομένης, κατὰ μικρὸν εἰς τὸν περὶ ἀνασιάσεως
 ἤγειτο λόγον. Καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς καθέδρας αὐτῶν εἰς ἐ-
 ρώτησιν αὐτὴν ἤγε· καὶ γὰρ ἐνέφαινον, ὅτι ἤδεσαν τὸ γε-
 15 γονός. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ὁμοῦ κάθηνται, ἀλλὰ διεστηκότες ἀλ-
 λήλων. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ εἰκὸς αὐτὴν τολμῆσαι ἀπλῶς πυνθέ-
 σθαι, καὶ τῇ ἐρωτήσῃ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς καθέδρας ἄγουσιν
 αὐτὴν ἐπὶ διάλεξιν. Τί οὖν αὕτη; Θερμῶς ὅμα καὶ φιλοσιόρ-
 γως· «Ἦραν τὸν Κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ τεθείκασιν
 20 αὐτόν». Τί φῆς; οὐδέπω οὐδὲν περὶ ἀνασιάσεως οἶδας, ἀλ-
 λ' ἔτι θέοιν φανιάζῃ; Ὁρᾶς πῶς οὐδέπω ὑψηλὸν κατεδέ-
 ξαιο δόγμα; «Καὶ ταῦτα εἰπούσα, ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω».
 Καὶ ποία αὕτη ἀκολουθία, πρὸς ἐκείνους διαλεγομένην, καὶ
 μηδέπω μηδὲν ἀκούσασαν παρ' αὐτῶν, σιραφῆναι εἰς τὰ
 25 ὀπίσω; Ἐμοὶ δοκεῖ, ταῦτα λεγούσης αὐτῆς, ἄφνω φανεῖς ὁ
 Χριστὸς ὀπισθεν αὐτῆς ἐκπληῆξαι τοὺς ἄγγέλους, κακείνους
 θεασαμένους τὸν Δεσπότην, καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῷ βλέμ-
 ματι, καὶ τῷ κινήματι εὐθέως ἐμφῆναι ὅτι τὸν Κύριον εἶ-
 δον· καὶ τοῦτο τὴν γυναῖκα ἐπέστρεψε, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω
 30 σιραφῆναι ἐποίησεν. Ἐκείνοις μὲν οὖν οὕτως ἐφάνη, τῇ

σωπόν των ἦτο γεμᾶτον ἀπὸ πολλήν φαιδρότητα καὶ χαράν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν ἦτο ὑψηλὴ ἡ διάνοια τῆς γυναικός, ὥστε ἀπὸ τὰ σοῦαρια νὰ συμπεράνη τὴν ἀνάστασιν, γίνεται κάτι ἐπὶ πλέον, βλέπει δηλαδὴ ἀγγέλους νὰ κάθηνται ἐπάνω εἰς τὸ μνημεῖον μὲ φαιδρὸν πρόσωπον, ὥστε κατ' ἀρχὴν νὰ ἀνακουφισθῇ ἀπὸ τὴν λύπην της μὲ αὐτὸ καὶ νὰ παρηγορηθῇ. Ἀλλὰ τίποτε δὲν τῆς λέγουν περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἀλλὰ σιγὰ - σιγὰ ὁδηγεῖται εἰς τὴν σκέψιν αὐτήν.

Εἶδε πρόσωπα φαιδρὰ πολὺ περισσότερον τοῦ συνήθους· εἶδε μορφήν λαμπράν· ἤκουσε συμπαθῇ φωνήν. Καὶ τί λέγει; «Γυναῖκα, διατί κλαίεις;». Μὲ ὅλα αὐτὰ δέ, ὡσὰν διὰ κάποιας ἀνοιγμένης θύρας, ὠδηγεῖτο εἰς τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως. Καὶ ὁ τρόπος δὲ μὲ τὸν ὁποῖον ἐκάθηντο, ὠδήγει αὐτήν εἰς τὸ νὰ ἐρωτήσῃ καθ' ὅσον ἐφαίνοντο ὅτι ἐγνώριζον τὸ γεγονός. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν κάθηνται μαζί, ἀλλὰ ὁ ἓνας μακρὰ ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ φυσικὸν ἦτο νὰ μὴ τολμήσῃ αὐτὴ νὰ ἐρωτήσῃ, καὶ μὲ τὴν ἐρώτησιν καὶ μὲ τὸν τρόπον ποῦ ἐκάθηντο ὁδηγοῦν αὐτήν εἰς τὴν συζήτησιν. Τί λέγει λοιπὸν αὐτή; Μὲ θέρμην καὶ συγχρόνως μὲ φιλοστοργίαν· «Ἐπῆραν τὸν Κύριόν μου καὶ δὲν γνωρίζω ποῦ τὸν ἐτοποθέτησαν». Τί λέγεις; τίποτε ἀκόμη δὲν γνωρίζεις περὶ ἀναστάσεως, ἀλλ' ἀκόμη σκέπτεσαι ἀλλαγὴν θέσεως; Βλέπεις πῶς ἀκόμη δὲν ἔλαβε τὴν ὑψηλὴν εἶδησιν; «Καὶ ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἔστρεψε τὸ βλέμμα της πρὸς τὰ ὀπίσω». Καὶ πῶς συνέβη αὐτὸ ποῦ ἠκολούθησεν, ἐνῶ συνωμιλοῦσε μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀκόμη δὲν ἤκουσε τίποτε ἀπὸ αὐτοῦς, νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα της πρὸς τὰ ὀπίσω; Ἐγὼ νομίζω, ἐνῶ ἔλεγεν αὐτὴ αὐτά, ἐξαφνικὰ ἐμφανισθεὶς ὁ Χριστὸς ὀπισθέν της, ἐξέπληξε τοὺς ἀγγέλους, καὶ ἐκεῖνοι μόλις εἶδον τὸν Κύριον, καὶ μὲ τὴν μορφήν των καὶ μὲ τὸ βλέμμα των καὶ μὲ τὰς κινήσεις των ἔδειξεν ἀμέσως ὅτι εἶδον τὸν Κύριον· καὶ αὐτὸ τὸ ἐπρόσεξεν ἡ γυναῖκα καὶ τὴν ἔκαμε νὰ στρέψῃ πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ βλέμμα της. Εἰς ἐκείνους λοιπὸν ἔτσι παρουσιάσθη, εἰς τὴν γυναῖκα ὅμως ὄχι ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ

γυναικὶ δὲ οὐχ οὕτως, ὥστε αὐτὴν μὴ ἐκ πρώτης ἐκπιλῆσαι
 τῆς ὄψεως, ἀλλ' ἐν εὐτελεσιτέρῳ καὶ κοινῷ τῷ σχήματι
 καὶ δῆλον ἐξ ὧν καὶ κηπουρὸν αὐτὸν εἶναι ἐνόμιζε. Τὴν δὲ
 οὕτω ταπεινὴν οὐκ ἔδει ἄνθρωπον ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἀγαγεῖν, ἀλλ'
 5 ἡρέμα.

Πάλιν οὖν αὐτὴν ἐρωτᾷ· «Γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς;».
 Τοῦτο ἐνέφηγεν εἰδέναι αὐτόν, δ βούλεται ἐρωτῆσαι, καὶ
 εἰς ἀπόκρισιν ἤγαγε. Τοῦτο οὖν καὶ ἡ γυνὴ συνιῖσα, οὐκ
 ἔτι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ λέγει, ἀλλὰ, ὥς εἰδότες τοῦ ἐρω-
 10 τῶντος περὶ οὗ πυνθάνεται, φησὶν· «Εἰ σὺ ἐβάσιπας αὐ-
 τόν, εἰπέ μοι ποῦ ἔθηκας, καὶ γὰρ αὐτὸν ἄρῳ». Πάλιν θέσιν,
 καὶ ἄρσιν, καὶ τὸ βασιάσαι, ὥς περὶ νεκροῦ διαλεγομένη,
 φησὶν. Ὁ δὲ ἐμφαίνει, τοῦτό ἐστιν· Ἐἰ διὰ τὸν φόβον
 τῶν Ἰουδαίων ἤρραι αὐτὸν ἐνιεῦθεν, εἵπαιέ μοι, καὶ ἐγὼ
 15 λήψομαι αὐτόν'. Πολλὴ ἡ εὐνοια καὶ φιλοστοργία τῆς γυ-
 ναικός· ὑψηλὸν δὲ οὐδὲν οὐδέπω παρ' αὐτῇ. Διὰ τοῦτο
 λοιπὸν προτίθησιν αὐτῇ τοῦτο οὐ δι' ὄψεως, ἀλλὰ διὰ φωνῆς·
 ὥσπερ γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις ποτὲ μὲν ἐγνωρίζετο, ποτὲ δὲ
 ἄδηλος ἦν καὶ παρών, οὕτω φθεγγόμενος, ἡνίκα ἐβούλειτο,
 20 τότε γνῶριμον ἑαυτὸν ἐποίει· καὶ γὰρ, διε τοῖς Ἰουδαίοις
 ἔλεγε· «Τίνα ζητεῖτε;», οὐ τὴν ὄψιν, οὐ τὴν φωνὴν ἐπέ-
 γνωσαν, ἕως ἡθέλησεν· δ δὴ καὶ ἐνταῦθα συνέβη. Καὶ τὸ
 ὄνομα αὐτῆς μόνον ἐκάλεσεν, ὀνειδίζων καὶ καθαπιάμενος
 διὰ ταῦτα περὶ τοῦ ζῶντος ἐφαντάζειτο.

25 Πῶς δὲ «σιραφεῖσα λέγει», εἴ γε πρὸς αὐτὴν διελέγετο;
 Ἐμοὶ δοκεῖ εἰποῦσαν αὐτὴν τὸ «ποῦ ιενθείκατε αὐτόν» σιρα-
 φῆναι πρὸς τοὺς ἀγγέλους, ὥς ἐρωτῶσαν, τί ἐξεπλάγησαν·
 εἶτα τὸν Χρυστὸν καλέσαντα αὐτὴν ἐπισιρέψαι πρὸς ἑαυτὸν

τὴν ἐκπλήξῃ μὲ τὴν πρώτην ἐμφάνισίν του, ἀλλὰ παρουσιάσθη μὲ πῶς ταπεινὴν καὶ κοινὴν ἐνδυμασίαν· καὶ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι ἐνόμισεν ὅτι αὐτὸς εἶναι κηπουρός. Τὴν τόσον δηλαδὴ ταπεινὴν εἰς τὴν σκέψιν δὲν ἔπρεπε νὰ τὴν ὀδηγήσῃ ἀμέσως εἰς τὰς ὑψηλὰς σκέψεις, ἀλλὰ σιγὰ - σιγὰ.

Πάλιν λοιπὸν τὴν ἐρωτᾷ· «Γυναῖκα, διατί κλαῖεις; ποῖον ζητεῖς;». Αὐτὸ ἔδειχνεν ὅτι αὐτὸς ἐγνώριζεν αὐτὸ πού ἤθελε νὰ ἐρωτήσῃ καὶ τὴν ὠδήγησεν εἰς ἀπάντησιν. Αὐτὸ λοιπὸν ἀντιληφθεῖσα καὶ ἡ γυναῖκα, δὲν λέγει ἀκόμη τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ, μὲ τὴν σκέψιν ὅτι αὐτὸς πού ἐρωτᾷ γνωρίζει διὰ ποῖον πρᾶγμα ἐρωτᾷ, λέγει· «Ἐὰν σὺ τὸν ἐπῆρες, εἶπέ μου ποῦ τὸν ἔβαλες καὶ ἐγὼ θὰ τὸν πάρω». Πάλιν ὁμιλεῖ, ὡσὰν νὰ πρόκειται περὶ νεκροῦ, περὶ ἀλλαγῆς θέσεως, περὶ λήψεως αὐτοῦ καὶ μεταφορᾶς του εἰς ἄλλο μέρος. Ἐκεῖνο δὲ πού θέλει νὰ εἰπῇ εἶναι τὸ ἐξῆς· Ἐὰν τὸν ἐπῆρατε ἀπὸ ἐδῶ ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων, παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸ εἰπῆτε καὶ ἐγὼ θὰ τὸν πάρω. Μεγάλη ἡ εὖνοια καὶ ἡ φιλοστοργία τῆς γυναικός· ὅμως καμμία ἀκόμη ὑψηλὴ σκέψις δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο πλέον προσθέτει εἰς αὐτήν αὐτό, ὅχι διὰ τοῦ προσώπου του, ἀλλὰ διὰ τῆς φωνῆς του· διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἄλλοτε μὲν παρουσιάζετο ὡς γνωστός καὶ ἄλλοτε δὲ δὲν ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς ἂν καὶ ἦτο παρών, ἔτσι καὶ ὅταν ὠμιλοῦσεν, ὅταν ἤθελε, τότε ἔκαμνε γνωστὸν τὸν ἑαυτὸν του· καθ' ὅσον, ὅταν ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, «Ποῖον ζητεῖτε;»¹, δὲν ἐγνώρισαν οὔτε τὴν μορφήν του οὔτε τὴν φωνήν του, ὅσον χρόνον ἠθέλησεν αὐτός· πρᾶγμα βέβαια πού συνέβη καὶ ἐδῶ. Καὶ ἀνέφερε μόνον τὸ ὄνομά της, ἐπιτιμῶν καὶ ἐλέγχων αὐτήν ὅτι ἐσκέπτετο αὐτὰ δι' αὐτὸν πού ἦτο ζωντανός.

Πῶς ὅμως λέγει ὅτι ἔστρεψε τὸ βλέμμα της, ἐὰν βέβαια ὠμιλοῦσε πρὸς αὐτήν; Ἐγὼ νομίζω ὅτι, ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, τὸ «Ποῦ τὸν ἐτοποθετήσατε», ἐστράφη πρὸς τοὺς ἀγγέλους διὰ νὰ ἐρωτήσῃ διατί ἐξεπλάγησαν· ἔπειτα ὅταν ὁ Χριστὸν τὴν ἐκάλεσε νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα της ἀπὸ ἐ-

ἀπ' ἐκείνων, καὶ διὰ τῆς φωνῆς δῆλον ἑαυτὸν ποιῆσαι·
 ὅτι γὰρ ἐκάλεσεν αὐτὴν «Μαρία», τότε αὐτὸν ἐπέγνω. Οὐ-
 τως οὐκ ὄψεως ἦν, ἀλλὰ φωνῆς ἢ ἐπίγνωσις. Εἰ δὲ λέγοιεν,
 'Πόθεν δῆλον ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐξεπλάγησαν, καὶ διὰ τοῦτο
 5 ἐπεσιράφη ἡ γυνή;' καὶ ἐπιστῦθα ἐροῦσι· 'Πόθεν δῆλον ὅτι
 ἦψατο αὐτοῦ, καὶ προσέπεσεν;'. Ἄλλ' ὥσπερ τοῦτο δῆλον
 ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν, «Μὴ μου ἄπιου», οὕτως καὶ κεῖνο ἀπὸ τοῦ
 εἰπεῖν ὅτι «ἐσιράφη». Τίνος δὲ ἕνεκεν εἶπε· «Μὴ μου ἄπιου»;
 Τινὲς φασιν ὅτι χάριν αἰτεῖ πνευματικὴν, ἀκούσασα μετὰ τῶν
 10 μαθητῶν λέγοντος· «Ἐὰν πορευθῶ πρὸς τὸν Πατέρα, ἐρω-
 τήσω αὐτόν, καὶ δώσει ὑμῖν ἄλλον Παράκλητον».

2. Καὶ πῶς ἢ μὴ παροῦσα μετὰ τῶν μαθητῶν ταῦτα
 ἤκουσε; Ἄλλως δέ, καὶ πόρρω τῆς διανοίας ταύτης ἢ τοι-
 αύτη φαντασία. Πῶς δὲ αἰτεῖ, οὐδέπω πρὸς τὸν Πατέρα
 15 ἀπελθόντος; Τί οὖν; Δοκεῖ μοι βούλεσθαι αὐτὴν ἔτι συνεῖναι
 αὐτῷ, ὥσπερ τότε, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς μηδὲν ἐννοῆσαι μέγα,
 εἰ καὶ πολλῷ βελτίων ἐγεγόνει κατὰ σάρκα. Ταύτης γοῦν
 ἀπάγων αὐτὴν τῆς ἐννοίας, καὶ τοῦ μετὰ πολλῆς αὐτῷ ἀ-
 δείας διαλέγεσθαι (οὐδὲ γὰρ τοῖς μαθηταῖς φαίνεται λοι-
 20 πὸν ἐπιχωριάζων ὁμοίως) ἀνάγει αὐτῆς τὴν διάνοιαν, ὥστε
 αἰδεσιμώτερον αὐτῷ προσέχειν. Τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν, 'Μὴ
 πρόσθι μοι, καθάπερ καὶ πρότερον· σὺ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς
 τὰ πράγματα, οὐδὲ ὁμοίως μέλλω συνεῖναι λοιπὸν ὑμῖν',
 πρόσαντες ἦν καὶ κόμπον ἔχον, τὸ δὲ εἰπεῖν, «Οὕτω ἀνα-
 25 βέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα», εἰ καὶ ἀνεπαχθὲς, τὸ αὐτὸ δη-
 λούντιος ἦν· εἰπὼν γὰρ ὅτι «οὕτω ἀναβέβηκα», ἐμφαίνει ὅτι

κείνους πρὸς αὐτόν, ἐφανέρωσε τὸν ἑαυτόν του μὲ τὴν φωνήν του· διότι ὅταν τὴν ὠνόμασε «Μαρία», τότε τὸν ἐγνώρισεν. Ἔτσι ἡ ἀναγνώρισις δὲν ἔγινεν ἀπὸ τὴν μορφήν του ἀλλὰ ἀπὸ τὴν φωνήν του. Ἐὰν ὅμως λέγουν Ἐκκλ. 12:1 «Ἀπὸ ποῦ ἔγινε φανερόν ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐξεπλάγησαν καὶ διὰ τοῦτο ἔστρεψεν ὀπίσω τὸ βλέμμα της ἡ γυναῖκα;» καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ εἰποῦν Ἐκκλ. 12:2 «Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερόν ὅτι ἤγγισεν αὐτόν καὶ ἔπεσεν ἔμπροσθέν του;». Ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι φανερόν ἀπὸ τοὺς λόγους του, «Μὴ μὲ ἀγγίζης», ἔτσι καὶ ἐκεῖνο ἀπὸ αὐτὸ ποῦ λέγει ὅτι «ἐστράφη». Διατί δὲ εἶπε, «Μὴ μὲ ἀγγίζης»; Μερικοὶ λέγουν ὅτι ζητεῖ αὐτὴ κάποιαν πνευματικὴν χάριν, ἐπειδὴ τὸν ἤκουσε, μαζί μὲ τοὺς μαθητάς, νὰ λέγῃ Ἐκκλ. 12:3 «Ἐὰν ὑπάγω πρὸς τὸν Πατέρα μου, θὰ τὸν παρακαλέσω καὶ θὰ σὰς δώσῃ ἄλλον Παράκλητον»².

2. Καὶ πῶς τὰ ἤκουσεν αὐτὰ ἐκείνη ποῦ δὲν παρευρίσκετο ἐκεῖ μαζί μὲ τοὺς μαθητάς; Ἀλλωστε δὲ αὐτὴ ἡ σκέψις δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ αὐτὴν τὴν γνώμην. Πῶς δὲ ζητεῖ χάριν, τὴν στιγμὴν ποῦ ὁ Κύριος δὲν μετέβη ἀκόμη πρὸς τὸν Πατέρα; Τί συμβαίνει λοιπὸν; Νομίζω ὅτι αὐτὴ ἀκόμη θέλει τὴν συναναστροφὴν μὲ αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς τότε, καὶ ἀπὸ τὴν χαρὰν της δὲν ἐσκέφθη τίποτε τὸ ἀνώτερον πνευματικὰ, ἂν καὶ ὁ Κύριος ἔγινεν ὡς πρὸς τὴν σάρκα, πολὺ πιο ἀνώτερος. Ἀπομακρύνων λοιπὸν ἀπὸ αὐτὴν αὐτὴν τὴν σκέψιν καὶ τὸ νὰ συνομιλῇ μαζί του μὲ πολὺν φόβον (διότι οὔτε μὲ τοὺς μαθητάς του φαίνεται πλέον νὰ ἔχῃ τέτοιαν συναναστροφὴν), ὑψώνει τὴν σκέψιν της, ὥστε νὰ τὸν προσέχῃ μὲ μεγαλυτέραν εὐλάβειαν. Τὸ νὰ εἰπῇ δηλαδή, Ἐκκλ. 12:4 «Μὴ μὲ πλησιάζης, ὅπως ἀκριβῶς καὶ προηγουμένως, διότι τὰ πράγματα δὲν εἶναι ὅπως πρῶτα, οὔτε πρόκειται νὰ σὰς συναναστρέφωμαι πλέον καθ' ὁμοιον τρόπον», θὰ ἐδημιούργει κάποιαν δυσἀρέσκειαν καὶ θὰ περιεῖχε κομπασμόν, ἐνῶ τὸ νὰ εἰπῇ, Ἐκκλ. 12:5 «Δὲν ἀνέβηκα ἀκόμη εἰς τὸν Πατέρα μου», ἂν καὶ δὲν ἦτο δυσἀρεστον, ἐδήλωνεν ὅμως τὸ ἴδιον διότι μὲ τοὺς λόγους του «δὲν ἀνέβηκα ἀκόμη», δείχνει ὅτι ἐκεῖ σπεύδει καὶ βιάζεται νὰ

ἐκεῖ σπεύδει, καὶ ἐπείγεται· τὸν δὲ ἐκεῖ μέλλοντα ἀπιέναι, καὶ μηκέτι μετὰ ἀνθρώπων σιρέφεσθαι οὐκ ἔδει μετὰ τῆς αὐτῆς ὁρᾶν διανοίας, ἣς καὶ πρὸ τούτου. Καὶ διτι τοῦτο ἐστι, δηλοῖ τὸ ἐξῆς· «Πορεύου, εἰπὲ τοῖς ἀδελφοῖς ὅτι πο-
 5 ρεύουμαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν». Καίτοι οὐκ ἔμελλεν εὐθέως τοῦτο ποι-
 εῖν, ἀλλὰ μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας, πῶς οὖν τοῦτο φησιν;
 Ἀνασιῆσαι βουλόμενος αὐτῆς τὴν διάνοιαν, καὶ πείσαι διτι εἰς τοὺς οὐρανούς ἀπέρχεται. Τὸ δὲ «Πατέρα μου καὶ Πα-
 10 τέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν» τῆς οἰκονομίας ἐστίν, ἐπεὶ καὶ τὸ ἀναβῆναι τῆς σαρκὸς ἐστι· πρὸς γὰρ τὴν οὐδὲν μέγα φανταζομένην ταῦτα φθέγγεται.

Ἐτέρως οὖν αὐτοῦ Πατὴρ, καὶ εἰτέρως ἡμῶν; Πάνυ μὲν οὖν· εἰ γὰρ τῶν δικαίων εἰτέρως Θεὸς καὶ τῶν ἄλλων
 15 ἀνθρώπων, πολλῷ μᾶλλον τοῦ Υἱοῦ καὶ ἡμῶν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «Εἰπὲ τοῖς ἀδελφοῖς», ἵνα μὴ ἀπὸ τούτου ἴσον τι φαντασθῶσι, δείκνυσι τὸ ἐνηλλαγμένον· αὐτὸς μὲν γὰρ ἔμελλε καθιεῖσθαι ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ παιρικοῦ, οὗτοι δὲ παρεσιάναι. Ὡστε, εἰ καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τὴν ἐν σαρκὶ ἀδελφός
 20 ἡμῶν ἐγένετο, ἀλλὰ τῇ τιμῇ πολὺ διενήνοχε, καὶ οὐδέ ἐ-
 σιν εἰπεῖν ὅσον. Αὕτη μὲν οὖν ἀπέρχεται ταῦτα ἀπαγγέ-
 λουσα τοῖς μαθηταῖς (ἰσοσυντόν ἐστι προεδρία καὶ καρτερία καλόν), ἐκεῖνοι δὲ πῶς λοιπὸν οὐκ ἤλγησαν, μέλλοντος ἀπιέ-
 ναι, οὐδὲ ἐφθέγγατο, οἷα καὶ πρότερον; Τότε μὲν οὖν,
 25 ὥς τεθνήξομένου, τοῦτο ἔπασχον, νῦν δέ, ἀνασιάντιος, τίνας ἔνθακεν ἔμελλον ἀλγεῖν; Ἀπήγγειλε δὲ καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὰ ρήματα, ἅπερ ἱκανὰ ἦν αὐτοὺς παραμυθῆσασθαι. Ἐπειδὴ οὖν εἰκὸς ἦν τοὺς μαθητάς, ταῦτα ἀκούοντας, ἢ διαπιστεῖν

3. Προεδρία εἶναι ἡ ἐπιμονή, ἡ παραμονή πλησίον τινός καὶ ἡ φροντίς δι' αὐτὸν μὲ πολλήν ἀγάπην.

φθάσῃ· ἐκεῖνον δὲ ποῦ πρόκειται ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖ καὶ νὰ μὴ συναναστρέφεται πλέον μὲ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν βλέπουν μὲ τὴν ἰδίαν σκέψιν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἔβλεπαν καὶ πρῶτα. Καὶ τὸ ὅτι αὐτὸ σημαίνει, τὸ φανερῶνει τὸ ἐξῆς· «Πήγαινε καὶ εἰπὲ εἰς τοὺς ἀδελφούς μου, ὅτι μεταβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεόν μου καὶ Θεόν σας». Καὶ βέβαια δὲν ἐπρόκειτο ἀμέσως νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ, ἀλλὰ μετὰ σαράντα ἡμέρας, πῶς λοιπὸν τὸ λέγει αὐτό; Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὴν ἐξυψώσῃ πνευματικὰ καὶ νὰ τὴν πείσῃ ὅτι μεταβαίνει εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Τὸ δὲ «Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεόν μου καὶ Θεόν σας» εἶναι λόγια ποῦ λέγονται κατ' οἰκονομίαν, ἐνῶ τὸ ν' ἀναβῇ λέγεται διὰ τὴν σάρκα· διότι αὐτὰ τὰ λέγει πρὸς τὴν γυναῖκα ἐκείνην ποῦ δὲν σκέπτεται τίποτε τὸ ἀνώτερον πνευματικὰ.

Ὑπὸ διαφορετικὴν λοιπὸν ἔννοιαν εἶναι Πατὴρ αὐτοῦ καὶ ὑπὸ διαφορετικὴν ἰδικός μας; Βεβαιότατα· διότι, ἐὰν εἶναι ὑπὸ διαφορετικὴν ἔννοιαν Θεὸς τῶν δικαίων καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων πολὺ περισσότερο αὐτὸ συμβαίνει μεταξὺ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἡμῶν. Διότι, ἐπειδὴ εἶπεν, «Εἰπέ εἰς τοὺς ἀδελφούς μου», διὰ νὰ μὴ σκεφθοῦν ἀπὸ αὐτὸ κάποια ἰσότητα, δείχνει τὴν διαφορὰν· διότι αὐτὸς μὲν ἐπρόκειτο νὰ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ θρόνου, ἐνῶ αὐτοὶ νὰ ἴστανται πλησίον αὐτοῦ. Ὡστε, μολονότι κατὰ τὴν σαρκικὴν οὐσίαν ἔγινεν ἀδελφός μας, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν τιμὴν πολὺ διέφερε καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἰποῦμεν πόσον. Αὕτῃ λοιπὸν φεύγει διὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ αὐτὰ εἰς τοὺς μαθητάς (τόσον σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι ἢ προσεδρία³ καὶ ἡ καρτερία), ἐνῶ ἐκεῖνοι πῶς δὲν ἐλυπήθησαν πλέον, ποῦ ἐπρόκειτο ν' ἀπέλθῃ, οὔτε εἶπαν ἐκεῖνα ποῦ εἶπαν προηγουμένως; Τότε βέβαια τὸ ἐπάθαιναν αὐτὸ ἐπειδὴ ἀπέθνησκεν, ἐνῶ τώρα ποῦ ἀνεστήθη διὰ ποῖον λόγον θὰ ἔπρεπε νὰ λυποῦνται; Ἀνήγγειλε δὲ αὐτὰ εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὰ λόγια του, πράγματα ποῦ ἦσαν ἱκανὰ νὰ τοὺς παρηγορήσουν. Ἐπειδὴ λοιπὸν φυσικὸν ἦτο ἀκούοντες οἱ μαθηταὶ αὐτά, ἢ νὰ μὴ πιστεύσουν εἰς τὴν γυναῖκα.

τῇ γυναικί, ἣ πιστεύσαντας ἀλγεῖν διὰ αὐτοὺς οὐ καιηξίωσε
 τῆς ὀφείας, καίτοι γε ἐπειγγειλάμενος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ αὐ-
 τοῖς φαίνεσθαι, ἵν' οὖν μὴ ταῦτα σιγέφροντες ἀλύωσιν, ἀλλ' ἡ-
 ἡμέραν μίαν ἀφῆκε διελθεῖν, ἀλλ' εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοὺς ἀ-
 5 γαγῶν τῷ τε ἤδη εἰδέναι ἐγγεγέρθαι αὐτόν, τῷ τε παρὰ τῆς
 γυναικὸς ἀκοῦσαι, διψῶσιν αὐτοῖς ἰδεῖν καὶ περιφόβοις οὖ-
 σιν (ὃ καὶ αὐτὸ μάλιστα τὸν πόθον ἐποίει πλείονα) τότε, ὀ-
 ψίας γενομένης, ἐφίστατο καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ θαύματος.

Καὶ τί δήποτε ἐσπέρας ἐφάνη; Ὅτι τότε μάλιστα εἰκὸς
 10 ἦν αὐτοὺς εἶναι περιδεεῖς. Ἀλλὰ τὸ θαυμασιόν, πῶς φάν-
 τασμα αὐτόν οὐκ ἐνόμισαν; καὶ γὰρ κεκλεισμένων εἰσῆλθε
 τῶν θυρῶν, καὶ ἀνθρώπον. Μάλιστα μὲν καὶ ἡ γυνὴ προλα-
 βοῦσα πολλὴν τὴν πίσιν εἰργάσατο, ἄλλως δέ, καὶ τρανὴν
 καὶ ἡμερον τὴν ὄψιν αὐτοῖς ἐπέδειξεν. Ἡμέρας δὲ οὐκ ἐ-
 15 πέσιτη μὲν, ὥς συλλεγῆναι ἅπαντας ὁμοῦ· πολλὴ γὰρ ἦν ἡ
 ἔκκλησις· οὐδὲ γὰρ τὴν θύραν ἐπάναξεν, ἀλλ' ἀνθρώπον ἔστι
 μέσος, καὶ ἐπέδειξε τὴν πλευρὰν καὶ τὰς χεῖρας. Ἀμα δὲ
 καὶ τῇ φωνῇ κατεσιόρεσε κυμαίνοντα τὸν λογισμόν, εἰπὼν·
 «Εἰρήνη ὑμῖν»· τινέσσι, «μὴ θορυβεῖσθε»· καὶ ῥήματος ἀνα-
 20 μνήσας, ὃ πρὸ τοῦ σταυροῦ πρὸς αὐτοὺς εἶπεν· «Εἰρήνην τὴν
 ἐμὴν ἀφίημι ὑμῖν», καὶ πάλιν «Ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχετε, ἐν
 τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε».

Ἐχάραξαν δὲ οἱ μαθηταί, ἰδόντες τὸν Κύριον».

Ὅρᾷς ἐπὶ τῶν ἔργων τοὺς λόγους ἐκβαίνοντας;
 25 Ὁ γὰρ ἔλεγε πρὸ τοῦ σταυροῦ, διὰ πάλιν ὀφείμαι
 ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν
 οὐδεὶς αἶρει ἰφ' ὑμῶν, τοῦτο νῦν ἔργῳ ἐπλήρωσεν. Ἀπαντα

4. Ἰω. 14, 27.

5. Ἰω. 16, 33.

6. Ἰω. 16, 22.

ἢ ἐὰν ἐπίστευαν νὰ λυποῦνται πού δὲν κατηξιώθησαν τῆς ἐμφανίσεώς του, ἂν καὶ βέβαια ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐμφανισθῇ εἰς αὐτοὺς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, διὰ νὰ μὴ λυποῦνται λοιπὸν φέροντες αὐτὰ εἰς τὴν σκέψιν των, δὲν ἄφησεν οὔτε μίαν ἡμέραν νὰ περάσῃ, ἀλλ' ἀφοῦ ἐνέβαλεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ μὲ τὸ ὅτι ἐγνώριζον πλέον ὅτι ἀνεστήθη καὶ μὲ τὸ ὅτι ἤκουσαν αὐτὸ ἀπὸ τὴν γυναῖκα, νὰ θέλουν πάρα πολὺ νὰ τὸν ἰδοῦν καὶ ἐπειδὴ ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ φόβον (πρᾶγμα πού κατ' ἐξοχὴν ἔκαμνε πολὺ πῖο μεγάλον τὸν πόθον των), τότε, ἐνῶ ἀκόμη ἦτο ἐσπέρα, παρουσιάσθη εἰς αὐτοὺς κατὰ τρόπον πάρα πολὺ θαυμαστόν.

Καὶ διατί τέλος πάντων παρουσιάσθη κατὰ τὴν ἐσπέραν; Διότι τότε κυρίως φυσικόν ἦτο νὰ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ φόβον. Ἀλλὰ ἄξιον θαυμασμοῦ εἶναι, τὸ πῶς δὲν τὸν ἐνόμισαν φάντασμα; καθ' ὅσον εἰσῆλθεν ἐνῶ ἦσαν κλεισμένοι αἱ θύραι καὶ οἱ μαθηταὶ ἦσαν συγκεντρωμένοι ἐκεῖ. Καὶ βέβαια καὶ ἡ γυναῖκα κατέστησε προηγουμένως μεγάλην τὴν πίστιν των, ἀλλὰ καὶ ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του μὲ μεγαλοπρεπῇ τρόπον καὶ ἀθόρυβον. Δὲν παρουσιάσθη δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας διὰ νὰ εἶναι ὅλοι συγκεντρωμένοι· διότι ἦτο μεγάλη ἡ ἐκπληξίς των· καθ' ὅσον οὔτε τὴν θύραν ἐκτύπησεν, ἀλλὰ ἐστάθη εἰς τὸ μέσον αὐτῶν τελείως ἀθόρυβα καὶ ἔδειξε τὴν πλευρὰν καὶ τὰ χέρια του. Συγχρόνως δὲ καὶ μὲ τὴν φωνὴν του καθυσύχασε τὴν ταλαντευομένην σκέψιν των, λέγων· «Εἰρήνη νὰ εἶναι μαζί σας»· δηλαδή, «μὴ θορυβεῖσθε» καὶ τοὺς ὑπενθύμισε τὸν λόγον ἐκεῖνον πού εἶπε πρὸς αὐτοὺς πρὸ τοῦ σταυροῦ του· «Σᾶς ἀφήνω τὴν ἰδικήν μου εἰρήνην»⁴, καὶ πάλιν· «Ἐνωμένοι μαζί μου θὰ ἔχετε εἰρήνην, μέσα εἰς τὸν κόσμον δὲ θὰ ἔχετε θλίψιν»⁵.

«Ἐχάρησαν δὲ οἱ μαθηταὶ πού εἶδον τὸν Κύριον». Βλέπεις πού οἱ λόγοι γίνονται ἔργα; Διότι ἐκεῖνο πού ἔλεγε πρὸ τοῦ σταυροῦ, ὅτι «πάλιν θὰ σᾶς ἰδῶ καὶ θὰ χαρῇ ἡ καρδιά σας καὶ τὴν χαρὰν σας κανεῖς δὲν θὰ σᾶς τὴν ἀφαιρέσῃ»⁶, αὐτὸ τώρα τὸ ἐπραγματοποίησεν. Ὅλα αὐτὰ δὲ

δὲ ταῦτα ἐνήγεν αὐτοὺς εἰς πίστιν ἀκριβεσιάτην. Ἐπειδὴ γὰρ πόλεμον ἄσπονδον εἶχον πρὸς Ἰουδαίους, συνεχῶς ἐπιλέγει τὸ «εἰρήνη ὑμῖν», ἀντίρροπον διδούς τοῦ πολέμου τὴν παραμυθίαν.

- 5 3. Τοῦτο γοῦν πρῶτον μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἶπε τὸ ρῆμα (διὸ καὶ Παῦλος πανταχοῦ φησι «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη»)· ταῖς δὲ γυναῖξι χαρὰν εὐαγγελίζεται, διότι ἐν λύπαις τὸ γένος ἐκεῖνο ἦν, καὶ ταύτην ἐδέξαιτο πρώτην χαρὰν. Καταλλήλως μὲν οὖν τοῖς ἀνδράσι διὰ τὸν πόλεμον εἰρήνην, ταῖς
10 δὲ γυναῖξι διὰ τὴν λύπην εὐαγγελίζεται χαρὰν. Πάντα δὲ καταλύσας τὰ λυπηρὰ, ἐπιλέγει τὰ καιροθώματα τοῦ σιαυροῦ· ταῦτα δὲ ἦν ἡ εἰρήνη. Ἐπεὶ οὖν ἅπαντα ἀνήρηται τὰ κωλύματα, καὶ τὴν νίκην κατέσκησε λαμπράν, καὶ καιώρθωται πάντα, εἶτα λοιπὸν φησι «Καθὼς ἀπέσειλέ με ὁ Πατήρ,
15 καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς». Οὐδεμίαν ἔχετε δυσκολίαν ἀπὸ τε τῶν ἤδη γεγενημένων, ἀπὸ τε τῆς ἀξίας ἐμοῦ τοῦ πέμποντος. Ἐνταῦθα ἐπαίρει αὐτῶν τὴν ψυχὴν, καὶ δείκνυσιν πολὺ τὸ ἀξιόπιστον, εἴ γε μέλλοιεν αὐτοῦ τὸ ἔργον ἀνεδέχεσθαι. Καὶ οὐκ ἔτι παράκλησις πρὸς τὸν Πατέρα γίνεται, ἀλλ' αὐ-
20 θεντία δίδωσιν αὐτοῖς τὴν δύναμιν «ἐνεφύσησε γάρ, καὶ εἶπε· Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. Ὃν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφέωνται, καὶ ὧν κρατῆτε, κεκράτηνται». Καθάπερ γὰρ τις βασιλεύς, ἄρχοντας ἀποσιέλλων, ἐξουσίαν εἰς δεσμοκτήριον καὶ ἐμβαλεῖν καὶ ἀφιέναι δίδωσιν, οὕτω καὶ τούτους ἐκ-
25 πέμπων ταύτη περιβάλλει τῇ δυνάμει.

Πῶς οὖν φησιν, «Ἐὰν μὴ ἀπέλθω, ἐκεῖνος οὐ μὴ ἔλθῃ», καὶ δὴ τὸ Πνεῦμα δίδωσι; Τινὲς μὲν φασιν ὅτι οὐ τὸ Πνεῦμα ἔδωκεν, ἀλλ' ἐπιτηδεῖους αὐτοὺς πρὸς ὑποδοχὴν δι' ἐμφυσήματος κατέσκησεν. Εἰ γὰρ ἄγγελον ἰδὼν ὁ Δανιὴλ

ώδηγησαν τοὺς μαθητὰς εἰς πλήρη πίστιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εὐρίσκοντο εἰς ἄσπονδον πόλεμον μὲ τοὺς Ἰουδαίους, συνεχῶς ἐπαναλαμβάνει τὸ «εἰρήνη νὰ ἔχετε», δίδων ὡς ἀντίβαρον τοῦ πολέμου τὴν παρηγορίαν.

3. Πρῶτον λοιπὸν αὐτὸν τὸν λόγον εἶπε μετὰ τὴν ἀνάστασιν· (διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος παντοῦ λέγει· «Νὰ ἔχετε χάριν καὶ εἰρήνην»)· εἰς τὰς γυναῖκας ὅμως εὐαγγελίζεται χαράν, διότι αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινον φύλον εὐρίσκετο μέσα εἰς τὴν λύπην, καὶ αὐτὴν ἐδέχθη ὡς πρώτην χαράν. Καταλλήλως λοιπὸν εἰς μὲν τοὺς ἄνδρας, ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου των πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, εὐαγγελίζεται εἰρήνην, εἰς δὲ τὰς γυναῖκας, ἐξ αἰτίας τῆς λύπης των, χαράν. Ἀφοῦ δὲ κατήργησεν ὅλα τὰ λυπηρά, προβάλλει τὰ κατορθώματα τοῦ σταυροῦ· αὐτὰ δὲ ἦσαν ἡ εἰρήνη. Ἀφοῦ λοιπὸν παρεμερίσθησαν ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ κατέστησε λαμπρὰν τὴν νίκην, καὶ ἐπετεύχθησαν ὅλα, εἰς τὴν συνέχειαν πλέον λέγει· «Ὅπως ἔστειλεν ἐμένα ὁ Πατήρ μου, καὶ ἐγὼ στέλλω ἐσᾶς». Δὲν ἔχετε καμμίαν δυσκολίαν· καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ὅσων συνέβησαν καὶ λόγῳ τῆς ἰδικῆς μου ἀξίας ποῦ σᾶς στέλλω. Ἐδῶ ἐξυψώνει τὸ φρόνημά των καὶ δείχνει μεγάλην ἀξιοπιστίαν, ἐφ' ὅσον βέβαια ἐπρόκειτο νὰ ἀναλάβουν τὸ ἔργον αὐτοῦ. Καὶ δὲν παρακαλεῖ πλέον τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μὲ αὐθεντίαν δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν· διότι «ἐνεφύσησεν εἰς αὐτοὺς καὶ εἶπε· Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. Ἐκείνων ποῦ θὰ συγχωρῇτε τὰς ἁμαρτίας, θὰ συγχωροῦνται, καὶ ἐκείνων, ποῦ δὲν θὰ τὰς συγχωρῇτε, θὰ μένουν ἀσυγχώρητοι». Ὅπως δηλαδὴ κάποιος βασιλεύς, ἀποστέλλων ἄρχοντας, δίδει ἐξουσίαν εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ ὀδηγοῦν ἀνθρώπους εἰς τὴν φυλακὴν καὶ νὰ ἀπολύουν, ἔτσι καὶ αὐτός, ἀποστέλλων αὐτοὺς τοὺς περιβάλλει μὲ αὐτὴν τὴν δύναμιν.

Πῶς λοιπὸν λέγει, «Ἐὰν δὲν φύγω ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον, ἐκεῖνος δὲν θὰ ἔλθῃ»⁷ καὶ τώρα δίδει εἰς αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα; Ὁρισμένοι λέγουν ὅτι δὲν ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ κατέστησεν αὐτοὺς διὰ τοῦ ἐμφυσήματος καταλλήλους διὰ νὰ ὑποδεχθοῦν αὐτό. Διότι, ἐὰν ὁ

ἐξέσῃ, τί τὴν ἀπόρρητον χάριν ἐκείνην δεχόμενοι οὐκ ἂν
 ἔπαθον, εἰ μὴ μαθητὰς αὐτοῦς πρότερον κατεσκεύασε; Διὰ
 τοῦτο οὐκ εἶπε (φησὶν)· Ὑπάβειτε Πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ
 «λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Οὐκ ἂν δέ τις ἁμάρτιοι καὶ τότε
 5 εἰληφέναι αὐτοῦς λέγων ἐξουσίαν τινὰ πνευματικὴν καὶ χά-
 ριν, ἀλλ' οὐχ ὥστε νεκροὺς ἐγείρειν καὶ δυνάμεις ποιεῖν,
 ἀλλ' ὥστε ἀφεῖναι ἁμαρτήματα· διάφορα γὰρ τὰ χαρίσματα
 τοῦ Πνεύματος. Διὸ ἐπήγαγεν, «ἽΩν ἂν ἀφῆτε, ἀφέωνται»,
 δεικνὺς ποῖον εἶδος ἐνεργείας δίδωσιν. Ἐκεῖ δὲ μετὰ τρεσ-
 10 σαρκάκοντα ἡμέρας τὴν τῶν σημείων ἔλαβον ἐνέργειαν· διό
 φησι· «Λήψετε δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ
 ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ· μάρτυρες δὲ διὰ τῶν σημείων ἐγίνοντο·
 καὶ γὰρ ἄφατος ἦ τοῦ Πνεύματος χάρις καὶ πολυειδὴς ἡ
 15 δωρεά.

Τοῦτο δὲ γίνεται, ἵνα μάθῃς διὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ
 Πνεύματος ἁγίου μία ἡ δωρεὰ καὶ ἐξουσία· ἃ γὰρ δοκεῖ
 ἰδιάζοντα εἶναι τοῦ Πατρὸς, ταῦτα καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι
 φαίνεται, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πῶς οὖν οὐδεὶς ἔρχε-
 20 ται πρὸς τὸν Υἱόν, φησὶν, «ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ἐλκύσῃ αὐτόν»;
 Ἀλλὰ τοῦτο δείκνυται τοῦ Υἱοῦ ὅν· «ἐγὼ γὰρ εἰμι», φησὶν,
 ἡ ὁδός· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ».·
 Ὅρα δὲ αὐτὸ καὶ τοῦ Πνεύματος ὅν· «οὐδεὶς γὰρ δύναται
 εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ».
 25 Καὶ πάλιν, τοὺς Ἀποσιόλους ποιεῖ μὲν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς,
 ποιεῖ δὲ ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ, ποιεῖ δὲ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 δεδόσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τὰς διαιρέσεις τῶν χαρισμάτων
 Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ὁρῶμεν οὕσας.

8. Δαν. 8, 17.

9. Πράξ. 1, 8.

10. Ἰω. 6, 44.

11. Ἰω. 14, 6.

12. Α' Κορ. 12, 3.

Δανιήλ ἐξεπλάγη, ὅταν εἶδεν ἄγγελον⁸, τί θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μὴ πάθουν ἐκεῖνοι ποὺ ἐδέχοντο τὴν ἀπόρρητον ἐκείνην χάριν, ἐὰν δὲν τοὺς καθίστα προηγουμένως μαθητάς του; Διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν, Ὑλάβετε Πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ «λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Δὲν θὰ ἔσφαλλε δὲ κανεὶς, ἐὰν ἔλεγεν, ὅτι καὶ τότε αὐτοὶ ἔλαβον κάποιαν πνευματικὴν ἐξουσίαν καὶ χάριν, ἀλλ' ὅχι τέτοιαν, ὥστε νὰ ἀνασταίνουν νεκροὺς καὶ νὰ κάμνουν θαύματα, ἀλλὰ νὰ συγχωροῦν ἁμαρτήματα· διότι εἶναι διάφορα τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσεν, «Ἐκείνων ποὺ θὰ συγχωρῇτε τὰς ἁμαρτίας, νὰ εἶναι συγχωρημένοι», δεικνύων ποῖον εἶδος ἐνεργείας δίδει εἰς αὐτούς. Ἐκεῖ δὲ μετὰ ἀπὸ σαράντα ἡμέρας ἔλαβον τὴν δύναμιν νὰ κάμνουν θαύματα· διὰ τοῦτο λέγει· «Θὰ λάβετε δύναμιν, ὅταν θὰ ἔλθῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς ἐσᾶς, καὶ θὰ γίνετε μάρτυρές μου καὶ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἰουδαίαν»⁹· μάρτυρες δὲ ἐγίνοντο μὲ τὰ θαύματα· καθ' ὅσον εἶναι ἀπερίγραφτος ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος καὶ πολύμορφος ἡ δωρεὰ αὐτοῦ.

Αὐτὸ δὲ γίνεται διὰ νὰ μάθῃς ὅτι μία εἶναι ἡ δωρεὰ καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· διότι ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι ἰδιαίτερα γνωρίσματα τοῦ Πατρὸς, αὐτὰ φαίνονται ὅτι εἶναι καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Πῶς λοιπόν, λέγει, κανεὶς δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Υἱόν, «ἐὰν δὲν τὸν προσελκύσῃ ὁ Πατήρ»¹⁰; Ἀλλ' αὐτὸ φαίνεται νὰ εἶναι γνώρισμα τοῦ Υἱοῦ· διότι λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός· κανεὶς δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνον δι' ἐμοῦ»¹¹. Πρόσεχε δὲ αὐτὸ ποὺ εἶναι καὶ γνώρισμα τοῦ Πνεύματος· «Καὶ κανεὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὀνομάσῃ Κύριον τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, παρὰ μόνον διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»¹². Καὶ πάλιν βλέπομεν τοὺς ἀποστόλους νὰ δίδωνται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἄλλοτε μὲν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, ἄλλοτε δὲ ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὰς διαιρέσεις τῶν χαρισμάτων βλέπομεν νὰ εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

4. Πάντα τοίνυν πράττωμεν, ὥστε δύνασθαι τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον ἔχειν παρ' ἑαυτοῖς, καὶ τοὺς ἐγκεχειρισμένους τὴν
 ἐνέργειαν μετὰ πολλῆς θεραπεύωμεν τῆς τιμῆς· μεγάλη γὰρ
 ἡ τῶν ἱερέων ἀξία. «¹³ Ὡν ἂν ἀφῆτε», φησὶν, «ἀφέωνται αἱ
 5 ἁμαρτίαι». Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· «Πείθεσθε τοῖς ἡγουμέ-
 νοις ὑμῶν καὶ ὑπείκετε», καὶ ὑπερεκπερισσοῦ ἡγεῖσθε αὐ-
 τοὺς ἐν τιμῇ. Σὺ μὲν γὰρ τὰ σαντοῦ μεριμνᾷς, καὶ ταῦτα
 διάθῃ καλῶς, οὐδεὶς σοι τῶν ἄλλων ἔσται λόγος, ὁ δὲ ἱε-
 ρεύς, καὶ τὸν οἰκεῖον καλῶς οἰκονομήσῃ θίον, τὸν δὲ σόν,
 10 ἦτοι ἀπάντων τῶν περὶ αὐτόν, μὴ μετὰ ἀκριθείας ἐπιμελή-
 σηται, μετὰ τῶν πονηρῶν εἰς τὴν γέενναν ἄπειροι, καὶ πολλά-
 κισ, ἀπὸ τῶν οἰκεῖων οὐ προδοθεῖς, ἀπὸ τῶν ὑμειτέρων ἀπόλ-
 λυται, ἂν μὴ πάντα τὰ εἰς αὐτὸν ἡκοντα ἀπαρτίσῃ καλῶς.
 Εἰδότες οὖν τοῦ κινδύνου τὸ μέγεθος, πολλὴν ἀπονέμετε
 15 αὐτοῖς εὐνοίαν· ὁ καὶ Παῦλος ἠνίξαιτο, λέγων ὅτι «ἀγρυπνοῦ-
 σιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν», καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' «ὡς λόγον
 ἀποδώσοντες»· διὸ τῆς πολλῆς δεῖ θεραπείας αὐτοὺς ἀπο-
 λαύειν.

Ἐὰν δὲ ἐπεμβαίνητε μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῖς καὶ ὑμεῖς,
 20 καὶ οὐδὲ τὰ ὑμέτερα καλῶς διακείσεται· ἕως μὲν γὰρ ἐν εὐ-
 θυμίᾳ διάγει ὁ κυβερνήτης, ἐν ἀσφαλείᾳ ἔσται καὶ τὰ τῶν
 ἐπιβαιτῶν, ἂν δέ, λοιδορουμένων ἐκείνων, καὶ ἀπεχθῶς ἐ-
 χόντων πρὸς αὐτόν, ταλαιπωρῆται, οὐδὲ ἀγρυπνεῖν ὁμοίως
 δύναται, οὔτε τὴν τέχνην διασώζειν, καὶ ἄκων μυρίοις αὐτοὺς
 25 περιβάλλει κακοῖς. Οὕτω καὶ ἱερεὺς, ἂν μὲν ἀπολαύῃ τῆς
 παρ' ὑμῶν τιμῆς, καὶ τὰ ὑμέτερα διαθεῖναι καλῶς δυνησεται,
 ἂν δὲ ἀθυμία αὐτοὺς περιβάλλῃτε, τὰς χεῖρας ἐκλύσαντες,
 εὐχειρώτους μεθ' ὑμῶν αὐτοὺς ποιήσετε τοῖς κύμασι, καὶ
 σφόδρα γενναῖοι ᾧσιν. Ἐννόησον τί περὶ τῶν Ἰουδαίων

13. Ἑβρ. 13, 17.

14. Αὐτόθι.

15. Αὐτόθι.

4. "Ολα λοιπὸν ἄς τὰ κάμνωμεν, ὥστε νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἔχωμεν πλησίον μας τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ νὰ τιμῶμεν πάρα πολὺ ἐκείνους ποὺ ὠρίσθησαν νὰ μεταδίδουν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ· διότι εἶναι μεγάλη ἡ ἀξία τῶν ἱερέων. «Ἐκείνους ποὺ θὰ συγχωρήσετε», λέγει, «συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι των». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, «Νὰ ὑπακούετε καὶ νὰ ὑποτάσσεσθε εἰς τοὺς προϊσταμένους σας»¹³, καὶ νὰ τοὺς τιμᾶτε πάρα πολὺ. Διότι σὺ μὲν φροντίζεις διὰ τὰ ἰδικὰ σου, καὶ ἂν τὰ τακτοποιήσῃς αὐτὰ καλῶς, δὲν εἶσαι καθόλου ὑπεύθυνος διὰ τοὺς ἄλλους, ὁ ἱερεὺς ὅμως καὶ ἂν ἀκόμη τακτοποιήσῃ καλῶς τὸν ἰδικόν του βίον, δὲν δείξῃ ὅμως τὴν πρέπουσαν φροντίδα διὰ σένα ἢ δι' ὅλα τὰ μέλη τοῦ ποιμνίου του, θὰ ὁδηγηθῇ μαζὶ μὲ τοὺς πονηροὺς εἰς τὴν γέενναν καὶ πολλὰς φορές χωρὶς νὰ προδίδεται ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του, ὁδηγεῖται εἰς τὴν καταστροφὴν ἀπὸ σᾶς, ἂν δὲν ρυθμίσῃ καλῶς ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν σχέσιν μὲ αὐτόν. Γνωρίζοντας λοιπὸν τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου, ν' ἀποδίδετε εἰς αὐτοὺς πολλὴν συμπάθειαν, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Παῦλος ὑπηνίχθη, λέγων, ὅτι «αὐτοὶ ἀγρυπνοῦν διὰ τὰς ψυχὰς σας»¹⁴, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἀγρυπνοῦν, ἀλλὰ «ὥς ἄνθρωποι ποὺ θ' ἀποδώσουν λόγον διὰ σᾶς»¹⁵· διὰ τοῦτο πρέπει αὐτοὶ ν' ἀπολαύουν πολλῆς τιμῆς.

Ἐὰν ὅμως μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἐνεργῇτε καὶ σεῖς ἐναντίον των, τότε οὔτε καὶ σεῖς θὰ εὐρίσκεσθε εἰς καλὴν κατάστασιν· διότι ἐν ὅσῳ ὁ κυβερνήτης εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν εὐθυμίας, θὰ εὐρίσκωνται καὶ οἱ ἐπιβάται εἰς ἀσφάλειαν, ἂν ὅμως τὸν περιφρονοῦν ἐκεῖνοι καὶ κρατοῦν στάσιν ἐχθρικὴν ἐναντίον του καὶ ἔτσι τὸν ταλαιπωροῦν. τότε οὔτε καὶ νὰ ἐπαγρυπνήσῃ ἡμπορεῖ καθ' ὅμοιον τρόπον, οὔτε ν' ἀσκήσῃ καλῶς τὸ ἔργον του καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ περιβάλλει αὐτοὺς μὲ ἄπειρα κακά. Ἔτσι καὶ ὁ ἱερεὺς, ἂν μὲν ἀπολαύῃ τῆς τιμῆς ἐκ μέρους σας, θὰ ἡμπορέσῃ νὰ τακτοποιήσῃ καὶ τὰ ἰδικὰ σας θέματα καλῶς, ἂν ὅμως τοὺς στεναχωρῇτε, ἐξασθενοῦντες τὴν δύναμίν των, θὰ τοὺς καταστήσετε μαζὶ μὲ σᾶς εὐκολοπροσβλήτους εἰς τὰ κύματα καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ γενναῖοι. Σκέ-

φησὶν ὁ Χριστός· «Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Πάντα οὖν, ὅσα λέγουσιν ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε». Νῦν δὲ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ ἱερεῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς τοῦ
 5 Χριστοῦ· τὴν γὰρ ἐκείνου διεδέξαντο διδασκαλίαν. Διὸ καὶ Παῦλός φησιν· «Ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν». Οὐχ ὁρᾶτε ἐπὶ τῶν ἔξωθεν ἀρχόντων ἅπαντας ὑποκύπτοντας, καὶ γένει βελτίους ὄντας
 πολλάκις καὶ θίω καὶ συνέσει τῶν δικαζόντων αὐτούς; Ἀλλ'
 10 ὅμως διὰ τὸν δεδωκότα οὐδὲν τούτων ἐννοοῦσιν, ἀλλ' αἰδοῦνται τὴν ψῆφον τοῦ βασιλεύοντος, καὶ ὅστισοῦν ὁ λαβὼν ἢ τὴν ἀρχήν.

Εἴτα, ἂν ἄνθρωπος χειροτονήσῃ, τοσοῦτος φόβος, τοῦ δὲ Θεοῦ χειροτονοῦντος, καὶ ὑπερορῶμεν τὸν χειροτονούμενον
 15 καὶ λοιδοροῦμεν καὶ μυρίοις ὀνειδέσει πλύνομεν, καί, τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν κωλυθέντες κρίνειν, κατὰ τῶν ἱερέων τὴν γλῶσσαν ἀκονῶμεν. Καὶ ποῦ ταῦτα ἀπολογίας ἄξια, ὅταν τὴν μὲν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τῷ ἡμετέρῳ δοκὸν μὴ βλέπωμεν, τὸ δὲ κάρπος τοῦ ἑτέρου πικρῶς περιεργαζώμεθα; οὐκ οἶσθα
 20 ὅτι καὶ χαλεπώτερον σαιτιῷ ποιεῖς τὸ δικαστήριον, οὕτω δικάζων; Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ἀποδεχόμενος τοὺς ἀναξίους τὴν ἱερωσύνην διοικοῦντας, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἑλεῶν καὶ δακρύων· σὺ μὲν διὰ τοῦτό φημι δίκαιον εἶναι παρὰ τῶν ἀρχομένων κρίνεσθαι καὶ μάλιστα τῶν πάντῃ ἀφελεσιτέρων·
 25 καὶ γὰρ ὁ θίος αὐτῶν σφόδρα διαβεβλημένος ἦ, σὺ δέ, ἂν σαιτιῷ προσέχῃς, οὐδὲν παραβλάβῃς εἰς τὰ ἐγκεχειρισμένα αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ· εἰ γὰρ δι' ὄνου φωνὴν ἀφενθῆναι ἐποίησε, καὶ διὰ μάντεως εὐλογίας πνευματικὰς ἐχαρίσατο, καὶ

---

16. Ματθ. 23, 2 - 3.

17. Β' Κορ. 5, 20.

18. Ματθ. 7, 3· Λουκᾶ 6, 41.

ψου τί λέγει ὁ Χριστός περὶ τῶν Ἰουδαίων· «Εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Μωϋσέως ἐκάθησαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Ὅλα λοιπόν, ὅσα σὰς λέγουν νὰ κάμνετε, νὰ τὰ κάμνετε»¹⁶. Τώρα ὅμως δὲν ἤμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, Ἐἰς τὴν ἔδραν τοῦ Μωϋσέως ἐκάθησαν οἱ ἱερεῖς, ἀλλ' ἔἰς τὴν ἔδραν τοῦ Χριστοῦ· διότι ἀνέλαβον τὴν συνέχειαν τῆς διδασκαλίας ἐκείνου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Εἴμεθα πρεσβευταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶναι ὡσὰν νὰ σὰς δίδῃ ἐντολὰς ὁ Θεὸς διὰ μέσου ἡμῶν»¹⁷. Δὲν βλέπετε ποῦ ὅλοι ὑποτάσσονται εἰς τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας, καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη ποῦ εἶναι πολλές φορές ἀνώτεροι ἀπὸ ἐκείνους ποῦ τοὺς δικάζουν καὶ ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν καὶ ὡς πρὸς τὸν βίον καὶ ὡς πρὸς τὴν σύνεσιν; Ἀλλ' ὅμως χάριν ἐκείνου ποῦ διώρισεν αὐτοὺς δὲν σκέπτονται τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ σέβονται τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως, ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν.

Ἐπειτα, ἐὰν ἄνθρωπος διορίσῃ κάποιον, ὑπάρχει τόσοσ πολὺς φόβος, τὴν στιγμὴν ὅμως ποῦ χειροτονεῖ ὁ Θεὸς καὶ περιφρονοῦμεν τὸν χειροτονούμενον καὶ τὸν ὑβρίζομεν καὶ τὸν περιλούζομεν μὲ ἄπειρα κακά, καί, ἐνῶ ἐλάβομεν τὴν ἀπαγόρευσιν νὰ κρίνωμεν τοὺς ἀδελφούς μας, ἀκονοῦμεν τὴν γλῶσσαν μας ἐναντίον τῶν ἱερέων. Καὶ πῶς αὐτὰ εἶναι ἄξια ἀπολογίας, ὅταν τὴν μὲν δοκὸν εἰς τὸν ὀφθαλμόν μας δὲν τὴν βλέπωμεν, ἐνῶ τὸ καρφί τοῦ ἄλλου τὸ περιεργαζόμεθα μὲ ὅλην τὴν κακίαν μας¹⁸; δὲν γνωρίζεις ὅτι καθιστᾷς φοβερώτερον τὸ δικαστήριον ἐναντίον σου, δικάζων μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον; Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω ὅχι ἐπιδοκιμάζων ἐκείνους ποῦ ἀσκοῦν ἀνάξια τὴν ἱερωσύνην, ἀλλὰ καὶ εὐσπλαγχνιζόμενος αὐτοὺς πάρα πολὺ καὶ δακρύζων δι' αὐτούς· δὲν λέγω ὅμως ὅτι εἶναι δίκαιον δι' αὐτὸ νὰ κρίνωνται ἀπὸ τοὺς ἀρχομένους καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς πάρα πολὺ ἀφελεῖς· διότι, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ βίος αὐτῶν εἶναι πάρα πολὺ διεφθαρμένος, σὺ ὅμως, ἐὰν προσέχῃς τὸν ἑαυτόν σου, δὲν θὰ ζημιωθῇς ὡς πρὸς τίποτε σχετικὰ μὲ ἐκεῖνα ποῦ παρεδόθησαν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεόν· διότι, ἐὰν ἔκαμε τὴν ὄνον νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἐχάρισε μέσῳ

ἀλόγῳ οἰόματι καὶ ἐν ἀκαθάρτῳ γλώττῃ τοῦ Βαλαὰμ ἐνεργήσας διὰ τοὺς προσκεκρουκότας Ἰουδαίους, πολλῷ μᾶλλον δι' ὑμᾶς τοὺς εὐγνώμονας, εἰ καὶ σφόδρα φαῦλοί εἰσιν οἱ ἱερεῖς, τὰ αὐτοῦ πάντα ἐργάσεται, καὶ πέμπει τὸ Πνεῦμα
 5 τὸ ἅγιον· οὐδὲ γὰρ ὁ καθαρὸς ἀπὸ τῆς οἰκείας ἐπισπᾶται αὐτὸ καθαρότητος, ἀλλὰ χάρις ἐστίν, ἥ τὸ πᾶν ἐργαζομένη· «πάντα» γάρ, φησί, «δι' ὑμᾶς, εἴτε Παῦλος, εἴτε Ἀπολλῶς, εἴτε Κηφᾶς»· ἃ γὰρ ἐγκεχεῖρισται ὁ ἱερεὺς, Θεοῦ μόνου ἐστὶ δωρεῖσθαι· καί, ὅπου περ ἂν ἡ ἀνθρωπίνη φθάση φι-
 10 λосоφία, ἐλάττων τῆς χάριτος ἐκείνης φανεῖται.

Καὶ ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα ραθύμως τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ, ραθυμούντων τινῶν τῶν προεσιώ-
 των, ὑμεῖς οἱ ἀρχόμενοι ἑαυτοῖς πολλάκις ἐπισωρεύητε τὰ κακά. Καὶ τί λέγω τοὺς ἱερεῖς; Οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχύγ-
 15 γελος ἐργάσασθαι τι δύναται εἰς τὰ δεδομένα παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα πάντα οἰκονομεῖ. Ὁ δὲ ἱερεὺς τὴν ἑαυτοῦ δανείζει γλῶττιαν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ παρέχει χεῖρα· καὶ γὰρ οὐδὲ δίκαιον ἦν διὰ τὴν ἐτέρου κακίαν εἰς τὰ σύμβολα τῆς σωτηρίας ἡμῶν τοὺς πίπτει
 20 προσιόντας παραβλάπτεισθαι.

Ταῦτα οὖν ἅπαντα εἰδότες, καὶ τὸν Θεὸν φοβώμεθα, καὶ τοὺς ἱερέας αὐτοῦ ἐντίμως ἔχωμεν, πᾶσαν αὐτοῖς ἀπο-
 νέμοντες τιμὴν, ἵνα καὶ ὑπὲρ τῶν οἰκείων καιορθωμάτων, καὶ ὑπὲρ τῆς εἰς ἐκείνους θεραπείας πολλὴν λάβωμεν παρὰ
 25 τοῦ Θεοῦ τὴν ἀμοιβὴν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ὅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μάντεως πνευματικὰς εὐλογίας καὶ ἐνήργησε χάριν τῶν Ἰουδαίων ποὺ ἐξέκλινον μὲ τὸ ἀνόητον στόμα καὶ τὴν ἀκάθαρτον γλῶσσαν τοῦ Βαλαάμ¹⁹, πολὺ περισσότερον διὰ σᾶς ποὺ εἴσθε εὐγνώμονες ἀπέναντί του, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἱερεῖς εἶναι πάρα πολὺ φαῦλοι, θὰ κάμῃ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ θέλει καὶ θὰ στείλῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· διότι οὔτε ὁ καθαρὸς προσελκύει τὸ Πνεῦμα ἐξ αἰτίας τῆς καθαριότητός του, ἀλλ' ἡ χάρις εἶναι ἐκείνη ποὺ ἐπιτελεῖ τὸ πᾶν· διότι λέγει· «Ὅλα εἶναι ἰδικά σας, εἴτε ὁ Παῦλος, εἴτε ὁ Ἀπολλῶς, εἴτε ὁ Κηφᾶς»²⁰· διότι ἐκεῖνα ποὺ ἔλαβεν ὁ ἱερεὺς, μόνον ὁ Θεὸς ἤμπορεῖ νὰ τὰ δωρήσῃ· καὶ ὅπου καὶ ἂν φθάσῃ ἡ ἀνθρωπίνη φιλοσοφία, θὰ φανῇ κατωτέρα ἀπὸ ἐκείνην τὴν χάριν.

Καὶ αὐτὰ τὰ λέγω, ὅχι διὰ νὰ περνοῦμεν τὴν ζωὴν μας μὲ ραθυμίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπισωρεύετε πολλές φορές κακὰ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σας σεῖς οἱ ἀρχόμενοι, ὅταν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς προῖσταμένους σας δείχνουν ραθυμίαν. Καὶ διατί λέγω τοὺς ἱερεῖς; Οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχάγγελος ἤμπορεῖ νὰ κάμῃ κάτι σχετικὰ μὲ ἐκεῖνα ποὺ δίδονται ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ τὰ πάντα γίνονται ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ δὲ ἱερεὺς δανερίζει τὴν γλῶσσαν του καὶ δίδει τὸ χέρι του· καθ' ὅσον δὲν θὰ ἦτο δίκαιον ἐξ αἰτίας τῆς κακίας τοῦ ἄλλου νὰ παραβλάπτωνται ἐκεῖνοι ποὺ προσέρχονται μὲ πίστιν εἰς τὰ σύμβολα τῆς σωτηρίας μας.

Γνωρίζοντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, καὶ τὸν Θεὸν νὰ φοβώμεθα καὶ νὰ τιμῶμεν τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ, ἀποδίδοντες εἰς αὐτοὺς ὅλην τὴν τιμὴν, διὰ νὰ λάβωμεν πολλὴν ἀμοιβὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὰ ἰδικά μας κατορθώματα καὶ διὰ τὴν τιμὴν μας πρὸς ἐκείνους μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

19. Ἀριθμ. 22, 7 ἐ.

20. Α' Κορ. 3, 22.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΖ'

Ἰω. 20, 24 - 21, 14

«Θωμᾶς δέ, εἷς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν, ὅτι ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς. Ἐλεγον οὖν
5 αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί· Ἐωράκαμεν τὸν Κύριον. Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐὰν μὴ ἴδω, οὐ μὴ πιστεύσω», καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Ὡςπερ τὸ ἀπλῶς καὶ ὥς ἔτυχε πιστεύειν εὐκολίας ἐστίν, οὕτω τὸ πέρα τοῦ μέτρου περιεργάζεσθαι καὶ πολυπρα-
10 γμονεῖν παχυτάτης διανοίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θωμᾶς ἐγκαλεῖται τοῖς γὰρ Ἀποσιόλοις, εἰρηκόσιν ὅτι «ἔωράκαμεν τὸν Κύριον», οὐκ ἐπίστευσεν, οὐ τοσοῦτον ἐκείνοις ἀπισιῶν, ὅσον τὸ πρᾶγμα ἡγούμενος ἀδύνατον εἶναι τουτέστι, τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν· οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι «οὐ πιστεύω ὑμῖν», ἀλλά, «ἐὰν μὴ θάλω τὴν χεῖρά μου, οὐ πιστεύσω». Πῶς οὖν,
15 πάντων συνηγμένων, οὗτος ἀπελιμπάνειτο μόνος; Εἰκὸς ἦν ἀπὸ τῆς διασκορᾶς, τῆς ἤδη γενομένης, μηδέπω καὶ τότε αὐτὸν ἐπανελθεῖν. Σὺ δέ, διὰ τῆς ἰδῆς αὐτὸν ἀπιστιοῦντα τὸν μαθητὴν, ἐννόησον τοῦ Δεσπότου τὴν φιланθρωπίαν, πῶς
20 καὶ ὑπὲρ μιᾶς ψυχῆς δείκνυσιν ἐαυτὸν τραύματα ἔχοντα, καὶ παραγίνεται, ἵνα διασώσῃ καὶ τὸν ἕνα, καίτοι τῶν ἄλλων παχύτερον ὄντα. Διὸ τὴν διὰ τῆς αἰσθήσεως τῆς παχυτάτης ἐζήτει πίστιν, καὶ οὐδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπίστευεν· οὐ γὰρ εἶπεν, «Ἄν μὴ ἴδω», ἀλλ' «ἐὰν μὴ ψηλαφήσω», φησί,
25 «μὴ πως φαντασία τὸ ὁρώμενον ἦ». Καὶ μὴν αἱ μαθηταί, ταῦτα ἀπαγγέλλοντες, ἀξιόπιστοι ἴδιε ἦσαν, καὶ αὐτὸς ὑπι-

ΟΜΙΛΙΑ ΠΖ΄

Ίω. 20, 24 - 21, 14

«Ὁ Θωμᾶς ὅμως, ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητάς, ὁ ὀνομαζόμενος Δίδυμος, δὲν ἦτο μαζί των ὅταν ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς. Ἔλεγον λοιπὸν εἰς αὐτὸν οἱ ἄλλοι μαθηταί· Εἶδομεν τὸν Κύριον. Ἐκεῖνος δὲ εἶπεν· Ἐὰν δὲν ἰδῶ, δὲν θὰ πιστεύσω», καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Ὅπως ἀκριβῶς τὸ νὰ πιστεύῃ κανεὶς ἀπλῶς καὶ ὥς ἔτυχεν εἶναι γνῶρισμα ἐπιπολαιότητος, ἔτσι καὶ τὸ νὰ ἐξετάζῃ κανεὶς καὶ νὰ ἐρευνᾷ πέραν τοῦ μέτρου εἶναι γνῶρισμα χονδροειδοῦς διανοίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θωμᾶς κατηγορεῖται· διότι δὲν ἐπίστευσεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ὅταν τοῦ εἶπαν ὅτι «εἶδομεν τὸν Κύριον», ὅχι τόσον μὴ πιστεύων εἰς ἐκείνους, ὅσον ἐπειδὴ ἐθεωροῦσεν ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα· δηλαδή τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν· διότι δὲν εἶπε Ἐὰν δὲν σᾶς πιστεύω, ἀλλὰ «ἐὰν δὲν βάλω τὸ χέρι μου εἰς τὸ σημάδι τῶν καρφιῶν, δὲν θὰ πιστεύσω». Πῶς λοιπὸν, ἐνῶ ὅλοι ἦσαν συγκεντρωμένοι, αὐτὸς μόνος ἀπουσίαζεν; Φυσικὸν ἦτο νὰ μὴ εἶχεν ἀκόμῃ ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν διασπορὰν ποὺ εἶχεν ἤδη γίνει. Σὺ ὅμως ὅταν ἰδῇς τὸν μαθητὴν νὰ μὴ πιστεύῃ, σκέψου τὴν φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς καὶ χάριν μιᾶς ψυχῆς δείχνει τὸν ἑαυτόν του νὰ ἔχῃ τραύματα, καὶ ἔρχεται διὰ νὰ σώσῃ καὶ τὸν ἓνα, ἂν καὶ ἦτο πνευματικὰ πιὸ ἀτελής ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Διὰ τοῦτο ἐζήτει νὰ πιστεύσῃ διὰ τῆς πιὸ χονδροειδοῦς αἰσθήσεως καὶ οὔτε μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπίστευε· διότι δὲν εἶπεν, Ἐὰν δὲν ἰδῶ, ἀλλ' Ἐὰν δὲν ψηλαφήσω, λέγει, ἢ μὴ τυχὸν καὶ εἶναι φάντασμα αὐτὸ ποὺ βλέπω. Καὶ ὅμως οἱ μαθηταί, ποὺ ἀνήγγελλον αὐτά, ἦσαν ἀξιόπιστοι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ποὺ ὑπέσχετο αὐτά· ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ ἐζή-

σχνούμενος· ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ πλέον ἐζήτησεν, οὐδὲ τού-
των αὐτὸν ἀπειρέρησεν ὁ Χριστός.

Καὶ τίνας ἔνεκεν οὐκ εὐθέως αὐτῷ φαίνεται, ἀλλὰ
μετὰ ἡμέρας ὀκτώ; Ὡστε μετὰ κατηχούμενον αὐτὸν ὑπὸ
5 τῶν μαθητῶν, καὶ τὸ αὐτὸ ἀκούοντα, καὶ εἰς πλείονα ἐκκαῇ-
ραι πόθον, καὶ πισιότερον πρὸς τὸ μέλλον γενέσθαι. Πόθεν
δὲ ἤδει ὅτι καὶ ἡ πλευρὰ ἠνεώχθη; Παρὰ τῶν μαθητῶν
ἀκούσας. Πῶς οὖν τὸ μὲν ἐπίστευσε, τὸ δὲ οὐκ ἐπίστευσε;
Ὅτι τοῦτο πολὺ παράδοξον καὶ θαυμασιὸν ἦν. Σκόπει δὲ
10 μοι τὸ φιλάληθες τῶν Ἀποσιόλων, πῶς τὰ ἐλαιοῦματα οὐ
κρύπτουσιν, οὔτε τὰ ἐαυτῶν, οὔτε τὰ ἐτέρων, ἀλλὰ μετὰ
πολλῆς αὐτὰ ἀναγράφουσι τῆς ἀληθείας. Ἐφίσταται δὲ πάλιν
ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐ περιμένει παρ' ἐκείνου ἀξιωθῆναι, οὐδὲ
ἀκοῦσαί τι τοιοῦτον, ἀλλὰ, μηδὲν εἰπόντις, αὐτὸς προλαβὼν,
15 ἅπερ ἐπεθύμει πληροῖ, δεικνὺς ὅτι καί, ἡνίκα ταῦτα ἐφθέγ-
γειτο πρὸς τοὺς μαθητάς, παρῆν· καὶ γὰρ τοῖς ῥήμασιν ἐ-
χρήσατο τοῖς αὐτοῖς, καὶ σφόδρα ἐπιτιμητικῶς, καὶ εἰς τὸ
ἐξῆς παιδευτικῶς· εἰπὼν γάρ, «Φέρε τὸν δάκτυλόν σου, καὶ
ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ βάλε τὴν χεῖρά σου εἰς τὴν πλευ-
20 ράν μου», ἐπήγαγε· «Καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός».
Ὅρας ὅτι ἀπιστίας ἦν ἡ ἀμφιβολία; ἀλλὰ πρὶν ἢ τὸ Πνεῦ-
μα λαβεῖν· μετὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔτι, ἀλλ' ἀπηρτισμένοι λοιπὸν
ἦσαν. Οὐ ταύτῃ δὲ μόνον ἐπειτίμησεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν
ἐξῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος ἀνέπνευσε πληροφορηθεῖς, καὶ
25 ἀνεβόησεν, «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου», λέγει· «Ὅτι
ἑώρακάς με, Θωμᾶ, πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες,
καὶ ποιεύσαντες»· τοῦτο γὰρ ἔστι πίστεως, τὸ τὰ μὴ ὁρώ-
μενα δέξασθαι· «ἔστι γὰρ πίστις ἐλπίζαμένων ὑπόστασις,
πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων».

τησε κάτι περισσότερο, οὔτε αὐτὸ τοῦ ἀπεστέρησεν ὁ Χριστός.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐμφανίζεται εἰς αὐτὸν ἀμέσως, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ ὀκτῶ ἡμέρας; Διὰ νὰ κυριευθῇ ἀπὸ πρὸ μεγαλυτέραν ἐπιθυμίαν καὶ νὰ γίνῃ μελλοντικὰ πιστότερος κατηχούμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατὰ τὸ διάστημα ποῦ θὰ ἐμεσολαβοῦσε καὶ ἀκούων τὰ ἴδια λόγια ἀπὸ αὐτοῦς. Ἀπὸ ποῦ δὲ τὸ ἐγνώριζεν ὅτι καὶ ἡ πλευρὰ του ἠνοίχθη. Τὸ ἤκουσεν ἀπὸ τοὺς μαθητάς. Πῶς λοιπὸν τὸ μὲν ἔνα ἐπίστευσε, τὸ δὲ ἄλλο δὲν τὸ ἐπίστευσε; Διότι αὐτὸ ἦτο πολὺ παράδοξον καὶ θαυμαστὸν. Πρόσεχε δὲ σὲ παρακαλῶ τὴν φιλαλήθειαν τῶν Ἀποστόλων, πῶς δὲν κρύπτουν τὰ ἐλαττώματα, οὔτε τὰ ἰδικά των, οὔτε τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τὰ περιγράφουν μὲ ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Ἐμφανίζεται δὲ πάλιν ὁ Ἰησοῦς καὶ δὲν περιμένει νὰ ζητηθῇ αὐτὸ ἀπὸ ἐκεῖνον, οὔτε νὰ ἀκούσῃ κάτι παρόμοιον, ἀλλὰ χωρὶς νὰ εἰπῇ τίποτε, ὁ ἴδιος τὸν προλαβαίνει καὶ ἐκπληρώνει ἐκεῖνο ποῦ ἐπιθυμοῦσε, δεικνύων, ὅτι καὶ ὅταν ἔλεγεν αὐτὰ πρὸς τοὺς μαθητάς, ἐκεῖνος ἦτο παρών· καθ' ὅσον ἐχρησιμοποίησε τὰ ἴδια τὰ λόγια καὶ κατὰ τρόπον πάρα πολὺ ἐπιτιμητικὸν καὶ εἰς τὴν συνέχειαν μὲ τρόπον διδακτικόν· διότι ἀφοῦ εἶπε «Φέρε τὸν δάκτυλόν σου καὶ ἴδε τὰ χέρια μου καὶ βάλε τὸ χέρι σου εἰς τὴν πλευράν μου», ἐπρόσθεσε· «Καὶ μὴ γίνεσαι ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός». Βλέπεις ὅτι ἡ ἀμφιβολία ἦτο ἀποτέλεσμα ἀπιστίας; ἀλλὰ αὐτὸ συνέβαινε πρὶν λάβουν τὸ Πνεῦμα μου· μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅμως δὲν συνέβαινε πλέον αὐτό, ἀλλ' εἰς τὸ ἐξῆς ἦσαν ὀλοκληρωμένοι. Καὶ δὲν τὸν ἐπετίμησε μὲ αὐτὰ μόνον τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ὅσα λέγει εἰς τὴν συνέχειαν. Διότι, ὅταν ἐκεῖνος τὰ ἐπληροφορήθη καὶ ἀνέπνευσε καὶ ἀνεφώνησεν, «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου», λέγει· «Ἐπειδὴ μέ εἶδες, Θωμᾶ, ἐπίστευσες· μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ δὲν μέ εἶδον καὶ ἐπίστευσαν»· διότι αὐτὸ εἶναι τὸ γνῶρισμα τῆς πίστεως, τὸ νὰ ἀποδέχεται κανεὶς ἐκεῖνα ποῦ δὲν βλέπονται· διότι «ἡ πίστις κάμνει πραγματικὰ ἐκεῖνα ποῦ ἐλπίζομεν καὶ βέβαια ἐκεῖνα ποῦ δὲν βλέπομεν»¹.

- Ἐνταῦθα δὲ οὐ τοὺς μαθητὰς μακαρίζει μόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετ' ἐκείνους πιστεύσαντας. Καίτοι, φησὶν οἱ μαθηταὶ εἶδον, καὶ ἐπίστευσαν· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ἐζήτησαν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν σουδαρίων εὐθέως τὸν περὶ ἀνασιάσεως ἐδέ-
- 5 ξαντο λόγον, καὶ πρὶν ἢ τὸ σῶμα θεάσασθαι, τὴν πίστιν ἐπεδείξαντο πᾶσαν. Ὅτιαν οὖν λέγῃ τις νυνί, Ἐβουλόμην κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους εἶναι, καὶ ὁρᾶν τὸν Χριστὸν θαυματουργοῦντα, ἐννοεῖται διὰ «μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες». Ἀξίον δὲ διαπορῆσαι, πῶς σῶμα ἄφθαρτον
- 10 τύπους ἐδείκνυτο τῶν ἡλῶν, καὶ ἅπτον ἦν θνητῇ χειρί. Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῆς· συγκαταβάσεως γὰρ ἦν τὸ γινόμενον· τὸ γὰρ οὕτω λεπτὸν καὶ κοῦφον, ὥς κεκλεισμένων εἰσελθεῖν τῶν θυρῶν, παχύτης πάσης ἀπήλλακτο· ἀλλ' ὥστε πιστευθῆναι τὴν ἀνάστασιν τοῦτο δείκνυται, καὶ ὥστε μαθεῖν ὅτι
- 15 αὐτὸς ἦν ὁ σταυρωθεὶς, καὶ οὐκ ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ ἀνέστη. Διὰ τοῦτο ἀνέστη, ἔχων τὰ σημεῖα τοῦ σταυροῦ, καὶ τρώγει διὰ τοῦτο. Οἱ γοῦν Ἀπόστολοι τοῦτο ἄνω καὶ κάτω σημεῖον ἐποιοῦντο τῆς ἀνασιάσεως, λέγοντες· «Οἷτινες συνεφάγομεν αὐτῷ καὶ συνεπίομεν».
- 20 Ὡς περ οὖν ἐπὶ τῶν κυμάτων περιπαιτοῦντα θεωροῦντες πρὸ τοῦ σταυροῦ, οὐ λέγομεν ἄλλης φύσεως τὸ σῶμα ἐκεῖνο, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας, οὕτω, μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτὸν ὁρῶντες τοὺς τύπους ἔχοντα, οὐκ ἐροῦμεν αὐτὸν φθαρτὸν εἶναι λοιπόν· διὰ γὰρ τὸν μαθητὴν ταῦτα ἐπεδείκνυτο. «Πολλὰ
- 25 δὲ καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς». Ἐπειδὴ γὰρ ἐλάτιονα τῶν ἄλλων οὗτος εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστής, λέγει διὰ οὐδὲ οἱ λοιποὶ πάντες πάντα εἶπον, ἀλλ' ὅσα ἱκανὰ ἦν πρὸς πίστιν ἐφελκύσασθαι τοὺς ἀκούοντας· ἐπεὶ, «εἰ πάντα», φησὶν, «ἐγγράπιο, οὐδὲ τὸν κόσμον οἶμαι χωρῆσαι τὰ βιβλία».
- 30 2. Ὅθεν δῆλον διὰ οὐ φιλοτιμίας ἔνεκεν, ἅπερ ἔγραψαν εἶπον, ἀλλὰ τοῦ χρησίμου μόνον· οἱ γὰρ τὰ πλείονα ἀφέντες

2. Πράξ. 10, 41.

3. Ἰω. 21, 25.

Ἐδῶ δὲ δὲν μακαρίζει μόνον τοὺς μαθητάς, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ θὰ πιστεύσουν μετὰ ἀπὸ ἐκείνους. Καὶ ὅμως, λέγει, οἱ μαθηταὶ εἶδον καὶ ἐπίστευσαν· ἀλλ' ὅμως δὲν ἐζήτησαν κανέν ἀποδεικτικὸν σημεῖον, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ σοδάρια ἀμέσως ἐδέχθησαν τὴν εἰδησιν περὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ πρὶν ἰδοῦν τὸ σῶμα, ἔδειξαν ὅλην τὴν πίστιν των. "Ὅταν λοιπὸν κανεῖς λέγῃ τώρα, "Ἦθελον νὰ ἐζοῦσα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ νὰ ἔβλεπον τὸν Χριστὸν νὰ θαυματουργῇ, ἅς σκεφθῇ ὅτι «μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν μὲ εἶδον καὶ ἐπίστευσαν». Εἶναι δὲ ἄξιον ἀπορίας, πῶς σῶμα ἄφθαρτον ἐδείκνυε τὰ ἀποτυπώματα τῶν καρφιῶν καὶ ἠμποροῦσε νὰ τὸ ἐγγίσῃ χερί. Ἀλλὰ μὴ θορυβηθῇς καθ' ὅσον αὐτὸ συνέβη κατὰ συγκατάβασιν· διότι τὸ τόσον λεπτὸν καὶ ἐλαφρὸν σῶμα, ποὺ εἰσῆλθεν ἐνῶ αἱ θύραι ἦσαν κλεισταί, ἦτο ἀπηλλαγμένον ἀπὸ κάθε ὑλικὴν σύστασιν· ἀλλὰ δεικνύεται αὐτὸ διὰ νὰ γίνῃ πιστευτὴ ἡ ἀνάστασις καὶ διὰ νὰ μάθουν ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ σταυρωθεὶς, καὶ δὲν ἀνεστήθη ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἀνεστήθη, ἔχων τὰ σημάδια τοῦ σταυροῦ, καὶ διὰ τοῦτο τρώγει. Πράγματι οἱ Ἀπόστολοι αὐτὸ ἐπρόβαλλον συνεχῶς ὡς ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως, λέγοντες· «Ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι ἐφάγομεν μαζί του καὶ ἐπίομεν»².

"Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν βλέποντές τον πρὸ τοῦ σταυροῦ νὰ περιπατῇ ἐπάνω εἰς τὰ κύματα, δὲν λέγομεν ὅτι τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἦτο ἄλλης φύσεως, ἀλλὰ τῆς ἰδικῆς μας, ἔτσι, βλέποντες αὐτὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν νὰ ἔχῃ τὰ ἀποτυπώματα τοῦ σταυροῦ, δὲν θὰ εἰποῦμεν πλέον ὅτι αὐτὸς εἶναι φθαρτός· διότι αὐτὰ τὰ ἔδειχνε διὰ τὸν μαθητὴν. «Πολλὰ δὲ ἄλλα θαύματα ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς». Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστὴς ἀνέφερεν ὀλιγώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀνέφεραν οἱ ἄλλοι, λέγει ὅτι οὔτε ὅλοι οἱ ἄλλοι τὰ ἀνέφερον ὅλα, ἀλλ' ὅσα ἦσαν ἱκανὰ νὰ προσελκύσουν τοὺς ἀκροατὰς εἰς τὴν πίστιν· «Ἐάν ὅλα», λέγει, «εἶχον γραφῇ, νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἐχωροῦσε στὰ βιβλία οὔτε ὅλος ὁ κόσμος»³.

2. "Αρα εἶναι φανερόν ὅτι δὲν τὰ εἶπαν ἀπὸ φιλοδοξίαν ἐκεῖνα ποὺ ἔγραψαν, ἀλλὰ μόνον ἐξ αἰτίας τῆς χρη-

πῶς ἂν ταῦτα διὰ φιλοτιμίαν ἔγραψαν; Τίνος οὖν ἕνεκεν
 οὐ πάντα ἀπῆλθον; Μάλιστα μὲν διὰ τὸ πλῆθος, ἔπειτα δὲ
 καὶ κεῖνο ἐνείκουν, ὅτι ὁ μὴ πιστεύσας τοῖς εἰρημένοις, οὐδὲ
 τοῖς πλείοσι προσέξει, ὁ δὲ ταῦτα δεξάμενος οὐδὲν δεήσεται
 5 ἐιτέρου εἰς τὸν τῆς πίστεως λόγον. Ἐμοὶ δὲ ἐνταῦθα τέως
 δοκεῖ τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν λέγειν σημεῖα· διό φησιν· «Ἐ-
 νώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ». ὥσπερ γὰρ πρὸ τῆς ἀνα-
 στασεως ἔδει γενέσθαι πολλά, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι Υἱὸς ἐστι
 Θεοῦ, οὕτω καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἵνα καταδέξωνται ὅτι
 10 ἀνέσκη. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθηκεν, «Ἐνώπιον τῶν μαθητῶν
 αὐτοῦ», ἐπειδὴ μόνος αὐτοῖς συνεγένετο μετὰ τὴν ἀνάστασιν.
 Διὸ καὶ ἔλεγεν· «Ὁ κόσμος οὐκ ἔτι με θεωρεῖ». Εἶτα, ἵνα
 μάθῃς διὰ τῶν μαθητῶν ἕνεκεν μόνον ἐγίνετο τὰ γινόμενα,
 ἐπήγαγεν· «Ἴνα καὶ πιστεύσαντες ζωὴν αἰώνιον ἔχητε ἐν
 15 τῷ ὀνόματι αὐτοῦ», κοινῇ πρὸς τὴν φύσιν διαλεγόμενος, καὶ
 δηλῶν διὰ οὐκ ἐκείνῳ τῷ πιστευομένῳ, ἀλλ' ἡμῖν αὐτοῖς τὰ
 μέγιστα χαριζόμενος. «Ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ»· τουτέστι, 'δι'
 αὐτοῦ· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ζωή.

«Μετὰ ταῦτα ἐφάνερωσεν ἑαυτὸν τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τῆς
 20 θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος». Ὁρᾷς διὰ οὐ συνεχῶς αὐτοῖς
 ἐπιχωριάζει, οὐδ' ὥσπερ ἔμπροσθεν; Ἐφάνη γοῦν τῇ ἐ-
 σπέρᾳ, καὶ ἀπέπη, εἶτα μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας πάλιν ἄπαξ, καὶ
 πάλιν ἀπέπη, εἶτα μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ πάλ-
 λιν μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου. Τί δέ ἐστι τὸ «ἐφάνερωσε»;
 25 Ἐκ τούτου δῆλον διὰ οὐχ ἑωρᾶτο, εἰ μὴ συγκαιέθη, διὰ τὸ
 λοιπὸν ἄφθαρτον εἶναι τὸ σῶμα καὶ ἀκήρατον. Τίνος δὲ
 ἕνεκεν ἐμνήσθη τοῦ τόπου; Δεικνὺς διὰ τὸ πλέον ἀφεῖλε
 τοῦ δέους, ὥς λοιπὸν αὐτοῦ καὶ προκύπτειν τῆς οἰκίας καὶ
 πανταχοῦ περιϊέναι· οὐκ ἔτι γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκίας συγκατέλει-

σιμότητος αὐτῶν· διότι ἐκεῖνοι ποὺ παρέλειψαν τὰ περισσότερα, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ ἔγραφον αὐτὰ ἀπὸ φιλοδοξίαν; Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν δὲν τὰ ἀνέφερον ὅλα; Κυρίως μὲν ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους αὐτῶν, ἔπειτα δὲ ἐσκέπτοντο καὶ ἐκεῖνο, ἐκεῖνος ποὺ δὲν θὰ πιστεύσει εἰς τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, οὔτε θὰ προσέξῃ τὰ περισσότερα, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ δεχθῇ αὐτά, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ χρειασθῇ διὰ νὰ πιστεύσῃ. Ἐγὼ νομίζω ἐδῶ ὅτι ἐννοεῖ τὰ θαύματα ποὺ ἔκαμε μετὰ τὴν ἀνάστασιν· διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐνώπιον τῶν μαθητῶν του»· διότι, ὅπως ἀκριβῶς πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἔπρεπε νὰ γίνουν πολλά, διὰ νὰ πιστεύσουν ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, διὰ νὰ παραδεχθοῦν ὅτι ἀνεστήθη. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσεν, «Ἐνώπιον τῶν μαθητῶν του», ἐπειδὴ μόνον αὐτοὺς συναναστρέφετο μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ὁ κόσμος δὲν μὲ βλέπει πλέον»¹. Ἐπειτα, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι, τὰ ὅσα ἐγίνοντο, ἐγίνοντο μόνον ἐξ αἰτίας τῶν μαθητῶν, ἐπρόσθεσεν· «Ὡστε πιστεύσαντες νὰ ἔχετε ζωὴν αἰώνιον εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ», ὁμιλῶν γενικῶς πρὸς τὴν ἰδικήν μας φύσιν καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὰ ἀνέφερεν ὄχι χάριν τοῦ πιστευομένου, ὁλλὰ χάριν ἡμῶν τῶν ἰδίων. «Ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ»· δηλαδή· «δι' αὐτοῦ»· διότι αὐτὸς εἶναι ἡ Ζωή.

«Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐφανερώθη εἰς τοὺς μαθητάς του εἰς τὴν λίμνην τῆς Τιβεριάδος». Βλέπεις ὅτι δὲν συναναστρέφεται συνεχῶς αὐτοὺς, οὔτε ὅπως ἀκριβῶς προηγουμένως; Ἐφανερώθη λοιπὸν τὴν ἐσπέραν καὶ ἔφυγεν, ἔπειτα μετὰ ἀπὸ ὀκτῶ ἡμέρας ἐφανερώθη πάλιν ἄλλην μίαν φορὰν καὶ πάλιν ἔφυγεν, ἔπειτα μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐφανερώθη εἰς τὴν λίμνην, καὶ πάλιν ἐφοβήθησαν πολὺ οἱ μαθηταί. Τί σημαίνει δὲ τὸ «ἐφάνέρωσεν»; Ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ἦτο ὁρατός, ἐὰν δὲν ἔκαμνε παραχώρησιν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, ἐπειδὴ πλέον τὸ σῶμα του ἦτο ἄφθαρτον καὶ δὲν ἐπεδέχετο βλάβην. Διατί δὲ ἐνεθυμήθη τὸν τόπον; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἀφήρησεν ἀπὸ τοὺς μαθητάς τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ φόβου, ὥστε πλέον καὶ ἀπὸ τὴν οἰκίαν νὰ βγαίνουν καὶ νὰ πηγαίνουν παντοῦ· διότι

ομένοι ἦσαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν ἦσαν, τὸν κίνδυνον
 ἐκλείποντες τῶν Ἰουδαίων. Ἐρχεται τοίνυν ὁ Σίμων ἀλι-
 εῦσαι. Ἐπειδὴ γὰρ οὔτε αὐτὸς αὐτοῖς συνεχῶς συνῆν, οὔτε
 τὸ Πνεῦμα δοθὲν ἦν, οὔτ' ἔτι ἐγκεχειρισμένοι τότε ἐτύγγα-
 5 νον, οὐδὲν ἔχοντες πράττειν, τὴν τέχνην μαθήσαν. «Καὶ
 ἦσαν Σίμων ὁμοῦ καὶ Θωμᾶς καὶ Ναθαναήλ, ὁ ὑπὸ τοῦ
 Φιλίππου κληθεὶς, καὶ οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου, καὶ ἄλλοι δύο».
 Οὐδὲν οὖν ἔχοντες πράττειν ἐπὶ τὴν ἀλείαν ἦσαν, καὶ
 ἐν νυκτὶ τοῦτο αὐτὸ ἐποιοῦν διὰ τὸ περιδεεῖς εἶναι. Τοῦτο
 10 καὶ ὁ Λουκᾶς φησιν· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἐκεῖνο, ἀλλ' ἕτερον.
 Οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ εἶπον· διὰ τὸ συνδεδέσθαι λοιπὸν ἁλ-
 λήλοις, καὶ ἅμα βουλόμενοι θεάσασθαι τὴν ἀλείαν καὶ τὴν
 σχολὴν εὖ θέσθαι.

Κάμνουσι τοίνυν, καὶ ταλαιπωρουμένοις ἐφίσταται ὁ Ἰ-
 15 ησοῦς, καὶ οὐκ εὐθέως ἐαυτὸν δείκνυσιν, ὥστε καὶ εἰς διά-
 λεξιν ἐλθεῖν. Λέγει οὖν αὐτοῖς· «Μή τι προσφάγιον ἔχετε;»,·
 Τέως ἀνθρωπινώτερον διαλέγεται, ὥς μέλλων τι ὠνεῖσθαι
 παρ' αὐτῶν. Ὡς δὲ ἀνένευσαν μηδὲν ἔχειν, ἐκέλευσε βαλεῖν
 εἰς τὰ δεξιὰ· καὶ θαλόντιες ἐπέτυχον τῆς ἄγρας. Ὡς δὲ
 20 ἐπέγνωσαν αὐτόν, πάλιν τὰ ιδιώματα τῶν οἰκείων ἐπιδεί-
 κνυνται τρόπων οἱ μαθηταί, Πέτρος καὶ Ἰωάννης· ὁ μὲν
 γὰρ θερμότερος, ὁ δὲ ὑψηλότερος ἦν καὶ ὁ μὲν ὀξύτερος
 ἦν, ὁ δὲ διορατικώτερος. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Ἰωάννης πρῶτος
 ἐπέγνω τὸν Ἰησοῦν, ὁ δὲ Πέτρος πρῶτος ἦλθε πρὸς αὐτόν·
 25 καὶ γὰρ οὐ τὰ τυχόντα γενόμενα ἦν σημεῖα. Τίνα δὲ ἦν τὰ
 γινόμενα; Πρῶτον μὲν τὸ πολλοὺς συλληφθῆναι τοὺς ἰχθύας·
 ἔπειτα τὸ μὴ σχισθῆναι τὸ δίκτυον· εἶτα τό, πρὶν ἐπιβῆναι,
 εὗρεθῆναι τοὺς ἄνθρωπας, καὶ τὸν ἰχθὺν ἐπικείμενον καὶ

δὲν ἦσαν πλέον κλεισμένοι εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ μετέβησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀποφεύγοντες τὸν κίνδυνον ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων. Ἐρχεται λοιπὸν ὁ Σίμων νὰ ἀλιεύσῃ. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος συνανεστρέφετο συνεχῶς αὐτούς, οὔτε τὸ Πνεῦμα εἶχε δοθῇ, οὔτε ἀκόμη τότε ἀνέλαβον ἐπισήμως τὸ ἔργον των, μὴ ἔχοντες νὰ κάμουν τίποτε, ἀσκοῦσαν τὴν τέχνην των. «Καὶ ἦσαν μαζὶ ὁ Σίμων, ὁ Θωμᾶς καὶ ὁ Ναθαναήλ, ποὺ ἐκλήθη ἀπὸ τὸν Φίλιππον, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ ἄλλοι δύο». Μὴ ἔχοντες λοιπὸν τίποτε νὰ κάμουν ἡσυχολοῦντο μὲ τὴν ἀλιείαν καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαμνον κατὰ τὴν νύκτα ἐπειδὴ ἀκόμη ἦσαν κυριευμένοι ἀπὸ τὸν φόβον. Αὐτὸ τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Λουκᾶς⁵· ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ ἀναφέρει ἐκεῖνος δὲν εἶναι αὐτό, ἀλλὰ κάποιο ἄλλο. Οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ ἀκολουθοῦσαν ἐπειδὴ εἶχον πλέον συνδεθῇ μεταξύ των καὶ συγχρόνως διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀλιείαν καὶ νὰ διαθέσουν καλῶς τὸν ἐλεύθερον χρόνον των.

Ἐνῶ λοιπὸν ἐπέστρεφον κατάκοποι καὶ ταλαιπωρημένοι, παρουσιάζεται ὁ Ἰησοῦς καὶ δὲν φανερῶνει ἀμέσως τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε νὰ συνομιλήσῃ μαζὶ των. Λέγει λοιπὸν εἰς αὐτούς· «Μήπως ἔχετε κανένα προσφάγιον;». Κατ' ἀρχὴν συνομιλεῖ μαζὶ των μὲ πρὸ ἀνθρώπινον τρόπον, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ ἀγοράσῃ κάτι ἀπὸ αὐτούς. Μόλις δὲ εἶπαν ὅτι δὲν ἔχουν τίποτε, τοὺς εἶπε νὰ ρίψουν τὰ δίκτυα εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ πλοίου· καὶ ἀφοῦ τὰ ἔρριψαν ἐπέτυχον νὰ πιάσουν πολλὰ ψάρια. Μόλις δὲ τὸν ἐγνώρισαν, πάλιν οἱ μαθηταὶ Πέτρος καὶ Ἰωάννης δείχνουν τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τοῦ χαρακτῆρος των· διότι ὁ μὲν Πέτρος ἦτο θερμότερος, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης πνευματικᾶ ἀνώτερος· καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἦτο πρὸ ὀρμητικός, ἐνῶ ὁ ἄλλος πρὸ διορατικός. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Ἰωάννης πρῶτος ἐγνώρισε τὸν Ἰησοῦν, ἐνῶ ὁ Πέτρος πρῶτος ἦλθε πρὸς αὐτόν· καθ' ὅσον δὲν ἦσαν τυχαῖα τὰ θαύματα ποὺ ἔγιναν. Ποῖα δὲ ἦσαν τὰ ὅσα συνέβησαν; Πρῶτον μὲν τὸ ὅτι ἐπιάσθησαν πολλὰ ψάρια· ἔπειτα τὸ ὅτι δὲν ἐσχίσθη τὸ δίκτυον· ὕστερα τὸ ὅτι εὐρέθησαν τὰ ἀναμμένα κάρβουνα πρὶν ἀποβιβασθοῦν ἀπὸ τὸ

ἄριον. Οὐκ ἔτι γὰρ ἐξ ὕλης ὑπακειμένης ἐποίει, ὥσπερ διὰ τι-
 να οἰκονομίαν ἐπέλει πρὸ τοῦ στανροῦ. Ὡς οὖν ἐπέγνω αὐ-
 τόν, πάντα ἔρριψε, καὶ τοὺς ἰχθῦς καὶ τὰ δίκτυα, καὶ διε-
 ζώσατο ὁ Πέτρος. Ὁρᾷς καὶ τὴν αἰδῶ καὶ τὸν πόθον;
 5 Καίτοι ἀπὸ διακοσίων πηχῶν ἦσαν, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐκαρ-
 τέρησε τῷ πλοίῳ πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, ἀλλὰ νηχόμενος παρε-
 γένειο.

Τί οὖν ὁ Ἰησοῦς; «Δεῦτε», φηοί, «ἀριστήσαιε». Καὶ
 οὐδεὶς ἐτόλμα ἐρωτῆσαι αὐτόν· οὐκ ἔτι γὰρ τὴν αὐτὴν παρ-
 10 ρησίαν εἶχον, οὐδὲ ὁμοίως ἐθάρορουν, οὐδὲ ἤρχοντο πρὸς αὐ-
 τὸν διὰ λόγου λοιπόν, ἀλλὰ μετὰ σιγῆς καὶ δέους πολλοῦ
 καὶ αἰδοῦς ἐκαθέζοντο προσέχοντες πρὸς αὐτόν· «ἤδεισαν μὲν
 γὰρ διὰ τὸν Κύριόν ἐστι». Καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἠρώτων, «Τίς
 εἶ;», τὴν δὲ μορφὴν ἀλλοιοτέραν ὁρῶντες, καὶ πολλῆς ἐκ-
 15 πλήξεως γέμουσαν, σφόδρα ἦσαν καταπεπληγμένοι, καὶ ἐ-
 βούλοντό τι περὶ αὐτῆς ἐρωτᾶν, ἀλλὰ τὸ δέος, καὶ τὸ εἰδέναι
 αὐτοὺς διὰ οὐχ ἑτερός τις ἦν, ἀλλ' αὐτός, ἐπεῖχον τὴν ἐρώ-
 τησιν, καὶ μόνον ἥσθιον, ἅπερ αὐτοῖς ἐδημιούργησε μετὰ
 πλείονος ἐξουσίας. Ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔτι ἀναβλέπει εἰς τὸν
 20 οὐρανόν, οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα ἐκεῖνα ποιεῖ, δεικνὺς διὰ κακεῖνα
 συγκαταβάσεως ἕνεκεν ἐγένειο. Ὅτι δὲ οὐδὲ συνεχῶς ἐπε-
 χωρίαζεν, οὐδὲ ὁμοίως, λέγει διὰ αἰτίον τοῦτο ἐφάνη αὐ-
 τοῖς, διὰ ἡγέρθη ἐκ νεκρῶν». Καὶ κελεύει ἐκ τῶν ὀψαρίων
 ἐνεγκεῖν, δεικνὺς διὰ τὸ δρώμενον οὐκ ἦν φάντασμα. Ἀλλ'
 25 ἐνταῦθα μὲν οὐ λέγει διὰ ἔφαγε μετ' αὐτῶν, ὁ δὲ Λουκᾶς
 ἀλλαχοῦ αὐτόν φησιν ὅτι «συναλιζόμενος αὐτοῖς ἦν». Τὸ δὲ
 πῶς οὐχ ἡμέτερον εἶπεῖν· τρόπον γάρ τινι παραδοξοιτέρῳ
 ταῦτα ἐγίνετο, οὐχ ὥς τῆς φύσεως δεσμένης βρωμάτων

πλοῖον καὶ τὸ ψάρι ἐπάνω εἰς τὰ κάρβουνα καὶ ἄρτος. Διότι δὲν τὰ ἐδημιούργει πλέον ἀπὸ προϋπάρχουσιν ὕλην, ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἔκαμνεν αὐτὸ πρὸ τοῦ σταυροῦ. Μόλις λοιπὸν τὸν ἐγνώρισε. τὰ ἔρριπεν ὁ Πέτρος ὅλα, καὶ τὰ ψάρια καὶ τὰ δίκτυα, καὶ ἐφόρεσε τὸν χιτῶνα του. Βλέπεις καὶ τὴν ἐντροπὴν καὶ τὸν πόθον του; Ἐν καὶ εὐρίσκοντο μακρὰ ἀπὸ τὴν ὄχθην διακοσίους πήχεις, ἀλλ' οὔτε ἔτσι ἐπερίμενε νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν μετὰ τὸ πλοῖον, ἀλλ' ἔφθασε κολυμβῶν.

Τί λέγει λοιπὸν ὁ Ἰησοῦς; «Ἐλᾱτε», λέγει, «νὰ προγευματίσετε. Καὶ κανεὶς δὲν ἐτολμοῦσε νὰ τὸν ἐρωτήσῃ»· διότι δὲν εἶχον πλέον τὴν ἰδίαν παρρησίαν, οὔτε τὸ ἴδιο θάρρος, οὔτε τὸν ἐπλησίαζον πλέον ὁμιλοῦντες πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ μετὰ σιωπὴν καὶ πολὺν φόβον καὶ συνεσταλμένοι ἐκάθηντο καὶ τὸν ἐπρόσεχον· διότι «ἐγνώριζον ὅτι εἶναι ὁ Κύριος». Καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐρωτοῦσαν «Ποῖος εἶναι;», ἐπειδὴ ὅμως ἔβλεπον τὴν μορφήν του διαφορετικὴν καὶ νὰ προξενῇ μεγάλην ἐκπληξιν, εἶχον ἐκπλαγῇ πάρα πολὺ, καὶ ἤθελον νὰ τὸν ἐρωτήσουν δι' αὐτήν, ἀλλὰ ὁ φόβος καὶ τὸ ὅτι ἐγνώριζον ὅτι δὲν εἶναι κάποιος ἄλλος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος, τοὺς ἔκαμνε ν' ἀποφύγουν τὴν ἐρώτησιν, καὶ μόνον ἔτρωγον τὰ ὅσα τοὺς ἐδημιούργησε μετὰ πολὺ μεγάλην ἐξουσίαν. Ἐδῶ δὲ δὲν στρέφει πλέον τὸ βλέμμα του εἰς τὸν οὐρανόν, οὔτε κάμνει ἐκεῖνα τὰ ἀνθρώπινα, δεικνύων ὅτι καὶ ἐκεῖνα ἔγιναν ἀπὸ συγκατάβασιν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν συνανεστρέφετο συνεχῶς αὐτοῦς, οὔτε ὅμοια μετὰ πρῶτα, λέγει ὅτι «αὕτη ἦτο ἡ τρίτη φανέρωσίς του εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τότε ποὺ ἀνεστήθη ἐκ νεκρῶν». Καὶ τοὺς λέγει νὰ φέρουν ἀπὸ τὰ ψάρια ποὺ ἔπιασαν, δεικνύων ὅτι δὲν ἦτο φάντασμα ἐκεῖνο ποὺ ἔβλεπον. Ἄλλ' ἐδῶ μὲν δὲν λέγει ὅτι ἔφαγε μαζί των, ἐνῶ ὁ Λουκᾶς εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγει ὅτι «συνανεστρέφετο καὶ συνέτρωγε μαζί των»^β. Τὸ πῶς ἐγίνετο αὐτὸ ὅμως δὲν ἠμποροῦμεν ἡμεῖς νὰ τὸ εἰποῦμεν· διότι αὐτὰ ἐγίνοντο μετὰ κάποιον παραδοξότερον τρόπον, ὅχι ἐπειδὴ εἶχεν ἡ φύσις του πλέον ἀνάγκην ἀπὸ τροφήν, ἀλλὰ τὸ

λοιπόν, ἀλλὰ συγκαταβάσεως πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀνασιτάσεως γινομένης.

3. Τάχα, ταῦτα ἀκούοντες, διεθερμάνθητε, καὶ τοὺς συνόντας αὐτῷ ἰοίε ἐμακαρίσαιτε, καὶ τοὺς μέλλοντας συνέσε-
 5 σθαι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κοινῆς ἀνασιτάσεως. Οὐκοῦν ἅπαντα πράττωμεν, ὥστε τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο τὸ θαυμασιὸν ἰδεῖν· εἰ γὰρ νῦν ἀκούοντες οὕτως ἐκκαιόμεθα καὶ ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἐκείνας γενέσθαι τὰς ἡμέρας, ἃς ἐπὶ τῆς γῆς διέτριβε καὶ φωνῆς ἀκοῦσαι, καὶ ὄψιν ἰδεῖν, καὶ προσελ-
 10 θεῖν, καὶ ἄψασθαι, καὶ διακονῆσαι, ἐννόησον ἡλίκον αὐτὸν εἶναι ἰδεῖν οὐκ ἔτι ἐν θνητῷ σώματι, οὐδὲ ἀνθρώπινα ποιούντα, ἀλλ' ὑπὸ ἀγγέλων δορυφορούμενον, ἐν ἀκηράτῳ καὶ αὐτοῦς ὄντας, καὶ ἐκεῖνον βλέποντας, καὶ τῆς ἄλλης εὐημερίας ἀπολαύοντας, τῆς πάντα νικῶσης λόγον. Διὸ δὴ, πα-
 15 ρακαλῶ, πάντα πράττωμεν, ὥστε μὴ τῆς ἰοσαύτης ἐκπесеῖν δόξης· οὐδὲν γὰρ δύσκολον, εἰ μὴ θέλωμεν, οὐδὲν φορτικόν, εἰ μὴ προσέχωμεν· «εἰ γὰρ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν». Τί οὖν εἰσιν, «ὑπομένομεν»; Εἰ τὰς θλίψεις φέρομεν, εἰ τοὺς διωγμούς, εἰ τὴν σιενὴν θαδίζομεν ὁδόν· ἡ γὰρ σιενὴ
 20 τῇ φύσει μὲν εἰσιν ἐπίμοχθος, τῇ προαιρέσει δὲ τῇ ἡμετέρῃ κούφη γίνεαι τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι· «τὸ γὰρ παραινίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον θάρρος δόξης κατεργάζεται, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα».

25 Μετασιτήσωμεν τοίνυν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ διὰ παντὸς ἐκεῖνα φανταζώμεθα, καὶ βλέπωμεν· ἂν γὰρ ἐν ἐκείνοις αἰεὶ διατρίβωμεν, οὐ πρὸς τὰ ἡδέα τὰ ἐνταῦθα πεισόμενά τι, οὐ τὰ λυπηρὰ θαρσύνοντες οἴσομεν, ἀλλὰ καὶ τούτων καὶ τῶν ὁμοίων καταγελασόμεθα, καὶ οὐδὲν ἡμᾶς οὔτε δου-

7. B' Τιμ. 2, 12.

8. B' Κορ. 4, 17· 18.

ἔκαμνεν ἀπὸ συγκατάβασιν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεώς του.

3. Ἴσως, ἀκούοντες αὐτά, νὰ ἐκυριεύθητε ἀπὸ εὐσεβῆ πόθον καὶ νὰ ἐμακαρίσατε ἐκείνους ποὺ τὸν συνανεστρέφοντο τότε καὶ ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ τὸν συναναστραφοῦν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κοινῆς ἀναστάσεως. Λοιπὸν ὅλα ἅς τὰ κάμνωμεν, ὥστε νὰ ἰδοῦμεν ἐκεῖνο τὸ θαυμαστὸν πρόσωπον· διότι, ἐὰν τώρα ἀκούοντες αὐτὰ κυριευώμεθα ἀπὸ τόσον πόθον καὶ ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐζούσαμεν κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ποὺ ἔζη ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ ἠκούομεν τὴν φωνὴν του καὶ νὰ τὸν ἐβλέπομεν καὶ νὰ τὸν ἐπλησιάζομεν καὶ νὰ τὸν ἐγγίζομεν καὶ νὰ τὸν ὑπηρετούσαμεν, σκέψου πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι νὰ τὸν ἰδοῦμεν ὄχι μὲ θνητὸν σῶμα, οὔτε νὰ κάμνη πράγματα ἀνθρώπινα, ἀλλὰ νὰ περιβάλλεται ἀπὸ ἀγγέλους καὶ νὰ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς μὲ ἄφθαρτον σῶμα καὶ νὰ τὸν βλέπωμεν καὶ ν' ἀπολαμβάνωμεν ὅλην τὴν ἄλλην μακαριότητα, ποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐκφρασθῇ μὲ κανένα λόγον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρακαλῶ ὅλα νὰ τὰ κάμνωμεν, ὥστε νὰ μὴ χάσωμεν τὴν τόσον μεγάλην ἐκείνην δόξαν· διότι τίποτε δὲν εἶναι δύσκολον, ἐὰν θέλωμεν, οὔτε βαρὺ, ἐὰν προσέχωμεν· διότι, «ἐὰν τὰ ὑπομένωμεν, θὰ συμβασιλεύσωμεν»⁷. Τί σημαίνει λοιπὸν «ὑπομένωμεν»; Ἐὰν ὑπομένωμεν τὰς θλίψεις, τοὺς διωγμούς, ἐὰν βαδίζωμεν τὴν στενὴν ὁδὸν· διότι ἡ στενὴ ὁδὸς ὡς πρὸς τὴν φύσιν της εἶναι κοπιαστικὴ, ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδικὴν μας θέλησιν γίνεται ἐλαφρῖα μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν· «διότι ἡ στιγμιαία ἐλαφρὰ θλίψις μας, προετοιμάζει διὰ μᾶς αἰώνιον βάρος δόξης, καθ' ὅσον τὸ βλέμμα μας προσηλώνεται ὄχι εἰς ἐκεῖνα ποὺ βλέπομεν, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπονται»⁸.

Ἄς στρέφωμεν λοιπὸν τοὺς ὀφθαλμούς μας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἅς σκεπτόμεθα συνεχῶς ἐκεῖνα καὶ ἅς τὰ βλέπωμεν· διότι ἐὰν καταγινώμεθα συνεχῶς μὲ ἐκεῖνα, δὲν θὰ πάθωμεν κανένα κακὸν ἀπὸ τὰ ἐδῶ εὐχάριστα, δὲν θὰ ὑπομείνωμεν μὲ δυσκολίαν τὰ δυσάρεστα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια αὐτῶν θὰ τὰ περιφρονήσωμεν, καὶ τίποτε

λῶσαι, οὔτε ἐπαῖραι δυνήσεται, μόνον ἂν τὸν πόθον ἐκεῖ
 τείνωμεν, ἂν πρὸς τὴν ἀγάπην ἐκείνην βλέπωμεν. Καὶ τί
 λέγω, οὐκ ἀλγήσομεν τοῖς παροῦσι δεινοῖς; Οὔτε γὰρ ὁρᾷν
 δόξομεν αὐτὰ λοιπόν. Τοιοῦτον γὰρ ἐστὶν ὁ ἔρως. Τοὺς γοῦν
 5 μὴ συμπαρόντας ἡμῖν, ἀλλ' ἀπόντας, ποθουμένους δέ, καθ'
 ἐκάστην φανταζόμεθα τὴν ἡμέραν· μεγάλη γὰρ τῆς ἀγάπης
 ἡ τυραννίς, πάντων ἀφίσιτοι, καὶ τῷ ποθουμένῳ προσδεσμεῖ
 τὴν ψυχὴν. Ἄν οὕτω τὸν Χριστὸν ἀγαπήσωμεν, πάντα τὰ
 ἐνταῦθα σκιά, πάντα εἰκὼν φανεῖται καὶ ὄναρ. Ἐροῦμεν
 10 καὶ ἡμεῖς· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;
 Θλίψις ἢ σινοχωρία;». Οὐκ εἶπε 'χρήματα ἢ πλοῦτος ἢ
 κάλλος', (ταῦτα γὰρ σφόδρα εὐτελῆ καὶ καταγέλαστα), ἀλλὰ
 τὰ δοκοῦντα εἶναι βαρέα τέθεικε, λημούς, διωγμούς, θά-
 νάτους.
 15 Εἶτα ἐκεῖνος μὲν ὥς οὐδὲν ὄντα καὶ ταῦτα διέπιπυσε, ἡ-
 μεῖς δὲ διὰ χρήματα χωριζόμεθα τῆς ζωῆς τῆς ἡμετέρας,
 καὶ τοῦ φωτὸς ἀποσχίζόμεθα. Καὶ Παῦλος μὲν οὐ θάνατον,
 οὐδὲ ζωὴν, οὐδὲ ἐρεσιῶτα, οὐ μέλλοντα, οὐ κτίσιν ἐτέραν
 προτιμᾷ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, ἡμεῖς δέ, χρυσίον ὀλίγον ἂν
 20 ἄδωμεν, ἐκκαιομέθα, καὶ τοὺς αὐτοῦ παιτοῦμεν νόμους. Εἰ
 δὲ οὐκ ἀνεκτὰ ταῦτα λεγόμενα, πολλῷ μᾶλλον ἐκεῖνα μὴ
 γινόμενα· τὸ γὰρ δεινὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι, ἀκούοντες μὲν, φρίτ-
 τισμεν, πράττοντες δέ οὐ φρίττουμεν, ἀλλὰ καὶ ὀμνυμεν εὐκό-
 λως, καὶ ἐπιποθοῦμεν, καὶ ἀρπάζομεν, καὶ τόκους ἀπαιτεῖ-
 25 μεν, καὶ σωφροσύνης ἀμελοῦμεν, καὶ εὐχῆς ἀκριβεσιότητος
 ἀφροσότηκαμεν, καὶ τὰ πλείονα παραδαίνομεν τῶν ἐπιταγμάτων,
 καὶ χρημάτων ἕνεκεν τῶν μελῶν τῶν ἡμετέρων οὐδένα ποι-
 οῦμεθα λόγον· ὁ γὰρ χρημάτων ἔρῳν μυρία τὸν πλησίον διαι-

οὔτε θὰ μᾶς ὑποδουλώσῃ, οὔτε θὰ ἡμπορέσῃ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς ἔπαρσιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ στρέφωμεν τὸν πόθον μας πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀρκεῖ νὰ ἔχωμεν ἐστραμμένον τὸ βλέμμα μας πρὸς τὴν ἀγάπην ἐκείνην. Καὶ διατί λέγω δὲν θὰ πονέσωμεν ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς παρούσης ζωῆς; Διότι θὰ νομίζωμεν εἰς τὸ ἐξῆς ὅτι οὔτε κἂν τὰ βλέπομεν. Καθ' ὅσον τέτοιαν δύναμιν ἔχει ὁ ἔρως. Ἐκείνους δηλαδὴ ποὺ δὲν εὐρίσκονται κοντά μας, ἀλλ' εἶναι ἀπόντες καὶ τοὺς ποθοῦμεν, τοὺς σκεπτόμεθα καθήμερινά· διότι εἶναι μεγάλη ἡ τυραννὶς τῆς ἀγάπης, ὅλα τὰ παραμερίζει καὶ δένει τὴν ψυχὴν μὲ ἐκεῖνο ποὺ ποθοῦμεν. "Ἄν ἔτσι ἀγαπήσωμεν τὸν Χριστόν, ὅλα τὰ τῆς ἐδῶ ζωῆς θὰ φανοῦν σκιά, ὅλα εἰκὼν καὶ ὄνειρον. Θὰ εἰποῦμεν καὶ ἡμεῖς· «Ποῖος θὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ; Θλίψις ἢ στενοχωρία;»⁹. Δὲν εἶπε ἡ χρήματα ἢ πλοῦτος ἢ κάλλος' (διότι αὐτὰ εἶναι πάρα πολὺ ἀσήμαντα καὶ ἄξια γέλωτος), ἀλλὰ ἀνέφερεν ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται βαρέα, τοὺς λιμούς, τοὺς διωγμούς, τοὺς θανάτους.

"Ἐπειτα ἐκεῖνος μὲν καὶ αὐτὰ τὰ περιεφρόνησεν ὥσάν νὰ μὴ εἶναι τίποτε, ἡμεῖς δὲ ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων ἀποχωριζόμεθα ἀπὸ τὴν ζωὴν μας καὶ ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὸ φῶς μας. Καὶ ὁ μὲν Παῦλος δὲν προτιμᾷ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ εἰς αὐτὸν οὔτε τὸν θάνατον, οὔτε τὴν ζωὴν, οὔτε τὰ τῆς παρούσης ζωῆς οὔτε τὰ τῆς μελλούσης, οὔτε κάποιαν ἄλλην κτίσιν, ἡμεῖς ὅμως, ἐὰν ἰδοῦμεν ὀλίγον χρυσόν, κυριευόμεθα ἀπὸ μέγαλον πόθον δι' αὐτὸν καὶ καταπατοῦμεν τοὺς νόμους αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ αὐτὰ λεγόμενα δὲν εἶναι ἀνεκτά, πολὺ περισσότερον ἐκεῖνα ἐὰν δὲν γίνωνται· διότι αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερόν, ὅτι ὅταν μὲν τὰ ἀκούωμεν αὐτὰ, φρίττομεν, ὅταν δὲ τὰ πράττωμεν, δὲν φρίττομεν, ἀλλὰ καὶ ὀρκιζόμεθα εὐκόλα καὶ ἐπιорκοῦμεν καὶ ἀρπάζομεν καὶ τόκους ἀπαιτοῦμεν καὶ παραμελοῦμεν τὴν σωφροσύνην καὶ ἀπεμακρύνθημεν ἀπὸ τὴν πραγματικὴν προσευχὴν καὶ παραβαίνομεν τὰς περισσοτέρας ἀπὸ τὰς ἐντολὰς καὶ ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων δείχνομεν τελείαν ἀδιαφορίαν διὰ τὰ ἰδικὰ μας μέλη· διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὰ χρήμα-

θήσει κακά, καὶ ἑαυτὸν μεί' ἐκείνου· καὶ γὰρ ὀργιέται ρα-
 δίως, καὶ λοιδορήσεται, καὶ μωρὸν καλέσει, καὶ ὀμείται,
 καὶ ἐπιροκήσει, καὶ οὐδὲ τοῦ παλαιοῦ τὰ μέτρα διατηρήσει
 νόμον· οὐ γὰρ ἀγαπήσει τὸν πλησίον ὃ τὸ χρυσίον ἀγαπῶν·
 5 καίτοι γε καὶ ἡμεῖς καὶ τοὺς ἐχθροὺς κελευόμεθα διὰ τὴν
 βασιλείαν φιλεῖν. Εἰ γὰρ, τὰ παλαιὰ ἐπιτάγματα πληροῦν-
 τες, οὐ δυνησόμεθα ἐπιβῆναι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν
 ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν πλέον ἐκείνων, οἱ καὶ
 ἐκεῖνα παραβαίνοντες τίνος τευξόμεθα ἀπολογίας; Ὁ χρη-
 10 μάτων ἐρῶν οὐ μόνον ἐχθροὺς οὐκ ἀγαπήσει, ἀλλὰ καὶ
 φίλοις ὡς ἐχθροῖς χρήσεται.

4. Καὶ τί λέγω φίλους; Καὶ γὰρ αὐτὴν πολλάκις τὴν
 φύσιν ἠγνόησαν οἱ χρημάτων ἐρῶντες. Ὁ τοιοῦτος οὐ συγ-
 γένειαν οἶδεν, οὐ συνηθείας μέμνηται, οὐχ ἡλικίαν αἰδεῖται,
 15 οὐ φίλον ἔχει τινά, ἀλλὰ πρὸς πάντας ἀπεχθῶς διακείσεται,
 καὶ πρὸ τῶν ἄλλων πάντων πρὸς ἑαυτὸν οὐ μόνον τῷ ἀπολ-
 λύναι τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῷ μυρίαις ἑαυτὸν
 καταιείνειν φροντίσι, καὶ μόχθοις, καὶ λύπαις· καὶ γὰρ
 ἀποδημίας, καὶ ἀπεχθείας, καὶ κινδύνους, καὶ ἐπιβουλάς,
 20 καὶ πᾶν ὀτιοῦν ὑποσιτήσεται, μόνον ἵνα τὴν ρίζαν τῶν κα-
 κῶν ἔχῃ παρ' ἑαυτῷ, καὶ πολὺ ἀριθμῇ χρυσίον. Τί τοίνυν
 γένοιτ' ἂν τῆς νόσου ταύτης χαλεπώτερον; Καὶ γὰρ καὶ
 τρυφῆς, καὶ ἡδονῆς ἀπάσης ἐσιέρεται (δι' ἣν πολλὰ ἁμαρ-
 τάνουσιν ἄνθρωποι), καὶ δόξης, καὶ τιμῆς· ὃ γὰρ χρημάτων
 25 ἐρῶν καὶ ὑποπιεύει μυρίους, καὶ κατηγόρους ἔχει πολλούς,
 καὶ τοὺς βασκαίνοντας, καὶ τοὺς διαβάλλοντας, καὶ τοὺς
 ἐπιβουλεύοντας· οἱ μὲν γὰρ ἀδικούμενοι μισοῦσιν, ἅτε κα-

τα θὰ προξενήσῃ ἄπειρα κακὰ εἰς τὸν πλησίον, καὶ μαζὶ μὲ ἐκεῖνον καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ καθ' ὅσον θὰ ὀργισθῇ εὐκολα καὶ θὰ τὸν ὑβρίσῃ καὶ θὰ τὸν ἀποκαλέσῃ μωρὸν καὶ θὰ ὀρκισθῇ καὶ θὰ ἐπιορκήσῃ καὶ οὔτε τοῦ παλαιοῦ νόμου τὸ μέτρον θὰ τηρήσῃ· διότι δὲν θ' ἀγαπήσῃ τὸν πλησίον ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν χρυσόν· καὶ ὅμως ἡμεῖς λαμβάνομεν ἐντολὴν καὶ τοὺς ἐχθρούς μας ν' ἀγαπῶμεν χάριν τῆς βασιλείας. Διότι, ἐάν, ἐκτελοῦντες τὰ παλαιὰ προστάγματα, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐὰν δὲν ξεπεράσῃ ἡ δικαιοσύνη μας τὴν δικαιοσύνην ἐκείνων, ἐκεῖνοι ποὺ καὶ ἐκεῖνα παραβαίνουν ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἔχουν; Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὰ χρήματα, ὅχι μόνον δὲν θ' ἀγνοήσῃ τοὺς ἐχθρούς του, ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους θὰ τοὺς μεταχειρισθῇ ὡς ἐχθρούς.

4. Καὶ διατί λέγω τοὺς φίλους; Καθ' ὅσον ἐκεῖνοι ποὺ ἀγαποῦν τὰ χρήματα πολλές φορές καὶ τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν των ἠγνόησαν. Ὁ παρόμοιος ἄνθρωπος δὲν γνωρίζει οὔτε συγγένειαν, οὔτε ἐνθυμεῖται τὴν οἰκειότητα μὲ τοὺς ἄλλους, οὔτε σέβεται τὴν ἡλικίαν, οὔτε ἔχει κανένα φίλον, ἀλλὰ πρὸς ὅλους θὰ συμπεριφερθῇ ἐχθρικά, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτὸν τοῦ, ὅχι μόνον μὲ τὸ ὅτι θὰ καταστρέψῃ τὴν ψυχὴν του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι θὰ φορτώσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ μὲ ἀπείρους φροντίδας καὶ κόπους καὶ λύπας· καθ' ὅσον καὶ ἀποδημίας θὰ ὑποστῇ καὶ ἐχθρότητας καὶ κινδύνους καὶ ἐπιβουλάς καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ πλησίον τοῦ τὴν ρίζαν τῶν κακῶν καὶ ν' ἀριθμῇ πολὺν χρυσόν. Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ φοβερώτερον ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν; Καθ' ὅσον στερεῖται καὶ τῶν ἀπολαύσεων καὶ ὅλης τῆς ἡδονῆς (χάριν τῆς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι διαπράττουν πολλὰς ἀμαρτίας) καὶ δόξης καὶ τιμῆς· διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὰ χρήματα ὑποπτεύεται ἀπείρους ἀνθρώπους καὶ ἔχει πολλοὺς κατηγοροὺς καὶ ἐκείνους ποὺ φθονοῦν καὶ ἐκείνους ποὺ συκοφαντοῦν καὶ ἐκείνους ποὺ ἐπιβουλεύονται· ἐκεῖνοι δηλαδὴ ποὺ ἀδικοῦνται μισοῦν, ἐπειδὴ ἔπαθον κακὰ, ἐκεῖνοι δὲ

κῶς παθόντες, οἱ δὲ μηδέπω παθόντες, δεδοικότες μὴ πί-
 θῶσι, καὶ συναλγοῦντες τοῖς πεπονηθόσιν, ἐπιδείκνυται πό-
 λεμον τὸν αὐτόν, οἱ δὲ μείζους καὶ δυνατώτεροι, δακνόμενοι
 καὶ ἀγανακτοῦντες ὑπὲρ τῶν ταπεινοτέρων, ἔτι δὲ καὶ
 5 βασκαίνοντες, ὁμοίως εἰσὶν ἐχθροὶ καὶ μισοῦσι.

Καὶ τί ἀέγω τοὺς ἀνθρώπους; "Οτιαν γὰρ καὶ τὸν Θεὸν
 ἐκπεπολεμωμένον ἔχη τις, τίς αὐτῷ λοιπὸν ἐλπίς ἔσται; πῶς
 παραμυθία; τίς παραψυχή; Ὁ χρημάτων ἐρῶν οὐ χρῆσθαι
 αὐτοῖς δυνήσεται ποτε, ἀλλὰ δοῦλος ἔσται καὶ φύλαξ, οὐ
 10 δεσπότης· πλείονα γὰρ αἰεὶ ποιεῖν σπουδάζων, οὐδαμοῦ ἀνα-
 λίσκειν ἐθελήσει, συγκόψει δὲ ἑαυτόν, καὶ πάντων πενήτων
 πενέστερος διακείσεται, ὥς οὐδαμοῦ τῆς ἐπιθυμίας ἰστιάμε-
 ρος. Καίτοι γε χρήματα, οὐχ ἵνα φυλάξωμεν, ἀλλ' ἵνα χρῶ-
 μεθα, γεγόνασιν· εἰ δὲ μέλλοιμεν αὐτὰ κατορύττειν ἑτέροις,
 15 τί γένοιτ' ἂν ἡμῶν ἀθλιώτερον, οἱ περιτρέχοντες τὰ πάντα
 συνέλαβεῖν σπουδάζοντες, ἵνα ἀποκλείσωμεν ἑνδον, καὶ τὴν
 κοινὴν ἐκκόψωμεν χρῆσιν;

"Εστι καὶ ἑτέρα νόσος ταύτης οὐχ ἥτιων· οἱ μὲν γὰρ
 εἰς τὴν γῆν κατορύττουσιν, οἱ δὲ εἰς τὴν γαστέρα, καὶ ἡδο-
 20 νὴν καὶ μέθην, μετὰ τῆς ἀδικίας καὶ τὴν τῆς ἀσελγείας
 προσπιθόντες ἑαυτοῖς κόλασιν. Καὶ οἱ μὲν παρασίτοις καὶ
 κόλαξιν, οἱ δὲ κύβοις καὶ πόρναις, οἱ δὲ ἑτέραις τοιαύταις
 λειτουργοῖσι δαπάναις, μυρίας τέμνοντες ἑαυτοῖς εἰς γέεν-
 ραν φερούσας ὁδοὺς, τὴν ὁρθὴν καὶ νενομισμένην ἀφέντες,
 25 τὴν πρὸς τὸν οὐρανὸν φέρουσαν, καίτοι γε οὐχὶ κέρδος μόν-
 ον, ἀλλὰ καὶ ἡδονὴν μείζονα τῶν εἰρημένων ἔχει· ὁ μὲν
 γὰρ πόρναις διδοὺς καταγέλαστος ἔσται καὶ αἰσχροός, καὶ
 πολλοὺς ἔξει πολέμους, καὶ βραχεῖαν τὴν ἡδονήν, μᾶλλον

ποῦ ἀκόμη δὲν ἔπαθον τίποτε, φοβοῦνται μήπως πάθουν καὶ δεικνύοντες συμπόνοιαν διὰ τοὺς παθόντας, ἐξαπολύουν τὸν ἴδιον πόλεμον ἐναντίον των, οἱ δὲ μεγαλύτεροι καὶ δυνατώτεροι, ἐπειδὴ θίγονται καὶ ἀγανακτοῦν διὰ τοὺς κατωτέρους των καὶ ἐπὶ πλέον τοὺς φθονοῦν, καθ' ὅμοιον τρόπον εἶναι ἐχθροὶ των καὶ τοὺς μισοῦν.

Καὶ διατί λέγω τοὺς ἀνθρώπους; Διότι ὅταν κανεῖς καὶ τὸν Θεὸν ἔχη κάμει πολέμιόν του, ποία πλέον ἐλπίς θὰ ὑπάρξῃ δι' αὐτόν; ποία παρηγορία; ποία ἀνακούφισις; Ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὰ χρήματα δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτά, ἀλλὰ θὰ εἶναι δοῦλος καὶ φύλακας, καὶ ὄχι κύριος· διότι φροντίζων πάντοτε νὰ τὰ κάμῃ περισσότερα, δὲν θὰ θελήσῃ νὰ ἐξοδεύῃ αὐτά διὰ τίποτε, θὰ καταστρέψῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ θὰ καταστῇ πτωχότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς πτωχοὺς, καθ' ὅσον μὲ κανένα τρόπον δὲν σταματᾷ τὴν ἐπιθυμίαν του. Καὶ βέβαια τὰ χρήματα ἔγιναν ὄχι διὰ νὰ τὰ φυλάξωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμεν· ἐὰν ὅμως πρόκειται νὰ τὰ φυλάσσωμεν δι' ἄλλους, τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀθλιώτερον ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι καταβάλλομεν κάθε φροντίδα διὰ νὰ τὰ συγκεντρώσωμεν καὶ νὰ τὰ κλείσωμεν μέσα εἰς τὴν οἰκίαν μας καὶ νὰ ἀποκλείσωμεν τὴν κοινήν χρῆσιν αὐτῶν;

Ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἀσθένεια ὄχι κατωτέρα ἀπὸ αὐτήν· διότι οἱ μὲν τὰ κρύπτουν εἰς τὴν γῆν, οἱ δὲ τὰ δαπανοῦν διὰ τὴν κοιλίαν, τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν μέθην, προσθέτοντες εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των μαζὶ μὲ τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν τιμωρίαν τῆς ἀσελγείας. Καὶ ἄλλοι μὲν εἰς τοὺς παρασίτους καὶ τοὺς κόλακας, ἄλλοι δὲ εἰς τοὺς κύβους καὶ τὰς πόρνas καὶ ἄλλοι τὰ δαπανοῦν εἰς ἄλλas παρομοίου εἴδους δαπάνas, χαράσσοντες διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπείρους ὁδοὺς ποῦ ὀδηγοῦν εἰς τὴν γέενναν, ἀφήσαντες κατὰ μέρος τὴν ὀρθὴν καὶ νόμιμον ὁδὸν ποῦ ὀδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, ἂν καὶ βέβαια ἔχει ὄχι μόνον κέρδος, ἀλλὰ καὶ ἡδονὴν μεγαλύτεραν ἀπὸ ἐκείνας ποῦ ἐλέχθησαν· διότι ἐκεῖνος μὲν ποῦ τὰ δίδει εἰς τὰς πόρνas θὰ εἶναι ἄξιος διὰ γέλια καὶ αἰσχρὸς, καὶ θὰ ἔχη πολλοὺς ἐχθροὺς καὶ σύντομον τὴν ἡδονήν,

δὲ οὐδὲ βραχεῖαν ὅσα γὰρ ἂν δῶ ταῖς ἐταιριζομέναις γυναι-
 ξίν, οὐδεμίαν χάριν αὐτῷ εἴσονται· «πίνθος γὰρ τειρημένος
 ἐστὶν οἶκος ἀλλότριος». Καὶ ἄλλως δέ, ἱταμὸν τὸ γένος ἐ-
 κεῖνο, καὶ τῷ ἄδη προσεικέναι αὐτῆς τὸν ἔρωτα παρέβαλεν
 5 ὁ Σολομῶν, καὶ τότε ἴσταιται μόνον, διὰν πάντων γυναικῶν
 ἴδῃ τὸν ἔρασιήν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε ἴσταιται, ἀλλὰ καὶ ἐ-
 πικαλλωπίζεται μειζόνως, καὶ ἐπεμβαίνει κειμένῳ, καὶ πολὺν
 καὶ αὐτοῦ κινεῖ γέλωτα, καὶ τοσαῦτα αὐτὸν ἐργάζεται κακὰ,
 ὅσα οὐδὲ ἐπελθεῖν λόγῳ δυνατόν.

10 Ἄλλ' οὐχ ἡ ἡδονὴ τῶν σωζομένων τοιαύτη· οὔτε γὰρ
 ἀντερασιήν ἔχει τις ἐνταῦθα, ἀλλὰ πάντες χαίρουσι, καὶ
 ἀγάλλονται, οἳ τε εὖ πάσχοντες, οἳ τε ὀρῶντες. Οὐ θυμός,
 οὐκ ἀθυμία, οὐκ αἰσχύνη καὶ ὄνειδος τὴν τοῦ τοιούτου πολιορ-
 κεῖ ψυχὴν, ἀλλὰ πολλὴ μὲν εὐφροσύνη τοῦ συνειδότος, πολ-
 15 λὴ δὲ ἡ τῶν μελλόντων ἐλπίς· λαμπρὰ δὲ ἡ δόξα καὶ πολλὴ
 ἡ περιφάνεια, καὶ πλείων πάντων ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοία
 καὶ ἀσφάλεια· καὶ κρημνὸς οὐδὲ εἷς, οὐδὲ ὑποψία, ἀλλὰ
 λιμὴν ἀκώμαντος καὶ γαλήνης.

Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, καὶ ἡδονὴν ἡδονῇ πα-
 20 ραβάλλοντες, ἐλώμεθα τὴν βελτίω, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων
 ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μᾶλλον δὲ οὔτε σύντομον· διότι ὅσα καὶ ἂν δώσῃ κανεῖς εἰς τὰς πόρνas γυναῖκας, δὲν θὰ τοῦ ὀφείλουν καμμίαν χάριν· «διότι πιθάρι τρυπημένον εἶναι ὁ ξένος οἶκος»¹⁰. Ἐξ ἄλλου δὲ τὸ φῦλον ἐκεῖνο εἶναι θρασὺ καὶ ὁ Σολομῶν παρέβαλε τὸν ἔρωτα τῆς πόρνης μὲ τὸν Ἄδην, καὶ τότε μόνον σταματᾷ, ὅταν ἰδῇ τὸν ἐραστήν της γυμνὸν ἀπὸ ὅλα, μᾶλλον δὲ οὔτε τότε σταματᾷ, ἀλλὰ καὶ καλλωπίζεται περισσότερο, καὶ ὀρμᾷ ἐπάνω του, ἐνῶ αὐτὸς εἶναι κάτω πεσμένος, καὶ προκαλεῖ ἐναντίον του πολὺν γέλωτα, καὶ τόσα πολλὰ κακὰ προξενεῖ εἰς αὐτόν, ὅσα ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὰ περιγράψῃ κανεῖς μὲ λόγια.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι παρομοία ἡ ἡδονὴ ἐκείνων ποὺ σώζονται· διότι οὔτε ἀντεραστήν ἔχει κανεῖς ἐδῶ, ἀλλὰ ὅλοι χαίρονται καὶ ἀγάλλονται, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εὐημεροῦν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς βλέπουν. Οὔτε θυμός, οὔτε λύπη, οὔτε ἐντροπὴ καὶ ὄνειδος πολιορκεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἀλλὰ ἀφ' ἐνός μὲν εἶναι πολλή· ἡ εὐφροσύνη τῆς συνειδήσεως, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὑπάρχει ἡ ἐλπίς διὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ· εἶναι λαμπρὰ ἡ δόξα καὶ πολλή ἡ περιφάνεια καὶ ἀπὸ ὅλα περισσοτέρα ἡ εὖνοια καὶ ἡ ἀσφάλεια ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ· καὶ δὲν ὑπάρχει κανεῖς κρημνός, οὔτε ὑποψία, ἀλλὰ λιμὴν ἀκύμαντος καὶ γαλήνη.

Σκεπτόμενοι λοιπὸν ὅλα αὐτά, καὶ συγκρίνοντες τὴν μίαν ἡδονὴν μὲ τὴν ἄλλην, ἅς προτιμήσωμεν τὴν καλυτέραν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

10. Παροιμ. 23, 27.

ΟΜΙΛΙΑ ΠΗ΄

Ἰω. 21, 15 - 24

«Ὅτε οὖν ἠρίσκησαν, λέγει ὁ Ἰησοῦς τῷ Σίμωνι Πέτρῳ· Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλέον τούτων;
5 Λέγει αὐτῷ· Ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε».

1. Πολλὰ μὲν ἔστι καὶ ἕτερα τὰ δυνάμενα δοῦναι παρηγορίαν ἡμῖν πρὸς τὸν Θεόν καὶ δεῖξαι λαμπροὺς καὶ εὐδοκίμους, τὸ δὲ μάλιστα πάντων παρέχον ἡμῖν τὴν ἄνωθεν εὐνοίαν ἢ περὶ τοὺς πλησίον ἐστὶ κηδεμονία· ὅπερ οὖν καὶ ὁ
10 Χριστὸς ἀπαιτεῖ τὸν Πέτρον. Ἐπειδὴ γὰρ τέλος εἶχεν αὐτοῖς τὰ τῆς ἐδωδῆς, «λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς· Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλέον τούτων; Λέγει αὐτῷ· Ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ· Βόσκει τὰ πρόβατά μου». Καὶ τί δήποτε, τοὺς ἄλλους παραδραμῶν, τούτῳ
15 περὶ τούτων διαλέγεται; Ἐκκροίσις ἦν τῶν Ἀποσιόλων, καὶ σιόμα τῶν μαθητῶν, καὶ κορυφή τοῦ χοροῦ· διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος, ἀνέβη τότε αὐτὸν ἱστορεῖν παρὰ τοὺς ἄλλους. Ἀμα δὲ καὶ φεικνὺς αὐτῷ ὅτι χρόνιον θαρρεῖν λοιπόν, ὥς τῆς ἀρνήσεως ἐξεληλαμένης, ἐγγχειρίζεται τὴν προσοσίαν τῶν
20 ἀδελφῶν. Καὶ τὴν μὲν ἄρνησιν οὐ προσφέρει, οὐδὲ ὀνειδίζει τὸ γεγονός, λέγει δὲ ὅτι, «εἰ φιλεῖς με, προΐστασο τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὴν θερμὴν ἀγάπην, ἣν διὰ πάντων ἐπεδείκνυσο, καὶ ἐφ' ἣ ἠγαλλιάσω, νῦν δεῖξον, καὶ τὴν ψυχὴν, ἣν ἔλεγες

ΟΜΙΛΙΑ ΠΗ΄

Ίω. 21, 15 - 24

«Όταν λοιπόν έτελείωσε τὸ πρόγευμα, λέγει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν Σίμωνα Πέτρον· Σίμων υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, μὲ ἀγαπᾷς περισσότερο ἀπὸ αὐτοῦς; Λέγει εἰς αὐτόν· Ναί, Κύριε, σὺ γνωρίζεις ὅτι σὲ ἀγαπῶ».

1. Πολλὰ μὲν εἶναι καὶ ἄλλα ἐκεῖνα ποὺ ἡμποροῦν νὰ μᾶς δώσουν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ νὰ μᾶς καταστήσουν λαμπροὺς καὶ διακεκριμένους, ἐκεῖνο ὅμως ποὺ κατ' ἐξοχὴν περισσότερο ἀπὸ ὅλα μᾶς παρέχει τὴν οὐράνιον εὐνοίαν εἶναι ἡ φροντίς διὰ τὸν πλησίον, πρᾶγμα βέβαια ποὺ καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν Πέτρον. "Όταν δηλαδὴ έτελείωσαν τὸ πρόγευμα αὐτοί, «λέγει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν Σίμωνα Πέτρον· Σίμων υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, μὲ ἀγαπᾷς περισσότερο ἀπὸ αὐτοῦς; Λέγει εἰς αὐτόν· Ναί Κύριε, σὺ γνωρίζεις ὅτι σὲ ἀγαπῶ. Λέγει εἰς αὐτόν· Βόσκε τὰ πρόβατά μου». Καὶ διατί ἄρά γε, παραβλέψας τοὺς ἄλλους, συνομιλεῖ μὲ αὐτόν δι' αὐτὰ τὰ πράγματα; Ἦτο ξεχωριστὸς μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων καὶ στόμα τῶν μαθητῶν καὶ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἀνέβη τότε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ ἐκθέσῃ τὰ γεγονότα εἰς αὐτόν παρὰ εἰς τοὺς ἄλλους. Συγχρόνως δὲ δεικνύων εἰς τὸν Πέτρον ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ θάρρος εἰς τὸ ἐξῆς, ἀφοῦ ἡ ἄρνησίς του ἀπεκατεστάθη, ἐμπιστεύεται εἰς αὐτόν τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν. Καὶ τὴν μὲν ἄρνησιν δὲν τὴν ἀναφέρει, οὔτε κατηγορεῖ τὸ γεγονός, λέγει δέ, ἔὰν μὲ ἀγαπᾷς, γίνε προστάτης τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὴν θερμὴν ἀγάπην ποὺ ἔδειχνες μὲ κάθε τρόπον, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἔνοιωθες ἀγαλλίασιν, τώρα δεῖξε τὴν, καὶ τὴν ψυ-

θήσειν ὑπὲρ ἐμοῦ, ταύτην ὑπὲρ τῶν προβάτων ἐπίδος τῶν ἐμῶν. Ἐπεὶ οὖν, ἅπαξ ἐρωτηθεὶς καὶ δεύτερον, αὐτὸν τὸν τὰ ἀπόρητα τῆς καρδίας εἰδότα μάρτυρα ἐκάλεσεν, εἶτα ἠρωτήθη καὶ τρίτον, καὶ συνεισάχθη, πάλιν δεδοικώς τὰ
 5 πρότερα (καὶ γὰρ τότε διῖσχυριζόμενος ἠλέγχεται μετὰ ταῦτα), διὰ τοῦτο πάλιν ἐπ' αὐτὸν καταφεύγει· τὸ γὰρ εἰπεῖν, «Σὺ οἶδας πάντα», ιουιέσει, 'τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα'.

Ὅρᾳς πῶς ἐγένετο βελτίων καὶ σωφρονέσιερος, οὐκ αὐθαδιαζόμενος λοιπὸν καὶ ἀντιλέγων; Διὰ γὰρ τοῦτο εἰσα-
 10 ράχθη, 'μή ποτε ἐγὼ μὲν νομίζω φιλεῖν, οὐ φιλῶ δέ· ὥσπερ καὶ πρότερον πολλὰ νομίζων καὶ διῖσχυριζόμενος ἠλεγχομην ὑστερον'. Τρίτον δὲ ἐρωτᾷ, καὶ τρίτον ἐπιτάττει τὰ αὐτά, δεικνὺς ὅσου τιμᾶται τὴν προσίαν τῶν οἰκείων προβάτων, καὶ ὅτι τοῦτο μάλιστα τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης ὁμηγεῖον. Εἰπὼν
 15 δὲ αὐτῷ περὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, προαγορεύει αὐτῷ καὶ τὸ μαρτύριον, ὅπερ ἔμελλεν ὑπομένειν, ἐμφαίνων ὅτι οὐ ἀπιστῶν αὐτῷ ἔλεγεν ἅπερ ἔλεγεν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα πιστεύων, τῆς δὲ εἰς αὐτὸν ἀγάπης τὸ δεῖγμα δεῖξαι βουλόμενος, καὶ παιδεῦσαι ἡμᾶς ποίῳ δεῖ τρόπῳ μάλιστα αὐτὸν ἀγαπᾶν.
 20 διό φησιν· «Ὅτε ἤς νεώτερος, ἐζώννυες σεαυτὸν, καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ γηράσῃς, ἄλλοι σε ζώσουσι, καὶ οἴσουσιν ὅπου οὐ θέλεις». Καὶ μὴν τοῦτο ἤθελε καὶ ἐπεθύμει, δι' ὃ καὶ δῆλον αὐτῷ τοῦτο πεποίηκεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἔλεγε, «Τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω», καὶ «ἂν
 25 δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι», ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν ἐπιθυμίαν.

Τί οὖν ἐστὶ τὸ «ὅπου οὐ θέλεις»; Τῆς φύσεως λέγει τὸ συμπαθές, καὶ τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάγκην, καὶ ὅτι ἄκουσα

1. Ἰω. 13, 37.

2. Αὐτόθι

3. Ματθ. 26, 35.

χήν, πού ἔλεγεσ ὅτι θὰ θυσιάσῃς πρὸς χάριν μου, αὐτὴν δῶσε τὴν ὑπὲρ τῶν ἰδικῶν μου προβάτων. Ἀφοῦ λοιπόν, ἐρωτηθεὶς μίαν καὶ δευτέραν φοράν, ἐπεκαλέσθη ὡς μάρτυρα αὐτόν πού ἐγνώριζε τὰ ἀπόρρητα τῆς καρδίας, εἰς τὴν συνέχειαν ἠρωτήθη καὶ τρίτην φοράν καὶ συνεταράχθη, πάλιν φοβούμενος τὰ προηγούμενα (καθ' ὅσον τότε ἐπιμένων εἰς τὴν γνώμην του¹, ἀπεδεικνύετο εἰς τὴν συνέχειαν μὴ ἰκανός νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ), διὰ τοῦτο πάλιν καταφεύγει εἰς αὐτόν· διότι οἱ λόγοι του, «Σὺ τὰ γνωρίζεις ὅλα», σημαίνει ἑτὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα.

Βλέπεις πῶς ἔγινε καλύτερος καὶ σωφρονέστερος, χωρὶς πλέον νὰ αὐθαδιάζῃ καὶ νὰ ἀντιλέγῃ; Διότι διὰ τοῦτο ἐταράχθη, ἴμῃπως ἐγὼ μὲν νομίζω ὅτι σὲ ἀγαπῶ, ἀλλὰ δὲν σὲ ἀγαπῶ ὅπως καὶ προηγουμένως ἐνόμιζα πολλά πράγματα καὶ ἐπέμενον εἰς τὴν γνώμην μου, ἀλλ' ἀπεδεικνύετο ὅτι δὲν ἤμποροῦσα νὰ τὰ πραγματοποιήσω. Διὰ τρίτην φοράν τὸν ἐρωτᾷ καὶ διὰ τρίτην φοράν διατάσσει τὰ ἴδια, δεικνύων πόσῃν σημασίαν δίδει εἰς τὴν προστασίαν τῶν προβάτων καὶ ὅτι αὐτὸ πρὸ πάντων εἶναι δεῖγμα τῆς ἀγάπης εἰς αὐτόν. Ἀφοῦ δὲ εἶπεν εἰς αὐτόν περὶ τῆς ἀγάπης εἰς αὐτόν, προλέγει εἰς αὐτόν καὶ τὸ μαρτύριον, πού ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῇ, ἀποδεικνύων εἰς αὐτόν, ὅτι, ἐκεῖνα πού ἔλεγε, τὰ ἔλεγεν ὅχι ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πιστεύων πάρα πολύ, καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς ὑπόδειγμα τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτόν καὶ νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ ποῖον τρόπον κυρίως πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν αὐτόν· διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅταν ἦσουν νεώτερος, ἔζωνες τὸν ἑαυτόν σου καὶ ἐπήγαινες ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ θὰ γηράσῃς, ἄλλοι θὰ σὲ ζώσουν καὶ θὰ σὲ φέρουν ὅπου δὲν θέλεις». Καὶ βέβαια αὐτὸ ἤθελε καὶ ἐπιθυμοῦσε, διὰ τοῦτο καὶ ἐφάνέρωσεν αὐτὸ εἰς αὐτόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ συνεχῶς ἔλεγε, «Τὴν ζωὴν μου θὰ θυσιάσω διὰ σένα»², καὶ «ἂν ἀκόμη χρειασθῇ νὰ πεθάνω μαζί σου, δὲν θὰ σὲ ἀπαρνηθῶ»³, ἐπραγματοποίησε τὴν ἐπιθυμίαν του.

Τί σημαίνει λοιπόν τὸ «ὅπου σὺ θέλεις»; Ἐννοεῖ τὴν συμπάθειαν τῆς φύσεως καὶ τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάγκην καὶ

- ἀπορρήγνυται τοῦ σώματος ἢ ψυχῇ. Ὡστε, εἰ καὶ τὰ τῆς
 προαιρέσεως ἔρρωτο, ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως ἡ φύσις ἡλέγχεται·
 οὐδεὶς γὰρ ἀπαθῶς τὸ σῶμα ἀποτίθεται, τοῦτο τοῦ Θεοῦ
 (ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἔφην) συμφερόντως οἰκονομήσαντος,
 5 ὥστε μὴ πολλοὺς γίνεσθαι τοὺς διαίους θανάτους· εἰ γάρ,
 τούτων ὄντων, ἴσχυσεν ὁ διάβολος τοῦτο ἐργάσασθαι, καὶ
 μυρίους ἐπὶ κρημνοὺς ἤγαγε καὶ θόθρους, εἰ μὴ ιοσαύτη
 ἦν ἡ ἐπιθυμία τῇ ψυχῇ τοῦ σώματος, καὶ ἀπὸ τῆς τυχούσης
 ἀθυμίας ταχέως ἂν οἱ πολλοὶ πρὸς τοῦτο ὥρμησαν. Τὸ οὖν
 10 «ὅπου οὐ θέλεις» τὴν φυσικὴν δηλοῦντός ἐστι συμπάθειαν.
 Πῶς δέ, εἰπὼν, «Ὡς νεώτερος», πάλιν λέγει, «Ὡς
 δὲ γηράσης»; Τοῦτο γὰρ δεικνύντις ἐστὶν οὐκ ὄντα τότε
 νέον (οὐδὲ γὰρ ἦν), ἀλλ' οὐδὲ γεγηρακῶς, ἀλλ' ἀνὴρ τέ-
 λειος. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἀνέμνησεν αὐτὸν τοῦ προτέρου βίου;
 15 Δηλῶν διὰ τοιαῦτα τὰ αὐτοῦ· ἐν μὲν γὰρ τοῖς βιωτικοῖς ὁ
 μὲν νέος χρήσιμος, ὁ δὲ γεγηρακῶς ἄχρηστος, ἐν δὲ τοῖς
 ἑμοῖς, φησὶν, οὐχ οὕτως, ἀλλά, διὰν ἐπέλθῃ τὸ γῆρας, τότε
 ἡ ἀριστεία λαμπροτέρα, τότε ἡ ἀνδραγαθία περιφανεστέρα,
 οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἡλικίας κωλυμένη·.
- 20 Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ καταπλητιόμενος αὐτόν, ἀλλὰ διε-
 γείρων· ἥδει γὰρ αὐτοῦ τὸν πόθον, καὶ διὰ τοῦτο πάλαι ὥ-
 δινε τὸ καλόν· ὁμοῦ δὲ καὶ τὸν τρόπον δηλοῖ τοῦ θανάτου.
 Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Πέτρος διὰ παντός ἐβούλετο εἶναι ἐν τοῖς
 ὑπὲρ αὐτοῦ κινδύνοις, ὁρᾷ, φησὶν· ὅτι γὰρ ἐμπλήσω
 25 σου τὴν ἐπιθυμίαν, ὥστε, ὅπερ οὐκ ἔπαυες, νέος ὢν, ταῦτά
 σε δεῖ παθεῖν γεγηρακότα· Εἰτα, ἐγείρων τὸν ἀκροατὴν ὁ
 Εὐαγγελιστής, ἐπήγαγε· «Ταῦτα δὲ ἔλεγε, σημαίνων ποίῳ
 θανάτῳ δοξάσει τὸν Θεόν». Οὐκ εἶπεν, Ὁ θάνατος, ἀλλὰ

ὅτι ἡ ψυχὴ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ. Ὡστε, ἂν καὶ ἡ θέλησίς του ἦτο ρωμαλέα, ἀλλ' ὅμως καὶ ἔτσι ἡ φύσις ἀπεδεικνύετο ἀνίσχυρος· διότι κανεὶς δὲν ἐγκαταλείπει τὸ σῶμα μὲ ἀπάθειαν, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς (ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπον) τὸ ἐρρύθμισε σύμφωνα μὲ τὰ συμφέροντά μας, ὥστε νὰ μὴ συμβαίνουν πολλοὶ βίαιοι θάνατοί· διότι, ἐὰν ὁ διάβολος κατῴρθωσε νὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτό, ἂν καὶ τὰ πράγματα ἔχουν ἔτσι, καὶ ὠδήγησε ἀπείρους εἰς κρημνοὺς καὶ θάραθρα, ἐὰν δὲν ἦτο τόσον μεγάλη ἡ ἐπιθυμία τοῦ σώματος διὰ τὴν ψυχὴν, τότε ἀπὸ τὴν τυχαίαν λύπην οἱ περισσότεροι θὰ ὠρμούσαν εἰς τὸ νὰ πράξουν αὐτό. Τὸ «ὅπου οὐ θέλεις» λοιπὸν φανερῶνει τὴν φυσικὴν συμπάθειαν. Πῶς δέ, εἰπὼν, «Ὅταν ἦσουν νεώτερος», πάλιν λέγει, «ὅταν δὲ γηράσῃς»; Μὲ αὐτὸ βέβαια δείχνει ὅτι τότε δὲν ἦτο νέος, (καὶ πράγματι δὲν ἦτο), ὅμως οὔτε καὶ γέρων ἦτο, ἀλλὰ ἄνδρας τέλειος. Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον ὑπενθύμισεν εἰς αὐτὸν τὸν προηγούμενον βίον του; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὰ εἶναι τὰ γνωρίσματα αὐτῆς τῆς ἡλικίας· ὅτι εἰς μὲν τὰ βιωτικὰ πράγματα ὁ μὲν νέος εἶναι χρήσιμος, ὁ δὲ γέρων ἄχρηστος, εἰς δὲ τὰ πράγματα ποὺ ἔχουν σχέσιν μὲ ἐμένα, λέγει, δὲν ἔχουν τὰ πράγματα ἔτσι, ἀλλὰ, ὅταν ἔλθῃ τὸ γῆρας, τότε ἡ ἀνδρεία εἶναι λαμπροτέρα, τότε ἡ ἀνδραγαθία περιφανεστέρα, μὴ ἐμποδιζομένη ὡς πρὸς τίποτε ἀπὸ τὴν ἡλικίαν'.

Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν, ὅχι διὰ νὰ ἐμβάλλῃ φόβον εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν διεγείρῃ· διότι ἐγνώριζε τὸν πόθον αὐτοῦ καὶ ὅτι δι' αὐτὸ τὸ καλὸν ἀγωνιούσε πρὸ πολλοῦ· συγχρόνως δὲ δείχνει καὶ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Πέτρος ἤθελε συνεχῶς νὰ εὕρισκεται εἰς κινδύνους ὑπὲρ αὐτοῦ, ἔχε θάρρος, λέγει· διότι ἔτσι θὰ πραγματοποιήσω τὴν ἐπιθυμίαν σου, ὥστε, ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔπαθες ὅταν ἦσουν νέος, αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ πάθῃς ὅταν θὰ γηράσῃς. Ἐπειτα, διεγείρων ὁ εὐαγγελιστὴς τὸν ἀκροατήν, ἐπρόσθεσεν· «Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ δείξῃ μὲ ποῖον θάνατον θὰ δοξάσῃ τὸν Θεόν». Δὲν εἶπε, 'θ' ἀποθάνῃ', ἀλλὰ «θὰ δοξάσῃ τὸν Θεόν», διὰ νὰ μάθῃς ὅτι τὸ νὰ πάθῃ

«δοξάσει τὸν Θεόν», ἵνα μάθῃς ὅτι τὸ παθεῖν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, δόξα τοῦ πάσχοντος καὶ τιμὴ. «Καὶ ταῦτα εἰπὼν», φησί, «λέγει· Ἀκολουθεῖ μοι». Ἐντεῦθεν πάλιν τὸ κηδεμονικὸν αἰνίττεται, καὶ τὸ σφόδρα πρὸς αὐτὸν οἰκείως διακεῖσθαι.

5 Εἰ δὲ λέγοι τις, Ἐπὶ οὖν ὁ Ἰάκωβος τὸν θρόνον ἔλαβε τῶν Ἱεροσολύμων;», ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι τοῦτον οὐ τοῦ θρόνου, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ἐχειροτόνησε διδάσκαλον. «Στραφεῖς οὖν ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν, ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ σιῆθης

10 αὐτοῦ· καὶ λέγει· Κύριε, οὗτος δὲ τί;».

2. Τίνος ἕνεκεν ἀνέμνησεν ἡμᾶς τῆς ἀνακλίσεως ἐκείνης; Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ὥς ἔτυχεν, ἀλλὰ δεικνὺς ὅσην ὁ Πέτρος τὴν παρορησίαν ἔσχε μετὰ τὴν ἄρνησιν· ὁ γὰρ τότε μὴ τολμῶν ἐρωτῆσαι, ἀλλ' ἐιέρω ταῦτα ἐπιτρέπων, οὗτος καὶ τὴν

15 προσηλασίαν ἐνεπιστεύθη τῶν ἀδελφῶν. Καὶ οὐ μόνον ἐιέρω τὰ καθ' ἑαυτὸν οὐκ ἐπιτρέπει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὑπὲρ ἐιέρει προσάγει τῷ διδασκάλῳ πεῦσιν λοιπὸν καὶ Ἰωάννης μὲν σιγᾷ, ἐκεῖνος δὲ διαλέγεται. Δείκνυσι δὲ καὶ ἐνταῦθα τὴν ἀγάπην, ἣν πρὸς αὐτὸν εἶχε· καὶ γὰρ σφόδρα ἐφίλει τὸν

20 Ἰωάννην ὁ Πέτρος· καὶ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα δῆλον· καὶ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου δὲ παντὸς δείκνυται τούτων ὁ σύνδεσμος, καὶ ἐν ταῖς Πράξεσιν. Ἐπεὶ οὖν μεγάλα αὐτῷ προεῖπε, καὶ τὴν οἰκουμένην ἐνεχείρισε, καὶ τὸ μαρτύριον προανεφώνησε, καὶ ἀγάπην ἐμαρτύρησε πλείονα τῶν ἄλλων, βου-

25 λόμενος καὶ τοῦτον λαβεῖν κοινωνόν, φησὶν· «Οὗτος δὲ τί;» οὐ τὴν αὐτὴν ἡμῖν ὁδὸν ἥξει; Καὶ καθάπερ τότε αὐτός, μὴ δυνάμενος ἐρωτῆσαι, τοῦτον προσβάλλεται, οὕτω καὶ νῦν, ἀποδιδοὺς αὐτῷ τὴν ἀμοιβήν, καὶ νομίσας αὐτὸν θούλεσθαι

κανείς ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἀποτελεῖ δόξαν καὶ τιμὴν δι' ἐκεῖνον ποῦ πάσχει. «Καὶ ἀφοῦ», λέγει, «εἶπεν αὐτά, λέγει· Ἀκολουθεῖ μοι». Ἐδῶ πάλιν ὑπαινίσσεται τὴν φροντίδα καὶ τὴν πάρα πολὺ μεγάλην οἰκειότητά του πρὸς αὐτόν. Ἐὰν δὲ ἤθελεν εἰπεῖ κάποιος, Ἐνῶς λοιπὸν ὁ Ἰάκωβος ἔλαβε τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων; ἐκεῖνο θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ, ὅτι αὐτόν δὲν τὸν ἐχειροτόνησε διδάσκαλον τοῦ θρόνου, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης. «Στραφεὶς λοιπὸν ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν, ποῦ ἀγαποῦσεν ὁ Ἰησοῦς, νὰ τὸν ἀκολουθῇ, καὶ ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκεῖνος ποῦ ἔπασσε κατὰ τὸ δεινὸν εἰς τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ, καὶ λέγει· Κύριε, εἰς αὐτόν τί θὰ συμβῇ;».

2. Διὰ ποῖον λόγον ὑπενθύμισεν εἰς ἡμᾶς τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖον ἔπασεν εἰς τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ; Ὅχι ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ πόσῃ παρρησίᾳ εἶχεν ὁ Πέτρος μετὰ τὴν ἄρνησιν· διότι ἐκεῖνος ποῦ τότε δὲν ἐτολμοῦσε νὰ ἐρωτήσῃ, ἀλλ' ἀνέθετεν αὐτὸ εἰς ἄλλον, αὐτὸς ἀνελάμβανε καὶ τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν. Καὶ ὅχι μόνον δὲν ἀναθέτει εἰς ἄλλον τὰ ὅσα τὸν ἀφοροῦν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος πλέον ἐρωτᾷ τὸν διδάσκαλον δι' ἄλλον· καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης σιωπᾷ, ἐνῶ ἐκεῖνος συνομιλεῖ. Δείχνει δὲ καὶ ἐδῶ τὴν ἀγάπην ποῦ εἶχε πρὸς αὐτόν· καθ' ὅσον ὁ Πέτρος ἀγαποῦσε πάρα πολὺ τὸν Ἰωάννην· καὶ αὐτὸ γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἀκολουθοῦν εἰς τὴν συνέχειαν· καὶ δι' ὅλου τοῦ εὐαγγελίου δεικνύεται ὁ στενὸς δεσμὸς αὐτῶν, καθὼς καὶ εἰς τὰς Πράξεις. Ἐπειδὴ λοιπὸν προεῖπε δι' αὐτόν μεγάλα πράγματα καὶ τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν οἰκουμένην καὶ προεῖπε καὶ τὸ μαρτύριόν του καὶ ἔδειξεν ὅτι ἡ ἀγάπη του εἶναι περισσοτέρα ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῶν ἄλλων, θέλων καὶ αὐτόν νὰ λάβῃ κοινωνόν, λέγει· «Αὐτὸς δὲ τί θὰ πάθῃ;» δὲν θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἰδίαν μὲ ἐμένα ὁδόν; Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τότε αὐτός, ἔπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐρωτήσῃ, προτρέπει αὐτόν, ἔτσι καὶ τώρα, ἀνταποδίδων εἰς αὐτόν τὴν ἀμοιβὴν καὶ ἔπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι αὐτὸς θέλει νὰ ἐρωτήσῃ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν

ἐρωτᾶν τὰ καὶ αὐτόν, εἶτα μὴ θαρρεῖν, αὐτὸς ἀνεδέξατο τὴν ἐρώτησιν.

Τί οὖν ὁ Χριστός; «Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;». Ἐπειδὴ σφόδρα κηδόμενος ἔλεγε, καὶ μὴ
 5 βουλόμενος αὐτοῦ διασπασθῆναι, δεικνὺς ὁ Χριστὸς ὅτι, ὅσον ἂν ἀγαπήσῃ, τὴν ἀγάπην τὴν αὐτοῦ οὐ φθάνει, φησὶν, «Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;», διὰ τούτων παιδεύων ἡμᾶς μὴ ἀσχάλλειν, μηδὲ πολυπραγμονεῖν μηδὲν πέρα τῶν δοκούντων αὐτῷ. Ἐπειδὴ γὰρ αἰεὶ ὁ Πέ-
 10 τρος εἰς τὰς τοιαύτας ἐρωτήσεις θερμὸς ἦν καὶ προεπήδα, ἐκκόπιων αὐτοῦ πάλιν τὴν θερμότητα, καὶ παιδεύων περαιτέρω μὴ περιεργάζεσθαι τοῦτό φησιν. «Ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος οὗτος εἰς τοὺς ἀδελφούς», (ἡγουν τοὺς μαθητάς), «ὅτι ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει. Οὐκ εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀπο-
 15 θνήσκει, ἀλλ' ἔὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;». Μὴ γὰρ δὴ νομίσῃς, φησὶν, ἐνὶ τρόπῳ με τὰ καθ' ὑμᾶς διοικεῖν. Τοῦτο δὲ ἐποίει τῆς ἀκαίρου συμπαιδείας τῆς πρὸς ἀλλήλους ἕνεκεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλον τῆς οἰκουμένης τὴν ἐπιτροπὴν ἀναδέξασθαι, οὐκ ἔδει συμπεπλέχθαι λοιπὸν
 20 ἀλλήλοις· ἢ γὰρ ἂν μεγάλη τοῦτο τῇ οἰκουμένῃ γέγονε ζημία. Διό περ αὐτῷ φησιν· Ἔργον ἐνεχειρίσθης, αὐτὸ σκόπει, καὶ ἄνυε, καὶ ἄθλει, καὶ ἀγωνίζου. Τί γάρ, εἰ καὶ βούλομαι αὐτὸν μένειν ἐνταῦθα; σὺ τὰ σεαυτοῦ σκόπει καὶ μερίμνα'.

Σὺ δέ μοι κἀνταῦθα τὸ αἰυφον ἐννόησον τοῦ Εὐαγγελ-
 25 λιστοῦ· εἰπὼν γὰρ τὴν δόξαν τῶν μαθητῶν, διορθοῦται αὐτήν, ὥς οὐ συνεωρακότιων αὐτῶν ὅπερ εἶπεν· «οὐ γὰρ εἶπε», φησὶν, «ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀποθανεῖται, ἀλλ' ὅτι, ἔὰν αὐτὸν θέλω μένειν. Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητής, ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων καὶ γράψας ταῦτα καὶ οἶδαμεν ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ

ἐαυτόν του, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὸ θάρρος, ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν ἐρώτησιν.

Τί ἀπαντᾷ λοιπὸν ὁ Χριστός, «Ἐὰν θέλω αὐτὸς νὰ μείνῃ μέχρις ὅτου νὰ ἔλθω, τί σὲ ἐνδιαφέρει;». Ἐπειδὴ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ ἀπὸ πολὺ ἐνδιαφέρον δι' αὐτόν, καὶ δὲν ἤθελε ν' ἀποχωρισθῇ ἀπὸ αὐτόν, διὰ νὰ δείξῃ ὁ Χριστὸς ὅτι, ὅσον καὶ ἂν ἀγαπήσῃ, δὲν φθάνει τὴν ἰδικήν του ἀγάπην, λέγει· «Ἐὰν θέλω αὐτὸς νὰ μείνῃ μέχρις ὅτου νὰ ἔλθω, τί σὲ ἐνδιαφέρει;», διδάσκων μὲ αὐτὰ ἡμᾶς νὰ μὴ στενοχωρούμεθα οὔτε ν' ἀσχολούμεθα μὲ τίποτε πέρα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀρέσουν εἰς αὐτόν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Πέτρος πάντοτε ἦτο θερμὸς εἰς παρομοίου εἵδους ἐρωτήσεις καὶ ἐβιάζετο νὰ κάμῃ αὐτάς, συγκρατῶν πάλιν τὴν θερμότητά του αὐτὴν καὶ διδάσκων εἰς αὐτόν νὰ μὴ ἀσχολῇται μὲ τίποτε παραπάνω, λέγει αὐτὰ τὰ λόγια. «Διεδόθη λοιπὸν ἡ φήμη αὕτῃ εἰς τοὺς ἀδελφούς», (δηλαδὴ τοὺς μαθητάς), «ὅτι ἐκεῖνος δὲν θ' ἀποθάνῃ. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶπεν ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ, ἀλλὰ ἐὰν θέλω αὐτὸς νὰ μείνῃ μέχρις ὅτου νὰ ἔλθω, τί σὲ ἐνδιαφέρει;». Μὴ δηλαδὴ νομίσης, λέγει, ὅτι μὲ ἓνα τρόπον ρυθμίζω τὰ σχετικὰ μὲ σᾶς. Αὐτὸ δὲ τὸ ἔκαμνε λόγῳ τῆς ἀκαταλλήλου συμπαθείας μεταξύ των. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐπρόκειτο ν' ἀναλάβουν τὴν φροντίδα τῆς οἰκουμένης, δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ εἶναι τόσο στενὰ ἐνωμένοι μεταξύ των· διότι ἐὰν συνέβαινεν αὐτὸ θὰ ἀπέβαινε μεγάλη ζημία διὰ τὴν οἰκουμένην. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς λέγει εἰς αὐτόν· Ἐνέλαβες ἔργον, αὐτὸ νὰ σκέπτεσαι, αὐτὸ νὰ πραγματοποιῇς, δι' αὐτὸ νὰ κοπιᾷς καὶ ν' ἀγωνίζεσαι. Διότι τί σὲ ἐνδιαφέρει ἐὰν θέλω αὐτὸς νὰ μείνῃ ἐδῶ; σὺ νὰ σκέπτεσαι καὶ νὰ φροντίζῃς διὰ τὰ ἰδικά σου'.

Σὺ δὲ καὶ ἐδῶ νὰ σκεφθῇς τὸ ἀκόμπαστον τοῦ εὐαγγελιστοῦ· διότι ἀφοῦ ἀνέφερε τὴν σκέψιν τῶν μαθητῶν, διορθώνει αὐτήν, διότι δὲν ἀντελήφθησαν ἐκεῖνο ποὺ εἶπεν· «διότι, λέγει, δὲν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ, ἀλλ' ὅτι, ἐὰν θέλω αὐτὸς νὰ μείνῃ. Αὐτὸς εἶναι ὁ μαθητὴς ποὺ δίδει μαρτυρίαν δι' αὐτὰ καὶ ἔγραψεν αὐτὰ καὶ γνωρίζο-

- μαρτυρία αὐτοῦ». Τί δήποτε, τῶν ἄλλων οὐδενὸς τοῦτο ποι-
 οῦντος, οὗτος μόνος ταῦτά φησι, καὶ δεύτερον τοῦτο ποιεῖ,
 μαρτυρῶν ἑαυτῷ, δοκεῖ δὲ προσίστασθαι τοῖς ἀκροαμένοις;
 τί οὖν ἐστὶ τὸ αἴτιον; Λέγεται ὕστερος πρὸς τὸ γράφειν ἐλ-
 5 θεῖν, τοῦ Θεοῦ κινήσαντος αὐτὸν ἐπὶ τοῦτο καὶ διεγείραντος·
 διὰ τοῦτο δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἀγάπην συνεχῶς, αἰνιτιζόμενος
 τὴν αἰτίαν, ἀφ' ἧς ἐπὶ τὸ γράφειν ὥρμησε. Διὰ τοῦτο καὶ
 συνεχῶς μέμνηται, ἀξιπιστιον ποιῶν τὸν λόγον, καὶ δηλῶν
 ὅτι, κινήθεις ἐκεῖθεν, ἦλθεν ἐπὶ τοῦτο.
- 10 Καὶ οἶδα, φησὶν, ὅτι ἀληθῆ ἐσιν, ἃ λέγει· εἰ δὲ μὴ πι-
 στεύουσιν οἱ πολλοί, ἔξεσιν αὐτοῖς ἀπὸ τούτου πιστεῦσαι.
 Ποίου; Τοῦ ἐξῆς εἰρημέρου· «Ἔστι γάρ», φησί, «καὶ ἄλλα
 πολλά, ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἓν,
 οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία».
- 15 Ὅθεν δῆλον ὅτι οὐκ ἂν ἐχαρισάμην· ὁ γάρ, τοσούτων ὄντων,
 οὐδὲ τοσαῦτα εἰπών, ὅσα οἱ λοιποί, ἀλλὰ τούτων μὲν τὰ πλεί-
 ονα παραλιπών, τὰς δὲ ἐπιβουλὰς τὰς Ἰουδαϊκάς, τὰς κατα-
 λεύσεις, τὸ μῦθος, τὰς ὕβρεις, τὰς λοιδορίας εἰς μέσον προ-
 θεῖς, καὶ δηλώσας πῶς καὶ δαιμονῶντα καὶ πλάγον ἐκάλουν,
- 20 εὐδῆλον ὅτι οὐκ ἂν ἐχαρισάμην· τὸν γὰρ χαριζόμενον τοῦ-
 ραντίον ἔδει ποιεῖν, τὰ μὲν ἐπονείδυσια ἀποκρύπτεσθαι, τὰ
 δὲ λαμπρὰ προτιθέναι. Ἐπεὶ οὖν ἀπὸ πολλῆς πληροφορίας
 ἔγραψεν, ἅπερ ἔγραψεν, οὐ παραιτεῖται τὴν ἑαυτοῦ μαρτυ-
 ρίαν εἰς μέσον θέρειν, προκαλούμενος καθ' ἕκαστον ἐξετάζειν
- 25 καὶ βασανίζειν τὰ γεγενημένα· ἔθος γὰρ ἡμῖν, διὰ σφόδρα
 ἀληθεύειν δοκῶμεν, μή ποτε τὴν ἑαυτῶν μαρτυρίαν ἀρνεῖσθαι.

μεν ὅτι εἶναι ἀληθινὴ ἡ μαρτυρία του». Διατί τέλος πάντων, ἐνῶ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄλλους δὲν τὸ κάμνει αὐτό, αὐτὸς μόνος τὰ λέγει αὐτὰ καὶ τὸ κάμνει αὐτὸ διὰ δευτέραν φοράν¹, μαρτυρῶν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐνῶ φαίνεται νὰ θέλῃ νὰ προσεγγίσῃ τοὺς ἀκροατάς του; Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία; Λέγεται ὅτι τελευταῖος ἠθέλησε νὰ γράψῃ τὸ εὐαγγέλιον, ὅταν ὁ Θεὸς τὸν παρεκίνησε καὶ τὸν διήγειρε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν· διὰ τοῦτο δείχνει συνεχῶς τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰησοῦ, ὑπαινισσόμενος τὴν αἰτίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὠρμήθη διὰ νὰ γράψῃ. Διὰ τοῦτο καὶ συνεχῶς τὴν ἐνθυμεῖται, διὰ νὰ κάμῃ ἀξιόπιστον τὸν λόγον του, καὶ δείχνει ὅτι τὸ ἔκαμεν αὐτὸ παρακινήθεις ἀπὸ ἐκεῖ.

Καὶ γνωρίζω, λέγει, ὅτι εἶναι ἀληθινὰ αὐτὰ ποὺ λέγει· ἐὰν δὲ δὲν πιστεύουν οἱ πολλοί, εἶναι δυνατόν εἰς αὐτοὺς νὰ πιστεύσουν ἀπὸ αὐτό. Ἀπὸ ποῖο; Ἀπὸ αὐτὸ ποὺ λέγεται εἰς τὴν συνέχειαν· διότι λέγει· «Υπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα, ποὺ ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς, τὰ ὁποῖα ἐὰν γραφοῦν τὸ καθένα, νομίζω ὅτι οὔτε ὁ κόσμος ὅλος θὰ ἐχωροῦσε τὰ γραφόμενα βιβλία». Ἐπομένως εἶναι φανερόν ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ γράψω διὰ νὰ φανῶ εὐχάριστος· διότι ἐγὼ πού, ἐνῶ εἶναι τόσα πολλά, δὲν εἶπα οὔτε τόσα ὅσα εἶπαν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ παρέλειψα τὰ περισσότερα καὶ ἀνέφερα τὰς ἰουδαϊκὰς ἐπιβουλάς, τοὺς λιθοβολισμούς, τὸ μῖσος, τὰς ὕβρεις καὶ τὰς λοιδορίας καὶ ἐφανέρωσα πῶς καὶ διαμονισμένον τὸν ἀποκαλοῦσαν καὶ πλάνον, φανερόν εἶναι ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὸ κάνω αὐτὸ διὰ νὰ φανῶ εὐχάριστος· διότι ἐκεῖνος ποὺ γράφει διὰ νὰ φανῇ εὐχάριστος ἔπρεπε νὰ κάμῃ τὸ ἀντίθετον, τὰ μὲν δυσάρεστα νὰ τὰ ἀποκρύπτῃ, τὰ δὲ λαμπρὰ νὰ τὰ ἀναφέρῃ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνα ποὺ ἔγραψε τὰ ἔγραψε πολὺ καλὰ πληροφορημένος, δὲν παραλείπει νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὴν ἰδικὴν του μαρτυρίαν, προτρέπων ἡμᾶς νὰ ἐξετάζωμεν καὶ νὰ ἐρευνῶμεν τὰ γεγονότα τὸ καθένα ξεχωριστά· διότι συνηθίζομεν, ὅταν νομίζωμεν ὅτι εἶναι πάρα πολὺ ἀληθές αὐτὸ ποὺ λέγομεν, νὰ μὴ ἀρνούμεθα ποτὲ τὴν ἰδικὴν μας μαρτυρίαν.

Εἰ δὲ ἡμεῖς τοῦτο ποιοῦμεν, πολλῷ μᾶλλον ἐκείνος· ὁ
 Πνεύματι γράφων· ὅπερ οὖν καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι κηρύτ-
 τοντες ἔλεγον· «Ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες», φησὶν, «ὧν λέγο-
 μεν, καὶ τὸ Πνεῦμα, ὃ ἔδωκε τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ». Καὶ
 5 πᾶσι δὲ παρῆν, καὶ οὐδὲ σταυρουμένου ἀπελιμπάνετο, καὶ
 τὴν μητέρα ἐνεχειρίοθη· ἅπερ πάντα σημεῖα τῆς πρὸς αὐτὸν
 ἀγάπης, καὶ τοῦ μετὰ ἀκριθείας εἰδέναι πάντα. Εἰ δὲ ιοσαῦτα
 ἔφησε γεγενῆσθαι τὰ σημεῖα, μὴ θαυμάσης, ἀλλὰ, ἐννοήσας
 τὴν ἄφαιτον τοῦ ποιοῦντος δύναμιν, δεῖξαι μετὰ πίστεως τὸ
 10 εἰρημένον· ὥσπερ γὰρ ἡμῖν εὐκόλον φθέγγεσθαι, οὕτως ἐ-
 κείνῳ, μᾶλλον δὲ πολλῷ ῥᾶον ποιεῖ ἅπερ ἤθελεν· ἥρκει
 γὰρ θελῆσαι μόνον, καὶ πάντα εἴπειο.

3. Προσέχωμεν τοίνυν ἀκριβῶς τοῖς εἰρημένοις, καὶ
 μὴ διαλίπωμεν ἀναπιύσσοντες αὐτὰ, καὶ διερευνώμενοι (ἅπὸ
 15 γὰρ τῆς συνεχοῦς ἐντεύξεως ἔστι τι πλεόν ἡμῖν)· οὕτω τὸν
 βίον τὸν ἑαυτῶν ἐκκαθάραι δυνησόμεθα, οὕτω τὰς ἀκάνθας
 ἐκτεμεῖν· τοιοῦτον γὰρ ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ βιωτικὴ φρονίς,
 ἄκαρπον καὶ ὀδυνηρόν. Καὶ καθάπερ ἡ ἄκανθα ὅθεν ἂν κα-
 τέχνηται, κεντεῖ τὸν κατέχοντα, οὕτω καὶ τὰ βιωτικά, ὅθεν
 20 ἂν καιάσχησ, λυπεῖ τὸν περισφίγγοντα αὐτὰ καὶ θάλλοντα.
 Ἀλλ' οὐ τὰ πνευματικὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ μαργαρίτη τινὶ προσέ-
 οικει· ὅθεν ἂν περιστοιρέψης, τέρπει τοὺς ὀφθαλμούς. Οἶδον
 τι λέγω· Ἐποίησέ τις ἐλεημοσύνην· οὐ μόνον τῇ ἐλπίδι τοῦ
 μέλλοντος ιστέφεται, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐνταῦθα ἀγαθοῖς γάννυται,
 25 θαρρῶν πανταχοῦ καὶ μετὰ πολλῆς πάντα ποιῶν τῆς παρη-
 σίας· περιεγένετο πονηρᾶς ἐπιθυμίας· καὶ πρὸ τῆς βασιλείας
 ἐνιεῖθεν ἤδη τὸν καρπὸν ἔλαβεν, ἐπαινούμενος, θαυμαζόμε-

Ἐὰν δὲ ἡμεῖς τὸ κάμνωμεν αὐτό, πολὺ περισσότερον ἐκεῖνος ποὺ ἔγραψε κατ' ἔμπνευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πρᾶγμα ποὺ καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι ἔλεγον κηρύττοντες· «Ἡμεῖς εἴμεθα μάρτυρες», λέγει, «ἐκείνων ποὺ λέγομεν, καὶ τὸ Πνεῦμα ποὺ ἔδωσεν ὁ Θεὸς εἰς ἐκείνους ποὺ ὑπακούουν εἰς αὐτόν»⁵. Καὶ εἰς ὅλα δὲ ἦτο παρῶν ὁ Ἰωάννης καὶ οὔτε ὅταν ἐσταυρώνετο τὸν ἐγκατέλειψε, καὶ τὴν μητέρα του ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του, πράγματα ποὺ ὅλα ἦσαν δείγματα τῆς ἀγάπης του πρὸς αὐτόν καὶ ὅτι ὅλα τὰ γνωρίζει μὲ ἀκρίβειαν. Ἐὰν δὲ εἶπεν ὅτι τόσα πολλὰ θαύματα ἔγιναν, μὴ θαυμάσης, ἀλλὰ, σκεφθεὶς τὴν ἀπερίγραπτον δύναμιν ἐκείνου ποὺ τὰ ἔκαμε, νὰ δεχθῆς μὲ πίστιν τὸ λεγόμενον· διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς ἡμᾶς εἶναι εὐκόλον νὰ ὁμιλῶμεν, ἔτσι καὶ εἰς ἐκεῖνον, μᾶλλον δὲ πολὺ πιο εὐκόλον εἶναι νὰ κάμνη ἐκεῖνα ποὺ ἤθελεν· διότι ἦτο ἀρκετὸν μόνον νὰ θελήσῃ καὶ ὅλα ἀκολουθοῦσαν.

3. Ἄς προσέχωμεν λοιπὸν μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεχθέντα, καὶ νὰ μὴ παραλείπωμεν νὰ ἐξετάζωμεν αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ἐρευνῶμεν (διότι ἀπὸ τὴν συνεχῇ μελέτῃ αὐτῶν θὰ προκύψῃ εἰς ἡμᾶς κάτι ἐπὶ πλέον)· ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ καθαρίσωμεν τὸν βίον μας, ἔτσι νὰ ξεριζώσωμεν τὰς ἀκάνθας· διότι τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ κοσμικὴ φροντίς, ἄκαρπον καὶ ὀδυνηρόν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἀκάνθα, ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν πιάνεται, κεντεῖ ἐκεῖνον ποὺ τὴν πιάνει, ἔτσι τὰ κοσμικὰ πράγματα, ὅπως καὶ ἂν ἀσχοληθῆς μὲ αὐτά, λυποῦν ἐκεῖνον ποὺ ἀπορροφᾶται ἀπὸ αὐτὰ καὶ φροντίζει μὲ ἐπιμονὴν δι' αὐτά. Ἀλλὰ τὰ πνευματικὰ πράγματα δὲν εἶναι τέτοια, ἀλλὰ ὁμοιάζουν μὲ κάποιον μαργαρίτην· ἀπὸ ὁποῖαν πλευρὰν καὶ ἂν τὰ στρέψῃς, εὐχαριστοῦν τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐπὶ παραδείγματι· Ἐκαμε κάποιος ἐλεημοσύνην· ὄχι μόνον τρέφεται μὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ εὐχαριστεῖται καὶ μὲ τὰ ἐδῶ ἀγαθὰ, ἔχων παντοῦ θάρρος καὶ πράττων ὅλα μὲ πολλὴν παρρησίαν· ὑπερίσχυσε τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν οὐράνιον βασιλείαν ἐδῶ ἤδη ἔλαβε τὸν καρπὸν, μὲ τὸ νὰ ἐπαινῇται καὶ νὰ θαυμάζεται πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἀπὸ τὴν

· νος πρὸ τῶν ἄλλων πάντων ὑπὸ τοῦ οἰκείου συνειδότιος. Καὶ
 ἕκαστον δὲ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τοιοῦτόν ἐστιν, ὥσπερ οὖν τὰ
 πονηρὰ καὶ πρὸ τῆς γεέννης ἐνιαῦθα κολάζει τὸ συνειδός.
 Κἂν τὰ μέλλοντα ἐννοήσης ἁμαριῶν, περιδεῆς καὶ ἔντρομος
 5 καὶ μηδενὸς κολάζοντιος γέγονας· κἂν τὰ παρόντα, πολλοὺς
 ἔχεις ἐχθρούς, καὶ μεθ' ὑποψίας ζῇς, καὶ οὐδὲ ἀντιβλέψαι
 δυνήσῃ τοῖς ἡδωκηκόσι λοιπόν· μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς μὴ ἡδωκηκό-
 σιν· οὐ γὰρ ισοαύτην ἐπ' αὐτῶν καρπούμεθα τὴν ἡδονήν,
 ὅσῃν τὴν ἀθυμίαν, τοῦ συνειδότιος καταβοῶντιος, τῶν ἑξώθεν
 10 ἀνθρώπων καταγινωσκόντων, τοῦ Θεοῦ παροξυναμένου, τῆς
 γεέννης ὠδινούσης ἡμᾶς λαβεῖν, τῶν λογισμῶν οὐχ ἡσι-
 χαζόντων.

Βαρὺ γάρ, βαρὺ καὶ φορικὸν ἡ ἁμαρτία, καὶ μολίβδου
 παντὸς χαλεπώτερον. Ὁ γοῦν αἰσθόμενος αὐτῆς, οὐδὲ μικρὸν
 15 ἀναβλέψαι δυνήσεται, κἂν σφόδρα ἀναίσθητος ᾖ. Οὔτω γοῦν
 καὶ Ἀχαάβ, καίιοι σφόδρα ἀσεβῆς ὢν, ἐπειδὴ ταύτης ἤσθητο,
 κάτω κύπιων ἐβάδιζε, συνειριμμένος καὶ τειταλαιπωρημένος·
 διὰ τοῦτο καὶ σάκκον περιεβάλειτο, καὶ πηγὰς ἠφίει δακρύων.
 Ἄν τοῦτο ποιῶμεν ἡμεῖς, καὶ πενθῶμεν ὡς ἐκεῖνος, ἀποδυ-
 20 σόμεθα τὰ ἐγκλήματα ὡς Ζακχαῖος, καὶ ἡμεῖς τευξόμεθά
 τινος συγγνώμης. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν οἰδημάτων καὶ τῶν
 συρίγγων, ἂν μὴ πρότερον σιήσῃ τις τὸν χυμὸν τὸν ἐπιρρέον-
 τα, καὶ τὸ τραῦμα ἐπιτρίβοντα, ὅσα ἂν ἐπιθήσῃ φάρμακα,
 τῆς πηγῆς τοῦ κακοῦ μὴ κατασχευείσης, εἰκῇ πάντα ποιεῖ,
 25 οὔτω καὶ ἡμεῖς, ἂν μὴ τὴν χεῖρα σιήσωμεν τῆς πλεονεξίας,
 καὶ τὴν πονηρὰν ταύτην ἐπιρροὴν ἀνασιείλωμεν, κἂν ἐλεημο-
 σύνην δῶμεν, εἰκῇ πάντα ποιῶμεν· τὸ γὰρ θεραπευθὲν δι'
 αὐτῆς ἐπελθοῦσα ἡ πλεονεξία κατέκλυσε καὶ ἐλυμήνατο, καὶ
 χαλεπώτερον τοῦ προτέρου εἰργάσατο. Πανοῶμεθα τοίνυν
 30 ἀρπάζοντες, καὶ οὔτως ἐλεήσωμεν. Εἰ δὲ εἰς κρημνοὺς ἐ-

συνείδησίν του. Καί τὸ καθένα δὲ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ἔργα τέ-
τοιο εἶναι, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια τὰ κακὰ ἔργα καὶ πρὶν
ἀπὸ τὴν γέενναν ἐδῶ βασανίζουν τὴν συνείδησιν. Καὶ ἂν
σκεφθῇς τὰ μέλλοντα ὅταν ἀμαρτήσης, κυριεύεσαι ἀπὸ
φόβον καὶ τρόμον καὶ ἂν ἀκόμη κανεῖς δὲν σὲ τιμωρῇ·
καὶ ἂν σκεφθῇς τὰ παρόντα, πολλοὺς ἔχεις ἐχθροὺς καὶ
μὲ ὑποψίαν ζῇς καὶ οὔτε νὰ ἰδῇς θὰ ἡμπορέσης πλέον τοὺς
ἀδικοῦντας· μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς μὴ ἀδικοῦντας· διότι δὲν
καρπούμεθα τόσῃν ἡδονῇν ἀπὸ αὐτά, ὅσῃν λύπην, ἀφοῦ ἡ
συνείδησίς μας φωνάζει δυνατά, οἱ ὑπόλοιποι ἄνθρωποι
μᾶς κατηγοροῦν, ὁ Θεὸς ὀργίζεται, ἡ γέεννα ἀγωνιᾷ νὰ
μᾶς λάβῃ, αἱ σκέψεις μας δὲν ἡσυχάζουν.

Πράγματι εἶναι βαρὺ, εἶναι βαρὺ καὶ ἀνυπόφορον
πρᾶγμα ἡ ἀμαρτία, καὶ χειρότερον ἀπὸ ὅποιονδήποτε μό-
λιβδον. Ἐκεῖνος δηλαδὴ ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀμαρτίαν, δὲν
θὰ ἡμπορέσῃ οὔτε δι' ὀλίγον νὰ ἡψώσῃ τὸ βλέμμα του, καὶ
ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ ἀναίσθητος. "Ἐτσι λοιπὸν καὶ ὁ
Ἀχαάβ, ἂν καὶ ἦτο πάρα πολὺ ἀσεβής, ἐπειδὴ ἡσθάνετο
αὐτὴν, ἐβάδιζε μὲ σκυμμένον τὸ κεφάλι του, συντετριμμέ-
νος καὶ ταλαιπωρημένος· διὰ τοῦτο καὶ ἦτο ἐνδεδυμένος
μὲ σάκκον καὶ ἄφηνε νὰ τρέχουν τὰ δάκρυα του ὡσὰν
πηγαί⁶. "Ἄν τὸ κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς αὐτὸ καὶ πενθῶμεν ὅ-
πως ἐκεῖνος, θὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας μας ὅ-
πως ὁ Ζακχαῖος καὶ θὰ ἐπιτύχωμεν κάποιας συγχωρήσεως.
Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν οἰδημάτων
καὶ τῶν πληγῶν ποὺ τρέχουν πῦον, ἂν δὲν σταματήσῃ κα-
νεῖς προηγουμένως τὸ πῦον ποὺ τρέχει καὶ ἐρεθίζει τὸ
τραῦμα, ὅσα φάρμακα καὶ ἂν θέσῃ ἐπάνω, ὅλα τὰ κάμνει
ἄδικα, ἐφ' ὅσον δὲν ἐσταμάτησεν ἡ πληγὴ τοῦ κακοῦ, ἔτσι
καὶ ἡμεῖς, ἂν δὲν σταματήσωμεν τὸ χέρι τῆς πλεονεξίας
καὶ δὲν ἐμποδίσωμεν αὐτὴν τὴν πληθώραν τῶν κακῶν, καὶ
ἂν ἀκόμη δώσωμεν ἐλεημοσύνην, ὅλα τὰ κάμνομεν ἄδικα·
διότι ἐκεῖνο ποὺ ἐθεραπεύθη μὲ τὴν ἐλεημοσύνην, ἀφοῦ
ἦλθεν ἡ πλεονεξία τὸ κατέκλυσε καὶ τὸ κατέστρεψε καὶ
τὸ ἔκαμε χειρότερον ἀπὸ προηγουμένως. "Ἄς παύσωμεν
λοιπὸν ν' ἀρπάζωμεν, καὶ τότε ἄς ἐλεήσωμεν. Ἐὰν ὅμως

αυτοὺς φέρομεν, πῶς δυνησόμεθα ἀναπνεῦσαι; Καὶ γάρ, εἴ
 τις τὸν μέλλοντα καιαπίπτειν ἄνωθεν ἔλκοι, (ὅπερ ἐστὶν ἡ
 ἐλεημοσύνη); ἕτερος δὲ κάτωθεν διάζοιτο, οὐδὲν ἔσται τι
 πλέον ἀπὸ τῆς τοιαύτης πάλης, ἢ τὸ διασπασθῆναι τὸν ἄν-
 5 θρωπον.

“Ὅν μὴ τοῦτο πάθωμεν, μηδέ, βαρούσης τῆς πλεο-
 νεξίας κάτωθεν, ἡ ἐλεημοσύνη καταλιποῦσα ἡμᾶς ἀπέλθῃ,
 κουφίσωμεν ἐαυτοὺς καὶ ἀναπειάσωμεν, ἵνα, διὰ τῆς ἀπαλ-
 λαγῆς τῶν κακῶν καὶ διὰ τῆς τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐργα-
 10 σίας τελειωθέντες, ἐπιτύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ’ οὗ
 τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν
 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὀδηγῶμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὸν κρημνόν, πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν ν' ἀναπνεύσωμεν; Καθ' ὅσον ἐὰν κανεὶς ἐκείνον ποὺ πρόκειται νὰ πέσῃ τὸν σύρη ἀπὸ ἐπάνω (πράγμα ποὺ εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη), ἄλλος δὲ τὸν σύρη μὲ θίαν ἀπὸ κάτω, τίποτε ἐπὶ πλέον δὲν θὰ προκύψῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν πάλην, παρὰ νὰ ξεσχισθῇ εἰς δύο μέρη ὁ ἄνθρωπος.

Διὰ νὰ μὴ τὸ πάθωμεν λοιπὸν αὐτό, οὔτε μᾶς ἀφήσῃ ἡ ἐλεημοσύνη καὶ φύγῃ, τὴν στιγμὴν ποὺ ἡ πλεονεξία μᾶς σύρει πρὸς τὰ κάτω, ἅς ἐλαφρώσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἅς πετάξωμεν πρὸς τὰ ἐπάνω, ὥστε, ἀφοῦ καταστήσωμεν τελείους τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ποὺ μένουν αἰωνίως, νὰ ἐπιτύχωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μὲ τὴν χάριν καὶ φιланθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			Γ' Βασιλειῶν		
1	26	234	21	27	754
3	9	230			
5	24	454		Δ' Βασιλειῶν	
6	9	362			
18	17	556	5	10 - 11	38
	21	230		21 ε	262
22	12	230	14	6	28
25	27	166	19	34	692
40	15	364			
49	9	304		Παραλειπομένων Β'	
	Ἔξοδος		18	19	230
	7 - 14	18		Ψαλμοί	
12	46	678			
20	13	270	5	10	284
33	20	416	6	6	468
			9	16	250
	Λευτερονόμιον		18	12	266
			31	12	86
4	19	314	36	27	410
5	9	28	37	6	408
	29	230	43	23	592
19	18	386	49	16 - 20	640
24	16	28		21	412

Οἱ ἀριθμοὶ διὰ μὲν τὰ χωρία τῆς Γραφῆς παραπέμπουν κατὰ σειράν εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα, διὰ δὲ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τοῦ κειμένου εἰς τὴν σελίδα καὶ ὅπου τὸ ὄνομα ἀπαντᾷται περισσότερον τῆς μιᾶς φορᾶς καὶ εἰς τὸν στίχον μὲ τὴν ἐνδειξιν δίπλα εἰ.

50	1	134	13	23	312
	6	24	22	13	312
68	23	592	28	45	60
72	27	314			
85	8	230		Ίεζεκιήλ	
93	12	88			
			3	1	324
	Παροιμίας			11	230
			14	14 - 16	660
15	27	408		15	22
23	27	738	18	2	28
				3	28
	Ἐκκλησιαστής			23	316
			34	2	116
7	3	138		4	118
	Ἡσαίας			Δανιήλ	
1	3	554	4	24	584
	15	270	8	17	708
	15	270			
	16	346		Μιχαίας	
	17 - 18	348			
	18	336	7	2	246
	19	348			
5	8	392		Ζαχαρίας	
	8 - 9	246	9	9	272
6	1	314	12	10	676
	8 - 10	314			
22	13	392		Σοφία Σειράχ	
40	26	276			
49	16	160	16	3	92
50	2	316	18	30	290
	4	322	20	29	244
53	7	304	44	16	454
	9	590			
59	2	314		Ματθαῖος	
65	16	570			
			4	20	372
	Ἱερεμίας		5	3	106
				4	196
4	13	410		7	106
8	17	246		8	106, 406

EYPETHPIA

761

	11 - 12	488	17	1	372
	17	238		20	212
	19	354, 552		22	272, 274
	26	58		24 - 27	102
	32	218		25	274
	39	638		27	226
	44 - 45	362	18	1	354
	45	140, 494	19	12	426
6	24	108		22	312
7	2	492		28	598
	3	714	21	2	272
	12	476		5	272
	21	216		10	272
	22	388		18 - 20	336
8	5 ε	178		21	212
	7	184		33	252
	8	190	22	17	154
	9	58		18	154
9	2	224		23	216
	33	484		40	476
10	3, 17	506	23	2 - 3	714
	5	58		8	352
	9 - 10	378		9	352
	18, 17	502		10	352
	28	440		23	638
	34	58		24	674
	38	440		37	272
	40	368		38	252
11	27	120, 338	24	12	388
	29	334		29	40
12	18	102	25	9	660
	24	66		34 - 36	114
	29	300		36	688
	48	670		40	134, 146
13	55	16		41	132
15	9	98		42	132, 134, 426
	22 ε.	142		43	136
	24	278, 556		45	492
	26	278	26	6 ε	258
16	13	19		35	742
	22	344, 370, 396		38	208
	23	344		52	618
	24	292		53	446

27	40	128		42	106
	42	128	11	15	654
	51	336		29	380
	51 - 52	382		41	330. 584
	63	654		42	628
28	19	278	12	26	660
	20	434	13	34	316
			14	13	146
	Μάρκος			33	426
			15	11 - 12	546
1	11	506	16	19 - 31	470
	41	232	19	8	408
2	7	224		36	280
	10	514	22	28	256
4	39	232		32	382
6	8 - 9	378		35 - 36	378
9	9	274		43 - 44	208
	25	232		45	382
	46	218		55	456
10	40	292	23	45	382
11	12	272	24	37 - 38	726
12	42 - 44	428	29	39	280
14	3	258			
	34	208		Ἰωάννης	
	66 ε.	456			
	Λουκᾶς		1	3	558
				4	558. 670
				5 ε.	162
3	16	432		9	558
	22	506		11	338. 634
6	22	500		12	558
	24	248		16	432
	25	656		18	416
	26	588	2	18	154
	36	594		19	274. 380
7	37 ε.	142	3	2	156
8	2 - 3	378		15 - 16	10
	51	372		27	340
9	3	378		33	572
	10	378	4	7 ε.	142
0	19	106		12	12
	20	388		26	152
	22	120		29	156

5	46 ε.	178		28	12, 380
	8	232		30	228
	14	26		33	94
	17	420		37	14. 16. 152
	18	70. 254		41	94
	19	230		46	68 - 72
	21	230. 308. 324		50	308
	23	230		54	96
	25	236	9	1 - 6	420
	26	634		3	46
	30	308		4	46
	31	146. 24		5	120
	39	198		16	64α 78. 156
	44	56. 558		32	24
	46	76. 98		33	484
6	15	102		35	72
	28	36		39	30
	29	36	10	3	120
	30	156		10	102. 118. 514
	37	578		11	128. 338
	48	238		11 - 14	476
	39	578		15	338
	40	10		16	252
	44	570. 710		17	338
	45	98		18	208. 376. 674
	63	514		21	156
	64	258. 350. 404		28	514
	65	570		30	228
	70	258. 350		33	230
7	2	654		37	228. 420
	3 - 9	484	11	4	212
	7	276. 312		11	238
	12	56		25	212
	19	98. 254		39	180
	20	128		42	552
	28	266		43 - 44	210
	31	156. 268		47	250
	33	304		48	250
	48	100 268		6	378
	49	268	12	25	440
8	8 - 9	212		30	226
	13	120. 122. 152		36	38. 352. 514
	15	308		44	308

764		EYPETHPIA			
13	3	436	10	438	
	4	436	15	574	
	6 - 10	618	16	438	
	8	396	22	706	
	14 - 15	144	30	552	
	16	654	33	552. 706	
	17	368	17	4	570
	18	350. 378	6	340. 596	
	24	342	11	590	
	32	422	14	634	
	33	436	18	4	700
	34	594	4 - 6	448	
	35	596	17	456	
	36	344. 450. 500	18	256	
		510. 598.	23	334	
	37	341. 742	31	648	
14	1	320. 398	35	642. 648	
	3	450	36	644. 648	
	5	500. 510. 598	19	15	278
	6	122. 560. 570	32 - 33	676	
		710.	35	750	
	7	416	36	578	
	8	500. 534	37	576	
	9	228	20	21	438
	10.	226. 228. 510	22	432	
	10 - 11	162	27	280	
	12	212. 430	21	15	372. 396
	14	430. 462	21	21	372
	15	462. 534	25	722	
	19	456. 724	28	20	576
	23	596	Πράξεις		
	27	706			
15	30	282. 458	1	4	728
	31	226		8	710
	3	346. 590		34	532
	9	562	2	1	506
	15	546		46	452
	19	588		6	422
	21	488	3	12	236
	22	656		17	654
	2	500		29 - 30 - 31	532
	6	386	5	1 ε	262
7	450. 708				

	15	212		23	438
	32	752	5	2	60
	36	116		13	58
	36 - 37	102	6	10	264
9	36	694		11	516
10	41	486, 722		15	218
11	21	424	7	13	218
13	2	432		14	218
14	15	236		16	168. 330
				28	568
	Ρωμαίους		8	5	438
			9	6	560
1	19	30	10	4	48
	20	30 - 34		24	118
	28	314		32	62
2	7	474	11	1	334. 636
5	10	118		17	438
	12	298	12	3	710
	20	30		7	514
6	19	542		16	32
8	3	334	15	27	228
	10	514		33	60. 282. 280
	11	514		35 - 36	278
	15	514			
	17	562		Β' Κορινθίους	
	32	118			
	35	732	2	7	502
9	30 - 31	94	3	18	602
11	1	120	4	17 - 18	730
12	1	424, 592	5	19	592
	2	324		20	714
	17	60	11	23	120
13	1	136	12	2	372. 374
	12	38	15	24	120
	13	38			
16	3	168		Γαλάτας	
	6	168			
			3	26	438
	Α' Κορινθίους		5	6	122
				22	450
2	9	472		22 - 23	452
	11	512	6	2	542
3	22	716		9	144

Ἐφεσίους			
2	3		144
5	2	326.	562
	26		592
6	12		448

Φιλιππησίους			
2	6		558
	8	128. 326.	562
	21		118

Κολοσσαεῖς			
1	15		438
3	5	262.	424

Τιμόθεον Α'			
2	9 - 10		172
3	16		406
5	8		602

Τιμόθεον Β'		
2	9	454
	12	730
	14	286

Τίτον		
1	16	602
3	3	144

Ἑβραίους		
1	3	322
3	13	20
10	25	522
11	1	720
12	9	542
12	14	218
13	17	712

Πέτρου Α'		
2	22	590
5	8	106

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α				
Ἀβεσσαλὼμ 168.				
Ἀβραάμ 8. 10. 12. 14. 16. 18.				
146. 338. 454. 492. 556.				
660.				
ἀγαθότης 178. 418.				
ἀγαλίαςις 452.				
ἀγάπη 62. 122. 316. 336. 338.				
340. 344. 372. 374. 386.				
388. 394. 396. 398. 424.				
430. 440. 444. 452. 464.				
466. 478. 520. 522. 524.				
532. 536. 550. 574. 590.				

598. 602. 672. 732. 738.	
740. 750. 752.	
ἄγγελος 646.	
ἁγιασμός 216. 218. 592.	
ἁγιωσύνη 220.	
ἁγνωμοσύνη 48. 88. 66. 224.	
276.	
ἁγνισμός 256.	
ἁγωνία 402. 444. 504. 620.	
Ἀδὰμ 230. 666. 664.	
ἀδηλία 198.	
Ἄδης 468.	
ἀδικία 28. 140. 246. 360. 408.	
410. 584. 736.	

ὀθανασία 200. 306. 390. 538.
 ὀθλιότης 666.
 ὀθυμία 42. 198. 382. 404. 436.
     440. 452. 474. 500. 502.
     526. 528. 738. 344. 754.
 Αἴγυπτος 28. 140. 366.
 αἷμα 36. 140. 198. 262. 270.
     308. 628. 676.
 αἵρεσις 432.
 αἵρετικός, - οἱ 14. 104. 276. 280.
     556. 676.
 αἰσχύνη 94. 550. 678. 684.
 αἰχμαλωσία 108. 242. 550.
 ὀκαθαροσία 284γ 328. 542. 544.
 ὀλαζονία 356. 666.
 ἀλήθεια 12. 54. 58. 60. 68. 70.
     74. 80. 90. 102. 164. 208.
     240. 282. 296. 354. 402.
     414. 430. 434. 452. 486.
     504. 508. 510. 512. 560.
     590. 592. 618. 622. 624.
     628. 642. 644. 654. 665.
     676. 678. 720.
 ἀλουργίς 652.
 ἀμαθία 470.
 ὀμάρτημα 24. 26. 78. 114. 196.
     200. 218. 318. 346. 348.
     366. 360. 406. 408. 494.
     496. 510. 514. 632. 710.
 ὀμαρτία, - αι 12. 18. 26. 28. 30.
     72. 80. 94. 132. 142. 224.
     232. 280. 282. 298. 310.
     314. 330. 334. 346. 348.
     406. 408. 412. 434. 482.
     506. 508. 514. 590. 650.
     656. 708. 752. 754.
 ὀμαρτωλός, - οἱ 54. 56. 66. 72.
     74. 78. 156. 316.
 ὀμοιβή 88. 142. 266.
 ὀμῶς 84.
 ὀΑννα 618. 630. 642.
 ὀναιοθησία 88. 376.
 ὀνανδρία 652.

ὀΑνανίας 262.
 ὀναιοσηντία 18. 72. 374.
 ὀνάστασις 124. 126. 184. 188.
     190. 192. 194. 198. 206.
     212. 230. 256. 278. 280.
     282. 292. 300. 304. 380.
     382. 434. 446. 506. 510.
     528. 530. 532. 544. 680.
     682. 684. 688. 694. 696.
     698. 708. 718. 722. 724.
     730.
 ὀνδραγαθία 744.
 ὀΑνδρέας 276.
 ὀνδρεία 36. 500. 620.
 ὀνεξικακία 354. 358. 552.
 ὀνοία 42. 68. 184. 226. 240.
     330. 604. 614. 686.
 ὀνομία 412. 542.
 ὀΑντίοχος 244.
 ὀνωμαλία 196.
 ὀπανθρωπία 140. 408. 661.
 ὀπάτη 18. 192. 488. 492.
 ὀπειλή 136. 220.
 ὀπέχθεια 154. 306. 734.
 ὀπιστία 38. 98. 192. 310. 320.
     484.
 ὀπόγνωσις 550.
 ὀπόνοια 228. 268. 484.
 ὀποστασία 102. 242.
 ὀπόστολος 82. 120. 232. 236.
     252. 282. 318. 320. 432.
     440. 590. 592. 594. 710.
     718. 722. 740. 752.
 ὀπώλεια 20. 124. 316. 324.
     546. 580. 616.
 ὀρετή 20. 42. 88. 108. 150.
     168. 290. 312. 334. 340.
     364. 390. 392. 452. 454.
     468. 470. 472. 478. 480.
     488. 494. 548. 554. 588.
     640. 694.
 ὀρνησις 306. 398. 746.
 ὀρπαγή 246. 266. 300. 408.

468.

ἀρχιερεὺς 250. 252. 256.
 ἀρχιερωσύνη 252.
 ἀρρώστια 176. 606.
 ἀσέβεια 256. 508. 514.
 ἀσέλγεια 108. 736.
 ἀστρολογία 214.
 ἀσφάλεια 348. 520. 532. 582.
 ἀσχημοσύνη 84. 540.
 ἀσωτία 174. 192. 688.
 ἀταραξία 138.
 ἀτιμία 110. 544.
 αὐθεντία 188. 236. 238. 420.

432.

αὐθαρσία 280. 562. 692.
 ἀφθονία 520.
 Ἀχαάθ 230. 754.

B

Βαβυλῶν 242.
 Βαλαάμ 252.
 βάπτισμα 514.
 Βαρνάβας 432. 560.
 βασιλεία 274. 288. 340. 546.
 550. 552. 632. 634.
 βασκανία 20. 40. 42. 122. 144.
 424. 630. 658.
 Βεελζεβούλ 66.
 Βηθανία 182. 184. 256. 270.
 βλάβη 40. 60. 302. 452. 686.
 βλασφημία 160. 300.
 βοήθεια 78. 282. 350. 398. 438.
 452. 460. 462. 478. 536.
 βούλησις 236. 312.

Γ

γαλήνη 138. 166.
 Γαλιλαία 254. 698. 706. 726.
 γέεννα 132. 140. 216. 220.
 246. 250. 358. 562. 712.
 738. 754.

γέλως 691. 694.
 γένεσις 278.
 γεωμετρία 214.
 γνῶσις 120. 162. 274. 398. 406.
 418. 434. 436. 516. 534.
 600.
 Γραφή 46. 82. 96. 98. 102.
 160. 166. 280. 284. 312.
 314. 356. 438. 580. 582.
 638.

Δ

δαιμονιζόμενος, -οι 128.
 δαιμόνιον 8. 12. 66. 128. 130.
 156. 232. 506. 508.
 δαίμων 194. 262. 346. 656.
 658. 664.
 δάκρυα 246.
 Δανιήλ 660.
 Δαυίδ 304.
 Δεββώρα 168.
 δειλία 56. 294. 402. 446. 452.
 454. 460. 652.
 δημιουργία 336.
 διαβολή 54.
 διάβολος 106. 132. 298. 300.
 314. 338. 350. 450. 452.
 656. 664.
 διάδημα 652.
 διαφθορά 250.
 δίδραχμον 102.
 δικαιοσύνη 506. 514. 542. 544.
 δίκη 266. 300. 426.
 διωγμός, -οι 424. 730.
 δόγμα 282. 456. 458. 590. 592.
 596.
 δόλος 590.
 δόξα 10. 14. 22. 28. 32. 34.
 44. 46. 48. 52. 56. 60.
 62. 72. 78. 88. 114. 148.
 174. 178. 180. 200. 202.
 212. 222. 236. 238. 244.

248. 266. 286. 292. 296.
 298. 300. 302. 310. 312.
 314. 316. 318. 326. 328.
 332. 348. 366. 380. 384.
 392. 412. 428. 438. 454.
 464. 472. 488. 498. 524.
 544. 550. 554. 558. 560.
 562. 568. 568. 586. 596.
 598. 600. 640. 656. 664.
 692. 694. 716. 730. 738.
 748. 756.
 δουλεία 318. 514. 564. 566.
 568.
 δοῦλος 352. 354. 356. 358.
 368. 478. 564.
 δύναμις 158. 160. 162. 184.
 188. 192. 206. 212. 228.
 236. 252. 282. 398. 438.
 δυσγένεια 110.
 δυσωδία 210. 410.
 δωρεὰ 456.

Ε

Ἑβραῖος 364.
 ἔγκλημα 270. 454. 646. 648.
 650. 652.
 εἶδωλον 242.
 εἰδωλολατρεία 262.
 εἰρήνη 58. 444. 452. 536. 596.
 706. 708.
 εἰρωνεία 636.
 ἑκατόνταρχος 178. 182. 190.
 ἐκκλησία 116. 244. 592. 710.
 ἐλεημοσύνη 146. 196. 286. 329.
 330. 408. 410. 412. 424.
 490. 494. 496. 548. 584.
 602. 690. 692. 694. 752.
 754. 756. ckβckβ ckβ ckck
 ἔλεος 134.
 ἐλευθερία 202. 364. 548. 568.
 Ἑλλην, - ες 62. 192. 194. 198.

214. 262. 276. 278. 282.
 302. 388. 390. 656. 658.
 Ἑλισσαῖος 38.
 ἐλπίς 134. 190. 302. 394. 398.
 462. 728. 738. 752.
 ἐνέργεια 236.
 ἐνταφιασμός 260.
 ἐξουσία 104. 124. 126. 136.
 160. 221. 236. 252. 324.
 326. 330. 376. 434. 496.
 514. 554. 556. 558. 574.
 674. 710.
 ἔπαινος 328. 636.
 ἐπήρεια 152.
 ἐπιβουλή 108. 110. 150. 360.
 604. 734. 750.
 ἐπιείκεια 8. 130. 150. 156. 636.
 ἐπιθυμία 20. 108. 138. 144.
 258. 260. 268. 264. 288.
 290. 400. 402. 424. 426.
 434. 452. 454. 670. 706.
 736. 742. 744. 752.
 ἐπιμέλεια 140. 168. 340. 378.
 460. 462.
 ἐπίνοια 198.
 ἐπιτίμησις 404.
 ἔρως 244. 258. 318. 732. 738.
 Εὐαγγέλιον 572.
 εὐγένια 16.
 εὐεργεσία 16. 72. 280. 348.
 362. 366.
 εὐθυμία 520.
 εὐλάβεια 70. 86. 170. 258.
 εὐλογία 112.
 εὐνοία 134. 522.
 εὐπρέπεια 288.
 εὐσέβεια 438. 482. 584.
 εὐσχημοσύνη 690.
 εὐτέλεια 214. 568.
 εὐφροσύνη 88.
 εὐχαριστία 360.
 εὐχή 166. 232. 238. 362. 432.
 452. 524. 612. 732.

Ζ

Ζακχαῖος 408.

Ζημία 86. 452. 462. 540. 686.
748.Ζωή 164. 188. 190. 230. 304.
306. 310. 364. 402. 438.
440. 462. 496. 546. 558.
634. 724. 732.

Ζωή αἰώνιος 288.

Η

ἡδονή 88. 108. 136. 138. 144.
168. 172. 220. 288. 476.
528. 538. 544. 548. 600.
618. 734. 736. 738. 754.

Ἡλίας 457.

ἡμερότης 522.

Ἡσαΐας 246. 310. 316. 322.
570.

Θ

θάνατος 10. 12. 20. 30. 110.
118. 124. 126. 178. 180.
184. 190. 198. 200. 206.
206. 208. 224. 240. 280.
290. 292. 294. 298. 300.
306. 316. 336. 364. 376.
380. 384. 390. 404. 424.
440. 448. 450. 496. 502.
506. 530. 536. 538. 562.
592. 610. 618. 620. 644.
654. 664. 670. 672. 674.
688. 692. 732. 744.

θαῦμα 172. 204. 210. 270.

θέλημα 234. 238. 308. 324.

θεοσέβεια 172.

θεότης 242. 294. 398. 420. 516.

θερμότης 198.

Θευδᾶ 104. 116.

θηριωδία 364.

θλίψις 148. 434. 444. 450. 530.
536. 552. 568. 706. 730. 732.

θρῆνος 192. 198. 248. 262.

θῦμα 264.

θυμός 24. 52. 68. 136. 270.
626. 658. 738.

θυσία 408. 424. 592. 594.

θυσιαστήριον 408.

Θωμᾶς 180. 184. 402. 416.
500. 718. 720. 726.

Ι

Ἰακώβ 12. 164. 338. 470. 640.
660.

Ἰάκωβος 746.

Ἰεζεκιήλ 22. 28. 116.

Ἰερεμίας 322.

Ἰεροσόλυμα 150. 182. 186. 246.
256. 556. 746.

Ἰεροσὺνη 714.

Ἰησοῦς 46. 52. 54.

Ἰορδάνης 38. 162.

Ἰουδαία 152. 180. 254. 270.
710.Ἰουδαῖος - οἱ 8. 30. 48. 50. 58.
62. 64. 70. 76. 90. 92.
98. 102. 116. 128. 142.
148. 150. 152. 158. 160.
166. 180. 182. 186. 202.
204. 206. 250. 252. 254.
262. 268. 276. 304. 306.
358. 378. 382. 384. 386.
402. 414. 416. 436. 484.
510. 514. 552. 554. 556.
570. 572. 600. 618. 618.
628. 632. 634. 642. 644.
646. 654. 656. 662. 664.
666. 674. 676. 678. 680.
688. 700. 712. 716. 726.
Ἰούδας 58. 102. 104. 112. 258.
262. 298. 338. 350. 358.
382. 440. 456. 458. 610.

612. 614.
 Ἰουδιθ 168.
 Ἰσαάκ 16. 338. 454. 664.
 ἰσότης 228. 590.
 Ἰσραήλ 94. 278. 484. 554. 556.
 Ἰσραηλίτης, - αι 22.
 ἰταμότης 378.
 Ἰωάννης Βαπτιστής 162. 164.
 370.
 Ἰωάννης Εὐαγγελιστής 252. 258.
 268. 272. 274. 278. 308.
 312. 338. 342. 378. 388.
 432. 558. 622. 668. 670.
 680. 694. 726.
 Ἰώβ 168. 660.
 Ἰωνᾶς 380.
 Ἰωσήφ 140. 362. 454. 470.
 678.

Κ

Καϊάφας 250. 618. 628. 630.
 642.
 Κάιν 412.
 Καῖσαρ 102. 154. 242. 278.
 650. 662.
 κακία 8. 22. 38. 58. 60. 68.
 118. 138. 144. 168. 178.
 196. 264. 280. 364. 390.
 410. 470. 506. 616. 716.
 καρδία 230. 252. 308. 312.
 334. 338. 382. 388. 398.
 400. 406. 410. 422. 424.
 500. 502. 548. 554. 706.
 742.
 καρτερία 470. 704.
 καταλαγή 592.
 κατάρα 346. 360. 492.
 κατηγορία 600.
 κατήφεια 274.
 κενοδοξία 12. 172. 196. 282.
 318. 326. 426. 686. 688.
 κέρδος 246. 290. 342.

κηδεμονία 276. 428. 588. 626.
 κηδεία 684. 688.
 κήρυγμα 438. 592.
 κίνδυνος 120. 292. 590. 712.
 726. 734. 744.
 κλοπή 142. 258. 604.
 κοινωνία 260.
 κολακεία 154.
 κόλασις 10. 20. 28. 94. 96.
 136. 144. 220. 248. 254.
 266. 302. 366. 410. 462.
 482. 494. 546. 638. 652.
 654. 692.
 κοσμιότης 170.
 Κρανίου τόπος 662. 664.
 κρίμα 94.
 Κυριακή 682.

Λ

λαγνεία 220.
 Λάζαρος 176. 178. 182. 186.
 188. 196. 204. 256. 268.
 274. 280. 470. 484. 492.
 494. 552.
 λατρεία 486. 500. 502.
 ληστεία 142.
 ληστής 96. 98. 104. 496. 604.
 664. 666. 670.
 λιμός 110. 136. 490. 496. 604.
 732.
 λοιδορία 360. 750.
 λοιμός 60.
 Λουκᾶς 176. 208. 254. 396.
 726. 728.
 λύπη 20. 198. 200. 202. 382.
 452. 476. 500. 502. 504.
 526. 528. 530. 708. 734.

Μ

μαθηματική 214.
 μακροθυμία 130. 258. 362. 624.

642.

μαμμωνᾶς 108.

μανία 76. 110. 192. 602. 646.

666 686.

Μάρθα 176. 178. 186. 202.

Μαρία 176. 186. 256.

Μαρία ἡ Μαγδαληνή 682. 696.
702.

Μαριάμ 168.

Μαρκίων 282.

μαρτυρία 162. 164. 750.

Ματθαῖος 176.

μεγαλοψυχία 356.

μέθη 736.

μετάνοια 36. 358. 654.

μετάστασις 384.

μικροψυχία 68. 196. 356.

μίσος 108. 476. 588. 604. 750.

μονογενής 320.

μῦθος 194.

μυσταγωγία 514.

μυστήριον 524. 676. 678.

Μωϋσῆς 28. 76. 98. 100. 362.
678. 714.

N

Μαβουχοδονόσορ 252.

Ναούμ 246.

νεκρός 280.

νηστεία 218.

Νικόδημος 678.

νόμος 30. 94. 238. 270. 306.

314. 316. 366. 476. 510.

514. 632.

Νῶε 362.

O

ὀδύνη 132. 688.

οἰκονομία 208. 294. 396. 516.

562. 674. 704. 728.

οἰμωγή 246.

ὁμόνοια 58. 438. 518. 572. 594.
596.

ὁμοούσιος 418. 422.

ὀργή 144. 266. 586. 646. 652.
654. 678.

ὀρμή 648.

οὐσία 158. 162. 228. 230. 320.
406. 408. 420. 422. 432.
442. 448. 560.

Π

πάθος 152. 206. 304. 306. 318.
426. 456. 474. 500. 696.

παιδοποιία 168. 220. 670.

παραίνεσις 10. 168. 524.

παράκλησις 248. 536.

παράκλητος 430. 432. 436. 444.
486. 504. 702.παραμυθία 22. 134. 196. 200.
218. 260. 270. 302. 316.
404. 432. 446. 482. 486.
496. 502. 522. 526. 596.
682. 626. 708. 736.

παρανομία 262. 378.

παράπτωμα 30.

Παρασκευή 628. 676.

παραφροσύνη 196.

παραψυχή 736.

παρρησία 8. 68. 74. 80. 82.
90. 96. 114. 120. 152.
154. 256. 270. 302. 330.
348. 372. 394. 452. 494.
498. 532. 534. 622. 624.
660. 694. 728. 740. 746.
752.

παρθενία 62. 462.

παρθένος 494.

Πάσχα 254. 256. 336. 628.
644.Παῦλος 18. 30. 32. 38. 44.
48. 58. 62. 118. 120. 122.
128. 144. 148. 168. 172.

216. 228. 262. 272. 280.
 286. 312. 320. 324. 326.
 334. 340. 372. 374. 432.
 452. 454. 474. 478. 484.
 502. 512. 516. 522. 542.
 558. 560. 562. 568. 592.
 600. 602. 636. 708. 712.
 714. 716. 732. 738.
 πειρασμός 266. 382. 460. 488.
 552.
 πένθος 192. 194. 196. 200.
 202. 206. 208.
 πενία 176. 470. 472. 522. 582.
 περηφάνεια 40. 738.
 Περσείς 168.
 περιτομή 122.
 Πέτρος 44. 212. 342. 344. 346.
 350. 370. 372. 378. 380.
 388. 394. 400. 402. 404.
 414. 454. 456. 616. 618.
 620. 622. 626. 680. 686.
 696. 726. 728. 740. 744.
 746. 748.
 πήρωσις 28. 30. 94. 96.
 Πιλᾶτος 628. 630. 634. 642.
 644. 646. 648. 650. 652.
 662. 666. 676. 678. 680.
 πίστις 10. 32. 36. 48. 52. 80.
 212. 214. 216. 300. 318.
 320. 390. 396. 398. 408.
 422. 440. 452. 458. 488.
 532. 536. 590. 594. 602.
 656. 676. 678. 706. 708.
 718. 720. 722. 724.
 πλάνη 322. 346. 540.
 πλεονέκτης 248.
 πλεονεξία 108. 248. 264. 268.
 328. 410. 468. 490. 492.
 494. 584. 606. 754. 756.
 πλημμέλημα 140.
 πλούσιος 248.
 πόθος 174. 394. 402. 490. 482.
 602. 706.

πολυμέλεια 170.
 πονηρία 144. 154. 156. 206.
 216. 260. 314. 336. 338.
 346. 366. 378. 388. 480.
 484. 622. 650.
 πορνεία 216. 218. 220. 406.
 πόρνη 218. 220. 414. 542. 546.
 688. 736.
 πραότης 8. 132. 156. 452. 522.
 Πρίσκιλλα 168.
 προαίρεσις 22. 144. 254. 256.
 258. 268. 312. 336. 364.
 426. 452. 456. 676. 744.
 προδοσία 352. 394.
 προδότης 260. 340. 342.
 προθυμία 38. 244. 340. 402.
 434. 468. 546. 606.
 πρόνοια 50. 62. 98. 136. 328.
 378. 588. 674.
 προσευχή 218.
 προφητεία 252. 272. 310. 620.
 668. 674. 676. 678.
 προφήτης, - αι 82. 86. 98. 104.
 134. 246. 262. 266. 270.
 310. 312. 346. 408. 414.
 416. 476. 484. 516. 528.
 584.
 πρωτότοκος 280.
 Πυθαγόρας 284.

Ρ

ραθυμία 108. 248. 426. 658.
 Ρωμαίος 242. 250. 268. 542.
 628.
 Ρώμη 256. 520.

Σ

Σάββατον 268. 270. 306. 682.
 Σαβέλλιος 414. 432. 596.
 Σαμαρείτης 8. 12. 150. 152.
 654.

σάρξ 198. 228. 230. 308. 420.
430. 452. 454. 496. 516.
542. 554. 556. 558. 562.
668. 576. 676. 702. 704.

Σατανᾶς 344. 374.

Σιλωὰμ 46. 48. 50. 52. 94.

Σκηνοπηγία 254. 310.

Σολομών 150. 738.

σοφία 32. 64. 236. 288. 298.
610.

σταυρός 16. 18. 38. 128. 184.
276. 278. 294. 296. 306.
380. 3882. 424. 438. 440.
446. 456. 554. 662. 664.
666. 668. 672. 676. 678.
706. 708. 722. 728.

στεναγμός 658.

στενοχωρία 172. 732.

συγκατάβασις 226. 228. 236.
240. 258. 424. 446. 558.
574. 598. 728. 730.

συγγνώμη 302. 482. 754.

συγχώρεσις 614.

συκοφαντία 152.

συμπάθεια 288. 744. 748.

συμφορὰ 96. 144. 146. 148.
206. 586. 606.

συνήθεια 644.

συνουσία 218.

σωτηρία 18. 20. 24. 50. 102.
116. 134. 224. 230. 232.
260. 654. 716.

σωφροσύνη 174. 362.

Τ

ταλαιπωρία 88. 108. 202. 604.
612.

ταπεινότης 190. 224. 232. 420.

ταπεινοφροσύνη 228. 340. 342.
356. 396.

ταφή 678. 680. 684. 692.

τάφος 210.

τιμή 204. 292. 472. 474. 660.
672. 688. 694. 712. 716.
734. 756.

τιμωρία 220. 364. 392. 452.
494. 548. 638. 654.

τόλμη 160.

Τριάς 514.

τρόμος 220.

τρυφή 146. 390. 468. 472. 494.
734.

τυραννίς 242. 260. 426. 468.
500. 626. 650. 732.

τυφλός 24. 26. 30. 36. 38. 46
48. 52. 54. 64. 68. 72.
152. 156. 206. 270.

τυφλότης 94. 96.

τῦφος 8. 356. 402. 642. 650.

Υ

ὑβρις 10. 492. 548. 638. 646.
750.

υἱοθεσία 514.

υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου 304. 306.

ὑπακοή 102.

ὑπεροψία 244.

ὑποκρισία 244.

ὑπόκρισις 242.

ὑπομονή 370.

ὑπόνοια 14. 28. 126. 160. 238.
326. 464. 610.

ὑπόστασις 312. 432. 720.

Φ

φαντασία 240. 330. 582.

Φαραώ 18. 252. 314.

Φαρισαῖος 52. 54. 56. 74. 94.
96. 256. 274. 318. 334.
612.

φήμη 276.

φθόνος 20. 40. 42. 108. 122.
172. 244. 308. 424.

φθορά 180. 538. 678.
 φιλαδελφία 286.
 Φιλανθρωπία 22. 44. 50. 88. 114.
     134. 140. 142. 144. 146.
     148. 174. 178. 200. 222.
     232. 248. 286. 306. 316.
     326. 332. 348. 366. 380.
     392. 412. 428. 454. 472.
     498. 514. 524. 550. 568.
     586. 602. 606. 608. 616.
     640. 644. 696. 716. 718.
     738. 756.
 φιλαργυρία 244. 260. 262. 264.
 φιλάργυρος 248.
 φιλαρχία 56. 244. 630.
 φιλία 170. 260. 468. 478. 480.
     522.
 Φίλιππος 414. 416. 418. 500.
     726.
 φιλοδοξία 54.
 φιλομάθεια 152. 154.
 φιλονεικία 40. 584.
 φιλοξενία 286.
 φιλοσοφία 80. 116. 138. 166.
     174. 198. 200. 202. 274.
     284. 366. 370. 470. 566.
     610. 658. 690. 716.
 φιλοστοργία 342. 402. 448. 626.
     668. 700.
 φιλοτιμία 686. 688. 690. 722.
     724.
 φιλοχρηματία 658.
 φλυαρία 286.
 φόβος 54. 56. 70. 86. 88. 136.
     138. 194. 196. 242. 318.
     348. 370. 378. 394. 434.
     460. 464. 490. 514. 522.
     532. 606. 610. 620. 662.
     680. 700. 724.
 φόνος 18. 244. 270. 486. 604.
 φρόνημα 650.
 φροντίς 166. 170. 202. 460.

508. 564.
 φύσις 590.
 φῶς 182. 306. 308. 320. 322.
     346. 496.

Χ

χαρά 474. 476. 588. 582. 702.
 χάρις 44. 62. 88. 114. 148.
     174. 190. 192. 200. 222.
     248. 252. 286. 316. 332.
     348. 366. 392. 412. 428.
     434. 452. 454. 472. 498.
     504. 524. 550. 568. 586.
     608. 610. 640. 694. 710.
     738. 716. 756.
 χάρισμα 516. 710.
 χερουβίμ 356. 540.
 χρῆμα 202. 244. 328. 426. 454.
     548. 562. 602.
 χριστιανός, - οἱ 82. 84. 278. 302.
     656.
 Χριστός 8. 14. 16. 22. 26. 38.
     42. 44. 48. 52. 62. 64.
     68. 70. 76.

Ψ

ψευδαπόστολος 120.
 ψεῦδος 14. 74. 404. 592. 656.
 ψευδόχριστος 102.
 ψυχή 84. 90. 92. 104. 108. 116.
     118. 122. 124. 126. 128.
     132. 136. 138. 146. 148.
     150. 152. 166. 168. 170.
     172. 182. 196. 198. 208.
     212. 214. 218. 160. 262.
     264. 280. 284. 288. 290.
     294. 298. 316. 318. 328.
     330. 338. 346. 350. 374.
     376. 388. 394. 398. 400.
     406. 408. 410. 434. 452.
     454. 456. 460. 468. 474.

σάρξ 198. 228. 230. 308. 420.
 430. 452. 454. 498. 516.
 542. 554. 556. 558. 582.
 668. 576. 676. 702. 704.
 Σατανᾶς 344. 374.
 Σιλωᾶμ 46. 48. 50. 52. 94.
 Σκηνοπηγία 254. 310.
 Σολομών 150. 738.
 σοφία 32. 64. 236. 288. 298.
 610.
 σταυρός 16. 18. 38. 128. 184.
 276. 278. 294. 298. 306.
 380. 3882. 424. 438. 440.
 446. 456. 554. 662. 664.
 666. 668. 672. 676. 678.
 706. 708. 722. 728.
 στεναγμός 658.
 στενοχωρία 172. 732.
 συγκατάθεσις 226. 228. 236.
 240. 258. 424. 446. 558.
 574. 598. 728. 730.
 συγγνώμη 302. 482. 754.
 συγχώρεσις 614.
 συκοφαντία 152.
 συμπάθεια 288. 744. 748.
 συμφορά 96. 144. 146. 148.
 206. 586. 606.
 συνήθεια 644.
 συνουσία 218.
 σωτηρία 18. 20. 24. 50. 102.
 116. 134. 224. 230. 232.
 260. 654. 716.
 σωφροσύνη 174. 362.

Τ

τάλαιπωρία 88. 108. 202. 604.
 612.
 ταπεινότης 190. 224. 232. 420.
 ταπεινοφροσύνη 228. 340. 342.
 356. 396.
 ταφή 678. 680. 684. 692.
 τάφος 210.

τιμή 204. 292. 472. 474. 660.
 672. 688. 694. 712. 716.
 734. 756.
 τιμωρία 220. 364. 392. 452.
 494. 548. 638. 654.
 τόλμη 160.
 Τριάς 514.
 τρόμος 220.
 τρυφή 148. 390. 468. 472. 494.
 734.
 τυραννίς 242. 260. 426. 468.
 500. 626. 650. 732.
 τυφλός 24. 26. 30. 36. 38. 46.
 48. 52. 54. 64. 68. 72.
 152. 156. 206. 270.
 τυφλότης 94. 96.
 τῦφος 8. 356. 402. 642. 650.

Υ

ὕβρις 10. 492. 548. 638. 646.
 750.
 υἱοθεσία 514.
 υἱός τοῦ ἀνθρώπου 304. 306.
 ὑπακοή 102.
 ὑπεροψία 244.
 ὑποκρισία 244.
 ὑπόκρισις 242.
 ὑπομονή 370.
 ὑπόνοια 14. 28. 126. 160. 238.
 326. 464. 610.
 ὑπόστασις 312. 432. 720.

Φ

φαντασία 240. 330. 582.
 Φαραώ 18. 252. 314.
 Φαρισαῖος 52. 54. 56
 96. 256. 27
 612.
 φήμη 27^ς
 φθόνος

φθορά 180. 538. 678.
 φιλαδελφία 286.
 Φιλανθρωπία 22. 44. 50. 88. 114.
 134. 140. 142. 144. 146.
 148. 174. 178. 200. 222.
 232. 248. 286. 306. 316.
 326. 332. 348. 366. 380.
 392. 412. 428. 454. 472.
 498. 514. 524. 550. 568.
 586. 602. 606. 608. 616.
 640. 644. 696. 716. 718.
 738. 756.

φιλαργυρία 244. 260. 262. 264.
 φιλάργυρος 248.
 φιλαρχία 56. 244. 630.
 φιλία 170. 260. 468. 478. 480.
 522.

Φίλιππος 414. 416. 418. 500.
 726.

φιλοδοξία 54.
 φιλομάθεια 152. 154.
 φιλονεικία 40. 564.
 φιλοξενία 286.
 φιλοσοφία 80. 116. 138. 166.
 174. 198. 200. 202. 274.
 284. 366. 370. 470. 566.
 610. 658. 690. 716.

φιλοστοργία 342. 402. 446. 626.
 700.
 86. 688. 690. 722.

ματία 65
 2P
 5/ 88. 136.
 1 242. 318.
 394. 434.
 90. 514. 522.
 610. 620. 662.
 724.
 70. 486. 604.
 202. 460.

508. 564.

φύσις 590.
 φῶς 182. 308. 308. 320. 322.
 346. 496.

Χ

χαρά 474. 476. 588. 582. 702.
 χάρις 44. 62. 88. 114. 148.
 174. 190. 192. 200. 222.
 248. 252. 286. 316. 332.
 348. 366. 392. 412. 428.
 434. 452. 454. 472. 498.
 504. 524. 550. 568. 586.
 608. 610. 640. 694. 710.
 738. 716. 756.

χάρισμα 516. 710.
 χειρουδισμ 356. 540.
 χρῆμα 202. 244. 328. 428. 454.
 548. 562. 602.
 χριστιανός, - οἱ 82. 84. 278. 302.
 656.

Χριστός 8. 14. 16. 22. 26. 38.
 42. 44. 48. 52. 62. 64.
 68. 70. 76.

Ψ

ψευδαπόστολος 120.
 ψεῦδος 14. 74. 404. 592. 656.
 ψευδόχριστος 102.
 ψυχή 84. 90. 92. 104. 108. 116.
 118. 122. 124. 126. 128.
 132. 136. 138. 146. 148.
 150. 152. 166. 168. 170.
 172. 182. 196. 198. 208.
 212. 214. 218. 160. 262.
 264. 280. 284. 288. 290.
 294. 298. 316. 318. 328.
 330. 338. 346. 350. 374.
 376. 388. 394. 398. 400.
 406. 408. 410. 434. 452.
 454. 456. 460. 468. 474.

476.	480.	482.	492.	526.		Ω
538.	542.	552.	564.	584.		
592.	594.	642.	652.	670.	ώμοτης	140.
674.	694.	708.	712.	718.	ώδινη	292.
732.	737.	738.	740.	742.	ώμοτης	408. 602
744.					ῶρα	276. 294.
ἰγῶρα	60.	220.			ῶφέλεια	342.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	8–740
ΟΜΙΛΙΑ ΝΕ' (Ιω. 8,48–59)	10
ΟΜΙΛΙΑ ΝΣ' (Ιω. 9,1–5)	24
ΟΜΙΛΙΑ ΝΖ' (Ιω. 9,6–16)	46
ΟΜΙΛΙΑ ΝΗ' (Ιω. 9,17–33)	64
ΟΜΙΛΙΑ ΝΘ' (Ιω. 9,34–10,13)	90
ΟΜΙΛΙΑ Ξ' (Ιω. 10,14–21)	116
ΟΜΙΛΙΑ ΞΑ' (Ιω. 10,22–41)	150
ΟΜΙΛΙΑ ΞΒ' (Ιω. 11,1–29)	176
ΟΜΙΛΙΑ ΞΓ' (Ιω. 11,30–40)	202
ΟΜΙΛΙΑ ΞΔ' (Ιω. 11,41–48)	224
ΟΜΙΛΙΑ ΞΕ' (Ιω. 11,49–12,8)	250
ΟΜΙΛΙΑ ΞΣ' (Ιω. 12,9–24)	268
ΟΜΙΛΙΑ ΞΖ' (Ιω. 12,25–34)	288
ΟΜΙΛΙΑ ΞΗ' (Ιω. 12,34–41)	304
ΟΜΙΛΙΑ ΞΘ' (Ιω. 12,42–50)	318
ΟΜΙΛΙΑ Ο' (Ιω. 13,1–11)	334
ΟΜΙΛΙΑ ΟΑ' (Ιω. 13,12–19)	350
ΟΜΙΛΙΑ ΟΒ' (Ιω. 13,20–35)	368
ΟΜΙΛΙΑ ΟΓ' (Ιω. 13,36–14,7)	394
ΟΜΙΛΙΑ ΟΔ' (Ιω. 14,8–14)	414
ΟΜΙΛΙΑ ΟΕ' (Ιω. 14,15–30)	430
ΟΜΙΛΙΑ ΟΣ' (Ιω. 14,31–15,10)	456
ΟΜΙΛΙΑ ΟΖ' (Ιω. 15,11–16,3)	474
ΟΜΙΛΙΑ ΟΗ' (Ιω. 16,4–15)	500

ΟΜΙΛΙΑ	ΟΘ' (Ιω. 16,16–33)	526
ΟΜΙΛΙΑ	Π' (Ιω. 17,1–5)	552
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΑ' (Ιω. 17,6–13)	570
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΒ' (Ιω. 17,14–26)	588
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΓ' (Ιω. 18,1–37)	610
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΔ' (Ιω. 18,37–19,15)	642
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΕ' (Ιω. 19,16–20,9)	662
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΣ' (Ιω. 20,10–23)	696
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΖ' (Ιω. 20,24–21,14)	718
ΟΜΙΛΙΑ	ΠΗ' (Ιω. 21,15–24)	740
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ		759–776
1.	Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	759
2.	Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	766
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ		777

Α΄ ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τ ό μ ο ς	1ος	Ἐπιστολαί	
»	2ος	Ἐπιστολαί	(ἐξηντλήθη)
»	3ος	Ἐπιστολαί	»
»	4ος	Ὁμιλῖαι εἰς Ἑξαήμερον	»
»	5ος	Ὁμιλῖαι εἰς Ψαλμοὺς	»
»	6ος	Ὁμιλῖαι ἠθικαὶ καὶ πρακτικαὶ	
»	7ος	Ὁμιλῖαι δογματικαὶ - περιστατικά - ἐγκωμιαστικά - παιδαγωγικά	
»	8ος	Ἀσκητικά (Ὅροι κατὰ πλάτος)	
»	9ος	Ἀσκητικά (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν)	
»	10ος	Δογματικὰ ἔργα	

Β΄ ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τ ό μ ο ς	1ος	Ἀπολογητικά (Κατὰ εἰδώλων, Περί ἐνανθρωπήσεως)	
»	2ος	Δογματικὰ Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α—Β)	
»	3ος	Δογματικὰ Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ—Δ).	
»	4ος	Δογματικὰ Γ'	
»	5ος	Ἑρμηνευτικά Α'	
»	6ος	Ἑρμηνευτικά Β' (Ἑξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς)	
»	7ος	Ἑρμηνευτικά Γ' (Ἑξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς)	
»	8ος	Ἱστορικοδογματικὰ Α'	
»	9ος	Ἱστορικοδογματικὰ Β'	
»	10ος	Ἱστορικοδογματικὰ Γ'	
»	11ος	Ἀσκητικά	
»	12ος	Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα	

Γ΄ ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Τ ό μ ο ς	1ος	Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α'	
»	2ος	Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β' (ὑπὸ ἔκδοσιν)	
»	3ος	Ἀπολογητικά ἔργα	(ἐξηντλήθη)
»	4ος	Δογματικά	
»	5ος	Ἑορταστικοὶ - Ἠθικολογικοὶ Λόγοι	
»	6ος	Ἑγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι	
»	7ος	Ἐπιστολαί (ὑπὸ ἔκδοσιν)	
»	8ος	Ἐπὶ Δογματικά	
»	9ος	Ἐπὶ Ἠθικά (ὑπὸ ἔκδοσιν)	
»	10ος	Ἐπὶ εἰς ἑαυτὸν (ὑπὸ ἔκδοσιν)	
»	11ος	Ἐπὶ εἰς ἑτέρους (ὑπὸ ἔκδοσιν)	

Δ΄ ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

Τ ό μ ο ς	1ος	Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' — Γ')	
»	2ος	Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' — ΣΤ')	
»	3ος	Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' — Ι').	

Τόμος 1ος Δογματικά Α' (Ἐκδ. ἀκριβῆς τῆς Ὁρθ. πίστεως)

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Τόμος 3ος Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ' — ΜΑ').

» 9ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Α' (Ὁμιλίες Α' — Κ').

» 10ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Β' (Ὁμιλίες ΚΑ' — ΜΗ').

» 11ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Γ' (Ὁμιλίες ΜΘ' — ΟΕ').

» 12ος α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Δ' (Ὁμιλίες ΟΣΤ' — ΞΑ')

β) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίες Α' — ΙΘ')

» 13ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίες Κ' — ΝΔ').

» 14ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίες ΝΕ' — ΠΗ')

» 18ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Α' (Ὁμιλίες Α' — ΚΒ').

» 18Α Ὑπόμνημα εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίες ΚΒ' — ΜΔ').

» 20ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Β', (Ὁμιλίες ΚΕ' — Λ'), εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίες Α' — ΙΑ').

» 21ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίες ΙΒ' — ΚΔ'), εἰς τὴν πρὸς Φιλιπησίους (Ὁμιλίες Α' — ΙΒ').

» 28ος Ποιμαντικά καὶ Ἀσκητικά Α'.

» 29ος Ἀσκητικά Β'

» 31ος Κατηχητικά καὶ ἠθικά Β' · Περιστατικά Α'.

» 32ος Ὁμιλίες Περιστατικά Β'.

Ζ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

Τόμος 1ος Ἀποφθέγματα Γερόντων.

» 12ος Ἀποσπάσματα ἔργων ἀββᾶ Ἡσαίου, ἀββᾶ Ζωσιμᾶ, ἀββᾶ Δωροθέου.

» 22ος Νικ. Καθάσιλα, Ἑρμηνεία εἰς τὴν Θ. Λειτουργίαν · Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς.

Η' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Θ' ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Τόμος 1ος Δογματικά Α' (Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες, Κατὰ Εἰμαρμένης, Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ Ἀναστάσεως, Λόγος Κατηχητικός μέγας).

Ι' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Τόμος 1ος Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος — Ἐπιστολαὶ πρὸς Ἀκίνδυνον Α', Β', Γ' — Ἐπιστολαὶ πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.